

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

26

Ο Μ Ι Λ Ι Ε Σ

ΗΘΙΚΕΣ-ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ-ΣΧΟΛΙΑ

Ἄπο τόν

ΣΠΥΡΟ ΜΟΥΣΤΑΚΑ

Θεολόγο-Φιλόλογο

Ἐπόπτης

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητής

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Θεολόγος

Ε Π Ε

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1986

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 031/283 280. Οικίας 031/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ τόμος αὐτὸς περιέχει 16 ὁμιλίες καὶ λόγους τοῦ Χρυσοστόμου σὲ θέματα τῆς Καινῆς Διαθήκης. Οἱ ὁμιλίες αὐτές, πού τὸ περιεχόμενό τους εἶναι ποικίλο, χωρίζονται σὲ τρεῖς ἐνότητες.

Ἡ πρώτη ἐνότητα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς πέντε πρῶτες ὁμιλίες πού ἀναφέρονται σὲ θέματα καὶ χωρία τῶν Εὐαγγελίων, ἡ δεύτερη ἀπὸ τὶς τέσσερις ὁμιλίες στὶς Πράξεις τῶν ἀποστόλων καὶ ἡ τρίτη ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς ὁμιλίες στὸν ἀπόστολο Παῦλο καὶ τέσσερις σὲ χωρία ἐπιστολῶν του.

Πρώτη ὁμιλία εἶναι ἡ ἀναφερόμενη στὴν παραβολὴ τοῦ κακοῦ δούλου (Ματθ. 18,23-35). Στὴν ὁμιλία του αὐτὴ ὁ Χρυσόστομος ἐμφανίζεται στὸ ἀκροατήριό του ὕστερα ἀπὸ μακρὰ ἀπουσία, πού ὀφειλόταν σὲ δική του ἀσθένεια. Στὴν ἀρχὴ προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ ἐμβαθύνουν στὰ θεῖα λόγια καὶ ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησή του γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς τελευταίας του ὁμιλίας μὲ θέμα τὸν ὄρκο· μιλάει γιὰ τὴν ὑπεροψία τῆς ὀργῆς, πού τὴ χαρακτηρίζει «πάθος τυραννικό», καὶ τὴ μνησικακία καὶ διηγεῖται ὅλη τὴν παραβολή. Στὴ συνέχεια ἀναφέρει τὴν αἰτία τῆς παραβολῆς, σημειώνοντας τὴ μεγάλη φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, καὶ προχωρεῖ σὲ ἀναλυτικὴ ἐρμηνεία τῆς παραβολῆς, παρατηρώντας πὼς ὅλοι θὰ δώσουμε λόγο ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὄχι μόνο γιὰ τὰ ἔργα μας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ σκέψη μας. Τονίζει τὴ δύναμη τῶν παρακλήσεων καὶ τῆς προσευχῆς, ὑπενθυμίζει τὴ χρησιμότητα τῆς διαρκοῦς ἀνάμνησης τῶν παραπτωμά-

των μας καὶ τελειώνει με ἀναφορὰ στὴ μνησικακία καὶ με προτροπὴ γιὰ συμφιλίωση με ὄλους τοὺς ἐχθροὺς μας. Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας εἶναι παρμένο ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ B. Montfaucon.

Ἡ ἐπόμενη ὁμιλία ἔχει τὸ ἴδιο θέμα καὶ τὸ ἴδιο περιεχόμενο με τὴν προηγούμενη, εἶναι ὅμως πολὺ πιὸ σύντομη. Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας αὐτῆς, καθὼς καὶ τῆς τελευταίας αὐτοῦ τοῦ τόμου, ἀνήκει σὲ μιὰ σειρά ὁμιλιῶν ποὺ δημοσιεύονται στὸν 64ο τόμο τῆς Πατρολογίας τοῦ Migne. Οἱ δύο ὁμιλίες φαίνεται πὼς δὲν ἀνήκουν στὸν Ἰωάννη Χρυσόστομο.

Ἡ ὁμιλία στὸ «*Πατέρα, ἂν εἶναι δυνατὸ ἄς ἀποφύγω τὸ ποτήρι αὐτό...*» εἶναι ἐρμηνευτικὴ με δογματικὸ περιεχόμενο καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα μέρη. Ὁ Χρυσόστομος ἀρχίζει με ἐρμηνεία τοῦ χωρίου (Ματθ. 26,39) καὶ θυμίζει τὶς ἀναφερόμενες προφητεῖες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στὴ σταύρωση τοῦ Χριστοῦ. Στὸ δεύτερο μέρος τονίζει τὴ σημασία καὶ τὴν ἀξία τῆς σταύρωσης, παρατηρώντας πὼς «ὁ σταυρὸς εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα, ἡ δόξα τοῦ Υἱοῦ, ἡ ἀγαλλίαση τοῦ Πνεύματος, τὸ καύχημα τοῦ Παύλου, τὸ σημεῖο τὸ θαυμαστὸ καὶ παράδοξο». Στὸ τρίτο μέρος λέγει πὼς ὁ Ἰησοῦς δέχθηκε τὴ σταυρικὴ θυσία με τὴ θέλησή του καὶ ἀναφέρεται σὲ γεγονότα τῆς Π. Διαθήκης ποὺ προεικονίζουν τὸ τόσο παράδοξο μυστήριον τῆς σταύρωσης. Στὸ τελευταῖο μέρος τῆς ὁμιλίας στρέφεται κατὰ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Μαρκίωνα, τοῦ Οὐαλλεντίνου καὶ τοῦ Μανιχαίου, καθὼς καὶ ἄλλων γνωστικῶν αἰρετικῶν, τονίζει πὼς ὁ Χριστὸς διδάσκει με λόγια καὶ με ἔργα, κάμνει μιὰ σύντομη ἀναφορὰ στὴν Κυριακὴ προσευχὴ καὶ τελειώνει με διάφορες συμβουλές πρὸς τοὺς πιστοὺς. Ἡ ὁμιλία ἐκφωνήθηκε πιθανότατα στὴν Ἀντιόχεια. Τὸ κείμενο λαμβάνεται ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

Στὴν ὁμιλία *Γιὰ τὴ σύμφωνη με τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ζωὴ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος* καλεῖ τοὺς ἀκροατὲς του σὲ προσεκτικὴ ἀκρόαση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τονίζει πὼς οἱ βιοτικὲς μέριμνες καὶ οἱ φιλήδονες σκέψεις ἀπασχολοῦν περισσότερο τοὺς ἀνθρώπους. Στὴ συνέχεια συμβουλεύει ν' ἀποφεύγουμε τὶς

φλυαρίες στις προσευχές μας και ἐρμηνεύει τὸ «Πάτερ ἡμῶν». Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας εἶναι ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

Ἡ ὁμιλία *Στὸν Παραλυτικό*, ἡ τελευταία τῆς α' ἐνότητας, εἶναι ἐρμηνευτική, ἔχει ὅμως δογματικὸ καθὼς καὶ ἠθικὸ χαρακτήρα. Στὴν ἀρχὴ ὁ ὁμιλητὴς τονίζει τὴν ἀξία τοῦ πνευματικοῦ πλούτου σὲ σχέση μὲ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ καὶ μιλώντας γιὰ τὸν ἀναφερόμενο ἀπὸ τὸν Ἰωάννη (5,1-15) παραλυτικὸ λέγει ὅτι ἡ ἀρρώστια του εἶναι παράδειγμα ὑπομονῆς, καρτερικότητας καὶ φανέρωσης τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, καὶ παρατηρεῖ πὼς στοὺς πειρασμοὺς μᾶς στηρίζει ὁ Θεός. Στὴ συνέχεια κάμνει λόγο γιὰ τὸν παραλυτικὸ πὺ ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος, καθὼς καὶ ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς. Τονίζει μὲ παραδείγματα πὼς δὲν ὑπάρχει διαφωνία στοὺς εὐαγγελιστὲς καὶ ἀποδεικνύει ἀπὸ τὸν τόπο, τὴν περίσταση, τὴν ἡμέρα καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν τρόπο θεραπείας πὼς πρόκειται γιὰ δύο διαφορετικοὺς παραλυτικοὺς καὶ σημειώνει ὅτι πηγὴ, ρίζα καὶ μητέρα ὄλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ ἁμαρτία. Ἐπειτα τονίζει τὴν ἰσοτιμία τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τελειώνει μὲ προτροπὲς γιὰ συχνὴ παρουσία στὴν ἐκκλησία, γιὰ περιφρόνηση τῶν παρόντων ἀγαθῶν καὶ γιὰ ὑπομονὴ σὲ ὅλες τὶς συμφορὲς πὺ μᾶς συμβαίνουν, ἀναφέροντας τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰὼβ καὶ τῶν ἀποστόλων. Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας εἶναι ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ B. Montfaucon.

Ἡ δευτέρα ἐνότητα τῶν ὁμιλιῶν, ὅπως προαναφέρθηκε, ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερις ὁμιλίες μὲ κύριο ἄξονα τὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων. Οἱ ὁμιλίες αὐτὲς ἐκφωνήθηκαν στὴν Ἀντιόχεια γύρω στὸ 388 καὶ δὲν ἀνήκουν στὴ σειρά τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου στὶς Πράξεις πὺ ἐκφωνήθηκαν γύρω στὸ 400 στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ δημοσιεύονται στοὺς τόμους 15-17 τῶν ἀπάντων τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου τῆς σειρᾶς αὐτῆς. Τὸ κείμενό τους εἶναι ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

Ἡ πρώτη ὁμιλία, μὲ τίτλο *Σ' αὐτοὺς πὺ ἐγκατέλειψαν τὴ σύναξη τῆς ἐκκλησίας*, χωρίζεται σὲ πέντε μέρη. Στὰ δύο πρῶτα μέρη ὁ Χρυσόστομος ἐκδηλώνει τὴ χαρὰ του γιὰ τοὺς παρόντες

καὶ τὸν πόνο του γιὰ τοὺς ἀπόντες, ποὺ χάνουν πολλὰ· σημειώνει πὼς κακὸς δὲν εἶναι ὁ πλοῦτος ἀλλὰ ἡ παράνομη χρῆση του καὶ καλεῖ τοὺς παρόντες νὰ μεταφέρουν τὰ θεῖα λόγια στοὺς ἀπόντες. Στὸ τρίτο καὶ τέταρτο θέτει καὶ σχετικὰ μὲ τὶς Πράξεις ζητήματα ποὺ θὰ τὸν ἀπασχολήσουν στὴ συνέχεια, ἀναφέρεται στοὺς νεοφώτιστους καὶ τελειώνει μὲ προτροπὲς καὶ νοουθεσίες γιὰ καλὴ συμπεριφορὰ καὶ ζωὴ.

Ἡ δευτέρη ὁμιλία ἔχει τίτλο, *Ὅταν ἔγινε σύναξη στὴν παλαιὰ ἐκκλησία* καὶ διαιρεῖται σὲ ἕξι μέρη. Στὸ πρῶτο τονίζει τὴ σταθερότητα καὶ τὴν ὀχύρωση τῆς Ἐκκλησίας· λέγει ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἔκτισαν τὸ οἰκοδομημὰ τους ἐπάνω στὸ θεμέλιο τῶν προφητῶν καὶ ἀναφερόμενος στὴν ἐπιγραφὴ τῶν Πράξεων δείχνει τὴ διαφορὰ πράξεως καὶ θαύματος. Ἡ πρώτη εἶναι κατόρθωμα ἀτομικῆς προσπάθειας, ἐνῶ τὸ δεύτερο εἶναι χάρισμα θείας δωρεᾶς καὶ φανέρωση θείας γενναιοδωρίας. Στὸ τρίτο καὶ τέταρτο τονίζει πὼς ἡ πράξις ἔχει μεγαλύτερη ἀξία ἀπὸ τὸ θαῦμα καὶ ὁδηγεῖ στὸν παράδεισο· ἀναφέρει πὼς ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν ἀποστόλων καὶ μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπόδειξη ἀριστης συμπεριφορᾶς καὶ ἐνάρετης ζωῆς, καὶ παρατηρεῖ πὼς ἡ προσευχὴ εἶναι μεγάλο ὄπλο. Στὸ πέμπτο μέρος καλεῖ τοὺς πιστοὺς γιὰ καλὴ συμπεριφορὰ, ποὺ ἐπαινεῖται περισσότερο ἀπὸ τὰ θαύματα, ἐνῶ στὸ ἕκτο ἀναφέρει τὰ γνωρίσματα τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς καὶ καταλήγει μὲ ἀναφορὰ στὴν ἐκκλησία τῆς Ἀντιόχειας καὶ στὸν ἐπίσκοπο τῆς πόλης.

Ἡ τρίτη ὁμιλία τῆς σειρᾶς αὐτῆς ἔχει τίτλο *Ὅτι εἶναι χρήσιμη ἡ ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν* καὶ χωρίζεται σὲ ἕξι μέρη. Στὰ δύο πρῶτα μέρη τῆς ὁμιλίας ὁ Χρυσόστομος τονίζει τὴ μεγάλη ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν θείων Γραφῶν, λέγει, εἶναι πνευματικὸ λιβάδι καὶ παράδεισος ἀπολαύσεων. Μὲ τὴν ἀδιάκοπη ἀνάγνωσις ἡ ψυχὴ μας γίνεται ἀνίκητη σὲ κάθε κατάστασις. Στὸ τρίτο μέρος ὁδηγεῖ τοὺς ἀκροατὲς του ἀπὸ τὶς κοσμικὲς ἐξουσίαις στὶς πνευματικὲς. Ἡ

ἀποστολική ἐξουσία εἶναι ἡ μεγαλύτερη, ἡ κορυφή ὄλων τῶν ἄλλων πνευματικῶν ἐξουσιῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ βάση καὶ ἡ ρίζα τους, γιατί ὁ ἀπόστολος συγκεντρώνει ὅλα τὰ πνευματικὰ χαρίσματα. Στὸ τέταρτο καὶ πέμπτο ἀναφέρεται πολὺ σύντομα στὰ γένη τῶν γλωσσῶν, ἐπικαλεῖται τὸν Παῦλο γιὰ νὰ ἐπιβεβαιῶσει τὴν ἀξία τῶν ἀποστόλων καὶ ἀναφέρει μὲ τὰ ἀνάλογα παραδείγματα τὰ σύμβολα τῆς κοσμικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας. Στὸ ἕκτο μέρος ἀπευθύνει παραινέσεις στοὺς νεοφώτιστους, ἀναφερόμενος στὴ φυσικὴ καὶ στὴν πνευματικὴ γέννηση καὶ προτρέποντας γιὰ συμφιλίωση, εἰρήνη καὶ ἀγάπη μὲ τὸ Θεό.

Ἡ τελευταία ὁμιλία τῆς ἐνότητος ἔχει τίτλο *Ὅτι δὲν εἶναι ἀκίνδuno* στοὺς ἀκροατὲς νὰ ἀποσιωποῦν τὰ λεγόμενα στὴν ἐκκλησία καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐννέα μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος μιλάει γιὰ τὸ κακὸ ποὺ κάνει ὁ δανεισμὸς μὲ τόκο καὶ στὸν πλούσιο καὶ στὸ φτωχό· στὸ δεύτερο μεταφέρει τὸ λόγο στὰ πνευματικά, παρομοιάζει τὸ λόγο μὲ τὰ χρήματα καὶ καλεῖ τοὺς ἀκροατὲς νὰ μεταφέρουν τὸ λόγο τῆς διδασκαλίας στὰ σπίτια τους. Στὰ ἐπόμενα δύο μέρη συμβουλεύει νὰ φροντίζουμε γιὰ τοὺς δικούς μας καὶ ἐξηγεῖ γιατί ὁ Παῦλος, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι, διακρίνει καιροὺς καὶ τόπους καὶ τηρεῖ καὶ ἄλλες παραγγελίες τοῦ νόμου. Στὸ πέμπτο μέρος ὑπενθυμίζει πῶς ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασή του συναναστράφηκε μὲ τοὺς μαθητὲς του γιὰ σαράντα ἡμέρες καὶ πῶς τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἦρθε τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Στὸ ἕκτο ἐξηγεῖ γιατί τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων διαβάζεται τὴν περίοδο τῆς Πεντηκοστῆς, σημειώνοντας πῶς τὰ θαύματα τῶν ἀποστόλων ἀποτελοῦν καθαρὴ καὶ ἀναμφισβήτητη ἀπόδειξη τῆς ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ. Στὸ ἕβδομο λέγει ὅτι τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν θαύματα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ Γραφή, εἶναι μεγαλύτερα καὶ ἀνώτερα καὶ ὡς πρὸς τὴ φύση καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπο ἐπιτέλεσής τους· στὸ ὄγδοο παρατηρεῖ πῶς ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἔφερε ἀλλαγὴν στὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀποστόλων καὶ προκάλεσε φόβο καὶ τρόμο στοὺς ἐχθρούς του. Τέλος στὸ ἕνατο μέρος κάνει λόγο γιὰ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ὅπως σημειώσαμε καὶ ἄλλοῦ, συμπαθεῖ ἰδιαίτερα τὸν ἀπόστολο Παῦλο. Ἐχει ἐρμηνεύσει ὅλες τὶς ἐπιστολές του, σὲ κάθε του ἔργο παραθέτει πολλὰ χωρία ἀπ' αὐτές καὶ πολλὰς ὁμιλίαις του ἔχουν γιὰ θέμα κάποιο ρητὸ τοῦ Παύλου. Ἡ τρίτη ἐνότητα τοῦ τόμου ἀποτελεῖται ἀπὸ ὁμιλίαις ποὺ ἀναφέρονται στὸν Παῦλο καὶ ἔχουν σχέση μὲ τὴν κλήση καὶ τὴ μεταστροφή του, καὶ ἀπὸ ὁμιλίαις ἐπάνω σὲ ρητὰ τοῦ ἀποστόλου.

Ὁ Χρυσόστομος ἐκφώνησε στὴν Ἀντιόχεια ἑπτὰ ἐγκωμιαστικὰς ὁμιλίαις *Στὸν ἅγιο ἀπόστολο Παῦλο*, ποὺ ἐκδόθηκαν στὸν 360 τόμο. Στὸν ἴδιο ἐπίσης τόμο ἐκδόθηκε καὶ ἡ ὁμιλία *Καὶ ὁ Σαῦλος συνέχιζε νὰ ἔχει ἀπειλητικὰς καὶ φονικὰς διαθέσεις γιὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου*, ποὺ εἶναι καὶ ἡ πρώτη στὴ σειρά τῶν ὁμιλιῶν ποὺ ἀκολουθοῦν. Οἱ ὁμιλίαις αὐτές ἐκφωνήθηκαν στὴν Ἀντιόχεια ἀμέσως μετὰ τὶς ὁμιλίαις *Στὴν ἀρχὴ τῶν Πράξεων*. Τὸ κείμενο τῶν τριῶν ὁμιλιῶν εἶναι ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ B. Montfaucon.

Ἡ πρώτη ὁμιλία, μὲ τίτλο *Σ' αὐτοὺς ποὺ κατηγοροῦν γιὰ τὸ μᾶκρος τῶν ὁμιλιῶν*, διαιρεῖται σὲ τέσσερα μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος κάμνει ἔκκληση στοὺς ἀκροατὰς του νὰ ὑπομένουν καὶ τὸ μᾶκρος καὶ τὴ συντομία τῶν ὁμιλιῶν του. Στὸ δεύτερο καὶ τρίτο μέρος μιλάει πολὺ σύντομα γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῶν ὀνομάτων, φέρνοντας παραδείγματα ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκη καὶ τοὺς ἐθνικούς, ἀναφέρεται ἰδιαίτερα στὴν ἀλλαγὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ Παύλου καὶ ἐξετάζει μὲ τρόπο συστηματικὸ καὶ λεπτομερὴ γιὰ τὸ Σαῦλος ὀνομάσθηκε Παῦλος. Στὴ συνέχεια κάνει λόγο γιὰ τὴ σημασία καὶ τὴν ἐξηγήσιν τῶν ὀνομάτων, τὸν ἀπασχολεῖ τὸ ζήτημα τῆς χορήγησης καὶ τῆς ἀλλαγῆς τῶν ὀνομάτων ἀπὸ τὸ Θεὸ σὲ πρόσωπα τῆς Π. καὶ τῆς Κ. Διαθήκης καὶ ἐξηγεῖ τὶς ὀνομασίες Ἐδέμ καὶ Ἀδάμ. Στὸ τελευταῖο μέρος μιλάει γιὰ τὴ χρησιμότητα τῆς ὀνομασίας τοῦ Ἀδάμ καὶ ἀναφέρεται στὴν ὀνομασία τοῦ Ἰσαάκ. Τελειώνει μὲ προτροπὰς στοὺς νεοφώτιστους νὰ μιμηθοῦν τὴν πραότητα, τὴ σωφροσύνη καὶ γενικὰ ὅλη τὴν ἀρετὴ τοῦ Ἰσαάκ.

Ἡ δεύτερη ὁμιλία ἔχει τίτλο *Σ' αὐτοὺς ποὺ κατηγοροῦσαν γιὰ τὸ μάκρος τῶν προοιμίων* καὶ χωρίζεται σὲ ἕξι μέρη. Στὸ πρῶτο ἀπαντάει, μὲ εὐγνωμοσύνη μάλιστα, στὶς ἐναντίον του κατηγορίες, τονίζοντας πὼς τὰ φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ εἶναι ὑποπτα καὶ τὰ τραύματα τοῦ φίλου ἀπόδειξη φροντίδας καὶ ἐνδιαφέροντος, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι προτιμότερα. Στὴ συνέχεια λέγει ὅτι εἶναι μεγάλο ἀγαθὸ τὸ νὰ δέχεται κανεὶς ἐλέγχους καὶ κατηγορίες μὲ εὐχαρίστηση καὶ χωρὶς νὰ ἐξαγριώνεται, καὶ τὸ νὰ μπορεῖ νὰ ἐλέγχει μὲ σωστὸ τρόπο. Στὸ δεύτερο μέρος ἀναφερόμενος στὸ Μωϋσῆ λέγει ὅτι κάθε ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κάποιον σύμβουλο. Στὴν ἀρχὴ τοῦ τρίτου μέρους ἀπολογεῖται γιὰ τὰ μεγάλα προοίμια στὶς ὁμιλίες του. «Ὅπως τὸ σῶμα», λέγει, «χρειάζεται τὸ κεφάλι καὶ τὸ δένδρεο τὴ ρίζα καὶ ὁ ποταμὸς τὶς πηγές, ἔτσι καὶ ὁ λόγος χρειάζεται τὸ προοίμιο». Ἐπειτα ἔρχεται στὴν ἀλλαγὴ τῆς ὀνομασίας τοῦ Παύλου καί, παρατηρώντας πὼς ἡ ἀλλαγὴ ὀνόματος εἶναι δεῖγμα ἐξουσίας τοῦ Κυρίου ποὺ τὴν κάνει, ἀναφέρεται στὸ χρόνο τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ὀνόματός του. Στὸ τέταρτο ἐρμηνεύει τὸ Πράξεων 9,1–5 ποὺ ἀναφέρεται στὴν κλήση καὶ μεταστροφὴ τοῦ Παύλου. Στὰ δύο τελευταῖα μέρη τονίζει πὼς ἡ κλήση τοῦ Παύλου δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα ἐξαναγκασμοῦ, ἀλλὰ ὀφειλόταν στὴ δική του προαίρεση, καὶ τελειώνει μὲ τὴν παρατήρηση πὼς ὁ Θεὸς δὲν ἐξαναγκάζει τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τοὺς προσελκύει μόνο μὲ τὴ θέλησή τους.

Ἡ τρίτη ὁμιλία ἔχει τίτλο *Ἐπίπληξη ἐναντίον τῶν ἀπόντων* καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕξι μέρη. Στὸ πρῶτο μιλάει γιὰ τὴν ἐκκλησία, ποὺ τὴ χαρακτηρίζει «ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, θεμέλιο ἀρετῆς, διδασκαλεῖο φιλοσοφίας», καὶ γιὰ τὴν ὀφέλεια ὄσων ἐκκλησιάζονται συχνά. Στὴ συνέχεια ἀναφέρει τὶς αἰτίες τῆς μὴ προσέλευσης τῶν πιστῶν στὶς ἐκκλησίες καὶ παρατηρεῖ πὼς «ὅσα συμβαίνουν στὴν ἐκκλησία εἶναι λουτρὸ πνευματικὸ, ποὺ μὲ τὴ φωτιὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθαρίζει κάθε ἀκαθαρσία». Στὸ δεύτερο μέρος συμβουλεύει τοὺς παρόντες νὰ φροντίζουν μὲ

ύπομονή για τοὺς ἀδελφούς τους μέχρι ποὺ νὰ ἐπιτύχουν τὸ ἐπιθυμητὸ ἀποτέλεσμα, γιὰ νὰ ἔχουν διπλὸ μισθό. Στὴν ὑπόλοιπη ὁμιλία, πρῶτα ἐρμηνεύει ἀναλυτικὰ τὸ «Παῦλος κλητὸς ἀποστολὸς» (Α΄ Κορ. 1,1) καὶ τονίζει ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνο ἡ ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν, ἀλλὰ χρειάζεται ἐρευνα καὶ ἐξέταση σὲ βάθος γιὰ ν' ἀνακαλυφθοῦν τὰ βαθύτερα νοήματα καὶ ὁ κρυμμένος σ' αὐτὲς θησαυρός. Στὴ συνέχεια μιλάει γιὰ τὴν ἴδρυση τῆς ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου ἀπὸ τὸν Παῦλο, γιὰ τὴν κατάστασι, ὑλικὴ καὶ πνευματικὴ, ποὺ ἐπικρατοῦσε στὶς ἀρχὲς στὴν πόλη, καὶ τελειώνει στρεφόμενος ἐναντίον τῆς ἀλαζονείας καὶ ὑπὲρ τῆς ταπεινοφροσύνης.

Ὁ τόμος ὀλοκληρῶνεται μὲ τέσσερις ὁμιλίαις ἐπάνω σὲ ρητὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου.

Ἡ πρώτη ὁμιλία ἔχει θέμα τὸ «...καυχόμαστε ἀκόμη καὶ στὶς θλίψεις...» καὶ διαιρεῖται σὲ τέσσερα μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος τονίζει πὼς στὰ ὑλικά πράγματα οἱ κίνδυνοι εἶναι μεγάλοι, ἐνῶ οἱ ἐλπίδες εἶναι πρόσκαιρες, ἀβέβαιες καὶ μάταιες· ἀντίθετα στὰ πνευματικά οἱ ἐλπίδες εἶναι σταθερές, βέβαιες καὶ δὲν τελειώνουν μὲ τὴν παρούσα ζωὴ. Στὴ συνέχεια θέτει τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας του καὶ ἀναφέρεται στὴν κατάστασι ποὺ ἐπικρατοῦσε στὶς ἀρχὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ, λέγοντας ὅτι ἓνας φοβερὸς πόλεμος, μὲ ὅλα τὰ ἐπακόλουθά του, ἄναψε ἐναντίον τῶν πιστῶν. Στὸ δεύτερο καὶ τρίτο μέρος λέγει ὅτι ὁ Παῦλος περιορίζει τὰ κακά, τονίζοντας τὴν προσωρινότητά τους, καὶ μιλάει γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ χάρισε ὁ Θεὸς καὶ ἀπόλαυσαν στὴν παρούσα ζωὴ οἱ ἄνθρωποι, καθὼς καὶ γιὰ τὶς θλίψεις καὶ ὅλα τὰ δεινά τους. Στὸ τελευταῖο μέρος μεταφέρει τὸ λόγο του στὸν Παῦλο, ἐρμηνεύοντας τὸ Ρωμ. 5,3-5 καὶ τελειώνει μὲ προτροπὲς νὰ ὑποφέρουμε μὲ γενναιότητα τὶς θλίψεις, νὰ μὴ στενοχωριόμαστε πολὺ καὶ νὰ μὴ χάνουμε τὸ θάρρος μας στὴν ἐπίθεσι τῶν πειρασμῶν, ποὺ ἀποσκοποῦν στὸ δικό μας συμφέρον. Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας εἶναι ἀπὸ τὴν ἔκδοσι τοῦ B. Montfaucon.

Στὴ σύντομη ὁμιλία ... Σ' ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὸ Θεό... ὁ

Χρυσόστομος ἀρχίζει ὅπως καὶ στὴν ὁμιλία του γιὰ τὴν παραβολὴ τοῦ κακοῦ δούλου, παρατηρώντας πῶς τὸ χρέος τῆς ἀγάπης δὲν τελειώνει ποτέ. Στὴ συνέχεια θέτει τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας του καὶ στὴν ἐρμηνεία τοῦ Ρωμ. 8,28 ἀναφέρεται στὸν Παῦλο καὶ σὲ ὅσα συνέβηκαν σ' αὐτὸν καὶ στὸ Σίλα στοὺς Φιλίππους τῆς Μακεδονίας. Τελειώνει προτρέποντας νὰ μὴν παραβλέπουμε ποτὲ τὰ πνευματικὰ ζητήματα, νὰ μὴ στενοχωριόμαστε στὶς θλίψεις μας, ἀλλὰ νὰ ἀντιστεκόμαστε μὲ γενναιότητα σὲ ὅλους τοὺς πειρασμούς. Ἡ ὁμιλία ἐκφωνήθηκε μᾶλλον στὴν Ἀντιόχεια καὶ τὸ κείμενό της εἶναι ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

Ἡ ὁμιλία στὸ *Ἄν πεινάει ὁ ἐχθρός σου...* χωρίζεται σὲ ἑπτά μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος ὁ Χρυσόστομος παραπονεῖται γιὰ τὴν ἀδιαφορία ποὺ δείχνουν οἱ πιστοὶ γιὰ τὶς συνάξεις. Ἐπιθυμία τοῦ ὁμιλητῆ, λέγει, δὲν εἶναι τὸ χειροκρότημα, ἀλλὰ ἡ ὠφέλεια τῶν ἀκροατῶν του. Στὸ δεύτερο στρέφεται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ μὲ διάφορες δικαιολογίες δὲν παίρνουν τακτικὰ μέρος στὶς συνάξεις καὶ χαρακτηρίζει τὴ πρόφαση ἀπόδειξη ἀδιαφορίας. Στὸ τρίτο καὶ τέταρτο μέρος ἀπευθύνεται στοὺς παρόντες, καταλογίζοντας σ' αὐτοὺς εὐθύνες γιὰ τὴν ἀδιαφορία τῶν ἀπόντων ἀδελφῶν, καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ φροντίζουν πρῶτα γιὰ τὰ πνευματικὰ καὶ ὕστερα γιὰ τὰ βιοτικά, δείχνει τὸ ἀποκομιζόμενο κέρδος ἀπὸ τὶς συνάξεις καὶ τονίζει πῶς τὴν ἀκρόαση τῶν θείων λόγων πρέπει ὅπωςδῆποτε νὰ τὴν ἀκολουθεῖ ἡ πράξη. Στὰ ὑπόλοιπα μέρη ἐρμηνεύει τὸ Ρωμ. 12, 20–21, ἀναφερόμενος στὴν περίπτωση τοῦ Σαοὺλ καὶ τοῦ Δαβὶδ καὶ καταλήγει μὲ προτροπὲς γιὰ συμφιλίωση μὲ τοὺς ἐχθροὺς καὶ γιὰ ἐξάλειψη τῆς ὀργῆς. Ἡ ὁμιλία ἐκφωνήθηκε μᾶλλον στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὸ κείμενό της παίρνεται ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ B. Montfaucon.

Ἡ τελευταία ὁμιλία τοῦ τόμου ἔχει γιὰ θέμα της τὸ «*Κατανοῆστε τὸν ἀπόστολο καὶ ἀρχιερέα...*» (Ἐβρ. 3,1)· εἶναι ἐρμηνευτικὴ μὲ καθαρὸ δογματικὸ καὶ ἀπολογητικὸ περιεχόμενο καὶ ἀναφέρεται στὴν ἱερωσύνη τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ὁμιλία χωρίζεται σὲ τέσσερα μέρη. Στὸ πρῶτο ὁ ὁμιλητὴς στρέφεται ἐναντίον τῶν ὁπαδῶν τοῦ Ἀρείου καὶ ἄλλων αἰρετικῶν, πού παρερμηνεύοντας τὸ παραπάνω χωρίο ὑποστήριζαν πῶς ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔχει κτισθεῖ. Στὸ δεύτερο ἐρμηνεύει τὸ χωρίο σὲ σχέση μὲ τὰ προηγούμενα καὶ τὰ ἐπόμενα, ἀνατρέπει τὶς ἀπόψεις τῶν αἰρετικῶν καὶ ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν προϋπήρχε προαιώνιος ἀρχιερέας, ἀλλ' ὅτι ἀναδείχθηκε ἀρχιερέας κατὰ τὴν ἐνανθρώπησή του καὶ ὅτι χρίσθηκε ἢ ἀνθρώπινη φύση του. Στὸ τρίτο μέρος λέγει πῶς ὁ Χριστὸς ἦρθε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν παλαιὰ υπόσχεση εὐλογίας τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Ἡ υπόσχεση αὐτὴ ἦταν ἀδύνατο νὰ πραγματοποιηθεῖ χωρὶς τὴν ἀρχιερωσύνη τοῦ Χριστοῦ. Στὸ τελευταῖο μέρος ἀπευθύνει προτροπὴ στοὺς πιστοὺς νὰ συμμετέχουν συχνὰ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ νὰ μὴ συγχέουν τὶς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ὁμιλία φαίνεται πῶς δὲν ἀνήκει στὸ Χρυσόστομο καὶ ἔχει ἐκδοθεῖ στὸν 64ο τόμο τῆς Πατρολογίας τοῦ Migne, ὅπου κατέχει τὴν τελευταία θέση σὲ μιὰ σειρὰ ἐννέα ὁμιλιῶν.

Ὅλες οἱ ὁμιλίαι τοῦ τόμου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν δευτέραν καὶ τὴν τελευταίαν, ἔχουν ἐκδοθεῖ σὲ μιὰ σειρὰ στὸν 51ο τόμο, στῆλες 17-185, τῆς Πατρολογίας τοῦ Migne.

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν την ελπίδα ότι θα γίνουν κάποτε πλούσιοι. Η ελπίδα αυτή τους κάνει να εργάζονται σκληρά και να αποταμιεύουν ό,τι μπορούν. Αλλά πολλοί από αυτούς δεν έχουν την τύχη να γίνουν πλούσιοι. Ο λόγος είναι ότι δεν έχουν την τύχη να γεννηθούν σε μια πλούσια χώρα. Στην Ελλάδα, για παράδειγμα, οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν μια μικρή οικογένεια και ζουν σε μια μικρή πόλη. Οι περισσότεροι από αυτούς εργάζονται σε μια μικρή επιχείρηση ή σε μια μικρή εταιρεία. Αλλά οι περισσότεροι από αυτούς δεν έχουν την τύχη να γίνουν πλούσιοι. Ο λόγος είναι ότι δεν έχουν την τύχη να γεννηθούν σε μια πλούσια χώρα.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΒΟΛΗΝ ΤΟΥ ΤΑ ΜΥΡΙΑ ΤΑΛΑΝΤΑ ΟΦΕΙΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΚΑΤΟΝ ΔΗΝΑΡΙΑ ΑΠΑΙΤΟΥΝΤΟΣ

Καὶ ὅτι παντὸς ἀμαρτήματος τὸ μνησικακεῖν χειρόν

1. Ὡς ἐκ μακρᾶς ἀποδημίας ἐπανελθὼν πρὸς ὑμᾶς, οὕτω
διάκειμαι τήμερον· τοῖς γὰρ φιλοῦσιν, ὅταν μὴ δύνωνται συγγε-
νέσθαι τοῖς φιλουμένοις, οὐδὲν ὄφελός ἐστι τῆς παρουσίας. Διά
τοι τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐνδημοῦντες, τῶν ἀποδημούντων οὐδὲν
5 ἄμεινον διακείμεθα, ἐπειδὴ τὸν παρελθόντα χρόνον διαλεχθῆναι
πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἰσχύσαμεν· ἀλλὰ σύγγνωτε, οὐδὲ γὰρ ραθυμίας,
ἀλλὰ ἀσθενείας ἦν ἡ σιγή. Ὑμεῖς μὲν οὖν χαίρετε νῦν, ἐπειδὴ
τῆς ἀρρωστίας ἀπηλλάγημεν· ἐγὼ δὲ χαίρω, ἐπειδὴ τὴν ὑμετέ-
ραν ἀπέλαβον ἀγάπην. Ἐπεὶ καὶ ἠνίκα ἠσθένουν, τῆς νόσου μοι
10 χαλεπώτερον ἦν τὸ μὴ δύνασθαι τοῦ ἀγαπητοῦ τούτου μετέχειν
συλλόγου· καὶ νῦν ἐπειδὴ τὴν ἀρρωστίαν ἀπεθέμην, τῆς ὑγείας
μοι ποθεινότερον γέγονε τὸ μετὰ ἀδείας ἔχειν ἐντροφᾶν ὑμῶν τῇ
ἀγάπῃ. Οὐδὲ γὰρ οὕτω πυρετὸς σώματος φύσει κατακαίειν εἴω-

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΒΟΛΗ

ΕΚΕΙΝΟΥ ΠΟΥ ΧΡΩΣΤΟΥΣΕ ΤΙΣ ΔΕΚΑ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΤΑΛΑΝΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΙΤΟΥΣΕ ΤΑ ΕΚΑΤΟ ΔΗΝΑΡΙΑ

Καὶ ὅτι ἡ μνησικακία εἶναι τὸ χειρότερο ἀπὸ κάθε ἀμάρτημα

1. Σὰν νὰ γύρισα σ' ἐσᾶς ἀπὸ μακρινὸ ταξίδι, ἔτσι αἰσθάνομαι σήμερα. Γιατὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν, ὅταν δὲν μποροῦν νὰ βρίσκονται μαζί μ' ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν, δὲν ὑπάρχει κανένα ὄφελος ἀπὸ τὴν παρουσία. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἐγώ, παρ' ὅλο ποὺ μένω στὴν πόλη, δὲν αἰσθάνομαι καθόλου καλύτερα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ταξιδεύουν, ἀφοῦ κατὰ τὸ χρόνο ποὺ πέρασε δὲν μπόρεσα νὰ σᾶς μιλήσω. Ἀλλὰ συγχωρήστε με, γιατί ἡ σιωπὴ δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα ἀδιαφορίας, ἀλλὰ ἀρρώστιας. Ἐσεῖς λοιπὸν χαίρεστε τώρα, ἐπειδὴ ἀπαλλάχθηκα ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, ἐνῶ ἐγὼ χαίρομαι, ἐπειδὴ ἀπόλαυσα τὴν ἀγάπη σας. Γιατί, καὶ ὅταν ἦμουν ἀρρωστος, ἡ ἀρρώστια μου ἦταν ἡ αἰτία ποὺ δὲν μποροῦσα νὰ μετέχω στὴν ἀγαπημένη αὐτὴ σύναξη· καὶ τώρα, ποὺ ἔγινα καλά, πιὸ ποθητὸ ἀπὸ τὴν ὑγεία μου ἔχει γίνει τὸ νὰ μπορῶ νὰ ἀπολαμβάνω ἄνετα τὴν ἀγάπη σας. Γιατὶ οὔτε ὁ πυρετὸς τοῦ σώματος ἀπὸ τὴ φύση του κατακαίει συνήθως τόσο

θε τοὺς πυρέττοντας, ὡς τὰς ἡμετέρας ψυχὰς τὸ κεχωρίσθαι τῶν φιλουμένων· καὶ καθάπερ ἐκεῖνοι φιάλας καὶ ποτήρια καὶ ψυχρὰ νάματα ἐπιζητοῦσιν, οὕτως οὗτοι τῶν ποθουμένων τὰς ὄψεις. Ἴσασι ταῦτα καλῶς ὅσοι φιλεῖν εἰώθασι.

5 Φέρε οὖν, ἐπειδὴ τὴν ἀρρωστίαν ἀπεθέμεθα, πάλιν ἀλλήλων ἐμφορηθῶμεν, εἴγε δυνατόν ἐμφορηθῆναί ποτέ· ἢ γὰρ τῆς ἀγάπης φύσις κόρον οὐκ οἶδεν, ἀλλ' ἀεὶ τῶν ἀγαπωμένων ἀπολαύουσα, πρὸς μείζονα αἴρεται φλόγα. Καὶ τοῦτο ὁ τῆς ἀγάπης τρόφιμος Παῦλος εἰδῶς ἔλεγε· «Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ
10 τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους». Τοῦτο γὰρ μόνον τὸ ὄφλημα ἀεὶ μὲν καταβάλλεται, οὐδέποτε δὲ ἀποδίδεται. Ἐνταῦθα τὸ διηνεκῶς ὀφείλειν καλὸν καὶ ἐπαίνων ἄξιον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν χρημάτων τοὺς μηδὲν ὀφείλοντας ἐπαινοῦμεν, ἐπὶ δὲ τῆς ἀγάπης τοὺς διηνεκῶς ὀφείλοντας ἀποδεχόμεθα καὶ θαυμάζομεν· καὶ ὅπερ
15 ἀγνωμοσύνης σημεῖόν ἐστι, τὸ μηδέποτε διαλύεσθαι τὸ τῆς ἀγάπης ὄφλημα.

Μὴ δυσχεράνητε δὲ πρὸς τὸ μῆκος τῶν μελλόντων ρηθήσεσθαι· καὶ γὰρ κιθαρῳδίαν ὑμᾶς τινα θαυμαστὴν διδάξαι βούλομαι, οὐχὶ λύραν νεκρὰν μεταχειρισάμενος, ἀλλὰ τὰς τῶν Γρα-
20 φῶν ἱστορίας καὶ τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς ἀντὶ νευρῶν ἀνατείνας. Καὶ καθάπερ κιθαρῳδοὶ τοὺς δακτύλους τῶν μαθητευομένων λαμβάνοντες, ἡρέμα τοῖς φθόγγοις προσάγουσι, καὶ διαψηλαφᾶν μετ' ἐμπειρίας διδάσκοντες, ἐκ τῶν ἀφώνων φθόγγων τε καὶ νευρῶν πάσης φωνῆς ἡδίω καὶ γλυκύτεραν παιδεύουσι κατα-
25 σκευάζειν φωνήν· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ποιήσομεν, ἀντὶ δακτύλων τὴν διάνοιαν ὑμῶν μεταχειρισάμενοι, καὶ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ προσαγαγόντες, μετ' ἐμπειρίας αὐτῶν ἄπτεσθαι παρακα-

ἐκείνους πού ὑποφέρουν ἀπ' αὐτόν, ὅσο κατακαίει τις δικές μας ψυχές ὁ ἀποχωρισμός ἀπὸ τοὺς ἀγαπημένους μας. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ἐπιζητοῦν φιάλες καὶ ποτήρια καὶ κρύα νερά, ἔτσι αὐτοὶ ἐπιζητοῦν τὰ ἀγαπητά τους πρόσωπα. Τὰ ξέρουν αὐτὰ καλά ὅσοι συνήθισαν ν' ἀγαποῦν.

Ἐμπρὸς λοιπόν, ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκα ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, ἃς χορτάσουμε πάλι ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἂν δηλαδὴ εἶναι δυνατὸ νὰ χορτάσουμε ποτέ. Γιατὶ ἡ φύση τῆς ἀγάπης δὲ γνωρίζει χορτασμό, ἀλλὰ πάντοτε, ἀπολαμβάνοντας ἐκεῖνα πού ἀγαπᾶ, ὑψώνεται σὲ μεγαλύτερη φλόγα. Καὶ αὐτὸ γνωρίζοντας ὁ μαθητὴς τῆς ἀγάπης Παῦλος ἔλεγε· «σὲ κανένα δὲ χρωστᾶτε τίπαρὰ τὸ νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο»¹. Γιατὶ μόνο αὐτὸ τὸ χρέος πάντοτε πληρώνετε καὶ ποτὲ δὲν ἐξοφλεῖται. Ἐδῶ τὸ νὰ χρωστάει κανεὶς συνέχεια εἶναι καλὸ καὶ ἄξιο γιὰ ἐπαίνους. Γιατὶ στὴν περίπτωση τῶν χρημάτων ἐπαινοῦμε αὐτοὺς πού δὲ χρωστοῦν τίποτε, ἐνῶ στὴν περίπτωση τῆς ἀγάπης παραδεχόμαστε καὶ θαυμάζουμε ὄσους χρωστοῦν συνέχεια. Καὶ ἐκεῖνο πού ἐκεῖ εἶναι ἀπόδειξη ἀχαριστίας, αὐτὸ ἐδῶ εἶναι ἀπόδειξη εὐγνωμοσύνης, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴν ἐξοφλεῖται ποτὲ τὸ χρέος τῆς ἀγάπης.

Μὴ δυσαναχετήσετε ὅμως γιὰ τὸ μάκρος αὐτῶν πού πρόκειται νὰ λεχθοῦν. Γιατὶ θέλω νὰ σᾶς διδάξω κάποια θαυμαστὴ κιθαρωδία, χρησιμοποιοῦντας ὄχι νεκρὴ λύρα, ἀλλὰ τεντώνοντας ἀντὶ γιὰ χορδὲς τις ἱστορίες τῶν Γραφῶν καὶ τις ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅπως οἱ κιθαρωδοὶ παίρνουν τὰ δάκτυλα τῶν μαθητῶν τους καὶ τὰ φέρνουν σιγά—σιγά στοὺς φθόγγους καὶ τοὺς διδάσκουν νὰ τοὺς κτυποῦν μὲ τις ἄκρες τῶν δακτύλων καὶ μὲ δεξιοτεχνία καὶ ἀπὸ τοὺς ἄφωνους φθόγγους καὶ τις χορδὲς τοὺς μαθαίνουν νὰ βγάζουν φωνὴ πιὸ εὐχάριστη καὶ πιὸ μελωδικὴ ἀπὸ κάθε φωνή, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐγὼ θὰ κάνω, ἀφοῦ μεταχειρισθῶ ἀντὶ γιὰ δάκτυλα τὸ νοῦ σας καὶ τὸν φέρω στὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, θὰ παρακαλέσω τὴν ἀγάπη σας νὰ τις ἐγγίζει

λέσομεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, οὐχ ἵνα ἀνθρώπων θέατρον, ἀλλ' ἵνα τῶν ἀγγέλων τὸν δῆμον διὰ ταύτης τῆς ἡδονῆς ἀναστήσετε. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὰ θεῖα λόγια ἐπελθεῖν μόνον, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων ἐπιδείξεως.

5 Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῆς κιθάρας ἄπτεται μὲν ὁ τεχνίτης τῶν νευρῶν, ἄπτεται δὲ καὶ ὁ ἄτεχνος, ἀλλ' ὁ μὲν λυπεῖ τὸν ἀκροατήν, ὁ δὲ ψυχαγωγεῖ καὶ τέρπει, καίτοι γε οἱ αὐτοὶ δάκτυλοι καὶ αἱ αὐταὶ νευραὶ, ἀλλ' οὐχ ἡ αὐτὴ ἐμπειρία· οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν θείων Γραφῶν, ἐπέρχονται μὲν πολλοὶ τὰ θεῖα λόγια, ἀλλ' οὐ
10 πάντες κερδαίνουσιν, οὐδὲ καρποῦνται πάντες· τὸ δὲ αἷτιον, ἐπειδὴ μήτε τοῖς εἰρημένοις ἐμβαθύνουσι, μήτε μετὰ τέχνης τῆς κιθάρας ἄπτιονται· ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῆς κιθαρωδίας ἡ τέχνη, τοῦτο ἐπὶ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων ἢ διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξις.

Ἦδη μὲν οὖν μίαν ἐκρούσαμεν νευρὰν δι' ὅλης τῆς τεσ-
15 σαρακοστῆς, τὸν περὶ τῶν ὄρκων νόμον ὑμῖν ἀναγινώσκοντες, καὶ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν πολλὰ στόματα τῶν ἀκροατῶν ἡμῖν ἐπαιδεύθη τὴν τοῦ νόμου μελωδίαν ἐκείνου, καὶ τὴν πονηρὰν ἀπελάσαντες συνήθειαν ἀντὶ τοῦ τὸν Θεὸν ὀμνῦναι, τὸ 'ναί', καὶ τὸ 'οὐ', καὶ τὸ 'πίστευσον', ἐπὶ τοῦ στόματος φέρουσι διηνεκῶς
20 ἐπὶ διαλέξεως ἀπάσης· κἂν μυρίων πραγμάτων ἀνάγκη βιάζηται, περαιτέρω προελθεῖν οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο.

2. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν μιᾶς ἐντολῆς ὑποδοχή, φέρε τήμερον καὶ ἐπὶ ἑτέραν ὑμᾶς μεταγάγωμεν· καὶ γὰρ καὶ εἰ μὴ πάντες κατώρθωσαν τὸν πρότερον νόμον, ἀλλὰ γε
25 τοῦ χρόνου προϊόντος τοὺς φθάσαντας οἱ ὑστερήσαντες καταλήψονται. Καὶ γὰρ ἔγνω, ὡς τοσαύτη τοῦ πράγματος γίνεται σπουδή, ὡς καὶ ἐπὶ οἰκίας καὶ ἐπὶ τραπέζης ἀνδράσι πρὸς γυναῖκας, δούλοις πρὸς ἐλευθέρους ἄμιλλαν εἶναι περὶ τῆς ἐντολῆς

μὲ ἐμπειρία, γιὰ νὰ ξεσηκώσετε μ' αὐτὴ τὴν εὐχαρίστηση ὄχι θέατρο ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων. Γιατὶ δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ πλησιάσουμε τὰ θεῖα λόγια, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἡ φανέρωσή τους ἀπὸ τὰ ἔργα.

Καὶ ὅπως στὴν περίπτωση τῆς κιθάρας ἐγγίζει τις χορδές ὁ δεξιότηχνης, τις ἐγγίζει ὅμως καὶ ὁ ἀδέξιος, ἀλλὰ ὁ ἕνας ἐνοχλεῖ τὸν ἀκροατὴ καὶ ὁ ἄλλος τὸν ψυχαγωγεῖ καὶ τὸν εὐχαριστεῖ, ἂν καὶ εἶναι τὰ ἴδια δάκτυλα καὶ οἱ ἴδιες χορδές, ὄχι ὅμως ἡ ἴδια ἐμπειρία, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ στὴν περίπτωση τῶν θείων Γραφῶν, πλησιάζουν πολλοὶ τὰ θεῖα λόγια, ἀλλὰ δὲν κερδίζουν ὅλοι οὔτε ὠφελοῦνται ὅλοι. Καὶ ἡ αἰτία, ἐπειδὴ οὔτε ἐμβαθύνουν σ' αὐτὰ πού ἔχουν λεχθεῖ, οὔτε ἐγγίζουν μὲ τέχνη τὴν κιθάρα. Γιατὶ ἐκεῖνο πού εἶναι στὴν κιθαρωδία ἡ τέχνη, αὐτὸ εἶναι στοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ ἡ φανέρωσή τους μὲ τὰ ἔργα.

Μέχρι τώρα λοιπὸν χτύπησα μία χορδὴ στὴ διάρκεια ὅλης τῆς Τεσσαρακοστῆς, διαβάζοντάς σας τὸ νόμον γιὰ τοὺς ὄρκους, καὶ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ πολλὰ στόματα τῶν ἀκροατῶν ἔμαθαν ἀπὸ μένα τὴ μελωδία τοῦ νόμου ἐκείνου καί, ἀφοῦ ἀπέβαλαν τὴν κακὴ συνήθεια, ἀντὶ νὰ ὀρκίζονται στὸ Θεό, ἔχουν πάντοτε στὸ στόμα τους σὲ κάθε συζήτηση τὸ «ναὶ» καὶ τὸ «ὄχι» καὶ τὸ «πίστεψέ με». Καὶ ἂν τοὺς πιέζει ἡ ἀνάγκη γιὰ ἄπειρα πράγματα, δὲ θὰ δεχθοῦν νὰ προχωρήσουν πρὸ πέρα.

2. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἀρκεῖ γιὰ τὴ σωτηρία μας ἡ ἀποδοχὴ μιᾶς ἐντολῆς, ἃς σᾶς μεταφέρω σήμερα καὶ σὲ ἄλλη. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν κατόρθωσαν ὅλοι τὸν προηγούμενον νόμον, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ὅσοι ὑστέρησαν θὰ προλάβουν ἐκείνους πού τὸν κατόρθωσαν. Γιατὶ πραγματικὰ ἔμαθα πὼς ὑπάρχει τὸσο μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ, ὥστε καὶ στὸ σπῖτι καὶ στὸ τραπέζι γίνεται γιὰ τὴν ἐντολὴ αὐτὴ ἄμιλλα ἀνάμεσα στοὺς ἄνδρες καὶ τις γυναῖκες, στοὺς δούλους καὶ τοὺς ἐλεύθερους, καὶ μακάρισα αὐτοὺς πού κάθονται ἔτσι στὸ τραπέ-

ταύτης, καὶ ἑμακάρισα τοὺς οὕτως ἐστιωμένους. Τί γὰρ τῆς τραπέζης ἐκείνης ἀγιώτερον γένοιτ' ἂν, ἔνθα μέθη μὲν καὶ ἀδηφαγία καὶ πᾶσα ἀσωτία ἀπελήλαται, θαυμαστὴ δέ τις ἀντεισενήνεκται περὶ τῆς φυλακῆς τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων ἄμιλλα; Καὶ 5 παρατηρεῖ μὲν ἀνὴρ τὴν γυναῖκα, ὅπως εἰς τὰ τῆς ἐπιπορκίας μηδέποτε ἐμπέση βάραθρα, φυλάττει δὲ γυνὴ τὸν ἄνδρα, καὶ καταδίκη τῷ παραβάντι κεῖται μεγίστη· οὐκ ἐπαισχύνεται δὲ οὐδὲ ὑπὸ τῶν δούλων ὁ δεσπότης ἐλέγχεσθαι, οὐδὲ τοὺς οἰκέτας αὐτοῦ ἐπὶ τούτοις διορθοῦν;

10 Οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι τὴν τοιαύτην οἰκίαν Ἐκκλησίαν Θεοῦ προσειπῶν. Ὅπου γὰρ σωφροσύνη τοσαύτη, ὡς ἐν καιρῷ τρυφῆς μεριμνᾷν ὑπὲρ τῶν θείων νόμων, καὶ τοὺς παρόντας ἅπαντας ὑπὲρ τούτου πρὸς ἀλλήλους ἀγωνίζεσθαι καὶ φιλονεικεῖν, εὐδηλον, ὅτι δαίμων μὲν ἅπας καὶ πονηρὰ δύναμις ἀπελήλαται, 15 Χριστὸς δὲ πάρεστι χαίρων ἐπὶ τῇ καλῇ τῶν δούλων φιλονεικία, πᾶσαν αὐτοῖς ἐπιδαπιλευόμενος εὐλογίαν. Διὰ δὲ τοῦτο ταύτην ἀφείς λοιπὸν τὴν ἐντολὴν (οἶδα γὰρ ὅτι Θεοῦ χάριτι πᾶσαν ἐπιδραμεῖται τὴν πόλιν ὑμῖν θερμὰ προοίμια ἀναλαβοῦσι καὶ ἀρχὴν ἰσχυράν), ἐφ' ἑτέραν μεταβήσομαι, τὴν τῆς ὀργῆς ὑπε- 20 ροψίαν. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς κιθάρας οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἀπὸ μιᾶς νευρᾶς τὴν μελωδίαν ἐργάσασθαι, ἀλλὰ πάσας ἐπιέναι δεῖ μετὰ ρυθμοῦ τοῦ προσήκοντος· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς οὐκ ἀρκεῖ μόνος ἡμῖν εἰς σωτηρίαν εἷς νόμος, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, ἀλλὰ δεῖ πάντας αὐτοὺς μετὰ ἀκριβείας φυλάττειν, εἰ δὲ 25 μέλλοιμεν μελωδίαν ἐργάζεσθαι.

Ἐμαθέ σου τὸ στόμα μὴ ὀμνύναι; ἐπαιδεύθη ἡ γλῶττα «ναὶ» καὶ «οὐ» λέγειν πανταχοῦ; Μαθέτω καὶ λοιδορίαν ἀποστρέφεσθαι ἅπασαν, καὶ πλείονα περὶ τὴν ἐντολὴν ταύτην εἰσφέρειν σπουδὴν, ἐπειδὴ καὶ πλείονος ἡμῖν δεῖται καὶ πόνου. Ἐκεῖ

ζι. Γιατί τί θα μπορούσε να υπάρξει αγιότερο από το τραπέζι εκείνο, από το οποίο απομακρύνθηκε ή μέθη και ή λαιμαργία και κάθε άσωτία και στη θέση τους εισήχθηκε μία θαυμαστή άμιλλα για την τήρηση τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ; και ἔτσι προσέχει ὁ ἄνδρας τὴ γυναίκα, γὰρ νὰ μὴν πέσει ποτὲ μέσα στὰ βάραθρα τῆς ἐπιπορκίας, προφυλάσσει ὁμως καὶ ἡ γυναίκα τὸν ἄνδρα, καὶ ὑπάρχει καταδίκη πολὺ μεγάλη γὰρ τὸν παραβάτη, χωρὶς νὰ ντρέπεται ὁ κύριος οὔτε νὰ ἐλέγχεται ἀπὸ τοὺς δούλους οὔτε νὰ διορθώνει τοὺς ὑπηρέτες γὰρ τὸ θέμα αὐτό;

Δὲ θὰ σφάλει κανεὶς ἂν ὀνομάσει ἓνα τέτοιο σπίτι ἐκκλησία Θεοῦ. Γιατί, ὅπου ὑπάρχει τόση σωφροσύνη, ὥστε σὲ ὦρα ἀπόλαυσης ὑλικῶν ἀγαθῶν νὰ φροντίζει κανεὶς γὰρ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλοι οἱ παρόντες νὰ συναγωνίζονται γι' αὐτὸ καὶ νὰ προσπαθοῦν νὰ ξεπεράσει ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, εἶναι ὀλοφάνερο πὼς κάθε δαίμονας καὶ κάθε πονηρὴ δύναμη ἔχει ἐκδιωχθεῖ καὶ πὼς ὁ Χριστὸς εἶναι παρὼν, χαίροντας γὰρ τὴν καλὴ ἄμιλλα τῶν δούλων του, καὶ δίνοντας σ' αὐτοὺς μὲ ἀφθονία κάθε εὐλογία. Γι' αὐτὸ λοιπόν, ἀφήνοντας πλεόν τὴν ἐντολὴ αὐτὴ (γιατὶ ξέρω πὼς μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ θὰ διαδοθεῖ σὲ ὅλη τὴν πόλη, ἀφοῦ ἐσεῖς τὴ δεχθήκατε μὲ θερμὸ ξεκίνημα καὶ δυνατὴ ἀρχή), θὰ ἔρθω σὲ ἄλλη, στὴν ὑπεροψία τῆς ὀργῆς. Ὅπως δηλαδὴ στὴν περίπτωσι τῆς κιθάρας δὲν ἀρκεῖ νὰ προκαλέσει κανεὶς τὴ μελωδία μόνο ἀπὸ μία χορδὴ, ἀλλὰ πρέπει νὰ τις χτυπήσει ὅλες μὲ τὸ ρυθμὸ πὸν ταιριάζει, ἔτσι καὶ στὴν περίπτωσι τῆς ψυχικῆς ἀρετῆς δὲν ἀρκεῖ γὰρ τὴ σωτηρία μας ἓνας μόνο νόμος, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἀλλὰ πρέπει νὰ τοὺς τηροῦμε ὅλους μὲ ἀκρίβεια, ἂν βέβαια θέλουμε νὰ ἐπιτύχουμε τὴ μελωδία πὸν εἶναι πιὸ γλυκιὰ καὶ πιὸ χρήσιμη ἀπὸ κάθε ἀρμονία.

Ἔμαθε τὸ στόμα σου νὰ μὴν ὀρκίζεται; ἀσκήθηκε ἡ γλῶσσα σου νὰ λέγει σὲ κάθε περίστασι «ναὶ» καὶ «ὄχι»; Ἄς μάθει νὰ ἀποφεύγει καὶ κάθε ὕβρι καὶ νὰ δείχνει περισσότερο

μὲν γὰρ συνηθείας περιγενέσθαι μόνον ἔδει, ἐπὶ δὲ τῆς ὀργῆς εὐ-
 τονωτέρας δεῖ τῆς σπουδῆς· τυραννικὸν γὰρ τὸ πάθος, καὶ πολ-
 λάκις παρασύρει τοὺς νήφοντας καὶ πρὸς τὸ βάραθρον αὐτὸ κα-
 τάγει τῆς ἀπωλείας.

5 Ἀνάσχεσθε τοίνυν τοῦ μήκους τῶν λόγων. Καὶ γὰρ ἄτο-
 πον καθ' ἑκάστην ἡμέραν τραυματιζομένους ἐν ἀγοραῖς, ἐν οἰ-
 κίαις, ὑπὸ φίλων, ὑπὸ συγγενῶν, ὑπὸ ἐχθρῶν, ὑπὸ γειτόνων,
 ὑπὸ οἰκετῶν, ὑπὸ γυναικός, ὑπὸ παιδίου, ὑπὸ οἰκείων λογι-
 σμῶν, μηδὲ ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος ἀπάσης ὑπὲρ τῆς θεραπείας
 10 τῶν τραυμάτων ἐκείνων φροντίζειν, καὶ ταῦτα εἰδότας ὡς ἀδά-
 πανός τε καὶ ἀνώδυνος οὗτος τῆς θεραπείας ὁ τρόπος. Οὐδὲ γὰρ
 τὸ σιδήριον ἐν τῇ χειρὶ κατέχω νῦν, ἀλλὰ λόγον ἀντὶ σιδηρίου
 μεταχειρίζομαι, σιδηρίου μὲν παντὸς ὄντα τομώτερον, καὶ πᾶ-
 σαν τῆς ἀμαρτίας ἐκκόπτοντα τὴν σηπεδόνα, οὐ παρέχοντα δὲ
 15 ὀδύνην τῷ τεμνομένῳ. Οὐκ ἔχω πῦρ ἐν τῇ δεξιᾷ, ἀλλ' ἔχω δι-
 δασκαλίαν πυρὸς σφοδροτέραν, οὐ καυτῆρα ἐπάγουσαν, ἀλλ'
 ἀναστέλλουσαν μὲν τὴν νομὴν τῆς κακίας, ἀντὶ δὲ ἀλγηδόνοιο
 πολλὴν τῷ τῆς κακίας ἀπαλλαττομένῳ παρέχουσαν τὴν ἡδονήν.

Οὐ χρειαί χρόνων ἐνταῦθα, οὐ χρειαί πόνων, οὐ χρειαί
 20 χρημάτων· ἀρκεῖ θελῆσαι μόνον, καὶ πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς ἡμῖν
 κατώρθωται· κἂν ἐννοήσωμεν τὸ ἀξίωμα τοῦ κελεύοντος Θεοῦ
 καὶ νομοθετοῦντος, ἱκανὴν ληψόμεθα διδασκαλίαν καὶ παραίνε-
 σιν· οὐδὲ γὰρ οἴκοθεν φθεγγόμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τὸν νομοθέτην
 ἅπαντας ὑμᾶς ἄγομεν. Ἐπεσθε τοίνυν, τῶν θείων ἀκούετε νό-
 25 μων.

Ποῦ τοίνυν περὶ ὀργῆς καὶ τοῦ μνησικακεῖν διελέχθη;
 Πολλαχοῦ μὲν καὶ ἀλλαχοῦ, μάλιστα δὲ διὰ τῆς παραβολῆς

ένδιαφέρον για τὴν ἐντολὴ αὐτή, γιατί χρειάζεται καὶ περισσότερο κόπο ἀπὸ μᾶς. Ἐκεῖ δηλαδή ἔπρεπε κανεὶς νὰ νικήσει μὴν μία συνήθεια, ἐνῶ στὴν περίπτωση τῆς ὀργῆς χρειάζεται πιὸ ἐντονο ἐνδιαφέρον, ἐπειδὴ τὸ πάθος εἶναι τυραννικὸ καὶ πολλές φορές παρασύρει τοὺς νηφάλιους καὶ τοὺς γκρεμίζει στὸ βάραθρο τῆς καταστροφῆς.

Δεῖξτε λοιπὸν ὑπομονὴν γιὰ τὸ μάκρος τοῦ λόγου. Γιατὶ πραγματικὰ εἶναι παράλογο, ἐνῶ κάθε ἡμέρα τραυματίζεστε στὶς ἀγορές, στὰ σπίτια, ἀπὸ φίλους, ἀπὸ συγγενεῖς, ἀπὸ ἐχθρούς, ἀπὸ γείτονες, ἀπὸ ὑπηρέτες, ἀπὸ τὴ γυναίκα σας, ἀπὸ τὸ παιδί σας, ἀπὸ τὶς σκέψεις σας, οὔτε μιὰ φορὰ ὀλόκληρη τὴν ἐβδομάδα νὰ μὴ φροντίζετε γιὰ τὴ θεραπεία τῶν τραυμάτων ἐκείνων, παρ' ὅλο πὺ ξέρετε πὺς ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς θεραπείας εἶναι ἀδάπανος καὶ ἀνώδυνος. Δὲν κρατῶ νυστέρι στὸ χέρι τώρα, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦ ἀντὶ γιὰ νυστέρι τὸ λόγο, πὺ εἶναι πιὸ κοφτερὸς ἀπὸ κάθε νυστέρι καὶ κόβει σύρριζα τὴ σαπίλα ὅλης τῆς ἁμαρτίας, χωρὶς ὅμως νὰ προκαλεῖ πόνο σ' ἐκεῖνον πὺ κόβεται. Δὲν ἔχω φωτιά στὸ χέρι μου, ἀλλὰ ἔχω διδασκαλία πιὸ ὀρμητικὴ ἀπὸ φωτιά, πὺ δὲν τοποθετεῖ τὸν καυστήρα, ἀλλὰ πὺ συγκρατεῖ τὴν ἐξάπλωση τῆς κακίας καὶ πὺ παρέχει ἀντὶ γιὰ πόνο πολλὴ εὐχαρίστηση σ' ἐκεῖνον πὺ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν κακία.

Δὲ χρειάζεται ἐδῶ καιρὸς, δὲ χρειάζονται κόποι, δὲ χρειάζονται χρήματα. Ἄρκει νὰ θελήσουμε μὴν, καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀρετὴ τὰ ἔχουμε κατορθώσει. Καὶ ἂν κατανοήσουμε τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ πὺ προστάζει καὶ νομοθετεῖ, θὰ λάβουμε ἀρκετὴ διδασκαλία καὶ παραινέση. Γιατὶ δὲ μιᾶμε ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας, ἀλλὰ σᾶς ὀδηγοῦμε ὅλους πρὸς τὸ νομοθέτη. Ἀκολουθεῖτε λοιπὸν, ἀκοῦτε τοὺς θεῖους νόμους.

Ποῦ λοιπὸν μίλησε γιὰ τὴν ὀργὴ καὶ γιὰ τὴ μνησικακία; Καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα σημεία, ἀλλὰ ἰδιαίτερα μὲ τὴν παραβολὴν

ἐκείνης, ἦν πρὸς τοὺς μαθητὰς ἔλεγεν, οὕτωςί πως ἀρξάμενος·
 «διὰ τοῦτο ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασι-
 λεῖ, ὅστις ἠθέλησε συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. Ἀρ-
 ξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης
 5 μυρίων ταλάντων. Μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι ἐκέλευσεν
 αὐτὸν πραθῆναι καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰ τέκνα, καὶ πάντα
 ὅσα εἶχε, καὶ ἀποδοθῆναι. Πεσὼν οὖν ὁ δοῦλος ἐκεῖνος εἰς τοὺς
 πόδας αὐτοῦ, παρεκάλει αὐτόν, λέγων· Κύριε, μακροθύμησον
 ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω. Σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος
 10 τοῦ δούλου ἐκείνου, ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον ἀφήκεν
 αὐτῷ. Ἐξελθὼν δὲ ἐκεῖνος εὗρεν ἓνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς
 ὄφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ κρατήσας ἔπνιγεν αὐτόν λέ-
 γων· ἀπόδος μοι ὅ,τι ὀφείλεις. Πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ
 εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, παρεκάλει αὐτόν λέγων· μακροθύμησον
 15 ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω'. Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλὰ
 ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτόν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῶ τὸ ὀφειλό-
 μενον. Ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ ἠγανάκτησαν, καὶ ἐλθόν-
 τες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν. Τότε καλέσας αὐτόν ὁ κύριος
 αὐτοῦ εἶπε· Δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφήκᾳ
 20 σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με· οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδου-
 λόν σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα; Τότε παρέδωκεν αὐτόν τοῖς
 βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ. Οὕτω
 καὶ ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκα-
 στος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώ-
 25 ματα αὐτῶν».

3. Ἡ μὲν παραβολὴ αὕτη· δεῖ δὲ εἰπεῖν, τίνος ἕνεκεν μετὰ αἰ-
 τίας αὐτὴν προτέθεικεν· οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν, «ὡμοιώθη ἡ βα-
 σιλεία τῶν οὐρανῶν», ἀλλὰ «διὰ τοῦτο ὡμοιώθη ἡ βασιλεία
 τῶν οὐρανῶν». Τίνος οὖν ἕνεκεν ἡ αἰτία πρόσκειται; Περὶ ἀνε-

ἐκείνη πού ἔλεγε στοὺς μαθητές, ἀφοῦ ἄρχισε κάπως ἔτσι· «γι' αὐτὸ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μοιάζει μ' ἓνα βασιλιά, πού θέλησε νὰ λογαριασθεῖ μὲ τοὺς δούλους του. Ὅταν ἄρχισε νὰ κάμνει λογαριασμό, τοῦ ἔφεραν ἓναν πού χρωστοῦσε δέκα χιλιάδες τάλαντα. Καὶ ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ τὰ ἐπιστρέψει, διέταξε νὰ πωληθεῖ αὐτὸς καὶ ἡ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιά του καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του καὶ νὰ τοῦ ἐπιστραφοῦν τὰ ὀφειλόμενα. Τότε λοιπὸν ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἔπεσε στὰ πόδια του καὶ τὸν παρακαλοῦσε λέγοντας· 'κύριε, δεῖξε μου μακροθυμία, καὶ θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψω ὅλα'. Καὶ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου τὸν λυπήθηκε, τὸν ἄφησε νὰ φύγει καὶ τοῦ χάρισε τὸ δάνειο. Βγαίνοντας ὁμοῦς ἔξω ἐκεῖνος συνάντησε ἓναν ἀπὸ τοὺς συνδούλους του, πού τοῦ χρωστοῦσε ἑκατὸ δηνάρια· τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ λαιμὸ γιὰ νὰ τὸν πνίξει καὶ τοῦ ἔλεγε· 'δὸς μου ὅ,τι μοῦ ὀφείλεις'. Ὁ σύνδουλός του τότε ἔπεσε στὰ πόδια του καὶ τὸν παρακαλοῦσε λέγοντας· 'δεῖξε μου μακροθυμία, καὶ θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψω ὅλα'. Ἐκεῖνος ὁμοῦς δὲν ἤθελε, ἀλλὰ πῆγε καὶ τὸν ἔβαλε στὴ φυλακὴ, ὥσπου νὰ ἐπιστρέψει ὅ,τι τοῦ χρωστοῦσε. Βλέποντας αὐτὸ οἱ σύνδουλοί του ἀγανάκτησαν καὶ πῆγαν καὶ τὸ ἀνάφεραν στὸν κύριό τους. Τότε ὁ κύριός του τὸν κάλεσε καὶ τοῦ εἶπε· 'κακὲ δοῦλε, σοῦ χάρισα ὅλο ἐκεῖνο τὸ χρέος, ἐπειδὴ μὲ παρακάλεσες· δὲν ἔπρεπε καὶ σὺ νὰ λυπηθεῖς τὸ σύνδουλό σου, ὅπως καὶ ἐγὼ λυπήθηκα ἐσένα;'. Τότε τὸν παρέδωσε στοὺς βασανιστές, ὥσπου νὰ ἐπιστρέψει σ' αὐτὸν ὅλα ὅσα τοῦ χρωστοῦσε. Ἔτσι καὶ ὁ Πατέρας μου ὁ οὐράνιος θὰ κάνει σὲ σᾶς, ἂν ὁ καθένας δὲ συγχωρήσει στὸν ἀδελφὸ του μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά του τὰ ἀμαρτήματά του»².

3. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ παραβολὴ· ἀλλὰ πρέπει νὰ ποῦμε γιὰ ποιά αἰτία τὴν εἶπε. Γιατὶ δὲν εἶπε ἀπλῶς, 'μοιάζει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν', ἀλλὰ «γι' αὐτὸ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μοιάζει». Γιὰ ποιὸ λοιπὸν λόγο προστίθεται ἡ αἰτία; Στοὺς μαθητές

ξικακίας τοῖς μαθηταῖς διελέγετο, καὶ κρατεῖν ὀργῆς αὐτοὺς ἐπαίδευε, καὶ τῶν παρ' ἐτέρων εἰς ἡμᾶς γινομένων ἀδικημάτων μὴ πολὺν ποιεῖσθαι λόγον, οὕτω λέγων· «ἐὰν ἀμάρτη εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε καὶ ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ
5 μόνου· ἐὰν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου».

Ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ Χριστοῦ διαλεγομένου τοῖς μαθηταῖς καὶ φιλοσοφεῖν διδάσκοντος, Πέτρος, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων κορυφαῖος, τὸ στόμα τῶν μαθητῶν, ὁ στῦλος τῆς Ἐκκλησίας, τὸ στερέωμα τῆς πίστεως, ὁ τῆς ὁμολογίας θεμέ-
10 λιος, ὁ τῆς οἰκουμένης ἀλιεύς, ὁ τὸ γένος ἡμῶν ἀπὸ τοῦ βυθοῦ τῆς πλάνης εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναγαγών, ὁ πανταχοῦ θερμὸς καὶ παρρησίας γέμων, μᾶλλον δὲ ἀγάπης ἢ παρρησίας, σιγῶντων ἀπάντων προσελθὼν τῷ διδασκάλῳ, φησί· «ποσάκις ἀμαρτή-
σει εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἐπτάκις;»·
15 ὁμοῦ καὶ ἐρωτᾷ καὶ ὑπισχνεῖται, καὶ πρὶν μάθῃ, φιλοτιμεῖται. Τὴν γὰρ γνώμην τοῦ διδασκάλου σαφῶς εἰδὼς, ὅτι πρὸς φιλανθρωπίαν ρέπει, καὶ πλεόν ἐκεῖνος μάλιστα πάντων αὐτῷ χαρίζεται ὁ μάλιστα πάντων τὰ ἀμαρτήματα τῶν πλησίον παρατρέ-
χων καὶ μὴ πικρῶς ἐξετάζων, βουλόμενος ἀρέσαι τῷ νομοθέτῃ,
20 φησὶν, «ἕως ἐπτάκις;».

Εἶτα ἵνα μάθῃς, τί μὲν ἄνθρωπος, τί δὲ Θεός, καὶ πῶς ἡ τούτου φιλοτιμία, ὅπου περ ἂν ἀφίκηται, πρὸς τὴν εὐπορίαν τὴν ἐκεῖνου συγκρινομένη, πενίας ἐστὶν ἀπάσης εὐτελεστέρα, καὶ ὅτι ὅσον σταγῶν πρὸς πέλαγος ἄπειρον, τοσοῦτον ἡμῶν ἢ ἀγαθό-
25 τῆς πρὸς τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, εἰπόντος αὐτοῦ, «ἕως ἐπτάκις», καὶ νομίσαντος αὐτοῦ μεγάλη φιλοτιμεῖσθαι καὶ δαψιλεύεσθαι, ἄκουσον τί φησιν· «οὐ λέγω σοι, ἕως ἐπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἐπτά»· τινὲς ἐπτά καὶ ἑβδομήκοντα

3. Ματθ. 18,15.

4. Ματθ. 18,21.

5. Ματθ. 18,22.

του μιλούσε για άνεξικακία και τούς δίδασκε να συγκρατοῦν τὴν ὀργή και νὰ μὴν ὑπολογίζουιν πολὺ τις ἀδικίες ποὺ μᾶς γίνονται ἀπὸ τοὺς ἄλλους, λέγοντας αὐτὸ· «ἂν σφάλλει ἀπέναντί σου ὁ ἀδελφός σου, πῆγαινε και ἔλεγξέ τον, ὅταν θὰ εἶστε οἱ δύο μόνοι σας· ἂν σὲ ἀκούσει, κέρδισες τὸν ἀδελφό σου»³.

Καὶ καθὼς ὁ Χριστὸς ἔλεγε αὐτὰ και τὰ παρόμοια στοὺς μαθητὲς και τοὺς δίδασκε νὰ φιλοσοφοῦν τὰ πράγματα, ὁ Πέτρος, ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων, τὸ στόμα τῶν μαθητῶν, ὁ στύλος τῆς Ἐκκλησίας, τὸ στερέωμα τῆς πίστεως, τὸ θεμέλιο τῆς ὁμολογίας, ὁ ψαρὰς τῆς οἰκουμένης, αὐτὸς ποὺ ἀνέβασε τὸ γένος μας ἀπὸ τὸ βυθὸ τῆς πλάνης στὸν οὐρανό, ποὺ παντοῦ ἦταν ὀρμητικὸς και γεμάτος ἀπὸ παρρησία, ἢ καλύτερα ἀπὸ ἀγάπη παρὰ παρρησία, τὴ στιγμὴ ποὺ ὅλοι σιωποῦσαν, πλησίασε τὸ δάσκαλο και τοῦ λέγει· «πόσες φορές ἂν σφάλλει σὲ μένα ὁ ἀδελφός μου, θὰ τὸν συγχωρήσω; ὡς ἑπτὰ φορές;»⁴. Μαζὶ και ἐρωτᾷ και ὑπόσχεται, και, προτοῦ μάθει, δείχνει τὴ γενναιοδωρία του. Γιατί, γνωρίζοντας καλὰ τὴ διάθεση τοῦ δασκάλου, ὅτι δηλαδὴ ἔχει τάση για φιλανθρωπία, και ὅτι ἐκεῖνος κυρίως και πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλους ἀρέσει σ' αὐτὸν, ἐκεῖνος ποὺ περισσότερο ἀπ' ὅλους παραβλέπει τὰ ἁμαρτήματα τῶν συνανθρώπων του και δὲν τὰ ἐξετάζει μὲ ἐχθρική διάθεση, θέλοντας νὰ ἀρέσει στὸ νομοθέτη, λέγει, «ὡς ἑπτὰ φορές;».

Ἐπειτα, για νὰ μάθεις τί εἶναι ἄνθρωπος και τί Θεός, και πῶς ἡ γενναιοδωρία τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου και ἂν φθάσει, ὅταν συγκρίνεται μὲ τὸν πλοῦτο τοῦ Θεοῦ, εἶναι πιὸ ἀσήμαντη ἀπὸ κάθε φτώχεια, και ὅτι ὅσο ἀπέχει ἡ σταγόνα σὲ σύγκριση μὲ τὸ ἀπέραντο πέλαγος, τὸσο πολὺ ἀπέχει ἡ δικὴ μας ἀγαθότητα ἀπὸ τὴν ἀνέκφραστη φιλανθρωπία του, ἀφοῦ εἶπε ὁ Πέτρος, «ὡς ἑπτὰ φορές;» και νόμισε πῶς ἔδειξε μεγάλη φιλοτιμία και γενναιοδωρία, ἄκουσε τί λέγει· «δὲ σοῦ λέγω ὡς ἑπτὰ φορές, ἀλλὰ ὡς ἑβδομήντα φορές τὸ ἑπτὰ»⁵. Μερικοὶ νομίζουν ὅτι εἶ-

νομίζουσιν, οὐκ ἔστι δέ· ἀλλὰ παρολίγον πεντακοσιοστόν ἐστι· τὸ γὰρ ἐπτάκις ἑβδομήκοντα, τετρακόσια καὶ ἑννεήκοντά ἐστι.

Καὶ μὴ νομίσης δύσκολον εἶναι τὸ ἐπίταγμα, ἀγαπητέ. Ἐὰν γὰρ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον ἀμαρτόντι συγχωρήσης 5 τῆς ἡμέρας, κἂν σφόδρα ἦ λίθινος, κἂν αὐτῶν τῶν δαιμόνων ἀγριώτερος ὁ λελυπηκῶς, οὐκ ἔσται οὕτως ἀναίσθητος, ὡς πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, ἀλλὰ τῇ πυκνότητι τῆς συγχωρήσεως σωφρονισθεῖς, βελτίων ἔσται καὶ ἐπιεικέστερος· σὺ τε αὖ ἔὰν ἦς παρεσκευασμένος τοσαυτάκις καταφρονεῖν τῶν εἰς σὲ γι- 10 νομένων ἀμαρτημάτων, ἀπὸ μιᾶς καὶ δευτέρας καὶ τρίτης συγχωρήσεως γυμνασάμενος, οὐδὲ πόνον ἔξεις· λοιπὸν ἐν τῇ τοιαύτῃ φιλοσοφίᾳ, μελετήσας καθάπαξ τῇ πυκνότητι τῆς συγχωρήσεως μηδὲ πλήττεσθαι παρὰ τῶν τοῦ πέλας ἀμαρτημάτων. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Πέτρος, ἀχανῆς εἰστήκει, οὐχ ὑπὲρ ἑαυ- 15 τοῦ φροντίζων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν μελλόντων αὐτῷ ἐμπιστεύεσθαι.

Ἴνα οὖν μὴ τὸ αὐτὸ ποιήσῃ, ὅπερ καὶ ἐφ' ἑτέρων ἐντολῶν ἐποίησε, προλαβὼν ἀπέκλεισεν αὐτῷ πᾶσαν ἐρώτησιν. Τί δὲ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐντολῶν ἐποίησεν; Εἴ ποτέ τι τοιοῦτον ὁ Χρι- 20 στος ἐπέταττεν, ὃ δυσκολίαν τινὰ ἔχειν ἐδόκει, προφηδῶν τῶν ἄλλων ἠρώτα καὶ ἐπυνθάνετο περὶ τῆς ἐντολῆς. Καὶ γὰρ ὅτε προσελθὼν ὁ πλούσιος περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς τὸν Χριστὸν ἠρώτα, καὶ μαθὼν τὰ ποιητικὰ τῆς τελειότητος, ἀπήει λυπούμενος ὑπὸ τῶν χρημάτων, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ, ὅτι «εὐκόπώτε- 25 ρόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς ραφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰσελθεῖν»· ὁ Πέτρος, καίτοι πάντων ἑαυτὸν γυμνώσας, καὶ οὐδὲ τὸ ἄγκιστρον κατέχων λοι-

ναι ἑβδομήντα ἑπτὰ φορές, δὲν εἶναι ὁμως ἔτσι, ἀλλὰ σημαίνει σχεδὸν πεντακόσια· γιατί ἑπτὰ φορές τὸ ἑβδομήντα εἶναι τετρακόσια ἑνενήντα.

Καὶ μὴ νομίσεις, ἀγαπητέ, ὅτι εἶναι δύσκολη ἡ προσταγή. Γιατί, ἂν μία καὶ δύο καὶ τρεῖς φορές τὴν ἡμέρα συγχωρήσεις αὐτὸν ποὺ ἀμάρτησε, κι ἂν ἀκόμα εἶναι σκληρὸς σὰν πέτρα, καὶ ἂν ἀκόμα αὐτὸς ποὺ σὲ λύπησε εἶναι πιὸ ἄγριος ἀπὸ τοὺς δαίμονες, δὲ θὰ εἶναι τόσο ἀναίσθητος, ὥστε νὰ πέσει πάλι στὰ ἴδια ἀμαρτήματα, ἀλλά, ἀφοῦ σωφρονισθεῖ ἀπὸ τὶς συχνές συγχωρήσεις, θὰ γίνῃ καλύτερος καὶ πιὸ μαλακός. Καὶ σὺ πάλι, ἂν εἶσαι προετοιμασμένος νὰ περιφρονεῖς τόσες φορές τὰ ἀμαρτήματα ποὺ γίνονται ἐναντίον σου, ἀφοῦ ἐξασκηθεῖς ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ δεύτερη καὶ τρίτη συγχώρηση, δὲ θὰ νιώθεις στὴ συνέχεια κόπο γιὰ μιὰ τέτοια φιλοσοφία, ἐπειδὴ ἀσκήθηκες μιὰ γιὰ πάντα μὲ τὶς συχνές συγχωρήσεις νὰ μὴν τραυματίζεσαι καθόλου ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα τοῦ πλησίον σου. Αὐτὰ μόλις ἄκουσε ὁ Πέτρος ἔμεινε ἄφωνος, φροντίζοντας ὄχι μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τοῦ ἐμπιστευθεῖ.

Γιὰ νὰ μὴν κάνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ἔκαμε καὶ σὲ ἄλλες ἐντολές, τοῦ ἀπέκλεισε προκαταβολικὰ κάθε ἐρώτηση. Καὶ τί ἔκαμε στὶς ἄλλες ἐντολές; Ἐάν κάποτε ὁ Χριστὸς πρόσταζε κάτι τέτοιο, ποὺ φαινόταν πῶς εἶχε κάποια δυσκολία, πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐρωτοῦσε καὶ μάθαινε γιὰ τὴν ἐντολή. Καὶ πραγματικῶς, ὅταν ὁ πλούσιος πλησίασε τὸ Χριστὸ καὶ τὸν ἐρωτοῦσε γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ ἔμαθε γι' αὐτὰ ποὺ παρέχουν τὴν τελειότητα καὶ ἔφυγε λυπημένος ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων, ἀφοῦ τοῦ εἶπε ὁ Χριστὸς ὅτι «εἶναι πιὸ εὐκολο νὰ περᾶσει ἓνα καρὰβόσχοινο ἀπὸ τὴν τρύπα μιᾶς βελόνας, παρὰ νὰ μπεῖ ἓνας πλούσιος στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁶, ὁ Πέτρος, ἂν καὶ γύμνωσε τὸν ἑαυτό του ἀπ' ὅλα καὶ δὲν εἶχε πιά οὔτε τὸ ἀγκίστρι, ἀλλ'

πόν, ἀλλὰ καὶ τῆς τέχνης καὶ τοῦ ἀκατίου καταφρονήσας, προσελθὼν ἔλεγε τῷ Χριστῷ, «καὶ τίς δύναται σωθῆναι;».

Καὶ ὄρα καὶ ἐπιείκειαν μαθητοῦ, καὶ θερμότητα· οὔτε γὰρ εἶπεν, ἀδύνατα ἐπιτάττεις, δύσκολον τὸ ἐπίταγμα, χαλεπὸς ὁ νόμος, οὔτε ἐσίγησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν λοιπῶν κηδεμονίαν ἐπεδείξατο, καὶ τὴν διδασκάλῳ παρὰ μαθητοῦ τιμὴν ὀφειλομένην ἀπένειμεν, οὕτως εἰπὼν, «καὶ τίς δύναται σωθῆναι;» καὶ μηδέπω γενόμενος ποιμὴν, ποιμένος εἶχε ψυχὴν, καὶ μηδέπω τὴν ἀρχὴν ἐγχειρισθεὶς, τὴν πρέπουσαν ἄρχοντι κηδεμονίαν ἐφύλαττεν, ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης φροντίζων. Εἰ μὲν γὰρ πλούσιος ἦν, καὶ πολλὰ χρήματα περιβεβλημένος, ἴσως εἶπέ τις ἄν, ὅτι οὐ τῶν λοιπῶν, ἀλλ' ἐαυτοῦ κηδόμενος, καὶ ὑπὲρ τῶν καθ' ἐαυτὸν πραγμάτων φροντίζων, ταύτην προσῆγε τὴν πεῦσιν· νυνὶ δὲ ἡ πενία ταύτης αὐτὸν ἀπαλλάττει τῆς ὑποψίας, καὶ δείκνυσιν ὡς τῆς ἐτέρων κηδόμενος σωτηρίας ἐμερίμνα καὶ περιειργάζετο, καὶ παρὰ τοῦ διδασκάλου μαθεῖν ἐβούλετο τὴν τῆς σωτηρίας ὁδόν.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸν παραθαρρύνων ἔλεγε, «τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα, παρὰ τῷ Θεῷ δυνατά ἐστι». Μὴ γὰρ νομίσης, φησὶν, ὑμᾶς ἐρήμους ἐγκαταλιμπάνεσθαι· ἐγὼ συνεφάπτομαι ταύτης ὑμῖν τῆς σπουδῆς, καὶ τὰ ἄπορα ποιῶ ράδια γενέσθαι καὶ εὐκόλα. Πάλιν περὶ γάμου καὶ γυναικὸς διαλεγομένου τοῦ Χριστοῦ καὶ λέγοντος, ὅτι «ὁ ἀπολύων γυναῖκα παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι», καὶ πᾶσαν κίαν γυναικὸς παραινούντος φέρειν πλὴν πορνείας μόνης, ὁ Πέτρος, τῶν ἄλλων σιγόντων, προσελθὼν ἔλεγε τῷ Χριστῷ· «εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός, οὐ συμφέρει γαμῆσαι».

Ὅρα καὶ ἐνταῦθα πῶς καὶ τὴν πρέπουσαν διδασκάλῳ τι-

7. Μάρκ. 10,26.

9. Ματθ. 5,32.

8. Μάρκ. 10,27.

10. Ματθ. 19,10.

ἐγκατέλειψε καὶ τὴν τέχνη καὶ τὴ βάρκα του, πλησίασε τὸ Χριστὸ καὶ τοῦ ἔλεγε, « καὶ ποιός μπορεῖ νὰ σωθεῖ;»⁷.

Καὶ πρόσεχε καὶ τὴν καλωσύνη τοῦ μαθητῆ καὶ τὸ θερμὸ ζῆλο. Γιατὶ δὲν εἶπε, ‘ἀδύνατα πράγματα προστάζεις, δύσκολη ἢ προσταγή, φοβερός ὁ νόμος’, οὔτε σιώπησε, ἀλλ’ ἔδειξε καὶ τὴ φροντίδα του γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ ἀπένειμε στὸ δάσκαλο τὴν ὀφειλόμενη τιμὴ ἀπὸ μαθητῆ, λέγοντας αὐτό· «καὶ ποιός μπορεῖ νὰ σωθεῖ;». Καὶ ἐνῶ ἀκόμα δὲν εἶχε γίνει ποιμένας, εἶχε ψυχὴ ποιμένα, καὶ ἐνῶ ἀκόμα δὲν ἀνέλαβε τὴν ἐξουσία, ἔδειχνε τὴ μέριμνα ποὺ ταιριάζει σὲ ἄρχοντα, φροντίζοντας γιὰ ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη. Γιατί, ἂν βέβαια ἦταν πλούσιος καὶ εἶχε πολλὰ χρήματα, ἴσως θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἔκαμνε τὴν ἐρώτηση αὐτή, μεριμνώντας ὄχι γιὰ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ μεριμνώντας γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ φροντίζοντας γιὰ τὰ δικά του πράγματα. Τώρα ὅμως ἡ φτώχεια τὸν ἀπαλλάσσει ἀπ’ αὐτὴν τὴν ὑποψία καὶ δείχνει πῶς φροντίζοντας γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἄλλων μεριμνοῦσε καὶ ἐρευνοῦσε καὶ ἤθελε νὰ μάθει ἀπὸ τὸ δάσκαλο τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας.

Γι’ αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἐνθαρρύνοντάς τον τοῦ λέγει· «τὰ ἀδύνατα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι δυνατὰ γιὰ τὸ Θεό»⁸. Μὴ νομίσεις, λέγει, ὅτι ἐγκαταλείπεστε ἔρημοι· ἐγὼ εἶμαι συμβοηθός σας σ’ αὐτὴ τὴν προσπάθειά σας καὶ κάμνω τὰ δύσκολα νὰ γίνουν εὐκόλα καὶ πραγματοποιήσιμα. Πάλι, ὅταν ὁ Χριστὸς μιλοῦσε γιὰ τὸ γάμο καὶ τὴ γυναῖκα καὶ ἔλεγε ὅτι «ὅποιος χωρίζει τὴ γυναῖκα του γιὰ ὀποιοδήποτε λόγο, ἐκτὸς ἀπὸ πορνεία, τὴν ὀδηγεῖ στὴ μοιχεία»⁹ καὶ συμβούλευε νὰ ὑποφέρει κανεὶς κάθε κακία τῆς γυναίκας ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πορνεία μόνον, ὁ Πέτρος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι σιωποῦσαν, πλησίασε καὶ λέγει στὸ Χριστό· «ἂν τέτοια πρέπει εἶναι ἡ σχέση τοῦ ἀνδρα μὲ τὴ γυναῖκα, δὲ συμφέρει νὰ συνάψει κανεὶς γάμο»¹⁰.

Πρόσεχε καὶ ἐδῶ πῶς καὶ τὴν τιμὴ ποὺ ταιριάζει στὸ δά-

μὴν ἐφύλαξε, καὶ τῆς τῶν λοιπῶν ἐφρόντισε σωτηρίας, οὐδὲ ἐν-
 ταῦθα ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτὸν μεριμνῶν. Ἴνα οὖν μὴ καὶ ἐνταῦθα
 εἶπη τι τοιοῦτον, προλαβὼν διὰ τῆς παραβολῆς προανεῖλεν αὐ-
 τοῦ τὴν ἀντίρρησιν. Τούτο χάριν καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς εἶπε· «διὰ
 5 τοῦτο ὠμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς
 ἠθέλησε συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ»· δεικνὺς ὅτι
 διὰ τοῦτο λέγει τὴν παραβολὴν ταύτην, ἵνα μάθῃς ὅτι κἂν ἐβδο-
 μηκοντάκις ἑπτὰ ἀφῆς τῆς ἡμέρας τῶ ἀδελφῶ τὰ ἀμαρτήματα,
 οὐδέπω οὐδὲν μέγα εἰργάσω, ἀλλὰ πολὺ καὶ ἄφατον ἀπολείπη
 10 τῆς δεσποτικῆς φιλανθρωπίας, καὶ οὐ τοσοῦτον δίδως ὅσον
 λαμβάνεις.

4. Ἐπακούσωμεν τοίνυν τῆς παραβολῆς· εἰ γάρ δοκεῖ καὶ αὐ-
 τόθεν εἶναι σαφές, ἀλλ' ἔχει καὶ ἐναποκεκρυμμένον τινὰ θησαυ-
 ρὸν νοημάτων ἄφατον. «Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀν-
 15 θρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἠθέλησε συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δού-
 λων αὐτοῦ». Μὴ παραδράμῃς ἀπλῶς τὴν ρῆσιν, ἀλλὰ καὶ ἀνά-
 πτυξόν μοι τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο, καὶ εἰς τὸ συνειδὸς εἰσελθὼν
 τὸ σεαυτοῦ, ἀναλόγισαι τὰ πεπραγμένα σοι παρὰ πᾶσαν τὴν
 ζωὴν· καὶ ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι συναίρει λόγον μετὰ τῶν δούλων
 20 αὐτοῦ, καὶ βασιλεῖς, καὶ στρατηγούς, καὶ ἐπάρχους, καὶ πλου-
 σίους καὶ πένητας, καὶ δούλους καὶ ἐλευθέρους, καὶ πάντας
 ἀναλογίζου· «Πάντας γὰρ ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ
 βήματος τοῦ Χριστοῦ».

Κἂν πλούσιος ᾖς, ἐννόησον ὅτι δώσεις λόγον, πότερον εἰς
 25 πόρνας ἢ εἰς πένητας τὰ χρήματα κατηνάλωσας, πότερον εἰς
 παρασίτους καὶ κόλακας ἢ εἰς τοὺς δεομένους, πότερον εἰς
 ἀσέλγειαν ἢ εἰς φιλανθρωπίαν, πότερον εἰς τρυφὴν καὶ ἀσωτίαν
 καὶ μέθην ἢ εἰς τὴν τῶν ἐπηρεαζομένων βοήθειαν. Οὐχ ὑπὲρ
 τῆς δαπάνης δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς κτήσεως ἀπαιτηθήσῃ

σκαλο κράτησε και για τή σωτηρία τῶν ἄλλων φρόντισε, χωρίς και ἐδῶ νά μεριμνάει για τὰ δικά του πράγματα. Για νά μὴν πεῖ λοιπὸν και ἐδῶ κάτι τέτοιο, πρόλαβε μὲ τὴν παραβολή και προ-εμπόδισε τὴν ἀντίρρησή του. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ και ὁ εὐαγγελιστῆς εἶπε, «γι' αὐτὸ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μοιάζει μ' ἓνα βασιλιά, πὺ θέλησε νά λογαριασθεῖ μὲ τοὺς δούλους του», δείχνοντας ὅτι γι' αὐτὸ λέγει τὴν παραβολή αὐτή, για νά μάθεις πῶς, και ἂν ἀκόμα ἐβδομήντα φορὲς τὸ ἑπτὰ συγχωρεῖς τὴν ἡμέρα στὸν ἀδελφὸ σου τὰ ἀμαρτήματά του, δὲν ἔκαμες ἀκόμα τίποτε μεγάλο, ἀλλὰ ὑστερεῖς πολὺ και ἀπερίγραπτα ἀπὸ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου και δὲ δίνεις τόσο ὅσο παίρνεις.

4. Ἄς ἀκούσουμε λοιπὸν μὲ προσοχή τὴν παραβολή. Γιατί, ἂν και φαίνεται ἀπὸ μόνη της πῶς εἶναι σαφής, ἔχει ὅμως μέσα της κρυμμένο και κάποιον ἀνείπωτο θησαυρὸ νοημάτων. «Μοιάζει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μ' ἓνα βασιλιά, πὺ θέλησε νά λογαριασθεῖ μὲ τοὺς δούλους του». Μὴν προσπεράσεις ἐπιπόλαια τὴ φράση, ἀλλὰ και ἀνάπτυξέ μου τὸ δικαστήριο ἐκεῖνο και, ἀφοῦ μπεις στὴ συνείδησή σου, ἀναλογίσου τίς πράξεις πὺ ἔχεις κάνει σὲ ὅλη σου τὴ ζωή. Και ὅταν ἀκούσεις ὅτι λογαριάζεται μὲ τοὺς δούλους του, νά σκέπτεσαι και βασιλεῖς και στρατηγοὺς και ἐπάρχους και πλουσίους και φτωχοὺς και δούλους και ἐλεύθερους και ὄλους. «Γιατί ὄλοι μας πρέπει νά παρουσιασθοῦμε μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ»¹¹.

Και ἂν εἶσαι πλούσιος, σκέψου ὅτι θὰ δώσεις λόγο, σὲ ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο ξόδεψες τὰ χρήματά σου, στὶς πόρνες ἢ στοὺς φτωχοὺς, σὲ ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, σὲ παράσιτα και κόλακες ἢ σ' αὐτοὺς πὺ εἶχαν ἀνάγκη· σὲ ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, σὲ ἀσέλγεια ἢ σὲ φιλανθρωπία· σὲ ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, σὲ ἀπολαύσεις και ἀσωτία και μέθη ἢ στὴ βοήθεια ἐκείνων πὺ δοκιμάζονται. Και ὄχι μόνο για τὸ ξόδεμα τῶν χρημάτων ἀλλὰ και για τὴν ἀπόκτησή τους θὰ σοῦ ζητηθεῖ λόγος· ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, μάζεψες τὰ

λόγον, πότερον ἐκ δικαίων πόνων ἢ ἐξ ἀρπαγῆς καὶ πλεονεξίας συνέλεξας, πότερον κληρὸν διαδεξάμενος πατρῶον ἢ τὰς τῶν ὀρφανῶν καταστρέψας οἰκίας, καὶ τὰς τῶν χηρῶν διαρπάσας οὐσίας. Καὶ καθάπερ ἡμεῖς τοῖς οἰκέταις τοῖς ἡμετέροις οὐχὶ τῆς
5 ἐξόδου μόνον τῶν χρημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσόδου ἀπαιτοῦμεν τὸν λόγον, ἐξετάζοντες πόθεν ὑπεδέξαντο τὰ χρήματα καὶ παρὰ τίνων καὶ πῶς καὶ πόσα· οὕτω δὲ καὶ ὁ Θεὸς οὐχὶ τῆς δαπάνης μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς κτήσεως ἡμᾶς ἀπαιτεῖ τὰς εὐθύνas.

Οὐχ ὁ πλούσιος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πένης τῆς πενίας δί-
10 δωσι λόγον· εἰ γενναίως καὶ εὐχαρίστως τὴν πενίαν ἠνεγκεν, εἰ μὴ ἀπεδυσπέτησεν, εἰ μὴ ἐδυσχέρανεν, εἰ μὴ κατηγόρησε τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, ἕτερον ὀρῶν τρυφῶντα καὶ σπαταλῶντα, ἑαυτὸν δὲ ὄντα ἐν ἐνδείᾳ. Ὡσπερ γὰρ ὁ πλούσιος τῆς ἐλεημοσύνης, οὕτω καὶ ὁ πένης τῆς ὑπομονῆς ἀπαιτεῖται λόγον· μᾶλ-
15 λον δὲ οὐδὲ τῆς ὑπομονῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἐλεημοσύνης· οὐ γὰρ ἐστὶ κώλυμα πρὸς ἐλεημοσύνην ἢ πενία. Καὶ μάρτυς ἡ χήρα ἢ τὰ δύο καταβαλοῦσα λεπτά, καὶ τοὺς πολλὰ καταθέντας ὑπερακοντίσασα διὰ τῆς μικρᾶς ἐκείνης καταβολῆς.

Οὐ πλούσιοι δὲ καὶ πένητες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄρχοντες καὶ
20 δικασταὶ μετὰ πολλῆς ἐξετάζονται τῆς ἀκριβείας, εἰ μὴ διέφθειραν τὸ δίκαιον, εἰ μὴ πρὸς χάριν, εἰ μὴ πρὸς ἀπέχθειαν ἐψηφίσαντο τοῖς δικαζομένοις, εἰ μὴ κολακευθέντες ἔδωκαν παρὰ τὸ δέον τὴν ψῆφον, εἰ μὴ μνησικακοῦντες ἐπήρεασαν τοῖς οὐδὲν ἠδικηκόσιν.

25 Οὐχ οἱ ἔξωθεν δὲ μόνον ἄρχοντες, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν Ἐκκλησιῶν προεστῶτες τῆς οἰκείας ἀρχῆς ὑφέξουσιν τὸν λόγον· καὶ μάλιστα οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ πλεον τὰς πικρὰς καὶ βαρείας εὐθύνας ὑπέχοντες. Καὶ γὰρ ὁ τοῦ λόγου τὴν διακονίαν ἐγκεχειρισμέ-

χρήματα ἀπὸ δίκαιους κόπους ἢ ἀπὸ ἄρπαγῆ καὶ πλεονεξία· ποιοῦ ἀπὸ τὰ δύο, παίρνοντας πατρικὴ κληρονομία ἢ καταστρέφοντας τὰ σπίτια τῶν ὀρφανῶν καὶ ληστεύοντας τὶς περιουσίες τοῦ χηρῶν; Καὶ ὅπως ἐμεῖς ἀπαιτοῦμε λογαριασμὸ ἀπὸ τοὺς δικοὺς μας ὑπηρέτες ὄχι μόνον γιὰ τὰ ἔξοδα ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ ἔσοδα, ἐξετάζοντας ἀπὸ ποῦ ἔλαβαν τὰ χρήματα καὶ ἀπὸ ποιούς καὶ πῶς καὶ πόσα, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ Θεὸς ζητάει ἀπὸ μᾶς εὐθύνες ὄχι μόνον γιὰ τὸ ξόδεμα τῶν χρημάτων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀπόκτησή τους.

Καὶ ὄχι μόνον ὁ πλούσιος, ἀλλὰ καὶ ὁ φτωχὸς δίνει λόγον γιὰ τὴ φτώχεια του· ἂν ὑπέμεινε τὴ φτώχεια του γενναῖα καὶ μὲ εὐχαρίστηση, ἂν δὲν ἀπελπίσθηκε, ἂν δὲ δυσανασχέτησε, ἂν δὲν κατηγόρησε τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, βλέποντας ἄλλον νὰ ζεῖ τρυφηλὴ καὶ σπάταλη ζωὴ, ἐνῶ τὸν ἑαυτοῦ νὰ εἶναι μέσα στὴ στέρηση. Ὅπως δηλαδὴ ὁ πλούσιος δίνει λόγον γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη, ἔτσι καὶ ὁ φτωχὸς δίνει γιὰ τὴν ὑπομονή. Ἡ καλύτερα ὄχι μόνον γιὰ τὴν ὑπομονή, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη τὴν ἴδια· γιὰτὶ ἡ φτώχεια δὲν εἶναι ἐμπόδιο γιὰ ἐλεημοσύνη. Καὶ μάρτυρας εἶναι ἡ χήρα, ποὺ ἔρριξε τὰ δύο λεπτὰ καὶ μὲ τὴ μικρὴ ἐκείνη εἰσφορὰ ξεπέρασε ἐκείνους ποὺ κατέθεσαν πολλά¹².

Καὶ ὄχι μόνον οἱ πλούσιοι καὶ οἱ φτωχοὶ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ δικαστὲς ἐξετάζονται μὲ πολλὴ ἀκρίβεια, ἂν τυχόν παραβιάσαν τὸ δίκαιο, ἂν ἔβγαλαν ἀποφάσεις γιὰ τοὺς δικαζομένους ἀπὸ εὐνοια ἢ ἀπὸ ἀπέχθεια, ἂν ἀποφάσισαν ἀντίθετα ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε, γιὰτὶ τοὺς κολάκεψαν, ἂν ἀπὸ μνησικακία ἔβλαψαν ἐκείνους ποὺ δὲν εἶχαν διαπράξει καμιὰ ἀδικία.

Καὶ ὄχι μόνον οἱ κοσμικοὶ ἄρχοντες, ἀλλὰ καὶ οἱ προεστοὶ τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ δώσουν λόγον γιὰ τὴ δική τους ἐξουσία. Καὶ μάλιστα αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ περισσότερο ἔχουν τὶς πικρὲς καὶ βαριὲς εὐθύνες. Γιὰτὶ ἐκεῖνος ποὺ εἶχε ἀναλάβει τὴν ὑπηρε-

νος ἐξετασθήσεται μετὰ ἀκριβείας ἐκεῖ, εἰ μήτε ὄκνω, μήτε φθόνῳ παρεῖδέ τι τῶν δεόντων εἰπεῖν, καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπέδειξεν, ὅτι πάντα διεστείλατο, καὶ οὐδὲν ἔκρυψεν τῶν συμφερόντων. Πάλιν ὁ τὴν ἐπισκοπὴν λαχὼν, ὄσω πρὸς μείζονα ὄγκον ἀναβέβηκε, τοσοῦτῳ πλείονα ἀπαιτηθήσεται λόγον, οὐχὶ διδασκαλίας μόνον καὶ πενήτων προστασίας, ἀλλὰ καὶ χειροτονωτῶν δοκιμασίας καὶ μυρίων ἐτέρων. Καὶ ταῦτα δηλῶν ὁ Παῦλος τῷ Τιμοθέῳ ἔγραφε· «χειῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἀμαρτίαις ἀλλοτρίαις»· καὶ Ἑβραίοις δὲ περὶ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων παραινῶν, ἐτέρως ἐφόβει οὕτω λέγων· «πεῖθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπέικετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες».

Τότε οὐχὶ πραγμάτων δὲ μόνων, ἀλλὰ καὶ ρημάτων παρέξομεν εὐθύνας. Καθάπερ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀργύρια τοῖς οἰκέταις ἐμπιστεύσαντες, ἀπάντων ἀπαιτοῦμεν αὐτοὺς λόγον, οὕτω καὶ ὁ Θεός, ρήματα ἡμῖν ἐμπιστεύσας, ζητήσῃ τῆς δαπάνης αὐτῶν τὸν τρόπον. Ἀπαιτούμεθα δὲ καὶ ἐξεταζόμεθα μετὰ ἀκριβείας, εἰ μὴ εἰκῆ μηδὲ μάτην αὐτὰ ἀναλώσαμεν· οὐ γὰρ οὕτως ἀργύριον ἀπλῶς ἀναλωθὲν ἔβλαψεν, ὡς ρήματα εἰκῆ καὶ μάτην ἐξενεχθέντα καὶ εἰς οὐδὲν δέον. Ἀργύριον μὲν γὰρ μάτην δαπανηθὲν ἐν χρήμασι πολλάκις τὴν ζημίαν ἤνεγκε, λόγος δὲ ἀπλῶς προενεχθεὶς ὀλοκλήρους ἀνέτρεψεν οἰκίας, καὶ ψυχὰς ἀπώλεσε καὶ κατέλυσε· καὶ τῶν μὲν χρημάτων τὴν ζημίαν διορθῶσαι πάλιν ἔστι, λόγον δὲ ἐκπηδήσαντα καθάπαξ ἀνακτήσασθαι πάλιν οὐκ ἔστι.

Καὶ ὅτι λόγων δίδομεν δίκας, ἄκουσον τί φησιν ὁ Χριστός· «λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πᾶν ρῆμα ἀργόν, ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ τῆς γῆς, ἀποδώσουσι λόγον περὶ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ

13. Α' Τιμ. 5,22.

14. Ἑβρ. 13,17.

σία τοῦ κηρύγματος θὰ ἐξετασθεῖ με λεπτομέρεια ἐκεῖ, ἂν τυ-
χὸν ἀπὸ δισταγμὸ ἢ ἀπὸ φθόνου παρέλειπε νὰ πεῖ κάτι ἀπ' αὐτὰ
ποῦ ἔπρεπε καὶ ἂν μὲ τὰ ἔργα ἀπέδειξε πὼς ὅλα τὰ ἀνέπτυξε καὶ
δὲν ἔκρυψε τίποτε ἀπὸ τὰ ὠφέλιμα. Ἐπίσης ἐκεῖνος ποῦ ἔλαχε
τὴν ἐπισκοπή, σὲ ὅσο πὺ μεγαλύτερο ἀξίωμα ἀνέβηκε, τόσο
περισσότερο θὰ τοῦ ζητηθεῖ λόγος, ὄχι μόνο γιὰ τὴ διδασκαλία
καὶ τὴν προστασία τῶν φτωχῶν, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ δοκιμασία τῶν
χειροτονιῶν καὶ γιὰ ἄπειρα ἄλλα. Καὶ αὐτὰ δηλώνοντας ὁ Παῦ-
λος, ἔγραφε στὸν Τιμόθεο· «μὴ βιάζεσαι νὰ χειροτονεῖς κανέ-
ναν, οὔτε νὰ συμμετέχεις σὲ ξένες ἀμαρτίες»¹³. Καὶ ὅταν συμ-
βούλευε τοὺς Ἑβραίους γιὰ τοὺς ἴδιους ἄρχοντες, τοὺς φόβιζε
μὲ ἄλλον τρόπο λέγοντας· «νὰ ὑπακοῦτε καὶ νὰ ὑποτάσσεσθε
στοὺς προϊσταμένους σας. Γιατὶ αὐτοὶ ἀγρυπνοῦν γιὰ τὶς ψυχές
σας, ἐπειδὴ θὰ δώσουν λόγο στὸ Θεό»¹⁴.

Τότε ὄχι μόνο γιὰ τὶς πράξεις, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ λόγια θὰ
δώσουμε λόγο. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς καὶ μεῖς, ὅταν ἐμπιστευ-
θοῦμε χρήματα στοὺς ὑπηρέτες, τοὺς ζητοῦμε λόγο γι' ὅλα,
ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ μᾶς ἐμπιστεύθηκε λόγια, θὰ μᾶς
ζητήσῃ τὸν τρόπο ποῦ τὰ ξοδέψαμε. Μᾶς ζητεῖται λοιπὸν λό-
γος καὶ ἐξεταζόμαστε μὲ ἀκρίβεια, μήπως τὰ ξοδέψαμε αὐτὰ
ἄσκοπα καὶ στὰ χαμένα. Γιατὶ δὲν ἔβλαψαν τόσο χρήματα ποῦ
ξοδεύτηκαν ἄσκοπα, ὅσο λόγια ποῦ λέχθηκαν στὴν τύχη καὶ
στὰ χαμένα καὶ πρὸς καμιά ὠφέλεια. Γιατὶ τὰ χρήματα ποῦ ξο-
δεύτηκαν μάταια προκάλεσαν πολλὰς φορές ζημιά οικονομική,
τὰ λόγια ὅμως ποῦ λέχθηκαν ἄσκοπα γκρέμισαν ὀλόκληρα σπί-
τια καὶ κατέστρεψαν καὶ ἐξαφάνισαν ψυχές. Καὶ τὴ χρηματικὴ
ζημιὰ εἶναι δυνατὸ κανεὶς νὰ τὴ διορθώσῃ πάλι, τὸ λόγο ὅμως
ποῦ ξέφυγε μιὰ φορά, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸν πάρῃ πάλι πίσω.

Καὶ ὅτι θὰ λογοδοτήσουμε γιὰ τὰ λόγια, ἄκουσε τί λέγει
ὁ Χριστός· «καὶ σᾶς λέγω ὅτι οἱ ἄνθρωποι, γιὰ κάθε ἄχρηστο
λόγο ποῦ θὰ ποῦν ἐπάνω στὴ γῆ, θὰ λογοδοτήσουν γι' αὐτὸν

κρίσεως· ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου κατακριθήσῃ». Οὐ ρημάτων δὲ μόνον δίδομεν εὐθύνας, ἀλλὰ καὶ ἀκουσμάτων· οἷον εἰ παρεδέξω κατηγορίαν κατὰ τοῦ πλησίον ψευδῆ λεγομένην· «ἀκοὴν γάρ», φησί, «ματαίαν μὴ
5 παραδέξῃ». Εἰ δὲ οἱ δεχόμενοι ματαιὰν ἀκοὴν οὐκ ἂν τύχοιεν συγγνώμης, οἱ διαβάλλοντες καὶ κατηγοροῦντες ποίαν ἔξουσιν ἀπολογία;

5. Καὶ τί λέγω ρήματα καὶ ἀκοὴν, ὅπουγε καὶ ἐνθυμημάτων εὐθύνας ὑπέχομεν; Καὶ τοῦτο αὐτὸ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν·
10 «ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν». Καὶ ὁ ψαλμωδὸς δὲ φησιν· «ὅτι ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἔξομολογήσεταιί σοι;». Οἷον, εἰ μετὰ δόλου καὶ πονηρᾶς γνώμης πρὸς τὸν ἀδελφὸν διελέχθης, εἰ διὰ τοῦ στόματος αὐτὸν ἐπαινῶν
15 καὶ τῆς γλώττης, κατὰ διάνοιαν ἐκάκωσας καὶ ἐφθόνησας αὐτῷ. Πάλιν γὰρ τοῦτο αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἀνιτιπτόμενος, ὅτι οὐχὶ ἔργων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνθυμημάτων δίδομεν δίκην, ἔλεγεν· «ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Καίτοι οὐ προῆλθεν εἰς ἔργον ἢ
20 ἁμαρτία, ἀλλ' ἐν διανοίᾳ τέως ἐστίν· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἀνέγκλητος δύναται μεῖναι ὁ διὰ τοῦτο περισκοπῶν κάλλη γυναικῶν, ἵνα ἀνάψῃ πορνείας ἐπιθυμίαν.

Ὅταν οὖν ἀκούσης, ὅτι συναίρει λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ, μὴ παρέλθῃς ἀπλῶς τὴν ρῆσιν, ἀλλ' ἐννόησον πᾶσαν
25 ἀξίαν, πᾶσαν ἡλικίαν, ἑκατέραν τὴν φύσιν, τῶν τε ἀνδρῶν, τῶν τε γυναικῶν· ἐννόησον οἷον ἔσται τότε τὸ δικαστήριον, ἀναλόγι-

15. Ματθ. 12,36–37.

16. Ἐξ. 23,1.

17. Α' Κορ. 4,5.

18. Ψαλμ. 75,11.

19. Ματθ. 5,28.

τὴν ἡμέρα τῆς κρίσης. Ἔτσι, ἀπὸ τὰ λόγια σου θὰ δικαιωθεῖς καὶ ἀπὸ τὰ λόγια σου θὰ καταδικασθεῖς»¹⁵. Καὶ ὄχι μόνο γιὰ τὰ λόγια μας κρινόμαστε, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ ἀκούσματα, ὅπως γιὰ παράδειγμα, ἂν παραδέχθηκες ψεύτικη κατηγορία ἐναντίον τοῦ πλησίον σου. «Νὰ μὴν παραδεχθεῖς», λέγει ἡ Γραφή, «ἐπιπόλαιο ἄκουσμα»¹⁶. Ἄν ὅμως ὅσοι δέχονται ἐπιπόλαιο ἄκουσμα, δὲ θὰ ἐπιτύχουν συγγνώμη, ὅσοι διαβάλλουν καὶ κατηγοροῦν ποιά ἀπολογία θὰ ἔχουν;

5. Καὶ γιατί λέγω γιὰ λόγια καὶ γιὰ ἀκούσματα, τὴ στιγμὴ βέβαια ποὺ εἴμαστε ὑπόλογοι καὶ γιὰ τὶς σκέψεις μας; Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς γιὰ νὰ δηλώσει ὁ Παῦλος ἔλεγε· «γι' αὐτὸ μὴν κρίνετε κάτι πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸ του, μέχρι ποὺ νὰ ἔρθει ὁ Κύριος, ποὺ θὰ ρίξει φῶς σὲ ὅσα εἶναι κρυμμένα στὸ σκοτάδι καὶ θὰ φανερώσει τὶς προθέσεις τῶν καρδιῶν»¹⁷. Καὶ ὁ ψαλμωδὸς λέγει· «ἔτσι καὶ κάθε ἀνθρώπινη σκέψη θὰ ἐξομολογηθεῖ σὲ σένα»¹⁸. Τί σημαίνει «κάθε ἀνθρώπινη σκέψη θὰ ἐξομολογηθεῖ σὲ σένα»; Γιὰ παράδειγμα, ἂν μὲ δόλο καὶ πονηρὴ διάθεση μίλησες στὸν ἀδελφὸ σου, ἂν μὲ τὸ στόμα καὶ τὴ γλῶσσα τὸν ἐπαινοῦσες, μέσα σου ὅμως σκεπτόσουν τὸ κακὸ του καὶ τὸν φθονοῦσες. Καὶ πάλι ὁ Χριστὸς ὑπονοῶντας τοῦτο ἀκριβῶς, ὅτι δηλαδὴ θὰ τιμωρηθοῦμε ὄχι μόνο γιὰ τὶς πράξεις ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς σκέψεις μας, ἔλεγε· «ὅποιος βλέπει γυναῖκα μὲ πονηρὴ ἐπιθυμία, ἔχει ἤδη διαπράξει μέσα του μοιχεία μ' αὐτήν»¹⁹. Ἄν καὶ δὲ διαπράχθηκε ἡ ἁμαρτία, ἀλλὰ εἶναι ἀκόμα μέσα στὴ σκέψη, ὅμως οὔτε ἔτσι μπορεῖ νὰ μείνει ἀκατηγόρητος ὅποιος γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸν παρατηρεῖ μὲ προσοχὴ τὰ κάλλη τῶν γυναικῶν, μὲ σκοπὸ ν' ἀνάψει τὴν ἐπιθυμία τῆς πορνείας.

Ὅταν λοιπὸν ἀκούσεις πῶς λογαριάζεται μὲ τοὺς δούλους του, μὴ προσπεράσεις ἐπιπόλαια τὴ φράση, ἀλλὰ σκέψου κάθε ἀξία, κάθε ἡλικία, κάθε φύλο χωριστά, καὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν. Σκέψου ποῖο θὰ εἶναι τότε τὸ δικαστήριον,

σαι τὰ ἡμαρτημένα σοι πάντα. Κἂν γὰρ αὐτὸς ἐπιλάβῃ τῶν πε-
 πλημμελημένων, Θεὸς οὐδέποτε ἐπιλήσεται, ἀλλὰ πάντα πρὸ
 τῶν ὀφθαλμῶν στήσει τῶν ἡμετέρων, ἂν μὴ προλαβόντες αὐτὰ
 καταλύσωμεν νῦν διὰ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως, καὶ τοῦ
 5 μηδέποτε μνησικακεῖν τοῖς πλησίον. Τίνος δὲ ἕνεκεν ποιεῖ τὸ
 λογοθέσιον; Οὐχ ὡς αὐτὸς ἀγνοῶν (πῶς γάρ, ὁ εἰδὼς τὰ πάντα
 πρὶν γεννέσεως αὐτῶν;), ἀλλ' ἵνα σε πείσῃ τὸν οἰκέτην, ὅτι δι-
 καίως ὀφείλεις, ὅπερ ἂν ὀφείλῃς· μᾶλλον δὲ οὐχ ἵνα μάθῃς μό-
 νον, ἀλλ' ἵνα καὶ ἀπονίψῃ· ἐπεὶ καὶ τῷ προφήτῃ διὰ τοῦτο ἐκέ-
 10 λευσε τὰ ἁμαρτήματα λέγειν τῶν Ἰουδαίων. «Λέγε» γάρ, φησί,
 «τὰς ἀνομίας αὐτῶν τῷ οἴκῳ Ἰακώβ, καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν
 τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ»· οὐχ ἵνα ἀκούσωσι μόνον, ἀλλ' ἵνα διορθώ-
 σωνται.

«Ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἰς
 15 ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων». Ἐὰρ πόσα ἐνεπιστεύθη, ὅτι το-
 σαῦτα κατέφαγε; Μέγας ὁ τῶν ὀφλημάτων ὄγκος· καὶ οὐχὶ μό-
 νον τοῦτο ἦν τὸ χαλεπὸν, ἀλλ' ὅτι καὶ πρῶτος προσηνέχθη τῷ
 δεσπότη. Εἰ μὲν γὰρ μετὰ πολλοὺς ἐτέρους εὐγνωμονήσαντας
 οὗτος προσηνέχθη, οὐχ οὕτω θαυμαστὸν ἦν τὸ μὴ παρωξυνθῆ-
 20 ναι τὸν δεσπότην· ἢ γὰρ τῶν φθασάντων εὐγνωμοσύνη τοῖς
 μετὰ ταῦτα ἠεὐγνωμονηκόσιν ἡμερώτερον αὐτὸν ἔμελλε ποιεῖν.
 Τὸ δὲ πρῶτον εἰσαχθέντα ἀγνώμονα φανῆναι, καὶ οὕτως ἀγνώ-
 μονα γενόμενον, φιλανθρώπου τυχεῖν δεσπότη, τοῦτό ἐστι τὸ
 μάλιστα θαυμαστὸν καὶ παράδοξον.

25 Ἄνθρωποι μὲν οὖν, ἐπειδὴν εὕρωσι τοὺς ὀφείλοντας,
 ὥσπερ θήραν καὶ ἄγραν εὐρόντες, οὕτω γεγήθασιν, καὶ πάντα
 ποιοῦσιν, ὅπως τὸ πᾶν ἀπαιτήσωσι· κἂν μὴ δυνηθῶσι διὰ τὴν
 πενίαν τῶν ὀφειλόντων, τὴν ὑπὲρ τῶν χρημάτων ὀργὴν εἰς τὸ
 ταλαίπωρον σῶμα τῶν ἀθλίων ἐκχέουσιν, αἰκίζοντες καὶ τύ-

ἀναλογίσου ὅλα τὰ ἁμαρτήματα πού ἔκαμες. Καί ἂν ἀκόμα ὁ ἴδιος ξεχάσεις τὰ ἁμαρτήματα, ὁ Θεὸς ποτὲ δὲ θὰ τὰ ξεχάσει, ἀλλὰ θὰ τὰ στήσει ὅλα μπροστὰ στὰ μάτια μας, ἂν δὲν προλάβουμε νὰ τὰ ἐξαλείψουμε τώρα μὲ μετάνοια καὶ ἐξομολόγηση καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ εἴμαστε μνησικάκοι ποτὲ πρὸς τοὺς πλησίον μας. Καὶ γιὰ ποιό λόγο ζητεῖ νὰ λογοδοτήσουμε; Ὅχι γιατί ὁ ἴδιος ἀγνοεῖ (πῶς θὰ ἀγνοοῦσε αὐτὸς πού γνωρίζει τὰ πάντα πρὶν γίνουν;), ἀλλὰ γιὰ νὰ πείσει ἐσένα τὸν ὑπηρέτη ὅτι δίκαια ὀφείλεις αὐτὸ πού ὀφείλεις. Ἡ καλύτερα ὄχι γιὰ νὰ μάθεις μόνο, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ καθαρισθεῖς τελείως. Γιατὶ καὶ τὸν προφήτη γι' αὐτὸ τὸν διέταξε νὰ λέγει τὰ ἁμαρτήματα τῶν Ἰουδαίων. «Λέγε», λέγει, «τίς ἀνομίες τους στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ καὶ τίς ἁμαρτίες τους στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ»²⁰, ὄχι γιὰ ν' ἀκούσουν μόνο, ἀλλὰ γιὰ νὰ διορθωθοῦν.

«Ὅταν ἄρχισε νὰ κάνει λογαριασμό, τοῦ ἔφεραν ἕναν πού χρωστοῦσε δέκα χιλιάδες τάλαντα». Ἄραγε πόσα τοῦ ἐμπιστεύθηκε, ἀφοῦ κατέφαγε τόσα πολλά; Ἦταν μεγάλος ὁ ὄγκος τοῦ χρέους. Καὶ δὲν ἦταν μόνο αὐτὸ τὸ φοβερό, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι τὸν ἔφεραν πρῶτο στὸν κύριό του. Γιατί, ἂν τὸν ἔφερναν ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους πού ἀναγνώριαν τὴν εὐεργεσία πού τοὺς ἔγινε, δὲ θὰ ἦταν τόσο θαυμαστὸ τὸ νὰ μὴν ἐξοργιζόταν ὁ κύριος, ἀφοῦ ἡ εὐγνωμοσύνη αὐτῶν πού προηγήθηκαν ἐπρόκειτο νὰ τὸν κάνει πιὸ μαλακὸ στοὺς κατοπινούς ἀχάριστους. Τὸ νὰ ὀδηγηθεῖ ὅμως πρῶτος καὶ νὰ φανεῖ ἀχάριστος καί, παρ' ὄλο πού ἦταν τόσο ἀχάριστος, νὰ ἐπιτύχει φιλόανθρωπο κύριο, αὐτὸ εἶναι τὸ πάρα πολὺ θαυμαστὸ καὶ παράδοξο.

Οἱ ἄνθρωποι λοιπόν, ὅταν βροῦν τοὺς ὀφειλέτες τους, σὰν νὰ βρῆκαν κυνήγι καὶ θήραμα, ἔτσι χαίρονται καὶ κάνουν τὰ πάντα γιὰ νὰ ζητήσουν πίσω ὄλο τὸ χρέος. Καὶ ἂν δὲν τὸ κατορθώσουν ἐξ αἰτίας τῆς φτώχειας τῶν ὀφειλετῶν, τότε τὴν ὀργή τους γιὰ τὰ χρήματα τὴν ἐκδηλώνουν στὸ ταλαίπωρο σῶμα τῶν

πτοντες καὶ μυρία αὐτῶ διατιθέντες κακά. Ὁ δὲ Θεὸς τούναντίον ἅπαντα ἐκίνει καὶ ἐπραγματεύετο, ὅπως αὐτὸν ἀπαλλάξῃ τῶν ὀφλημάτων. Ἐπὶ γὰρ ἡμῶν τὸ ἀπαιτεῖσαι, πλοῦτος· ἐπὶ δὲ Θεοῦ τὸ συγχωρῆσαι πλοῦτος· ἡμεῖς ἐπειδὴν λάβωμεν τὰ ὀφειλόμενα, τότε εὐπορώτεροι γινόμεθα· ὁ δὲ Θεὸς ἐπειδὴν συγχωρήσῃ τὰ πλημμελήματα, τότε μάλιστα πλουτεῖ· πλοῦτος γὰρ Θεοῦ τῶν ἀνθρώπων ἡ σωτηρία, καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν· «ὁ πλουτῶν εἰς πάντα, καὶ ἐπὶ πάντα τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν».

10 Ἄλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν· καὶ πῶς ὁ βουλόμενος ἀφεῖναι καὶ συγχωρῆσαι τὰ ἐγκλήματα, ἐκέλευσεν αὐτὸν πραθῆναι; Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα αὐτοῦ τὴν φιланθρωπίαν δείκνυσιν. Ἄλλὰ μὴ ἐπειγώμεθα, ἀλλὰ τάξει προβαίνωμεν ἐπὶ τὴν τῆς παραβολῆς διήγησιν. «Μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι», φησί. Τί
15 ἔστι, «μὴ ἔχοντος αὐτοῦ ἀποδοῦναι»; Πάλιν ἐπίτασις ἀγνωμοσύνης· ὅταν γὰρ εἶπη, «μὴ ἔχοντος αὐτοῦ ἀποδοῦναι», οὐδὲν ἄλλο λέγει, ἀλλ' ἢ ὅτι κατορθωμάτων ἔρημος ἦν, καὶ οὐδὲν εἶχεν ἔργον ἀγαθόν, ὥστε λογισθῆναι αὐτῶ εἰς τὴν τῶν ἀμαρτημάτων ἀπαλλαγὴν· λογίζεται γάρ, λογίζεται πάντως ἡμῖν ἐπὶ
20 ἀμαρτημάτων ἀπαλλαγῆ κατορθώματα, καθάπερ οὖν καὶ πίστις εἰς δικαιοσύνην. «Τῶ γὰρ μὴ ἐργαζομένῳ, πιστεύοντι δὲ ἐπὶ τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ, λογίζεται ἡ πίστις αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην».

Καὶ τί λέγω πίστιν καὶ κατορθώματα, ὅπουγε καὶ θλίψεις
25 λογίζονται ἡμῖν εἰς ἀμαρτημάτων ἀνάλυσιν; Καὶ τοῦτο δηλοῖ μὲν ὁ Χριστὸς διὰ τῆς τοῦ Λαζάρου παραβολῆς, εἰσάγων τὸν Ἀβραὰμ λέγοντα πρὸς τὸν πλούσιον, ὅτι Λάζαρος ἀπέλαβεν ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ τὰ κακά, καὶ διὰ τοῦτο ὧδε παρακαλεῖται. Δηλοῖ

21. Ρωμ. 10,12.

22. Ρωμ. 4,5.

23. Βλ. Λουκᾶ 16,19-31.

δυστυχισμένων εκείνων, βασανίζοντας και κτυπώντας και προκαλώντας σ' αυτό άπειρα κακά. Ο Θεός όμως αντίθετα έκαμνε και έπιχειροϋσε τὰ πάντα, για να τον άπαλλάξει από τὰ χρέη. Γιατί σέ μᾶς, τὸ να ζητήσουμε πίσω κάτι, είναι πλούτος, ενώ στο Θεό τὸ να συγχωρήσει, είναι πλούτος. Έμεῖς όταν πάρουμε ὅσα μᾶς χρωστοῦν, τότε γινόμαστε πιὸ πλούσιοι, ενώ ὁ Θεός, όταν συγχωρήσει τὰ ἀμαρτήματα, τότε κυρίως γίνεται πλούσιος. Γιατί ὁ πλούτος τοῦ Θεοῦ είναι ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος: «αὐτὸς εἶναι πλούσιος σὲ ὅλους και για ὅλους πὸν ἐπικαλοῦνται»²¹.

Ίσως ὅμως θὰ μπορούσε να πεῖ κάποιος: και πῶς αὐτὸς πὸν ἤθελε να συγχωρήσει και να χαρίσει τὰ ἀδικήματα διέταξε να τὸν πουλήσουν; Αὐτὸ ἀκριβῶς δείχνει πάρα πολὺ τὴ φιλανθρωπία του. Ὅμως ἄς μὴ βιαζόμαστε, ἀλλὰ ἄς προχωροῦμε με τάξη στὴ διήγηση τῆς παραβολῆς. «Και ἐπειδὴ δὲν μπορούσε να τὰ ἐπιστρέψει», λέγει. Τί σημαίνει, «ἐπειδὴ δὲν μπορούσε να τὰ ἐπιστρέψει»; Πάλι ἐπίταση ἀχαριστίας. Γιατί, όταν λέγει, «ἐπειδὴ δὲν μπορούσε να τὰ ἐπιστρέψει», τίποτε ἄλλο δὲν ἐννοεῖ παρά τὸ ὅτι ἦταν στερημένος κατορθωμάτων και δὲν εἶχε κανένα ἔργο ἀγαθό, ὥστε να τοῦ λογαριασθεῖ στὴν ἀπαλλαγὴ τῶν ἀμαρτημάτων του. Γιατί λογαριάζονται, ὅπωςδήποτε λογαριάζονται τὰ κατορθώματα για τὴν ἀπαλλαγὴ μας ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα, ὅπως ἀκριβῶς και ἡ πίστη σὲ δικαιοσύνη. Γιατί «σ' ἐκεῖνον πὸν δὲν ἐργάζεται ἀλλὰ πιστεύει στο Θεό πὸν δικαιώνει τὸν ἀσεβή, λογαριάζεται ἡ πίστη του σὲ δικαιοσύνη»²².

Και γιατί λέγω για πίστη και κατορθώματα, ἀφοῦ και οἱ θλίψεις μᾶς λογαριάζονται για τὴν ἐξέλειψη τῶν ἀμαρτημάτων; Και αὐτὸ τὸ φανερῶνει ὁ Χριστὸς με τὴν παραβολὴ τοῦ Λαζάρου, παροσιάζοντας τὸν Ἀβραάμ να λέγει στὸν πλούσιο, ὅτι ὁ Λάζαρος ἀπόλαυσε στὴ ζωὴ του τὴ δυστυχία και γι' αὐτὸ ἐδῶ παρηγορεῖται²³. Τὸ φανερῶνει ὅμως και ὁ Παῦλος, γράφοντας

δὲ καὶ ὁ Παῦλος Κορινθίοις ἐπιστέλλων περὶ τοῦ πεπορνευκό-
 τος, καὶ λέγων οὕτω· «παράδοτε τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς
 ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ». Καὶ ἑτέρους δὲ
 ἡμαρτηκότας παραμυθούμενος οὕτως ἔλεγε· «διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν
 5 πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. Εἰ γὰρ
 ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυ-
 ρίου, παιδεύομεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν». Εἰ
 δὲ πειρασμὸς καὶ νόσος καὶ ἀσθένεια καὶ σαρκὸς ὄλεθρος, ἅπερ
 ἀβουλήτως ὑπομένομεν, οὐκ αὐτοῖ κατασκευάζοντες, λογίζεται
 10 ἡμῖν εἰς ἀμαρτίας διάλυσιν, πολλῶ μᾶλλον κατορθώματα, ἅπερ
 ἐκόντες καὶ σπουδάζοντες μετερχόμεθα.

Ἄλλ' οὗτος ἔρημος μὲν ἀγαθοῦ παντὸς ἦν, φορτίον δὲ
 ἀμαρτημάτων ἀφόρητον εἶχε· διὰ τοῦτο φησι, «μὴ ἔχοντος αὐ-
 τοῦ ἀποδοῦναι, ἐκέλευσεν αὐτὸν πραθῆναι»· ὅθεν μάλιστα ἐστι
 15 τοῦ δεσπότου τὴν φιλανθρωπίαν καταμαθεῖν, ὅτι καὶ τὸ λογοθέ-
 σιον ἐποίησε, καὶ πραθῆναι ἐκέλευσεν· ἀμφοτέρα γὰρ ταῦτα εἰρ-
 γάσατο, ὥστε αὐτὸν μὴ πραθῆναι. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἀπὸ τοῦ
 τέλους· εἰ γὰρ πραθῆναι αὐτὸν ἐβούλετο, τίς ὁ κωλύων ἦν; τίς ὁ
 ἐμποδίζων;

20 6. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐκέλευσε, μὴ μέλλων ποιεῖν; Ἴνα αὐ-
 ξήσῃ τὸν φόβον· τὸν δὲ φόβον ἠύξησε διὰ τῆς ἀπειλῆς, ἵνα αὐ-
 τὸν εἰς ἱκετηρίαν ἐμβάλλῃ· εἰς ἱκετηρίαν δὲ αὐτὸν ἐνέβαλεν, ἵνα
 ἀφορμὴν λάβῃ συγχωρήσεως. Ἡδύνατο μὲν γὰρ καὶ πρὸ τῆς
 παρακλήσεως αὐτὸν ἀφεῖναι, ἀλλ' ἵνα μὴ χεῖρονα ἐργάσῃται,
 25 τοῦτο οὐκ ἐποίησεν. Ἡδύνατο καὶ πρὸ τοῦ λογοθεσίου ποιῆσαι
 τὴν συγχώρησιν, ἀλλ' ἵνα μὴ τὸν ὄγκον ἀγνοῶν τῶν ἀμαρτημά-
 των, ἀπανθρωπότερος γένηται καὶ ὠμότερος περὶ τοὺς

24. Α' Κορ. 5,5.

25. Α' Κορ. 11,30-32.

στοὺς Κορινθίους γιὰ τὸν πόρνο καὶ λέγοντας τὰ ἐξῆς: «παραδῶστε αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο στὸ σατανὰ πρὸς ὄλεθρο τοῦ σώματος, γιὰ νὰ σωθεῖ τὸ πνεῦμα του»²⁴. Καὶ παρηγορώντας ἐπίσης ἄλλους ποὺ ἁμάρτησαν, ἔλεγε αὐτᾶ: «γι' αὐτὸ ὑπάρχουν ἀνάμεσά σας πολλοὶ ἑλαφρὰ καὶ βαριὰ ἄρρωστοι, καθὼς καὶ ἄρκετοὶ νεκροί. Γιατί, ἂν κρίναμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲ θὰ κρινόμαστε. Ἄλλὰ, ὅταν κρινόμαστε ἀπὸ τὸν Κύριο, διαπαιδαγωγοῦμαστε, γιὰ νὰ μὴν καταδικασθοῦμε μαζὶ μὲ τὸν κόσμος»²⁵. Ἐὰν ὅμως ὁ πειρασμὸς καὶ ἡ ἀρρώστια καὶ ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ καταστροφή τῆς σάρκας, ποὺ τὰ ὑπομένουμε χωρὶς τῆ θέλησή μας, χωρὶς νὰ τὰ δημιουργοῦμε ἑμεῖς οἱ ἴδιοι, μᾶς λογαριάζονται στὴν ἐξάλειψη τῆς ἁμαρτίας, πολὺ περισσότερο λογαριάζονται τὰ κατορθώματα, ποὺ πραγματοποιοῦμε μὲ τῆ θέλησή μας καὶ μὲ δική μας προσπάθεια.

Ἄλλ' αὐτὸς ἦταν στερημένος κάθε ἀγαθοῦ καὶ εἶχε ἓνα ἀφόρητο φορτίο ἁμαρτημάτων. Γι' αὐτὸ λέγει: «ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ τὰ ἐπιστρέψει, διέταξε νὰ πουληθεῖ αὐτός», πράγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο πρὸ πάντων μπορεῖ νὰ γνωρίσει κανεὶς τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ καὶ τὸν κάλεσε νὰ λογοδοτήσῃ καὶ διέταξε νὰ πουληθεῖ. Γιατί καὶ τὰ δύο αὐτὰ τὰ ἔκαμε, ὥστε νὰ μὴν πουληθεῖ αὐτός. Ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτὸ φανερό; Ἀπὸ τὸ τέλος. Γιατί, ἂν ἤθελε νὰ πουληθεῖ αὐτός, ποῖός τοῦ τὸ ἀπαγόρευε; ποῖός τὸν ἐμπόδιζε;

6. Γιὰ ποῖό λόγο λοιπὸν διέταξε, ἐφόσον δὲν ἐπρόκειτο νὰ τὸ κάνει; Γιὰ νὰ αὐξήσῃ τὸ φόβο. Καὶ αὐξήσῃ τὸ φόβο μὲ τὴν ἀπειλή, γιὰ νὰ τὸν παρακινήσῃ σὲ ἰκεσία. Καὶ τὸν παρακίνησῃ σὲ ἰκεσία, γιὰ νὰ λάβῃ ἀφορμὴ συγχωρήσεως. Μποροῦσε ἀσφαλῶς καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν παράκληση νὰ τοῦ χαρίσῃ τὸ χρέος, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔκαμε αὐτό, γιὰ νὰ μὴ κάνει χειρότερα. Μποροῦσε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ λογοδοσία νὰ δώσει τὴ συγχώρηση, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ γίνῃ πιὸ ἀπάνθρωπος καὶ πιὸ σκληρὸς πρὸς τοὺς συνα-

πλησίον, διὰ τοῦτο αὐτὸν πρότερον ἐδίδαξε τὸ μέγεθος τοῦ χρέους, καὶ τότε ἄφηκεν ἅπαν. Εἰ γὰρ τοῦ λογοθεσίου γενομένου καὶ τοῦ ὀφειλήματος δειχθέντος καὶ τῆς ἀπειλῆς ἐπενεχθείσης καὶ τῆς καταδίκης γενομένης δήλης, ἦν ὑπομεῖναι δίκαιος ἦν, 5 οὕτως ἄγριος καὶ ὠμὸς περὶ τὸν σύνδουλον ἐγένετο, εἰ μηδὲν τούτων ἐξέβη, ποῦ οὐκ ἂν ἐξώλισθεν ἀγριότητος;

Διὰ τοῦτο ταῦτα πάντα ὁ Θεὸς ἐποίει καὶ ἐπραγματεύετο, προαναστέλλων αὐτοῦ τὴν ἀπήνειαν ἐκείνην. Εἰ δὲ μηδενὶ διωρθώθη τούτων, οὐ παρὰ τὸν διδάσκαλον, ἀλλὰ παρ' ἐκεῖνον 10 τὸν μὴ δεξάμενον τὴν διόρθωσιν ἢ αἰτία. Πλὴν ἀλλ' ἴδωμεν πῶς αὐτῷ μεθοδεύει τὸ ἔλκος. «Πεσῶν οὖν», φησί, «παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, παρεκάλει αὐτὸν λέγων· 'μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω'». Καὶ μὴ μὴν εἶπεν, ὅτι οὐκ εἶχεν ἀποδοῦναι· ἀλλὰ τοιοῦτον τῶν ὀφειλόντων τὸ ἔθος, κἂν μηδὲν 15 ἔχωσιν ἀποδοῦναι, ἐπαγγέλλονται, ὥστε τῶν παρόντων ἀπαλλαγῆναι δεινῶν.

Ἀκούσωμεν ὅσοι ραθυμοῦμεν εὐχῆς, πόση τῶν δεήσεων ἢ δύναμις. Οὐ νηστείαν ἐπεδείξατο οὗτος, οὐκ ἀκτημοσύνην, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν, ἀλλ' ἔρημος ὢν καὶ γυμνὸς πά- 20 σης ἀρετῆς, ἐπειδὴ παρεκάλεσε τὸν δεσπότην μόνον, ἴσχυσεν αὐτὸν ἐπισπάσασθαι πρὸς ἔλεον. Μὴ τοίνυν ἀπαγορεύωμεν ἐν ταῖς δεήσεσι. Τίς γὰρ τούτου γένοιτ' ἂν ἀμαρτωλότερος, ὃς τοσούτοις μὲν ἐγκλήμασιν ὑπεύθυνος ἦν, κατόρθωμα δὲ οὐ μικρόν, οὐ μέγα ἐκέκτητο; Ἀλλ' ὁμως οὐκ εἶπε πρὸς ἑαυτόν, 25 'ἀπαρρησίαστός εἰμι, αἰσχύνης γέμω, πῶς δύναμαι προσελθεῖν; πῶς δύναμαι παρακαλέσαι;' ὃ πολλοὶ τῶν ἀμαρτανόντων λέγουσι, διαβολικὴν νοσοῦντες εὐλάβειαν. Ἀπαρρησίαστος εἶ; Διὰ

θρώπους του, ἀγνοώντας τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτημάτων του, γι' αὐτὸ τοῦ ἐξήγησε πρῶτα τὸ μέγεθος τοῦ χρέους καὶ ὕστερα τοῦ τὸ χάρισε ὅλο. Ἐὰν λοιπόν, ἀφοῦ ἔγινε ἡ λογοδοσία καὶ φάνηκε τὸ χρέος καὶ διατυπώθηκε ἡ ἀπειλή καὶ ἔγινε φανερὴ ἡ καταδίκη, ποῦ ἦταν δίκαιο νὰ πάθει, ἔγινε τόσο ἀγριος καὶ σκληρὸς πρὸς τὸ σύνδουλό του, σὲ πόση ἀγριότητα δὲ θὰ παρεκτρεπόταν ἂν δὲν εἶχε γίνει τίποτε ἀπ' αὐτὰ;

Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς τὰ ἔκαμνε ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ ἐπιχειροῦσε, συγκρατώντας ἀπὸ πρὶν τὴ σκληρότητα ἐκείνη. Ἐὰν ὅμως μὲ κανένα ἀπ' αὐτὰ δὲ διορθώθηκε, ἡ αἰτία δὲ βρίσκεται στὸ δάσκαλο, ἀλλὰ σ' ἐκεῖνον ποῦ δὲ δέχθηκε τὴ διόρθωση. Ἄλλ' ὅμως ἅς δοῦμε πῶς προσπαθεῖ νὰ τοῦ θεραπεύσει τὴν πληγὴ. «Τότε λοιπόν», λέγει, «ἔπεσε στὰ πόδια του καὶ τὸν παρακαλοῦσε λέγοντας: 'δεῖξε μου μακροθυμία, καὶ θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψω ὅλα». Καὶ δὲν εἶπε ὅτι δὲν μπορούσε νὰ τὰ ἐπιστρέψει· ἔτσι συνηθίζουν νὰ ἐνεργοῦν ὅσοι χρωστοῦν· καὶ ἂν ἀκόμα δὲν μποροῦν νὰ ἐπιστρέψουν τίποτε, ὑπόσχονται, ὥστε ν' ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὰ παρόντα δεινὰ.

Ἄς ἀκούσουμε ὅσοι ἀδιαφοροῦμε γιὰ τὴν προσευχὴ, πόση εἶναι ἡ δύναμη τῶν παρακλήσεων. Δὲν ἐπέδειξε αὐτὸς νηστεία, οὔτε ἀκτημοσύνη, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια, ἀλλὰ, παρ' ὅλο ποῦ ἦταν στερημένος καὶ γυμνὸς ἀπὸ κάθε ἀρετῆ, ἐπειδὴ παρακάλεσε τὸν κύριό του μόνο, κατόρθωσε νὰ τὸν παρακινήσει σὲ εὐσπλαγχνία. Ἄς μὴν ἀπογοητευόμαστε λοιπὸν στὶς παρακλήσεις. Γιατί ποῖός θὰ μπορούσε νὰ γίνει περισσότερο ἀμαρτωλὸς ἀπ' αὐτὸν, ποῦ ἦταν ὑπόλογος γιὰ τόσα παραπτώματα, ἐνῶ δὲν εἶχε κανένα κατόρθωμα, οὔτε μικρὸ οὔτε μεγάλο; Ἄλλ' ὅμως δὲν εἶπε μέσα του, 'δὲν ἔχω παρρησία, εἶμαι γεμάτος ντροπὴ, πῶς μπορῶ νὰ παρουσιασθῶ γιὰ νὰ μιλήσω; πῶς μπορῶ νὰ παρακαλέσω;', πράγμα ποῦ λέγουν πολλοὶ ἀμαρτωλοὶ, ποῦ εἶναι ἄρρωστοι ἀπὸ διαβολικὴ εὐλάβεια. Δὲν

τοῦτο πρόσελθε, ἵνα κτήσῃ παρρησίαν πολλήν. Μὴ γὰρ ἄνθρω-
 πός ἐστιν ὁ μέλλων σοι καταλλάττεσθαι, ἵνα αἰσχυνθῆς καὶ ἐρυ-
 θριάσῃς; Θεός ἐστιν, ὁ σοῦ μᾶλλον βουλόμενος ἀπαλλάξαι σε
 τῶν ἐγκλημάτων· οὐχ οὕτω σὺ τῆς σεαυτοῦ ἀσφαλείας ἐπιθυ-
 5 μεῖς, ὡς ἐκεῖνος ἐφίεταιί σου τῆς σωτηρίας· καὶ τοῦτο δι' αὐτῶν
 τῶν ἔργων ἡμᾶς ἐπαίδευσεν.

Οὐκ ἔχεις παρρησίαν; Διὰ τοῦτο δυνήσῃ παρρησίαν ἔχειν,
 ὅτι οὕτω διάκεισαι· μεγίστη γὰρ παρρησία, τὸ μὴ νομίζειν ἔχειν
 παρρησίαν. Ὡσπερ οὖν αἰσχύνῃ μεγίστη, τὸ δικαιοῦν ἑαυτὸν
 10 ἐνώπιον Κυρίου· ἐκεῖνος ἀκάθαρτός ἐστι, κἂν ἀπάντων ἄνθρω-
 πον ἀγιώτερος ᾗ· ὥσπερ οὖν δίκαιος γίνεται ὁ πείσας ἑαυτὸν
 πάντων ἔσχατον εἶναι. Καὶ μάρτυρες τῶν λεγομένων ὁ Φαρι-
 σαῖος καὶ ὁ τελώνης. Μὴ τοίνυν ἀπογινώσκωμεν ἐν τοῖς ἁμαρ-
 τήμασι, μηδὲ ἀπαγορεύωμεν, ἀλλὰ προσερχώμεθα τῷ Θεῷ,
 15 προσπίπτωμεν, παρακαλῶμεν, ὅπερ οὗτος ἐποίησε, μέχρι τού-
 του καλῆ τῆ γνώμῃ χρησάμενος. Τό τε μὴ ἀπαγορεῦσαι, τό τε
 μὴ ἀπογνῶναι, τό τε ὁμολογῆσαι τὰ ἡμαρτημένα, τό τε αἰτῆσαι
 ἀναβολήν τινα καὶ μέλλησιν, ταῦτα πάντα καλά, καὶ διανοίας
 συντετριμμένης, καὶ τεταπεινωμένης ψυχῆς. Τὰ δὲ ἐντεῦθεν οὐκ
 20 ἔτι ὅμοια τοῖς προτέροις· ἅπερ γὰρ διὰ τῆς ἱκετηρίας συνήγαγε,
 ταῦτα ἀθρόον ἐξέχεεν ἅπαντα διὰ τῆς εἰς τὸν πλησίον ὀργῆς.

Ἄλλὰ τέως ἐπὶ τὸν τρόπον τῆς συγχωρήσεως ἔλθωμεν·
 ἴδωμεν πῶς αὐτὸν ἀφῆκε, καὶ πόθεν ἐπὶ τοῦτο ἦλθεν ὁ δεσπό-
 της. «Σπλαγχνισθεῖς ὁ κύριος αὐτοῦ», φησὶν, «ἀπέλυσεν αὐτόν,
 25 καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ». Ἐκεῖνος μέλλησιν ἤτησεν, οὗτος
 συγχώρησιν ἔδωκεν· ὥστε πλέον οὐ ἤτησεν, ἔλαβεν ἐκεῖνος.

ἔχεις παρρησία; Γι' αὐτὸ πλησίασε, γιὰ ν' ἀποκτήσεις πολλή παρρησία. Μήπως λοιπὸν εἶναι ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ συμφιλιωθεῖ μαζί σου, γιὰ νὰ ντραπεῖς καὶ νὰ κοκκινίσεις; Ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ περισσότερο ἀπὸ σένα θέλει νὰ σὲ ἀπαλλάξει ἀπὸ τὰ παραπτώματα. Δὲν ἐπιθυμεῖς ἐσὺ τόσο τὴν ἀσφάλειά σου, ὅσο ἐκεῖνος ἐπιζητεῖ τὴ σωτηρία σου. Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ δίδαξε μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα του.

Δὲν ἔχεις παρρησία; Γι' αὐτὸ θὰ μπορέσεις ν' ἀποκτήσεις παρρησία, ἐπειδὴ εἶσαι σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση. Γιατὶ μέγιστη παρρησία εἶναι, τὸ νὰ μὴ νομίζει κανεὶς πὼς ἔχει παρρησία. Ὅπως ἀκριβῶς μέγιστη ντροπὴ εἶναι, τὸ νὰ δικαιώνει κανεὶς τὸν ἑαυτό του ἐνώπιον τοῦ Κυρίου· ἐκεῖνος εἶναι ἀκάθαρτος, ἔστω καὶ ἂν εἶναι περισσότερο ἅγιος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ὅπως ἀκριβῶς γίνεται δίκαιος ἐκεῖνος ποὺ ἔπεισε τὸν ἑαυτό του πὼς εἶναι ὁ τελευταῖος ἀπ' ὅλους. Καὶ μάρτυρες γιὰ τὰ λεγόμενα εἶναι ὁ Φαρισαῖος καὶ ὁ τελώνης. Ἄς μὴν ἀπελπιζόμαστε λοιπὸν στὰ ἁμαρτήματα, οὔτε νὰ ἀποκάμνουμε, ἀλλὰ ἄς προσερχόμαστε στὸ Θεό, ἄς τὸν ἱκετεύουμε, ἄς τὸν παρακαλοῦμε, πράγμα ποὺ καὶ ἐκεῖνος ἔκαμε, ἀφοῦ μέχρι ἐδῶ παρουσίασε καλὴ διάθεση. Καὶ τὸ ὅτι δὲν ἀπέκαμε, καὶ τὸ ὅτι δὲν ἀπελπίσθηκε, καὶ τὸ ὅτι ὁμολόγησε τὰ ἁμαρτήματα, καὶ τὸ ὅτι ζήτησε κάποια ἀναβολὴ καὶ προθεσμία, ὅλα αὐτὰ εἶναι καλὰ καὶ ἀπόδειξη συντριμμένης διάνοιας καὶ ταπεινωμένης ψυχῆς. Τὰ παρακάτω ὅμως δὲν εἶναι πιά ὅμοια μὲ τὰ προηγούμενα. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ μάζεψε μὲ τὴν ἱκεσία, αὐτὰ τὰ σκόρπισε ὅλα μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ μὲ τὴν ὀργὴν του πρὸς τὸν πλησίον.

Ἄλλὰ πρῶτα ἄς ἔρθουμε στὸν τρόπο τῆς συγχώρησης· ἄς δοῦμε πὼς τὸν συγχώρησε καὶ ἀπὸ ποιά αἰτία ὀδηγήθηκε σ' αὐτὸ ὁ κύριος. «Τότε ὁ κύριος του», λέγει, «τὸν λυπήθηκε, τὸν ἄφησε νὰ φύγει καὶ τοῦ χάρισε τὸ δάνειο». Ἐκεῖνος ζήτησε ἀναβολή, αὐτὸς τοῦ ἔδωσε συγχώρηση. Ἐπομένως ἐκεῖνος

Διὸ καὶ Παῦλός φησι, «τῷ δυναμένῳ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκ
περισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν». Οὐδὲ γὰρ ἰσχύεις ἐννοῆσαι
τοσαῦτα, ὅσα ἐκεῖνός σοι παρεσκεύασται δοῦναι. Μὴ τοίνυν αἰ-
σχυνθῆς, μηδὲ ἐρυθριάσῃς· μᾶλλον δὲ αἰσχύνου μὲν ἐπὶ τοῖς
5 ἁμαρτήμασι, μὴ ἀπογίνωσκε δέ, μηδὲ ἀφίστασο τῆς εὐχῆς, ἀλλὰ
πρόσελθε καὶ ἁμαρτωλὸς ὢν, ἵνα καταλλάξῃς σου τὸν Δεσπό-
την, ἵνα δῶς αὐτῷ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐν τῇ συγχωρήσει
τῶν ἁμαρτιῶν σῶν ἐπιδείξασθαι· ὡς ἐὰν φοβηθῆς προσελθεῖν,
ἐνεπόδισας αὐτοῦ τῇ ἀγαθότητι, διεκώλυσας αὐτοῦ τῆς χρηστό-
10 τητος τὴν δαψίλειαν, τό γε εἰς σὲ ἦκον.

Μὴ τοίνυν ἀναπίπτωμεν, μηδὲ ὀκνῶμεν ἐν ταῖς εὐχαῖς.
Κἂν γὰρ πρὸς αὐτὸ τῆς κακίας κατενεχθῶμεν τὸ βάραθρον, τα-
χέως ἐκεῖθεν ἡμᾶς ἀνασπάσαι δυνήσεται. Οὐδεὶς τοσαῦτα
ἤμαρτεν, ὅσα οὗτος· καὶ γὰρ ἅπαν εἶδος πονηρίας ἐπῆλθε· καὶ
15 τοῦτο δηλοῖ τὰ μύρια τάλαντα· οὐδεὶς ἔρημος οὕτως ἦν, ὡς οὗ-
τος· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ μὴ ἔχειν αὐτὸν ἀποτίσαι. Ἄλλ' ὅμως τὸν
πάντοθεν προδοθέντα ἴσχυσεν εὐχῆς ἐξαρπάσαι δύναμις. Καὶ
τοσοῦτον δύναται, φησὶν, εὐχή, ὡς τὸν δι' ἔργων καὶ μυρίων
πραγμάτων προσκρούσαντα τῷ Δεσπότη ἀπαλλάξαι κολάσεως
20 καὶ τιμωρίας; Ναί, τοσοῦτον δύναται, ἄνθρωπε.

Οὐδὲ γὰρ αὕτη μόνη ἐστὶν ἢ τὸ πᾶν ἀνύουσα, ἀλλ' ἔχει
σύμμαχον καὶ βοηθὸν μέγιστον τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ δεχομέ-
νου τὴν εὐχὴν Θεοῦ, ἥτις ἐνταῦθα τὸ πᾶν εἰργάσατο, καὶ τὴν εὐ-
χὴν ἐποίησε δυνατὴν. Τοῦτο γοῦν καὶ αἰνιττόμενος ἔλεγε·
25 «Σπλαγχισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ, ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον

πῆρε περισσότερο ἀπ' αὐτὸ ποὺ ζήτησε. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «σ' ἐκεῖνον ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ κάμνει ἀπείρως περισσότερα ἀπ' ὅσα ζητᾶμε ἢ σκεπτόμαστε»²⁶. Γιατὶ οὔτε μπορεῖς νὰ σκεφθεῖς τόσα πολλά, ὅσα ἐκεῖνος εἶναι ἔτοιμος νὰ σοῦ δώσει. Νὰ μὴν ντραπεῖς λοιπόν, οὔτε νὰ κοκκινίσεις. Ἡ καλύτερα, νὰ ντρέπεσαι γιὰ τὰ ἁμαρτήματα, νὰ μὴν ἀπελπίζεσαι ὅμως οὔτε νὰ ἐγκαταλείπεις τὴν προσευχή, ἀλλὰ πλησίασε, ἔστω καὶ ἂν εἶσαι ἁμαρτωλός, γιὰ νὰ συμφιλιώσεις τὸν Κύριό σου μὲ τὸν ἑαυτό σου, γιὰ νὰ τοῦ δώσεις ἀφορμὴ νὰ φανερώσει τὴ δική του φιλανθρωπία στὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν σου. Γιατί, ἂν φοβηθεῖς νὰ παρουσιασθεῖς μπροστά του, ἐμπόδισες τὴν ἀγαθότητά του, συγκράτησες τὴν ἀφθονία τῆς καλωσύνης του, ὅσο βέβαια ἐξαρτᾶται ἀπὸ σένα.

Ἄς μὴ χάνουμε λοιπόν τὸ θάρρος καὶ ἄς μὴ διστάζουμε στὶς προσευχές. Γιατί, κι ἂν ἀκόμα πέσουμε μέσα στὸ ἴδιο τὸ βάραθρο τῆς κακίας, θὰ μπορέσει γρήγορα νὰ μᾶς ἀνασύρει ἀπὸ ἐκεῖ. Κανεὶς δὲν ἁμάρτησε τόσο πολὺ ὅσο αὐτός. Γιατὶ πραγματικὰ διέπραξε κάθε εἶδος πονηρίας. Καὶ αὐτὸ φανερώνουν τὰ δέκα χιλιάδες τάλαντα. Κανεὶς δὲν ἦταν τόσο ἔρημος, ὅπως αὐτός. Γιατὶ αὐτὸ φανερώνει τὸ ὅτι δὲν μποροῦσε νὰ πληρώσει τὸ χρέος του. Ἄλλ' ὅμως αὐτὸν ποὺ προδόθηκε ἀπὸ παντοῦ μπόρεσε νὰ τὸν σώσει ἡ δύναμη τῆς προσευχῆς. Καὶ ἔχει τόση μεγάλη δύναμη ἡ προσευχή, λέγει, ὥστε αὐτὸν ποὺ μὲ ἔργα καὶ ἀπειρα πράγματα ἦρθε σὲ σύγκρουση μὲ τὸν Κύριο νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν ποινὴ καὶ τὴν τιμωρία; Ναι, ἄνθρωπε, ἔχει τόσο μεγάλη δύναμη.

Καὶ δὲν εἶναι μόνη τῆς αὐτῆς ποὺ κατορθώνει τὰ πάντα, ἀλλὰ ἔχει σύμμαχο καὶ βοηθὸ πολὺ μεγάλο τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ ποὺ δέχεται τὴν προσευχή, ποὺ στὴν περίπτωσή αὐτῆς τὰ ἔκαμε ὅλα καὶ κατέστησε τὴν προσευχὴ ἰσχυρή. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπονοώντας ἔλεγε· «τότε ὁ κύριός του τὸν λυπήθηκε

ἀφῆκεν αὐτῷ»· ἵνα μάθῃς ὅτι μετὰ τῆς εὐχῆς, καὶ πρὸ τῆς εὐ-
 χῆς, τοῦ δεσπότη τοῦ σπλάγχνα τὸ πᾶν ἐποίησεν. «Ἐξελθὼν δὲ
 ἐκεῖνος εὔρεν ἓνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὄφειλεν αὐτῷ ἑκα-
 τὸν δηνάρια· καὶ κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε, λέγων, ἀπόδος μοι, εἴ
 5 τι ὀφείλεις». ἼΑρα τί τούτου γένοιτ' ἂν μιαιώτερον; Ἐναυλον
 ἔχων τὴν εὐεργεσίαν, ἐπελήσθη τῆς τοῦ δεσπότη φιλανθρω-
 πίας.

7. Ὅρᾳς ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἀμαρτημάτων μεμνησθαι; Καὶ
 γὰρ οὗτος, εἰ διηνεκῶς τούτων ἐμέμνητο, οὐκ ἂν οὕτως ἄγριος
 10 ἐγένετο καὶ ἀπάνθρωπος. Διὰ τοῦτο συνεχῶς λέγω, καὶ λέγων
 οὐ παύσομαι, ὅτι χρήσιμον σφόδρα καὶ ἀναγκαῖον τὸ διηνεκῶς
 μνημεύειν ἡμᾶς τῶν πεπλημμελημένων ἡμῖν ἀπάντων· οὐδὲν
 γὰρ οὕτω φιλόσοφον καὶ ἐπιεικῆ καὶ πρᾶον τὴν ψυχὴν ἐργάσα-
 σθαι δύναται, ὡς ἡ διηνεκῆς τῶν ἀμαρτημάτων μνήμη. Διὰ τοῦ-
 15 το καὶ ὁ Παῦλος οὐ μόνον τῶν μετὰ τὸ λουτρόν, ἀλλὰ καὶ τῶν
 πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἀμαρτημάτων ἐμέμνητο, καίτοι γε ἀφανι-
 σθέντων καθάπαξ. Εἰ δὲ ἐκεῖνος τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἐμέ-
 μνητο, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα μεμνησθαι
 δεῖ· οὐ γὰρ δὴ μόνον αὐτὰ διαλύομεν τῇ μνήμῃ, ἀλλὰ καὶ πρὸς
 20 ἅπαντας ἀνθρώπους ἐπιεικέστερον διακεισόμεθα, καὶ τῷ Θεῷ
 μετὰ πλείονος δουλεύσομεν τῆς εὐνοίας, τὴν ἄφατον αὐτοῦ φι-
 λανθρωπίαν ἐκ τῆς τούτων μνήμης καταμανθάνοντες.

ἽΟπερ οὗτος οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπιλαθόμενος τοῦ μεγέ-
 θους τῶν ὀφλημάτων, καὶ τῆς εὐεργεσίας ἐπελάθετο· τῆς δὲ εὐ-
 25 εργεσίας ἐπιλαθόμενος, πονηρὸς περὶ τὸν σύνδουλον ἐγένετο,
 καὶ διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον πονηρίας ἅπαντα, ἅπερ ἐκέρδανεν ἀπὸ
 τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, ἀπώλεσε. «Κρατήσας γὰρ αὐτὸν

καὶ τὸν ἄφησε νὰ φύγει, χαρίζοντάς του τὸ δάνειο», γιὰ νὰ μάθεις ὅτι μαζὶ μὲ τὴν προσευχὴ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν προσευχὴ ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ κυρίου τὰ ἔκαμε ὅλα. «Βγαίνοντας ἔξω ἐκεῖνος συνάντησε ἕναν ἀπὸ τοὺς συνδούλους του, πού τοῦ χρωστοῦσε ἑκατὸ δηνάρια· τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ λαιμὸ γιὰ νὰ τὸν πνίξει καὶ τοῦ ἔλεγε· ὁδός μου ἐκεῖνα πού μοῦ ὀφείλεις». Τί λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει αἰσχροῦτερο ἀπ' αὐτό; Ἐνῶ ἡ εὐεργεσία ἤχοῦσε στὰ ἄυτιά του, αὐτὸς ξέχασε τὴ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου.

7. Βλέπεις πόσο ἀγαθὸ εἶναι νὰ θυμᾶται κανεὶς τὰ ἁμαρτήματά του; Καὶ αὐτὸς λοιπὸν, ἂν τὰ θυμόταν διαρκῶς, δὲ θὰ γινόταν τόσο ἄγριος καὶ ἀπάνθρωπος. Γι' αὐτὸ συνέχεια λέγω καὶ δὲ θὰ σταματήσω νὰ λέγω, ὅτι εἶναι πάρα πολὺ χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο τὸ νὰ θυμῶμαστε διαρκῶς ὅλα τὰ παραπτώματά μας. Γιατὶ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ καταστήσει τὴν ψυχὴ τόσο φιλόσοφη καὶ ἀγαθὴ καὶ ἤπια, ὅσο ἡ διαρκὴς ἀνάμνηση τῶν ἁμαρτημάτων μας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος θυμόταν ὄχι μόνο τὰ μετὰ τὸ λουτρὸ, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα ἁμαρτήματα, μολονότι βέβαια ἐξαφανίσθηκαν μιὰ γιὰ πάντα. Ἄν ὅμως ἐκεῖνος θυμόταν τὰ πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα, πολὺ περισσότερο πρέπει ἐμεῖς νὰ θυμῶμαστε τὰ μετὰ τὸ βάπτισμα. Γιατὶ μὲ τὴν ἀνάμνηση δὲν ἐξαφανίζουμε αὐτὰ μόνο, ἀλλὰ καὶ μὲ περισσότερη ἐπιείκεια θὰ συμπεριφερόμαστε πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μὲ μεγαλύτερη ἀφοσίωση θὰ ὑπηρετοῦμε τὸ Θεὸ, μαθαίνοντας πολὺ καλὰ ἀπὸ τὴν ἀνάμνησή τους τὴν ἀνέκφραστη φιλανθρωπία του.

Αὐτὸ τὸ πράγμα δὲν τὸ ἔκαμε αὐτός, ἀλλὰ, ξεχνώντας τὸ μέγεθος τῶν ὀφειλῶν του, ξέχασε καὶ τὴν εὐεργεσία. Καὶ ξεχνώντας τὴν εὐεργεσία, ἔγινε κακὸς στὸ σύνδουλὸ του καὶ μὲ τὴν κακία ποῦ ἔδειξε σ' ἐκεῖνον ἔχασε ὅλα ὅσα κέρδισε ἀπὸ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. «Τὸν ἔπιασε λοιπὸν ἀπὸ τὸ λαιμὸ γιὰ

ἔπνιγε λέγων, ἀπόδος μοι, εἴ τι ὀφείλεις». Οὐκ εἶπεν, ἀπόδος μοι τὰ ἑκατὸν δηνάρια· ἠσχύνετο γὰρ τοῦ χρέους τὴν εὐτέλειαν· ἀλλ' «ἀπόδος, εἴ τι ὀφείλεις». «Ὁ δὲ πεσὼν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ, παρεκάλει αὐτόν, λέγων· μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω». Διὰ τῶν ρημάτων, δι' ὧν ἐκεῖνος εὔρετο τὴν συγχώρησιν, διὰ τούτων καὶ οὗτος ἀξιοῖ σωθῆναι. Ὁ δὲ ὑπὸ τῆς ἄγαν ὀμότητος οὐδὲ τούτοις τοῖς λόγοις κατεκάμπετο, οὐδὲ ἐνενόησεν, ὅτι διὰ τούτων ἐσώθη τῶν ρημάτων.

Καίτοι γε καὶ εἰ συνεχώρησεν, οὐδὲ οὕτω φιλανθρωπία τὸ
 10 πρᾶγμα λοιπὸν ἦν, ἀλλ' ὀφειλὴ καὶ χρέος. Εἰ μὲν γάρ, πρὶν ἢ γενέσθαι τὸ λογοθέσιον καὶ τὴν ψῆφον ἐξενεχθῆναι ἐκείνην καὶ τοσαύτης ἀπολαῦσαι εὐεργεσίας, τοῦτο ἐποίησεν, οἰκείας μεγαλοψυχίας ἦν τὸ γινόμενον· νυνὶ δὲ μετὰ τοσαύτην δωρεὰν καὶ τοσούτων ἀμαρτημάτων ἄφεσιν, ὥσπερ ἀναγκαίου τινὸς ὀφλήμα-
 15 τος λοιπὸν ὑπεύθυνος ἦν τῆς περὶ τὸν σύνδουλον ἀνεξικακίας. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ τοῦτο ἐποίησεν, οὐδὲ ἐνενόησεν ὅσον τὸ μέσον ἦν τῆς ἀφέσεως, ἧς τε αὐτὸς ἀπήλαυσε, καὶ ἦν περὶ τὸν σύνδουλον ἐπιδείκνυσθαι ἔμελλεν· οὐ γὰρ δὴ τῇ ποσότητι τῶν ὀφλημάτων, οὐδὲ τῷ ἀξιώματι τῶν προσώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ
 20 τῷ τρόπῳ πολλὴν τὴν διαφορὰν ἴδοι τις ἄν. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ μύρια τέσσαρα ἦν, ταῦτα δὲ ἑκατὸν δηνάρια· καὶ οὗτος μὲν εἰς τὸν δεσπότην ὕβρισε, ὁ δὲ ὀφείλων αὐτῷ εἰς τὸν σύνδουλον· καὶ οὗτος μὲν εὖ παθῶν ἔμελλε χαριεῖσθαι, δεσπότης δὲ οὐ μικρὸν οὐ μέγα ἀγαθὸν ἰδὼν παρ' αὐτοῦ γενόμενον, πάντα ἀφήκεν.

25 Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἐνενόησεν, ἀλλὰ καθάπαξ ὑπὸ τῆς ὀργῆς πηρωθεὶς ἤγγχεν αὐτόν, καὶ εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐνέβαλεν. Ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ, φησὶν, ἠγανάκτησαν, καὶ πρὸ τοῦ δεσπότητος οἱ σύνδουλοι καταψηφίζονται, ἵνα μάθῃς τοῦ

νά τὸν πνίξει καὶ τοῦ ἔλεγε, ‘δός μου τὰ ὅσα μοῦ ὀφείλεις». Δὲν εἶπε, ‘δός μου τὰ ἑκατὸ δηνάρια’, γιὰτὶ ντρεπόταν τὴν ἀσήμαντη ἀξία τοῦ χρέους, ἀλλὰ, «δός μου τὰ ὅσα μοῦ ὀφείλεις». «Ὁ σύνδουλός του τότε ἔπεσε στὰ πόδια του καὶ τὸν παρακαλοῦσε λέγοντας: ‘δειξε μου μακροθυμία καὶ θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψω ὅλα’». Μὲ τὰ λόγια, μὲ τὰ ὅποια ἐκεῖνος βρῆκε τὴ συγχώρηση, μὲ τὰ ἴδια καὶ αὐτὸς ζητάει νὰ σωθεῖ. Ἐκεῖνος ὅμως ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ του σκληρότητα οὔτε μὲ τὰ λόγια αὐτὰ συγκινοῦνταν, οὔτε σκέφθηκε ὅτι μὲ τὰ λόγια αὐτὰ σώθηκε.

Ἄν καὶ βέβαια, «κι ἂν ἀκόμα τὸν συγχωροῦσε, οὔτε ἔτσι τὸ πράγμα θὰ ἦταν πάλι φιλανθρωπία, ἀλλὰ ὀφειλὴ καὶ χρέος. Ἄν λοιπὸν τὸ ἔκαμνε αὐτὸ πρὶν κληθεῖ σὲ λογοδοσία καὶ πρὶν βγεῖ ἢ ἀπόφαση ἐκείνη καὶ ἀπολαύσει τόσο μεγάλη εὐεργεσία, τὸ πράγμα θὰ ἦταν ἀπόδειξη τῆς δικῆς του μεγαλοψυχίας. Τώρα ὅμως, ὕστερα ἀπὸ τόσο μεγάλη δωρεὰ καὶ συγχώρηση τόσων ἀμαρτημάτων, ἦταν ὑποχρεωμένος πιά νὰ δείξει στὸ σύνδουλό του ἀνεξικακία σὰν κάποια ἀναγκαῖα ὀφειλὴ. Ἄλλ’ ὅμως οὔτε αὐτὸ ἔκαμε, οὔτε κατανόησε πόση ἦταν ἡ διαφορὰ τῆς συγχώρησης, ποῦ καὶ αὐτὸς ἀπόλαυσε καὶ ποῦ ἔπρεπε νὰ δείξει στὸ σύνδουλό του. Γιὰτὶ ὄχι μόνο στὸ ποσὸ τῶν ὀφειλῶν οὔτε στὸ ἀξίωμα τῶν προσώπων, ἀλλὰ καὶ στὸν ἴδιο τὸν τρόπο θὰ μπορούσε νὰ δεῖ κανεὶς μεγάλη τὴ διαφορὰ. Γιὰτὶ ἐκεῖνα ἦταν δέκα χιλιάδες τάλαντα, ἐνῶ αὐτὰ ἑκατὸ δηνάρια· καὶ αὐτὸς ἔβρισε τὸν κύριο, ἐνῶ ὁ ὀφειλέτης του τὸ σύνδουλό του· καὶ αὐτὸς βέβαια ἀφοῦ εὐεργετήθηκε πρῶτα, τότε ἐπρόκειτο νὰ δείξει χάρη, ἐνῶ ὁ κύριος τοῦ τὰ χάρισε ὅλα, χωρὶς νὰ δεῖ νὰ γίνεται ἀπ’ αὐτὸν οὔτε μικρὸ οὔτε μεγάλο καλὸ.

Ἄλλ’ ὅμως τίποτε ἀπ’ αὐτὰ δὲ σκέφθηκε, ἀλλὰ, τυφλωμένος μιὰ γιὰ πάντα ἀπὸ τὴν ὀργή, τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ λαιμὸ γιὰ νὰ τὸν πνίξει καὶ τὸν ἔκλεισε στὴ φυλακὴ. Βλέποντας ὅμως οἱ σύνδουλοί του, λέγει, ἀγανάκτησαν, καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν κύριο οἱ

δεσπότην τὸ ἡμέρον. Ἀκούσας δὲ ὁ δεσπότης αὐτοῦ, καὶ καλέσας αὐτόν, πάλιν κρίνεται πρὸς αὐτόν, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀπλῶς ἐκφέρει τὴν καταδίκην, ἀλλὰ πρότερον δικαιολογεῖται. Καὶ τί φησι; «Δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι».

5 Τί τούτου γένοιτ' ἂν ἀγαθώτερον τοῦ δεσπότη; Ὅτε μὲν αὐτῷ ὄφειλε τὰ μύρια τάλαντα, οὐδὲ μέχρι ρήματος αὐτόν ἐλύπησεν, οὐδὲ πονηρὸν ἐκάλεσεν, ἀλλὰ πραθῆναι μόνον ἐκέλευσε· καὶ τοῦτο, ἵνα ἀπαλλάξῃ τῶν ὀφλημάτων. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν σύνδουλον πονηρὸς ἐγένετο, τότε ὀργίζεται καὶ παροξύνεται, ἵνα
10 μάθῃς ὅτι εὐκολώτερον τὰ εἰς αὐτόν ἀφήσιν, ἢ τὰ εἰς τοὺς πλησίον ἀμαρτήματα. Καὶ οὐκ ἐνταῦθα μόνον τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ. «Ἐὰν γὰρ προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου», φησὶν, «ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κάκεῖ μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ὑπάγε, πρῶτον διαλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν
15 πρόσφερε τὸ δῶρόν σου». Ὁρᾷς πῶς πανταχοῦ τῶν αὐτοῦ τὰ ἡμέτερα προτιμᾷ, καὶ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης τῆς εἰς τὸν πλησίον οὐδὲν ἀνώτερον τίθησιν; Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, «ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι». Διὰ δὲ Παύλου οὕτως ἐνομοθέτει· «εἴ τις ἀνὴρ
20 γυναῖκα ἔχει ἄπιστον, καὶ αὐτὴ συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν».

Ἄν μὲν γὰρ πορνεύσῃ, φησὶν, ἐκβαλε· ἂν δὲ ἄπιστος ᾖ, μὴ ἐκβάλῃς· ἐὰν εἰς σὲ ἀμάρτη, φησὶν, ἀπόκοψον· ἐὰν δὲ εἰς ἐμὲ ἀμάρτη, κάτεχε. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ὅτε μὲν εἰς αὐτόν ἡμαρτεν
25 ἀμαρτήματα τοσαῦτα, συνεχῶρσεν· ὅτε δὲ εἰς τὸν σύνδουλον ἡμαρτεν ἐλάττονα πολλῶ καὶ βραχίω τῶν εἰς τὸν δεσπότην, οὐκ ἀφῆκεν, ἀλλ' ἐπεξῆλθε· καὶ ἐνταῦθα μὲν πονηρὸν ἐκάλεσεν, ἐκεῖ δὲ οὐδὲ μέχρι ρήματος αὐτόν ἐλύπησε. Διὰ τοῦτο μὲν καὶ

27. Ματθ. 5,23–24.

28. Ματθ. 5,32.

29. Α' Κορ. 7,12.

σύνδουλοι τὸν καταδικάζουν, γιὰ νὰ μάθεις τὴν πραότητα τοῦ κυρίου. Ὅταν ὁ κύριός του τὰ ἄκουσε αὐτά, ἀφοῦ τὸν κάλεσε, λογαριάζεται πάλι μαζί του, καὶ δὲ βγάζει ἔτσι ἀπλὰ τὴν καταδικαστική του ἀπόφαση, ἀλλὰ προηγουμένως δικαιολογεῖται. Καὶ τί τοῦ λέγει; «Κακὲ δούλε, σοῦ χάρισα ὄλο τὸ χρέος».

Τί θὰ μπορούσε νὰ γίνει καλύτερο ἀπ' αὐτὸ πού ἔκαμε ὁ κύριος; Ὅταν τοῦ χρωστοῦσε τὶς δέκα χιλιάδες τάλαντα, οὔτε μὲ λόγια τὸν λύπησε, οὔτε κακὸ τὸν κάλεσε, ἀλλὰ διέταξε μόνο νὰ πουληθεῖ· καὶ αὐτό, γιὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὰ χρέη. Ὅταν ὅμως ἔγινε κακὸς στὸ σύνδουλό του, τότε ὀργίζεται καὶ ἐκνευρίζεται, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι πιὸ εὐκόλα συγχωρεῖ τὰ ἀμαρτήματα πού ἔγιναν σ' αὐτὸν, παρὰ αὐτὰ πού γίνονται στοὺς πλησίον. Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ κάμνει μόνο ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοῦ. «Ὅταν προσφέρεις τὸ δῶρο σου», λέγει, «στὸ θυσιαστήριο καὶ ἐκεῖ θυμηθεῖς πῶς ὁ ἀδελφός σου ἔχει κάτι ἐναντίον σου, πῆγαινε πρῶτα νὰ συμφιλιωθεῖς μὲ τὸν ἀδελφὸ σου, καὶ ὕστερα ἔλα νὰ προσφέρεις τὸ δῶρο σου»²⁷. Βλέπεις πῶς παντοῦ προτιμάει ἀπὸ τὰ δικά του τὰ δικά μας καὶ δὲ θεωρεῖ τίποτε ἀνώτερο ἀπὸ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον; Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει· «ὅποιος χωρίζει τὴ γυναῖκα του γιὰ ὀποιοδήποτε λόγο, ἐκτὸς ἀπὸ πορνεία, τὴν ὀδηγεῖ στὴ μοιχεία»²⁸. Καὶ μὲ τὸν Παῦλο τὸ ἴδιο νομοθετοῦσε· «ἂν κάποιος ἄνδρας ἔχει γυναῖκα ἄπιστη καὶ αὐτὴ ἐπιθυμεῖ νὰ ζεῖ μαζί του, νὰ μὴν τὴ χωρίσει»²⁹.

Ἄν λοιπὸν πέσει σὲ πορνεία, λέγει, νὰ τὴ διώξεις· ἂν ὅμως εἶναι ἄπιστη, νὰ μὴν τὴ διώξεις. Ἄν ἀμαρτήσῃ σὲ σένα, λέγει, νὰ τὴ χωρίσεις· ἂν ὅμως ἀμαρτήσῃ σὲ μένα, νὰ τὴν κρατᾶς. Ἔτσι καὶ ἐδῶ, ὅταν ἀμάρτησε σ' αὐτὸν μὲ τόσα ἀμαρτήματα, τὸν συγχώρησε· ὅταν ὅμως ἀμάρτησε στὸ σύνδουλό του μὲ πολὺ λιγότερα καὶ μικρότερα ἀπ' αὐτὰ πού ἀμάρτησε στὸν κύριό του, δὲν τὸν συγχώρησε, ἀλλὰ τὸν τιμώρησε αὐστηρά. Καὶ ἐδῶ τὸν ὀνόμασε κακὸ, ἐνῶ ἐκεῖ οὔτε μὲ λόγια τὸν λύπησε. Γι'

ένταῦθα καὶ τοῦτο πρόσκειται, ὅτι ὀργισθεῖς παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς· ἡνίκα δὲ αὐτὸν ἀπήτει λόγον τῶν μυρίων τάλαντων, οὐδὲν τοιοῦτον προσέθηκεν· ἵνα μάθῃς, ὅτι ἐκεῖνη μὲν ἢ ψῆφος οὐχὶ ὀργῆς ἦν, ἀλλὰ κηδεμονίας πρὸς συγχώρησιν ἐπα-
5 γομένης· αὕτη δὲ αὐτὸν μάλιστα παρώξυνεν ἢ ἁμαρτία.

ἼΑρα τί γένοιτ' ἂν μνησικακίας χειρὸν, ὅταν φιλανθρωπίαν ἐξενεχθεῖσαν ἀνακαλεῖται Θεοῦ, καὶ ἅπερ οὐκ ἴσχυσεν αὐτὸν διαθεῖναι τὰ ἁμαρτήματα, ταῦτα ἰσχύει αὐτὸν ἐργάσασθαι ἢ κατὰ τοῦ πλησίον ὀργή; Καίτοι γε γέγραπται, ὅτι «ἀμεταμέλητα
10 τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ». Πῶς οὖν ένταῦθα μετὰ τὸ ἐξενεχθῆναι τὴν δωρεάν, μετὰ τὸ προχωρῆσαι τὴν φιλανθρωπίαν, ἀνεκλήθη πάλιν ἢ ψῆφος; Διὰ τὴν μνησικακίαν· ὥστε οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι, πάσης ἁμαρτίας ταύτην χαλεπωτέραν ἀποφηνάμενος εἶναι· αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι πᾶσαι ἠδυνήθησαν συγχώρησιν εὐρέσθαι, αὕτη
15 δὲ οὐ μόνον οὐκ ἴσχυσε συγγνώμης τυχεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐτέρας ἀφανισθείσας καθάπαξ ἀνενέωσε πάλιν.

ἽΩστε διπλοῦν κακὸν ἢ μνησικακία, ὅτι τε οὐδεμίαν ἀπολογίαν ἔχει παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ ὅτι τὰ λοιπὰ ἡμῶν ἁμαρτήματα, κἂν συγχωρηθῇ, πάλιν ἀνακαλεῖται, καὶ καθ' ἡμῶν ἴστησιν·
20 ὅπερ οὖν καὶ ένταῦθα ἐποίησεν. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτως ὁ Θεὸς μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται, ὡς ἄνθρωπον μνησικάκον καὶ διατηροῦντα ὀργήν. Καὶ τοῦτο μάλιστα μὲν έντεῦθεν ἐπεδείξατο, καὶ ἀπὸ τῆς εὐχῆς δὲ αὐτῆς ἐκέλευσεν ἡμῖν λέγειν οὕτως, «ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις
25 ἡμῶν».

Ταῦτα οὖν ἅπαντα εἰδότες, καὶ τὴν παραβολὴν ἐγγράψαντες ταύτην έν ταῖς καρδίαις, ὅταν έννοήσωμεν ἅπερ πεπόνθαμεν παρὰ τῶν συνδούλων, λογισώμεθα ἅπερ ἐποιήσαμεν εἰς τὸν Δε-

30. Ρωμ. 11,29.

31. Ματθ. 6,12.

αὐτὸ καὶ ἐδῶ προστίθεται καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὀργίσθηκε καὶ τὸν παρέδωσε στοὺς βασανιστές, ἐνῶ ὅταν τοῦ ζητοῦσε λόγο γιὰ τὶς δέκα χιλιάδες τάλαντα δὲν πρόσθεσε τίποτε τέτοιο, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἐκείνη ἢ ἀπόφαση δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα ὀργῆς ἀλλὰ φροντίδας πὺ ὁδηγοῦσε σὲ συγχώρηση, καὶ ὅτι ἡ ἀμαρτία εἶναι ἐκείνη πὺ τὸν ἐξόργισε πάρα πολὺ.

Ἄραγε τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει χειρότερο ἀπὸ τὴ μνησικακία, ὅταν ἀνακαλεῖ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, πὺ ἔχει ἐπιδειχθεῖ, καὶ ἐκεῖνα πὺ δὲν μπόρεσαν νὰ τοῦ προκαλέσουν τὰ ἀμαρτήματα, αὐτὰ κατορθώνει νὰ τοῦ προκαλέσει ἢ ἐναντίον τοῦ πλησίον ὀργή του; Ἄν καὶ βέβαια εἶναι γραμμένο ὅτι «οἱ δωρεῆς τοῦ Θεοῦ δὲν ἀνακαλοῦνται»³⁰. Πῶς λοιπὸν ἐδῶ, μετὰ τὴ φανέρωση τῆς δωρεᾶς, μετὰ τὴν ἐκδήλωση τῆς φιλανθρωπίας, ἀνακλήθηκε πάλι ἢ ἀπόφαση; Ἐξ αἰτίας τῆς μνησικακίας. Ἐπομένως δὲ θὰ ἔσφαλλε κανεῖς, λέγοντας πῶς αὐτὴ ἢ ἀμαρτία εἶναι πιὸ φοβερὴ ἀπὸ κάθε ἀμαρτία. Γιατὶ ὅλες οἱ ἄλλες μπόρεσαν νὰ βροῦν συγχώρηση, ἐνῶ αὐτὴ ὄχι μόνο δὲν μπόρεσε νὰ ἐπιτύχει συγγνώμη, ἀλλὰ καὶ τὶς ἄλλες, πὺ εἶχαν ἀφανισθῆ μιὰ γιὰ πάντα, τὶς ἀνανέωσε πάλι.

Ὡστε ἢ μνησικακία εἶναι διπλὸ κακό, γιατί καὶ καμιά δικαιολογία δὲν ἔχει στὸ Θεὸ καὶ γιατί τὰ ὑπόλοιπα ἀμαρτήματά μας, καὶ ἂν ἀκόμα συγχωρηθοῦν, πάλι τὰ ἐπαναφέρει καὶ τὰ στρέφει ἐναντίον μας. Αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἐδῶ ἔκαμε. Γιατὶ τίποτε, τίποτε ὁ Θεὸς δὲ μισεῖ καὶ δὲν ἀποστρέφεται τόσο, ὅσο τὸν ἄνθρωπο πὺ εἶναι μνησικάκος καὶ διατηρεῖ τὴν ὀργή. Καὶ αὐτὸ πρὸ πάντων τὸ φανέρωσε ἀπὸ ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἴδια τὴν προσευχὴ μᾶς διέταξε νὰ λέμε αὐτό: «συγχώρεσέ μας τὰ ὀφειλήματά μας, ὅπως καὶ μεῖς συγχωροῦμε ἐκείνους πὺ μᾶς ὀφείλουν»³¹.

Γνωρίζοντας λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ ἀφοῦ χαράξουμε τὴν παραβολὴ αὐτὴ μέσα στὶς καρδιές μας, ὅταν σκεφθοῦμε ἐκεῖνα πὺ ἔχουμε πάθει ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους μας, ἂς σκεφθοῦμε

σπότην· καὶ τῷ φόβῳ τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων τὸν θυμὸν τὸν ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις πλημμελήμασι ταχέως ἀπώσασθαι δυνασόμεθα· εἰ γὰρ δεῖ μεμνηῖσθαι ἀμαρτημάτων, τῶν οἰκείων δεῖ μεμνηῖσθαι μόνον· ἐὰν δὲ τῶν οἰκείων μνημονεύσωμεν, οὐδέποτε
 5 τὰ ἀλλότρια λογιούμεθα· ὥσπερ οὖν ἂν τούτων ἐπιλανθανώμεθα, ἐκεῖνα ραδίως ἐμφιλοχωρήσει τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς. Καὶ γὰρ οὗτος εἰ τῶν μυρίων ταλάντων ἐμέμνητο, οὐκ ἂν ἐμνήσθη τῶν ἑκατὸν δηναρίων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκείνων ἐπελάθετο, διὰ τοῦτο ὑπὲρ τούτων ἤγχε τὸν σύνδουλον, καὶ ὀλίγα βουλόμενος
 10 ἀπαιτῆσαι, οὔτε ἐκείνων ἐπέτυχεν, ἀλλὰ καὶ τῶν μυρίων ταλάντων τὸν ὄγκον εἰς τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν ἐπεσπάσατο.

Διὰ τοῦτο θαρρῶν ἂν εἶποιμι, ὅτι πάσης ἀμαρτίας αὕτη χαλεπωτέρα· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐγὼ τοῦτο, ἀλλὰ ὁ Χριστὸς διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης τοῦτο ἀπεφήνατο. Εἰ γὰρ μὴ μυρίων ταλάντων, λέγω δὲ τῶν ἀφάτων ἀμαρτημάτων, αὕτη χαλεπωτέρα ἦν, οὐκ ἂν διὰ ταύτην κάκεῖνα ἀνεκαλέσατο. Οὕτω μηδὲν τοίνυν σπουδάζωμεν, ὡς ὀργῆς καθαρεύειν, καὶ τοὺς πρὸς ἡμᾶς ἀηδῶς ἔχοντας καταλλάττειν, εἰδότες ὅτι οὔτε εὐχή, οὔτε ἐλεημοσύνη, οὔτε νηστεία, οὔτε κοινωνία μυστηρίων, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν, ἐὰν μνησικακῶμεν, δυνήσεται ἡμῶν προστῆναι
 20 κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ὥσπερ οὖν ἐὰν ταύτης περιγενώμεθα τῆς ἀμαρτίας, κἂν μυρία ἔχωμεν πλημμελήματα, δυνασόμεθά τινος συγγνώμης τυχεῖν. Καὶ οὐχὶ ἐμὸς ὁ λόγος, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ μέλλοντος ἡμᾶς τότε κρίνειν Θεοῦ. Καθάπερ γὰρ ἐνταῦθα εἶπεν,
 25 ὅτι «οὕτω ποιήσει καὶ ὁ Πατὴρ μου, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν»· οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, «ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος».

καὶ αὐτὰ ποὺ κάναμε στὸν Κύριο. Καὶ μὲ τὸ φόβο τῶν δικῶν μας ἁμαρτημάτων θὰ μπορέσουμε νὰ ἀπομακρύνουμε γρήγορα τὸ θυμὸ γιὰ τὰ ξένα παραπτώματα. Γιατί, ἂν πρέπει νὰ θυμούμαστε ἁμαρτήματα, πρέπει νὰ θυμούμαστε μόνο τὰ δικά μας. Καὶ ἂν φέρνουμε στὴ μνήμη τὰ δικά μας, ποτὲ δὲ θὰ σκεφθοῦμε τὰ ξένα· ὅπως πάλι, ἂν τὰ ξεχνᾶμε αὐτά, εὐκολὰ ἐκεῖνα θὰ περάσουν ἀπὸ τὶς σκέψεις μας. Γιατὶ πραγματικὰ αὐτὸς δὲ θὰ θυμόταν τὰ ἑκατὸ δηνάρια, ἂν θυμόταν τὶς δέκα χιλιάδες τάλαντα. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ξέχασε ἐκεῖνα, γι' αὐτὸ ἔπιασε ἀπὸ τὸ λαιμὸ τὸ σύνδουλό του γι' αὐτά, καὶ θέλοντας νὰ τοῦ ἐπιστραφοῦν λίγα, οὔτε ἐκεῖνα ἐπέτυχε, ἀλλ' ἐπέσυρε ἐπάνω στὸ κεφάλι του καὶ τὸν ὄγκο τῶν δέκα χιλιάδων τάλαντων.

Γι' αὐτὸ θὰ μποροῦσα νὰ πῶ μὲ τόλμη, ὅτι αὐτὴ εἶναι φοβερότερη ἀπὸ κάθε ἁμαρτία· ἢ καλύτερα δὲν τὸ λέγω ἐγὼ αὐτό, ἀλλ' ὁ Χριστὸς τὸ εἶπε μὲ τὴν παραβολὴ αὐτῆ. Γιατί, ἂν δὲν ἦταν αὐτὴ φοβερότερη ἀπὸ τὶς δέκα χιλιάδες τάλαντα, ἐννοῶ βέβαια τὰ ἄπειρα ἁμαρτήματα, δὲ θὰ ἀνακαλοῦσε ἐξ αἰτίας τῆς καὶ ἐκεῖνα. Τίποτε λοιπὸν ἄς μὴ φροντίζουμε τόσο, ὅσο νὰ εἴμαστε καθαροὶ ἀπὸ ὀργὴ καὶ νὰ συμφιλιωνόμαστε μ' ἐκείνους ποὺ εἶναι δυσαρεστημένοι μαζί μας, γνωρίζοντας πῶς οὔτε ἡ προσευχὴ, οὔτε ἡ ἐλεημοσύνη, οὔτε ἡ νηστεία, οὔτε ἡ κοινωνία τῶν μυστηρίων, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπ' αὐτά, ἂν εἴμαστε μνησικάκοι, θὰ μπορέσει νὰ μᾶς βοηθήσει τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Ὅπως πάλι, ἂν νικήσουμε αὐτὴν τὴν ἁμαρτία, καὶ ἂν ἀκόμα ἔχουμε ἄπειρα ἁμαρτήματα, θὰ μπορέσουμε νὰ ἐπιτύχουμε κάποια συγγνώμη. Καὶ δὲν εἶναι δικός μου ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ ποὺ πρόκειται νὰ μᾶς κρίνει τότε. Ὅπως λοιπὸν ἐδῶ εἶπε ὅτι «ἔτσι θὰ κάμει καὶ ὁ Πατέρας μου, ἂν ὁ καθένας σας δὲ συγχωρήσει μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά του», ἔτσι καὶ ἀλλοῦ λέγει, «ἂν συγχωρήσετε τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὰ παραπτώματά τους, θὰ σᾶς συγχωρήσει καὶ σᾶς ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος»³².

Ἴνα οὖν καὶ εὐνταῦθα πρᾶον καὶ ἤρεμον διάγωμεν βίον, κά-
κειῖ συγχωρήσεως καὶ ἀφέσεως τύχωμεν, σπουδάζωμεν καὶ
πραγματευώμεθα, ὅσους ἐὰν ἔχωμεν ἐχθρούς, καταλλάττειν
ἡμῖν· οὕτω γὰρ καὶ τὸν Δεσπότην ἡμῶν, κἂν μυρία ὦμεν ἡμαρ-
5 τηκότες, καταλλάξομεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγα-
θῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιοθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρω-
πία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Γιὰ νὰ ἔχουμε λοιπὸν καὶ ἐδῶ ἡσυχὴ καὶ ἡρεμὴ ζωὴ καὶ γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε ἐκεῖ συγχώρησι καὶ ἄφεσι, ἅς προσπαθοῦμε καὶ ἅς φροντίζουμε νὰ συμφιλιωνόμαστε μὲ ὄσους ἐχθροὺς ἔχουμε. Γιατὶ ἔτσι καὶ τὸν Κύριό μας, ἔστω κι ἂν ἔχουμε διαπράξει ἄπειρες ἁμαρτίες, θὰ συμφιλιώσουμε μαζί μας καὶ θὰ ἐπιτύχουμε τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὅλοι μας νὰ τὰ ἀξιωθοῦμε, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμι στουὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΑ ΜΥΡΙΑ ΤΑΛΑΝΤΑ ΚΑΙ ΕΚΑΤΟΝ ΔΗΝΑΡΙΑ,

Καὶ περὶ τοῦ μὴ μνησικακεῖν

1. Ὁ μακάρος Παῦλος ὁ ἀπόστολος, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, γράφων τοῖς οὖσιν ἐν Ρώμῃ ἔλεγεν· «ἡ νῦν προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικε τῆς σωτηρίας. Ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώ-
5 μεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτός, ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατή-
σωμεν». Διὸ καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, σπουδὴν τινα ἐπιδειξώμεθα, εὐχὰς ἐκτενεῖς ἀναπέμψωμεν πρὸς τὸν Δεσπότην, δάκρυα θερ-
μὰ προχέωμεν, κατηγορήσωμεν συνεχῶς τῶν ἡμῖν πεπραγμέ-
νων, προθῶμεν καθάπερ ἰατρῷ τὰ ἡμέτερα τραύματα, καὶ τὰ
10 τῆς ψυχῆς ἔλκη ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ἰα-
τρείαν ἐπιζητήσωμεν, καὶ τὰ πάθη τὰ διαταράττοντα ἡμῶν τὸν
λογισμὸν χαλινώσωμεν καὶ ἐκριζώσωμεν, καὶ μήτε ὑπὸ τῆς
τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας ἰπολιτοῦσθαι, μήτε μνησικακεῖν
πρὸς τὸν πλησίον καὶ ἐχθροῦσθαι πρὸς τοὺς ὁμογε-
15 νεῖς. Οὐτε γὰρ οὐδὲν οὕτως ὁ Θεὸς μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται, ὡς
τὸν μνησικακοῦντα ἄνθρωπον, καὶ τὴν ἐχθρὰν τὴν πρὸς τὸν
πλησίον ἐπὶ τῆς ψυχῆς διηνεκῶς φυλάσσουντα.

Τοσαύτη γὰρ ταύτης τῆς ἀμαρτίας ἡ λύμη ἐστίν, ὅτι καὶ
φιλανθρωπίαν Θεοῦ ἀνεκαλέσατο. Καὶ ἵνα μάθητε, ὑπομνησαί
20 ὑμᾶς βούλομαι τῆς παραβολῆς τῆς ἐν τῷ ἀγίῳ Εὐαγγελίῳ κει-

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΑ ΔΕΚΑ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΤΑΛΑΝΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΚΑΤΟ ΔΗΝΑΡΙΑ

Και για τὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ μνησικακοῦμε

1. Ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος, τὸ ἐκλεκτὸ ὄργανο, αὐτὸς ποὺ μέσα του εἶχε τὸ Χριστὸ νὰ μιλάει, ὅταν ἔγραφε στοὺς πιστοὺς τῆς Ρώμης ἔλεγε· «ἡ νύχτα προχώρησε καὶ ἡ ἡμέρα τῆς σωτηρίας πλησίασε. Ἄς πετάξουμε λοιπὸν τὰ ἔργα τοῦ σκότους καὶ ἃς ντυθοῦμε τὰ ὄπλα τοῦ φωτός. Ἄς συμπεριφεροῦμε σεμνά, ὅπως ταιριάζει σὲ ἡμέρα»¹. Γι' αὐτὸ καὶ μεῖς, ἀδελφοί, ἃς δείξουμε κάποιο ἐνδιαφέρον, ἃς ἀναπέμψουμε ἐκτενεῖς δεήσεις πρὸς τὸν Κύριο, ἃς χύσουμε ἀπὸ πρὶν δάκρυα θερμά, ἃς κατηγοροῦμε συνέχεια τὶς πράξεις μας, ἃς δείξουμε ὅπως σὲ γιατρὸ τὰ τραύματά μας, ἃς ἐπιδείξουμε τὰ ἔλκη τῆς ψυχῆς καὶ ἃς ἐπιζητήσουμε τὴ θεραπεία ἀπ' αὐτόν· καὶ τὰ πάθη ποὺ διαταράσσουν τὴ σκέψη μας ἃς τὰ χαλιναγωγῆσουμε καὶ ἃς τὰ ξερριζώσουμε, ὥστε οὔτε νὰ μᾶς πολιορκεῖ ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, οὔτε νὰ μνησικακοῦμε πρὸς τὸν πλησίον καὶ οὔτε νὰ συμπεριφερόμαστε ἐχθρικὰ πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας. Γιατὶ καὶ ὁ Θεὸς τίποτε δὲ μισεῖ καὶ δὲν ἀποστρέφεται τόσο, ὅσο τὸν ἄνθρωπο ποὺ μνησικακεῖ καὶ φυλάσσει διαρκῶς στὴν ψυχὴ του τὴν ἐχθρα πρὸς τὸν πλησίον.

Εἶναι τόσο μεγάλη ἡ καταστροφή τῆς ἁμαρτίας αὐτῆς, ἀφοῦ καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ ἀνακάλεσε. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε, θέλω νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὴν παραβολὴ ποὺ λέγεται στὸ

μένης, ὅπως ἐκεῖνος ὁ τῶν μυρίων ταλάντων τὴν συγχώρησιν δεξάμενος παρὰ τοῦ δεσπότη, ἐπειδὴ προσέπεσε καὶ ἐδεήθη καὶ ἰκέτευσε. «Σπλαγχνισθεὶς οὖν ὁ κύριος αὐτοῦ ἀφῆκεν αὐτῷ, καὶ τὸ δάνειον αὐτῷ συνεχώρησεν». Εἶδες εὐσπλαγχνίαν Δε-
 5 σπότη; ἐκεῖνος προσέπιπτεν ἰκετεῦν προθεσμίαν αὐτῷ δοθῆ-
 ναι· «μακροθύμησον» γάρ, φησί, «καὶ πάντα σοι ἀποδώσω». Ἄλλ' ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης, ὁ κηδεμὼν καὶ φιλόανθρωπος, ἐπι-
 καμφθεὶς, τῷ οἰκέτῃ οὐχ ὅσον ἤτησε, τοσοῦτον παρέσχεν, ἀλλ' ὅσον οὐδὲ ἐνενόησε. Τοιοῦτον γὰρ αὐτῷ ἔθος αἰεὶ νικᾶν καὶ προ-
 10 φθάνειν τὰς ἡμετέρας αἰτήσεις. Ἐκείνου τοίνυν ἐνδοθῆναι παρα-
 καλέσαντος, καὶ ὑποσχομένου πᾶσαν ποιήσασθαι τὴν ἔκτισιν, ὁ ἀγαθότητι νικῶν τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα, σπλαγχνισθεὶς, ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον συνεχώρησεν αὐτῷ.

Εἶδες τί μὲν ὁ δοῦλος ἤτησεν, ὅσον δὲ ὁ δεσπότης ἐχαρί-
 15 σατο; Ὅρα δὲ πάλιν τούτου τὴν πολλὴν ἀπήνειαν. Δέον γάρ, μετὰ τὴν τοσαύτην φιλοανθρωπίαν καὶ τὴν ἄφατον εὐεργεσίαν τὴν ἐν αὐτῷ γεγενημένην, συμπαθέστερον αὐτόν καταστῆσαι περὶ τοῦ ὁμογενοῦς, ὁ δὲ τὸ ἐναντίον ἐπεδείκνυτο. «Ἐξελθὼν», φησὶν, οὗτος, ὁ τῶν μυρίων ταλάντων τὴν συγχώρησιν δεξάμε-
 20 νος. Ἀκούετε, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριβείας· τὰ γὰρ αὐτῷ τούτῳ συμβάντα ἱκανὰ καθικέσθαι τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, καὶ πεῖσαι τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα ἐξορίσαι τῆς ἡμετέρας διανοίας. Οὗτος τοίνυν «ἐξελθὼν εὗρεν ἓνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὄφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια». Σκόπει, πόσον τὸ μέσον. Ὡδε καὶ σύν-
 25 δουλός ὁ ὀφείλων, καὶ ἑκατὸν δηνάρια. Ἐκεῖ καὶ δεσπότης, καὶ μύρια τάλαντα, καὶ ὅμως, ἐπειδὴ εἶδεν ἰκετεῦντα καὶ παρακα-

ἅγιο Εὐαγγέλιο², σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ δοῦλος δέχθηκε ἀπὸ τὸν κύριο τὸ χάρισμα τῶν δέκα χιλιάδων ταλάντων, ἐπειδὴ ἔπεσε στὰ πόδια του καὶ τὸν παρακάλεσε καὶ τὸν ἰκέτευσε. Ὁ κύριός του λοιπὸν τὸν λυπήθηκε, τὸν ἄφησε νὰ φύγει καὶ τοῦ χάρισε τὸ δάνειο. Εἶδες εὐσπλαχνία Κυρίου; Ἐκεῖνος ἔπεφτε στὰ πόδια του παρακαλώντας τον νὰ τοῦ δοθεῖ κάποια προθεσμία· γιατί λέγει, «δείξε μου μακροθυμία καὶ θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψω ὅλα». Ἄλλ' ὁ ἀγαθὸς Κύριος, ὁ κηδεμόνας καὶ φιλόανθρωπος, συγκινήθηκε καὶ δὲν ἔδωσε στὸ δοῦλο τόσο ὅσο ζήτησε, ἀλλὰ ὅσο δὲ σκέφθηκε. Γιατὶ ἔτσι αὐτὸς πάντοτε συνηθίζει νὰ νικάει καὶ νὰ προλαβαίνει τὰ δικά μας αἰτήματα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνος παρακάλεσε νὰ δείξει μακροθυμία καὶ ὑποσχόταν νὰ τὰ ἐξοφλήσει ὅλα, αὐτὸς ποὺ μὲ ἀγαθότητα νικάει τὰ δικά μας παραπτώματα, ἀφοῦ τὸν λυπήθηκε, τὸν ἄφησε νὰ φύγει καὶ τοῦ χάρισε τὸ δάνειο.

Εἶδες τί ζήτησε ὁ δοῦλος καὶ πόσο τοῦ χάρισε ὁ κύριος; Πρόσεχε ὅμως πάλι τὴ μεγάλη σκληρότητα τοῦ δούλου. Γιατί, ἐνῶ ἔπρεπε, ὕστερα ἀπὸ τὴν τόσο μεγάλη φιλοανθρωπία καὶ τὴν ἀνείπωτη εὐεργεσία ποὺ τοῦ ἔγινε, νὰ καταστεῖ πιὸ ἐπιεικῆς πρὸς τὸ συνάνθρωπό του, αὐτὸς ὅμως ἀποδεικνυόταν τὸ ἀντίθετο. «Βγαίνοντας ἔξω», λέγει, αὐτὸς ποὺ δέχθηκε τὸ χάρισμα τῶν δέκα χιλιάδων ταλάντων. Ἀκοῦτε, παρακαλῶ, μὲ προσοχή, γιατί αὐτὰ ποὺ τοῦ συνέβηκαν εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐγγίσουν τὴν ψυχὴ μας καὶ νὰ μᾶς πείσουν νὰ ἀπομακρύνουμε ἀπὸ τὴ σκέψη μας τὴ φοβερὴ αὐτὴ ἀρρώστια. Αὐτὸς λοιπὸν «βγαίνοντας ἔξω, συνάντησε ἕναν ἀπὸ τοὺς συνδούλους του, ποὺ τοῦ χρωστοῦσε ἑκατὸ δηνάρια». Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ διαφορά. Ἐδῶ καὶ σὺνδoulos εἶναι ὁ ὀφειλέτης, καὶ ἑκατὸ δηνάρια τὰ ὀφειλόμενα. Ἐκεῖ καὶ κύριος καὶ δέκα χιλιάδες τάλαντα, καὶ ὅμως τοῦ τὰ χάρισε, ἐπειδὴ τὸν εἶδε νὰ τὸν ἰκετεύει καὶ νὰ τὸν παρακαλεῖ.

λοῦντα, συνεχώρησεν. Οὗτος δὲ «κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε λέγων, ἄποδος μοι, εἴ τι ὀφείλεις».

Τί οὖν; «Πεσὼν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ παρεκάλει λέγων». Ὅρα πῶς συνεχῶς στρέφει τοῦτο τὸ ρῆμα ὁ εὐαγγελιστῆς λέγων, «ὁ σύνδουλος αὐτοῦ», οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐδὲν μεταξὺ αὐτῶν τὸ μέσον, καὶ ὁμῶς τὴν αὐτὴν ἱκετήριαν πρὸς αὐτὸν ἐποιήσατο, ἣν οὗτος πρὸς τὸν Δεσπότην, λέγων, «μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω». «Ὁ δέ», φησὶν, «ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῶ τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ». Ὡ ἀγνωμοσύνης ὑπεροχή! ἔναυλον ἔχων τὴν μνήμην τῆς τοσαύτης φιλοτιμίας οὐδὲ οὕτως ἠνείχετο συμπαθὲς τι λογίσασθαι, ἀλλὰ πρότερον μὲν «ἔπνιγε», νῦν δὲ «καὶ εἰς δεσμωτήριον ἔβαλεν».

2. Ἄλλ' ὄρα, τί γίνεται. «Ἰδόντες», φησὶν, «οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ ἐλυπήθησαν, καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν πάντα τὰ γινόμενα». Οὐκ ἐκεῖνος ὁ πεπονθὼς· πῶς γάρ, καθειργμένος ὢν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ; ἀλλ' οἱ σύνδουλοι, οἱ μηδὲν ἠδικημένοι, ὡς ἀδικηθέντες οὕτως ἤλγησαν, καὶ ἀπελθόντες ἅπαντα ἐμήνυσαν. Ἄλλ' ὄρα λοιπὸν τὴν ἀγανάκτησιν. «Τότε προσκαλεσάμενος αὐτόν», φησὶ, «λέγει αὐτῷ, «δοῦλε πονηρέ». Ἀληθῶς ἐνταῦθα ἔστιν ἰδεῖν, ὅσον τῆς μνησικακίας ὁ ὄλεθρος. Ἦνίκα τὰ μύρια τάλαντα μεθώδευεν, οὐκ ἐκάλεσεν αὐτὸν πονηρόν, ἀλλὰ νῦν, ὅτε περὶ τὸν σύνδουλον γέγονεν ἀπηνής, τότε φησὶ, «πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρε-
25 κάλεσάς με».

Ὅρα, πῶς δείκνυσιν αὐτοῦ τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν. Μὴ γὰρ πλέον τι ἐπεδείξω; φησὶν· οὐχὶ ρήματα ψιλὰ ἐποιήσω, καὶ δεξάμενός σου τὴν ἱκετηρίαν, πᾶσαν τὴν μεγάλην ἐκείνην

Αὐτὸς ὁμως «τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ λαιμὸ γιὰ νὰ τὸν πνίξει καὶ τοῦ ἔλεγε· ἴδός μου τὰ ὅσα μοῦ ὀφείλεις».

Τί λοιπόν; «Ὁ σύνδουλός του τότε ἔπεσε στὰ πόδια του καὶ τὸν παρακαλοῦσε, λέγοντας». Πρόσεχε πῶς αὐτὴ τὴ λέξη τὴν ἀναφέρει συνέχεια ὁ εὐαγγελιστής, λέγοντας, «ὁ σύνδουλός του», ὄχι τυχαῖα, ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθουμε ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμιά διαφορὰ μεταξύ τους, καὶ ὁμως ἔκαμε τὴν ἴδια παράκληση πρὸς αὐτόν, πού αὐτὸς ἔκαμε πρὸς τὸν Κύριο, λέγοντας· «δειῖξε μου μακροθυμία, καὶ θὰ σοῦ τὰ ἐπιστρέψω ὅλα». «Ἀλλὰ ἐκεῖνος», λέγει, «πῆγε καὶ τὸν ἔβαλε στὴ φυλακὴ, ὥσπου νὰ ἐπιστρέψει ὅ,τι τοῦ χρωστοῦσε». Πόση ὑπερβολικὴ ἀχαριστία! Παρ' ὅλο πὺ εἶχε ζωηρὴ τὴ μνήμη τῆς τόσο μεγάλης γενναιοδωρίας, οὔτε ἔτσι ἀνεχόταν νὰ σκεφθεῖ κάτι τὸ συμπονετικό, ἀλλὰ προηγουμένως «προσπαθοῦσε νὰ τὸν πνίξει», ἐνῶ τώρα «τὸν ἔβαλε καὶ στὴ φυλακὴ».

2. Ἀλλὰ πρόσεχε τί γίνεται. Ὅταν τὰ εἶδαν αὐτὰ οἱ σύνδουλοί του», λέγει, «ἀγανάκτησαν καὶ πῆγαν καὶ διηγήθηκαν στὸν κύριό τους ὅλα τὰ γεγονότα». Ὅχι ἐκεῖνος πὺ τὰ εἶχε πάθει—γιατὶ πῶς μπορούσε, ἀφοῦ ἦταν κλεισμένος στὴ φυλακὴ;—, ἀλλὰ οἱ σύνδουλοί του, πὺ δὲν ἀδικήθηκαν καθόλου, τόσο πολὺ ἀγανάκτησαν ὥστε νὰ εἶχαν ἀδικηθεῖ οἱ ἴδιοι, καὶ πῆγαν καὶ τὰ ἀνάφεραν ὅλα. Πρόσεχε ὁμως στὴ συνέχεια τὴν ἀγανάκτηση. «Τότε τὸν προσκάλεσε», λέγει, «καὶ τοῦ εἶπε· ἴδός μου τὰ ὅσα μοῦ ὀφείλεις». Πραγματικὰ ἐδῶ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς πόση εἶναι ἡ καταστροφὴ τῆς μνησικακίας. Ὅταν χρωστοῦσε τὶς δέκα χιλιάδες τάλαντα, δὲν τὸν ἀποκάλεσε κακό, ἀλλὰ τώρα, πὺ ἔγινε σκληρὸς γιὰ τὸ σύνδουλό του, τοῦ λέγει· «ὅλο ἐκεῖνο τὸ χρέος σοῦ τὸ χάρισα, ἐπειδὴ μὲ παρακάλεσες».

Πρόσεχε πῶς δείχνει τὴν ὑπερβολικὴ κακία του. Μῆπως λοιπόν, λέγει, παρουσίασες κάτι περισσότερο; Δὲν εἶπες ἀπλὰ λόγια, καὶ ἐγὼ δέχθηκα τὴν παράκλησή σου καὶ σοῦ χάρισα

καὶ ἀφόρητον ὀφειλὴν συνεχώρησα; οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγὼ σὲ ἠλέησα; Ποίας ἂν εἴης, φησὶν, ἄξιος συγγνώμης; Ἐγὼ μὲν, φησὶν, τοσοῦτον ὄγκον ὀφλημάτων διὰ τὰ ψιλὰ ἐκεῖνα ῥήματα συνεχώρησα· σὺ δὲ τὸν
 5 σύνδουλόν σου τὸν ὁμογενῆ οὐκ ἠλέησας, οὐδὲ ἐπεκάμφθης, οὐδὲ εἰς μνήμην ἐλθὼν τῶν ὑπαρξάντων σοι παρ' ἐμοῦ ἐπεδείξω περὶ αὐτὸν συμπάθειαν, ἀλλ' ἀνηλεῆς ἐγένου καὶ ὠμός, καὶ ἐλεῆσαι σύνδουλόν σου οὐκ ἠθέλησας. Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα διὰ τῆς πείρας μάθανε, ὅσων κακῶν αἴτιος σεαυτῷ κατέστης.

10 «Καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς». Ὅρα αὐτὸν καὶ ὀργιζόμενον διὰ τὴν εἰς τὸν σύνδουλον ἀπανθρωπίαν, καὶ τοῖς βασανισταῖς παραδιδόντα· καὶ ὁ πρότερον οὐκ ἐποίησεν, ἠνίκα τοσοῦτοις ὀφλήμασιν ὑπεύθυνος ἦν, νῦν κελεύει γενέσθαι· παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς,
 15 ἕως οὗ ἀποδῶ τὸ ὀφειλόμενον, ἕως οὗ τὰ μύρια τάλαντα, ὧν τὴν συγχώρησιν ἤδη λαβὼν ἀπῆλθε, ταῦτα καταβαλεῖν. Μεγίστη καὶ ἄφατος ἡ τοῦ Θεοῦ φιланθρωπία. Ἦνίκα μὲν αὐτὸς μεθώδευεν, ἐπειδὴ τὴν ἱκεσίαν ἐποίησατο, συνεχώρησεν· ἐπεὶ δὲ εἶδεν αὐτὸν περὶ τὸν σύνδουλον ὠμόν καὶ ἀπάνθρωπον γεγο-
 20 νότα, λοιπὸν τὴν οἰκείαν ἀνακαλεῖται φιλοτιμίαν, δεικνὺς αὐτὸν διὰ τῶν πραγμάτων, ὡς οὐ τοσοῦτον αὐτὸν ἠδίκησεν, ὅσον ἑαυτόν. Καὶ καθάπερ ἐκεῖνος εἰς φυλακὴν ἔβαλεν, ἕως οὗ ἀποδῶ τὸ ὀφειλόμενον, οὕτω καὶ αὐτὸς ταῖς βασάνοις παρέδωκεν, ἕως οὗ ἅπασαν καταθῆ τὴν ὀφειλὴν.

25 3. Ταῦτα δέ, ἀδελφοί, οὐ περὶ τάλαντων καὶ δηναρίων ὁ λόγος· ἀλλὰ μεγέθους πλημμελημάτων δίκας ὀφείλοντες τῷ Δεσπότη, διὰ τὴν αὐτοῦ ἄφατον φιλανθρωπίαν συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ δεχόμεθα. Ἐὰν δὲ περὶ τοὺς ὁμοδούλους καὶ ὁμογενεῖς καὶ τοὺς τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως κοινωνοὺς ὠμοὶ καὶ ἀπάνθρω-

ὄλο ἐκεῖνο τὸ μεγάλο καὶ ἀφόρητο χρέος; Δὲν ἔπρεπε καὶ σὺ νὰ λυπηθεῖς τὸ σύνδουλό σου, ὅπως καὶ ἐγὼ λυπήθηκα ἐσένα; Γιὰ ποιά συγγνώμη, λέγει, μπορεῖς νὰ εἶσαι ἄξιος; Ἐγὼ, λέγει, γιὰ τὰ ἀπλὰ ἐκεῖνα λόγια σου χάρισα τόσο μεγάλο ὄγκο ὀφειλῶν, ἐνῶ ἐσὺ τὸ σύνδουλό σου, τὸν ὁμοῖό σου, δὲν τὸν λυπήθηκες, οὔτε συγκινήθηκες, οὔτε θυμήθηκες τὰ ὅσα ἔκανα σὲ σένα καὶ οὔτε ἔδειξες γι' αὐτὸν συμπάθεια, ἀλλ' ἔγινες ἄσπλαχνος καὶ σκληρός, καὶ δὲ θέλησες νὰ λυπηθεῖς τὸ σύνδουλό σου. Γι' αὐτὸ ἐδῶ μάθαινε μὲ τὴν πείρα πόσων κακῶν ὑπεύθυνος ἔγινες γιὰ τὸν ἑαυτό σου.

«Τότε ὁ κύριός του ὀργίσθηκε καὶ τὸν παρέδωσε στοὺς βασανιστές». Πρόσεχε αὐτὸν ποὺ καὶ ὀργίζεται γιὰ τὴν ἀπανθρωπιά ποὺ ἔδειξε στὸ σύνδουλό του καὶ τὸν παραδίνει στοὺς βασανιστές. Καὶ αὐτὸ ποὺ προηγουμένως δὲν ἔκαμε, ὅταν ἦταν ὑπεύθυνος γιὰ τόσα χρέη, τώρα προστάζει νὰ γίνεῖ τὸν παρέδωσε στοὺς βασανιστές, ὥσπου νὰ ἐπιστρέψει ὅ,τι χρωστοῦσε, ὥσπου νὰ ἐξοφλήσει τὶς δέκα χιλιάδες τάλαντα, ποὺ προηγουμένως τοῦ τὰ χάρισε καὶ ἔφυγε. Εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη καὶ ἀνείπωτη ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὁ δοῦλος χρωστοῦσε, ἐπειδὴ ἰκέτευσε, ὁ κύριος τὸν συγχώρησε. Ὅταν ὁμοῦς εἶδε ὅτι ἔδειξε σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπιά πρὸς τὸ σύνδουλό του, ἀνακαλεῖ τότε τὴ γενναιοδωρία του, ἀποδεικνύοντας μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα πὼς δὲν ἀδίκησε τόσο πολὺ αὐτόν, ὅσο τὸν ἑαυτό του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος τὸν ἔβαλε στὴ φυλακή, ὥσπου νὰ ἐπιστρέψει ὅ,τι χρωστοῦσε, ἔτσι καὶ αὐτὸς τὸν παρέδωσε στοὺς βασανιστές, ὥσπου νὰ ἐξοφλήσει ὄλο τὸ χρέος.

3. Αὐτὰ ὁμοῦς, ἀδελφοί, δὲ λέγονται γιὰ τὰ τάλαντα καὶ τὰ δηνάρια· ἀλλὰ, μολονότι εἴμαστε ὀφειλέτες στὸν Κύριο γιὰ πολλὰ παραπτώματα, ἐξ αἰτίας τῆς ἀνέκφραστης φιλανθρωπίας του δεχόμαστε ἀπ' αὐτὸν συγχώρηση. Ἄν ὁμοῦς γινόμαστε σκληροὶ καὶ ἀπάνθρωποι πρὸς τοὺς ὁμοδόλους καὶ ὁμογενεῖς

ποι γενώμεθα, καὶ τὰ εἰς ἡμᾶς πλημμελήματα μὴ λύωμεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν εὐτελῶν τούτων δίκας ἀπαιτῶμεν, τότε καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἐπισπῶμεν τοῦ Δεσπότη, καὶ ὧν πρῶτον τὴ συγχώρησιν ἐδεξάμεθα, τούτων πάλιν τὴν ὄφλησιν μετὰ βασάνων 5 ἀπαιτεῖσθαι κελευόμεθα. Ὅσον γὰρ ἑκατὸν δηνάρια καὶ μύρια τάλαντα, τοσοῦτον τὸ μέσον τῶν ἡμετέρων πρὸς τὸν Δεσπότην πλημμελημάτων, καὶ τῶν εἰς ἡμᾶς γενομένων παρὰ τῶν ὁμογενῶν. Ἴνα δὲ μάθωμεν ἀκριβῶς, ὅτι πρὸς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων τὴν παραβολὴν ταύτην παρήγαγεν ὁ Δεσπότης, 10 ἄκουε τοῦ ἐπαγομένου· «οὕτως καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ποιήσει ὑμῖν», φησὶν, «ἐὰν μὴ ἀφήτε ἕκαστος ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν».

Μέγα τῆς παραβολῆς τὸ κέρδος, μόνον ἐὰν προσέχειν βουλώμεθα. Τί γὰρ τοσοῦτον δυνάμεθα ἀφιέναι, ὅσον ἀφίεται 15 ἡμῖν παρὰ τοῦ Δεσπότη; καὶ ἡμεῖς μὲν, ἐὰν τοῦτο ποιῆσαι βουλώμεθα, ὁμοδούλοις ἀφίεμεν· αὐτοὶ δὲ παρὰ τοῦ Δεσπότη τὴν συγχώρησιν δεχόμεθα. Καὶ ὄρα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν εἰρημένων. Οὐ γὰρ εἶπεν ἀπλῶς, 'ἐὰν μὴ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἡμαρτημένα', ἀλλὰ τί; «Ἐὰν μὴ ἀφήτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ 20 ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν». Σκόπει, πῶς βούλεται αὐτὴν ἡμῶν τὴν καρδίαν ἐν γαλήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ τυγχάνειν, καὶ τὸν λογισμὸν ἡμῶν ἀτάραχον εἶναι, καὶ παντὸς ἀπηλλάχθαι πάθους, καὶ πολλὴν πρὸς τὸν πλησίον τὴν φιλαγαθοσύνην ἡμᾶς ἐπιδείκνυσθαι. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἔστιν 25 αὐτοῦ ἀκοῦσαι λέγοντος· «ἐὰν γὰρ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ἡμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος».

Μὴ τοίνυν νομίζωμεν ἕτερον εὐεργετεῖν, ὅταν τοῦτο ποιῶμεν, ἢ μεγάλην τινὰ εἰς ἐκεῖνον κατατίθεσθαι χάριν. Αὐτοὶ

καὶ τοὺς συνανθρώπους μας καὶ δὲ συγχωροῦμε τὰ παραπτώματα ποὺ γίνονται σ' ἐμᾶς, ἀλλὰ γιὰ τὰ ἀσήμαντα αὐτὰ ἀπαιτοῦμε τιμωρίες, τότε προκαλοῦμε τὴν ἀγανάκτηση τοῦ Κυρίου καὶ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὅποια προηγουμένως δεχθήκαμε τὴ συγχώρηση, αὐτὰ μᾶς προστάζει νὰ τὰ ἐξοφλήσουμε πάλι μὲ βάσανα. Γιατί, ὄση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἑκατὸ δηναρίων καὶ τῶν δέκα χιλιάδων ταλάντων, τόση εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν δικῶν μας παραπτωμάτων πρὸς τὸν Κύριο καὶ τῶν παραπτωμάτων ποὺ ἔκαναν σ' ἐμᾶς οἱ συνάνθρωποί μας. Γιὰ νὰ μάθουμε ὅμως ἀκριβῶς, ὅτι ὁ Κύριος παρουσίασε τὴν παραβολὴ αὐτὴ γιὰ ὠφέλεια τῶν ψυχῶν μας, ἄκου αὐτὸ ποὺ προσθέτει. «Ἔτσι καὶ ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος θὰ κάνει σὲ σᾶς», λέγει, «ἂν ὁ καθένας σας δὲ συγχωρήσει μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά του τὰ παραπτώματα τῶν συνανθρώπων του».

Μεγάλο τὸ κέρδος τῆς παραβολῆς, μόνο ἂν θέλουμε νὰ προσέχουμε. Τί δηλαδή; τόσο μποροῦμε νὰ συγχωροῦμε, ὅσο μᾶς συγχωρεῖ ὁ Κύριος; Καὶ ἐμεῖς βέβαια, ἂν θέλουμε νὰ κάνομε αὐτό, συγχωροῦμε συνανθρώπους μας, ἐνῶ οἱ ἴδιοι δεχόμαστε τὴ συγχώρηση ἀπὸ τὸν Κύριο. Καὶ πρόσεχε καὶ τὴν ἀκρίβεια τῶν λεγομένων. Γιατί δὲν εἶπε ἀπλῶς, 'ἂν δὲ συγχωρεῖτε στοὺς ἀνθρώπους τὰ ἀμαρτήματά τους', ἀλλὰ τί; «Ἄν ὁ καθένας δὲ συγχωρήσει στὸν ἀδελφὸ του μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά του τὰ ἀμαρτήματά του». Παρατήρησε πῶς αὐτὸς θέλει ἡ καρδιά μας νὰ βρίσκεται σὲ γαλήνη καὶ ἡσυχία, ἡ σκέψη μας νὰ εἶναι ἀτάραχη, νὰ εἴμαστε ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε πάθος καὶ νὰ ἐπιδεικνύουμε πολλὴ καλωσύνη πρὸς τὸν πλησίον. Καὶ ἀλλοῦ πάλι μποροῦμε νὰ τὸν ἀκούσουμε νὰ λέγει· «γιατί, ἂν συγχωρήσετε στοὺς ἀνθρώπους τὰ παραπτώματά τους, θὰ σᾶς συγχωρήσει καὶ σᾶς ὁ οὐράνιος Πατέρας σας»³.

Ἄς μὴ νομίζουμε λοιπὸν ὅτι εὐεργετοῦμε ἄλλον, ὅταν κάνομε αὐτό, ἢ ὅτι παρέχουμε σ' ἐκεῖνον κάποια μεγάλη χάρη.

γάρ ἐσμεν οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀπολαύοντες καὶ πολὺ τὸ κέρδος ἐντεῦθεν ἑαυτοῖς προξενούντες, ὥσπερ, ἐὰν μὴ τοῦτο ποιῶμεν, πάλιν ἐκείνους μὲν οὐδ' ὄλως ἀδικῆσαί τι δυνησόμεθα, ἑαυτοῖς δὲ τὴν ἀφόρητον τῆς γεέννης κόλασιν προευτρεπίζομεν. Διό, πα-
 5 ρακαλῶ, ταῦτα λογιζόμενοι μηδέποτε ἀνεχώμεθα τοῖς λελυπη-
 κόσιν ἡμᾶς ἢ ἐτέρως πως ἀδικήσασι μνησικακεῖν ἢ ἐχθρωδῶς
 πρὸς αὐτοὺς διακεῖσθαι· ἀλλ' ἐννοοῦντες, ὅσης ἡμῖν εὐεργεσίας
 πρόξενον καὶ παρὰ τῷ Δεσπότη, καὶ πρὸ πάντων, ὅτι δαπάνη
 τυγχάνει τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν ἢ πρὸς τοὺς λυπῆσαντας κα-
 10 ταλλαγῇ, σπεύδωμεν καὶ ἐπειγώμεθα, καὶ τὸ ἐκ τούτου κέρδος
 ἐννοοῦντες τοσαύτην ἐπιδειξώμεθα πρὸς τοὺς ἠδικηκότας θερα-
 πείαν, ὡσανεὶ πρὸς εὐεργέτας ἀληθῶς. Ἐὰν γὰρ νῆφωμεν, οὐχ
 οὕτως πρὸς ἡμᾶς οἱ γνησίως διακεείμενοι καὶ παντὶ τρόπῳ θε-
 ραπεύειν σπουδάζοντες ὠφελῆσαι ἡμᾶς δυνησονται, ὡς ἡ περὶ
 15 τούτους θεραπεία ἀξίους τῆς ἄνωθεν εὐνοίας ἀπεργάζεται, καὶ
 τοῦ φορτίου τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν ἐπικουφίζουσα.

Ἐννόησον γάρ μοι, ἀγαπητέ, ὅσον τῆς ἀρετῆς ταύτης τὸ
 μέγεθος ἀπὸ τῶν ἐπάθλων, ὧν ἐπηγγείλατο τοῖς αὐτὴν κατορ-
 20 θοῦσιν ὁ τῶν ὄλων Θεός. Εἰπὼν γάρ, «ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς
 ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντάς ὑμᾶς, προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν
 ἐπηρειαζόντων ὑμᾶς»· ἐπειδὴ μεγάλα ἦν τὰ ἐπιτάγματα καὶ τῆς
 ἄκρας αὐτῆς κορυφῆς ἀπτόμενα, φησὶν· «ὅπως γένησθε ὅμοιοι
 τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸ ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει
 ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδί-
 25 κους». Εἰ δὲ κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην ὁ οἰκτίρμων Θεὸς πα-
 ρόμοιος γίνεται, ὁ μὴ μόνον ἀμυνόμενος τοὺς λελυπηκότας,
 ἀλλὰ καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τούτων σπουδάζων, τίνων οὐ τεύ-

---

4. Ματθ. 5,44.

5. Ματθ. 5,45.

Γιατί ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμαστε πού ἀπολαμβάνουμε τήν εὐεργεσία καί προξενοῦμε ἀπό ἐδῶ πολὺ κέρδος γιά τὸν ἑαυτό μας, ὅπως πάλι, ἂν δὲν κάμνουμε αὐτό, πάλι δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ τοὺς βλάψουμε καθόλου ἐκείνους, ἐνῶ προετοιμάζουμε τὴ βαριά τιμωρία τῆς γέεννας γιά τὸν ἑαυτό μας. Γι' αὐτό, παρακαλῶ, ἔχοντας στὴ σκέψη μας αὐτά, ἄς μὴ δεχόμαστε ποτέ νὰ μνησικακοῦμε σ' ἐκείνους πού μᾶς λύπησαν ἢ κάπως διαφορετικὰ μᾶς ἀδίκησαν, οὔτε νὰ συμπεριφερόμαστε ἐχθρικά πρὸς αὐτούς, ἀλλᾶ, κατανοώντας πόσης εὐεργεσίας πρόξενο γίνεται αὐτὸ ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου, καί πρὶν ἀπ' ὅλα ὅτι ἡ συμφιλίωση πρὸς αὐτοὺς πού μᾶς λύπησαν γίνεται ἐξαγορὰ τῶν δικῶν μας ἁμαρτιῶν, ἄς σπεύδουμε καί ἄς βιαζόμαστε νὰ τὸ ἐφαρμόζουμε, καί σκεπτόμενοι τὸ κέρδος ἀπ' αὐτό, ἄς ἐπιδείξουμε πρὸς αὐτοὺς πού μᾶς ἀδίκησαν τόση μεγάλη φροντίδα, σὰν πρὸς ἀληθινούς εὐεργέτες. Γιατί, ἂν εἴμαστε νηφάλιοι, δὲ θὰ μπορέσουν νὰ μᾶς ὠφελήσουν τόσο πολὺ ἐκεῖνοι πού μᾶς φέρονται εὐγενικὰ καί προσπαθοῦν μὲ κάθε τρόπο νὰ δείχνουν τὴ φροντίδα τους γιά μᾶς, ὅσο ἡ φροντίδα γι' αὐτοὺς μᾶς καθιστᾶ ἄξιους τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καί ἐλαφρύνει συγχρόνως καί τὸ φορτίο τῶν ἁμαρτημάτων μας.

Σκέψου λοιπόν, σὲ παρακαλῶ, ἀγαπητέ, πόσο εἶναι τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς αὐτῆς ἀπὸ τὰ βραβεῖα πού ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς τῶν ὄλων σ' ἐκείνους πού τὴν κατορθώνουν. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς σας, εὐλογεῖτε ἐκείνους πού σᾶς καταδιώκουν, προσεύχεστε γιά ἐκείνους πού σᾶς κακομεταχειρίζονται»⁴, ἐπειδὴ ἦταν μεγάλες αὐτές οἱ ἐντολές καί ἔφταναν καί στὴν πιὸ ψηλὴ ἀκόμα κορυφή, λέγει· «γιά νὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν οὐράνιο Πατέρα σας, πού ἀνατέλλει τὸν ἥλιο του σὲ κακούς καὶ ἀγαθούς καὶ βρέχει σὲ δικαίους καὶ ἀδίκους»⁵. Ἄν ὁ φιλεὺσπλαχνος γίνεται κατ' ἀνθρώπινη δύναμη παρόμοιος μὲ τὸ Θεό, ἐκεῖνος πού ὄχι μόνο βοηθάει ὅσους τὸν στενοχωροῦν,

ζεται ἀγαθῶν; Μὴ τοίνυν ἀποστερῶμεν ἑαυτοὺς διὰ ραθυμίας τοσοῦτων δωρεῶν, καὶ τῶν ἐπάθλων τῶν πάντα λόγον ὑπερβαίνοντων, ἀλλὰ πάντα τρόπον τοῦτο κατορθῶσαι σπουδάσωμεν, καὶ βιασάμενοι τὸν λογισμὸν παιδεύσωμεν εἶκειν τῷ τοῦ
5 Θεοῦ ἐπιτάγματι.

Διὰ γὰρ τοῦτο κάγω νῦν ταύτην ἐποησάμην τὴν παραίνεσιν, καὶ τὴν παραβολὴν εἰς μέσον ἤγαγον, καὶ τὸ τοῦ κατορθώματος ἔδειξα μέγεθος, καὶ ὅσον ἡμῖν ἐκ τούτου κέρδος γίνεται, ἵνα ὡς ἔτι καιρὸς ἕκαστος ἡμῶν ἐχθρωδῶς διακείμενος,
10 σπουδὴν ποιήσεται διὰ τῆς πολλῆς θεραπείας καταλλάξαι ἑαυτῷ. Καὶ μὴ μοι λεγέτω τις, ὅτι ἄπαξ καὶ δεύτερον παρεκάλεσα, καὶ οὐ προσήκατο'. Εἰ ἀπὸ εἰλικρινοῦς διανοίας τοῦτο πράττομεν, μὴ πρότερον παυσώμεθα μέχρις ἂν τῇ πολλῇ προσεδρεία νικήσαντες ἐφελκυσώμεθα ἑαυτόν. Μὴ γὰρ ἐκεῖνω τι
15 χαριζόμεθα, εἰς ἡμᾶς διαβαίνει τὰ τῆς εὐεργεσίας, τοῦ Θεοῦ τὴν εὐνοίαν ἐπισπώμεθα, παρρησίαν πολλὴν πρὸς τὸν Δεσπότην ἐκ τούτου λαμβάνομεν.

4. Ἐὰν τοῦτο κατορθώσωμεν, δυνησόμεθα μετὰ καθαροῦ συνειδότος καὶ τὰ τῆς εὐχῆς ῥήματα προέσθαι κατὰ τὸν καιρὸν
20 τῶν μυστηρίων τῶν φοβερῶν, τό, «καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς οἰφειλέταις ἡμῶν». Εἰ δὲ ραθυμήσωμεν, πῶς ἡμῖν οὐκ ἂν γένοιτο κατακρίσεως αἴτιον, ἐναντία τοῖς ῥήμασι διαπραττομένοις, τολμᾶν ἀπλῶς καὶ εἰκῆ προσφέρειν τὰ τῆς εὐχῆς ῥήματα, καὶ μεῖζον ἑαυτοῖς ἐπισωρεύ-
25 εῖν τὸ πῦρ, καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἐκκαλεῖσθαι τοῦ Δεσπότη; Χαίρω καὶ εὐφραίνομαι μεθ' ἡδονῆς ὀρῶν ὑμᾶς ἀκούοντας τὰ λεγόμενα, διὰ τοῦ κρότου δεικνύοντας, ὅτι ἔτοιμοι γενέσθαι σπουδάσετε καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν Δεσποτικὴν ταύτην παραίνεσιν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ἰατριεῖον τῶν ὑμετέρων ψυχῶν, τοῦτο

ἀλλὰ καὶ φροντίζει νὰ προσεύχεται γι' αὐτούς, ποιά ἀγαθὰ δὲ θὰ ἐπιτύχει; Ἄς μὴ στεροῦμε λοιπὸν τὸν ἑαυτὸ μας μὲ τὴν ἀδιαφορία ἀπὸ τόσο μεγάλα ἀγαθὰ καὶ ἀπὸ τὰ βραβεῖα ποὺ ξεπερνοῦν κάθε νοῦ, ἀλλὰ ἄς προσπαθῆσουμε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸ κατορθώσουμε αὐτό, καί, ἀφοῦ πιέσουμε τὸ λογισμό μας, ἄς τὸν ἀσκήσουμε νὰ ὑπακούει στὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἐγὼ τώρα ἔκαμα αὐτὴ τὴν παραίνεση, καὶ παρουσίασα τὴν παραβολὴ δείχνοντας τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος καὶ πόσο εἶναι τὸ κέρδος μας ἀπ' αὐτό, ὥστε, ἂν ὁ καθένας μας ἔχει ἐχθρικὴ διάθεση πρὸς κάποιον, ὅσο ἀκόμα εἶναι καιρὸς νὰ φροντίσει πάρα πολὺ νὰ τὸν συμφιλιῶσει μαζί του. Καὶ ἄς μὴ μοῦ πεῖς κανεὶς, 'τὸν παρακάλεσα μία καὶ δύο φορές, καὶ δὲ δέχθηκε'. Ἄν μὲ εἰλικρινὴ διάθεση τὸ κάμνουμε αὐτό, ἄς μὴ σταματήσουμε μέχρι ποῦ μὲ τὴ μεγάλη μας ἐπιμονὴ τὸν νικήσουμε καὶ τὸ συμφιλιώσουμε μὲ τὸν ἑαυτὸ μας. Μήπως χαρίζουμε σ' ἐκεῖνον τίποτε; ἢ εὐεργεσία μεταβαίνει σ' ἐμᾶς, ἀποσποῦμε τὴν εὐνοία τοῦ Θεοῦ καὶ πολλὴ παρρησία πρὸς τὸν Κύριο λαμβάνουμε ἀπ' αὐτό.

4. Ἄν τὸ κατορθώσουμε αὐτό, θὰ μπορέσουμε μὲ καθαρὴ συνείδηση νὰ προφέρουμε καὶ τὰ λόγια τῆς προσευχῆς τὸν καιρὸ τῶν φοβερῶν μυστηρίων· «καὶ συγχώρεσέ μας τὶς ἁμαρτίες μας, ὅπως καὶ ἐμεῖς συγχωροῦμε ἐκείνους ποὺ ἁμάρτησαν ἀπέναντί μας»⁶. Ἄν ὁμως ἀδιαφορήσουμε, πῶς δὲ θὰ γίνῃ αἰτία καταδίκης μας, ἐνῶ πράττουμε ἀντίθετα ἀπὸ τὰ λόγια, νὰ τολμοῦμε ἀπλῶς καὶ νὰ προφέρουμε μάταια τὰ λόγια τῆς προσευχῆς, ἐπισωρεύοντας ἐπάνω μας μεγαλύτερο τὸ πῦρ καὶ προκαλώντας τὴν ἀγανάκτηση τοῦ Κυρίου; Χαίρομαι καὶ εὐφραίνομαι βλέποντάς σας μὲ εὐχαρίστηση ν' ἀκοῦτε τὰ λεγόμενα, δείχνοντας μὲ τὸ χειροκρότημα πῶς βιάζεστε καὶ εἶστε ἔτοιμοι καὶ νὰ πραγματοποιήσετε τὴν παραίνεση αὐτὴ τοῦ Κυρίου. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ἰατρεῖο τῶν ψυχῶν σας, αὐτὸ εἶναι τὸ φάρμακο γιὰ τὰ

τὸ φάρμακον τοῖς ὑμετέροις τραύμασιν, αὕτη ἀρίστη ὁδός, τοῦτο μέγιστον δεῖγμα φιλοθέου ψυχῆς, τὸ διὰ τοῦ Δεσπότη νόμον πάντα καταδέχεσθαι, καὶ μὴ ὑποσύρεσθαι ὑπὸ τῆς τῶν λογισμῶν ἀσθενείας, ἀλλ' ἀνωτέρω γενέσθαι τῶν παθῶν.

5 Ἐκαστος τοίνυν ἐντεῦθεν ἄξιον τοῦτο τὸ ἔργον ποιησάσθω, καὶ ἐπὶ θησαυρὸν μέγιστον σπυδρέτω, καὶ μηδὲ τὸ τυχὸν ἀναβαλέσθω, κἂν καμεῖν δέη, κἂν ζητῆσαι, κἂν μακρὰν ὁδὸν ἀπελθεῖν, κἂν δυσκολίαι τινὲς ᾧσι, πάντα ταῦτα τὰ κωλύματα ἀνελών, ἐνὸς μόνου γενέσθω, πῶς τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιταχθὲν
10 εἰς ἔργον ἀγαγεῖν δυνηθῆ καὶ τῆς ὑπακοῆς τὸν μισθὸν κομίσασθαι. Μὴ γὰρ οὐκ οἶδα, ὅτι βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς φαίνεται τὸν ἐχθρωδῶς διακείμενον πολεμῶς ἀπελθεῖν καὶ στήναι καὶ διαλεχθῆναι· ἀλλ' ἐὰν ἐννοήσης καὶ τοῦ ἐπιττάτοντος τὸ ἄξιωμα, καὶ τῆς ἀμοιβῆς τὸ μέγεθος, καὶ ὅτι οὐκ εἰς ἐκεῖνον ἀνατρέχει τὰ
15 τῆς εὐεργεσίας, πάντα σοι κοῦφα καὶ ράδια φανεῖται.

Ταῦτα τοίνυν στρέφοντες ἐν τοῖς λογισμοῖς τοῖς ἡμετέροις περιγενώμεθα τῆς συνηθείας καὶ εὐσεβεῖ λογισμῶ τῶν τοῦ ἐπιταγμάτων Χριστοῦ πληρωταὶ γενώμεθα, ἵνα τῶν παρ' αὐτοῦ ἀμοιβῶν ἀξιοθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
20 Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τὸ Πατρὶ ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τραύματά σας, αὐτὸς ὁ ἄριστος δρόμος, αὐτὸ εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη ἀπόδειξη τῆς θεοσεβοῦς ψυχῆς, τὸ νὰ δέχεστε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου κάθε νόμο καὶ νὰ μὴ παρασύρεστε ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τῶν σκέψεων, ἀλλὰ νὰ γίνεστε ἀνώτεροι τῶν παθῶν.

Ὁ καθένας σας λοιπὸν ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα ἅς κάμνει τὸ ἄξιο αὐτὸ ἔργο καὶ ἅς σπεύδει πρὸς τὸ μέγιστο θησαυρὸ, χωρὶς ν' ἀναβάλλει καθόλου, εἴτε χρειαστεῖ νὰ κουρασθεῖ, εἴτε νὰ ζητήσῃ, εἴτε νὰ βαδίσει μακρὸ δρόμο, εἴτε ὑπάρχουν κάποιες δυσκολίες, ἀπομακρύνοντας ὅλα αὐτὰ τὰ ἐμπόδια, ἓνα μόνο ἅς προσπαθεῖ, πῶς θὰ μπορέσει νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ λάβῃ τὸ μισθὸ τῆς ὑπακοῆς. Μήπως δηλαδὴ δὲν ξέρω ὅτι φαίνεται βαρὺ καὶ δύσκολο ἔργο σ' ἐκεῖνον ποὺ διάκειται μὲ ἐχθρική διάθεση πρὸς κάποιον, νὰ πάει καὶ νὰ σταματήσῃ μπροστὰ του καὶ νὰ συμφιλιωθεῖ; Ἀλλὰ ἂν σκεφθεῖς καὶ τὸ ἀξίωμα ἐκεῖνου ποὺ προστάζει καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀμοιβῆς καὶ ὅτι ἡ εὐεργεσία δὲν μεταβαίνει σ' ἐκεῖνον, ὅλα θὰ σοῦ φανοῦν ἐλαφρὰ καὶ εὐκόλα.

Αὐτὰ λοιπὸν περιστρέφοντας στὶς σκέψεις μας, ἅς νικήσουμε τὴ συνήθεια καὶ μὲ εὐσεβῆ λογισμὸ ἅς ἐκπληρώσουμε τὶς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ ἀξιωθοῦμε τὶς ἀμοιβές του, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη, ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνηση τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ,

«ΠΑΤΕΡ, ΕΙ ΔΥΝΑΤΟΝ ΕΣΤΙ, ΠΑΡΕΛΘΕΤΩ ΑΠ' ΕΜΟΥ
ΤΟ ΠΟΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥΤΟ· ΠΛΗΝ ΟΥΧ ΩΣ ΕΓΩ ΘΕΛΩ,
ΑΛΛ' ΩΣ ΣΥ»¹

*Καὶ κατὰ Μαρκιωνιστῶν καὶ Μανιχαίων· καὶ ὅτι οὐ
χρὴ ἐπιπηδᾶν τοῖς κινδύνοις ἀλλὰ παντὸς
θελήματος προτιμᾶν τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα*

1. Βαθεῖαν τομὴν τοῖς ἀρπάζουσι καὶ πλεονεκτεῖν βουλο-
μένοις πρῶην ἐδώκαμεν· οὐχ ἵνα πλήξωμεν, ἀλλ' ἵνα διορθω-
σώμεθα, οὐ τοὺς ἀνθρώπους μισοῦντες, ἀλλὰ τὴν πονηρίαν
ἀποστρεφόμενοι. Ἐπεὶ καὶ ἰατρὸς τέμνει τὸ ἔλκος, οὐ τῷ
5 τραύματι μαχόμενος. Φέρε δὴ, σήμερον μικρὸν ἐνδῶμεν αὐ-
τοῖς, ὥστε αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ὀδύνης ἀναπνεῦσαι, καὶ μὴ συνε-
χῶς πληττομένους ἀποσκιρτῆσαι τῆς θεραπείας. Οὕτω καὶ
ἰατροὶ ποιοῦσι μετὰ τὰς τομὰς ἐμπλάστρους ἐπιτιθέασι καὶ
φάρμακα, καὶ διαλιμπάνουσιν ἡμέρας, τὰ παραμυθούμενα
10 τὴν ὀδύνην ἐπινοοῦντες. Τούτους δὴ καὶ ἡμεῖς μιμούμενοι
σήμερον ἐνδῶμεν αὐτοῖς, ὥστε καρπώσασθαι τὴν ἀπὸ τῆς
ἡμετέρας διαλέξεως ὠφέλειαν, καὶ τὸν περὶ δογμάτων κινή-
σωμεν λόγον, εἰς τὰ ἀνεγνωσμένα τὸν λόγον ἀφιέντες. Καὶ
γὰρ οἶμαι πολλοὺς διαπορεῖν, τίνος ἕνεκεν ταῦτα εἴρηται

---

1. Ματθ. 26,39.

Ο Μ Ι Λ Ι Α

**ΣΤΟ «ΠΑΤΕΡΑ, ΑΝ ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΟ, ΑΣ ΑΠΟΦΥΓΩ ΤΟ
ΠΟΤΗΡΙ ΑΥΤΟ· ΟΜΩΣ ΑΣ ΜΗ ΓΙΝΕΙ ΟΠΩΣ ΕΓΩ ΘΕΛΩ,
ΑΛΛ' ΟΠΩΣ ΘΕΛΕΙΣ ΕΣΥ¹»**

**Ἐπίσης κατὰ τῶν Μαρκιωνιστῶν καὶ Μανιχαίων, καὶ ὅτι δὲν
πρέπει νὰ ριχνόμαστε στοὺς κινδύνους, ἀλλὰ ἀπὸ κάθε
θέλημα νὰ προτιμοῦμε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ**

1. Πρὶν ἀπὸ λίγο προξενήσαμε βαθιὰ πληγὴ στοὺς ἄρπαγες καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ εἶναι πλεονέκτες. Ὁχι γιὰ νὰ τοὺς πλήξουμε, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς διορθώσουμε, ὄχι μισώντας τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἀποστρεφόμενοι τὴν κακία. Γιατὶ καὶ ὁ γιατρός ἐγχειρίζει τὴν πληγὴ, ὄχι ἀπὸ ἔχθρα πρὸς τὸ σῶμα τοῦ ἀρρώστου, ἀλλὰ πολεμώντας τὴν ἀρρώστια καὶ τὸ τραῦμα του. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἄς δείξουμε σήμερα λίγη ὑποχώρηση πρὸς αὐτούς, ὥστε ν' ἀναπνεύσουν ἀπὸ τὸν πόνο καὶ νὰ μὴν ἀπορρίψουν τὴν θεραπεία, δεχόμενοι συνεχῆ πλήγματα. Τὸ ἴδιο κάμνουν καὶ οἱ γιατροί. Μετὰ τὶς τομὲς ἐπιθέτουν ἔμπλαστρα καὶ φάρμακα, καὶ ἀφήνουν νὰ περάσουν μερικὲς ἡμέρες, ἐπινοώντας ὅλα ἐκεῖνα ποὺ καταπραΰνουν τὸν πόνο. Μιμούμενοι λοιπόν καὶ ἐμεῖς σήμερα αὐτούς, ἄς δείξουμε κάποια ὑποχώρηση πρὸς αὐτούς, ὥστε νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν δική μας ὁμιλία, καὶ ἄς μιλήσουμε γιὰ τὰ δόγματα, μεταφέροντας τὸ λόγο σ' αὐτὰ ποὺ ἀναγνώσθησαν. Γιατὶ βέβαια νομίζω πῶς πολλοὶ ἀποροῦν,

παρὰ τοῦ Χριστοῦ· εἰκὸς δὲ καὶ αἰρετικοὺς παρόντας ἐπιπη-
 δῆσαι τοῖς εἰρημένοις, καὶ πολλοὺς τῶν ἀφελεστέρων ἀδελ-
 φῶν ἐντεῦθεν ὑποσκελίζειν.

Ἴν' οὖν καὶ τὴν ἐκείνων ἔφοδον ἀποτευχίσωμεν, καὶ
 5 τοὺς διαποροῦντας θορύβου καὶ ταραχῆς ἀπαλλάξωμεν, με-
 ταχειρίσαντες τὸ εἰρημένον, ἐνδιατρίψωμεν τῇ λέξει, καὶ
 πρὸς τὸ βάθος καταβῶμεν τῶν νοημάτων. Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ ἡ
 ἀνάγνωσις, ἐὰν μὴ προσῆ καὶ ἡ γνῶσις. Ἐπεὶ καὶ ὁ εὐνοῦχος
 Κανδάκης ἀνεγίνωσκεν, ἀλλ' ἕως ὅτε παρεγένετο ὁ διδά-
 10 σκων αὐτὸν τί ποτε ἦν ὃ ἀνεγίνωσκεν, οὐδὲν ἐκαρποῦτο
 μέγα. Ἴν' οὖν μὴ καὶ ὑμεῖς τὸ αὐτὸ πάθητε, προσέχετε τοῖς
 λεγομένοις, συντεínaτε τὴν διάνοιαν, σχολάζουσάν μοι τὴν
 ψυχὴν παράσχετε, ὄξυδερκὲς ἔστω τὸ ὄμμα, συντεταμένη ἡ
 γνῶμη· ἀπηλλαγμένη φροντίδων βιωτικῶν ἡ ψυχὴ, ἵνα μὴ
 15 καταβάλωμεν εἰς τὰς ἀκάνθας, μηδὲ εἰς τὰς πέτρας, μηδὲ
 παρὰ τὴν ὁδὸν τὰ λεγόμενα· ἀλλὰ βαθύγειον καὶ λιπαρὰν γε-
 ωργοῦντες ἄρουραν, κομῶντα τὸν ἄσταχυν ἀμήσωμεν. Ἐὰν
 γὰρ οὕτω προσέχητε τοῖς λεγομένοις, καὶ ἡμῖν κουφότερον
 τὸν πόνον ἐργάσεσθε, καὶ ὑμῖν εὐκολωτέραν τὴν εδρεσιν κα-
 20 τασκευάσετε.

Τί οὖν ἐστὶ τὸ ἀνεγνωσμένον; «Πάτερ, εἰ δυνατόν, πα-
 ρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ». Τί ποτέ ἐστὶν ὃ φησι;
 Δεῖ γὰρ τὸ εἰρημένον σαφέστερον ἐρμηνεύσαντας, οὕτως
 ἐπαγαγεῖν τὴν λύσιν. Τί οὖν ἐστὶν ὃ φησι; Πάτερ, εἰ δυνα-
 25 τόν, παράγαγε τὸν σταυρόν. Τί λέγεις; ἀγνοεῖ εἴτε δυνατόν,
 εἴτε ἀδύνατον, τοῦτο; Καὶ τίς ἂν τοῦτο εἴποι; Καίτοι τὰ
 ῥήματα ἀγνοοῦντός ἐστιν· ἡ γὰρ τοῦ, «εἰ», προσθήκη, ἀμφι-
 βάλλοντός ἐστιν, ἀλλ', ὅπερ ἔφην, οὐ δεῖ τοῖς ῥήμασι προσέ-
 χειν, ἀλλὰ πρὸς τὰ νοήματα τρέπεσθαι, καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ

για ποιό λόγο τὰ εἶπε αὐτὰ ὁ Χριστός· καὶ εὐλογο εἶναι οἱ παρόντες αἵρετικοὶ νὰ ἐπιτεθοῦν στὰ λεγόμενα, καὶ ἔτσι νὰ ἐξαπατήσουν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀφελέστερους ἀδελφούς.

Μὲ σκοπὸ λοιπὸν καὶ νὰ ἐμποδίσουμε τελείως τὴν ἔφοδο ἐκείνων καὶ ν' ἀπαλλάξουμε ἀπὸ τὴν ἀνησυχία καὶ τὴν ταραχὴ ὄσους ἀποροῦν, ἐξετάζοντας αὐτὸ ποὺ λέχθηκε, ἄς ἀσχοληθοῦμε μὲ τὶς λέξεις αὐτὲς καὶ ἄς κατεβοῦμε στὸ βάθος τῶν νοημάτων του. Γιατὶ δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀνάγνωση, ἂν δὲν ὑπάρχει ἐπὶ πλεόν καὶ ἡ γνώση. Γιατὶ καὶ ὁ εὐνοῦχος τῆς Κανδάκης διάβαζε, ἀλλὰ δὲν εἶχε καμιὰ μεγάλη ὠφέλεια μέχρι ποὺ ἦρθε ἐκεῖνος ποὺ τοῦ δίδαξε τί ἀκριβῶς σήμαινε αὐτὸ ποὺ διάβαζε². Γιὰ νὰ μὴν πάθετε λοιπὸν καὶ σεῖς τὸ ἴδιο, προσέχετε στὰ λεγόμενα, ἐντείνετε τὴν προσοχή σας, παραδῶστε μου τὴν ἀφοσίωση τῆς ψυχῆς σας, τὸ μάτι σας ἄς εἶναι ὀξυδερκὲς καὶ ὁ νοῦς σας συγκεντρωμένος. Ἡ ψυχὴ σας ἄς εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὶς βιοτικὲς φροντίδες, γιὰ νὰ μὴ ρίζουμε τοὺς λόγους μας στὰ ἀγκάθια οὔτε στὶς πέτρες οὔτε κοντὰ στὸ δρόμο, ἀλλὰ, καλλιεργώντας εὐφορο καὶ γόνιμο ἔδαφος, νὰ θερίσουμε πλούσια τὰ στάχυα. Γιατὶ, ἂν ἔτσι προσέχετε στὰ λεγόμενα, καὶ σὲ μᾶς θὰ κάνετε ἐλαφρότερο τὸν κόπο καὶ σὲ σᾶς πιὸ εὐκολὴ τὴν κατανόηση.

Ποιό λοιπὸν εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀναγνώσθηκε; «Πατέρα, ἂν εἶναι δυνατό, ἄς ἀποφύγω τὸ ποτήρι αὐτό». Καὶ τί ἐννοεῖ μ' αὐτὸ ποὺ λέγει; Γιατὶ πρέπει νὰ τὸ ἐρμηνεύσουμε σαφέστερα αὐτὸ καὶ ὕστερα νὰ δώσουμε τὴν ἐξήγηση. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ λέγει; Πατέρα, ἂν εἶναι δυνατό, ἀπομάκρυνε τὸ σταυρό. Τί λέγεις; ἄγνοεῖ ἂν αὐτὸ εἶναι δυνατό ἢ ἀδύνατο; Καὶ ποιός μπορεῖ νὰ τὸ πεῖ αὐτό; Ὅμως τὰ λόγια φανερώνουν κάποιον ποὺ ἄγνοεῖ, γιατί ἡ προσθήκη τοῦ «ἂν» δείχνει κάποιον ποὺ ἀμφιβάλλει, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα, δὲν πρέπει νὰ προσέχει κανεὶς στὶς λέξεις, ἀλλὰ νὰ προχωρεῖ πρὸς τὰ νοήματα καί, γνωρίζοντας τὸ σκοπὸ αὐτοῦ ποὺ μιλάει καθὼς καὶ τὴν αἰτία καὶ τὴν περίσταση

λέγοντος εἰδέναι, καὶ τὴν αἰτίαν, καὶ τὸν καιρὸν, καὶ πάντα συναγαγόντα, οὕτω θηρᾶν τὴν ἐναποκειμένην διάνοιαν. Ἡ οὖν σοφία ἢ ἀπόρρητος, ὁ τὸν Πατέρα οὕτως εἰδώς, ὡς ὁ Πατὴρ οἶδε τὸν Υἱόν, πῶς ἂν τοῦτο ἠγνόησεν; Οὐδὲ γὰρ μεί-
5 ζων αὐτὴ ἢ γνῶσις ἢ περὶ τοῦ πάθους τῆς γνώσεως τῆς περὶ τῆς οὐσίας, ἦν ἀκριβῶς μόνον οἶδεν αὐτός. «Καθὼς γάρ», φησί, «γινώσκει με ὁ Πατὴρ, κάγὼ γινώσκω τὸν Πατέρα».

Καὶ τί λέγω περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ; Οὐδὲ γὰρ οἱ προφηταὶ φαίνονται τοῦτο ἠγνοηκότες, ἀλλὰ καὶ εἰ-
10 δότες σαφῶς καὶ προαναφωνοῦντες μετὰ πολλῆς τῆς πληροφορίας, ὅτι δεῖ τοῦτο γενέσθαι, καὶ ὅτι πάντως ἔσται. Ἦκουε γοῦν πῶς διαφόρως ἅπαντες τὸν σταυρὸν ἀπαγγέλλουσι. Πρῶτος ὁ πατριάρχης Ἰακώβ· πρὸς γὰρ αὐτὸν ἀποτεί-
νων τὸν λόγον φησὶν, «ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης»· βλα-
15 στὸν τὴν Παρθένον καὶ τὸ ἄχραντον τῆς Μαρίας ἐμφαίνων. Ἐἶτα τὸν σταυρὸν· δηλῶν ἔλεγεν· «ἀναπесὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος λέοντος, τίς ἐγερεῖ αὐτόν;». Τὸν γὰρ θάνατον αὐτοῦ κοιμήσιν ἐκάλεσε καὶ ὕπνον, καὶ τῷ θανάτῳ συνῆψε τὴν ἀνάστασιν λέγων, «τίς ἐγερεῖ αὐτόν;». Ἄλλος
20 μὲν οὐδεὶς, αὐτὸς δὲ ἑαυτόν. Δι' ὃ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, «ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν»· καὶ πάλιν, «λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν».

Τί δὲ ἐστίν, «ἀναπесὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων»; Ὡσπερ
25 γὰρ ὁ λέων οὐκ ἐγρηγορῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ καθεύδων ἐστὶ φοβερός, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς οὐ πρὸ τοῦ σταυροῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ σταυρῷ, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τελευτῇ φοβερός ἦν, καὶ τὰ μεγάλα τότε εἰργάζετο θαύματα, ἥλιον ἀπο-

3. Ἰω. 10,15.

4. Γεν. 49,9.

5. Ἰω. 10,18.

6. Ἰω. 2,19.

καί, συγκεντρώνοντας όλα αυτά, ἔτσι νᾶ προσπαθεῖ νὰ συλλάβει τὸ νόημα ποὺ ὑπάρχει μέσα τους. Ἡ σοφία λοιπὸν ἢ ἀπόρητη, αὐτὸς ποὺ γνωρίζει ἔτσι τὸν Πατέρα, ὅπως ὁ Πατέρας γνωρίζει τὸν Υἱό, πῶς μπορούσε νὰ τὸ ἀγνοήσει αὐτό; Γιατὶ ἡ γνῶση αὐτὴ γιὰ τὸ πάθος δὲν εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὴ γνῶση γιὰ τὴν οὐσία, ποὺ μόνο αὐτὸς γνωρίζει μὲ ἀκρίβεια. «Ὅπως μὲ γνωρίζει ὁ Πατέρας», λέγει, «ἔτσι καὶ ἐγὼ γνωρίζω τὸν Πατέρα»³.

Καὶ γιατί λέγω γιὰ τὸ μονογενὴ Υἱὸ τοῦ Θεοῦ; Γιατὶ καὶ οἱ προφῆτες φαίνονται νὰ μὴν τὸ ἀγνοοῦσαν αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸ γνόριζαν πολὺ καλὰ καὶ προέλεγαν μὲ μεγάλη βεβαιότητα ὅτι πρέπει νὰ γίνει αὐτὸ καὶ ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ γίνει. Ἦκου λοιπὸν πῶς μὲ διαφορετικὸ τρόπο ὅλοι ἀναγγέλλουν τὸ σταυρό. Πρῶτος ὁ πατριάρχης Ἰακώβ· γιατί, ἀπευθύνοντας τὸ λόγο πρὸς αὐτόν, λέγει, «ἀπὸ βλαστό, υἱέ μου, φύτρωσες»⁴, δηλώνοντας μὲ τὸ βλαστὸ τὴν Παρθένο καὶ τὴν ἀγνότητα τῆς Μαρίας. Ἔπειτα γιὰ νὰ δηλώσει τὸ σταυρὸ ἔλεγε· «ξάπλωσες καὶ κοιμήθηκες σὰν λιοντάρι καὶ σὰν γέννημα λιονταριοῦ· ποιὸς θὰ τὸν ξυπνήσει;». Τὸ θάνατό του λοιπὸν ὀνόμασε κοίμησι καὶ ὕπνο, καὶ μὲ τὸ θάνατο συνένωσε τὴν ἀνάστασι, λέγοντας, «ποιὸς θὰ τὸν ξυπνήσει;». Κανεὶς βέβαια ἄλλος, ἀλλ' ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε, «ἔχω ἐξουσία νὰ θυσιάσω τὴ ζωὴ μου καὶ ἔχω ἐξουσία νὰ τὴν ξαναπάρω»⁵· καὶ πάλι· «γκρεμίστε αὐτὸ τὸ ναὸ καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ τὸν ξαναχτίσω»⁶.

Καὶ τί σημαίνει, «ξαπλώθηκες καὶ κοιμήθηκες σὰν λιοντάρι»; Γιατὶ, ὅπως τὸ λιοντάρι ὄχι μόνο ὅταν εἶναι ξυπνητὸ ἀλλὰ καὶ ὅταν κοιμᾶται εἶναι φοβερό, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ὄχι μόνο πρὶν ἀπὸ τὸ σταυρό, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ σταυροῦ καὶ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου ἦταν φοβερός, καὶ ἔκανε τότε τὰ μεγάλα θαύματα, σκοτεινιάζοντας τὸν ἥλιο, σχίζοντας τοὺς

στρέφων, πέτρας τέμνων, τὴν γῆν κλονῶν, τὸ καταπέτασμα σχίζων, τὴν γυναῖκα τοῦ Πιλάτου δεδιττόμενος, τὸν Ἰούδαν ἐλέγχων. Τότε γὰρ ἔλεγεν, «ἤμαρτον παραδοῦς αἷμα ἀθῶον». Καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Πιλάτου ἐδήλου, «μηδέν σοι καὶ τῷ δικαίῳ τούτῳ· πολλὰ γὰρ ἔπαθον κατ' ὄναρ δι' αὐτόν». Τότε τὸ σκότος τὴν οἰκουμένην κατελάμβανε, καὶ νύξ ἐν ἡμέρᾳ μέση ἐφαίνετο· τότε ὁ θάνατος ἐτήκετο, καὶ ἡ τυραννὶς αὐτοῦ κατελύετο· πολλὰ γοῦν σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων ἠγέρθη.

10 Ταῦτα ἄνωθεν προλέγων ὁ πατριάρχης καὶ δεικνὺς ὅτι καὶ σταυρούμενος ἔσται φοβερός, «ἀναπεσών», φησὶν, «ἐκοιμήθης», διὰ τὸ πάντως ἐσόμενον. Ἔθος γὰρ τοῖς προφήταις πολλαχοῦ τὰ μέλλοντα ὡς προγεγενημένα προλέγειν. Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἐνὶ τὰ γεγενημένα μὴ γεγενῆσθαι, οὕτως οὐδὲ τοῦτο, καίτοι
15 μέλλον ὄν, μὴ γενέσθαι. Διὰ τοι τοῦτο τῷ σχήματι τοῦ παρωχηκότος χρόνου τὰ μέλλοντα προαναφωνοῦσι, τὸ ἀδιάπτωτον αὐτῶν καὶ πάντως ἐσόμενον διὰ τούτων ἐνδεικνύμενοι.

Οὕτω καὶ ὁ Δαυὶδ τὸν σταυρὸν δηλῶν ἔλεγεν· «ῶρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου». Οὐκ εἶπεν, 'ὀρύξουσιν', ἀλλ',
20 «ῶρυξαν». «Ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀστέα μου». Καὶ οὐ τοῦτο λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν γεγονότα· «διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον»· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ χολῆν αὐτὸν ἐψώμισαν, καὶ ὄξος ἐπότισαν. «Ἔδωκαν γάρ», φησὶν,
25 «εἰς τὸ βρῶμά μου χολῆν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος». Ἄλλος δὲ πάλιν ὅτι λόγῃ αὐτὸν ἐπαισάν φησιν· «ὄψονται γὰρ εἰς ὃν ἐξεκέντησαν». Ὁ δὲ Ἡσαΐας ἐτέρως

7. Ματθ. 27,4.

8. Ματθ. 27,19.

9. Ψαλμ. 21,17.

10. Ψαλμ. 21, 18.

11. Ψαλμ. 21,19.

12. Ψαλμ. 68, 22.

13. Ζαχαρ. 12,10. ,

βράχους, σείοντας τή γῆ, σχίζοντας τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ, τρομάζοντας τὴ γυναίκα τοῦ Πιλάτου, ἐλέγχοντας τὸν Ἰούδα. Γιατὶ τότε ἔλεγε, «ἀμάρτησα, γιατί παρέδωσα αἷμα ἄθῶο»⁷. Καὶ ἡ γυναίκα τοῦ Πιλάτου τοῦ ἔστειλε μήνυμα λέγοντας, «μὴ κά- νεις τίποτε σ' αὐτὸν τὸν δίκαιο, γιατί ὑπέφερα πολὺ στὸ ὄνειρό μου ἐξ αἰτίας του»⁸. Τότε τὸ σκοτάδι τύλιξε τὴν οἰκουμένη καὶ τὸ μεσημέρι φαινόταν νύχτα· τότε ὁ θάνατος ἔλειωνε καὶ καταργοῦνταν ἡ ἐξουσία του· καὶ πολλὰ σῶματα τῶν ἁγίων ποὺ εἶχαν πεθάνει ἀναστήθηκαν.

Αὐτὰ προλέγοντας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ πατριάρχης καὶ γιὰ νὰ δείξει πὼς καὶ ὅταν θὰ σταυρώνεται θὰ εἶναι φοβερός, λέγει, «ξαπλώθηκες καὶ κοιμήθηκες σὰν λιοντάρι». Καὶ δὲν εἶπε, 'θὰ κοιμηθεῖς', ἀλλὰ «κοιμήθηκες», γιατί ὅπωςδήποτε θὰ γινόταν αὐτό. Γιατὶ οἱ προφῆτες συνηθίζουν πολλές φορές νὰ προλέ- γουν τὰ μελλοντικὰ σὰν νὰ συνέβηκαν ἀπὸ πρὶν. Ὅπως δηλαδὴ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴν γίνουν, ἔτσι οὔτε αὐτό, ἂν καὶ πρόκειται νὰ συμβεῖ, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ γίνει. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς προλέγουν τὰ μελλοντικὰ μὲ τὴ μορφή τοῦ παρελθοντικοῦ χρόνου, γιὰ νὰ φανερώσουν μ' αὐτὰ τὸ βέβαιο αὐ- τῶν τῶν πραγμάτων καὶ τὸ ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ γίνουν.

Ἔτσι καὶ ὁ Δαβίδ, θέλοντας νὰ δηλώσει τὸ σταυρὸ, ἔλε- γε· «τρύπησαν τὰ χέρια μου καὶ τὰ πόδια μου»⁹. Δὲν εἶπε, 'θὰ τρυπήσουν', ἀλλὰ, «τρύπησαν». «Μέτρησαν ὅλα τὰ ὀστά μου»¹⁰. Καὶ δὲ λέγει μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ποὺ ἔκαναν οἱ στρατιῶτες. «Μοίρασαν μεταξύ τους τὰ ἐνδύματά μου καὶ γιὰ τὸν ἱματισμό μου ἔβαλαν κλῆρο»¹¹. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὅτι τοῦ ἔδωσαν χολὴ νὰ φάει καὶ τὸν πότισαν ξίδι. «Μοῦ ἔδωσαν», λέγει, «ὅταν πείνασα χολὴ καὶ ὅταν δίψασα μὲ πότι- σαν ξίδι»¹². Κάποιος ἄλλος πάλι γιὰ νὰ δηλώσει ὅτι τὸν χτύπη- σαν μὲ λόγχη λέγει· «θὰ δοῦν ἐκεῖνον ποὺ λόγχισαν»¹³. Καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλι, προλέγοντας μὲ διαφορετικὸ τρόπο τὸ σταυρὸ,

πάλιν τὸν σταυρὸν προαναφωνῶν ἔλεγεν· «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στομα αὐτοῦ. Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη».

5 2. Σὺ δέ μοι παρατήρει πῶς ἕκαστος τούτων, ὡς περὶ παρωχηκότων, διαλέγεται, τὸ πάντως ἐσόμενον καὶ ἀναντιρρήτως ἐκβησόμενον διὰ τοῦ χρόνου τούτου δηλῶν. Οὕτω καὶ ὁ Δαυὶδ τὸ δικαστήριον τοῦτο ὑπογράφων ἔλεγεν· «ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; Παρέστησαν οἱ
10 βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». Οὐ τὸ δικαστήριον δὲ λέγει μόνον, καὶ τὸν σταυρὸν, καὶ τὰ ἐν τῷ σταυρῷ, ἀλλὰ καὶ τὸν προδεδωκότα, ὅτι ὁμοδίαιτος καὶ ὁμοτράπεζος ἦν· «ὁ γὰρ ἐσθίων», φησὶν, «ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν». Καὶ τὴν φωνὴν δὲ οὕτω προλέγει,
15 ἦν ἐμελλεν ἀφιέναι ἐν τῷ σταυρῷ, λέγων· «ὁ Θεός, ὁ Θεός μου, ἵνα τί ἐγκατέλιπές με;». Καὶ τὸν τάφον πάλιν· «ἔθεντό με ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ, ἐν σκοτεινοῖς, καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου». Καὶ τὴν ἀνάστασιν· «οὐ γὰρ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς
20 ἄδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν». Καὶ τὴν ἀνάληψιν· «ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος»· καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν καθέδραν· «εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Ὁ δὲ Ἡσαΐας καὶ
25 τὴν αἰτίαν φησί, λέγων, ὅτι «ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤκει εἰς θάνατον»· καί, ὅτι «ἐπειδὴ πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθησαν, διὰ τοῦτο σφαγιάζεται». Εἶτα καὶ τὸ κατόρθωμα

14. Ἦσ. 53,7-8.

15. Ψαλμ. 2,1-2.

16. Ψαλμ. 40,10.

17. Ψαλμ. 21,2.

18. Ψαλμ. 87,7.

19. Ψαλμ. 15,10.

20. Ψαλμ. 46,6.

21. Ψαλμ. 109,1.

ἔλεγε· «σάν πρόβατο ὀδηγήθηκε στή σφαγή, καὶ σάν ἀρνὶ ποὺ παραμένει ἄφωνο μπροστὰ σ' αὐτὸν ποὺ τὸ κουρεύει, ἔτσι καὶ αὐτὸς δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα του. Μέσα στὴν ταπείνωσή του καταπατήθηκε τὸ δίκιο του»¹⁴.

2. Καὶ σύ, παρακαλῶ, πρόσεχε πῶς ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς μιλάει σάν νὰ πρόκειται γιὰ γεγονότα ποὺ ἔγιναν στὸ παρελθόν, δηλώνοντας μὲ τὸ χρόνο αὐτὸν ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ γίνουν καὶ ἀναντίρρητα θὰ πραγματοποιηθοῦν. Ἔτσι καὶ ὁ Δαβὶδ περιγράφοντας τὸ δικαστήριο αὐτὸ ἔλεγε· «γιατί φρύαξαν τὰ ἔθνη καὶ οἱ λαοὶ μελέτησαν ἀνόητα πράγματα; Παραστάθηκαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες συγκεντρώθηκαν στὸν ἴδιο τόπο ἐναντίον τοῦ Κυρίου καὶ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ του»¹⁵. Καὶ δὲ λέγει μόνο γιὰ τὸ δικαστήριο καὶ τὸ σταυρὸ καὶ ὅσα ἔγιναν ἐπάνω στὸ σταυρὸ, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὸν ποὺ τὸν πρόδωσε, ὅτι ἦταν ὁμοδίαιτος καὶ ὁμοτράπεζός του. Γιατὶ λέγει· «ἐκεῖνος ποὺ ἔτρωγε τοὺς ἄρτους μου, μοῦ ἔδωσε μεγάλο λάκτισμα»¹⁶. Προλέγει ἐπίσης ἔτσι καὶ τῆ φωνή, ποὺ ἐπρόκειτο ν' ἀφήσει πάνω στὸ σταυρὸ, λέγοντας· «Θεέ μου, Θεέ μου, γιατί μὲ ἐγκατέλειπες;»¹⁷. Καὶ τὸν τάφο πάλι· «μὲ ἔβαλαν σὲ λάκκο βαθύ, στὰ σκοτεινὰ καὶ στὴ σκιά τοῦ θανάτου»¹⁸. Καὶ τὴν ἀνάστασι· «γιατὶ δὲ θὰ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴ μου στὸν ἄδη οὔτε θὰ ἐπιτρέψεις νὰ δοκιμάσει τὴ φθορὰ ὁ ἀφοσιωμένος σου»¹⁹. Καὶ τὴν ἀνάληψη· «ἀνέβηκε ὁ Θεὸς μέσα σὲ ἀλαλαγμούς, ὁ Κύριος καθὼς οἱ σάλπιγγες ἤχοῦσαν»²⁰. Καὶ τὸ ὅτι κάθισε στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα· «εἶπε ὁ Κύριος στὸν Κύριό μου, 'κάθισε στὰ δεξιὰ μου, μέχρι ποὺ νὰ θέσω τοὺς ἐχθρούς σου σάν ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν σου»²¹. Ὁ Ἡσαΐας ἐξάλλου ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτία, λέγοντας, «ἀπὸ τίς ἀμαρτίες τοῦ λαοῦ μου ὀδηγήθηκε σὲ θάνατο» καὶ «ἐπειδὴ ὅλοι πλανήθηκαν σάν πρόβατα, γι' αὐτὸ σφαγιάζονται»²². Ἐπειτα προσθέτει καὶ τὸ κατόρθωμα, λέγοντας, «μὲ τὴν

ἐπάγει λέγων, «τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἰάθημεν», καὶ ὅτι «ἀμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκεν».

Εἶτα οἱ μὲν προφηῆται καὶ τὸν σταυρὸν ᾗδεισαν, καὶ τοῦ σταυροῦ τὴν αἰτίαν, καὶ τὰ ἐκ τοῦ σταυροῦ κατορθούμενα, 5 καὶ τὸν τάφον, καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ἀνάβασιν, καὶ τὴν προδοσίαν, καὶ τὸ δικαστήριον, καὶ πάντα μετὰ ἀκριβείας διέγραψαν· ὁ δὲ ἀποστείλας αὐτούς, καὶ ταῦτα κελεύσας εἰπεῖν, αὐτὸς ἀγνοεῖ· Καὶ τίς ἂν ταῦτα νοῦν ἔχων εἶποι; Ὁρᾷς ὅτι οὐ δεῖ τοῖς ρήμασιν ἀπλῶς προσέχειν; οὐ γὰρ δὴ τοῦτο 10 μόνον ἐστὶ τὸ ἄπορον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξῆς ἀπορώτερον. Τί γὰρ φησι; «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο». Οὐ γὰρ δὴ ἀγνοῶν μόνον εὑρεθήσεται, ἀλλὰ καὶ παραιτούμενος τὸν σταυρὸν· ὁ γὰρ λέγει τοῦτό ἐστιν· εἰ ἐγκωρεῖ, φησί, μὴ ἐμπέσοιμι εἰς τὸ σταυρωθῆναι, μηδὲ ἀναιρεθῆ- 15 ναι. Καίτοι τῷ Πέτρῳ τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων τοῦτο αὐτῷ εἰπόντι, ὅτι «ἰλέως σοι, Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο», οὕτω σφόδρα ἐπετίμησεν, ὡς εἰπεῖν, «ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, σκάνδαλόν μου εἶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων»· καίτοι γε πρὸ μικροῦ μακαρίσας αὐτόν.

20 Ἄλλ' οὕτως αὐτῷ ἄτοπον ἐδόκει εἶναι τὸ μὴ σταυρωθῆναι, ὡς ἐκεῖνον τὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς τὴν ἀποκάλυψιν δεξάμενον, τὸν μακαρισθέντα, τὸν λαβόντα τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν, σατανᾶν καλέσαι καὶ σκάνδαλον, καὶ αἰτιᾶσθαι, ὡς μὴ φρονοῦντα τὰ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ εἶπεν αὐτῷ, «ἰλέως σοι, 25 Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο», τὸ σταυρωθῆναι. Ὁ τοίνυν τὸν μαθητὴν οὕτως ὑβρίσας, καὶ τοσαύτη κατ' αὐτοῦ χρησάμενος τῇ καταφορᾷ, ὡς καὶ σατανᾶν αὐτὸν καλέσαι μετὰ τοσαῦτα ἐγκώμια, ἐπειδὴ ἔλεγε, μὴ σταυρωθῆς, πῶς αὐτὸς

23. Ἦσ. 53, 5 · 12.

24. Ματθ. 16,22 · 23.

πληγή του θεραπευθήκαμε ὅλοι ἐμεῖς» καὶ «πῆρε πάνω του τὶς ἁμαρτίες πολλῶν»²³.

Οἱ προφῆτες λοιπὸν γνώριζαν καὶ τὸ σταυρὸ καὶ τὴν αἰτία τοῦ σταυροῦ καὶ τὰ κατορθώματα ἀπὸ τὸ σταυρὸ καὶ τὸν τάφο καὶ τὴν ἀνάσταση καὶ τὴν ἀνάληψη καὶ τὴν προδοσία καὶ τὸ δικαστήριον, καὶ τὰ περιέγραψαν ὅλα μὲ ἀκρίβεια, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ τοὺς ἀπέστειλε καὶ τοὺς διέταξε νὰ τὰ ποῦν αὐτὰ δὲν τὰ ξέρει; Καὶ ποιὸς ἄνθρωπος ποὺ ἔχει μυαλὸ θὰ μπορούσε νὰ τὰ ἰσχυρισθεῖ αὐτὰ; Βλέπεις πῶς δὲν πρέπει νὰ προσέχουμε ἀπλὰ μόνο στὶς λέξεις; Γιατὶ δὲν προκαλεῖ αὐτὸ μόνο ἀπορία, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπόμενον δημιουργεῖ μεγαλύτερη ἀπορία. Τί δηλαδὴ λέγει; «Πατέρα, ἂν εἶναι δυνατὸ, ἄς ἀποφύγω τὸ ποτήρι αὐτό». Γιατὶ ἐδῶ δὲ θὰ βρεθεῖ νὰ ἀγνοεῖ μόνο, ἀλλὰ καὶ νὰ θέλει ν' ἀποφεύγει τὸ σταυρὸ. Αὐτὸ δηλαδὴ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: ἂν ἐπιτρέπεται, λέγει, ἄς μὴ σταυρωθῶ καὶ ἄς μὴ θανατωθῶ. Ἐὰν καὶ τὸν Πέτρο, τὸν κορυφαῖο ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ὅταν τοῦ εἶπε αὐτὸ, ὅτι δηλαδὴ «ἄς σὲ λυπηθεῖ ὁ Θεός, Κύριε, ὥστε νὰ μὴ σοῦ συμβεῖ αὐτό», τὸν ἐπιτίμησε πάρα πολύ, ὥστε νὰ τοῦ πεῖ, «πῆγαινε πίσω μου, σατανά, μοῦ εἶσαι ἐμπόδιο, γιατί δὲν σκέπτεσαι ὅπως θέλει ὁ Θεός, ἀλλὰ ὅπως θέλουν οἱ ἄνθρωποι»²⁴, παρ' ὅλο βέβαια ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο τὸν μακάρισε.

Τὸ νὰ μὴ σταυρωθεῖ λοιπὸν τοῦ φαινόταν πῶς εἶναι τόσο παράλογο, ὥστε, ἐκεῖνον ποὺ δέχθηκε τὴν ἀποκάλυψη ἀπὸ τὸν Πατέρα, ποὺ μακαρίσθηκε, ποὺ ἔλαβε τὰ κλειδιά τῶν οὐρανῶν, νὰ τὸν ὀνομάσει «σατανά» καὶ «ἐμπόδιο», καὶ νὰ τὸν κατηγορήσει ὅτι δὲ σκέπτεται ὅπως θέλει ὁ Θεός, ἐπειδὴ τοῦ εἶπε, «ἄς σὲ λυπηθεῖ ὁ Θεός, Κύριε, ὥστε νὰ μὴ σοῦ συμβεῖ αὐτό», δηλαδὴ τὸ νὰ σταυρωθεῖ. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ κατηγορήσε τόσο τὸ μαθητὴ καὶ χρησιμοποίησε ἐναντίον του τόσο μεγάλη προσβολή, ὥστε νὰ τὸν ὀνομάσει «σατανά» ὕστερα ἀπὸ τόσα ἐγκώμια, ἐπειδὴ τοῦ εἶπε, «νὰ μὴ σταυρωθεῖς», πῶς αὐτὸς ἠθελε

έβούλετο μὴ σταρωθῆναι; πῶς δὲ μετὰ ταῦτα τοῦ καλοῦ ποι-
 μένος ὑπογράφων τὴν εἰκόνα, τοῦτο ἔφησε μάλιστα δεῖγμα
 εἶναι τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ, τὸ σφάττεσθαι ὑπὲρ τῶν προβάτων,
 οὕτω λέγων· «ἐγὼ εἶμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· ὁ ποιμὴν ὁ καλός
 5 τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων». Καὶ οὐδὲ μέ-
 χρι τούτου ἔστη, ἀλλὰ καὶ ἐπήγαγεν· «ὁ δὲ μισθωτός, καὶ
 οὐκ ὢν ποιμὴν, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον, καὶ ἀφήσιν τὰ
 πρόβατα, καὶ φεύγει».

Εἰ τοίνυν τοῦ καλοῦ μὲν ποιμένος τὸ σφάττεσθαι, τοῦ
 10 δὲ μισθωτοῦ τὸ μὴ βούλεσθαι τοῦτο ὑπομένειν, πῶς αὐτὸς
 λέγων εἶναι ποιμὴν καλός, παρακαλεῖ μὴ σφαγιασθῆναι; πῶς
 δὲ ἔλεγεν, «ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἑμαυτοῦ»; Εἰ γὰρ
 ἀπὸ σαυτοῦ τίθης, πῶς ἕτερον παρακαλεῖς, ἵνα μὴ θῆς; πῶς
 δὲ αὐτὸν ὁ Παῦλος θαυμάζει ταύτης ἔνεκα τῆς προφάσεως,
 15 οὕτω λέγων· «ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν
 ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλὰ ἑμαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν
 δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ
 σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἑαυτὸν ἑταπεινώσε, γενόμε-
 νος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»; Αὐτὸς δὲ
 20 πάλιν οὕτω πῶς φησὶ· «διὰ τοῦτό με ἀγαπᾷ ὁ Πατήρ, ὅτι ἐγὼ
 τὴν ψυχὴν μου τίθημι, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν». Εἰ γὰρ οὐ
 βούλεται, ἀλλὰ παραιτεῖται καὶ παρακαλεῖ τὸν Πατέρα, πῶς
 διὰ τοῦτο ἀγαπᾶται; Ἡ γὰρ ἀγάπη τῶν κατὰ γνῶμην ἐστί.
 Πῶς δὲ φησὶ πάλιν ὁ Παῦλος, «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς
 25 καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ
 ἡμῶν»; Αὐτὸς δὲ πάλιν ὁ Χριστὸς μέλλων σταυροῦσθαι ἔλε-
 γε· «Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· δόξασόν σου τὸν Υἱόν», δόξαν
 τὸν σταυρὸν καλῶν· καὶ πῶς ἐνταῦθα μὲν παραιτεῖται, ἐκεῖ
 δὲ καὶ κατεπείγει;

25. Ἰω. 10,11.

26. Ἰω. 10,12.

27. Ἰω. 10,18.

28. Φιλιπ. 2,6-8.

29. Ἰω. 10,17.

30. Ἐφ. 5,2.

31. Ἰω. 17,1.

νά μὴ σταυρωθεῖ; Καὶ πῶς ὕστερα ἀπ' αὐτά, ὅταν περιέγραφε τὴν εἰκόνα τοῦ καλοῦ ποιμένα, εἶπε ὅτι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι δεῖγμα τῆς ἀρετῆς του, τὸ νὰ θυσιάζεται γιὰ χάρη τῶν προβάτων, λέγοντας, «ἐγὼ εἶμαι ὁ καλὸς ποιμένας· ὁ καλὸς ποιμένας θυσιάζει τὴ ζωὴ του γιὰ χάρη τῶν προβάτων»²⁵; Καὶ δὲ σταμάτησε μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ πρόσθεσε· «ὁ μισθωτὸς, ποὺ δὲν εἶναι ποιμένας, βλέπει τὸ λύκο νὰ ἔρχεται καὶ ἀφήνει τὰ πρόβατα καὶ φεύγει»²⁶.

Ἄν λοιπὸν γνῶρισμα τοῦ καλοῦ ποιμένα εἶναι τὸ νὰ θυσιάζεται καὶ τοῦ μισθωτοῦ τὸ νὰ μὴ θέλει νὰ ὑπομένει αὐτό, πῶς αὐτός, λέγοντας ὅτι εἶναι καλὸς ποιμένας, παρακαλεῖ νὰ μὴ θυσιασθεῖ; Καὶ πῶς ἔλεγε, «ἐγὼ ἀπὸ μόνος μου θυσιάζω τὴ ζωὴ μου»²⁷; Ἄν λοιπὸν ἀπὸ μόνος σου τὴ θυσιάζεις, πῶς παρακαλεῖς ἄλλον γιὰ νὰ μὴ τὴ θυσιάσεις; Καὶ πῶς ὁ Παῦλος τὸν θαυμάζει ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀφορμῆς, λέγοντας, «αὐτὸς ποῦ, ἂν καὶ ἦταν Θεός, δὲ θεώρησε τὴν ἰσότητά του μὲ τὸ Θεὸ ἀποτελεσμα ἀρπαγῆς, ἀλλὰ ἄδειασε τὸν ἑαυτό του, καὶ πῆρε τὴ μορφὴ δούλου καὶ ἔγινε ὅμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ βρέθηκε κατὰ τὸ σχῆμα σὰν ἄνθρωπος καὶ ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του καὶ ἔγινε ὑπάκουος μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ»²⁸; Καὶ ὁ ἴδιος πάλι λέγει κάπως ἔτσι· «γι' αὐτὸ μὲ ἀγαπᾷ ὁ Πατέρας μου, γιατί ἐγὼ θυσιάζω τὴ ζωὴ μου, ὥστε νὰ τὴν ξαναπάρω»²⁹. Ἄν λοιπὸν δὲ θέλει, ἀλλ' ἀποφεύγει καὶ παρακαλεῖ τὸν Πατέρα, πῶς γι' αὐτὸ ἀγαπιέται; Γιατὶ ἡ ἀγάπη δείχνεται ἀπ' αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν στὴ διάθεση τοῦ καθενός. Καὶ πῶς λέγει πάλι ὁ Παῦλος, «νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς μᾶς ἀγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρη μας»³⁰; Καὶ ὁ ἴδιος πάλι ὁ Χριστὸς, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ σταυρωθεῖ, ἔλεγε, «Πατέρα, ἔφθασε ἡ ὥρα· δόξασε τὸν Υἱό σου»³¹, ὀνομάζοντας δόξα τὸ σταυρό. Καὶ πῶς ἐδῶ ἀποφεύγει, ἐνῶ ἐκεῖ βιάζεται;

ἽΟτι γὰρ δόξα ὁ σταυρός, ἄκουσον τί φησιν ὁ εὐαγγελιστής· «οὐδέπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐπω ἐδοξάσθη». Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· οὐδέπω ἦν δοθεῖσα ἡ χάρις, ἐπειδὴ ἡ ἔχθρα ἢ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους οὐδέπω ἦν 5 καταλυθεῖσα, τῷ μηδέπω τὸν σταυρὸν προκεχωρηκέναί. Ὁ γὰρ σταυρὸς τὴν ἔχθραν τοῦ Θεοῦ κατέλυσε τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, τὰς καταλλαγὰς ἐκόμισε, τὴν γῆν οὐρανὸν ἐποίησε, τοὺς ἀνθρώπους τοῖς ἀγγέλοις ἀνέμιξε, τοῦ θανάτου τὴν ἀκρόπολιν κατήγαγε, τοῦ διαβόλου τὴν ἰσχὺν ἐξενεύρωσε, 10 τῆς ἀμαρτίας τὴν δύναμιν ἠφάνισε, τὴν γῆν τῆς πλάνης ἀπήλλαξε, τὴν ἀλήθειαν ἐπανήγαγε, τοὺς δαίμονας ἀπήλασε, ναοὺς καθεῖλε, βωμοὺς ἀνέτρεψε, κνίσσαν ἠφάνισε, τὴν ἀρετὴν κατεφύτευσε, τὰς Ἐκκλησίας ἐρρίζωσε.

Σταυρὸς, τὸ τοῦ Πατρὸς θέλημα, ἢ τοῦ Υἱοῦ δόξα, τὸ 15 τοῦ Πνεύματος ἀγαλλίαμα, τὸ τοῦ Παύλου καύχημα· «ἐμοὶ γάρ», φησί, «μη γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Σταυρὸς ὁ τοῦ ἡλίου φανότερος, ὁ τῆς ἀκτῖνος φαιδρότερος· ὅταν γὰρ ἐκεῖνος σκοτιῆται, τότε οὗτος λάμπει· σκοτιῆται δὲ ὁ ἥλιος τότε οὐκ ἀφανίζομενος, ἀλλὰ νικώμενος τῇ τοῦ σταυροῦ φαιδρότητι. 20 Σταυρὸς τὸ χειρόγραφον ἡμῶν διέρρηξε, τοῦ θανάτου τὸ δεσμωτήριον ἄχρηστον ἐποίησε, σταυρὸς τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης ἢ ἀπόδειξις. «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὅτι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστευ- 25 ὼν εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται». Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· «εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ».

Σταυρὸς τὸ τεῖχος τὸ ἀρραγές, τὸ ὄπλον τὸ ἀχείρωτον, τῶν πλουτούντων ἢ ἀσφάλεια, τῶν πενήτων ἢ εὐπορία, τῶν 30 ἐπιβουλεωμένων τὸ τεῖχος, τῶν πολεμουμένων τὸ ὄπλον,

32. Ἰω. 7,39.

33. Γαλ. 6,14.

34. Ἰω. 3,16.

35. Ρωμ. 5,10.

“Οτι λοιπόν ὁ σταυρὸς εἶναι δόξα, ἄκουσε τί λέγει ὁ Εὐαγγελιστής· «γιατὶ ἀκόμα δὲν ὑπῆρχε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχε ἀκόμα δοξασθεῖ»³². Αὐτὸ πὺ λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς· δὲν εἶχε δοθεῖ ἀκόμα ἡ χάρη, ἐπειδὴ ἡ ἔχθρα πρὸς τοὺς ἀνθρώπους δὲν εἶχε ἀκόμα διαλυθεῖ, ἀφοῦ δὲν εἶχε ἀκόμα πραγματοποιηθεῖ ὁ σταυρὸς. Γιατὶ ὁ σταυρὸς διέλυσε τὴν ἔχθρα τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἔφερε τὴ συμφιλίωση, ἔκαμε τὴ γῆ οὐρανό, ἀνέμιξε τοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς ἀγγέλους, γκρέμισε τὴν ἀκρόπολη τοῦ θανάτου, παρέλυσε τὴ δύναμη τοῦ διαβόλου, ἐξαφάνισε τὴ δύναμη τῆς ἁμαρτίας, ἀπάλλαξε τὴ γῆ ἀπὸ τὴν πλάνη, ξανάφερε τὴν ἀλήθεια, ἔδιωξε τοὺς δαίμονες, γκρέμισε ναοὺς, ἀνέτρεψε βωμοὺς, ἐξαφάνισε τὴν κνίσσα, φύτεψε τὴν ἀρετὴ, θεμελίωσε τὶς Ἐκκλησίες.

Ἄσταυρὸς εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα, ἡ δόξα τοῦ Υἱοῦ, ἡ ἀγαλλίαση τοῦ Πνεύματος, τὸ καύχημα τοῦ Παύλου. Γιατὶ λέγει, «εἶθε νὰ μὴν καυχηθῶ ἐγὼ γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο γιὰ τὸ σταυρὸ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»³³. Ἄσταυρὸς εἶναι πιὸ φωτεινὸς ἀπὸ τὸν ἥλιο, πιὸ λαμπρὸς ἀπὸ τὴν ἀκτίνα. Γιατὶ, ὅταν ἐκεῖνος σκοτίζεται, τότε αὐτὸς λάμπει· καὶ σκοτίζεται τότε ὁ ἥλιος ὄχι γιὰτὶ ἐξαφανίζεται, ἀλλὰ γιὰτὶ νικιέται ἀπὸ τὴ λαμπρότητα τοῦ σταυροῦ. Ἄσταυρὸς ἔσχισε τὸ χειρόγραφο μας, ἔκαμε ἄχρηστο τὸ δεσμοτήριο τοῦ θανάτου, ὁ σταυρὸς εἶναι ἡ ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. «Γιατὶ τόσο πολὺ ἀγάπησε ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε παρέδωσε τὸν Υἱὸν τοῦ μονογενή, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ ὅποιος πιστεύει σ’ αὐτόν»³⁴. Καὶ πάλι ὁ Παῦλος λέγει· «παρ’ ὄλο πὺ ἡμασταν ἐχθροὶ μὲ τὸ Θεὸ μᾶς συμφιλίωσε μαζί του ὁ θάνατος τοῦ Υἱοῦ του»³⁵.

Ἄσταυρὸς εἶναι τὸ τεῖχος τὸ στερεό, τὸ ὄπλο τὸ ἀνίκητο, ἡ ἀσφάλεια τῶν πλουσίων, ἡ εὐπορία τῶν φτωχῶν, τὸ τεῖχος ἐκείνων πὺ τοὺς ἐπιβουλεύονται, τὸ ὄπλο ἐκείνων πὺ τοὺς πολεμοῦν, ἡ ἐξαφάνιση τῶν παθῶν, ἡ ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς, τὸ

τῶν παθῶν ἢ ἀναίρεσις, τῆς ἀρετῆς ἢ κτησίς, τὸ σημεῖον τὸ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον. «Σημεῖον γὰρ ἐπιζητεῖ ἢ γενεὰ αὕτη· καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ». Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· «ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖον 5 αἰτοῦσι, καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν· ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον». Σταυρὸς παράδεισον ἠνέφξε, ληστὴν εἰσήγαγε, τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἀπόλλυσθαι μέλλον καὶ οὐδὲ τῆς γῆς ἄξιον πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἐχειραγώγησε.

10 Τοσαῦτα ἀγαθὰ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ γέγονε καὶ γίνεται, καὶ οὐ βούλεται σταυρωθῆναι, εἶπέ μοι; Καὶ τίς ἂν τοῦτο εἶποι; Εἰ δὲ μὴ ἐβούλετο, τίς αὐτὸν ἠνάγκασε; τίς ἐβιάσατο; τί δὲ καὶ προέπεμψε προφήτας ἀπαγγέλλοντας, ὅτι σταυρωθήσεται, μὴ μέλλον σταυροῦσθαι, μηδὲ βουλόμενος τοῦτο 15 ὑπομεῖναι; Τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ ποτήριον καλεῖ τὸν σταυρόν, εἰ γὰρ μὴ ἐβούλετο σταυρωθῆναι; Τοῦτο γὰρ ἐνδεικνυμένου ἐστὶ τὴν ἐπιθυμίαν, ἣν ἔχει περὶ τὸ πρᾶγμα. Ὡσπερ γὰρ τοῖς διψῶσι τὸ ποτήριον ἠδύ, οὕτω καὶ αὐτῶ τὸ σταυρωθῆναι· δι' ὃ καὶ ἔλεγεν· «ἐπιθυμία ἐπεθύμουν τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν 20 μεθ' ὑμῶν», οὐχ ἀπλῶς εἰπὼν τοῦτο, ἀλλὰ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην, ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἐσπέραν ὁ σταυρὸς αὐτὸν διεδέχετο.

3. Ὁ τοίνυν καὶ δόξαν τὸ πρᾶγμα καλῶν, καὶ τῶ μαθητῆ ἐπιτιμῶν, ὅτι διεκώλυεν αὐτόν, καὶ τὸν καλὸν ποιμένα ἐντεῦθεν 25 θεὸν δεικνὺς ἀπὸ τοῦ σφάττεσθαι ὑπὲρ τῶν προβάτων, καὶ ἐπιθυμία ἐπιθυμεῖν λέγων τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐκὼν ἐπὶ τοῦτο ἐρχόμενος, πῶς παρακαλεῖ μὴ γενέσθαι τοῦτο; Εἰ δὲ μὴ ἐβούλετο, τί δύσκολον ἦν διακωλύσαι τοὺς ἐρχομένους ἐπὶ τοῦτο; Νῦν δὲ καὶ ὀρᾶς αὐτὸν ἐπιτρέχοντα τῶ πράγματι. Ὅτε 30 γοῦν ἐπῆλθον αὐτῶ, λέγει, «τίνα ζητεῖτε; Οἱ δὲ λέγουσιν· Ἰησοῦν. Καὶ λέγει αὐτοῖς· ἰδοὺ, ἐγὼ εἰμι· καὶ ἀπῆλθον εἰς τὰ

36. Ματθ. 12,39.

37. Α' Κορ. 1,22-23.

38. Λουκᾶ 22,15.

σημεῖο τὸ θαυμαστὸ καὶ παράδοξο. «Γιατὶ ἡ γενεὰ αὕτη ζητάει σημεῖο· ἀλλὰ σημεῖο δὲ θὰ τῆς δοθεῖ, παρὰ μόνο τὸ σημεῖο τοῦ Ἰωνᾶ»³⁶. Καὶ ὁ Παῦλος ἐπίσης λέγει· «ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ζητοῦν σημεῖο καὶ οἱ ἐθνικοὶ ζητοῦν σοφία, ἐμεῖς ὅμως κηρύττουμε Χριστὸ σταυρωμένον»³⁷. Ὁ σταυρὸς ἄνοιξε τὸν παράδεισο, ἔβαλε μέσα τὸ ληστή, ὁδήγησε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν τὸ ἀνθρώπινο γένος ποὺ ἐπρόκειτο νὰ καταστραφεῖ καὶ δὲν ἦταν ἄξιο οὔτε γιὰ τὴ γῆ.

Πές μου λοιπόν, τόσα ἀγαθὰ καὶ ἔγιναν καὶ γίνονται ἀπὸ τὸ σταυρὸ, καὶ δὲ θέλει νὰ σταυρωθεῖ; Καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ τὸ πεῖ αὐτό; Ἄν ὅμως δὲν ἤθελε, ποιὸς τὸν ἀνάγκασε; ποιὸς τὸν πίεσε; Καὶ γιατί ἔστειλε πρὶν ἀπ' αὐτὸν τοὺς προφῆτες, γιὰ νὰ ἀναγγεῖλουν πῶς θὰ σταυρωθεῖ, τῆ στιγμῆ ποὺ δὲν ἐπρόκειτο νὰ σταυρωθεῖ καὶ οὔτε ἤθελε νὰ τὸ ὑποστεῖ αὐτό; Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο ὀνομάζει τὸ σταυρὸ ποτήρι, ἂν δὲν ἤθελε νὰ σταυρωθεῖ; Γιατὶ αὐτὸ φανερῶνει τὴν ἐπιθυμία ποὺ εἶχε γιὰ τὸ πρᾶγμα αὐτό. Ὅπως δηλαδὴ γιὰ ὅσους διψοῦν τὸ ποτήρι εἶναι εὐχάριστο, ἔτσι καὶ γι' αὐτὸν τὸ νὰ σταυρωθεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε, «πάρα πολὺ ἐπιθύμησα αὐτὸ τὸ Πάσχα νὰ τὸ φάω μαζί σας»³⁸· καὶ δὲν τὸ εἶπε αὐτὸ ἔτσι στὴν τύχη, ἀλλὰ γι' αὐτὴ τὴν αἰτία, ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἑσπέρα ἀκολουθοῦσε ὁ σταυρὸς.

3. Ἐκεῖνος λοιπόν ποὺ ὀνόμαζε δόξα τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καὶ ἐπιτιμοῦσε τὸ μαθητὴ του, γιατί τὸν ἐμπόδιζε, καὶ ἀποδείκνυε ἀπὸ ἐδῶ τὸν καλὸ ποιμένα, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ νὰ θυσιάζεται γιὰ χάρη τῶν προβάτων, καὶ ἔλεγε πῶς ἐπιθυμοῦσε τὸ πρᾶγμα αὐτὸ πάρα πολὺ καὶ ἐρχόταν πρὸς αὐτὸ μὲ τὴ θέλησή του, πῶς παρακαλεῖ νὰ μὴ γίνεῖ αὐτό; Καὶ ἂν δὲν ἤθελε, ποιά δυσκολία ὑπῆρχε νὰ ἐμποδίσει αὐτοὺς ποὺ ἔρχονταν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτόν; Τώρα ὅμως τὸν βλέπεις νὰ τρέχει πρὸς τὸ πρᾶγμα αὐτό. Ὅταν λοιπόν ἦρθαν ἐναντίον του, λέγει· «ποιὸν ζητᾶτε;». Καὶ ἐκεῖνοι ἀπάντησαν· «τὸν Ἰησοῦ». Λέγει τότε πρὸς αὐτούς, «νά, ἐγὼ εἶ-

ὀπίσω καὶ ἔπεσον χαμαί». Οὕτω πηρώσας αὐτοὺς πρότερον καὶ δείξας, ὅτι ἡδύνατο διαφυγεῖν, τότε ἐξέδωκεν ἑαυτόν, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἀνάγκη, οὐδὲ βία, οὐδὲ τῇ τυραννίδι τῶν ἐπελθόντων ἄκων τοῦτο ὑπέμεινε, ἀλλ' ἐκὼν καὶ προαιρού-
5 μενος καὶ βουλόμενος καὶ ἐκ πολλοῦ ταῦτα οἰκονομῶν.

Διὰ τοῦτο καὶ προφηῆται προεπέμποντο, καὶ πατριάρχαι προύλεγον, καὶ διὰ ρημάτων καὶ διὰ πραγμάτων ὁ σταυρὸς προδιετυποῦτο. Καὶ γὰρ τοῦ Ἰσαὰκ ἡ σφαγὴ τὸν σταυρὸν ἐδήλου ἡμῖν· δι' ὃ καὶ ἔλεγεν, «Ἀβραάμ, ὁ πατὴρ ὑμῶν,
10 ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν δόξαν τὴν ἐμήν, καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη». Εἶτα ὁ μὲν πατριάρχης ἐχάρη βλέπων τὴν εἰκόνα τοῦ σταυροῦ, αὐτὸς δὲ παραιτεῖται τὸ πρᾶγμα; Καὶ Μωϋσῆς δὲ οὕτω τοῦ Ἀμαλήκ περιεγένετο, ἐπειδὴ τὸν τύπον ἐπεδείκνυτο τοῦ σταυροῦ· καὶ μυρία ἂν ἴδοι τις ἐν τῇ Παλαιᾷ γινόμενα,
15 τὸν σταυρὸν προδιαγράφοντα. Τίνος οὖν ἔνεκεν οὕτως ἐγένετο, εἶγε ὁ σταυροῦσθαι μέλλων οὐκ ἐβούλετο τοῦτο γίνεσθαι;

Καὶ τὸ μετὰ τοῦτο δὲ ἔτι ἀπορώτερον. Εἰπὼν γάρ, «παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο», ἐπήγαγε, «πλὴν οὐχ
20 ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ». Ἐντεῦθεν γάρ, ὅσον κατὰ τὴν ρῆσιν, δύο θελήματα ἐναντία ἀλλήλοις εὐρίσκομεν, εἶγε ὁ μὲν Πατὴρ βούλεται αὐτὸν σταυρωθῆναι, αὐτὸς δὲ οὐ βούλεται. Καίτοι γε πανταχοῦ ὀρώμεν αὐτὸν τὰ αὐτὰ τῷ Πατρὶ βουλόμενον, τὰ αὐτὰ προαιρούμενον. Καὶ γὰρ ὅταν λέγῃ,
25 «δὸς αὐτοῖς, καθὼς ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν», οὐδὲν ἄλλο λέγει, εἰ μὴ τὸ μίαν εἶναι γνώμην Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Καὶ ὅταν λέγῃ, «τὰ ρήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ, οὐ λαλῶ ἐγώ, ἀλλ' ὁ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα ταῦτα», τοῦτο ἐνδείκνυται. Καὶ ὅταν λέγῃ, «ἀπ' ἐμαυ-

39. Ἰω. 18,4. 5. 6.

40. Ἰω. 8,56.

41. Βλε. Ἐξ. 17,8-16.

42. Ἰω. 17,21.

43. Ἰω. 14,10.

μαι». «Καὶ ὀπισθοχώρησαν καὶ ἔπεσαν κάτω»³⁹. Ἔτσι ἀφοῦ τοὺς τύφλωσε πρῶτα καὶ ἔδειξε ὅτι μποροῦσε νὰ ξεφύγει, τότε παραδόθηκε, γιὰ νὰ μάθεις πῶς οὔτε ἀπὸ ἀνάγκη, οὔτε ἀπὸ βία, οὔτε ἀπὸ πίεση τῶν ἐχθρῶν του ὑπέφερε αὐτὸ χωρὶς νὰ τὸ θέλει, ἀλλὰ μὲ τὴ θέλησή του καὶ γιὰ τὸ ἐπιθυμοῦσε καὶ γιὰ τὸ ἤθελε καὶ γιὰ τὸ ἀπὸ πολὺ καιρὸ προετοίμαζε ὅλα αὐτά.

Γι' αὐτὸ καὶ προφῆτες προαποστέλλονταν, καὶ πατριάρχες προέλεγαν, καὶ ὁ σταυρὸς προεικονιζόταν μὲ λόγια καὶ μὲ πράγματα. Γιὰ τὴ πραγματικὰ ἡ σφαγὴ τοῦ Ἰσαὰκ μᾶς φανέρωνε τὸ σταυρό. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «ὁ πατέρας σας ὁ Ἄβραὰμ ἐνίωσε ἀγαλλίαση, γιὰ νὰ δεῖ τὴ δική μου δόξα· τὴν εἶδε καὶ χάρηκε»⁴⁰. Ἐπειτα ὁ πατριάρχης δηλαδή χάρηκε βλέποντας τὴν εἰκόνα τοῦ σταυροῦ, καὶ ὁ ἴδιος ἀποφεύγει τὸ πρᾶγμα αὐτό; Καὶ ὁ Μωϋσῆς πάλι ἔτσι νίκησε τὸν Ἀμαλήκ, ἐπειδὴ ἔδειχνε τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ⁴¹. Καὶ ἄπειρα γεγονότα μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, πού προεικονίζουν τὸ σταυρό. Γιὰ ποιά λοιπὸν αἰτία ἔγιναν αὐτὰ ἔτσι, ἂν ἐκεῖνος πού ἐπρόκειτο νὰ σταυρωθεῖ δὲν ἤθελε νὰ γίνεῖ αὐτό;

Καὶ τὸ ἐπόμενο δημιουργεῖ μεγαλύτερη ἀπορία. Γιὰ τὴν ἀφοῦ εἶπε, «ἄς ἀποφύγω τὸ ποτήρι αὐτό», πρόσθεσε: «ὁμως ἄς μὴ γίνεῖ ὅπως ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὅπως θέλεις ἐσύ». Γιὰ τὸ ἀπὸ ἐδῶ, ὅπως βγαίνει ἀπὸ τὴ φράση, βρίσκουμε δύο θελήματα ἀντίθετα μεταξύ τους, ἂν ὁ Πατέρας βέβαια θέλει νὰ σταυρωθεῖ αὐτός, ἐνῶ ὁ ἴδιος δὲ θέλει. Καὶ ὁμως τὸν βλέπουμε παντοῦ νὰ θέλει τὰ ἴδια μὲ τὸν Πατέρα, νὰ προτιμᾷ τὰ ἴδια. Γιὰ τὴν καὶ ὅταν λέγει, «κάμε, ὅπως ἐγὼ καὶ σὺ εἶμαστε ἓνα, γιὰ νὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ ἓνα ἐνωμένοι μὲ μᾶς»⁴², τίποτα ἄλλο δὲ λέγει, παρὰ μόνο πῶς μία εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ. Καὶ ὅταν λέγει, «τὰ λόγια πού λέγω δὲν τὰ λέγω ἐγὼ, ἀλλὰ ὁ Πατέρας πού μένει μέσα σὲ μένα αὐτὸς κάνει ὅλα τὰ ἔργα αὐτά»⁴³, αὐτὸ φανερώνει. Καὶ ὅταν λέγει, «δὲν ἔχω ἔρθει ἀπὸ μόνος μου» καὶ «δὲν

τοῦ οὐκ ἐλήλυθα», καὶ «οὐ δύναμαι ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιεῖν οὐδέν», οὐ τοῦτο δηλῶν λέγει, ὅτι ἐξουσίας ἀπεστέρηται ἢ τοῦ λαλεῖν ἢ τοῦ ποιεῖν (ἅπαγε), ἀλλὰ μετὰ ἀκριβείας δεῖξαι βουλόμενος σύμφωνον αὐτοῦ τὴν γνώμην, καὶ τὴν ἐν ρήμασι,
 5 καὶ τὴν ἐν πράγμασι, καὶ τὴν ἐν πάσαις οἰκονομίαις πρὸς τὸν Πατέρα μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὖσαν, καθὼς καὶ ἤδη πολλάκις ἀπεδείξαμεν. Τὸ γὰρ «ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ», οὐκ ἐξουσίας ἀναίρεσις, ἀλλὰ συμφωνίας ἐστὶν ἀπόδειξις. Πῶς οὖν ἐνταῦθά φησι, «πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ»;

10 Τάχα εἰς πολὺν ὑμᾶς ἀγῶνα ἐνεβάλομεν, ἀλλὰ διανύσσετε· εἰ γὰρ καὶ πολλὰ τὰ εἰρημένα, ἀλλ' εὖ οἶδα ὅτι νεάζει ὑμῶν ἡ προθυμία· πρὸς γὰρ αὐτὴν λοιπὸν τὴν λύσιν ὁ λόγος ἐπέιγεται. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὕτως εἴρηται; Προσέχετε μετὰ ἀκριβείας. Πολὺ δυσπαράδεκτος ἦν ὁ τῆς σαρκώσεως λό-
 15 γος. Ἡ γὰρ ὑπερβολὴ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ, καὶ τὸ μέγεθος τῆς συγκαταβάσεως τοῦτο φρίκης ἔγεμε, καὶ πολλῆς ἐδέετο κατασκευῆς, ὥστε παραδεχθῆναι. Ἐνόησον γὰρ ἡλίκοι ἦν ἀκοῦσαι καὶ μαθεῖν, ὅτι ὁ Θεός, ὁ ἄρρητος, ὁ ἀφθαρτος, ὁ ἀπερινόητος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀκατάληπτος, «οὗ ἐν τῇ
 20 χειρὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς», «ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν, ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων, καὶ καπνίζων αὐτά», οὗ τὴν ροπὴν τῆς συγκαταβάσεως οὐδὲ τὰ Χερουβιμ ἐνεγκεῖν ἠδυνήθησαν, ἀλλὰ τὰς ὄψεις ἀπέκρυπτον τῇ προβολῇ τῶν πτερυγῶν· οὗτος ὁ πάντα νοῦν ὑπερβαίνων, καὶ
 25 πάντα λογισμὸν νικῶν, παραδραμῶν ἀγγέλους, ἀρχαγγέλους, πάσας τὰς ἄνω νοερὰς δυνάμεις, κατεδέξατο γενέσθαι ἄνθρωπος, καὶ σάρκα τὴν ἀπὸ γῆς καὶ πηλοῦ πλασθεῖσαν ἀλαβεῖν, καὶ εἰς μήτραν ἐλθεῖν παρθενικὴν, καὶ ἐνναμηνιαῖον

44. Ἰω. 7,28 καὶ 5,30.

45. Ψαλμ. 94,4.

46. Ψαλμ. 103,32.

μπορῶ νὰ κάνω τίποτε ἀπὸ μόνος μου»⁴⁴, δὲν τὸ λέγει φανερόντας αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἔχει στερηθεῖ τὴν ἐξουσία νὰ μιλάει ἢ νὰ πράττει (μακριὰ ἀπὸ μιὰ τέτοια σκέψη), ἀλλὰ θέλοντας μὲ ἀκρίβεια νὰ δείξει πῶς ἡ γνώμη του εἶναι σύμφωνη, καὶ πῶς ἡ γνώμη του καὶ στὰ λόγια καὶ στὰ ἔργα καὶ σὲ ὅλες τὶς ἐνέργειες εἶναι μία καὶ ἡ ἴδια πρὸς τὸν Πατέρα, ὅπως ἤδη τὸ ἀποδείξαμε πολλές φορές. Γιατὶ τὸ «δὲν ὀμιλῶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου», δὲν εἶναι κατάργηση ἐξουσίας, ἀλλὰ ἀπόδειξη συμφωνίας. Πῶς λοιπὸν ἐδῶ λέγει, «ὅμως ἂς γίνει ὄχι ὅπως ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ ὅπως ἐσὺ θέλεις»;

Ἴσως σᾶς ἔβαλα σὲ μεγάλη ἀγωνία, ἀλλὰ προσέξτε. Γιατὶ, ἂν καὶ εἶναι πολλὰ αὐτὰ πού λέχθηκαν, ξέρω ὅμως καλὰ ὅτι ἡ προθυμία σας εἶναι ἄκμαία· γιατί ὁ λόγος τρέχει πρὸς αὐτὴν πλέον τὴν ἐξήγηση τοῦ πράγματος. Γιὰ ποιό λοιπὸν λόγο λέχθηκαν αὐτὰ ἔτσι; Προσέχετε μὲ ἀκρίβεια. Ὁ λόγος γιὰ τὴ σάρκωση ἦταν πολὺ δυσκολοπαράδεκτος. Γιατὶ ἡ ὑπερβολικὴ του φιλανθρωπία καὶ τὸ μέγεθος αὐτὸ τῆς συγκατάβασης ἦταν γεμάτο φρίκη, καὶ χρειαζόταν μεγάλη προετοιμασία γιὰ νὰ γίνει παραδεκτό. Σκέψου λοιπὸν πόσο μεγάλο πρᾶγμα ἦταν ν' ἀκούσει καὶ νὰ μάθει κανεὶς πῶς ὁ Θεός, ὁ ἀνέκφραστος, ὁ ἄφθαρτος, ὁ ἀκατανόητος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀκατάληπτος, «στὰ χέρια τοῦ ὁποίου βρίσκονται τὰ πέρατα τῆς γῆς»⁴⁵, «αὐτὸς πού ρίχνει ἓνα βλέμμα στὴ γῆ καὶ τὴν κάνει νὰ τρέμει, αὐτὸς πού ἀγγίζει τὰ ὄρη καὶ τὰ κάνει νὰ καπνίζουν»⁴⁶, τοῦ ὁποίου τὸ μέγεθος τῆς συγκατάβασης οὔτε τὰ Χερουβὶμ μπόρεσαν νὰ βαστάξουν, ἀλλ' ἔκρυσαν τὰ πρόσωπά τους μὲ τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερῶν τους, αὐτὸς πού ξεπερνάει κάθε νοῦ καὶ νικάει κάθε σκέψη, ἀφοῦ προσπέρασε ἀγγέλους, ἀρχαγγέλους, ὅλες τὶς οὐράνιες νοερὲς δυνάμεις, καταδέχθηκε νὰ γίνει ἄνθρωπος καὶ νὰ πάρει σάρκα πού πλάσθηκε ἀπὸ χῶμα καὶ πηλό, καὶ νὰ μπεῖ σὲ

κυοφορηθῆναι χρόνον, καὶ γαλακτοτροφηθῆναι, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάντα παθεῖν.

Ἐπεὶ οὖν οὕτω παράδοξον ἦν τὸ μέλλον ἔσσεσθαι, ὡς καὶ γενόμενον παρὰ πολλοῖς ἀπιστεῖσθαι, πρῶτον προφήτας 5 προπέμπει, τοῦτο αὐτὸ ἀπαγγέλλοντας. Καὶ γὰρ ὁ τε πατριάρχης αὐτὸ προανεφώνει λέγων, «ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης· ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων»· ὁ τε Ἡσαΐας λέγων, «ἴδου ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ»· καὶ ἕτερος πάλιν, «εἶδο- 10 μεν αὐτὸν ὡς παιδίον, ὡς ρίζαν ἐν γῆ διψώσῃ». Γῆν δὲ διψῶσαν τὴν μήτραν λέγει τὴν παρθενικὴν, διὰ τὸ μὴ δέξασθαι σπέρμα ἀνθρώπου, μηδὲ συνουσίας ἀπολαῦσαι, ἀλλὰ χωρὶς γάμων αὐτὸν τεκεῖν. Καὶ πάλιν, «παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν»· καὶ πάλιν, «ἐξελεύσεται ράβδος 15 ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀναβήσεται».

Ὁ δὲ Βαροῦχ ὁ ἐν Ἱερεμίᾳ φησὶν· «οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν· οὐ λογισθῆσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς 20 γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη». Καὶ ὁ Δαυὶδ τὴν ἔνσαρκον αὐτοῦ παρουσίαν δηλῶν ἔλεγε, «καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον, καὶ ὡσεὶ σταγῶν ἢ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν», ὅτι ἀσοφητὶ καὶ ἀταράχως εἰς τὴν μήτραν εἰσελήλυθε τὴν παρθενικὴν.

25 4. Ἄλλ' οὐκ ἤρκεσε ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ παραγενόμενος, ἵνα μὴ νομισθῆ φαντασία τὸ γενόμενον, οὐ τῇ ὄψει μόνον πιστοῦται τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ χρῶντο πολλῶ, καὶ τῷ διὰ πάντων ἐλθεῖν τῶν ἀνθρωπίνων. Οὐ γὰρ ἀπλῶς εἰς ἀνθρωπον εἰσ-

47. Ἦσ. 7,14.

48. Ἦσ. 53,2.

49. Ἦσ. 9,6 καὶ 11,1.

50. Βαροῦχ 3,36–38.

51. Ψαλμ. 71,6.

μήτρα παρθενική και να κυοφορηθεῖ ἑννέα μῆνες και να τραφεῖ με γάλα και να πάθει ὅλα τὰ ἀνθρώπινα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνο ποῦ ἐπρόκειτο να συμβεῖ ἦταν τόσο παράδοξο, ὥστε και ὅταν ἔγινε να μὴν πιστευθεῖ ἀπὸ πολλούς, πρῶτα στέλνει τοὺς προφήτες, για να ἀναγγεῖλουν αὐτὸ ἀκριβῶς. Γιατι και ὁ πατριάρχης αὐτὸ προανάγγειλε, ὅταν ἔλεγε: «ἀπὸ βλαστό, υἱέ μου, φύτερωσες· ξαπλώθηκες και κοιμήθηκες σὰν λιοντάρι». Και ὁ Ἡσαΐας, ὅταν ἔλεγε: «νά, ἡ παρθένος θὰ συλλάβει και θὰ γεννήσει υἱὸ και θὰ τὸν ὀνομάσουν Ἐμμανουήλ»⁴⁷. Και ἄλλοῦ πάλι: «εἶδαμε αὐτὸν σὰν παιδί, σὰν ρίζα σὲ διψασμένη γῆ»⁴⁸. Διψασμένη γῆ λέγει τὴν παρθενική μήτρα, γιατι δὲ δέχθηκε σπέρμα ἀνθρώπου, οὔτε ἀπόλαυσε συνουσία, ἀλλὰ τὸν γέννησε χωρὶς γάμο. Και πάλι, «παιδί γεννήθηκε για μᾶς, ὁ υἱὸς αὐτὸς δόθηκε σὲ μᾶς»· και πάλι, «θὰ φυτρώσει κλωνάρι ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, και ἄνθος ἀπὸ τὴ ρίζα αὐτὴ θ' ἀναβλαστήσει»⁴⁹.

Και ὁ Βαρούχ, ποῦ ἀναφέρεται στὸ βιβλίο τοῦ Ἰερεμία, λέγει: «αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς μας· κανεὶς ἄλλος δὲν μπορεῖ να συγκριθεῖ πρὸς αὐτὸν· ἀνακάλυψε ὅλους τοὺς δρόμους τῆς γνῶσης και τὴν ἔδωσε στὸν Ἰακώβ, τὸ δοῦλο του, και στὸν Ἰσραήλ τὸν ἀγαπημένο του. Ἐπειτα ἀπ' αὐτὰ φανερώθηκε πάνω στὴ γῆ και συναναστράφηκε με τοὺς ἀνθρώπους»⁵⁰. Και ὁ Δαβὶδ δηλώνοντας τὴν ἑνσαρκο παρουσία του ἔλεγε, «θὰ κατεβεῖ ὅπως ἡ βροχῆ ποῦ πέφτει πάνω σὲ μαλλί, και ὅπως ἡ σταγόνα ποῦ στάζει πάνω στὴ γῆ»⁵¹, γιατι μπῆκε ἀθόρυβα και ἀτάραχα στὴν παρθενική μήτρα.

4. Ὅμως δὲν ἦταν ἀρκετὰ αὐτὰ μόνο, ἀλλὰ και ὅταν ἦρθε, για να μὴ θεωρηθεῖ φανταστικὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ, δὲ βεβαιώνει τὸ πράγμα μόνο με τὴν ὄψη, ἀλλὰ και με πολὺ χρόνο και με τὸ γότι πέρασε ἀπ' ὅλα τὰ ἀνθρώπινα. Γιατι δὲν μπαίνει μόνο σὲ

έρχεται ἀπηρτισμένον καὶ πεπληρωμένον, ἀλλ' εἰς μήτραν παρθενικὴν, ὥστε καὶ κυοφορήσεως καὶ τόκων ἀνασχέσθαι, καὶ γαλακτοτροφίας, καὶ αὐξήσεως, καὶ τῷ μήκει τοῦ χρόνου καὶ τῇ διαφορᾷ τῶν ἡλικιωῶν ἀπασῶν πιστώσασθαι τὸ γενόμενον. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταται τὰ τῆς ἀποδείξεως μόνον, ἀλλὰ καὶ περιφέρων τὴν σάρκα, ἀφήσιν αὐτὴν τὰ τῆς φύσεως ἐλαττώματα ὑπομεῖναι, καὶ πεινῆσαι καὶ διψῆσαι καὶ καθυδῆσαι καὶ κοπιᾶσαι· τέλος καὶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος, ἀφήσιν αὐτὴν τὰ τῆς σαρκὸς παθεῖν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ 10 κρουνοὶ κατεφέροντο ἰδρώτων ἐξ αὐτῆς, καὶ ἄγγελος ἠύρισκετο αὐτὴν διακρατῶν, καὶ λυπεῖται καὶ ἀδημονεῖ· καὶ γὰρ πρὶν ἢ ταῦτα εἰπεῖν, φησὶν· «ἡ ψυχὴ μου τετάρακται, καὶ περιλυπὸς ἐστὶν ἕως θανάτου».

Εἰ οὖν τούτων ἀπάντων γενομένων τὸ πονηρὸν τοῦ δια- 15 βόλου στόμα διὰ Μαρκίωνος τοῦ Ποντικοῦ, καὶ Οὐαλεντίνου, καὶ Μανιχαίου τοῦ Πέρσου, καὶ ἐτέρων πλειόνων αἱρέσεων ἐπεχείρησεν ἀνατρέψαι τὸν περὶ τῆς οἰκονομίας λόγον, καὶ ἤχησε σατανικὴν τινα ἠχὴν λέγων, ὅτι οὐδὲ ἐσαρκώθη, οὐδὲ σάρκα περιεβάλετο, ἀλλὰ δόκησις τοῦτο ἦν καὶ 20 φαντασία, καὶ σκηνὴ καὶ ὑπόκρισις, καίτοι τῶν παθῶν βοῶντων, τοῦ θανάτου, τοῦ τάφου, τῆς πείνης· εἰ μηδὲν τούτων ἐγεγόνει, πῶς οὐ πολλῶ πλεον ὁ διάβολος τὰ πονηρὰ ταῦτα ἐνέσπειρε τῆς ἀσεβείας δόγματα; Διὰ τοι τοῦτο, ὥσπερ ἐπείνησεν, ὥσπερ ἐκαθέυδησεν, ὥσπερ ἐκοπίασεν, ὥσπερ ἔφα- 25 γεν, ὥσπερ ἔπιεν, οὕτω καὶ θάνατον παραιτεῖται, τὸ ἀνθρώπινον ἐνδεικνύμενος, καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως τὴν οὐκ ἀνεχομένην ἀπαθῶς ἀπορραγῆναι τῆς παρούσης ζωῆς.

Εἰ γὰρ μηδὲν τούτων εἰρήκει, εἶχεν ἂν εἰπεῖν, ὅτι εἰ ἄνθρωπος ἦν, ἔδει αὐτὸν παθεῖν τὰ τοῦ ἀνθρώπου. Τίνα δὲ ἐστὶ 30 ταῦτα; Τὸ μέλλοντα σταυροῦσθαι, καὶ δειλιᾶν καὶ ἀγωνιᾶν, καὶ μὴ ἀπαθῶς ἀπορρήγνυσθαι τῆς παρούσης ζωῆς· τῇ φύσει

53. Μαρκίων· αἱρεσιάρχης τοῦ 2ου αἰώνα. Συγκρότησε δυαρχικὸ θεολογικὸ σύστημα καὶ ἰδιαίτερη ἐκκλησία.

54. Οὐαλεντίνος· ἀρχηγέτης θρησκευτικοῦ συστήματος κατὰ τὸ 2ο αἰώνα.

55. Μανιχαῖος· ἰδρυτὴς θρησκευτικῆς αἵρεσης, τοῦ Μανιχαϊσμοῦ.

ἄνθρωπο τέλειο καὶ ὀλοκληρωμένο, ἀλλὰ σὲ μήτρα παρθενική, ὥστε νὰ ὑπομείνει καὶ κυοφορία καὶ γέννηση καὶ θηλασμό καὶ μεγάλωμα, καὶ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ μὲ τὴ διαφορά ὄλων τῶν ἡλικιῶν νὰ βεβαιώσει τὸ γεγονός. Καὶ δὲ σταματάει ἐδῶ ἢ ἀπόδειξη μόνο, ἀλλὰ καὶ περιφέροντας τὴ σάρκα του τὴν ἀφήνει νὰ ὑπομείνει τὰ ἐλαττώματα τῆς φύσης, δηλαδὴ καὶ νὰ πεινάσει καὶ νὰ διψήσει καὶ νὰ κοιμηθεῖ καὶ νὰ κοπιήσει· τέλος καὶ στὸ σταυρὸ ἐρχόμενος, τὴν ἀφήνει νὰ ὑποστεῖ τὰ παθήματα τῆς σάρκας. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἔβγαιναν ἀπ' αὐτὴν κρουνοὶ ἰδρώτων, καὶ ἄγγελος παρευρισκόταν γιὰ νὰ τὴ στηρίξει, καὶ ὁ Ἰησοῦς λυπᾶται καὶ ἀδημονεῖ. Γιατὶ πραγματικὰ πρὶν πεῖ αὐτά, λέγει· «ἡ ψυχὴ μου εἶναι ταραγμένη καὶ τὴν πλακώνει θανατερὴ λύπη»⁵².

Ἄν λοιπὸν, ἐνῶ ἔγιναν ὅλα αὐτά, τὸ πονηρὸ στόμα τοῦ διαβόλου μὲ τὸ Μαρκίωνα ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὸν Πόντο⁵³, τὸν Οὐαλεντίνου⁵⁴ καὶ τὸν Μανιχαῖο τὸν Πέρση⁵⁵ καὶ μὲ ἄλλες περισσότερες αἱρέσεις ἐπιχείρησε ν' ἀνατρέψει τὴ διδασκαλία γιὰ τὴ θεία οἰκονομία καὶ ἔβγαλε κάποια σατανικὴ φωνὴ λέγοντας πὼς δὲ σαρκώθηκε, οὔτε σάρκα φόρεσε, ἀλλὰ δοξασία ἦταν αὐτὸ καὶ φαντασία καὶ σκηνοθεσία καὶ προσποίηση, παρ' ὅλο ποὺ τὰ πάθη, ὁ θάνατος, ὁ τάφος καὶ ἡ πείνα φώναζαν, ἂν δὲν εἶχε γίνῃ τίποτε ἀπ' αὐτά, πὼς δὲ θὰ διέδιδε ὁ διάβολος πολὺ περισσότερο τὰ πονηρὰ αὐτὰ δόγματα τῆς ἀσέβειας; Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ὅπως πείνασε, ὅπως κοιμήθηκε, ὅπως κόπιασε, ὅπως ἔφαγε, ὅπως ἤπια, ἔτσι ἀρνεῖται καὶ τὸ θάνατο, ἀποδεικνύοντας τὸ ἀνθρώπινο καὶ τὴν ἀδυναμία τῆς φύσης, ποὺ δὲ θέλει ν' ἀποχωριθεῖ μὲ ἀπάθεια τὴν παρούσα ζωὴ.

Γιατὶ, ἂν δὲν εἶχε πεῖ τίποτε ἀπ' αὐτά, θὰ μπορούσε νὰ πεῖ ὅτι, ἂν ἦταν ἄνθρωπος, ἔπρεπε νὰ πάθει τὰ ἀνθρώπινα. Καὶ ποιά εἶναι αὐτά; Ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ σταυρωθεῖ καὶ δειλιάζει καὶ ἀγωνιᾷ καὶ δὲν ἀποχωρίζεται μὲ ἀπάθεια τὴν παρού-

γὰρ ἔγκειται τὸ φίλτρον τὸ περὶ τὰ παρόντα· διὰ τοι τοῦτο δεῖξαι βουλόμενος ἀληθῆ τῆς σαρκὸς τὴν περιβολήν, καὶ τὴν οἰκονομίαν πιστώσασθαι, μετὰ πολλῆς τῆς ἀποδείξεως τὰ πάθη γυμνὰ πριτίθησιν. Εἷς μὲν οὖν λόγος οὗτος· ἔστι δὲ καὶ 5 ἕτερος τούτου οὐκ ἐλάττων.

Τίς δὲ οὗτος; Παραγενόμενος ὁ Χριστός, πᾶσαν ἀρετὴν παιδεῦσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐβούλετο· ὁ δὲ παιδεύων οὐ λόγῳ μόνον διδάσκει, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ· αὕτη γὰρ ἡ ἀρίστη διδασκαλία ἐστὶ τοῦ διδάσκοντος. Ἐπεὶ καὶ κυβερνήτης παρα- 10 καθίζων τὸν μαθητὴν, δείκνυσι μὲν αὐτῷ πῶς κατέχει τοὺς οἴακας, προστίθησι δὲ καὶ λόγον τῷ ἔργῳ, καὶ οὔτε λέγει μόνον, οὔτε ἐργάζεται μόνον· ὁμοίως καὶ οἰκοδόμος παραστήσας τὸν μέλλοντα παρ' αὐτοῦ μανθάνειν πῶς τοῖχος ὑφαίνεται, δείκνυσι μὲν αὐτῷ διὰ τοῦ ἔργου, δείκνυσι δὲ αὐτῷ 15 καὶ διὰ τοῦ λόγου· ὡσαύτως καὶ ὑφάντης, καὶ ποικιλτῆς, καὶ χρυσοχόος, καὶ χαλκοτύπος, καὶ πᾶσα τέχνη διὰ λόγων τε καὶ ἔργων ἔχει τὸν διδάσκοντα. Ἐπεὶ οὖν καὶ αὐτὸς παρεγένετο παιδεῦσαι ἡμᾶς πᾶσαν ἀρετὴν, διὰ τοῦτο καὶ λέγει τὰ πρακτέα, καὶ ποιεῖ. «Ὁ γὰρ ποιήσας», φησί, «καὶ διδάξας, 20 οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν».

Σκόπει δέ· ἐκέλευσεν εἶναι ταπεινόφρονας καὶ πραεῖς, καὶ ἐδίδαξε διὰ τῶν ρημάτων. Ὅρα πῶς αὐτὰ παιδεύει καὶ διὰ τῶν πραγμάτων. Εἰπὼν, γάρ, «μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, μακάριοι οἱ πραεῖς», δείκνυσι πῶς αὐτὰ δεῖ κατορ- 25 θοῦν. Πῶς οὖν ἐδίδαξε; Λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτόν, καὶ ἔνιψε τῶν μαθητῶν τοὺς πόδας. Τί ταύτης ἴσον τῆς ταπεινοφροσύνης; Οὐκ ἔτι γὰρ διὰ τῶν λόγων μόνον ταύτην παιδεύει, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων. Πάλιν τὴν πραότητα καὶ τὴν ἀνεξικακίαν διδάσκει διὰ τῶν ἔργων. Πῶς; Ἐρραπίσθη παρὰ

56. Ματθ. 5,19.

57. Ματθ. 5,3-5.

58. Βλ. Ἰω. 13,4-5.

σα ζωή· γιατί μέσα στην ανθρώπινη φύση υπάρχει ή αγάπη για τὰ παρόντα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δείξει ἀληθινὴ τὴν ἐνσάρκωσή του καὶ νὰ ἐπιβεβαιώσει τὴ θεία οἰκονομία, προβάλλει μὲ ἰσχυρὴ ἀπόδειξη γυμνὰ τὰ πάθη του. Ἐνας λοιπὸν λόγος εἶναι αὐτός· ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλος ὄχι μικρότερος ἀπ' αὐτόν.

Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτός; Ὅταν ὁ Χριστὸς ἦρθε, ἤθελε νὰ διδάξει τοὺς ἀνθρώπους κάθε ἀρετὴ. Ὁ δάσκαλος ὅμως δὲ διδάσκει μόνο μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα, γιατί αὐτὴ εἶναι ἡ ἀριστη διδασκαλία τοῦ δασκάλου. Γιατὶ καὶ ὁ κυβερνήτης, ὅταν βάζει δίπλα του τὸ μαθητὴ, τοῦ δείχνει βέβαια πῶς νὰ κρατάει τὸ τιμόνι, ἀλλὰ προσθέτει καὶ λόγια στὴν πράξη, καὶ δὲ λέγει μόνο, οὔτε ἐργάζεται μόνο. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ οἰκοδόμος, ἀφοῦ τοποθετῆσει δίπλα του ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ μάθει πῶς χτίζεται ὁ τοῖχος, τοῦ δείχνει βέβαια μὲ τὴν πράξη, τοῦ δείχνει ὅμως καὶ μὲ λόγια. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ ὑφαντὴς καὶ ὁ κεντητὴς καὶ ὁ χρυσοχόος καὶ ὁ χαλκουργός, καὶ κάθε τέχνη ἔχει τὸ δάσκαλό της καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς ἦρθε νὰ μᾶς διδάξει κάθε ἀρετὴ, γι' αὐτὸ καὶ λέγει ὅσα πρέπει νὰ κάνουμε καὶ τὰ κάμνει ὁ ἴδιος. Γιατὶ λέγει, «ὅποιος ἔκαμε καὶ δίδαξε, αὐτὸς θὰ ὀνομασθεῖ μέγας στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁵⁶.

Πρόσεχε ὅμως· πρόσταξε νὰ εἴμαστε ταπεινόφρονες καὶ πράοι καὶ τὰ δίδαξε αὐτὰ μὲ τὰ λόγια. Βλέπε πῶς τὰ διδάσκει αὐτὰ καὶ μὲ τίς πράξεις. Γιατὶ λέγοντας, «μακάριοι εἶνα οἱ ταπεινόφρονες, μακάριοι οἱ πράοι»⁵⁷, δείχνει πῶς πρέπει νὰ τὰ κατορθώνουμε αὐτὰ. Πῶς λοιπὸν δίδαξε; Πῆρε μιὰ ποδιά καὶ ζώσθηκε μ' αὐτὴ, καὶ ἔπλυνε τὰ πόδια τῶν μαθητῶν του⁵⁸. Τί εἶναι ἴσο μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη αὐτὴ; Γιατὶ δὲν τὴ διδάσκει πιά μόνο μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα. Ἐπίσης τὴν πραότητα καὶ τὴν ἀνεξικακία τὰ διδάσκει μὲ τὰ ἔργα. Πῶς; Δέχθηκε

τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέως, καί φησιν, «εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δε καλῶς, τί με δέρεις;». Ἐκέλευσεν εὐχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν· πάλιν καὶ τοῦτο διὰ τῶν ἔργων παιδεύει· ἀναβὰς γὰρ ἐν τῷ σταυρῷ λέγει, «Πά-
5 τερ ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι». Ὡσπερ οὖν ἐκέλευσεν εὐχεσθαι, οὕτω καὶ αὐτὸς εὐχεται, σὲ παιδεύων εὐχεσθαι, οὐκ αὐτὸς ἄτονῶν ἀφιέναι.

Πάλιν ἐκέλευσεν εὖ ποιεῖν τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς, καὶ καλῶς ποιεῖν τοὺς ἐπηρεάζοντας· τοῦτο δὲ διὰ τῶν ἔργων ἐποίησε· τῶν γὰρ Ἰουδαίων τοὺς δαίμονας ἐξέβαλε, τῶν καλούντων αὐτὸν δαιμονῶντα, ἐλαύνοντας εὐηργέτει, ἐπιβουλεύοντας ἔτρεφε, σταυρῶσαι βουλομένους εἰς βασιλείαν ἐχειραγώγει. Ἐλεγε πάλιν τοῖς μαθηταῖς, «μὴ κτήσησθε χρυσόν, μηδὲ ἄργυρον, μηδε χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν», πρὸς
15 ἀκτημοσύνην ἀλείφων· τοῦτο πάλιν διὰ τῶν ἔργων ἐπαίδευεν οὕτω λέγων· «αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλιῖναι». Καὶ οὐκ ἦν αὐτῷ τράπεζα, οὐκ οἰκία, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδέν· οὐκ ἐπειδὴ ἠπό-
20 ρει, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπαίδευε τοὺς ἀνθρώπους ταύτην ἐλθεῖν τὴν ὁδόν.

Κατὰ δὴ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ εὐχεσθαι αὐτοὺς ἐδίδασκεν. Ἐλεγον οὖν αὐτῷ, «δίδαξον ἡμᾶς εὐχεσθαι». Διὰ τοῦτο καὶ εὐχεται, ἵνα ἐκεῖνοι μάθωσιν εὐχεσθαι. Ἀλλ' οὐκ
25 εὐχεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πῶς δεῖ εὐχεσθαι μαθεῖν αὐτοὺς ἐχρῆν· διὰ δὴ τοῦτο καὶ εὐχὴν παρέδωκεν οὕτως ἔχουσαν· «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανῶς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐ-

---

59. Ἰω. 18,23.

60. Λουκᾶ 23,34.

61. Ματθ. 10,9.

62. Ματθ. 8,20.

63. Λουκᾶ 11,1.

ράπισμα από τὸ δοῦλο τοῦ ἀρχιερέα καὶ λέγει· «ἂν εἶπα κάτι κακό, πὲς ποιό ἦταν αὐτό· ἂν ὅμως μίλησα σιωπῶντά, γιατί μὲ δέρνεις;»⁵⁹. Πρόσταξε νὰ προσευχόμεστε γιὰ τοὺς ἐχθροὺς μας. Καὶ αὐτὸ πάλι τὸ διδάσκει μὲ τὰ ἔργα, γιατί ὅταν ἀνέβηκε πάνω στὸ σταυρὸ λέγει· «Πατέρα, συγχώρησέ τους, γιατί δὲν ξέρουν τί κάνουν»⁶⁰. Ὅπως λοιπὸν ἔδωσε ἐντολὴ νὰ προσευχόμεστε, ἔτσι καὶ ὁ ἴδιος προσεύχεται, γιὰ νὰ διδάξει ἐσένα νὰ προσεύχεσαι, γιατί καὶ ὁ ἴδιος δὲν παύει νὰ συγχωρεῖ.

Ἐπίσης διέταξε νὰ εὐεργετοῦμε ὄσους μᾶς μισοῦν καὶ νὰ ὠφελοῦμε ὄσους μᾶς βλάπτουν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμε μὲ τὰ ἔργα· γιατί ἔδιωξε τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, πὸν τὸν ὀνόμαζαν δαιμονισμένο, εὐεργετοῦσε ἐκείνους πὸν τὸν καταδίωκαν, ἔτρεφε ἐκείνους πὸν τὸν ἐπιβουλεύονταν, ὀδηγοῦσε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐκείνους πὸν ἤθελαν νὰ τὸν σταυρώσουν. Ἐλεγε πάλι στοὺς μαθητές του, «μὴν πάρετε στὸ ζωνάρι σας χρυσὸ ἢ ἀσημένιο ἢ χάλκινο νόμισμα»⁶¹, μὲ σκοπὸ νὰ τοὺς προετοιμάσει στὴν ἀκτημοσύνη. Αὐτὸ πάλι τὸ δίδασκε μὲ τὰ ἔργα λέγοντας αὐτό· «οἱ ἀλεπούδες ἔχουν καταφύγιο καὶ τὰ πουλιὰ τοῦ οὐρανοῦ ἔχουν φωλιά· ὁ Υἱὸς ὅμως τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει ποῦ νὰ γείρει τὸ κεφάλι του»⁶². Καὶ δὲν εἶχε τραπέζι, οὔτε σπίτι, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια· ὄχι γιατί ἦταν φτωχός, ἀλλὰ γιατί δίδασκε τοὺς ἀνθρώπους ν' ἀκολουθήσουν αὐτὸν τὸν τρόπο ζωῆς.

Κατὰ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο τοὺς δίδασκε πάλι καὶ νὰ προσεύχονται. Τοῦ ἔλεγαν, λοιπὸν, «δίδαξέ μας νὰ προσευχόμεστε»⁶³. Γι' αὐτὸ καὶ προσεύχεται, γιὰ νὰ μάθουν ἐκεῖνοι νὰ προσεύχονται. Ἄλλ' ὄχι μόνο νὰ προσεύχονται, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ μάθουν καὶ πῶς πρέπει νὰ προσεύχονται. Γι' αὐτὸ λοιπὸν τοὺς παρέδωσε καὶ προσευχὴ πὸν ἔχει ὡς ἐξῆς· «Πατέρα μας, πὸν βρίσκεσαι στοὺς οὐρανοὺς, ἃς ἀγιασθεῖ τὸ ὄνομά σου· ἃς ἔρθει ἡ βασιλεία σου· ἃς γίνει τὸ θέλημά σου καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώ-

ρανῶ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν», τοῦτ' ἔστιν, εἰς κίνδυνον, εἰς ἐπιβουλάς.

5 Ἐπεὶ οὖν ἐκέλευσεν εὐχεσθαι, «μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν», τοῦτο αὐτὸ διδάσκει αὐτοὺς δι' αὐτοῦ τοῦ πράγματος λέγων, «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο», παιδεύων ἅπαντας τοὺς ἀγίους μὴ ἐπιπηδᾶν τοῖς κινδύνοις, μηδὲ ἐπιρρίπτειν ἑαυτούς, ἀλλ' ἀναμέ-
10 νειν μὲν ἐπιόντας, καὶ ἀνδρείαν πᾶσαν ἐπιδείκνυσθαι· μὴ μὴν αὐτοὺς προπηδᾶν, μηδὲ πρῶτους ὁμόσε τοῖς δεινοῖς ἰέναι. Τί δήποτε; Καὶ ταπεινοφροσύνην διδάσκων, καὶ τῶν τῆς κενοδοξίας ἐγκλημάτων ἀπαλλάττων. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἐνταῦθα, ὅτε ταῦτα ἔλεγεν, «ἀπελθών», φησί, «προσηύξατο»· καὶ μετὰ
15 τὸ προσεύξασθαι λέγει τοῖς μαθηταῖς οὕτως· «οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ; Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν». Ὁρᾷς ὅτι οὐ προσεύχεται μόνον, ἀλλὰ καὶ παραινεῖ; «Τὸ μὲν γὰρ πνεῦμα πρόθυμον», φησὶν, «ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενής». Τοῦτο δὲ ἔλεγε, τύφου τὴν ψυ-
20 χὴν αὐτῶν κενῶν, καὶ ἀπονοίας ἀπαλλάττων, συνεσταλμένους ποιῶν, μετριάζειν παρασκευάζων.

Ὁ τοίνυν ἠβούλετο αὐτοὺς διδάσκειν εὐχεσθαι, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἠῤῥατο ἀνθρωπίνως, οὐ κατὰ τὴν θεότητα (ἀπαθὲς γὰρ τὸ Θεῖον), ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἠῤῥατο δὲ παι-
25 δεύων ἡμᾶς εὐχεσθαι, καὶ ἀεὶ ζητεῖν τῶν δεινῶν τὴν ἀπαλλαγὴν· εἰ δὲ μὴ ἐγχωροίη, στέργειν τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα. Διὰ τοῦτο ἔλεγε, «πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ»· οὐκ

64. Ματθ. 6,9-13.

65. Ματθ. 26,40. 41.

πους, ὅπως γίνεται ἀπὸ τὶς οὐράνιες δυνάμεις. Δῶσε μας σήμε-
ρα τὸ ἀπαραίτητο γιὰ τὴ ζωὴ μας ψωμί, κὶ συγχώρησε τὶς
ἁμαρτίες μας, ὅπως καὶ ἐμεῖς συγχωροῦμε τοὺς δικούς μας
ὀφειλέτες· καὶ μὴ μᾶς ἀφήσεις νὰ περιπέσουμε σὲ πειρασμό»⁶⁴,
δηλαδή, σὲ κίνδυνο, σὲ ἐπιβουλές.

Ἐπειδὴ λοιπὸν διέταξε νὰ προσεύχονται, «μὴ μᾶς ἀφή-
σεις νὰ περιπέσουμε σὲ πειρασμό», αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἴδιο τοὺς
διδάσκει μὲ τὴν πράξη, λέγοντας, «Πατέρα, ἂν εἶναι δυνατό, ἄς
ἄποφύγω τὸ ποτήρι αὐτό», διδάσκοντας ὅλους τοὺς πιστοὺς νὰ
μὴν ὀρμοῦν στοὺς κινδύνους, οὔτε νὰ χάνουν τὸ θάρρος τους,
ἀλλὰ νὰ τοὺς ὑπομένουν ὅταν ἐπέρχονται καὶ νὰ δείχνουν κάθε
ἀνδρεία, ὅμως νὰ μὴν τρέχουν ἀπὸ πρὶν, οὔτε νὰ ὀρμοῦν πρῶτοι
στὰ δεινά. Γιατί λοιπὸν; Γιὰ νὰ τοὺς διδάξει τὴν ταπεινοφροσύ-
νη καὶ γιὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὶς κατηγορίες τῆς ματαιοδο-
ξίας. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ ὅταν ἔλεγε αὐτά, «ἀπομακρύν-
θηκε», λέγει, «καὶ προσευχήθηκε»· καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν προσ-
ευχὴ λέγει στοὺς μαθητὲς τὰ ἐξῆς: «δὲν μπορέσατε οὔτε μιὰ
ῥα νὰ μείνετε ξάγρυπνοι μαζί μου; Μένετε ξάγρυπνοι καὶ
προσεύχεστε, γιὰ νὰ μὴν περιπέσετε σὲ πειρασμό»⁶⁵. Βλέπεις
ὅτι δὲν προσεύχεται μόνο, ἀλλὰ καὶ συμβουλεύει; «Τὸ πνεῦμα
εἶναι πρόθυμο», λέγει, «ἀλλὰ ἡ σὰρκα ἀδύναμη». Καὶ αὐτὸ τὸ
ἔλεγε, γιὰ νὰ διώξει τὴν ὑπερηφάνεια ἀπο τὴν ψυχὴ τους, νὰ
τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν ἀλαζονεία, νὰ τοὺς κάνει προσεκτι-
κούς, νὰ τοὺς καταστήσει μετριοφρονες.

Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ἤθελε νὰ τοὺς διδάξει γιὰ νὰ προσεύχο-
νται, τὸ ἴδιο καὶ ἐκεῖνος προσευχήθηκε σὰν ἄνθρωπος, ὄχι
κατὰ τὴ θεία φύση (γιατὶ τὸ Θεῖο δὲν παθαίνει τίποτε), ἀλλὰ
κατὰ τὴν ἀνθρώπινη. Προσευχήθηκε ὅμως γιὰ νὰ μᾶς διδάξει
νὰ προσευχόμαστε καὶ νὰ ζητοῦμε πάντοτε τὴν ἀπαλλαγὴ μας
ἀπὸ τὰ δεινά· ἂν ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατό, νὰ ὑπομένουμε
ὅσα φαίνονται στὸ Θεὸ καλά. Γι' αὐτὸ ἔλεγε, «ὅμως ἄς μὴ γίνει

ἐπειδὴ ἄλλο μὲν αὐτοῦ βούλημα, ἄλλο δὲ τοῦ Πατρός· ἀλλ' ἵνα παιδεύσῃ τοὺς ἀνθρώπους, κἂν ἀγωνιῶσι, κἂν τρέμωσι, κἂν κίνδυνος ἐπιῆ, κἂν μὴ βούλωνται ἀπορραγῆναι τῆς παρούσης ζωῆς, ὁμῶς τοῦ οἰκείου βουλήματος προτιμᾶν τὸ τοῦ
 5 Θεοῦ βούλημα· ὅπερ οὖν καὶ Παῦλος παιδευθεὶς, ἀμφοτέρα ταῦτα διὰ τῶν ἔργων ἔδειξε τοὺς τε γὰρ πειρασμοὺς ἠξίωσεν ἀποκινηθῆναι αὐτοῦ, οὕτω λέγων, «ὕπερ τούτου τρίτον τὸν Κύριον παρεκάλεσα»· καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἔδοξε τῷ Θεῷ, φησί, «δι' ὃ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσι, ἐν διωγμοῖς».

10 Τάχα δὲ ἀσαφὲς τὸ εἰρημένον· οὐκοῦν ποιῶ αὐτὸ σαφέστερον. Ἐκινδύνευσεν πολλὰ ὁ Παῦλος, καὶ ἠύξατο μὴ κινδυνεύειν. Ἦκουσεν οὖν τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ὅτι «ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμις μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Ἐπεὶ οὖν εἶδε τοῦ Θεοῦ θέλημα ὄν, λοιπὸν τὸ ἑαυτοῦ θέλημα
 15 ὑποτάττει τῷ τοῦ Θεοῦ θελήματι. Ταῦτα τοίνυν ἀμφοτέρα ἀπὸ τῆς εὐχῆς ταύτης ἐπαίδευσεν, μήτε ἐπιπηδᾶν τοῖς κινδύνοις, ἀλλὰ καὶ εὐχεσθαι μὴ ἔμπεσεῖν εἰς αὐτούς· εἰ δὲ ἐπέλθοιεν, φέρειν αὐτοὺς γενναίως, καὶ τοῦ οἰκείου θελήματος προτιμᾶν τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα.

20 Ταῦτα οὖν εἰδότες, εὐχόμεθα μὲν μηδέποτε εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν· κἂν εἰσέλθωμεν, παρακαλῶμεν τὸν Θεὸν διδόναι ἡμῖν ὑπομονὴν καὶ ἀνδρείαν, καὶ τὸ αὐτοῦ θέλημα παντὸς θελήματος ἡμῶν προτιμῶμεν. Οὕτω γὰρ καὶ τὸν παρόντα βίον μετὰ ἀσφαλείας διανύσομεν, καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτευξόμεθα· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι
 25 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὅπως ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὅπως θέλεις ἐσύ»· ὄχι βέβαια γιατί ἄλλο ἦταν τὸ δικό του θέλημα καὶ ἄλλο τοῦ Πατέρα του, ἀλλὰ γιὰ νὰ διδάξει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ στὴν περίπτωση ἀκόμα πού ἀγωνιοῦν ἢ τρέμουν ἢ ἔρχεται ἐναντίον τους κάποιος κίνδυνος ἢ δὲ θέλουν ν' ἀποχωρισθοῦν τὴν παρούσα ζωὴ, ἀπὸ τὸ δικό τους θέλημα νὰ προτιμοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος διδάχθηκε καὶ τὰ ἀπέδειξε καὶ τὰ δύο μὲ τὰ ἔργα. Γιατὶ ζήτησε καὶ οἱ πειρασμοὶ ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπ' αὐτόν, λέγοντας, «γι' αὐτὸ παρακάλεσα τρεῖς φορές τὸν Κύριο», καὶ ἐπειδὴ δὲ φάνηκε καλὸ στὸ Θεὸ λέγει· «γι' αὐτὸ χαίρομαι στίς ἀσθένειες, στίς ὑβρεῖς, στοὺς διωγμούς»⁶⁶.

Ἴσως εἶναι ἀσαφές αὐτὸ πού λέχθηκε· τὸ κάνω λοιπὸν σαφέστερο. Κινδύνεψε πολλές φορές ὁ Παῦλος καὶ προσευχήθηκε νὰ μὴν κινδυνεύει. Ἄκουσε τότε τὸ Χριστὸ νὰ λέγει· «σοῦ ἀρκεῖ ἡ χάρη μου, γιατί ἡ δύναμή μου φανερώνεται στὴν πληρότητά της μέσα στὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία σου»⁶⁷. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶδε πὼς ἦταν θέλημα τοῦ Θεοῦ, στὴ συνέχεια ὑποτάσσει τὸ δικό του θέλημα στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ δύο δίδαξε μὲ τὴν προσευχὴ αὐτή, δηλαδή, νὰ μὴ ριχνόμαστε στοὺς κινδύνους, ἀλλὰ καὶ νὰ προσευχόμαστε νὰ μὴν περιπέσουμε σ' αὐτούς· ἂν ὅμως ἔρθουν νὰ τοὺς ὑποφέρουμε μὲ γενναιότητα καὶ ἀπὸ τὸ δικό μας θέλημα νὰ προτιμοῦμε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἃς προσευχόμαστε νὰ μὴν περιπέσουμε ποτὲ σὲ πειρασμό· καὶ ἂν περιπέσουμε, ἃς παρακαλοῦμε τὸ Θεὸ νὰ μᾶς δίνει ὑπομονὴ καὶ ἀνδρεία καὶ ἃς προτιμοῦμε τὸ θέλημά του ἀπὸ κάθε ἄλλο θέλημα. Γιατὶ ἔτσι καὶ τὴν παρούσα ζωὴ θὰ περάσουμε μὲ ἀσφάλεια καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ θὰ ἐπιτύχουμε, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχουμε μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

**ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΘΕΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΕΣΘΑΙ,
καὶ εἰς τό, «Στενὴ ἡ πύλη», καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ
ἐρμηνεῖα τῆς προσευχῆς τοῦ, «Πάτερ ἡμῶν»**

1. Πᾶσης μὲν θεοπνεύστου Γραφῆς ἡ ἀνάγνωσις γίνεται τοῖς προσέχουσιν εὐσεβείας ἐπίγνωσις· ἡ δὲ σεπτὴ τῶν Εὐαγγελίων γραφὴ ὑψηλοτέρων ἐστὶ διδαγμάτων ὑπεροχὴ· τὰ γὰρ ἐν αὐτοῖς ἐμφερόμενα λόγια ὑψίστου Βασιλέως ὑπάρχει θεσπίσματα. Διὸ 5 καὶ φοβερὰ τις ἠπειλήται κόλασις τοῖς μὴ φυλάττουσιν ἀκριβῶς τὰ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένα. Εἰ γὰρ τῶν ἐπὶ γῆς ἀρχόντων ὁ παραβαίνων τοὺς νόμος ἀπαραίτητον ὑφίσταται κόλασιν, πόσῳ μᾶλλον ἀφορήτοις ἐκδοθήσεται βασάνοις ὁ τοῦ ἐπουρανίου Δεσπότη ἀθετῶν τὰ προστάγματα; Ἐπεὶ οὖν μέγας ἐστὶν ὁ τῆς ἀπρο- 10 σεξίας κίνδυνος, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας προσέχωμεν τῇ ἀκροάσει τῶν ἀρτίως ἀναγνωσθέντων ἡμῖν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ρημάτων. Τίνα δὲ ταῦτά ἐστι; «Στενὴ», φησὶν, «ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν· καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν». Καὶ πάλιν· «πλατεῖα ἡ πύλη, καὶ εὐρύχωρος ἡ 15 ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσὶν οἱ διερχόμενοι δι' αὐτῆς».

Τούτων ἐγὼ συνεχῶς ἀκούων τῶν λόγων, καὶ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἐπὶ τὰ μάτια βλέπων σπουδῆν, λίαν θαυμάζω

---

1. Ματθ. 7,14.

2. Ματθ. 7,13.

Ο Μ Ι Λ Ι Α

ΠΕΡΙ ΣΥΜΦΩΝΗΣ ΜΕ ΤΟ ΘΕΛΗΜΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΖΩΗΣ

Ἐπίσης στὸ «Εἶναι στενὴ ἡ πύλη» καὶ τὰ ἐπόμενα,
καὶ ἐρμηνεῖα τῆς προσευχῆς τοῦ «Πάτερ ἡμῶν»

1. Ἡ ἀνάγνωση ὅλης τῆς θεόπνευστης Γραφῆς γίνεται, σ' ἐκείνους ποὺ προσέχουν, ἐπίγνωση τῆς εὐσέβειας. Ἡ σεπτὴ ὁμως γραφὴ τῶν Εὐαγγελίων εἶναι ἀνώτερη σὲ ὑψηλότερα διδάγματα, γιατί τὰ ἀναφερόμενα σ' αὐτὰ λόγια εἶναι προστάγματα τοῦ ὕψιστου Βασιλιᾶ. Γι' αὐτὸ καὶ ἔχει ἀπειληθεῖ φοβερὴ τιμωρία γιὰ ὅσους δὲ φυλάγουν μὲ ἀκρίβεια τὰ λόγια του. Ἄν λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ παραβαίνει τοὺς νόμους τῶν ἀρχόντων τῆς γῆς τιμωρεῖται ὅπωςδήποτε, πόσο περισσότερο θὰ παραδοθεῖ σὲ ἀφόρητα βασανιστήρια ἐκεῖνος ποὺ παραβαίνει τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ; Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι μεγάλος ὁ κίνδυνος τῆς ἀπροσεξίας, ἃς προσέχουμε μὲ πολλῇ ἀκρίβεια στὴν ἀκρόαση τῶν λόγων ποὺ πρὶν λίγο διαβάστηκαν σὲ μᾶς ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο. Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοί; «Στενὴ», λέγει, «εἶναι ἡ πύλη καὶ γεμάτος δυσκολίες ὁ δρόμος ποὺ ὀδηγεῖ στὴ ζωὴ, καὶ λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν βρίσκουν»¹. Καὶ πάλι· «πλατιὰ εἶναι ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ὁ δρόμος ποὺ ὀδηγεῖ στὴν καταστροφή, καὶ πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ βαδίζουν αὐτόν»².

Ἄκουοντας ἐγὼ συνέχεια αὐτὰ τὰ λόγια καὶ βλέποντας τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὰ μάταια, θαυμάζω πάρα πολὺ

τῶν εἰρημένων τὴν ἀλήθειαν. Πάντες γὰρ διὰ τῆς πλαισίας βα-
 δίζουσιν ὁδοῦ, πάντες εἰς τὰ παρόντα κεχήνασι πράγματα, καὶ
 τῶν μελλόντων οὐδέποτε λαμβάνουσιν ἔννοιαν· ἀλλ' εἰς μὲν τὰς
 σωματικὰς ἀπολαύσεις ἀδιαλείπτως ἐπείγονται, τὰς δὲ ψυχὰς
 5 ἐῶσιν ἐν λιμῶ κατατήκεσθαι· καὶ μυρία καθ' ἐκάστην ἡμέραν
 λαμβάνοντες τραύματα, οὐδέποτε αἴσθησιν ἔχουσι τῶν ἐν οἷς
 εἰσι κακῶν· καὶ τῶν μὲν τοῦ σώματος ἔνεκα παθημάτων, φοι-
 τῶσι πρὸς τοὺς ταῦτα θεραπεύοντας· καὶ αὐτοὺς δὲ τούτους οἷ-
 καδε παραπέμπονται, καὶ μισθοὺς παρέχουσιν ὅτι μάλιστα πλεί-
 10 στους, καὶ καρτερίαν ἐπιδείκνυνται πολλήν, καὶ τῆς ἐπιπόνου
 θεραπείας ἀνέχονται, ἵνα τὴν ἐκείνου ὑγίαν ὠνήσωνται· τῆς δὲ
 ψυχῆς κακῶς διακειμένης παντελῶς ἀμελοῦσι, καὶ τὴν ἀξίερα-
 στον αὐτῆς ὑγίαν λαβεῖν οὐ σπουδάζουσι, καίτοι σαφῶς ἐπι-
 στάμενοι, ὅτι τὸ μὲν σῶμα θνητόν ἐστι καὶ ἐπίκηρον, καὶ τοῖς
 15 ἑαρινοῖς προσέοικεν ἄνθεσιν· ὁμοίως γὰρ ἐκείνοις μαραίνεται
 καὶ σβέννυται, καὶ φθορᾷ παραδίδοται· τὴν δὲ ψυχὴν ἴσασι
 ἀθανασία τετιμημένην, καὶ κατ' εἰκόνα θεῖαν γεγεννημένην, καὶ
 τοῦ ζώου πεπιστευμένην τοὺς οἴακας.

Ὅπερ γὰρ ἐστὶν ἠνίοχος ἄρματι, καὶ κυβερνήτης πλοίῳ,
 20 καὶ μουσικὸς ὄργανῳ, τοῦτο εἶναι τῷ γηῖνῳ τούτῳ σκεύει τὴν
 ψυχὴν ὁ πλάστης ἐνομοθέτησεν. Αὕτη γὰρ κατέχει τὰς ἠνίας,
 καὶ κινεῖ τὰ πηδάλια, καὶ τὰ χορδὰς ἀνακρούεται, καὶ εὖ μὲν
 τοῦτο πράττουσα, τὸ παναρμόνιον τῆς ἀρετῆς ἀνακρούεται μέ-
 λος· ὅταν δὲ ἡ χαλάση τοὺς φθόγγους, ἢ διατείνῃ πέρα τοῦ δέον-
 25 τος, καὶ τῇ τέχνῃ καὶ τῇ ἀρμονίᾳ λυμαίνεται. Ταύτης τοίνυν ἀμε-
 λοῦσιν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐδὲ βραχείας αὐτὴν ἐπι-
 μελείας ἀξιοῦσιν, ἀλλ' ἅπαντα τῆς ζωῆς αὐτῶν τὸν χρόνον εἰς
 τὰς σωματικὰς ἀναλίσκουσι φροντίδας. Καὶ οἱ μὲν τὸν τῶν ναυ-
 τίλων ἀσπάζονται βίον, καὶ κύμασι καὶ πνεύμασι μάχονται, τὴν

τὴν ἀλήθεια αὐτῶν ποὺ λέχθησαν. Γιατὶ ὅλοι βαδίζουν στὸν εὐρύχωρο δρόμο, ὅλοι εἶναι ἀπορροφημένοι ἀπὸ τὰ παρόντα πράγματα καὶ δὲ σκέπτονται ποτὲ τὰ μελλοντικά. Καὶ στὶς σωματικὲς βέβαια ἀπολαύσεις τρέχουν συνέχεια, ἐνῶ ἀφήνουν τὶς ψυχὲς τους νὰ λειώνουν στὴν πείνα. Καὶ μολονότι κάθε ἡμέρα δέχονται ἀπειρὰ τραύματα, ποτὲ δὲν καταλαβαίνουν τὰ κακὰ στὰ ὁποῖα βρίσκονται. Ἐπίσης γιὰ τὰ παθήματα τοῦ σώματος ἐπισκέπτονται ἐκείνους ποὺ τὰ θεραπεύουν, καὶ τοὺς καλοῦν καὶ τοὺς ἴδιους στὸ σπίτι τους, καὶ τοὺς ἀμείβουν ὅσο μποροῦν περισσότερο, καὶ ὑπομονὴ δείχνουν μεγάλη, καὶ τὴν κουραστικὴν θεραπείαν ἀνέχονται γιὰ ν' ἀγοράσουν τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος. Τὴν ψυχὴ ὅμως, ἂν καὶ βρίσκεται σὲ κακὴ κατάστασι, τὴν παραμελοῦν τελείως, καὶ δὲ φροντίζουν ν' ἀποκτήσουν τὴν πολυπόθητην ὑγείαν της, μολονότι γνωρίζουν καλὰ ὅτι τὸ σῶμα εἶναι θνητὸ καὶ φθαρτὸ καὶ εἶναι ὅμοιο μὲ τὰ ἀνοιξιὰτικα ἀνθη—γιατὶ σὰν καὶ ἐκεῖνα μαραίνεται καὶ σβῆνει καὶ παραδίνεται στὴ φθορά—, ἐνῶ ξέρουν ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει τιμηθεῖ μὲ ἀθανασία, ἔχει γίνει σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχει ἀναλάβει τὴν καθοδήγησιν τοῦ σώματος.

Γιατὶ ὅ,τι ἀκριβῶς εἶναι ὁ ἡνίοχος στὸ ἄρμα, καὶ ὁ κυβερνήτης στὸ πλοῖο, καὶ ὁ μουσικὸς στὸ ὄργανο, αὐτὸ ὄρισε ὁ δημιουργὸς νὰ εἶναι ἡ ψυχὴ στὸ γήινο αὐτὸ σκεῦος. Γιατὶ αὐτὴ κρατᾷ τὰ χαλινάρια καὶ κινεῖ τὰ πηδάλια καὶ ἀνακρούει τὶς χορδὰς καί, ὅταν τὸ κάνει αὐτὸ καλά, ἀνακρούει τὸ παναρμόνιο μέλος τῆς ἀρετῆς, ὅταν ὅμως ἡ χαλαρώσει τοὺς φθόγγους ἢ τοὺς αὐξήσει περισσότερο ἀπ' ὅσο πρέπει, καταστρέφει καὶ τὴν τέχνην καὶ τὴν ἀρμονίαν. Αὐτὴ λοιπὸν παραμελοῦν οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ δὲν τὴ θεωροῦν ἄξια γιὰ λίγη φροντίδα, ἀλλὰ ξοδεύουν ὅλο τὸ χρόνον τῆς ζωῆς τους στὶς σωματικὰς φροντίδας. Καὶ ἄλλοι ἐπιδιώκουν τὴ ζωὴ τῶν ναυτικῶν καὶ μάχονται μὲ τὰ κύματα καὶ τοὺς ἀνέμους, φέρνοντας μαζί τους τὴ ζωὴν καὶ τὸ

ζωὴν καὶ τὸν θάνατον μεθ' ἑαυτῶν περιφέροντες, καὶ τὰς τῆς σωτηρίας ἐλπίδας ἐν ὀλίγαις σανίσι κατέχοντες· οἱ δὲ τὸν τῆς γεωπονίας ἀναδέχονται ἰδρῶτα, βοῦς ἀροτῆρας ζευγνύντες, καὶ τὴν γῆν ἀροτριῶντες, καὶ νῦν μὲν σπεύροντες καὶ θερίζοντες, νῦν 5 δὲ φυτεύοντες καὶ τρυφῶντες, καὶ ἅπας αὐτοῖς ὁ χρόνος μετὰ τῆς τοιαύτης ὀδεύει ταλαιπωρίας· οἱ δὲ τὰς ἐμπορίας ἐπέρχονται, καὶ ὑπὲρ τούτων τὰς ἐν τῇ γῆ τε καὶ θαλάττῃ ποιοῦνται ἀποδημίας, καὶ τῆς οἰκείας τὴν ἀλλοδαπὴν προτιμῶσι, καὶ πατρίδα, καὶ γένος καὶ φίλους καὶ ὁμοζύγους μετὰ παίδων καταλιμ- 10 πάνοντες, ὀλίγων ἔνεκα κερδῶν τὴν ξένην ἀσπάζονται.

Καὶ τί δεῖ πάσας καταλέγειν τὰς τέχνας, ἃς ταῖς χρεῖαις τοῦ σώματος ἐξεῦρον οἱ ἄνθρωποι, ἐν αἷς διημερεύοντες καὶ διανυκτερεύοντες, τὴν μὲν ἐκείνου θεραπείαν ἑαυτοῖς περιποιῶνται, τὴν δὲ ψυχὴν ὑπερορῶσι πεινῶσάν τε καὶ διψῶσαν 15 καὶ αὐχμῶσαν καὶ ρυπῶσαν, καὶ ὑπὸ μυρίων ἐνοχλουμένην κακῶν; Καὶ μετὰ πολλοῦς ἰδρῶτας καὶ πόνους οὐδὲ τὸ θνητὸν σῶμα θανάτου κρεῖττον ἐργάζονται, καὶ τὴν ἀθάνατον μετὰ τοῦ θνητοῦ ταῖς ἀθανάτοις ὑποβάλλουσι τιμωρίας.

2. Διὰ τοῦτο λίαν ὀλοφυρόμενος τὴν περικεχυμένην ἄγνοιαν 20 ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς, καὶ τῆς ἐπικειμένης αὐτοῖς ἀχλύος τὴν παχύτητα, ἐβουλόμην μὲν εὐρεῖν σκοπιὰν ὑψηλὴν ὑποδεικνύουσάν μοι πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων γένη· ἐβουλόμην δὲ καὶ φωνῆς τυχεῖν, πάντα περιηχούσης τὰ πέρατα, καὶ πᾶσιν ἀρκούσης τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ στήναι καὶ βοῆσαι, καὶ τὴν Δαυϊδικὴν 25 ἐκείνην ἀνακράζαι φωνήν· «υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι; ἵνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα καὶ ζητεῖτε ψεῦδος», προτιμῶντες τῶν οὐρανίων τὰ φθειρόμενα; Ἔως πότε τοὺς ὀφθαλμοὺς μύετε, καὶ τὰ ὦτα βύετε, καὶ τῆς θείας φωνῆς οὐκ ἀκούετε, τῆς καθ' ἑκάστην ἡμέραν βοώσης· «αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται

θάνατο καὶ στηρίζοντας τὶς ἐλπίδες τῆς σωτηρίας τους σὲ λίγες σανίδες. Ἄλλοι προτιμοῦν τὸν ἰδρώτα τῆς γεωργίας, ζεύοντας στὸ ἄροτρο βόδια καὶ ὀργώνοντας τὴ γῆ, καὶ ἄλλοτε σπέρνοντας καὶ θερίζοντας, καὶ ἄλλοτε φυτεύοντας καὶ τρυγώντας, καὶ ὅλος τους ὁ χρόνος προχωρεῖ μὲ τέτοια ταλαιπωρία. Ἄλλοι ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ γι' αὐτὸ ταξιδεύουν στὴν ξηρὰ καὶ τὴ θάλασσα καὶ προτιμοῦν ἀπὸ τὴ δική τους τὴν ξένη χώρα, ἐγκαταλείποντας καὶ πατρίδα καὶ συγγένεια καὶ φίλους καὶ τὶς γυναῖκες τους μαζί μὲ τὰ παιδιά τους, καὶ ἐπιζητοῦν τὴν ξένη χώρα γιὰ λίγα κέρδη.

Καὶ γιατί πρέπει ν' ἀναφέρω ὅλες τὶς τέχνες, τὶς ὁποῖες ἀνακάλυψαν οἱ ἄνθρωποι γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος, στίς ὁποῖες περνοῦν ὅλη τους τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα καὶ φροντίζουν γιὰ τὴν περιποίησή του, ἐνῶ ἀνέχονται νὰ πεινάει ἡ ψυχὴ τους καὶ νὰ διψάει καὶ νὰ εἶναι ξηρὴ καὶ ρυπαρὴ καὶ νὰ ἐνοχλεῖται ἀπὸ ἄπειρα κακά; Καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς ἰδρωτὲς καὶ κόπους οὔτε τὸ θνητὸ σῶμα δὲν τὸ κάνουν ἀνώτερο ἀπὸ τὸ θάνατο, καὶ τὴν ἀθάνατη ψυχὴ τὴν ὑποβάλλουν μαζί μὲ τὸ θνητὸ σῶμα στίς αἰώνιες τιμωρίες.

2. Γι' αὐτό, θρηνώντας πάρα πολὺ γιὰ τὴν ἄγνοια ποὺ ἔχει καταπλημμυρισμένες τὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων καὶ γιὰ τὸ πυκνὸ σκοτάδι ποὺ ἀπλώνεται γύρω τους, ἤθελα βέβαια νὰ βρῶ κάποια ψηλὴ σκοπιὰ ποὺ νὰ μοῦ φανερῶνει ὅλα τὰ γένη τῶν ἀνθρώπων· ἤθελα ἐπίσης νὰ ἔχω φωνή, ποὺ νὰ ἀντηχεῖ σὲ ὅλα τὰ πέρατα καὶ νὰ φθάνει σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς, καὶ νὰ σταθῶ καὶ νὰ φωνάξω καὶ νὰ βγάλω ἐκείνη τὴ φωνὴ τοῦ Δαβίδ· «ἄνθρωποι, μέχρι πότε θὰ ἔχετε σκληρὴ τὴν καρδιά σας; Γιατί ἀγαπᾶτε τὴ ματαιότητα καὶ ἐπιζητεῖτε τὸ ψεῦδος»³, προτιμώντας τὰ φθαρτὰ ἀπὸ τὰ οὐράνια; Μέχρι πότε θὰ κλείνετε τὰ μάτια καὶ θὰ βουλλώνετε τὰ αὐτιά σας καὶ δὲ θ' ἀκοῦτε τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ ποὺ κάθε μέρα φωνάζει, «ζητᾶτε καὶ θὰ σᾶς δοθεῖ,

ὕμῖν, ζητεῖτε καὶ εὐρήσετε, κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν· πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὐρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται».

Ἐπειδὴ δέ τινες ἀτελέστερον διακείμενοι καὶ πρὸς τὰ
5 βιωτικὰ μᾶλλον ἐπιρρεπῶς ἔχοντες, καὶ τοῖς φιλοσάρκοις ἐνη-
δυπαθοῦντες λογισμοῖς, οὐ καθηκόντως ποιοῦνται τὰς αἰτήσεις,
τούτου χάριν ὁ κοινὸς Δεσπότης εὐχῆς ἡμῖν διδασκαλίαν ὑπέδει-
ξεν, εἰπὼν· «ὅταν προσεύχεσθε, μὴ βαττολογεῖτε, ὥσπερ οἱ
ἔθνικοί· δοκοῦσι γάρ, ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθή-
10 σονται», βαττολογίαν ὀνομάζων τὴν φλυαρίαν, τὴν διὰ πολλῶν
μὲν λόγων προσφερομένην, ὠφελείας δὲ πάσης ἐστερημένην.

Ὑπαινίττεται τοίνυν, ἀπαγορεύων τὴν βαττολογίαν ὁ Κύ-
ριος, μὴ χρῆναι τοὺς προσευχομένους αἰτεῖν τὰ δέοντα καὶ
ἀπολλύμενα· μὴ σώματος ὠραιότητα, τὴν ὑπὸ χρόνου μαραινο-
15 μένην, καὶ ὑπὸ νόσου δαπανωμένην, καὶ ὑπὸ θανάτου καλυπτο-
μένην· τοιοῦτον γὰρ τὸ σωματικὸν κάλλος. Ἄνθος ἐστὶν ὀλιγο-
χρόνιον, πρὸς ὀλίγον μὲν φαινόμενον τῷ ἔαρι τῆς νεότητος, μετ'
ὀλίγον δὲ φθειρόμενον ὑπὸ τῆς χρόνου παλαιότητος. Ἐἰ δὲ καὶ
τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ τις ἐξετάζειν ἐθέλοι, τότε πλεον αὐτοῦ δια-
20 πτύειν δυνήσεται. Οὐδὲν γὰρ ἕτερόν ἐστιν, ἢ φλέγμα καὶ αἷμα
καὶ ρεῦμα καὶ τροφῆς διαμασηθείσης χυλός. Ἐκ τούτου γὰρ καὶ
ὀφθαλμοί, καὶ παρειαί, καὶ ρῖνες, καὶ ὀφρύες, καὶ χεῖλη, καὶ
ὄλον ἀρδεύεται τὸ σῶμα· κἂν ἐπιλείψῃ ποτὲ ἢ τούτων ἀρδεΐα,
συνεπιλείψει πάντως καὶ τοῦ προσώπου ἢ εὐμορφία.

25 Μὴ πλοῦτον χρημάτων τὸν καθ' ὁμοιότητα τῶν ποτα-
μίων ὑδάτων ἐπιρρέοντά τε καὶ μεταρρέοντα, καὶ νῦν μὲν παρὰ
τοῦτον, νῦν δὲ παρ' ἐκεῖνον πηδῶντα, καὶ τοὺς κατέχοντας φεύ-
γοντα, καὶ τοῖς φιλοῦσιν αὐτὸν παραμένειν οὐκ ἀνεχόμενον, καὶ

4. Ματθ. 7,78.

5. Ματθ. 6,7.

ἐρευνᾶτε καὶ θὰ βρεῖτε, κτυπᾶτε καὶ θὰ σᾶς ἀνοιχθεῖ ἡ πόρτα·
γιατὶ καθένας ποὺ ζητάει παίρνει, καὶ ὅποιος ἐρευνᾷ βρῖσκει,
καὶ σ' ἐκεῖνον ποὺ χτυπᾷ θὰ τοῦ ἀνοιχθεῖ ἡ πόρτα»⁴;

Ἐπειδὴ ὅμως μερικοὶ βρίσκονται σὲ μειονεκτικότερη κα-
τάσταση καὶ ρέπουν περισσότερο πρὸς τὶς βιοτικὲς φροντίδες
καὶ ζοῦν μὲ τὶς φιλήδονες σκέψεις τῆς σάρκα καὶ δὲ διατυπώ-
νουν ὅπως πρέπει τὰ αἰτήματά τους, γι' αὐτὸ ὁ κοινὸς Κύριος
μᾶς παρέδωσε ὑπόδειγμα προσευχῆς λέγοντας· «ὅταν προσεύ-
χεστε, μὴ φλυαρεῖτε ὅπως οἱ εἰδωλολάτρες· γιατί νομίζουν πῶς
μὲ τὴν πολυλογία τους θὰ εἰσακουσθοῦν»⁵, ὀνομάζοντας βαῖττο-
λογία τὴ φλυαρία, ποὺ λέγεται μὲ πολλὰ λόγια, ἀλλ' εἶναι στε-
ρημένη ἀπὸ κάθε ὠφέλεια.

Ὑπαινίσσεται λοιπόν, ὅταν ὁ Κύριος ἀπαγορεύει τὴ
φλυαρία, ὅτι δὲν πρέπει οἱ προσευχόμενοι νὰ ζητοῦν αὐτὰ ποὺ
φεύγουν καὶ χάνονται, οὔτε τὴν ὁμορφιὰ τοῦ σώματος, ποὺ μα-
ραίνεται ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ καταστρέφεται ἀπὸ τὴν ἀρρώστια
καὶ σκεπάζεται ἀπὸ τὸ θάνατο· γιατί τέτοιο εἶναι τὸ σωματικὸ
κάλλος. Εἶναι ἄνθος ποὺ ζεῖ λίγο χρόνο, ποὺ φαίνεται γιὰ λίγο
τὴν ἀνοιξη τῆς νεότητος καὶ ποὺ ὕστερα ἀπὸ λίγο καταστρέφε-
ται ἀπὸ τὴν παλαιότητα τοῦ χρόνου. Ἄν ὅμως κάποιος θέλει νὰ
ἐξετάσει καὶ τὴν ὑπόστασή του, τότε θὰ μπορέσει περισσότερο
νὰ τὸ περιφρονήσει. Γιατὶ τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι, παρὰ φλέγμα
καὶ αἷμα καὶ ρεῦμα καὶ χυλὸς μασημένης τροφῆς. Γιατὶ ἀπ' αὐ-
τὸν καὶ τὰ μάτια καὶ οἱ παρειᾶς καὶ οἱ μύτες καὶ τὰ φρύδια καὶ
τὰ χεῖλη καὶ ὅλο τὸ σῶμα ποτίζεται· καὶ ἂν σταματήσει κάποτε
τὸ πότισμά τους, ὅπωςδῆποτε θὰ λείψει μαζὶ καὶ ἡ ὁμορφιὰ τοῦ
προσώπου.

Οὔτε νὰ ἐπιζητοῦν τὸν πλοῦτο χρημάτων, ποὺ σὰν τὰ
νερὰ τῶν ποταμῶν ρεεῖ πρὸς κάποια κατεύθυνση καὶ μετὰ πρὸς
ἄλλη, καὶ πηδάει ἄλλοτε σ' αὐτὸν καὶ ἄλλοτε σ' ἐκεῖνον, καὶ
φεύγει ἀπ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἔχουν καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ παραμένει

μυρίους ἐπιβούλους ἔχοντα, καὶ σῆτας, καὶ ληστές, καὶ συκοφάντας, καὶ ἐμπρησμούς, καὶ ναυάγια, καὶ πολέμων ἐφόδους, καὶ δῆμων ἐπαναστάσεις, καὶ κακουργίας οἰκετῶν, καὶ γραμμάτων ἀφαιρέσεις, καὶ προσθήκας, καὶ μειώσεις, καὶ τᾶλλα ὅσα 5 τοῖς ἐρῶσι χρημάτων ὑπὸ τῆς φιλοπλουτίας ἐπιφύεται δεινά. Μὴ δυναστείαν ἀξιωματῶν· πολλὰ γὰρ καὶ ταύτη ἀλγεινὰ παραφύεται, φροντίδων τηκεδόνες, ἀγρυπνίαι συνεχεῖς, ἐπιβουλαὶ παρὰ τῶν φθονούντων, κατασκευαὶ παρὰ τῶν μισούντων, στωμυλία ρητόρων τοῖς κατευγλωττισμένοις λόγοις ὑποκλέ- 10 πτουςα τὴν ἀλήθειαν καὶ πολλὴν τοῖς δικάζουσι προξενούσα κίνδυνον.

Εἰσὶ γάρ, εἰσὶ βαττολόγοι τινὲς καὶ ματαιολόγοι, ταῦτά τε καὶ τὰ τοιαῦτα παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων αἰτοῦντες, καὶ τῶν ὄντων ἀγαθῶν οὐδένα ποιούμενοι λόγον. Καὶ τὸν μὲν ἰατρὸν οὐχ 15 οἱ νοσοῦντες διδάσκουσι τῶν φαρμάκων τὴν χρῆσιν, ἀλλὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ προσφερομένων ἀνέχονται μόνον, κἂν ἐπίπονος ἦ ἡ τῆς θεραπείας τρόπος· καὶ τὸν κυβερνήτην οἱ πλείοντες οὐ κελεύουσι τοῖωσδε κατέχειν τοὺς οἴακας καὶ τὸ σκάφος ἰθύνειν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων καθήμενοι, τῆς ἐκείνου ἐπιστή- 20 μης ἀνέχονται, οὐ μόνον ἐξ οὐρίων φερόμενοι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔσχατον ὑπομένοντες κίνδυνον· τῷ Θεῷ δὲ μόνον, τῷ τὸ συμφέρον ἡμῖν ἀκριβῶς ἐπισταμένῳ δίδόναι, οἱ τὰς φρένας κακῶς διακεείμενοι παραχωρεῖν οὐκ ἀνέχονται, ἀλλ' αἰτοῦσιν ὡς ὠφέλιμα τὰ ὀλέθρια, ὅμοιον ποιοῦντες ἀρρώστῳ, τὸν ἰατρὸν δοῦναι 25 αὐτῷ παρακαλοῦντι, οὐχ ὅσα λύει τὴν νόσον, ἀλλ' ὅσα τρέφει τὴν ὕλην, τὴν τῆς νόσου μητέρα.

Ἄλλ' οὐκ ἀνέξεται ὁ ἰατρὸς τῆς τοῦ κάμνοντος ἰκεσίας, ἀλλὰ κἂν δακρύνοντα ἴδη καὶ ὀλοφυρόμενον, τῷ νόμῳ τῆς τέ-

σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν, καὶ ἔχει ἄπειρους ἐχθρούς, καὶ σκόρους καὶ ληστὲς καὶ συκοφάντες καὶ ἐμπρησμοὺς καὶ ναυάγια καὶ πολεμικὲς ἐπιθέσεις καὶ ἐπαναστάσεις λαῶν καὶ κακουργίες ὑπηρετῶν καὶ ἀφαιρέσεις ἐγγράφων καὶ προσθῆκες καὶ μειώσεις καὶ τὰ ἄλλα δεινὰ ὅσα γεννιοῦνται σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τὰ χρήματα ἀπὸ τῆ φιλοπλουτία τους. Οὐτε νὰ ἐπιζητοῦν τῆ δύναμη τῶν ἀξιωματῶν· γιατί καὶ σ' αὐτῆ γεννιοῦνται πολλὰς θλίψεις, φθοροποιὲς φροντίδες, συνεχεῖς ἀγρυπνίες, ἐπιβουλὲς ἀπὸ τοὺς φθονερούς, δολιότητες ἀπ' αὐτοὺς ποὺ μισοῦν, πολυλογία ρητόρων ποὺ μὲ τὰ πολὺ πειστικὰ λόγια ὑποκλέπτει τὴν ἀλήθεια καὶ προξενεῖ μεγάλο κίνδυνο στοὺς δικαστές.

Γιατὶ ὑπάρχουν, πραγματικὰ ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ εἶναι φλύαροι καὶ λέγουν ἀνόητα, ποὺ ζητοῦν αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια ἀπὸ τὸ Θεὸ τῶν ὄλων, γιὰ τὰ ἀληθινὰ ὅμως ἀγαθὰ δὲν κάνουν κανένα λόγο. Καὶ τὸ γιατρὸ βέβαια δὲν τὸν διδάσκουν τὴ χρήση τῶν φαρμάκων οἱ ἄρρωστοι, ἀλλὰ ἀνέχονται μόνο ὅσα τοὺς προσφέρει, ἔστω καὶ ἂν ἡ μέθοδος τῆς θεραπείας εἶναι ἐπίπονη. Τὸν κυβερνήτη ἐπίσης δὲν τὸν προστάζουν ὅσοι ταξιδεύουν πὼς νὰ κρατάει τὸ πηδάλι καὶ νὰ κατευθύνει τὸ σκάφος, ἀλλὰ κάθονται πάνω στὰ καταστρώματα καὶ ἀνέχονται τὴ δική του τέχνη, ὄχι μόνο ὅταν ὀδηγοῦνται ἀπὸ εὐνοϊκοὺς ἀνέμους, ἀλλὰ καὶ ὅταν βρίσκονται στὸν ἔσχατο κίνδυνο. Καὶ μόνο στὸ Θεό, ποὺ γνωρίζει πάρα πολὺ καλὰ νὰ μᾶς δίνει ὅ,τι ἀκριβῶς μᾶς συμφέρει, δὲν ἀνέχονται οἱ ἄφρονες νὰ παραχωροῦν τὴν ψυχὴ τους, ἀλλὰ ζητοῦν ὡς ὠφέλιμα τὰ ὀλέθρια, κάνοντας ὅπως ὁ ἄρρωστος, ποὺ παρακαλεῖ τὸ γιατρὸ νὰ τοῦ δώσει ὄχι ὅσα ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, ἀλλ' ὅσα τρέφουν τὴν ὕλη, τὴ μητέρα τῆς ἀρρώστιας.

Καὶ βέβαια ὁ γιατρὸς δὲ θ' ἀνεχθεῖ τὴν παράκληση τοῦ ἀρρώστου, ἀλλὰ καὶ ἂν τὸν δεῖ νὰ χύνει δάκρυα καὶ νὰ θρηνεῖ,

χνης ἀκολουθεῖ μᾶλλον, ἢ τοῖς τούτου δάκρυσιν ἐπικάμπτεται, καὶ τὴν ἀπειθείαν οὐκ ἀπανθρωπίαν, ἀλλὰ φιλανθρωπίαν ὀνομάζομεν· πειθόμενος μὲν γὰρ τῷ νοσοῦντι καὶ τὰ πρὸς ἡδονὴν χαριζόμενος, τὰ πολεμίων εἰς αὐτὸν ἐργάζεται· ἀντιτείνων δὲ 5 αὐτῷ καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ μαχόμενος, ἐλέω κέχρηται καὶ φιλανθρωπία· οὕτω καὶ ὁ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἰατρὸς οὐκ ἀνέχεται δοῦναι τοῖς αἰτοῦσι τὰ εἰς βλάβην αὐτοῖς ἐσόμενα. Οὔτε γὰρ οἱ φιλόστοργοι πατέρες τοῖς κομιδῇ νηπίοις μαχαίρας ἐπιζητοῦσιν ἢ πυρὸς ἄνθρακας, ὀρέγειν ἀνέχονται· ἴσασι γὰρ σαφῶς βλαβερὰν 10 αὐτοῖς οὔσαν τὴν τοιαύτην δόσιν· τινὲς δὲ τῶν εἰς ἐσχάτην ἀλογίαν ἐκπεπτωκότων, οὐ μόνον σώματος ὠραιότητα, καὶ πλοῦτον, καὶ δυναστείαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα παρὰ τοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ αἰτοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐχθροῖς αὐτῶν ἐπαρῶνται, καὶ τινα τιμωρίαν ἐπενεχθῆναι αὐτοῖς ἰκετεύουσι, καὶ ὄν ἑαυτοῖς ἡμερον 15 εἶναι καὶ φιλάνθρωπον εὐχονται, τοῦτον τοῖς ἐχθροῖς ἀνήμερον γενέσθαι καὶ ἀπάνθρωπον βούλονται. Ταῦτα τοίνυν ὁ Δεσπότης προαναστέλλων, παρεγγυᾷ μὲν μὴ βαττολογεῖν· διδάσκει δὲ τίνα χρὴ λέγειν ἐν τῇ προσευχῇ, καὶ ἐν ὀλίγοις ῥήμασι πᾶσαν ἀρετὴν ἐκπαιδεύει· οὐ μόνον γὰρ εὐχῆς ἐστὶ διδασκαλία ἐκεῖνα τὰ 20 ῥήματα, ἀλλὰ καὶ βίου τελείου παιδαγωγία.

3. Τίνα δὲ ἐστὶ ταῦτα, καὶ τίς ἡ τούτων ἔννοια, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἐξετάσωμεν, καὶ ὡς θείους νόμους ἀσφαλῶς τηρήσωμεν. «Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ὡ πόση τῆς φιλανθρωπίας ἢ ὑπερβολή! ὦ πόση τῆς φιλοτιμίας ἢ ὑπεροχή! 25 ποῖος ἀρκέσει λόγος πρὸς εὐχαριστίαν τοῦ τοσαῦτα πηγάζοντος ἡμῖν ἀγαθᾶ; Σκόπησον, ἀγαπητέ, τῆς σῆς καὶ τῆς ἐμῆς φύσεως

6. Ἀκολουθεῖ ἐρμηνεῖα τῆς Κυριακῆς προσευχῆς (Ματθ. 6,9-13).

ἀκολουθεῖ τὴν ἐπιταγὴ τῆς ἐπιστήμης του περισσότερο, παρὰ λυγίζει ἀπὸ τὰ δάκρυά του, καὶ τὴν ἀπείθεια αὐτῆ δὲν τὴν ὀνομάζουμε ἀπανθρωπιά ἀλλὰ φιλανθρωπία. Γιατί, ὅταν ὑπακούει στὸν ἄρρωστο καὶ τοῦ χορηγεῖ ὅσα προκαλοῦν εὐχαρίστηση, συμπεριφέρεται σ' αὐτὸν ὅπως οἱ ἐχθροὶ του· ὅταν ὁμως ἀντιστέκεται σ' αὐτὸν καὶ πολεμάει τὴν ἐπιθυμία του, συμπεριφέρεται μὲ εὐσπλαχνία καὶ φιλανθρωπία. Ἔτσι καὶ ὁ γιατρὸς τῶν ψυχῶν μας δὲν δέχεται νὰ δώσει σ' αὐτοὺς ποὺ ζητοῦν ὅσα θ' ἀποβοῦν σὲ βλάβη τους. Οὔτε βέβαια οἱ φιλόστορφοι πατέρες δέχονται νὰ δώσουν μαχαίρια ἢ κάρβουνα ἀναμμένα στὰ πολὺ μικρὰ παιδιά τους ποὺ τὰ ἐπιζητοῦν, γιατί γνωρίζουν καλὰ ὅτι μιὰ τέτοια δόση εἶναι βλαβερὴ σ' αὐτά. Μερικοὶ μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἔπεςαν στὴ χειρότερη ἀνοησία, ὄχι μόνο ὁμορφιά τοῦ σώματος καὶ πλοῦτο καὶ ἐξουσία καὶ ὅλα τὰ παρόμοια ζητοῦν ἀπὸ τὸ Θεὸ τῶν ὄλων, ἀλλὰ καὶ καταριοῦνται τοὺς ἐχθροὺς τους καὶ παρακαλοῦν νὰ πέσει ἐπάνω τους κάποια τιμωρία, καὶ ἐκεῖνον ποὺ μὲ τὴν προσευχὴ τους ζητοῦν νὰ γίνει γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους ἡμερος καὶ φιλάνθρωπος, αὐτὸν θέλουν νὰ γίνει γιὰ τοὺς ἐχθροὺς τους σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος. Αὐτὰ λοιπὸν θέλοντας νὰ τὰ προλάβει ὁ Κύριος, προστάζει νὰ μὴ φλυαροῦμε· καὶ διδάσκει τί πρέπει νὰ λέμε στὴν προσευχὴ καὶ μὲ λίγα λόγια μᾶς διδάσκει κάθε ἀρετὴ. Γιατί τὰ λόγια ἐκεῖνα δὲν εἶναι μόνο διδασκαλία προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ παιδαγωγία τέλειας ζωῆς.

3. Ποιὰ ὁμως εἶναι τὰ λόγια αὐτὰ καὶ ποιὰ ἡ σημασία τους, ἃς ἐξετάσουμε μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ ἃς τὰ τηρήσουμε μὲ ἀκρίβεια σὰν θείους νόμους. «Πατέρα μας, ποὺ βρίσκεσαι στοὺς οὐρανοὺς»⁶. Πόσο ὑπερβολικὴ εἶναι ἡ φιλανθρωπία του! Πόση εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τῆς γενναιοδωρίας του! Ποιὸς λόγος θὰ ἀρκέσει γιὰ εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεὸ ποὺ μᾶς δίνει τόσο πολλὰ ἀγαθὰ; Ἐξέτασε, ἀγαπητέ, τὴν εὐτέλεια τῆς δικῆς σου καὶ τῆς

τὴν εὐτελείαν, ἐρεῦνησον τὴν συγγένειαν, τὴν γῆν, τὸν χοῦν, τὸν
 πηλόν, τὴν πλίνθον, τὴν σποδόν· ἀπὸ γὰρ τῆς γῆς διαπλασθέν-
 τες, πάλιν εἰς τὴν γῆν μετὰ τέλος ἀναλύομεν. Ταῦτα οὖν ἐννοή-
 σας ἐκπλάγηθι τὸν ἀνεξιχνίασον πλοῦτον τῆς πολλῆς περὶ ἡμᾶς
 5 τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, ὅτι Πατέρα καλεῖν προσετάχθης αὐτόν, ὁ
 γῆϊνος τὸν οὐράνιον, ὁ θνητὸς τὸν ἀθάνατον, ὁ φθαρτὸς τὸν
 ἄφθαρτον, ὁ πρόσκαιρος τὸν αἰώνιον, ὁ χθεὲς καὶ πρῶην πηλός,
 τὸν ὄντα πρὸ τῶν αἰώνων Θεόν.

Ἄλλ' οὐ μάτην ἐδιδάχθης ταύτην ἀφιέναι τὴν φωνὴν, ἀλλ'
 10 ἵνα τὴν ὑπὸ τῆς γλώττης σου προφερομένην τοῦ Πατρὸς ὀνομα-
 σίαν αἰδοῦμενος, μιμῆ αὐτοῦ τὴν ἀγαθότητα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ
 φησι· «γίνεσθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸν
 ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ
 δικαίους καὶ ἀδίκους». Οὐ δύναται γὰρ Πατέρα καλεῖν τὸν φι-
 15 λάνθρωπον Θεὸν ὁ τὴν γνώμην ἔχων θηριώδη καὶ ἀπάνθρω-
 πον· οὐδὲ γὰρ σώζει τοὺς χαρακτῆρας τοὺς ἐν τῷ ἐπουρανίῳ
 Πατρὶ ἀγαθότητος, ἀλλ' εἰς τὸ θηριῶδες εἶδος ἑαυτὸν μετεμόρ-
 φωσε, καὶ τῆς θεϊκῆς εὐγενείας ἐξέπεσε, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Δαυῖδ
 εἰρημένον· «ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη
 20 τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς». Ὅταν γὰρ τις
 σκιρτᾷ μὲν ὡς ταῦρος, λακτίζει δὲ ὡς ὄνος, μνησικακῆ δὲ ὡς
 κάμηλος, καὶ γαστριμαργῆ μὲν ὡς ἄρκτος, ἀρπάζει δὲ ὡς λύκος,
 πλήττει δὲ ὡς σκορπίος, ὑπουλος δὲ ἢ ὡς ἀλώπηξ, χρεμετίζει δὲ
 ἐπὶ γυναιξίν ὡς ἵππος θηλυμανῆς, πῶς δύναται ὁ τοιοῦτος τὴν
 25 υἱῷ πρέπουσαν ἀναπέμψαι φωνὴν καὶ Πατέρα ἑαυτοῦ καλεῖν
 τὸν Θεόν;

Τί οὖν ὀνομάζεσθαι χρὴ τὸν τοιοῦτον; Θηρίον; Ἀλλὰ τὰ
 θηρία ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαττωμάτων κατέχεται, οὗτος δὲ πάντα

7. Ματθ. 5,45.

8. Ψαλμ. 48,21.

δικῆς μου φύσης, ἐρεύνησε τὴ συγγένειά μας, τὴ γῆ, τὸ χῶμα, τὴ λάσπη, τὸ πλιθί, τὴ στάχτη· γιατί, ἀφοῦ πλασθῆκαμε ἀπὸ τὴ γῆ, πάλι στὴ γῆ μετὰ τὸ θάνατο διαλυόμαστε. Σκεπτόμενος λοιπὸν ὅλα αὐτά, θαύμασε τὸν ἀνεξιχνίαστο πλοῦτο τῆς μεγάλης ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ γιὰ μᾶς, γιατί προστάχθηκες νὰ τὸν ὀνομάζεις Πατέρα, ὁ γῆϊνος τὸν οὐράνιο, ὁ θνητὸς τὸν ἀθάνατο, ὁ φθαρτὸς τὸν ἄφθαρτο, ὁ πρόσκαιρος τὸν αἰώνιο, ὁ χθὲς καὶ προηγουμένως πηλός, τὸ Θεὸ πού ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες.

Ὅμως δὲ διδάχθηκες μάταια νὰ ἀφήνεις αὐτὴ τὴ φωνή, ἀλλὰ γιὰ νὰ μιμεῖσαι τὴν ἀγαθότητά του, σεβόμενος τὴν ὀνομασία τοῦ Πατέρα πού προφέρει ἡ γλῶσσα σου, ὅπως καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο λέγει: «γίνεστε ὅμοιοι μὲ τὸν οὐράνιο Πατέρα σας, γιατί αὐτὸς ἀνατέλλει τὸν ἥλιο του σὲ κακοὺς καὶ καλοὺς καὶ στέλνει τὴ βροχὴ σὲ δικαίους καὶ ἀδίκους»⁷. Γιατί ἐκεῖνος πού ἔχει κτηνώδη καὶ ἀπάνθρωπη τὴ διάθεση δὲν μπορεῖ νὰ ὀνομάζει Πατέρα τὸ φιλόανθρωπο Θεό, οὔτε βέβαια διατηρεῖ τὰ γνωρίσματα τῆς ἀγαθότητος, πού ὑπάρχουν στὸν ἐπουράνιο Πατέρα, ἀλλὰ μεταμόρφωσε τὸν ἑαυτό του στὸ γένος τῶν θηρίων καὶ ξέπεσε ἀπὸ τὴ θεϊκὴ καταγωγὴ, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού εἶπε ὁ Δαβίδ: «ὁ ἄνθρωπος, ἐνῶ εἶχε τιμὴ, δὲν τὸ κατανόησε, ἀλλ' ἔβαλε τὸν ἑαυτό του στὴ θέση τῶν ἀνόητων κτηνῶν καὶ ἔγινε ὅμοιος μ' αὐτά»⁸. Γιατί, ὅταν κάποιος πηδάει σὰν ταῦρος καὶ κλωτσάει σὰν ὄνος καὶ μνησικακεῖ σὰν καμήλα καὶ εἶναι λαίμαργος σὰν ἀρκούδα καὶ ἀρπάζει σὰν λύκος καὶ κεντάει σὰν σκορπιὸς καὶ εἶναι ὑπουλος σὰν ἀλεπού καὶ χλιμιντρίζει στὶς γυναῖκες σὰν ἄλογο πού ποθεῖ μὲ μανία τὸ θηλυκό, πῶς μπορεῖ ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος ν' ἀπευθύνει τὴ φωνὴ πού ἀρμόζει σὲ υἱὸ καὶ νὰ ὀνομάζει τὸ Θεὸ Πατέρα του;

Τί λοιπὸν πρέπει νὰ ὀνομάζεται ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος; Θηρίο; Ἀλλὰ τὰ θηρία κατέχονται ἀπὸ ἓνα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐλαττώ-

συναγαγῶν ἐν ἑαυτῷ, καὶ τῆς ἐκείνων ἀλογίας γέγονεν ἀλογώ-
 τερος. Καὶ τί λέγω θηρίον; Θηρί παντὸς χαλεπώτερός ἐστιν ὁ
 τοιοῦτος. Ἐκεῖνα μὲν γάρ, καίτοι κατὰ φύσιν ἄγρια ὄντα, ἀν-
 θρωπίνης ἀπολαύσαντα τέχνης, ἡμερα πολλάκις γίνεται· οὗτος
 5 δέ, ἄνθρωπος ὢν, καὶ τὴν ἐκείνων ἀγριότητα τὴν κατὰ φύσιν
 εἰς τὴν ἡμεροτητα μεταβαλῶν τὴν παρὰ φύσιν, ποίαν ἔξει ἀπο-
 λογίαν, τὴν ἑαυτοῦ πραότητα τὴν κατὰ φύσιν εἰς ἀγριότητα ἐξά-
 γων τὴν παρὰ φύσιν, καὶ τὸ μὲν ἄγριον φύσει ποιῶν ἡμερον,
 ἑαυτὸν δὲ τὸν ἡμερον φύσει ποιῶν ἄγριον; καὶ λέοντα μὲν τι-
 10 θασσεύων καὶ χειροήθη ποιῶν, τὸν δὲ θυμὸν τὸν ἴδιον λέοντος
 κατασκευάζων ἀγριώτερον; Καίτοι ἐκεῖ δύο ἐστὶ κωλύματα, καὶ
 τὸ λογισμοῦ ἐστερηῆσθαι τὸ θηρίον καὶ τὸ πάντων εἶναι θυμωδέ-
 στερον· ἀλλ' ὁμως διὰ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθείσης σοφίας, καὶ
 τῆς θηριῶδους περιγίνεται φύσεως. Καὶ ὁ ἐπὶ τῶν θηρίων τὴν
 15 φύσιν νικῶν, ἐφ' ἑαυτοῦ μετὰ τῆς φύσεως καὶ τὸ τῆς προαιρέ-
 σεως ἀπόλλυσι καλόν· καὶ λέοντα μὲν ποιεῖ ἄνθρωπον, ἑαυτὸν
 δὲ περιορᾷ ἐξ ἀνθρώπου γιγόμενον λέοντα· καὶ ἐκείνῳ μὲν τὰ
 ὑπὲρ φύσιν χαρίζεται, ἑαυτῷ δὲ οὐδὲ τὰ κατὰ φύσιν πορίζεται.
 Πῶς τοίνυν ὁ τοιοῦτος δυνήσεται Πατέρα καλεῖν τὸν Θεόν;

20 Ὁ μέντοι περὶ τοὺς πλησίον ἡμερος καὶ φιλόανθρωπος, καὶ
 τοὺς εἰς αὐτὸν πλημμελοῦντας οὐκ ἀμυνόμενος, ἀλλ' εὐεργεσίαις
 τὰς ἀδικίας ἀμειβόμενος, οὐ κατακρίνεται Πατέρα καλῶν τὸν
 Θεόν. Πρόσεχε δὲ τῇ ἀκριβείᾳ τοῦ λόγου, πῶς ἡμῖν νομοθετεῖ
 τὸ φιλάλληλον καὶ εἰς ἀγαπητικὴν ἅπαντας συνάπτει διάθεσιν.
 25 Οὐ γὰρ ἐκέλευε λέγειν, 'Πάτερ μου, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς', ἀλλά,
 «Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», ἵνα κοινὸν Πατέρα ἔχειν δι-

ματα· αὐτὸς ὅμως, συγκεντρώνοντας ὅλα στὸν ἑαυτό του, ἔγινε πιὸ παράλογος ἀπὸ τὴν ἀλογία ἐκείνων. Καὶ γιατί λέγω θηρίο; Ἔνας τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι πιὸ φοβερός ἀπὸ κάθε θηρίο. Γιατὶ ἐκεῖνα, ἂν καὶ εἶναι ἄγρια ὡς πρὸς τὴ φύση τους, ὅταν ἀπολαύσουν τὴν ἀνθρώπινη τέχνη, γίνονται πολλές φορές ἡμερα· αὐτὸς ὅμως, ἂν καὶ εἶναι ἄνθρωπος, μεταφέροντας τὴ φυσικὴ ἀγριότητα ἐκείνων στὴν ἡμερότητα πού εἶναι ἀντίθετη στὴ φύση, ποιά ἀπολογία θὰ ἔχει, ὅταν τὴ δική του φυσικὴ πραότητα τὴ μετατρέπει σὲ ἀγριότητα πού εἶναι ἀντίθετη στὴ φύση του, καὶ τὸ ἄγριο βέβαια ἀπὸ τὴ φύση του τὸ κάνει ἡμερο, ἐνῶ τὸν ἑαυτό του πού ἀπὸ τὴ φύση εἶναι ἡμερος τὸν κάνει ἄγριο; καὶ τὸ λιοντάρι ἐπίσης τὸ τιθασσεύει καὶ τὸ κάμνει ἡμερο, ἐνῶ τὸ δικό του θυμὸ τὸν κάνει πιὸ ἄγριο ἀπὸ τὸ λιοντάρι; Ἄν καὶ βέβαια ἐκεῖ ὑπάρχουν δύο ἐμπόδια, καὶ τὸ ὅτι τὸ θηρίο αὐτὸ ἔχει στερηθεῖ τὸ λογικὸ καὶ τὸ ὅτι εἶναι τὸ πιὸ ὀξύθυμο ἀπ' ὅλα, ἀλλ' ὅμως μὲ τὴ σοφία πού τοῦ ἔδωσε ὁ Θεὸς νικάει καὶ τὴ θηριωδία τῆς φύσης. Καὶ ἐκεῖνος πού στὴν περίπτωση τῶν θηρίων νικάει τὴ φύση, στὴν περίπτωση τοῦ ἑαυτοῦ του χάνει μαζὶ μὲ τὴ φύση καὶ τὸ καλὸ τῆς προαίρεσης. Καὶ τὸ λιοντάρι βέβαια τὸ κάμνει ἄνθρωπο, ἀλλὰ τὸν ἑαυτό του τὸν ἀνέχεται νὰ γίνετα ἀπὸ ἄνθρωπος λιοντάρι· καὶ σ' ἐκεῖνο χαρίζει αὐτὰ πού εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ φύση, ἐνῶ στὸν ἑαυτό του δὲν προσφέρει οὔτε αὐτὰ πού εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ φύση. Πῶς λοιπὸν θὰ μπορέσει ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος νὰ ὀνομάσει Πατέρα τὸ Θεό;

Ἐκεῖνος ὅμως πού εἶναι πρὸς τοὺς συνανθρώπους του ἡμερος καὶ φιλόανθρωπος καὶ δὲν ἐκδικεῖται, ἀλλὰ ἀμείβει μὲ εὐεργεσίες τὶς ἀδικίες, δὲν κατακρίνεται ὀνομάζοντας Πατέρα τὸ Θεό. Πρόσεχε τὴν ἀκρίβεια τοῦ λόγου, πῶς νομοθετεῖ σὲ μᾶς τὴ φιλαλληλία καὶ πῶς ἐνώνει ὅλους ὡς πρὸς τὴ διάθεση τῆς ἀγάπης. Γιατὶ δὲν πρόσταξε νὰ λέμε, Ἐπατέρα μου, πού βρίσκεσαι στοὺς οὐρανοὺς, ἀλλὰ, «Πατέρα μας, πού βρίσκεσαι

δαχθέντες, ἀδελφικὴν πρὸς ἀλλήλους δεικνύωμεν εὐνοίαν. Εἶτα, διδάσκων ἡμᾶς καταλιπεῖν τὴν γῆν καὶ τὰ περὶ γῆν καὶ μὴ κεχηνέναι κάτω, ἀλλὰ τῆς πίστεως λαβεῖν τὰ πτερὰ καὶ ἀναπτῆναι τὸν ἀέρα καὶ διαβῆναι τὸν αἰθέρα καὶ ζητῆσαι τὸν καλούμε-

5 νον Πατέρα, προσέταξε λέγειν· «Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»· οὐκ ἐπειδὴ ἐν τοῖς οὐρανοῖς μόνον ἐστὶν ὁ Θεός, ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς κάτω περὶ γῆν καλινδουμένους ἀνανεῦσαι εἰς οὐρανούς παρασκευάσῃ, καὶ τῷ κάλλει τῶν ἐπουρανίων ἀγαθῶν περιλάμπας, τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν πᾶσαν ἐκεῖ μετενέγκῃ.

10 4. Εἶτα δευτέραν προσέθηκε ρῆσιν, εἰπὼν· «ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου». Καί μοι μηδεὶς ἀνοήτως ὑπολαμβάνετω ἀγιασμοῦ προσθήκην χαρίζεσθαι τῷ Θεῷ ἐν τῷ λέγειν· «ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου»· ἅγιος γάρ ἐστι, καὶ πανάγιος, καὶ ἀγίων ἀγιώτατος. Καὶ ταύτην αὐτῷ ὑμνωδίαν προσφέρει τὰ Σεραφεῖμ ἀσιγήτοις

15 βοῶντα κραυγαῖς, «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος σαβαῶθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ». Ἄλλ' ὥσπερ οἱ τοῖς βασιλεῦσι τὰς εὐφημίας προσφέροντες, καὶ βασιλέας καλοῦντες καὶ αὐτοκράτορας, οὐχ ὃ μὴ ἔχουσι χαρίζονται, ἀλλ' ὅπερ ἔχουσιν εὐφημοῦσιν· οὕτω καὶ ἡμεῖς οὐ τὴν οὐκ οὔσαν ἀγιωσύνην προσ-

20 φέρομεν τῷ Θεῷ, λέγοντες, «ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου», ἀλλὰ τὴν οὔσαν δοξάζομεν· τὸ γὰρ «ἀγιασθήτω», ἀντὶ τοῦ 'δοξασθήτω', εἴρηται. Διδασκόμεθα τοίνυν διὰ τῆς φωνῆς ταύτης τὸν κατ' ἀρετὴν μετιέναι βίον, ἵνα τοῦτον ὁρῶντες οἱ ἄνθρωποι, τὸν οὐράνιον ἡμῶν Πατέρα δοξάζωσιν· ὃ καὶ ἀλλαχοῦ φησι· «λαμ-

25 ψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

9. Ἦσ. 6,3.

10. Ματθ. 5,16.

στοὺς οὐρανοὺς», γιὰ νὰ δείχνουμε ἀδελφικὴ μεταξὺ μας συμπάθεια, ἀφοῦ διδαχθήκαμε νὰ ἔχουμε κοινὸ Πατέρα. Ἔπειτα διδάσκοντάς μας νὰ ἐγκαταλείψουμε τὴ γῆ καὶ τὰ γήινα καὶ νὰ μὴ ἀφοσιωνόμαστε στὰ κάτω, ἀλλὰ νὰ λάβουμε τὰ φτερὰ τῆς πίστεως καὶ νὰ πετάξουμε στὸν ἀέρα καὶ νὰ περάσουμε τὸν αἴθερα καὶ νὰ ζητήσουμε αὐτὸν ποὺ ὀνομάζουμε Πατέρα, πρόσταξε νὰ λέμε, «Πατέρα μας, ποὺ βρίσκεσαι στοὺς οὐρανοὺς». Ὅχι γιὰτὶ μόνο στοὺς οὐρανοὺς βρίσκεται ὁ Θεός, ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνει ἐμᾶς, ἐνῶ κυλιόμαστε κάτω στὴ γῆ, νὰ κοιτάξουμε ψηλὰ πρὸς τοὺς οὐρανοὺς καὶ νὰ μεταφέρει ἐκεῖ ὅλη μας τὴν ἐπιθυμία, περιλάμποντάς μας μὲ τὸ κάλλος τῶν ἐπουράνιων ἀγαθῶν.

4. Ἔπειτα πρόσθεσε δεῦτερο λόγο, λέγοντας· «ᾧς ἀγιασθεῖ τὸ ὄνομά σου». Καὶ βέβαια, ᾧς μὴ νομίσει κανεὶς σκεπτόμενος ἀνόητα, ὅτι χαρίζει περισσότερο ἀγιασμὸ στὸ Θεό, λέγοντας, «ᾧς ἀγιασθεῖ τὸ ὄνομά σου», γιὰτὶ εἶναι ἅγιος καὶ πανάγιος καὶ ὁ ἀγιότατος τῶν ἀγίων. Καὶ αὐτὴ τὴν ὑμνωδία τοῦ προσφέρουν τὰ Σεραφίμ κραυγάζοντας μὲ ἀσίγητες φωνές· «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἶναι ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτορας· γεμάτος εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἀπὸ τὴ δόξα του»⁹. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ ἐπευφημοῦν βασιλεῖς τοὺς ὀνομάζουν καὶ βασιλεῖς καὶ αυτοκράτορες, χωρὶς νὰ τοὺς χαρίζουν αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχουν, ἀλλὰ ἐπευφημοῦν αὐτὸ ποὺ ἔχουν, ἔτσι καὶ μεῖς δὲν προσφέρουμε στὸ Θεὸ τὴν ἀγιωσύνη ποὺ δὲν ὑπάρχει, λέγοντας, «ᾧς ἀγιασθεῖ τὸ ὄνομά σου», ἀλλὰ δοξάζουμε αὐτὴν ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτόν. Γιὰτὶ τὸ «ᾧς ἀγιασθεῖ» ἔχει λεχθεῖ ἀντὶ τοῦ «ᾧς δοξασθεῖ». Διδασκόμαστε λοιπὸν μὲ τὴ φράση αὐτὴ νὰ ἐπιδιώκουμε τὴν ἐνάρετη ζωὴ, γιὰ νὰ τὴ βλέπουν οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ δοξάζουν τὸν οὐράνιο Πατέρα μας, πράγμα ποὺ καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο λέγει· «ᾧς λάμψει τὸ δικό σας φῶς μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ δοῦν τὰ καλὰ σας ἔργα καὶ νὰ δοξάζουν τὸν οὐράνιο Πατέρα σας»¹⁰.

Μετὰ τοῦτο λέγειν ἐδιδάχθημεν· «ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου»· τυραννούμενοι γὰρ ὑπὸ τῶν τοῦ σώματος παθημάτων καὶ μυρίας πειρασμῶν δεχόμενοι προσβολάς, τῆς τοῦ Θεοῦ χηρῶμεν βασιλείας, ἵνα μὴ βασιλεύσῃ ἡ ἀμαρτία ἐν τῷ θνητῷ σώματι ἡμῶν εἰς τὸ ὑπακούειν αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ, μηδὲ παριστάνωμεν τὰ μέλη ἡμῶν ὄπλα ἀδικίας τῇ ἀμαρτίᾳ, ἀλλ' ἵνα παραστήσωμεν ὄπλα δικαιοσύνης τῷ Θεῷ, καὶ στρατευώμεθα τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων. Διδασκόμεθα δὲ πρὸς τούτοις, μὴ σφόδρα τῷ παρόντι βίῳ προστετηκέναι, ἀλλὰ καταφρονεῖν μὲν 10 τῶν παρόντων, ἐπιθυμεῖν δὲ τῶν μελλόντων ὡς μενόντων, καὶ τὴν βασιλείαν ἐκείνην ζητεῖν τὴν οὐράνιον καὶ αἰώνιον, καὶ τοῖς ἐνταῦθα τερπνοῖς μὴ κατέχεσθαι, μὴ σωμάτων εὐμορφία, μὴ χρημάτων εὐπορία, μὴ κτημάτων εὐθηνία, μὴ λίθων πολυτελείαις, μὴ οἰκῶν μεγαλουργίαις, μὴ ἡγεμονίαις καὶ στρατηγίαις, 15 μὴ ἀλουργίδι καὶ διαδήματι, μὴ ὀψοποιίαις καὶ καρυκείαις καὶ παντοδαπαῖς χλιδαῖς, μὴ ἄλλῳ τινὶ τῶν τὰς ἡμετέρας δελεαζόντων αἰσθήσεις, ἀλλὰ πᾶσι τούτοις ἐρρῶσθαι φράσαντες, τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας ἀδιαλείπτως ὀρέγεσθαι.

Οὕτως ἡμᾶς καὶ ταύτην διδάξας τὴν ἀρετὴν, ἐκέλευσε λέγειν· «γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς»· ἐντεθεικῶς γὰρ ἡμῖν τῶν μελλόντων τὸν ἔρωτα, καὶ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ τρώσας ἡμᾶς ἐκείνῳ τῷ πόθῳ, παρασκευάζει λέγειν· «γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς». Δὸς ἡμῖν, φησί, Δέσποτα, τὴν ἐν 25 οὐρανῷ μιμεῖσθαι πολιτείαν, ἵν', ἃ θέλεις αὐτός, καὶ ἡμεῖς θέλωμεν. Ἐπάρκεσον τοίνυν προαιρέσει καμνούσῃ, καὶ ποιεῖν μὲν ἐπιθυμούσῃ τὰ σά, ὑπὸ δὲ τῆς τοῦ σώματος ἀσθενείας κωλυμένη· ὄρεξον χεῖρα τοῖς τρέχειν μὲν ἐπειγομένοις, χωλεύειν δὲ

“Υστερα ἀπ’ αὐτὸ διδαχθήκαμε νὰ λέμε· «ἄς ἔρθει ἡ βασιλεία σου». Γιατί, ἀφοῦ βασανιζόμαστε ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ σώματος καὶ δεχόμαστε τὶς ἄπειρες ἐπιθέσεις τῶν πειρασμῶν, χρειαζόμαστε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ μὴ βασιλέψει ἡ ἁμαρτία στὸ θνητὸ σῶμα μας, μὲ τὸ νὰ ὑπακοῦμε σ’ αὐτὴν ἱκανοποιώντας τὶς ἐπιθυμίες τοῦ σώματος, οὔτε νὰ προσφέρουμε τὰ μέλη μας στὴν ἁμαρτία σὰν ὄπλα ἀδικίας, ἀλλὰ νὰ τὰ προσφέρουμε στὸ Θεὸ σὰν ὄπλα δικαιοσύνης καὶ νὰ ὑπηρετοῦμε σὰν στρατιῶτες στὸν αἰώνιο βασιλιά. Διδασκόμαστε ἀκόμα νὰ μὴν ἀφοσιωνόμαστε ὑπερβολικὰ στὴν παρούσα ζωὴ, ἀλλὰ νὰ περιφρονοῦμε τὰ παρόντα καὶ νὰ ἐπιθυμοῦμε τὰ μελλοντικὰ σὰν σταθερὰ καὶ νὰ ζητοῦμε τὴ βασιλεία ἐκείνη τὴν οὐράνια καὶ αἰώνια καὶ νὰ μὴν ἐξουσιαζόμαστε ἀπὸ τὰ ἐδῶ εὐχάριστα, οὔτε ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῶν σωμάτων, οὔτε ἀπὸ τὴν ἀφθονία τῶν χρημάτων, οὔτε ἀπὸ τὰ πολλὰ κτήματα, οὔτε ἀπὸ τὶς πολυτιμὲς πέτρες, οὔτε ἀπὸ τὰ μεγαλόπρεπα σπίτια, οὔτε ἀπὸ τὶς ἀρχηγίες καὶ τὶς στρατηγίες, οὔτε ἀπὸ τὴ βασιλικὴ πορφύρα καὶ τὸ στέμμα, οὔτε ἀπὸ τὰ φαγητὰ καὶ τὰ καρυκεύματα καὶ τὶς κάθε εἴδους ἀπολαύσεις, οὔτε ἀπὸ κάτι ἄλλο ἀπ’ αὐτὰ ποὺ δελεάζουν τὶς αἰσθήσεις μας, ἀλλὰ, ἀφοῦ σὲ ὅλα αὐτὰ ποῦμε «χαῖρετε», νὰ ἐπιθυμοῦμε ἀδιάκοπα τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἄφοῦ μᾶς δίδαξε ἔτσι καὶ αὐτὴ τὴν ἀρετὴ, πρόσταξε νὰ λέμε· «ἄς γίνει τὸ θέλημά σου καὶ πάνω στὴ γῆ, ὅπως γίνεται στὸν οὐρανό». Ἄφοῦ λοιπὸν ἔβαλε μέσα μας τὸν ἔρωτα γιὰ τὰ μελλοντικὰ καὶ τὴν ἐπιθυμία τῆς ἐπουράνιας βασιλείας καὶ μᾶς πλήγωσε μ’ ἐκεῖνον τὸν πόθο, μᾶς κάνει νὰ λέμε· «ἄς γίνει τὸ θέλημά σου καὶ πάνω στὴ γῆ, ὅπως γίνεται στὸν οὐρανό». Δῶσε μας, λέγει, Κύριε, νὰ μιμούμαστε τὴν οὐράνια ζωὴ, γιὰ νὰ θέλουμε καὶ μεῖς αὐτὰ ποὺ θέλεις καὶ σύ. Βοήθησε λοιπὸν τὴν κουρασμένη διάθεση, ποὺ θέλει νὰ κάνει τὰ δικά σου, ἀλλ’ ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν ἀσθένεια τοῦ σώματος. Ἄπλωσε τὸ χέρι

ήναγκασμένοις. Ὑπόπτερος ἢ ψυχὴ, ἀλλὰ βαρύνει ταύτην ἢ σὰρξ· ὀξεῖα ἐκείνη πρὸς τὰ οὐράνια, ἀλλὰ βραδεῖα αὕτη πρὸς τὰ ἐπίγεια· τῆς δὲ σῆς βοηθείας παρούσης, ἔσται δυνατὰ καὶ τὰ λίαν ἀδύνατα. «Γενηθήτω» τοίνυν «τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐ-
5 ρανῶ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς».

5. Καὶ ἐπειδὴ τῆς γῆς ἐμνημόνευσε, χρεῖα δὲ τοῖς ἐξ αὐτῆς γεγενημένοις καὶ ἐν αὐτῇ διαιτωμένοις, καὶ γηγενὲς σῶμα περι-
κειμένοις, καὶ τῆς καταλλήλου τροφῆς, ἀναγκαίως ἐπήγαγε·
«τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον». Ἄρτον ἐκέ-
10 λευσεν αἰτεῖν ἐπιούσιον, οὐ τρυφήν, ἀλλὰ τροφήν, τὴν τὸ ἐλλεῖ-
πον ἀναπληροῦσαν τῷ σώματος, καὶ τὸν ἐκ λιμοῦ κωλύουσαν
θάνατον· οὐ τραπέζας φλαγμαίνουσας, οὐδὲ ὄψων ποικιλίας, καὶ
ὄψοποιῶν μαγγανείας, καὶ ἄρτοποιῶν ἐπινοίας, καὶ οἴνους ἀν-
θοσμίας καὶ τἄλλα ὅσα τὸν μὲν λαιμὸν ἡδύνει, τὴν δὲ γαστέρα
15 φορτίζει, τὴν δὲ διάνοιαν σκοτίζει καὶ σκιρτᾶν τὸ σῶμα κατὰ
τῆς ψυχῆς παρασκευάζει καὶ δυσήνιον τῷ ἠνιόχῳ τὸν πῶλον
ἐργάζεται. Οὐ ταῦτα ἡμᾶς αἰτεῖν ὁ λόγος ἐδίδαξεν, ἀλλ' «ἄρτον
ἐπιούσιον», τοῦτ' ἔστιν, ἐπὶ τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος διαβαίνοντα
καὶ συγκροτῆσαι ταύτην δυνάμενον. Καὶ τοῦτον δὲ οὐκ εἰς πολλὴν
20 ἐτῶν ἀριθμὸν αἰτεῖν ἐκελεύσθημεν, ἀλλὰ τὸν σήμερον ἡμῖν ἀρ-
κοῦντα μόνον. «Μὴ μεριμνήσητε» γάρ, φησὶν, «εἰς τὴν αὔριον».

Τί δήποτε γὰρ περὶ τῆς αὔριον φροντίζει τις, ὁ τὴν αὔριον
οὐ πάντως ὀψόμενος, ἀλλὰ τὸν μὲν πόνον δεχόμενος, τὸν δὲ
καρπὸν οὐ δρεπόμενος; Θάρρησον τῷ Θεῷ «τῷ διδόντι τροφήν
25 πάσῃ σαρκί». Ὁ τὸ σῶμά σοι δεδωκώς, καὶ τὴν ψυχὴν ἐμφυ-
σῆσας, καὶ ζῶόν σε λογικὸν κατασκευάσας, καὶ πάντα σοι τὰ
ἀγαθὰ πρὸ διαπλάσεως ἐτοιμάσας, πῶς σὲ διαπλασθέντα παρό-

11. Ματθ. 6,34.

12. Ψαλμ. 135,25.

σου σ' ἐκείνους πού ἐπιθυμοῦν πολὺ νὰ τρέχουν, ἀλλ' εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ κουτσαίνουν. Ἔχει φτερά ἢ ψυχὴ, ἀλλὰ τὴ βαραίνει ἢ σάρκα· εἶναι εὐκίνητη ἐκείνη πρὸς τὰ οὐράνια, ἀλλὰ αὐτὴ δυσκίνητη πρὸς τὰ ἐπίγεια. Ὅταν ὁμως ὑπάρχει ἡ δική σου βοήθεια, θὰ εἶναι δυνατὰ καὶ τὰ πάρα πολὺ ἀδύνατα. «Ἄς γίνεαι» λοιπὸν «τὸ θέλημά σου καὶ πάνω στὴ γῆ, ὅπως γίνεται στὸν οὐρανό».

5. Καὶ ἐπειδὴ ἀνέφερε τὰ τῆς γῆς, καὶ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὴν κατάλληλη τροφὴ ἐκεῖνοι πού ἔγιναν ἀπ' αὐτὴν καὶ ζοῦν σ' αὐτὴν καὶ ἔχουν γήινο σῶμα, ἀναγκαστικὰ πρόσθεσε· «δῶσε μας σήμερα τὸν καθημερινὸ ἄρτο». Διέταξε νὰ ζητοῦμε τὸν καθημερινὸ ἄρτο, ὄχι καλοπέραση, ἀλλὰ τροφή, πού ἀναπληρώνει τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος καὶ ἐμποδίζει τὸ θάνατο ἀπὸ πείνα· ὄχι ἐρεθιστικὰ τραπέζια, οὔτε ποικιλίες φαγητῶν καὶ τέχνες μαγειρῶν καὶ ἐπινοήσεις ἀρτοποιῶν καὶ μοσχάτα κρασιὰ καὶ τὰ ἄλλα ὅσα εὐχαριστοῦν τὸ λάρυγγα, ἀλλὰ φορτώνουν τὴν κοιλιά, σκοτίζουν τὸ νοῦ καὶ κάνουν τὸ σῶμα νὰ ξεσηκώνεται ἐναντίον τῆς ψυχῆς καὶ καθιστοῦν τὸ πουλᾶρι ἀπείθαρχο στὸν ἀναβάτη του. Δὲ μᾶς δίδαξε ὁ λόγος νὰ ζητοῦμε αὐτά, ἀλλὰ «τὸν «καθημερινὸ ἄρτο», δηλαδή, αὐτὸν πού μεταβαίνει στὴν οὐσία τοῦ σώματος καὶ μπορεῖ νὰ τὴ στηρίξει. Καὶ αὐτὸν ὁμως δὲν πήραμε ἐντολὴ νὰ τὸν ζητοῦμε γιὰ πολλὰ χρόνια, ἀλλὰ τὸν ἄρτο πού μᾶς ἀρκεῖ μόνο γιὰ τὸ σήμερα. Γιατὶ λέγει, «μὴν ἀγωνιάτε γιὰ τὸ αὔριο»¹¹.

Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν φροντίζει κάποιος γιὰ τὸ αὔριο, αὐτὸς πού δὲ θὰ δεῖ ὅπωςδήποτε τὸ αὔριο, ἀλλὰ φορτώνεται βέβαια τὸν κόπο, δὲν ἀπολαμβάνει ὁμως τὸν καρπό; Ἔχε ἐμπιστοσύνη στὸ Θεὸ «πού δίνει τροφὴ σὲ κάθε σάρκα»¹². Αὐτὸς πού σοῦ ἔδωσε τὸ σῶμα καὶ φύσησε μέσα σου τὴν ψυχὴ καὶ σὲ ἔκαμε ζῶο λογικὸ καὶ σοῦ ἐτοίμασε ὅλα τὰ ἀγαθὰ πρὶν τὴ διάπλασή σου, πῶς μετὰ τὴ διάπλασή σου θὰ σὲ παραβλέψει αὐτὸς

ψεται, «ὃς ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγα-
 θούς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους»; Τούτῳ τοίνυν θαρ-
 ρῶν τὴν ἐφήμερον μόνην αἶτει τροφήν, τῆς δὲ αὔριον αὐτῷ κα-
 τάλιπε τὴν φροντίδα, ὡς καὶ ὁ μακάριος ἔλεγε Δαυΐδ· «ἐπίρρι-
 5 ψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτός σε διαθρέψει».
 Οὕτω διὰ τῶν εἰρημένων τὴν ἄκραν ἐκπαιδεύσας φιλοσοφίαν,
 εἰδῶς ὅτι τῶν ἀδυνάτων ἐστίν, ἀνθρώπους ὄντας καὶ θνητὸν
 σῶμα περικειμένους, μὴ πταίειν, ἐδίδαξε λέγειν· «καὶ ἄφες ἡμῖν
 τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις
 10 ἡμῶν».

Τρία κατ' αὐτὸν ἀγαθὰ διὰ τοῦδε τοῦ λόγου πραγματεύε-
 ται· τοὺς μὲν ἄκρους τὴν ἀρετὴν μετριότητα διδάσκει φρονήμα-
 τος, καὶ παρακελεύεται μὴ θαρρεῖν τοῖς κατορθώμασιν, ἀλλὰ
 δεδιέναι καὶ τρέμειν καὶ τῶν προτέρων ἀμαρτημάτων μνημο-
 15 νεύειν· ὡς καὶ ὁ θεσπέσιος ποιεῖ Παῦλος, μετὰ μυρία κατορθώ-
 ματα λέγων· «ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἀμαρ-
 τωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ»· οὐκ εἶπεν, ἤμην', ἀλλ',
 «εἰμί», δεικνὺς ὅτι ἄπαυστον εἶχε τῶν εἰργασμένων τὴν μνήμην.
 Τοῖς μὲν οὖν ἄκροις τὴν ἀρετὴν ἀπὸ τῆς ταπεινοφροσύνης
 20 ἀσφάλειαν διὰ τούτων τῶν λόγων ἐμηχανήσατο, τοὺς δὲ πταί-
 σαντας μετὰ τὴν τοῦ ἀγίου βαπτίσματος χάριν οὐκ ἀφήσιν ἀπο-
 γινώσκειν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ἀλλ' αἰτεῖν διδάσκει παρὰ τοῦ
 ἱατροῦ τῶν ψυχῶν τῆς ἀφέσεως τὰ φάρμακα. Πρὸς δὲ τούτοις,
 καὶ φιλανθρωπίας διδασκαλίαν ὁ λόγος ὑποτίθεται. Βούλεται
 25 γὰρ ἡμᾶς ἡμέρους εἶναι περὶ τοὺς ὑπευθύνους, ἀμνησικάκους
 περὶ τοὺς εἰς ἡμᾶς πλημμελοῦντας, καὶ τῇ περὶ τούτους συγ-
 γνώμῃ ἑαυτοῖς δωρεῖσθαι συγγνώμην, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς προεισ-
 φέρειν τῆς φιλανθρωπίας τὰ μέτρα. Τοσοῦτον γὰρ αἰτοῦμεν

---

13. Ματθ. 5,45.

14. Ψαλμ. 54,23.

15. Α' Τιμ. 1,15.

«πὺ ἀνατέλλει τὸν ἥλιο του σὲ καλοὺς καὶ κακοὺς καὶ στέλνει τὴ βροχὴ σὲ δικαίους καὶ ἀδίκους»¹³; Ἔχοντας λοιπὸν ἐμπιστοσύνη σ' αὐτόν, ζήτα μόνο τὴν καθημερινὴ τροφή καὶ ἄφησε τὴ φροντίδα γιὰ τὸ αὔριο σ' αὐτόν, ὅπως ἔλεγε καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ· «ρίξε τὴ μέριμνά σου στὸν Κύριο καὶ αὐτὸς θὰ σὲ διαθρέψει»¹⁴. Ἔτσι, ἀφοῦ μὲ ὅσα λέχθηκαν μᾶς ἔμαθε τὴν ὑψιστὴ φιλοσοφία, γνωρίζοντας πὼς εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ σφάλουμε, ἐπειδὴ εἴμαστε ἄνθρωποι καὶ ἔχουμε θνητὸ σῶμα, μᾶς δίδαξε νὰ λέμε· «καὶ συγχώρησέ μας τὰ χρέη τῶν ἁμαρτιῶν μας, ὅπως καὶ μεῖς τὰ συγχωροῦμε στοὺς δικούς μας ὀφειλέτες».

Τρία ἀγαθὰ διακηρύσσει μὲ τὰ λόγια αὐτά. Τοὺς ἄριστους στὴν ἀρετὴ τοὺς διδάσκει μετριοφροσύνη καὶ τοὺς συμβουλεύει νὰ μὴν ὑπερηφανεύονται γιὰ τὰ κατορθώματά τους, ἀλλὰ νὰ φοβοῦνται καὶ νὰ τρέμουν καὶ νὰ μνημονεύουν τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματά τους, ὅπως κάνει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγοντας ὕστερα ἀπὸ τὰ ἀπειρα κατορθώματά του· «ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦρθε στὸν κόσμον γιὰ νὰ σώσει τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ πρῶτος ἀνάμεσά τους εἶμαι ἐγώ»¹⁵. Δὲν εἶπε 'ἡμουν', ἀλλὰ 'εἶμαι', ἀποδεικνύοντας πὼς πάντοτε θυμόταν ὅσα εἶχε διαπράξει. Τοὺς ἄριστους λοιπὸν στὴν ἀρετὴ τοὺς ἀσφάλισε μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη, λέγοντας τὰ λόγια αὐτά. Ἐκείνους ὅμως ποὺ ἔσφαλαν ὕστερα ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου βαπτίσματος δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ ἀπελπίζονται γιὰ τὴ σωτηρία τους, ἀλλὰ τοὺς διδάσκει νὰ ζητοῦν ἀπὸ τὸν γιατρὸ τῶν ψυχῶν τὰ φάρμακα τῆς συγχώρησης. Μαζὶ ὅμως μ' αὐτὰ ὁ λόγος προϋποθέτει καὶ διδασκαλία φιλανθρωπίας. Γιατὶ μᾶς θέλει νὰ εἴμαστε ἡμεροὶ στοὺς ἐνόχους, ἀμνησίκακοι σ' αὐτοὺς ποὺ σφάλουν σὲ μᾶς καὶ μὲ τὴ συγγνώμη μας σ' αὐτοὺς νὰ χαρίζουμε στὸν ἑαυτό μας συγγνώμη, καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι πρῶτα νὰ προσφέρουμε τὰ μέτρα τῆς φιλανθρωπίας. Γιατὶ τόσο ζητοῦμε νὰ λάβουμε, ὅσο παρέχουμε

λαβεῖν, ὅσον τοῖς πλησίον παρέχομεν, καὶ τοσαύτης ἀξιοῦμεν συγγνώμης τυχεῖν, ὅσην τοῖς ὀφείλουσι δωρούμεθα.

Πρὸς τούτοις ἐκελεύσθημεν λέγειν, «καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ». Πολ-
5 λὰ μὲν γὰρ ἡμῖν ἐκ διαβολικῆς ἐνεργείας προσγίνεται λυπηρά, πολλὰ δὲ καὶ ἐξ ἀνθρώπων, ἢ προφανῶς ἐπηρεαζόντων, ἢ ἀφανῶς ἐπιβουλευόντων. Καὶ τὸ σῶμα ποτὲ μὲν ἐπανιστάμενον τῇ ψυχῇ, χαλεπὴν ἐργάζεται βλάβην· ποτὲ δὲ παντοδαποῖς ἀρ-
ρωστήμασι περιπίπτει ὀδύνας ἡμῖν ἐπιφέρει καὶ ἀχθηδόνας.
10 Ἐπειδὴ τοίνυν πολλὰ καὶ διάφορά ἐστι πολλαχόθεν προσπίπτοντα λυπηρά, ἐδιδάχθημεν παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων αἰτεῖν τὴν τούτων ἀπαλλαγὴν. Αὐτοῦ γὰρ ἐπαμύνοντος, πᾶσα μὲν κατασβέννυται ζάλη, ὁ δὲ κλύδων εἰς γαλήνην μεθίσταται, καὶ ὑποχωρεῖ κατασχυμμένος ὁ πονηρός, καθάπερ ποτὲ τοὺς ἀν-
15 θρώπους καταλείπων κατὰ τῶν χοίρων ἐχώρησεν, οὐδὲ ἐκεῖνο ποιῆσαι τολμήσας δίχα τοῦ κελεύσαντος. Ὁ δὲ κατὰ χοίρων ἐξουσίαν οὐκ ἔχων, πῶς ἀνθρώπων ἐγρηγορότων καὶ νηφόντων, καὶ ὑπὸ Θεοῦ φυλαττομένων, καὶ βασιλέα οἰκεῖον ἡγουμένων αὐτὸν κρατῆσαι δυνήσεται; Διὰ τοῦτο καὶ τῷ τέλει τῆς προ-
20 σευχῆς, τοῦ Θεοῦ τὴν βασιλείαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν ὑπέδειξεν, εἰπὼν· «ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν». Ταῦτα γάρ, φησὶν, αἰτῶ παρὰ σοῦ, ὅτι οἶδά σε βασιλέα πάντων, αἰώνιον κεκτημένον κράτος, καὶ πάντα δυνάμενον ὅσαπερ ἂν θέλῃς, καὶ δόξαν κεκτημένον
25 ἀναφαίρετον.

Ἐπεὶ δὲ τούτων ἀπάντων εὐχαριστήσωμεν τῷ τοσοῦτον ἡμᾶς ἀξιώσαντι ἀγαθῶν, ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στοὺς συνανθρώπους μας, καὶ ἀξιῶνουμε νὰ ἐπιτύχουμε τόση συγγνώμη, ὅση χαρίζουμε στοὺς ὀφειλέτες μας.

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ διαταχθήκαμε νὰ λέμε, «καὶ μὴ μᾶς ἀφήσεις νὰ πέσουμε σὲ πειρασμό, ἀλλὰ σῶσε μας ἀπὸ τὸν πονηρό». Γιατὶ πολλὰ λυπηρὰ μᾶς συμβαίνουν ἀπὸ διαβολικὴ ἐνέργεια, καὶ πολλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ μᾶς βλάπτουν φανερὰ ἢ μᾶς ἐπιβουλεύονται στὰ κρυφὰ. Καὶ τὸ σῶμα ἄλλοτε, ὅταν ξεσηκώνεται ἐναντίον τῆς ψυχῆς, μᾶς προξενεῖ φοβερὴ βλάβη· ἄλλοτε πάλι πέφτοντας σὲ κάθε εἶδους ἀρρώστιες, μᾶς προκαλεῖ πόνους καὶ ἐνοχλήσεις. Ἐπειδὴ λοιπὸν πολλὰ καὶ διάφορὰ εἶναι τὰ λυπηρὰ ποὺ ἀπὸ πολλὰ σημεῖα μᾶς ἐπιτίθενται, διδαχθήκαμε ἀπὸ τὸ Θεὸ τῶν ὄλων νὰ ζητοῦμε τὴν ἀπαλλαγὴ μας ἀπ' αὐτὰ. Γιατὶ, ὅταν ὁ Θεὸς μᾶς ἐνισχύει, κάθε ζάλη σβῆνει καὶ ἡ τρικυμία μετατρέπεται σὲ γαλήνη καὶ ὁ διάβολος ὑποχωρεῖ ντροπιασμένος, ὅπως ἀκριβῶς κάποτε ἐγκαταλείποντας τοὺς ἀνθρώπους μπῆκε μέσα στοὺς χοίρους, μὴν τολμώντας οὔτε ἐκεῖνο νὰ κάμει χωρὶς αὐτὸν ποὺ τὸν διέταξε¹⁶. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ δὲν ἔχει ἐξουσία ἐναντίον τῶν χοίρων, πῶς θὰ μπορέσει νὰ νικήσει ἀνθρώπους ποὺ εἶναι ξάγρυπνοι καὶ νηφάλιοι καὶ προστατεύονται ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ τὸν θεωροῦν δικό τους βασιλιά; Γι' αὐτὸ καὶ στὸ τέλος τῆς προσευχῆς ὑπέδειξε τοῦ Θεοῦ τῆ βασιλεία καὶ τῆ δύναμη καὶ τῆ δόξα, λέγοντας· «γιατὶ δική σου εἶναι ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἄμην». Αὐτὰ λοιπὸν, λέγει, ζητῶ ἀπὸ σένα, γιατί γνωρίζω ὅτι εἶσαι βασιλιάς ὄλων, ὅτι ἔχεις αἰῶνια δύναμη, ὅτι μπορείς ὅλα ὅσα θέλεις, καὶ ἔχεις ἀναφαίρετη δόξα.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἃς εὐχαριστήσουμε ἐκεῖνον ποὺ μᾶς ἔκρινε ἄξιους γιὰ τόσα ἀγαθὰ, γιατί σ' αὐτὸν ἀρμόζει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ δύναμη, στὸν Πατέρα καὶ στὸν Υἱὸ καὶ στὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΡΑΛΥΤΙΚΟΝ ΔΙΑ ΤΗΣ ΣΤΕΓΗΣ ΧΑΛΑΣΘΕΝΤΑ,

**Ἵτι οὐκ αὐτός ἐστιν ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ κείμενος· καὶ
περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἰσότητος**

1. Περιτυχόντες πρῶην τῷ παραλυτικῷ περὶ τὴν κολυμβή-
θραν ἐπὶ τῆς κλίνης κειμένῳ, πολὺν καὶ μέγαν εὐρήκαμεν θη-
σαυρόν, οὐχὶ γῆν διορύξαντες, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ διασκά-
ψαντες· εὐρήκαμεν θησαυρόν οὐχὶ ἀργύριον ἔχοντα καὶ χρυσίον
5 καὶ λίθους τιμίους, ἀλλὰ καρτερίαν καὶ φιλοσοφίαν καὶ ὑπομο-
νὴν καὶ πολλὴν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐλπίδα, ἣ παντὸς χρυσοῦ
καὶ πάσης εὐπορίας ἐστὶ τιμιωτέρα. Ὁ μὲν γὰρ αἰσθητὸς πλοῦ-
τος καὶ ληστῶν ἐπιβουλαῖς πρόκειται καὶ συκοφαντῶν στόμασι
καὶ τοιχωρῶν χερσὶ καὶ οἰκετῶν κακουργίαις, καὶ ὅταν ἅπαν-
10 τα ταῦτα διαφύγη, τότε τοῖς κεκτημένοις μέγιστον ἐπάγει πολ-
λάκις τὸν ὄλεθρον, βασκάνων ὀφθαλμοὺς διεγείρων καὶ μυρίους
ἐκ τούτου τίκτων χειμῶνας. Ὁ δὲ πνευματικὸς πλοῦτος ἀπάσας
ταύτας διέφυγε τὰς λαβὰς, καὶ πάσης ἐπηρείας ἐστὶν ἀνώτερος
τοιαύτης, καὶ ληστῶν καὶ τοιχωρῶν καὶ βασκάνων καὶ συκο-
15 φαντῶν καὶ αὐτοῦ καταγελοῦν τοῦ θανάτου. Οὐδὲ γὰρ θανάτῳ
διαζεύγνυται τοῦ κεκτημένου, ἀλλὰ τότε μάλιστα ἀσφαλεστέρα
ἢ κτηῆσις αὐτοῦ τοῖς ἔχουσι γίνεται, καὶ συναποδημεῖ καὶ συμμε-

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟΝ ΠΑΡΑΛΥΤΙΚΟ ΠΟΥ ΤΟΝ ΚΑΤΕΒΑΣΑΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΤΕΓΗ

ἽΟτι δὲν εἶναι ὁ ἴδιος μ' ἐκεῖνον ποῦ ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης.

Καὶ γιὰ τὴν ἰσότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα

1. Συναντώντας προηγουμένως τὸν παραλυτικὸν κατάκοιτο στὸ κρεβάτι του κοντὰ στὴ δεξαμενὴ, βρήκαμε πολὺ καὶ μεγάλο θησαυρό, ὄχι σκάβοντας τὴ γῆ, ἀλλὰ σκάβοντας τὴν ψυχὴ του. Βρήκαμε θησαυρό, ποῦ δὲν περιεῖχε ἀσήμι καὶ χρυσάφι καὶ πολύτιμες πέτρες, ἀλλὰ καρτερία καὶ πίστη καὶ ὑπομονὴ καὶ μεγάλη ἐλπίδα στὸ Θεό, ποῦ εἶναι πιὸ πολύτιμη ἀπ' ὄλο τὸ χρυσάφι καὶ ὄλα τὰ πλούτη. Γιατὶ ὁ ὑλικὸς πλοῦτος εἶναι ἐκτεθειμένος καὶ στίς ἐπιβουλὰς τῶν ληστῶν καὶ στὰ στόματα τῶν συκοφαντῶν καὶ στὰ χέρια τῶν διαρρηκτῶν καὶ στίς δολιότητες τῶν ὑπηρετῶν, καὶ ὅταν τὰ ξεφύγει ὄλα αὐτά, τότε στοὺς κατόχους του φέρνει πολλὰς φορὰς πολὺ μεγάλη τὴν καταστροφὴν, ἐπειδὴ προκαλεῖ τὰ βλέμματα τῶν φθονερῶν καὶ δημιουργεῖ ἀπ' αὐτὸ ἀπειρες συμφορὰς. Ὁ πνευματικὸς ὅμως πλοῦτος ξέφυγε ὄλες αὐτὰς τὶς παγίδες καὶ βρίσκεται ψηλότερα ἀπὸ κάθε τέτοια ζημία, περιφρονώντας καὶ τοὺς ληστὲς καὶ τοὺς διαρρηκτὲς καὶ τοὺς φθονεροὺς καὶ τοὺς συκοφάντες καὶ τὸν ἴδιο ἀκόμα τὸ θάνατο. Γιατὶ οὔτε μὲ τὸ θάνατο χωρίζεται ἀπὸ τὸν κατόχου του, ἀλλὰ τότε κυρίως γίνεται ἀσφαλέστερη ἢ κτήση του σ' αὐτοὺς ποῦ τὸν κατέχουν, καὶ ἀποδημεῖ μαζί τους, καὶ πηγαίνει

θίσταται πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ συνήγορος γίνεται θαυμαστός, οἷς ἂν ἐκεῖ συναπέλθῃ, καὶ ἴλεω καθίστησιν αὐτοῖς τὸν δικάζοντα.

Τοῦτον καὶ ἡμεῖς τὸν πλοῦτον μετὰ πολλῆς τῆς δασιλείας
 5 εὐρήκαμεν ἐν τῇ τοῦ παραλυτικοῦ κατορωρυγμένον ψυχῇ. Καὶ
 μάρτυρες ὑμεῖς οἱ μετὰ πολλῆς αὐτὸν ἐξαντλήσαντες τῆς προθυ-
 μίας, οὐ κενώσαντες δέ. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ πνευματικοῦ πλού-
 του φύσις· τὰς τῶν ὑδάτων ἐπιρροίας μιμεῖται, μᾶλλον δὲ καὶ
 ἐκείνων νικᾷ τὴν ἀφθονίαν, τότε πλεονάζουσα μᾶλλον, ὅταν
 10 πολλοὺς ἔχη τοὺς ἀρρομένους αὐτήν. Εἰς γὰρ τὴν ἐκάστου ψυ-
 χὴν εἰσιῶν, οὐ μερίζεται, οὐδὲ ἐλαττοῦται, ἀλλ' ὀλόκληρος
 ἐκάστῳ παραγινόμενος ἀνάλωτος μένει διηνεκῶς, οὐδέποτε
 ἐπιλείπειν δυνάμενος, ὃ δὴ καὶ τότε συνέβαινε. Τοσοῦτων γὰρ
 ἐπιπεσόντων τῷ θησαυρῷ καὶ πάντων τὰ κατὰ δύναμιν ἀρρο-
 15 μένων ἐκεῖθεν· καὶ τί λέγω περὶ ὑμῶν, ὅπου γε ἐξ ἐκείνου τοῦ
 χρόνου μέχρι τῆς παρούσης ἡμέρας μυρίους ποιήσας εὐπόρους,
 ἐπὶ τῆς οἰκειᾶς τελειότητος μένει;

Μὴ τοίνυν ἀποκάμωμεν πρὸς τὴν πνευματικὴν ταύτην εὐ-
 πορίαν· ἀλλ' ὅσον δυνατὸν καὶ νῦν ἐξαντλήσωμεν καὶ ἴδωμεν
 20 φιλάνθρωπον Δεσπότην, ἴδωμεν καρτερικὸν οἰκέτην. Τριάκοντα
 γοῦν καὶ ὀκτὼ ἔτη ἀρρωστίᾳ παλαίων ἀνιάτῳ καὶ μαστιζό-
 μενος διηνεκῶς, οὐκ ἐδυσχέρανεν, οὐκ ἀφῆκε ρῆμα βλάσφημον,
 οὐ κατηγόρησε τοῦ πεπονηκότος, ἀλλὰ γενναίως καὶ μετὰ πολ-
 λῆς τῆς ἐπιεικειᾶς τὴν συμφορὰν ἔφερεν ἐκείνην. Καὶ πόθεν
 25 τοῦτο δῆλον; φησὶν· οὐδὲν γὰρ περὶ τῆς ἄνω ζωῆς αὐτοῦ σαφῶς
 ἡμᾶς ἐδίδαξεν ἢ Γραφή, ἀλλ' ὅτι μὲν τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη εἶχεν
 ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ, δῆλον ἐποίησεν· ὅτι δὲ οὐκ ἐδυσχέρανεν
 οὐδὲ ἠγανάκτησεν οὐδὲ ἀπεδυσπέτησε, τοῦτο οὐκέτι προσέθη-

μαζί τους στη μέλλουσα ζωή, και γίνεται θαυμάσιος συνήγορος σ' εκείνους, με τούς οποίους πηγαίνει εκεί, και κάνει τὸ δικαστὴ εὐνοϊκὸ γι' αὐτούς.

Αὐτὸν τὸν πλοῦτο τὸν βρήκαμε καὶ ἑμεῖς ἀφθονο καὶ κρυμμένο μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ παραλυτικοῦ. Καὶ μάρτυρες εἶστε ἑσεῖς, πὺ τὸν ἀντλήσατε με μεγάλη προθυμία, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐξαντλήσατε. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ φύση τοῦ πνευματικοῦ πλούτου· μιμεῖται τὰ ρεύματα τῶν ὑδάτων ἢ καλύτερα ξεπερνᾷ καὶ τὴ δικὴ τους ἀφθονία, γιατί τότε γίνεται πὺ πλούσια, ὅταν πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πὺ τὴν ἀντλοῦν. Ὅταν δηλαδὴ μπαίνει στὴν ψυχὴ τοῦ καθενός, δὲ διαμοιράζεται, δὲ λιγοστεύει, ἀλλὰ φθάνοντας στὸν καθένα ὀλόκληρη μένει πάντοτε ἀνεξάντλητη, χωρὶς νὰ μπορεῖ ποτὲ νὰ τελειώσει, πράγμα βέβαια πὺ συνέβαινε καὶ τότε. Γιατί, ἂν καὶ ἔπесαν τόσοι πολλοὶ στὸ θησαυρὸ καὶ ὅλοι ὅσο μποροῦσαν ἀντλοῦσαν ἀπὸ ἐκεῖ· καὶ γιατί λέγω γιὰ σᾶς, ἀφοῦ βέβαια ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ μέχρι τὴ σημερινὴ ἡμέρα ἔκαμε πάρα πολλοὺς ἀνθρώπους πλούσιους καὶ παραμένει ἐντελῶς ὀλόκληρος;

Ἄς μὴν ἀποκάμουμε λοιπὸν γιὰ τὴν ἀπόκτηση τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ πλούτου, ἀλλὰ, ὅσο μποροῦμε, ἂς ἀντλήσουμε καὶ τώρα, καὶ ἂς δοῦμε τὸν φιλάνθρωπο Κύριο, ἂς δοῦμε τὸν καρτερικὸ δοῦλο. Τριάντα ὀκτῶ λοιπὸν χρόνια πάλευε με ἀρρώστια ἀνίατη καὶ μαστιζόταν διαρκῶς, καὶ ὅμως δὲ δυσανασχέτησε, δὲν εἶπε καμιά βλασφημία, δὲν κατηγορήσε τὸ δημιουργό του, ἀλλ' ὑπέφερε τὴ συμφορὰ του ἐκείνη με γενναιότητα καὶ με πολλὴ ἀνεκτικότητα. Καὶ ἀπὸ ποῦ, λέγει, εἶναι φανερὸ αὐτό; γιατί ἡ ἀγία Γραφή δὲ μᾶς δίδαξε με σαφήνεια τίποτε γιὰ τὴν προηγούμενη ζωὴ του, ἀλλὰ μᾶς φανέρωσε μόνο ὅτι ἦταν ἄρρωστος τριάντα ὀκτῶ χρόνια· τὸ ὅτι ὅμως δὲ δυσανασχέτησε, δὲν ἀγανάκτησε, δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του, αὐτὸ δὲν τὸ πρόσθεσε ἀκόμα. Καὶ ὅμως καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμε φανερό;

κεν. Καὶ μὴν καὶ τοῦτο δῆλον ἐποίησεν, εἴ τις ἀκριβῶς προσέ-
χοι καὶ μὴ παρέργως, μηδὲ ἀπλῶς.

Ὅταν γὰρ ἀκούσης ὅτι ἐπιστάντι Χριστῶ καὶ οὐκ ὄντι
γνωρίμῳ, ἀλλ' ἀνθρώπῳ νομιζομένῳ ψιλῶ, μετὰ τοσαύτης
5 ἐπιεικείας διελέγετο αὐτῶ, καὶ τὴν ἔμπροσθεν αὐτοῦ φιλοσο-
φίαν δυνήσῃ θεάσασθαι. Εἰπόντι γὰρ αὐτῶ, «θέλεις ὑγιῆς γενέ-
σθαι;» οὐδὲν εἶπεν οἷον εἰκὸς ἦν, 'ὅτι ὄρᾳς με παραλελυμένον
χρόνον τοσοῦτον κατακείμενον, καὶ ἐρωτᾷς εἰ βούλομαι γενέ-
σθαι ὑγιῆς; ἐπεμβῆναί μου τοῖς κακοῖς ἤλθες, ὄνειδίσαι καὶ κα-
10 ταγελάσαι καὶ κωμωδῆσαι τὴν συμφορὰν;' Οὐδὲν τοιοῦτον οὐδὲ
εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόησεν, ἀλλὰ μετ' ἐπιεικείας, «ναί, Κύριε»,
φησίν. Εἰ δὲ μετὰ τριάκοντα ὀκτῶ ἔτη οὕτω πρῶτος ἦν, οὕτως
ἐπιεικῆς, τῆς εὐτονίας αὐτῶ καταβλησθείσης ἀπάσης καὶ τῆς
δυνάμεως τῶν λογισμῶν, ἐνόησον ὅποῖον εἰκὸς εἶναι τοῦτον ἐν
15 τοῖς προοιμίῳ τῶν δεινῶν. Ἴστε γὰρ δήπου πάντες, ὅτι οὐχ
ὁμοίως εἰσὶ δυσάρεστοι οἱ νοσοῦντες ἐν ἀρχῇ τῆς ἀρρωστίας
καὶ πολλοῦ προΐοντος τοῦ χρόνου· τότε γὰρ μάλιστα δυσχερεῖς
γίνονται οἱ νοσοῦντες, ὅταν εἰς μῆκος ἐπιδῶ τὸ νόσημα, τότε
πᾶσιν ἀφόρητοι. Ὁ δὲ μετὰ τοσαῦτα ἔτη οὕτω φιλοσοφῶν, οὐ-
20 τως ἀνεξικάκως ἀποκρινόμενος, εὐδηλον ὅτι καὶ τὸν ἔμπρο-
σθεν χρόνον μετὰ πολλῆς τῆς εὐχαριστίας τὴν συμφορὰν ἔφερεν
ἐκείνην.

Ταῦτα οὖν καὶ ἡμεῖς λογιζόμενοι μιμώμεθα τὴν ὑπομονὴν
τοῦ συνδούλου· ἱκανὴ γὰρ ἡ παράλυσις ἐκείνου τὰς ἡμετέρας
25 ἐπισφίγξαι ψυχάς· οὐδεὶς γὰρ οὕτω νωθρὸς καὶ παρειμένος, ὡς
τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς ἐννοήσας ἐκείνης, μὴ πάντα γενναίως
ἐνεγκεῖν τὰ προσπίπτοντα δεινά, κἄν ἀπάντων ἀφορητότερα ἦ.
Οὔτε γὰρ ἡ ὑγίεια αὐτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ νόσος μεγίστης ἡμῖν
ὠφελείας γέγονεν αἰτία· ἢ τε γὰρ θεραπεία πρὸς δοξολογίαν τοῦ

ἂν κανεῖς προσέχει μὲ ἀκρίβεια καὶ ὄχι ἐπιπόλαια καὶ ἀδιάφορα.

“Ὅταν λοιπὸν ἀκούσεις πῶς, συναντώντας τὸ Χριστὸ καὶ χωρὶς νὰ τοῦ εἶναι γνωστός, ἀλλὰ θεωροῦνταν ἕνας ἀπλὸς ἄνθρωπος, μὲ τόση μεγάλη πραότητα συνομίλησε μαζί του, θὰ μπορέσεις νὰ δεῖς καὶ τὴν προηγούμενη φιλοσοφική του διάθεση. Γιατί, ὅταν τοῦ εἶπε, «θέλεις νὰ γίνεις καλά;»¹, δὲν ἀπάντησε τίποτε ἀπ’ αὐτὰ πού ἦταν εὐλογο νὰ πεῖ, ὅτι δηλαδή ‘μὲ βλέπεις παράλυτο καὶ κατάκοιτο τόσα χρόνια καὶ μ’ ἐρωτᾷς ἂν θέλω νὰ γίνω καλά; ἤρθες νὰ περιγελάσεις, νὰ γελοιοποιήσεις τὴ δυστυχία μου;’ Δὲν εἶπε τίποτε τέτοιο, οὔτε σκέφθηκε, ἀλλὰ μὲ πραότητα λέγει· «ναί, Κύριε». Καὶ ἂν ὕστερα ἀπὸ τριάντα ὀκτὼ χρόνια ἦταν τόσο πράος, τόσο ἀνεκτικός, τὴ στιγμή μάλιστα πού εἶχε ἐξασθενήσει ὅλη του ἡ σωματικὴ ὑγεία καθὼς καὶ ἡ δύναμη τῶν λογισμῶν του, σκέψου ποιὸς εἶναι φυσικὸ νὰ ἦταν στὴν ἀρχὴ τῆς συμφορᾶς. Γνωρίζετε βέβαια ὅλοι πῶς οἱ ἄρρωστοι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ἐνοχλητικοὶ στὴν ἀρχὴ τῆς ἀρρώστιας τους, καὶ ὕστερα ὅταν περάσει πολὺς καιρὸς· γιατί οἱ ἄρρωστοι τότε κυρίως γίνονται δύσκολοι, ὅταν ἡ ἀρρώστια τους παρατείνεται, τότε γίνονται ἀνυπόφοροι σὲ ὄλους. Αὐτὸς ὅμως πού ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια δείχνει τέτοια καρτερικότητα καὶ ἀπαντάει τόσο ἀνεξίκακα, εἶναι φανερό, ὅτι καὶ τὸν προηγούμενο καιρὸ ὑπέφερε μὲ πολλὴ εὐγνωμοσύνη τὴ συμφορὰ ἐκείνη.

Αὐτὰ λοιπὸν ἀναλογιζόμενοι καὶ μεῖς, ἅς μιμούμαστε τὴν ὑπομονὴ τοῦ συνανθρώπου μας, γιατί ἡ παράλυσή του εἶναι ἱκανὴ νὰ στερεώσει τὶς δικές μας ψυχές. Γιατί κανεῖς δὲν εἶναι τόσο νωθρὸς καὶ παραλυμένος ὥστε, ἀφοῦ σκεφθεῖ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς ἐκείνης, νὰ μὴν ὑπομείνει μὲ γενναιότητα ὅλα τὰ κακὰ πού θὰ τὸν βροῦν, καὶ ἂν ἀκόμα εἶναι τὰ πιὸ ἀφόρητα ἀπ’ ὅλα. Ὅμως ὄχι μόνο ἡ ὑγεία του, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρρώστια του ἔγινε γιὰ μᾶς αἰτία πολὺ μεγάλης ὠφέλειας. Γιατί καὶ ἡ θεραπεία

Δεσπότου καὶ τὰς τῶν ἀκουόντων ἠγειρε ψυχὰς· ἢ τε νόσος καὶ ἢ ἀρρωστία πρὸς ὑπομονὴν ὑμᾶς ἤλειψε, καὶ πρὸς τὸν ἴσον παρεκάλεσε ζῆλον· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὴν τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ἐνεδείξατο. Καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ παραδοῦναι τοιοῦτω νοσήματι, καὶ τὸν χρόνον ἐκτεῖναι τοσοῦτον τὴν ἀρρωστίαν, μεγίστης κηδεμονίας ἐστί. Καθάπερ γὰρ χρυσοχόος εἰς χωνευτήριον ἐμβαλὼν χρυσίον μέχρι τοσοῦτου ἐπιτρέπει βασανίζεσθαι τῷ πυρί, ἕως ἂν ἴδῃ γενόμενον καθαρώτερον, οὕτω δὲ καὶ ὁ Θεὸς μέχρι τοσοῦτου τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς ἀφήσιν ἐξετάζεσθαι ἐν δεινοῖς, ἕως ἂν γένωνται καθαραὶ καὶ διειδεῖς, καὶ πολλὴν ἀπὸ τῆς βασάνου ταύτης τὴν ὠφέλειαν καρπωσάμεναι· ὥστε καὶ τοῦτο εὐεργεσίας εἰδός ἐστι τὸ μέγιστον.

2. Μὴ τοίνυν θορυβώμεθα, μηδὲ ἀλύωμεν, πειρασμῶν ἐμπιπτόντων ἡμῖν. Εἰ γὰρ ὁ χρυσοχόος εἶδε πόσον μὲν ἀφιέναι ἐν τῇ καμίνῳ χρόνον δεῖ τὸ χρυσίον, πότε δὲ ἀνασπάσαι, καὶ οὐκ ἀφίησι μέχρι τοῦ διαφθαρῆναι καὶ κατακαυθῆναι μένειν ἐν τῷ πυρί, πολλῶ μᾶλλον ὁ Θεὸς τοῦτο ἐπίσταται, καὶ ὅταν ἴδῃ καθαρωτέρους γενομένους, ἀφήσιν τῶν πειρασμῶν, ὥστε μὴ τῷ πλεονασμῷ τῶν κακῶν ὑποσκελισθῆναι καὶ καταπεσεῖν. Μὴ τοίνυν δυσχεραίνωμεν, μηδὲ μικροψυχῶμεν, ἐπειδάν τι τῶν ἀδοκῆτων ἐμπέσῃ· ἀλλὰ παραχωρῶμεν τῷ ταῦτα μετὰ ἀκριβείας εἰδότη, ἕως ἂν βούλοιο, πυροῦν τὴν διάνοιαν τὴν ἡμετέραν· συμφερόντως γὰρ τοῦτο ποιεῖ καὶ ἐπὶ κέρδει τῶν πειραζομένων.

Διὰ τοῦτο σοφός τις παραινεῖ λέγων· «τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν τῷ Θεῷ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν, εὐθυνον τὴν καρδίαν σου, καὶ καρτέρησον, καὶ μὴ σπεύσης ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς». Αὐτῷ παραχώρησον, φησίν, ἀπάντων· οἶδε γὰρ ἀκριβῶς πότε ἡμᾶς ἀνελέσθαι ἐκ τῆς καμί-

του παρακίνησε τις ψυχές τῶν ἀκροατῶν σὲ δοξολογία τοῦ Κυρίου καὶ ἡ νόσος καὶ ἡ ἀρρώστια του σᾶς προετοίμασε γιὰ ὑπομονὴ καὶ σᾶς προέτρεψε σὲ ἀνάλογο ζῆλο· ἦ καλύτερα φανέρωσε καὶ τὴν ἴδια τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ πραγματικὰ τὸ νὰ τὸν παραδώσει σὲ τέτοια ἀρρώστια καὶ τὸ νὰ παρατείνει τὴν ἀρρώστια τόσο πολὺ καιρὸ, εἶναι ἀπόδειξη πολὺ μεγάλης φροντίδας. Ὅπως δηλαδὴ ὁ χρυσοχόος βάζει τὸ χρυσάφι στὸ χωνευτήρι καὶ τὸ ἀφήνει νὰ δοκιμάζεται στὴ φωτιὰ τόσο χρονικὸ διάστημα, μέχρι νὰ τὸ δεῖ νὰ γίνεται τελείως καθαρὸ, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει τις ψυχές τῶν ἀνθρώπων νὰ δοκιμάζονται στὶς συμφορές τόσο, ὥσπου νὰ γίνουν καθαρές καὶ διάφανες καὶ νὰ ὠφεληθοῦν πάρα πολὺ ἀπὸ τὴ δοκιμασία αὐτή. Ὡστε καὶ αὐτὸ εἶναι ἓνα εἶδος εὐεργεσίας καὶ μάλιστα τὸ πιὸ μεγάλο.

2. Ἄς μὴ ἀνησυχοῦμε λοιπόν, ἄς μὴν ἀδημονοῦμε, ὅταν μᾶς ἔρχονται πειρασμοί. Γιατί, ἂν ὁ χρυσοχόος γνωρίζει πόσο χρόνο πρέπει ν' ἀφήσει τὸ χρυσάφι στὸ καμίνι καὶ πότε νὰ τὸ βγάλει καὶ δὲν τὸ ἀφήνει νὰ μένει στὴ φωτιὰ μέχρι νὰ καταστραφεῖ καὶ νὰ κατακαεῖ, πολὺ περισσότερο τὸ ξέρει αὐτὸ ὁ Θεὸς καί, ὅταν δεῖ ὅτι γίναμε πιὸ καθαροί, μᾶς ἐλευθερώνει ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, ὥστε νὰ μὴν ἀνατραποῦμε καὶ νὰ μὴν πέσουμε ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν κακῶν. Ἄς μὴ δυσανασχετοῦμε λοιπόν, ἄς μὴ γινόμαστε μικρόψυχοι, ὅταν μᾶς ἔρθει κάτι ἀπὸ τὰ ἀπροσδόκητα, ἀλλὰ ἄς ἀφήνουμε αὐτὸν ποὺ τὰ ξέρει καλὰ αὐτὰ νὰ δοκιμάζει στὴ φωτιὰ τὴν ψυχὴ μας, ὅσο καιρὸ θέλει. Γιατὶ τὸ κάνει αὐτὸ γιὰ τὸ συμφέρον καὶ τὸ κέρδος ἐκείνων ποὺ δοκιμάζονται.

Γι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς συμβουλεύει λέγοντας· «παιδί μου, ἂν ἔρχεσαι νὰ ὑπηρετήσεις τὸ Θεό, ἐτοίμασε τὴν ψυχὴ σου γιὰ πειρασμό, κάνε δίκαιη τὴν καρδιά σου, δεῖξε ὑπομονὴ καὶ μὴ ὑποχωρήσεις σὲ περίοδο δυσκολιῶν»². Ἄφησε σ' αὐτόν, λέγει, τὰ πάντα· γιατί γνωρίζει καλὰ πότε πρέπει νὰ μᾶς

νου δεῖ τῶν κακῶν. Χρῆ τοίνυν αὐτῷ πανταχοῦ παραχωρεῖν, καὶ διὰ παντὸς εὐχαριστεῖν, καὶ πάντα φέρειν εὐγνωμόνως, κἂν εὐεργετῆ, κἂν κολάζῃ, ἐπεὶ καὶ τοῦτο εὐεργεσίας ἐστὶν εἶδος. Καὶ γὰρ ἰατρὸς οὐχ ὅταν λούῃ καὶ τρέφῃ καὶ εἰς παραδείσους ἐξάγῃ
 5 τὸν κάμνοντα μόνον, ἀλλ', ὅταν καὶ καίῃ καὶ τέμνῃ, ὁμοίως ἐστὶν ἰατρός· καὶ πατὴρ οὐχ ὅταν θεραπεύῃ τὸν υἱὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐκβάλλῃ τῆς οἰκίας καὶ ὅταν ἐπιτιμᾷ καὶ μαστίζῃ, ὁμοίως ἐστὶ πατήρ, καὶ οὐχ ἥττον ἢ ὅταν ἐπαινῆ.

Εἰδὼς τοίνυν ὅτι καὶ ἰατρῶν ἀπάντων φιλοστοργότερος ὁ
 10 Θεός, μὴ περιεργάζου, μηδὲ ἀπαίτει τὰς εὐθύνas αὐτὸν τῆς ἰατρείας, ἀλλ' ἂν τε ἀνεῖναι βούληται, ἂν τε κολάζῃ, πρὸς ἑκάτερα ὁμοίως παρέχωμεν ἑαυτούς· δι' ἑκατέρων γὰρ πρὸς υἰείαν ἡμᾶς ἐπανάγει, καὶ πρὸς τὴν οἰκείωσιν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ οἶδεν ὧν ἕκαστος χρεῖαν ἔχομεν, καὶ τί συμφέρον ἑκάστῳ καὶ πῶς καὶ τίνι
 15 τρόπῳ σωθῆναι δεῖ, καὶ ταύτην ἡμᾶς ἄγει τὴν ὁδόν. Ἐπώμεθα τοίνυν οἷπερ ἂν αὐτὸς κελεύῃ, καὶ μηδὲν ἀκριβολογώμεθα, εἴτε διὰ ραδίας καὶ εὐκόλου, εἴτε διὰ χαλεπῆς καὶ τραχυτέρας ὁδοῦ βαδίζειν κελεύοι· ὥσπερ οὖν καὶ τὸν παράλυτον τοῦτον. Ἐν μὲν οὖν τοῦτο εὐεργεσίας εἶδος ἦν τὸ χρόνῳ τοσοῦτῳ τὴν ψυχὴν αὐ-
 20 τοῦ καθαίρειν, ὥσπερ χωνευτηρίῳ τινὶ τῇ πυρώσει τῶν πειρασμῶν αὐτὴν παραδόντα· ἕτερον δὲ οὐκ ἔλαττον τούτου, τὸ καὶ ἐν αὐτοῖς παρεῖναι τοῖς πειρασμοῖς, καὶ πολλὴν αὐτῷ παρέχειν τὴν παραμυθίαν. Αὐτὸς ἦν ὁ διακρατῶν αὐτὸν καὶ συνέχων, καὶ χεῖρα ὀρέγων, καὶ οὐκ ἀφιεῖς καταπεσεῖν.

25 Ὅταν δὲ ἀκούσῃς ὅτι αὐτὸς ἦν, μὴ ἀποστερηῆς τῶν ἐγ-

βγάλει από τὸ καμίνι τῶν συμφορῶν. Πρέπει λοιπὸν σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις νὰ τὰ ἀφήνουμε σ' αὐτὸν καὶ πάντοτε νὰ τὸν εὐχαριστοῦμε καὶ ὅλα νὰ τὰ ὑποφέρουμε μὲ εὐγνωμοσύνη, εἴτε μᾶς εὐεργετεῖ, εἴτε μᾶς τιμωρεῖ, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ εἶναι ἓνα εἶδος εὐεργεσίας. Γιατὶ καὶ ὁ γιατρὸς ὄχι μόνο ὅταν λούζει καὶ δίνει τροφή καὶ βγάζει τὸν ἄρρωστο στοὺς κήπους, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὸν καυτηριάζει καὶ τὸν χειρουργεῖ, εἶναι τὸ ἴδιο γιατρὸς. Καὶ ὁ πατέρας ἐπίσης, ὄχι μόνο ὅταν φροντίζει τὸν υἱό του, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὸν διώχνει ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ ὅταν τὸν ἐπιτιμᾷ καὶ ὅταν τὸν χτυπάει, τὸ ἴδιο εἶναι πατέρας, καὶ μάλιστα ὄχι λιγότερο ἀπ' ὅ,τι εἶναι ὅταν τὸν ἐπαινεῖ.

Γνωρίζοντας λοιπὸν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι περισσότερο φιλόστοργος ἀπ' ὅλους τοὺς γιατροὺς, μὴν ἐξετάζεις μὲ περιέργεια, οὔτε νὰ ζητᾷς ἀπ' αὐτὸν λόγο γιὰ τὴ θεραπεία, ἀλλ' εἴτε θέλει νὰ μᾶς ἀνακουφίσει εἴτε νὰ μᾶς τιμωρεῖ, ἅς τοῦ παραδίδουμε τὸν ἑαυτό μας τὸ ἴδιο καὶ στὰ δύο. Γιατὶ καὶ μὲ τὰ δύο μᾶς ἐπαναφέρει στὴν ὑγεία καὶ στὸ νὰ γίνουμε δικοὶ του, καὶ γνωρίζει αὐτὰ πού ὁ καθένας μας ἔχουμε ἀνάγκη καὶ τί συμφέρει στὸν καθένα καὶ πῶς καὶ μὲ ποιοῦ τρόπο πρέπει νὰ σωθοῦμε, καὶ μᾶς ὀδηγεῖ σ' αὐτὸν τὸ δρόμο. Ἄς ἀκολουθοῦμε λοιπὸν ἐκεῖνο πού αὐτὸς προστάζει καὶ ἅς μὴν ἐξετάζουμε τίποτε μὲ λεπτομέρεια, εἴτε μᾶς προστάζει νὰ βαδίζουμε σὲ ἄνετο καὶ εὐκόλο δρόμο εἴτε σὲ δύσκολο καὶ σκληρό, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἔκαμε καὶ στὸν παράλυτο αὐτόν. Ἐνα λοιπὸν εἶδος εὐεργεσίας ἦταν αὐτό, τὸ ὅτι καθαρίζει δηλαδὴ τὴν ψυχὴ του τόσο πολὺ καιρὸ, ἀφοῦ τὴν παρέδωσε σὰν σὲ κάποιο χωνευτήρι στὴ φωτιὰ τῶν πειρασμῶν. Καὶ δεύτερο εἶδος, ὄχι μικρότερο ἀπὸ τὸ πρῶτο, τὸ ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος παρῶν σ' αὐτοὺς τοὺς πειρασμούς, παρέχοντάς του πολλὴ παρηγοριά. Αὐτὸς ἦταν πού τὸν στήριζε καὶ τὸν συγκρατοῦσε καὶ τὸν βοηθοῦσε καὶ δὲν τὸν ἄφηγε νὰ πέσει.

Ἄς ὅταν ὁμῶς ἀκούσεις πῶς ὁ Θεὸς ἦταν, μὴ στερήσεις τὰ

κωμίων τὸν παράλυτον, μήτε ἐκεῖνον, μήτε ἄλλον τινὰ πειραζόμενον ἄνθρωπον καὶ καρτεροῦντα. Κἂν γὰρ μυριάκις φιλοσοφῶμεν, κἂν ἀπάντων ὦμεν ἰσχυρότεροι καὶ δυνατώτεροι, τῆς παρ' αὐτοῦ ροπῆς ἀπούσης, οὐδὲ πρὸς τὸν τυχόντα ἀντιστῆναι
5 δυνησόμεθα πειρασμόν. Καὶ τί λέγω περὶ ἡμῶν τῶν εὐτελῶν καὶ ἀπερριμμένων; Κἂν γὰρ Παῦλός τις ἦ καὶ Πέτρος, κἂν Ἰάκωβος κἂν Ἰωάννης, τῆς ἄνωθεν βοήθειας ἀποστερηθεὶς ἐλέγχεται ραδίως καὶ ὑποσκελίζεται καὶ καταπίπτει.

Καὶ ὑπὲρ τούτων αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ φωνὴν ὑμῖν ἀναγνώ-
10 σομαι· τῷ γὰρ Πέτρῳ φησὶν· «ἰδοὺ ὁ σατανᾶς ἠτήσατο, ἵνα σινιάσῃ ὑμᾶς ὡς τὸν σῖτον· κἀγὼ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου». Τί ἐστι, «σινιάσαι»; Ἀγαγεῖν, περιαγαγεῖν, σαλεῦσαι, κινῆσαι, διαδοῆσαι, βασανίσει, ὅπερ ἐπὶ τῶν κοσκινιζομένων γίνεται· ἀλλ' ἐγώ, φησὶν, ἐπέσχον, εἰδὼς ὅτι
15 τὸν πειρασμόν ἐνεγκεῖν οὐ δύνασθε· τὸ γὰρ εἶπεῖν, «ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου», δηλοῦντός ἐστιν, ὅτι εἰ συνεχώρησεν, ἐξέλιπεν ἂν αὐτοῦ ἡ πίστις. Εἰ δὲ Πέτρος ὁ θερμὸς ἐραστής τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ μυριάκις ἐπιδούς, καὶ προπηδῶν ἀεὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων, καὶ παρὰ τοῦ διδασκά-
20 λου μακαριζόμενος, καὶ διὰ τοῦτο Πέτρος κληθεὶς, ἐπειδὴ ἄσειστον εἶχε καὶ ἀπερίτρεπτον τὴν πίστιν, ἠνέχθη ἂν καὶ τῆς ὁμολογίας ἐξέπεσεν, εἰ συνεχώρησεν ὁ Χριστὸς τῷ διαβόλῳ πειράσαι ὅσον ἠβούλετο, τίς ἕτερος στήναι δυνήσεται χωρὶς τῆς αὐτοῦ βοήθειας;

25 Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλός φησι· «πιστὸς δὲ ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἔάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν». Οὐ

ἐγκώμια ἀπὸ τὸν παράλυτο, οὔτε ἐκεῖνον, οὔτε κάποιον ἄλλο ἄνθρωπο πού δοκιμάζεται καὶ δείχνει ὑπομονή. Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμα δείχνουμε ἄπειρες φορές ἐγκαρτέρηση, καὶ ἂν ἀκόμα εἴμαστε ἀπ' ὄλους πιὸ ἰσχυροὶ καὶ πιὸ δυνατοί, ἂν ἀπουσιάζει ἡ δική του ἐνίσχυση, δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ ἀντισταθοῦμε οὔτε στὸν παραμικρὸ πειρασμό. Καὶ γιατί λέγω γιὰ μᾶς τοὺς ἀσήμαντους καὶ τιποτένιους; Γιατί, εἴτε κανεῖς εἶναι Παῦλος καὶ Πέτρος εἴτε Ἰάκωβος εἴτε Ἰωάννης, ἂν στερηθεῖ τῆ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, νικιέται εὐκόλα καὶ ἀνατρέπεται καὶ πέφτει.

Καὶ γι' αὐτὰ θὰ σᾶς διαβάσω λόγο τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ στὸν Πέτρο λέγει· «νά, ὁ σατανὰς ζήτησε νὰ σᾶς κοσκινίσει ὅπως τὸ σιτάρι, ἐγὼ ὅμως προσευχήθηκα γιὰ σένα νὰ μὴ σὲ ἐγκαταλείψει ἡ πίστη σου»³. Τί σημαίνει, «νὰ σᾶς κοσκινίσει»; Νὰ σᾶς φέρει ἀπὸ ἐδῶ, νὰ σᾶς φέρει ἀπὸ ἐκεῖ, νὰ σᾶς τραντάξει, νὰ σᾶς δονήσει, νὰ σᾶς κουνήσει πάνω-κάτω, νὰ σᾶς βασανίσει, πράγμα πού γίνεται κατὰ τὸ κοσκίνισμα τοῦ σιταριοῦ. Ἄλλὰ ἐγὼ, λέγει, τὸν ἐμπόδισα, ἐπειδὴ γνῶριζα ὅτι δὲν μπορεῖτε νὰ ἀντέξετε τὸν πειρασμό. Γιατὶ τὸ νὰ πεῖ, «γιὰ νὰ μὴ σὲ ἐγκατελείψει ἡ πίστη σου», φανερώνει ὅτι, ἂν τὸν ἄφηνε, θὰ χανόταν ἡ πίστη του. Ἄν ὅμως ὁ Πέτρος, αὐτὸς πού ἀγαποῦσε θερμὰ τὸ Χριστὸ καὶ πού γιὰ χάρη του πρόσφερε ἄπειρες φορές τῆ ζωὴ του καὶ πού ἐκδηλωνόταν πάντοτε πρῶτος ἀπ' ὄλους τοὺς ἀποστόλους ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ καὶ πού μακαριζόταν ἀπὸ τὸ δάσκαλο καὶ πού γι' αὐτὸ ὀνομάσθηκε Πέτρος, ἐπειδὴ εἶχε σταθερὴ καὶ ἀμετάτρεπτη πίστη, θὰ ὑπέκυπτε καὶ θὰ ἔχανε τὴν πίστη του, ἂν ὁ Χριστὸς ἄφηνε τὸ διάβολο νὰ τὸν πειράξει ὅσο ἤθελε, ποιὸς ἄλλος θὰ μπορέσει νὰ στήθεϊ χωρὶς τῆ βοήθειά του;

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «ὁ Θεὸς κρατάει τὶς ὑποσχέσεις του καὶ δὲ θὰ σᾶς ἀφήσει νὰ δοκιμασθεῖτε περισσότερο ἀπ' ὅ,τι μπορεῖτε νὰ βαστάξετε, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τῆ δοκιμασία θὰ

μόνον γάρ, φησί, πειρασμὸν ὑπὲρ δύναμιν οὐκ ἀφήσιν ἐπενε-
 χθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κατὰ δύναμιν ἐπαγομένῳ πάρεστι
 διαβαστάζων ἡμᾶς καὶ συγκροτῶν, ὅταν ἡμεῖς πρότερον τὰ
 παρ' ἑαυτῶν εἰσενέγκωμεν, οἷον προθυμίαν, ἐλπίδα τὴν εἰς αὐ-
 5 τόν, εὐχαριστίαν, καρτερίαν, ὑπομονήν. Οὔτε γὰρ μόνον ἐν τοῖς
 ὑπὲρ δύναμιν κινδύνοις, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς κατὰ δύναμιν
 τῆς ἄνωθεν δεόμεθα βοηθείας, εἰ μέλλοιμεν ἐστάναι γενναίως·
 καὶ ἀλλαχοῦ γάρ φησι· «καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα Χρι-
 στοῦ εἰς ἡμᾶς, οὕτω διὰ τοῦ Χριστοῦ περισσεύει καὶ ἡ παρά-
 10 κλησις ἡμῶν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ
 θλίψει διὰ τῆς παρακλήσεως, ἧς παρακαλούμεθα αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ
 Θεοῦ». Ὡστε καὶ ὁ τοῦτον παρακαλέσας αὐτός ἐστιν ὁ τὸν πει-
 ρασμὸν συγχωρήσας ἐπενεχθῆναι.

Ὅρα δὲ καὶ μετὰ τὴν θεραπείαν πόσῃν κηδεμονίαν ἐπι-
 15 δείκνυται. Οὐ γὰρ ἀφείς αὐτὸν ἀπῆλθεν, ἀλλ' εὐρῶν αὐτὸν ἐν
 τῷ ἱερῷ φησιν· «ἰδὲ ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χει-
 ρόν τί σοι γένηται». Εἰ γὰρ μισῶν συνεχώρησε τὴν κόλασιν,
 οὐκ ἂν ἀπήλλαξεν, οὐκ ἂν πρὸς τὸ μέλλον ἠσφαλίσατο· τὸ δὲ
 λέγειν, «ἵνα μὴ χειρὸν τί σοι γένηται», τὰ μέλλοντά ἐστι προα-
 20 ναστέλλοντος δεινά. Ἐλυσε τὴν νόσον, καὶ οὐκ ἔλυσε τὴν ἀγω-
 νίαν· ἀπήλασε τὴν ἀρρωστίαν, καὶ οὐκ ἀπήλασε τὸν φόβον,
 ὥστε ἀκίνητον εἶναι τὴν γενομένην εὐεργεσίαν. Τοῦτο ἰατροῦ
 κηδεμονικοῦ μὴ τὰ παρόντα λύειν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ μέλ-
 λοντα ἀσφαλίζεσθαι, ὅπερ καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε τῇ μνήμῃ τῶν
 25 παρελθόντων συγκροτῶν ἐκείνου τὴν ψυχὴν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπελ-
 θόντων τῶν ὀδυνῶντων ἡμᾶς, συναπέρχεται καὶ ἡ μνήμη πολ-

4. Α' Κορ. 10,13.

5. Β' Κορ. 1,5. 4.

6. Ἰω. 5,14.

δώσει και τή διέξοδο, ὥστε νὰ μπορέσετε νὰ τὴν ἀντέξετε»⁴. Ὅχι μόνον, λέγει, δὲν ἀφήνει νὰ ἔρθει ἐπάνω μας δοκιμασία ἀνώτερη ἀπὸ τὶς δυνάμεις μας, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴ τὴ σύμφωνη μὲ τὶς δυνάμεις μας δοκιμασία εἶναι παρών, ὑποστηρίζοντας καὶ ἐνισχύοντάς μας, ὅταν πρῶτα ἐμεῖς προσφέρουμε τὰ δικά μας, δηλαδή προθυμία, ἐλπίδα σ' αὐτὸν, εὐχαριστία, καρτερία, ὑπομονή. Γιατὶ ὄχι μόνον στοὺς κινδύνους ποὺ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὶς δυνάμεις μας, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι σύμφωνοι μὲ τὶς δυνάμεις μας χρειαζόμαστε τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἂν θέλουμε νὰ σταθοῦμε γενναῖα. Καὶ ἀλλοῦ πάλι λέγει· «ὅπως συμμετέχουμε μὲ τὸ παραπάνω στὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι καὶ ἡ ἐνίσχυση τοῦ Χριστοῦ γίνεται σὲ μᾶς μὲ τὸ παραπάνω, γιὰ νὰ μπορούμε καὶ μεῖς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ποὺ μᾶς ἐνισχύει ὁ Θεός, νὰ ἐνθαρρύνουμε ὅσους περνοῦν κάθε εἶδους θλίψη»⁵. Ὡστε ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἐνίσχυσε καὶ αὐτὸν εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ ἐπέτρεψε τὸν πειρασμὸ νὰ ἔρθει ἐναντίον του.

Πρόσεχε ὅμως καὶ μετὰ τὴ θεραπεία πόση φροντίδα δείχνει. Γιατὶ δὲν τὸν ἄφησε καὶ ἔφυγε, ἀλλὰ, ὅταν τὸν βρῆκε στὸ ναὸ, τοῦ λέγει· «βλέπεις, ἔχεις γίνει καλά, μὴν ἀμαρτάνεις πιά, γιὰ νὰ μὴν πάθεις τίποτε χειρότερο»⁶. Ἄν λοιπὸν ἐπέτρεψε τὴν τιμωρία, ἐπειδὴ τὸν μισοῦσε, δὲ θὰ τὸν ἐλευθέρωνε ἀπ' αὐτὴ, δὲ θὰ τὸν ἐξασφάλιζε γιὰ τὸ μέλλον. Καὶ τὸ νὰ πεῖ, «γιὰ νὰ μὴν πάθεις τίποτε χειρότερο», τὸν προφυλάσσει ἀπὸ τὰ μελλοντικὰ δεινά. Κατάργησε τὴν ἀρρώστια, ἀλλὰ δὲν κατάργησε τὴν ἀγωνία· ἀπομάκρυνε τὴν ἀσθένεια, ἀλλὰ δὲν ἀπομάκρυνε τὸ φόβο, γιὰ νὰ εἶναι ἀκίνητη ἡ εὐεργεσία ποὺ τοῦ ἔγινε. Αὐτὸ ταιριάζει σὲ γιατρὸ προνοητικὸ, νὰ μὴν καταργεῖ δηλαδή μόνο τὰ παρόντα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξασφαλίζει καὶ γιὰ τὰ μελλοντικά, πράγμα ποὺ καὶ ὁ Χριστὸς ἔκαμε, ἐνισχύοντας τὴν ψυχὴ του μὲ τὴν ἀνάμνηση τῶν περασμένων. Ἐπειδὴ λοιπὸν, ὅταν περάσουν ὅσα μᾶς προκαλοῦσαν πόνο, περνάει μαζί τους πολλὰς φορὲς

λάκις, βουλόμενος αὐτὴν μένειν διηνεκῆ, φησί· «μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται».

3. Οὐκ ἀπὸ τούτου δὲ μόνον τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ ἐστὶν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς δοκούσης εἶναι 5 ἐπιτιμήσεως. Οὐδὲ γὰρ ἐξεπόμευσεν αὐτοῦ τὰ ἀμαρτήματα, ἀλλ' ὅτι μὲν δι' ἀμαρτήματα ἔπαθεν, ἅπερ ἔπαθεν, εἶπε· τίνα δὲ ἦν τὰ ἀμαρτήματα οὐκ ἐδήλωσεν, οὐδὲ εἶπε, 'τὸ καὶ τὸ ἡμαρτες', οὐδέ, 'τὸ καὶ τὸ ἐπλημμέλησας', ἀλλ' ἐνὶ ψιλῶ ῥήματι τοῦτο ἐνδειξάμενος τῶ, «μηκέτι ἀμάρτανε», καὶ τοσοῦτον εἰπὼν, 10 ὅσον ἀναμνησαί μόνον, σπουδαιότερον αὐτὸν πρὸς τὸ μέλλον εἰργάσατο· καὶ τὴν μὲν ὑπομονὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν πᾶσαν δῆλην ἡμῖν ἐποίησεν εἰς ἀνάγκην αὐτὸν καταστήσας τοῦ πᾶσαν ἐκτραγωδηῆσαι τὴν συμφορὰν καὶ τὴν σπουδὴν ἐπιδειξάμενος τὴν ἑαυτοῦ, «ἐν ᾧ», γάρ, φησὶν, «ἐγὼ 15 ἔρχομαι, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει», τὰ δὲ ἀμαρτήματα οὐκ ἐξεπόμευσεν.

Ὡσπερ γὰρ ἡμεῖς βουλόμεθα τὰ ἡμέτερα συσκιάζεσθαι, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς πολλῶ πλέον ἢ ἡμεῖς· διὰ τοῦτο τὴν μὲν θεραπείαν ἐπὶ πάντων ἐποίησατο, τὴν δὲ παραίνεσιν ἢ τὴν συμβου- 20 λὴν κατιδίαν ποιεῖται. Οὐδέποτε γὰρ ἡμῶν ἐκπομπεύει τὰ ἀμαρτήματα, πλὴν εἰ μὴ ποτε ἴδοι ἀναισθητῶς ἔχοντας πρὸς αὐτά. Καὶ γὰρ ὅταν λέγῃ, «πεινῶντά με εἶδετε, καὶ οὐκ ἐθρέψατε· καὶ διψῶντα, καὶ οὐκ ἐποτίσατε», διὰ τοῦτο λέγει κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν, ἵνα μὴ κατὰ τὸν μέλλοντα τούτων ἀκουσώμε- 25 θα τῶν ῥημάτων. Ἀπειλεῖ, ἐκπομπεύει ἐνταῦθα, ἵνα μὴ ἐκπομπεύσῃ ἐκεῖ· ὡσπερ οὖν καὶ καταστρέψαι διὰ τοῦτο ἠπειλήσῃ τὴν τῶν Νινευιτῶν πόλιν, ἵνα μὴ καταστρέψῃ. Εἰ γὰρ ἠβούλετο δημοσιεύειν ἡμῶν τὰ ἀμαρτήματα, οὐκ ἂν εἴποιεν, ὅτι δημο-

7. Ἰω. 5,7.

8. Ματθ. 25,12.

καὶ ἡ ἀνάμνησή τους, θέλοντας νὰ παραμείνει αὐτὴ ἡ ἀνάμνηση παντοτινὴ, λέγει· «μὴν ἀμαρτάνεις πιά, γιὰ νὰ μὴν πάθεις κάτι χειρότερο».

3. Καὶ ὄχι μόνο ἀπ' αὐτὸ εἶναι δυνατὸ νὰ δοῦμε τὴν πρόνοιάν του καὶ τὴν καλωσύνη του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ φαινομενικὴ ἐπιτίμηση. Γιατὶ δὲν ἐπέκρινε δημόσια τὰ ἀμαρτήματά του, ἀλλὰ εἶπε ὅτι ὅσα ἔπαθε τὰ ἔπαθε ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτημάτων του. Ποιὰ ὅμως ἦταν τὰ ἀμαρτήματα δὲν τὰ φανέρωσε, οὔτε εἶπε, 'ἔκαμες αὐτὴ καὶ αὐτὴ τὴν ἀμαρτία', οὔτε, 'ἔκαμες αὐτὸ καὶ αὐτὸ τὸ σφάλμα', ἀλλὰ, ἀφοῦ τὸ φανέρωσε αὐτὸ μὲ μία ἀπλὴ φράση, μὲ τὴ φράση «μὴν ἀμαρτάνεις πιά», καὶ ἀφοῦ εἶπε τόσα, ὅσα ἦταν ἀρκετὰ γιὰ νὰ τοῦ θυμίσει μόνο, τὸν ἔκαμε πιὸ προσεκτικὸ γιὰ τὸ μέλλον, καὶ μᾶς φανέρωσε τὴν ὑπομονὴ του καὶ τὴν ἀνδρεία του καὶ τὴ φιλοσοφία του ὅλη, ἀφοῦ τὸν ἀνάγκασε νὰ διεκτραγωδήσει ὅλη του τὴ συμφορὰ καὶ ἔδειξε ὅλη του τὴν προσπάθεια· γιατί, λέγει, «ἐνῶ ἐγὼ προσπαθῶ νὰ κατεβῶ, κάποιος ἄλλος κατεβαίνει πρὶν ἀπὸ μένα»⁷. τὰ ἀμαρτήματά του ὅμως δὲν τὰ ἀποκάλυψε δημόσια.

Ὅπως λοιπὸν ἐμεῖς θέλουμε νὰ καλύπτουμε τὰ δικά μας, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἐμεῖς. Γι' αὐτὸ τὴ θεραπείαν βέβαια τὴν ἔκαμε μπροστὰ σὲ ὅλους, τὴν παραίνεση ἕως ἡ τὴ συμβουλή τὴν κάμνει ἰδιαίτερα. Γιατὶ ποτὲ δὲν ἀποκαλύπτει δημόσια τὰ ἀμαρτήματά μας, ἐκτὸς ἂν δεῖ καμιὰ φορὰ πὼς εἴμαστε ἀναίσθητοι ἀπέναντι σ' αὐτά. Ἔτσι καὶ ὅταν λέγει, «μὲ εἶδατε πεινασμένο καὶ δὲ μὲ θρέψατε, διψασμένο καὶ δὲ μὲ ποτίσατε»⁸, γι' αὐτὸ τὰ λέγει στὴν παρούσα ζωὴ, γιὰ νὰ μὴν ἀκούσουμε τὰ λόγια αὐτὰ στὴ μέλλουσα. Ἀπειλεῖ, ἀποκαλύπτει δημόσια ἐδῶ, γιὰ νὰ μὴν ἀποκαλύψει ἐκεῖ. Ὅπως λοιπὸν γι' αὐτὸ ἀπείλησε νὰ καταστρέψει καὶ τὴν πόλη τῶν Νινευϊτῶν, γιὰ νὰ μὴν τὴν καταστρέψει. Γιατὶ, ἂν ἤθελε νὰ κάνει γνωστὰ σὲ ὅλους τὰ ἀμαρτήματά μας, δὲ θὰ ἔλεγε ἀπὸ πρὶν ὅτι θὰ τὰ

σιεύσει· νῦν δὲ διὰ τοῦτο προλέγει, ἵνα τῷ φόβῳ τῆς δημοσιεύσεως ἐκείνης, εἰ καὶ μὴ τῷ φόβῳ τῆς κολάσεως σωφρονισθέντες, ἀποनिψώμεθα ἅπαντα.

Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος γίνεται· καὶ γὰρ ἄγει πρὸς 5 τὴν κολυμβήθραν τῶν ὑδάτων τὸν ἄνθρωπον, οὐδενὶ δῆλα ποιήσας αὐτοῦ τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ τὴν μὲν δωρεὰν πᾶσι καθίστησι φανεράν, καὶ ποιεῖ δῆλην, τὰ δὲ ἁμαρτήματα πλὴν αὐτοῦ καὶ τοῦ τὴν ἄφεσιν λαμβάνοντος οὐδεὶς ἕτερος οἶδε. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τούτου γέγονε, καὶ ἀμάρτυρον ποιεῖται τὸν ἔλεγχον, μᾶλλον 10 δὲ οὐκ ἔλεγχος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπολογία τὸ εἰρημένον ἐστίν, ὥσπερ ὑπὲρ τῆς τοσαύτης κακώσεως ἀπολογούμενος καὶ λέγων αὐτῷ καὶ δεικνύς, ὅτι οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῆ τοσοῦτον αὐτὸν ἐπέτρεψε κακωθῆναι χρόνον, τῶν ἁμαρτημάτων ἀνέμνησεν αὐτόν, καὶ τὴν αἰτίαν εἶπε τῆς ἀρρωστίας. «Εὐρῶν γὰρ αὐτόν», 15 φησὶν, «ἐν τῷ ἱερῷ, εἶπεν αὐτῷ· μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται».

Ἐπεὶ οὖν τοσαῦτα ἐκαρπώσαμεθα ἐκ τοῦ προτέρου παραλύτου, φέρε ἔλθωμεν καὶ ἐφ' ἕτερον τὸν παρὰ τῷ Ματθαίῳ κείμενον. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τοῖς μετάλλοις ὅπουπερ ἂν εὗροι τις χρυσίον, 20 πλέον ἐκεῖ διασκάπτει πάλιν· καὶ οἶδα μὲν ὅτι πολλοὶ τῶν ἀπλῶς ἀναγινωσκόντων ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι νομίζουσι παράλυτον παρὰ τοῖς τέσσαρσιν εὐαγγελισταῖς κείμενον· οὐκ ἔστι δέ. Διὸ χρῆ διαναστῆναι καὶ προσέχειν μετὰ ἀκριβείας. Οὐ γὰρ ὑπὲρ τῶν τυχόντων ἢ ζήτησίς ἐστιν, ἀλλᾶ καὶ πρὸς Ἑλληνας 25 καὶ πρὸς Ἰουδαίους καὶ πρὸς πολλοὺς τῶν αἰρετικῶν χρήσιμος ὁ λόγος οὗτος ἔσται, τὴν προσήκουσαν λύσιν λαβών. Καὶ γὰρ οὕτω πάντες τοῖς εὐαγγελισταῖς ἐγκαλοῦσιν ὡς μαχομένοις καὶ διαφωνοῦσιν· οὐκ ἔστι δέ, μὴ γένοιτο, ἀλλ' εἰ καὶ διάφορα τὰ

9. Ἰω. 5,14.

10. Βλ. Ματθ. 9,1-8. Γιὰ τὴν θεραπεία τοῦ παραλύτικοῦ αὐτοῦ κάνει λόγο καὶ ὁ Μάρκος (2,1-12), καθὼς καὶ ὁ Λουκᾶς (5,17-26).

φανερώσει. Τώρα όμως γι' αυτό λέγει από πρίν, ὥστε νὰ καθαρισθοῦμε ἀπὸ ὅλα, ἀφοῦ σωφρονισθοῦμε ἀπὸ τὸ φόβο τῆς ἀποκάλυψης αὐτῆς, ἂν ὄχι καὶ ἀπὸ τὸ φόβο τῆς τιμωρίας.

Αὐτὸ γίνεται καὶ στὸ βάπτισμα. Γιατὶ πραγματικὰ ὁδηγεῖ στὴν κολυμβήθρα τῶν ὑδάτων τὸν ἄνθρωπο, χωρὶς νὰ φανερώσει σὲ κανένα τὰ ἁμαρτήματά του, ἀλλὰ τὴ δωρεὰ τῆ ἀποκαλύπτει σὲ ὅλους καὶ τὴν κάνει ὀλοφάνερη, ἐνῶ τὰ ἁμαρτήματα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ ἀπ' αὐτὸν ποὺ παίρνει τὴν ἄφεση δὲν τὰ γνωρίζει κανεὶς ἄλλος. Αὐτὸ ἔγινε καὶ στὸν παραλυτικό, καὶ χωρὶς μάρτυρες κάνει τὸν ἔλεγχο, ἢ καλύτερα αὐτὸ ποὺ λέχθηκε δὲν εἶναι μόνο ἔλεγχος ἀλλὰ καὶ ἀπολογία, εἶναι σὰν νὰ ἀπολογεῖται γιὰ τὴν τόσο μεγάλη ταλαιπωρία του καὶ λέγοντας καὶ δείχνοντάς του ὅτι δὲν τὸν ἄφησε νὰ ταλαιπωρηθεῖ τόσα χρόνια στὰ χαμένα καὶ χωρὶς λόγο, τοῦ θύμισε τὰ ἁμαρτήματά του καὶ τοῦ εἶπε τὴν αἰτία τῆς ἀρρώστιας του. Γιατὶ, λέγει, «ὅταν λοιπὸν τὸν βρῆκε στὸ ναό, τοῦ εἶπε· ‘μὴν ἁμαρτάνεις πιά, γιὰ νὰ μὴν πάθεις τίποτε χειρότερο»⁹.

Ἄφοῦ λοιπὸν κερδίσαμε τόσα πολλὰ ἀπὸ τὸν προηγούμενο παράλυτο, ἐμπρὸς ἃς ἔρθουμε καὶ σὲ ἄλλον, ποὺ ἀναφέρεται ἀπὸ τὸ Ματθαῖο¹⁰. Γιατὶ καὶ στὰ ὄρυχεῖα, ἐκεῖ ποὺ θὰ βρεῖ κανεὶς χρυσάφι, ἐκεῖ πάλι σκάβει περισσότερο. Καὶ ξέρω βέβαια ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ διαβάζουν ἐπιπόλαια θεωροῦν πὼς εἶναι ἓνας καὶ ὁ ἴδιος παράλυτος ποὺ ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς τέσσερις εὐαγγελιστὲς, ἀλλὰ δὲν εἶναι. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ συγκεντρωθεῖτε καὶ νὰ προσέχετε μὲ ἀκρίβεια. Γιατὶ τὸ ζητούμενο δὲν εἶναι γιὰ ἀσήμαντα πράγματα, ἀλλὰ καὶ σὲ εἰδωλολάτρες καὶ σὲ Ἰουδαίους καὶ σὲ πολλοὺς αἰρετικούς θὰ εἶναι χρήσιμος ὁ λόγος αὐτός, ἂν λάβει τὴ λύση ποὺ πρέπει. Γιατὶ πραγματικὰ ὅλοι ἔτσι κατηγοροῦν τοὺς εὐαγγελιστὲς πὼς τάχα συγκρούονται καὶ διαφωνοῦν μεταξύ τους. Ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, ἀλλὰ, παρ' ὅλο ποὺ τὰ πρόσωπα εἶναι διαφο-

πρόσωπα, μία τοῦ Πνεύματος ἢ χάρις ἐστίν, ἢ τὴν ἐκάστου κινουῦσα ψυχὴν· ὅπου δὲ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη· πόλεμος καὶ ἀμφισβήτησις οὐκ ἔστι, καὶ μάχη καὶ φιλονεικία τις.

5 Πῶς οὖν ποιήσομεν φανερόν, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ παράλυτος οὗτος ἐκεῖνος, ἀλλ' ἕτερος παρ' ἐκεῖνον; Ἀπὸ πολλῶν σημείων, καὶ τόπου, καὶ χρόνου, καὶ καιρῶν, καὶ ἡμέρας, καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς θεραπείας, καὶ ἀπὸ τῆς παρουσίας τοῦ ἱατροῦ, καὶ ἀπὸ τῆς ἐρημίας τοῦ θεραπευθέντος. Καὶ τί τοῦτο, φησί; καὶ γὰρ
10 ἕτερα σημεῖα οὐχὶ διαφόρως ἀπήγγειλαν πολλοὶ τῶν εὐαγγελιστῶν; Ἀλλ' ἕτερόν ἐστι διαφόρως εἰπεῖν, καὶ ἕτερον ἐναντίως· ἐκεῖνο μὲν γὰρ διαφωνίαν οὐ ποιεῖ τίνα οὐδὲ μάχην, τοῦτο δὲ τὸ νῦν προκείμενον ἡμῖν πολλὴν ἔχει τὴν ἐναντίωσιν, εἰ μὴ δειχθεῖ ἕτερος ὢν ὁ ἐν τῇ κολυμβήθρα παραλυτικὸς παρ' ἐκεῖνον
15 τὸν ἐν τοῖς τρισὶν ἀναγεγραμμένον.

Καὶ ἵνα μάθητε τί ποτέ ἐστι διαφόρως, καὶ τί ποτέ ἐστιν ἐναντίως εἰπεῖν, τῶν εὐαγγελιστῶν ὁ μὲν ὅτι ὁ Χριστὸς τὸν σταυρὸν ἐβάσταζεν εἶπεν, ὁ δὲ ὅτι Σίμων ὁ Κυρηναῖος· τοῦτο δὲ ἐναντίωσίν τίνα οὐ ποιεῖ οὐδὲ μάχην. Καὶ πῶς οὐκ ἔστιν ἐναν-
20 τίον, φησί, τὸ βαστάζειν τῷ μὴ βαστάζειν; Ὅτι ἀμφοτέρα γέγονε. Καὶ ἐξελθόντων μὲν ἐκ τοῦ πραιτωρίου, ὁ Χριστὸς ἐβάσταζε· προϊόντων δέ, ὁ Σίμων ἔλαβεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἔφερε. Πάλιν ἐπὶ τῶν ληστῶν, ὁ μὲν φησιν, ὅτι οἱ δύο αὐτὸν ἐβλασφήμουν· ὁ δὲ ὅτι ὁ εἷς ἐπεστόμιζε τὸν κατηγοροῦντα. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο πάλιν ἐναντίον. Διατί; Ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἀμφοτέρα γέγονε· καὶ παρὰ
25 μὲν τὴν ἀρχὴν ἀμφοτέροι ἦσαν οἱ πονηρευόμενοι· μετὰ δὲ ταῦτα

11. Βλ. Ματθ. 27,32 καὶ Ἰω. 19,17.

12. Βλ. Ματθ. 17,44 καὶ Λουκᾶ 23, 39-43.

ρετικά, μία είναι ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, πού ἐμπνέει τὴν ψυχὴ τοῦ καθενός. Καὶ ὅπου ὑπάρχει ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ὑπάρχει ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη· δὲν ὑπάρχει σύγκρουση καὶ ἀμφισβήτηση, οὔτε διαμάχη καὶ κάποια φιλονεικία.

Πῶς λοιπὸν θὰ κάνομε φανερὸ ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ παράλυτος ἐκεῖνος, ἀλλὰ ἄλλος, διαφορετικὸς ἀπὸ ἐκεῖνον; Ἀπὸ πολλὰ σημεῖα, καὶ ἀπὸ τὸν τόπο καὶ ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ ἀπὸ τὶς περιστάσεις καὶ ἀπὸ τὴν ἡμέρα καὶ ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς θεραπείας καὶ ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ γιατροῦ καὶ ἀπὸ τὴν ἀπομόνωση ἐκεῖνου πού θεραπεύθηκε. Καὶ τί σημασία ἔχει αὐτό, λέγει; μήπως καὶ ἄλλα θαύματα δὲν τὰ ἀνέφεραν μὲ διαφορετικὸ τρόπο κάποιοι ἀπὸ τοὺς εὐαγγελιστές; Ὅμως εἶναι ἄλλο πράγμα νὰ τὸ πεῖ κανεὶς μὲ διαφορετικὸ τρόπο καὶ ἄλλο μὲ ἀντίθετο. Γιατὶ τὸ πρῶτο δὲ δημιουργεῖ καμιά διαφωνία οὔτε διαμάχη, ἐνῶ τὸ δεύτερο πού μᾶς ἀπασχολεῖ τώρα ἀποτελεῖ μεγάλη ἀντίθεση, ἂν δὲν ἀποδειχθεῖ ὅτι εἶναι ἄλλος ὁ παραλυτικὸς πού βρισκόταν στὴν δεξαμενὴ, διαφορετικὸς ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἀναφέρουν οἱ τρεῖς εὐαγγελιστές.

Καὶ γιὰ νὰ μάθετε τί σημαίνει νὰ τὸ πεῖ κανεὶς μὲ διαφορετικὸ τρόπο καὶ τί μὲ ἀντίθετο, ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς εὐαγγελιστές εἶπε ὅτι ὁ Χριστὸς βάσταζε τὸ σταυρὸ καὶ ὁ ἄλλος ὅτι τὸν βάσταζε ὁ Σίμων ὁ Κυρηναῖος¹¹. αὐτὸ ὅμως δὲ δημιουργεῖ καμιά ἀντίθεση οὔτε διαμάχη. Καὶ πῶς δὲν εἶναι ἀντίθετο, λέγει, τὸ νὰ τὸν βαστάζει ἀπὸ τὸ νὰ μὴ τὸν βαστάζει; Ἐπειδὴ καὶ τὰ δύο ἔγιναν. Ὅταν δηλαδὴ βγῆκαν ἀπὸ τὸ πραιτώριο τὸν βάσταζε ὁ Χριστός, προχωρώντας ὅμως τὸν πῆρε ἀπ' αὐτὸν ὁ Σίμων καὶ τὸν μετέφερε. Πάλι στοὺς ληστές, ὁ ἓνας λέγει ὅτι τὸν βλασφημοῦσαν καὶ οἱ δύο, ἐνῶ ὁ ἄλλος ὅτι ὁ ἓνας ληστής ἀποστόμωνε ἐκεῖνον πού κατηγοροῦσε¹². Ἄλλ' οὔτε αὐτὸ πάλι εἶναι ἀντίθετο. Γιατί; Ἐπειδὴ καὶ ἐδῶ ἔγιναν καὶ τὰ δύο· στὴν ἀρχὴ δηλαδὴ καὶ οἱ δύο φέρονταν μὲ κακία, ἐνῶ ἀργότερα, ὅταν ἔγιναν ἐντυ-

σημείων γενομένων καὶ τῆς γῆς κλονουμένης καὶ τῶν πετρῶν
 σχιζομένων καὶ ἡλίου κρυπτομένου, θάτερος αὐτῶν μετεβλήθη
 καὶ σωφρονέστερος γέγονε καὶ τὸν ἐσταυρωμένον ἐπέγνω καὶ
 τὴν βασιλείαν ὠμολόγησε τὴν ἐκείνου. Ἴνα γὰρ μὴ νομίσης, ὅτι
 5 ἀνάγκη τινὶ καὶ βία τινὸς ἔνδοθεν ὠθοῦντος αὐτὸν τοῦτο γίνεται,
 μηδὲ διαπορῆς, δείκνυσί σοι καὶ ἐν τῷ σταυρῷ τὴν πονηρίαν
 αὐτοῦ ἔτι διατηροῦντα τὴν προτέραν, ἵνα εἰδῆς, ὅτι οἴκοθεν καὶ
 παρ' ἑαυτοῦ μεταβαλόμενος καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἀπολαύ-
 σας, οὕτω βελτίων ἐγένετο.

10 4. Καὶ ἕτερα πολλὰ τοιαῦτά ἐστὶν ἐκ τῶν εὐαγγελίων ἀναλέγε-
 σθαι, ἃ δοκεῖ μὲν ἐναντιώσεως ὑποψίαν ἔχειν, οὐκ ἔστιν δὲ
 ἐναντίωσις, ἀλλὰ καὶ τὰ παρὰ τούτου καὶ τὰ παρ' ἐκείνου εἰρη-
 μένα γεγένηται· εἰ δὲ μὴ κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν, καὶ ὁ μὲν πρότε-
 ρον, ὁ δὲ τὸ δεύτερον εἴρηκεν· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν·
 15 ἀλλὰ τὸ πλῆθος τῶν εἰρημένων σημείων δείκνυσι καὶ τοῖς
 ὀπωσοῦν προσέχουσιν, ὅτι ἕτερος μὲν αὐτὸς ἦν, ἕτερος δὲ ἐκεῖ-
 νος. Οὐ μικρὰ δὲ καὶ αὕτη γένοιτ' ἂν ἀπόδειξις πρὸς τὸ δεῖξαι
 τοὺς εὐαγγελιστὰς συμφωνοῦντας ἀλλήλοις, καὶ οὐ μαχομένους.
 Ἄν μὲν γὰρ αὐτὸς ἦ, πολλῆ ἢ μάχη· ἂν δὲ ἕτερος ἐκεῖνος, πᾶσα
 20 ἀμφισβήτησις λέλυται.

Φέρε οὖν αὐτὰς τὰς αἰτίας εἶπωμεν, δι' ἃς οἷ φαμεν τοῦ-
 τον εἶναι ἐκεῖνον. Τίνες οὖν εἰσὶν αὗται; Ὁ μὲν ἐν Ἱεροσολύμοις
 θεραπεύεται, οὗτος δὲ ἐν Καπερναοῦμ· καὶ ὁ μὲν παρὰ τὴν κο-
 λυμβήθραν τῶν ὑδάτων, οὗτος δὲ ἐν οἰκίσκῳ τινί· ἰδοὺ ἀπὸ τοῦ
 25 τόπου· κάκεῖνος μὲν ἐν ἑορτῇ· ἰδοὺ ἀπὸ τοῦ καιροῦ· κάκεῖνος
 μὲν τριάκοντα καὶ ὀκτῶ ἔτη εἶχεν ἐν τῇ ἀσθενείᾳ· περὶ τούτου
 δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ὁ εὐαγγελιστής· ἰδοὺ καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου· κά-
 κεῖνος μὲν ἐθεραπεύθη ἐν σαββάτῳ· ἰδοὺ καὶ ἀπὸ ἡμέρας· εἰ

πωσιακὰ πράγματα καὶ ἡ γῆ σειόταν καὶ οἱ πέτρες σχίζονταν καὶ ὁ ἥλιος κρυβόταν, ὁ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δύο ἄλλαξε καὶ ἔγινε πιὸ συνετὸς καὶ ἀναγνώρισε τὸν σταυρωμένο καὶ ὁμολόγησε τὴ βασιλεία του. Γιὰ νὰ μὴ νομίσεις λοιπὸν ὅτι αὐτὸ γίνεται ἀπὸ κάποια ἀνάγκη καὶ βία κάποιου ποὺ τὸν ὠθοῦσε ἀπὸ μέσα του, καὶ γιὰ νὰ μὴν ἔχεις ἀμφιβολία, σοῦ δείχνει καὶ στὸ σταυρὸ ἀκόμα νὰ διατηρεῖ τὴν προηγούμενη κακία του, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἔτσι ἔγινε καλύτερος, ἀφοῦ ἀπὸ μόνος του καὶ μὲ τὴ θέλησή του ἄλλαξε καὶ ἀφοῦ ἀπόλαυσε τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ.

4. Καὶ ἄλλα πολλὰ τέτοια εἶναι δυνατὸ ἀπὸ τὰ εὐαγγέλια νὰ μαζέψει κανεῖς, τὰ ὁποῖα φαίνονται πὼς ἔχουν τὴν ὑποψία τῆς ἀντίθεσης, στὴν πραγματικότητα ὅμως δὲν ὑπάρχει ἀντίθεση, ἀλλ' ἔγιναν καὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶπε ὁ ἕνας καὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶπε ὁ ἄλλος· μόνο ποὺ δὲν ἔγιναν τὴν ἴδια ὥρα, καὶ ὁ ἕνας εἶπε τὸ πρῶτο καὶ ὁ ἄλλος τὸ δεῦτερο. Ἐδῶ ὅμως δὲ συμβαίνει τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ τὸ πλῆθος τῶν σημείων ποὺ λέχθηκαν ἀποδεικνύει καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ προσέχουν ἔστω καὶ λίγο ὅτι ἄλλος ἦταν αὐτὸς καὶ ἄλλος ἐκεῖνος. Καὶ αὐτὴ δὲ θὰ ἦταν μικρὴ ἀπόδειξη στὸ νὰ δείξει πὼς οἱ εὐαγγελιστὲς συμφωνοῦν μεταξὺ τους καὶ δὲν ἀλληλοσυγκρούονται. Γιατί, ἂν εἶναι ὁ ἴδιος, ὑπάρχει μεγάλη σύγκρουση· ἂν ὅμως ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος, κάθε ἀμφισβήτηση ἔχει λυθεῖ.

Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ποῦμε τοὺς λόγους, γιὰ τοὺς ὁποίους ἰσχυριζόμαστε ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ἐκεῖνος. Ποιοὶ λοιπὸν εἶναι αὐτοί; Ὁ ἕνας θεραπεύεται στὰ Ἱεροσόλυμα, ἐνῶ αὐτὸς στὴν Καπερναοῦμ· καὶ ὁ πρῶτος στὴ δεξαμενὴ τῶν ὑδάτων, ἐνῶ αὐτὸς σὲ κάποιο μικρὸ σπίτι. Νὰ οἱ λόγοι ὡς πρὸς τὸν τόπο. Ἐπίσης ἐκεῖνος θεραπεύεται σὲ ἡμέρα γιορτῆς· νὰ ὁ λόγος καὶ ἀπὸ τὸν καιρὸ. Καὶ ἐκεῖνος ἦταν ἄρρωστος τριάντα ὀκτῶ χρόνια, ἐνῶ γι' αὐτὸν δὲ λέγει τίποτε τέτοιο ὁ εὐαγγελιστὴς· νὰ ὁ λόγος καὶ ἀπὸ τὸ χρόνο. Ἐπίσης ἐκεῖνος θεραπεύθηκε Σάββατο· νὰ ὁ

γὰρ ἐν σαββάτῳ ἐθεραπέθη καὶ οὗτος, οὐδ' ἂν τοῦτο παρεσιώ-
 πησεν ὁ Ματθαῖος, οὐδ' ἂν ἠσύχασαν οἱ παρόντες Ἰουδαῖοι· οἱ
 γὰρ καὶ μὴ ἐν σαββάτῳ θεραπεθέντος αὐτοῦ δυσχεράναντες δι'
 ἄλλην αἰτίαν, πολλῶ μᾶλλον εἰ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ καιροῦ λαβὴν
 5 ἔσχον, οὐκ ἂν ἐφείσαντο τῶν ἐγκλημάτων τῶν κατὰ τοῦ Χρι-
 στοῦ. Καὶ οὗτος μὲν πρὸς τὸν Χριστὸν φέρεται· πρὸς ἐκεῖνον δὲ
 αὐτὸς ὁ Χριστὸς παραγίνεται· κάκείνῳ μὲν οὐδεὶς ἄνθρωπος ἦν
 ὁ βοηθήσων· «Κύριε» γάρ, φησὶν, «ἄνθρωπον οὐκ ἔχω»· οὗτος
 δὲ πολλοὺς εἶχε τοὺς προσήκοντας, οἱ καὶ διὰ τοῦ στέγους αὐτὸν
 10 ἐχάλασαν. Κάκείνου μὲν πρὸ τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα διώρθωσε·
 πρότερον γὰρ αὐτοῦ τὴν παράλυσιν σφίγξας, τότε φησὶν, «ἴδε
 ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε», ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ
 πρότερον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἰασάμενος (φησὶ γὰρ αὐτῷ· «θάρσει,
 τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἀμαρτίαι σου»), τότε τὴν παράλυσιν
 15 διώρθωσεν.

Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν οὗτος ἐκεῖνος, ἀπὸ τούτων ἡμῖν
 σαφῶς ἀποδέδεικται· δεῖ δὲ λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ διηγήμα-
 τος ἐλθόντας ἰδεῖν, πῶς μὲν τοῦτον, πῶς δὲ ἐκεῖνον ἐθεράπευ-
 σεν ὁ Χριστὸς, καὶ διατί διαφόρως· διατί τὸν μὲν ἐν σαββάτῳ,
 20 ἐκεῖνον δὲ οὐκ ἐν σαββάτῳ· καὶ πρὸς ἐκεῖνον μὲν αὐτὸς ἦλθε,
 τοῦτον δὲ ἀνέμεινε πρὸς αὐτὸν κομισθῆναι· καὶ διατί ἐκείνου
 μὲν τὸ σῶμα πρότερον, τούτου δὲ τὴν ψυχὴν πρότερον ἰᾶται. Οὐ
 γὰρ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ ταῦτα ποιεῖ, σοφὸς ὢν καὶ προνοητικός.
 Προσέχωμεν τοίνυν καὶ ἰδῶμεν αὐτὸν θεραπεύοντα.

25 Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ἰατρῶν, ἐπειδὴν τέμνωσιν ἢ καίωσιν ἢ
 καὶ ἄλλῳ τρόπῳ πεπηρωμένον καὶ ἐξησθενηκότα ἀνατέμνων-
 ται καὶ κατατέμνωσι μέλος, πολλοὶ περιστοιχίζονται τὸν τε ἄρ-
 ρωστον καὶ τὸν ταῦτα ποιοῦντα ἰατρόν, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς ἐν-

λόγος και από την ημέρα. Γιατί, αν και αυτός θεραπευόταν Σάββατο, δε θα το παρασιωπούσε αυτό ο Ματθαῖος, δε θα ήσυχάζαν οι Ἰουδαῖοι που ἦταν παρόντες. Γιατί αυτοὶ που δυσανασχέτισαν για ἄλλη αἰτία, αν και δε θεραπεύθηκε Σάββατο, πολὺ περισσότερο δε θα παρέλειπαν τὶς κατηγορίες ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, αν εἶχαν τὴν ἀφορμὴ και ἀπὸ τὴν ἡμέρα. Και αὐτὸς μεταφέρεται στὸ Χριστό, ἐνῶ σ' ἐκεῖνον πηγαίνει ὁ ἴδος ὁ Χριστός. Ἐπίσης σ' ἐκεῖνον δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ἄνθρωπος νὰ τὸν βοηθήσει (γιατὶ λέγει, «Κύριε, ἄνθρωπο δὲν ἔχω»), ἐνῶ αὐτὸς εἶχε πολλοὺς συγγενεῖς, που τὸν κατέβασαν ἀπὸ τὴ στέγη. Και σ' ἐκεῖνον πρὶν ἀπὸ τὴν ψυχὴν θεράπευσε τὸ σῶμα (γιατὶ, ἀφοῦ πρῶτα θεράπευσε τὴν παράλυσή του, ὕστερα λέγει· «κοίταξε, ἔχεις γίνεῖ καλά· μὴν ἁμαρτάνεις πιά»), ἐδῶ ὅμως δὲν ἔγινε τὸ ἴδιο, ἀλλὰ πρῶτα θεράπευσε τὴν ψυχὴν του (γιατὶ τοῦ λέγει, «ἔχε θάρρος, παιδί μου, σοῦ συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες»¹³), και ὕστερα ἀποκατέστησε τὴν παράλυσή του.

Ὅτι λοιπὸν δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ παράλυτος ἐκεῖνος, μᾶς ἀποδείχθηκε καθαρὰ ἀπ' αὐτά. Πρέπει ὅμως στὴ συνέχεια νὰ ἔρθουμε στὴν ἀρχὴ τῆς διήγησης και νὰ δοῦμε πῶς ὁ Χριστὸς θεράπευσε τὸν ἕνα και πῶς τὸν ἄλλο και γιατί μὲ διαφορετικὸ τρόπο. Γιατὶ τὸν ἕνα Σάββατο και τὸν ἄλλον ὄχι Σάββατο, και γιατί στὸν ἕνα πῆγε ὁ ἴδιος, ἐνῶ αὐτὸν πρίμενε νὰ τὸν φέρουν σ' αὐτόν, και γιατί τοῦ ἐνὸς θεραπεύει πρῶτα τὸ σῶμα και τοῦ ἄλλου πρῶτα τὴν ψυχὴν. Γιατὶ δὲν τὰ κάνει αὐτά κατὰ τύχη και χωρὶς λόγο, ἐπειδὴ εἶναι σοφὸς και προνοητικὸς. Ἄς προσέχουμε λοιπὸν και ἄς τὸν δοῦμε πῶς θεραπεύει.

Ἄν λοιπὸν στὴν περίπτωσι τῶν γιατρῶν, ὅταν κάνουν ἐγχειρήσεις ἢ καυτηριάξουν ἢ και μὲ ἄλλο τρόπο ἀνατέμνουν ἀνάπηρο και ἄρρωστο και ἀποκόβουν ἕνα μέλος, περιστοιχίζονται πολλοὶ και τὸν ἄρρωστο και τὸ γιατρὸ που κάμνει αὐτά, πολὺ περισσότερο ἐμεῖς πρέπει νὰ κάμνουμε αὐτὸ ἐδῶ και

ταῦθα τοῦτο ποιεῖν χρή, ὅσῳ καὶ ἰατρὸς μεῖζων καὶ τὸ νόσημα χαλεπώτερον, οὐκ ἀνθρωπίνη τέχνη, ἀλλὰ θεία κατορθούμενον χάριτι. Κάκει μὲν καὶ δέρμα ἐστὶν ἰδεῖν τεμνόμενον, καὶ ἰχῶρα ρέοντα, καὶ σηπεδόνα κινουμένην, καὶ πολλὴν ἀηδίαν ἀπὸ τῆς 5 θεωρίας ἐγγινομένην καὶ πολλὴν ὀδύνην καὶ λύπην, οὐκ ἀπὸ τῆς ὄψεως τῶν τραυμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἀλγηδόνοσ τῶν καιομένων καὶ τῶν τεμνομένων· οὐδεὶς γὰρ οὕτω λίθινος, ὡς παρεστῶς τοῖς ταῦτα πάσχουσι καὶ ἀκούων ὀλολυζόντων, οὐχὶ κατακλᾶται καὶ συγχεῖται καὶ πολλὴν τῇ ψυχῇ δέχεται τὴν ἀθυ- 10 μίαν· ἀλλ' ὅμως διὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς θεωρίας ταῦτα πάντα ὑπομένομεν.

Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστὶν ἰδεῖν, οὐ πῦρ προσαγόμενον, οὐ σίδηρον βαπτιζόμενον, οὐχ αἷμα ρέον, οὐ τὸν κάμνοντα ὀδυνώμενον, οὐκ ὀλολύζοντα· τὸ δὲ αἷτιον, ἢ σοφία τοῦ ἰα- 15 τρεύοντος, οὐδενὸς δεομένη τούτων τῶν ἔξωθεν, ἀλλ' αὐτῇ ἑαυτῇ αὐτάρκης οὔσα. Ἀρκεῖ γὰρ ἐπιτάξαι μόνον, καὶ πάντα λύεται τὰ δεινά. Οὐ τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ θαυμαζόμενον, ὅτι μετ' εὐκολίας τοσαύτης ποιεῖται τὴν ἰατροίαν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀνωδύνως, οὐδένα πόνον ἐπάγων τοῖς θεραπευομένοις. Ἐπεὶ οὖν καὶ μεῖζον 20 τὸ θαῦμα καὶ πλείων ἢ θεραπεία καὶ καθαρὰ πάσης ἀθυμίας ἢ ἡδονὴ τοῖς θεωμένοις, φέρε μετὰ ἀκριβείας θεασώμεθα θεραπεύοντα τὸν Χριστόν.

«Καὶ ἐμβὰς εἰς πλοῖον διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς ἰδίαν πόλιν, καὶ ἰδοὺ προσῆνεγκεν αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλη- 25 μένον, καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπε τῷ παραλυτικῷ· ἴθαρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου». Τοῦ μὲν ἑκατοντάρχου ἐλάττους εἰσὶ κατὰ τὴν πίστιν, τοῦ δὲ ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ μεῖζους. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ οὔτε τὸν ἰατρὸν εἴλκυσεν,

14. Ματθ. 9,1-2.

15. Γιὰ τὴν θεραπεία τοῦ δούλου τοῦ ἑκατόνταρχου βλ. Ματθ. 8,5-13· Λουκᾶ 7,1-10 καὶ Ἰω. 4,43-54.

τόσο, ὅσο καὶ ὁ γιατρὸς εἶναι μεγαλῦτερος καὶ τὸ νόσημα πιὸ φοβερό, πὺ θεραπεύεται ὄχι μὲ ἀνθρώπινη τέχνη, ἀλλὰ μὲ θεία χάρη. Καὶ ἐκεῖ βέβαια εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς καὶ δέρμα νὰ κόβεται καὶ πύο νὰ τρέχει καὶ σαπίλα νὰ καθαρίζεται καὶ νὰ αἰσθανθεῖ μεγάλη ἀηδία ἀπ' αὐτὰ πὺ βλέπει καὶ πολὺ πόνος καὶ λύπη, ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν θέα τῶν τραυμάτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πόνους τῶν ἀνθρώπων πὺ καυτηριάζονται καὶ ἐγχειρίζονται. Γιατὶ κανεὶς δὲν εἶναι τόσο ἀναίσθητος, ὥστε, βρισκόμενος κοντὰ σ' αὐτοὺς πὺ πάσχουν αὐτὰ καὶ ἀκούοντάς τους νὰ φωνάζουν ἀπὸ τὸν πόνος, νὰ μὴν συντριβεται, νὰ μὴν ταραάζεται καὶ νὰ μὴ νιώθει πολλὴ λύπη στὴν ψυχὴ του.

Ἐδῶ ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς, οὔτε φωτιὰ νὰ προσκομίζεται, οὔτε νυστέρι νὰ βυθίζεται, οὔτε αἷμα νὰ τρέχει, οὔτε τὸν ἄρρωστο νὰ πονάει καὶ νὰ φωνάζει. Καὶ ἡ αἰτία εἶναι ἡ σοφία τοῦ γιατροῦ, πὺ δὲν ἔχει ἀνάγκη τίποτε ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐξωτερικὰ μέσα, ἀλλ' εἶναι ἡ ἴδια αὐτάρκης γιὰ τὸν ἑαυτὸ της. Γιατὶ ἄρκει νὰ διατάξει μόνο καὶ ὄλα τὰ δεινὰ ἐξαφανίζονται. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ θαυμαστὸ, ὅτι δηλαδὴ μὲ τόσο μεγάλη εὐκολία κάνει τὴν θεραπείαν, ἀλλὰ καὶ ὅτι τὴν κάνει ἀνώδινα, χωρὶς νὰ προκαλεῖ κανένα πόνος σ' αὐτοὺς πὺ θεραπεύει. Ἀφοῦ λοιπὸν καὶ τὸ θαῦμα εἶναι μεγαλῦτερο καὶ ἡ θεραπεία περισσότερη καὶ ἡ εὐχαρίστηση γι' αὐτοὺς πὺ παρακολουθοῦν καθαρὴ ἀπὸ κάθε λύπη, ἐμπρὸς ἃς παρακολουθήσουμε μὲ προσοχὴ τὸ Χριστὸ πὺ θεραπεύει.

«Καὶ ἀφοῦ ἐπιβιβάσθηκε σὲ πλοῖο, πέρασε ἀπέναντι καὶ ἦρθε στὴν πόλη του. Καὶ τότε τοῦ ἔφεραν ἕναν παράλυτο, ξαπλωμένο σὲ κρεβάτι, καὶ βλέποντας ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστη τους, εἶπε στὸν παράλυτο· ἔχε θάρρος, παιδί μου, σοῦ συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες»¹⁴. Αὐτοὶ εἶναι κατώτεροι στὴν πίστη ἀπὸ τὸν ἐκατόναρχο¹⁵ καὶ ἀνώτεροι ἀπ' αὐτὸν πὺ ἦταν στὴ δεξαμενὴ. Γιατὶ ἐκεῖνος οὔτε τὸν γιατρὸν ὁδήγησε στὸν ἄρρωστο, οὔτε τὸν

οὔτε τὸν ἄρρωστον πρὸς τὸν ἰατρὸν ἤγαγεν· ἀλλ' ὡς Θεῶ προσ-
ἤλθε, καὶ φησιν· «εἶπέ λόγῳ μόνον, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου».

Οὗτοι δὲ τὸν μὲν ἰατρὸν εἰς τὴν οἰκίαν οὐχ εἴλκυσαν, καὶ κατὰ
τοῦτό εἰσιν ἴσοι τῷ ἑκατοντάρχη· τὸν δὲ ἄρρωστον πρὸς τὸν ἰα-
5 τρὸν ἐκόμισαν, καὶ κατὰ τοῦτό εἰσιν ἐλάττους, ὅτι οὐκ εἶπον,
«εἶπέ λόγῳ μόνον». Τοῦ μὲν τοι κειμένου πολὺ βελτίους οὗτοι.
Ἐκεῖνος μὲν γὰρ λέγει· «Κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα, ὅταν
ταραχθῆ τὸ ὕδωρ, βάλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν»· οὗτοι δὲ
ἤδεισαν, ὅτι οὐδὲν δεῖ τῷ Χριστῷ, οὐχ ὑδάτων, οὐ κολυμβή-
10 θρας, οὐκ ἄλλου τοιούτου τινός· ἀλλ' ὅμως ὁ Χριστὸς οὐχὶ τὸν
τοῦ ἑκατοντάρχου μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦτον κάκεινον τῶν νοση-
μάτων ἀπήλλαξε, καὶ οὐκ εἶπεν· ἔπειδὴ πίστιν ἐλάττονα προσ-
ήνεγκας, καὶ τὴν θεραπείαν ὡσαύτως λήψῃ· ἀλλὰ τὸν μείζονα
ἐπιδειξάμενον, μετ' ἐγκωμίων καὶ στεφάνων ἀπέπεμψεν εἰπών·
15 «οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὑρον».

Τὸν δὲ ἐλάττονα προσενεγκάμενον ἐκείνου οὐκ ἐπήνεσεν
οὐδὲν, οὐ μὴν τῆς υἰείας ἀπεστέρησεν, ἀλλ' οὐδὲ ἐκείνον τὸν
οὐδεμίαν ἐπιδειξάμενον πίστιν. Ἀλλὰ καθάπερ ἰατροὶ τὸ αὐτὸ
νόσημα θεραπεύοντες παρὰ μὲν τῶν ἑκατὸν χρυσίνους ἔλαβον,
20 παρὰ δὲ τῶν ἡμίσεις, παρὰ τῶν ἐλάσσους, παρ' ἐνίων δὲ οὐδὲν
ὄλωσ· οὕτω δὴ καὶ ὁ Χριστὸς· παρὰ μὲν τοῦ ἑκατοντάρχου πολ-
λὴν καὶ ἄφατον ἐδέξατο πίστιν, παρὰ δὲ τούτου ἐλάττονα, παρ'
ἐκείνου δὲ οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν, καὶ ὅμως ἅπαντας ἐθεράπευσε.
Τίνος οὖν ἔνεκεν καὶ τὸν οὐδὲν καταβαλόντα τῆς εὐεργεσίας
25 ἠξίωσεν; Ὅτι οὐδὲ παρὰ ραθυμίαν, οὐδὲ παρὰ ἀναισθησίαν ψυ-
χῆς, ἀλλὰ παρὰ τὸ ἀγνοεῖν τὸν Χριστὸν καὶ μηδὲν μηδέποτε
μήτε μικρὸν μήτε μέγα ἀκηκοέναι περὶ αὐτοῦ θαῦμα, τὴν πίστιν
οὐκ ἐπεδείξατο. Διὰ τοῦτο οὖν καὶ συγγνώμης ἀπήλαυσεν· ὅπερ
οὖν καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς αἰνιτιτόμενος ἔλεγεν· «οὐδὲ γὰρ ἤδει,

16. Λουκᾶ 7,7.

17. Ἰω. 5,7.

18. Λουκᾶ 7,10.

ἄρρωστο ἔφερε στὸ γιατρό, ἀλλὰ πλησίασε σὰν σὲ Θεὸ καὶ λέγει· «πὲς ἓνα λόγο μόνο καὶ θὰ θεραπευθεῖ ὁ δούλος μου»¹⁶. Αὐτοὶ βέβαια δὲν ὀδήγησαν τὸ γιατρὸ στὸ σπίτι, καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ εἶναι ἴσοι μὲ τὸν ἑκατόνταρχο, ἀλλὰ ἔφεραν τὸν ἄρρωστο στὸ γιατρό, καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ εἶναι κατώτεροι, γιατί δὲν εἶπαν, «πὲς ἓνα λόγο μόνο». Ὅμως αὐτοὶ εἶναι πολὺ καλύτεροι ἀπὸ τὸν κατάκοιτο στῆ δεξαμενῆ, γιατί ἐκεῖνος λέγει, «Κύριε, ἄνθρωπο δὲν ἔχω νὰ μὲ βάλει στῆ δεξαμενῆ, ὅταν ἀναταραχθοῦν τὰ νερά»¹⁷, ἐνῶ αὐτοὶ ἤξεραν ὅτι τίποτε δὲν ἔχει ἀνάγκη ὁ Χριστός, οὔτε νερά, οὔτε δεξαμενῆ, οὔτε κάτι ἄλλο τέτοιο. Ἄλλ' ὅμως ὁ Χριστὸς ὄχι μόνο τὸν δούλο τοῦ ἑκατόνταρχου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν καὶ ἐκεῖνον τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὶς ἀρρώστιες τους καὶ δὲν εἶπε, 'ἐπειδὴ πρόσφερες μικρότερη πίστη θὰ ἔχεις καὶ ἀνάλογη θεραπεία', ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ ἔδειξε μεγαλύτερη πίστη τὸν ἔστειλε πίσω μὲ ἐγκώμια καὶ τιμές, ἀφοῦ εἶπε· «τόσο μεγάλη πίστη δὲ βρῆκα οὔτε ἀνάμεσα στοὺς Ἰσραηλίτες»¹⁸.

Ἐπίσης αὐτὸν ποὺ πρόσφερε μικρότερη πίστη ἀπὸ ἐκεῖνον δὲν τὸν ἐπαίνεσε βέβαια καθόλου, ὅμως δὲν τοῦ στέρησε τὴν υἰεΐα, οὔτε καὶ ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔδειξε καμιά πίστη. Ἄλλ' ὅπως οἱ γιατροί, θεραπεύοντας τὴν ἴδια ἀρρώστια, ἀπ' ἄλλους παίρνουν ἑκατὸ χρυσὰ νομίσματα, ἀπ' ἄλλους τὰ μισά, ἀπ' ἄλλους λιγότερα καὶ ἀπὸ μερικοὺς ἐντελῶς τίποτε, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸν ἑκατόνταρχο δέχθηκε μεγάλη καὶ ἀνέκφραστη πίστη, ἀπ' αὐτὸν λιγότερη, ἀπὸ ἐκεῖνον οὔτε τὴν παραμικρή, καὶ ὅμως τοὺς θεράπευσε ὅλους. Γιὰ ποιό λοιπὸν λόγο ἔκρινε ἄξιο γιὰ τὴν εὐεργεσία καὶ αὐτὸν ποὺ δὲν πλήρωσε τίποτε; Γιατί δὲν ἔδειξε τὴν πίστη οὔτε ἀπὸ ἀδιαφορία, οὔτε ἀπὸ ἀναισθησία τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ὅτι ἀγνοοῦσε τὸ Χριστὸ καὶ δὲν εἶχε ἀκούσει γι' αὐτὸν ποτὲ κανένα θαῦμα οὔτε μικρὸ οὔτε μεγάλο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἀπόλαυσε καὶ συγχώρηση, πράγμα ἀκριβῶς ποὺ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ὑπονοεῖ λέγοντας, «γιατί δὲν ἤξερε ποιός

ὅστις ποτὲ ἦν», ἀλλ' ἐξ ὄψεως αὐτὸν μόνης ἐπέγνω, ὅτε ἐκ δευτέρου συνέτυχεν.

5. Τινὲς μὲν οὖν φασιν, ὅτι τῶν προσενεγκάντων πιστευσάντων μόνον, οὗτος ἐθεραπεύετο· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο. «Ἰδὼν γὰρ 5 τὴν πίστιν αὐτῶν», οὐχὶ τῶν προσενεγκάντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ προσενεχθέντος. Τί οὖν; ἐτέρου πιστεύσαντος ἕτερος οὐ θεραπεύεται; φησὶν. Οὐκ ἔγωγε οἶμαι, πλὴν εἴ μὴ τι ἢ διὰ ἡλικίας ἄωρον ἢ διὰ ὑπερβάλλουσαν ἀσθένειαν ἀδυνάτως ἔχει πρὸς τὸ πιστεῦσαι. Πῶς οὖν ἐπὶ τῆς Χαναναίας, φησὶν, ἐπίστευσε μὲν ἡ 10 μήτηρ, ἐθεραπεύετο δὲ ἡ θυγάτηρ; καὶ τοῦ ἑκατοντάρχου δὲ ἀπιστήσαντος πῶς ὁ παῖς ἀνίστατο καὶ διεσῶζετο; Ὅτι οὐκ ἠδύνατο πιστεῦειν οἱ νοσοῦντες. Ἄκουσον οὖν τί φησιν ἡ Χαναναία· «ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται, καὶ ποτὲ μὲν πίπτει εἰς τὸ ὕδωρ, ποτὲ δὲ εἰς τὸ πῦρ»· ἡ δὲ σκοτουμένη καὶ δαιμω- 15 νῶσα καὶ μηδὲ ἐν ἑαυτῇ δυναμένη γενέσθαι ποτέ, μηδὲ ὑγιαίνουσα, πῶς ἂν ἠδυνήθη πιστεῦσαι;

Ὡς οὖν ἐπὶ τῆς Χαναναίας οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἑκατοντάρχου· ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐβέβλητο ὁ παῖς, οὐδὲ αὐτὸς εἰδὼς τὸν Χριστόν, οὐδὲ ὅστις ποτὲ ἦν, πῶς οὖν ἤμελλε τῷ ἀγνοουμένῳ πιστεῦειν 20 καὶ οὐ μὴδεμίαν οὐδέπω πείραν εἰλήφει; Ἄλλ' οὐκ ἐπὶ τούτου ἔστι τοῦτο εἰπεῖν· ἀλλ' ἐπίστευσε ὁ παράλυτος. Πόθεν τοῦτο δῆλον; Ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς προσαγωγῆς. Μὴ γὰρ δὴ ἀπλῶς ἀκούσης, ὅτι καθῆκαν αὐτὸν διὰ τοῦ στέγους· ἀλλ' ἐνόησον, ὅσον ἐστὶν ἀρρωστοῦντα τοῦτο παθεῖν ἀνέχεσθαι. Ἴστε 25 γὰρ δήπου τοῦτο, ὅτι οὕτω μικρόψυχοι καὶ δυσάρεστοι νοσοῦντές εἰσιν, ὡς καὶ ἐπὶ κλίνης θεραπείας διακρούεσθαι πολλάκις,

19. Ἰω. 5,13.

20. Ματθ. 15,22 καὶ 17,15.

ἦταν»¹⁹, ἀλλὰ τὸν ἀναγνώρισε ἀπὸ τὴν ὄψη μόνο, ὅταν τὸν συνάντησε γιὰ δεύτερη φορά.

5. Μερικοὶ λοιπὸν ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτὸς θεραπεύθηκε, ἐπειδὴ πίστεψαν αὐτοὶ πρὸς τὸν μετέφεραν μόνο. Ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸ. «Γιατὶ ὅταν εἶδε τὴν πίστη τους», ὄχι αὐτῶν πρὸς τὸ μετέφεραν μόνο, ἀλλὰ καὶ ἐκείνου πρὸς μεταφέρθηκε. Τί λοιπὸν; Ὅταν ἄλλος, λέγει, πιστέψει, ἄλλος δὲ θεραπεύεται; Ἐγὼ βέβαια δὲν τὸ νομίζω, ἐκτὸς ἂν ἢ ἐξ αἰτίας τῆς μικρῆς ἡλικίας ἢ ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς ἀσθένειας ἀδυνατεῖ νὰ πιστέψει. Πῶς λοιπὸν, λέγει, στὴν περίπτωση τῆς Χαναναίας, πίστεψε ἢ μητέρα καὶ θεραπεύθηκε ἢ θυγατέρα της; Καὶ ἂν ὁ ἑκατόνταρχος δὲν πίστευε, πῶς θὰ ἀναστεινόταν ὁ δούλος του; Ἐπειδὴ οἱ ἄρρωστοὶ δὲν μποροῦσαν νὰ πιστέψουν. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ἡ Χαναναία· «ἢ θυγατέρα μου πάσχει ἀπὸ δαιμόνιο, καὶ ἄλλοτε πέφτει στὸ νερὸ καὶ ἄλλοτε στὴ φωτιά»²⁰. Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ πιστέψει ἐκείνη πρὸς καταλαμβᾶνεται ἀπὸ σκοτοδίνη καὶ κατέχεται ἀπὸ τοὺς δαίμονες καὶ πρὸς δὲν μπορεῖ νὰ συνέλθει ποτέ, οὔτε νὰ γίνεῖ καλά;

Ὅπως λοιπὸν στὴν περίπτωση τῆς Χαναναίας, ἔτσι ἔγινε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ ἑκατόνταρχου. Στὸ σπίτι ἦταν κατάκοιτος ὁ δούλος, χωρὶς νὰ γνωρίζει ὁ ἴδιος τὸ Χριστό, οὔτε ποιὸς ἦταν· πῶς λοιπὸν ἦταν δυνατό νὰ πιστέψει σ' αὐτὸν τὸν ἄγνωστο, πρὸς δὲν τὸν εἶχε γνωρίσει καθόλου μέχρι τώρα; Στὴν περίπτωση αὐτὴ ὅμως δὲν εἶναι δυνατό νὰ πεῖ κανεὶς τὸ ἴδιο, ἀλλ' ὁ παράλυτος πίστεψε. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερὸ αὐτό; Ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν τρόπο τῆς προσαγωγῆς του. Γιατὶ μὴν ἀκούσεις ἀπλῶς καὶ μόνο πῶς τὸν κατέβασαν ἀπὸ τὴ στέγη, ἀλλὰ σκέψου πόσο μεγάλο πρᾶγμα εἶναι νὰ ἀνέχεται ἓνας ἄρρωστος νὰ τὸ πάθει αὐτό. Γιατὶ βέβαια τὸ ξέρετε αὐτό, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἄρρωστοὶ εἶναι τόσο δειλοὶ καὶ στενόχωροὶ, ὥστε πολλὰς φορές νὰ μὴ δέχονται οὔτε καὶ τὶς θεραπείες στὸ κρεβάτι καὶ νὰ προτι-

καὶ αἰρεῖσθαι τὰς ἀπὸ τῶν νοσημάτων φέρειν ὀδύνας, ἢ τὴν ἀπὸ τῶν βοηθημάτων ὑπομένειν ἐπάχθειαν. Οὗτος δὲ καὶ τῆς οἰκίας προελθεῖν ἠνέσχετο, καὶ εἰς ἀγορὰν ἐμβαλεῖν βασταζόμενος, καὶ τοσοῦτων παρόντων ἑαυτὸν ἐπιδειῖζαι. Καὶ τοῦτο δὲ ἔθος τοῖς
5 ἄρρωστοῦσιν ἐναποθανεῖν, ἢ τὰς οἰκίας ἐκκαλύψαι συμφοράς.

Ἄλλ' οὐχ ὁ ἄρρωστος οὕτως οὕτως, ἀλλ' ἰδὼν τὸ θέατρον πεπληρωμένον, τὰς εἰσόδους ἀποτετειχισμένας, τὸν λιμένα ἀποκεκλεισμένον, διὰ τοῦ στέγους ἠνέσχετο χαλασθῆναι. Οὕτως εὐμήχανον ὁ πόθος καὶ εἴπορον ἢ ἀγάπη. Καὶ γὰρ ὁ ζητῶν εὐ-
10 ρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγῆσεται. Οὐκ εἶπε πρὸς τοὺς προσῆκοντας αὐτῷ· 'τί ποτε τοῦτό ἐστιν; τί θορυβεῖσθε; τί δὲ ἐπείγεσθε; Ἄνασχώμεθα κενωθῆναι τὸ δωμάτιον, διαλυθῆναι τὸ θέατρον· ἀναχωρήσουσιν οἱ συνειλεγμένοι, δυνησόμεθα κατιδίαν αὐτῷ προσελθεῖν, καὶ περὶ τούτων ἀνακοινώσασθαι. Τί
15 δεῖ πάντων ὁρώντων εἰς μέσον προτεθῆναι τὰς ἐμὰς συμφοράς, καὶ ἄνωθεν χαλασθαι, καὶ ἀσχημονεῖν;' Τούτων οὐδὲν ἐκεῖνος οὔτε πρὸς ἑαυτόν, οὔτε πρὸς τοὺς κομίζοντας εἶπεν, ἀλλὰ κόσμον εἶναι ἐνόμιζε τὸ μάρτυρας τοσοῦτους ποιήσασθαι τῆς ἑαυτοῦ θεραπείας.

20 Οὐκ ἀπὸ τούτου δὲ μόνον αὐτοῦ τὴν πίστιν ἦν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ ρημάτων. Ἐπειδὴ γὰρ ἐχαλάσθη καὶ προσηνέχθη, φησὶν αὐτῷ ὁ Χριστός· «θάρσει, τέκνον, ἀφένονται σοι αἱ ἁμαρτίαι». Καὶ ταῦτα ἀκούσας οὐκ ἠγανάκτησεν, οὐκ ἐδυσχέρανεν, οὐκ εἶπε πρὸς τὸν ἰατρόν· 'τί ποτε τοῦτό
25 ἐστιν; Ἔτερον ἦλθον θεραπευθῆναι πάθος, καὶ ἕτερον αὐτὸς θεραπεύει; Σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις, καὶ ἀσθενείας προκαλύμματα. Ἄμαρτίας ἀφίεις τὰς οὐχ ὀρωμένας;' Οὐδὲν τούτων

μοῦν νὰ ὑποφέρουν τοὺς πόνους ἀπὸ τὶς ἀσθένειες, παρὰ νὰ ὑπομένουν τὴν ἐνόχληση ἀπὸ τὰ φάρμακα. Αὐτὸς ὅμως ἀνέχθηκε καὶ ἀπὸ τὸ σπῖτι νὰ βγεῖ καὶ στὴν ἀγορὰ νὰ περάσει βασταζόμενος καὶ νὰ παρουσιασθεῖ μπροστὰ σὲ τόσους ἀνθρώπους. Καὶ αὐτὸ εἶναι σύνηθες φαινόμενο τῶν ἀρρώστων, νὰ προτιμοῦν δηλαδὴ νὰ πεθάνουν παρὰ νὰ φανερώσουν τὶς συμφορὲς τους.

Ὅμως ὁ ἄρρωστος αὐτὸς δὲ συμπεριφέρθηκε μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀλλὰ, ὅταν εἶδε τὸ θέατρο γεμάτο, τὶς πόρτες τειχισμένες, τὸ λιμάνι ἀποκλεισμένο, δέχθηκε νὰ τὸν κατεβάσουν ἀπὸ τὴ στέγη. Τόσο πολυμήχανος εἶναι ὁ πόθος καὶ τόσο ἐφευρετικὴ ἢ ἀγάπη. Γιατὶ πραγματικὰ ὅποιος ζητάει βρίσκει καὶ σ' ὅποιον κτυπάει τοῦ ἀνοίγεται ἢ πόρτα. Δὲν εἶπε στοὺς συγγενεῖς του· τί συμβαίνει ἐδῶ; Τί ἀνησυχεῖτε; καὶ γιατί βιάζεστε; Ἦς περιμένουμε νὰ ἀδειάσει τὸ δωμάτιο, νὰ διαλυθοῦν οἱ ἄνθρωποι. Θὰ ἀναχωρήσουν οἱ συγκεντρωμένοι, θὰ μπορέσουμε νὰ τὸν πλησιάσουμε ἰδιαιτέρως καὶ νὰ τοῦ τὰ ποῦμε ὅλα αὐτά. Γιατὶ πρέπει, ἐνῶ ὅλοι βλέπουν, νὰ κάνουμε γνωστὲς σ' ὅλους τὶς συμφορὲς μου, νὰ μὲ κατεβάσετε ἀπὸ τὴ στέγη καὶ νὰ φερόμαστε μὲ ἀπρέπεια; Ἀπ' αὐτὰ ἐκεῖνος δὲν εἶπε τίποτε οὔτε στὸν ἑαυτὸ του οὔτε σ' αὐτοὺς ποῦ τὸν μετέφεραν, ἀλλὰ θεωροῦσε πῶς εἶναι στολίδι τὸ νὰ κάμει τόσους ἀνθρώπους μάρτυρες τῆς θεραπείας του.

Καὶ ὄχι μόνο ἀπ' αὐτὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ τὴν πίστη του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ, ὅταν τὸν κατέβασαν καὶ τὸν ἔφεραν κοντά του, τοῦ λέγει ὁ Χριστός· «ἔχε θάρρος, παιδί μου, σοῦ συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες»²¹. Καὶ ὅταν τὰ ἄκουσε αὐτά, δὲν ἀγανάκτησε, δὲ δυσανασχέτησε, δὲν εἶπε πρὸς τὸ γιατρό, 'τί σημαίνει αὐτό; Ἦρθα νὰ μοῦ θεραπεύσει ἄλλη πάθηση καὶ αὐτὸς μοῦ θεραπεύει ἄλλη; Αὐτὰ εἶναι πρόφαση καὶ δικαιολογία καὶ προσχήματα ἀδυναμίας. Συγχωρεῖς

οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν· ἀλλ' ἀνέμενε ἐπιτρέπων τὸν ἰατρὸν
 ὁδῶ χρήσασθαι θεραπείας, ἥσπερ ἐβούλετο. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ
 Χριστὸς οὐκ ἀπῆλθε πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ἀνέμεινε αὐτὸν ἐλθεῖν,
 ἵνα ἐπιδείξῃ αὐτοῦ τὴν πίστιν πᾶσι. Μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο τὴν εἰ-
 5 σοδον ποιῆσαι εὐκολον; Ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐποίησεν, ἵνα πᾶσιν
 αὐτοῦ τὴν σπουδὴν ἐπιδείξῃ καὶ τὴν ζέουσαν πίστιν.

Καθάπερ γὰρ πρὸς ἐκεῖνον τὸν τριάκοντα ὀκτῶ ἔτη ἔχον-
 τα ἀπῆει διὰ τὸ μηδένα αὐτῶ παρεῖναι· οὕτω τοῦτον, ἐπειδὴ
 πολλοὺς εἶχε τοὺς προσήκοντας, ἀνέμεινε ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν,
 10 ἵνα καὶ τούτου τὴν πίστιν ποιήσῃ δῆλην διὰ τοῦ προσενεχθῆναι,
 κάκεινου τὴν ἐρημίαν ἡμᾶς διδάξῃ διὰ τοῦ πρὸς αὐτὸν ἀπελθεῖν,
 καὶ τούτου τὴν σπουδὴν κάκεινου τὴν ὑπομονὴν ἐκκαλύψῃ
 πᾶσι, καὶ μάλιστα τοῖς τότε παροῦσιν.

Ἐπειδὴ γὰρ εἰώθασιν Ἰουδαῖοι βάσκανοί τινες καὶ μισάν-
 15 θρωποὶ ταῖς τῶν πλησίον εὐεργεσίαις φθονεῖν, καὶ νῦν ἀπὸ και-
 ροῦ τοῖς θαύμασιν ἐπισκῆπτειν λέγοντες, ὅτι ἐν σαββάτῳ θερα-
 पेύει, νῦν δὲ ἀπὸ τοῦ βίου τῶν εὐεργετουμένων λέγοντες· «εἰ ἦν
 προφήτης οὗτος, ἦδει τίς ἦν ἡ γυνὴ ἡ ἀπτομένη αὐτοῦ»· οὐκ εἶ-
 δότες, ὅτι ἰατροῦ μάλιστα τοῦτό ἐστι, τὸ τοῖς ἀρρωστοῦσιν ἀνα-
 20 μίγνυσθαι καὶ παρὰ τοὺς νοσοῦντας ἀεὶ φαίνεσθαι, ἀλλὰ μὴ φυ-
 γεῖν αὐτοὺς μηδὲ ἀποπηδᾶν. Ὅπερ οὖν καὶ πρὸς ἐκείνους ἀπο-
 τεινόμενος ἔλεγεν· «οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ,
 ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες». Ἴνα οὖν μὴ τὰ αὐτὰ πάλιν ἐγκαλῶσι,
 πρότερον δείκνυσιν ὡς ἄξιοι τῆς θεραπείας εἰσὶν οἱ προσιόντες
 25 διὰ τὴν πίστιν, ἣν ἐκδείκνυνται. Διὰ τοῦτο κάκεινου τὴν ἐρη-

---

22. Λουκᾶ 7,39.

23. Ματθ. 9,12.

ἀμαρτίες πού δέ βλέπονται; Τίποτε ἀπ' αὐτά δὲν εἶπε, οὔτε σκέφθηκε, ἀλλὰ περίμενε ἀφήνοντας τὸ γιατὶ ὃ νὰ χρησιμοποιήσει τὸν τρόπο θεραπείας πού ἤθελε. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς δὲν πῆγε σ' αὐτόν, ἀλλὰ τὸν περίμενε νὰ ἔρθει, γιὰ νὰ φανερώσει τὴν πίστη του σὲ ὄλους. Μήπως λοιπὸν δὲν μπορούσε νὰ κάμει εὐκόλη τὴν εἴσοδο; Ἀλλὰ δὲν ἔκαμε τίποτε ἀπ' αὐτά, γιὰ νὰ φανερώσει σὲ ὄλους τὴν προσπάθειά του καὶ τὴ φλογερῆ του πίστη.

Ὅπως δηλαδὴ πῆγε σ' ἐκεῖνον πού ἦταν τριάντα ὀκτῶ χρόνια παράλυτος ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι δὲν εἶχε κανένα νὰ τὸν βοηθήσει, ἔτσι αὐτόν, ἐπειδὴ εἶχε πολλοὺς συγγενεῖς, τὸν περίμενε νὰ ἔρθει κοντά του, γιὰ νὰ κάμει φανερὴ καὶ αὐτοῦ τὴν πίστη μὲ τὸ ὅτι τὸν μετέφεραν, καὶ νὰ μᾶς διδάξει καὶ ἐκείνου τὴν ἀπομόνωση μὲ τὸ ὅτι πῆγε σ' αὐτόν, καὶ νὰ φανερώσει καὶ αὐτοῦ τὴν προσπάθεια καὶ ἐκείνου τὴν ὑπομονὴ σὲ ὄλους, καὶ ιδιαίτερα σ' αὐτοὺς πού ἦταν παρόντες τότε.

Γιατὶ συνήθως οἱ Ἰουδαῖοι, μερικοὶ φθονεροὶ καὶ μισάνθρωποι, φθονοῦσαν τοὺς συνανθρώπους τους γιὰ τὶς εὐεργεσίες πού τοὺς γίνονταν καὶ κατηγοροῦσαν τὰ θαύματα, ἄλλοτε ἀπὸ τὴν ἡμέρα, λέγοντας πῶς θεραπεύει Σάββατο, καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τὸν τρόπο ζωῆς τῶν εὐεργετημένων, λέγοντας, «ἂν ἦταν προφήτης αὐτός, θὰ γνώριζε τί εἶδους γυναῖκα εἶναι αὐτὴ πού τὸν ἀγγίζει»²², χωρὶς νὰ ξέρουν πῶς γνώρισμα τοῦ γιατροῦ κυρίως εἶναι αὐτό, τὸ νὰ ἀναμιγνύεται μὲ τοὺς ἀρρώστους καὶ νὰ βρίσκεται πάντοτε κοντὰ στοὺς ἀσθενεῖς, καὶ ὄχι νὰ τοὺς ἀποφεύγει οὔτε ν' ἀπομακρύνεται ἀπ' αὐτούς. Αὐτὸ τὸ πράγμα ἀκριβῶς ἔλεγε καὶ ὁ ἴδιος ἀπευθυνόμενος σ' ἐκείνους: «δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ γιατρὸ οἱ ὑγιεῖς ἀλλὰ οἱ ἀρρωστοὶ»²³. Γιὰ νὰ μὴν κατηγοροῦν λοιπὸν τὰ ἴδια πάλι, πρῶτα δείχνει ὅτι εἶναι ἄξιοι γιὰ τὴν θεραπεία ὅσοι τὸν πλησιάζουν ἐξ αἰτίας τῆς πίστεως πού φανερώνουν. Γι' αὐτὸ ἔδειξε καὶ ἐκείνου τὴν ἀπομόνωση καὶ αὐτοῦ

μίαν, καὶ τούτου τὴν ζέουσαν πίστιν καὶ προθυμίαν ἔδειξε· διὰ τοῦτο ἐκεῖνον μὲν ἐν σαββάτῳ ἐθεράπευσε, τοῦτον δὲ οὐκ ἐν σαββάτῳ· ἴν', ὅταν ἰδῆς καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐγκαλοῦντας καὶ ἐπιτιμῶντας τῷ Χριστῷ, μάθῃς, ὅτι καὶ τότε οὐ διὰ τὴν τοῦ νόμου παρατήρησιν ἐνεκάλουν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν βασκανίαν φέρειν οὐκ ἔχοντες.

Διὰ τί δὲ οὐκ ἐπὶ τὸ τὴν παράλυσιν ὀρθῶσαι πρότερον ἦλθεν, ἀλλὰ φησι· «θάρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι»; Καὶ τοῦτο σφόδρα σοφῶς. Καὶ γὰρ τοῖς ἰατροῖς ἔθος ἐστὶ μὴ 10 πρότερον τὰ νοσήματα λύειν, ἀλλὰ τὰς πηγὰς αὐτῶν ἀναιρεῖν. Οἷον πολλάκις ὑπὸ πονηροῦ χυμοῦ καὶ διεφθαρμένου ρεύματος ἐνοχλουμένων ὀφθαλμῶν, ἀφείς ὁ ἰατρὸς τὴν νοσοῦσαν θεραπεῦσαι κόρην, τῆς κεφαλῆς ἐπεμελήσατο, ἔνθα ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἀρρωστίας ἦν· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε, τὴν πηγὴν ἀνα- 15 στέλλει τῶν κακῶν πρότερον. Πηγὴ γὰρ κακῶν καὶ ρίζα καὶ μήτηρ πάντων ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας ἢ φύσις. Αὕτη τὰ σώματα ἡμῶν παραλύει· αὕτη τὰς νόσους ἐπάγει· διὰ τοῦτο καὶ ἐνταῦθά φησι· «θάρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι»· κάκεῖ φησιν· «ἰδοὺ ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένη- 20 ται», δηλῶν ἀμφοτέροις, ὅτι ἐξ ἁμαρτημάτων ἐτέχθησαν αὐταὶ αἱ νόσοι.

Καὶ ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν προοιμίῳ τῆς κτίσεως ἐξ ἁμαρτίας ἡ νόσος εἰς τὸ τοῦ Κάϊν κατέσκηψε σῶμα. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος μετὰ τὴν ἀδελφοκτονίαν, μετὰ τὴν παρανομίαν ἐκείνην, τότε παρελύθη τὸ σῶμα. Τὸ γὰρ τρέμειν οὐδὲν ἕτερόν ἐστίν ἢ παράλυσις. Καὶ γὰρ ὅταν ἡ τὸ ζῶον οἰκονομοῦσα δύναμις ἀσθενεστέρα γένηται, οὐκέτι δυναμένη πάντα διαβαστάζειν τὰ μέλη, ἀφήσιν αὐτὰ τῆς οἰκείας προνοίας, εἶτα χαλασθέντα ἐκεῖνα τρέμει καὶ περιφέρεται.

τῆ φλογερῆ πίστη καὶ προθυμία. Γι' αὐτό, ἐκεῖνον τὸν θεράπευσε Σάββατο καὶ αὐτὸν ὄχι Σάββατο, ὥστε ὅταν δεῖς νὰ κατηγοροῦν καὶ νὰ ἐπιτιμοῦν τὸ Χριστὸ καὶ σὲ ἄλλῃ ἡμέρα, νὰ μάθεις πὼς καὶ τότε δὲν τὸν κατηγοροῦσαν γιὰ τὴν παράβαση τοῦ νόμου, ἀλλὰ γιατί δὲν μπορούσαν νὰ συγκρατήσουν τὸ δικό τους φθόνο.

Γιατὶ ὅμως δὲν ἄρχισε ἀπὸ τῆ θεραπείας τῆς παράλυσης, ἀλλὰ λέγει, «ἔχε θάρρος, παιδί μου, σοῦ συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες»; Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμε πάρα πολὺ σοφά. Γιατὶ καὶ οἱ γιατροὶ συνηθίζουν νὰ μὴ θεραπεύουν πρῶτα τὶς ἀρρώστιες, ἀλλὰ νὰ ἐξαλείφουν τὶς αἰτίες τους. Ὅπως πολλές φορές, ὅταν ἐνοχλοῦνται τὰ μάτια ἀπὸ κακὸ χυμὸ καὶ βλαβερὸ συνάχι, ὁ γιατρὸς ἀφήνοντας τὴν θεραπεία τῆς ἀρρωστης κόρης τῶν ματιῶν φροντίζει γιὰ τὸ κεφάλι, ὅπου βρίσκεται ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἀρρώστιας· ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ Χριστὸς· ἐξουδετερώνει πρῶτα τὴν πηγὴ τῶν κακῶν. Γιατὶ πηγὴ τῶν κακῶν καὶ ρίζα καὶ μητέρα ὅλων εἶναι ἡ φύση τῆς ἁμαρτίας. Αὐτὴ παραλύει τὰ σώματά μας, αὐτὴ φέρνει τὶς ἀρρώστιες. Γι' αὐτὸ καὶ ἐδῶ λέγει, «ἔχε θάρρος, παιδί μου, σοῦ συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες», καὶ ἐκεῖ λέγει, «βλέπεις, ἔχεις γίνει καλά, μὴν ἁμαρτάνεις πιά, γιὰ νὰ μὴν πάθεις τίποτε χειρότερο», δηλώνοντας καὶ στοὺς δύο, ὅτι αὐτὲς οἱ ἀρρώστιες γεννήθηκαν ἀπὸ ἁμαρτήματα.

Καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας ἡ ἀρρώστια πρόσβαλε τὸ σῶμα τοῦ Κάιν ἀπὸ ἁμαρτία. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος μετὰ τὴν ἀδελφοκτονία, μετὰ τὴν παρανομία ἐκείνη, τότε ἔπαθε παράλυση στὸ σῶμα²⁴. Γιατὶ τὸ νὰ τρέμει κανεὶς τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ παράλυση. Πραγματικά, ὅταν ἡ δύναμη ποὺ κατευθύνει τὸν ὄργανισμό γίνει ἀσθενέστερη, μὴ μπορώντας πλέον νὰ συγκρατεῖ ὅλα τὰ μέλη, τὰ ἀφήνει ἔξω ἀπὸ τὴ φροντίδα της, καὶ ἐκεῖνα τότε ἐξ αἰτίας τῆς χαλάρωσης τρέμουν καὶ δὲν εἶναι σταθερά.

6. Τοῦτο καὶ Παῦλος ἐδήλωσεν· ἀμαρτίαν γάρ τινα Κορινθίοις ἐγκαλῶν φησι· «διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐν ὑμῖν ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι»· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς πρότερον τὴν αἰτίαν ἀναιρεῖ τῶν κακῶν, καὶ εἰπὼν, «θάρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ 5 ἀμαρτίαι», ἀνίστησιν αὐτοῦ τὸ φρόνημα, διεγείρει καταβεβλημένην τὴν ψυχὴν· ὁ γὰρ λόγος ἔργον ἐγίνετο, καὶ εἰς τὸ συνειδὸς εἰσελθὼν αὐτῆς ἤπτετο τῆς ψυχῆς, καὶ πᾶσαν ἀγωνίαν ἐξέβαλεν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἡδονὴν ποιεῖ καὶ παρέχει θαρρεῖν, ὡς τὸ μηδὲν ἑαυτοῦ κατηγορεῖν. «θάρσει, τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ 10 ἀμαρτίαι». Ὅπου γὰρ ἀμαρτημάτων ἄφεσις, ἐκεῖ υἰοθεσία. Οὕτω γοῦν καὶ ἡμεῖς οὐ πρότερον δυνάμεθα καλέσαι Πατέρα, ἕως ἐν τῇ κολυμβήθρα τῶν ὑδάτων τῶν ἁγίων ἀπονιψώμεθα τὰ ἀμαρτήματα. Ὅταν γοῦν ἐκεῖθεν ἀνέλθωμεν τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο φορτίον ἀποθέμενοι, τότε λέγομεν, «Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν 15 τοῖς οὐρανοῖς».

Ἄλλὰ τίνος ἕνεκεν ἐπὶ τοῦ τριάκοντα ὀκτῶ ἔχοντος οὐχ οὕτως ἐποίησεν, ἀλλὰ τὸ σῶμα αὐτοῦ διώρθωσε πρότερον; Ὅτι ἐκείνῳ μὲν τῷ μήκει τοῦ χρόνου τὰ ἀμαρτήματα δεδαπάνητο· δύναται γὰρ πειρασμοῦ μέγεθος τὸ τῶν ἀμαρτημάτων 20 φορτίον κοῦφον ποιεῖν· ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου φησὶν, ὅτι ἀπέλαβε τὰ κακὰ αὐτοῦ, καὶ ἐνταῦθα παρακαλεῖται· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ φησι· «παρακαλεῖτε τὸν λαόν μου, λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἰερουσαλήμ, ὅτι ἐδέξατο ἐκ χειρὸς Κυρίου διπλᾶ τὰ ἀμαρτήματα αὐτῆς». Καὶ πάλιν ὁ προφήτης, «Κύριε, εἰρήνην 25 δὸς ἡμῖν, πάντα γὰρ ἀπέδωκας ἡμῖν», ἐμφαίνων, ὅτι αἱ τιμωρίαι καὶ αἱ κολάσεις ἀμαρτημάτων συγχώρησιν ποιοῦσι, καὶ πολλαχόθεν τοῦτό ἐστι φανερὸν ποιῆσαι.

Ἐμοὶ τοίνυν δοκεῖ μηδὲν ἐκείνῳ περὶ ἀφέσεως διαλεχθῆ-

25. Α' Κορ. 11,30.

27. Βλ. Λουκᾶ 16,19-31.

26. Ματθ. 6,9.

28. Ἦσ. 40,1-2.

29. Ἦσ. 26,12.

6. Αυτό και ο Παῦλος τὸ φανέρωσε· γιατί κατηγορώντας τοὺς Κορινθίους γιὰ κάποια ἁμαρτία λέγει· «γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάμεσά σας πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι»²⁵. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστός πρῶτα ἐξαλείφει τὴν αἰτία τῶν κακῶν, καί, ἀφοῦ εἶπε, «ἔχε θάρρος, παιδί μου, σοῦ συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες», ἐξυψώνει τὸ φρόνημά του, διεγείρει τὴν καταβεβλημένη του ψυχὴ. Γιατὶ ὁ λόγος του ἔγινε ἔργο καὶ μπαίνοντας στὴ συνείδηση ἄγγιξε τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ καὶ ἔδιωξε κάθε ἀγωνία. Πραγματικὰ τίποτε δὲν προκαλεῖ τόση εὐχαρίστηση καὶ δὲν παρέχει θάρρος, ὅσο τὸ νὰ μὴν κατηγορεῖ κανεὶς καθόλου τὸν ἑαυτὸ του. «Ἔχε θάρρος, παιδί μου, σοῦ συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες». Γιατί, ὅπου ὑπάρχει συγχώρηση ἁμαρτημάτων, ἐκεῖ ὑπάρχει υἰοθεσία. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐμεῖς δὲν μπορούμε προηγουμένως νὰ τὸν ὀνομάσουμε Πατέρα, ὥσπου νὰ πλύνουμε τὰ ἁμαρτήματά μας μέσα στὴν κολυμβήθρα τῶν ἁγιασμένων ὑδάτων. Ὄταν λοιπὸν ἀνεβοῦμε ἀπὸ ἐκεῖ, ἀποβάλλοντας τὸ πονηρὸ ἐκεῖνο φορτίο, τότε λέμε· «Πατέρα μας, πού βρίσκεσαι στοὺς οὐρανοὺς»²⁶.

Ἄλλὰ γιὰ ποιὸ λόγο σ' ἐκεῖνον πού ἦταν τριάντα ὀκτὼ χρόνια ἄρρωστος δὲν ἔκαμε τὸ ἴδιο, ἀλλὰ θεράπευσε πρῶτα τὸ σῶμα του; Γιατὶ σ' ἐκεῖνον ἀπὸ τὰ πολλὰ χρόνια τὰ ἁμαρτήματα εἶχαν ἐξαλειφθεῖ. Γιατὶ μπορεῖ τὸ μέγεθος τοῦ πειρασμοῦ νὰ κάνει ἔλαφρὸ τὸ φορτίο τῶν ἁμαρτημάτων, ὅπως λοιπὸν λέγει στὴ περίπτωση τοῦ Λαζάρου, ὅτι ἀπόλαυσε τὴ δυστυχία του στὸν κόσμο καὶ ἐδῶ παρηγοριέται²⁷. Καὶ πάλι ἄλλοῦ λέγει· «παρηγορεῖτε τὸ λαὸ μου, μιλήστε στὴν καρδιὰ τῆς Ἱερουσαλήμ, γιατί δέχθηκε ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Κυρίου διπλὴ τιμωρία γιὰ τὰ ἁμαρτήματά της»²⁸. Καὶ πάλι ὁ προφήτης λέγει, «Κύριε, δῶσε μας εἰρήνη, γιατί ὅλα μᾶς τὰ ἔχεις δώσει»²⁹, φανερόντας ὅτι οἱ ποινὲς καὶ οἱ τιμωρίες φέρνουν τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ κάμει κανεὶς φανερὸ ἀπὸ πολλὰ σημεῖα.

Ἐμένα λοιπὸν μοῦ φαίνεται πὼς τίποτε δὲν ἀνέφερε σ'

ναι, ἀλλὰ πρὸς τὸ μέλλον αὐτὸν ἀσφαλίσασθαι, ὡς τῶν ἤδη
 πλημμεληθέντων τῷ μήκει τῆς ἀρρωστίας· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, διὰ τὸ
 μηδὲν αὐτὸν μηδέπω περὶ τοῦ Χριστοῦ πεπειῖσθαι μέγα, διὰ τοῦ-
 το ἐπὶ τὸ ἕλαττον πρότερον ἦλθε, καὶ τὸ φανερὸν καὶ δῆλον, τὴν
 5 τοῦ σώματος ὑγείαν· ἐπὶ δὲ τούτου οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐπειδὴ μᾶλ-
 λον ἐπίστευσε, καὶ ὑψηλοτέραν εἶχε ψυχὴν, διὰ τοῦτο αὐτῷ περὶ
 τῆς χαλεπωτέρας πρότερον διελέχθη νόσου· καὶ πρὸς τούτοις δὲ
 ἅπασιν, ἵνα τὴν εἰς τὸν Πατέρα ἰσοτιμίαν ἐπιδείξῃται. Ὡσπερ
 γὰρ ἐκεῖ ἐν σαββάτῳ ἐθεράπευσε, βουλόμενος αὐτοῦς τῆς παρα-
 10 τηρήσεως ἀπαγαγεῖν τῆς ἰουδαϊκῆς, καὶ ἐκ τῶν ἐγκλημάτων
 τῶν αὐτῶν λαβεῖν ἀφορμὴν τοῦ δεῖξαι ἑαυτὸν ἴσον τῷ γεγενη-
 κότι, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα προειδώς, ὅπερ ἤμελλον ἐρεῖν, εἶπε
 ταῦτα τὰ ρήματα, ἵν' ἐντεῦθεν λαβὼν ἀρχὴν καὶ πρόφασιν δείξῃ
 τῷ γεγεννηκότι ὁμότιμον ὄντα ἑαυτόν.

15 Οὐ γὰρ ἴσον μηδενὸς ἐγκαλοῦντος μηδὲ αἰτιωμένου, ἀφ'
 ἑαυτοῦ εἰς τὸν περὶ τούτων καθεῖναι λόγον, καὶ ἐτέρων παρε-
 χόντων τὰς αἰτίας ἐν ἀπολογίας τάξει καὶ σχήματι τοῦτο αὐτὸ
 κατασκευάσαι. Ἐκείνης μὲν γὰρ τῆς ἀποδείξεως ὁ τρόπος ἀντέ-
 κρουε τοῖς ἀκούουσιν· οὗτος δὲ ἀνεπαχθέστερος ἦν καὶ εὐπαρα-
 20 δεκτος μᾶλλον, καὶ πανταχοῦ δὲ ὀρῶμεν τοῦτο αὐτὸν ποιοῦντα,
 καὶ οὐχ οὕτω διὰ ρημάτων, ὡς διὰ πραγμάτων ἐπιδεικνύμενον
 τὴν ἰσότητα. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς ἀνιττόμενος ἔλε-
 γεν, ὅτι ἐδίωκον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, οὐχ ὅτι μόνον ἔλυε τὸ σάβ-
 βατον, ἀλλ' ὅτι καὶ Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν
 25 ποιῶν τῷ Θεῷ, ὃ πολλῶ μείζον ἐστίν· διὰ γὰρ τῆς τῶν πρα-
 γμάτων ἀποδείξεως τοῦτο αὐτὸ κατεσκεύαζε.

Τί οὖν οἱ βάσκανοι καὶ πονηροὶ καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις τηκό-

ἐκεῖνον γιὰ συγχώρηση, ἀλλὰ τὸν ἀσφάλισε γιὰ τὸ μέλλον, ἐπειδὴ τὰ προηγούμενα σφάλματά του εἶχαν ἐξαλειφθεῖ ἀπὸ τὸ μακρὸς τῆς ἀρρώστιας. Ἦ, ἂν δὲν εἶναι αὐτό, ἐπειδὴ ἐκεῖνος δὲν εἶχε πιστέψει ποτὲ μέχρι τώρα τίποτε τὸ μεγάλο γιὰ τὸ Χριστό, γι' αὐτὸ ἦρθε πρῶτα στὸ μικρότερο καὶ τὸ φανερὸ καὶ πρόδηλο, δηλαδή στὴν ὑγεία τοῦ σώματος. Σ' αὐτὸν ὅμως ἐδῶ δὲν ἔγινε ἔτσι, ἀλλ' ἐπειδὴ πίστεψε περισσότερο καὶ εἶχε ἀνώτερη ψυχὴ, γι' αὐτὸ πρῶτα τοῦ ἀνέφερε γιὰ τὴν πιὸ φοβερὴ ἀσθένεια, καὶ μαζὶ μὲ ὅλα αὐτά, γιὰ νὰ φανερώσει τὴν ἰσοτιμία του πρὸς τὸν Πατέρα. Γιατὶ ὅπως ἐκεῖ θεράπευσε Σάββατο, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ διάκριση καὶ νὰ λάβει ἀφορμὴ ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς κατηγορίες γιὰ νὰ δείξει τὸν ἑαυτό του ἴσο πρὸς τὸν Πατέρα του, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ, ἐπειδὴ ἤξερε ἀπὸ πρὶν αὐτὸ πὺ ἐπρόκειτο νὰ ἐρωτήσουν, εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια, ὥστε, λαμβάνοντας ἀπὸ ἐδῶ ἀρχὴ καὶ πρόφαση, νὰ δείξει τὸν ἑαυτό του πῶς εἶναι ἰσότημος πρὸς τὸν Πατέρα του.

Γιατὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, ὅταν χωρὶς νὰ κατηγορεῖ κανεὶς οὔτε νὰ ἐπικρίνει, νὰ φέρνει τότε ἀπὸ μόνος του τὸ λόγο σ' αὐτὰ τὰ θέματα, καί, ὅταν ἄλλοι δίνουν τὶς ἀφορμὲς, ν' ἀποδείξει ἀκριβῶς τὸ ἴδιο ὑπὸ μορφή καὶ τάξη ἀπολογίας. Γιατὶ ὁ τρόπος τῆς πρώτης ἀπόδειξης ἐναντιωνόταν στοὺς ἀκροατές, ἐνῶ ὁ δεύτερος ἦταν λιγότερο ἐνοχλητικὸς καὶ περισσότερο εὐπρόσδεκτος· καὶ παντοῦ τὸν βλέπουμε νὰ κάνει αὐτό, καὶ ὄχι τόσο μὲ λόγια, ὅσο μὲ ἔργα νὰ φανερώνει τὴν ἰσότητα. Αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ὑπονοώντας ἔλεγε πῶς τὸν καταδίωκαν οἱ Ἰουδαῖοι, ὄχι μόνο γιὰτὶ καταργοῦσε τὸ Σάββατο, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ἔλεγε δικό του Πατέρα τὸ Θεό, κάνοντας τὸν ἑαυτό του ἴσο μὲ τὸ Θεό, πράγμα πὺ εἶναι πολὺ μεγαλύτερο. Γιατὶ μὲ τὴν ἀπόδειξη ἀπὸ τὰ πράγματα αὐτὸ ἀκριβῶς κατόρθωνε.

Τί λοιπὸν λέγουν οἱ φθονεροὶ καὶ κακοί, πὺ λειώνουν

μενοι καλοῖς καὶ πανταχόθεν λαβὰς ζητοῦντες εὐρεῖν, «Τί οὐ-
 τός», φησί, «βλασφημεῖ; Οὐδεὶς γὰρ δύναται ἀφιέναι ἀμαρτίας
 εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός». Ὡσπερ ἐκεῖ ἐδίωκον αὐτὸν ὅτι ἔλυε τὸ
 σάββατον, καὶ παρὰ τῶν ἐγκλημάτων αὐτῶν λαβῶν ἀφορμὴν
 5 τὴν ἰσότητα ἐν ἀπολογίας τάξει τὴν πρὸς τὸν γεγεννηκότα ἐδή-
 λωσεν εἰπών, «ὁ Πατήρ μοι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι», οὕτω
 δὴ καὶ ἐνταῦθα, ἀφ' ὧν ἐγκαλοῦσιν, ἀπὸ τούτων τὸ πρὸς τὸν
 Πατέρα ἀπαράλλακτον δείκνυσι. Τί γὰρ φησιν; «Οὐδεὶς δύναται
 ἀφιέναι ἀμαρτίας, εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός». Ἐπεὶ οὖν αὐτοὶ τὸν ὄρον
 10 ἔθηκαν τοῦτον, αὐτοὶ τὸν κανόνα εἰσήνεγκαν, αὐτοὶ τὸν νόμον
 ἔγραψαν, ἐκ τῶν οἰκείων αὐτοῦς λοιπὸν συμποδίζει ρημάτων.
 «Ἑμεῖς», φησὶν, «ὡμολογήσατε ὅτι Θεοῦ μόνον ἐστὶ τὸ ἀφιέναι
 ἀμαρτίας· ἀναμφισβήτητός ἐστιν ἰσότης. Καὶ οὐχ οὗτοι δὲ τοῦτο
 μόνον φασίν, ἀλλὰ καὶ ὁ προφήτης οὕτω λέγων· «τίς Θεὸς
 15 ὡσπερ σύ;»· εἶτα δεικνὺς τί ἴδιον, ἐπήγαγεν, «ἐξαίρων ἀνομίας,
 καὶ ὑπερβαίνων ἀδικίας». Ἄν τοίνυν φανῆ τις ἕτερος οὕτω τὸ
 αὐτὸ τοῦτο ποιῶν, καὶ Θεὸς ἐστίν, καὶ Θεὸς ὡσπερ ἐκεῖνος.

Ἄλλ' ἴδωμεν πῶς αὐτοῖς ὁ Χριστὸς συλλογίζεται, πῶς
 πρῶως καὶ ἐπιεικῶς καὶ μετὰ κηδεμονίας ἀπάσης. «Καὶ ἰδοὺ τι-
 20 νες τῶν γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· οὗτος βλασφημεῖ». Οὐκ
 ἐξήνεγκαν τὸ ρῆμα, οὐ προήνεγκαν διὰ γλώσσης, ἀλλ' ἐν τοῖς
 ἀπορρήτοις τῆς διανοίας ἐλογίζοντο. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἦνεγ-
 κεν εἰς τὸ μέσον τὰ ἀπόρρητα ἐκείνων βουλευματα πρὸ τῆς
 ἀποδείξεως τῆς κατὰ τὴν ἴασιν τοῦ σώματος τοῦ παραλυτικοῦ,
 25 βουλόμενος αὐτοῖς δεῖξαι τῆς αὐτοῦ θεότητος τὴν ἰσχύν. Ὅτι
 γὰρ Θεοῦ μόνον ἐστὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας δεῖξαι τῆς αὐτοῦ
 θεότητος, «σὺ ἐπίστασαι καρδίας μονώτατος», φησὶν. Ὁρᾷς ὅτι

30. Μάρκ. 2,7.

31. Ἰω. 5,17.

32. Μιχ. 7,18.

33. Ματθ. 9,3.

34. Γ' Βασ. 8,39.

για τὰ ξένα καλὰ καὶ ζητοῦν ἀπὸ παντοῦ νὰ βροῦν ἀφορμές; «Τί βλασφημεῖ αὐτός;» λέγει· «γιατὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ συγχωρεῖ ἁμαρτίες παρὰ μόνο ὁ Θεός»³⁰. Ὅπως ἐκεῖ τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι καταργοῦσε τὸ Σάββατο καὶ ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς κατηγορίες πῆρε ἀφορμὴ καὶ φανέρωσε ὑπὸ μορφή ἀπολογίας τὴν ἰσότητά του πρὸς τὸν Πατέρα λέγοντας, «ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι»³¹, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ, ἀπ' αὐτὰ πού τὸν κατηγοροῦν ἀποδεικνύει τὴν πανομοιότητα πρὸς τὸν Πατέρα. Τί λοιπὸν λέγει; «Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ συγχωρεῖ ἁμαρτίες παρὰ μόνο ὁ Θεός». Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτοὶ ἔθεσαν τὸν ὄρο αὐτόν, αὐτοὶ παρουσίασαν τὸν κανόνα, αὐτοὶ θέσπισαν τὸ νόμο, ἀπὸ τὰ δικά τους λόγια τοὺς ἀποστομώνει στὴ συνέχεια. «Ἔσεῖς», λέγει, «ὁμολογήσατε ὅτι τοῦ Θεοῦ μόνο ἔργο εἶναι τὸ νὰ συγχωρεῖ ἁμαρτίες». Ἀναμφισβήτητη εἶναι ἡ ἰσότητα. Καὶ ὄχι μόνο αὐτοὶ τὸ λέγουν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὁ προφήτης λέγοντας αὐτό· «ποιὸς ἄλλος Θεὸς εἶναι ὅπως ἐσύ;»³². Ἐπειτα, δείχνοντας τὸ ιδιαίτερό του γνώρισμα, πρόσθεσε· «ἐσὺ συγχωρεῖς τὶς ἀνομίες καὶ παραβλέπεις τὶς ἀδικίες». Ἄν λοιπὸν παρουσιασθεῖ κάποιος ἄλλος πού κάμνει ὅμοια τὸ ἴδιο πράγμα, καὶ Θεὸς εἶναι, καὶ Θεὸς ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος.

Ἄς δοῦμε ὅμως πῶς ὁ Χριστὸς ἀντιμετωπίζει αὐτούς, μὲ πόση πραότητα καὶ ἐπιείκεια καὶ μὲ κάθε φροντίδα. «Καὶ τότε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς γραμματεῖς εἶπαν μέσα τους· «αὐτὸς βλασφημεῖ»»³³. Δὲν ἔβγαλαν ἀπὸ τὸ στόμα τους τὴ φράση, δὲν τὴν πρόφεραν μὲ τὴ γλῶσσα, ἀλλὰ σκέπτονταν μέσα στὰ ἀπόρρητα τοῦ νοῦ τους. Τί λοιπὸν ἔκαμε ὁ Χριστός; Ἐφερε στὴ μέση τὶς μυστικὲς σκέψεις τους πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόδειξη πού ἔδωσε κατὰ τὴ θεραπεία τοῦ σώματος τοῦ παραλυτικοῦ, ἐπειδὴ ἤθελε ν' ἀποδείξει σ' αὐτούς τὴ δύναμη τῆς θεότητάς του. Γιὰ τὸ ὅτι εἶναι μόνο τοῦ Θεοῦ, τῆς θεότητος του, νὰ φανερώσει τὰ μυστικὰ τοῦ νοῦ, λέγει· «ἐσύ, καὶ μόνο ἐσύ, γνωρίζεις τὶς καρδιές»³⁴. Βλέ-

τὸ «μόνος» πάλιν οὐ πρὸς τὴν ἀντιδιαστολὴν τοῦ Υἱοῦ λέγεται; Εἰ γὰρ ὁ Πάτηρ ἐπίσταται καρδίας μονώτατος, πῶς ὁ Υἱὸς οἶδε τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας; «Αὐτὸς γὰρ ἤδει», φησί, «τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ»· καὶ ὁ Παῦλος δεικνύς, ὅτι ἴδιον Θεοῦ τοῦτο 5 ἐστὶ, τὸ τὰ ἀπόρρητα εἰδέναί, φησὶν· «ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας», δεικνύς, ὅτι τῇ Θεοῦ προσηγορίᾳ τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει τοῦτο.

Ὡσπερ γὰρ ἐὰν εἶπω 'ὁ βρέχων', οὐδένα ἄλλο δηλῶ ἢ τὸν Θεὸν διὰ τοῦ πράγματος, ἐπειδὴ αὐτοῦ μόνον τοῦτο ἐστὶ· 10 καὶ ἐὰν εἶπω, 'ὁ ἀνατέλλων τὸν ἥλιον', καὶ μὴ πρισθῶ τὸ 'Θεός', ὁμοῦς αὐτὸν δηλῶ διὰ τοῦ πράγματος· οὕτω δὴ καὶ ὁ Παῦλος φησὶν εἰπὼν, «ὁ ἐρευνῶν τὰς καρδίας», ἔδειξεν, ὅτι αὐτοῦ μόνον ἐστὶ τὸ ἐρευνᾶν τὰς καρδίας. Εἰ γὰρ μὴ τὴν αὐτὴν ἰσχὺν εἶχε τοῦτο τῷ Θεῷ ὀνόματι πρὸς τὸ δεῖξαι ἡμῖν τὸν 15 δηλούμενον, οὐκ ἂν αὐτὸ κατ' αὐτὸ τέθεικεν. Καὶ γὰρ εἰ κοινὸν ἦν αὐτῷ καὶ πρὸς τὴν κτισιν τοῦτο, οὐκ ἂν ἐγνωμεν τὸν δηλούμενον, τῆς κοινωνίας σύγχυσιν ἐμποησάσης τῇ διανοίᾳ τῶν ἀκροατῶν. Ὄταν οὖν φαίνεται ἴδιον Πατρὸς τοῦτο, φαίνεται δὲ καὶ τῷ Υἱῷ, πρὸς ὃν ἀναμφισβήτητος καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἰσότης, 20 διὰ τοῦτο, «τί», φησί, «διαλογίζεσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; Τί γὰρ εὐκοπώτερον εἰπεῖν, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, ἔχειραι καὶ περιπάτει;».

7. Ἴδου καὶ δευτέραν ἀπόδειξιν ποιεῖται τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἀφέσεως. Τὸ μὲν γὰρ ἁμαρτίας ἀφιέναι τοῦ σώματος θεραπεῦσαι 25 πολλῷ μᾶλλον μεῖζόν ἐστὶ, καὶ τοσοῦτον μεῖζον, ὅσον ψυχὴ σώματος. Ὡσπερ γὰρ τοῦ σώματος νόσος ἢ παράλυσις, οὕτω καὶ τῆς ψυχῆς νόσος ἢ ἁμαρτία· ἀλλ' ἐκεῖνο εἰ καὶ μεῖζον ἦν,

35. Ἰω. 2,25.

36. Ρωμ. 8,27.

37. Ματθ. 9,4-5.

πεις ὅτι τὸ «μόνος» πάλι δὲ λέγεται ἀντιδιαστέλλοντάς τον ἀπὸ τὸν Υἱό; Γιατί, ἂν ὁ Πατέρας καὶ μόνο αὐτὸς γνωρίζει τις καρδιές, πῶς ὁ Υἱὸς γνωρίζει τὰ ἀπόρρητα τοῦ νοῦ; «Γιατὶ αὐτὸς γνωρίζει», λέγει, «τί εἶχε μέσα του ὁ καθένας»³⁵. Καὶ ὁ Παῦλος, γιὰ νὰ δείξει ὅτι γνῶρισμα τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτὸ, τὸ ὅτι γνωρίζει δηλαδὴ τὰ ἀπόρρητα, λέγει, «αὐτὸς ποὺ βλέπει τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς»³⁶, ἀποδεικνύοντας ὅτι αὐτὸ ἔχει τὴν ἴδια δύναμη μὲ τὸ ὄνομα Θεός.

“Ὅπως δηλαδὴ ἂν πῶ ‘αὐτὸς ποὺ βρέχει’, δὲν ἐννοῶ μ’ αὐτὸ κανέναν ἄλλον παρὰ μόνο τὸ Θεό, ἐπειδὴ μόνο τοῦ Θεοῦ γνῶρισμα εἶναι αὐτό, καὶ ἂν πῶ ‘αὐτὸς ποὺ ἀνατέλλει τὸν ἥλιο’ καὶ δὲν προσθέσω τὴ λέξη ‘Θεός’, πάλι αὐτὸν ἐννοῶ μὲ τὸ πράγμα αὐτό, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος λέγοντας, «αὐτὸς ποὺ ἐρευνᾷ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς», ἀπέδειξε πῶς ἐκείνου μόνο γνῶρισμα εἶναι τὸ νὰ ἐρευνᾷ τις καρδιές. Γιατί, ἂν αὐτὸ δὲν εἶχε τὴν ἴδια δύναμη μὲ τὸ ὄνομα «Θεός» στὸ νὰ μᾶς φανερώσει ἐκεῖνον ποὺ ἤθελε νὰ δηλώσει, δὲ θὰ τὸ χρησιμοποιοῦσε αὐτὸ μόνο του. Καὶ πραγματικῶς, ἂν τοῦτο ἦταν κοινὸ σ’ αὐτὸν καὶ στὴν κτίση, δὲ θὰ γνωρίζαμε ποιὸν ἤθελε νὰ δηλώσει, ἀφοῦ ἢ κοινὴ συμμετοχὴ θὰ προκαλοῦσε σύγχυση στὸ νοῦ τῶν ἀκροατῶν. “Ὅταν λοιπὸν αὐτὸ φαίνεται πῶς εἶναι γνῶρισμα τοῦ Πατέρα, φαίνεται ὅμως πῶς εἶναι γνῶρισμα καὶ τοῦ Υἱοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖο καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀποδεικνύεται ἀναμφισβήτητη ἢ ἰσότητα, γι’ αὐτὸ λέγει, «γιατὶ κάμνετε πονηρὲς σκέψεις μέσα σας; Τί εἶναι πιὸ εὐκόλο νὰ πῶ, ‘σοῦ συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες’, ἢ νὰ πῶ, ‘σῆκω καὶ περπάτα;»³⁷.

7. Νὰ καὶ δεύτερη ἀπόδειξη παρέχει γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν. Γιατὶ τὸ νὰ συγχωρεῖ ἁμαρτίες εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ νὰ θεραπεύσει σῶμα, καὶ τόσο μεγαλύτερο, ὅσο ἢ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα. “Ὅπως δηλαδὴ ἡ παράλυση εἶναι ἀρρώστια τοῦ σώματος, ἔτσι καὶ ἡ ἁμαρτία εἶναι ἀρρώστια τῆς ψυ-

ἄδηλον ἦν· τοῦτο δὲ εἰ καὶ ἔλαττον ἦν, φανερόν ἦν. Ἐπειδὴ τοίνυν μέλλει πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ μείζονος τῷ ἐλάττονι κεχρηῆσθαι, δεικνύς, ὅτι διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκείνων οὕτως ἐποίησε, καὶ συγκαταβαίνων αὐτῶν τῇ ταπεινότητι, φησί· «τί ἐστὶν εὐκοπώ-
5 τερον εἰπεῖν, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, ἔγχειραι καὶ περιπάτει;».

Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐπὶ τὸ ἔλαττον ἔρχη δι' ἐκείνους; Ἐπειδὴ τὸ φανερόν τοῦ ἀφανοῦς τρανοτέραν παρέχεται τὴν ἀπόδειξιν. Διὰ τοῦτο οὐ πρότερον αὐτὸν ἀνέστησεν, ἕως οὗ εἶπεν αὐτοῖς·
10 «ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἁμαρτίας ἐπὶ τῆς γῆς, τότε φησὶ τῷ παραλυτικῷ, ἔγχειραι καὶ περιπάτει», ὡσανεὶ ἔλεγε μείζον μὲν ἐστὶ σημεῖον ἢ τῶν ἁμαρτημάτων ἄφεσις· διὰ δὲ ὑμᾶς καὶ τὸ ἔλαττον προστίθημι, ἐπειδὴ τοῦτο ὑμῖν ἀπόδειξις ἐκείνου εἶναι δοκεῖ. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖ τὸν
15 ἑκατοντάρχην ἐπαινέσας εἰπόντα, «εἶπε λόγῳ μόνον, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου· καὶ γὰρ ἐγὼ λέγω τούτῳ, πορεύου, καὶ πορεύεται· καὶ τῷ ἄλλῳ, ἔρχου, καὶ ἔρχεται», ἐκύρωσεν αὐτοῦ τὴν γνώμην διὰ τῶν ἐγκωμίων· καὶ πάλιν τοῖς Ἰουδαίοις ἐγκαλέσας ἐπὶ τοῦ σαββάτου μεμφομένοις αὐτῷ, ὅτι πάλιν παραλύει τὸν
20 νόμον, ἔδειξε ὅτι κύριός ἐστι μεταθεῖναι νόμους· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα εἰπόντα τοῦτον, ἴσον ἑαυτὸν ποιεῖ τῷ Θεῷ, ἐπαγγελόμενος ἃ τοῦ Πατέρος ἐστὶ μόνον, μεμψάμενος αὐτοὺς καὶ αἰτιασάμενος, καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείξας ὅτι οὐ βλασφημεῖ, ἀνατίρρητον ἡμῖν παρέσχεν ἀπόδειξιν, ὅτι ταῦτα δύναται, ἃ καὶ ὁ
25 γεγεννηκώς. Ὅρα γοῦν πῶς τοῦτο κατασκευάσαι βούλεται, ὅτι ἃ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ μόνον, ταῦτα καὶ αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἀνέστησε τὸν παραλυτικόν, ἀλλ' εἰπὼν· «ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν

χῆς. Ἄλλὰ ἐκεῖνο, ἂν καὶ ἦταν μεγαλύτερο, δὲν ἦταν φανερό, ἐνῶ αὐτό, ἂν καὶ ἦταν μικρότερο, ἦταν φανερό. Ἐπειδὴ λοιπὸν πρόκειται νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ μικρότερο γιὰ νὰ ἀποδείξει τὸ μεγαλύτερο, γιὰ νὰ δείξει ὅτι ἐνέργησε ἔτσι ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας ἐκείνων καὶ ἀπὸ συγκατάβαση πρὸς τὴν ταπεινότητά τους, λέγει· «τί εἶναι πιὸ εὐκολο νὰ πῶ, ‘σοῦ συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες’, ἢ νὰ πῶ, ‘σῆκω καὶ περπάτα;»

Γιὰ ποιό λόγο λοιπὸν ἔρχεσαι ἐξ αἰτίας ἐκείνων στὸ μικρότερο; Ἐπειδὴ αὐτὸ ποὺ φαίνεται παρέχει μεγαλύτερη ἀπόδειξη ἀπ’ αὐτὸ ποὺ δὲ φαίνεται. Γι’ αὐτὸ δὲν τὸν σήκωσε ἀπὸ τὸ κρεβάτι του πρὶν τοὺς πεῖ· «γιὰ νὰ μάθετε λοιπὸν πῶς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τὴν ἐξουσία νὰ συγχωρεῖ ἁμαρτίες ἐπάνω στὴ γῆ, τότε λέγει στὸν παραλυτικό, ‘σῆκω καὶ περπάτα’»³⁸. Σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· μεγαλύτερο βέβαια θαῦμα εἶναι ἡ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ γιὰ σᾶς προσθέτω καὶ τὸ μικρότερο, ἐπειδὴ αὐτὸ σᾶς φαίνεται πῶς εἶναι ἀπόδειξη ἐκείνου. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖ ἐπαίνεσε τὸν ἐκατόνταρχο, γιατί εἶπε, «πὲς ἓνα μόνο λόγο, καὶ θὰ θεραπευθεῖ ὁ δοῦλος μου· γιατί καὶ ἐγὼ στὸν ἓνα λέγω ‘πήγαινε’, καὶ πηγαίνει, καὶ στὸν ἄλλο, ‘ἔλα’, καὶ ἔρχεται»³⁹, καὶ μὲ ἐπαίνους ἐπικύρωσε τὴ γνώμη του· καὶ ὅπως πάλι, ὅταν κατηγορήσε τοὺς Ἰουδαίους, γιατί τὸν κατέκριναν γιὰ τὸ Σάββατο, πῶς πάλι καταργεῖ τὸ νόμο, ἔδειξε πῶς ἔχει τὴ δύναμη νὰ διορθῶνει νόμους, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ, ὅταν εἶπε πῶς κάνει τὸν ἑαυτό του ἴσο μὲ τὸ Θεό, λέγοντας ἐκεῖνα ποὺ ἀνήκουν στὸν Πατέρα μόνο, ἀφοῦ τοὺς ἐπέκρινε καὶ τοὺς κατηγορήσε, καὶ ἀφοῦ φανέρωσε μὲ τὰ ἔργα του ὅτι δὲ βλασφημεῖ, μᾶς ἔδωσε ἀναντίρρητη ἀπόδειξη, ὅτι μπορεῖ αὐτὰ τὰ ὅποια καὶ ὁ Πατέρας του μπορεῖ. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς θέλει νὰ ἀποδείξει αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ὅσα ἀνήκουν μόνο στὸν Πατέρα, αὐτὰ ἀνήκουν καὶ σ’ αὐτόν. Γιατί δὲ σήκωσε ἀπλῶς τὸν παραλυτικό, ἀλλ’ ἀφοῦ εἶπε· «γιὰ νὰ μάθετε λοιπὸν πῶς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-

ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἐπὶ τῆς γῆς ἀμαρτίας»· οὕτω ἔργον ἦν αὐτῷ καὶ σπουδὴ τοῦτο μάλιστα δεῖξαι, ὅτι τὴν αὐτὴν ἀϋθεντίαν ἔχει τῷ Πατρί.

8. Ταῦτα οὖν ἅπαντα καὶ τὰ πρόωην καὶ τὰ πρὸ ἐκείνης εἰρη-
 5 μένα τῆς ἡμέρας μετὰ ἀκριβείας κατέχωμεν, καὶ τὸν Θεὸν πα-
 ρακαλῶμεν ἀκίνητα μένειν ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, καὶ τὴν
 παρ' ἑαυτῶν εἰσάγωμεν σπουδὴν, καὶ συνεχῶς ἐνταῦθα ἀπαν-
 τῶμεν. Οὕτω γὰρ καὶ τὰ πρόσθεν εἰρημένα φυλάζομεν καὶ ἕτε-
 ρα προσκτησόμεθα πάλιν· κἂν ἀπορρυῆ τι τῷ χρόνῳ, ραδίως
 10 αὐτὰ ἀνακτήσασθαι δυνησόμεθα τῇ συνεχεῖ διδασκαλίᾳ. Καὶ οὐ
 τὰ δόγματα μόνον ὑγιῆ καὶ ἄφθορα μενεῖ, ἀλλὰ καὶ ὁ βίος πολ-
 λῆς ἀπολαύσεται τῆς ἐπιμελείας, καὶ μεθ' ἡδονῆς καὶ μετ' εὐθυ-
 μίας τὴν παροῦσαν δυνησόμεθα διανύσαι ζωὴν. Ὅποιον γὰρ
 ἐνοχλεῖ πάθος τὴν ψυχὴν ἐνταῦθα παραγινομένων ἡμῶν,
 15 ραδίως διαλυθῆναι δυηῆσεται· ἐπεὶ καὶ νῦν ὁ Χριστὸς πάρεστι,
 καὶ ὁ μετὰ πίστεως αὐτῷ προσιῶν δέξεται τὴν ἰατρειάν εὐκό-
 λως.

Πενία τις πυκτεύει διηνεκεῖ καὶ τῆς ἀναγκαίας ἀπορεῖ
 τροφῆς καὶ πεινῶν ἐκαθεύδησε πολλάκις, εἰσελθὼν δὲ ἐνταῦθα
 20 καὶ ἀκούσας Παύλου λέγοντος, ὅτι ἐν λιμῷ καὶ ἐν δίψει καὶ γυ-
 μνότητι διῆγε, καὶ ὅτι οὐκ ἐν μιᾷ καὶ δύο καὶ τρισὶν ἡμέραις,
 ἀλλὰ διηνεκῶς τοῦτο ὑπέμεινε (τοῦτο γοῦν ἐνδεικνύμενος ἔλε-
 γεν· «ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνη-
 τεύομεν»), λήψεται παραμυθίαν ἱκανήν, μαθὼν διὰ τῶν εἰρημέ-
 25 νων, ὅτι οὐχὶ μισῶν αὐτὸν ὁ Θεὸς οὐδὲ ἐγκαταλιμπάνων συνε-
 χῶρησεν εἶναι ἐν πενίᾳ· οὐ γὰρ ἂν εἰ μισοῦντος τοῦτο ἦν, ἐπὶ τοῦ
 Παύλου, τοῦ φίλου μάλιστα πάντων ἀνθρώπων ὄντος αὐτῷ,
 τοῦτο συνεχώρησεν· ἀλλὰ κηδόμενος καὶ προνοῶν καὶ εἰς
 πλείονα ἄγων φιλοσοφίαν. Ἄλλος τις ὑπὸ νόσου καὶ μυρίων

που ἔχει τὴν ἐξουσία νὰ συγχωρεῖ ἁμαρτίες ἐπάνω στὴ γῆ»· αὐτὸ δηλαδή τὸν ἀπασχολοῦσε καὶ αὐτὸ τὸν ἐνδιέφερε κυρίως ν' ἀποδείξει, ὅτι δηλαδή ἔχει τὴν ἴδια ἐξουσία μὲ τὸν Πατέρα.

8. Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα καὶ τὰ προηγούμενα καὶ ὅσα λέχθηκαν πρὶν ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἃς τὰ κατέχουμε μὲ ἀκρίβεια καὶ ἃς παρακαλοῦμε τὸ Θεὸ νὰ μένουν ἀμετακίνητα στὸ νοῦ μας, καὶ ἃς δείχνουμε καὶ τὸ δικό μας ἐνδιαφέρον καὶ ἃς ἐρχόμαστε συνέχεια ἐδῶ. Γιατὶ ἔτσι καὶ ὅσα λέχθηκαν προηγουμένως θὰ τὰ φυλάξουμε καὶ ἄλλα θ' ἀποκτήσουμε πάλι· καὶ ἂν κάτι ξεφύγει μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, θὰ μπορέσουμε εὐκολὰ νὰ τὸ ἀποκτήσουμε πάλι μὲ τὴν ἀδιάκοπη διδασκαλία. Καὶ ὄχι μόνο τὰ δόγματα θὰ μείνουν ὑγιῆ καὶ ἄφθορα, ἀλλὰ καὶ ὁ βίος μας θ' ἀπολαύσει πολλὴ φροντίδα καὶ θὰ μπορέσουμε νὰ περάσουμε τὴν παρούσα ζωὴ μὲ εὐχαρίστηση καὶ μὲ εὐθυμία. Γιατί, ὅποιο πάθος κι ἂν ἐνοχλεῖ τὴν ψυχὴ, ὅταν ἐρχόμαστε ἐδῶ, εὐκολὰ θὰ μπορέσει νὰ διαλυθεῖ. Ἐπειδὴ καὶ τώρα ὁ Χριστὸς εἶναι παρῶν καὶ ἐκεῖνος πὺ μὲ πίστη τὸν πλησιάζει θὰ δεχθεῖ εὐκολὰ τὴ θεραπεία.

Παλεύει κάποιος μὲ παντοτινὴ φτώχεια καὶ στερεῖται τὴν ἀναγκαία τροφή καὶ κοιμήθηκε πολλὰς φορές πεινασμένος· ὅταν ὅμως μπεῖ ἐδῶ μέσα καὶ ἀκούσει τὸν Παῦλο νὰ λέγει ὅτι ζοῦσε μὲ πείνα καὶ δίψα καὶ γύμνια καὶ ὅτι δὲν τὸ ὑπέμεινε αὐτὸ μία καὶ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρες, ἀλλὰ συνέχεια (καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύοντας ἔλεγε, «ὡς αὐτὴ τὴν ὥρα πεινάμε, διψᾶμε καὶ εἴμαστε γυμνοί»⁴⁰), θὰ παρηγορηθεῖ ἀρκετὰ, γιατί μ' αὐτὰ πὺ λέχθηκαν θὰ μάθει πὺς ὁ Θεὸς δὲν τὸν ἄφησε νὰ εἶναι μέσα στὴ φτώχεια μισώντας τον καὶ ἐγκαταλείποντάς τον (γιατί, ἂν αὐτὸ ἦταν δεῖγμα ἐκείνου πὺ μισεῖ, δὲ θὰ τὸ ἐπέτρεπε στὸν Παῦλο, πὺ τοῦ ἦταν ὁ πῶ ἀγαπητὸς ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους), ἀλλὰ φροντίζοντας γι' αὐτὸν καὶ προνοώντας καὶ ὀδηγώντας τον σὲ περισσότερη ἀρετῆ. Ἐπίσης κάποιος ἄλλος ἔχει

κακῶν τὸ σῶμα ἔχει πολιορκούμενον; Ἰκανὴ τούτῳ παραμυθία γένοιτ' ἂν τῶν παραλυτικῶν τούτων τὰ σώματα, καὶ μετὰ τούτων ὁ μακάριος καὶ γενναῖος τοῦ Παύλου μαθητῆς, ὃς διηνεκῶς ἐν ἀρρωστίαις ἦν, καὶ οὐδέποτε ἀνέπνει ἐκ τῆς μακρᾶς 5 ἀσθενείας, ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «οἶνω ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου, καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας», καὶ οὐχ ἀπλῶς ἀσθενείας.

Ἔτερος συκοφαντηθεὶς παρὰ τοῖς πολλοῖς πονηρᾶν ἐκτίσασατο δόξαν, καὶ τοῦτο αὐτὸ τὴν ψυχὴν ὀδυνᾷ καὶ κατεσθίει διηνεκῶς· εἰσελθὼν καὶ ἀκούσας, ὅτι «μακάριοί ἐστε, ὅταν ὄνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ εἴπωσι καθ' ὑμῶν πᾶν πονηρὸν πρᾶγμα ψευδόμενοι· χαίρετε, καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς», ἀποθήσεται πᾶσαν ἀθυμίαν, καὶ δέξεται πᾶσαν ἡδονήν· «σκιριτᾶτε γὰρ καὶ ἀγαλλιᾶσθε», φησὶν, «ὅταν ἐκβάλλωσιν ὑμῖν ὄνομα πονηρόν». Καὶ τοὺς μὲν κακῶς ἀκούοντας τούτῳ παραμυθεῖται τῷ τρόπῳ, τοὺς δὲ κακῶς λέγοντας ἐτέρως φοβεῖ λέγων, ὅτι «πᾶν ρῆμα ἄργόν, ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, δώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε κακόν».

Ἄλλος τις θυγάτριον ἀπέβαλεν ἢ υἷον ἢ τινα τῶν προσηκόντων, καὶ οὗτος ἐνταῦθα παραγενόμενος Παύλου στενάζοντος ἐπὶ τῇ παρούσῃ ζωῇ καὶ τὴν μέλλουσαν ἐπιθυμοῦντος ἰδεῖν, καὶ βαρυνόμενου τῇ ἐνταῦθα διατριβῇ, καὶ αὐτὸς λαβὼν ἰκανὸν φάρμακον ἀπελεύσεται ἀκούσας αὐτοῦ λέγοντος· «περὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ἵνα μὴ λυπῆσθε 25 ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα». Οὐκ εἶπε 'περὶ τῶν ἀποθνησκόντων', ἀλλὰ «περὶ τῶν κεκοιμημένων», δεικνὺς ὅτι ὕπνος ἐστὶν ὁ θάνατος. Ὡσπερ οὖν ἂν ἴδωμέν τινα καθεύοντα, οὐ θορυβούμεθα, οὐδὲ ἀλύομεν προσδοκῶντες αὐτὸν ἀναστήσασθαι πάντως· οὕτως ὅταν ἴδωμέν τινα ἀποθανόντα, μὴ θορυβώ-

41. Α' Τιμ. 5,23.

42. Ματθ. 5,11-12.

43. Λουκᾶ 6,22-23.

44. Ματθ. 12,36.

45. Α' Θεσ. 4,13.

τὸ σῶμα του βασανιζόμενο ἀπὸ ἀρρώστια καὶ ἀπὸ ἄπειρα κακά; Θὰ τοῦ ἦταν ἀρκετὴ παρηγοριὰ τὰ σώματα τῶν παραλυτικῶν αὐτῶν καὶ μαζί τους ὁ μακάριος καὶ γενναῖος μαθητὴς τοῦ Παύλου, ποὺ διαρκῶς ἦταν ἀρρωστος καὶ ποτὲ δὲ συνερχόταν ἀπὸ τὴ μακροχρόνια ἀρρώστια του, πράγμα λοιπὸν ποὺ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, «νὰ χρησιμοποιοεῖς λίγο κρασί γιὰ τὸ στομάχι σου καὶ τίς συχνές σου ἀσθένειες»⁴¹, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἀσθένειες.

Ἄλλος συκοφαντήθηκε ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ ἀπέκτησε κακὴ φήμη, καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς προξενεῖ πόνο στὴν ψυχὴ του καὶ τὴν κατατρώγει ἀδιάκοπα· ὅταν μπεῖ ἐδῶ μέσα καὶ ἀκούσει, «μακάριοι εἶστε ὅταν σᾶς χλευάσουν καὶ σᾶς κακολογήσουν μὲ ψεύτικες συκοφαντίες· νὰ αἰσθάνεστε χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση, γιατί ἡ ἀμοιβὴ σας θὰ εἶναι μεγάλη στοὺς οὐρανοὺς»⁴², θὰ διώξει κάθε στενοχώρια καὶ θὰ νιώσει κάθε εὐχαρίστηση. «Νὰ πηδᾶτε ἀπὸ χαρὰ καὶ νὰ αἰσθάνεστε ἀγαλλίαση», λέγει, «ὅταν σᾶς βγάλουν κακὸ ὄνομα»⁴³. Καὶ ἐκείνους ποὺ τοὺς κακολογοῦν τοὺς φοβίζει διαφορετικά, λέγοντας· «οἱ ἄνθρωποι, γιὰ κάθε ἄχρηστο λόγο ποὺ θὰ ποῦν, θὰ λογοδοτήσουν γι' αὐτόν, εἴτε εἶναι καλὸς εἴτε κακός»⁴⁴.

Κάποιος ἄλλος ἔχασε τὴ μικρὴ του θυγατέρα ἢ τὸν γιό του ἢ κάποιον ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του· καὶ αὐτὸς ἐρχόμενος ἐδῶ καὶ βλέποντας τὸν Παῦλο νὰ στενάζει γιὰ τὴν παρούσα ζωὴ καὶ νὰ ἐπιθυμεῖ τὴ μέλλουσα καὶ νὰ δυσανασχετεῖ γιὰ τὴν παραμονὴ του ἐδῶ, καὶ αὐτὸς θὰ φύγει παίρνοντας ἀρκετὸ φάρμακο, ἀκούντάς τον νὰ λέγει· «καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν κοιμηθεῖ θέλω νὰ μὴν ἔχετε ἄγνοια, ἀδελφοί, γιὰ νὰ μὴ λυπᾶστε ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι, ποὺ δὲν ἔχουν ἐλπίδα»⁴⁵. Δὲν εἶπε 'γι' αὐτοὺς ποὺ πεθαίνουν', ἀλλὰ «γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν κοιμηθεῖ», δείχνοντας ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ὕπνος. Ὅπως λοιπὸν, ὅταν δοῦμε κάποιον νὰ κοιμᾶται, δὲν ἀνησυχοῦμε οὔτε ἀδημονοῦμε, γιατί περιμένουμε ὅπωςδὴποτε νὰ σηκωθεῖ, ἔτσι, ὅταν δοῦμε κά-

μεθα, μηδὲ καταπίπτωμεν· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ὕπνος μακρότερος
 μὲν, ὕπνος δὲ ὁμῶς. Τῷ μὲν οὖν ὀνόματι τῆς κοιμῆσεως παρε-
 μυθήσατο τοὺς πενθοῦντας, τὴν δὲ κατηγορίαν τῶν ἀπίστων
 ἀνέτρεψεν. Ἐὰν πενθῆς, φησί, τὸν ἀπελθόντα ἀφορήτως, κατ'
 5 ἐκεῖνον ἔση τὸν ἄπιστον τὸν οὐκ ἔχοντα ἐλπίδα ἀναστάσεως.
 Ἐκεῖνος καλῶς θρηνεῖ, ἅτε περὶ τῶν μελλόντων μηδὲν δυνάμε-
 νος φιλοσοφεῖν· σὺ δὲ ὁ τοσαύτας λαβὼν ἀποδείξεις περὶ τῆς
 μετὰ ταῦτα ζωῆς, τίνας ἔνεκεν εἰς τὴν αὐτὴν ἀσθένειαν ἐκείνω
 καταπίπτεις; Διὰ τοῦτό φησι, «περὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων οὐ
 10 θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἵνα μὴ λυπῆσθε ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ
 ἔχοντες ἐλπίδα».

Οὐκ ἀπὸ τῆς Καινῆς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς
 ἱκανὴν ἔστι λαβεῖν παραμυθίαν. Ὄταν γὰρ ἀκούσης τοῦ Ἰῶβ
 μετὰ τὴν τῶν χρημάτων ἀποβολήν, μετὰ τὴν τῶν βουκολίων
 15 ἀπώλειαν, οὐχ ἓνα καὶ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλ' ὀλόκληρον χορὸν
 ἀποβαλόντα παίδων ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει, μετὰ τοσαύ-
 την ψυχῆς ἀρετήν, κἂν ἀπάντων ἀσθενέστερος ἦς, δυνήσῃ
 ραδίως ἑαυτὸν ἀνακτήσασθαι καὶ ἀνενεγκεῖν. Σὺ μὲν γάρ, ἄν-
 θρωπε, καὶ παρηκολούθησας ἀρρωστοῦντι τῷ παιδί, καὶ κατα-
 20 κλινόμενον ἐπὶ τῆς κλίνης εἶδες, καὶ ἔσχατα φθεγγόμενον ρήμα-
 τα ἤκουσας, καὶ τὰς τελευταίας ἀναπνέοντα παρέστης ἀναπνο-
 ᾶς, καὶ καθεῖλες ὀφθαλμούς, καὶ συνέκλεισας στόμα· ἐκεῖνος δὲ
 οὐδὲ παρέστη ψυχορραγοῦσι, οὐκ εἶδεν ἐκπνέοντας, ἀλλ' εἰς
 ἐγένετο τάφος πᾶσιν ἢ οἰκία, καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς τραπέζης ἐγκέ-
 25 φαλος ὁμοίως καὶ αἷμα ἐκέχυτο, καὶ ξύλα καὶ κέραμος καὶ κό-
 νις καὶ σάρκες διατετμημέναι καὶ πάντα ὁμοίως ἐφύρετο.

Ἄλλ' ὁμῶς μετὰ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα οὐκ ἐθρήνησεν, οὐκ
 ἀπεδυσπέτησεν, ἀλλὰ τί φησιν; «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος

ποιον νὰ πεθάνει, ἄς μὴν ἀνησυχοῦμε καὶ ἄς μὴν ἀπελπιζόμεστε· γιὰτὶ πραγματικὰ καὶ αὐτὸ εἶναι ὕπνος πὸν διαρκεῖ περισσότερο, ἀλλ' ὅμως εἶναι ὕπνος. Μὲ τὸ ὄνομα λοιπὸν τῆς κοίμησης παρηγόρησε ἐκείνους πὸν πενθοῦν καὶ ἀνέτρεψε τὴν κατηγορία τῶν ἀπίστων. Ἐὰν πενθεῖς, λέγει, ἀφόρητα αὐτὸν πὸν πέθανε, θὰ εἶσαι σὰν ἐκεῖνον τὸν ἄπιστον, πὸν δὲν ἔχει ἐλπίδα γιὰ ἀνάσταση. Ἐκεῖνος σωστὰ θρηνεῖ, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ σκεφθεῖ τίποτε γιὰ τὰ μελλοντικά. Ἐσὺ ὅμως πὸν ἔλαβες τόσες ἀποδείξεις γιὰ τὴ μελλοντικὴ ζωὴ, γιὰ ποιὸ λόγο πέφτεις στὴν ἴδια μ' ἐκεῖνον ἀσθένεια; Γι' αὐτὸ λέγει, «καὶ γι' αὐτοὺς πὸν ἔχουν κοιμηθεῖ θέλω νὰ μὴ ἔχετε ἄγνοια, γιὰ νὰ μὴ λυπᾶστε ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι, πὸν δὲν ἔχουν ἐλπίδα».

Καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Παλαιὰ εἶναι δυνατὸ νὰ λάβει κανεὶς ἀρκετὴ παρηγοριά. Γιατί, ὅταν ἀκούσεις πὸς ὁ Ἰώβ, μετὰ τὴν ἀπώλεια τῶν χρημάτων του, μετὰ τὴν καταστροφή τῶν ποιμνίων του, ὄχι ἓνα καὶ δύο καὶ τρία, ἀλλὰ ὀλόκληρη ὁμάδα παιδιῶν ἔχασε πάνω στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας τους, μετὰ ἀπὸ τόσο μεγάλη ἀρετὴ ψυχῆς, καὶ ἂν ἀκόμα εἶσαι ὁ πιὸ ἀδύνατος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, θὰ μπορέσεις εὐκόλα νὰ ξαναβρεῖς τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ συνέλθεις. Γιατὶ ἐσύ, ἄνθρωπε, καὶ παρακολοῦθησες τὸ παιδί σου ἐνῶ ἦταν ἄρρωστο, καὶ τὸ εἶδες νὰ ξαπλώνει στὸ κρεβάτι, καὶ τὸ ἄκουσες νὰ λέγει τὰ τελευταῖα του λόγια, καὶ στάθηκες κοντὰ του στὴν τελευταία του ἀναπνοή, καὶ τοῦ ἔκλεισες τὰ μάτια, καὶ τοῦ σφράγισες τὸ στόμα. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἦταν κοντὰ τους ὅταν ψυχορραγοῦσαν, δὲν τὰ εἶδε νὰ ξεψυχοῦν, ἀλλὰ γιὰ ὅλα ἔγινε κοινὸς τάφος τὸ σπίτι, καὶ πάνω στὸ ἴδιο τραπέζι χύθηκε μαζὶ μυαλὸ καὶ αἷμα, καὶ ὅλα μαζὶ ἀνακατεῦθηκαν, καὶ ξύλα καὶ κεραμίδια καὶ σκόνη καὶ σάρκες κομματιασμένες.

Ἄλλ' ὅμως μετὰ ἀπὸ τέτοιες καὶ τόσες συμφορὲς δὲ θρήνησε, δὲν ἀπελπίσθηκε, ἀλλὰ τί λέγει; «Ὁ Κύριος τὰ ἔδωσε, ὁ

ἀφείλετο, ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο· εἶη τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας». Ταύτην καὶ ἡμεῖς ἐφ' ἐκάστῳ τῶν συμβαινόντων ἡμῖν φθεγγώμεθα τὴν φωνήν, κἄν ζημία χρημάτων, καὶ σωμάτων ἀρρωστία, καὶ ἐπήρεια, καὶ συ-
5 κοφαντία, κἄν ὀτιοῦν τῶν ἀνθρωπίνων συμβαίη κακῶν, ταῦτα λέγωμεν· «ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο· εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας».

Ἄν οὕτω φιλοσοφήσωμεν, οὐδὲν οὐδέποτε πεισόμεθα
10 κακόν, κἄν μυρία πάσχωμεν· ἀλλ' ἔσται μεῖζον τῆς ζημίας τὸ κέρδος, πλείω τῶν κακῶν τὰ ἀγαθὰ, διὰ τῶν ρημάτων τούτων ἴλεω τὸν Θεὸν σεαυτῷ ποιῶν, τὴν τυραννίδα ἀποκρουόμενος. Ὁμοῦ γὰρ ἐφθέγγετο ἡ γλῶσσα τὰ ρήματα ταῦτα, καὶ εὐθέως ἀπεπήδησεν ὁ διάβολος· ἐκείνου δὲ ἀποπηδήσαντος, καὶ τὸ τῆς
15 ἀθυμίας νέφος ἀπελαύνεται, καὶ οἱ θλίβοντες ἡμᾶς δραπετεύουσι λογισμοί, συνεκπηδῶντες ἐκείνῳ, καὶ πρὸς τούτοις πᾶσι καὶ τῶν ἐνταῦθα ἀγαθῶν, καὶ τῶν ἐν οὐρανῷ ἐπιτεύξῃ πάντων. Καὶ τὸ ὑπόδειγμα ἀσφαλὲς ἀπὸ τοῦ Ἰώβ, ἀπὸ τῶν ἀποστόλων, οἱ διὰ τὸν Θεὸν καταφρονήσαντες τῶν ἐνταῦθα δεινῶν, τῶν
20 αἰωνίων ἐπέτυχον ἀγαθῶν.

Πειθώμεθα τοίνυν καὶ ἐν πᾶσι τοῖς συμβαίνουσι χαίρωμεν καὶ εὐχαριστῶμεν τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ, ἵνα καὶ τὸν παρόντα μετ' εὐκολίας διάγωμεν βίον καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
25 στοῦ, ᾧ ἡ δόξα, τιμὴ καὶ κράτος πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Κύριος τὰ ἀφαίρεσε· ὅπως στὸν Κύριο φάνηκε καλό, ἔτσι καὶ ἔγινε. Ἐὰν εἶναι δοξασμένο τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου στοὺς αἰῶνες»⁴⁶. Αὐτὴ τὴ φράση ἃς λέμε καὶ μεῖς σὲ καθετὶ πού μᾶς συμβαίνει, εἴτε αὐτὴ εἶναι χρηματικὴ ζημία, σωματικὴ ἀρρώστια καὶ βλάβη καὶ συκοφαντία, εἴτε ὅτιδήποτε ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα κακὰ μᾶς συμβαίνει, ἃς λέμε αὐτά· «ὁ Κύριος τὰ ἔδωσε, ὁ Κύριος τὰ ἀφαίρεσε· ὅπως φάνηκε στὸν Κύριο καλό, ἔτσι καὶ ἔγινε. Ἐὰν εἶναι δοξασμένο τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου στοὺς αἰῶνες».

Ἐὰν ἔτσι φιλοσοφήσουμε, δὲ θὰ πάθουμε ποτὲ κανένα κακό, κι ἂν ἀκόμα ὑποφέρουμε ἄπειρα κακὰ. Ἀλλὰ τὸ κέρδος θὰ εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὴ ζημία, τὰ ἀγαθὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ κακὰ, ὅταν μὲ τὰ λόγια αὐτὰ κάνεις τὸ Θεὸ εὐνοϊκὸ γιὰ σένα καὶ ἀποκρούσεις τὴν τυραννία τοῦ διαβόλου. Γιατὶ μόλις πεῖ ἡ γλῶσσα τὰ λόγια αὐτά, ἀμέσως ἀπομακρύνεται ὁ διάβολος. Καὶ ἀφοῦ ἐκεῖνος ἀπομακρυνθεῖ καὶ τὸ σύννεφο τῆς λύπης διώχνεται, καὶ οἱ σκέψεις πού μᾶς στενοχωροῦν δραπετεύουν, ἀπομακρυνόμενες μαζὶ μ' ἐκεῖνον, καὶ μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ θὰ ἐπιτύχεις ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ γήινα καὶ τὰ οὐράνια. Καὶ τὸ παράδειγμα εἶναι σίγουρο ἀπὸ τὸν Ἰώβ, ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, πού γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ περιφρόνησαν τὰ ἐδώ κακὰ καὶ ἐπέτυχαν τὰ αἰῶνια ἀγαθὰ.

Ἐὰν πιστεύουμε λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ ἃς χαιρόμαστε γιὰ ὅλα πού μᾶς συμβαίνουν καὶ ἃς εὐχαριστοῦμε τὸ φιλάνθρωπο Θεό· γιὰ νὰ περάσουμε μ' εὐκολία καὶ τὴν παρούσα ζωὴ καὶ νὰ ἐπιτύχουμε τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ

ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΑΝΤΑΣ ΤΗΝ ΣΥΝΑΞΙΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ,

Καὶ εἰς τὸ μὴ παρατρέχειν τὰς ἐπιγραφὰς τῶν θείων

Γραφῶν, καὶ εἰς τὸ ἐπίγραμμα τοῦ βωμοῦ, καὶ

εἰς τοὺς νεοφωτίστους

1. Τί τοῦτο; ὅσον προΐασιν ἡμῖν αἱ ἐορταί, τοσοῦτον καὶ αἱ
συνάξεις ἐλάττους γίνονται. Ἄλλὰ μὴ ραθυμῶμεν ἡμεῖς οἱ πα-
ρόντες· ἐλάττους μὲν γίνονται τῷ πλήθει, οὐκ ἐλάττους δὲ τῇ
προθυμίᾳ· ἐλάττους τῷ ἀριθμῷ, οὐκ ἐλάττους δὲ τῷ πόθῳ.
5 Ἐλάττους γίνονται, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν, καὶ
μάθωμεν, τίνες μὲν συνηθεία, τίνες δὲ ἐπιθυμία θείων λογίων
παραγίνονται δι' ἐνιαυσίου ἐορτῆς, τίνες ἐπιθυμία ἀκροάσεως
πνευματικῆς. Πᾶσα ἡ πόλις ἦν ἐνταῦθα τῇ προτέρᾳ Κυριακῇ,
μεστοὶ οἱ περίβολοι, καὶ κύματα ἀπιόντα καὶ ἐπανιόντα ἐμιμεῖτο
10 τὸ πλῆθος· ἀλλ' ἐμοὶ τῶν κυμάτων ἐκείνων ποθεινότερα ἢ ὑμε-
τέρα γαλήνη, ἐμοὶ τοῦ θορύβου καὶ τῆς ταραχῆς ἐκείνης τιμιω-
τέρα ὑμῶν ἡ ἡσυχία. Τότε τὰ σώματα ἦν ἀριθμεῖν παρόντα, νῦν
τὰ φρονήματα εὐλαβείας γέμοντα. Εἴ τις τὴν σύναξιν ταύτην τὴν
ὀλιγάνθρωπον καὶ τὸ πλεον ἐκ πενήτων συνεστηκυῖαν, κάκει-

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ

ΠΟΥ ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΨΑΝ ΤΗ ΣΥΝΑΞΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἐπισης στὸ νὰ μὴν ἐξετάζουμε ἐπιπόλαια τὶς ἐπιγραφές
τῶν θείων Γραφῶν, στὸ ἐπίγραμμα τοῦ βωμοῦ
καὶ στοὺς νεοφῶτιστοὺς

1. Τί εἶναι αὐτό; Ὅσο προχωροῦν οἱ γιορτές μας, τόσο καὶ οἱ συνάξεις γίνονται μικρότερες. Ἐμεῖς ὅμως οἱ παρόντες ἄς μὴν ἀδιαφοροῦμε. Γίνονται μικρότερες στὸ πλῆθος, ἀλλὰ δὲ γίνονται κατώτερες στὴν προθυμία· γίνονται μικρότερες στὸν ἀριθμό, ἀλλὰ δὲ γίνονται κατώτερες στὸν πόθο. Γίνονται μικρότερες, γιὰ νὰ γίνουν φανεροὶ ἀνάμεσά σας οἱ δόκιμοι καὶ νὰ μάθουμε ποιοὶ προσέρχονται κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐτήσιας γιορτῆς ἀπὸ συνήθεια, ποιοὶ ἀπὸ ἐπιθυμία τῶν θείων λόγων, καὶ ποιοὶ ἀπὸ ἐπιθυμία ἀκρόασης πνευματικῆς. Ὅλη ἡ πόλη ἦταν ἐδῶ τὴν προηγούμενη Κυριακή, γεμάτοι οἱ περίβολοι καὶ τὸ πλῆθος ἦταν ὅμοιο μὲ τὰ κύματα ποὺ ἀποτραβιοῦνται καὶ ξαναέρχονται. Ἄλλ' ἡ δική σας γαλήνη μοῦ εἶναι πιὸ ποθητὴ ἀπὸ τὰ κύματα ἐκεῖνα, ἡ δική σας ἡσυχία μοῦ εἶναι πιὸ πολύτιμη ἀπὸ τὸ θόρυβο καὶ τὴν ταραχή. Τότε μπορούσε ν' ἀριθμήσει κανεὶς τὰ παρόντα σῶματα, τώρα τὰ γεμάτα εὐλάβεια φρονήματα. Ἄν κάποιος θελήσει σὰν σὲ ζυγαριὰ νὰ ζυγίσει αὐτές τὶς δύο συνάξεις, αὐτὴ δηλαδὴ τὴ σύναξη τὴν ὀλιγάνθρωπη καὶ

νην τὴν σύναξιν τὴν πολυάνθρωπον καὶ τὸ πλεῖον ἀπὸ πλου-
σίων συγκεκροτημένην, εἴ τις ἀμφοτέρας τὰς συνάξεις ταύτας
ὥσπερ ἐν ζυγῷ καὶ σταθμῷ θελήσει σταθμῆσαι, εὖρη ἂν ταύτην
καθέλκουσαν. Εἰ γὰρ ἐλάττους τῷ ἀριθμῷ, ἀλλὰ τιμιώτεροί ἐστε
5 τῇ ἐπιθυμίᾳ.

Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν σταθμητῶν γίνεται· ἐὰν δέκα τις στα-
τῆρας χρυσίου λαβὼν εἰς μίαν κατάθῃται πλάστιγγα, εἶτα εἰς
τὴν ἑτέραν πλάστιγγα χαλκοὺς ἑκατόν, οἱ μὲν ἑκατόν χαλκοὶ
πρὸς ἑαυτοὺς καθέλκουσι τὴν τρυτάνην· οἱ δὲ δέκα χρυσοὶ τῇ
10 τῆς φύσεως ὑπεροχῇ μειζόνως ἀνθέλκουσι, βαρύτεροι καὶ τι-
μιώτεροι ὄντες κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον. Ὡστε ἔστιν ὀλίγους
ὄντας τῷ ἀριθμῷ, τῶν πολλῶν εἶναι τιμιωτέρους καὶ ἀναγκαιο-
τέρους. Ἀλλὰ τί ὑμῖν τὰ παραδείγματα ἀπὸ τῶν ἐν τῇ συνηθείᾳ
φέρω πραγμάτων, δέον αὐτὴν τοῦ Θεοῦ τὴν ψῆφον περὶ τούτων
15 παραγαγεῖν ἀποφαινομένην; Τί οὖν αὕτη φησί; «Κρείσσων εἰς
ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ἢ μυρίοι παράνομοι». Ἔστι γάρ,
ἔστι πολλάκις ἄνθρωπος εἰς μυρίων ἀντάξιός μόνος; ἀλλὰ καὶ
τῆς οἴκουμένης ἀναγκαιότερος καὶ τιμιώτερος. Καὶ τούτου τὴν
μαρτυρίαν ἀπὸ τῶν Παύλου ρημάτων ποιήσομαι. Ἀνθρώπων
20 γὰρ μνησθεῖς πενήτων, ἐλαυνομένων, θλιβομένων, κακουχο-
μένων, οὕτω φησί· «περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμα-
σιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος
ὁ κόσμος».

Τί λέγεις; τῶν ὑστερουμένων, τῶν κακουχομένων, τῶν
25 οὐκ ἐχόντων πατρίδα οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος; Οὐχ ὀρᾶς πόσους
πόσοις ἀντέστησας; Ὅρῳ μὲν, φησί, καὶ διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι οὐκ

1. Σοφ. Σειρ. 16,3.

2. Ἐβρ. 11,37-38.

πού ἀποτελεῖται κατὰ τὸ περισσότερο μέρος ἀπὸ φτωχοῦς, καὶ ἐκεῖνη τῇ σύναξη τὴν πολυάνθρωπη καὶ πού ἀποτελοῦνταν κατὰ τὸ περισσότερο μέρος ἀπὸ πλουσίους, θὰ βρεῖ αὐτὴ τῇ σύναξη νὰ βαραίνει. Γιατί, ἂν καὶ εἴστε μικρότεροι στὸν ἀριθμό, εἴστε ὁμως πιὸ πολὺτιμοι ὡς πρὸς τὴν ἐπιθυμία.

Ἔτσι γίνεται καὶ μ' αὐτοὺς πού ζυγίζουν. Ἄν κάποιος πάρει δέκα στατῆρες χρυσάφι καὶ τοὺς βάλει σὲ μία πλάστιγγα, ἔπειτα βάλει στὴν ἄλλη πλάστιγγα ἑκατὸ στατῆρες χάλκινους, οἱ ἑκατὸ βέβαια θὰ γείρουν πρὸς τὴ μεριά τους τὸ ζυγὸ· ὁμως οἱ δέκα χρυσοὶ μὲ τὴν ὑπεροχὴ τῆς φύσης τὸν τραβοῦν μὲ μεγαλύτερη δύναμη πρὸς τὴ μεριά τους, γιατί ὡς πρὸς τὴν οὐσία τοῦ πράγματος εἶναι βαρύτεροι καὶ πολυτιμότεροι. Ὡστε εἶναι δυνατὸ οἱ λίγοι στὸν ἀριθμὸ νὰ εἶναι πολυτιμότεροι καὶ ἀναγκαιότεροι ἀπὸ τοὺς πολλοὺς. Ἀλλὰ γιατί σᾶς φέρνω τὰ παραδείγματα ἀπὸ τὰ συνηθισμένα πράγματα, ἐνῶ πρέπει νὰ σᾶς παρουσιάσω τὴν ἴδια τὴν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ πού ἀποφαίνεται γι' αὐτά; Τί λοιπὸν λέγει αὐτὴ; «Εἶναι προτιμότερος ἓνας πού κάνει τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, παρὰ χίλιοι ἀσεβεῖς»¹. Γιατί μπορεῖ, πραγματικὰ μπορεῖ πολλές φορές ἓνας ἄνθρωπος νὰ ἀξίζει ὅσο χίλιοι. Καὶ τί λέγω, μπορεῖ ἓνας ἄνθρωπος μόνο νὰ ἀξίζει ὅσο χίλιοι; ἀλλὰ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἀπὸ ὅλη τὴν οἰκουμένη ἀναγκαιότερος καὶ πολυτιμότερος. Καὶ τὴν ἐπιβεβαίωση γι' αὐτὸ θὰ τὴν πάρω ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Παύλου. Γιατί, ὅταν θυμῆθηκε ἀνθρώπους φτωχοῦς, διωγμένους, πονεμένους, ταλαιπωρημένους, λέγει τὸ ἐξῆς· «περιπλανήθηκαν ντυμένοι μὲ προβιές καὶ κατσικίσια δέρματα, ἔζησαν μὲ στερήσεις, ὑπέφεραν θλίψεις καὶ κακουχίες ἐκεῖνοι κοντὰ στοὺς ὁποίους δὲν ἦταν ἄξιος ὁλος ὁ κόσμος»².

Τί λέγεις; Ὁ κόσμος δὲν ἦταν ἄξιος ὅσο οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι πού ἔζησαν μὲ στερήσεις καὶ μὲ κακουχίες καὶ δὲν εἶχαν πατρίδα; Δὲ βλέπεις πόσους μὲ πόσους ἀντιπαρέβαλες;

ἦν ὁ κόσμος ἄξιος αὐτῶν· ἐγὼ γὰρ τῶν νομισμάτων τούτων τὴν φύσιν οἶδα σαφῶς. Καὶ γῆν, καὶ θάλατταν, καὶ βασιλεῖς, καὶ ἐπάρχους, καὶ πᾶσαν ἀπλῶς τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν τιθεῖς, καὶ δύο ἢ τρεῖς πένητας τούτοις ἀντιστήσας, θαρρῶν ἂν εἶποιμι, 5 ὅτι οὗτοι μᾶλλον κατάγουσιν οἱ πένητες. Εἴπερ ἐκεῖνοι ἀπηλαύνοντο πατρίδος, ἀλλ' εἶχον πατρίδα τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. Ἐν πενία διῆγον· ἀλλ' ἐπλούτουν κατὰ τὴν εὐσέβειαν. Ἀνθρώπων ἦσαν ἐχθροί· ἀλλὰ τῷ Θεῷ φίλοι. Καὶ τίνες εἰσὶν οὗτοι; Ὁ Ἥλιος, ὁ Ἐλισσαῖος, καὶ οἱ κατ' ἐκείνους ἅπαντες. Μὴ γὰρ δὴ 10 τοῦτο ἴδης, ὅτι οὐδὲ τῆς ἀναγκαίας ἠύπόρου τροφῆς, ἀλλ' ὅτι τὸ στόμα Ἥλιου τὸν οὐρανὸν ἔκλεισε καὶ ἀνέωξε, καὶ ἡ μηλωτὴ αὐτοῦ τὸν Ἰορδάνην ἀπέστρεψε.

Καὶ ταῦτα ἐννοῶν χαίρω, καὶ ἀλγῶ· χαίρω μὲν δι' ὑμᾶς τοὺς παρόντας, ἀλγῶ δὲ δι' ἐκείνους τοὺς μὴ παρόντας· ἀλγῶ 15 σφόδρα καὶ ὀδυνῶμαι καὶ συντέτριμμαι τὴν καρδίαν. Τίς γὰρ καὶ τῶν σφόδρα ἀναλγήτων οὐκ ἂν ἀλγῆσειε τὰ τοῦ διαβόλου πλείονος ἀπολαύοντα σπουδῆς ὀρῶν; Καίτοι εἰ καὶ ἴσης ἀπήλαυσεν, οὐδεμία ἡμῖν ἦν ἡ συγγνώμη, οὐδὲ ἀπολογία· ὅταν δὲ καὶ πλεονεκτῆ, τίς ἡμῖν ἐλλείπεται λόγος; Θεάτρα καθ' ἐκάστην κα- 20 λεῖ τὴν ἡμέραν, καὶ οὐδεὶς ὁ ὀκνῶν, οὐδεὶς ὁ ἀναδύομενος, οὐδεὶς ἀσχολίαν προβάλλεται πραγμάτων· ἀλλ' ὥσπερ εὐζωνοὶ καὶ λελυμένοι φροντίδος ἀπάσης, οὕτω τρέχουσιν ἅπαντες· οὐχ ὁ γέρον τὴν πολιὰν αἰδεῖται, οὐχ ὁ νέος ὑφορᾶται τὴν φλόγα τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐπιθυμίας, οὐχ ὁ πλούσιος τὸ ἀξίωμα τὸ ἑαυτοῦ 25 καταισχύνειν ἠγεῖται. Ἀλλ' ἐὰν μὲν εἰς ἐκκλησίαν ἀπαντῆσαι δέη, καθάπερ ἐξ ὑπεροχῆς τίνος καὶ ἀξιώματος καταβαίνων, οὕτω ναρκᾷ καὶ ὀκνεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα φουσᾶται, ὥσπερ τι τῷ

3. Βλ. Γ' Βασ. 17,1–18,46 καὶ Δ' Βασ. 2,8.

Ἀσφαλῶς βλέπω, λέγει, καὶ γι' αὐτὸ εἶπα ὅτι ὁ κόσμος δὲν ἦταν ἄξιος μὲ αὐτοῦς, γιατί ἐγὼ ξέρω καλὰ τὴ φύση αὐτῶν τῶν νομισμάτων. Καὶ ἂν πάρω τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα καὶ τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἐπάρχους καὶ γενικὰ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος καὶ ἀντιπαραβάλω σ' αὐτοὺς δυὸ ἢ τρεῖς φτωχοὺς, θὰ μπορούσα μὲ πεποίθησι νὰ πῶ, πὼς αὐτοὶ οἱ φτωχοὶ βαραίνουν περισσότερο. Ἐὰν καὶ βέβαια ἐκεῖνοι διώχονταν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους, εἶχαν ὅμως πατρίδα τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. Ζοῦσαν σὲ φτώχεια, πλούτιζαν ὅμως ὡς πρὸς τὴν εὐσέβεια. Ἦταν ἐχθροὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅμως ἦταν φίλοι μὲ τὸ Θεό. Καὶ ποιοὶ ἦταν αὐτοί; Ὁ Ἡλίας, ὁ Ἐλισσαῖος καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν ὅμοιοι μ' αὐτοὺς. Γιατί μὴ δεῖς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶχαν οὔτε τὴν ἀναγκαῖα τροφή, ἀλλὰ τὸ ὅτι τὸ στόμα τοῦ Ἡλία ἔκλεισε καὶ ἄνοιξε τὸν οὐρανὸ καὶ ἡ προβιά του ἔστρεψε πίσω τὰ νερὰ τοῦ Ἰορδάνη³.

Σκεπτόμενος αὐτὰ αἰσθάνομαι καὶ χαρὰ καὶ πόνο· χαρὰ, γιὰ σᾶς τοὺς παρόντες· πόνο, γιὰ ἐκείνους τοὺς ἀπόντες· πονῶ πάρα πολὺ καὶ αἰσθάνομαι ὀδύνη καὶ συντριβὴ στὴν καρδιά μου. Γιατί ποιός καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπερβολικὰ ἀναίσθητους δὲ θὰ πονοῦσε, ἂν ἔβλεπε τὰ πράγματα τοῦ διαβόλου νὰ κερδίζουν περισσότερο ἐνδιαφέρον; Ἐὰν καὶ βέβαια δὲ θὰ ὑπῆρχε γιὰ μᾶς καμιὰ συγνώμη οὔτε δικαιολογία, κι ἂν ἀκόμα κέρδιζαν τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον· ὅταν ὅμως βρίσκονται σὲ πῶς πλεονεκτικὴ θέσι, ποιά δικαιολογία μᾶς ἀπομένει; Τὰ θέατρα καλοῦν κάθε ἡμέρα, καὶ κανεὶς δὲ διστάζει, κανεὶς δὲν ἀρνεῖται, κανεὶς δὲν προβάλλει κάποια ἀσχολία του· ἀλλὰ σὰν νὰ εἶναι ζωσμένοι γιὰ πορεία καὶ ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε φροντίδα, ἔτσι τρέχουν ὅλοι. Δὲν σέβεται ὁ γέρος τὰ ἄσπρα του μαλλιά, δὲν ὑποπτεύεται ὁ νέος τὴ φλόγα τῆς φύσης καὶ τῆς ἐπιθυμίας, δὲ νομίζει ὁ πλούσιος πὼς ντροπιάζει τὸ ἀξίωμα του. Ἀλλὰ, ἂν πρέπει νὰ ἔρθει στὴν ἐκκλησία, σὰν νὰ κατεβαίνει ἀπὸ κάποια ἀνώτερη θέσι καὶ ἀξίωμα, ἔτσι εἶναι νωθρὸς καὶ διστάζει, καὶ ὕστερα ἀλαζονεύε-

Ἐπεὶ ἡμεῖς χαρισάμενοι· εἰς δὲ θέατρον σπεύδων, ἔνθα ἀσελγῆ θεάματα καὶ ἀκούσματα, οὐ νομίζει καταισχυῖναι ἑαυτόν, οὐ τὸν πλοῦτον, οὐδὲ τὴν εὐγένειαν.

Ἐβουλόμην εἰδέναι, ποῦ νῦν εἰσιν οἱ κατὰ τὴν ἡμέραν
 5 ἐκείνην ἡμῖν ἐνοχλήσαντες· ἐνόχλησις γὰρ ἦν αὐτῶν ἢ παρουσία· ἐβουλόμην εἰδέναι τί πράττουσι, τί τῶν παρόντων αὐτοῦς ἀναγκαιότερον ἀπεσχόλησεν. Ἄλλ' ἀσχολία οὐδεμία, τῷφος δὲ μόνος. Καὶ τί γένοιτ' ἂν μανικώτερον; Τίνος γὰρ ἔνεκεν, ἀνθρωπε, μεγαλοφρονεῖς καὶ νομίζεις ἡμῖν χαρίζεσθαι, ἔαν παραγενόμενος ἐνταῦθα προσέχης καὶ ἀκούσης τὰ πρὸς σωτηρίαν τῆς
 10 σῆς ψυχῆς; τίνος ἔνεκεν, εἶπέ μοι, καὶ διὰ τί ἀλαζονεύῃ; διὰ τὰ ἱμάτια τὰ σηρικά; Εἶτα οὐκ ἐννοεῖς, ὅτι σκωλήκων εἰσὶν ἐκεῖνα νήματα καὶ βαρβάρων ἀνθρώπων εὐρέματα; ὅτι πόρνοι ἐκείνοις κέχρηται καὶ μαλακοὶ καὶ τυμβωρύχοι καὶ λησταί;

15 Ἐπίγνωθι τὸν δίκαιον πλοῦτον καὶ κατάβηθί ποτε ἀπὸ τοῦ φουσηματος ἐκείνου τοῦ ὑψηλοῦ καὶ κενοῦ· διάσκεψαι τῆς φύσεως τὸ εὐτελές. Γῆ καὶ σποδὸς εἶ, τέφρα καὶ κόνις, καπνὸς καὶ σκιά, χόρτος καὶ ἄνθος χόρτου. Τοιαύτη φύσει μεγαλοφρονεῖς, εἶπέ μοι; Καὶ τί τούτου γένοιτ' ἂν καταγελαστότερον; Ἄλλὰ
 20 πολλῶν ἄρχεις ἀνθρώπων; Καὶ τί τοῦτο ὄφελος, ὅταν ἀνθρώπων μὲν ἄρχεις, τῶν δὲ παθῶν αἰχμάλωτος εἶ καὶ δοῦλος; Ὡσπερ ἂν τις οἶκοι μὲν ὑπὸ τῶν οἰκετῶν τύπτοιο καὶ τραύματα λαμβάνοι, ἔξω δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμβάλλων μέγα φρονῆ ἐπὶ τῇ τῶν ἄλλων ἀρχῇ, οὕτω τύπτει σε κενοδοξία, τραύματά σοι
 25 ἐπάγει ἢ ἀσέλγεια, πάντων τῶν παθῶν δοῦλος εἶ, καὶ μέγα φρονεῖς ὅτι τῶν ὁμοφύλων ἄρχεις; Εἶθε ἐκείνων ἦρχες, ἐκείνων ἦς ἰσότημος.

ται, σὰν νὰ χάρισε κάτι στὸ Θεό. Ὅταν ὁμως τρέχει στὸ θέατρο, ὅπου ὑπάρχουν αἰσχρὰ θεάματα καὶ ἀκούσματα, δὲ νομίζει πὼς ντροπιάζει τὸν ἑαυτό του, οὔτε τὸν πλοῦτο, οὔτε τὴν εὐγενική του καταγωγή.

Ἦθελα νὰ ξέρω ποῦ εἶναι τώρα ὅσοι μᾶς ἐνόχλησαν τὴν ἡμέρα ἐκείνη, γιατί ἐνόχληση ἦταν ἡ παρουσία τους. Ἦθελα νὰ ξέρω τί κάνουν, τί τοὺς ἀπασχόλησε πιο ἀναγκαῖο ἀπὸ τὰ παρόντα. Ὅμως δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀσχολία, ἀλλὰ μόνο ἀλαζονεία. Καὶ τί θὰ μπορούσε νὰ γίνει πιο ἀνόητο; Γιατί γιὰ ποιό λόγο, ἄνθρωπε, ὑπερηφανεύεσαι καὶ νομίζεις πὼς μᾶς κάνεις χάρη, ἂν ἔρθεις ἐδῶ καὶ προσέχεις καὶ ἀκούσεις τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς σου; Γιὰ ποιό λόγο, πές μου, καὶ γιατί ἀλαζονεύεσαι; Γιὰ τὸν πλοῦτο; γιὰ τὰ μεταξωτὰ ἐνδύματα; Ἐπειτα δὲ σκέπτεσαι ὅτι αὐτὰ εἶναι νήματα ἀπὸ σκουλήκια καὶ ἐφευρέσεις βαρβάρων ἀνθρώπων; ὅτι αὐτὰ τὰ χρησιμοποιοῦν οἱ πόρνες καὶ οἱ θηλυπρεπεῖς καὶ οἱ τυμβωρύχοι καὶ οἱ ληστές;

Γνώρισε καλὰ τὸν δίκαιο πλοῦτο καὶ κατέβα κάποτε ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ψηλὸ καὶ κενὸ φούσκωμα. Σκέψου καλὰ πόσο ἀσημαντὴ εἶναι ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου. Εἶσαι χῶμα καὶ στάχτη, τέφρα καὶ σκόνη, καπνὸς καὶ σκιά, χορτάρι καὶ ἄνθος χορταριοῦ. Γιὰ τέτοια φύση, πές μου, ὑπερηφανεύεσαι; Καὶ τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιο καταγέλαστο ἀπ' αὐτό; Μήπως ἐξουσιάζεις πολλοὺς ἀνθρώπους; Καὶ ποιό εἶναι τὸ ὄφελος αὐτό, ὅταν ἐξουσιάζεις βέβαια ἀνθρώπους, ἀλλ' εἶσαι αἰχμάλωτος καὶ δοῦλος τῶν παθῶν σου; Ὅπως ἂν κάποιος ἐνῶ στὸ σπίτι του δέχεται χτυπήματα καὶ τραύματα ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες, ἔξω ὁμως παίνοντας στὴν ἀγορὰ ὑπερηφανεύεται γιὰ τὴν ἐξουσία του στοὺς ἄλλους; ἔτσι καὶ σένα σὲ χτυπάει ἡ κενοδοξία, σὲ τραυματίζει ἡ ἀσέλγεια, εἶσαι δοῦλος σὲ ὅλα τὰ πάθη, καὶ ὑπερηφανεύεσαι ὅτι ἐξουσιάζεις τοὺς συνανθρώπους σου; Μακάρι νὰ ἐξουσιάζες ἐκεῖνα καὶ νὰ ἦσουν ἰσότιμος μ' ἐκείνους.

2. Οὐ τῶν πλουτούντων κατηγορῶν ταῦτα λέγω, ἀλλὰ τῶν
κακῶς τῷ πλούτῳ κεχρημένων. Οὐ γὰρ ὁ πλοῦτος κακόν, ἐὰν
εἰς δέον βουλόμεθα αὐτῷ χρήσασθαι, ἀλλ' ἡ ἀπόνοια καὶ ἡ
ἀλαζονεία. Εἰ κακόν ἦν ὁ πλοῦτος, οὐκ ἂν πάντες ἠύξάμεθα εἰς
5 κόλπους Ἀβραὰμ ἀπελθεῖν τοῦ ἔχοντος τριακοσίους δέκα καὶ
ὀκτὼ οἰκέτας οἰκογενεῖς. Οὐ τοίνυν ὁ πλοῦτος κακόν, ἀλλ' ἡ
παράνομος αὐτοῦ χρῆσις κακόν. Καὶ ὡσπερ πρόην περὶ μέθης
λέγων, οὐ τὸν οἶνον διέβαλλον (πᾶν γὰρ κτίσμα Θεοῦ καλόν,
καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον, μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον), οὕτω
10 καὶ νῦν οὐ τῶν πλουτούντων κατηγορῶ, οὐδὲ τὰ χρήματα δια-
βάλλω, ἀλλὰ τὴν κακὴν τῶν χρημάτων χρῆσιν καὶ εἰς ἀσωτίαν
δαπανωμένην. Διὰ τοῦτο χρήματα λέγεται, ἵνα ἡμεῖς αὐτοῖς
χρησώμεθα, καὶ μὴ ἐκεῖνα ἡμῖν· διὰ τοῦτο κτήματα λέγεται, ἵνα
ἡμεῖς αὐτὰ κτησώμεθα, καὶ μὴ ἐκεῖνα ἡμᾶς. Τί οὖν τὸν δοῦλον
15 ἔχεις δεσπότην; τί ἀντέστρεψας τὴν τάξιν;

Ἄλλ' ἐβουλόμην μαθεῖν, τί νῦν ποιοῦσιν οἱ τὴν σύναξιν
ἐγκαταλείψαντες, καὶ ἐν τίσιν εἰσίν. Ἀλλὰ ἡ κυβεύουσιν ἡ πάν-
τως πράγματα ἀνακινουῦσι βιωτικά, ταραχῆς ἐμπεπλησμένα.
Ἐνταῦθα εἰ παρῆς, ἄνθρωπε, ἐν γαλήνῃ ἧς καὶ ἐν λιμένι· οὐκ
20 οἰκονόμος εἰσελθὼν ἐτάραττεν, οὐκ ἐπίτροπος ἐθορύβει, οὐκ οἰ-
κέτης ὑπὲρ πραγμάτων βιωτικῶν ἠνόχλει, οὐκ ἄλλος τις παρώ-
ξυνεν· ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ διάγων ἀπήλαυες θείων ἀκροάσεων. Οὐ-
δαμοῦ κύματα ἐνταῦθα, οὐδαμοῦ ταραχή· ἀλλ' εὐλογία καὶ εὐχαὶ
καὶ ὁμιλία πνευματικῆ καὶ μετὰστασις εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ ἐν-
25 τεῦθεν ἤδη τὸν ἀρραβῶνα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν λαβὼν
ἀπήεις.

Τίνος ἕνεκεν τὴν πλουσίαν ταύτην τράπεζαν ἀφείς, εἰς
ἐτέραν φορτικωτέραν ἑαυτὸν μετήγαγες, καὶ τὸν λιμένα καταλι-
πὼν, ταραχὴν ἀντικαταλλάττη γαλήνης; Τὸ μὴ παραγενέσθαι

2. Δέν τὰ λέγω αὐτὰ γιά νά κατηγορήσω τοὺς πλουσίους, ἀλλ' ἐκείνους πού χρησιμοποιοῦν κακῶς τὸν πλοῦτο. Γιατί ὁ πλοῦτος δέν εἶναι κακό, ἂν θέλουμε νά τὸν χρησιμοποιοῦμε ὅπως πρέπει, ἀλλὰ ἡ ἀνοησία καὶ ἡ ἀλαζονεία. Ἐάν ἦταν κακό ὁ πλοῦτος, δέ θὰ εὐχόμεστε ὅλοι νά πάμε στοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, πού εἶχε τριακόσιους δεκαοκτῶ ὑπηρετές πού γεννήθηκαν στὸ σπίτι του. Δέν εἶναι λοιπὸν ὁ πλοῦτος κακό, ἀλλὰ κακό εἶναι ἡ παράνομη χρῆση του. Καὶ ὅπως προηγουμένως, ὅταν μιλοῦσα γιά τὴ μέθη, δέν κατηγοροῦσα τὸ κρασί (γιατί κάθε δημιούργημα τοῦ Θεοῦ εἶναι καλὸ καὶ τίποτε δέν εἶναι ἀπόβλητο, ὅταν λαμβάνεται μὲ εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεό), ἔτσι καὶ τώρα δέν κατηγορῶ τοὺς πλουσίους, οὔτε τὰ χρήματα συκοφαντῶ, ἀλλὰ τὴν κακὴ χρῆση τῶν χρημάτων πού ξοδεύονται σὲ ἀσωτία. Γι' αὐτὸ λέγονται χρήματα, γιά νά τὰ χρησιμοποιοῦμε ἐμεῖς καὶ ὄχι ἐκεῖνα ἐμᾶς· γι' αὐτὸ λέγονται κτήματα, γιά νά τὰ ἀποκτήσουμε ἐμεῖς καὶ ὄχι ἐκεῖνα ἐμᾶς. Γιατί λοιπὸν ἔχεις κύριο τὸ δοῦλο; γιατί ἀντέστρεψες τὴν τάξη;

Ἦθελα ὁμως νά μάθω τί κάνουν τώρα ὅσοι ἐγκατέλειψαν τὴ σύναξη καὶ μὲ ποιούς εἶναι. Ἀλλὰ ἡ παίζουν ζάρια, ἡ ὅπως-δήποτε ἀσχολοῦνται μὲ βιοτικὰ πράγματα, γεμάτα ταραχή. Ἐάν ἦσουν ἐδῶ, ἄνθρωπε, θὰ ἦσουν σὲ γαλήνη καὶ σὲ λιμάνι. Οὔτε ὁ οἰκονόμος μπαίνοντας θὰ σὲ τάραζε, οὔτε ὁ ἐπιστάτης θὰ σὲ ἀνησυχοῦσε, οὔτε ὁ ὑπηρετής θὰ σὲ ἐνοχλοῦσε γιά βιοτικὰ πράγματα, οὔτε κάποιος ἄλλος θὰ σὲ ἐξόργιζε, ἀλλὰ μὲ ἠσυχία θὰ ἀπολάμβανες τὰ θεῖα ἀκουσμάτα. Πουθενὰ δέν ὑπάρχουν κύματα ἐδῶ, πουθενὰ ταραχή, ἀλλ' εὐλογία καὶ εὐχές καὶ ὁμιλία πνευματικὴ καὶ μετάβαση στὸν οὐρανό· καὶ φεύγεις, ἀφοῦ ἤδη πάρεις ἀπὸ ἐδῶ τὴν υπόσχεση τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

Γιά ποιό λόγο ἀφήνοντας τὸ πλούσιο αὐτὸ τραπέζει μετέφερες τὸν ἑαυτό σου σὲ ἄλλο πολὺ χυδαῖο, καί, ἐγκαταλείποντας τὸ λιμάνι, ἀντικαθιστᾷς τὴ γαλήνη μὲ τὴν ταραχή; Τὸ νά

πένητας τοὺς τότε παρῶντας, δεινὸν μὲν, ἀλλ' οὐδὲ οὕτω δεινόν, ὡς τὸ μὴ παραγενέσθαι πλουσίους. Τίνος ἔνεκεν; Ὅτι οἱ μὲν πένητες ἔχουσι τὴν ἀναγκαίαν ἀσχολίαν, τὴν φροντίδα τῆς καθημερινῆς ἐργασίας, ἀπὸ τῶν χειρῶν ποιούμενοι τὸν βίον· παι-
 5 δοτροφίας ἐπιμελοῦνται, γυναικὸς προεστήκασι, κἂν μὴ κάμωσι, τὰ τῆς ζωῆς αὐτοῖς οἰχήσεται. Ταῦτα λέγω, οὐχὶ ἀπολογία ὑπὲρ ἐκείνων συντιθείς, ἀλλὰ δεικνὺς πῶς μείζονος κατηγορίας οἱ πλουτοῦντές εἰσιν ἄξιοι. Ὅσον πλείονος ἀπολαύουσιν ἀδείας, τοσοῦτον καὶ κατακρίσεως, ὅτι οὐδενὶ τούτων κατέχον-
 10 ται.

Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς θεομάχους, τοὺς ἀντιπίπτοντας τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τοὺς σκληροτραχήλους; Τούτων οἱ μὴ παραγενόμενοι πάντων χεῖρους εἰσίν. Ἐκείνοις ἔαν εἴπωσιν οἱ ἱερεῖς ἑπτὰ ἡμέρας ἀργῆσαι, καὶ δέκα, καὶ εἴκοσι, καὶ τριά-
 15 κοντα, οὐκ ἀντιλέγουσι· καίτοι τί τῆς ἀργίας ἐκείνης χαλεπώτερον; Τὰς θύρας ἀποκλείουσι, καὶ οὔτε πῦρ καίουσιν, οὐχ ὕδωρ φέρουσιν, οὐκ ἄλλο τι πρὸς τὴν χρείαν τὴν τοιαύτην μεταχειρίζειν ἐφίενται· ἀλλ' ἔστιν ἄλυσις αὐτοῖς ἡ ἀργία, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀντιλέγουσιν. Ἐγὼ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον λέγω, ὅτι ἑπτὰ ἡμέρας
 20 ἀργησον, οὐδὲ δέκα ἡμέρας· ἀλλὰ δύο μοι δάνεισον ὥρας τῆς ἡμέρας, καὶ τὰς λοιπὰς αὐτὸς ἔχε· καὶ οὐδὲ τοῦτό μοι τὸ μέτρον εἰσφέρεις. Μᾶλλον δὲ μὴ ἐμοὶ δανείσης τὰς δύο ὥρας, ἀλλ' ἑαυτῷ· ἵνα παράκλησίν τινα εὐχῆς δέξῃ πατέρων, ἵνα εὐλογιῶν πεπληρωμένος ἀναχωρήσης, ἵνα πανταχόθεν ἀσφαλῆς ἀπέλθῃς,
 25 ἵνα τὰ ὄπλα λαβὼν τὰ πνευματικὰ ἀκαταγώνιστος γένη, ἀχείρωτος τῷ διαβόλῳ.

Τί ἡδύτερον, εἶπέ μοι, τῆς ἐνταῦθα διαγωγῆς; Εἰ γὰρ διημερεύειν ἐνταῦθα ἐχρῆν, τί σεμνότερον; τί ἀσφαλέστερον, ὅπου ἀδελφοὶ τοσοῦτοι, ὅπου τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπου Ἰησοῦς μέσος
 30 καὶ ὁ τούτου Πατήρ; Ποίαν ἐτέραν ζητεῖς συναγωγὴν τοιαύτην;

μὴν ἔρχονται οἱ φτωχοὶ ποὺ ἦταν τότε παρόντες εἶναι βέβαια κακό, ἀλλὰ δὲν εἶναι τόσο κακό, ὅσο τὸ νὰ μὴν ἔρθουν οἱ πλούσιοι. Γιὰ ποιό λόγο; Γιατὶ οἱ φτωχοὶ ἔχουν τὴν ἀναγκαῖα ἀσχολία, τὴ φροντίδα τῆς καθημερινῆς ἐργασίας, ἀφοῦ ἀπὸ τὰ χέρια τους κερδίζουν τὰ τῆς ζωῆς· φροντίζουν γιὰ τὴ διατροφή τῶν παιδιῶν, προστατεύουν τὴ γυναῖκα, καὶ ἂν δὲν κουρασθοῦν, τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωὴ τους θὰ τοὺς λείψουν. Τὰ λέγω αὐτὰ, ὄχι ἀπολογούμενος ὑπὲρ ἐκείνων, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξω πῶς οἱ πλούσιοι εἶναι ἄξιοι γιὰ μεγαλύτερη κατηγορία. Ὅσο περισσότερη ἄνεση ἀπολαμβάνουν, τόσο περισσότερο θ' ἀπολαύσουν καὶ κατάκριση, γιατί μὲ κανένα ἀπ' αὐτὰ δὲν συγκρατοῦνται.

Δὲ βλέπετε τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς θεομάχους, ποὺ ξεσηκώνονται ἐναντίον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοὺς σκληροτράχηλους; Ὅσοι δὲν ἦρθαν εἶναι χειρότεροι ἀπ' ὅλους αὐτούς. Σ' ἐκείνους ἂν ποῦν οἱ ἱερεῖς νὰ ἀργήσουν ἑπτὰ ἡμέρες καὶ δέκα καὶ εἴκοσι καὶ τριάντα, δὲν ἀντιλέγουν· ἂν καὶ βέβαια τί πιὸ φοβερὸ ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀργία ἐκείνη; Κλείνουν τὶς πόρτες καὶ οὔτε φωτιὰ ἀνάβουν, οὔτε νερὸ φέρνουν, οὔτε ἐπιτρέπεται νὰ μεταχειρίζονται κάτι ἄλλο γιὰ τὴν ἀνάγκη αὐτῆ· ἀλλὰ ἡ ἀργία εἶναι γι' αὐτοὺς ἀλυσίδα, καὶ οὔτε ἔτσι ἀντιλέγουν. Ἐγὼ ὅμως δὲ λέγω τίποτε τέτοιο, ἄργησε ἑπτὰ ἡμέρες, οὔτε δέκα ἡμέρες, ἀλλὰ δάνεισέ μου δυὸ ὥρες τὴν ἡμέρα καὶ τὶς ὑπόλοιπες κράτησέ τες ἐσύ· καὶ οὔτε αὐτὸ τὸ μέτρο μου προσφέρεις. Ἡ καλύτερα μὴ δανείσεις τὶς δύο ὥρες σ' ἐμένα ἀλλὰ στὸν ἑαυτό σου, γιὰ νὰ ἀναχωρήσεις γεμάτος εὐλογίες, γιὰ νὰ φύγεις ἀπὸ παντοῦ ἀσφαλῆς, γιὰ νὰ πάρεις τὰ πνευματικὰ ὄπλα καὶ νὰ γίνεις ἀκαταμάχητος, ἀπόρθητος ἀπὸ τὸ διάβολο.

Τί εἶναι πιὸ εὐχάριστο, πές μου, ἀπὸ τὴν ἐδῶ παραμονή; Ἄν λοιπὸν ἔπρεπε νὰ περνᾶμε τὴν ἡμέρα ἐδῶ, τί πιὸ σεμνὸ; τί πιὸ ἀσφαλές, ὅπου ὑπάρχουν τόσοι ἀδελφοί, ὅπου τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅπου βρίσκεται στὴ μέση ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ Πατέρας του;

ποιον ἕτερον βουλευτήριον; ποίαν σύνοδον; Τοσαῦτα ἀγαθὰ ἐν τῇ τραπέζῃ, ἐν τῇ ἀκροάσει, ἐν ταῖς εὐλογίαις, ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἐν ταῖς συνουσίαις· καὶ σὺ πρὸς ἑτέρας βλέπεις διατριβάς; Καὶ ποίαν ἔχεις συγγνώμην;

5 Ταῦτα οὐχ ἵνα ὑμεῖς ἀκούσητε εἶπον· οὐ γάρ χρείαν ἔχετε τῶν φαρμάκων τούτων ὑμεῖς, οἱ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδειξάμενοι τὴν ὑγίειαν, τὴν ὑπακοήν, οἱ διὰ τῆς σπουδῆς τὸν πόθον ἀπλώσαντες· ἀλλ' εἶπον ταῦτα πρὸς ὑμᾶς, ἵνα ἀκούσωσιν ὁ μὴ παρόντες δι' ὑμῶν. Μὴ εἶποιτε, ὅτι κατηγόρησα τῶν μὴ παραγενο-
10 μένων ἀπλῶς, ἀλλ' ὄλον ἄνωθεν αὐτοῖς διηγήσασθε τὸν λόγον. Ἄναμνήσατε αὐτοὺς τῶν Ἰουδαίων, ἀναμνήσατε αὐτοὺς τῶν βιωτικῶν πραγμάτων· εἶπατε πόσῳ βελτίων ἢ ἐνταῦθα σύναξις, εἶπατε πόσῃν σπουδῇν περὶ τὰ τοῦ κόσμου πράγματα ἐπιδείκνυνται, εἶπατε πόσος μισθὸς ἔπεται τοῖς ἐνταῦθα συλλεγομέ-
15 νοις. Ἄν γὰρ μόνον εἶπητε, ὅτι κατηγόρησα, τὸν μὲν θυμὸν ἠγείρατε, καὶ τραῦμα εἰργάσασθε, τὸ δὲ φάρμακον οὐκ ἐπεθήκατε· ἂν δὲ διδάξητε αὐτούς, ὅτι οὐχ ὡς ἐχθρὸς κατηγόρησα, ἀλλ' ὡς φίλος ὀδυνώμενος, καὶ πείσητε αὐτούς, ὅτι «ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλων, ἢ ἐκούσια φιλήματα ἐχθρῶν», δέξονται
20 μετὰ πολλῆς ἡδονῆς τὴν κατηγορίαν· οὐ γὰρ τοῖς ῥήμασιν, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ τοῦ λέγοντος προσέξουσιν.

Οὕτω θεραπεύετε τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ὑμετέρους. Ἡμεῖς τῆς σωτηρίας ὑπεύθυνοι τῶν παρόντων ὑμῶν, ὑμεῖς τῆς τῶν ἀπολειφθέντων. Οὐ δυνάμεθα αὐτοῖς συγγενέσθαι δι' ἑαυτῶν·
25 συγγενῶθεμα αὐτοῖς δι' ὑμῶν καὶ τῆς ὑμετέρας διδασκαλίας· γέφυρά τις ἡμῖν γενέσθω πρὸς ἐκείνους ἢ ὑμετέρα ἀγάπη· ποιήσατε τοὺς ἡμετέρους λόγους διὰ τῆς ὑμετέρας γλώττης διαβῆναι πρὸς τὴν ἐκείνων ἀκρόασιν. Τάχα αὐτάρκως εἴρηται ἔνεκεν τῶν ἀπολειφθέντων τὰ εἰρημένα, καὶ οὐδὲν δεῖ πλέον προσθεῖ-
30 ναι. Ἐνῆν μὲν γὰρ πλείονα εἶπεῖν, ἀλλ' ἵνα μὴ τὸν καιρὸν ἅπαντα εἰς τοῦτο καταδαπανήσωμεν κατηγοροῦντες, ὑμᾶς δὲ μηδὲν

Ποιά ἄλλη τέτοια συγκέντρωση ζητᾶς; ποιό ἄλλο βουλευτήριο; ποιά σύνοδο; Τόσα ἀγαθὰ ὑπάρχουν στὸ τρίπέδι, στὴν ἀκρόαση, στὶς εὐλογίες, στὶς εὐχές, στὶς συναστροφές· καὶ σὺ βλέπεις σὲ ἄλλες διασκεδάσεις; Καὶ ποιά συγγνώμη θὰ ἔχεις;

Δὲν τὰ εἶπα αὐτὰ γιὰ νὰ τὰ ἀκοῦστε ἐσεῖς. Γιατὶ δὲν ἔχετε ἀνάγκη ἀπ' αὐτὰ τὰ φάρμακα ἐσεῖς, πὺ μὲ τὰ ἔργα ἀποδείξατε τὴν ὑγεία, τὴν ὑπακοή, πὺ μὲ τὸ ἐνδιαφέρον σας μεγαλώσατε τὸν πόθο. Ἄλλὰ τὰ εἶπα σὲ σᾶς γιὰ νὰ τὰ ἀκούσουν οἱ ἀπόντες ἀπὸ σᾶς. Μὴν πεῖτε μόνο ὅτι κατηγόρησα αὐτοὺς πὺ δὲν ἦρθαν, ἀλλὰ νὰ τοὺς διηγηθεῖτε ὅλο τὸ λόγο ἀπὸ τὴν ἀρχή. Θυμῆστε τοὺς τοὺς Ἰουδαίους, θυμῆστε τοὺς τὰ βιοτικὰ πράγματα. Πέστε πόσο καλύτερη εἶναι ἡ ἐδῶ σύναξη, πόσο ἐνδιαφέρον δείχνουν γιὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, πέστε πόσος μισθὸς ἀκολουθεῖ αὐτοὺς πὺ συγκεντρώνονται ἐδῶ. Γιατὶ, ἂν πεῖτε μόνο ὅτι τοὺς κατηγόρησα, ἐρεθίζετε τὸ θυμὸ καὶ τοὺς τραυματίζετε, ἀλλὰ δὲν ἐπιθέτετε τὸ φάρμακο· ἂν ὅμως τοὺς διδάξετε ὅτι τοὺς κατηγόρησα ὄχι σὰν ἐχθρός, ἀλλὰ σὰν φίλος πὺ πονάει, καὶ τοὺς πείσετε ὅτι «προτιμότερα εἶναι τὰ τραύματα τῶν φίλων, παρὰ τὰ αὐθόρμητα φιλήματα τῶν ἐχθρῶν»⁴, θὰ δεχθοῦν μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση τὴν κατηγορία· γιὰτὶ δὲ θὰ προσέξουν τὰ λόγια αὐτὰ ἀλλὰ τὴ διάθεση τοῦ ὁμιλητῆ.

Ἔτσι νὰ θεραπεύετε τοὺς ἀδελφούς σας. Ἐμεῖς εἴμαστε ὑπεύθυνοι γιὰ τὴ σωτηρία τὴ δική σας, τῶν παρόντων, ἐσεῖς γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀπόντων. Δὲν μπορῶ νὰ τοὺς συναντήσω ὁ ἴδιος· ἄς τοὺς συναντήσω μὲ σᾶς καὶ μὲ τὴ διδασκαλία σας. Ἄς γίνῃ ἡ ἀγάπη σας κάποια γέφυρα ἀπὸ μένα σ' ἐκείνους· κάμετε τὰ δικά μου λόγια μὲ τὴ δική σας γλῶσσα ν' ἀκουσθοῦν ἀπὸ ἐκείνους. Ἴσως εἶναι ἀρκετὰ αὐτὰ πὺ λέχθησαν ἐξ αἰτίας τῶν ἀπόντων καὶ δὲν πρέπει νὰ προσθέσω τίποτε περισσότερο. Γιατὶ μποροῦσα νὰ πῶ περισσότερα, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ ξοδέψουμε ὅλο τὸν καιρὸ σ' αὐτὸ κατηγορώντας, χωρὶς νὰ ὠφελοῦμε κα-

ὠφελοῦντες παραγενομένους αὐτούς, φέρε τι καὶ ὑμῖν παραθῶ-
μεν ξένον ὄψον καὶ καινόν· ξένον δὲ καὶ καινὸν λέγω οὐ κατὰ
τὴν πνευματικὴν τράπεζαν, ἀλλὰ ξένον κατὰ τὴν ὑμετέραν
ἀκρόασιν.

5 3. Διελέχθημεν ὑμῖν ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν ρημάτων ἐν ταῖς
ἔμπροσθεν ἡμέραις, καὶ ἀπὸ τῶν εὐαγγελικῶν, ὅτε περὶ τοῦ
Ἰούδα διελεγόμεθα· διελέχθημεν ὑμῖν καὶ ἀπὸ προφητικῶν·
σήμερον βουλόμεθα ἀπὸ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων εἰπεῖν.
Διὰ τοῦτο εἶπον τὸ ὄψον ξένον, καὶ οὐ ξένον. Οὐ ξένον μὲν, ὅτι
10 τῆς ἀκολουθίας ἐστὶ τῶν θείων Γραφῶν, ξένον δέ, διότι τάχα
ἀήθης ὑμῖν ἢ ἀκοὴ πρὸς τὴν τοιαύτην ἀκρόασιν. Πολλοῖς γοῦν
τὸ βιβλίον τοῦτο οὐδὲ γνώριμόν ἐστι, πολλοῖς δὲ δοκοῦν σαφὲς
εἶναι, πάλιν παρορᾶται· καὶ γίνεται τοῖς μὲν ἢ γνώσις, τοῖς δὲ ἢ
ἄγνοια ραθυμίας ὑπόθεσις. Ἴν' οὖν καὶ οἱ ἀγνοοῦντες μάθωσι,
15 καὶ οἱ νομίζοντες σαφῶς εἰδέναί, ὅτι πολὺ βάθος νοημάτων
ἔχει, ἀναγκαῖον ἀμφοτέρων διορθώσασθαι τὴν ραθυμίαν τήμε-
ρον. Δεῖ δὲ πρότερον μαθεῖν, τίς τὸ βιβλίον ἔγραψεν. Αὕτη γὰρ
ἀρίστης ἐρεῦνης ἀκολουθία, πρότερον τὸν γράψαντα ἰδεῖν, εἰ ἄν-
θρωπός ἐστιν, ἢ ὁ Θεός· κἂν μὲν ἄνθρωπος, παρακρουσώμεθα·
20 «μὴ καλέσητε γάρ», φησί, «διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς»· ἂν δὲ
Θεός, δεξώμεθα· ἄνωθεν γάρ ἐστὶ τὸ διδασκαλεῖον τὸ ἡμέτερον·
καὶ γὰρ τοιοῦτον τὸ ἀξίωμα τοῦ θεάτρου τούτου, μηδὲν παρὰ
ἀνθρώπων μανθάνειν, ἀλλὰ παρὰ Θεοῦ δι' ἀνθρώπων.

Δεῖ τοίνυν ἐξετάσαι, τίς ὁ γράψας, καὶ πότε ἔγραψε, καὶ
25 περὶ τίνων, καὶ τίνος ἔνεκεν τῇ ἑορτῇ ταύτῃ νενομοθέτηται αὐτὸ
ἀναγινώσκεσθαι. Τάχα γὰρ οὐκ ἀκούετε διὰ παντός τοῦ ἔτους
ἀναγινωσκομένου τοῦ βιβλίου. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο χρήσιμον· καὶ
μετὰ τοῦτο ζητῆσαι χρῆ, τίνος ἔνεκεν ταύτην ἔχει τὴν ἐπιγρα-

5. Ματθ. 23,8.

6. Δηλ. τῆς Ἐκκλησίας

θόλου ἐσᾶς τοὺς ἴδιους ποὺ ἦρθατε, ἐμπρὸς ἃς σᾶς παραθέσω κάποια τροφή ἀσυνήθιστη καὶ καινούρια. Καὶ λέγω ἀσυνήθιστη καὶ καινούρια ὄχι ὡς πρὸς τὸ πνευματικὸ τραπέζι, ἀλλὰ ἀσυνήθιστη γιὰ τὴ δική σας ἀκρόαση.

3. Τὶς προηγούμενες ἡμέρες σᾶς μίλησα ἀπὸ τὰ ἀποστολικά λόγια καὶ ἀπὸ τὰ εὐαγγελικά, ὅταν μιλοῦσα γιὰ τὸν Ἰούδα· σᾶς μίλησα καὶ ἀπὸ τὰ προφητικά. Σήμερα θέλω νὰ σᾶς μιλήσω ἀπὸ τὶς Πράξεις τῶν ἀποστόλων. Γι' αὐτὸ ὀνόμασα τὴν τροφή ἀσυνήθιστη, καὶ ὄχι ἀσυνήθιστη. Ὁχι ἀσυνήθιστη, γιὰτὶ ἀνήκει στὴ συνέχεια τῶν θείων Γραφῶν, καὶ ἀσυνήθιστη, γιὰτὶ ἴσως ἡ ἀκοή σας δὲν εἶναι συνηθισμένη σὲ τέτοια ἀκρόαση. Πολλοὶ λοιπὸν τὸ βιβλίον αὐτὸ οὔτε κἀν τὸν γνωρίζουν, ἐνῶ πολλοί, μολονότι τὸ θεωροῦν γνωστό, πάλι τὸ παραβλέπουν· ἔτσι γίνεται στοὺς πρῶτους ἢ γνώση καὶ στοὺς ἄλλους ἢ ἀγνοία ἀφορμὴ ἀδιαφορίας. Γιὰ νὰ μάθουν λοιπὸν καὶ ὅσοι τὸ ἀγνοοῦν καὶ ὅσοι νομίζουν πῶς τὸ ξέρουν καλά, ὅτι περιέχει μεγάλο βάθος νοημάτων, εἶναι ἀνάγκη νὰ διορθώσουμε σήμερα καὶ τῶν δύο τὴν ἀδιαφορία. Πρῶτα λοιπὸν πρέπει νὰ μάθουμε ποιὸς ἔγραψε τὸ βιβλίον. Γιὰτὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀριστη ἀκολουθία ἔρευνας, πρῶτα νὰ δοῦμε τὸ συγγραφέα, ἂν εἶναι ἄνθρωπος ἢ ὁ Θεός. Καὶ ἂν βέβαια εἶναι ἄνθρωπος, ἃς τὸ ἀποφύγουμε, γιὰτὶ λέγει, «μὴν ὀνομάσετε κανένα «διδάσκαλον» στὴ γῆ»⁵. Ἄν ὅμως εἶναι ὁ Θεός, ἃς τὸν δεχθοῦμε, γιὰτὶ τὸ δικό μας διδασκαλεῖο εἶναι ἀπὸ τὸν οὐρανόν· γιὰτὶ τέτοια εἶναι ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ θεάτρου⁶, νὰ μὴ μαθαίνει τίποτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Θεὸ μέσω ἀνθρώπων.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξετάσουμε ποιὸς ἦταν ὁ συγγραφέας καὶ πότε τὸ ἔγραψε καὶ γιὰ ποιούς καὶ γιὰ ποιὸ λόγον ἔχει ὀρισθεῖ νὰ διαβάζεται αὐτὴ τὴ γιορτῇ. Ἴσως βέβαια δὲν ἀκοῦτε νὰ διαβάζεται τὸ βιβλίον αὐτὸ κατὰ διάρκειαν ὅλου τοῦ ἔτους. Γιὰτὶ πραγματικὰ καὶ αὐτὸ εἶναι χρήσιμο. Καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὸ πρέ-

φήν, «πράξεις ἀποστόλων». Οὐδὲ γὰρ τὰς ἐπιγραφὰς ἀπλῶς παριέναι χρή, οὐδὲ εὐθέως εἰς τὴν ἀρχὴν ἐμβαλεῖν τῆς συγγραφῆς, ἀλλὰ πρότερον ὁρᾶν τὴν προσηγορίαν τοῦ βιβλίου. Καθὰ περ γὰρ ἐφ' ἡμῶν ἡ κεφαλὴ γνωριμώτερον ποιεῖ τὸ λοιπὸν 5 σῶμα, καὶ ἡ ὄψις ἄνωθεν ἐπικειμένη φανερὸν αὐτὸ ἐργάζεται, οὕτω καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἄνωθεν πρὸ τῆς ὑφῆς ἐπικειμένη ἐπὶ τοῦ μετώπου καταφανέστερον ἡμῖν ποιεῖ τὸ λοιπὸν τῆς γραφῆς. Οὐχ ὁρᾶτε καὶ ἐπὶ τῶν εἰκόνων τοῦτο τῶν βασιλικῶν, ὅτι ἄνω κεῖται μὲν ἡ εἰκὼν, καὶ τὸν βασιλέα ἔχει ἐγγεγραμμένον· κάτω δὲ 10 ἐν τῇ χοϊνικῇ ἐπιγέγραπται τοῦ βασιλέως τὰ τρόπαια, ἡ νίκη, τὰ κατορθώματα;

Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν Γραφῶν ἔστιν ἰδεῖν. Γέγραπται μὲν ἡ εἰκὼν ἡ βασιλικὴ ἄνωθεν· κάτωθεν δὲ ἐπιγέγραπται ἡ νίκη, τὰ τρόπαια, τὰ κατορθώματα. Οὕτω καὶ ἐπιστολὴν ὅταν δεξώ- 15 μεθα, ποιούμεν· οὐκ εὐθέως διαλύομεν τὸν δεσμόν, οὐδὲ εὐθέως τὰ ἐγκείμενα ἔνδοθεν ἀναγινώσκομεν· ἀλλὰ πρότερον τὴν ἔξωθεν ἐπιγραφὴν ἐπερχόμεθα, καὶ ἐξ ἐκείνης μανθάνομεν καὶ τὸν πέμψαντα, καὶ τὸν ὀφείλοντα ὑποδέξασθαι. Καὶ πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἐν μὲν τοῖς βιωτικοῖς τοσαύτη κεχρηῆσθαι σπουδῇ 20 καὶ μὴ θορυβεῖσθαι μηδὲ ταράττεσθαι ἀλλὰ κατὰ τάξιν ἕκαστον ἐπιέναι, ἐνταῦθα δὲ ἀσχάλλειν καὶ εὐθέως ἐπιπηδᾶν τῇ ἀρχῇ;

Βούλεσθε μαθεῖν ὅση τῆς ἐπιγραφῆς ἡ ἰσχὺς; ὅση δύναμις; ὅσος ἀπόκειται θησαυρὸς ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν Γραφῶν; Ἄκούσατε, ἵνα μὴ καταφρονῆτε τῆς ἐπιγραφῆς τῶν θείων Βι- 25 βλίων. Εἰσῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Παῦλος ποτε· ἐν αὐτῷ τῷ βιβλίῳ γέγραπται ἡ ἱστορία αὕτη· εὔρεν ἐν τῇ πόλει οὐχὶ βιβλίον θεῖον, ἀλλὰ βωμὸν εἰδώλων· εὔρεν ἐπιγραφὴν οὕτως ἔχουσαν, «ἀγνώστῳ Θεῷ»· καὶ οὐ παρέδραμεν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ βωμοῦ τὸν βωμὸν καθεῖλε. Παῦλος ὁ ἅγιος, ὁ Πνεύματος

πει νὰ ἀναζητήσουμε γιὰ ποιό λόγο ἔχει αὐτὴ τὴν ἐπιγραφή, «Πράξεις τῶν ἀποστόλων». Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ προσπερνᾶμε ἀπλῶς τὶς ἐπιγραφές, οὔτε νὰ ρίχνουμε τὰ μάτια μας στὴν ἀρχὴ τῆς συγγραφῆς, ἀλλὰ νὰ βλέπουμε πρῶτα τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου. Γιατὶ ὅπως σὲ μᾶς τὸ κεφάλι κάνει γνωστότερο τὸ ὑπόλοιπο σῶμα καὶ τὸ πρόσωπο ποὺ βρίσκεται ψηλὰ καθιστᾷ αὐτὸ φανερό, ἔτσι καὶ ἡ ἐπιγραφή ποὺ βρίσκεται ψηλὰ καὶ τοποθετημένη στὸ μέτωπο πρὶν ἀπὸ τὸ περιεχόμενο μᾶς κάμνει φανερότερο τὸ ὑπόλοιπο τῆς συγγραφῆς. Δὲν τὸ βλέπετε αὐτὸ καὶ στὶς βασιλικές εἰκόνες, ὅτι ἐπάνω βρίσκεται ἡ εἰκόνα καὶ ἔχει ζωγραφισμένο τὸ βασιλιά, ἐνῶ κάτω στὸ περιθώριο εἶναι γραμμένα τὰ τρόπαια τοῦ βασιλιᾶ, ἡ νίκη, τὰ κατορθώματα;

Τὸ ἴδιο λοιπὸν μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς καὶ στὶς Γραφές. Ἐπάνω εἶναι ζωγραφισμένη ἡ εἰκόνα τοῦ βασιλιᾶ καὶ ἀπὸ κάτω εἶναι γραμμένη ἡ νίκη, τὰ τρόπαια, τὰ κατορθώματα. Τὸ ἴδιο κάνουμε καὶ ὅταν λάβουμε μία ἐπιστολή· δὲ σχίζουμε ἀμέσως τὸ φάκελο, οὔτε διαβάζουμε ἀμέσως ὅσα ὑπάρχουν μέσα, ἀλλὰ πρῶτα ἐξετάζουμε τὴν ἐξωτερικὴ ἐπιγραφή καὶ ἀπ' αὐτὴ μαθαίνουμε καὶ τὸν ἀποστολέα καὶ τὸν παραλήπτη. Καὶ πῶς δὲν εἶναι παράλογο γιὰ τὰ βιοτικὰ πράγματα νὰ δείχνουμε τόσο μεγάλο ἐνδιαφέρον καὶ νὰ μὴν ἀνησυχοῦμε, οὔτε νὰ ταραζόμεσθε, ἀλλὰ νὰ κάνουμε τὸ καθένα μὲ τὴ σειρά, ἐνῶ ἐδῶ νὰ ἀδημονοῦμε καὶ νὰ προχωροῦμε ἀμέσως στὴν ἀρχή;

Θέλετε νὰ μάθετε πόση εἶναι ἡ ἰσχὺς τῆς ἐπιγραφῆς; πόση εἶναι ἡ δύναμη τῆς; πόσος θησαυρὸς βρίσκεται στὶς ἀρχές τῶν Γραφῶν; Ἀκοῦστε, γιὰ νὰ μὴν περιφρονεῖτε τὴν ἐπιγραφή τῶν θείων βιβλίων. Πῆγε στὴν Ἀθήνα κάποτε ὁ Παῦλος (σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο εἶναι γραμμένη αὐτὴ ἡ ἱστορία)· βρῆκε στὴν πόλη ὄχι θεῖο βιβλίο, ἀλλὰ ἓνα βωμὸ εἰδώλων· βρῆκε ἐπιγραφή ποὺ ἔλεγε, «στὸν Ἄγνωστο Θεό»⁷, καὶ δὲν τὴν παρέβλεψε, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή τοῦ βωμοῦ γκρέμισε τὸ βωμό. Ὁ ἅγιος

χάριν ἔχων, οὐ παρέδραμε βωμοῦ ἐπίγραμμα, καὶ σὺ ἐπιγραφὴν Γραφῶν παρατρέχεις; ἐκεῖνος οὐκ ἀφῆκεν ἄπερ ἔγραψαν Ἀθηναῖοι εἰδωλολάτραι, καὶ σὺ ἄπερ ἔγραψε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐ νομίζεις εἶναι ἀναγκαῖα; καὶ ποίαν ἔχεις συγγνώμην;

5 Ἀλλὰ γὰρ ἴδωμεν πόσον τὸ κέρδος ἀπὸ τοῦ ἐπιγράμματός ἐστιν. Ὅταν οὖν ἴδῃς ἐπίγραμμα βωμῶ ἔγκεχαραγμένον τοσαύτην παρασχὸν τὴν ἰσχύν, μαθήσῃ ὅτι πολλῶ μᾶλλον τὰ ἐπιγράμματα τῶν θείν Γραφῶν τοῦτο ποιῆσαι δυνήσεται. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ὁ Παῦλος, εὔρε βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο,
10 «ἀγνώστῳ Θεῷ». Τί ἔδει ποιῆσαι; Ἕλληνες πάντες ἦσαν, ἀσεβεῖς πάντες. Τί οὖν ἐχρῆν ποιῆσαι; Ἀπὸ Εὐαγγελίων διαλεχθῆναι; Ἀλλὰ καταγέλων. Ἀλλ' ἀπὸ προφητικῶν καὶ τοῦ νόμου γραμμάτων; Ἀλλ' οὐκ ἐπίστευον. Τί οὖν ἐποίησεν; Ἐπὶ τὸν βωμὸν ἔδραμε καὶ ἀπὸ τῶν ὄπλων τῶν πολεμίων αὐτοῦς ἐχει-
15 ρώσατο. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ λέγει· «ἐγενόμην τοῖς πᾶσι τὰ πάντα, τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος». Εἶδε τὸν βωμὸν, εἶδε τὸ ἐπίγραμμα, ἀνέστη τῷ Πνεύματι. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις· πάντοθεν ποιεῖ κερδαίνειν τοὺς ὑποδεχομένους αὐτήν· τοιαῦτα ἡμῶν τὰ ὄπλα τὰ πνευματικά.
20 «Αἰχμαλωτίζοντες» γάρ, φησί, «πᾶν νόημα πρὸς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ».

Εἶδε τοίνυν τὸν βωμὸν, καὶ οὐκ ἐδειλίασεν· ἀλλὰ μετέστησε τὸν βωμὸν πρὸς ἑαυτόν· μᾶλλον δὲ τὰ γράμματα ἀφείξ, μετέθηκεν αὐτοῦ τὰ νοήματα· καὶ καθάπερ ἐν πολέμῳ στατηγὸς
25 ἰδὼν στρατιώτην ἐν τῇ παρατάξει τῶν πολεμίων γενναῖον, εἶτα λαβόμενος ἀπὸ τῆς κόμης τοῦ στρατιώτου, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ τάξιν αὐτὸν μεταστήσειε καὶ παρασκευάσειεν ὑπὲρ αὐτοῦ πολεμεῖν· οὕτω καὶ ὁ Παῦλος ἐποίησε, καθάπερ ἐν παρατάξει πολεμίων τὸ ἐπίγραμμα εὐρῶν ἐν τῷ βωμῷ γεγραμμένον, πρὸς τὴν

8. Α' Κορ. 9,22. 21. 20.

9. Β' Κορ. 10,5.

Παῦλος, αὐτὸς ποὺ εἶχε τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, δὲν παρέβλεψε τὴν ἐπιγραφή τοῦ βωμοῦ, καὶ σὺ παραβλέπεις τὴν ἐπιγραφή τῶν Γραφῶν; Ἐκεῖνος δὲν ἄφησε αὐτὰ ποὺ ἔγραψαν οἱ εἰδωλόλατρες Ἀθηναῖοι, καὶ σὺ αὐτὰ ποὺ ἔγραψε τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲ νομίζεις πὼς εἶναι ἀναγκαῖα; Καὶ ποιά συγγνώμη θὰ ἔχεις;

Ἄλλὰ ἄς δοῦμε πόσο εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή. Ὅταν λοιπὸν δεῖς νὰ παρέχει τόση μεγάλη δύναμη μιὰ ἐπιγραφή ποὺ εἶναι χαραγμένη σὲ βωμό, θὰ μάθεις ὅτι πολὺ περισσότερο θὰ μπορέσουν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ οἱ ἐπιγραφές τῶν θείων Γραφῶν. Ἦρθε στὴν πόλη ὁ Παῦλος, βρῆκε ἓνα βωμό μὲ τὴν ἐπιγραφή «στὸν Ἄγνωστο Θεό». Τί ἔπρεπε νὰ κάνει; Ὅλοι ἦταν Ἑλληνας, ὅλοι ἀσεβεῖς. Τί ἔπρεπε λοιπὸν νὰ κάνει; Νὰ τοὺς μιλήσει ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια; Ἀλλὰ θὰ τὸν περιγελοῦσαν. Μήπως ἀπὸ τὰ προφητικά καὶ τὰ βιβλία τοῦ νόμου; Ἀλλὰ δὲ θὰ πίστευαν. Τί λοιπὸν ἔκανε; Ἐτρεξε στὸ βωμό καὶ ἀπὸ τὰ ὅπλα τῶν ἐχθρῶν αἰχμαλώτισε αὐτούς. Καὶ αὐτὸ σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ λέγει· «γιὰ ὅλους ἔγιναν τὰ πάντα· στοὺς Ἰουδαίους συμπεριφέρθηκα σὰν Ἰουδαῖος, στοὺς ἐθνικοὺς σὰν ἄνομος»⁸. Εἶδε τὸ βωμό, εἶδε τὴν ἐπιγραφή, παρακινήθηκε ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος· ἀπὸ παντοῦ κάνει νὰ κερδίζουν αὐτοὶ ποὺ τὴν ὑποδέχονται. Τέτοια εἶναι τὰ πνευματικά μας ὅπλα. Γιατὶ λέγει· «μ' αὐτὰ αἰχμαλωτίζουμε κάθε σκέψη καὶ τὴν κάνουμε νὰ ὑπακούει στὸ Χριστό»⁹.

Εἶδε λοιπὸν τὸ βωμό καὶ δὲ δειλίασε, ἀλλὰ μετέφερε τὸ βωμό πρὸς τὸν ἑαυτὸ του· ἢ καλύτερα, ἀφήνοντας τὰ γράμματα, ἄλλαξε τὰ νοήματά του. Καὶ ὅπως στὸν πόλεμο ἓνας στρατηγὸς ὅταν δεῖ στὴν παράταξη τῶν ἐχθρῶν ἓνα γενναῖο στρατιώτη, ἀφοῦ τὸν ἀρπάξει ἀπὸ τὰ μαλλιά στὴ συνέχεια τὸν μεταφέρει στὴ δική του παράταξη καὶ τὸν κάνει νὰ πολεμᾷ γι' αὐτόν, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος ἔκαμε· ἀφοῦ βρῆκε τὴ γραμμένη ἐπιγραφή στὸ βωμό σὰν σὲ παράταξη ἐχθρῶν, τὴ μετέφερε στὴ δική του

ἑαυτοῦ τάξιν μετέστησεν, ἵνα μετὰ Παύλου τοῖς Ἀθηναίοις πο-
 λεμῆ, ἀλλ' οὐ μετὰ Ἀθηναίων τὸν Παῦλον βάλλη· ξίφος γὰρ ἦν
 τῶν Ἀθηναίων, μάχαιρα ἦν τῶν πολεμίων τὸ ἐπίγραμμα ἐκεῖ-
 νο, ἀλλ' αὐτὴ ἢ μάχαιρα τῶν πολεμίων τὴν κεφαλὴν ἐξέτεμεν.
 5 Οὐκ ἦν οὕτω θαυμαστόν, εἰ τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ ὄπλοις ἐχειρώ-
 σατο· τοῦτο γὰρ κατὰ λόγον συμβαίνει· τὸ γὰρ καινὸν καὶ παρά-
 δοξον, ὅταν τὰ τῶν πολεμίων ὄπλα ταῦτα μηχανήματα τοῖς πο-
 λεμίοις προσάγηται· ὅταν τὸ ξίφος, ὃ καθ' ἡμῶν βαστάζουσι,
 τοῦτο αὐτοῖς τὴν καιρίαν ἐπαγάγη πληγὴν.
 10 4. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ Πνεύματος δύναμις. Οὕτω καὶ ὁ Δαβὶδ
 ἐποίησέ ποτέ· ἐξῆλθε γυμνὸς τῶν ὄπλων, ἵνα φανῆ γυμνὴ ἡ τοῦ
 Θεοῦ χάρις. Μηδὲν γάρ, φησὶν ἀνθρώπινον ἔστω, ὅταν Θεὸς
 ὑπὲρ ἡμῶν πολεμῆ. Ἐξῆλθε τοίνυν γυμνὸς τῶν ὄπλων, καὶ κα-
 τήνευκε τὸν πύργον ἐκεῖνον. Εἶτα, ἐπειδὴ ὄπλα οὐκ εἶχε, δρα-
 15 μῶν ἤρπασε τὴν μάχαιραν τοῦ Γολιάθ, καὶ οὕτω τὴν κεφαλὴν
 ἐξέτεμε τὴν τοῦ βαρβάρου· οὕτω καὶ Παῦλος ἐποίησεν ἐπὶ τοῦ
 ἐπιγράμματος τούτου. Καὶ ἵνα σαφέστερος γένηται ὁ τῆς νίκης
 τρόπος καὶ τὴν δύναμιν ὑμῖν τοῦ ἐπιγράμματος ἐρῶ.

Εὔρε τοίνυν ὁ Παῦλος ἐν Ἀθήναις βωμόν, ἐν ᾧ ἐπεγέγρα-
 20 πτο, «ἀγνώστῳ Θεῷ». Τίς δὲ ἦν ὁ ἀγνοούμενος, ἀλλ' ἢ ὁ Χρι-
 στός; Εἶδες πῶς ἐξηχμαλώτισε τὸ ἐπίγραμμα, οὐκ ἐπὶ κακῶ
 τῶν γραψάντων, ἀλλ' ἐπὶ σωτηρίᾳ αὐτῶν καὶ προνοίᾳ; Τί οὖν;
 Οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὸν Χριστὸν ἔγραψαν τοῦτο, φησὶν; Εἰ διὰ τὸν
 Χριστὸν ἔγραψαν οἱ Ἀθηναῖοι, οὐκ ἦν οὕτω θαυμαστόν· ἀλλὰ
 25 τοῦτό ἐστι τὸ θαυμαστόν, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἄλλως ἔγραψαν, οὗτος
 δὲ ἴσχυσεν ἄλλως αὐτὸ μεταβαλεῖν. Πρότερον ἀναγκαῖον εἶπειν
 τίνος ἕνεκεν οἱ Ἀθηναῖοι ἔγραψαν, «ἀγνώστῳ Θεῷ». Τίνος οὖν

10. Γιὰ τὴν νίκη τοῦ Δαβὶδ ἐπὶ τοῦ Γολιάθ βλ. Α' Βασ. 17,1-54.

παράταξη, για να πολεμάει μαζί με τὸν Παῦλο τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ νὰ μὴ βάλλει μαζί με τοὺς Ἀθηναίους ἐναντίον τοῦ Παύλου. Γιατὶ ἡ ἐπιγραφή ἐκείνη ἦταν ξίφος τῶν Ἀθηναίων, μαχαίρι τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ τὸ μαχαίρι αὐτὸ ἔκοψε τὸ κεφάλι τῶν ἐχθρῶν. Δὲ θὰ ἦταν τόσο θαυμαστὸ ἂν τοὺς αἰχμαλώτιζε μετὰ τὰ δικά του ὄπλα· γιατί αὐτὸ εἶναι λογικὸ νὰ συμβαίνει. Ἀλλὰ τὸ πρωτάκουστο καὶ παραδόξο εἶναι, ὅταν τὰ ἴδια τὰ ὄπλα τῶν ἐχθρῶν ὀδηγοῦνται σὰν πολεμικὲς μηχανὲς ἐναντίον τους, ὅταν τὸ ξίφος ποῦ βαστάζουν ἐναντίον μας, αὐτὸ τὸ ἴδιο τοὺς ἐπιφέρει τὸ θανάσιμο χτύπημα.

4. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ δύναμη τοῦ Πνεύματος. Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ Δαβὶδ κάποτε. Βγήκε χωρὶς ὄπλα νὰ πολεμήσει, γιὰ νὰ φανεῖ καθαρὰ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ τίποτε τὸ ἀνθρώπινο, λέγει, ἂς μὴν ὑπάρχει, ὅταν ὁ Θεὸς πολεμάει γιὰ μᾶς. Βγήκε λοιπὸν χωρὶς ὄπλα καὶ ἔριξε κάτω τὸν πύργο ἐκεῖνον. Ἐπειτα, ἐπειδὴ δὲν εἶχε ὄπλα, ἔτρεξε καὶ πῆρε τὸ μαχαίρι τοῦ Γολιάθ, καὶ ἔτσι ἔκοψε τὸ κεφάλι τοῦ βαρβάρου¹⁰. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ Παῦλος ἔκαμε μετὰ τὴν ἐπιγραφή αὐτή. Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ πιὸ κατανοητὸς ὁ τρόπος τῆς νίκης, θὰ σᾶς πῶ καὶ τὴ δύναμη τῆς ἐπιγραφῆς.

Βρῆκε λοιπὸν ὁ Παῦλος στὴν Ἀθήνα βωμό, ἐπάνω στὸν ὁποῖο εἶχε τεθεῖ ἡ ἐπιγραφή «στὸν Ἄγνωστο Θεό». Ποιὸς ὅμως ἦταν ἐκεῖνος τὸν ὁποῖο ἀγνοοῦσαν, παρὰ μόνον ὁ Χριστός; Εἶδες πῶς αἰχμαλώτισε τελείως τὴν ἐπιγραφή, ὄχι γιὰ κακὸ ἐκείνων ποῦ τὴν ἔγραψαν, ἀλλὰ γιὰ δική τους σωτηρία καὶ πρόνοια; Τί λοιπόν; Οἱ Ἀθηναῖοι, λέγει, ἔγραψαν τὴν ἐπιγραφή αὐτὴ γιὰ τὸ Χριστό; Ἄν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἔγραψαν γιὰ τὸ Χριστό, δὲ θὰ ἦταν τόσο θαυμαστό· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι τὸ θαυμαστό, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνοι τὴν ἔγραψαν μετὰ ἄλλο νόημα, αὐτὸς ὅμως μπόρεσε νὰ τῆς ἀλλάξῃ νόημα. Πρῶτα εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦμε γιὰ ποιὸ λόγο οἱ Ἀθηναῖοι ἔγραψαν, «στὸν Ἄγνωστο Θεό».

ἐνεκεν ἔγραψαν; Πολλοὺς εἶχον θεοὺς ἐκεῖνοι, μᾶλλον δὲ πολλοὺς δαίμονας· «πάντες γὰρ οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια». Εἶχον καὶ ἐπιχωρίους, καὶ ξένους. Ὁρᾶτε ὅσος ὁ κατάγελως. Εἰ γὰρ Θεός ἐστιν, οὐκ ἔστι ξένος· τῆς γὰρ οἴκουμένης ἀπάσης Δε-
5 σπότης ἐστί. Τούτων τοίνυν τοὺς μὲν παρὰ πατέρων εἶχον δεξάμενοι, τοὺς δὲ ἀπὸ τῶν πλησίον ἐθνῶν, οἷον ἀπὸ Σκυθῶν, ἀπὸ Θρακῶν, ἀπὸ Αἰγυπτίων· καὶ εἰ τῆς ἕξωθεν παιδείσεως ἦτε ἔμπειροι, καὶ ταύτας ἂν ὑμῖν ἀνέγνων τὰς ἱστορίας πάσας.

Ἐπεὶ οὖν οὐκ ἐξ ἀρχῆς πάντας ἐδέξαντο, ἀλλὰ κατὰ μι-
10 κρὸν εἰσηνέχθησαν αὐτοῖς, οἱ μὲν ἐπὶ τῶν πατέρων, οἱ δὲ ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἑαυτῶν, συνελθόντες εἶπον πρὸς ἀλλήλους· ὅτι ὡσπερ τούτους ἠγνοοῦμεν, φασίν, ἔπειτα ὕστερον αὐτοὺς ἐδέξαμεθα καὶ ἐγνωρίσαμεν, οὕτω συμβαίνει καὶ ἄλλον εἶναι ἀγνοούμενον, καὶ ὄντα μὲν Θεόν, οὐ γνωριζόμενον δὲ ὑφ' ἡμῶν· καὶ
15 διὰ τοῦτο λανθάνει ἀμελούμενος καὶ μηδὲ θεραπευόμενος'. Τί οὖν ἵνα γένηται; Ἔστησαν βωμὸν καὶ ἔγραψαν, «ἀγνώστῳ Θεῷ», τοῦτο λέγοντες διὰ τοῦ ἐπιγράμματος· ὅτι 'καὶ εἴ τίς ἐστι θεὸς ἕτερος οὐδέπω γνωρισθεὶς ἡμῖν, κακεῖνον θεραπεύσωμεν'. Ὅρα ὑπερβολὴν δεισιδαιμονίας. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἀρχόμενος
20 ἔφη, «κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς ὀρώ»· οὐ γὰρ τοὺς γνωρίμους ὑμῖν δαίμονας θεραπεύετε μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς οὐδέπω γνωρισθέντας ὑμῖν. Ἐκεῖνοι μὲν διὰ τοῦτο ἐπέγραψαν, «ἀγνώστῳ Θεῷ», ὁ δὲ Παῦλος ἠρμήνευσεν. Οἱ μὲν γὰρ τοῦτο περὶ ἄλλων ἔλεγον, αὐτὸς δὲ αὐτὸ μετέστησεν ἐπὶ τὸν Χριστόν,
25 αἰχμαλωτίσας τὸ νόημα καὶ μεθ' ἑαυτοῦ στήσας ἐν τῇ παρατάξει τῇ ἑαυτοῦ· «ὄν γὰρ ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε ὑμεῖς, τοῦτον ἐγὼ

---

11. Ψαλμ. 95,5.

12. Πράξ. 17,22.

Γιὰ ποιὸ λοιπὸν λόγῳ ἔγραψαν; Ἐκεῖνοι εἶχαν πολλοὺς θεοὺς, ἢ καλύτερα πολλοὺς δαίμονες. Γιατὶ «ὄλοι οἱ θεοὶ τῶν ἐθνικῶν εἶναι δαιμόνια»¹¹. Εἶχαν καὶ τοπικοὺς, εἶχαν καὶ ξένους. Βλέπετε πόσος εἶναι ὁ ἐμπαιγμὸς. Ἄν πραγματικῶς εἶναι θεός, δὲν εἶναι ξένος, γιατί εἶναι Κύριος ὅλης τῆς οἰκουμένης. Ἄπ' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς θεοὺς ἄλλους τοὺς δέχθησαν ἀπὸ τοὺς πατέρες τους, ἄλλους ἀπὸ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς, ὅπως ἀπὸ τοὺς Σκύθες, ἀπὸ τοὺς Θράκες, ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους· καὶ ἂν κατείχατε τὴν ἑλληνικὴ παιδεία, θὰ μπορούσα νὰ σᾶς διαβάσω ὅλες αὐτὲς τὶς ἱστορίες.

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν τοὺς δέχθησαν ὅλους ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀλλὰ σιγὰ-σιγὰ ἐμφανίσθησαν σ' αὐτοὺς, ἄλλοι στὴν ἐποχὴ τῶν πατέρων τους καὶ ἄλλοι στὴ γενιὰ τῆ δικῆ τους, συγκεντρώθηκαν καὶ εἶπαν μεταξύ τους· ὅπως ἀκριβῶς ἀγνοοῦσαμε αὐτοὺς', λέγουν, 'καὶ στὴ συνέχεια τοὺς δεχθήκαμε καὶ τοὺς γνωρίσαμε, ἔτσι συμβαίνει νὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλος ἀγνωστος, ὁ ὁποῖος εἶναι βέβαια Θεός, ἀλλὰ δὲν τὸν γνωρίζουμε ἐμεῖς· καὶ γι' αὐτὸ μένει παραμελημένος καὶ χωρὶς νὰ λατρεύεται'. Τί λοιπὸν ἔπρεπε νὰ γίνῃ; Ἔστησαν ἓνα βωμὸ καὶ ἔγραψαν, «στὸν Ἄγνωστο Θεό», λέγοντας αὐτὸ μὲ τὴν ἐπιγραφή· ὅτι δηλαδή, 'καὶ ἂν ὑπάρχει κάποιος ἄλλος θεός πού δὲν τὸν γνωρίσαμε ἀκόμη, ἂς τὸν λατρεύσουμε καὶ ἐκεῖνον. Πρόσεχε ὑπερβολικὴ εὐλάβεια. Γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος στὴν ἀρχὴ τοῦ λόγου του εἶπε, «σᾶς βλέπω εὐλαβέστατους ἀπὸ κάθε ἀποψη»¹², γιατί δὲ λατρεύετε μόνο τοὺς γνωστοὺς σας θεοὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς πού δὲ γνωρίσατε ἀκόμη. Ἐκεῖνοι βέβαια γι' αὐτὸ ἔγραψαν τὴν ἐπιγραφή, «στὸν Ἄγνωστο Θεό», ἐνῶ ὁ Παῦλος τὴν ἐξήγησε. Γιατὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγαν αὐτὸ γιὰ ἄλλους, αὐτὸς ὅμως τὸ μετέφερε στὸ Χριστὸ, αἰχμαλωτίζοντας τὸ νόημα καὶ τοποθετώντας το μαζί του στὴ δικὴ του παράταξη. «Γιατί», λέγει, «αὐτὸν πού ἐσεῖς λατρεύετε χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζετε, αὐτὸν ἐγὼ τώρα σᾶς

καταγγέλλω», φησίν· ἄγνωστος γὰρ Θεὸς οὐδεὶς ἄλλος ἐστὶν ἢ ὁ Χριστός.

Καὶ ὄρα σύνεσιν πνευματικὴν. Ἐμελλον αὐτῷ μετὰ ταῦτα ἐγκαλεῖν, ὅτι ἔξενίζοντα εἰσφέρεις δόγματα εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν, 5 ὅτι κανοτομεῖς, ὅτι θεὸν εἰσφέρεις, ὃν οὐκ ἴσμεν'. Βουλόμενος τοίνυν ἀπαλλαγῆναι τῆς ὑποψίας τῆς κατὰ τὴν καινοτομίαν καὶ δεῖξαι ὅτι οὐ ξένον κηρύττει θεόν, ἀλλ' ὃν προλαβόντες διὰ τῆς θεραπείας ἐτίμησαν, ἐπήγαγε καὶ εἶπεν· ὅτι «ὃν ἄγνοοῦντες εἰσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν». Ὑμεῖς με προελάβετε, 10 φησίν· ἔφθασεν ὑμῶν ἡ θεραπεία τὸ ἐμὸν κήρυγμα. Μὴ τοίνυν ἐγκαλεῖτε, ὅτι ξένον εἰσφέρω θεόν· τοῦτον γὰρ καταγγέλλω, ὃν ὑμεῖς ἄγνοοῦντες θεραπεύετε, οὐκ ἀξίῳ μὲν αὐτοῦ τρόπῳ, θεραπεύετε δὲ ὁμῶς. Οὐ γὰρ τοιοῦτος βωμὸς ἴσταται τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ βωμὸς ἔμψυχος καὶ πνευματικός· ἀλλ' ἀπὸ τούτου ὑμᾶς 15 καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀναγαγεῖν δύναμαι. Οὕτω καὶ Ἰουδαῖοι τὸ παλαιὸν ἐθεράπευον· ἀλλ' ἀπέστησαν ἀπὸ τῆς σωματικῆς θεραπείας καὶ ἤλθον ἐπὶ τὴν πνευματικὴν οἱ πιστεύσαντες ἅπαντες.

Εἶδες σοφίαν Παύλου; εἶδες σύνεσιν; εἶδες πῶς αὐτοῦς ἐχειρώσατο, οὐκ ἀπὸ Εὐαγγελίων, οὐκ ἀπὸ προφητικῶν, ἀλλὰ 20 ἀπὸ ἐπιγράμματος; Μὴ παράτρεχε τοίνυν, ἀγαπητέ, τὴν ἐπιγραφὴν τῶν θείων λογίων· ἂν μὲν νήφης καὶ ἐγρήγορος ᾦς, καὶ ἐν ἀλλοτρίοις εὐρίσκεις τι χρήσιμον· ἂν δὲ ράθυμος καὶ ἀναπεπτωκώς, οὐδὲ ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν ἔσται σοί τι πλεόν. Ὡσπερ γὰρ ὁ εἰδὼς κερδαίνειν, πανταχόθεν κερδαίνει· οὕτω καὶ ὁ μὴ 25 εἰδὼς, κἂν θησαυρὸν εὔρη, κενὸς ἄπεισι.

Βούλεσθε εἶπω καὶ ἕτερόν τι τοιοῦτον ἐπιχείρημα, ὃπερ ἄλλος μὲν μεθ' ἐτέρας ἐφθέγγετο διανοίας, ὁ δὲ εὐαγγελιστῆς πρὸς ἑαυτὸν μετέθηκε τῶν εἰρημένων τὴν δύναμιν; Οὐκοῦν

κάνω γνωστό»¹³. Γιατι ἄγνωστος Θεὸς δὲν εἶναι κανεὶς ἄλλος παρὰ μόνο ὁ Χριστός.

Καὶ πρόσεχε πνευματικὴ σύνεση. Ἐπρόκειτο ὕστερα ἀπ' αὐτὰ νὰ τὸν κατηγορήσουν, λέγοντας, 'παρουσιάζεις ξένες διδασκαλίες στὰ αὐτιά μας, καινοτομεῖς, φέρνεις ἓνα θεὸ πὺ δὲν τὸν γνωρίζουμε'. Θέλοντας λοιπὸν ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ὑποψία τῆ σχετικῆ μὲ τὴν καινοτομία καὶ ν' ἀποδείξει ὅτι δὲν κηρύττει ξένο θεό, ἀλλὰ ἐκεῖνον πὺ προκαταβολικὰ τίμησαν μὲ τὴ λατρεία, πρόσθεσε καὶ εἶπε· «αὐτὸν πὺ ἐσεῖς λατρεύετε χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζετε, αὐτὸν ἐγὼ τώρα σᾶς κάνω γνωστό». Ἐσεῖς μὲ προλάβετε, λέγει· ἡ λατρεία σας πρόφθασε τὸ κήρυγμά μου. Μὴ λοιπὸν μὲ κατηγορεῖτε ὅτι φέρνω ξένο θεό, γιατί σᾶς κάνω γνωστὸ αὐτὸν πὺ ἐσεῖς λατρεύετε χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζετε, ὄχι βέβαια μὲ τὸν τρόπο πὺ τοῦ ἀξίζει, ἀλλ' ὅμως τὸν λατρεύετε. Γιατὶ δὲ στήνεται στὸ Χριστὸ τέτοιος βωμός, ἀλλὰ βωμὸς ἔμψυχος καὶ πνευματικός· μπορῶ ὅμως ἀπ' αὐτὸν νὰ σᾶς ὀδηγήσω σ' ἐκεῖνον. Ἔτσι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι λάτρευαν παλιὰ, ἀλλὰ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴ σωματικὴ λατρεία καὶ ἦρθαν στὴν πνευματικὴ ὅλοι ὅσοι πίστεψαν.

Εἶδες σοφία Παύλου; εἶδες σύνεση; εἶδες πῶς τοὺς αἰχμαλώτισε, ὄχι ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια, ὄχι ἀπὸ τὰ προφητικὰ βιβλία, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή; Μὴν παραβλέπεις λοιπὸν, ἀγαπητέ, τὴν ἐπιγραφή τῶν θείων λογίων. Ἄν εἶσαι νηφάλιος καὶ προσεκτικός, καὶ στὰ ξένα βρίσκεις κάτι χρήσιμο· ἂν ὅμως εἶσαι ἀδιάφορος καὶ νωθρός, οὔτε ἀπὸ τίς θεῖες Γραφές θὰ ὑπάρξει γιὰ σένα κάτι περισσότερο. Γιατὶ, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος πὺ γνωρίζει νὰ κερδίζει, κερδίζει ἀπὸ παντοῦ, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πὺ δὲ γνωρίζει, ἀκόμα καὶ θησαυρὸ νὰ βρεῖ, φεύγει ἄδειος.

Θέλετε νὰ σᾶς πῶ καὶ κάποιο ἄλλο ἐπιχείρημα, πὺ ἄλλος τὸ εἶπε μὲ διαφορετικὸ νόημα καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς μετέφερε στὸν ἑαυτὸ του τὴ δύναμη τῶν λεχθέντων; Λοιπὸν προσέχετε

προσέχετε ἀκριβῶς, ἵνα μάθητε, ὅτι κάκεῖνος ἠχμαλώτισε τὸ νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ· ἵνα μάθητε, ὅτι εἰ τὰ ἀλλότρια αἰχμαλωτίζειν δυνάμεθα, πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς οἰκείοις ἐμπορευσόμεθα καὶ κερδανοῦμεν. Ὁ Καϊάφας ἀρχιερεὺς ἦν τοῦ 5 ἐνιαυτοῦ ἐκείνου· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς ἰουδαϊκῆς ἐγένετο πονηρίας· κατήσχυνον γὰρ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, ὠνητοὺς ποιήσαντες ἀρχιερέας. Ἐμπροσθεν δὲ οὐχ οὕτως ἦν, ἀλλὰ τῇ τελευτῇ μόνῃ κατελύετο ἡ ἱερωσύνη τοῦ ἀρχιερέως· τότε δὲ καὶ ζῶντες παρελύοντο τῆς τιμῆς. Ἀρχιερεὺς τοίνυν ὢν τοῦ ἐνιαυ- 10 τοῦ ἐκείνου ὁ Καϊάφας, καθώπλιζε κατὰ τοῦ Χριστοῦ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἔλεγεν· ὅτι δεῖ τοῦτον ἀποθανεῖν, ἐγκαλεῖν μὲν οὐδὲν ἔχων, βασκανία δὲ τηκόμενος.

Τοιοῦτον γὰρ ὁ φθόνος· τῶν εὐεργεσιῶν τοιαύτας ἀποδίδωσι τὰς ἀμοιβάς. Ὅθεν καὶ τὴν αἰτίαν διδάσκων τῆς ἐπιβου- 15 λῆς ἔλεγε· «συμφέρει ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται». Τούτου τοῦ ρήματος ἡ δύναμις ὄρα πῶς μεθ' ἡμῶν ἐγένετο· ἵνα μάθῃς ὅτι τὸ μὲν ρῆμα ἦν τοῦ ἱερέως, τὸ δὲ νόημα ἠδυνήθη γενέσθαι πνευματικόν. «Συμφέρει ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται». «Τοῦτο δὲ 20 οὐκ ἔλεγεν ἀφ' ἑαυτοῦ», φησὶν, «ἀλλ' ὅτι ἀρχιερεὺς ἦν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, προεφήτευσεν», ὅτι δεῖ τὸν Χριστὸν ἀποθανεῖν, οὐ μόνον ὑπὲρ Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὅλου τοῦ ἔθνους· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν, ὅτι «συμφέρει ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται». Εἶδες δύναμιν Θεοῦ, πῶς τὴν 25 γλῶτταν τῶν ἐχθρῶν ἀναγκάζει τὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας λέγειν;

5. Ἴνα μὲν οὖν μὴ παρατρέχωμεν τὰς ἐπιγραφὰς τῶν θείων Γραφῶν, ἀρκούντως ταῦτα εἴρηται, ἐὰν μνημονεύητε· ἐβουλό-

---

14. Ἰω. 11,50.

15. Ἰω. 11,51.

πάρα πολύ, για να μάθετε πώς και εκείνος αιχμαλώτισε τὸ νόημα πρὸς ὑπακοήν τῶν ἀνθρώπων στὸ Χριστό, για να μάθετε πώς, ἂν μπορούμε να αιχμαλωτίζουμε τὰ ξένα, πολὺ περισσότερο θὰ ἐμπορευθοῦμε στὰ δικά μας καὶ θὰ κερδίσουμε. Ὁ Καϊάφας ἦταν ἀρχιερέας τὸ χρόνο ἐκεῖνον. Γιατὶ καὶ τοῦτο ἦταν ἔργο τῆς κακίας τῶν Ἰουδαίων, καθόσον ἀτίμαζαν τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης, κάνοντας ἀρχιερεῖς πὺ ἀγόραζαν τὸ ἀξίωμά τους. Πιὸ μπροστὰ δὲ συνέβαιναν ἔτσι τὰ πράγματα, ἀλλὰ μόνο μὲ τὸ θάνατο λυνόταν ἡ ἱερωσύνη τοῦ ἀρχιερέα· τότε ὁμως ἔχαναν τὸ ἀξίωμα καὶ ἐνῶ ζοῦσαν. Ὁ Καϊάφας λοιπὸν ἦταν ἀρχιερέας για τὸ χρόνο ἐκεῖνον καὶ ὄπλιζε τοὺς Ἰουδαίους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔλεγε ὅτι πρέπει αὐτὸς να πεθάνει, χωρὶς βέβαια να μπορεῖ να τοῦ ἀπευθύνει καμιά κατηγορία, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλειωνε ἀπὸ τὸ φθόνο.

Πραγματικὰ τέτοιος εἶναι ὁ φθόνος· στὶς εὐεργεσίες ἀνταποδίδει τέτοιες ἀμοιβές. Γι' αὐτὸ διδάσκοντας καὶ τὴν αἰτία τῆς ἐπιβουλῆς ἔλεγε· «μᾶς συμφέρει να πεθάνει ἓνας ἄνθρωπος, παρὰ ν' ἀφανισθεῖ ὁλόκληρο τὸ ἔθνος»¹⁴. Πρόσεχε μὲ ποιὸ τρόπο τάχθηκε μαζί μας ἡ δύναμη αὐτοῦ τοῦ λόγου, για να μάθεις πὺς ὁ λόγος βέβαια ἦταν τοῦ ἱερέα, ἀλλὰ τὸ νόημά του μπόρεσε να γίνει πνευματικὸ. «Μᾶς συμφέρει να πεθάνει ἓνας ἄνθρωπος, παρὰ ν' ἀφανισθεῖ ὁλόκληρο τὸ ἔθνος». «Αὐτὸ δὲν τὸ ἔλεγε ἀπὸ μόνος του», λέγει ὁ εὐαγγελιστής, «ἀλλ' ἐπειδὴ ἦταν ἀρχιερέας για τὸ χρόνο ἐκεῖνον προφήτεψε»¹⁵, ὅτι πρέπει ὁ Χριστὸς να πεθάνει, ὄχι μόνο για τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ για ὁλόκληρο τὸ ἔθνος. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε πὺς «εἶναι συμφέρον μας να πεθάνει ἓνας ἄνθρωπος, παρὰ ν' ἀφανισθεῖ ὁλόκληρο τὸ ἔθνος». Εἶδες τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, πὺς ἀναγκάζει τὴ γλῶσσα τῶν ἐχθρῶν να μιλάει για τὴν ἀλήθεια;

5. Για να μὴ παρατρέχουμε λοιπὸν τὶς ἐπιγραφές τῶν θείων Γραφῶν εἶναι ἀρκετὰ αὐτὰ πὺς λέχθηκαν, ἂν τὰ διατηρεῖτε στὴ

μην δὲ εἰπεῖν καὶ τίς ὁ γράψας τὸ βιβλίον καὶ πότε καὶ τίνος ἔνεκεν ἔγραψεν. Ἀλλὰ τέως ταῦτα κατέχωμεν· ἐκεῖνα δὲ εἰς τὴν ἐπιούσαν, ἂν ὁ Θεὸς θέλῃ, ἀποδώσομεν. Βούλομαι γὰρ λοιπὸν πρὸς τοὺς νεοφωτίστους ἀγαγεῖν τὸν λόγον. Νεοφωτίστους δὲ 5 λέγω, οὐχὶ τοὺς πρὸ δύο καὶ τριῶν, οὐδὲ πρὸ δέκα ἡμερῶν φωτισθέντας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸ ἐνιαυτοῦ καὶ τοὺς πρὸ πλείονος χρόνου· καὶ γὰρ καὶ τούτους οὕτω χρῆ καλεῖν. Εἰ γὰρ πολλὴν σπουδὴν ἐπιδεικνύμεθα περὶ τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν, ἔξεστι καὶ μετὰ δέκα ἔτη εἶναι νεοφωτίστους, ἂν τὴν νεότητα τὴν ἀπὸ 10 τοῦ φωτίσματος ἐγγινομένην ἡμῖν διασώσωμεν. Οὐδὲ γὰρ ὁ χρόνος ποιεῖ νεοφώτιστον, ἀλλ' ὁ βίος ὁ καθαρὸς· ἐγχωρεῖ γὰρ καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἀπολέσαι τὸ ἀξίωμα τῆς προσηγορίας τὸν μὴ προσέχοντα.

Καὶ τούτου παράδειγμα ὑμῖν ἔρω, πῶς νεοφώτιστος εὐθέως 15 ὡς ἀπώλεσε μετὰ δύο ἡμέρας καὶ τὴν χάριν τοῦ νεοφωτίστου καὶ τὴν τιμὴν. Λέγω δὲ τὸ παράδειγμα, ἵνα ἰδόντες τὸ πτώμα, ἀσφαλίσθητε τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ἐστώτων ὑμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ὑπεσκελισμένων διορθοῦσθαι χρῆ καὶ θεραπεύειν. Σίμων ὁ μάγος μεταβάλετο, φησί, καὶ βα- 20 πτισθεὶς προσκαρτερῶν ἦν τῷ Φιλίππῳ, θεωρῶν τὰ σημεῖα· ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εὐθέως ἐπανῆλθεν ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ κακίαν, καὶ διὰ χρημάτων ἐβούλετο τὴν σωτηρίαν πρίασθαι. Τί οὖν φησι τῷ νεοφωτίστῳ ὁ Πέτρος; «Εἰς χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὄρω σε ὄντα· διὸ δεῆθητι τοῦ Κυρίου, εἰ ἄρα 25 ἀφεθήσεται σοι ἡ κακία αὕτη». Οὕπω ἀνέβη εἰς τοὺς ἀγῶνας, καὶ εὐθέως ἔπεσεν εἰς πτώμα ἀσύγγνωστον.

Ὡσπερ οὖν ἔστι μετὰ δύο ἡμέρας πεσεῖν καὶ ἀπολέσαι τὴν προσηγορίαν τοῦ νεοφωτίστου καὶ τὴν χάριν, οὕτω καὶ μετὰ

μνήμη σας. Ἦθελα ὁμῶς νὰ σᾶς πῶ καὶ ποιὸς εἶναι ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου καὶ πότε καὶ γιὰ ποιό σκοπὸ τὸ ἔγραψε. Ἀλλὰ πρῶτα ἄς κάνουμε κτῆμα μας αὐτά, καὶ ἐκεῖνα ἄς τὰ ἀποδώσουμε αὔριο, ἂν θέλει ὁ Θεός. Γιατὶ θέλω στὴ συνέχεια νὰ φέρω τὸ λόγο στοὺς νεοφώτιστους. Καὶ νεοφώτιστους λέγω ὄχι μόνο ἐκείνους ποὺ βαπτίσθηκαν πρὶν ἀπὸ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρες οὔτε πρὶν ἀπὸ δέκα, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ βαπτίσθηκαν πρὶν ἀπὸ περισσότερο καιρὸ, γιατί βέβαια καὶ αὐτοὺς ἔτσι πρέπει νὰ τοὺς ὀνομάζουμε. Γιατί, ἂν δείχνουμε μεγάλη φροντίδα γιὰ τὴν ψυχὴ μας, εἶναι δυνατὸ καὶ ὕστερα ἀπὸ δέκα χρόνια νὰ εἴμαστε νεοφώτιστοι, ἂν διατηρήσουμε τὴ νεότητα ποὺ ἀπὸ τὸ βάπτισμα γεννιέται μέσα μας. Γιατὶ δὲν κάνει κάποιον νεοφώτιστο ὁ χρόνος, ἀλλᾶ ἡ καθαρὴ ζωὴ, ἀφοῦ ὁποῖος δὲν προσέχει μπορεῖ καὶ ὕστερα ἀπὸ δύο μέρες νὰ χάσει τὴν τιμὴ τοῦ ὀνόματός του.

Καὶ θὰ σᾶς ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα γι' αὐτό, πῶς δηλαδή ἓνας νεοφώτιστος ἔχασε ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ δύο μέρες καὶ τὴ χάρη τοῦ νεοφώτιστου καὶ τὴν τιμὴ. Καὶ ἀναφέρω τὸ παράδειγμα γιὰ νὰ δεῖτε τὸ σφάλμα καὶ νὰ προφυλάξετε τὴ σωτηρία σας. Γιατὶ ὄχι μόνο ἀπ' αὐτοὺς ποὺ στάθηκαν σταθεροὶ στὴν πίστη, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἔπεσαν πρέπει νὰ σᾶς διορθώνω καὶ νὰ σᾶς θεραπεύω. Ὁ Σίμων ὁ μάγος μετανόησε, λέγει ἡ Γραφή, καὶ ἀφοῦ βαπτίσθηκε προσκολλήθηκε στὸ Φίλιππο βλέποντας τὰ θαύματα. Ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες, ἀμέσως ἐπέστρεψε στὴν κακία του καὶ ἤθελε μὲ χρήματα ν' ἀγοράσει τὴ σωτηρία. Τί λοιπὸν λέγει στὸ νεοφώτιστο ὁ Πέτρος; «Σὲ βλέπω νὰ εἶσαι γεμάτος ἀπὸ κακία καὶ κυριευμένος ἀπὸ τὴν ἀδικία. Γι' αὐτὸ παρακάλεσε τὸν Κύριο, μήπως σοῦ συγχωρήσει αὐτὴ τὴν κακία»¹⁶. Δὲν μπῆκε ἀκόμα στοὺς ἀγῶνες καὶ ἀμέσως ἔπεσε σὲ σφάλμα ἀσυγχώρητο.

Ὅπως λοιπὸν εἶναι δυνατὸ νὰ πέσει κανεὶς ὕστερα ἀπὸ δύο ἡμέρες καὶ νὰ χάσει τὴν ὀνομασία καὶ τὴ χάρη τοῦ νεοφώ-

δέκα ἔτη καὶ εἴκοσι καὶ μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας ἔστιν ἔχειν καὶ λαμπρὸν τοῦτο καὶ σεμνὸν ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα. Καὶ τούτου μάρτυς ἀπόστολος Παῦλος, ἐν γήρα διαλάμπας μειζόνως. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ νεότης αὕτη οὐκ ἀπὸ φύσεως, ἀλλ' ἑκατέρας 5 προαιρέσεως ἡμεῖς ἐσμεν κύριοι, καὶ τὸ γηρᾶσαι καὶ μεῖναι νέους ἐν ἡμῖν ἐστι κείμενον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ σώματος κᾶν ἅπαντά τις ἐπισπουδάξῃ, κᾶν ἅπαντά τις πραγματεύηται, καὶ μὴ κατατείνῃ τοῖς πόνοις αὐτὸ καὶ τοῖς συνεχέσιν ἔργοις, πάντως κατὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον καὶ οὕτως αὐτὸ καταλήψεται τὸ 10 γήρας· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτως· ἀλλ' ἂν μὴ κατατρίβῃς αὐτήν, μηδὲ κατατείνῃς πόνοις βιωτικοῖς καὶ κοσμικαῖς φροντίσι, μένει διαπαντὸς ἀκραιφνῆ τὴν νεότητα διατηροῦσα.

Οὐχ ὁρᾶτε τούτους τοὺς ἀστέρας τοὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς; Ἐξακισχίλια λοιπὸν ἡμῖν ἔτη φαίνουσι καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἀμαυ- 15 ρότερος γέγονεν. Εἰ δὲ ἔνθα φύσις, οὕτως ἔμεινεν ἀκμαῖον τὸ φῶς, ἔνθα προαίρεσις, οὐ πολλῶ μᾶλλον μενεῖ τοιοῦτον, οἷον ἐξ ἀρχῆς ἔλαμψε; Μᾶλλον δέ, ἐὰν ἐθέλωμεν, οὐ τοιοῦτον μόνον μενεῖ, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερον ἔσται, ὡς καὶ πρὸς αὐτὰς ἀμιλλᾶσθαι τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας. Βούλει μαθεῖν πῶς ἔξεστι καὶ μετὰ 20 χρόνον εἶναι νεοφωτίστους; Ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος πρὸς ἀνθρώπους πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου πεφωτισμένους· «ἐν οἷς φαίνεσθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες εἰς καύχημα ἐμοί». Ἀπεδύσασθε τὸ παλαιὸν καὶ διερρωγὸς ἱμάτιον, ἠλείψασθε τὸ μύρον τὸ πνευματικόν, ἐλεύθεροι πάντες ἐγένε- 25 σθε· μηδεὶς λοιπὸν ἐπὶ τὴν δουλείαν ἐπανερχέσθω τὴν προτέραν. Πόλεμός ἐστι τὰ πράγματα καὶ ἀγών.

τιστου, ἔτσι καὶ ὕστερα ἀπὸ δέκα χρόνια καὶ εἴκοσι καὶ μέχρι τὴν τελευταία ἡμέρα εἶναι δυνατὸ νὰ ἔχει κανεὶς τὸ λαμπρὸ αὐτὸ καὶ σεμνὸ ὄνομα καὶ πράγμα. Καὶ γι' αὐτὸ μάρτυρας εἶναι ὁ ἀπόστολος Παῦλος, πού στα γηρατειά του ἔλαμψε περισσότερο. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ νεότητα αὐτὴ δὲν ὑπάρχει ἀπὸ μόνη της, ἀλλὰ ἐμεῖς εἴμαστε κύριοι καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης ἐκλογῆς, ἀπὸ μᾶς ἐξαρτᾶται καὶ τὸ νὰ γηράσουμε καὶ τὸ νὰ παραμείνουμε νέοι. Γιατὶ στὸ σῶμα καὶ ἂν ἀκόμη τὰ προσέχει κανεὶς ὅλα, καὶ ἂν τὰ φροντίζει ὅλα καὶ δὲν τὸ καταστρέφει, καὶ ἂν τὸ κρατᾶει μέσα στὸ σπίτι, καὶ ἂν δὲν τὸ βασανίζει μὲ κόπους καὶ μὲ ἀδιάκοπη ἐργασία, ὅπως δὴποτε σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τῆς φύσης καὶ ἔτσι θὰ τὸ καταλάβουν τὰ γηρατειά. Στὴν ψυχὴ ὅμως δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο· ἀλλὰ ἂν δὲν τὴν καταστρέφεις καὶ δὲν τὴν βασανίζεις μὲ βιοτικὸς κόπους καὶ κοσμικὲς φροντίδες, ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖ πάντοτε ἀκέραια τὴ νεότητά της.

Δὲ βλέπετε τὰ ἴδια τὰ ἀστέρια πού βρίσκονται στοὺς οὐρανοὺς; Ἐξὶ χιλιάδες χρόνια συνέχεια μᾶς φωτίζουν καὶ κανένα ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔγινε σκοτεινότερο. Ἄν ὅμως ἐδῶ πού ὑπάρχει φύση, ἔμεινε τόσο ἀκμαῖο τὸ φῶς, ἐκεῖ πού ὑπάρχει ἐλεύθερη ἐκλογὴ δὲ θὰ παραμείνει πολὺ περισσότερο τέτοιο, ὅπως ἔλαμψε ἀπὸ τὴν ἀρχή; Ἡ καλύτερα, ἂν θέλουμε, δὲ θὰ παραμείνει μόνό τέτοιο, ἀλλὰ θὰ γίνεῖ καὶ πιὸ λαμπρό, ὥστε νὰ συναγωνίζεται καὶ αὐτὲς τὶς ἴδιες τὶς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου. Θέλεις νὰ μάθεις πῶς εἶναι δυνατὸ καὶ ὕστερα ἀπὸ καιρὸ νὰ εἴμαστε νεοφώτιστοι; Ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος σὲ ἀνθρώπους πού εἶχαν βαπτισθεῖ πρὶν ἀπὸ πολὺ καιρὸ· «ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους νὰ λάμπετε σὰν ἀστέρια στὸν κόσμον, μένοντες σταθεροὶ στὸ εὐαγγέλιο τῆς ζωῆς γιὰ δικό μου καύχημα»¹⁷. Βγάλατε τὸ παλιὸ καὶ σχισμένον ἔνδυμα, ἀλειφθήκατε τὸ πνευματικὸ μύρον, γίνατε ὅλοι ἐλεύθεροι. Ἄς μὴν ἐπιστρέψει πιά κανεὶς στὴν προηγούμενη δουλεία. Τὰ πράγματα αὐτὰ εἶναι πόλεμος καὶ ἀγώνας.

Οὐδείς ἀγωνίζεται δοῦλος, οὐδείς στρατεύεται οἰκέτης· ἀλλ' ἐὰν ἀλλῷ δοῦλος ὢν, μετὰ τιμωρίας ἐκβάλλεται τοῦ τῶν στρατιωτῶν καταλόγου. Οὐκ ἐπὶ τῆς στρατείας δὲ ταύτης, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔθος κρατεῖ.
 5 Μετὰ γὰρ τὰς τριάκοντα ἡμέρας τὰς ἐνταῦθα ἀναγαγόντες αὐτοὺς εἰς τὸ προάστειον περιάγουσι, καὶ τοῦ θεάτρου καθημένου παντός, βοᾷ ὁ κήρυξ, 'μή τις τούτου κατηγορεῖ;' ὥστε αὐτὸν ἀποσκευασάμενον τῆς δουλείας τὴν ὑποψίαν, οὕτως εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐμβῆναι. Εἰ δὲ ὁ διάβολος οὐ δέχεται δούλους εἰς τοὺς
 10 ἀγῶνας τοὺς ἑαυτοῦ, πῶς σὺ τολμᾷς δοῦλος γενόμενος τῆς ἀμαρτίας εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐμβῆναι τοῦ Χριστοῦ; Ἐκεῖ μὲν ὁ κήρυξ λέγει, 'μή τις τούτου κατήγορος', ἐνταῦθα δὲ ὁ Χριστὸς οὐχ οὕτω λέγει· ἀλλὰ κἂν ἅπαντες αὐτοῦ κατηγορήσωσι πρὸ τοῦ βαπτίσματος, λέγει, «ἐγὼ δέξομαι αὐτόν, καὶ ἀποσκευάσομαι τῆς δουλείας, καὶ ποιήσας ἐλεύθερον εἰς τοὺς ἀγῶνας εἰσάξω».

Εἶδες φιλανθρωπίαν ἀγωνοθέτου; Οὐ ζητεῖ τὰ πρότερα, ἀλλὰ τῶν μετὰ ταῦτα εὐθύνας ἀπαιτεῖ. Ὅτε δοῦλος ἦς, μυρίους εἶχες κατηγόρους, τὸ συνειδός, τὰ ἀμαρτήματα, τοὺς δαίμονας
 20 ἅπαντας. Οὐδείς με, φησὶν, ἐκείνων ἐνίκησε κατὰ σοῦ οὐδὲ ἐνόμισά σε ἀνάξιον τῶν ἀγῶνων τῶν ἐμῶν, ἀλλ' ἐδεξάμην εἰς τὰ παλαίσματα, οὐκ ἀπὸ τῆς ἀξίας τῆς σῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐμῆς φιλανθρωπίας. Μένε τοίνυν καὶ ἀγωνίζου, κἂν τρέχειν, δέη, κἂν πυκτεύειν, κἂν παγκρατιάζειν· μῆ ἀδήλως, μηδὲ ἀπλῶς, μηδὲ
 25 εἰκῆ. Ἄκουσον τί ἐποίησεν ὁ Παῦλος. Εὐθέως ἀπὸ τῶν ναμάτων ἀναβάς, αὐτίκα ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἠγωνίζετο, ἐκήρυττεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· καὶ συνέχυνε τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ πρώτης.

Ἄλλ' οὐ δύνασαι κηρῦξαι σύ, οὐδὲ ἔχεις διδασκαλικὸν λό-

18. Παγκράτιο· σύνθετο ἀγώνισμ ἀπὸ πάλη καὶ πυγμαχία.

19. Βλ. Πράξ. 9,22.

Κανείς δὲν ἀγωνίζεται ἐνῶ εἶναι δοῦλος, κανείς δὲν ὑπηρετεῖ στρατιώτης ἐνῶ εἶναι ὑπηρέτης· ἀλλὰ ἂν συλληφθεῖ ἐνῶ εἶναι δοῦλος, ὕστερα ἀπὸ τιμωρία διαγράφεται ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν στρατιωτικῶν. Καὶ ὄχι μόνο στὸ στρατὸ αὐτὸν ἀλλὰ καὶ στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες ἐπικρατεῖ ἡ ἴδια ἀρκιβῶς συνήθεια. Γιατί, μετὰ τὶς τριάντα ἡμέρες παραμονῆς τῶν ἀθλητῶν ἐδῶ, τοὺς ὀδηγοῦν στὸ προάστειο καὶ τοὺς περιφέρουν καί, ἐνῶ ὅλοι οἱ θεατὲς κάθονται, ὁ κήρυκας φωνάζει, ‘μήπως κανείς τὸν κατηγορεῖ αὐτόν;’, ὥστε, ἀφοῦ ἀπαλλαχθεῖ ἀπὸ τὴν ὑποψία τῆς δουλείας, νὰ μπεῖ ἔτσι στοὺς ἀγῶνες. Ἄν ὁμῶς ὁ διάβολος δὲ δέχεται δούλους στοὺς ἀγῶνες του, πῶς ἐσὺ τολμᾷς νὰ μπεῖς στοὺς ἀγῶνες τοῦ Χριστοῦ τῆ στιγμῆ πού ἐγίνες δοῦλος τῆς ἁμαρτίας; Ἐκεῖ ὁ κήρυκας λέγει, ‘μήπως κανείς τὸν κατηγορεῖ αὐτόν;’, ἐδῶ ὁμῶς ὁ Χριστὸς δὲ λέγει αὐτὸ, ἀλλὰ, καὶ ἂν ἀκόμη, λέγει, ὅλοι τὸν κατηγορήσουν πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα, «ἐγὼ θὰ τὸν δεχθῶ καὶ θὰ τὸν ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴ δουλεία καὶ ἀφοῦ τὸν καταστήσω ἐλεύθερο θὰ τὸν εἰσαγάγω στοὺς ἀγῶνες».

Εἶδες φιλανθρωπία ἀγωνοθέτη; Δὲν ἐξετάζει τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ ζητάει εὐθύνες γιὰ τὰ ἐπόμενα. Ὅταν ἦσουν δοῦλος, εἶχες ἄπειρους κατηγοροῦς, τὴ συνείδηση, τὰ ἁμαρτήματα, ὅλους τοὺς δαίμονες. Κανείς ἀπ’ αὐτούς, λέγει, δὲ μὲ κίνησε ἐναντίον σου, οὔτε σὲ θεώρησα ἀνάξιο γιὰ τοὺς ἀγῶνες μου, ἀλλὰ σὲ δέχθηκα σ’ αὐτούς, ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς ἀξίας σου, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας μου. Νὰ μένεις λοιπὸν καὶ νὰ ἀγωνίζεσαι, εἴτε πρέπει νὰ τρέχεις, εἴτε νὰ ἀγωνίζεσαι σὲ πυγμαχία, εἴτε σὲ παγκράτιο¹⁸. ὄχι στὰ κρυφά, οὔτε χωρὶς λόγο, οὔτε στὰ χαμένα. Ἄκουσε τί ἔκαμε ὁ Παῦλος. Μόλις ἀνέβηκε ἀπὸ τὸ νερὸ τοῦ βαπτίσματος, ἀμέσως ἀπὸ τὸ βάπτισμα ἀγωνιζόταν, κήρυττε, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ προκάλεσε σύγχυση στοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμῆ¹⁹.

Ἄλλὰ δὲν μπορεῖς νὰ κηρύξεις ἐσύ, οὔτε ἔχεις διδασκαλι-

γον; Οὐκοῦν δίδαξον διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς πολιτείας, διὰ τῆς λαμπρότητος τῶν πράξεων. «Λαμψάτω» γάρ, φησί, «τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

5 Οὐ δύνασαι συγχέειν Ἰουδαίους διὰ τῆς φωνῆς; Ποίησον αὐτοὺς συγχυθῆναι διὰ τῆς πολιτείας, ποιήσον καὶ Ἑλληνας θορυβηθῆναι διὰ τῆς μεταβολῆς. Ὅταν γὰρ ἴδωσι τὸν πρὸ τούτου ἀσελγῆ, τὸν πονηρόν, τὸν ἡμελημένον, τὸν διεφθαρμένον, ἀθρόον μεταβεβλημένον, καὶ μετὰ τῆς μεταβολῆς τῆς κατὰ τὴν χάριν,

10 μεταβολὴν τὴν κατὰ τὴν πολιτείαν ἐνδεικνύμενον, οὐ συγχυθῆσονται καὶ ἐροῦσιν, ὅπερ ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγον ποτε, «οὗτός ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὗτος, αὐτός ἐστι»; Συγκεχυμένων γὰρ ταῦτα τὰ ρήματα, ἀμφιβάλλειν περὶ τοῦ γνωρίμου, διαστασιάζειν πρὸς ἑαυτούς, τῷ οἰκείῳ συνειδῶτι μὴ πιστεύειν,

15 μὴδὲ τοῖς ἑαυτῶν ὀφθαλμοῖς. Ἀπέβαλεν ἐκεῖνος τὴν σωματικὴν πῆρωσιν, ἀπέβαλες σὺ τὴν ψυχικὴν πῆρωσιν· ἀνέβλεψεν ἐκεῖνος εἰς τὸν ἥλιον τοῦτον, ἀνάβλεψον σὺ πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης.

Ἐπέγνωσ τὸν Δεσπότην· ἄξια τοίνυν πράξον τῆς ἐπιγνώσεως· ἵνα καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτύχης, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, τιμὴ, κράτος, ἅμα τῷ ἀγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

20. Ματθ. 5,16.

21. Ἰω. 9,8. 9.

κὸ λόγο; Λοιπὸν δίδαξε μετὰ τὰ ἔργα καὶ τὴ συμπεριφορὰ σου, μετὰ τὴ λαμπρότητα τῶν πράξεών σου. «Ἄς λάμψει», λέγει, «τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ δοῦν τὰ καλὰ σας ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας ποὺ βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς»²⁰. Δὲν μπορεῖς νὰ φέρεις σύγχυση στοὺς Ἰουδαίους μετὰ τὴ φωνή; Κάμε τους νὰ συγχυσθοῦν μετὰ τὴ συμπεριφορὰ σου, κάμε καὶ τοὺς εἰδωολάτρες νὰ θορυβηθοῦν μετὰ τὴν ἀλλαγὴ σου. Γιατί, ὅταν δοῦν τὸν πρὶν ἀπ' αὐτὸ ἀκόλαστο, τὸν πονηρό, τὸν ἀδιάφορο, τὸν διεφθαρμένο, νὰ ἔχει ἀλλάξει ὁλόκληρος, καὶ μαζί μετὰ τὴν ἀλλαγὴ ποὺ ἔγινε ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος νὰ δείχνει ἀλλαγὴ καὶ στὴ συμπεριφορὰ του, δὲ θὰ συγχυσθοῦν καὶ δὲ θὰ ποῦν αὐτὸ ποὺ στὴν περίπτωση τοῦ τυφλοῦ ἔλεγαν κάποτε οἱ Ἰουδαῖοι, «αὐτὸς εἶναι, δὲν εἶναι αὐτός, αὐτὸς εἶναι;»²¹. Γιατὶ αὐτὰ τὰ λόγια προέρχονται ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν πέσει σὲ σύγχυση, ὥστε νὰ ἀμφιβάλλουν γιὰ τὸ γνωστό τους, νὰ συγκρούονται μετὰ τὸν ἑαυτό τους, νὰ μὴν πιστεύσουν στὴ δική τους συνείδηση, οὔτε στὰ μάτια τους. Ἔδιωξε ἐκεῖνος τὴ σωματικὴ ἀναπηρία, ἔδιωξες ἐσὺ τὴν ψυχικὴ ἀναπηρία. Ἄνοιξε τὰ μάτια του ἐκεῖνος σ' αὐτὸν τὸν ἥλιο, ἄνοιξέ τα ἐσὺ στὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης.

Γνώρισες καλὰ τὸν Κύριο. Πράξε λοιπὸν ὅπως ἀξίζει σ' αὐτὴ τὴν ἐπίγνωση, γιὰ νὰ ἐπιτύχεις καὶ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μετὰ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζί μετὰ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΥΝΑΞΕΩΣ ΔΙΑ ΧΡΟΝΟΥ ΕΝ ΤΗ ΠΑΛΑΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΓΕΝΟΜΕΝΗΣ

*Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων, καὶ ὅτι
χρησιμώτερος βίος ἐνάρετος σημείων καὶ θαυμάτων,
καὶ κατὰ τί διαφέρει πολιτεία σημείων*

1. Διὰ χρόνου πρὸς τὴν μητέρα ἡμῶν ἐπανήλθομεν πάλιν, τὴν ποθεινὴν καὶ ἐπέραστον ταύτην ἅπασιν ἐκκλησίαν, πρὸς τὴν μητέρα ἡμῶν καὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἀπασῶν. Μήτηρ μὲν γάρ, οὐχ ὅτι τῷ χρόνῳ πρεσβυτέρα μόνον ἐστίν, ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπὸ ἀποστολικῶν ἐθεμελιώθη χειρῶν· διὰ τοῦτο πολλάκις καὶ κατασκαφεῖσα διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, πάλιν ὠρθώθη διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ. Οὐ γὰρ αἱ ἀποστολικάι μόνον αὐτὴν ἐθεμελίωσαν χεῖρες, ἀλλὰ καὶ τοῦ Δεσπότη τῶν ἀποστόλων ἢ ἀπόφασις ἐτείχισεν αὐτὴν καινῷ καὶ παραδόξῳ τειχισμοῦ
5 τρόπῳ. Οὐ γὰρ ξύλα καὶ λίθους συνθείς, οὕτως ὠκοδόμησε τὸν περίβολον, οὐδὲ τάφρον ἐξωθεν περιελάσας καὶ σκόλοπας καταπήξας καὶ πύργους ἀναστήσας, οὕτως αὐτὴν ἠσφαλίσατο, ἀλλ' ἐφθέγγετο δύο ρήματα ψιλὰ μόνον, καὶ ταῦτα ἤρκεσεν ἀντὶ τείχους αὐτῇ καὶ πύργου καὶ τάφρου καὶ ἀσφαλείας ἀπάσης.
15 Καὶ τίνα ἐστὶ τὰ ρήματα ταῦτα, ἃ τοσαύτην ἔχει τὴν ἰσχύν; «Ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ταύτῃ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ᾄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς». Τοῦτό ἐστὶ τὸ τεῖχος, τοῦτο

ΟΜΙΛΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΝΑΞΗ ΣΤΗ ΠΑΛΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΚΑΙΡΟ

Στήν ἐπιγραφὴ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων, καὶ ὅτι εἶναι
πιὸ χρήσιμη ἢ ἐνάρετη ζωὴ ἀπὸ τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα
καὶ σὲ τί διαφέρει ὁ ὀρθὸς τρόπος ζωῆς ἀπὸ τὰ θαύματα

1. Ὑστερα ἀπὸ μεγάλο χρονικὸ διάστημα ἐπιστρέψαμε πάλι
στὴ μητέρα μας, σ' αὐτὴ τὴν ποθητὴ καὶ ἀγαπημένη σὲ ὅλους
ἐκκλησία, στὴ μητέρα μας καὶ μητέρα ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν.
Γιατὶ εἶναι μητέρα, ὄχι μόνο ἐπειδὴ εἶναι μεγαλύτερη στὴν ἡλι-
κία, ἀλλ' ἐπειδὴ θεμελιώθηκε καὶ ἀπὸ ἀποστολικά χέρια. Γι'
αὐτό, μολονότι πολλὲς φορές γκρεμίσθηκε γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ
Χριστοῦ, πάλι κτίσθηκε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ δὲν
τὴ θεμελίωσαν μόνο τὰ ἀποστολικά χέρια, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόφαση
τοῦ Κυρίου τῶν ἀποστόλων τὴν τείχισε μ' ἓναν καινούριο καὶ
παράδοξο τρόπο τειχισμοῦ. Γιατὶ δὲν ἔκτισε τὸ περιτείχισμα
τοποθετώντας ξύλα καὶ πέτρες, οὔτε τὴν προφύλλαξε κατα-
σκευάζοντας ἀπ' ἔξω τάφρο καὶ μπήγοντας πασσάλους στὴ γῆ
καὶ ὑψώνοντας πύργους, ἀλλὰ εἶπε δύο μόνο λόγια ἀπλὰ καὶ
αὐτὰ ἄρκεσαν γι' αὐτὴν ἀντὶ τείχους, ἀντὶ πύργου, ἀντὶ τάφρου
καὶ ἀντὶ κάθε ἄλλης ἀσφάλειας.

Καὶ ποιά εἶναι τὰ λόγια αὐτὰ ποὺ ἔχουν τόσο μεγάλη δύ-
ναμη; «Ἐπάνω σ' αὐτὴ τὴν πέτρα θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλη-
σία μου καὶ οἱ πύλες τοῦ ἅδη δὲ θὰ τὴν κατανικήσουν»¹. Αὐτὸ

ὁ περίβολος, τοῦτο ἢ ἀσφάλεια, τοῦτο λιμὴν καὶ καταφυγή· Σὺ δέ μοι σκόπει κάντεῦθεν τοῦ τείχους τὸ ἀρραγές. Οὐ γὰρ εἶπεν, 'ὅτι ἀνθρώπων ἐπιβουλαὶ οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς μόνον', ἀλλ' ὅτι οὐδ' αὐταὶ αἱ μηχαναὶ τοῦ ἄδου· «πύλαι», γάρ, φησὶν, «ἄδου 5 οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς». Οὐκ εἶπεν, 'οὐ προσβαλοῦσιν αὐτῇ', ἀλλ' ὅτι «οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς»· προσβαλοῦσι μὲν γάρ, οὐ περιέσονται δὲ αὐτῆς. Ἄλλὰ τί ποτέ ἐστι, «πύλαι ἄδου»; τάχα γὰρ ἀσαφές τὸ εἰρημένον. Μάθωμεν τί ἐστι πύλη πόλεως, καὶ τότε εἰσόμεθα τί ἐστι πύλη ἄδου. Πύλη πόλεως ἐστὶν εἴσοδος ἢ 10 εἰς τὴν πόλιν· οὐκοῦν καὶ πύλη ἄδου ἐστὶ κίνδυνος εἰς τὸν ἄδην φέρων. Ὁ τοίνυν λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἄν τοιοῦτοι κίνδυνοι καταρραγῶσι καὶ προσβάλωσιν, ὡς πρὸς αὐτὸν ἐνεγκεῖν ἡμᾶς τὸν ἄδην, ἀπερίτρεπτος ἢ Ἐκκλησία μένει.

Ἡδύνατο μὲν γὰρ μὴ ἀφεῖναι πειραν αὐτὴν λαβεῖν τῶν 15 δεινῶν· τίνος οὖν ἔνεκεν ἀφῆκεν; Ὅτι πολλῶ μείζον ἐστὶ τοῦ κωλῶσαι τοὺς πειρασμοὺς τὸ συγχωρήσαντα τοὺς πειρασμοὺς ἐλθεῖν, μηδὲν ἀφεῖναι δεινὸν ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς τούτων παθεῖν. Διὰ τοῦτο ἀφῆκε πάντας ἐπελθεῖν τοὺς πειρασμοὺς, ἵνα δοκιμωτέρα αὐτὴν ἐργάσῃται· «ἢ γὰρ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, 20 ἢ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν». Καὶ ἵνα τὴν δύναμιν τὴν ἑαυτοῦ μετὰ πλείονος ἐπιδείξῃται περιουσίας, ἐξ αὐτῶν τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου ἐξαρπάξει αὐτὴν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ κλυδώνιον εἶασε γενέσθαι, καὶ βαπτισθῆναι τὸ σκάφος οὐκ εἶασεν. Οὕτω καὶ κυβερνήτην θαυμάζομεν, οὐχ ὅταν ἐξ οὐρίας πλέων, οὐδ' ὅταν κατὰ 25 πρύμναν ἰσταμένου τοῦ πνεύματος διασώσῃ τὸ σκάφος· ἀλλ' ὅταν τῆς θαλάσσης στασιαζούσης καὶ τῶν κυμάτων ἀγριουμένων καὶ τοῦ χειμῶνος καταρρηγνυμένου, τὴν τέχνην πρὸς τὴν τῶν ἀνέμων ἀντιστήσας φοράν, ἐκ μέσου τοῦ χειμῶνος ἐξαρπάσῃ τὸ πλοῖον.

εἶναι τὸ τεῖχος, αὐτὸ ὁ περίβολος, αὐτὸ ἡ ἀσφάλεια, αὐτὸ εἶναι λιμάνι καὶ καταφύγιο. Ἐσὺ ὁμῶς πρόσεχε, παρακαλῶ, καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὸ ἀρραγές τοῦ τείχους. Γιατὶ δὲν εἶπε ὅτι δὲ θὰ τὴν κατανικήσουν μόνο οἱ ἀπειλές τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ οὔτε οἱ ἴδιες οἱ μηχανές τοῦ ἄδη. Γιατὶ λέγει· «οἱ πύλες τοῦ ἄδη δὲ θὰ τὴν κατανικήσουν». Δὲν εἶπε, «δὲ θὰ τὴν προσβάλουν», ἀλλὰ, «δὲ θὰ τὴν κατανικήσουν»· γιατί θὰ τὴν προσβάλουν βέβαια, ἀλλὰ δὲ θὰ τὴν νικήσουν. Ἀλλὰ τί τέλος πάντων σημαίνει, «οἱ πύλες τοῦ ἄδη»; Γιατὶ ἴσως νὰ εἶναι ἀσαφές τὸ λεγόμενο. Ἄς μάθουμε τί εἶναι ἡ πύλη τῆς πόλης καὶ τότε θὰ γνωρίσουμε τί σημαίνει πύλη τοῦ ἄδη. Ἡ πύλη τῆς πόλης εἶναι ἡ εἴσοδος πρὸς ὁδηγεῖ στὴν πόλη· ἐπομένως καὶ ἡ πύλη τοῦ ἄδη εἶναι ὁ κίνδυνος πρὸς ὁδηγεῖ στὸν ἄδη. Αὐτὸν λοιπὸν πρὸς λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἂν τέτοιοι κίνδυνοι μᾶς χτυποῦν καὶ μᾶς προσβάλλουν, ὥστε νὰ μᾶς ὁδηγήσουν στὸν ἴδιο τὸν ἄδη, ἡ Ἐκκλησία μένει ἀκλόνητη.

Μποροῦσε βέβαια νὰ μὴν ἐπιτρέψει νὰ δοκιμάσει τὰ δεινά. Γιὰ ποιό λόγο λοιπὸν τὸ ἐπέτρεψε; Γιατὶ ἀπὸ τὸ νὰ ἐμποδίσει τοὺς πειρασμοὺς εἶναι πολὺ μεγαλύτερο τὸ νὰ τοὺς ἀφήσει νὰ ἔρθουν καὶ νὰ μὴν ἐπιτρέψει νὰ πάθει αὐτὴ κανένα κακὸ ἀπὸ τὴν ἐπίθεσή τους. Γι' αὐτὸ ἐπέτρεψε νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον της ὅλοι οἱ πειρασμοὶ γιὰ νὰ τὴν καταστήσει πιὸ σταθερή, «γιατὶ ἡ θλίψη ὁδηγεῖ στὴν ὑπομονή, καὶ ἡ ὑπομονὴ στὴ σταθερότητα»². Καὶ γιὰ νὰ δείξει μὲ μεγαλύτερη ἔμφαση τὴ δύναμή του, τὴν ἀρπάζει ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς πύλες τοῦ θανάτου. Γι' αὐτὸ ἄφησε νὰ γίνῃ καὶ ἡ τρικυμία καὶ δὲν ἐπέτρεψε νὰ βυθισθεῖ τὸ πλοῖο. Ἔτσι καὶ τὸν κυβερνήτη ἑνὸς πλοίου τὸν θαυμάζουμε, ὅχι ὅταν διασώσει τὸ πλοῖο πλέοντας μὲ οὐριό ἄνεμο οὔτε ὅταν ὁ ἀέρας φυσᾷ ἀπὸ τὴν πρῦμνη, ἀλλ' ὅταν, ἐνῶ ἡ θάλασσα ταραζέται καὶ τὰ κύματα ἀγριεύουν καὶ ἡ θεομηνία ξεσπάει, ἀντιτάσσοντας τὴν τέχνη του στὴν ὀρμὴ τῶν ἀνέμων, τὸ ἀποσπάσει μέσα ἀπὸ τὴν τρικυμία.

Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε. Καθάπερ πλοῖον ἐν θαλάττῃ τὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῇ οἰκουμένῃ φέρεσθαι πάλιν ἀφείς, οὐ κατέλυσε τὴν ζάλην, ἀλλ' ἐξήρπασε τῆς ζάλης· οὐ κατέστειλε τὴν θάλασσαν, ἀλλ' ἠσφαλίσατο τὴν ναῦν· καὶ διανισταμένων
 5 τῶν πανταχοῦ δήμων, καθάπερ κυμάτων ἀγρίων καὶ προσβαλόντων αὐτῇ τῶν πνευμάτων τῶν πονηρῶν, καθάπερ χαλεπῶν ἀνέμων καὶ πάντοθεν ἐγειρομένου τοῦ χειμῶνος, πολλὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν γαλήνην ἐποίει· καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι οὐ μόνον ὁ χειμῶν οὐ κατέλυσε τὴν ναῦν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν χειμῶνα ἡ
 10 ναῦς κατέλυσεν. Οἱ γὰρ διωγμοὶ οἱ συνεχεῖς οὐ μόνον οὐ κατεπόντισαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ διελύθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Πῶς καὶ τίνα τρόπον καὶ πόθεν; Ἀπὸ τῆς ἀποφάσεως ταύτης τῆς λεγούσης, «πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς». Πόσα ἔκαμον Ἕλληνες, ὥστε τὸ ρῆμα τοῦτο καθελεῖν, ὥστε
 15 ἄκυρον ποιῆσαι τὴν ἀπόφασιν, καὶ οὐκ ἴσχυσαν καταλύσαι; Θεοῦ γὰρ ἡ ἀπόφασις ἦν.

Καὶ καθάπερ πύργον ἐξ ἀδαμαντίνων λίθων συγκείμενον, σιδήρῳ συνδεδεμένον ἀκριβῶς, οἱ πολέμοι πανταχόθεν βάλλοντες, οὔτε τὴν οἰκοδομὴν χαννοῦσιν, οὔτε τὴν ἀρμονίαν παρα-
 20 λούουσιν, ἀλλ' ἀπέρχονται τὸν μὲν πύργον μηδὲν καταβλάψαντες, μηδὲ ποιήσαντές τι κακόν, τὴν δὲ ἑαυτῶν καταλύσαντες δύναμιν· οὕτω δὴ καὶ τὸ ρῆμα τοῦτο, καθάπερ πύργον ὑψηλὸν ἐν μέσῃ τῇ οἰκουμένῃ μετὰ ἀσφαλείας τετειχισμένον, οἱ Ἕλληνες πανταχόθεν βάλλοντες, αὐτόν τε ἰσχυρὸν ἀπέφηναν, τὴν δὲ ἑαυ-
 25 τῶν καταλύσαντες ἰσχύν, οὕτως ἀπέθανον. Τί γὰρ οὐκ ἐμηχανήσαντο κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης; Στρατόπεδα παρεσκευάζετο, ὄπλα ἐκινεῖτο, βασιλεῖς καθωπλίζοντο, δῆμοι διηγείροντο, πόλεις διανίσταντο, δικασταὶ παρωξύνοντο, ἅπαν τιμωρίας εἶδος ἐπενοεῖτο· οὐδεὶς παρελιμπάνετο κολάσεως τρόπος· πῦρ,
 ' 30 καὶ σίδηρος, καὶ θηρίων ὀδόντες, καὶ κρημνοί, καὶ καταποντι-

Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ Χριστός. Ἀφοῦ ἐπέτρεψε τὴν Ἐκκλησία νὰ φέρεται στὴν οἰκουμένη σὰν πλοῖο σὲ θάλασσα, δὲ σταμάτησε τὴν τρικυμία, ἀλλὰ τὴν ἀπέσπασε ἀπὸ τὴν τρικυμία· δὲ γαλήνεψε τὴ θάλασσα, ἀλλὰ ἀσφάλισε τὸ πλοῖο. Καὶ ἐνῶ ξεσηκώνονταν παντοῦ οἱ λαοί, σὰν κύματα ἄγρια, καὶ ἐνῶ τὴ χτυποῦσαν τὰ πονηρὰ πνεύματα, σὰν φοβεροὶ ἄνεμοι, καὶ ἀπὸ παντοῦ σηκωνόταν ἡ θύελλα, παρεῖχε μεγάλη γαλήνη στὴν Ἐκκλησία. Καὶ τὸ πιὸ θαυμαστὸ εἶναι ὅτι ὄχι μόνο ἡ θύελλα δὲ διέλυσε τὸ πλοῖο, ἀλλ' ὅτι τὸ πλοῖο διέλυσε τὴ θύελλα. Γιατὶ οἱ ἀδιάκοποι διωγμοὶ ὄχι μόνο δὲν καταπόντισαν τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ διαλύθηκαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Πῶς καὶ μὲ ποιό τρόπο καὶ ἀπὸ ποῦ; Ἀπὸ τὴν ἀπόφαση ἐκείνη πού λέγει, «οἱ πύλες τοῦ ἄδη δὲ θὰ τὴν κατανικήσουν». Πόσα ἔκαμαν οἱ εἰδωλολάτρες γιὰ νὰ ἐξαλείψουν τὸ λόγο αὐτόν, γιὰ ν' ἀκυρώσουν τὴν ἀπόφαση καὶ δὲν μπόρεσαν νὰ τὴν καταργήσουν; Γιατὶ ἡ ἀπόφαση ἦταν τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ὅπως ἓναν πύργο κατασκευασμένο ἀπὸ ἀδαμάντινες πέτρες καὶ δεμένο προσεκτικὰ μὲ σίδερα οἱ ἐχθροὶ καὶ ἂν τὸν χτυποῦν ἀπὸ παντοῦ, οὔτε τὸ οἰκοδόμημα γέρνουν, οὔτε τὴ σύνδεσή του διαλύουν, ἀλλὰ φεύγουν χωρὶς νὰ βλάψουν καθόλου τὸν πύργο καὶ χωρὶς νὰ τοῦ προξενήσουν κάποιο κακό, ἀχρηστεύοντας ὅμως τὴ δική τους δύναμη, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ τὸ λόγο αὐτόν, σὰν ἓναν πύργο ψηλὸ περιτειχισμένο μὲ ἀσφάλεια στὴ μέση τῆς οἰκουμένης, οἱ εἰδωλολάτρες ἀπὸ παντοῦ χτυπώντας τὸν, αὐτόν τὸν ἀπέδειξαν ἰσχυρό, ἐνῶ ἀχρήστεψαν τὴ δική τους δύναμη καὶ ἔτσι πέθαναν. Τί λοιπὸν δὲν μηχανεύθηκαν ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἀπόφασης; Στρατεύματα προετοιμάζονταν, ὅπλα κινούνταν, βασιλεῖς ἐξοπλίζονταν, λαοὶ ξεσηκώνονταν, πόλεις ἐξεγείρονταν, δικαστὲς ὀργίζονταν, κάθε εἶδος τιμωρίας ἐπινοοῦσαν. Κανένας τρόπος τιμωρίας δὲν παραλείφθηκε. Φωτιά καὶ σίδερο καὶ δόντια θηρίων καὶ γκρεμοὶ καὶ πνιγμοὶ

σμοί, καὶ βάραθρον, καὶ ξύλον, καὶ σταυρός, καὶ κάμινος, καὶ πάντα ὅσα ὤφθη πώποτε βασανιστήρια εἰς μέσον ἐφέροντο· ἀπειλῶν ὄγκος ἄφατος, τιμῶν ὑποσχέσεις ἄφατοι, ὥστε ἐκείνω μὲν φοβῆσαι τῷ τρόπῳ, τούτῳ δὲ ἐκλῦσαι καὶ δελεάσαι.

5 Οὐδὲν γοῦν ἀπάτης, οὐ βίας παρελιμπάνετο εἶδος. Καὶ γὰρ πατέρες παῖδας παρέδωκαν, καὶ παῖδες πατέρας ἠγνόησαν· μητέρες ὠδίνων ἐπελάθοντο· καὶ οἱ τῆς φύσεως ἀνετράπησαν νόμοι. Ἄλλ' ὅμως οἱ θεμέλιοι τῆς Ἐκκλησίας οὐδὲ οὕτως ἐσαλεύθησαν· ἀλλὰ διὰ τῆς συγγενείας αὐτῆς ὁ πόλεμος ἤρετο καὶ
10 τῶν τειχῶν αὐτῆς οὐχ ἤψατο, διὰ τὸ ρῆμα ἐκεῖνο τὸ λέγον, «ὅτι πύλαι ἄδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς». Μὴ γὰρ ἴδης ὅτι ρῆμα ἦν, ἀλλ' ὅτι ρῆμα Θεοῦ. Καὶ γὰρ τὸν οὐρανὸν ρήματι ἐστερέωσεν ὁ Θεός, καὶ τὴν γῆν ρήματι ἐθεμελίωσεν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, τὴν πυκνὴν ταύτην καὶ βαρεῖαν φύσιν ἐπὶ τῆς χαυνοτάτης ἐκείνης καὶ
15 διαρρεούσης ποιήσας φέρεσθαι· καὶ τὴν θάλασσαν τὴν ἀφόρητον ταῖς βίαις, ἐκείνην τὴν τοσαῦτα ἔχουσαν κύματα, ἀσθενεῖ τειχίῳ τῇ ψάμμῳ πανταχόθεν ἐτείχισε διὰ ρήματος. Ὁ τοίνυν διὰ ρήματος τὸν οὐρανὸν στερεώσας, τὴν γῆν θεμελιώσας, τὴν θάλασσαν περιφράξας, τί θαυμάζεις, εἰ τὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ
20 θαλάσσης τιμιωτέραν Ἐκκλησίαν διὰ τοῦ ρήματος τούτου πάλιν ἐτείχισεν;

2. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὕτως ἡ οἰκοδομὴ ἄσειστος, οὕτω τὸ τεῖχος ἀρραγές, ἴδωμεν πῶς κατεβάλλοντο οἱ ἀπόστολοι τοὺς θεμελίους, πόσον βάθος ἔσκαψαν, ὥστε ἄσειστον γενέσθαι τὴν οἰκοδομήν. Οὐκ ἔσκαψαν βάθος, οὐκ ἐδεήθησαν πόνου τοσοῦτου. Διὰ τί; Παλαιὸν εὖρον θεμέλιον καὶ ἀρχαῖον, τὸν τῶν προφητῶν. Καθάπερ οὖν ἄνθρωπος μέλλων οἰκίαν μεγίστην οἰκοδομεῖν, ἐπειδὴν εὖρη θεμέλιον παλαιὸν καὶ ἰσχυρὸν καὶ ἀρραγῆ,

3. Βλ. Ψαλμ. 32,6.

4. Βλ. Ψαλμ. 103,5.

καὶ βάραθρο καὶ ξύλο καὶ σταυρὸς καὶ καμίνι καὶ ὅλα τὰ βασιανιστήρια ὅσα δὲν παρουσιάσθησαν μέχρι τότε ἔμπαιναν σὲ ἐφαρμογή. Τὸ πλῆθος τῶν ἀπειλῶν ἦταν ἀπερίγραπτο, οἱ ὑποσχέσεις γιὰ τιμὲς ἀνείπωτες, ὥστε μὲ τὸν πρῶτο τρόπο νὰ τοὺς φοβίσουν, ἐνῶ μὲ τὸν δεύτερο νὰ τοὺς ἀπαλλάξουν καὶ νὰ τοὺς δελεάσουν.

Κανένα λοιπὸν εἶδος ἀπάτης καὶ βίας δὲν παραλείφθηκε. Γιατὶ πραγματικὰ πατέρες παρέδωσαν τὰ παιδιά τους καὶ παιδιά ἀγνόησαν τοὺς πατέρες τους· μητέρες ξέχασαν τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ καὶ οἱ νόμοι τῆς φύσης ἀνατράπηκαν. Ἄλλ' ὅμως τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας οὔτε ἔτσι κλονίσθησαν. Ὁ πόλεμος γινόταν ἀνάμεσα σὲ συγγενεῖς κι ὅμως δὲν ἄγγιξε τὰ τεῖχη της, ἐξ αἰτίας τοῦ λόγου ἐκείνου ποὺ λέγει, «οἱ πύλες τοῦ ἁδὴ δὲ θὰ τὴν κατανικήσουν». Μὴ δεῖς βέβαια πὼς ἦταν ἓνας λόγος, ἀλλὰ πὼς ἦταν λόγος τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ καὶ τὸν οὐρανὸ ὁ Θεὸς τὸν στερέωσε μὲ λόγο³ καὶ τὴ γῆ μὲ λόγο τὴ θεμελίωσε πάνω στὰ νερά⁴, κάνοντας τὴν πυκνὴ αὐτὴ καὶ βαριὰ φύση νὰ φέρεται πάνω στὴ χαλαρότατη ἐκείνη καὶ ρευστὴ φύση· καὶ τὴ θάλασσα τὴν ἀβάστακτη στὴν ὀρμὴ της, ἐκείνη ποὺ ἔχει τόσα κύματα, μ' ἓνα λόγο τὴν τείχισε ἀπὸ παντοῦ μὲ ἀδύνατο τεῖχος, τὴν ἄμμο. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ μ' ἓνα λόγο στερέωσε τὸν οὐρανὸ, θεμελίωσε τὴ γῆ, περιέφραξε τὴ θάλασσα, γιὰτὶ ἀπορεῖς ἂν τὴν Ἐκκλησία, ποὺ εἶναι πιὸ πολύτιμη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα, τὴν τείχισε πάλι μὲ τὸ λόγο αὐτόν;

2. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ οἰκοδόμημα εἶναι τόσο ἀκλόνητο καὶ τὸ τεῖχος τόσο στερεό, ἃς δοῦμε πῶς οἱ ἀπόστολοι ἔβαλαν τὰ θεμέλια, πόσο βάθος ἔσκαψαν, ὥστε τὸ οἰκοδόμημα νὰ γίνῃ ἀκλόνητο. Δὲν ἔσκαψαν βαθιά, δὲ χρειάσθησαν τόσο μεγάλο κόπο. Γιατὶ; Βρῆκαν παλιὸ καὶ ἀρχαῖο θεμέλιο, τὸ θεμέλιο τῶν προφητῶν. Ὅπως λοιπὸν ἓνας ἄνθρωπος ποὺ πρόκειται νὰ κτίσει μεγάλο σπίτι, ὅταν βρεῖ θεμέλιο παλιὸ καὶ ἰσχυρὸ καὶ στε-

οὐκ ἀναμοχλεύει τὸν θεμέλιον, οὐ κινεῖ τοὺς λίθους, ἀλλ' ἀφείς ἐστάναι ἀκίνητον, οὕτως ἐπιτίθησι τὴν νέαν καὶ πρόσφατον οἰκοδομήν· οὕτω καὶ οἱ ἀπόστολοι μέλλοντες τὸ μέγα τοῦτο οἰκοδόμημα οἰκοδομεῖν, τὴν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίαν 5 ἰδρυμένην, οὐ διέσκαψαν βάθος, ἀλλ' εὐρόντες παλαιὸν θεμέλιον, τὸν τῶν προφητῶν, οὐκ ἀνεμόχλευσαν ἐκεῖνον, οὐκ ἐκίνησαν τὴν οἰκοδομήν καὶ τὴν διδασκαλίαν, ἀλλ' ἀφέντες αὐτὴν μένειν ἀκίνητον, οὕτως ἐπέθηκαν τὴν παρ' ἑαυτῶν διδασκαλίαν, τὴν νέαν ταύτην τῆς Ἐκκλησίας πίστιν.

10 Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἐκίνησαν τὸν παλαιὸν θεμέλιον, ἀλλ' ἐπάνω αὐτοῦ ὠκοδόμησαν, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ σοφοῦ ἀρχιτέκτονος Παύλου λέγοντος ἡμῖν τῆς οἰκοδομῆς τὴν ἀκρίβειαν· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ σοφὸς ἀρχιτέκτων. «Ὡς σοφὸς γάρ», φησὶν, «ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα». Ἄλλ' ἴδωμεν πῶς αὐτὸν τέθει- 15 κε τὸν θεμέλιον. Ἐπάνω, φησὶν, ἐτέρου θεμελίου παλαιοῦ, τοῦ τῶν προφητῶν. Πόθεν τοῦτο δῆλον; «Οὐκ ἔτι ἐστὲ ξένοι», φησὶν, «ἀλλὰ συμπολιῖται τῶν ἀγίων, ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν». Εἶδες θεμέλιον καὶ θεμέλιον, τὸν μὲν τῶν προφητῶν, τὸν δὲ τῶν ἀποστόλων ἀνω- 20 τέρω κείμενον. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, οὐκ εὐθέως μετὰ τοὺς προφήτας ἦλθον οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ πολὺς μεταξὺ παρεγένετο χρόνος.

Τί δήποτε; Ὅτι οἱ ἄριστοι τῶν οἰκοδόμων τοῦτο ποιῶ-
σιν· ἐπειδὴν καταβάλλονται θεμέλιον, οὐκ εὐθέως ἐπιτιθέασι 25 τὴν οἰκοδομήν, ἵνα μὴ ἀπαλωτέρα καὶ πρόσφατος οὔσα τοῦ θεμελίου ἢ ἐργασία, ἀδυνατήσῃ τῶν τειχῶν ἐνεγκεῖν τὸ βάρος. Διὰ τοῦτο ἀφέντες χρόνῳ πολλῷ παγῆναι τοὺς λίθους, ἐπειδὴν ἴδω-
σιν ἀκριβῶς σφιγέντας, τότε ἐπιτιθέασι καὶ τῶν τοίχων τὸ βά-
ρος. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν· ἀφείς παγῆναι τὸν θεμέλιον 30 τῶν προφητῶν ἐν ταῖς τῶν ἀκουσάντων ψυχαῖς, καὶ γενέσθαι

5. Α' Κορ. 3,10.

6. Ἐφ. 2,19-20.

ρεό, δὲν ἀναμοχλεύει τὸ θεμέλιο, δὲ μετακινεῖ τις πέτρες, ἀλλὰ τὸ ἀφήνει νὰ παραμείνει ἀμετακίνητο καὶ ἔτσι θέτει πάνω σ' αὐτὸ τὸ νέο καὶ πρόσφατο οἰκοδόμημα, ἔτσι καὶ οἱ ἀπόστολοι ποὺ ἐπρόκειτο νὰ κτίσουν τὸ μεγάλο αὐτὸ οἰκοδόμημα, τὴν Ἐκκλησία ποὺ ἰδρυόταν σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γῆς, δὲν ἔσκαψαν σὲ βάθος, ἀλλὰ βρίσκοντας παλιὸ θεμέλιο, τὸ θεμέλιο τῶν προφητῶν, δὲν τὸ ἀναμόχλευσαν, δὲ μετακίνησαν τὴν οἰκοδομὴ καὶ τὴ διδασκαλία, ἀλλ' ἀφήνοντας αὐτὴν νὰ παραμείνει ἀμετακίνητη, ἔτσι πρόσθεσαν ἐπάνω τῆς τῆ δικῆ τους διδασκαλία, δηλαδή τὴ νέα αὐτὴ πίστη τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ γιὰ νὰ μάθεις πῶς δὲ μετακίνησαν τὸ παλιὸ θεμέλιο, ἀλλὰ πάνω σ' αὐτὸ ἔκτισαν, ἄκουσε τὸν ἴδιο τὸ σοφὸ ἀρχιτέκτονα νὰ μᾶς λέγει γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῆς οἰκοδομῆς· γιὰτὶ αὐτὸς εἶναι ὁ σοφὸς ἀρχιτέκτονας. «Σὰν σοφὸς ἀρχιτέκτονας», λέγει, «ἔβαλα τὸ θεμέλιο»⁵. Ἄλλ' ἄς δοῦμε πῶς ἔβαλε τὸ θεμέλιο. Ἐπάνω, λέγει, σ' ἄλλο παλιὸ θεμέλιο, τὸ θεμέλιο τῶν προφητῶν. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερὸ αὐτό; «Δὲν εἶστε πιά ξένου», λέγει, «ἀλλὰ συμπολίτες τῶν ἀγίων, ἀφοῦ ἔχετε κτισθεῖ πάνω στὸ θεμέλιο τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν»⁶. Εἶδες θεμέλιο καὶ θεμέλιο, τὸ ἓνα τὸ θεμέλιο τῶν προφητῶν καὶ τὸ ἄλλο τὸ θεμέλιο τῶν ἀποστόλων ποὺ βρίσκεται ἀπὸ ἐπάνω. Καὶ τὸ πιὸ θαυμαστὸ εἶναι πῶς οἱ ἀπόστολοι δὲν ἦρθαν ἀμέσως μετὰ τοὺς προφήτες, ἀλλὰ μεσολάβησε πολὺς καιρὸς μεταξύ τους.

Γιὰτί ἄραγε; Γιὰτί οἱ ἄριστοι ἀπὸ τοὺς οἰκοδόμους τὸ κάνουν αὐτό· ὅταν βάζουν θεμέλιο δὲν προσθέτουν ἀμέσως τὴν οἰκοδομὴ, μήπως τὸ θεμέλιο, ποὺ εἶναι πρόσφατο καὶ μαλακό, δὲν μπορέσει νὰ βαστάξει τὸ βάρος τῶν τειχῶν. Γι' αὐτό, ἀφοῦ ἀφήσουν μεγάλο χρονικὸ διάστημα νὰ σταθεροποιηθοῦν οἱ πέτρες, ὅταν τις δοῦν καλὰ σφιγμένες, τότε προσθέτουν καὶ τὸ βάρος τῶν τοίχων. Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ Χριστός· ἀφοῦ ἄφησε νὰ σταθεροποιηθεῖ τὸ θεμέλιο τῶν προφητῶν στὶς ψυχῆς τῶν

βεβαίαν τὴν διδασκαλίαν, ὅτε εἶδεν ἄσειστον οὖσαν τὴν οἰκοδομήν, ὅτε παγέντα τὰ δόγματα τὰ ἱερά, ὥστε δυνηθῆναι τὴν κατὰ τὴν καινὴν φιλοσοφίαν ἐνεγκεῖν, τότε ἀπέστειλε τοὺς ἀποστόλους, ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν προφητῶν τοὺς τοίχους τῆς Ἐκκλησίας ἀναστήσοντας. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, 'οἰκοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν προφητῶν', ἀλλ' «ἐποικοδομηθέντες», ἐπάνω οἰκοδομηθέντες. Ἄλλ' ἴδωμεν πῶς ὠκοδομήθησαν.

Πόθεν οὖν εἰσόμεθα; Πόθεν δὲ ἄλλοθεν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων, περὶ ἧς καὶ ἐν ταῖς ἔμπροσθεν ὑμῖν ἡμεῖς 10 ραὶς διελέχθημεν; Τάχα γάρ τι καὶ μικρὸν ἐκεῖθεν ὑμῖν ὀφείλομεν χρέος, ὅπερ ἀνάγκη καταθεῖναι σήμερον. Τί οὖν ἐστὶ τὸ χρέος; Αὐτὴν τοῦ βιβλίου τὴν ἐπιγραφὴν ἐρμηνεῦσαι σπουδάσωμεν. Οὐ γὰρ ψιλή τις ἐστὶ καὶ σαφής, καθὼς πολλοὶ νομίζουσιν, ἀλλὰ δεῖται καὶ ἐξετάσεως. Τίς οὖν ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ βιβλίου; 15 «Πράξεις ἀποστόλων». Οὐ δοκεῖ σαφές εἶναι; οὐ δοκεῖ γινώριμον καὶ δῆλον ἅπασιν; Ἄλλ' ἂν παρακολουθῆτε τοῖς λεγομένοις, ὄψεσθε ὅσον τὸ βάθος τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης. Διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπε, 'Θαύματα ἀποστόλων'; διὰ τί οὐκ ἐπέγραψε, 'Σημεῖα ἀποστόλων', ἢ 'Δυνάμεις καὶ τέρατα ἀποστόλων', ἀλλὰ «Πράξεις 20 ἀποστόλων»; Οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ ἐστὶ πράξεις καὶ σημεῖα, οὐ τὸ αὐτὸ πράξεις καὶ θαύματα· οὐ τὸ αὐτὸ ἐστὶ πράξεις, καὶ τέρατα καὶ δυνάμεις, ἀλλὰ πολλὴ ἡ διαφορὰ τούτων ἑκατέρων. Πρᾶξις μὲν γὰρ ἐστὶν οἰκείας σπουδῆς κατόρθωμα, θαῦμα δὲ θείας δωρεᾶς χάρισμα.

25 Εἶδες ὅσον τὸ μέσον πράξεως καὶ θαύματος; Πρᾶξις ἐστὶν ἀνθρωπίνων ἰδρώτων συντέλεσμα, θαῦμά ἐστὶ θείας φιλοτιμίας ἐπίδειξις· πρᾶξις ἐστὶν ἐκ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως τὴν ἀρχὴν ἔχουσα, θαῦμά ἐστὶν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος τὰ προ-

ἀκροατῶν καὶ νὰ γίνεи στερεὰ ἢ διδασκαλία, ὅταν εἶδε πῶς ἡ οἰκοδομὴ ἦταν ἀκλόνητη καὶ πῶς τὰ ἱερὰ δόγματα εἶχαν σταθεροποιηθεῖ τόσο, ὥστε νὰ μπορέσουν νὰ βαστάξουν τὴ σύμφωνη μὲ τὴ νέα φιλοσοφία οἰκοδομῇ, τότε ἀπέστειλε τοὺς ἀποστόλους νὰ σηκώσουν τοὺς τοίχους τῆς Ἐκκλησίας ἐπάνω στὸ θεμέλιο τῶν προφητῶν. Γι' αὐτὸ δὲν εἶπε, 'ἔχετε κτισθεῖ στὸ θεμέλιο τῶν προφητῶν', ἀλλὰ, «ἐποικοδομηθέντες», δηλαδὴ ἔχετε κτισθεῖ ἐπάνω. Ἀλλὰ ἄς δοῦμε πῶς κτίσθηκαν.

Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν θὰ μάθουμε; Ἀπὸ ποῦ ἀλλοῦ, παρὰ ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων, γιὰ τὸ ὁποῖο σᾶς μιλήσαμε καὶ τὶς προηγούμενες ἡμέρες; Γιατὶ ἴσως καὶ ἀπὸ ἐκεῖ σᾶς ὀφείλουμε κάποιο μικρὸ χρέος, πὺ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ξεπληρώσουμε σήμερα. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι τὸ χρέος; Ἄς προσπαθήσουμε νὰ ἐξηγήσουμε τὴν ἴδια τὴν ἐπιγραφή τοῦ βιβλίου. Γιατὶ δὲν εἶναι κάποια ἀπλὴ καὶ σαφὴς, καθὼς νομίζουν πολλοί, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἐξέταση. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ ἐπιγραφή τοῦ βιβλίου; «Πράξεις ἀποστόλων». Δὲ φαίνεται πῶς τὸ πρᾶγμα εἶναι σαφές; δὲ φαίνεται γνωστὸ καὶ φανερὸ σὲ ὅλους; Ἀλλὰ ἂν παρακολουθεῖτε τὰ λεγόμενα, θὰ δεῖτε πόσο εἶναι τὸ βάθος τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς. Γιατὶ λοιπὸν δὲν εἶπε, 'Θαύματα ἀποστόλων'; γιατί δὲν ἔβαλε τὴν ἐπιγραφή, 'Σημεῖα ἀποστόλων' ἢ 'Δυνάμεις καὶ τέρατα ἀποστόλων', ἀλλὰ «Πράξεις ἀποστόλων»; Γιατὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράξεις καὶ σημεῖα, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράξεις καὶ θαύματα, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράξεις καὶ τέρατα καὶ δυνάμεις, ἀλλὰ ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο εἶναι μεγάλη. Γιατὶ ἡ πράξη εἶναι κατόρθωμα ἀτομικῆς προσπάθειας, ἐνῶ τὸ θαῦμα χάρισμα θείας δωρεᾶς.

Εἶδες πόση εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν πράξη καὶ τὸ θαῦμα; Ἡ πράξη εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνθρώπινων ιδρώτων, τὸ θαῦμα εἶναι φανέρωση θείας γενναιοδωρίας. Ἡ πράξη ἀρχίζει ἀπὸ τὴ δική μας προαίρεση, τὸ θαῦμα ἀρχίζει ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ

οίμια λαμβάνον, καὶ τὸ μὲν τῆς ἄνωθεν ροπῆς, τὸ δὲ τῆς κάτωθεν γνώμης. Πρᾶξις ἐξ ἀμφοτέρων ὑφαίνεται, καὶ ἐξ ἡμετέρας σπουδῆς καὶ ἐκ θείας χάριτος· τὸ δὲ θαῦμα γυμνὴν ἐπιδείκνυται τὴν ἄνωθεν χάριν, οὐδὲν τῶν ἡμετέρων ἰδρώτων δεόμενον.

5 Πρᾶξις ἐστὶν ἐπιεικῆ εἶναι, σὺφρονα, μέτριον, ὀργῆς κρατεῖν, ἐπιθυμίας καταγωνίζεσθαι, ἐλεημοσύνας ποιεῖν, φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυσθαι, ἅπασαν ἀσκεῖν ἀρετὴν· τοῦτο πρᾶξις ἐστὶ καὶ πόνος καὶ ἰδρῶς ἡμέτερος. Θαῦμά ἐστὶ δαίμονας ἀπελαύνειν, τυφλωθέντας ὀφθαλμοὺς ἀνοίγειν, λεπρῶν τὰ σώματα καθαί-
10 ρειν, διαλελυμένα μέλη σφίγγειν, νεκροὺς ἐγείρειν, ἕτερα τοιαῦτα θαυματουργεῖν. Εἶδες πόσον τὸ μέσον πράξεων καὶ θαυμάτων, πολιτείας καὶ σημείων, τῆς ἡμετέρας σπουδῆς καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος;

3. Βούλει καὶ ἑτέραν σοι δεῖξω διαφορὰν; Διὰ γὰρ ὑμᾶς σήμε-
15 ρον ἅπαντα τὸν λόγον τοῦτον ἐκίνησα, ὥστε μαθεῖν τὸ θαῦμα καὶ τὸ σημεῖον. Τὸ θαῦμα μεῖζον μὲν ἐστὶ καὶ φρικωδέστερον καὶ τὴν ἡμετέραν ὑπερβαῖνον φύσιν, ἢ δὲ πρᾶξις καὶ ἡ πολιτεία ἔλαττον μὲν τῶν σημείων, χρησιμώτερον δὲ καὶ κερδαλεώτε-
ρον· πόνων γὰρ ἐστὶν ἀμοιβὴ καὶ σπουδῆς μισθός. Καὶ ἵνα
20 μάθῃς ὅτι ἡ πρᾶξις τοῦ σημείου κερδαλεωτέρα καὶ χρησιμωτέρα, πρᾶξις μὲν ἀγαθὴ καὶ χωρὶς σημείων εἰς τὸν οὐρανὸν τοὺς κατωρθωκότας εἰσήγαγε, θαῦμα δὲ καὶ σημεῖα χωρὶς πολιτείας οὐκ ἴσχυσε πρὸς τὰ πρόθυρα χειραγωγῆσαι ἐκεῖνα. Καὶ πῶς, ἐγὼ δεῖξω· ὑμεῖς δὲ παρατηρεῖτε πῶς τὴν προεδρίαν αἱ πράξεις
25 ἔχουσι κατὰ τὴν τῶν μισθῶν ἀμοιβήν· πῶς τὰ μὲν σημεῖα καθ' ἑαυτὰ ὄντα οὐ σώζει τοὺς ποιοῦντας, ἢ δὲ πρᾶξις καθ' ἑαυτὴν οὔσα, οὐδενὸς ἑτέρου δεῖται πρὸς σωτηρίαν τῶν κεκτημένων. «Πολλοὶ ἐροῦσί μοι», φησὶν ὁ Χριστός, «ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ,

Θεοῦ, καὶ αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆ θεία δύναμη, ἐνῶ ἐκείνη ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη διάθεση. Ἡ πράξις παράγεται καὶ ἀπὸ τὰ δύο, καὶ ἀπὸ τῆ δική μας προσπάθεια καὶ ἀπὸ τῆ θεία χάρη, ἐνῶ τὸ θαῦμα φανερώνει γυμνῆ τῆ θεία χάρη χωρὶς νὰ χρειάζεται τιποτε ἀπὸ τοὺς δικούς μας κόπους. Πράξις εἶναι τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἐπιεικής, συνετός, ἐγκρατής, νὰ συγκρατεῖ τὴν ὀργή, νὰ νικάει τὴν ἐπιθυμία, νὰ κάνει ἐλεημοσύνη, νὰ ἐπιδεικνύει φιλανθρωπία, νὰ ἀσκεῖ κάθε ἀρετή· αὐτὸ εἶναι πράξις καὶ κόπος καὶ ἰδρώτας δικός μας. Θαῦμα εἶναι τὸ νὰ διώχνει κανεὶς τοὺς δαίμονες, νὰ ἀνοίγει τὰ μάτια τῶν τυφλῶν, νὰ καθαρίζει τὰ σώματα τῶν λεπρῶν, νὰ σφίγγει τὰ παράλυτα μέλη, νὰ ἀνασταίνει νεκρούς, νὰ κάνει ἄλλα τέτοια θαύματα. Εἶδες πόση εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὶς πράξεις καὶ τὰ θαύματα, στὸν ὀρθὸ τρόπο ζωῆς καὶ τὰ σημεῖα, στὴ δική μας προσπάθεια καὶ τῆ χάρη τοῦ Θεοῦ;

3. Θέλεις νὰ σοῦ δείξω καὶ ἄλλη διαφορὰ; Γιατὶ γιὰ σᾶς σήμερα ἔκαμα ὅλη τὴν ὁμιλία αὐτή, γιὰ νὰ μάθετε τὸ θαῦμα καὶ τὸ σημεῖο. Τὸ θαῦμα βέβαια εἶναι μεγαλύτερο καὶ φρικτότερο καὶ ξεπερνάει τὴ δική μας φύση, ἐνῶ ἡ πράξις καὶ ὁ ὀρθὸς τρόπος ζωῆς εἶναι μικρότερα ἀπὸ τὰ σημεῖα, ἀλλὰ πιὸ χρήσιμα καὶ πιὸ ἐπικερδῆ, ἐπειδὴ εἶναι ἀμοιβῆ τῶν κόπων καὶ μισθὸς τῆς προσπάθειας. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις πῶς ἡ πράξις εἶναι πιὸ ἐπικερδῆς καὶ πιὸ χρήσιμη, ἡ καλὴ πράξις καὶ χωρὶς σημεῖα εἰσήγαγε στὸν οὐρανὸ ἐκείνους ποὺ τὴν κατόρθωσαν, ἐνῶ τὸ θαῦμα καὶ τὰ σημεῖα χωρὶς ὀρθὸ τρόπο ζωῆς δὲν μπόρεσαν νὰ ὀδηγήσουν στὰ πρόθυρα τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ πῶς συμβαίνει αὐτὸ ἐγὼ θὰ τὸ σᾶς δείξω. Ἐσεῖς ὅμως προσέχετε πῶς οἱ πράξεις ἔχουν κατὰ τὴν πληρωμὴ τῶν μισθῶν τὴν πρώτη θέση, πῶς τὰ σημεῖα ὅταν εἶναι μόνα τοὺς δὲ σώζουν αὐτοὺς ποὺ τὰ ἐνεργοῦν, ἐνῶ ἡ πράξις ὅταν εἶναι μόνη τῆς δὲ χρειάζεται τίποτε ἄλλο γιὰ τὴ σωτηρία ἐκείνων ποὺ τὴν ἀποκτοῦν. «Πολλοὶ θὰ μοῦ ποῦν», λέγει ὁ Χριστός, «τὴν ἡμέρα ἐκείνη· Κύριε, Κύριε, δὲν προφητέ-

Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι προεφητεύσαμεν», τοῦτο σημεῖον καὶ θαῦμα, «οὐ τῷ σῶ ὀνόματι δαιμόνια πολλὰ ἐξεβάλομεν καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;».

Ὅρας πανταχοῦ σημεῖα καὶ θαύματα· ἴδωμεν τί φησιν ὁ
 5 Θεός. Ἐπειδὴ γυμνὰ τὰ θαύματα καὶ οὐδαμοῦ πολιτεία, «πορεύεσθε», φησίν, «ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς, οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν». Εἰ οὐκ οἶδας αὐτούς, πῶς οἶδας αὐτούς, εἰ ἐργάζονται τὴν ἀνομίαν; Ἴνα μάθης, ὅτι τό, «οὐκ οἶδα ὑμᾶς», οὐκ ἀγνοίας ἐστίν, ἀλλὰ μίσους καὶ ἀποστροφῆς. «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς». Τίνος
 10 ἔνεκεν, εἶπέ μοι; «Οὐ τῷ σῶ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν;». Διὰ τοῦτο γὰρ ὑμᾶς μισῶ καὶ ἀποστρέφομαι, φησίν, ὅτι οὐδὲ ταῖς δωρεαῖς βελτίους ἐγένεσθε, ὅτι τοσαύτης ἀπολαύσαντες τιμῆς ἐμείνατε ἐπὶ τῆς αὐτῆς κακίας. «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς».

15 Τί οὖν; Τὸ παλαιὸν ἀνάξιοι ἐλάμβανον χαρίσματα καὶ διεφθαρμένοι τὸν βίον σημεῖα ἐπεδείκνυντο καὶ θείας ἀπήλαυον δωρεᾶς, τῆς πολιτείας οὐκ ἐπιμελούμενοι τῆς ἀρίστης; Ἀπήλαυον διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, οὐ διὰ τὴν οἰκείαν ἀξίαν. Ἔδει γὰρ πανταχοῦ σπαρῆναι τῆς εὐσεβείας τὸν λόγον,
 20 ἐπειδὴ ἀρχὴ καὶ προοίμια τῆς πίστεως ἦν. Καθάπερ οὖν γηπόνοσ ἀριστος νεόφυτον δένδρον τοῖς κόλποις τῆς γῆς ἄρτι παρακατιθέμενος, ἀπαλὸν ὑπάρχον ἔτι πολλῆς ἐπιμελείας ἀξιοῖ, πανταχόθεν περιφράττων, τειχίζων καὶ λίθοις καὶ ἀκάνθαις, ὥστε μὴ ὑπὸ ἀνέμων ἀνασπασθῆναι, μήτε ὑπὸ θρεμμάτων ἀδικηθῆ-
 25 ναι, μήτε ὑπὸ ἄλλης τινὸς ἐπηρεασθῆναι βλάβης· ἐπειδὴ δὲ παγὲν καὶ πρὸς ὕψος ἀναδραμὸν ἴδη, περιαιρεῖ τὰ τειχία· ἀρκεῖ γὰρ αὐτὸ τὸ δένδρον πρὸς τὸ μηδὲν τοιοῦτον παθεῖν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως γέγονεν. Ὅτε νεόφυτος ἦν, ὅτε ἀπαλὴ ὑπῆρχεν, ὅτε προσφάτως ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων κατεβλήθη ψυχαῖς, πολλῆς

7. Ματθ. 7,22.

8. Ματθ. 7,23.

ψαμε στο ὄνομά σου;». Αὐτό εἶναι σημεῖο καὶ θαῦμα· «δὲ διώξαμε πολλὰ δαιμόνια στο ὄνομά σου καὶ δὲν κάναμε πολλὰ θαύματα;»⁷.

Βλέπεις παντοῦ σημεῖα καὶ θαύματα. Ἦς δοῦμε τί λέγει ὁ Θεός. Ἐπειδὴ τὰ θαύματα ἦταν γυμνά καὶ πουθενά δὲν ὑπῆρχε σωστὴ ζωὴ, λέγει· «φύγετε ἀπὸ μένα, δὲ σᾶς γνωρίζω, ἐσεῖς οἱ ἐργάτες τῆς ἀνομίας»⁸. Ἦν δὲ τοὺς γνωρίζεις, πῶς γνωρίζεις ἂν αὐτοὶ ἐργάζονται τὴν ἀνομία; Γιὰ νὰ μάθεις πῶς τὸ «δὲ σᾶς γνωρίζω», δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἄγνοιας, ἀλλὰ μίσους καὶ ἀποστροφῆς. «Δὲ σᾶς γνωρίζω». Γιὰ ποιό λόγο, πές μου; «Δὲ διώξαμε δαιμόνια στο ὄνομά σου;». Γι' αὐτὸ λοιπὸν σᾶς μισῶ καὶ σᾶς ἀποστρέφομαι, λέγει, ἐπειδὴ οὔτε μὲ τίς δωρεὲς δὲ γίνατε καλύτεροι· γιατί, παρ' ὄλο πὺ ἀπολαύσατε τόσο μεγάλη τιμή, παραμείνατε στὴν ἴδια κακία. «Φύγετε μακριὰ μου, δὲ σᾶς γνωρίζω».

Τί λοιπόν; Τὴν παλιὰ ἐποχὴ ἀνάξιοι λάμβαναν χαρίσματα καὶ ἄνθρωποι μὲ διεφθαρμένη ζωὴ ἔκαναν θαύματα καὶ ἀπολάμβαναν τὴ θεία δωρεὰ χωρὶς νὰ φροντίζουν γιὰ ἄριστη τρόπο ζωῆς; Τὰ ἀπολάμβαναν ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ὄχι ἀπὸ τὴ δική τους ἀξία. Γιατὶ ἔπρεπε νὰ σπαρθεῖ παντοῦ ὁ λόγος τῆς εὐσέβειας, ἐπειδὴ ἦταν ἀρχὴ καὶ ξεκίνημα τῆς πίστεως. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἓνας ἄριστος γεωργός, ὅταν φυτέψει ἓνα μικρὸ δένδρο στὰ σπλάχνα τῆς γῆς, ἐπειδὴ εἶναι ἀκόμη τρυφερό, τὸ φροντίζει πολὺ, φράζοντας αὐτὸ ἀπὸ παντοῦ καὶ τειχίζοντάς το μὲ πέτρες καὶ ἀγκάθια, γιὰ νὰ μὴν ξερριζωθεῖ ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, μὴτε νὰ καταστραφεῖ ἀπὸ τὰ ζῶα, μὴτε νὰ πάθει κάποια ἄλλη ζημία· ὅταν ὁμως δεῖ πῶς ἔχει σταθεροποιηθεῖ καὶ πῶς ἔχει πάρει ὕψος, γκρεμίζει τοὺς φράκτες, γιατί τὸ ἴδιο τὸ δένδρο εἶναι ἱκανὸ νὰ μὴν πάθει τίποτε τέτοιο. Ἔτσι ἔγινε καὶ μὲ τὴν πίστη. Ὅταν ἦταν νεοφυτευμένη, ὅταν ἦταν τρυφερή, ὅταν ἦταν πρόσφατα σπαρμένη στὶς ψυχὰς τῶν ἀν-

ἐπιμελείας ἤξιούτο πάντοθεν· ἐπειδὴ δὲ ἐπάγη καὶ ἐρριζώθη καὶ πρὸς ὕψος ἀνέδραμεν, ἐπειδὴ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐπλήρωσε, καὶ περιῆρε τὰ τείχια, καὶ τὰ ἀσφαλίσματα λοιπὸν ἀνεῖλεν ὁ Χριστός.

5 Διὰ τοῦτο παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν καὶ ἀναξίοις χαρίσματα ἐδίδοτο· χρεῖαν γὰρ εἶχε τὸ παλαιόν, τῆς πίστεως ἔνεκα, ταύτης τῆς βοηθείας· νῦν δὲ οὐδὲ ἀξίοις δίδονται· ἢ γὰρ ἰσχὺς τῆς πίστεως οὐκέτι ταύτης δεῖται τῆς συμμαχίας. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἐψεύδοντο ἐκεῖνοι, ἀλλὰ ἀληθῶς σημεῖα ἐποίησαν, καὶ ἀναξίοις
10 ἀνθρώποις χαρίσματα ἐδίδοτο, καὶ ἵνα πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ἕτερόν τι κατορθωθῇ, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεὰν αἰδεσθέντες ἐκεῖνοι ἀποθῶνται τὴν πονηρίαν, Ἰούδας ὁ τῶν δώδεκα παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται, ὅτι σημεῖα ἐποίει, ὅτι δαίμονας ἐξέβαλλεν, ὅτι νεκροὺς ἤγειρεν, ὅτι λεπροὺς ἐκάθηρεν· ἀλλ' ὁμοῦς ἐξέπεσε
15 τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Οὐ γὰρ ἴσχυσεν αὐτὸν σῶσαι τὰ σημεῖα, ἐπειδὴ ληστής καὶ κλέπτης καὶ τοῦ Δεσπότης προδότης ἐγένετο.

Ἵτι μὲν τὰ σημεῖα οὐκ ἰσχύει σῶσαι χωρὶς πολιτείας ἀρίστης καὶ βίου καθαροῦ καὶ διηκριβωμένου, ἀπὸ τούτων
20 ἀποδέδεικται· ὅτι δὲ πολιτεία οὐκ ἔχουσα τὴν ἀπὸ τῶν σημείων παραμυθίαν, οὐδὲ σύμμαχον λαβοῦσα ἐκείνην, ἀλλ' αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν φανεῖσα, ἴσχυσε μετὰ παρρησίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος·
«Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν
25 ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου». Διὰ τί; ὅτι νεκροὺς ἤγειραν; ὅτι λεπροὺς ἐκάθηραν; ὅτι δαίμονας ἤλασαν; Οὐχί· ἀλλὰ διὰ τί; «Πεινῶντα εἶδετέ με», φησί, «καὶ ἐθρέψατε· διψῶντα, καὶ ἐποτίσατέ με· γυμνόν, καὶ περιεβάλετέ με· ξένον, καὶ συνηγάγετε». Οὐδαμοῦ θαύματα, ἀλλὰ πανταχοῦ πο-

9. Ματθ. 25,34.

10. Βλ. Ματθ. 25,35-36.

θρώπων, ἀπὸ παντοῦ φροντιζόταν πολὺ· ὅταν ὁμως σταθεροποιήθηκε καὶ ριζώθηκε καὶ πῆρε ὕψος, ὅταν γέμισε ὅλη τὴν οἰκουμένη, τότε πλέον ὁ Χριστὸς γκρέμισε καὶ τοὺς φράκτες καὶ κατέστρεψε τὰ προστατευτικὰ μέσα.

Γι' αὐτὸ στὴν ἀρχὴ δίνονταν χαρίσματα καὶ σὲ ἀνάξιους, γιατί ἡ παλιὰ ἐποχὴ εἶχε ἀνάγκη, ἐξ αἰτίας τῆς πίστεως, ἀπ' αὐτὴ τὴ βοήθεια· τώρα ὁμως οὔτε σὲ ἄξιους δίνονται, γιατί ἡ δύναμη τῆς πίστεως δὲ χρειάζεται πιά αὐτὴ τὴ βοήθεια. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις πὼς δὲν ἔλεγαν ψέματα ἐκεῖνοι, ἀλλὰ πραγματικὰ ἔκαμαν θαύματα, καὶ δίνονταν χαρίσματα σὲ ἀνάξιους ἀνθρώπους, καὶ γιὰ νὰ κατορθωθεῖ, μαζί μ' αὐτὰ ποὺ λέχθηκαν, καὶ κάτι ἄλλο, νὰ ἀποβάλλουν δηλαδὴ ἐκεῖνοι τὴν κακία, ἀφοῦ ντραποῦν γιὰ τὴ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, ὁμολογεῖται ἀπὸ ὅλους ὅτι ὁ Ἰούδας, ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα, ἔκανε θαύματα, ὅτι ἐδιώχνε δαίμονες, ὅτι ἀνάστησε νεκρούς, ὅτι καθάρισε λεπρούς, ἀλλ' ὁμως ἔχασε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Γιατί δὲν μπόρεσαν νὰ τὸν σώσουν τὰ θαύματα, ἐπειδὴ ἔγινε ληστής καὶ κλέφτης καὶ προδότης τοῦ Κυρίου.

Ὅτι βέβαια τὰ θαύματα δὲν μποροῦν νὰ σώσουν χωρὶς ἄριστο τρόπο ζωῆς καὶ καθαρὸ καὶ τέλεια βίο, ἔχει ἀποδειχθεῖ ἀπ' αὐτὰ. Ὅτι ὁμως ὁ ὀρθὸς τρόπος ζωῆς, χωρὶς νὰ ἔχει τὴν ὑποστήριξη ἀπὸ τὰ θαύματα καὶ χωρὶς νὰ λάβει τὴν συμμαχία ἐκείνη, ἀλλ' ὁ ἴδιος μόνος του, ὅπου φανερώθηκε, μπόρεσε μὲ παρρησία νὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἄκουσε τὸν ἴδιο τὸ Χριστὸ ποὺ λέγει· «ἐλάτε, οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, κληρονομήστε τὴ βασιλεία ποὺ σᾶς ἔχει ἐτοιμασθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου»⁹. Γιὰ ποιὸ λόγο; γιατί ἀνάστησαν νεκρούς; γιατί καθάρισαν λεπρούς; γιατί ἐδιώξαν δαίμονες; Ὁχι· ἀλλὰ γιατί; «Μὲ εἶδατε», λέγει, «νὰ πεινῶ καὶ μοῦ δώσατε νὰ φάω· νὰ διψῶ καὶ μοῦ δώσατε νὰ πιῶ· γυμνὸ καὶ μὲ ντύσατε· ξένο καὶ μὲ περιμαζέψατε»¹⁰. Πουθενὰ θαύματα, ἀλλὰ παντοῦ

λιτεία. Ὡσπερ οὖν ἐκεῖ πανταχοῦ θαύματα, καὶ εὐθέως κόλασις, ἐπειδὴ γυμνὰ τὰ θαύματα τῆς πολιτείας, οὕτω καὶ ἐνταῦθα πανταχοῦ πολιτεία, καὶ οὐδαμοῦ θαύματα καὶ εὐθέως ἡ σωτηρία· ἐπειδὴ ἰσχύει καθ' ἑαυτὴν σῶσαι ἡ ἀρίστη πολιτεία τοὺς κεκτη-
5 μένους αὐτήν.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος οὗτος καὶ γενναῖος καὶ θαυμάσιος Ἰουκᾶς οὕτως ἐπέγραψε τὸ βιβλίον, «Πράξεις ἀποστόλων», οὐ Ἐθαύματα ἀποστόλων, καίτοι καὶ θαύματα πεποιήκασιν. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν καιρῶ γέγονε καὶ παρήλθε, ταῦτα δὲ διὰ
10 παντὸς τοῦ χρόνου πάντας ἐπιδείκνυσθαι χρή τοὺς σώζεσθαι μέλλοντας. Ἐπεὶ οὖν οὐ πρὸς τὰ σημεῖα, ἀλλὰ πρὸς τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων ὁ ζῆλος ἡμῖν, διὰ τοῦτο οὕτω τὸ βιβλίον ἐπέγραψεν. Ἴνα γὰρ μὴ λέγῃς, μᾶλλον δὲ ἵνα μὴ λέγωσιν οἱ
15 ἀποστόλων, καὶ λέγομεν· μίμησαι Πέτρον, ζήλωσον Παῦλον, γενοῦ κατὰ Ἰωάννην ἀκολούθησον Ἰάκωβον· ἵνα μὴ λέγωσιν, 'οὐ δυνάμεθα, οὐκ ἰσχύομεν, ἐκεῖνοι γὰρ νεκροὺς ἀνέστησαν, λεπροὺς ἐκάθηραν', ἐπιστομίζων ἡμῶν τὴν ἀναίσχυστον ἀπο-
20 λογίαν, 'σιώπα', φησί, 'πεφίμωσο· οὐ θαύματα, ἀλλὰ πολιτεία

Ζήλωσον τοίνυν τὴν πολιτείαν τῶν ἀποστόλων, καὶ οὐδὲν ἔλαττον ἔξεις τῶν ἀποστόλων. Οὐ γὰρ τὰ σημεῖα ἀποστόλους ἐποίησεν, ἀλλ' ὁ βίος ὁ καθαρός. Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ γνῶρισμα τῆς ἀποστολικῆς εἰκόνης καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν
25 μαθητῶν, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ τοῦτο δηλοῦντος τὸ σημεῖον. Χαρακτηρίζων γὰρ τῶν μαθητῶν τὰς εἰκόνας καὶ δεικνὺς τί ποτέ ἐστιν ἀποστολῆς γνῶρισμα, οὕτως εἶπεν· «ἐν τούτῳ

σωστή ζωή. Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖ ὑπῆρχαν παντοῦ θαύματα καὶ ἀμέσως ἀκολούθησε ἡ τιμωρία, ἐπειδὴ τὰ θαύματα ἦταν γυμνὰ ἀπὸ σωστή ζωὴ, ἔτσι καὶ ἐδῶ ὑπάρχει παντοῦ σωστή ζωὴ καὶ πουθενὰ θαύματα, καὶ ἀμέσως ἀκολουθεῖ ἡ σωτηρία, ἐπειδὴ μπορεῖ μόνη τῆς ἡ σωστή ζωὴ νὰ σώσει ἐκείνους ποὺ τὴν κατέχουν.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος αὐτὸς καὶ γενναῖος καὶ θαυμάσιος Λουκᾶς ἔβαλε στὸ βιβλίο αὐτὴ τὴν ἐπιγραφή, «Πράξεις τῶν ἀποστόλων», καὶ ὄχι 'Θαύματα τῶν ἀποστόλων', ἂν καὶ βέβαια ἔχουν κάνει καὶ θαύματα. Ἄλλ' ἐκεῖνα ἔγιναν σὲ ὀρισμένο καιρὸ καὶ πέρασαν, αὐτὰ ὅμως πρέπει πάντοτε νὰ τὰ ἐπιδεικνύουν ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ σωθοῦν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ζῆλος μας δὲν πρέπει νὰ εἶναι γιὰ τὰ θαύματα ἀλλὰ γιὰ τὶς πράξεις τῶν ἀποστόλων, γι' αὐτὸ ἔβαλε στὸ βιβλίο τὴν ἐπιγραφή αὐτὴ. Γιὰ νὰ μὴ λέγεις λοιπὸν, ἢ καλύτερα γιὰ νὰ μὴ λέγουν οἱ ἀδιάφοροι, ὅταν τοὺς παρακαλοῦμε νὰ μιμηθοῦν τοὺς ἀποστόλους καὶ λέμε, 'μιμήσου τὸν Πέτρο, συναγωνίσου τὸν Παῦλο, γίνε ὅπως ὁ Ἰωάννης, ἀκολούθησε τὸν Ἰάκωβο', γιὰ νὰ μὴ λέγουν, 'δὲν μποροῦμε, δὲν ἔχουμε τὴ δύναμη, γιατί ἐκεῖνοι ἀνάστησαν νεκρούς, καθάρισαν λεπρούς', ἀποστομώνοντας τὴν ἀναίσχυντη δικαιολογία μας, λέγει 'σιῶπα, κλείσε τὸ στόμα σου· δὲν εἰσάγουν τὰ θαύματα στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ ὁ σωστὸς τρόπος ζωῆς'.

Μιμήσου λοιπὸν τὸν ὀρθὸν τρόπο ζωῆς τῶν ἀποστόλων καὶ δὲ θὰ ἔχεις τίποτε λιγότερο ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους. Γιατί δὲν ἔκαμαν τὰ θαύματα ἀποστόλους, ἀλλ' ἡ καθαρὴ ζωὴ. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ γνῶρισμα τῆς ἀποστολικῆς εἰκόνας καὶ τοῦ χαρακτήρα τῶν μαθητῶν, ἄκουσε τὸ Χριστὸ ποὺ δηλώνει αὐτὸ τὸ γνῶρισμα. Χαρακτηρίζοντας δηλαδὴ τὴν εἰκόνα τῶν ἀποστόλων καὶ δείχνοντας ποιό εἶναι τὸ γνῶρισμα τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου, εἶπε τὸ ἐξῆς· «ἀπ' αὐτὸ θὰ γνωρίσουν ὅλοι ὅτι εἶστε μα-

γνώσκονται πάντες, ὅτι μαθηταί μου ἐστε». «Ἐν τούτῳ», ποίω; ἐν τῷ θαύματα ποιεῖν; ἐν τῷ νεκροὺς ἐγείρειν; Οὐχί, φησὶν· ἀλλ' ἐν τίνι; «Ἐν τούτῳ γνῶσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Ἡ δὲ ἀγάπη οὐχὶ θαυμάτων, ἀλλὰ πο-
 5 λιτείας ἐστί. «Πλήρωμα γὰρ νόμου ἢ ἀγάπη». Εἶδες τὸ γνῶρι-
 σμα τῶν μαθητῶν; εἶδες τὴν εἰκόνα τῆς ἀποστολῆς; εἶδες τὴν
 μορφήν; εἶδες τὸν τύπον; μηδὲν πλέον ζητεῖ· ὁ γὰρ Δεσπότης
 ἀπεφῆνατο, ὅτι ἀγάπη χαρακτηρίζει τοὺς μαθητάς. Ἄν τοίνυν
 ἔχῃς ἀγάπην, ἀπόστολος γέγονας, καὶ τῶν ἀποστόλων πρῶτος.
 10 4. Βούλει ἐτέρωθεν τοῦτο μαθεῖν; Πρὸς Πέτρον εἰπὼν ὁ Χρι-
 στός, «Πέτρε, φιλεῖς με πλέον τούτων;» φησί. Τούτου δὲ ἴσον
 οὐδὲν εἰς τὸ τυχεῖν βασιλείας οὐρανῶν, ἀλλ' ὅταν φανῶμεν τὸν
 Χριστὸν φιλοῦντες, ὡς φιλεῖν δεῖ. Καὶ τὸ γνῶρισμα εἶπε. Τί
 ποτ' οὖν ἐστί τοῦτο; καὶ τί ποιοῦντες δυνάμεθα φιλεῖν πλέον
 15 τῶν ἀποστόλων; ἄρα τοὺς νεκροὺς ἐγείροντες; ἢ ἄλλα τινὰ θαύ-
 ματα ἐπιδεικνύμενοι; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ τί ποιοῦντες; Αὐτοῦ τοῦ
 φιλουμένου Χριστοῦ ἀκούσωμεν. «Εἰ γὰρ φιλεῖς με», φησί,
 «πλέον τούτων, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου». Ἴδου καὶ ἐνταῦθα
 πολιτεία εὐδοκιμεῖ. Τὸ γὰρ κηδεμονικόν, τὸ συμπαθητικόν, τὸ
 20 προστατικόν, τὸ μὴ τὰ ἑαυτοῦ ζητεῖν, ἀλλὰ πάντα, ἃ τὸν ποι-
 μαίνοντα ἔχειν δεῖ, πάντα ταῦτα πολιτείας ἐστίν, οὐχὶ θαυμά-
 των, οὐδὲ σημείων. Ἄλλ' ἐκεῖνοι, φησί, διὰ τὰ θαύματα τοιοῦτοι
 · γεγόνασιν. Οὐχὶ διὰ τὰ θαύματα, ἀλλὰ διὰ τὴν πολιτείαν, καὶ ἐν-
 τεῦθεν μάλιστα ἔλαμψαν. Διὰ τοῦτο φησὶν αὐτοῖς· «λαμψάτω τὸ
 25 φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἵνα ἴδωσιν οἱ ἄνθρω-

---

11. Ἰω. 13,35.

12. Ρωμ. 13,10.

13. Ἰω. 21,15.

14. Ἰω. 21,16.

θητές μου»¹¹. «'Απ' αὐτό» ἀπὸ ποιό; ἀπὸ τὸ νὰ κάμνετε θαύματα; ἀπὸ τὸ νὰ ἀνασταίνετε νεκρούς; Ὁχι, λέγει; ἀλλὰ ἀπὸ ποιό; «'Απ' αὐτὸ θὰ γνωρίσουν ὅλοι ὅτι εἶστε μαθητές μου, ἐὰν ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο». Ἡ ἀγάπη ὅμως δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα θαυμάτων, ἀλλὰ σωστῆς ζωῆς. Γιατὶ λέγει, «ἡ ἀγάπη εἶναι ἐκπλήρωση τοῦ νόμου»¹². Εἶδες τὸ γνῶρισμα τῶν μαθητῶν; εἶδες τὴν εἰκόνα τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου; εἶδες τὴ μορφή; εἶδες τὸν τύπο; μὴ ζητᾶς τίποτε περισσότερο. Γιατὶ ὁ Κύριος ἀποφάνθηκε πὼς ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῶν μαθητῶν. Ἄν λοιπὸν ἔχεις ἀγάπη, ἔγινες ἀπόστολος καὶ πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους.

4. Θέλεις νὰ μάθεις αὐτὸ ἀπὸ ἀλλοῦ; Τὸ λέγει ὁ Χριστὸς μ' αὐτὸ ποῦ λέγει στὸν Πέτρο· «Πέτρε, μὲ ἀγαπᾶς περισσότερο ἀπ' αὐτούς;»¹³. Τίποτε δὲν εἶναι ἴσο μ' αὐτὸ στὸ νὰ ἐπιτύχουμε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ μόνο ὅταν φανοῦμε πὼς ἀγαπᾶμε τὸ Χριστό, ὅπως πρέπει νὰ τὸν ἀγαπᾶμε. Ἐπίσης εἶπε καὶ τὸ γνῶρισμα. Καὶ ποιό λοιπὸν εἶναι αὐτό; καὶ τί κάνοντας μποροῦμε νὰ τὸν ἀγαπᾶμε περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους; ἄραγε ἀνασταίνοντας νεκρούς; ἢ κάνοντας κάποια ἄλλα θαύματα; Καθόλου· ἀλλὰ τί κάνοντας; Ἄς ἀκούσουμε τὸν ἴδιο τὸ Χριστό ποῦ θέλει νὰ τὸν ἀγαπᾶμε. «Ἄν μὲ ἀγαπᾶς», λέγει, «περισσότερο ἀπ' αὐτούς, ποιίμανε τὰ πρόβατά μου»¹⁴. Νὰ καὶ ἐδῶ ὁ σωστὸς τρόπος ζωῆς εἶναι τὸ διακριτικὸ γνῶρισμα. Γιατὶ τὸ νὰ φροντίζει κανεὶς γιὰ τοὺς ἄλλους, νὰ δείχνει συμπάθεια γι' αὐτούς, νὰ τοὺς προστατεύει, νὰ μὴ ζητάει τὰ δικά του, ἀλλὰ νὰ ἔχει ὅλα ὅσα πρέπει νὰ ἔχει ὁ ποιμένας, ὅλα αὐτὰ εἶναι γνωρίσματα σωστῆς ζωῆς, ὄχι θαυμάτων οὔτε σημείων. Ὅμως ἐκεῖνοι, λέγει, ἔγιναν τέτοιοι ἐξ αἰτίας τῶν θαυμάτων. Ὁχι ἐξ αἰτίας τῶν θαυμάτων, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς σωστῆς ζωῆς τους, καὶ ἀπὸ αὐτὴν πρὸ πάντων ἔλαμψαν. Γι' αὐτὸ λέγει σ' αὐτούς· «ἄς λάμψει τὸ δικό σας φῶς μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ

ποι» οὐχὶ τὰ θαύματα, ἀλλὰ «τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν καὶ δοξάσω-
σιν τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Ὅρᾳς πανταχοῦ τὴν πολιτείαν διαλάμπουσαν, τὸν βίον τὸν
ἐνάρετον θαυμαζόμενον; Βούλει σοι δεῖξω καὶ αὐτὸν τὸν Πέ-
5 τρον, τοῦτον τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων, καὶ πολιτείαν ἐπι-
δειζάμενον μεγίστην, καὶ θαύματα ποιήσαντα ὑπερβαίνοντα ἀν-
θρωπίνην φύσιν, καὶ ἀμφοτέρα παράλληλα κείμενα, καὶ τὸ θαῦ-
μα, καὶ τὴν πολιτείαν, καὶ ἀπὸ τῆς πολιτείας μᾶλλον ἢ ἀπὸ τῶν
σημείων τιμηθέντα; Ἄκουε τῆς ἱστορίας ταύτης· «Πέτρος καὶ
10 Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερόν περὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς
τὴν ἐνάτην». Μὴ παραδράμης ἀπλῶς τὸ διήγημα, ἀλλ' εὐθέως
ἐπίστα τῷ προοιμίῳ, καὶ μάθε πόση ἦν ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συμφω-
νία καὶ ἡ ὁμόνοια, καὶ πῶς πανταχοῦ οὗτοι ἐκοινώνουν ἀλλή-
λοις, καὶ συνεδεμένοι τῷ δεσμῷ τῆς κατὰ Θεὸν φιλίας, ἅπαντα
15 ἔπραττον, καὶ ἐν τραπέζῃ καὶ ἐν εὐχῇ καὶ ἐν βαδίσει καὶ ἐν τοῖς
ἄλλοις ἅπασι μετὰ ἀλλήλων ἐφαίνοντο.

Εἰ δὲ ἐκεῖνοι οἱ στῦλοι, οἱ πύργοι, οἱ πολλὴν παρρησίαν
ἔχοντες πρὸς τὸν Θεόν, τῆς παρ' ἀλλήλων ἐδέοντο βοηθείας καὶ
ὑπὸ τῆς παρ' ἀλλήλων συμμαχίας διωρθοῦντο, πόσῳ μᾶλλον
20 ἡμεῖς οἱ ἀσθενεῖς καὶ ταλαιίπωροι καὶ οὐδενὸς ἄξιοι λόγου, τῆς
ἀλλήλων δεησόμεθα βοηθείας; «Ἀδελφὸς γὰρ ὑπὸ ἀδελφοῦ
βοηθούμενος, ὡς πόλις ὄχυρά»· καὶ πάλιν· «ἰδοὺ δὴ τί καλὸν ἢ
τί τερπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοῦς ἐπὶ τὸ αὐτό;». Πέτρος
καὶ Ἰωάννης ἦσαν, καὶ τὸν Ἰησοῦν εἶχον μέσον· «ὅπου γὰρ ἂν
25 ὦσι συνηγμένοι δύο ἢ τρεῖς», φησὶν, «ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ
ἐκεῖ εἶμι ἐν μέσῳ αὐτῶν». Εἶδες πόσον ἐστὶ τὸ ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἶ-
ναι; Οὐχ ἀπλῶς δὲ ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐπεὶ καὶ νῦν ἐπὶ τὸ αὐτὸ

15. Ματθ. 5,16.

17. Παροιμ. 18,9.

16. Πράξ. 3,1.

18. Ψαλμ. 132,1.

19. Ματθ. 18,20.

δοῦν οἱ ἄνθρωποι», ὄχι τὰ θαύματα, ἀλλὰ «τὰ καλά σας ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας ποὺ βρίσκεται στοὺς οὐρανοῦς»¹⁵.

Βλέπεις παντοῦ νὰ διαλάμπει ἡ σωστός τρόπος ζωῆς, νὰ θαυμάζεται ἡ ἐνάρετη ζωή; Θέλεις νὰ σοῦ δείξω καὶ τὸν ἴδιο τὸν Πέτρο, αὐτὸν τὸν κορυφαῖο ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ποὺ ἐπέδειξε καὶ ἐνάρετη ζωή, καὶ θαύματα ἔκαμε ποὺ ξεπερνοῦν τὴν ἀνθρώπινη φύση, καὶ ποὺ καὶ τὰ δύο βρίσκονται παράλληλα, δηλαδή καὶ τὸ θαῦμα καὶ ἡ ἐνάρετη ζωή, καὶ πῶς τιμήθηκε περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐνάρετη ζωή του, παρά ἀπὸ τὰ θαύματα; Ἐκου τὴν ἱστορία αὐτή. «Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης ἀνέβαιναν μαζὶ στὸ ναὸ στὶς τρεῖς τὸ ἀπόγευμα, τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς»¹⁶. Μὴν προσπεράσεις ἐπιπόλαια τὴ διήγηση, ἀλλ' ἀμέσως στάσου στὸ προοίμιο καὶ μάθε πόση ἦταν ἡ μεταξύ τους ἀγάπη καὶ ἡ συμφωνία καὶ ἡ ὁμόνοια, καὶ πῶς παντοῦ αὐτοὶ βρίσκονταν σὲ κοινωνία μεταξύ τους, πῶς ἔκαμναν ὅλα συνδεδεμένοι μὲ τὸ δεσμὸ τῆς σύμφωνης μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ φιλίας, καὶ παρουσιάζονταν ὅλοι μαζὶ καὶ στὸ τραπέζι καὶ στὴν προσευχή καὶ στὸ δρόμο καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα.

Ἄν ὁμως ἐκεῖνοι οἱ στύλοι, οἱ πύργοι, ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν μεγάλο θάρρος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, χρειάζονταν ὁ ἓνας τὴ βοήθεια τοῦ ἄλλου καὶ ἐνισχύονταν ἀπὸ τὴ συμμαχία ποὺ εἶχαν μεταξύ τους, πόσο περισσότερο ἐμεῖς οἱ ἀδύνατοι καὶ ταλαίπωροι καὶ ἀνάξιοι θὰ χρειαθοῦμε τὴ βοήθεια ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου; «Γιατὶ ὅταν ἓνας ἀδελφὸς βοηθιέται ἀπὸ ἀδελφὸ εἶναι σὰν ὀχυρωμένη πόλη»¹⁷. Καὶ πάλι: «τί πιὸ ὠραῖο ἢ τί πιὸ εὐχάριστο ὑπάρχει, ἀπὸ τὸ νὰ κατοικοῦν ἀδελφοὶ στὸ ἴδιο μέρος»¹⁸. Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης ἦταν καὶ εἶχαν ἀνάμεσά τους τὸν Ἰησοῦ. «Γιατί», λέγει, «ὅπου εἶναι συγκεντρωμένοι δύο ἢ τρεῖς στὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ εἶμαι καὶ ἐγὼ ἀνάμεσά τους»¹⁹. Εἶδες πόσο σπουδαῖο εἶναι τὸ νὰ βρισκόμαστε στὸ ἴδιο μέρος; Καὶ δὲν ἦταν ἀπλῶς

πάντες ἐσμέν· ἀλλ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἶναι χρὴ τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης, τῇ διαθέσει τῆς προαιρέσεως· καὶ ὡσπερ τὰ σώματα ἡμῶν ἐγγὺς ἀλλήλων ἐστὶ νῦν, καὶ συσφίγγεται ἐπὶ τὸ αὐτό, οὕτω καὶ τὰς καρδίας συσφίγεσθαι χρὴ.

5 «Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερόν». Ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα, ἠρημώθη τὰ Ἴγρια τῶν ἀγίων, ἀνηρέθη ἡ ἐν ἐνὶ τόπῳ προσκύνησις. Ὁ Παῦλος βοᾷ λέγων· «ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίρετε ὀσίους χεῖρας». Τί τοίνυν τρέχουσιν αὐτοὶ εἰς τὸ ἱερόν προσεύξασθαι; πάλιν ἐπὶ τὴν ἰουδαϊκὴν ἤλθον ἀσθένειαν; Μὴ
10 γένοιτο! ἀλλὰ συγκαταβαίνουσι τοῖς ἀσθενεστέροις, ἐκεῖνο πληροῦντες τὸ ρῆμα Παύλου, τὸ λέγον· «ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος». Συγκαταβαίνουσι τοῖς ἀσθενέσιν, ἵνα μὴ μείνωσιν ἀσθενεῖς ἐκεῖνοι. Ἄλλως δὲ καὶ ἐκεῖ συνήγετο πᾶσα ἡ πόλις. Καθάπερ οὖν ἀλιεῖς ἄριστοι ἐκείνους τοὺς κόλπους τῶν
15 ποταμῶν διώκουσιν, ἐνθα πάντες συλλέγονται οἱ ἰχθύες, ὥστε μετ' εὐκολίας ἐπιτυχεῖν τῆς θήρας, οὕτω δὴ καὶ οἱ ἀπόστολοι οὗτοι, οἱ πνευματικοὶ ἀλιεῖς, εἰς ἐκεῖνον τὸν κόλπον ἔσπευδον, ὅπου πᾶσα ἡ πόλις συνήγετο, ἵνα ἐκεῖ τὸ τοῦ Εὐαγγελίου δίκτυον ἀπλώσαντες, μετ' εὐκολίας τύχωσι τῆς ἄγρας. Τοῦτο δὲ
20 ἐποίουν μιμούμενοι τὸν διδάσκαλον. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς φησι· «καθ' ἡμέραν μεθ' ὑμῶν ἤμην ἐν τῷ ἱερῷ». Διὰ τί ἐν τῷ ἱερῷ; Ἴνα τοὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ λάβῃ. Οὕτω καὶ οὗτοι ἀπήρχοντο μὲν ὡς προσευζόμενοι, διδασκαλίαν δὲ ἔμελλον κατασπεῖρειν ἐκεῖ.

«Εἰς τὸ ἱερόν προσεύξασθαι περὶ τὴν ὥραν τῆς προσευ-
25 χῆς τὴν ἐνάτην». Οὐδὲ ἡ ὥρα αὐτοῖς ἀπλῶς παρατετήρηται. Καὶ γὰρ εἶπον ὑμῖν πολλάκις περὶ τῆς ὥρας ταύτης, ὅτι ἐν αὐτῇ παράδεισος ἀνεώγη, καὶ ὁ ληστής εἰσῆλθεν, ἐν αὐτῇ ἡ κατάρα

20. Α' Τιμ. 2,8.

21. Α' Κορ. 9,20.

22. Ματθ. 26.55.

στο ίδιο μέρος, γιατί και τώρα είμαστε όλοι στο ίδιο μέρος, αλλά πρέπει να είμαστε στο ίδιο μέρος με το σύνδεσμο της αγάπης και με τη διάθεση της προαίρεσης· και όπως τα σώματά μας είναι τώρα τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο και συσφίγγονται στὸ ίδιο μέρος, ἔτσι πρέπει νὰ συσφίγγονται και οἱ καρδιές μας.

«Ὁ Πέτρος και ὁ Ἰωάννης ἀνέβαιναν μαζί στὸ ναό». Σχίσθηκε τὸ καταπέτασμα, ἐρημώθηκαν τὰ Ἱερά τῶν ἁγίων, καταργήθηκε ἡ προσκύνηση σ' ἓνα τόπο. Ὁ Παῦλος βροντοφωνάζει λέγοντας· «σὲ κάθε τόπο ὑψώνετε χέρια καθαρὰ»²⁰. Γιατί λοιπὸν τρέχουν αὐτοὶ στὸ ναὸ νὰ προσευχηθοῦν; Γύρισαν πάλι στὴν ἰουδαϊκὴ ἀδυναμία; Μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη! Ἀλλὰ δείχνουν συγκατάβαση στοὺς πιὸ ἀδύνατους πνευματικά, ἐκπληρώνοντας ἐκεῖνον τὸ λόγο τοῦ Παύλου ποὺ λέγει· «ἔγινα στοὺς Ἰουδαίους σὰν Ἰουδαῖος»²¹. Δείχνουν συγκατάβαση στοὺς ἀδύνατους πνευματικά, γιὰ νὰ μὴν παραμείνουν ἐκεῖνοι ἀδύνατοι πνευματικά. Ἴσως ἐκεῖ συγκεντρωνόταν ὅλη ἡ πόλη. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ οἱ ἄριστοι ψαράδες ἐπιζητοῦν ἐκείνους τοὺς κόλπους τῶν ποταμῶν, ὅπου μαζεύονται ὅλα τὰ ψάρια, ὥστε μὲ εὐκολία νὰ ἐπιτύχουν τὸ ψάρεμα, ἔτσι λοιπὸν και οἱ ἀπόστολοι αὐτοί, οἱ πνευματικοὶ ψαράδες, ἔτρεχαν σ' ἐκεῖνον τὸν κόλπο, ὅπου συγκεντρωνόταν ὅλη ἡ πόλη, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν εὐκολα τὸ ψάρεμα, ἀπλώνοντας ἐκεῖ τὸ δίχτυ τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ἔκαναν αὐτὸ μιμούμενοι τὸ δάσκαλό τους. Γιατί ὁ Χριστὸς λέγει· «καθημερινὰ ἤμουν μαζί σας στὸ ναό»²². Γιατί στὸ ναό; Γιὰ νὰ κερδίσει ὅσους βρίσκονταν στὸ ναό. Ἔτσι και αὐτοὶ ἀνέβαιναν βέβαια γιὰ νὰ προσευχηθοῦν, στὴν πραγματικότητα ὅμως ἐπρόκειτο νὰ σπεύρουν ἐκεῖ τὴ διδασκαλία.

«Ἀνέβαιναν στὸ ναὸ γιὰ νὰ προσευχηθοῦν στίς τρεῖς τὸ ἀπόγευμα, τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς». Οὔτε τὴν ὥρα αὐτὴ τὴν εἶχαν προτιμήσει τυχαῖα. Γιατί σὰς εἶπα πολλές φορές και γιὰ τὴν ὥρα αὐτὴ, ὅτι δηλαδὴ τὴν ὥρα αὐτὴ ἀνοιξε ὁ παράδεισος

ἀνηρέθη, ἐν αὐτῇ ἢ θυσία τῆς οἴκουμένης προσηνέχθη, ἐν αὐτῇ τὸ σκότος ἐλύθη, ἐν αὐτῇ τὸ φῶς ἔλαμψε, καὶ τὸ αἰσθητὸν καὶ τὸ νοητόν. «Περὶ ὧραν ἐνάτην». Ὅτε ἕτεροι ἀπὸ ἀρίστου καὶ μέθης καθεύδουσιν ὕπνον βαθύν, τότε ἐκεῖνοι νήφοντες καὶ διε-
 5 γηγευμένοι καὶ πολλῶ τῶ πόθῳ ζέοντες, ἐπὶ τὴν προσευχὴν ἔσπευδον. Εἰ δὲ ἐκεῖνοι εὐχῆς ἐδέοντο, εὐχῆς οὕτω ἐκτενοῦς, εὐχῆς οὕτω διηκριβωμένης, οἱ τοσαύτην ἔχοντες παρρησίαν, οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδότες πονηρόν, τί ποιήσομεν ἡμεῖς, μυρίων γέμοντες τραυμάτων, οὐκ ἐπιτιθέντες δὲ τῆς εὐχῆς τὸ φάρμα-
 10 κον; Μέγα ὄπλον εὐχή. Βούλει μαθεῖν πῶς μέγα ὄπλον ἢ εὐχή; Προστασίας πενήτων παρέδραμον οἱ ἀπόστολοι, ἵνα πλείονα σχολὴν περὶ τὴν εὐχὴν ἔχωσι. «Καταστήσατε» γάρ, φησὶν, «ἐξ ὑμῶν ἄνδρας μαρτυρουμένους ἐπτά· ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν».

15 5. Ἄλλ', ὅπερ ἔλεγον (μὴ γὰρ ἐκπέσωμεν τῆς ὑποθέσεως, ὅτι ὁ μὲν Πέτρος καὶ πράξιν ἐπεδείξατο, καὶ θαῦμα ἐποίησε, καὶ ἀπὸ τῆς πράξεως ἐπαινεῖται μᾶλλον), ἀνῆλθεν οὖν εἰς τὸ ἱερόν προσεύξασθαι· καὶ ἰδοὺ χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, βαστα-
 ζόμενος ἐκεῖ πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ. Ἀπ' αὐτῶν τῶν ὠδίνων
 20 ἢ πῆρωσις τῆς φύσεως ἦν, καὶ μεῖζον ἰατρικῆς τέχνης τὸ νόσημα, ἵνα μειζόνως ἐπιδειχθῇ ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις. Οὗτος οὖν ὁ χωλὸς ἔκειτο πρὸς τὴν πύλην τοῦ ἱεροῦ· καὶ ἰδὼν αὐτοὺς εἰσι-
 ἰόντας, προσεῖχεν αὐτοῖς, ζητῶν ἐλημοσύνην παρ' αὐτῶν λα-
 βεῖν. Τί οὖν ὁ Πέτρος; «Βλέψον εἰς ἡμᾶς», φησὶν. Ἰκανὴ ἀπὸ
 25 τῆς ὄψεως ἢ ἀπόδειξις τῆς ἀκτημοσύνης· οὐ χρεῖα λόγων, οὐδὲ ἀποδείξεως, οὐδὲ ἀποκρίσεως, οὐδὲ διδασκαλίας· ὁ στολισμὸς

καὶ μπῆκε ὁ ληστής, τὴν ὥρα αὐτὴ καταργήθηκε ἡ κατὰρα, τὴν ὥρα αὐτὴ προσφέρθηκε ἡ θυσία τῆς οἰκουμένης, τὴν ὥρα αὐτὴ διαλύθηκε τὸ σκοτάδι, τὴν ὥρα αὐτὴ ἔλαμψε τὸ φῶς, καὶ τὸ αἰσθητὸ καὶ τὸ νοητό. «Στις τρεῖς τὸ ἀπόγευμα». Ὅταν ἄλλοι ὕστερα ἀπὸ τὸ φαγητὸ καὶ τὴ μέθη κοιμούνται βαθιά, τότε ἐκεῖνοι νηφάλιοι καὶ ξάγρυπνοι καὶ μὲ πολὺ θερμὸ πόθο ἔτρεχαν στὴν προσευχή. Ἄν ὅμως ἐκεῖνοι εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ προσευχῆ, προσευχὴ τόσο ἐκτενὴ καὶ τόσο τέλεια, ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν τόσο μεγάλη παρρησία καὶ ποὺ δὲν διέβλεπαν κανένα κακὸ στὸν ἑαυτό τους, τί θὰ κάνουμε ἐμεῖς, ποὺ εἴμαστε γεμάτοι ἄπειρες πληγές καὶ ποὺ δὲν ἐπιθέτουμε σ' αὐτὲς τὸ φάρμακο τῆς προσευχῆς; Μεγάλο ὄπλο εἶναι ἡ προσευχή. Θέλεις νὰ μάθεις πῶς εἶναι μεγάλο ὄπλο ἡ προσευχή; Ἀπόφυγαν οἱ ἀπόστολοι τὴ φροντίδα τῶν φτωχῶν, γιὰ νὰ ἔχουν περισσότερο καιρὸ γιὰ τὴν προσευχή. «Τοποθετήστε», λέγει, «ἀπὸ ἀνάμεσά σας ἑπτὰ ἄνδρες μὲ καλὴ φήμη καὶ μεῖς θὰ ἀφοσιωθοῦμε στὴν προσευχή καὶ στὸ ἔργο τοῦ κηρύγματος»²³.

5. Ἄλλ', αὐτὸ ποὺ ἔλεγα (γιατὶ ἄς μὴν ξεφύγουμε ἀπὸ τὴν ὑπόθεση, ὅτι δηλαδὴ ὁ Πέτρος καὶ πράξη ἔδειξε καὶ θαῦμα ἔκαμε καὶ ἐπαινεῖται πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴν πράξη), ἀνέβηκε λοιπὸν στὸ ναὸ νὰ προσευχηθεῖ· καὶ νὰ ἕνας χωλὸς ἐκ γενετῆς, ποὺ τὸν ἔφερναν βαστάζοντάς τον ἐκεῖ κοντὰ στὴν πύλη τοῦ ναοῦ. Ἡ ἀναπηρία τοῦ σώματός του ὑπῆρχε ἀπὸ τὴν κοιλιά τῆς μητέρας του καὶ ἡ ἀρρώστια ἦταν μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἰατρικὴ τέχνη, ὥστε νὰ φανερωθεῖ σὲ μεγλύτερο βαθμὸ ἢ χάρις τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ χωλὸς κείτονταν κοντὰ στὴν πύλη τοῦ ναοῦ. Καὶ ὅταν τοὺς εἶδε νὰ μπαίνουν τοὺς πρόσεξε καὶ ζήτησε νὰ τοῦ δώσουν ἐλεημοσύνη. Τί λοιπὸν κάνει ὁ Πέτρος; «Κοίταξέ μας», λέγει. Εἶναι ἀρκετὴ ἡ ἀπόδειξη τῆς φτώχειας ἀπὸ τὴν ὄλη ἐμφάνιση· δὲ χρειάζονται λόγια, οὔτε ἀποδείξεις, οὔτε ἀπαντήσεις, οὔτε διδασκαλία· ἡ στολὴ σου δείχνει πῶς εἶ-

σοι δείκνυσιν τὸν ἀκτῆμονα. Τοῦτο οὖν ὄλον τὸ κατόρθωμα τῆς ἀποστολῆς, ἵνα ταῦτα λέγῃς πρὸς τὸν πένητα, ἵνα μὴ διορθώσῃ τὴν πενίαν μόνον, ἵνα εἴπῃς, ὄψει μείζονα πλοῦτον. «Ἀργύριον», φησί, «καὶ χρυσίον οὐκ ἔχω· ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι· 5 ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔγειραι, καὶ περιπάτει». Εἶδες πενίαν καὶ πλοῦτον; πενίαν μὲν χρημάτων, πλοῦτον δὲ χαρισμάτων. Οὐκ ἔλυσε πενίαν χρημάτων, ἀλλὰ διώρθωσε πενίαν φύσεως.

Ὅρα τὴν ἐπιείκειαν Πέτρου· «βλέψον εἰς ἡμᾶς». Οὐχ 10 ὕβρισεν, οὐκ ἐλοιδορήσατο, ὃ πολλάκις ποιοῦμεν ἡμεῖς πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας ἡμῖν, εὐθύνας ἐγκαλοῦντες αὐτοῖς, ὅτι καθεύδουσι. Μὴ γὰρ τοῦτο ἐπετάγῃς, ἄνθρωπε; Οὐκ ἐκέλευσέ σοι ἀργίαν ἐγκαλεῖν, ἀλλὰ πενίαν διορθοῦσθαι· οὐκ ἐποίησέ σε κατήγορον κακίας, ἀλλὰ ἰατρὸν κατέστησε συμφορᾶς· οὐχ ἵνα 15 ὄνειδίξῃς νωθείαν, ἀλλ' ἵνα χεῖρα ὀρέγῃς τοῖς κειμένοις· οὐχ ἵνα κακίξῃς τρόπον, ἀλλ' ἵνα λύσῃς λιμόν. Ἡμεῖς δὲ τούναντίον ποιοῦμεν· ἀφέντες παραμυθήσασθαι τοὺς προσιόντας τῇ δόσει τῶν χρημάτων, καὶ προσεπιτρίβομεν αὐτῶν τὰ τραύματα ταῖς τῶν ἐγκλημάτων ἐπαγωγαῖς. Ἀλλὰ καὶ ἀπολογεῖται τῷ πένητι, 20 καὶ μετ' ἐπιεικειᾶς διαλέγεται· «κλῖνον γάρ», φησί, «πτωχῷ ἀλύπως τὸ οὖς σου, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ ἐν πραότητι εἰρηνικά». «Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐκ ἔχω· ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι· ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔγειραι, καὶ περιπάτει».

Δύο ἐνταῦθά ἐστι, πολιτεία καὶ θαῦμα. Πολιτεία, τὸ «ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι»· πολιτείας γὰρ τὸ καταφρονεῖν τῶν γηϊνῶν πραγμάτων, τὸ ρῖψαι τὰ ὑπάρχοντα, τὸ ὑπεριδεῖν τῆς παρούσης ματαιότητος· θαῦμα δὲ τὸ ἐγεῖραι τὸν χωλόν, τὸ διορθῶσαι τὰ μέλη τὰ πεπηρωμένα. Ἴδου τοίνυν καὶ

24. Πράξ. 3,6.

25. Σοφ. Σειρ. 4,8.

σαι φτωχός. Αυτό λοιπόν είναι ὄλο τὸ κατόρθωμα τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου, γιὰ νὰ λέγεις αὐτὰ στὸ φτωχό, γιὰ νὰ μὴ διορθώσεις τὴ φτώχεια μόνο, γιὰ νὰ πεῖς, «θὰ δεῖς μεγαλύτερο πλοῦτο». «Ἀσήμι», λέγει, «καὶ χρυσάφι δὲν ἔχω· αὐτὸ ὅμως πού ἔχω σοῦ τὸ δίνω· στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σήκω καὶ περπάτα»²⁴. Εἶδες φτώχεια καὶ πλοῦτο; φτώχεια βέβαια ἀπὸ χρήματα, πλοῦτο ὅμως ἀπὸ χαρίσματα. Δὲν κατάργησε τὴ φτώχεια ἀπὸ χρήματα, ἀλλὰ διόρθωσε τὴ φτώχεια τῆς φύσης.

Πρόσεχε τὴν ἐπιείκεια τοῦ Πέτρου· «κοίταξέ μας». Δὲν τὸν ἔβρισε, δὲν τὸν κακολόγησε, πράγμα πού πολλές φορές κάμνουμε ἐμεῖς σ' αὐτοὺς πού μᾶς συναντοῦν, κατηγορώντας τους γιὰ τὸ ὅτι δὲν ἐργάζονται. Μήπως λοιπὸν πῆρες αὐτὴ τὴν ἐντολή, ἄνθρωπε; Δὲ σὲ διέταξε νὰ κατηγορεῖς γιὰ ἀργία, ἀλλὰ νὰ διορθώνεις τὴ φτώχεια. Δὲ σὲ ἔκαμε κατήγορο τῆς κακίας, ἀλλὰ σὲ κατέστησε γιατρὸ τῆς συμφορᾶς· ὄχι γιὰ νὰ κατηγορεῖς τὴν ὀκνηρία, ἀλλὰ γιὰ νὰ βοηθᾶς τοὺς δυστυχημένους· ὄχι γιὰ νὰ κακίζεις τὸ φέρσιμό τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξεις ἀπὸ τὴν πείνα τους. Ἐμεῖς ὅμως κάνουμε τὸ ἀντίθετο. Παραλείποντας νὰ παρηγορήσουμε ὅσους μᾶς πλησιάζουν γιὰ χρήματα, ξύνουμε ἀκόμα περισσότερο τὶς πληγές τους προσθέτοντας τὶς κατηγορίες μας. Ὁ Πέτρος ὅμως καὶ ἀπολογεῖται στὸ φτωχὸ καὶ τοῦ μιλάει μὲ καλωσύνη· γιὰτὶ λέγει, «σκύψε καὶ ἄκουσε τὸ φτωχὸ χωρὶς λύπη καὶ ἀπάντησε σ' αὐτὸν μὲ εἰρήνη καὶ πραότητα»²⁵. «Ἀσήμι καὶ χρυσάφι δὲν ἔχω· αὐτὸ ὅμως πού ἔχω σοῦ τὸ δίνω· στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σήκω καὶ περπάτα».

Δύο πράγματα ὑπάρχουν ἐδῶ, σωστὴ ζωὴ καὶ θαῦμα. Σωστὴ ζωὴ εἶναι τὰ λόγια «ἀσήμι καὶ χρυσάφι δὲν ἔχω», γιὰτὶ εἶναι γνώρισμα τῆς σωστῆς ζωῆς τὸ νὰ καταφρονεῖ κανεὶς τὰ γήινα πράγματα, τὸ ν' ἀπορρίψει τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, τὸ νὰ περιφρονήσει τὴν παρούσα ματαιότητα. Καὶ θαῦμα εἶναι τὸ νὰ σηκώσει τὸ χωλό, τὸ νὰ θεραπεύσει τὰ ἀνάπηρα μέλη. Νὰ λοι-

πολιτεία καὶ θαῦμα. Ἴδωμεν οὖν πόθεν ὁ Πέτρος καυχᾶται. Τί εἶπεν; Ὅτι θαύματα ἐποίησε; καίτοι θαύματα ἦν πεποιηκῶς τότε· ἀλλ' οὐκ εἶπε τοῦτο· ἀλλὰ τί; Ἴδου ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι. Εἶδες τὴν πολιτείαν καὶ τὸ θαῦμα, καὶ
 5 τὴν πολιτείαν στεφανουμένην; Τί οὖν ὁ Χριστός; Τοῦτον ἀπεδέξατο καὶ ἐπήνεσε. «Λέγω γὰρ ὑμῖν», φησὶν, «ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀφέντες οἰκίας», καὶ τὰ λοιπά. Οὐκ εἶπεν, 'οἱ ἀναστήσαντες νεκρούς', ἀλλ' «ὑμεῖς οἱ ἀφέντες τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καθήσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους»· καὶ πᾶς ὅστις ἀφῆκε τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ
 10 πάντα, ταύτης ἀπολαύσεται τῆς τιμῆς.

Οὐ δύνασαι ἀναστῆσαι χωλόν, καθάπερ ὁ Πέτρος; Ἀλλὰ δύνασαι εἰπεῖν, ὡς ἐκεῖνος· «ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι». Κἂν τοῦτο εἶπης, ἐγγὺς ἐγένου τοῦ Πέτρου· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἂν εἶπης, ἀλλ' ἐὰν ποιήσης. Οὐ δύνασαι ξηρὰν διορθῶσαι
 15 χεῖρα; Ἀλλὰ δύνασαι τὴν σεαυτοῦ χεῖρα ξηρὰν γινομένην ὑπὸ ἀπανθρωπίας ποιῆσαι ἐκταθῆναι διὰ φιλανθρωπίας. «Μὴ ἔστω γάρ», φησὶν, «ἡ χεὶρ σου ἐκτεταμένη εἰς τὸ λαβεῖν, ἐν δὲ τῷ διδόναι συνεσταλμένη». Ὁρᾷς ὅτι οὐχ ἡ ξηρότης, ἀλλὰ καὶ ἀπανθρωπία συστέλλει τὴν χεῖρα; Ἐκτεινον οὖν αὐτὴν διὰ φιλαν-
 20 θρωπίας καὶ ἐλεημοσύνης. Οὐ δύνασαι ἐκβαλεῖν δαίμονα; Ἀλλ' ἐκβαλε ἀμαρτίαν, καὶ μείζονα λήψη μισθόν. Εἶδες πῶς πανταχοῦ ἡ πολιτεία καὶ τὰ κατορθώματα μείζονα ἔπαινον ἔχει τῶν θαυμάτων καὶ πλείονα τὴν ἀμοιβήν; Εἰ δὲ βούλει, καὶ ἐτέρωθεν τοῦτο δεῖξομεν. «Προσῆλθον αὐτῷ», φησὶν, «οἱ ἐβδομήκοντα
 25 μαθηταί, καὶ ἔχαιρον καὶ ἔλεγον· Κύριε, ἐν τῷ ὀνόματί σου καὶ τὰ δαιμόνια ἡμῖν ὑπακούουσι. Καὶ λέγει αὐτοῖς· μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑπακούει, ἀλλὰ χαίρετε, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν

---

26. Ματθ. 19,27.

27. Ματθ. 19,28-30.

28. Σοφ. Σειφ. 4,31.

πὸν καὶ σωστὴ ζωὴ καὶ θαῦμα. Ἦς δοῦμε λοιπὸν ἀπὸ ποῦ ὁ Πέτρος καυχιέται. Τί εἶπε; Ἦς ἔκαμε θαύματα; Ἦς καὶ ἔκαμε θαῦμα τότε, ὅμως δὲν τὸ εἶπε αὐτό, ἀλλὰ τί εἶπε; «Νά, ἐμεῖς τὰ ἐγκαταλείψαμε ὅλα καὶ σὲ ἀκολουθήσαμε»²⁶. Εἶδες τὴ σωστὴ ζωὴ καὶ τὸ θαῦμα, καὶ τὴ σωστὴ ζωὴ νὰ στεφανώνεται; Τί λοιπὸν ἔκαμε ὁ Χριστός; Τὸν δέχθηκε καὶ τὸν ἐπαίνεσε. «Σᾶς λέγω», λέγει, «ὅτι ἐσεῖς ποῦ ἐγκαταλείψατε σπίτια» καὶ τὰ λοιπά²⁷. Δὲν εἶπε, ‘ἐσεῖς ποῦ ἀναστήσετε νεκρούς’, ἀλλὰ «ἐσεῖς ποῦ ἐγκαταλείψατε τὰ ὑπάρχοντά σας θὰ καθίσετε σὲ δώδεκα θρόνους». Καὶ ὁποῖος ἐγκατέλειψε ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του θ’ ἀπολαῦσει αὐτὴ τὴν τιμὴν.

Δὲν μπορεῖς νὰ θεραπεύσεις καὶ νὰ στήσεις στὰ πόδια του ἓνα χωλό, ὅπως ὁ Πέτρος; Μπορεῖς ὅμως νὰ πεῖς ὅπως ἐκεῖνος: «ἀσήμε καὶ χρυσάφι δὲν ἔχω». Καὶ ἂν τὸ πεῖς αὐτό, πλησίασες τὸν Πέτρο· ἢ καλυτέρα ὅχι ἂν τὸ πεῖς, ἀλλὰ ἂν τὸ κάνεις. Δὲν μπορεῖς νὰ θεραπεύσεις ἓνα παράλυτο χέρι; Μπορεῖς ὅμως τὸ δικό σου χέρι ποῦ γίνεται παράλυτο ἀπὸ ἀπανθρωπιὰ νὰ τὸ κάνεις νὰ ἀπλωθεῖ μὲ τὴ φιλανθρωπία. Γιατὶ λέγει, «ἄς μὴν εἶναι τὸ χέρι σου ἀπλωμένο γιὰ νὰ παίρνει καὶ σφικτὸ στὸ νὰ δίνεις»²⁸. Βλέπεις πῶς ὅχι ἡ παραλυσία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπανθρωπιὰ δὲν ἐπιτρέπει τὸ ἀπλωμα τοῦ χεριοῦ; Ἦς ἀπλωσέ το λοιπὸν μὲ τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴν ἐλεημοσύνη. Δὲν μπορεῖς νὰ διώξεις τὸ δαίμονα; Ἦς διώξε τὴν ἁμαρτία καὶ θὰ πάρεις μεγαλύτερο μισθό. Εἶδες πῶς παντοῦ ἡ καλὴ συμπεριφορὰ καὶ τὰ κατορθώματα ἔχουν μεγαλύτερο ἔπαινο ἀπὸ τὰ θαῦματα καὶ περισσότερη ἀμοιβή; Καὶ ἂν θέλεις, θὰ τὸ ἀποδείξουμε αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ. «Τὸν πλησίασαν», λέγει, «οἱ ἐβδομήντα μαθητὲς καὶ γεμάτοι χαρὰ ἔλεγαν· ‘Κύριε, ἀκόμα καὶ τὰ δαιμόνια μᾶς ὑπακοῦν ὅταν τὰ προστάζουμε στὸ ὄνομά σου’. Καὶ ὁ Ἰησοῦς τοὺς εἶπε· ‘Μὴ χαίρεστε γιὰ τὸ σᾶς ὑπακοῦν τὰ δαιμόνια, ἀλλὰ νὰ χαίρεστε ποῦ

γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ὁρᾷ πανταχοῦ τὴν πολιτείαν θαυματομένην;

6. Φέρε οὖν, ἀναλογισώμεθα τὰ εἰρημένα ἄνωθεν· «ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Ἴδου ἀπὸ πολιτείας, οὐκ ἀπὸ θαυμάτων τὸ γνῶρισμα τοῦ μαθητὰς εἶναι ἀποδέδεικται. «Πέτρε, φιλεῖς με πλέον τούτων; ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου». Ἴδου καὶ ἕτερον γνῶρισμα, καὶ αὐτὸ πάλιν ἀπὸ πολιτείας. Τρίτον πάλιν γνῶρισμα· «μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑπακούει, ἀλλὰ χαίρετε, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν
10 γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ τοῦτο πολιτείας πάλιν κατόρθωμα. Βούλει καὶ τετάρτην ἀπόδειξιν τούτου μαθεῖν; «Λαμπράτω», φησί, «τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἵνα ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ἴδου καὶ ἐνταῦθα ἔργα φαίνεται. Καὶ ὅταν λέγῃ
15 πάλιν, «ὅστις ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς ἕνεκεν ἐμοῦ, ἑκατονταπλασίονα λήσεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει», τὴν πολιτείαν ἐπαινεῖ καὶ τὸν διηκριβωμένον βίον.

Εἶδες τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τοῦ φιλεῖν ἀλλήλους γνωριζομένους, τὸν δὲ ὑπὲρ τοὺς ἀποστόλους φιλοῦντα τὸν Χριστὸν ἀπὸ
20 τοῦ ποιμαίνειν τοὺς ἀδελφοὺς φαινόμενον, τοὺς δὲ ὀφείλοντας χαίρειν, οὐκ ἀπὸ τοῦ δαίμονας ἐκβάλλειν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἐγγεγράφθαι ἐν τῷ οὐρανῷ κελευομένους εὐφραίνεσθαι, καὶ τοὺς μὲν τὸν Θεὸν δοξάζοντας ἀπὸ τῆς τῶν ἔργων λαμπρότητος δεικνυμένους, τοὺς δὲ ζωῆς ἐπιτυχόντας καὶ ἑκατονταπλασίονα λαμ-
25 βάνοντας, ἀπὸ τῆς τῶν παρόντων ἀπάντων ὑπεροψίας ἐπιτυχόντας ταύτης τῆς δωρεᾶς; Τούτους μίμησαι πάντας καὶ δυνήση καὶ μαθητῆς εἶναι καὶ ἐν τοῖς φίλοις τοῦ Θεοῦ ἀριθμεῖσθαι καὶ

29. Λουκᾶ 10,17. 20.

30. Ἰω. 13,35.

31. Ἰω. 21,16.

32. Λουκᾶ 10,20.

33. Ματθ. 5,16.

34. Ματθ. 19,29.

τὰ ὀνόματά σας ἔχουν γραφεῖ στοὺς οὐρανοὺς»²⁹. Βλέπεις ὅτι παντοῦ ἐπαινεῖται ἡ σωστὴ ζωὴ;

6. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἀνακεφαλαιώσουμε αὐτὰ πού λέχθηκαν προηγουμένως. «Ἄπ' αὐτὸ θὰ γνωρίσουν ὅλοι ὅτι εἶστε μαθητὲς μου, ἂν ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο»³⁰. Νά, ἀπὸ τῆ σωστῆ ζωῆ, ὄχι ἀπὸ τὰ θαύματα, ἔχει ἀποδειχθεῖ τὸ γνῶρισμα ὅτι εἶναι μαθητὲς του. «Πέτρε, μὲ ἀγαπᾶς περισσότερο ἀπ' αὐτούς; ποιμανε τὰ πρόβατά μου»³¹. Νὰ καὶ ἄλλο γνῶρισμα, καὶ αὐτὸ πάλι ἀπὸ τὸν ὀρθὸ τρόπο ζωῆς. Τρίτο πάλι γνῶρισμα: «μὴ χαίρεστε γιὰ τὴν ἁμαρτίαν ἣν ἔχουν ἡμεῖς, ἀλλὰ νὰ χαίρεστε πού τὰ ὀνόματά σας ἔχουν γραφεῖ στοὺς οὐρανοὺς»³². Καὶ αὐτὸ πάλι εἶναι κατόρθωμα τοῦ ὀρθοῦ τρόπου ζωῆς. Θέλεις νὰ μάθεις καὶ τέταρτη ἀπόδειξη αὐτοῦ; «Ἄς λάμψει», λέγει, «τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ δοῦν τὰ καλά σας ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας πού βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς»³³. Νά, καὶ ἐδῶ ἔργα φαίνονται. Καὶ ὅταν λέγει πάλι, «ὅποιος ἐγκατέλειψε σπίτι ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφές γιὰ χάρη μου, θὰ λάβει ἑκατονταπλάσια καὶ θὰ κληρονομήσει τὴν αἰώνια ζωὴ»³⁴, τὸν ὀρθὸ τρόπο ζωῆς ἐπαινεῖ καὶ τὴν τέλεια ζωὴ.

Εἶδες οἱ μαθητὲς ὅτι διακρίνονται ἀπὸ τὴν ἀγάπη πού ἔχουν μεταξύ τους, ἐνῶ ἐκεῖνος πού περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους ἀγαπάει τὸ Χριστὸ φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι ποιμαίνει τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ ἐκεῖνοι πού ὀφείλουν νὰ χαίρονται προτρέπονται νὰ εὐφραίνονται ὄχι ἀπὸ τὸ ὅτι διώχνουν δαιμόνια, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ὅτι ἔχουν γραφεῖ τὰ ὀνόματά τους στὸν οὐρανό, καὶ ἐκεῖνοι πού δοξάζουν τὸ Θεὸ φανερώνονται ἀπὸ τὴ λαμπρότητα τῶν ἔργων τους, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού ἐπέτυχαν τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ παίρνουν ἑκατονταπλάσια ἐπέτυχαν αὐτὴ τὴ δωρεὰ ἀπὸ τὴν περιφρόνηση ὅλων τῶν παρόντων. Αὐτοὺς ὅλους μιμηθεῖς καὶ θὰ μπορέσεις μαθητὴς του νὰ εἶσαι καὶ ν' ἀριθμηθεῖς στοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ δοξάζεις τὸ Θεὸ καὶ ν' ἀπολαύσεις τὴν αἰώνια

δοξάζειν τὸν Θεὸν καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀπολαῦσαι· καὶ οὐδὲν ἔσται σοι κώλυμα πρὸς τὸ τυχεῖν τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων, τὸ μὴ ποιεῖν σημεῖα, ἐὰν πολιτείαν ἔχῃς διηκριβωμένην.

Καὶ γὰρ αὐτὸς τοῦτο τὸ ὄνομα, Πέτρος, οὐκ ἀπὸ θαυμά-
 5 των καὶ σημείων ἔλαβεν, ἀλλ' ἀπὸ ζήλου καὶ φίλτρου γνησίου. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ νεκροὺς ἀνέστησεν, οὐδὲ ἐπειδὴ χωλὸν ἀνώρ-
 θωσεν, οὕτως ἐκλήθη· ἀλλ' ἐπειδὴ πίστιν μετὰ τῆς ὁμολογίας ἐπεδείξατο γνησίαν, τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκληρονόμησε. «Σὺ εἶ Πέ-
 τρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν».
 10 Διὰ τί; Οὐχ ὅτι θαύματα ἐποίησεν, ἀλλ' ὅτι εἶπε· «σὺ εἶ ὁ Χρι-
 στὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος». Ὁρᾷς ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ Πέ-
 τρον κληθῆναι, οὐκ ἀπὸ θαυμάτων, ἀλλ' ἀπὸ ζήλου πεπυρωμέ-
 νου ἔλαβε τὴν ἀρχήν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ Πέτρου ἐμνήσθην, εἰσῆλθέ μοι καὶ ἐτέρου
 15 Πέτρου μνήμη, τοῦ κοινοῦ πατρὸς καὶ διδασκάλου, ὃς τὴν ἐκεί-
 νου διαδεξάμενος ἀρετὴν καὶ τὴν καθέδραν ἐκληρονόμησε τὴν
 ἐκείνου. Ἐν γὰρ καὶ τοῦτο πλεονέκτημα τῆς ἡμετέρας πόλεως,
 τὸ τῶν ἀποστόλων τὸν κορυφαῖον λαβεῖν ἐν ἀρχῇ διδάσκαλον.
 Ἔδει γὰρ τὴν πρὸ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης τὸ τῶν Χριστιανῶν
 20 ἀναδησαμένην ὄνομα, τὸν τῶν ἀποστόλων πρῶτον ποιμένα λα-
 βεῖν. Ἀλλὰ λαβόντες αὐτὸν διδάσκαλον, οὐκ εἰς τέλος κατέσχο-
 μεν, ἀλλὰ παρεχωρήσαμεν τῇ βασιλίδι Ρώμῃ· μᾶλλον δὲ εἰς τὸ
 τέλος αὐτὸν ἐσχήκαμεν· τὸ μὲν γὰρ σῶμα Πέτρου οὐ κατέχομεν,
 τὴν δὲ πίστιν Πέτρου κατέχομεν ὡς Πέτρον· τὴν δὲ πίστιν Πέ-
 25 τρου κατέχοντες, αὐτὸν ἔχομεν Πέτρον. Οὕτω καὶ τὸν ἐκείνου
 ζηλωτὴν ὀρῶντες, αὐτὸν δοκοῦμεν ὀρᾶν· καὶ γὰρ τὸν Ἰωάννην
 Ἥλιαν ἐκάλεσεν ὁ Χριστός, οὐκ ἐπειδὴ Ἥλιος ἦν ὁ Ἰωάννης,
 ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει ἦλθεν Ἥλιου. Καθάπερ οὖν

35. Ματθ. 16,18,

36. Ματθ. 16,16.

37. Βλ. Πράξ. 11,26.

38. Λουκᾶ 1,17.

ζωή· και δὲ θὰ σοῦ εἶναι καθόλου ἐμπόδιο στὸ νὰ ἐπιτύχεις ὅλα τὰ ἀγαθὰ, τὸ νὰ μὴν κάμνεις θαύματα, ἂν ἔχεις νὰ ἐπιδείξεις ἐνάρετη ζωή.

Γιατὶ καὶ αὐτὸς δὲν ἔλαβε αὐτὸ τὸ ὄνομα, Πέτρος, ἀπὸ τὰ θαύματα καὶ τὰ σημεῖα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ζῆλο του καὶ τὴ γνήσια ἀγάπη του. Γιατὶ ὀνομάσθηκε ἔτσι, ὄχι ἐπειδὴ ἀνέστησε νεκροὺς οὔτε ἐπειδὴ θεράπευσε χωλό, ἀλλὰ κληρονόμησε αὐτὸ τὸ ὄνομα ἐπειδὴ μαζὶ μὲ τὴν ὁμολογία του ἔδειξε γνήσια πίστη. «Ἐσὺ εἶσαι Πέτρος, καὶ πάνω σ' αὐτὴ τὴν πέτρα θὰ οἰκοδομησῶ τὴν Ἐκκλησία μου»³⁵. Γιατί; Ὅχι γιατί ἔκαμε θαύματα, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶπε· «ἐσὺ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ»³⁶. Βλέπεις ὅτι καὶ αὐτό, δηλαδή τὸ νὰ ὀνομασθεῖ Πέτρος, ἔλαβε τὴν ἀρχὴ ὄχι ἀπὸ τὰ θαύματα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ φλογερὸ ζῆλο.

Ἄλλ' ἐπειδὴ θυμῆθηκα τὸν Πέτρο, μοῦ ἦρθε στὸ νοῦ καὶ ἓνας ἄλλος Πέτρος, ὁ κοινὸς πατέρας καὶ δάσκαλός μας, ποὺ διαδέχθηκε τὴν ἀρετὴ ἐκείνου καὶ κληρονόμησε τὴν καθέδρα του. Γιατὶ καὶ αὐτὸ εἶναι ἓνα πλεονέκτημα τῆς δικῆς μας πόλης, τὸ νὰ λάβει δηλαδή στὴν ἀρχὴ δάσκαλο τὸν κορυφαῖο ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους. Γιατὶ ἡ πόλη, ποὺ πρὶν ἀπ' ὅλη τὴν οἰκουμένη σταφανώθηκε μὲ τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν³⁷, ἔπρεπε νὰ λάβει ὡς ποιμένα τὸν πρῶτο ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους. Ὅμως, ἐνῶ λάβαμε αὐτὸν ὡς δάσκαλο, δὲν τὸν κρατήσαμε μέχρι τὸ τέλος, ἀλλὰ τὸν παραχωρήσαμε στὴν βασιλίδα Ρώμη· ἢ καλύτερα τὸν κρατήσαμε μέχρι τέλους. Γιατὶ βέβαια δὲν ἔχουμε τὸ σῶμα τοῦ Πέτρου, ἀλλ' ἔχουμε σὰν Πέτρο τὴν πίστη τοῦ Πέτρου· καὶ ἔχοντας τὴν πίστη τοῦ Πέτρου, ἔχουμε τὸν ἴδιο τὸν Πέτρο. Ἔτσι ὅταν βλέπουμε καὶ τὸ μιμητὴ ἐκείνου, νομίζουμε πῶς βλέπουμε τὸν ἴδιο. Γιατὶ καὶ τὸν Ἰωάννη ὁ Χριστὸς τὸν ὀνόμασε Ἠλία, ὄχι γιατί ὁ Ἰωάννης ἦταν Ἠλίας, ἀλλὰ γιατί ἦρθε μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὴ δύναμη τοῦ Ἠλία³⁸. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ Ἰωάννης,

ὁ Ἰωάννης, ἐπειδὴ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει ἦλθεν Ἡλίου, Ἡλίας ἐλέγετο, οὕτω καὶ οὗτος, ἐπειδὴ ἐν ὁμολογίᾳ καὶ πίστει Πέτρου παραγέγονεν, εἰκότως ἂν καὶ τῆς προσηγορίας ἐκείνης ἀξιωθείη. Ἡ γὰρ τῆς πολιτείας συγγένεια καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν 5 ὀνομάτων ποιεῖ. Εὐξώμεθα δὲ πάντες καὶ εἰς τὸ Πέτρου γῆρας αὐτὸν ἐλθεῖν· καὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος ἐν γῆρα τὸν βίον κατέλυσεν. «Ὅταν γάρ», φησί, «γηράσης, τότε ζῶσουσί σε, καὶ ἄξουσιν ὅπου οὐ θέλεις».

Αἰτήσωμεν δὴ καὶ τούτῳ μακρὰν πολιτείαν· ἐκτεινόμενον 10 γὰρ αὐτοῦ τὸ γῆρας τὴν ἡμετέραν νεότητα τὴν πνευματικὴν μᾶλλον ἀκμάζειν ποιεῖ· ἦν γένοιτο διαπαντὸς ἐν ἀκμῇ τηρηθῆναι, εὐχαῖς μὲν ἐκείνου καὶ τούτου τοῦ Πέτρου, χάριτι δὲ καὶ φιλο-
 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας 15 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἐπειδὴ ἦρθε μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὴ δύναμη τοῦ Ἡλίας, λεγόταν Ἡλίας, ἔτσι καὶ αὐτός, ἐπειδὴ ἦρθε μὲ τὴ ὁμολογία καὶ τὴν πίστη τοῦ Πέτρου, εὐλογα θὰ μπορούσε νὰ ἀξιωθεῖ καὶ τὸ ὄνομα αὐτό. Γιατὶ ἡ συγγένεια τοῦ τρόπου ζωῆς κάνει καὶ τὰ ὀνόματα κοινά. Καὶ ἄς εὐχηθοῦμε ὅλοι νὰ φθάσει αὐτός καὶ στὰ γηρατειὰ τοῦ Πέτρου, γιατί πραγματικά ὁ ἀπόστολος πέθανε σὲ γεροντικὴ ἡλικία. «Γιατὶ ὅταν γεράσεις», λέγει, «θὰ σὲ ζώσουν ἄλλοι καὶ θὰ σὲ φέρουν ἐκεῖ ὅπου δὲ θέλεις»³⁹.

Ἄς ζητήσουμε λοιπὸν καὶ γι' αὐτὸν μακροχρόνια ζωὴ γιατί παρατεινόμενα τὰ γηρατειὰ του κάνουν τὴ δική μας πνευματικὴ νεότητα νὰ ἀκμάζει περισσότερο, ἢ ὁποία εὐχομαι νὰ διατηρηθεῖ πάντοτε ἀκμαία, μὲ τὶς εὐχὲς βέβαια ἐκείνου καὶ αὐτοῦ τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο μαζί μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΙ ΧΡΗΣΙΜΟΣ Η ΤΩΝ ΓΡΑΦΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ

**Καὶ ὅτι δουλεία καὶ περιστάσει πραγμάτων ἀχείρωτον
ποιεῖ τὸν προσέχοντα, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τῶν ἀ-
ποστόλων πολλῶν ἐστὶν ἀξιωματῶν ὄνομα, καὶ
ὅτι τῶν ἐξωθεν ἀρχόντων καὶ αὐτῶν τῶν
βασιλευόντων πολλῶ μείζονα κέκτηνται δύ-
ναμιν οἱ ἀπόστολοι καὶ ἐξουσίαν· καὶ
πρὸς τῷ τέλει πρὸς νεοφωτίστους**

1. Ὄταν μὲν εἰς τὴν πτωχείαν τῆς διανοίας ἴδω τῆς ἑμαυτοῦ,
ναρκῶ καὶ ἀναδύομαι, πρὸς διάλεξιν τοσοῦτου δήμου καλούμε-
νος· ὅταν δὲ εἰς τὴν προθυμίαν ἀναβλέψω τὴν ὑμετέραν, καὶ τὸ
τῆς ἀκροάσεως ἀκόρεστον, θαρρῶ καὶ διανίσταμαι καὶ μετὰ
5 προθυμίας πρὸς τὸ τῆς διδασκαλίας ἀποδύομαι στάδιον. Ἴκανοὶ
γὰρ ὑμεῖς καὶ λιθίνην λαβόντες διάνοιαν, πτεροῦ παντὸς κουφο-
τέραν ἐργάσασθαι τῇ περὶ τὴν ἀκρόασιν ἐπιθυμία τε καὶ
σπουδῇ. Καὶ καθάπερ τὰ φωλεύοντα τῶν ζώων ἐν μέσῳ τῷ
χειμῶνι πρὸς τὰς πέτρας καταδύομενα, ἐπειδὴν ἴδῃ τὸ θέρος
10 φανέν, ἀφήσιν τὴν κατάδυσιν, καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν ζώων ἀγε-
λάζεται, καὶ κοινῇ μεθ' ἡμῶν σκιρτᾷ, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἡ ἡμετέ-
ρα ὡσπερ εἰς τινὰ φωλεὸν τῆς ἀσθενείας τοῦ συνειδότος κατα-

Ο Μ Ι Α Ι Α

ΠΕΡΙ ΟΤΙ ΕΙΝΑΙ ΧΡΗΣΙΜΗ Η ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΓΡΑΦΩΝ

**Και ὅτι κάνει ἐκεῖνον ποῦ ἀφοσιώνεται σ' αὐτὴν ἀνίκητο
στὴ δουλεία· ἐπίσης στὴν περίστασι τῶν πραγμάτων,
ὅτι τὸ ὄνομα τῶν ἀποστόλων εἶναι ὄνομα πολλῶν
ἀξιωμαίων, ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἔχουν πολὺ
μεγαλύτερη δύναμη καὶ ἐξουσία καὶ ἀπὸ
τοὺς κοσμικοὺς ἀκόμη τοὺς βασιλεῖς, καὶ
στὸ τέλος πρὸς τοὺς νεοφώτιστους**

1. Ὅταν μεταφέρω τὴ σκέψη μου στὴ φτώχεια τῆς δικῆς μου διάνοιας, μουδιάζω καὶ ὑποχωρῶ καλούμενος νὰ μιλήσω σ' ἓνα τόσο μεγάλο πλῆθος· ὅταν ὅμως ρίξω τὸ βλέμμα μου στὴ δική σας προθυμία καὶ στὴν ἀχόρταγη ἐπιθυμία σας γιὰ ἀκρόαση, παίρνω θάρρος καὶ ἐνισχύομαι, καὶ μὲ προθυμία ἀναλαμβάνω τὸν ἀγῶνα τῆς διδασκαλίας. Γιατὶ ἐσεῖς εἶστε ἱκανοὶ ἀκόμη καὶ πέτρινη ἂν πάρετε διάνοια νὰ τὴν κάνετε ἐλαφρότερη ἀπὸ κάθε φτερὸ μὲ τὴν ἐπιθυμία καὶ μὲ τὸ ἐνδιαφέρον σας γιὰ τὴν ἀκρόαση. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὰ ζῶα περνοῦν τὴ βαρυχειμωνιὰ κρυβόμενα βαθιὰ στὶς πέτρες, ὅταν ὅμως δοῦν ὅτι φάνηκε τὸ καλοκαίρι, ἀφήνουν τὴν κρύπτη τους καὶ ζοῦν κατὰ κοπάδια μὲ τὰ ὑπόλοιπα ζῶα καὶ χαίρονται καὶ αὐτὰ μαζί μας, ἔτσι καὶ ἡ δική μου ψυχὴ, ποῦ κρύβεται σὰν σὲ κάποια φωλιὰ τῆς ἀδύνα-

δυομένη, ὅταν ἴδῃ τὸν πόθον τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀφήσι τὸν φωλεὸν καὶ μεθ' ὑμῶν ἀγελάζεται, κοινῇ μεθ' ὑμῶν σκιρτᾷ τὰ καλὰ τῶν Γραφῶν σκιρτήματα, ἐν τῷ πνευματικῷ καὶ θείῳ λειμῶνι, ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς Γραφῆς. Καὶ γὰρ πνευματικὸς
5 λειμῶν καὶ παράδεισος τρυφῆς ἢ τῶν θείων Γραφῶν ἐστὶν ἀνάγνωσις, παράδεισος δὲ τρυφῆς ἐκείνου τοῦ παραδείσου βελτίων.

Τοῦτον τὸν παράδεισον οὐκ ἐν τῇ γῆ, ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν πιστευόντων ψυχαῖς ἐφύτευσεν ὁ Θεός· τοῦτον τὸν παράδεισον οὐκ ἐν Ἐδέμ, οὐδὲ κατὰ ἀνατολὰς ἔθετο ἐν ἐνὶ περιγράψας
10 χωρίῳ, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς γῆς ἐξήπλωσε καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐξέτεινε. Καὶ ὅτι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τὰς Γραφὰς ἠπλώσεν, ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος· «εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν». Κἂν πρὸς Ἰνδοὺς ἀπέλθῃς, οὐδ'
15 πρῶτους ἀνίσχων ὁ ἥλιος ὄρᾳ, κἂν εἰς τὸν ὠκεανὸν ἀπέλθῃς, κἂν πρὸς τὰς Βρεταννικὰς νήσους ἐκεῖνας, κἂν εἰς τὸν Εὐξείνιον πλεύσῃς πόντον, κἂν πρὸς τὰ νότια ἀπέλθῃς μέρη, πάντων ἀκούσῃ πανταχοῦ τὰ ἀπὸ τῆς Γραφῆς φιλοσοφούντων φωνῆ μὲν ἑτέρα, πίστει δὲ οὐχ ἑτέρα, καὶ γλώσσει μὲν διαφόρῳ, διανοίᾳ δὲ
20 συμφώνῳ. Ὁ μὲν γὰρ φθόγγος τῆς γλώσσει ἐνήλλακται, ὁ δὲ τρόπος τῆς εὐσεβείας οὐκ ἐνήλλακται· καὶ βαρβαρίζουσι μὲν τῇ γλώττει, φιλοσοφοῦσι δὲ τῇ γνώμῃ· καὶ σολοικίζουσι μὲν τῷ φθόγγῳ, εὐσεβοῦσι δὲ τῷ τρόπῳ.

Εἶδες παραδείσου μῆκος πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης;
25 ἐκτεταμένου; Ἐνταῦθα οὐκ ἔστιν ὄφις, καθαρὸν τῶν θηρίων ἐστὶ τὸ χωρίον, καὶ τῇ τοῦ Πνεύματος τειχίζεται χάριτι. Ἔχει καὶ πηγὴν ὁ παράδεισος οὗτος, καθάπερ ἐκεῖνος, πηγὴν μυρίων ποταμῶν μητέρα, οὐχὶ τεσσάρων. Οὐ γὰρ τὸν Τίγρητα, οὐδὲ τὸν Εὐφράτην, οὐδὲ τὸν Αἰγύπτιον Νεῖλον, οὐδὲ τὸν Ἰνδὸν Γάγγην,
30 ἀλλὰ μυρίους ἀφήσι ποταμοὺς αὕτη ἢ πηγὴ. Τίς ταῦτά φησιν;

1. Ψαλμ. 18,5.

2. Βλ. Γεν. 2,10-14.

της συνείδησής μου, όταν δεῖ τὸν πόθο τῆς δικῆς σας ἀγάπης, ἀφήνει τὴ φωλιὰ καὶ ἔρχεται σὲ κοινωνία μαζί σας, καὶ ἀπὸ κοινοῦ μαζί σας χαίρεται τὶς καλὲς χαρὲς τῶν Γραφῶν, στὸ πνευματικὸ καὶ θεῖο λιβάδι, στὸν παράδεισο τῆς Γραφῆς. Γιατὶ πραγματικὰ ἡ ἀνάγνωση τῶν θείων Γραφῶν εἶναι πνευματικὸ λιβάδι καὶ παράδεισος ἀπολαύσεων, καὶ μάλιστα παράδεισος ἀπολαύσεων καλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν παράδεισο.

Αὐτὸν τὸν παράδεισο δὲν τὸν φύτεψε ὁ Θεὸς στὴ γῆ, ἀλλὰ στὶς ψυχὲς ὧσων πιστεῦουν. Αὐτὸν τὸν παράδεισο δὲν τὸν ἔθεσε στὴν Ἑδέμ οὔτε στὴν ἀνατολὴ καθορίζοντάς τον σ' ἓναν τόπο, ἀλλὰ τὸν ἐξάπλωσε παντοῦ στὴ γῆ καὶ τὸν ξετύλιξε στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Καὶ ὅτι ἄπλωσε τὶς Γραφὲς σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, ἄκουσε τὸν προφήτη πού λέγει: «σὲ ὅλη τὴ γῆ διαδόθηκε ἡ φωνὴ τους καὶ στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ λόγια τους»¹. Καὶ εἴτε μεταβεῖς στοὺς Ἰνδοὺς, τοὺς ὁποίους πρῶτους βλέπει ἀνατέλλοντας ὁ ἥλιος, εἴτε φθάσεις στὸν ὠκεανό, ἢ σ' ἐκεῖνα τὰ Βρετανικὰ νησιά, εἴτε πλεύσεις στὸν Εὐξεινο πόντο, εἴτε μεταβεῖς στὰ νότια μέρη, θ' ἀκούσεις παντοῦ νὰ φιλοσοφοῦν ὅλοι ἀπὸ τὴ Γραφή, μὲ φωνὴ βέβαια ἄλλη, ἀλλὰ μὲ πίστη ὄχι ἄλλη· μὲ γλώσσα διαφορετικὴ, ἀλλὰ μὲ κοινὴ σκέψη. Γιατὶ ὁ φθόγγος τῆς γλώσσας ἀλλάζει, ὁ τρόπος ὅμως τῆς εὐσεβείας δὲν ἀλλάζει· καὶ βαρβαρίζουν βέβαια μὲ τὴ γλώσσα, φιλοσοφοῦν ὅμως μὲ τὴ σκέψη· μιλοῦν μὲ γλωσσικὰ σφάλματα, εἶναι εὐσεβῆς ὅμως ἡ ζωὴ τους.

Εἶδες μῆκος παραδείσου πού ἀπλώνεται στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης; Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει φίδι, ὁ τόπος εἶναι καθαρὸς ἀπὸ θηρία, καὶ τειχίζεται μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Ἔχει καὶ πηγὴ ὁ παράδεισος αὐτός, ὅπως ἐκεῖνος, πηγὴ πού εἶναι μητέρα ἀπειρων ποταμῶν, ὄχι τεσσάρων². Γιατὶ ἡ πηγὴ αὐτὴ δὲ γεννάει τὸν Τίγρη, οὔτε τὸν Εὐφράτη, οὔτε τὸ Νεῖλο τῆς Αἰγύπτου, οὔτε τὸ Γάγγη τῆς Ἰνδίας, ἀλλὰ ἀπειρους ποταμούς. Ποιὸς τὰ

Αὐτὸς ὁ τοὺς ποταμοὺς ἡμῖν χαρισάμενος Θεός· «ὁ πιστεύων γὰρ εἰς ἐμέ», φησί, «καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος». Εἶδες πῶς οὐχὶ τέσσαρες ποταμοί, ἀλλὰ ἀδιόριστοι ἀπὸ τῆς πηγῆς ἐκείνης ἐκχέοντες;
 5 Οὐ τῷ πλήθει δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ φύσει θαυμαστὴ ἡ πηγὴ· οὐ γὰρ ὕδατός ἐστι τὰ νάματα, ἀλλὰ Πνεύματος τὰ χαρίσματα. Αὕτη ἡ πηγὴ ἢ καθ' ἐκάστην ψυχὴν ἐστι τῶν πιστῶν μεριζομένη· κατακερματιζομένη, καὶ οὐκ ἐλαττουμένη· παρὰ πᾶσιν ὀλόκληρος, καὶ ἐν ἐκάστῳ ὀλόκληρος. Τοσαῦτα γὰρ τοῦ Πνεύ-
 10 ματος τὰ χαρίσματα.

Βούλει μαθεῖν τὴν δαψίλειαν τῶν ναμάτων τούτων; βούλει μαθεῖν τῶν ὑδάτων τὴν φύσιν; πῶς οὐκ ἔοικε τούτοις, ἀλλὰ βελτίῳ τούτων καὶ θαυμασιώτερά ἐστιν; Ἄκουσον πάλιν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος τῇ Σαμαρείτιδι, ἵνα μάθῃς τὴν δαψίλειαν
 15 τῆς πηγῆς· «τὸ ὕδωρ, ὃ ἐγὼ δώσω», φησί, «τῷ πιστῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον». Οὐκ εἶπεν, 'ἐξιόντος', οὐκ εἶπε, 'προχεομένου', ἀλλὰ, «ἀλλομένου», διὰ τῶν ἀλμάτων τὴν ἀφθονίαν ἡμῖν ἐμφαίνων. Ἐκεῖνα τῶν κρηναίων ὑδάτων ἐξάλλεσθαι καὶ πηδᾶν πανταχόθεν εἶωθεν,
 20 ἄπερ ἂν αἱ πηγαὶ ἐν τοῖς κόλποις μὴ δύνανται κατέχειν, ἀλλὰ νικώμεναι τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐπιρροῆς πανταχόθεν αὐτὰ ἀναβλύζουσι. Βουλόμενος οὖν τὴν δαψίλειαν τῶν ναμάτων δεῖξαι, εἶπεν, «ἀλλομένου», οὐκ, 'ἐξιόντος'. Βούλει καὶ τὴν φύσιν αὐτῆς καταμαθεῖν; Μάνθανε ἀπὸ τῆς χρείας. Οὐ γὰρ εἰς ζωὴν τὴν παροῦ-
 25 σαν, ἀλλ' εἰς ζωὴν αἰώνιον ἐστι χρησίμη.

Διατρίψωμεν τοίνυν ἐν τῷ παραδείσῳ τούτῳ, παρακαθεζώμεθα τῇ πηγῇ, μὴ πάθωμεν ὅπερ ἔπαθεν ὁ Ἀδάμ, καὶ ἐκπέσωμεν τοῦ παραδείσου· μὴ δεξώμεθα συμβουλήν ὀλεθρίαν, μὴ

3. Ἰω. 7,38.

4. Ἰω. 4,14.

λέγει αυτά; Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ποὺ μᾶς χάρισε τοὺς ποταμούς. «Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει σὲ μένα», λέγει, «καθὼς εἶπε ἡ Γραφή, θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλιὰ του ποταμοὶ νεροῦ ποὺ δίνει ζωὴ»³. Εἶδες πῶς τρέχουν ἀπὸ τὴν πηγὴ ἐκείνη ὄχι τέσσερις ἀλλὰ ἀπροσδιόριστοι ποταμοί; Καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ποταμῶν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ φύση τῆς εἶναι ἀξιοθαύμαστη ἡ πηγὴ· γιατί τὰ νάματά τῆς δὲν εἶναι ἀπὸ νερὸ ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος εἶναι τὰ χαρίσματά τῆς. Αὐτὴ ἡ πηγὴ μοιράζεται σὲ κάθε ψυχὴ τῶν πιστῶν καὶ δὲ λιγοστεύει· μοιράζεται καὶ δὲν ξοδεύεται· κατακερματίζεται καὶ δὲν ἐλαττώνεται· σὲ ὅλους εἶναι ὀλόκληρη καὶ στὸν καθένα ὀλόκληρη. Γιατὶ τόσο πολλὰ εἶναι τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος.

Θέλεις νὰ μάθεις τὴν ἀφθονία τῶν ναμάτων αὐτῶν; θέλεις νὰ μάθεις τὴ φύση τῶν ὑδάτων; πῶς δὲν εἶναι ὅμοια μ' αὐτά, ἀλλὰ πῶς εἶναι καλύτερα ἀπ' αὐτά καὶ πιὸ θαυμάσια; Ἦκουσε πάλι τὸν ἴδιο τὸ Χριστὸ ποὺ λέγει στὴ Σαμαρείτιδα, γιὰ νὰ μάθεις γιὰ τὴν ἀφθονία τῆς πηγῆς. «Τὸ νερὸ ποὺ ἐγὼ θὰ δώσω στὸν πιστό», λέγει, «θὰ γίνεῖ μέσα του μιὰ πηγὴ ποὺ θὰ ἀναπηδάει νερὸ πρόξενο αἰώνιας ζωῆς»⁴. Δὲν εἶπε, 'ποὺ θὰ βγαίνει', δὲν εἶπε, 'ποὺ θὰ χύνεται', ἀλλὰ «ποὺ θὰ ἀναπηδάει», δείχνοντας μὲ τὰ πηδήματα τὴν ἀφθονία. Ἐκεῖνα τὰ νερὰ τῶν πηγῶν συνήθως ἐκτινάσσονται καὶ πηδοῦν ἀπὸ παντοῦ, τὰ ὁποῖα οἱ πηγές ἂν δὲν μποροῦν νὰ τὰ κρατοῦν στοὺς κόλπους τους, τὰ ἀναβλύζουν ἀπὸ παντοῦ, νικώμενες ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ροὴ τους. Θέλοντας λοιπὸν νὰ δείξει τὴν ἀφθονία τῶν ναμάτων, εἶπε, «ποὺ θὰ ἀναπηδάει» καὶ ὄχι 'ποὺ θὰ βγαίνει'. Θέλεις νὰ μάθεις καὶ τὴ φύση τῆς πηγῆς αὐτῆς; Μάθε το ἀπὸ τὴ χρησιμότητά τῆς. Γιατὶ δὲν εἶναι χρήσιμη γιὰ τὴν παρούσα ζωὴ ἀλλὰ γιὰ τὴν αἰώνια.

Ἦς μείνουμε λοιπὸν στὸν παράδεισο αὐτόν, ἅς καθόμαστε κοντὰ στὴν πηγὴ, καὶ ἅς μὴν πάθουμε ἐκεῖνο ποὺ ἔπαθε ὁ Ἄδὰμ καὶ χάσουμε τὸν παράδεισο. Ἦς μὴ δεχθοῦμε ὀλέθρια

παραδεξώμεθα τὴν ἀπάτην τοῦ διαβόλου· μένωμεν ἔνδον· πολ-
 λὴ γὰρ ἡ ἐντεῦθεν ἀσφάλεια· μένωμεν ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν
 Γραφῶν τούτων. Καθάπερ γὰρ οἱ πηγῆ παρακαθήμενοι καὶ τῆς
 αὔρας ἐκείνης ἀπολαύοντες, καὶ καύσωνος ἐπικειμένου τὴν
 5 ὄψιν συνεχῶς ἐπικλύζοντες, ἀποκρούονται τὸ πνῆγος τοῖς νάμα-
 σι, καὶ δίψους διενοχλοῦντος ραδίως ἰῶνται τὸ πάθος, ἐγγύθεν
 τὸ φάρμακον ἀπὸ τῆς πηγῆς ἔχοντες· οὕτως ὁ παρὰ τὴν πηγὴν
 τῶν θείων Γραφῶν παρακαθήμενος, κἂν ἐπιθυμίας ἀτόπου
 φλόγα διενοχλοῦσαν ἴδῃ, ραδίως ἀπὸ τῶν ναμάτων ἐκείνων τὴν
 10 ψυχὴν ἀποκλύσας ἀπεκρούσατο τὴν φλόγα· κἂν ὀργὴ διακαῆς
 ἐνοχλῆ, τὴν καρδίαν καθάπερ λέβητα ὑποκαιόμενον ἀναβράσ-
 σουσα, μικρὸν τοῦ νάματος ἐπιστάξας, εὐθέως κατέστειλε τοῦ
 πάθους τὴν ἀναισχυντίαν· καὶ ἐκ πάντων τῶν πονηρῶν λογι-
 σμῶν, ὡσπερ ἐκ μέσης φλογός, ἐξαρπάζει τὴν ψυχὴν ἢ τῶν
 15 θείων Γραφῶν ἀνάγνωσις.

2. Διὸ καὶ ὁ προφήτης ὁ μέγας Δαυῖδ ἐκεῖνος, εἰδὼς τὴν ὠφέ-
 λειαν τὴν ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Γραφῶν, τὸν διηνεκῶς
 προσέχοντα ταῖς Γραφαῖς καὶ τῆς ὁμιλίας ταύτης ἀπολαύοντα
 παρειαρίζει φυτῷ ἀεὶ τεθηλότι, παρὰ τοὺς ρύακας ἐστηκότι τῶν
 20 ὑδάτων, οὕτωςι λέγων· «μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν
 βουλῇ ἀσεβῶν, καὶ ἐν ὁδῷ ἀμαρτωλῶν οὐκ ἔστη, καὶ ἐπὶ καθέ-
 δραν λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν· ἀλλ' ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα
 αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ
 ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν
 25 ὑδάτων». Καθάπερ γὰρ τὸ ξύλον ἐκεῖνο τὸ παρὰ τὰς διεξόδους
 τῶν ὑδάτων πεφυτευμένον, παρ' αὐτοὺς τοὺς ρύακας ἐστηκός,
 διηνεκῆ τῆς ἀρδεΐας ἔχον τὴν χορηγίαν, πάσῃ ἀέρων ἀνωμαλίᾳ

συμβουλή, ἄς μὴ δεχθοῦμε τὴν ἀπάτη τοῦ διαβόλου. Ἐς μείνουμε μέσα, γιατί μεγάλη εἶναι ἡ ἀσφάλεια ἀπὸ ἐδῶ. Ἐς ἐπιμένουμε στὴν ἀνάγνωση αὐτῶν τῶν Γραφῶν. Γιατί ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ κάθονται κοντὰ στὴν πηγὴ καὶ ἀπολαμβάνουν τὴ δροσερὴ τῆς αὔρα, καὶ ὅταν ἀκόμη πλησιάζει ὁ καύσωνας, ἀπομακρύνουν τὴ δυσκολία στὴν ἀναπνοὴ μὲ τὰ νερά, βρέχοντας συνεχῶς τὸ πρόσωπό τους, καὶ ὅταν τοὺς ἐνοχλεῖ ἡ δίψα, εὐκολα θεραπεύουν τὸ πάθος αὐτό, ἔχοντας κοντὰ τους τὸ φάρμακο ἀπὸ τὴν πηγὴ, ἔτσι αὐτὸς ποὺ κάθεται κοντὰ στὴν πηγὴ τῶν θείων Γραφῶν, εἴτε δεῖ νὰ τὸν ἐνοχλεῖ ἡ φλόγα τῆς παράλογης ἐπιθυμίας, εὐκολα ἀποκρούει τὴ φλόγα αὐτὴ πλύνοντας τὴν ψυχὴ του μὲ τὰ νερά ἐκεῖνα· εἴτε πάλι τὸν ἐνοχλεῖ δυνατὴ ὀργή, ποὺ βράζει τὴν καρδιά του σὰν καζάνι ἐπάνω σὲ φωτιά, ἂν στάξει σ' αὐτὴν λίγο ἀπὸ τὸ νάμα τῆς, ἀμέσως συγκρατεῖ τὴν ἀναισχυντία τοῦ πάθους. Καὶ ἀπὸ ὅλες τὶς κακὲς σκέψεις, σὰν μέσα ἀπὸ τὴ φλόγα τῆς φωτιάς, ἀρπάζει καὶ σώζει τὴν ψυχὴ ἢ ἀνάγνωση τῶν θείων Γραφῶν.

2. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης, ὁ μέγας ἐκεῖνος προφήτης Δαβὶδ, γνωρίζοντας τὴν ὠφέλεια ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῶν Γραφῶν, παρομοιάζει ἐκεῖνον ποὺ ἀφοσιώνεται σὲ τὶς Γραφεὶς καὶ ἀπολαμβάνει αὐτὴ τὴ διδαχὴ μὲ δένδρο ποὺ εἶναι πάντοτε θαλλερὸ καὶ φυτεμένο κοντὰ στὰ αὐλάκια τῶν ὑδάτων, λέγοντας αὐτό· «μακάριος εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ δὲν πῆγε σὲ σύσκεψη ἀσεβῶν καὶ δὲ στάθηκε σὲ δρόμο ἀμαρτωλῶν καὶ δὲν κάθισε σὲ συναναστροφὲς διεφθαρμένων ἀνθρώπων, ἀλλ' ἔχει δώσει τὴ θέλησή του στὸ νόμο τοῦ Κυρίου καὶ τὸ νόμο αὐτὸν θὰ μελετᾷ ἡμέρα καὶ νύχτα καὶ θὰ εἶναι σὰν τὸ δένδρο ποὺ εἶναι φυτεμένο κοντὰ στὰ πλούσια τρεχούμενα νερά»⁵. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς τὸ δένδρο ἐκεῖνο ποὺ εἶναι φυτεμένο κοντὰ στὰ πλούσια τρεχούμενα νερά καὶ βρίσκεται κοντὰ σ' αὐτὰ τὰ ρυάκια, ἐπειδὴ ἔχει ἀδιάκοπο τὸ πότισμα, γίνεται

ἀχειρώτον γίνεται, καὶ οὔτε ἀκτῖνα θερμότεραν γενομένην δέδοικεν, οὔτε τὸν ἀέρα μεταπεσόντα εἰς αὐχμὸν εὐλαβεῖται· ἱκανὴν γὰρ ἔχον ἐναποκεκλεισμένην ἐν ἑαυτῷ τὴν νοτίδα, πάσης ἡλιακῆς θερμῆς πλεονεξίαν ἔξωθεν προσβαλοῦσαν εὐθέως
 5 ἀποκρούεται καὶ διωθεῖται· οὕτω καὶ ψυχὴ παρὰ τοὺς ρύακας ἑστηκυῖα τῶν θείων Γραφῶν καὶ ποτιζομένη διηνεκῶς, ἐκεῖνα τὰ νάματα καὶ τὴν δρόσον τοῦ Πνεύματος ἐν ἑαυτῇ συνάγουσα, πρὸς πᾶσαν πραγμάτων περίστασιν ἀχειρώτος ἔσται, κἂν νόσος, κἂν ἐπήρεια, κἂν συκοφαντία, κἂν λοιδορίαί, κἂν σκώμμα-
 10 τα, κἂν πᾶσα ραθυμία, κἂν πάντα τὰ τῆς οἰκουμένης κακὰ εἰς τὴν τοιαύτην κατασκήψη ψυχὴν, εὐκόλως ἀποκρούεται τὴν πύρρῳσιν τῶν παθῶν, ἀπὸ τῆς τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως ἱκανὴν παράκλησιν ἔχουσα. Οὔτε γὰρ δόξης μέγεθος, οὐ δυναστείας ὄγκος, οὐ φίλων παρουσία, οὐκ ἄλλο οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων
 15 οὕτω τὸν ἐν ὀδύνη παραμυθήσασθαι δυνήσεται, ὡς ἡ τῶν θείων Γραφῶν ἀνάγνωσις. Τί δήποτε; Ὅτι ἐκεῖνα μὲν ἐπίκηρα καὶ φθαρτά, διὸ καὶ φθαρτὴ αὐτῶν ἡ παράκλησις· ἡ δὲ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις, Θεοῦ ὁμιλία ἐστίν. Ὅταν οὖν ὁ Θεὸς τὸν ἐν ἀθυμίᾳ παρακαλῇ, τί τῶν ὄντων αὐτὸν εἰς ἀθυμίαν ἐμβαλεῖν
 20 δύναται;

Προσέχωμεν τοίνυν τῇ ἀναγνώσει, μὴ τὰς δύο μόνον ταύτας ὥρας (οὐ γὰρ ἀρκεῖ ἡμῖν εἰς ἀσφάλειαν ἡ ψιλὴ αὕτη ἀκρόασις), ἀλλὰ διηνεκῶς· καὶ ἕκαστος οἵκαδε ἀναχωρήσας τὰ Βιβλία μετὰ χειρᾶς λαμβανέτω, καὶ τῶν εἰρημένων ἐπερχέσθω τὰ
 25 νοήματα, εἴ γε μέλλῃ διηνεκῇ καὶ ἀρκοῦσαν ἔχειν τὴν ἀπὸ τῆς Γραφῆς ὠφέλειαν. Καὶ γὰρ τὸ ξύλον ἐκεῖνο, τὸ παρὰ τοὺς ρύακας ἑστηκός, οὐ δύο καὶ τρεῖς ὥρας ὁμιλεῖ τοῖς ὕδασιν, ἀλλὰ πᾶσαν μὲν ἡμέραν, πᾶσαν δὲ νύκτα. Διὰ τοῦτο κομᾷ τοῖς φύλ-

ἀνίκητο σὲ κάθε ἀκαταστασία τῶν ἀνέμων, καὶ οὔτε φοβᾶται τὴν ἀκτίνα τοῦ ἡλίου ὅταν γίνῃ πιὸ θερμὴ, οὔτε ὑπολογίζει τὸν ἀέρα ὅταν μεταβληθεῖ σὲ ξηρασία, γιὰτὶ ἔχει μέσα τοῦ ἀποθηκευμένη ἀρκετὴ ὑγρασία καὶ ἀμέσως ἀποκρούει καὶ ἀπορρίπτει τὴ δύναμη κάθε ἡλιακῆς θερμότητος πού τὸ προσβάλλει ἀπὸ ἔξω, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ἐκεῖνη πού στέκεται κοντὰ στὰ ρυάκια τῶν θείων Γραφῶν καὶ ποτίζεται συνεχῶς, ἐπειδὴ συγκεντρῶνει μέσα τῆς ἐκεῖνα τὰ νάματα καὶ τὴ δροσιὰ τοῦ Πνεύματος, θὰ εἶναι ἀνίκητη σὲ κάθε κατάστασις πραγμάτων, καὶ εἴτε ἀρρώστια, εἴτε περιφρόνησις, εἴτε συκοφαντία, εἴτε κακολογία, εἴτε πειράγματα, εἴτε ὅποιαδήποτε ἀπερισκεψία, εἴτε ὅλα τὰ κακὰ τῆς οἰκουμένης ἐπιπέσουν σ' αὐτὴ τὴν ψυχὴν, εὐκολὰ ἀποκρούει τὴν ἔξαψιν τῶν παθῶν, λαμβάνοντας ἄφθονη παρηγοριὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν. Γιὰτὶ οὔτε τὸ μέγεθος τῆς δόξας, οὔτε ὁ ὄγκος τῆς ἐξουσίας, οὔτε ἡ παρουσία τῶν φίλων, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα θὰ μπορέσει νὰ παρηγορήσῃ τόσο ἐκεῖνον πού πονάει, ὅσο ἡ ἀνάγνωσις τῶν θείων Γραφῶν. Γιὰτὶ ἄραγε; Γιὰτὶ ἐκεῖνα εἶναι πρόσκαιρα καὶ φθαρτά, γι' αὐτὸ καὶ ἡ παρηγορία τους εἶναι φθαρτὴ, ἐνῶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν εἶναι ὁμιλία τοῦ Θεοῦ. "Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς παρηγορεῖ τὸν στενοχωρημένον, ποιὸ ἀπὸ τὰ πράγματα μπορεῖ νὰ τὸν ρίξει σὲ στενοχώρια;

"Ἄς ἀφοσιωνόμαστε λοιπὸν στὴν ἀνάγνωσιν, ὄχι μόνο αὐτὲς τὶς δύο ὥρες (γιὰτὶ δὲν ἀρκεῖ γιὰ ἀσφάλειά μας ἡ ἀπλὴ αὐτὴ ἀκρόασις), ἀλλὰ διαρκῶς καὶ ὁ καθένας ὅταν ἐπιστρέψῃ σπῆτι τοῦ ἄς παίρνει στὰ χέρια του τὰ ἱερὰ βιβλία καὶ ἄς ἐξετάζει μὲ προσοχὴ τὰ νοήματα ὧν ἔχουν λεχθεῖ, ἂν βέβαια θέλει νὰ ἔχει διαρκὴ καὶ ἄφθονη τὴν ὠφέλια ἀπὸ τὴ Γραφή. Γιὰτὶ καὶ τὸ δένδρον ἐκεῖνο πού στέκεται κοντὰ στὰ ρυάκια δὲν ἐπικοινωνεῖ μὲ τὰ νερὰ δύο καὶ τρεῖς ὥρες, ἀλλ' ὅλη τὴν ἡμέραν καὶ ὅλη τὴ νύχταν. Γι' αὐτὸ τὸ δένδρον ἐκεῖνο ἔχει πλούσιον φύλλονμα, γι'

λοις, διὰ τοῦτο βρίθει τῷ καρπῷ ἐκεῖνο τὸ ξύλον, κἂν μηδεὶς αὐτὸ ἀνθρώπων ποτίζη· ἐπειδὴ παρὰ τοὺς ρύακας ἔστηκεν αὐτό, διὰ τῶν ριζῶν ἐπισπᾶται τὴν νοτίδα, καὶ ὡσπερ διὰ τινων πόρων παραπέμπει τὴν ὠφέλειαν παντὶ τῷ σώματι· οὕτω καὶ ὁ
 5 συνεχῶς ἀναγινώσκων τὰς θείας Γραφάς, καὶ παρὰ τοὺς ρύακας αὐτῶν ἔστηκῶς, κἂν μηδένα ἔχη τὸν ἐρμηνεύοντα, διὰ τῆς συνεχοῦς ἀναγνώσεως, ὡσπερ διὰ τινων ριζῶν, πολλὴν ἐπισπᾶται τὴν ὠφέλειαν.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τὰς φροντίδας ὑμῶν εἰδότες, τοὺς πε-
 0 ρισπασμούς, τὰς ἀσχολίας τὰς πολλὰς, ἡρέμα καὶ καταμικρὸν ὑμᾶς προσάγομεν τοῖς νοήμασι τῶν Γραφῶν, τῷ σχολαίῳ τῆς ἐξηγήσεως μόνιμον ποιοῦντες τῶν λεγομένων τὴν μνήμην. Καὶ γὰρ ὄμβρος ραγδαῖος μὲν καταρρηγνύμενος, κατακλύζει τὴν ἐπι-
 φάνειαν καὶ τὸ βάθος οὐδὲν ὠφελεῖ· ἡρέμα δὲ καὶ καταμικρὸν
 15 ἐλαίου δίκην ἐνιζάνων τῷ προσώπῳ τῆς γῆς, ὡσπερ διὰ τινων φλεβῶν τῶν πόρων αὐτῆς πρὸς τὸ βάθος διολισθαίνων, τὰς λαγόνas αὐτῆς ἐμπλήσας νοτίδος, εὐπορωτάτην ποιεῖ πρὸς τὴν τῶν καρπῶν φορὰν. Διὸ καὶ ἡμεῖς τὸν πνευματικὸν τοῦτον ὄμβρον ἡρέμα ταῖς ὑμετέραις ἐνίεμεν ψυχαῖς· αἱ μὲν γὰρ Γραφαὶ
 20 νεφέλαις ἐοίκασι πνευματικαῖς, τὰ δὲ ρήματα καὶ νοήματα ὄμβρῳ προσέοικε πολλῷ τούτου βελτίονι· καὶ διὰ τοῦτο τὸν πνευματικὸν τοῦτον ὄμβρον καταμικρὸν ὑμῖν ἐνίεμεν, ἵνα πρὸς αὐτὸ τὸ βάθος χωρήσῃ τὰ ρήματα. Διὰ τοῦτο τετάρτην σήμερον ἡμέραν ἔχοντες ἐξηγήσεως, οὐδέπω μίαν ἐπιγραφὴν παρελθεῖν
 25 ἠδυνήθημεν, ἀλλ' ἔτι περὶ αὐτὴν στρεφόμεθα.

Βέλτιον γὰρ μικρὸν διασκάπτοντας χωρίον καὶ πρὸς τὸ βάθος καταβαίνοντας πολλὴν τῶν ἀναγακίων εὐρίσκειν τὸν θησαυρόν, ἢ πολλὰς ἀρούρας ἐπιόντας ἀνωθεν, ἀπλῶς καὶ εἰκῆ ταλαιπωρεῖσθαι καὶ μάτην. Καίτοι οἶδα πολλοὺς πρὸς τὴν βρα-

αὐτὸ εἶναι γεμάτο καρπὸ, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ ποτίζει κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐπειδὴ βρίσκεται κοντὰ στὰ ρυάκια, μέσα ἀπὸ τὶς ρίζες τοῦ τραβάει τὴν ὑγρασία καὶ σὰν μέσα ἀπὸ κάποιους πόρους μεταδίδει τὴν ὠφέλεια σὲ ὅλο τὸ σῶμα. Ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ συνεχῶς διαβάζει τὶς θεῖς Γραφές καὶ βρίσκεται κοντὰ στὰ ρυάκια τῆς, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔχει κανένα ἔρμηνευτή, μὲ τὴ συνεχὴ ἀνάγνωση, σὰν μέσα ἀπὸ κάποιες ρίζες, παίρνει μεγάλη ὠφέλεια.

Γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς, ἐπειδὴ γνωρίζουμε τὶς φροντίδες σας, τὶς ἀνησυχίες σας, καὶ τὶς πολλὲς ἀσχολίες σας, σᾶς ὀδηγοῦμε ἡρεμα καὶ σιγὰ—σιγὰ στὰ νοήματα τῶν Γραφῶν, κάνοντας μὲ τὴν βραδεία ἐξήγηση, μόνιμη τὴ μνήμη αὐτῶν τῶν λόγων. Γιατὶ καὶ ἡ βροχὴ ὅταν πέφτει ραγδαῖα σκεπάζει τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς καὶ τὸ βάθος δὲν τὸ ὠφελεῖ καθόλου· ὅταν ὁμως κάθετα στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς καὶ μέσα ἀπὸ τοὺς πόρους τῆς σὰν ἀπὸ κάποιες φλέβες ἤσυχια καὶ σιγὰ—σιγὰ σὰν λάδι γλιστράει στὸ βάθος, γεμίζοντας τότε τὰ σπλάχνα τῆς μὲ ὑγρασία, τὴν κάνει πάρα πολὺ πλούσια γιὰ τὴν παραγωγὴ τῶν καρπῶν. Γι' αὐτὸ καὶ μεῖς ρίχνουμε ἤσυχια στὶς ψυχές σας τὴν πνευματικὴ αὐτὴ βροχὴ, γιατί οἱ Γραφές μοιάζουν μὲ σύννεφα πνευματικά, ἐνῶ τὰ λόγια καὶ τὰ νοήματα μοιάζουν μὲ βροχὴ πολὺ καλύτερη ἀπ' αὐτή, καὶ γι' αὐτὸ τὴν πνευματικὴ αὐτὴ βροχὴ τὴ ρίχνουμε σιγὰ—σιγὰ σὲ σᾶς, γιὰ νὰ προχωρήσουν τὰ λόγια στὸ βάθος. Γι' αὐτὸ συνεχίζοντας γιὰ τέταρτη ἡμέρα σήμερα τὴν ἐξήγηση δὲν μπορέσαμε ἀκόμη οὔτε μιὰ ἐπιγραφή νὰ ἐξετάσουμε, ἀλλ' ἀκόμη στρεφόμαστε γύρω ἀπ' αὐτήν.

Γιατὶ εἶναι καλύτερο σκάβοντας ἓνα μικρὸ μέρος καὶ κατεβαίνοντας στὸ βάθος τοῦ νὰ βρῖσκουμε μεγάλο θησαυρὸ γιὰ τὰ ἀπαραίτητα πράγματα, παρὰ περνώντας ἀπὸ πάνω πολλὲς καλλιεργήσιμες ἐκτάσεις νὰ ταλαιπωρούμαστε χωρὶς λόγο, ἄσκοπα καὶ μάταια. Ἄν καὶ βέβαια γνωρίζω πῶς πολλοὶ δυσσα-

δύτητα ταύτην δυσχεραίνοντας· ἀλλ' οὐ μέλει μοι τῆς ἐκείνων κατηγορίας, ἀλλὰ μέλει μοι τῆς ὑμετέρας ὠφελείας. Οἱ ὀξύτερον βαδίζουσιν δυναμένοι τοὺς βραδυτέρους τῶν ἀδελφῶν ἀναμενέτωσαν· οὗτοι μὲν γὰρ ἐκείνους ἀναμεῖναι δύνανται, οἱ δὲ ἀσθενέ-
 5 στεροι πρὸς ἐκείνους ἑαυτοὺς παρεκτεῖναι οὐκ ἰσχύουσι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλός φησιν, ὅτι οὐκ ὀφείλομεν τοὺς ἀσθενεῖς ἀναγκάζειν πρὸ καιροῦ πρὸς τὴν τελειότητα τῶν δυνατῶν ἐκτείνεσθαι μὴ δυναμένους· ἀλλ' ὅτι ἡμεῖς ὀφείλομεν οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν. Ὁφελείας ἡμῖν μέλει τῆς
 10 ὑμετέρας, οὐκ ἐπιδείξεως ἀπλῶς· διὰ τοῦτο ἐνδιατρίβομεν τοῖς νοήμασι.

3. Τῇ μὲν οὖν πρώτη ἡμέρᾳ ὅτι οὐχ ἀπλῶς παρατρέχειν χρὴ τὰς ἐπιγραφὰς ἔλεγον, ὅτε καὶ τὸ ἐπίγραμμα ὑμῖν ἀνέγγων τοῦ βωμοῦ, καὶ τὴν σοφίαν ἐπέδειξα Παύλου, τὸν ἀλλότριον στρα-
 15 τιώτην καὶ ἐν τῇ παρατάξει τῶν ἐχθρῶν ἐστηκότα πρὸς τὴν οἰκίαν φάλαγγα μεταστήσαντος. Εἰς τοῦτο ἐν τῇ πρώτη ἡμέρᾳ κατέληξεν ἡ διδασκαλία πᾶσα· μετ' ἐκείνην ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐζητήσαμεν τίς ἦν ὁ τὸ βιβλίον γράψας· καὶ εὔρομεν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι Λουκᾶν τὸν εὐαγγελιστήν, καὶ διὰ πλειόνων
 20 ἀποδείξεων ὑμῖν παρεστήσαμεν τὸ ζητούμενον, τῶν μὲν σαφεστέρων, τῶν δὲ βαθυτέρων. Οἶδα γὰρ ὅτι τοῖς ἐσχάτοις τῶν εἰρημένων πολλοὶ τῶν ἀκουσάντων οὐ παρηκολούθησαν· ἀλλ' ὁμῶς οὐ διὰ τοῦτο ἀποστησόμεθα τοῦ κατατολμᾶν λεπτοτέρων νοημάτων. Τὰ μὲν οὖν σαφέστερα τοῖς ἀφελεστέροις, τὰ δὲ βα-
 25 θύτερα τοῖς ὀξύτερον ἐνορῶσιν ἔσται χρήσιμα. Ποικίλην γὰρ εἶναι δεῖ τὴν τράπεζαν καὶ διάφορον, ἐπειδὴ καὶ διάφορος ἡ τῶν κεκλημένων ἐπιθυμία.

.. Τῇ μὲν οὖν πρώτη ἡμέρᾳ περὶ ἐπιγραφῆς, τῇ δὲ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ περὶ τοῦ γράψαντος τὸ βιβλίον, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, χθές,
 30 πρὸς τοὺς παραγενομένους περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς γραφῆς διελέχθη-

νασχετοῦν γι' αὐτὴ τὴ βραδύτητα. Ὅμως δὲ μοῦ μέλει γιὰ τὴν κατηγορία τους, ἀλλὰ μ' ἐνδιαφέρει ἡ δική σας ὠφέλεια. Ἐκεῖνοι ποὺ μποροῦν νὰ βαδίζουν γρηγορότερα ἄς περιμένουν τοὺς πιὸ βραδεῖς ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς. Γιατὶ αὐτοὶ μποροῦν νὰ περιμένουν ἐκείνους, ἐνῶ οἱ πιὸ ἀδύνατοι δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ φθάσουν ἐκείνους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐξαναγκάζουμε πρόωρα τοὺς ἀδύνατους στὴν πίστη, τὴ στιγμὴ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ φθάσουν στὴν τελειότητα τῶν δυνατῶν, ἀλλ' ἐμεῖς οἱ δυνατοὶ πρέπει νὰ βαστάζουμε τὶς ἀδυναμίες τῶν ἀδυνάτων. Μ' ἐνδιαφέρει ἡ ὠφέλειά σας, καὶ δὲν τὸ κάνω ἀπὸ ἐπίδειξη· γι' αὐτὸ χρονοτριβοῦμε στὰ νοήματα.

3. Τὴν πρώτη λοιπὸν ἡμέρα σᾶς ἔλεγα ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσπερνᾶμε ἐπιπόλαια τὶς ἐπιγραφές, ὅταν σᾶς διάβασα καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ βωμοῦ καὶ σᾶς ἔδειξα τὴ σοφία τοῦ Παύλου, ποὺ μετέφερε στὴ δική του φάλαγγα τὸν ξένο στρατιώτη ποὺ στεκόταν στὴν παράταξη τῶν ἐχθρῶν. Σ' αὐτὸ κατέληξε ὅλη ἡ διδασκαλία τὴν πρώτη ἡμέρα. Ὑστερα ἀπ' αὐτὴν, τὴ δευτέρῃ ἡμέρα ἐξετάσαμε ποιὸς ἦταν ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου· καὶ βρήκαμε μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ τὸν εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ καὶ σᾶς παρουσίασα τὸ ζήτημα μὲ περισσότερες ἀποδείξεις, ἄλλες σαφέστερες καὶ ἄλλες βαθύτερες. Γνωρίζω βέβαια πὼς τὰ τελευταῖα λόγια δὲν τὰ παρακολούθησαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀκροατές, ἀλλ' ὅμως δὲ θὰ σταματήσουμε γι' αὐτὸ νὰ ἀποτολμοῦμε τὴν ἐξέταση λεπτότερων νοημάτων. Τὰ σαφέστερα λοιπὸν νοήματα θὰ εἶναι χρήσιμα στοὺς πιὸ ἄπλοικοὺς καὶ τὰ βαθύτερα σ' αὐτοὺς ποὺ ἀντιλαμβάνονται εὐκολότερα τὰ πράγματα. Γιατὶ τὸ τραπέζι πρέπει νὰ εἶναι ποικίλο καὶ διαφορετικὸ, ἀφοῦ καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν καλεσμένων εἶναι διαφορετικὴ.

Τὴν πρώτη ἡμέρα λοιπὸν μιλήσαμε γιὰ τὴν ἐπιγραφή, τὴ δευτέρῃ γιὰ τὸ συγγραφέα τοῦ βιβλίου, τὴν τρίτῃ ἡμέρα, χθές, σ' αὐτοὺς ποὺ ἤρθαν μιλήσαμε γιὰ τὴν ἀρχὴ τῆς συγγραφῆς καὶ

μεν, καὶ ἐδείξαμεν, καθάπερ ἴσασιν οἱ ἀκηκοότες, τί μὲν ἐστὶ
 πρᾶξις, τί δὲ ἐστὶ θαῦμα, καὶ τί μὲν ἐστὶ πολιτεία, τί δὲ ἐστὶ
 σημεῖον καὶ τέρας καὶ δύναμις, καὶ πόσον τὸ μέσον ἐκατέρων·
 καὶ πῶς τὸ μὲν μεῖζον, τὸ δὲ χρησιμώτερον· καὶ πῶς τὸ μὲν
 5 καθ' ἑαυτὸν ὄν βασιλείαν προξενεῖ, τὸ δὲ ἐὰν μὴ λάβῃ τὴν ἀπὸ
 τῆς πράξεως συμμαχίαν, ἔξω τῶν προθύρων ἐκείνων ἐκβάλλε-
 ται. Σήμερον ἀναγκαῖον εἰπεῖν τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ
 δεῖξαι τί ποτέ ἐστὶ τὸ ὄνομα τῶν ἀποστόλων. Οὐδὲ γὰρ ψιλόν
 ἐστὶ τὸ ὄνομα τοῦτο, ἀλλ' ἀρχῆς ἐστὶ προσηγορία, ἀρχῆς μεγί-
 10 στης, ἀρχῆς τῆς πνευματικωτάτης, ἀρχῆς τῆς ἄνω.

Ἄλλὰ διανάστητε. Καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πρά-
 γμασὶν εἰσὶν ἀρχαὶ πολλαί, οὐ πᾶσαι δὲ τῆς αὐτῆς ἀξίας, ἀλλ' αἱ
 μὲν μεῖζους, αἱ δὲ ἐλάττους· οἷον, ἵνα ἀπὸ τῆς κατωτέρας τὸν
 ἀριθμὸν ποιησῶμεθα, ἐστὶν ὁ τῆς πόλεως ἔκδικος· ἐστὶν ἀνώ-
 15 τερος ἐκείνου ὁ τοῦ ἔθνους ἡγεμῶν· ἐστὶ μετ' ἐκείνον ἕτερος ἄρ-
 χων μεῖζων· ἐστὶ πάλιν ὁ στρατηλάτης· ἐστὶν ὁ ὑπαρχος· ἐστὶν
 ἀνωτέρα τούτων ἀρχή, ἢ τῶν ὑπάτων ἀρχή· καὶ πᾶσαι μὲν αὐ-
 ται ἀρχαί, οὐ πᾶσαι δὲ τῆς αὐτῆς ἀξίας· οὕτω καὶ τῶν πνευματι-
 κῶν πολλαὶ μὲν ἀρχαί, οὐ πᾶσαι δὲ τῆς αὐτῆς ἀξίας· πασῶν δὲ
 20 μεῖζων ἢ τῆς ἀποστολῆς ἀξία. Καὶ γὰρ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ὑμᾶς
 ἐπὶ τὰ νοητὰ χειραγωγεῖν δεῖ. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε,
 περὶ Πνεύματος διαλεγόμενος ὕδατος ἐμνημόνευσεν. «Ὁ γὰρ
 πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν», φησὶν· «ὁ δὲ πί-
 νων ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν
 25 αἰῶνα». Ὅρας ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ χειραγωγοῦντα
 τὸ γύναιον; Οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιούμεν, καὶ κάτωθεν ἀναβαίνομεν
 ἄν, ὥστε εὐσημότερον γενέσθαι τὸν λόγον. Διὰ τοῦτο περὶ ἀρχῆς

δείξαμε, καθώς γνωρίζουν ὅσοι ἄκουσαν, τί εἶναι πράξις καὶ τί εἶναι θαῦμα, τί εἶναι ἐπίσης ὀρθὸς τρόπος ζωῆς καὶ τί σημεῖο καὶ τέρας καὶ δύναμη, πόση εἶναι ἡ διαφορὰ τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο, πῶς τὸ ἓνα εἶναι μεγαλύτερο ἐνῶ τὸ ἄλλο πιὸ χρήσιμο, καὶ πῶς τὸ ἓνα, καὶ μόνο του ἀκόμη, γίνεται πρόξενον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐνῶ τὸ ἄλλο, ἂν δὲν ἔχει τὴ βοήθεια ἀπὸ τὴν πράξις, ἐκδιώκεται ἀπὸ τὰ πρόθυρά της. Σήμερα εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦμε γιὰ τὸ ὑπόλοιπο τῆς ἐπιγραφῆς καὶ νὰ δείξουμε τί τέλος πάντων σημαίνει τὸ ὄνομα τῶν ἀποστόλων. Γιατί δὲν εἶναι ἀπλὸ τὸ ὄνομα αὐτὸ, ἀλλ' εἶναι ὀνομασία ἐξουσίας, ἐξουσίας πολὺ μεγάλης, ἐξουσίας τῆς πιὸ πνευματικῆς, ἐξουσίας οὐράνιας.

Προσέξτε ὁμως πάρα πολὺ. Γιατί ὅπως στὰ κοσμικὰ πράγματα ὑπάρχουν πολλές ἐξουσίες, ὄχι ὁμως ὅλες τῆς ἴδιας ἀξίας, ἀλλ' ἄλλες εἶναι μεγαλύτερες καὶ ἄλλες μικρότερες, ὅπως, γιὰ ν' ἀριθμήσουμε ἀπὸ τὴν κατώτερη, ὑπάρχει ὁ ἐπίτροπος τῆς πόλης, ὑπάρχει ἀνώτερος ἀπ' αὐτόν, ὁ ἡγεμόνας τοῦ ἔθνους, ὑπάρχει ὕστερα ἀπ' αὐτόν ἄλλος ἄρχοντας μεγαλύτερος, ὑπάρχει πάλι ὁ στρατηλάτης, ὑπάρχει ὁ ὑπαρχος, ὑπάρχει ἀνώτερη ἀπ' αὐτὲς ἐξουσία, ἡ ὑπατική ἐξουσία, καὶ ὅλες αὐτὲς βέβαια εἶναι ἐξουσίες, ὅλες ὁμως δὲν εἶναι τῆς ἴδιας ἀξίας· ἔτσι καὶ τῶν πνευματικῶν πραγμάτων ὑπάρχουν πολλές ἐξουσίες, ὄχι ὅλες ὁμως τῆς ἴδιας ἀξίας· καὶ ἀπ' ὅλες μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἐξουσία τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου. Γιατί πραγματικὰ πρέπει νὰ σᾶς ὀδηγοῦμε ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πρὸς τὰ νοητὰ. Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ Χριστός· μιλῶντας γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα μνημόνευσε τὸ νερό. «Γιατί ὅποιος πίνει ἀπὸ τὸ νερὸ θὰ διψάσει πάλι», λέγει, «ἐνῶ ὅποιος πίνει ἀπὸ τὸ νερὸ ποὺ ἐγὼ θὰ τοῦ δώσω δὲ θὰ διψάσει ποτέ»⁶. Βλέπεις ὅτι ὀδηγεῖ τὴ γυναῖκα ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πρὸς τὰ νοητὰ; Ἔτσι κάνουμε καὶ μεῖς· ἀπὸ τὰ κάτω ἀνεβαίνουμε πρὸς τὰ ἐπάνω, γιὰ νὰ γίνει σαφέστερος ὁ λόγος. Γι' αὐτὸ ὅταν μι-

διαλεγόμενοι, οὐ πνευματικῆς ἐμνήσθημεν ἀρχῆς, ἀλλ' αἰσθη-
τῆς, ἵνα ἀπὸ ταύτης πρὸς ἐκείνην ὑμᾶς χειραγωγήσωμεν.

Ἦκούσατε πόσας ἠριθμήσαμεν ἀρχὰς βιωτικάς, καὶ πῶς αἱ μὲν μείζους, αἱ δὲ ἐλάττους, καὶ πῶς ἡ τῶν ὑπάτων ἀρχὴ κα-
5 θάπερ κορυφὴ καὶ κεφαλὴ πᾶσιν ἐπίκειται· ἴδωμεν καὶ τὰς ἀρ-
χὰς τὰς πνευματικάς. Ἔστιν ἀρχὴ πνευματικῆ, προφητείας ἀρχή·
ἔστιν ἑτέρα ἀρχὴ εὐαγγελισμοῦ, ἔστι ποιμένος, ἔστι διδασκάλου,
ἔστι χαρισμάτων, ἔστιν ἰαμάτων, ἔστιν ἐρμηνείας γλωσσῶν.
Ταῦτα πάντα ὀνόματα μὲν ἔστι χαρισμάτων, πράγματα δὲ ἀρ-
10 χῶν καὶ ἐξουσιῶν. Ὁ προφήτης ἄρχων ἐστὶ· παρ' ἡμῖν ὁ δαίμο-
νας ἐξελαύνων ἄρχων ἐστὶ· παρ' ἡμῖν ὁ ποιμὴν καὶ διδάσκαλος
ἄρχων ἐστὶ πνευματικός· ἀλλὰ τούτων ἀπάντων μείζων ἐστὶν
ἀρχὴ ἡ ἀποστολική. Καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον; Ὅτι πρὸ πάντων
ὁ ἀπόστολος τούτων ἐστὶ. Καὶ καθάπερ ὁ ὑπατος ἐν ταῖς αἰσθη-
15 ταῖς ἀρχαῖς, οὕτως ὁ ἀπόστολος ἐν τοῖς πνευματικοῖς τὴν προε-
δρεῖαν ἔχει. Αὐτοῦ τοῦ Παύλου ἀκούσωμεν ἀριθμοῦντος τὰς ἀρ-
χὰς, καὶ ἐν τῷ ὑψηλοτέρῳ χωρίῳ τὴν ἀποστολικὴν καθίζοντος.
Τί οὖν οὗτός φησιν; «Οὐδὲ μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ,
πρῶτον ἀποστόλους, δεῦτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους,
20 καὶ ποιμένας· εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων».

Εἶδες κορυφὴν ἀρχῶν; εἶδες ὑψηλὸν καθήμενον τὸν ἀπό-
στολον, καὶ οὐδένα πρὸ ἐκείνου ὄντα, οὔτε ἀνώτερον; Πρῶτον
γὰρ ἀποστόλους φησί, δεῦτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους
καὶ ποιμένας· εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνή-
25 σεις, γένη γλωσσῶν. Οὐκ ἀρχὴ δὲ μόνον ἐστὶν ἡ ἀποστολὴ τῶν

λούσαμε για ἐξουσία δὲν ἀναφέραμε τὴν πνευματικὴ ἐξουσία ἀλλὰ τὴν αἰσθητή, γιὰ νὰ σᾶς ὀδηγήσουμε ἀπ' αὐτὴν πρὸς ἐκείνην.

Ἀκούσατε πόσες κοσμικὲς ἐξουσίαι ἀριθμήσαμε καὶ πῶς ἄλλες εἶναι μεγαλύτερες καὶ ἄλλες μικρότερες καὶ πῶς ἡ ἐξουσία τῶν ὑπᾶτων βρίσκεται πάνω ἀπ' ὅλες σὰν κορυφὴ καὶ κεφαλή. Ἄς δοῦμε καὶ τίς πνευματικὲς ἐξουσίαι. Ὑπάρχει ἐξουσία πνευματικὴ, ἡ ἐξουσία τῆς προφητείας· ὑπάρχει ἄλλη ἐξουσία τοῦ εὐαγγελισμοῦ, ὑπάρχει τοῦ ποιμένα, ὑπάρχει τοῦ δασκάλου, ὑπάρχει τῶν χαρισμάτων, ὑπάρχει τῶν ἰαμάτων, ὑπάρχει τῆς ἐρμηνείας τῶν γλωσσῶν. Ὅλα αὐτὰ βέβαια εἶναι ὀνόματα χαρισμάτων, πράγματα ὁμοῦ ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν. Ὁ προφήτης εἶναι ἄρχοντας· σὲ μᾶς ὁποῖος διώχνει τοὺς δαίμονες εἶναι ἄρχοντας· σὲ μᾶς ὁ ποιμένας καὶ ὁ δάσκαλος εἶναι ἄρχοντας πνευματικός. Ἀπ' ὅλους αὐτοὺς ὁμοῦ μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἀποστολικὴ ἐξουσία. Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερό αὐτό; Ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ ἀπόστολος εἶναι πρῶν ἀπ' ὅλους αὐτούς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ὑπάτος στὶς κοσμικὲς ἐξουσίαι, ἔτσι ὁ ἀπόστολος στὰ πνευματικὰ ἔχει τὴν πρώτη θέση. Ἄς ἀκούσουμε τὸν ἴδιο τὸν Παῦλο ποὺ ἀριθμεῖ τίς ἐξουσίαι καὶ τοποθετεῖ στὴν ὑψηλότερη θέση τὴν ἀποστολική. Τί λοιπὸν λέγει αὐτός; «ὁ Θεὸς τοποθέτησε στὴν Ἐκκλησία πρῶτα τοὺς ἀποστόλους, σὲ δεύτερη θέση τοὺς προφήτες, σὲ τρίτη τοὺς δασκάλους καὶ ποιμένες, καὶ ἔπειτα τὰ θεραπευτικὰ χαρίσματα»⁷.

Εἶδες τὴν κορυφὴ τῶν ἐξουσιῶν; εἶδες πῶς ὁ ἀπόστολος κάθεται ψηλὰ καὶ πῶς κανεὶς δὲν βρίσκεται πρῶν ἀπ' αὐτόν, οὔτε πάνω ἀπ' αὐτόν; Γιατὶ στὴν πρώτη θέση τοποθετεῖ τοὺς ἀποστόλους, στὴν δεύτερη θέση τοὺς προφήτες, στὴν τρίτη τοὺς δασκάλους καὶ τοὺς ποιμένες· καὶ ἔπειτα τὰ θεραπευτικὰ χαρίσματα, τίς παροχὲς βοήθειας, τίς κυβερνήσεις, τὰ εἶδη γλωσσολαλιῶν. Καὶ δὲν εἶναι μόνο ἀρχὴ τῶν ἄλλων ἐξουσιῶν

ἄλλων ἀρχῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπόθεσις καὶ ρίζα. Καὶ καθάπερ ἡ κεφαλή ἐν τῷ ὑψηλοτέρῳ τοῦ παντός καθημένη, οὐ μόνον ἀρχὴ τοῦ σώματός ἐστι καὶ ἐξουσία, ἀλλὰ καὶ ρίζα (τὰ γὰρ νεῦρα τὰ διοικοῦντα τὸ σῶμα ἐξ ἐκείνης τικτόμενα, καὶ ἐξ αὐτοῦ βλαστάνοντα τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ τὴν τοῦ πνεύματος δεχόμενα χορηγίαν, οὕτως ἅπαν οἰκονομεῖ τὸ ζῶον), οὕτω καὶ ἡ ἀποστολὴ οὐ μόνον ὡς ἀρχὴ καὶ ἐξουσία τοῖς λοιποῖς ἐπίκειται χαρίσμασιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπάντων ρίζας ἐν ἑαυτῇ συλλαβοῦσα κατέχει. Καὶ ὁ μὲν προφήτης οὐ δύναται εἶναι καὶ ἀπόστολος καὶ προφήτης· ὁ δὲ ἀπόστολος καὶ προφήτης ἐστὶ πάντως, καὶ χαρίσματα ἔχειν ἰαμάτων, καὶ γένη γλωσσῶν, καὶ ἐρμηνείας γλωσσῶν· διὸ ἀρχὴ καὶ ρίζα ἐστὶ τῶν χαρισμάτων.

4. Καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, Παῦλον ὑμῖν πᾶραγάγω μάρτυρα. Πρῶτον δὲ ἀναγκαῖον εἰπεῖν, τί ποτέ ἐστι «γένη γλωσσῶν». Τί 15 οὖν ἐστὶ «γένη γλωσσῶν»; Τὸ παλαιὸν ὁ βαπτισθεὶς καὶ πιστεύσας εὐθέως πρὸς τὴν φανέρωσιν τοῦ Πνεύματος διαφόροις ἐλάλει γλώσσαις. Ἐπειδὴ γὰρ ἔτι ἀσθενέστερον διέκειντο οἱ τότε, καὶ τὰ νοητὰ χαρίσματα ὄραῖν οὐκ ἠδύναντο τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς σαρκός, ἐδίδοτο αἰσθητὸν χάρισμα, ὥστε τὸ νοητὸν γενέσθαι καταφανές· καὶ ὁ βαπτισθεὶς εὐθέως καὶ τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσει καὶ τῇ τῶν Περσῶν καὶ τῇ τῶν Ἰνδῶν καὶ τῇ τῶν Σκυθῶν ἐφθέγγετο, ὥστε μαθεῖν καὶ τοὺς ἀπίστους, ὅτι Πνεύματος ἁγίου ἠξίωτο. Καὶ ἦν τὸ μὲν σημεῖον αἰσθητὸν, ἢ τοιαύτη φωνὴ λέγω· τῇ γὰρ αἰσθήσει τοῦ σώματος αὐτῆς ἤκουον· τὴν δὲ 25 νοητὴν καὶ οὐχ ὀρωμένην τοῦ Πνεύματος χάριν πᾶσι τὸ αἰσθητὸν τοῦτο σημεῖον κατάδηλον ἐποίει. Καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον ἐκαλεῖτο «γένη γλωσσῶν». Ὁ γὰρ μίαν γλῶσσαν ἔχων ἀπὸ τῆς φύ-

ἡ ἐξουσία τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ βάση καὶ ρίζα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ κεφαλή, ποῦ κάθεται στὸ ψηλότερο σημεῖο ἀπὸ κάθε ἄλλο μέλος, δὲν εἶναι μόνο ἀρχὴ τοῦ σώματος καὶ ἐξουσία ἀλλὰ καὶ ρίζα (γιατὶ τὰ νεῦρα ποῦ διοικοῦν τὸ σῶμα γεννιοῦνται ἀπὸ αὐτὴν καὶ βλασταίνουσι ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἐγκέφαλον καὶ δέχονται τὴ βοήθεια τοῦ πνεύματος καὶ ἔτσι διευθύνουσι ὁλόκληρον τὸν ὀργανισμόν), ἔτσι καὶ ἡ ἀποστολικὴ ἐξουσία δὲ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα χαρίσματα μόνο σὰν ἀρχὴ καὶ ἐξουσία, ἀλλὰ συλλαμβάνει καὶ συγκρατεῖ μέσα της καὶ τὶς ρίζες ὅλων τῶν χαρισμάτων. Καὶ ὁ προφήτης βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἀπόστολος καὶ προφήτης, ἐνῶ ὁ ἀπόστολος καὶ προφήτης εἶναι ὅπωςδῆποτε, καὶ θεραπευτικὰ χαρίσματα ἔχει, καὶ διάφορα εἶδη γλωσσολαλιῶν, καὶ χαρίσματα ἐρμηνείας γλωσσῶν· γι' αὐτὸ εἶναι ἀρχὴ καὶ ρίζα τῶν χαρισμάτων.

4. Καὶ ὅτι αὐτὰ εἶναι ἔτσι, θὰ σᾶς παρουσιάσω μάρτυρα τὸν Παῦλον. Πρῶτα ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦμε τί τέλος πάντων εἶναι τὰ γένη γλωσσῶν. Τί λοιπὸν εἶναι τὰ γένη γλωσσῶν; Τὴν παλαιὰ ἐποχὴ ὅποιος βαπτίζοταν καὶ πίστευε ἀμέσως μιλοῦσε διάφορες γλῶσσες πρὸς φανέρωση τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ τότε ἄνθρωποι βρίσκονταν ἀκόμη πνευματικὰ σὲ ἀσθενέστερη κατάστασι καὶ δὲν μπορούσαν νὰ δοῦν μὲ τὰ μάτια τοῦ σώματος τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, δίνονταν αἰσθητὸ χάρισμα, ὥστε νὰ γίνῃ ὀλοφάνερο τὸ πνευματικόν. Καὶ ὅποιος βαπτίζοταν μιλοῦσε ἀμέσως καὶ στὴ δική μας γλῶσσα καὶ στὴ γλῶσσα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἰνδῶν καὶ τῶν Σκυθῶν, ὥστε νὰ μάθουν καὶ οἱ ἄπιστοι πὼς ἀξιόθηκε νὰ λάβῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ ἦταν τὸ σημεῖον αἰσθητό, δηλαδὴ αὐτὴ ἡ φωνή, γιατί τὴν ἄκουαν μὲ τὴν αἴσθησι τοῦ σώματος. Τὴ νοητὴ ὅμως καὶ ἀόρατη χάρις τοῦ Πνεύματος τὴν ἔκαμνε τὸ αἰσθητό τοῦτο σημεῖον ὀλοφάνερη σὲ ὅλους. Κι αὐτὸ τὸ σημεῖον ὀνομαζόταν «γένη γλωσσῶν». Γιατὶ ἐκεῖνος ποῦ ἀπὸ τὴ φύσιν εἶχε μία γλῶσσα, μὲ

σεως, ποκίλαις ἐλάλει γλώσσαις καὶ διαφόροις ἀπὸ τῆς χάριτος καὶ ἦν ἰδεῖν ἄνθρωπον ἓνα μὲν τῷ ἀριθμῷ, ποικίλον δὲ τοῖς χαρίσμασι, καὶ διάφορα στόματα ἔχοντα, καὶ διαφόρους γλώσσας.

Ἴδωμεν οὖν πῶς ὁ Ἀποστόλος καὶ τοῦτο εἶχε τὸ χάρισμα 5 καὶ τὰ ἄλλα πάντα. Περὶ μὲν τούτου οὕτω λέγει· «πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶ». Εἶδες πῶς ἔχει τὰ γένη τῶν γλωσσῶν, καὶ οὐκ ἔχει μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ πλείονος ὑπερβολῆς ἢ οἱ λοιποὶ πάντες πιστοί; Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι 'γλώσσαις ἔχω λαλεῖν' μόνον, ἀλλὰ καὶ, «πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις 10 λαλῶ». Τὴν δὲ προφητείαν, ἣν εἶχε, δι' ἐκείνων δείκνυσι τῶν ρημάτων, οὕτω λέγων· «τὸ δὲ Πνεῦμα ρητῶς λέγει, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί»· ὅτι δὲ τὰ ἐν ὑστέροις καιροῖς λέγειν, προφητεία ἐστὶ, παντί που δῆλον. Καὶ πάλιν, «τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἐνστήσονται και- 15 ροὶ χαλεποί»· καὶ πάλιν, «λέγω δὲ ὑμῖν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἐν παρουσίᾳ αὐτοῦ ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι, οὐ μὴ φθᾶσωμεν τοὺς κοιμηθέντας». Καὶ τοῦτο δὲ προφητεία ἐστίν. Εἶδες πῶς γένη γλωσσῶν καὶ προφητείας ἔχει;

Βούλει μαθεῖν πῶς ἔχει καὶ χαρίσματα ἰαμάτων; Ἀλλὰ 20 τάχα τοῦτο οὐδὲ τῆς ἀπὸ τῶν λόγων ἀποδείξεως δεῖται, ὅταν ἴδωμεν οὐ μόνον τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ τὰ ἰμάτια αὐτῶν χαρίσματα ἰαμάτων ἔχοντα. Ὅτι δὲ καὶ διδάσκαλος ἦν τῶν ἐθνῶν, πολλαχοῦ τοῦτο λέγει, καὶ ὅτι τῆς οἰκουμένης ἀντελαμβάνετο πάσης, καὶ διεκυβέρνα τὰς Ἐκκλησίας. Ὅταν οὖν 25 ἀκούσης, πρῶτον ἀποστόλους, δεῦτερον προφήτας, τρίτον ποιμένας καὶ διδασκάλους, χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν, μάθε ὅτι πᾶσα ἡ χορηγία τῶν λοιπῶν

8. Α' Κορ. 14,18.

9. Α' Τιμ. 4,1 καὶ Β' Τιμ. 3,1.

10. Β' Τιμ. 3,1.

11. Α' Θεσ. 4,15.

τῆ χάρη τοῦ Πνεύματος μιλοῦσε ποικίλες καὶ διάφορες γλῶσσες. Καὶ ἦταν δυνατό νὰ δεῖ κανεὶς ἕναν ἄνθρωπο σὲ ἀριθμό, νὰ ἔχει ὅμως ποικίλα χαρίσματα καὶ διάφορα στόματα καὶ διάφορες γλῶσσες.

Ἄς δοῦμε λοιπὸν πῶς ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἶχε καὶ τὸ χάρισμα αὐτὸ καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Γιὰ τὸ χάρισμα αὐτὸ λέγει τὸ ἐξῆς· «περισσότερο ἀπ' ὅλους ἐσᾶς ἔχω τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν»⁸. Εἶδες πῶς ἔχει τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν, καὶ δὲν τὸ ἔχει μόνο ἀλλὰ σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους πιστούς; Γιατὶ δὲν εἶπε, 'ἔχω τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν μόνο', ἀλλὰ καὶ «περισσότερο ἀπ' ὅλους ἐσᾶς ἔχω τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν». Τὴν προφητεία πάλι ποὺ εἶχε τὴ δείχνει μ' αὐτὰ τὰ λόγια, λέγοντας· «τὸ ἅγιο Πνεῦμα λέγει ξεκάθαρα ὅτι στίς ἔσχατες ἡμέρες θὰ ἔρθουν καιροὶ δύσκολου»⁹. Τὸ νὰ λέγει ὅμως αὐτὰ ποὺ θὰ συμβοῦν στίς ἔσχατες ἡμέρες εἶναι στὸν καθένα φανερὸ ὅτι εἶναι προφητεία. Καὶ πάλι, «νὰ ξέρετε ἀκόμη καὶ τοῦτο, ὅτι στίς ἔσχατες ἡμέρες θὰ ἔρθουν καιροὶ δύσκολου»¹⁰. Καὶ πάλι· «μὲ βάση τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου σᾶς λέγω ὅτι ἐμεῖς ποὺ θὰ ἔχουμε παραμείνει ζωντανοὶ ὡς τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου δὲ θὰ φθάσουμε πρὶν ἀπ' αὐτοὺς ποὺ πέθαναν»¹¹. Καὶ αὐτὸ ὅμως εἶναι προφητεία. Εἶδες πῶς ἔχει τὸ χάρισμα τῶν γλωσσῶν καὶ τῆς προφητείας;

Θέλεις νὰ μάθεις πῶς ἔχει καὶ θεραπευτικὰ χαρίσματα; Ἄλλ' ἴσως αὐτὸ δὲ χρειάζεται τὴν ἀπόδειξη ἀπὸ τὰ λόγια, ὅταν δοῦμε ὅτι ὄχι μόνο οἱ ἀπόστολοι ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνδύματά τους ἔχουν θεραπευτικὰ χαρίσματα. Ὅτι ἦταν καὶ δάσκαλος τῶν ἐθνῶν τὸ λέγει αὐτὸ σὲ πολλὰ σημεῖα, καὶ ὅτι βοηθοῦσε ὅλη τὴν οἰκουμένη καὶ κυβερνοῦσε τίς Ἐκκλησίες. Ὅταν λοιπὸν ἀκούσεις, πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτες, τρίτον ποιμένες καὶ δασκάλους, θεραπευτικὰ χαρίσματα, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν, μάθε ὅτι ὅλη ἡ χορηγία τῶν ὑπόλοι-

χαρισμάτων, ὡσπερ ἐν κεφαλῇ, τῇ ἀποστολῇ ἐναπόκειται. Ἄρ' οὐ ψιλὸν ἐνομίζετε τοῦνομα τῶν ἀποστόλων πρὸ τούτου; Ἴδου νῦν ἔγνωτε πόσον βάθος ἔχει νοήματος τὸ ὄνομα. Ταῦτα δὲ εἰρήκαμεν, οὐκ οἰκείας δυνάμεως ἐπίδειξιν ποιούμενοι· οὐ γὰρ 5 ἡμέτερα τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος τῶν ραθυμοτέρων τὴν νωθρίαν διεγειρούσης, ὥστε μηδὲν παρατρέχειν ἀπλῶς.

Εἰκότως ἄρα ὑπατείαν πνευματικὴν ἐκαλέσαμεν τὴν ἀποστολήν. Ἄρχοντες γὰρ εἰσιν ὑπὸ Θεοῦ χειροτονηθέντες οἱ ἀπόστολοι· ἄρχοντες, οὐκ ἔθνη καὶ πόλεις διαφόρους λαμβάνοντες, ἀλλὰ πάντες κοινῇ τὴν οἰκουμένην ἐμπιστευθέντες. Καὶ ὅτι ἄρχοντές εἰσι πνευματικοί, καὶ τοῦτο ἀποδειῖξαι πειράσομαι, ἵνα μετὰ τὴν ἀπόδειξιν μάθητε, ὅτι τοσοῦτω βελτίους εἰσιν οἱ ἀπόστολοι τῶν ἀρχόντων τῶν βιωτικῶν, ὅσῳ αὐτοὶ οἱ βιωτικοὶ 15 ἄρχοντες τῶν παιδῶν τῶν παιζόντων ἀμείνους εἰσὶ. Πολὺ γὰρ μείζων αὕτη ἐκείνης ἡ ἀρχή, καὶ μᾶλλον τὴν ἡμετέραν συνέχει ζωὴν, καὶ ταύτης ἀρθείσης πάντα οἴχεται καὶ διαλέλυται.

Τί ποτε' οὖν ἐστὶν ἀρχῆς σύμβολον, καὶ τίνα ἔχειν τὸν ἄρχοντα χρή; Δεσμωτηρίου ἐξουσίαν, ὥστε τοὺς μὲν δῆσαι, τοὺς 20 δὲ λῦσαι, τοὺς μὲν ἐκβάλλειν, τοὺς δὲ ἐμβάλλειν κύριός ἐστιν· ἀφεῖναι πάλιν χρημάτων ὀφλήματα, καὶ τοὺς μὲν ἀπολῦσαι ὄντας ὑπευθύνους, τοὺς δὲ καλεῦσαι ἀποδοῦναι κύριός ἐστιν· εἰς θάνατον πάλιν ἀπαγαγεῖν, καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου καλέσαι· μᾶλλον δὲ τοῦτο ἄρχοντος μὲν οὐκ ἔστι, βασιλέως δὲ μόνον· μᾶλλον δὲ 25 οὐδὲ βασιλέως ὀλόκληρόν ἐστι τὸ δῶρον. Οὐ γὰρ ἀπὸ θανάτου

πων χαρισμάτων βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ ἐξουσία, σὰν αὐτὴ νὰ εἶναι ἡ κεφαλή. Ἔραγε δὲ θεωροῦσατε γυμνὸ τὸ ὄνομα τῶν ἀποστόλων πρὶν ἀπ' αὐτό; Νὰ τώρα γνωρίσατε πόσο βαθὺ νόημα ἔχει τὸ ὄνομα. Καὶ τὰ εἶπαμε αὐτὰ ὄχι γιὰ νὰ κάνομε ἐπίδειξη τῆς δικῆς μας δύναμης, γιατί δὲν εἶναι δικά μας τὰ λόγια, ἀλλὰ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος ποὺ διεγείρει τὴ νωθρότητα τῶν πιὸ ἀδιάφορων ἀνθρώπων, ὥστε νὰ μὴν προσπερνοῦν τίποτε ἐπιπόλαια.

Σωστὰ λοιπὸν ὀνομάσαμε πνευματικὴ ὑπατεία τὴν ἀποστολικὴ ἐξουσία. Γιατί οἱ ἀπόστολοι εἶναι ἄρχοντες ποὺ χειροτονήθηκαν ἀπὸ τὸ Θεό· ἄρχοντες ποὺ δὲν παίρνουν ἔθνη καὶ διάφορες πόλεις, ἀλλὰ ἔχουν ἀναλάβει ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ τὴν οἰκουμένη. Καὶ ὅτι εἶναι ἄρχοντες πνευματικοί, καὶ αὐτὸ θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ ἀποδείξω, γιὰ νὰ μάθετε μετὰ τὴν ἀπόδειξη ὅτι οἱ ἀπόστολοι εἶναι τόσο ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντες, ὅσο ἀνώτεροι εἶναι οἱ κοσμικοὶ ἄρχοντες ἀπὸ τὰ παιδιά ποὺ περιπαίζουν τοὺς ἄρχοντες. Γιατί ἡ ἐξουσία αὐτὴ εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ ἐκείνη καὶ αὐτὴ συγκρατεῖ πολὺ περισσότερο τὴ ζωὴ μας, καὶ ὅταν αὐτὴ ἀφαιρεθεῖ τὰ πάντα καταστρέφονται καὶ διαλύονται.

Ποιό λοιπὸν εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ἐξουσίας καὶ ποιές ἐξουσίες πρέπει νὰ ἔχει ὁ ἄρχοντας; Τὴν ἐξουσία τοῦ δεσποτηρίου, ὥστε νὰ εἶναι κύριος ἄλλους νὰ δέσει καὶ ἄλλους νὰ λύσει, ἄλλους νὰ ἐλευθερώνει καὶ ἄλλους νὰ φυλακίζει. Εἶναι πάλι κύριος νὰ χαρίζει χρηματικὰς ὀφειλές, καὶ ἄλλους νὰ ἀπαλλάσσει παρ' ὅλο ποὺ εἶναι ὀφειλέτες, καὶ ἄλλους νὰ διατάζει νὰ ἐπιστρέψουν τὶς ὀφειλές. Ἐπίσης ἔχει τὴν ἐξουσία νὰ καταδικάσει σὲ θάνατο καὶ νὰ ἀνακαλέσει τὸ θάνατο· ἢ καλύτερα αὐτὸ δὲν ἀνήκει στὴν ἐξουσία τοῦ ἄρχοντα ἀλλ' ἀνήκει στὴν ἐξουσία μόνο τοῦ βασιλιᾶ· μᾶλλον ὅμως τὸ δῶρο αὐτὸ δὲν ἀνήκει ὀλόκληρο στὸ βασιλιά. Γιατί δὲν ἀνακαλεῖ τὸ νεκρὸ ἀπὸ τὸ

καλεῖ τὸν ἀπιόντα, ἀλλ' ἐξ ἀπαγωγῆς μόνον, καὶ ἀπόφασιν μὲν λῦσαι δύναται, ἀπὸ θανάτου δὲ ἀνακαλέσασθαι οὐ δύναται· καὶ τὸ μὲν χειρόν ἔχει, τοῦ βελτίονος δὲ ἀπεστέρηται. Ἀπὸ τῆς ζώνης δὲ πάλιν δοκιμάζομεν τὸν ἄρχοντα, ἀπὸ τῆς τοῦ κήρυκος 5 φωνῆς, ἀπὸ τῶν ραβδούχων, ἀπὸ τοῦ ὀχήματος, ἀπὸ τοῦ ζιφους· ταῦτα γὰρ πάντα ἀρχῆς σύμβολα.

Ἴδωμεν τοίνυν καὶ τὴν τῶν ἀποστόλων ἀρχὴν, εἰ ταῦτα ἔχει τὰ σύμβολα· ἔχει μὲν, οὐ τοιαῦτα δέ, ἀλλὰ πολλῶ βελτίονα. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ταῦτα μὲν ὀνόματα πραγμάτων, ἐκεῖνα δὲ 10 ἀλήθεια πραγμάτων· ἵνα μάθῃς τὸ μέσον τῶν παιδίων τῶν παιζόντων ἀρχάς, καὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ἐχόντων τὰς ἀρχάς· καί, εἰ βούλεσθε, ἀπὸ τοῦ δεσμοτηρίου πρῶτον ἀριθμήσομεν. Καὶ γὰρ εἰρήκαμεν, ὅτι κύριος τοῦ δῆσαι καὶ λῦσαι ἐστὶν ὁ ἄρχων. Ὅρα δὴ ταύτην τὴν ἀρχὴν τοὺς ἀποστόλους ἔχοντας. «Ὅσους γὰρ ἂν 15 δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς», φησὶν, «ἔσονται δεδεμένοι ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὅσους ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσονται λελυμένοι ἐν οὐρανοῖς». Εἶδες δεσμοτηρίου, καὶ δεσμοτηρίου ἐξουσίαν· καὶ τὸ μὲν ὄνομα τὸ αὐτό, τὸ δὲ πρᾶγμα οὐ τὸ αὐτό. Δεσμά, καὶ δεσμά· ἀλλὰ τὰ μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ δὲ ἐν οὐρανῶ. Οὐρανός γάρ ἐστιν 20 αὐτοῖς τὸ δεσμοτήριον.

Μάθε τοίνυν τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς. Ἐπὶ τῆς γῆς καθήμενοι φέρουσι τὴν ψῆφον καὶ τῆς ψήφου ἢ δύναμις διαβαίνει τοὺς οὐρανοὺς. Καὶ καθάπερ οἱ μὲν βασιλεῖς καθήμενοι ἐν μιᾷ πόλει ψηφίζονται καὶ νομοθετοῦσιν, ἢ δὲ τῶν ψηφισμάτων καὶ τῶν 25 νόμων δύναμις πᾶσαν διατρέχει τὴν οἰκουμένην· οὕτω καὶ τότε, οἱ μὲν ἀπόστολοι ἐν ἐνὶ τόπῳ καθήμενοι ταῦτα ἐνομοθέτουν· ἢ δὲ τῶν νόμων δύναμις, καὶ τῶν δεσμῶν τούτων, οὐχὶ τὴν οἰκουμένην μόνον διέτρεχον, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ὕψος τῶν οὐρα-

θάνατο ἀλλὰ μόνο ἀπὸ τὴν προσαγωγή σὲ θάνατο, καὶ μπορεῖ νὰ καταργήσῃ μιὰ ἀπόφαση, δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ ἀνακαλέσῃ ἀπὸ τὸ θάνατο· καὶ ἔχει βέβαια τὸ χειρότερο, ἔχει στερηθεῖ ὅμως τὸ καλύτερο. Ἐπίσης ἀναγνωρίζουμε τὸν ἄρχοντα ἀπὸ τὴ ζώνη, ἀπὸ τὴ φωνὴ τοῦ κήρυκα, ἀπὸ τοὺς ραβδούχους, ἀπὸ τὸ ὄχημα, ἀπὸ τὸ ξίφος· γιατί ὅλα αὐτὰ εἶναι τὰ σύμβολα τῆς ἐξουσίας.

Ἄς δοῦμε λοιπὸν καὶ τὴν ἐξουσία τῶν ἀποστόλων ἃν ἔχει αὐτὰ τὰ σύμβολα. Βέβαια ἔχει, ὄχι ὅμως τέτοια ἀλλὰ πολὺ καλύτερα. Καὶ γιὰ νὰ μάθῃς ὅτι αὐτὰ εἶναι ὀνόματα πραγμάτων καὶ ἐκεῖνα ἀλήθεια πραγμάτων, γιὰ νὰ μάθῃς τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὰ παιδιὰ ποὺ περιπαίξουν τὶς ἐξουσίες καὶ στοὺς ἄρχοντες ποὺ ἔχουν πραγματικὰ τὶς ἐξουσίες, ἃν θέλετε, θ' ἀρχίσουμε τὴν ἀπαρίθμηση πρῶτα ἀπὸ τὸ δεσμοτήριον. Γιατί πραγματικὰ εἶπαμε πῶς ὁ ἄρχοντας εἶναι κύριος τοῦ νὰ δέσῃ καὶ νὰ λύσῃ κάποιον. Πρόσεχε πῶς οἱ ἀπόστολοι ἔχουν αὐτὴ τὴν ἐξουσία· γιατί λέγει· «ὅσους θὰ δέσετε στὴ γῆ, θὰ εἶναι δεμένοι στοὺς οὐρανοὺς· καὶ ὅσους θὰ λύσετε στὴ γῆ θὰ εἶναι λυμένοι στοὺς οὐρανοὺς¹². Εἶδες τὴν ἐξουσία τοῦ ἐνὸς δεσμοτηρίου καὶ τοῦ ἄλλου δεσμοτηρίου· καὶ τὸ ὄνομα βέβαια εἶναι τὸ ἴδιο, τὸ πράγμα ὅμως δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Δεσμὰ αὐτὰ δεσμὰ καὶ ἐκεῖνα, ἀλλὰ τὰ πρῶτα εἶναι στὴ γῆ καὶ τὰ δεύτερα στὸν οὐρανό. Γιατί ὁ οὐρανὸς εἶναι σ' αὐτοὺς τὸ δεσμοτήριον.

Μάθε λοιπὸν τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας. Βρίσκονται στὴ γῆ καὶ ἀποφασίζουν, καὶ ἡ δύναμη τῆς ἀπόφασής τους περνάει τοὺς οὐρανοὺς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ βασιλεῖς διαμένοντας σὲ μία πόλη ἀποφασίζουν καὶ νομοθετοῦν, καὶ ἡ δύναμη τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν νόμων διασχίζει ὅλο τὸ κράτος, ἔτσι καὶ τότε οἱ ἀπόστολοι, διαμένοντας σ' ἓναν τόπο, νομοθετοῦσαν καὶ ἡ δύναμη τῶν νόμων καὶ τῶν δεσμῶν αὐτῶν δὲ διέτρεχε μόνο ὅλη τὴν οἰκουμένη, ἀλλὰ ἀνέβαινε καὶ σ' αὐτὸ τὸ ὕψος τῶν οὐρα-

νῶν ἀνέβαινεν. Εἶδες δεσμοτήριον, καὶ δεσμοτήριον· τὸ μὲν ἐπὶ γῆς, τὸ δὲ ἐν οὐρανῷ, τὸ μὲν σωμάτων, τὸ δὲ ψυχῶν· μᾶλλον δὲ καὶ ψυχῶν καὶ σωμάτων· οὐ γὰρ σώματα ἐδέσμου μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχάς.

5 5. Βούλει μαθεῖν πῶς κύριοι ἦσαν καὶ ὀφλήματα ἀφεῖναι; Καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα πολὺ τὸ διάφορον ὄψει· οὐ γὰρ ὀφλήματα χρημάτων, ἀλλ' ὀφλήματα ἀμαρτημάτων ἀφίεσαν· «ὧν γάρ», φησὶν, «ἀφῆτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφέωνται αὐτοῖς· καὶ ὧν ἂν κρατῆτε, κεκράτηνται». Τί μετὰ τοῦτο ἀποδειξαι χρή, ὅτι καὶ εἰς
 10 θάνατον ἐπεμπον, καὶ ἀπὸ θανάτου πάλιν ἐκάλουν, οὐκ ἐξ ἀποφάσεως μόνης καὶ ἀπαγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ θανάτου τοὺς κειμένους ἤδη καὶ διαφθαρέντας ἀνιστῶντες; Ποῦ τοίνυν κατεδίκασαν; ποῦ δὲ ἀπήλλαξαν θανάτου; Ὁ Ἀνανίας καὶ ἡ Σάπφειρα ἱεροσυλίας ἐάλωσαν· εἰ γὰρ καὶ τὰ ἑαυτῶν ἔκλεψαν χρήματα,
 15 ἀλλ' ὅμως ἱεροσυλίας τὸ τόλμημα ἦν· μετὰ γὰρ τὴν ὑπόσχεσιν οὐκ ἔτι ἦν αὐτῶν τὰ χρήματα. Τί οὖν ὁ Ἀπόστολος; Ἄκουσον πῶς, καθάπερ ἐν δικαστηρίῳ καθήμενος, τὸν ἱερόσυλον εἰσάγει, καὶ πεῦσιν προσάγει καθάπερ δικαστής, καὶ τότε τὴν ἀπόφασιν ἐπάγει. Οὐ γὰρ πρὸ τῆς ἐρωτήσεως ἡ ἀπόφασις· δῆλη
 20 μὲν γὰρ ἦν ἡ ἀμαρτία· ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς τοὺς ἐξωθεν περιεστῶτας πείσῃ, ὅτι δικαίως ἐπάγει τὴν ψῆφον, διὰ τοῦτο ποιεῖται τὴν ἐρώτησιν, οὕτω λέγων· «διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου, ψεύσασθαί σε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ νοσφίσασθαι ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου; Οὐχὶ μένον σοι ἔμενε, καὶ πραθὲν ἐπὶ
 25 τῇ σῆ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχεν; Οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Θεῷ». Τί οὖν ἀκούων ἐκεῖνος τοὺς λόγους τούτους; Πεσῶν ἐξέψυξεν.

---

13. Ἰω. 20,23.

14. Πράξ. 5,3-4.

νῶν. Εἶδες δεσμοτήριο καὶ δεσμοτήριο· τὸ ἓνα πάνω στὴ γῆ, τὸ ἄλλο πάνω στὸν οὐρανό· τὸ ἓνα γιὰ τὰ σώματα, τὸ ἄλλο γιὰ τὶς ψυχές· ἢ καλύτερα καὶ γιὰ τὶς ψυχές καὶ γιὰ τὰ σώματα· γιατί δὲν ἔδεναν μόνο σώματα ἀλλὰ καὶ ψυχές.

5. Θέλεις νὰ μάθεις πῶς ἦταν κύριοι νὰ χαρίζουν καὶ ὀφειλές; Γιατὶ πραγματικὰ καὶ ἐδῶ θὰ δεῖς μεγάλη τὴ διαφορά, γιατί δὲ χάριζαν ὀφειλές χρημάτων ἀλλὰ ὀφειλές ἀμαρτημάτων. «Γιατὶ σὲ ὅποιους», λέγει, «συγχωρήσετε τὶς ἀμαρτίες, θὰ τοὺς εἶναι συγχωρημένες· καὶ σὲ ὅποιους τὶς κρατήσετε ἀσυγχώρητες, θὰ κρατηθοῦν ἔτσι»¹³. Γιατί ὕστερα ἀπ' αὐτὸ πρέπει ν' ἀποδείξω ὅτι καὶ σὲ θάνατο ἔστελναν καὶ ἀπὸ θάνατο πάλι ἀνακαλοῦσαν, ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν ἀπόφαση καὶ τὴν προσαγωγή τους, ἀλλὰ ἀνασταίνοντας καὶ ἀπὸ τὸ θάνατο ἐκείνους ποὺ ἤδη ἦταν νεκροὶ καὶ εἶχαν ὑποστῆ τὴ φθορά; Ποῦ λοιπὸν καταδίκασαν; ποῦ πάλι ἀπάλλαξαν ἀπὸ τὸ θάνατο; Ὁ Ἀνανίας καὶ ἡ Σαπφείρα ἔπесαν σὲ ἱεροσυλία. Ἄν καὶ βέβαια ἔκλεψαν τὰ δικά τους χρήματα, τὸ τόλμημά τους ὅμως ἦταν πράξη ἱεροσυλίας· γιατί μετὰ τὴν ὑπόσχεση τὰ χρήματα δὲν ἦταν πιά δικά τους. Τί λοιπὸν κάνει ὁ Ἀπόστολος; Ἄκουσε πῶς, σὰν νὰ καθόταν σὲ δικαστήριο, εἰσάγει τὸν ἱερόσυλο σὲ δίκη καὶ σὰν δικαστὴς τοῦ ἀπευθύνει ἐρώτηση καὶ ὕστερα βγάζει τὴν ἀπόφαση. Ἡ ἀπόφαση λοιπὸν δὲ βγαίνει πρὶν τὴν ἐρώτηση, γιατί ἡ ἀμαρτία ἦταν βέβαια φανερή, ἀλλὰ γιὰ νὰ πείσει ἐμᾶς ποὺ στεκόμαστε ἀπὸ ἔξω ὅτι δίκαια ἀποφασίζει, γι' αὐτὸ κάνει τὴν ἐρώτηση, λέγοντας τὸ ἐξῆς: «γιατί κυρίεψε τὴν καρδιά σου ὁ σατανᾶς, ὥστε νὰ πεῖς ψέματα στὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ νὰ κρατήσεις γιὰ τὸν ἑαυτό σου ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ ἀντίτιμο τοῦ κτήματος; Ὅσο ἦταν ἀπούλητο δὲν ἦταν δικό σου, καὶ ὅταν πουλήθηκε, στὸ χέρι σου δὲν ἦταν νὰ κρατήσεις τὸ ἀντίτιμο; Δὲν εἶπες ψέματα σὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ στὸ Θεό»¹⁴. Τί λοιπὸν ἔκαμε ἐκεῖνος ὅταν ἄκουσε αὐτὰ τὰ λόγια; Ἐπεσε κάτω καὶ ξεψύχησε.

Εἶδες πῶς καὶ ξίφος ἔχουσιν οἱ ἀπόστολοι; Ὅταν ἀκούσης Παύλου λέγοντος, ὅτι «ἐπὶ πᾶσι τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστὶ ρῆμα Θεοῦ», ἀναμνήσθητι τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ὅτι οὐδαμοῦ ξίφος, καὶ τῷ ρήματι πληγεὶς ὁ ἱερόσυλος 5 ἔπεσεν. Εἶδες μάχαιραν ἠκονισμένην καὶ γεγυμνωμένην; Οὐδαμοῦ σίδηρος, οὐδαμοῦ λαβή, οὐδαμοῦ χεῖρες· ἀλλὰ ἀντὶ τῆς χειρὸς ἢ γλῶττα, τὰ ρήματα ἀντὶ μαχαίρας ἐξενεγκοῦσα, εὐθέως ἐκεῖνον ἀπέσφαξε. Μετὰ τοῦτον εἰσῆλθεν ἡ γυνή, καὶ ἐβούλετο αὐτῇ δοῦναι πρόφασιν ἀπολογίας, ἀφορμὴν συγγνώμης· διὰ 10 τοῦο πάλιν ἐρωτᾷ· «εἶπέ μοι, εἰ τοσοῦτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε». Καίτοι γε ἤδει, ὅτι οὐ τοσοῦτου· ἀλλ' ἵνα αὐτὴν διὰ τῆς ἐρωτήσεως εἰς μετάνοιαν ἀγάγη, καὶ καταγνῶ τῶν ἡμαρτημένων, καὶ μεταδῶ συγγνώμης αὐτῇ, διὰ τοῦτο αὐτὴν ἐρωτᾷ· ἀλλ' ὁμως ἐκεῖνη μετὰ ταῦτα ἀναισχύντως διέκειτο· διὰ τοῦτο ἐκοινώνησε 15 τῆς τιμωρίας τοῦ ἀνδρός.

Εἶδες δεσμοτηρίου δύναμιν; Εἶδες πῶς εἰσι κύριοι εἰς θάνατον πέμπειν; Ἴδωμεν καὶ τὸ βέλτιον, πῶς ἀπὸ θανάτου ἀποκαλοῦνται πάλιν. Ἡ Ταβιθά, ἡ μαθήτρια, ἐλεημοσύναις πολλαῖς κομῶσα ἀπέθανε· καὶ δρόμος εὐθέως ἐπὶ τοὺς ἀποστό- 20 λους. Ἦδεισαν γὰρ ὅτι καὶ θανάτου καὶ ζωῆς ἐξουσίαν εἶχον· ἤδεισαν τὴν ἄνω ἀρχὴν κάτω κατενεχθεῖσαν. Τί οὖν ἐλθὼν ὁ Πέτρος; «Ταβιθά, ἀνάστηθι», φησὶν. Οὐδεμιᾶς πραγματείας ἐδέησεν αὐτῷ, οὐχ ὑπηρετῶν, οὐ διακόνων· ἀλλ' ἤρκεσε τὰ ρήματα πρὸς τὴν ἀνάστασιν· ἤκουσε γοῦν τῆς φωνῆς ὁ θάνατος, 25 καὶ οὐκ ἴσχυσε κατασχεῖν τὴν νεκράν. Εἶδες οἷαι τῶν δικαστῶν τούτων αἱ φωναί; Αἱ μὲν γὰρ τῶν ἐξωθεν δικαστῶν ἀσθενεῖς. Κἂν γὰρ ἐπιτάξῃ τις ἐκείνων, ὁ δὲ διακονῶν μὴ ὑπηρετήσῃ, διεκόπη τὸ προσταχθέν· ἐνταῦθα δὲ οὐ δεῖται διακόνων· ἀλλ' εἶπε, καὶ εὐθέως ἐγένετο.

15. Ἐφ. 6,17.

16. Πράξ. 5,8.

17. Πράξ. 9,40.

Είδες πῶς οἱ ἀπόστολοι ἔχουν καὶ ξίφος; Ὅταν ἀκούσεις τὸν Παῦλο νὰ λέγει, «πάνω ἀπ' ὅλα νὰ κρατᾶτε τὸ ξίφος τοῦ Πνεύματος, πὺ εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ»¹⁵, θυμήσου τὴν ἀπόφαση αὐτή, ὅτι δηλαδὴ χωρὶς νὰ ὑπάρχει ξίφος, ὁ ἱερόσυλος ἔπεσε κάτω ἀφοῦ δέχτηκε τὸ χτύπημα μὲ τὸ λόγο. Είδες ξίφος ἀκονισμένο καὶ γυμνό; Πουθενὰ σίδηρο, πουθενὰ λαβὴ, πουθενὰ χέρια· ἀλλὰ στὴ θέση τοῦ χεριοῦ ἢ γλώσσα, πὺ ἔβγαλε ἀντὶ γιὰ ξίφος τὰ λόγια καὶ ἀμέσως τὸν κατέσφαξε. Ὑστερα ἀπ' αὐτὸν μπῆκε μέσα ἡ γυναῖκα του καὶ ἤθελε νὰ τῆς δώσει πρόφαση ἀπολογίας, ἀφορμὴ συγγνώμης. Γι' αὐτὸ πάλι κάνει τὴν ἐρώτηση· «πές μου, ἀντὶ πόσου πουλήσατε τὸ κτῆμα;»¹⁶. Ἄν καὶ γνώριζε βέβαια ὅτι δὲν τὸ πούλησαν τόσο, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὴν ὀδηγήσει μὲ τὴν ἐρώτηση σὲ μετάνοια, νὰ καταδικάσει τὰ σφάλματα καὶ νὰ τῆς χορηγήσει συγγνώμη, γι' αὐτὸ τὴν ἐρωτᾶ. Ἄλλ' ὅμως αὐτὴ καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὰ συμπεριφερόταν ἀναίσχυντα. Γι' αὐτὸ εἶχε τὴν ἴδια τιμωρία μὲ τὸν ἄνδρα της.

Είδες δύναμη δεσμοτηρίου; Είδες πῶς εἶναι κύριοι νὰ στέλνουν σὲ θάνατο; Ἄς δοῦμε καὶ τὸ καλύτερο, μὲ ποῖο τρόπο ἀνακαλοῦν πάλι ἀπὸ τὸ θάνατο. Ἡ μαθήτρια Ταβιθά, πὺ ἔκανε πολλές ἐλεημοσύνες, πέθανε· καὶ ἔτρεξαν ἀμέσως στοὺς ἀποστόλους. Γιατὶ ἤξεραν πῶς εἶχαν τὴν ἐξουσία καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς· ἤξεραν πῶς ἡ οὐράνια ἐξουσία κατέβηκε στὴ γῆ. Τί λοιπὸν ἔκαμε ὅταν ἦρθε ὁ Πέτρος; «Ταβιθά, σήκω πάνω»¹⁷, λέγει. Δὲ χρειάσθηκε καμιά προσπάθεια, οὔτε ὑπηρέτες, οὔτε βοηθοὺς, ἀλλ' ἦταν ἀρκετὰ τὰ λόγια γιὰ τὴν ἀνάσταση. Ἄκουσε λοιπὸν τὴ φωνὴ ὁ θάνατος καὶ δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσει τὴ νεκρὴ. Είδες ποιὲς εἶναι οἱ φωνές τῶν δικαστῶν αὐτῶν; Οἱ φωνές τῶν κοσμικῶν δικαστῶν εἶναι ἀνίσχυρες. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμη διατάξει κάποιος ἀπὸ τοὺς δικαστῆς αὐτοὺς καὶ ὁ ὑπηρέτης δὲν ὑπακούσει, ἡ διαταγὴ δὲν ἐκτελεῖται. Ἐδῶ ὅμως δὲ χρειάζεται ὑπηρέτες· ἀλλ' εἶπε καὶ ἀμέσως ἔγινε.

Εἶδες αὐτῶν τὸ δεσμωτήριον, ὅπερ ἀρχῆς ἐστὶ σύμβολον· εἶδες πῶς ἀφιαῖσιν ἀμαρτήματα, πῶς λύουσιν θάνατον, πῶς εἰς ζωὴν ἐπανάγουσι. Βούλει μαθεῖν καὶ τὴν ζώνην αὐτῶν; Καὶ γὰρ ἐζωσμένους αὐτοὺς ὁ Χριστὸς ἔπεμψεν, οὐχὶ ἐν δέρματι, ἀλλ' ἐν 5 ἀληθείᾳ· αὕτη ἡ ζώνη ἀγία καὶ πνευματικὴ· καὶ διὰ τοῦτο φησι· «περιεζωσμένοι τὴν ὄσφον ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ». Καὶ γὰρ ἡ ἀρχὴ πνευματικὴ, διὸ μηδὲν αἰσθητὸν ζῆτει· «πᾶσα γὰρ ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν».

Ἄλλὰ τί; βούλει καὶ τοὺς δημίους ἰδεῖν; Δήμιοί εἰσιν οἱ 10 τοὺς ὑπευθύνους μαστίζοντες, προσαρτῶντες τῷ ξύλῳ, διαζαίνοντες τὰς πλευράς, παιδεύοντες, κολάζοντες. Βούλει οὖν τούτους ἰδεῖν; Οὐκ ἀνθρώπους ἔχουσιν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν διάβολον καὶ τοὺς δαίμονας· οἱ σῶμα καὶ σάρκα περικείμενοι, τὰς ἀσωμάτων εἶχον ὑπηρετούσας δυνάμεις. Ἐκουσον γοῦν πῶς μετὰ 15 αὐθεντίας ἐκείνοις ἐπέταττεν ὁ Παῦλος· περὶ γὰρ τοῦ πεπορνευκότος γράφων ἔλεγε· «παράδοτε τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός». Πάλιν ἐφ' ἐτέρων βλασφημούντων τὸ αὐτὸ τοῦτο πεποίηκε· «παρέδωκα γὰρ αὐτούς», φησί, «τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν».

20 Τί λοιπὸν ὑπολέλειπται δεῖξαι; ὅτι καὶ ὀχήματα ἔχουσιν; Ἄλλ' οὐδὲ ταύτης ἀπορήσομεν τῆς ἀποδείξεως· τὸν γὰρ Φίλιππον, ἐπειδὴ τὸν εὐνοῦχον ἐβάπτισε καὶ πρὸς τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν ἐχειραγῶγησεν, ἔδει δὲ αὐτὸν ἐπανελθεῖν, ἤρπασεν αὐτὸν τὸ Πνεῦμα, καὶ εὐρέθη εἰς Ἄζωτον ἀπὸ τῆς ἐρήμου. Εἶδες 25 ὄχημα ὑπόπτερον; εἶδες ζεῦγος ἀνέμου σφοδρότερον; Πάλιν ἔδει τὸν ἀπόστολον εἰς τὸν παράδεισον ὀδεῦσαι, μῆκος οὕτω πολὺ, καὶ διάστημα ἄπειρον· κάκεῖνος πάλιν ἀθρόον ἀρπαγεῖς ἐκεῖ μετεφέρετο ἀπονητὶ καὶ ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπῇ. Τὰ μὲν οὖν ὀχή-

18. Ἐφ. 6,14.

21. Α' Τιμ. 1,20.

19. Ψαλμ. 44,14.

22. Βλ. Πράξ. 8,39-40.

20. Α' Κορ. 5,5.

23. Βλ. Β' Κορ. 12,2.

Είδες τῶν ἀποστόλων τὸ δεσμοτήριο, πὸ εἶναι σύμβολο ἐξουσίας; Είδες πῶς συγχωροῦν ἁμαρτήματα, πῶς καταργοῦν τὸ θάνατο, πῶς ἐπαναφέρουν στὴ ζωὴ; Θέλεις νὰ μάθεις καὶ τὴ ζώνη τους; Γιατὶ πραγματικὰ ὁ Χριστὸς τοὺς ἔστειλε ζωσμένους, ὄχι μὲ δέρμα, ἀλλὰ μὲ ἀλήθεια. Αὐτὴ ἡ ζώνη εἶναι ἅγια καὶ πνευματικὴ. Καὶ γι' αὐτὸ λέγει· «ζωσθεῖτε τὴν ἀλήθεια σὰν ζώνη στὴ μέση σας»¹⁸. Γιατὶ καὶ ἡ ἐξουσία εἶναι πνευματικὴ· ἐπομένως μὴ ζητᾶς τίποτε τὸ αἰσθητό. «Γιατὶ ὅλη ἡ δόξα τῆς θυγατέρας τοῦ βασιλιᾶ εἶναι ἀπὸ μέσα της»¹⁹.

Ἄλλὰ τί; Θέλεις νὰ δεῖς καὶ τοὺς δημίους; Δήμιοι εἶναι ἐκεῖνοι πὸ μαστιγώνουν τοὺς ἐνόχους, πὸ τοὺς δένουν στὸ ξύλο, πὸ ξεσχίζουν τὶς πλευρὲς τους, τοὺς βασανίζουν, τοὺς τιμωροῦν. Θέλεις λοιπὸν νὰ δεῖς τοὺς ἀποστόλους; Δὲν ἔχουν ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὸν ἴδιο τὸ διάβολο καὶ τοὺς δαίμονες· αὐτοὶ πὸ εἶχαν σῶμα καὶ σάρκα εἶχαν νὰ τοὺς ὑπηρετοῦν τὶς ἀσώματες δυνάμεις. Ἦκουσε λοιπὸν πῶς μὲ ἐξουσία ὁ Παῦλος πρόσταζε ἐκείνους· γιατί γράφοντας γιὰ ἐκεῖνον πὸ ἔπεσε σὲ πορνεία, ἔλεγε· «παραδῶστε τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ στὸ σατανᾶ γιὰ ἀφανισμό τῆς σάρκας του»²⁰. Πάλι σὲ ἄλλους πὸ βλασφημοῦσαν ἔκαμε ἀκριβῶς τὸ ἴδιο. «Παρέδωσα αὐτούς», λέγει, «στὸ σατανᾶ, γιὰ νὰ μάθουν νὰ μὴ βλασφημοῦν»²¹.

Τί ὑπολείπεται λοιπὸν νὰ ἀποδείξω; Ὅτι ἔχουν καὶ ὀχήματα; Ἄλλὰ δὲ θὰ στερηθοῦμε καὶ τὴν ἀπόδειξη αὐτή. Γιατὶ τὸν Φίλιππο, πὸ ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψει, ὅταν βάπτισε τὸν εὐνοῦχο καὶ τὸν ὀδήγησε στὴν ἱερὴ μυσταγωγία, τὸν ἄρπαξε τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ ἀπὸ τὴν ἔρημο τὸν ἔφερε στὴν Ἄζωτο²². Είδες ὀχημα φτερωτό; εἶδες ἄλογα πιὸ γρήγορα ἀπὸ τὸν ἄνεμο; Πάλι ἔπρεπε ὁ ἀπόστολος νὰ ἀνεβεῖ στὸν παράδεισο, τόσο πολὺ μῆκος καὶ ἄπειρη ἀπόσταση. Καὶ ἐκεῖνος πάλι ἀρπάχθηκε ξαφνικὰ καὶ μεταφέρθηκε ἐκεῖ χωρὶς κόπο καὶ μέσα σὲ μιὰ στιγμή²³. Τὰ ὀχήματα λοιπὸν ἦταν τέτοια, ἐνῶ ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκα

ματα τοιαῦτα· ἡ δὲ τοῦ κήρυκος φωνή, καὶ αὕτη πάλιν ἀξία τῆς ἀρχῆς. Οὐ γὰρ ἄνθρωπος αὐτῶν προηγεῖτο, φωνὴν ἀφιεῖς, ἀλλ' ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, καὶ ἡ διὰ τῶν θαυμάτων ἀπόδειξις πάσης σάλπιγγος λαμπροτέραν ἠφίει φωνήν· οὕτως αὐτοῖς παντα-
 5 χοῦ προοδοποιεῖ. Καὶ καθάπερ οἱ ἄρχοντες ἐν πολλῇ περιφανείᾳ καθεστήκασιν, τῶν ἰδιωτῶν οὐ τολμώντων αὐτοῖς ἀπλῶς ἀναμίγνυσθαι, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο· «τῶν γὰρ λοιπῶν», φησὶν, «οὐδεὶς ἐτόλμα κολλᾶσθαι αὐτοῖς· ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός». Εἶδες δεσμωτηρίου δύναμιν καὶ ἀφέσεως
 10 ὀφλημάτων ἰσχὺν καὶ ξίφος ἔχοντας καὶ ζώνην ἐζωσμένους καὶ ὀχήματι ὀδεύοντας καὶ φωνὴν πάσης σάλπιγγος λαμπροτέραν προηγουμένην αὐτῶν καὶ ἐν πολλῇ περιφανείᾳ ὄντας;

6. Ἄναγκαῖον δὴ καὶ τὰ κατορθώματα αὐτῶν δεῖξαι πάντα, καὶ ὅσα τὴν οἰκουμένην ὥνησαν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀρχόντων,
 15 τὸ μὴ τιμῆς ἀπολαβεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἐνδείκνυσθαι πρὸς τοὺς ἀρχομένους τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν προστασίαν. Ἄλλὰ πλείονα τοῦ δέοντος καὶ τὰ εἰρημένα. Διὰ τοῦτο εἰς ἑτέραν ἀναβαλλόμενος ταῦτα διάλεξιν, πρὸς τὴν τῶν νεοφωτίστων παραί-
 νεσιν παραγαγεῖν πειράσομαι λόγον. Μηδεὶς δὲ ἄκαιρον νομιζέ-
 20 τω τὴν συμβουλήν. Καὶ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, ὅτι οὐ μετὰ δέκα καὶ εἴκοσι ἡμέρας μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ δέκα καὶ εἴκοσι ἔτη δυνατὸν νεοφωτίστους καλεῖν τοὺς μεμνημένους, εἴαν νήφωσι. Τίς οὖν ἂν γένοιτο πρὸς τούτους ἀρίστη παραίνεσις; Εἰ τοῦ τρόπου τῆς γεννήσεως αὐτοὺς ἀναμνήσασαιμεν, καὶ τοῦ προτέρου καὶ τοῦ
 25 δευτέρου, τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ, καὶ τί τὸ μέσον ἑκατέρας τῆς γεννήσεως δεῖξαιμεν. Μᾶλλον δὲ οὐ δεῖ παρ' ἡμῶν αὐτοὺς ταῦτα μανθάνειν· αὐτὸς ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς περὶ τούτων αὐτοῖς διαλέξεται, ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννης. Τί

ἦταν καὶ αὐτὴ πάλι ἀντάξια τῆς ἐξουσίας. Γιατὶ δὲν προηγουῦνταν ἀπ' αὐτοὺς ἄνθρωπος, βγάζοντας φωνή, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος καὶ ἡ ἀπόδειξη μὲ τὰ θαύματα ἔβγαζε φωνὴ πρὸ λαμπρῆ ἀπὸ κάθε σάλπιγγα. Ἔτσι τοὺς προετοιμάζει παντοῦ τὸ δρόμο. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄρχοντες θεωροῦνται πέρα πολὺ σπουδαῖοι καὶ οἱ πολῖτες δὲν τολμοῦν χωρὶς λόγο νὰ τοὺς πλησιάσουν, ἔτσι γινόταν καὶ μὲ τοὺς ἀποστόλους. «Ἀπὸ τοὺς ἄλλους», λέγει, «κανεὶς δὲν τολμοῦσε νὰ προσκολληθεῖ σ' αὐτούς, ὅμως ὁ λαὸς τοὺς εἶχε σὲ μεγάλη ὑπόληψη»²⁴. Εἶδες δύναμη δεσμοτηρίου καὶ ἰσχὺ συγχωρήσεως ἀμαρτημάτων, εἶδες πῶς ἔχουν καὶ ξίφος, καὶ πῶς εἶναι ζωσμένοι μὲ ζώνη, καὶ πῶς ταξιδεύουν μὲ ὄχημα, καὶ πῶς προηγεῖται ἀπ' αὐτοὺς φωνὴ πρὸ λαμπρῆ ἀπὸ κάθε σάλπιγγα καὶ πῶς εἶναι πολὺ διάσημοι;

6. Εἶναι ἀνάγκη πιά νὰ δείξω καὶ ὅλα τοὺς τὰ κατορθώματα καὶ πόσο ὠφέλησαν τὴν οἰκουμένη. Γιατὶ βέβαια καὶ αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τῶν ἀρχόντων, τὸ νὰ μὴν ἀπολαμβάνουν μόνο τιμὴ ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιδεικνύουν πρὸς τοὺς πολῖτες μεγάλη φροντίδα καὶ προστασία. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ πού ἔχουν λεχθεῖ εἶναι περισσότερα ἀπ' ὅσα ἔπρεπε. Γι' αὐτὸ ἀναβάλλοντας αὐτὰ γιὰ ἄλλη ὁμιλία θὰ προσπαθῆσω νὰ στρέψω τὸ λόγο σὲ παραίνεση πρὸς τοὺς νεοφώτιστους. Καὶ κανεὶς ἄς μὴ νομίζει ἄκαιρη τὴ συμβουλή. Γιατὶ καὶ στὴ προηγούμενη ὁμιλία εἶπα ὅτι ὄχι μετὰ ἀπὸ δέκα καὶ εἴκοσι ἡμέρες μόνο, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ δέκα καὶ εἴκοσι χρόνια εἶναι δυνατό νὰ ὀνομάζουμε νεοφώτιστους αὐτοὺς πού ἔχουν βαπτισθεῖ, ἂν εἶναι νηφάλιοι. Ποιὰ λοιπὸν ἄριστη παραίνεση μποροῦσε νὰ γίνῃ πρὸς αὐτούς; Ἄν τοὺς θυμίζαμε τὸν τρόπο τῆς γέννησής τους, καὶ τὸν πρῶτο καὶ τὸ δεύτερο, δηλαδή τὸ φυσικὸ καὶ τὸν πνευματικὸ, καὶ τοὺς δείχναμε ποιὰ ἢ διαφορὰ κάθε γέννησης. Ἡ καλύτερα δὲν πρέπει νὰ τὰ μαθαίνουν ἀπὸ μᾶς αὐτά. Θὰ τοὺς μιλήσει γι' αὐτὰ ὁ ἴδιος ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς, ὁ ἀγαπημένος τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννης. Τί λοιπὸν

οὖν ἐκεῖνός φησιν; «Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι»· εἶτα, ἀναμιμνήσκων αὐτοῦς τῆς προτέρας γεννήσεως καὶ ἐκ συγκρίσεως τὸ σεμνὸν τῆς παρούσης χάριτος ἐνδεικνύμενος, οὕτω φησί· «οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, 5 οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν». Ἐνὶ ῥήματι αὐτῶν ἔδειξε τὴν εὐγένειαν.

ὦ καθαρῶν ὠδίνων! ὦ πνευματικῶν τόκων! ὦ καινῶν λοχευμάτων! χωρὶς μήτρας σύλληψις, χωρὶς γαστρὸς γέννησις, χωρὶς σαρκὸς τόκος, τόκος πνευματικός, τόκος ἐκ χάριτος καὶ 10 φιλανθρωπίας Θεοῦ, τόκος εὐφροσύνης γέμων καὶ χαρᾶς. Ἄλλ' οὐ τοιοῦτος ὁ πρότερος, ἀλλ' ἀπὸ θρήνων ἔχει τὴν ἀρχήν. Τὸ γὰρ παιδίον ἐκ τῆς μήτρας ὀλισθαῖνον καὶ ἐκ τῆς νηδύος καταφερόμενον, πρώτην φωνὴν μετὰ δακρύων ἐκβάλλει, καθάπερ τίς φησὶ· «πρώτην φωνὴν τὴν ὁμοίαν ἅπασιν ἴσα κλαίων». Διὰ 15 θρήνων γὰρ ἡ εἴσοδος εἰς τὸν βίον, διὰ δακρύων προοίμια, τῆς φύσεως τὸ μέλλον ὀδυνηρὸν προαναφωνούσης. Τί κλαίει τὸ παιδίον εἰς φῶς ἐλθόν; Διὰ τοῦτο· πρὸ μὲν τῆς ἀμαρτίας ἔλεγεν ὁ Θεός, «αὐξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε», ὅπερ εὐλογίας ἦν· τὸ δέ, «ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα», μετὰ τὴν ἀμαρτίαν, ὅπερ τιμωρίας ἦν. 20 Οὐ δάκρυα δὲ ἐν τῇ γεννήσει μόνον, ἀλλὰ καὶ σπάργανα καὶ δεσμά· δάκρυα ἐν τῇ γεννήσει, δάκρυα ἐν θανάτῳ· σπάργανα ἐν γεννήσει, σπάργανα ἐν θανάτῳ· ἵνα μάθῃς ὅτι πρὸς θάνατον ἢ ζωὴ αὐτὴ τελευτᾷ, καὶ πρὸς ἐκεῖνο καταστρέφει τὸ τέλος.

Ἄλλ' οὐχ ἡ γέννησις αὕτη. Οὐδαμοῦ δάκρυα καὶ σπάργανα, 25 ἀλλὰ λελυμένος ὁ γεννηθεὶς καὶ πρὸς ἀγῶνας παρασκευασμένος· διὰ τοῦτο ἄφετοι οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες, ἵνα τρέχῃ καὶ πυκτεύῃ· οὐδαμοῦ θρήνος, οὐδαμοῦ δάκρυα ἐνταῦθα, ἀλλ'

25. Ἰω. 1,12.

26. Ἰω. 1,13.

27. Σοφ. Σολ. 7,3.

28. Γεν. 1,28.

29. Γεν. 3,16.

30. Δηλ. ἡ δεύτερη, ἡ πνευματικὴ.

λέγει αὐτός; «Σὲ ὅσους ὅμως τὸν δέχθηκαν ἔδωσε τὸ δικαίωμα νὰ γίνουν παιδιά τοῦ Θεοῦ»²⁵. Στὴ συνέχεια θυμίζοντας σ' αὐτοὺς τὴν πρώτη τους γέννηση καὶ παρουσιάζοντας ὕστερα ἀπὸ σύγκριση πόσο ἱερῆ εἶναι ἡ παρούσα κατάσταση τῆς χάριτος, λέγει τὰ ἐξῆς· «αὐτοὶ δὲ γεννήθηκαν ἀπὸ αἷμα τῆς γυναίκας, οὔτε ἀπὸ πόθο ἀνδρικό, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Θεό»²⁶. Μὲ ἓνα λόγο ἔδειξε τὴν εὐγενική τους καταγωγή.

Πῶ πῶ καθαρὲς ὠδίνες! πῶ πῶ πνευματικοὶ τόκοι! πῶ πῶ καινούριες γεννήσεις! Χωρὶς μήτρα γίνεται σύλληψη, χωρὶς κοιλία γέννηση, χωρὶς σάρκα τόκος, τόκος πνευματικὸς, τόκος ἀπὸ τῆ χάρη καὶ τῆ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, τόκος γεμάτος εὐφροσύνη καὶ χαρὰ. Ὅμως δὲν εἶναι τέτοιος ὁ πρῶτος τοκετός, ἀλλὰ ἀρχίζει ἀπὸ κλάματα. Γιατὶ τὸ παιδί, ὅταν γλιστράει ἀπὸ τῆ μήτρα καὶ κατεβαίνει ἀπὸ τὴν κοιλία, μὲ δάκρυα βγάζει τὴν πρώτη του φωνή, ὅπως ἀκριβῶς λέγει κάποιος· «ἔβγαλα τὴν πρώτη φωνή πού εἶναι ὅμοια μὲ τῆ φωνή ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔκλαιγα ὅπως ἐκεῖνου»²⁷. Δηλαδή ἡ εἴσοδος στὴ ζωὴ γίνεται μὲ κλάματα, τὸ ξεκίνημα μὲ δάκρυα, προαναγγέλλοντας ἡ φύση ὀδυνηρὸ τὸ μέλλον. Γιατὶ κλαίει τὸ παιδί ὅταν ἔρχεται στὸ φῶς; Γιὰ τὸν ἐξῆς λόγο· πρὶν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ἔλεγε ὁ Θεός, «αὐξάνεστε καὶ πληθύνεστε»²⁸, πού ἦταν ἀπόδειξη εὐλογίας· ἐνῶ τὸ «μὲ λύπες θὰ γεννᾷς παιδιά»²⁹, πού ἦταν ἀπόδειξη τιμωρίας, τὸ εἶπε μετὰ τὴν ἁμαρτία. Καὶ ὄχι μόνο δάκρυα κατὰ τὴ γέννηση, ἀλλὰ καὶ σπάργανα καὶ δεσμά· δάκρυα κατὰ τὴ γέννηση, δάκρυα καὶ κατὰ τὸ θάνατο, σπάργανα στὴ γέννηση, σπάργανα καὶ στὸ θάνατο, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἡ ζωὴ αὐτὴ τελειώνει στὸ θάνατο καὶ κατευθύνεται σ' ἐκεῖνο τὸ τέλος.

Ἀλλὰ ἡ γέννηση αὐτὴ³⁰ δὲν εἶναι τέτοια. Πουθενὰ δάκρυα καὶ σπάργανα, ἀλλὰ ὁ γεννημένος εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἔτοιμος γιὰ ἀγῶνες. Γι' αὐτὸ τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια του εἶναι ἐλεύθερα γιὰ νὰ τρέχει καὶ νὰ παλεύει. Πουθενὰ κλάμα, πουθενὰ δάκρυα

άσπασμοὶ καὶ φιλίαι καὶ περιπλοκαὶ τῶν ἀδελφῶν τὸ οἰκεῖον μέλος ἐπιγινωσκόντων καὶ ὡσπερ ἐκ μακρᾶς ἀπολαβόντων ἀποδημίας. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸ τοῦ φωτίσματος ἐχθρὸς ἦν, μετὰ δὲ τὸ φῶτισμα γέγονε φίλος τοῦ κοινοῦ πάντων ἡμῶν Δεσπότη, 5 διὰ τοῦτο πάντες συνηδόμεθα· διὰ τοῦτο καὶ τὸ φίλημα εἰρήνη καλεῖται, ἵνα μάθωμεν ὅτι πόλεμον κατέλυσε ὁ Θεός, καὶ πρὸς τὴν οἰκείωσιν ἐπανήγαγε τὴν ἑαυτοῦ.

Ταύτην οὖν τηρῶμεν διηνεκῶς, ταύτην φυλάττωμεν τὴν εἰρήνην, ταύτην ἐκτείνωμεν τὴν φιλίαν, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων 10 ἐπιτύχωμεν σκηνῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, τιμὴ, κράτος, ἄμα τῷ ἀγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἐδῶ, ἀλλὰ ἀσπασμοὶ καὶ φιλίες καὶ ἐναγκαλισμοὶ τῶν ἀδελφῶν ποὺ ἀναγνωρίζουν τὸ δικό τους μέλος καὶ τὸ δέχονται σὰν νὰ ἐπιστρέφει ἀπὸ μακρὰ ἀποδημία. Ἐπειδὴ πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα ἦταν ἐχθρὸς καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ἔγινε φίλος τοῦ κοινοῦ ὅλων μας Κυρίου, γι' αὐτὸ χαιρόμαστε ὅλοι μαζί. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ φίλημα ὀνομάζεται εἰρήνη, γιὰ νὰ μάθουμε ὅτι ὁ Θεὸς κατάργησε τὸν πόλεμο καὶ ἐπανεφέρε τοὺς ἀνθρώπους στὴ συμφιλίωση μὲ τὸν ἑαυτό του.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴ συμφιλίωση ἅς διατηροῦμε συνεχῶς, αὐτὴ τὴν εἰρήνην ἅς διαφυλάσσουμε, αὐτὴ τὴν φιλίαν ἅς ἐπεκτείνουμε, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε καὶ τὶς αἰώνιες σκηνές, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΙ ΟΥΚ ΑΚΙΝΔΥΝΟΝ ΤΟΙΣ ΑΚΡΟΑΤΑΙΣ ΤΟ ΣΙΓΑΝ ΤΑ ΛΕΓΟΜΕΝΑ ΕΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

**Καὶ τίνος ἔνεκεν αἱ Πράξεις ἐν τῇ Πεντηκοστῇ
ἀναγινώσκονται, καὶ διὰ τί οὐκ ἔδειξε
πᾶσιν ἑαυτὸν ἀναστὰς ὁ Χριστός, καὶ
ὅτι τῆς ὄψεως σαφεστέραν παρέσχε τὴν
τῆς ἀναστάσεως ἀπόδειξιν τὴν διὰ
τῶν σημείων τῶν ἀποστόλων**

1. Τὸ μὲν πλεον τοῦ χρέους τοῦ συντεθέντος ἡμῖν ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν Πράξεων τῶν ἀποστολικῶν ἐν ταῖς ἔμπροσθεν ὑμῖν κατεβάλομεν ἡμέραις· ἐπειδὴ δὲ ἔτι μικρὸν ἐναπέμεινε λείψανον, ἀνέστην καὶ τοῦτο καταθήσων ὑμῖν σήμερον. Εἰ δὲ μετ' ἀκριβείας φυλάττετε τὰ εἰρημένα, καὶ μετὰ πολλῆς κατέχετε σπουδῆς, ὑμεῖς ἂν εἰδείητε οἱ τὸ ἀργύριον ὑποδεξάμενοι, καὶ τῶν ἀργυρίων τούτων μέλλοντες τὸν λόγον διδόναι τῷ Δεσπότη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν οἱ τὰ τάλαντα πιστευθέντες καλῶνται, καὶ τὰς εὐθύνas ὑπέχω-
10 σιν· ὅταν ἐλθὼν ὁ Χριστὸς ἀπαιτῇ τοὺς τραπεζίτας τὸ ἀργύριον τοῦτο μετὰ τῶν τόκων. «Ἔδει γάρ σε», φησί, «καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας, καὶ ἐγὼ ἐλθὼν μετὰ τόκου ἂν ἀπήτησα αὐτό».

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΚΙΝΔΥΝΟ ΣΤΟΥΣ ΑΚΡΟΑΤΕΣ

ΝΑ ΑΠΟΣΙΩΠΟΥΝ ΤΑ ΛΕΓΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

**Και για ποιό λόγο οι Πράξεις διαβάζονται την περίοδο
τῆς Πεντηκοστῆς· επίσης γιατί ὁ Χριστός ὅταν
ἀναστήθηκε δὲ φανερώθηκε σὲ ὅλους καὶ ὅτι
μὲ τὰ θαύματα τῶν ἀποστόλων ἔκαμε σα-
φέστερη τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀνάστασης
παρὰ μὲ τὴν ἐμφάνισή του**

1. Τὸ περισσότερο μέρος τοῦ χρέους ποὺ μᾶς εἶχε ἐπιβληθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή τῶν «Πράξεων τῶν ἀποστόλων» σᾶς τὸ πληρώσαμε κατὰ τὶς προηγούμενες ἡμέρες. Ἐπειδὴ ὅμως ἔμεινε ἀκόμη ἓνα μικρὸ ὑπόλοιπο, σηκώθηκα νὰ σᾶς τὸ πληρώσω καὶ αὐτὸ σήμερα. Καὶ ἂν μὲ ἀκρίβεια διατηρεῖτε αὐτὰ ποὺ λέχθηκαν καὶ τὰ κρατᾶτε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον, ἐσεῖς ποὺ δεχθήκατε τὰ χρήματα θὰ γνωρίζατε ὅτι πρόκειται νὰ δώσετε λόγο καὶ γιὰ τὰ χρήματα αὐτὰ στὸν Κύριο κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, τότε ποὺ θὰ καλοῦνται ὅσοι ἔλαβαν τὰ τάλαντα καὶ εἶναι ὑπεύθυνοι γι' αὐτά, τότε ποὺ θὰ ἔρθει ὁ Χριστὸς καὶ θὰ ζητάει ἀπὸ τοὺς τραπεζίτες τὰ χρήματα αὐτὰ μαζὶ μὲ τοὺς τόκους. «Ἔπρεπε», λέγει, «νὰ καταθέσεις ἐσὺ τὰ χρήματά μου στοὺς τραπεζίτες, καὶ ἐγὼ ὅταν θὰ ἐρχόμουν θὰ τὰ ἔπαιρνα μὲ τόκο»¹.

Ὡ τῆς πολλῆς καὶ ἀφάτου φιλανθρωπίας τοῦ Δεσπότου!
 Ἀνθρώπους κωλύων ἀπαιτεῖν τόκους, αὐτὸς ἀπαιτεῖ τόκους.
 Διὰ τί; Ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὁ τόκος διαβεβλημένος ἐστὶ καὶ κατηγο-
 ρίας ἄξιος, οὗτος δὲ ἐπαινετὸς καὶ πολλῆς ἀποδοχῆς ἐστὶν
 5 ἄξιος. Ἐκεῖνος τοίνυν ὁ τόκος, ὁ τῶν χρημάτων λέγω, καὶ τὸν
 λαμβάνοντα καὶ τὸν δίδοντα ζημιοῖ, καὶ τοῦ μὲν λαμβάνοντος
 ἀπόλλυσι τὴν ψυχὴν, τοῦ δὲ δίδοντος ἐπιτρίβει τὴν πενίαν. Τί
 γὰρ ἂν γένοιτο χαλεπώτερον, ἀλλ' ἢ ὅταν τις τὴν πενίαν τοῦ
 πλησίον ἐμπορεύηται καὶ τὰς τῶν ἀδελφῶν πραγματεύηται
 10 συμφοράς; ὅταν τις προσωπεῖον φιλανθρωπίας ἔχων πᾶσαν
 ἀπανθρωπίαν ἐπιδείκνυνται, καὶ ὁ χεῖρα μέλλων ὀρέγειν πρὸς
 τὸ βάραθρον ὠθῆ τὸν βοηθείας δεόμενον; Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε;
 Οὐ διὰ τοῦτο πρὸς σὰς ἦλθε θύρας ὁ πένης, ἵνα αὐξήσης αὐτοῦ
 τὴν πενίαν, ἀλλ' ἵνα λύσης αὐτοῦ τὴν πενίαν· σὺ δὲ ταυτόν
 15 ποιεῖς, οἷον οἱ τὰ δηλητήρια κεραυνύντες φάρμακα· καὶ γὰρ ἐκεῖ-
 νοὶ τὴν συνήθη τροφήν αὐτοῖς ἀναμίξαντες ἀνεπαίσθητον ποιοῦ-
 σι τὴν ἐπιβουλήν, καὶ οὗτοι φιλανθρωπίας προσχήματι τῶν τό-
 κων τὸν ὄλεθρον κρύψαντες, οὐκ ἐῷσιν αἰσθέσθαι τῆς βλάβης
 τοὺς μέλλοντας πίνειν τὸ θανάσιμον τοῦτο φάρμακον.

20 Διόπερ εὐκαιρον, ὃ περὶ τῆς ἀμαρτίας εἴρηται, καὶ περὶ
 τῶν τοκιζόντων καὶ δανειζομένων εἶπεῖν. Τί δὲ περὶ τῆς ἀμαρ-
 τίας εἴρηται; «Πρὸς καιρόν», φησί, «γλυκαίνει τὸν λάρυγγα,
 ὕστερον δὲ πικρότερον χολῆς εὐρήσεις, καὶ ἠκονημένον μᾶλλον
 μαχαίρας διστόμου». Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τῶν δανειζομένων
 25 γίνεται· ὅταν μὲν γὰρ λαμβάνῃ τὰ χρήματα ὁ δεόμενος, παραμυ-
 θίαν λαμβάνει μικράν τινα καὶ πρόσκαιρον· ὕστερον δὲ τῶν τό-
 κων αὐξομένων καὶ τοῦ φορτίου μείζονος τῆς δυνάμεως γενο-

Πῶ πῶ μεγάλη καὶ ἀνέκφραστη φιланθρωπία τοῦ Θεοῦ! Ἄν καὶ ἐμποδίζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ ζητοῦν τόκους ὁ ἴδιος ζητάει τόκους. Γιατί; Ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὁ τόκος εἶναι συκοφαντημένος καὶ ἀξιοκατάκριτος, ἐνῶ αὐτὸς εἶναι ἀξιέπαινος καὶ πολὺ εὐπρόσδεκτος. Ἐκεῖνος λοιπὸν ὁ τόκος, ἐννοῶ ἀπὸ τὰ χρήματα, ζημιώνει καὶ αὐτὸν ποὺ τὸν παίρνει καὶ ἐκεῖνον ποὺ τὸν δίνει, καὶ ἐκείνου ποὺ τὸν παίρνει καταστρέφει τὴν ψυχὴν, ἐνῶ ἐκείνου ποὺ τὸν δίνει χειροτερεύει τὴ φτώχεια του. Τί λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει χειρότερο, ἀπὸ τὸ νὰ ἐμπορεύεται κανεὶς τὴ φτώχεια τοῦ συνανθρώπου του καὶ νὰ διαπραγματεύεται τις συμφορὲς τῶν ἀδελφῶν; ὅταν, ἔχοντας κανεὶς τὸ προσωπεῖο τῆς φιλανθρωπίας, δείχνει κάθε ἀπανθρωπία, καί, μολονότι ἔχει ὑποχρέωση νὰ ἀπλώνει χέρι βοήθειας, σπρώχνει στὸ γκρεμὸ ἐκεῖνον ποὺ χρειάζεται βοήθεια; Τί κάνεις, ἄνθρωπε; Δὲν ἦρθε γι' αὐτὸ στὴν πόρτα σου ὁ φτωχός, γιὰ νὰ τοῦ μεγαλώσεις τὴ φτώχεια, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοῦ τὴν ἐξαλείψεις. Ἐσὺ ὅμως κάνεις τὸ ἴδιο ποὺ κάνουν ὅσοι ἀναμειγνύουν τις τροφές μὲ τὰ δηλητηριώδη φάρμακα. Γιατί ἐκεῖνοι, ἀναμειγνύοντας σ' αὐτὰ τὴ συνηθισμένη τροφή, κάνουν ἀνεπαίσθητη τὴν ἐπιβουλή, καὶ αὐτοί, κρύβοντας μὲ τὸ πρόσχημα τῆς φιλανθρωπίας τὴν καταστροφὴ τῶν τόκων, δὲν ἀφήνουν ν' ἀντιληφθοῦν τὴ βλάβη ἐκεῖνοι ποὺ πρόκειται νὰ πιοῦν τὸ θανάσιμο αὐτὸ φάρμακο.

Γι' αὐτὸ εἶναι ἡ κατάλληλη εὐκαιρία, ἐκεῖνο ποὺ λέχθηκε γιὰ τὴν ἁμαρτία, αὐτὸ νὰ ποῦμε γι' αὐτοὺς ποὺ τοκίζουν καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ δανερίζονται. Τί ὅμως λέχθηκε γιὰ τὴν ἁμαρτία; «Γιὰ μιὰ στιγμὴ», λέγει, «γλυκαίνει τὸ λάρυγγά σου, ὕστερα ὅμως θὰ τὴ βρεῖς πικρότερη ἀπὸ τὴ χολὴ καὶ ἀκονισμένη περυσότερο ἀπὸ δίκωπο μαχαίρι»². Αὐτὸ λοιπὸν γίνεται καὶ σὲ ὅσους δανερίζονται. Γιατί, ὅταν παίρνει τὰ χρήματα ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἔχει ἀνάγκη, παίρνει κάποια μικρὴ καὶ προσωρινὴ παρηγοριά· ὕστερα ὅμως ὅταν αὐξάνονται οἱ τόκοι καὶ τὸ φορτίο γίνε-

μένου, ἐκεῖνο τὸ γλυκὸ καὶ λιπᾶναν τὸν λάρυγγα πικρότερον χολῆς ὄψεται γινόμενον, καὶ ἠκονημένον μᾶλλον μαχαίρας δι-
στόμου, τῶν πατρῶων πάντων ἀποστῆναι ἀθρόον ἀναγκαζόμε-
νος.

5 2. Ἄλλ' ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ πνευματικὰ τὸν λόγον με-
τάγωμεν. «Ἔδει σε», φησί, «καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ
τοὺς τραπεζίτας», ἐκείνου τοῦ ἀργυρίου τραπεζίτας ὑμᾶς καλῶν
τοὺς τῶν ρημάτων τούτων ἀκροατάς. Καὶ τίνος ἕνεκεν τραπεζί-
τας ὑμᾶς ἐκάλεσεν ὁ Θεός; Παιδεύων ἅπαντας τὴν αὐτὴν σπου-
10 δὴν ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὴν δοκιμασίαν τῶν λεγομένων, ὅσην
ἐκεῖνοι σπουδὴν ἔχουσι περὶ τὴν ἐξέτασιν καὶ εἴσοδον τῶν νομι-
σμάτων. Καθάπερ γὰρ οἱ τραπεζῖται τὸ μὲν κίβδηλον καὶ παρά-
σημον ἐκβάλλουσι νόμισμα, τὸ δὲ δόκιμον καὶ ὑγιὲς δέχονται,
καὶ διακρίνουσι τὸ νόθον ἀπὸ τοῦ γνησίου· οὕτω καὶ σὺ ποιή-
15 σον, καὶ μὴ πάντα παραδέχου λόγον, ἀλλὰ τὸν μὲν κίβδηλον καὶ
διεφθαρμένον ἐκβαλλε ἀπὸ σοῦ, τὸν δὲ ὑγιῆ καὶ σωτηρίαν ἔχον-
τα παράπεμπε τῇ διανοίᾳ.

Ἔστι γάρ, ἔστι καὶ σοὶ ζυγὰ καὶ σταθμία οὐκ ἀπὸ χαλκοῦ
καὶ σιδήρου κατεσκευασμένα, ἀλλ' ἀπὸ ἀγνείας καὶ πίστεως
20 συγκείμενα, καὶ διὰ τούτων δοκίμαζε λόγον ἅπαντα. Καὶ γὰρ
διὰ τοῦτό φησι, γίνεσθε τραπεζῖται δόκιμοι, οὐχ ἵνα ἐπὶ τῆς ἀγο-
ρᾶς ἐστῶτες τὰ ἀργύρια ἀριθμῆτε, ἀλλ' ἵνα τοὺς λόγους βασανί-
ζητε μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦ-
λός φησι· «πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν δὲ κατέχετε μόνον». Οὐ
25 διὰ τὴν δοκιμασίαν δὲ μόνον ὑμᾶς τραπεζίτας ἐκάλεσεν, ἀλλὰ
καὶ διὰ τὴν τῶν καταβαλλομένων νομῆν. Καὶ γὰρ τοῖς τραπεζί-
ταις, εἴαν μόνον ὑποδεχόμενοι τὰ χρήματα κατακλείωσιν οἴκοι,
μηκέτι δὲ εἰς ἑτέρους διανέμωσιν, ἅπαν τὸ τῆς ἐμπορίας οἰχθήσε-
ται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀκροατῶν τὸ αὐτὸ τοῦτο γίνεται. Ἄν γὰρ
30 δεξάμενος τὴν διδασκαλίαν παρὰ σαυτῶ κατασχῆς, μηκέτι δὲ
εἰς ἑτέρους ἐκβάλης, πᾶσά σου ἢ πραγματεία διαρρυήσεται. Διὰ

ται μεγαλύτερο ἀπὸ τὴ δύναμή του, ἐκεῖνο τὸ γλυκὸ ποὺ γλύκα-νε τὸ λάρυγγά του θὰ τὸ δεῖ νὰ γίνεται πικρότερο ἀπὸ τὴ χολή καὶ ἀκονισμένο περισσότερο ἀπὸ δίκοπο μαχαίρι, ἀφοῦ ἀναγκάζεται ν' ἀποχωρισθεῖ σὲ μιὰ στιγμή ὅλα τὰ πατρικά του.

2. Ἄλλ' ὡς μεταφέρουμε τὸ λόγο ἀπὸ τὰ ὑλικά στὰ πνευματικά. «Ἐπρεπε» λέγει, «νὰ καταθέσεις ἐσὺ τὰ χρήματά σου στοὺς τραπεζίτες», ὀνομάζοντας τραπεζίτες ἐκείνων τῶν χρημάτων ἐσῶς τοὺς ἀκροατὲς αὐτῶν τῶν λόγων. Καὶ γιὰ πῶς λόγῳ σῶς ὀνόμασε ὁ Θεὸς τραπεζίτες; Γιὰ νὰ διδάξει ὅλους νὰ δείχνουν τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐξέταση τῶν λεγομένων, ὅσο ἔχουν ἐκεῖνοι γιὰ τὴν ἐξέταση καὶ εἴσοδο τῶν νομισμάτων. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς οἱ τραπεζίτες πετοῦν τὸ νόθο καὶ κίβδηλο νόμισμα, ἀλλὰ δέχονται τὸ νόμιμο καὶ ὑγιὲς καὶ ξεχωρίζουν τὸ νόθο ἀπὸ τὸ γνήσιο, ἔτσι κάμε καὶ σύ, καὶ νὰ μὴ δέχεσαι κάθε λόγο, ἀλλὰ διῶχνε μακριὰ τὸν κίβδηλο καὶ κακὸ καὶ μεταβίβαζε στὸ νοῦ σου τὸν καλὸ καὶ ἐκεῖνον ποὺ περιέχει σωτηρία.

Γιατί ἔχεις, πραγματικὰ ἔχεις καὶ σὺ μέτρα καὶ σταθμὰ ποὺ δὲν εἶναι κατασκευασμένα ἀπὸ χαλκὸ καὶ σίδηρο, ἀλλ' ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀγνότητα καὶ πίστη, καὶ μ' αὐτὰ ἐξέταζε κάθε λόγο. Γιατί βέβαια γι' αὐτὸ λέγει νὰ γίνετε τραπεζίτες ἔμπειροι, ὄχι γιὰ νὰ μετῶτε τὰ χρήματα καθισμένοι στὴν ἀγορά, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐλέγχετε τοὺς λόγους μὲ κάθε ἀκρίβεια. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει· «ὅλα νὰ τὰ ἐξετάζετε καὶ νὰ κρατᾶτε μόνο τὸ καλὸ»³. Δὲ σῶς ὀνόμασε ὁμοῦς τραπεζίτες μόνο γιὰ τὴν ἐξέταση, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ διανομὴ τῶν καταθέσεων. Γιατί καὶ οἱ τραπεζίτες, ἂν δέχονται μόνο τὰ χρήματα καὶ τὰ κλειδώνουν στὸ σπῆτι χωρὶς νὰ τὰ διανέμουν σὲ ἄλλους, θὰ φύγει ὅλο τὸ κέρδος τῆς ἐμπορίας. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ τοὺς ἀκροατὲς. Γιατί ἂν, ὅταν δεχθεῖς τὴ διδασκαλία, τὴν κρατήσεις μέσα σου καὶ δὲν τὴ μεταδώσεις σὲ ἄλλους, θὰ χαθεῖ ὅλη σου ἡ πραγματεία. Γι' αὐτὸ βλέπουμε νὰ μπαίνουν

τοῦτο ἐπὶ τῶν ἐργαστηρίων ἐκείνων διὰ πάσης ἡμέρας εἰσοδόν τε καὶ ἔξοδον γινομένη ὀρῶμεν.

Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς διδασκαλίας γινέσθω. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν τραπεζιτῶν ἐκείνων ὀρῶμεν τοὺς μὲν καταβάλλον-
5 τας χρήματα, τοὺς δὲ λαμβάνοντας εὐθέως, καὶ ἀπιόντας, καὶ τοῦτο διὰ πάσης ἡμέρας γινόμενον ἴδοι τις ἄν. Διὰ τοῦτο, καίτοι τῶν χρημάτων οὐκ ὄντων αὐτοῖς οἰκείων, ἐπειδὴ τῇ χρήσει πρὸς τὸ δέον κέχρηται, διὰ τῶν ἄλλοτριῶν πολλὴν ἑαυτοῖς συλλέγουσι τὴν εὐπορίαν. Οὕτω καὶ σὺ ποιήσον. Οὐκ ἔστι ταῦ-
10 τα τὰ λόγια σά, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος· ἄλλ' ὅμως ἐὰν ἀρίστην ἐπιδείξῃ τὴν χρῆσιν, πολλὴν ἑαυτῷ συνάξεις τὴν εὐπορίαν τὴν πνευματικὴν· διὰ τοῦτο καὶ τραπεζίτας ὑμᾶς ἐκάλεσεν ὁ Θεός.

Τίνος δὲ ἕνεκεν ἀργύριον τὸν λόγον ἐκάλεσεν; Ἐπειδὴ κα-
θάπερ τὸ ἀργύριον τὸν χαρακτῆρα ἔχει ἀπηρτισμένον τὸν βασι-
15 λικὸν (κἂν γὰρ μὴ τοῦτον ἔχη, οὐκ ἔστιν ἀργύριον δόκιμον, ἀλλὰ κίβδηλον καλεῖται), οὕτω καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου ἀπηρτισμένον ἔχειν δεῖ. Πάλιν τῶν ἀργυ-
ρίων ἢ χρῆσις πᾶσαν ἡμῶν συγκροτεῖ τὴν ζωὴν, καὶ συμβο-
λαίων ἀπάντων ὑπόθεσις γίνεται, κἂν ἀγοράσαι τι, κἂν
20 πωλῆσαι δέῃ, διὰ τούτων ἅπαντα πράττομεν. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς διδασκαλίας γίνεται· τῶν γὰρ συμβολαίων πνευματικῶν ὑπόθε-
σις ἔστι καὶ ρίζα τὸ ἀργύριον τοῦτο τὸ πνευματικόν· ὅθεν κἂν παρὰ τοῦ Θεοῦ τι βουληθῶμεν ἀγοράσαι, τὸν λόγον τῆς εὐχῆς καταβαλόντες πρῶτον, οὕτω λαμβάνομεν ἅπερ αἰτούμεν. Κἂν
25 ἀδελφὸν ἴδωμεν ἡμελημένον καὶ ἀπολλύμενον, τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ κερδήσομεν, καὶ τὴν ζωὴν ἀγοράσομεν, τὸν λόγον τῆς δι-
δασκαλίας καταβάλλοντες.

Διὸ χρὴ μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης φυλάττειν καὶ κατέχειν ἅπαντα, ἵνα καὶ εἰς ἑτέρους αὐτὰ διανείμωμεν· καὶ γὰρ καὶ τό-

καὶ νὰ βγαίνουν ἄνθρωποι σ' ἐκεῖνα τὰ ἐργαστήρια ὅλη τὴν ἡμέρα.

Αὐτὸ λοιπὸν ἄς γίνεται καὶ στὴ διδασκαλία. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ στοὺς τραπεζίτες ἐκείνους βλέπουμε ἄλλους νὰ καταθέτουν χρήματα καὶ ἄλλους νὰ παίρνουν ἀμέσως καὶ νὰ φεύγουν, καὶ αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ δεῖ κανεὶς νὰ γίνεται ὅλη τὴν ἡμέρα. Γι' αὐτό, παρ' ὅλο πὺ τὰ χρήματα δὲν εἶναι δικά τους, ἐπειδὴ τὰ χρησιμοποιοῦν ὅπως πρέπει, συγκεντρώνουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους μὲ τὰ ξένα χρήματα πολὺ πλοῦτο. Ἔτσι κάμε καὶ σύ. Δὲν εἶναι δικά σου αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος. Ἄν ὅμως τὰ χρησιμοποιήσεις μὲ ἄριστο τρόπο, θὰ συγκεντρώσεις γιὰ τὸν ἑαυτό σου πολὺ πνευματικὸ πλοῦτο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς σᾶς ὀνόμασε τραπεζίτες.

Γιὰ ποιὸ λόγο ὅμως ὀνόμασε τὸ λόγο ἀργύριο; Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἀργυρὸ νόμισμα ἔχει χαραγμένη ὅλη τὴ μορφὴ τοῦ βασιλιᾶ (γιατί, ἂν δὲν τὴν ἔχει, δὲν εἶναι γνήσιο νόμισμα, ἀλλὰ ὀνομάζεται κίβδηλο), ἔτσι καὶ ἡ διδασκαλία τῆς πίστεως πρέπει νὰ ἔχει ὀλοκληρωμένο τὸ χαρακτήρα τοῦ λόγου. Ἐπίσης ἡ χρῆση τῶν χρημάτων συγκροτεῖ ὅλη μας τὴ ζωὴ καὶ γίνεται βᾶση γιὰ ὅλα τὰ συμβόλαια, καὶ εἴτε χρειάζεται ν' ἀγοράσουμε κάτι εἴτε νὰ πουλήσουμε, μὲ τὰ χρήματα τὰ κάμνουμε ὅλα. Αὐτὸ γίνεται καὶ στὴ διδασκαλία. Γιατὶ τὸ ἀργύριο τοῦτο τὸ πνευματικὸ εἶναι προϋπόθεση καὶ ρίζα γιὰ τὰ πνευματικὰ συμβόλαια. Γι' αὐτό, εἴτε θελήσουμε ν' ἀγοράσουμε κάτι ἀπὸ τὸ Θεό, ἀφοῦ καταβάλουμε πρῶτα τὸ λόγο τῆς προσευχῆς, ἔτσι παίρνουμε αὐτὰ πὺ ζητοῦμε. Εἴτε πάλι δοῦμε τὸν ἀδελφὸ μας ἀδιάφορο καὶ νὰ ὀδηγεῖται στὴν καταστροφή, θὰ κερδίσουμε τὴ σωτηρία του καὶ θὰ ἀγοράσουμε τὴ ζωὴ του, ἂν καταβάλουμε τὸ λόγο τῆς διδασκαλίας.

Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ φυλάγουμε καὶ νὰ κρατᾶμε μὲ κάθε ἀκρίβεια ὅλα, γιὰ νὰ τὰ διαδώσουμε καὶ σ' ἄλλους. Γιατὶ πραγ-

κους τῶν ἀργυρίων τούτων ἀπαιτούμεθα. Προσέχωμεν τοίνυν τῇ ὑπεροχῇ, ἵνα καὶ εἰς ἑτέρους διανεῖμαι δυνηθῶμεν τὰ ἀργύρια· καὶ γὰρ ἕκαστος, ἐὰν θέλη, δύναμιν ἔχει διδασκαλίας. Οὐ δύνασαι Ἐκκλησίαν ὀρθῶσαι τοσαύτην· ἀλλὰ δύνασαι τὴν γυναῖκα τὴν σὴν νοθετεῆσαι. Οὐ δύνασαι πρὸς πλῆθος τοσοῦτον διαλεχθῆναι· ἀλλὰ τὸν υἱόν σου σωφρονίσει δύνασαι. Οὐ δύνασαι πρὸς δῆμον τηλικούτον τὸν λόγον ἀποτεῖναι διδασκαλίας· ἀλλὰ τὸν οἰκέτην σου βελτίονα ἐργάσασθαι δύνασαι. Οὐκ ἔστι σου μείζων τῆς δυνάμεως ἐκεῖνος τῶν μαθητῶν ὁ σύλλογος·
 10 οὐκ ἔστι σου πλεόν τῆς συνέσεως ἐκεῖνο τῆς διδασκαλίας τὸ μέτρον, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν εὐκολώτερον ὑμεῖς ἐκείνους πάντας ρυθμίζειν δύνασθε.

Ἐγὼ μὲν γὰρ ὑμῖν ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος συγγίνομαι, ἢ καὶ δεύτερον πολλάκις· σὺ δὲ διαπαντὸς ἔνδον ἔχεις τῆς οἰκίας τοὺς
 15 μαθητάς, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ παιδιά, καὶ τοὺς οἰκέτας, καὶ ἐν ἑσπέρα, καὶ ἐν τραπέζῃ, καὶ διὰ πάσης ἡμέρας δύνασαι διορθοῦν αὐτούς. Καὶ ἐτέρωθεν δὲ ἡ ἰατρεία αὕτη εὐκολωτέρα γίνεται· ἐγὼ μὲν γὰρ ἐν πλήθει τοσοῦτω διαλεγόμενος οὐκ οἶδα τὸ ἐνοχλοῦν ὑμῖν πάθος τῆς ψυχῆς, διὸ καὶ ἀναγκάζομαι καθ' ἑκά-
 20 στην διδασκαλίαν ἅπαντα προτιθέναι τὰ φάρμακα· ὑμᾶς δὲ οὐχ οὕτω ποιεῖν ἀνάγκη, ἀλλ' ἐξεστὶν ὑμῖν μετὰ ἐλάττονος πόνου πλείονα καρποῦσθαι τὴν διόρθωσιν· ἴστε γὰρ σαφῶς τὰ ἀμαρτήματα τῶν ὑμῖν συνοικούντων, διὸ καὶ ταχύτεραν δύνασθε ποιῆσαι τὴν θεραπείαν.

25 3. Μὴ τοίνυν, ἀγαπητοί, ἀμελῶμεν τῶν συνοικούντων ἡμῖν· καὶ γὰρ μεγίστη κόλασις κεῖται καὶ ἄφατος τιμωρία τοῖς ἀμελοῦσι τῶν οἰκείων. «Εἰ γὰρ τις», φησὶν, ὁ Παῦλος, «τῶν ἰδίων οὐ προνοεῖται, καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων, τὴν πίστιν ἡρνηται,

ματικά θὰ μᾶς ζητηθοῦν καὶ τόκοι γιὰ τὰ χρήματα αὐτά. Ἐὰν προσέχουμε λοιπὸν τὴν ὑποδοχὴ τους, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ μοιράσουμε καὶ σὲ ἄλλους τὰ χρήματα. Γιατὶ βέβαια ὁ καθένας, ἂν θέλει, ἔχει τὴ δύναμη τῆς διδασκαλίας. Δὲν μπορεῖς νὰ ἀνορθώσεις τόση μεγάλη Ἐκκλησία, μπορεῖς ὅμως νὰ συμβουλεύσεις τὴ δική σου γυναῖκα. Δὲν μπορεῖς νὰ μιλήσεις σὲ τόσο μεγάλο πλῆθος, μπορεῖς ὅμως νὰ σωφρονίσεις τὸ δικό σου παιδί. Δὲν μπορεῖς ν' ἀπευθύνεις τὸ λόγο τῆς διδασκαλίας σὲ τόσο πολὺ λαό, μπορεῖς ὅμως νὰ κάνεις καλύτερο τὸ δικό σου ὑπέρητη. Δὲν εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τὴ δύναμή σου ἐκεῖνος ὁ σύλλογος τῶν μαθητῶν, δὲν εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὴ σύνεσή σου ἐκεῖνο τὸ μέτρο τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ σεῖς μπορεῖτε πιὸ εὐκόλα ἀπὸ μένα νὰ κατευθύνετε ὄλους ἐκείνους.

Γιατὶ ἐγὼ βρίσκομαι μαζί σας μιὰ φορὰ τὴν ἐβδομάδα ἢ καὶ δυὸ πολλὰς φορές, ἐσὺ ὅμως ἔχεις πάντοτε μέσα στὸ σπίτι τοὺς μαθητές, καὶ τὴ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά καὶ τοὺς ὑπέρητες σου, καὶ τὸ βράδυ καὶ στὸ τραπέζι καὶ ὅλη τὴν ἡμέρα μπορεῖς νὰ τοὺς διορθώνεις. Καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ ἢ θεραπεία αὐτὴ γίνεται πιὸ εὐκόλη. Γιατὶ ἐγὼ μιλώντας σὲ τόσο πολὺ πλῆθος δὲ γνωρίζω τὸ πάθος ποὺ ἐνοχλεῖ τὴν ψυχὴ σας, γι' αὐτὸ καὶ ἀναγκάζομαι σὲ κάθε διδασκαλία νὰ παρουσιάζω ὅλα τὰ φάρμακα. Ἐσεῖς ὅμως δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ κάμνετε τὸ ἴδιο, ἀλλ' εἶναι δυνατὸ σὲ σᾶς μὲ λιγότερο κόπο νὰ προσφέρετε περισσότερη διόρθωση· γιατί γνωρίζετε καλὰ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν ποὺ κατοικοῦν μαζί σας, καὶ γι' αὐτὸ μπορεῖτε νὰ κάμετε πιὸ γρήγορη τὴν θεραπεία.

3. Ἐὰν μὴν ἀδιαφοροῦμε λοιπὸν, ἀγαπητοί, γι' αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦν μαζί μας, γιατί πραγματικὰ ἔχει ὀρισθεῖ πάρα πολὺ μεγάλη ποινὴ καὶ ἀνέκφραστη τιμωρία γι' αὐτοὺς ποὺ ἀδιαφοροῦν γιὰ τοὺς δικούς τους. «Γιατὶ ἂν κάποιος», λέγει ὁ Παῦλος, «δὲ φροντίζει γιὰ τοὺς συγγενεῖς του, καὶ ἰδιαίτερα γιὰ ἐκείνους ποὺ μένουν στὸ ἴδιο σπίτι μαζί του, αὐτὸς ἔχει ἀρνηθεῖ τὴν

καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων». Ὁρᾷς ποῦ τῶν ἀμελούντων τῶν οἰκείων ὁ Παῦλος ἠκόντισε; Καὶ μάλα εἰκότως· ὁ γὰρ τῶν οἰκείων ἀμελῶν, φησί, πῶς τῶν ἀλλοτρίων ἐπιμελήσεται; Οἶδα πολλάκις ταῦτα παραινέσας ὑμῖν· ἀλλὰ καὶ παραινῶν οὐδέποτε
 5 παύσομαι, καίτοι γε ἐγὼ ἀνεύθυνος λοιπὸν τῆς τῶν ἐτέρων ραθυμίας εἰμί· «ἔδει γὰρ σε», φησί, «καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας», καὶ πλέον οὐδὲν ἀπήτησεν. Ἐγὼ δὲ καὶ τὸ ἀργύριον κατέβαλον, καὶ λόγον οὐδένα ἔχω· ἀλλ' ὁμως καίτοι γε ἀνεύθυνος ὢν καὶ τῆς τιμωρίας ἀπηλλαγμένος τῆς ἐπὶ
 10 τούτοις, καθάπερ ὑπεύθυνος ὢν κολάσει καὶ τιμωρία, οὕτω δέδοικα καὶ τρέμω περὶ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας.

Μηδεὶς τοίνυν ἀπλῶς μηδὲ ἡμελημένως ἀκούετω τῶν λόγων τῶν πνευματικῶν· οὐδὲ γὰρ εἰκῆ καὶ μάτην μακρὰ ποιοῦμαι τὰ προοίμια, ἀλλ' ὥστε ἀσφαλεστέραν γίνεσθαι τῶν
 15 καταβαλλομένων τὴν φυλακὴν, ὥστε μὴ μάτην μηδὲ ἀπλῶς κροτήσαντας καὶ θορυβήσαντας οἴκαδε ἀπελθεῖν. Οὐ γὰρ μέλει μοι τῶν παρ' ἡμῶν ἐπαίνων, ἀλλὰ φροντίζω τῆς ὑμετέρας σωτηρίας. Οἱ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀγωνιζόμενοι τὸν ὑπὲρ τούτου μισθὸν τὸν ἔπαινον παρὰ τοῦ δήμου λαμβάνουσιν· ἡμεῖς
 20 δὲ οὐκ ἐπὶ τούτοις ἀπεδυσάμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τὸν παρὰ τοῦ Δεσπότη μισθὸν τὸν ἐπὶ τούτοις κείμενον λαβεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ συνεχῶς ὑμῖν ταῦτα παρακελευόμεθα, ὥστε πρὸς τὸ βάθος τῆς διανοίας ὑμῶν καταβῆναι τὰ λεγόμενα. Καθᾶπερ γὰρ τῶν φυτῶν ὅσαπερ ἂν πρὸς τὸ βάθος παραπέμψη τὰς ρίζας, ἄσειστα γίνεται
 25 ταῖς τῶν ἀνέμων προσβολαῖς· οὕτω καὶ τῶν νοημάτων ὅσῳπερ ἂν ἐν τῷ βᾶθει μένη τῆς διανοίας, οὐ ραδίως ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀνασπᾶται ἐπιβουλῆς.

Εἶπε γὰρ μοι, ἀγαπητέ, εἰ λιμῶ τὸν παῖδα τηκόμενον εἶδες, ἄρα ἂν ἠνέσχου περιδεῖν, ἀλλ' οὐχὶ πάντα ἂν ὑπέμεινας,

4. Α' Τιμ. 5,8.

5. Ματθ. 25,27.

πίστη καὶ εἶναι χειρότερος ἀπὸ τὸν ἄπιστο»⁴. Βλέπεις ποῦ χτύπησε ὁ Παῦλος ἐκείνους ποὺ ἀδιαφοροῦν γιὰ τοὺς συγγενεῖς τους; Καὶ πολὺ φυσικά· γιὰ αὐτὸς ποὺ ἀδιαφορεῖ γιὰ τοὺς συγγενεῖς του, λέγει, πῶς θὰ φροντίσει γιὰ τοὺς ξένους; Ξέρω ὅτι αὐτὰ σᾶς τὰ συμβούλευσα πολλές φορές, ἀλλὰ καὶ δὲ θὰ σταματήσω ποτὲ νὰ τὰ συμβουλεύω, ἂν καὶ βέβαια στὸ ἐξῆς εἶμαι ἀνεύθυνος γιὰ τὴν ἀδιαφορία τῶν ἄλλων. «Ἐπρεπε», λέγει, «νὰ καταθέσεις ἐσὺ τὰ χρήματά μου στοὺς τραπεζίτες»⁵ καὶ δὲ ζήτησε τίποτε περισσότερο. Ἐγὼ ὅμως καὶ τὰ χρήματα κατέθεσα καὶ δὲν ἔχω κανένα λόγο, ἀλλ' ὅμως ἂν καὶ εἶμαι βέβαια ἀνεύθυνος καὶ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν τιμωρία γι' αὐτά, σὰν νὰ εἶμαι ὑπεύθυνος γιὰ ποινὴ καὶ τιμωρία, ἔτσι φοβᾶμαι καὶ τρέμω γιὰ τὴ δική σας σωτηρία.

Κανεῖς λοιπὸν ἄς μὴν ἀκούει ἐπιπόλαια καὶ ἀδιάφορα τὰ πνευματικὰ λόγια. Γιατὶ δὲν κάνω χωρὶς λόγο καὶ μάταια μεγάλη τὴν εἰσαγωγή, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνεται ἀσφαλέστερη ἢ φύλαξη τῶν λεγομένων, ὥστε νὰ μὴν ἐπιστρέψετε στὸ σπίτι σας ἀφοῦ χειροκροτήσατε καὶ ἐπευφημήσατε στὰ χαμένα καὶ ἄσκοπα. Γιατὶ δὲν μὲ ἐνδιαφέρουν οἱ ἔπαινοί σας, ἀλλὰ φροντίζω γιὰ τὴ δική σας σωτηρία. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀγωνίζονται πάνω στὴ σκηνὴ παίρνουν τὸ μισθὸ τους γι' αὐτὸ τὸν ἔπαινο ἀπὸ τὸ λαό, ἐνῶ ἐμεῖς δὲν ἀγωνισθήκαμε γι' αὐτό, ἀλλὰ γιὰ νὰ λάβουμε τὸ μισθὸ ποὺ ἀπὸ τὸν Κύριο ἔχει ὀρισθεῖ γι' αὐτά. Γι' αὐτὸ καὶ συνεχῶς σᾶς παραγγέλλουμε αὐτά, ὥστε νὰ κατεβοῦν τὰ λεγόμενα στὸ βάθος τοῦ νοῦ σας. Γιατὶ ὅπως ἀκριβῶς στὰ φυτὰ, ὅσα ἀπ' αὐτὰ κατευθύνουν τὶς ρίζες τους σὲ βάθος γίνονται ἀκλόνητα στὶς ἐπιθέσεις τῶν ἀνέμων, ἔτσι καὶ μὲ τὰ νοήματα, ὅποιο μένει στὸ βάθος τοῦ νοῦ δὲν ξερριζῶνεται εὐκόλα ἀπὸ τὴν ἐπιβουλὴ τῶν περιστάσεων.

Γιατὶ πές μου, ἀγαπητέ, ἂν ἔβλεπες τὸ παιδί σου νὰ λειώνει ἀπὸ τὴν πείνα, ἄραγε θὰ ἀνεχόσουν νὰ τὸ παραβλέψεις, καὶ

ὥστε λῦσαι αὐτοῦ τὸν λιμόν; Εἴτα λιμῶ μὲν ἄρτου διαφθειρόμενον οὐκ ἂν περιεῖδες, λιμῶ δὲ θείας διδασκαλίας ἀπολλύμενον ἀνέχη περιορᾶν; Καὶ πῶς ἄξιος ἂν ἦς καλεῖσθαι πατήρ; Καὶ γὰρ οὗτος ὁ λιμὸς ἐκείνου χαλεπώτερος, ὅσω καὶ πρὸς μείζονα τε-
 5 λευτᾷ θάνατον, ὅθεν καὶ πλείονα ἐνταῦθα ποιεῖσθαι χρὴ τὴν σπουδὴν. «Ἐκτρέφετε γάρ», φησί, «τὰ τέκνα ὑμῶν ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου». Αὕτη καλλίστη πατέρων ἐπιμέλεια, αὕτη γνησία κηδεμονία γεγεννηκότων· οὕτω γάρ ἐγὼ ἐπιγινώσκω τῆς φύσεως τὴν συγγένειαν, ἔαν ἐν τοῖς πνευματικοῖς πλείονα
 10 ἐπιδείξωνται τὴν σπουδὴν.

Ἄλλᾳ τῶν μὲν προοιμίων ἀρκετὸς ὁ λόγος· ἀνάγκη δὲ λοιπὸν καταβαλεῖν καὶ τὸ χρέος· διὰ γάρ τοῦτο τὸν μακρὸν καὶ πολὺν τοῦτον ὑμῖν ἀπεμήκυνα λόγον, ἵνα μετὰ πάσης ὑποδέξεσθε τὸ καταβαλλόμενον φυλακῆς. Τί οὖν τὸ ὄφλημα, ὅπερ ἀνε-
 15 χωρήσαμεν ὀφείλοντες πρώην; ἢ καὶ τοῦτο τάχα ἐπιλέλησθε; Οὐκοῦν ἀνάγκη παρ' ἡμῶν ὑμᾶς ὑπομνησθῆναι, καὶ πρότερον ἀναγνῶναι τὸ γραμματεῖον, δι' οὗ καὶ τὴν προτέραν καταβολὴν ἐποιησάμεθα, καὶ τίνα ἦν τὰ καταβληθέντα εἰπεῖν, ἵνα ἴδωμεν ἐκ τῶν καταβληθέντων τὰ λειπόμενα. Τίνα οὖν ἐστὶ τὰ κατα-
 20 βληθέντα πρότερον; Εἶπον ἐκεῖ τίς ἦν ὁ τὸ βιβλίον γράψας τῶν Πράξεων, καὶ τίς ὁ πατήρ τοῦ λόγου τούτου· μᾶλλον δὲ οὐχ ὁ πατήρ τοῦ λόγου, ἀλλ' ὁ διάκονος· οὐ γάρ αὐτὸς ἔτεκε τὰ εἰρημένα, ἀλλ' αὐτὸς διηκόνησε τοῖς εἰρημένοις.

Εἶπον περὶ τῶν Πράξεων αὐτῶν, καὶ τί ποτε' οὖν βούλε-
 25 ται ἐνδείξασθαι τὸ τῶν Πράξεων ὄνομα· εἶπον καὶ περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων προσηγορίας. Ἀνάγκη λοιπὸν εἰπεῖν, τίνος ἕνεκεν οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐν τῇ Πεντηκοστῇ τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων ἀναγινώσκεσθαι ἐνομοθέτησαν. Τάχα γάρ μέμνησθε ὅτι καὶ

δὲ θὰ ὑπέμενες τὰ πάντα ὥστε νὰ θέσεις τέρμα στὴν πείνα του; Ὡστε, βλέποντάς το νὰ καταστρέφεται ἀπὸ ἔλλειψη τροφῆς δὲ θὰ τὸ παρέβλεπες, τώρα ὁμως πὺ καταστρέφεται ἀπὸ ἔλλειψη θείας διδασκαλίας ἀνέχεσαι νὰ τὸ παραβλέπεις; Καὶ πῶς θὰ ἦσουν ἄξιος νὰ ὀνομάζεις πατέρας; Γιατὶ πραγματικὰ αὐτὴ ἡ πείνα εἶναι πιὸ φοβερὴ ἀπὸ ἐκείνη, ἀφοῦ καταλήγει καὶ σὲ μεγαλύτερο θάνατο, καὶ γι' αὐτὸ πρέπει ἐδῶ νὰ φροντίζουμε περισσότερο. «Ἀνατρέφετε», λέγει, «τὰ παιδιά σας μὲ τὴν παιδεία καὶ τὴ νοθεσία τοῦ Κυρίου»⁶. Αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ καλὴ φροντίδα τῶν πατέρων, αὐτὴ εἶναι ἡ γνήσια κηδεμονία τῶν γονέων. Γιατὶ ἐγὼ ἔτσι καταλαβαίνω τὴ συγγένεια τῆς φύσης, ἂν στὰ πνευματικὰ δείξουν μεγαλύτερη φροντίδα.

Ἄλλὰ σὰν εἰσαγωγή εἶναι ἀρκετὰ αὐτὰ τὰ λόγια· εἶναι ὁμως ἀνάγκη στὴ συνέχεια νὰ πληρώσω καὶ τὸ χρέος. Καὶ γι' αὐτὸ σᾶς μίλησα μὲ τόσο πολλὰ λόγια, γιὰ νὰ δεχθεῖτε μὲ κάθε ἀσφάλεια τὴν πληρωμὴ. Ποιό λοιπὸν εἶναι τὸ χρέος πὺ σᾶς ὀφείλα μετὰ τὴν τελευταία ἀναχώρησή μου; Ἦ μήπως τὸ ἔχετε ξεχάσει καὶ αὐτό; Λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς τὸ θυμίσω ἐγὼ, καὶ πρῶτα νὰ διαβάσω τὸ συμβόλαιο, μὲ τὸ ὁποῖο ἔκανα καὶ τὴν προηγούμενη πληρωμὴ, καὶ νὰ πῶ ποιὰ πληρώθηκαν, γιὰ νὰ δοῦμε τὰ ὑπόλοιπα ἀπ' αὐτὰ πὺ πληρώθηκαν. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὐτὰ πὺ πληρώθηκαν σὲ προηγούμενες ὀμιλίες; Εἶπα ἐκεῖ ποιὸς ἦταν ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων καὶ ποιὸς ὁ πατέρας τοῦ λόγου αὐτοῦ· ἦ καλύτερα, ὄχι ὁ πατέρας τοῦ λόγου, ἀλλὰ ὁ ὑπηρέτης, γιατί αὐτὸς δὲ γέννησε ὅσα λέχθηκαν, ἀλλὰ τὰ ὑπηρέτησε.

Εἶπα γιὰ τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων καὶ τί τέλος πάντων θέλει νὰ φανερώσει τὸ ὄνομα τῶν Πράξεων· εἶπα καὶ γιὰ τὸ ὄνομα τῶν ἀποστόλων. Εἶναι ἀνάγκη νὰ πῶ στὴ συνέχεια γιὰ ποιὸ λόγο οἱ Πατέρες μας καθόρισαν νὰ διαβάζεται τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τὴν περίοδο τῆς Πεντηκοστῆς. Γιατὶ ἴσως θυμᾶστε

τοῦτο τότε ὑπεσχόμεθα ἐρεῖν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τοὺς καιροὺς ἡμῖν τούτους παρετήρησαν οἱ Πατέρες, ἀλλὰ μετὰ τινος λόγου σοφοῦ πεποιήκασιν τοῦτο· οὐχ ἵνα ὑπὸ ἀνάγκην καιρῶν τὴν ἐλευθερίαν ἡμῖν ὑποβάλωσιν, ἀλλ' ἵνα τῇ τῶν ἀσθενεστέ-
 5 ρων πτωχείᾳ συγκαταβάντες, ἐπὶ τὸν πλοῦτον τῆς γνώσεως αὐ-
 τοὺς ἀναγάγουσι. Καὶ ὅτι διὰ τοῦτο παρατηροῦσι καιροὺς, οὐχ ἑαυτοὺς τῇ ἀνάγκῃ τῆς παρατηρήσεως ὑποβάλλοντες, ἀλλὰ τοῖς ἀσθενεστέροις συγκατιέναι σπουδάζοντες, ἄκουσον τί φησιν ὁ
 Παῦλος· «ἡμέρας παρατηρεῖτε καὶ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυ-
 10 τούς; Φοβοῦμαι μὴ πως εἰκῆ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς».

Σὺ δὲ οὐ παρατηρεῖς ἡμέρας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς; Τί οὖν; εἰ ἴδωμεν τὸν κωλύοντα παρατηρεῖν ἡμέρας καὶ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς παρατηροῦντα ταῦτα, τί ἐροῦμεν, εἶπέ μοι; ὅτι μάχεται ἑαυτῷ καὶ φιλονεικεῖ; Μὴ γένοιτο! ἀλλ' ὅτι τῶν
 15 παρατηρούντων τοὺς καιροὺς τὴν ἀσθένειαν ἀνελεῖν βουλόμενος συγκαταβαίνει διὰ τῆς παρατηρήσεως πρὸς ἐκείνους. Οὕτω καὶ ἰατροὶ ποιοῦσι, τῶν σιτίων τῶν διδομένων τοῖς νοσοῦσιν ἀπογεύονται πρότερον, οὐκ αὐτοὶ δεόμενοι τῶν σιτίων, ἀλλὰ τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν διορθῶσαι σπουδάζοντες. Οὕτω καὶ ὁ Παῦ-
 20 λος ἐποίησεν· οὐδὲν δεόμενος τῆς παρατηρήσεως τῶν καιρῶν, τοὺς καιροὺς ἐτήρησεν, ἵνα τοὺς παρατηροῦντας ἀπαλλάξῃ τῆς ἀσθενείας τῆς κατὰ τὴν παρατήρησιν. Καὶ ποῦ παρετήρησε καιροὺς ὁ Παῦλος; Προσέχετε μετὰ ἀκριβείας, παρακαλῶ. «Τῇ δὲ ἐπιούσῃ», φησί, «κατεπλεύσαμεν εἰς Μίλητον. Κεκρίκει γὰρ ὁ
 25 Παῦλος παραπλεῦσαι τὴν Ἐφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Ἐσπευδε γάρ, εἰ δυνατὸν ἦν αὐτῷ, τὴν

ὅτι ὑποσχέθηκα τότε νὰ σᾶς πῶ καὶ αὐτό. Γιατὶ οἱ Πατέρες δὲ μᾶς ξεχώρισαν τυχαῖα καὶ ἄσκοπα τοὺς καιροὺς αὐτούς, ἀλλὰ τὸ ἔκαμαν αὐτὸ μὲ κάποιο σοφὸ λόγo. Ὅχι γιὰ νὰ θέσουν τὴν ἐλευθερία μας κάτω ἀπὸ τὸν ἐξαναγκασμὸ τῶν καιρῶν, ἀλλὰ, συγκαταβαίνοντας πρὸς τὴ φτώχεια τῶν πνευματικῶν ἀσθενέστερων ἀδελφῶν, νὰ τοὺς ὀδηγήσουν στὸν πλοῦτο τῆς γνώσης. Καὶ ὅτι γι' αὐτὸ διακρίνουν τοὺς καιροὺς, ὄχι γιατί θέτουν τὸν ἑαυτὸ τους κάτω ἀπὸ τὸν ἐξαναγκασμὸ τῆς διάκρισης τῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ θέλοντας νὰ δείξουν συγκατάβαση πρὸς τοὺς ἀσθενέστερους ἀδελφούς, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «φυλάγετε κάποιες ἡμέρες καὶ μῆνες καὶ ἐποχὲς καὶ χρόνια; Φοβᾶμαι μήπως μάταια κόπιασα γιὰ σᾶς»⁷.

Ἐσὺ ὅμως δὲ φυλάγεις ἡμέρες καὶ ἐποχὲς καὶ χρόνια; Τί λοιπόν; Ἄν δοῦμε αὐτὸν ποὺ μᾶς ἐμποδίζει νὰ διακρίνουμε ἡμέρες καὶ μῆνες καὶ ἐποχὲς καὶ χρόνια νὰ δίνει ξεχωριστὴ σημασία σ' αὐτά, πές μου, τί θὰ ποῦμε; Ὅτι συγκρούεται καὶ ἀντιδικεῖ μὲ τὸν ἑαυτὸ του; Μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη! Ἄλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ ἐξαλείψει τὴν ἀδυναμία ἐκείνων ποὺ διακρίνουν τοὺς καιροὺς, συγκαταβαίνει πρὸς αὐτούς μὲ τὴ διάκριση. Ἔτσι κάνουν καὶ οἱ ἰατροί, γεύονται προηγουμένως τὰ φαγητὰ ποὺ δίνονται στοὺς ἀρρώστους, ὄχι γιατί αὐτοὶ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ φαγητὰ, ἀλλὰ γιατί προσπαθοῦν νὰ θεραπεύσουν τὴν ἀρρώστια ἐκείνων. Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ Παῦλος. Ἄν καὶ δὲν εἶχε καθόλου ἀνάγκη ἀπὸ τὴ διάκριση τῶν καιρῶν, φύλαξε τὴ διάκριση τῶν καιρῶν, γιὰ ν' ἀπαλλάξει ὅσους διακρίνουν αὐτούς ἀπὸ τὴν ἀσθένεια τῆς διάκρισης αὐτῆς. Καὶ ποῦ ἔκαμε διάκριση καιρῶν ὁ Παῦλος; Συγκεντρώστε ὅλη σας τὴν προσοχή, παρακαλῶ. «Τὴν ἐπόμενη ἡμέρα», λέγει, «φθάσαμε στὴ Μίλητο. Γιατὶ ὁ Παῦλος εἶχε ἀποφασίσει νὰ παρακάμψει τὴν Ἔφεσο, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ καὶ χρονοτριβῆσει στὴν Ἀσία. Γιατὶ βιαζόταν νὰ εἶναι στὰ Ἱεροσόλυμα, ἂν τοῦ ἦταν δυνατὸ, τὴν ἡμέρα τῆς

ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα». Εἶδες πῶς ὁ λέγων, «ἡμέρας μὴ παρατηρεῖσθε καὶ μῆνας καὶ καιρούς», τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς παρετήρει;

Καὶ οὐ μόνον ἡμέραν παρετήρει, ἀλλὰ καὶ τόπον· οὐ γὰρ
 5 μόνον τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἔσπευδε ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ
 ἐν Ἱεροσολύμοις αὐτὴν ἐπιτελέσαι. Τί τοῦτο ποιεῖς, ὦ μακάριε
 Παῦλε; Τὰ Ἱεροσόλυμα κατελύθη, ἠρημώθη τὰ Ἅγια τῶν
 ἁγίων, τῇ τοῦ Θεοῦ ψήφῳ, ἡ πολιτεία ἢ προτέρα ἐλύθη. Σὺ
 πρὸς Γαλάτας βοᾷς λέγων· «οἱ ἐν νόμῳ δικαιοῦσθαι προσδο-
 10 κῶντες, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε»· καὶ τί πάλιν ἡμᾶς πρὸς τὴν
 δουλείαν ἄγεις τοῦ νόμου; Οὐκ ἔστι μικρὸν τὸ κινούμενον, μα-
 θεῖν εἰ μάχεται ἑαυτῷ ὁ Παῦλος. Οὐδὲ γὰρ ἡμέρας μόνον παρα-
 τηρεῖ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ καὶ ἄλλα φυλάττει νομικὰ παραγγέλματα,
 καὶ βοᾷ λέγων τοῖς Γαλάταις· «ἰδοὺ ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι
 15 ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει».

Οὗτος τοίνυν ὁ Παῦλος, ὁ λέγων ὅτι «ἐὰν περιτέμνησθε,
 Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει», φαίνεται ὁ Παῦλος ἐν Λύστροις
 τινὰ νεανίαν, υἱὸν Ἰουδαίας γυναικὸς πιστῆς, πατρὸς δὲ Ἑλλη-
 νος, περιέτεμεν αὐτόν· οὐκ ἐβούλετο γὰρ ἀκρόβυστον πέμπειν
 20 διδάσκαλον. Τί τοῦτο ποιεῖς, ὦ μακάριε Παῦλε; ἀναιρεῖς τῷ
 λόγῳ τὴν περιτομὴν, καὶ βεβαιοῖς τῷ ἔργῳ πάλιν; Οὐ βεβαιῶ,
 φησὶν, ἀλλ' ἀναιρῶ διὰ τῶν ἔργων. Καὶ γὰρ υἱὸς γυναικὸς ἦν
 Ἰουδαίας πιστῆς ὁ Τιμόθεος, πατρὸς δὲ Ἑλληνοῦ, ἀκροβύστου
 δὲ γένους. Ἐπεὶ οὖν ἐμελλεν αὐτόν ὁ Παῦλος προπέμπειν τοῖς
 25 Ἰουδαίοις διδάσκαλον, οὐκ ἐβούλετο δὲ ἀκρόβυστον πέμψαι, ἵνα
 μὴ εὐθέως ἀπὸ τῶν προοιμιῶν ἀποκλείσῃ τὰς θύρας τῷ λόγῳ.
 Προοδοποιῶν τοίνυν τῇ ἀναιρέσει τῆς περιτομῆς, καὶ ἀνοίγων

8. Πράξ. 20,15. 16.

9. Γαλ. 5,4.

10. Γαλ. 5,2.

11. Βλ. Πράξ. 16,1-3.

Πεντηκοστῆς»⁸. Είδες πῶς ἐκεῖνος πού ἔλεγε, «μὴ διακρίνετε ἡμέρες καὶ μῆνες καὶ ἐποχές», ἔδινε ξεχωριστὴ σημασία στὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς;

4. Καὶ ὄχι μόνο τὴν ἡμέρα ξεχώριζε, ἀλλὰ καὶ τὸν τόπο. Γιατὶ ὄχι μόνο τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς βιαζόταν νὰ ἐορτάσει, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν ἐορτάσει στὰ Ἱεροσόλυμα. Γιατὶ τὸ κάνεις αὐτό, μακάριε Παῦλε; Τὰ Ἱεροσόλυμα καταργήθηκαν, ἐρημώθηκαν τὰ Ἱεῖα τῶν ἀγίων μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ, καταργήθηκε ὁ προηγούμενος τρόπος ζωῆς. Ἐσὺ φωνάζεις πρὸς τοὺς Γαλάτες λέγοντας, «ὄσοι περιμένετε νὰ βρεῖτε τὴ σωτηρία στὸ νόμο ξεπέσατε ἀπὸ τὴ χάρη»⁹, καὶ γιατί πάλι μᾶς ὀδηγεῖς στὴ δουλεία τοῦ νόμου; Δὲν εἶναι μικρὸ τὸ ζητούμενο, νὰ μάθουμε δηλαδή ἂν ὁ Παῦλος συγκρούεται μὲ τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ ὁ Παῦλος δὲν διακρίνει μόνο ἡμέρες, ἀλλὰ τηρεῖ καὶ ἄλλα παραγγέλματα τοῦ νόμου καὶ φωνάζει στοὺς Γαλάτες λέγοντας: «νᾶ, ἐγὼ ὁ Παῦλος σᾶς λέγω πῶς, ἂν περιτέμνεστε, ὁ Χριστὸς δὲ θὰ σᾶς ὠφελήσει σὲ τίποτε»¹⁰.

Ὁ ἴδιος λοιπὸν ὁ Παῦλος πού λέγει, «ἂν περιτέμνεστε, ὁ Χριστὸς δὲ θὰ σᾶς ὠφελήσει σὲ τίποτε», παρουσιάζεται νὰ περιτέμνει ὁ ἴδιος τὸν Τιμόθεο. Γιατὶ, ὅταν βρῆκε, λέγει, ὁ Παῦλος στὰ Λύστρα κάποιον νέο, ἀπὸ μητέρα Ἰουδαία πού εἶχε πιστέψει καὶ ἀπὸ πατέρα Ἑλληνα, τὸν περιέτεμε, γιατί δὲν ἤθελε νὰ τὸν στείλει ἀπερίτμητο δάσκαλο¹¹. Γιατὶ τὸ κάνεις αὐτό, μακάριε Παῦλε; Καταργεῖς μὲ τὸ λόγο τὴν περιτομὴ καὶ τὴν ἐπιβεβαιώνεις πάλι μὲ τὴν πράξη; Δὲν τὴν ἐπιβεβαιώνω, λέγει, ἀλλὰ τὴν καταργῶ μὲ τὰ ἔργα. Γιατὶ ὁ Τιμόθεος καταγόταν ἀπὸ μητέρα Ἰουδαία, πού εἶχε πιστέψει, καὶ ἀπὸ πατέρα Ἑλληνα, πού ἦταν ἀπὸ ἀπερίτμητο γένος. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ τὸν στείλει ὁ Παῦλος δάσκαλο στοὺς Ἰουδαίους, δὲν ἤθελε νὰ τὸν στείλει ἀπερίτμητο, γιὰ νὰ μὴν κλείσει ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τίς πόρτες στὸ κήρυγμα. Προετοιμάζοντας λοιπὸν τὸ ἔδα-

ὁδὸν τῆ διδασκαλίᾳ τοῦ Τιμοθέου, περιέθηκεν αὐτῷ περιτομήν, ἵνα ἀνέλη περιτομήν. Διὰ τοῦτό φησιν, «ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος»· οὐχ ἵνα Ἰουδαῖος γένηται, τοῦτο εἶρηκεν ὁ Παῦλος, ἀλλ' ἵνα τοὺς μένοντας Ἰουδαίους πείσῃ μηκέτι εἶναι Ἰου-
5 δαίους· διὰ τοῦτο καὶ τοῦτον περιέτεμεν, ἵνα ἀνέλη τὴν περιτομήν.

Τῆ περιτομῇ τοίνυν κατὰ τῆς περιτομῆς ἐχρήσατο. Ἔλαβε γὰρ περιτομήν καὶ ὁ Τιμόθεος, ἵνα ἐλθὼν κατὰ μικρὸν ἐξελεύκη ταύτης αὐτοὺς τῆς παρατηρήσεως. Εἶδες τίνας ἔνεκεν καὶ
10 Πεντηκοστὴν καὶ περιτομήν ἐτήρησεν ὁ Παῦλος; Βούλεσθε καὶ ἄλλα ὑμῖν ἀποδείξω νόμιμα τηροῦντα αὐτόν; Προσέχετε ἀκριβῶς. Ἀνῆλθέ ποτε εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἰδόντες αὐτόν οἱ ἀποστολοὶ ἔλεγον αὐτῷ· «θεωρεῖς, ἀδελφὲ Παῦλε, πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν συνεληλυθότων, καὶ οὗτοι πάντες κατήχην-
15 ται περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ νόμου διδάσκεις. Τί οὖν; Ποίησον ὃ σοι λέγομεν. Εἰσὶ παρ' ἡμῖν ἄνδρες εὐχὴν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς· τούτους λαβὼν ἀγνίσθητι σὺν αὐτοῖς, καὶ ξύρησαι τὴν κεφαλὴν μετ' αὐτῶν, ἵνα ἔργῳ πιστωθῶσιν, ὅτι ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ οὐδὲν ἔστιν, ἀλλὰ τηρεῖς καὶ αὐτὸς τὸν νόμον τοῦ
20 Μωϋσέως».

Εἶδετε συγκατάβασιν θαυμασίαν; Καιροὺς παρατηρεῖ, ἵνα ἀνέλη καιρῶν παρατήρησιν· περιτομήν περιτίθησιν, ἵνα παύσῃ περιτομήν· θυσίαν προσάγει, ἵνα καθέλῃ τὴν παρατήρησιν τῶν θυσιῶν. Καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ταῦτα ἐποίει, ἄκουσον αὐτοῦ λέγον-
25 τος· «ἐγενόμην τοῖς ὑπὸ νόμον, ὡς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσω, καὶ ἐλεύθερος ὦν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἑμαυτὸν

12. Α' Κορ. 9,20.

13. Πράξ. 21,20-24.

14. Α' Κορ. 9,20. 19.

φος για τὴν κατάργηση τῆς περιτομῆς καὶ ἀνοίγοντας τὸ δρόμο στὴ διδασκαλία τοῦ Τιμοθέου, τὸν περιέτεμε, γιὰ νὰ καταργήσει τὴν περιτομή. Γι' αὐτὸ λέγει, «ἔγινα στοὺς Ἰουδαίους σὰν Ἰουδαῖος»¹². Ὁχι γιὰ νὰ γίνει Ἰουδαῖος, εἶπε αὐτὸ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ γιὰ νὰ πείσει ἐκείνους ποὺ παρέμεναν Ἰουδαῖοι νὰ μὴ συμπεριφέρονται πιά σὰν Ἰουδαῖοι. Γι' αὐτὸ περιέτεμε τὸν Τιμόθεο, γιὰ νὰ καταργήσει τὴν περιτομή.

Τὴν περιτομὴ λοιπὸν χρησιμοποίησε ἐναντίον τῆς περιτομῆς. Γιατὶ καὶ ὁ Τιμόθεος δέχθηκε τὴν περιτομή, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ γίνει δεκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ εἰσχωρώντας σ' αὐτοὺς νὰ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπ' αὐτὴ τὴ διάκριση. Εἶδες γιὰ ποιὸ λόγο ὁ Παῦλος τήρησε καὶ τὴν Πεντηκοστή καὶ τὴν περιτομή; Θέλετε νὰ σᾶς δείξω ὅτι τηρεῖ καὶ ἄλλες ἐντολὲς τοῦ νόμου; Προσέχετε καλά. Ἀνέβηκε κάποτε στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ὅταν τὸν εἶδαν οἱ ἀπόστολοι τοῦ ἔλεγαν· «βλέπεις, ἀδελφέ Παῦλε, πόσες χιλιάδες Ἰουδαῖοι ὑπάρχουν ποὺ ἔγιναν Χριστιανοί, καὶ ὅλοι αὐτοὶ πληροφορήθηκαν γιὰ σένα ὅτι διδάσκεις τὴν ἀποστασία ἀπὸ τὸ Μωυσῆ. Τί λοιπὸν; Κάνε αὐτὸ ποὺ σοῦ λέμε. Ὑπάρχουν μεταξύ μας ἄνδρες ποὺ ἔχουν κάνει τάξιμο στὸν ἑαυτό τους. Πάρε τους μαζί σου, κάνε τὶς τελετὲς τοῦ καθαρισμοῦ μαζί τους καὶ ξύρισε τὸ κεφάλι σου μαζί μ' αὐτούς, γιὰ νὰ πιστέψουν μὲ ἔργο ὅτι ἀπ' ὅσα ἔχουν πληροφορηθεῖ γιὰ σένα τίποτε δὲ στέκει, ἀλλ' ὅτι καὶ σὺ τηρεῖς τὸ νόμο τοῦ Μωϋσῆ»¹³.

Εἶδατε θαυμάσια συγκατάβαση; Διακρίνει καιροὺς γιὰ νὰ καταργήσει τὴ διάκριση τῶν καιρῶν. Κάνει περιτομή, γιὰ νὰ σταματήσει τὴν περιτομή. Προσφέρει θυσία, γιὰ νὰ καταργήσει τὴν τήρηση τῶν θυσιῶν. Καὶ ὅτι γι' αὐτὸ τὰ ἔκανε αὐτά, ἄκουσε τὸν ἴδιο ποὺ λέγει· «σ' ἐκείνους ποὺ ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ νόμου συμπεριφέρθηκα καὶ ἐγὼ σὰν νὰ ἤμουν κάτω ἀπὸ τὸ νόμο, γιὰ νὰ τοὺς κερδίσω, καὶ μολονότι εἶμαι ἐλεύθερος ἀπ' ὅλους ἔκαμα τὸν ἑαυτό μου δοῦλο σὲ ὅλους»¹⁴.

έδούλωσα». Ἐποίει δὲ ταῦτα ὁ Παῦλος μιμούμενος τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην. Καθάπερ γὰρ αὐτὸς «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ ἐλεύθερος ὢν δούλος γέγονεν»· οὕτω 5 καὶ οὗτος ἐλεύθερος ὢν ἐκ πάντων πᾶσιν ἑαυτὸν ἐδούλωσεν, ὥστε πάντας κερδαῖναι. Δούλος ἐγένετο τὴν φύσιν τὴν ὑμετέραν ἀναλαβὼν ὁ Δεσπότης, ἵνα τοὺς δούλους ἐλευθέρους ποιήσῃ· «ἔκλινεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη», ἵνα τοὺς κάτω μένοντας ἀναγάγῃ εἰς οὐρανόν. «Ἐκλινεν οὐρανοὺς»· οὐκ εἶπε· 'κατέλιπεν 10 οὐρανοὺς', καὶ κατέβη, ἀλλ' «ἔκλινεν», εὐκολωτέραν σοι τὴν ἄνοδον ποιῶν τὴν εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Τοῦτον καὶ ὁ Παῦλος ἐμιμήσατο κατὰ δύναμιν, διὸ καὶ ἔλεγε· «μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ ἐγὼ Χριστοῦ».

Καὶ πῶς σύ, ὦ μακάριε Παῦλε, τοῦ Χριστοῦ ἐγένου μιμη- 15 τής; Πῶς; Ἐπειδὴ οὐδαμοῦ ζητῶ τὸ ἑμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ὅπως σωθῶσι, καὶ ἐλεύθερος ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἑμαυτὸν ἐδούλωσα. Οὐδὲν τοίνυν ταύτης τῆς δουλείας βέλτιον, ἐλευθερίας γὰρ ἑτέροις αἰτία γίνεται. Ἄλιεὺς ἦν πνευματικὸς ὁ Παῦλος· «ποιήσω γὰρ ὑμᾶς», φησὶν, «ἄλιεῖς ἀνθρώ- 20 πων»· διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα ἐποίει. Καὶ γὰρ καὶ οἱ ἄλιεῖς, ἐπειδὴν ἴδωσι τὸν ἰχθὺν καταπιόντα τὸ ἄγκιστρον, οὐκ εὐθέως ἀνθέλκουσιν, ἀλλ' ἐνδιδόντες μέχρι πολλοῦ διαστήματος ἀκολουθοῦσιν ἀναμένοντες ἐμπαγῆναι τὸ ἄγκιστρον καλῶς, ἵνα οὕτω μετὰ ἀσφαλείας τὴν θήραν ἐλκύσωσιν.

25 Οὕτω καὶ οἱ ἀπόστολοι τότε ἐποίουν· ἐνέβαλλον τὸ ἄγκιστρον τῆς διδασκαλίας τοῦ λόγου ψυχῇ τῇ ἰουδαϊκῇ, οἱ δὲ ἀνθεῖλκον εἰκῇ, καὶ κατέσχον εἰς περιτομὴν ἑαυτοὺς ἄγοντες, εἰς ἑορτάς, εἰς καιρῶν παρατήρησιν, εἰς θυσίας, εἰς τὸ ζυρᾶσθαι καὶ

15. Φίλιπ. 2,6-7.

16. Ψαλμ. 17,10.

17. Α' Κορ. 11,1.

18. Α' Κορ. 10,33.

19. Ματθ. 4,19.

Καὶ τὰ ἔκαμνε αὐτὰ ὁ Παῦλος μιμούμενος τὸν Κύριό του. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς αὐτός, «ἂν καὶ ἦταν Θεός, δὲ θεώρησε τὴν ἰσότητά του μὲ τὸ Θεὸ ἀποτέλεσμα ἀρπαγῆς, ἀλλὰ ἀπαρνήθηκε τὸν ἑαυτό του, πῆρε μορφὴ δούλου καὶ παρ' ὄλο πού ἦταν ἐλεύθερος ἔγινε δοῦλος»¹⁵, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος· μολονότι ἦταν ἐλεύθερος ἀπ' ὄλους, ἔκαμε τὸν ἑαυτό του δοῦλο σὲ ὄλους, γιὰ νὰ τοὺς κερδίσει ὄλους. Δοῦλος ἔγινε ὁ Κύριος παίρνοντας τὴ δική μας φύση, γιὰ νὰ ἐλευθερώσει τοὺς δούλους. «Χαμήλωσε τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατέβηκε στὴ γῆ»¹⁶, γιὰ νὰ ἀνεβάσει στὸν οὐρανὸ τοὺς ἀνθρώπους πού μένουν στὴ γῆ. «Χαμήλωσε τοὺς οὐρανοὺς». Δὲν εἶπε, 'ἄφησε τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατέβηκε', ἀλλὰ «χαμήλωσε», γιὰ νὰ κάνει πιὸ εὐκόλη σὲ σένα τὴν ἄνοδο στοὺς οὐρανοὺς. Αὐτὸν μιμήθηκε καὶ ὁ Παῦλος ὅσο μποροῦσε, γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «μιμητές μου γίνεστε, ὅπως εἶμαι καὶ ἐγὼ μιμητῆς τοῦ Χριστοῦ»¹⁷.

Καὶ πῶς ἐσύ, μακάριε Παῦλε, ἔγινες μιμητῆς τοῦ Χριστοῦ; Πῶς; Ἐπειδὴ δὲ ζητῶ πουθενὰ τὸ δικό μου συμφέρον, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν γιὰ νὰ σωθοῦν¹⁸· καὶ μολονότι ἡμουν ἐλεύθερος ἀπ' ὄλους ἔκαμα τὸν ἑαυτό μου δοῦλο σὲ ὄλους. Τίποτε λοιπὸν δὲν εἶναι καλύτερο ἀπ' αὐτὴ τὴ δουλειά, γιατί γίνεται αἰτία ἐλευθερίας σὲ ἄλλους. Ἦταν πνευματικὸς ψαρὰς ὁ Παῦλος –γιατί λέγει, «θὰ σᾶς κάνω ψαράδες ἀνθρώπων»¹⁹– καὶ γι' αὐτὸ τὰ ἔκαμνε αὐτά. Γιατί πραγματικὰ καὶ οἱ ψαράδες ὅταν δοῦν ὅτι τὸ ψάρι κατάπιε τὸ ἀγκίστρι δὲν τὸ τραβοῦν ἀμέσως, ἀλλὰ χαλαρώνουν τὸ ἀγκίστρι καὶ τὸ ἀκολουθοῦν γιὰ μεγάλο διάστημα, περιμένοντας νὰ καρφωθεῖ καλά, ὥστε νὰ τραβήξουν ἔτσι μὲ ἀσφάλεια τὸ ψάρι.

Ἔτσι ἔκαμναν καὶ οἱ ἀπόστολοι τότε. Ἦφηναν νὰ πέσει τὸ ἀγκρίστρι τῆς διδασκαλίας τοῦ λόγου στὴν ψυχὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ αὐτοὶ μάταια ἀντιστέκονταν καὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ τηροῦν τὴν περιτομή, τὶς ἐορτές, τὴ διάκριση τῶν καιρῶν, τὶς

ἕτερα τοιαῦτα ποιεῖν· οἱ δὲ ἀπόστολοι πανταχοῦ ἠκολούθουν αὐ-
 τοῖς, καὶ οὐκ ἀνθεῖλκον· ὥστε κἂν περιτομὴν ζητῆς, φησὶν, οὐκ
 ἀντιτείνω, ἀλλ' ἔπομαι· κἂν θυσίαν αἰτῆς, θύω, κἂν ξυρᾶσθαι
 βουληθῆς ἐμὲ τὸν ἀποστάντα τῆς σῆς πολιτείας, πάρειμι, καὶ
 5 ποιῶ τὸ κελεύόμενον· κἂν Πεντηκοστὴν κελεύῃς παρατηρῆσαι
 με, οὐδὲ ἐνταῦθα φιλονεικῶ· ἀλλ' ὅπουπερ ἂν περιάγῃς, ἀκο-
 λουθῶ καὶ ἐνδίδωμι, ἐμπαγῆναί σοι ἀναμένων τοῦ λόγου τὸ ἄγ-
 κιστρον, ὥστε δυνηθῆναι μετὰ ἀσφαλείας ἅπαν ὑμῶν ἐξελκύσαι
 τὸ ἔθνος τῆς παλαιᾶς λατρείας καὶ πολιτείας. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ
 10 ἀπὸ Ἐφέσου εἰς Ἱεροσόλυμα ἦλθον.

Ὅρᾳς πόσον παρηκολούθησεν ὁ Παῦλος τῇ ἀλείᾳ τῶν
 ἰχθύων ἐνδιδούς τῷ λόγῳ; ὁρᾳς ὅτι ἡ παρατήρησις τῶν καιρῶν
 καὶ ἡ συγκατάβασις τῆς περιτομῆς καὶ ἡ κοινωνία τῶν θυσιῶν
 διὰ τοῦτο ἐγένετο, οὐχ ἵνα αὐτοὶ πρὸς τὴν παλαιὰν ἐπανέλθωσι
 15 πολιτείαν, ἀλλ' ἵνα ἐκείνους τοῖς τύποις παρακαθημένους πρὸς
 τὴν ἀλήθειαν ἐπαναγάγωσιν; Ὁ γὰρ ἐν ὕψει καθήμενος, εἴαν δια-
 παντὸς ἐπὶ τοῦ ὕψους μένη, οὐδέποτε δυνησεται τὸν κάτω κεί-
 μενον ἀναγαγεῖν, ἀλλὰ δεῖ πρότερον ἐκεῖνον ταπεινωθῆναι, καὶ
 τότε τοῦτον ὑψωθῆναι. Διὰ τοῦτο κατέβησαν οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ
 20 τοῦ ὕψους τῆς πολιτείας τῆς εὐαγγελικῆς, ἵνα ἀπὸ τῆς ταπεινό-
 τητος τῆς πολιτείας τῆς ἰουδαϊκῆς ἀναγάγωσιν εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖ-
 νο τοῦς Ἰουδαίους.

5. Ἄλλ' ὅτι μὲν ἡ τῶν καιρῶν παρατήρησις καὶ τὰ λοιπὰ πάν-
 τα χρησίμως καὶ συμφερόντως ἐγίνοντο, ἀπὸ τούτων δῆλον·
 25 ἴδωμεν δὲ λοιπὸν τίνας ἔνεκεν τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν
 ἀποστόλων ἐν τῷ καιρῷ τῆς Πεντηκοστῆς ἀναγινώσκεται. Διὰ
 γὰρ τοῦτο ταῦτα πάντα ἐκινήσαμεν, ἵν', ὅταν ἴδητε καιρῶν πα-

θυσίες, τὸ νὰ ξυρίζουν τὸ κεφάλι τους καὶ νὰ κάμνουν ἄλλα παρόμοια. Οἱ ἀπόστολοι ὁμως παντοῦ τοὺς ἀκολουθοῦσαν καὶ δὲν τοὺς ἀντιστέκονταν. Ὡστε καὶ ἂν ζητᾶς περιτομή, λέγει, δὲν ἀντιλέγω, ἀλλ' ἀκολουθῶ· καὶ ἂν ζητᾶς θυσία, θυσιάζω, καὶ ἂν θελήσεις νὰ ξυρίσω τὸ κεφάλι ἐγὼ πού ἀποστάτησα ἀπὸ τὸ δικό σου τρόπο ζωῆς, εἶμαι παρὼν καὶ ἐκτελῶ τὴν ἐντολή· καὶ ἂν μὲ προστάξεις νὰ δώσω ἰδιαίτερη σημασία στὴν Πεντηκοστή, οὔτε καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ ἀντιδικῶ· ἀλλ' ὅπου ἂν μὲ πᾶς, ἀκολουθῶ καὶ ὑποχωρῶ περιμένοντας νὰ καρφωθεῖ σὲ σένα τὸ ἀγκρίστρι τοῦ λόγου, ὥστε νὰ μπορέσω μὲ ἀσφάλεια νὰ ἀποσπάσω ὀλόκληρο τὸ ἔθνος σας ἀπὸ τὴν παλαιὰ λατρεία καὶ τὸν παλαιὸ τρόπο ζωῆς. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἦρθα καὶ ἀπὸ τὴν Ἔφεσο στὰ Ἱεροσόλυμα.

Βλέπεις πόσο ἀκολούθησε ὁ Παῦλος τὸν τρόπο τοῦ ψαρεύματος τῶν ψαριῶν ὑποχωρώντας μὲ τὸ λόγο; Βλέπεις πὼς ἡ διάκριση τῶν καιρῶν καὶ ἡ συγκατάβαση τῆς περιτομῆς καὶ ἡ συμμετοχὴ στὴ θυσία γίνονταν γι' αὐτό, ὄχι γιὰ νὰ ἐπιστρέψουν αὐτοὶ στὸν παλαιὸ τρόπο ζωῆς, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐπαναφέρουν στὴν ἀλήθεια ἐκείνους πού ἔμεναν ἀφοσιωμένοι στοὺς τύπους; Γιατὶ αὐτὸς πού κάθεται στὰ ὕψη, ἂν διαρκῶς μένει στὰ ὕψη, δὲ θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ ἀνεβάσει ψηλὰ ἐκεῖνον πού βρίσκεται κάτω, ἀλλὰ πρέπει πρῶτα νὰ ταπεινωθεῖ αὐτὸς καὶ ὕστερα νὰ ὑψωθεῖ ἐκεῖνος. Γι' αὐτὸ κατέβηκαν οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς εὐαγγελικῆς ζωῆς, γιὰ νὰ ἀνεβάσουν τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τὴν ταπεινότητα τῆς ἰουδαϊκῆς ζωῆς σ' ἐκεῖνο τὸ ὕψος.

5. Ἄλλ' ὅτι ἡ διάκριση τῶν καιρῶν καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα γίνονταν γιὰ τὴν ὠφέλεια καὶ τὸ συμφέρον τῶν Ἰουδαίων εἶναι φανερὸ ἀπ' αὐτὰ. Ἄς δοῦμε ὁμως στὴ συνέχεια γιὰ ποιὸ λόγο τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων διαβάζεται στὴν περίοδο τῆς Πεντηκοστῆς. Γιατὶ γι' αὐτὸ τὰ ἀνακινήσαμε ὅλα αὐτὰ, γιὰ νὰ μὴ νομίσετε πὼς οἱ ἀπόστολοι ἔπασχαν ἀπὸ τὸν ἰουδαϊ-

ρατήρησιν ἐγκειμένην, μὴ νομίσητε πολιτείαν νοσεῖν Ἰουδαϊκὴν τοὺς ἀποστόλους. Ἀλλὰ προσέχετε μετὰ ἀκριβείας, παρακαλῶ· οὐ γὰρ μικρὸν ἐστὶ ζήτημα τὸ μέλλον ρηθῆσθαι. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σταυροῦ τὸ περὶ τοῦ σταυροῦ πάντα ἀναγινώσκομεν· ἐν τῷ
 5 σαββάτῳ τῷ μεγάλῳ πάλιν, ὅτι παρεδόθη ἡμῶν ὁ Κύριος, ὅτι ἐσταυρώθη, ὅτι ἀπέθανε τὸ κατὰ σάρκα, ὅτι ἐτάφη· τίνος οὖν ἕνεκεν καὶ τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων οὐ μετὰ τὴν Πεντηκοστήν ἀναγινώσκομεν, ὅτε καὶ ἐγένοντο, καὶ ἀρχὴν ἔλαβον; Καὶ οἶδα μὲν ὅτι πολλοὶ τοῦτο ἀγνοοῦσι· διόπερ ἀπὸ τοῦ βιβλίου
 10 τῶν Πράξεων αὐτὸ πιστώσασθαι ἀναγκαῖον, ἵνα μάθητε, ὅτι τὴν ἀρχὴν τῶν Πράξεων τῶν ἀποστολικῶν οὐχ ἢ Πεντηκοστὴ ἔχει, ἀλλ' ὁ καιρὸς ὁ μετὰ τὴν Πεντηκοστήν.

Διὸ καὶ δικαίως ἂν τις ζητήσῃ, τί δήποτε τὸν μὲν σταυρὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ πάθους ἀναγινώσκειν νε-
 15 νομοθέτηται, τὰς δὲ Πράξεις τὰς ἀποστολικὰς οὐκ αὐταῖς ταῖς ἡμέραις ἀναγινώσκομεν, οὐδὲ τῷ καιρῷ καθ' ὃν ἐπράχθησαν, ἀλλὰ προφθάνομεν τὸν καιρὸν. Οὐδὲ γὰρ εὐθέως ὅτε ἀνέστη ὁ Χριστός, θαύματα ἐποίουν οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας αὐτοῖς συνηλίζετο ἐπὶ τῆς γῆς. Τίνος δὲ ἕνεκεν τὰς τεσ-
 20 σαράκοντα ἡμέρας αὐτοῖς συνεγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν ἐτέρῳ καιρῷ δηλώσομεν· τέως δὲ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἴωμεν τοῦ λόγου, δεικνύντες, ὅτι οὐκ εὐθέως εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὁ Χριστός, ἀλλὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπὶ τῆς γῆς διέτριψε μετὰ τῶν μαθητῶν, καὶ οὐχ ἀπλῶς διέτριψεν, ἀλλὰ
 25 καὶ συναλιζόμενος, καὶ τραπέζης κοινωνῶν, καὶ ὁμιλίας μεταδιδούς, καὶ μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀνῆλθε πρὸς τὸν Πατέρα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ οὐδὲ τότε ἐθαυματούργουν, ἀλλ' ἔτε-
 30 ραι δέκα ἐγένοντο ἡμέραι, καὶ πληρουμένης τῆς Πεντηκοστῆς ἐπέμφθη αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τότε λαβόντες τὰς πυ-

κὸ τρόπο ζωῆς, ὅταν δεῖτε νὰ τηρεῖτε ἢ διακρίση τῶν καιρῶν. Ἄλλὰ προσέχετε μὲ ἀκρίβεια, παρακαλῶ, γιατί δὲν εἶναι μικρὸ τὸ ζήτημα ποὺ πρόκειται νὰ λεχθεῖ. Κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ σταυροῦ διαβάζουμε ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ σταυρό. Κατὰ τὸ μεγάλο Σάββατο πάλι, ὅτι παραδόθηκε ὁ Κύριός μας, ὅτι σταυρῶθηκε, ὅτι πέθανε κατὰ σάρκα, ὅτι θάφτηκε. Γιὰ ποιό λόγο λοιπὸν δὲ διαβάζουμε καὶ τὶς Πράξεις τῶν ἀποστόλων μετὰ τὴν Πεντηκοστή, ὅταν καὶ ἔγιναν καὶ ἄρχισαν; Καὶ ξέρω βέβαια ὅτι πολλοὶ δὲν τὸ γνωρίζουν αὐτό. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσουμε αὐτό, γιὰ νὰ μάθετε πῶς ἢ ἀρχὴ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων δὲν εἶναι ἡ Πεντηκοστή, ἀλλ' ἡ περίοδος μετὰ τὴν Πεντηκοστή.

Γι' αὐτὸ καὶ δίκαια θὰ ἤθελε κανεὶς νὰ μάθει γιατί ἄραγε ἔχει καθορισθεῖ νὰ διαβάζουμε γιὰ τὰ τοῦ σταυροῦ κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ πάθους, ἐνῶ τὶς Πράξεις τῶν ἀποστόλων δὲν τὶς διαβάζουμε αὐτὲς τὶς ἡμέρες, οὔτε τὴν περίοδο κατὰ τὴν ὁποία ἔγιναν, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸ πραγματοποίησής τους. Γιατί οὔτε ἀμέσως ὅταν ἀναστήθηκε ὁ Χριστὸς ἔκαναν θαύματα οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ σαράντα ἡμέρες συναναστρεφόταν αὐτοὺς ἔπάνω στὴ γῆ. Γιὰ ποιό λόγο ὅμως συναναστράφηκε μ' αὐτοὺς ἔπάνω στὴ γῆ τὶς σαράντα ἡμέρες θὰ τὸ ποῦμε σὲ ἄλλη εὐκαιρία. Τώρα ὅμως ἄς ἔρθουμε στὸ θέμα μας, δείχνοντας πῶς ὁ Χριστὸς δὲν ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάστασή του, ἀλλὰ παρέμεινε σαράντα ἡμέρες ἔπάνω στὴ γῆ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητές, καὶ δὲν παρέμεινε ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ συναναστρεφόταν καὶ ἔτρωγε καὶ συνομιλοῦσε μ' αὐτούς, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὶς σαράντα ἡμέρες ἀνέβηκε στὸν Πατέρα του στοὺς οὐρανοὺς, καὶ οὔτε τότε ἔκαναν θαύματα, ἀλλὰ πέρασαν ἄλλες δέκα ἡμέρες καὶ ὅταν συμπληρώθηκε ἡ Πεντηκοστή στάλθηκε σ' αὐτοὺς τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ τότε, ἀφοῦ ἔλαβαν τὶς πύρινες γλῶσσες, ἄρχισαν νὰ κάνουν θαύματα.

Ταῦτα δὲ πάντα, ἀγαπητοί, ἀπὸ τῶν Γραφῶν πιστωσόμεθα· οἷον ὅτι τεσσαράκοντα ἡμέρας αὐτοῖς συνεγένετο, ὅτι μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν κατήλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι τότε τὰς γλώσσας ἔλαβον τὰς πυρίνας, ὅτι τῶν σημείων ἔκτοτε ἤρξαντο.

5 Τίς οὖν ταῦτα πάντα φησιν; Ὁ τοῦ Παύλου μαθητῆς, ὁ τίμιος καὶ μέγας Λουκᾶς, οὕτω ποιούμενος τὴν ἀρχὴν καὶ λέγων· «τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην περὶ πάντων, ὧ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις διὰ Πνεύματος ἁγίου, οὗς ἐξελέξατο,

10 ἀνελήφθη· οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα μετὰ τὸ παθεῖν αὐτόν, ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὄπτανόμενος αὐτοῖς, καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Καὶ συναλιζόμενος παρήγγειλεν αὐτοῖς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι». Ὁρᾶς ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν τεσσαράκοντα ἡμέρας

15 ἐπὶ τῆς γῆς ἦν ὁ Κύριος, λέγων περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, καὶ συναλιζόμενος τοῖς ἀποστόλοις; ὁρᾶς ὅτι καὶ τραπέζης ἐκοινωνῶναι;

«Καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς», φησίν, «ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς, ἣν

20 ἠκούσατέ μου, φησίν· ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας». Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὁ Σωτὴρ ἐν ταῖς τεσσαράκοντα ἡμέραις. «Οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες· Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ

25 Ἰσραήλ; Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· οὐχ ὑμῶν ἐστι γινῶναι χρόνους ἢ καιρούς, οὗς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ· ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, βλεπόν-

20. Πράξ. 1,1-4.

21. Πράξ. 1,4-5.

Καὶ αὐτὰ ὅλα, ἀγαπητοί, θὰ τὰ ἐπιβεβαιώσουμε ἀπὸ τῆς Γραφῆς· δηλαδὴ ὅτι συναναστράφηκε μ' αὐτοὺς σαράντα ἡμέρες, ὅτι μετὰ τὴν Πεντηκοστὴ κατέβηκε τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅτι τότε ἔλαβαν τῆς πύρινες γλῶσσαι, ὅτι ἀπὸ τότε ἄρχισαν τὰ θαύματα. Ποιὸς λοιπὸν τὰ λέγει ὅλα αὐτὰ; Ὁ μαθητὴς τοῦ Παύλου, ὁ τίμιος καὶ μέγας Λουκᾶς, ἀρχίζοντας ἔτσι καὶ λέγοντας· «στὸ πρῶτο μου βιβλίον, Θεόφιλε, διηγήθηκα ὅλα ὅσα ὁ Ἰησοῦς ἔκαμνε καὶ δίδασκε, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι τὴν ἡμέραν πού ἀναλήφθηκε, ἀφοῦ πρῶτα ἔδωκε ἐντολὰς μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῖς ἀποστόλοις πού εἶχε διαλέξει ὁ ἴδιος. Σ' αὐτοὺς παρουσιάσθηκε ζωντανὸς μετὰ τὸ πάθος του μὲ πολλὰ ἀποδείξεις, ἐμφανιζόμενος σ' αὐτοὺς γιὰ σαράντα ἡμέρας καὶ λέγοντας τὰ σχετικὰ μὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ καθὼς τοὺς συναναστρεφόταν τοὺς παράγγειλε νὰ μὴ φύγουν ἀπὸ τὸ Ἱεροσόλυμα»²⁰. Βλέπεις ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὁ Κύριος ἦταν σαράντα ἡμέρας ἐπάνω στὴ γῆ μιλώντας γιὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ συναναστρεφόμενος μὲ τοὺς ἀποστόλους; Βλέπεις ὅτι καθόταν καὶ στὸ τραπέζι τους;

«Καὶ τοὺς παράγγειλε», λέγει, «νὰ μὴ φύγετε ἀπὸ τὸ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ νὰ περιμένετε τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Πατέρα, γιὰ τὴν ὁποία σᾶς μίλησα· ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἰωάννης βάπτισε μὲ νερό, ἐνῶ ἔσεῖς θὰ βαπτισθεῖτε σὲ λίγες ἡμέρας μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα»²¹. Καὶ τὰ ἔλεγε αὐτὰ ὁ Σωτὴρας κατὰ τῆς σαράντα ἡμέρας. «Οἱ μαθητὲς λοιπὸν συγκεντρώθηκαν μία ἡμέρα καὶ τὸν ἐρωτοῦσαν· 'Κύριε, μήπως ἔφθασε ἡ ὥρα ν' ἀποκαταστήσεις τὴν βασιλείαν στὸν Ἰσραὴλ;' Καὶ αὐτὸς τοὺς εἶπε· 'ἔσεῖς δὲν ποτε νὰ ξέρετε τοὺς χρόνους ἢ τοὺς καιροὺς πού ὁ Πατὴρ κρατᾷ τὴν ἀποκλειστικὴν ἐξουσίαν· θὰ λάβετε ὁμοίως δύναμιν ὅταν θὰ ἔρθῃ τὸ ἅγιο Πνεῦμα σὲ σᾶς, καὶ θὰ γίνετε μάρτυρες δικοί μου, στὴν Ἱερουσαλήμ, σὲ ὅλην τὴν Ἰουδαίαν καὶ στὴν Σαμάρειαν καὶ ὡς τὰ πέρατα τῆς γῆς». Μόλις τὰ εἶπε αὐτὰ καὶ ἐνῶ ἐκεῖνοι

των αὐτῶν, ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν».

Εἶδες πῶς καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας αὐτοῖς συνεγένετο ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Χριστός, καὶ μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας τότε 5 ἀνελήφθη ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἀλλ' ἴδωμεν εἰ ἐν τῇ Πεντηκοστῇ τὸ Πνεῦμα ἐπέμφθη τὸ ἅγιον. «Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι», φησί, «τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἐγένετο ἄφνω ἤχος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡσεὶ φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ὠφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός, καὶ ἐκάθισεν ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐ- 10 τῶν». Εἶδετε ἀκριβῆ τὴν ἀπόδειξιν γεγενημένην, οἷον ὅτι τεσσαράκοντα ἡμέρας ἦν ἐπὶ γῆς ὁ Χριστός, καὶ οὐδὲ ἐθαυματούργουν οἱ ἀπόστολοι; Πῶς γὰρ ἔμελλον θαυματοουργεῖν τὴν τοῦ ἀγίου καὶ ζωοποιῦ Πνεύματος χάριν οὐδέπω ἔχοντες;

Εἶδετε, ὅτι μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀνελήφθη εἰς 15 τὸν οὐρανὸν ὁ Ἰησοῦς· εἶδετε πάλιν, ὅτι μετὰ τὰς δέκα ἡμέρας ἐθαυματούργουν οἱ ἀπόστολοι; Ἐν γὰρ τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς κατεπέμφθη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τοῦτο οὖν ἐστὶ λοιπὸν τὸ ζητούμενον, τίνος ἕνεκεν αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων ἐν τῇ Πεντηκοστῇ ἀναγινώσκονται. Εἰ γὰρ 20 τότε ἤρξαντο ποιεῖν τὰ σημεῖα οἱ ἀπόστολοι, ἤγουν μετὰ τὴν Κυρίου ἀνάστασιν, τότε ἔδει καὶ τὸ βιβλίον ἀναγινώσκεσθαι τοῦτο. Ὡσπερ γὰρ τὰ περὶ τοῦ σταυροῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ σταυροῦ ἀναγινώσκομεν, καὶ τὰ ἐν τῇ ἀναστάσει ὁμοίως, καὶ τὰ ἐν ἐκάστη ἐορτῇ γεγονότα τῇ αὐτῇ πάλιν ἀναγινώσκομεν, οὕτως 25 ἔδει καὶ τὰ θαύματα τὰ ἀποστολικὰ ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν ἀποστολικῶν σημείων ἀναγινώσκεσθαι.

6. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐ τότε αὐτὰ ἀναγινώσκομεν, ἀλλ' εὐθέως μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν, ἀκούσατε μετὰ ἀκριβείας τὴν αἰτίαν ἅπασαν. Μετὰ τὸν σταυρὸν εὐθέως ἀνάστασιν κα-

22. Πράξ. 1,4-9.

23. Πράξ. 2,1-3.

τὸν κοίταζαν σηκώθηκε πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ μιὰ νεφέλη τὸν ἔκρυσε ἀπὸ τὰ μάτια τους»²².

Εἶδες πῶς ὁ Χριστὸς συναναστράφηκε μὲ τοὺς μαθητὲς του σαράντα ἡμέρες ἐπάνω στὴ γῆ, καὶ πῶς μετὰ τὶς σαράντα ἡμέρες ἀναλήφθηκε στοὺς οὐρανοὺς. Ἄλλ' ἄς δοῦμε ἂν τὸ ἅγιο Πνεῦμα στάλθηκε κατὰ τὴν Πεντηκοστή. «Καὶ ὅταν ἔφθασε», λέγει, «ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ξαφνικὰ ἦρθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μιὰ βοή σὰν νὰ φυσοῦσε δυνατὸς ἄνεμος καὶ παρουσιάσθηκαν γλῶσσες σὰν φλόγες φωτιᾶς ποὺ μοιράστηκαν σ' αὐτοὺς καὶ κάθισαν ἀπὸ μία στὸν καθένα ἀπ' αὐτούς»²³. Εἶδατε πῶς ἔχει γίνει ἀκριβῆς ἢ ἀπόδειξη, ὅτι δηλαδὴ ὁ Χριστὸς ἦταν ἐπάνω στὴ γῆ γιὰ σαράντα ἡμέρες, καὶ ὅτι δὲν ἔκαναν θαύματα οἱ ἀπόστολοι; Γιατί, πῶς μπορούσαν νὰ κάνουν θαύματα, ἀφοῦ δὲν εἶχαν ἀκόμη τὴ χάρη τοῦ ἁγίου καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος;

Εἶδατε ὅτι μετὰ τὶς σαράντα ἡμέρες ὁ Ἰησοῦς ἀναλήφθηκε στὸν οὐρανὸ; Εἶδατε πάλι ὅτι μετὰ τὶς δέκα ἡμέρες οἱ ἀπόστολοι ἔκαναν θαύματα; Γιατί μόλις συμπληρώθηκε ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς στάλθηκε τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι στὴ συνέχεια τὸ ζητούμενο, γιὰ ποιὸ λόγο οἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων διαβάζονται κατὰ τὴν Πεντηκοστή. Γιατί, ἂν τότε ἄρχιζαν νὰ κάμνουν τὰ θαύματα οἱ ἀπόστολοι, δηλαδὴ μετὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, τότε ἔπρεπε νὰ διαβάζεται καὶ τὸ βιβλίον αὐτό. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς τὰ σχετικὰ μὲ τὸ σταυρὸ τὰ διαβάζουμε τὴν ἡμέρα τοῦ σταυροῦ καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάσταση ὁμοίως, καὶ τὰ γεγονότα τὰ σχετικὰ μὲ κάθε ἑορτὴ τὰ διαβάζουμε πάλι κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς, ἔτσι ἔπρεπε καὶ τὰ θαύματα τῶν ἀποστόλων νὰ διαβάζονται κατὰ τὶς ἡμέρες τῶν ἀποστολικῶν θαυμάτων.

6. Γιὰ ποιὸ λοιπὸν λόγο δὲν τὰ διαβάζουμε αὐτὰ τότε, ἀλλὰ ἀμέσως μετὰ τὴ σταύρωση καὶ τὴν ἀνάσταση, ἀκοῦστε μὲ ἀκριβεία ὅλη τὴν αἰτία. Ἀμέσως μετὰ τὴ σταύρωση κηρύττουμε τὴν

ταγγέλλομεν τοῦ Χριστοῦ, τῆς δὲ ἀναστάσεως ἀπόδειξις ἐστὶ τὰ σημεῖα τὰ ἀποστολικά, τῶν δὲ σημείων ἀποστολικῶν διδασκαλεῖόν ἐστὶ τοῦτο τὸ βιβλίον. Ὁ τοίνυν μάλιστα πιστοῦται τὴν ἀνάστασιν τὴν Δεσποτικὴν, τοῦτο μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν
 5 ζωηφόρον ἀνάστασιν εὐθέως οἱ Πατέρες ἐνομοθέτησαν ἀναγινώσκεισθαι. Διὰ τοῦτο τοίνυν, ἀγαπητοί, μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν εὐθέως ἀναγινώσκομεν τὰ σημεῖα τῶν ἀποστόλων, ἵνα ἔχωμεν σαφῆ καὶ ἀναμφισβήτητον τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀπόδειξιν. Οὐκ εἶδες αὐτὸν ἀναστάντα τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ
 10 σώματος, ἀλλὰ βλέπεις αὐτὸν ἀναστάντα τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς πίστεως· οὐκ εἶδες αὐτὸν διὰ τῶν ὀμμάτων τούτων ἀναστάντα, ἀλλ' ὄψει αὐτὸν ἀναστάντα διὰ τῶν θαυμάτων ἐκείνων. Ἡ γὰρ τῶν σημείων ἐπίδειξις χειραγωγεῖ σε πρὸς τὴν τῆς πίστεως θεωρίαν. Ὅθεν τοῦ φανῆναι αὐτὸν ἀναστάντα πολλῶ μείζον ἦν
 15 ἀπόδειξις καὶ σαφεστέρα τὸ σημεῖα γίνεσθαι ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

Βούλει μαθεῖν, πῶς τοῦτο μᾶλλον πιστοῦται τὴν ἀνάστασιν, ἢ εἰ ἐφάνη πᾶσιν ἀνθρώποις κατ' ὀφθαλμούς; Ἀκούσατε νουνεχῶς· καὶ γὰρ πολλοὶ τοῦτο ἐρωτῶσι, καὶ λέγουσι· 'τίνος
 20 ἕνεκεν ἀναστὰς οὐκ εὐθέως ἐφάνη τοῖς Ἰουδαίοις;' ἀλλὰ περιττὸς ὁ λόγος οὗτος καὶ μάταιος. Εἰ γὰρ ἔμελλε πρὸς τὴν πίστιν αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι, οὐκ ἂν παρητήσατο μετὰ τὴν ἀνάστασιν φανῆναι πᾶσιν· ὅτι δὲ οὐκ ἔμελλεν αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι φανεῖς αὐτοῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, δείκνυσι διὰ τοῦ Λαζάρου. Τοῦτον
 25 γὰρ τετραήμερον νεκρὸν ἀναστήσας, ὀδωδότα, διεφθορότα, καὶ μετὰ τῶν κειριῶν δεδεμένον ποιήσας αὐτὸν ἐξελθεῖν ὑπὸ τὰς ἀπάντων ὄψεις, οὐ μόνον οὐκ ἐπεσπάσατο πρὸς τὴν πίστιν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ παρώξυνεν· ἐλθόντες γὰρ ἠβουλήθησαν καὶ αὐτὸν ἀνελεῖν διὰ τοῦτο. Εἰ οὖν ἕτερον ἀνέστησε καὶ οὐκ ἐπίστευ-

ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, τῆς ἀνάστασης ὅμως ἀπόδειξις εἶναι τὰ θαύματα τῶν ἀποστόλων, καὶ γὰρ τὰ θαύματα τῶν ἀποστόλων διδασκαλεῖο εἶναι αὐτὸ τὸ βιβλίον. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ ἰδιαίτερα ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, τὸ καθόρισαν οἱ Πατέρες νὰ διαβάξεται ἀμέσως μετὰ τὴν σταύρωση καὶ τὴν ζωηφόρον ἀνάσταση. Γι' αὐτὸ λοιπὸν, ἀγαπητοί, μετὰ τὴν σταύρωση καὶ τὴν ἀνάσταση ἀμέσως διαβάζουμε τὰ θαύματα τῶν ἀποστόλων, γιὰ νὰ ἔχουμε σαφὴ καὶ ἀναμφισβήτητη τὴν ἀπόδειξις τῆς ἀνάστασης. Δὲν τὸν εἶδες ἀναστημένο μετὰ τὰ μάτια τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸν βλέπεις ἀναστημένο μετὰ τὰ μάτια τῆς πίστεως. Δὲν τὸν εἶδες ἀναστήμενο μετὰ τὰ μάτια αὐτὰ, ἀλλὰ θὰ τὸν δεῖς ἀναστημένο μετὰ τὰ θαύματα αὐτὰ. Γιατὶ ἡ φανέρωση τῶν θαυμάτων σὲ ὀδηγεῖ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς πίστεως. Ἐπομένως τὸ νὰ γίνονται θαύματα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἦσαν πολὺ μεγαλύτερη καὶ σαφέστερη ἀπόδειξις ἀπὸ τὸ νὰ παρουσιασθεῖ αὐτὸς ἀναστημένος.

Θέλεις νὰ μάθεις πῶς αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει περισσότερο τὴν ἀνάσταση παρὰ ἂν παρουσιαζόταν εἰς τὰ μάτια ὄλων τῶν ἀνθρώπων; Ἀκοῦστε προσεκτικὰ· γιὰ τὴν πραγματικὰ πολλοὶ τὸ ἐρωτοῦν αὐτὸ καὶ λέγουν, «γιατὶ ὅταν ἀναστήθηκε δὲν παρουσιάσθηκε ἀμέσως εἰς τοὺς Ἰουδαίους;». Ἄλλ' ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι περιττὸς καὶ ἄσκοπος. Γιατὶ, ἂν ἐπρόκειτο νὰ τοὺς προσελκύσει εἰς τὴν πίστην, δὲ θὰ ἀπόφευγε νὰ ἐμφανισθεῖ μετὰ τὴν ἀνάσταση εἰς ὄλους. Καὶ ὅτι δὲν ἐπρόκειτο νὰ τοὺς προσελκύσει ἂν ἐμφανιζόταν εἰς αὐτοὺς μετὰ τὴν ἀνάσταση, τὸ ἀποδεικνύει μετὰ τὸ Λάζαρο. Γιατὶ, ἂν καὶ τὸν ἀνάστησε αὐτόν, μολονδὶ ἦσαν τέσσαρες ἡμέρες νεκρὸς καὶ μύριζε ἄσχημα καὶ εἶχε ἀρχίσει ἡ σήψις τοῦ σώματός του, καὶ τὸν ἔκαμε νὰ βγεῖ δεμένος μετὰ τὴν λευκὴν ταινίαν μπροστὰ εἰς τὰ μάτια ὄλων, ὅχι μόνον δὲν τοὺς προσείλκυσε εἰς τὴν πίστην, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξόργισε. Γιατὶ, ὅταν ἦρθαν, θέλησαν νὰ θανατώσουν γι' αὐτὸ καὶ τὸ Λάζαρο²⁴. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀνάστησε ἄλλον καὶ δὲν πίστεψαν, ἂν ἔδειχνε τὸν ἑαυτό του

σαν, ἑαυτὸν ἀναστήσας εἰ ἔδειξεν ἑαυτόν, οὐκ ἂν πάλιν ἐμάνησαν κατ' αὐτοῦ; Εἰ καὶ μηδὲν ἔμελλον ἀνύειν, ἀλλ' ὁμως διὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ἔμελλον ἀσεβεῖν.

Ὡστε βουλόμενος αὐτοὺς ἀπαλλάξαι μανίας περιττῆς, 5 ἔκρυψεν ἑαυτόν· μᾶλλον γὰρ ἂν ἐποίησεν ὑπευθύνους κολάσει, εἰ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐφάνη. Διὰ τοῦτο φειδόμενος αὐτῶν ἔκρυψε μὲν ἑαυτὸν ἐκ τῆς ἐκείνων ὄψεως, ἔδειξε δὲ διὰ τῆς τῶν σημείων ἀποδείξεως. Τοῦ γὰρ ἰδεῖν αὐτὸν ἀναστάντα οὐκ ἔλαττον ἦν ἀκοῦσαι Πέτρου λέγοντος, «ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χρι- 10 στοῦ ἔγειραι καὶ περιπάτει». Καὶ ὅτι τοῦτο ἀναστάσεως μεγίστη ἀπόδειξις, καὶ εὐκολώτερον πρὸς πίστιν ἢ ἐκεῖνο τὸ πρότερον, καὶ μᾶλλον ἠδύνατο πείσαι τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων τὰ σημεῖα φαίνεσθαι ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ γινόμενα, ἢ τὸ ἰδεῖν αὐτὸν ἀναστάντα, δῆλον ἐκεῖθεν. Ἀνέστη καὶ ἔδειξεν ἑαυτὸν τοῖς 15 μαθηταῖς ὁ Χριστός· ἀλλ' ὁμως εὐρέθη τις ἀπιστῶν καὶ ἐν ἐκείνοις Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δίδυμος, καὶ ἐδεήθη τοῦ τὰς χεῖρας εἰσενεγκεῖν εἰς τοὺς τύπους τῶν ἡλῶν· ἐδεήθη καὶ τὴν πλαυρὰν αὐτοῦ καταμαθεῖν.

Εἰ δὲ ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος ὁ τρεῖς χρόνους διατρίψας μετ' 20 αὐτοῦ, ὁ τραπέζης Δεσποτικῆς κοινωνήσας, ὁ σημεῖα καὶ τέρατα θεασάμενος μέγιστα, ὁ ρημάτων Δεσποτικῶν μετασχὼν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀναστάντα, οὐ πρότερον ἐπίστευσεν, ἕως ὅτε τοὺς τύπους τῶν ἡλῶν καὶ τῆς λόγχης τὰ τραύματα εἶδε, πῶς ἢ οἰκουμένη πιστεύειν ἔμελλεν, εἶπέ μοι, εἰ εἶδεν αὐτὸν ἀναστάντα; 25 Καὶ τίς ἂν ταῦτα εἶποι; Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθεν δείξομεν, ὅτι μᾶλλον ἐπειθε τὰ σημεῖα τοῦ θεάσασθαι κατ' ὄψιν ἀναστάντα. Ἀκούσαντες γὰρ οἱ ὄχλοι τοῦ Πέτρου τῷ χωλῷ λέγοντος, «ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔγειραι καὶ περι-

25. Πράξ. 3,6.

26. Βλ. Ἰω. 20,24-25.

μετὰ τὴν ἀνάστασίν του, δὲ θὰ κυριεύονταν ἀπὸ μανία καὶ πάλι ἐναντίον του; Ἄν καὶ δὲν ἐπρόκειτο νὰ κερδίσουν τίποτε, ἀλλ' ὅμως μὲ τὴν ἐπίθεσίν τους ἐπρόκειτο νὰ ἀσεβήσουν.

Ὡστε, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ περιττὴ μανία, ἔκρυψε τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ πολὺ περισσότερο θὰ τοὺς καταστοῦσε ὑπεύθυνους γιὰ τιμωρία, ἂν ἐμφανιζόταν μετὰ τὴ σταύρωση. Γι' αὐτό, ἐπειδὴ τοὺς λυπόταν, ἔκρυψε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὰ μάτια τους, τὸν ἔδειξε ὅμως μὲ τὴν ἀπόδειξη τῶν θαυμάτων. Γιατὶ ἀπὸ τὸ νὰ τὸν δοῦν ἀναστημένο δὲν ἦταν μικρότερο ν' ἀκούσουν τὸν Πέτρο νὰ λέγει· «στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σήκω ἐπάνω καὶ περπάτα»²⁵. Καὶ ὅτι αὐτὸ ἦταν μέγιστη ἀπόδειξη τῆς ἀνάστασης καὶ πιὸ εὐκόλα ὀδηγοῦσε στὴν παραδοχὴ της παρὰ ἐκεῖνο τὸ πρῶτο, καὶ ὅτι μπορούσε περισσότερο νὰ πείσει τὶς διάνοιες τῶν ἀνθρώπων τὸ νὰ φαίνονταν τὰ θαύματα πῶς γίνονται στὸ ὄνομά του παρὰ τὸ νὰ τὸν δοῦν ἀναστημένο, εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὸ ἐξῆς. Ἀναστήθηκε ὁ Χριστὸς καὶ φανερώθηκε στοὺς μαθητές του. Βρέθηκε ὅμως ἀνάμεσά τους καὶ ἓνας ἄπιστος, ὁ Θωμᾶς, ὁ ὀνομαζόμενος Δίδυμος, καὶ ζήτησε νὰ βάλει τὰ χέρια του στὰ σημάδια ἀπὸ τὰ καρφιά· ζήτησε ἐπίσης νὰ παρατηρήσει καλὰ καὶ τὴν πλευρὰ του²⁶.

Ἄν λοιπὸν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος ποὺ ἔζησε μαζί του τρία χρόνια, ποὺ ἔλαβε μέρος στὸ τραπέζι τοῦ Κυρίου, ποὺ εἶδε πάρα πολὺ μεγάλα σημεῖα καὶ τέρατα, ποὺ ἄκουσε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου καὶ τὸν εἶδε ἀναστημένο, δὲν πίστεψε πρῶτα, μέχρι ποὺ εἶδε τὰ σημάδια ἀπὸ τὰ καρφιά καὶ τὶς πληγὲς ἀπὸ τὴ λόγχη, πῶς ἐπρόκειτο νὰ πιστέψει ἢ οἰκουμένη, πές μου, ἂν τὸν ἔβλεπε ἀναστημένο; Καὶ ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ τὰ πεῖ αὐτά; Ὅχι μόνο ἀπὸ ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ θὰ δείξουμε πῶς περισσότερο ἔπειθαν τὰ θαύματα παρὰ ἂν τὸν ἔβλεπαν κατὰ πρόσωπο ἀναστημένο. Γιατί, ὅταν τὰ πλήθη ἄκουσαν τὸν Πέτρο νὰ λέγει στὸ χωλὸ, «στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σήκω πάνω καὶ περ-

πάτει», τρισχίλιοι ἐπίστευσαν καὶ πεντακισχίλιοι τῷ Χριστῷ ἄνδρες· ὁ δὲ μαθητὴς ἰδὼν ἀναστάντα ἠπίστησεν. Ὁρᾷς πῶς τοῦτο εὐκολώτερον μᾶλλον πρὸς τὴν τῆς ἀναστάσεως πίστιν; Ἐκεῖνο μὲν γὰρ καὶ ὁ οἰκειὸς μαθητὴς ἰδὼν ἠπίστησε, ταῦτα δὲ 5 καὶ οἱ ἐχθροὶ θεασάμενοι ἐπίστευσαν. Οὕτω μείζον τοῦτο ἐκείνου καὶ σαφέστερον, καὶ μᾶλλον αὐτοῦς ἐπεσπᾶτο καὶ ἐπειθε πρὸς τὴν ἀνάστασιν.

Καὶ τί λέγω τὸν Θῶμᾶν; Ὅτι γὰρ οὐδὲ οἱ λοιποὶ μαθηταὶ ἐκ πρώτης ὕψεως ἐπίστευον, ἄκουσον νουνεχῶς. Ἀλλὰ μὴ κα- 10 ταγνῶς αὐτῶν, ἀγαπητέ· εἰ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐ κατέγνω αὐτῶν, μηδὲ σὺ καταγνῶς αὐτῶν· καὶ γὰρ πρᾶγμα ξένον εἶδον οἱ μαθηταὶ καὶ παράδοξον, πρωτότοκον αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν ἀναστάντα· τὰ δὲ τοιαῦτα μέγιστα θαύματα ἐκ πρώτης ἐκπλήττειν εἶωθεν, ἕως ἂν τῷ χρόνῳ μόνιμα γένηται ἐν ταῖς τῶν πιστευόν- 15 των ψυχαῖς· ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῶν μαθητῶν ἐγένετο τότε. Ἐπειδὴ γὰρ ἀναστὰς ὁ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν εἶπεν αὐτοῖς, «εἰρήνη ὑμῖν, πτοηθέντες», φησὶν, «ἐκεῖνοι καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· τί τεταραγμένοι ἐστέ;» Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιδείξας αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς 20 πόδας καὶ «ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς καὶ θαυμαζόντων, εἶπεν αὐτοῖς· ἔχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε;», διὰ τούτων βουλόμενος αὐτοῖς τὴν ἀνάστασιν πιστώσασθαι. Οὐ πείθει σε, φησὶν, ἢ πλευρά, οὐδὲ τὰ τραύματα; πειθέτω κἂν ἢ τράπεζα.

7. Ἴνα δὲ μάθης ἀκριβῶς, ὅτι διὰ τοῦτο εἶπεν, «ἔχετε τι 25 βρώσιμον ἐνθάδε φαγεῖν;», ἵνα μὴ νομίσωσιν εἰδωλον εἶναι, μηδὲ πνεῦμα, μηδὲ φαντασίαν, ἀλλ' ἀληθῆ καὶ ἐνυπόστατον ἀνάστασιν, ἄκουσον, πῶς ὁ Πέτρος ἀπὸ τούτων πιστοῦται τὴν ἀνάστασιν. Εἰπὼν γὰρ ὅτι «ἀνέστησεν αὐτὸν ὁ Θεός, καὶ ἔδω-

27. Λουκᾶ 24,36–38.

28. Λουκᾶ 24,41.

πάτα», πίστεψαν στὸ Χριστὸ τρεῖς χιλιάδες καὶ πέντε χιλιάδες ἄνδρες, ἐνῶ ὁ μαθητὴς ὅταν τὸν εἶδε ἀναστημένο δὲν πίστεψε. Βλέπεις πῶς αὐτὸ ὁδηγεῖ πολὺ πιὸ εὐκολα στὴν πίστη τῆς ἀνάστασης; Γιατὶ ἐκεῖνο καὶ ὁ δικὸς του μαθητὴς ὅταν τὸ εἶδε δὲν πίστεψε, ἐνῶ αὐτὰ καὶ οἱ ἐχθροὶ του ὅταν τὰ εἶδαν πίστεψαν. Τόσο μεγαλύτερο καὶ σαφέστερο ἦταν αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ περισσότερο τοὺς προσεῖλκε καὶ τοὺς ἔπειθε γιὰ τὴν ἀνάσταση.

Καὶ γιατί ἀναφέρω τὸ Θωμᾶ; Ὅτι λοιπὸν οὔτε οἱ ἄλλοι μαθητὲς δὲν πίστευαν ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνισή του, ἄκουσε προσεκτικά. Ἀλλὰ μὴν τοὺς κατηγορήσεις γι' αὐτό, ἀγαπητέ· γιατί, ἂν ὁ Χριστὸς δὲν τοὺς κατηγόρησε, οὔτε ἐσὺ νὰ τοὺς κατηγορήσεις. Γιατὶ πραγματικὰ οἱ μαθητὲς εἶδαν πράγμα ἀσυνήθιστο καὶ παράδοξο, τὸ ὅτι δηλαδὴ πρῶτος αὐτὸς ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Καὶ αὐτὰ τὰ πολὺ μεγάλα θαύματα ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή προκαλοῦν συνήθως κατάπληξη, μέχρι πού μετὴν πάροδο τοῦ χρόνου νὰ γίνουν μόνιμα στὶς ψυχὲς τῶν πιστῶν. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πράγμα ἔγινε καὶ στοὺς μαθητὲς τότε. Γιατὶ, ὅταν μετὰ τὴν ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκρούς ὁ Χριστὸς τοὺς εἶπε, «εἰρήνη σὲ σᾶς, ἐκεῖνοι», λέγει, «ἀπὸ τὸν τρόμο καὶ τὸ φόβο τους νόμιζαν πῶς ἔβλεπαν φάντασμα, καὶ ὁ Ἰησοῦς τοὺς εἶπε· 'γιατὶ εἶστε τρομαγμένοι;»²⁷. Καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτά, ἀφοῦ τοὺς ἔδειξε τὰ χέρια του καὶ τὰ πόδια του, καὶ «καθὼς αὐτοὶ ἀπὸ τὴν χαρὰ τους δὲν πίστευαν καὶ ἦταν κατάπληκτοι, τοὺς εἶπε· 'ἔχετε τίποτε φαγώσιμο ἐδῶ;»²⁸, θέλοντας μ' αὐτὰ νὰ τοὺς ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ἀνάσταση. Δὲ σὲ πείθει, λέγει, ἢ πλευρὰ οὔτε τὰ τραύματα; ἄς σὲ πείσῃ τουλάχιστο τὸ τραπέζι.

7. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις μὲ ἀκρίβεια, ὅτι γι' αὐτὸ εἶπε, «ἔχετε τίποτε φαγώσιμο ἐδῶ νὰ φᾶμε;», γιὰ νὰ μὴ νομίσουν δηλαδὴ ὅτι εἶναι εἶδωλο, μῆτε πνεῦμα, μῆτε φάντασμα, ἀλλ' ἀληθινὴ καὶ πραγματικὴ ἀνάσταση, ἄκουσε μὲ ποιό τρόπο ὁ Πέτρος ἐπιβεβαιώνει ἀπ' αὐτὰ τὴν ἀνάσταση. Γιατὶ, ἀφοῦ εἶπε, «ὁ Θεὸς τὸν

κεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενέσθαι μάρτυσι τοῖς προκεχειροτονημένοις ἡμῖν», εἶτα καὶ ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεως τιθεῖς, ἐπήγαγεν· «οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ». Διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ ἀναστήσας νεκρὰν ὁ Χριστός, ἵνα πιστώσῃται τὴν ἀνάστασιν ἔφη· «δότε αὐτῇ φαγεῖν».

Ὅταν οὖν ἀκούσης, ὅτι παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὄπτανόμενος αὐτοῖς καὶ συναλιζόμενος, μάθανε τῆς τραπέζης τὴν αἰτίαν, ὅτι οὐχὶ δεόμενος αὐτὸς τραπέζης ἔτρωγεν, ἀλλὰ βουλόμενος τὴν ἀσθένειαν διορθῶσαι τῶν μαθητῶν, ὅθεν δῆλον ὅτι τὰ τέρατα καὶ σημεῖα τῶν ἀποστόλων ἀπόδειξις ἦν μεγίστη τῆς ἀναστάσεως. Διὸ καὶ αὐτὸς φησιν· «ἀμήν, ἀμήν, λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ ποιῶ ἐγώ, κάκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει». Ἐπειδὴ γὰρ ὁ σταυρὸς μεταξὺ παραμπесῶν ἐσκανδάλισε πλείστους, διὰ τοῦτο καὶ μειζόνων ἐδέησε μετὰ ταῦτα σημείων. Καίτοι γε εἰ τελευτήσας ὁ Χριστὸς ἐναπέμεινε τῷ θανάτῳ καὶ τῷ τάφῳ, καὶ οὐκ ἀνέστη, καθάπερ οἱ Ἰουδαῖοί φασιν, οὐδὲ ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, οὐ μόνον οὐκ ἔδει μείζονα γίνεσθαι τὰ μετὰ ταῦτα σημεῖα τὰ μετὰ τὸν σταυρὸν, ἀλλὰ καὶ τὰ πρότερα γινόμενα ἀποσβεσθῆναι ἐχρῆν. Προσέχετε μοι μετὰ ἀκριβείας ἐνταῦθα· ἀναστάσεως γὰρ εἰσιν ἀναμφισβήτητοι ἀποδείξεις τὰ λεγόμενα, διὸ καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ ἐρῶ.

Ἐποίησε σημεῖα πρὸ τούτου ὁ Χριστός, νεκροὺς ἤγειρε, λεπροὺς ἐκάθηρε, δαίμονας ἀπήλασεν· ἐσταυρώθη μετὰ ταῦτα, καὶ ὡς οἱ παράνομοι Ἰουδαῖοι λέγουσιν, οὐκ ἀνέστη ἐκ νεκρῶν. Τί οὖν ἂν εἴποιμεν πρὸς αὐτούς; Ὅτι, εἰ μὴ ἀνέστη, πῶς μετὰ

29. Πράξ. 10,40–41.

30. Μάρκ. 5,43.

31. Ἰω. 14,12.

ἀνάστησε καὶ τὸν ἔκανε νὰ ἐμφανισθεῖ σὲ μάρτυρες ποὺ εἶχε διαλέξει ἀπὸ πρὶν, δηλαδή σὲ μᾶς», ἔπειτα, ἀνέφερε καὶ τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀνάστασης καὶ πρόσθεσε· «οἱ ὅποιοι φάγαμε καὶ ἤπιαμε μαζί του»²⁹. Γι' αὐτὸ καὶ ἀλλοῦ, ὅταν ἀνέστησε κάποια νεκρή, γιὰ νὰ βεβαιώσει τὴν ἀνάσταση ὁ Χριστὸς εἶπε· «δῶστε τῆς νὰ φάει»³⁰.

Ὅταν λοιπὸν ἀκούσεις πὼς παρουσίασε τὸν ἑαυτό του ζωντανὸ γιὰ σαράντα ἡμέρες ἐμφανιζόμενος σ' αὐτοὺς καὶ συναστρεφόμενος μ' αὐτούς, μάθαινε τὴν αἰτία γιὰ τὸ φαγητό, ὅτι δηλαδή δὲν ἔτρωγε γιὰτι εἶχε ἀνάγκη ὁ ἴδιος ἀπὸ φαγητό, ἀλλὰ γιὰτι ἤθελε νὰ διορθώσει τὴν πνευματικὴ ἀδυναμία τῶν μαθητῶν του, καὶ ἐπομένως εἶναι φανερὸ πὼς τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα τῶν ἀποστόλων ἦταν ἢ πιὸ μεγάλη ἀπόδειξη τῆς ἀνάστασης. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος λέγει· «ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει σὲ μένα θὰ κάνει καὶ αὐτὸς τὰ ἴδια ἔργα ποὺ κάνω ἐγώ, καὶ θὰ κάνει ἀκόμη μεγαλύτερα ἀπ' αὐτά»³¹. Ἐπειδὴ ἡ σταύρωση μπῆκε στὴ μέση καὶ σκανδάλισε πάρα πολλοὺς, γι' αὐτὸ καὶ χρειάσθηκαν στὴ συνέχεια μεγαλύτερα θαύματα. Καὶ βέβαια, ἂν πεθαίνοντας ὁ Χριστὸς παρέμεινε στὸ θάνατο καὶ στὸν τάφο καὶ δὲν ἀνασταινόταν, ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἂν δὲν ἀνέβαινε στοὺς οὐρανοὺς, ὄχι μόνο δὲ ἔπρεπε νὰ γίνονται μεγαλύτερα τὰ ἐπόμενα θαύματα, δηλαδή τὰ μετὰ τὴ σταύρωση, ἀλλὰ καὶ ὅσα γίνονταν προηγουμένως ἔπρεπε νὰ λησμονηθοῦν τελείως. Προσέχετε, παρακαλῶ, μὲ ἀκρίβεια ἐδῶ· γιὰτι τὰ λεγόμενα εἶναι ἀποδείξεις ἀναμφισβήτητης ἀνάστασης, γι' αὐτὸ καὶ πάλι θὰ πῶ τὰ ἴδια.

Ἐκαμε πρὶν ἀπ' αὐτὸ θαύματα ὁ Χριστὸς· ἀνέστησε νεκρούς, καθάρισε λεπρούς, ἔδιωξε δαίμονες. Ὑστερα σταυρώθηκε, καί, ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ παράνομοι Ἰουδαῖοι, δὲν ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Τί λοιπὸν θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε σ' αὐτούς; Ὅτι, ἂν δὲν ἀνασταινόταν, πῶς ὕστερα γίνονταν με-

ταῦτα ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μείζονα ἐγένετο σημεῖα; Οὐδεὶς γὰρ τῶν ζώντων τελευτήσας μείζονα σημεῖα ἐποίησε μετὰ τὴν τελευτήν, ἐνταῦθα δὲ μείζονα καὶ τῷ τρόπῳ καὶ τῇ φύσει τὰ θαύματα μετὰ ταῦτα ἦν. Φύσει γὰρ μείζονα ἦν, ὅτι μὲν τοῦ Χριστοῦ οὐδέποτε σκιαὶ νεκροῦς ἀνέστησαν· ἐπὶ δὲ τῶν ἀποστόλων αἱ σκιαὶ αὐτῶν πολλὰ τοιαῦτα ἐποίουν. Τρόπῳ δὲ μείζονα ἐγένετο σημεῖα, ὅτι τότε μὲν αὐτὸς ἐπιτάττων ἐθαυματούργει· μετὰ δὲ τὸν σταυρὸν οἱ δοῦλοι αὐτοῦ τῷ σεβσμῷ καὶ ἀγίῳ αὐτοῦ ὀνόματι χρώμενοι μείζονα καὶ ὑψηλότερα ἐποίουν, ὥστε μειζόνως αὐτοῦ καὶ ἐνδοξοτέρως διαλάμψαι τὴν ἰσχύν. Τοῦ γὰρ αὐτὸν ἐπιτάττειν πολλῶ μείζον ἦν τὸ ἕτερον τῷ ἐκείνου κεκρημένον ὀνόματι τοιαῦτα θαυματουργεῖν.

Εἶδες, ἀγαπητέ, καὶ τῇ φύσει καὶ τῷ τρόπῳ μείζονα ὄντα τὰ σημεῖα τῶν ἀποστόλων μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ; Οὐκοῦν ἀναμφισβήτητος ἢ ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως. Ὅπερ γὰρ ἔλεγον, καὶ πάλιν ἐρῶ, εἰ ἐτετελευτήκει ὁ Χριστὸς καὶ οὐκ ἀνέστη, ἔδει καὶ τὰ σημεῖα τελευτῆσαι καὶ ἀποσβεσθῆναι· νυνὶ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀπεσβέσθη, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερα καὶ ἐνδοξότερα γέγονε μετὰ ταῦτα. Εἰ γὰρ μὴ ἀνέστη ὁ Χριστός, οὐκ ἂν ἕτεροι ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τοιαῦτα σημεῖα ἐποίησαν. Ἡ αὐτὴ μὲν γὰρ δύναμις καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐθαυματούργει· καὶ πρῶτον μὲν δι' ἑαυτοῦ, ὕστερον δὲ διὰ τῶν μαθητῶν· ἵνα δὲ σαφεστέρα καὶ ἐνδοξότερα γένηται τῆς ἀναστάσεως ἢ ἀπόδειξις, μείζονα καὶ ὑψηλότερα μετὰ τὸν σταυρὸν ἐγένετο τὰ σημεῖα. Καὶ πόθεν δῆλον ὅτι σημεῖα γέγονε τότε; ὁ ἀπιστος ἐρεῖ. Πόθεν δὲ καὶ δῆλον ὅτι ἐσταυρώθη ὁ Χριστός; Ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν, φησί.

Καὶ γὰρ ὅτι σημεῖα γέγονε τότε καὶ ὅτι ἐσταυρώθη ὁ Χρι-

γαλύτερα θαύματα στὸ ὄνομά του; Γιατὶ κανεῖς ἀπὸ τοὺς ζώντα-
 νους ἀφοῦ πέθανε δὲν ἔκαμε μεγαλύτερα θαύματα μετὰ τὸ θά-
 νατό του, ἐνῶ ἐδῶ τὰ θαύματα ὕστερα ἦταν μεγαλύτερα καὶ ὡς
 πρὸς τὸν τρόπο καὶ ὡς πρὸς τὴν φύση τους. Ὡς πρὸς τὴ φύση
 τους ἦταν μεγαλύτερα, γιατί οἱ σκιές τοῦ Χριστοῦ ποτὲ δὲν
 ἀνέστησαν νεκρούς, ἐνῶ στοὺς ἀποστόλους οἱ σκιές τους ἔκα-
 ναν πολλὰ παρόμοια θαύματα. Καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπο ἔγιναν
 μεγαλύτερα θαύματα, γιατί τότε ἔκανε θαύματα διατάζοντας ὁ
 ἴδιος, ἐνῶ μετὰ τὴ σταύρωση οἱ δοῦλοι του χρησιμοποιώντας
 τὸ σεβάσμιο καὶ ἅγιο ὄνομά του ἔκαναν μεγαλύτερα καὶ ἀνώτε-
 ρα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ λάμψει ἡ δύναμὴ του πῶς καὶ πῶς
 ἐνδοξα. Γιατὶ ἀπὸ τὸ νὰ διατάζει ὁ ἴδιος ἦταν πολὺ μεγαλύτερο
 τὸ νὰ κάμνει τέτοια θαύματα ἄλλος χρησιμοποιώντας τὸ δικό
 του ὄνομα.

Εἶδες, ἀγαπητέ, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ τὰ
 θαύματα τῶν ἀποστόλων εἶναι μεγαλύτερα καὶ ὡς πρὸς τὴ φύση
 τους καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπο; Ἐπομένως εἶναι ἀναμφισβήτητη ἡ
 ἀπόδειξη τῆς ἀνάστασης. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ ἔλεγα καὶ πάλι θὰ
 τὸ πῶ, ἂν ὁ Χριστὸς πέθαινε καὶ δὲν ἀνασταινόταν, ἔπρεπε καὶ
 τὰ θαύματα νὰ σταματήσουν καὶ νὰ ἐξαλειφθοῦν τελείως. Τῶρα
 ὅμως ὄχι μόνο δὲν ἐξαλείφθηκαν, ἀλλ' ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἔγιναν
 καὶ λαμπρότερα καὶ ἐνδοξότερα. Γιατί, ἂν δὲν ἀνασταινόταν ὁ
 Χριστός, δὲ θὰ ἔκαναν ἄλλοι τέτοια θαύματα στὸ ὄνομά του.
 Γιατὶ ἡ ἴδια δύναμη θαυματουργοῦσε καὶ πρὶν τὴ σταύρωση καὶ
 μετὰ τὴ σταύρωση. Καὶ πρῶτα βέβαια μόνος του, ὕστερα ὅμως
 μὲ τοὺς μαθητὲς του. Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ σαφέστερη καὶ λαμπρό-
 τερη ἡ ἀπόδειξη τῆς ἀνάστασης, ἔγιναν μεγαλύτερα καὶ ἀνώτε-
 ρα θαύματα μετὰ τὴ σταύρωση. Καὶ ἀπὸ ποῦ φαίνεται πῶς τότε
 ἔγιναν θαύματα; θὰ πεῖ ὁ ἄπιστος. Καὶ ἀπὸ ποῦ φαίνεται πῶς
 σταυρώθηκε ὁ Χριστός; Ἀπὸ τίς θεῖες Γραφές, λέγει.

Πραγματικά, τὸ ὅτι ἔγιναν θαύματα τότε καὶ ὅτι σταυρώ-

στός, ἀπὸ τῶν ἀγίων Γραφῶν δῆλον. Ἐκεῖναι μὲν γὰρ καὶ ταῦ-
 τα κάκεῖνα λέγουσιν. Εἰ δὲ λέγει ὁ ὑπεναντίος, ὅτι οὐκ ἐποίησαν
 σημεῖα οἱ ἀπόστολοι, μειζόνως αὐτῶν δεικνύεις τὴν δύναμιν καὶ
 τὴν θεία χάριν, ὅτι χωρὶς σημείων τοσαύτην οἰκουμένην ἐπε-
 5 σπάσαντο πρὸς θεοσέβειαν. Τοῦτο γὰρ μέγιστον σημεῖον καὶ
 παράδοξον θαῦμα, ὅταν οἱ πτωχοὶ καὶ πένητες καὶ εὐκαταφρό-
 νητοι καὶ ἀγράμματοι καὶ ἰδιῶται καὶ εὐτελεῖς καὶ δώδεκα τὸν
 ἀριθμόν, πόλεις τοσαύτας καὶ ἔθνη καὶ δήμους καὶ βασιλεῖς καὶ
 τυράννους καὶ φιλοσόφους καὶ ρήτορας καὶ πᾶσαν, ὡς εἶπεῖν,
 10 τὴν γῆν χωρὶς σημείων φαίνονται πρὸς ἑαυτοὺς ἐλκύσαντες.
 Βούλει δὲ καὶ νῦν σημεῖα γινόμενα ἰδεῖν; Ἐγὼ σοι δείξω καὶ
 μείζονα τῶν προτέρων, οὐχ ἓνα νεκρὸν ἐγειρόμενον, οὐχ ἓνα τυ-
 φλὸν ἀναβλέποντα, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν γῆν τὸ σκότος τῆς πλάνης
 ἀποθεμένην· οὐχ ἓνα λεπρὸν καθαιρόμενον, ἀλλ' ἔθνη τοσαῦτα
 15 τὴν λέπραν τῆς ἀμαρτίας ἀποσμήξαντα καὶ διὰ τοῦ λουτροῦ πα-
 λιγγενεσίας καθαρθέντα. Τί τούτων τῶν σημείων μείζον ἐπιζη-
 τεῖς, ἄνθρωπε, ἀθρόον τοσαύτην τῆς οἰκουμένης μεταβολὴν
 ὁρῶν γεγενημένην;

8. Βούλει μαθεῖν πῶς ἀναβλέψαι τὴν οἰκουμένην ἐποίησεν ὁ
 20 Χριστός; Τὸ πρότερον τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον οὐκ ἐνόμιζον εἶναι
 ξύλον καὶ λίθον οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ θεοὺς ἐκάλουν τὰ ἀναίσθη-
 τα· οὕτως ἦσαν ἀποτετυφλωμένοι· νυνὶ δὲ εἶδον τί ξύλον, τί λί-
 θος· ἐπίστευσαν τί Θεός. Πίστει γὰρ μόνη θεωρεῖται ἡ ἀνώλε-
 θρος καὶ μακαρία φύσις ἐκείνη. Βούλει δὲ καὶ ἕτερον ἀναστάσε-
 25 ως ἰδεῖν σημεῖον; Ἀπὸ τῆς τῶν μαθητῶν γνώμης ὄψει καὶ τοῦ-
 το μείζον γινόμενον μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Καὶ γὰρ παρὰ πᾶσιν
 ὠμολόγηται, ὅτι ὁ μὲν περὶ ζῶντα ἄνθρωπον εὐνοϊκῶς διακεί-
 μενος καὶ ἀποθανόντος ἴσως οὐδὲ μέμνηται· ὁ δὲ περὶ ζῶντα

θηκε ὁ Χριστός, φαίνεται ἀπὸ τὶς Γραφές. Γιατὶ ἐκεῖνες λέγουν καὶ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνα. Ἐὰν ὅμως ὁ ἀντίπαλος λέγει ὅτι δὲν ἔκαμαν θαύματα οἱ ἀπόστολοι, ἀποδεικνύει σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ τῆ δύναμή τους καὶ τῆ θεία χάρη, γιατί χωρίς θαύματα προσεῖλκυσαν στὴν πρὸς τὸ Θεὸ εὐσέβεια τόση μεγάλη οἰκουμένη. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι μέγιστο σημεῖο καὶ παράδοξο θαῦμα, ὅταν οἱ φτωχοὶ καὶ πένητες καὶ περιφρονημένοι καὶ ἀγράμματοι καὶ ἀπλοῖκοι καὶ ἀσήμαντοι καὶ δώδεκα στὸν ἀριθμὸ φαίνονται νὰ προσεῖλκυσαν χωρίς θαύματα πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους τόσες πολλές πόλεις καὶ ἔθνη καὶ λαοὺς καὶ βασιλεῖς καὶ τυράννους καὶ φιλοσόφους καὶ ρήτορες καὶ ὅλη γενικὰ τῆ γῆ. Θέλεις ὅμως νὰ δεῖς ὅτι καὶ τῶρα γίνονται θαύματα; Ἐγὼ θὰ σοῦ δείξω καὶ μάλιστα μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα, ὄχι ἓνα νεκρὸ νὰ ἀνασταίνεται, ὄχι ἓναν τυφλὸ νὰ βλέπει, ἀλλ' ὅλη τῆ γῆ νὰ ἔχει ἀπομακρύνει τὸ σκοτάδι τῆς πλάνης· ὄχι ἓνα λεπρὸ νὰ καθαρίζεται, ἀλλὰ τόσα πολλὰ ἔθνη νὰ ἔχουν ἐξαλείψει τὴ λέπρα τῆς ἀμαρτίας καὶ μὲ τὸ λουτρὸ τῆς ἀναγέννησης νὰ ἔχουν καθαρισθεῖ. Γιατὶ ἐπιζητᾶς μεγαλύτερο ἀπ' αὐτὰ τὰ θαύματα, ἄνθρωπε, ἀφοῦ βλέπεις ὅτι ἔχει γίνει μὲ μιᾶς τόση μεγάλη μεταβολὴ στὴν οἰκουμένη;

8. Θέλεις νὰ μάθεις πῶς ὁ Χριστὸς ἔκαμε τὴν οἰκουμένη νὰ ἀναβλέψει; Πρὶν τὸ ξύλο καὶ τὴν πέτρα δὲν τὰ θεωροῦσαν πῶς εἶναι ξύλο καὶ πέτρα οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ὀνόμαζαν θεοὺς τὰ ἄψυχα· τόσο πολὺ ἦταν τυφλωμένοι· τῶρα ὅμως γνῶρισαν τί εἶναι ξύλο καὶ τί εἶναι πέτρα, πίστεψαν τί εἶναι Θεός. Γιατὶ μόνο μὲ τὴν πίστη βλέπεται ἡ ἀθάνατη καὶ μακάρια ἐκείνη φύση. Θέλεις νὰ δεῖς καὶ ἄλλο θαῦμα τῆς ἀνάστασης; Θὰ δεῖς ὅτι καὶ αὐτὸ ἀπὸ τῆ διάθεσι τῶν μαθητῶν γίνεται μεγαλύτερο μετὰ τὴν ἀνάστασι. Γιατὶ πραγματικὰ ὅλοι παραδέχονται ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει εὐνοϊκὴ διάθεσι γιὰ ἓνα ζωντανὸ ἄνθρωπο ἴσως καὶ νὰ μὴν τὸν θυμᾶται ὅταν πεθάνει, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ συμπεριφέρ-

ἀγνωμόνως διατεθείς καὶ ἐγκαταλιπὼν περιόντα, πολλῶ μᾶλλον ἀποθανόντος ἐπιλήσεται. Ὅθεν οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων τὸν φίλον καὶ τὸν διδάσκαλον ἀφείς ζῶντα καὶ ἐγκαταλιπὼν, τελευτήσαντα περὶ πολλοῦ ποιεῖται, καὶ μάλιστα ὅταν κινδύνους μυ-
5 ρίους αὐτῷ προκειμένους ἀπὸ τῆς περὶ ἐκεῖνον σπουδῆς βλέπη.

Ἄλλ' ἰδοὺ τοῦτο τὸ ἐπὶ μηδενὸς συμβαῖνον, ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο, καὶ οἱ ζῶντα αὐτὸν ἀρνησάμενοι καὶ ἐγκαταλιπόντες, καὶ συλληφθέντα ἀφέντες, καὶ ἀποπηδήσαντες, μετὰ μυρία ἐκεῖνα ὄνειδη καὶ τὸν σταυρόν, οὕτω
10 περὶ πολλοῦ πεποιήνται, ὡς καὶ τὰς ψυχὰς ἐπιδοῦναι τὰς ἑαυτῶν ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν ὁμολογίας καὶ πίστεως. Καίτοι γε εἰ καὶ τετελευτήκει Χριστὸς καὶ οὐκ ἀνέστη, πῶς εἶχε λόγον τοὺς ἡνίκα ἔζη φυγόντας διὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ἡνίκα ἐτελεύτησε μυρίοις ἑαυτοῦς δι' ἐκεῖνον περιβάλλειν κινδύνοις; Οἱ μὲν οὖν
15 ἄλλοι πάντες ἔφυγον, Πέτρος δὲ καὶ ἠρνήσατο μεθ' ὄρκου τρίτον, καὶ ὁ μεθ' ὄρκου τρίτον αὐτὸν ἀρνησάμενος καὶ θεραπαινιδίου φόβον εὐτελοῦς δείσας, ἐπειδὴ ἐτελεύτησε, βουλόμενος ἡμᾶς πεῖσαι διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ὅτι εἶδεν αὐτὸν ἀναστάντα, οὕτως ἀθρόον μετεβάλλετο ὡς ὀλοκλήρου καταγελάσαι δήμου,
20 καὶ εἰς μέσον τῶν Ἰουδαίων τὸ θέατρον εἰσπηδήσαι καὶ εἰπεῖν, ὅτι ὁ σταυρωθεὶς καὶ ταφεὶς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνέβη, καὶ μηδὲν αὐτὸν ὑποδεῖσθαι δεινόν.

Πόθεν οὖν τὸ θαρρεῖν αὐτῷ ἐγένετο; Πόθεν ἄλλοθεν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῆς πληροφορίας τῆς κατὰ τὴν ἀνάστασιν; Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν αὐτὸν καὶ διελέχθη καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἤκουσε, διὰ τοῦτο ὡς ὑπὲρ ζῶντας κινδυνεύων λοιπόν, οὕτως ἀπάντων κατετόλμησε τῶν δεινῶν, ἅτε δὴ καὶ πλείονα λαβῶν δύναμιν καὶ

θηκε μὲ ἀχαριστία σὲ ζωντανὸ καὶ τὸν ἐγκατέλειψε ὅταν ζοῦσε, πολὺ περισσότερο θὰ τὸν ξεχάσει ὅταν πεθάνει. Ἐπομένως κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἄφησε καὶ ἐγκατέλειψε τὸ φίλο καὶ δάσκαλο ὅταν ζοῦσε, δὲ φροντίζει γι' αὐτὸν ὅταν πεθάνει, καὶ μάλιστα ὅταν βλέπει ὅτι ἀπὸ τῆ φροντίδα τοῦ γι' αὐτὸν ὑπάρχουν γιὰ τὸν ἴδιο ἄπειροι κίνδυνοι.

Ἄλλὰ νά, αὐτὸ ποὺ δὲ συμβαίνει σὲ κάνεναν, ἔγινε στὸ Χριστὸ καὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ὅταν ζοῦσε τὸν ἀρνήθηκαν καὶ τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ποὺ ὅταν συνελήφθηκε τὸν ἄφησαν καὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπ' αὐτόν, μετὰ τοὺς ἀμέτρητους ἐκείνους ὄνειδισμοὺς καὶ τῆ σταύρωση, τόση ἀφοσίωση ἔδειξαν πρὸς αὐτόν, ὥστε καὶ τὶς ψυχές τους νὰ παραδώσουν γιὰ τῆ δική του ὁμολογία καὶ πίστη. Καὶ ὅμως, ἂν πέθαινε ὁ Χριστὸς καὶ δὲν ἀνασταινόταν, πῶς δικαιολογοῦνταν, ἐκεῖνοι ποὺ ὅταν ζοῦσε ἔφυγαν λόγῳ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, νὰ ὑποβάλλονται γι' αὐτόν σὲ ἄπειρους κινδύνους ὅταν πέθανε; Ὅλοι λοιπὸν οἱ ἄλλοι ἔφυγαν, ἐνῶ ὁ Πέτρος ἐπὶ πλεόν καὶ τὸν ἀρνήθηκε μὲ ὄρκο τρεῖς φορές, καὶ αὐτὸς ποὺ τὸν ἀρνήθηκε μὲ ὄρκο τρεῖς φορές καὶ ἔδειξε φόβο μιᾶς ἀσήμαντης ὑπηρέτριας, ὅταν πέθανε ὁ Χριστὸς, θέλοντας νὰ μᾶς πείσει μὲ τὰ πράγματα αὐτὰ ὅτι τὸν εἶδε ἀναστημένο, τόσο ξαφνικὰ ἄλλαξε ὥστε νὰ περιφρονήσει ὀλόκληρο λαὸ καὶ νὰ ὀρμήσει στὴ μέση τῶν Ἰουδαίων καὶ νὰ πεῖ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ σταυρώθηκε καὶ θάφτηκε τὴν τρίτη ἡμέρα ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς, χωρὶς νὰ φοβηθεῖ κανένα κακό³².

Ἄπὸ ποῦ λοιπὸν πῆρε θάρρος ὁ Πέτρος; Ἄπὸ ποῦ ἄλλοῦ παρὰ ἀπὸ τῆ βεβαιότητά του γιὰ τὴν ἀνάσταση; Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶδε τὸ Χριστὸ καὶ μίλησε μαζί του, καὶ ἄκουσε γιὰ τὰ μελλοντικά, γι' αὐτὸ στὴ συνέχεια σὰν νὰ κινδύνευε γιὰ ζωντανούς, τόσο πολὺ περιφρόνησε ὅλα τὰ δεινά, ἀφοῦ βέβαια καὶ περισσότερη δύναμη ἔλαβε καὶ μεγαλύτερο θάρρος, ὥστε νὰ πεθάνει

μείζον τὸ θάρσος ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποθανεῖν, καὶ τῷ σταυρῷ
κατὰ κεφαλῆς προσομιλῆσαι. Ὅταν τοίνυν ἴδῃς καὶ σημεῖα μεί-
ζονα γινόμενα, καὶ τοὺς μαθητὰς πλείονα κεκτημένους εὐνοϊαν
περὶ αὐτὸν τοὺς πρότερον ἐγκαταλιπόντας αὐτόν, καὶ παρρησίαν
5 μείζονα ἐπιδεικνυμένους, καὶ πανταχόθεν λαμπροτέραν γινομέ-
νην τῶν πραγμάτων τὴν μεταβολήν, καὶ ἐπὶ τὸ πεπαρρησιασμέ-
νον καὶ φαιδρὸν προελθόντα ἅπαντα, μάνθανε δι' αὐτῆς τῶν
πραγμάτων τῆς πείρας, ὅτι οὐ μέχρι θανάτου τὰ κατὰ τὸν Χρι-
στον ἔμεινεν, ἀλλὰ ἀνάστασις αὐτὸν διεδέξατο, καὶ ζῆ καὶ μένει
10 διηνεκῶς ὁ σταυρωθεὶς Θεὸς ἀναλοιώτος. Οὐ γὰρ ἂν εἰ μὴ ἀνέ-
στη καὶ ἔζη, μείζονα μετὰ ταῦτα σημεῖα εἰργάσαντο οἱ μαθηταὶ
τῶν πρὸ τοῦ σταυροῦ γινομένων.

Τότε μὲν γὰρ αὐτὸν καὶ οἱ μαθηταὶ ἐγκατέλιπον· νυνὶ δὲ
αὐτῷ καὶ ἡ οἰκουμένη προστρέχει ἅπασα, καὶ οὐχὶ Πέτρος μό-
15 νον, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι μυρίοι, καὶ πολλῶ πλέον μετὰ Πέτρον τῶν
οὐχ ἑωρακότων αὐτὸν τὰς ψυχὰς ἐπέδωκαν τὰς ἑαυτῶν ὑπὲρ
ἐκείνου, καὶ τὰς κεφαλὰς ἀπετιμήθησαν, καὶ μυρία ἔπαθον δεινά,
ὥστε τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν ὑγιῆ καὶ ἀκέραιον ἔχοντας ἀπελ-
θεῖν. Πῶς οὖν ὁ νεκρὸς καὶ ἐν τῷ τάφῳ μένων, ὡς σὺ λέγεις, ὦ
20 Ἰουδαῖε, τοσαύτην καὶ ἐν τοῖς μετ' ἐκείνους ἅπασιν ἐπεδείξατο
τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δύναμιν, πείθων αὐτοὺς αὐτὸν μόνον προσκυ-
νεῖν, καὶ πάντα αἰρεῖσθαι ὑπομεῖναι καὶ πάσχειν ὑπὲρ τοῦ μὴ
τὴν πίστιν ἀπολέσαι τὴν εἰς αὐτόν; Ὅρας διὰ πάντων σαφῆ τῆς
ἀναστάσεως τὴν ὑπόδειξιν, διὰ τῶν σημείων τῶν τότε, τῶν νῦν,
25 διὰ τῆς εὐνοίας τῶν μαθητῶν τῶν τότε, τῶν νῦν, διὰ τῶν κιν-
δύνων ἐν οἷς διετέλεσαν οἱ πιστεύσαντες;

Βούλει καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἰδεῖν πεφοβημένους αὐτοῦ τὴν
ἰσχὺν καὶ τὴν δύναμιν, καὶ πολλῶ μᾶλλον μετὰ τὸν σταυρὸν
ἀγωνιῶντας; Ἄκουε καὶ περὶ τούτων συνετῶς. «Θεωροῦντες
γάρ», φησὶν, «οἱ Ἰουδαῖοι τὴν τοῦ Πέτρου παρρησίαν καὶ Ἰωάν-

γι' αὐτὸν καὶ νὰ καρφωθεῖ στὸ σταυρὸ μὲ τὸ κεφάλι κάτω. Ὅταν λοιπὸν δεῖς νὰ γίνονται θαύματα μεγαλύτερα καὶ οἱ μαθητὲς ποὺ προηγουμένως τὸν ἐγκατέλειψαν νὰ δείχνουν περισσότερη ἀγάπη γι' αὐτὸν καὶ νὰ φανερώνουν μεγαλύτερο θάρρος καὶ ἀπὸ παντοῦ ἢ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων νὰ γίνεται πιὸ λαμπρὴ καὶ ὅλα νὰ γίνονται μὲ μεγαλύτερο θάρρος καὶ φαιδρότητα, μάθαινε μὲ τὴ γνώση τῶν ἴδιων τῶν πραγμάτων, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἔμεινε στὸ θάνατο, ἀλλὰ τὸν διαδέχτηκε ἡ ἀνάστασις καὶ ζεῖ καὶ παραμένει πάντοτε ὁ ἀναλλοίωτος Θεὸς ποὺ σταυρώθηκε. Γιατί, ἂν δὲν ἀνασταινόταν καὶ δὲ ζοῦσε, δὲ θὰ ἔκαμναν οἱ μαθητὲς τοῦ ἀργότερα μεγαλύτερα θαύματα ἀπ' αὐτὰ ποὺ γίνονταν πρὶν τὴ σταύρωση.

Τότε λοιπὸν τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ οἱ μαθητὲς του· τώρα ὁμῶς τρέχει σ' αὐτὸν καὶ ἡ οἰκουμένη ὀλόκληρη, καὶ ὄχι μόνο ὁ Πέτρος, ἀλλὰ καὶ ἄπειροι ἄλλοι καὶ πολὺ περισσότεροι μετὰ τὸν Πέτρο, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν τὸν εἶδαν, παρέδωσαν τὶς ψυχὰς τους γιὰ τὸ Χριστὸ καὶ ἀποκεφαλίσθηκαν καὶ ἔπαθαν ἄπειρα κακὰ, ὥστε νὰ πεθάνουν μὲ ὀρθὴ καὶ ἀκέραιη τὴν ὁμολογία τους σ' αὐτόν. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς ποὺ ἦταν νεκρὸς καὶ παρέμενε στὸν τάφο, ὅπως ἐσὺ λέγεις, Ἰουδαῖε, ἔδειξε τόσο μεγάλη ἰσχὺ καὶ δύναμη καὶ σὲ ὅλους μετὰ ἀπὸ ἐκείνους, πείθοντας αὐτοὺς μόνο αὐτὸν νὰ προσκυνοῦν, καὶ νὰ προτιμοῦν νὰ ὑπομένουν καὶ νὰ πάσχουν τὰ πάντα γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὴν πίστη τους σ' αὐτόν; Βλέπεις μὲ ὅλα καθαρὴ τὴν ἀπόδειξη τῆς ἀνάστασις, μὲ τὰ θαύματα τὰ τότε καὶ τὰ τωρινά, μὲ τὴν ἀγάπη τῶν μαθητῶν τῶν τότε καὶ τῶν τωρινῶν, μὲ τοὺς κινδύνους ποὺ πέρασαν ἐκεῖνοι ποὺ πίστεψαν στὸ Χριστό;

Θέλεις νὰ δεῖς καὶ τοὺς ἐχθροὺς του νὰ φοβοῦνται τὴν ἰσχὺ καὶ τὴ δύναμή του καὶ νὰ ἀγωνιοῦν πολὺ περισσότερο μετὰ τὴ σταύρωση; Ἄκου καὶ γι' αὐτὰ προσεκτικά. «Ὅταν εἶδαν», λέγει, «οἱ Ἰουδαῖοι τὸ θάρρος τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἰωάν-

νου, καὶ καταλαβόμενοι, ὅτι ἄνθρωποι ἀγράμματοί εἰσι καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον», καὶ ἡγωνίων, οὐκ ἐπειδὴ ἀγράμματοι ἦσαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀγράμματοι ὄντες πάντων τῶν σοφῶν περιε-
 5 *πευμένον, οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν*· καίτοι γε πρὸ τούτου ἀντέλε-
 γον σημεῖα ὀρώντες γινόμενα. Πῶς οὖν τότε οὐκ ἀντεῖπον;
 Ἀπέστησεν αὐτῶν τὴν γλῶτταν ἢ ἀόρατος τοῦ σταυρωθέντος
 δύναμις· ἐκεῖνος τὸ στόμα αὐτῶν ἐνέφραξεν· ἐκεῖνος τὴν παρρη-
 σίαν κατέστειλε· διὰ τοῦτο καὶ εἰστήκεισαν μηδὲν ἔχοντες ἀντει-
 10 *πεῖν*. Ὅταν δὲ καὶ ἐφθέγξαντο, ὄρα πῶς τὴν δειλίαν ὁμολογοῦ-
 σι τὴν ἑαυτῶν. «Βούλεσθε», φησὶν, «ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ
 αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου».

Καὶ μὴν, εἰ ἄνθρωπός ἐστι ψιλός, τί δέδοικας αὐτοῦ τὸ
 αἷμα; πόσους ἀνεῖλες προφήτας, πόσους ἔσφαξας δικαίους, ὧ
 15 *Ἰουδαῖε, καὶ οὐδενὸς αὐτῶν τὸ αἷμα ἐφοβήθης; τίνος ἕνεκεν ἐν-
 ταῦθα φοβῆ;* Κατέσεισεν αὐτῶν ὄντως τὸ συνειδὸς ὁ σταυρω-
 θείς, καὶ τὴν ἀγωνίαν ἣν εἶχον κρύψαι μὴ δυνάμενοι, καὶ ἄκον-
 τες ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν ὁμολογοῦσι τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν. Καὶ ὅτε
 μὲν ἐσταύρουν αὐτὸν ἐβόων λέγοντες· «τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς
 20 *καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν*»· οὕτω κατεφρόνουν τοῦ αἵματος αὐτοῦ.
 Μετὰ δὲ τὸν σταυρὸν ἰδόντες αὐτοῦ τὴν δύναμιν διαλάμπουσαν,
 φοβοῦνται καὶ ἀγωνιῶσι, καὶ λέγουσι· «βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ'
 ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου;». Καίτοι γε εἰ πλάνος ἦν
 καὶ ἀντίθεος, καθὼς φατε, Ἰουδαῖοι παράνομοι, τίνος ἕνεκεν αὐ-
 25 *τοῦ δεδοίκατε τὸ αἷμα;* καὶ γὰρ καὶ ἐγκαλλωπίζεσθαι ἔδει τῷ
 φόνῳ, εἰ τοιοῦτος ἦν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοιοῦτος οὐκ ἦν, διὰ τοῦτο
 τρέμουσιν.

9. Ὅρας πανταχόθεν καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀγωνιῶντας καὶ δεδοι-
 κότας; εἶδες αὐτῶν τὴν ἀγωνίαν; Μάθε καὶ τοῦ σταυρωθέντος

33. Πράξ. 4,13-14.

34. Πράξ. 5,28.

35. Ματθ. 27,25.

νη και κατανόησαν ὅτι εἶναι ἄνθρωποι ἀγράμματοι καὶ ἀπλοῖκοί, ἔμειναν κατάπληκτοι», καὶ ἀγωνιοῦσαν ὄχι γιατί ἦταν ἀγράμματοι, ἀλλὰ γιατί, ἂν καὶ ἀγράμματοι, ἦταν ἀνώτεροι ἀπ' ὄλους τοὺς σοφοὺς, καὶ «ὅταν εἶδαν καὶ τὸν ἄνθρωπο ποὺ θεραπεύθηκε νὰ εἶναι μαζί τους, δὲν μποροῦσαν νὰ φέρουν καμμιά ἀντίρρηση»³³. Καὶ ὅμως πρὶν ἀπ' αὐτὸ ἔφερναν ἀντιρρήσεις ὅταν ἔβλεπαν νὰ γίνονται θαύματα. Πῶς λοιπὸν τότε δὲν ἔφεραν; Ἐμπόδισε τὴ γλῶσσα τους ἢ ἀόρατη δύναμη τοῦ σταυρωμένου· αὐτὸς ἔφραξε τὸ στόμα τους· αὐτὸς συγκράτησε τὴν παρρησία τους. Γι' αὐτὸ καὶ στάθηκαν χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ φέρουν καμιά ἀντίρρηση. "Ὅταν ὅμως μίλησαν, πρόσεχε πῶς ὁμολογοῦν τὴ δειλία τους. «Θέλετε», λέγει, «νὰ ρίξετε πάνω μας τὸ κρίμα γιὰ τὸ αἷμα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου;»³⁴.

Καὶ ὅμως, ἂν εἶναι ἀπλὸς ἄνθρωπος, γιατί φοβᾶσαι τὸ αἷμα του; πόσους προφήτες θανάτωσες, πόσους δικαίους ἔσφαξες, Ἰουδαῖε, καὶ δὲ φοβήθηκες τὸ αἷμα κανενὸς ἀπ' αὐτούς; Γιὰ ποιὸ λόγῳ φοβᾶσαι ἐδῶ; Κατατρόμαξε πράγματι τὴ συνείδησή τους ὁ σταυρωμένος καί, μὴ μπορώντας νὰ κρύψουν τὴν ἀγωνία ποὺ εἶχαν, χωρὶς τὴ θέλησή τους ὁμολογοῦν ἐνώπιον τῶν ἐχθρῶν τὴ δική τους ἀδυναμία. Καὶ ὅταν τὸν σταύρωναν, φώναζαν λέγοντας, «τὸ κρίμα γιὰ τὸ αἷμα του ἃς πέσει πάνω μας καὶ πάνω στὰ παιδιά μας»³⁵. τόσο πολὺ περιφρονοῦσαν τὸ αἷμα του. "Ὅταν ὅμως μετὰ τὴ σταύρωση εἶδαν τὴ δύναμή του νὰ λάμπει, φοβοῦνται καὶ ἀγωνιοῦν καὶ λέγουν· «θέλετε νὰ ρίξετε πάνω μας τὸ κρίμα γιὰ τὸ αἷμα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου;». Καὶ ὅμως, ἂν ἦταν πλάνος καὶ ἀσεβής, καθὼς ἰσχυρίζεστε, παράνομοι Ἰουδαῖοι, γιὰ ποιὸ λόγῳ φοβᾶστε τὸ αἷμα του; Γιατί, πραγματικά ἔπρεπε καὶ νὰ καυχιένται ἀκόμη γιὰ τὸ φόνο, ἂν ἦταν τέτοιος. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦταν τέτοιος, γι' αὐτὸ τρέμουν.

9. Βλέπεις ἀπὸ παντοῦ καὶ τοὺς ἐχθροὺς του νὰ ἀγωνιοῦν καὶ νὰ φοβοῦνται; Εἶδες τὴν ἀγωνία τους; Μάθε καὶ τοῦ σταυρωμέ-

τὴν φιλανθρωπίαν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἔλεγον· «τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ’
 ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν»· ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐποίησεν οὕ-
 τως· ἀλλὰ πρὸς τὸν Πατέρα καθικετεύων λέγει· «Πάτερ, ἄφες
 αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσιν». Εἰ γὰρ ἐγένετο τὸ αἷμα αὐ-
 5 τοῦ ἐπ’ αὐτοὺς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, οὐκ ἂν ἀπὸ τῶν τέκνων
 αὐτῶν ἐγένοντο ἀπόστολοι· οὐκ ἂν ὁμοῦ τρισχίλιοι ἐπίστευ-
 σαν, οὐκ ἂν ἀπηνεῖς περὶ τὰ ἔκγονα αὐτῶν ὄντες καὶ τὴν φύσιν
 αὐτὴν ἠγνόησαν, ὁ δὲ Θεὸς πατέρων ἀπάντων φιλανθρωπότε-
 ρος, καὶ μητέρων φιλοστοργότερος γέγονεν; Ἐγένετο μὲν γὰρ τὸ
 10 αἷμα αὐτοῦ ἐπ’ αὐτοὺς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα αὐτῶν· ἐπὶ τὰ τέκνα δὲ
 οὐχὶ πάντα, ἀλλ’ ἐπ’ ἐκεῖνα μόνον τὰ μιμησάμενα τὴν πατρικὴν
 ἀσέβειαν καὶ παρανομίαν, καὶ ὅσοι ἦσαν αὐτοῖς υἱοὶ οὐ κατὰ τὴν
 τῆς φύσεως διαδοχὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς προαιρέσεως μανίαν,
 οὗτοι μόνον γεγόνασιν ὑπεύθυνοι τῶν κακῶν.

15 Σκόπει δέ μοι καὶ ἐτέρωθεν τὴν ἀγαθότητα καὶ φιλανθρω-
 πίαν τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ εὐθέως ἐπήγαγεν ἐπ’ αὐτοὺς τὴν κόλα-
 σιν καὶ τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ τεσσαράκοντα καὶ πλείονα ἔτη διέ-
 λιπε μετὰ τὸν σταυρὸν. Αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐπὶ Τιβερίου
 ἐσταυρῶθη· ἡ δὲ πόλις αὐτῶν ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου
 20 ἐάλω. Τίνος οὖν ἔνεκεν τὸν μετὰ ταῦτα τοῦτον χρόνον διέλιπεν;
 Βουλόμενος αὐτοῖς δοῦναι καιρὸν μετανοίας, ὥστε ἀποδύσα-
 σθαι τὰ πεπλημμελημένα, ὥστε ἀποκρούσασθαι τὰ ἐγκλήματα.
 Ἐπειδὴ δὲ καὶ προθεσμίαν μετανοίας λαβόντες ἔμενον ἀνιάτως
 ἔχοντες, ἐπήγαγε λοιπὸν αὐτοῖς τὴν κόλασιν καὶ τὴν τιμωρίαν,
 25 καὶ τὴν πῶλιν καθελῶν ἐξήγαγεν αὐτοὺς διασπείρας πανταχοῦ
 τῆς οἰκουμένης, καὶ τοῦτο διὰ φιλανθρωπίαν ποιῶν.

36. Λουκᾶ 23,24.

37. Βλ. Πράξ. 2,41 · 4,4.

38. Τιβέριος· δευτερός αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης (14–36 μ.Χ.). Βεσπασια-
 νός· αὐτοκράτορας κατὰ τὰ ἔτη 69–79 μ.Χ. Τίτος· υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Βε-
 σπασιανοῦ (79–81 μ.Χ.). Ἡ ἄλωση τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, ὅπως

νου τῆ φιλανθρωπία. Γιατί ἐκεῖνοι ἔλεγαν, «τό κρίμα γιὰ τὸ αἷμα τοῦ ἄς πέσει πάνω μας καὶ πάνω στὰ παιδιὰ μας», ὁ Χριστός ὁμως δὲν ἔκαμε αὐτό, ἀλλὰ παρακαλώντας τὸν Πατέρα τοῦ λέγει· «Πατέρα, συγχώρησέ τους, γιατί δὲν ξέρουν τί κάνουν»³⁶. Γιατί, ἂν τὸ κρίμα γιὰ τὸ αἷμα τοῦ ἔπεφτε πάνω σ' αὐτούς καὶ πάνω στὰ παιδιὰ τους, δὲ θὰ προέρχονταν ἀπὸ τὰ παιδιὰ τους ἀπόστολοι, δὲ θὰ πίστευαν τρεῖς χιλιάδες ἄνθρωποι μαζί, δὲ θὰ πίστευαν πέντε χιλιάδες³⁷. Βλέπεις πῶς ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ ἦταν ὠμοὶ καὶ σκληροὶ γιὰ τὰ παιδιὰ τους, ἀγνόησαν καὶ τὴν ἴδια τὴ φύση, ἐνῶ ὁ Θεός ἔγινε πιὸ φιλόστοργος ἀπ' ὅλους τοὺς πατέρες καὶ πιὸ φιλόστοργος ἀπὸ τίς μητέρες; Ἔπεσε λοιπὸν τὸ κρίμα γιὰ τὸ αἷμα τοῦ πάνω σ' αὐτούς καὶ πάνω στὰ παιδιὰ τους, ὄχι ὁμως ἐπάνω σὲ ὅλα τὰ παιδιὰ τους, ἀλλὰ σ' ἐκεῖνα μόνο ποὺ μιμήθηκαν τὴν πατρικὴ ἀσέβεια καὶ παρανομία, καὶ ὅσοι ὑπῆρξαν παιδιὰ τους ὄχι σύμφωνα μὲ τὴ διαδοχὴ τῆς φύσης ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴ μανία τῆς διάθεσης, αὐτοὶ μόνο ἔγιναν ὑπεύθυνοι γιὰ τὰ κακά.

Πρόσεχε ὁμως, παρακαλῶ, καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ τὴν ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Γιατί δὲν ἐπέφερε σ' αὐτούς ἀμέσως τὴν ποινὴ καὶ τὴν τιμωρία, ἀλλ' ἄφησε νὰ περάσουν πάνω ἀπὸ σαράντα χρόνια μετὰ τὴ σταύρωση. Γιατί ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας σταυρώθηκε τὴν ἐποχὴ τοῦ Τιβερίου, ἢ πόλη τους ὁμως ἔπεσε στὰ χρόνια τοῦ Βεσπασιανοῦ καὶ τοῦ Τίτου³⁸. Γιὰ ποῖό λόγο λοιπὸν ἄφησε αὐτὸν τὸν μετὰ τὴ σταύρωση χρόνο; Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς δώσει καιρὸ γιὰ μετάνοια, ὥστε νὰ ἀποβάλουν τὰ ἁμαρτήματα, ὥστε νὰ ἀπορρίψουν τὰ ἐγκλήματα. Ἐπειδὴ ὁμως παρέμειναν ἀθεράπευτοι παρ' ὅλο ποὺ ἔλαβαν προθεσμία γιὰ μετάνοια, ἐπέφερε στὴ συνέχεια σ' αὐτούς τὴν ποινὴ καὶ τὴν τιμωρία, καί, ἀφοῦ κατέστρεψε τὴν πόλη, τοὺς διασκόρπισε σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, κάνοντας καὶ αὐτό ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας του.

εἶναι γνωστό, ἔγινε τὸ 70 μ.Χ.

Διέσπειρε γὰρ αὐτούς, ἵνα πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης προσ-
 κυνοῦμενον ἴδωσι τὸν ὑπ' αὐτῶν σταυρωθέντα Χριστόν, ἵνα
 ὀρῶντες αὐτὸν προσκυνούμενον ὑπὸ πάντων καὶ μαθόντες αὐ-
 τοῦ τὴν δύναμιν, ἐπιγνῶσι τῆς οἰκείας ἀσεβείας τὴν ὑπερβολήν,
 5 καὶ ἐπιγνόντες ἐπανεέλθωσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ λοιπὸν ἡ
 αἰχμαλωσία αὐτοῖς διδασκαλία ἐγένετο, καὶ ἡ τιμωρία νουθεσία·
 εἰ γὰρ ἔμενον ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας γῆς, οὐκ ἂν ἔγνωσαν τῶν προ-
 φητῶν τὴν ἀλήθειαν. Τί γὰρ καὶ ἔλεγον οἱ προφήται; «Αἴτησαι
 παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν
 10 κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς». Ἔδει τοίνυν αὐτοὺς ἐξελ-
 θεῖν εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς, ἵνα ἴδωσιν οἰκείοις ὀφθαλμοῖς, ὅτι
 καὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς κατέχει ὁ Χριστός. Πάλιν οὖν ἕτερος
 προφήτης λέγει· «καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τό-
 που αὐτοῦ». Ἔδει τοίνυν αὐτοὺς εἰς ἅπαντα διασπαρῆναι τόπον
 15 τῆς γῆς, ἵνα ἴδωσιν οἰκείοις ὄμμασιν ἕκαστον ἐκ τοῦ τόπου αὐ-
 τοῦ προσκυνοῦντα αὐτόν.

Πάλιν ἄλλος εἶπε· «πλησθήσεται ἡ γῆ τοῦ γνῶναι τὸν Κύ-
 ριον, ὡς ὄδωρ πολὺ κατακαλύψει θαλάσσας». Ἔδει τοίνυν
 αὐτοὺς εἰς ἅπασαν τὴν γῆν ἀπελθεῖν, ὥστε ἰδεῖν αὐτὴν πεπλη-
 20 ρωμένην τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον, καὶ τὰς θαλάσσας, τουτέστι
 τὰς πνευματικὰς ταύτας Ἐκκλησίας, τῆς θεοσεβείας μεμεστω-
 μένας. Διὰ ταῦτα διέσπειρεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς πανταχοῦ τῆς γῆς· εἰ
 γὰρ ἐν Ἰουδαίᾳ ἐκάθηντο, ταῦτα ἂν ἠγνόησαν. Λοιπὸν βούλεται
 αὐτοὺς καὶ τῆς τῶν προφητῶν ἀληθείας καὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμε-
 25 ως αὐταῖς ὄψει τὴν πεῖραν λαβεῖν· ἵνα ἐὰν μὲν εὐγνωμονῶσι,
 διὰ τούτων χειραγωγηθῶσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν· ἂν δὲ ἐπιμένωσι
 τῇ ἀσεβείᾳ, μηδεμίαν ἔχωσιν ἀπολογία ἐν τῇ φοβερᾷ τῆς κρί-
 σεως ἡμέρᾳ.

Διὰ τοῦτο διέσπειρεν αὐτοὺς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης,
 30 ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐκ τούτου κερδάνωμέν τι, τουτέστιν ἐκείνας τὰς

39. Ψαλμ. 2,8.

40. Σοφον. 2,11.

41. Ἄβακ. 2,14.

Καὶ τοὺς διασκόρπισε, γιὰ νὰ δοῦν ὅτι σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης λατρεύεται ὁ Χριστὸς ποὺ οἱ ἴδιοι σταύρωσαν, γιὰ γὰ καταλάβουν τὸ μέγεθος τῆς δικῆς τους ἀσέβειας, ὅταν βλέπουν ὅτι αὐτὸς λατρεύεται ἀπ' ὅλους καὶ νὰ μάθουν τὴ δύναμή του, καί, ἀφοῦ ἀντιληφθοῦν τὴν ἀσέβειά τους, νὰ ἐπιστρέψουν στὴν ἀλήθεια. Καὶ ἔτσι ἡ αἰχμαλωσία τοὺς ἔγινε μάθημα καὶ ἡ τιμωρία νουθεσία. Γιατί, ἂν παρέμεναν στὴν Ἰουδαία, δὲ θὰ γνώριζαν τὴν ἀλήθεια τῶν προφητῶν. Τί λοιπὸν ἔλεγαν καὶ οἱ προφῆτες; «Ζήτησε ἀπὸ μένα, καὶ ἐγὼ θὰ τοῦ δώσω σὰν κληρονομία ὅλα τὰ ἔθνη καὶ θὰ θέσω κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σου ὅλη τὴ γῆ»³⁹. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἐξορισθοῦν στὰ πέρατα τῆς γῆς, γιὰ νὰ δοῦν μὲ τὰ μάτια τους ὅτι ὁ Χριστὸς ἐξουσιάζει ἀκόμη καὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς. Πάλι λοιπὸν ἄλλος προφήτης λέγει· «καὶ θὰ προσκυνήσουν αὐτὸν ὁ καθένας στὸν τόπο του»⁴⁰. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ διασκορπισθοῦν σὲ κάθε τόπο τῆς γῆς, γιὰ νὰ δοῦν μὲ τὰ μάτια τους πῶς ὁ καθένας ἀπὸ τὸν τόπο του προσκυνάει αὐτόν.

Πάλι ἄλλος προφήτης εἶπε· «θὰ γεμίσει ἡ γῆ μὲ τὴ γνώση τοῦ Κυρίου, ὅπως τὸ πολὺ νερὸ καλύπτει τὶς θάλασσες»⁴¹. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ φθάσουν σὲ ὅλη τὴ γῆ, γιὰ νὰ τὴ δοῦν γεμάτη μὲ τὴ γνώση τοῦ Κυρίου, καὶ τὶς θάλασσες, δηλαδὴ τὶς πνευματικὲς θάλασσες τῆς Ἐκκλησίας, γεμάτες μὲ τὴ θεοσέβεια. Γι' αὐτὸ τοὺς διασκόρπισε ὁ Θεὸς σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Γιατί, ἂν ἔμεναν στὴν Ἰουδαία, δὲ θὰ γνώριζαν αὐτά. Ἐπομένως θέλει νὰ γνωρίσουν μὲ τὰ ἴδια τους τὰ μάτια καὶ τὴν ἀλήθεια τῶν προφητῶν καὶ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ὀδηγηθοῦν μ' αὐτὰ πρὸς τὴν ἀλήθεια, ἂν βέβαια ἔχουν ἀγαθὴ διάθεση· ἂν ὅμως ἐπιμένουν στὴν ἀσέβεια, δὲ θὰ ἔχουν καμιὰ δικαιολογία κατὰ τὴ φοβερὴ ἡμέρα τῆς κρίσης.

Γι' αὐτὸ τοὺς διασκόρπισε σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, γιὰ νὰ κερδίσουμε καὶ μεῖς κάτι ἀπ' αὐτό, δηλαδή, βλέπο-

προρρήσεις ὀρῶντες τὰς περὶ τῆς διασπορᾶς αὐτῶν εἰρημένας,
 τὰς περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων, ἃς καὶ ὁ Δανιήλ τοῦ
 βδελύγματος τῆς ἐρημώσεως μνησθεῖς, καὶ ὁ Μαλαχίας εἰπὼν,
 «ὅτι καὶ ἐν ὑμῖν συγκλεισθήσονται πύλαι», καὶ ὁ Δαυὶδ καὶ ὁ
 5 Ἡσαΐας καὶ ἕτεροι πολλοὶ προφήται περὶ τούτων προανεφώνη-
 σαν, ἵνα ὀρῶντες τοὺς περὶ τὸν Δεσπότην ἀγνώμονας γεγεννημέ-
 νους οὕτω κολαζομένους, ἐκπεπτωκότας τῆς ἐλευθερίας τῆς
 πατρικῆς καὶ τῶν οἰκείων ἀπάντων θεσμῶν τε καὶ πατρικῶν
 παραδόσεων, μάθωμεν αὐτοῦ τὴν δύναμιν τὴν προειποῦσαν
 10 αὐτὰ καὶ ἐργασαμένην, καὶ οἱ μὲν ἐχθροὶ διὰ τῶν ἡμετέρων
 ἀγαθῶν ἴδωσιν αὐτοῦ τὴν ἰσχύν· ἡμεῖς δὲ διὰ τῶν εἰς ἐκείνους
 τιμωριῶν μάθωμεν αὐτοῦ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν καὶ δύνα-
 μιν, καὶ διὰ παντὸς δοξάζοντες αὐτὸν διατελῶμεν, ὅπως καὶ
 τῶν αἰωνίων καὶ ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ
 15 φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πα-
 τρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι τιμὴ καὶ κράτος, νῦν
 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

42. Δαν. 9,27.

43. Μαλαχ. 1,10.

ντας ἐκεῖνες τὶς προφητεῖες ποὺ λέχθησαν γιὰ τὴ διασπορὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ γιὰ τὴν ἄλωση τῶν Ἱεροσολύμων, τὶς ὁποῖες εἶπαν καὶ ὁ Δανιήλ, μιλώντας γιὰ τὸ «βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως»⁴², καὶ ὁ Μαλαχίας, λέγοντας, «γιατὶ καὶ σὲ σᾶς θὰ κλεισθοῦν οἱ θύρες τοῦ ναοῦ»⁴³, καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ ὁ Ἡσαΐας καὶ πολλοὶ ἄλλοι προφῆτες ποὺ προεῖπαν γι' αὐτά, καὶ βλέποντας αὐτοὺς ποὺ ἔγιναν ἀχάριστοι πρὸς τὸν Κύριο νὰ τιμωροῦνται ἔτσι καὶ νὰ ἔχουν χάσει τὴν πατρικὴ τους ἐλευθερία καὶ ὅλες τὶς δικές τους συνήθειες καὶ τὶς πατρικές τους παραδόσεις, νὰ μάθουμε τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ ποὺ προεῖπε καὶ πραγματοποίησε αὐτά, καί, οἱ ἐχθροὶ του βέβαια μέσα ἀπὸ τὰ δικά μας ἀγαθὰ νὰ δοῦν τὴ δύναμή του, ἐμεῖς πάλι νὰ μάθουμε μέσα ἀπὸ τὶς τιμωρίες πρὸς ἐκείνους τὴν ἀνείπωτη φιλανθρωπία καὶ δύναμή του, καὶ νὰ τὸν δοξάζουμε πάντοτε, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε καὶ τὰ αἰώνια καὶ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΓΚΑΛΟΥΝΤΑΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΜΗΚΟΥΣ ΤΩΝ ΕΙΡΗΜΕΝΩΝ

**Καὶ πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας ὑπὲρ τῆς βραχυλογίας,
καὶ περὶ τῆς τοῦ Σαύλου προσηγορίας καὶ Παύλου,
καὶ τίνος ἔνεκεν Ἀδὰμ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος
ἐκλήθη, ὅτι χρησίμως καὶ συμφερόντως,
καὶ εἰς τοὺς νεοφωτίστους**

1. Τί ποτε ἄρα χρῆ ἡμᾶς ποιῆσαι τήμερον; Τὸ μὲν γὰρ πλῆθος ὑμῶν ὀρῶν, δέδοικα πρὸς μῆκος ἐκτεῖναι τὸν λόγον. Καὶ γὰρ ὅταν ἡ διδασκαλία μακροτέρω προβαίη, ὀρῶ συμπατουμένους ὑμᾶς, στενοχωρουμένους, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς στενοχωρίας θλίψιν
5 τῆ τῆς ἀκροάσεως ἀκριβείᾳ λυμαιομένην· ἀκροατῆς γὰρ ἀνέσεως οὐκ ἀπολαύων, οὐδὲ μετὰ σπουδῆς προσέχειν τοῖς λεγομένοις δύναται ἄν.

Τὸ μὲν οὖν πλῆθος ὑμῶν, ὡς ἔφην, ὀρῶν, δέδοικα πρὸς μῆκος ἐκτεῖναι τὸν λόγον· τὸν δὲ πόθον ὑμῶν λογιζόμενος φο-
10 βοῦμαι συστεῖλαι τὴν διδασκαλίαν. Ὁ γὰρ διψῶν, εἰ μὴ πρότερον πεπληρωμένην ἴδῃ τὴν φιάλην, οὐδὲ τοῖς χεῖλεσιν αὐτὴν ἠδέως ἂν προσαγάγοι· ἀλλὰ κἂν μὴ πᾶσαν αὐτὴν ἐκπίνειν μέλλοι, πᾶσαν αὐτὴν γέμουσαν ἰδεῖν ἐπιθυμεῖ. Διὰ τοῦτο οὐκ ἔχω τί χρήσομαι τῇ δημηγορίᾳ. Καὶ γὰρ τῇ βραχυλογίᾳ τὸν κάματον

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΚΡΟΣ ΤΩΝ ΟΜΙΛΙΩΝ

Και πρὸς αὐτοὺς ποὺ δυσανασχετοῦν γιὰ τὴ συντομία τους· ἐπίσης γιὰ τὰ ὀνόματα Σαῦλος καὶ Παῦλος, γιὰ ποιὸ λόγο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὀνομάσθηκε Ἀδάμ (ὅτι ὀνομάσθηκε γιὰ τὴν ὠφέλεια καὶ τὸ συμφέρον του), καὶ στοὺς νεοφώτιστους

1. Τί ἄραγε πρέπει νὰ κάνουμε σήμερα; Γιατὶ βλέποντας τὸ πλῆθος σας φοβᾶμαι νὰ μακρύνω τὸ λόγο. Πραγματικὰ ὅταν ἡ διδασκαλία προχωράει περισσότερο, βλέπω πὼς πατάει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, πὼς στενοχωριέστε καὶ ἡ θλίψη ἀπὸ τὴ στενοχώρια ζημιώνει τὴν προσεκτικὴ ἀκρόαση. Γιατὶ ἕνας ἀκροατῆς ποὺ δὲν ἔχει ἀνεση, δὲν μπορεῖ νὰ προσέχει μὲ ἐνδιαφέρον τὰ λεγόμενα.

Βλέποντας λοιπὸν τὸ πλῆθος σας, ὅπως εἶπα, φοβᾶμαι νὰ μακρύνω τὸ λόγο· συλλογιζόμενος ὅμως τὸν πόθο σας, φοβᾶμαι νὰ συντομεύσω τὴ διδασκαλία. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ διψάει, ἂν δὲ δεῖ πρῶτα γεμάτη τὴ φιάλη, οὔτε στὰ χεῖλη του θὰ τὴ φέρει μὲ εὐχαρίστηση· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πρόκειται νὰ τὴν πιεῖ ὀλόκληρη, θέλει νὰ τὴ δεῖ γεμάτη ὅλη. Γι' αὐτὸ δὲν ξέρω ποιά μορφή νὰ δώσω στὴν ὁμιλία. Γιατὶ θέλω μὲ τὴ συντομία νὰ

ὑποτέμνεσθαι τὸν ὑμέτερον βούλομαι, καὶ τῷ μήκει τοῦ λόγου τὴν ἐπιθυμίαν ὑμῶν ἐμπλήσαι. Ἄλλ' ἐκάτερα πολλάκις ταῦτα ἐποίησα, καὶ οὐδὲ ἅπαξ τὴν αἰτίαν διέφυγον. Οἶδα ὅτι πολλάκις φειδόμενος ὑμῶν πρὸ τοῦ τέλους κατέλυσα τὸν λόγον, καὶ κατε-
 5 βόησαν ἡμῶν οἱ ψυχὴν ἀκόρεστον ἔχοντες, οἱ συνεχῶς μὲν τῶν θεῶν ἀπολαύοντες ναμάτων, οὐδέποτε δὲ ἐμπιπλάμενοι οἱ «μακάριοι ἐκεῖνοι, οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην», καὶ τὰς παρὰ τούτων καταβοήσεις φοβηθεῖς πάλιν προῆλ-
 θον μέχρι πολλοῦ τὴν διδασκαλίαν ἐκτείνων, καὶ διὰ τοῦτο αἰ-
 10 τίαν ὑπέμενον. Οἱ γὰρ βραχυλογίας ἐρῶντες ἀπαντῶντες παρεκάλουν τῆς αὐτῶν ἀσθενείας φείδεσθαι, καὶ συστέλλειν τὸ μῆκος τῶν λεγομένων.

Ὅταν μὲν οὖν στενοχωρουμένους ὑμᾶς ἴδω, πρὸς σιγὴν συνελαύνω τὸν λόγον· ὅταν δὲ στενοχωρουμένους καὶ οὐκ ἀφι-
 15 σταμένους, ἀλλ' ἐκκρεμαμένους πρὸς πλείονα δρόμον, τὴν γλῶτταν διεγείρειν ἐπιθυμῶ. Στενά μοι πάντοθεν. Τί πάθω; Ὁ μὲν γὰρ ἐνὶ δουλεύων κυρίῳ καὶ μιᾷ γνώμῃ ὑπηρετεῖν ἀναγκαζόμενος, μετ' εὐκολίας ἀρέσκειν δύναται τῷ δεσπότη καὶ μὴ διαμαρτάνειν· ἐγὼ δὲ πολλοὺς ἔχω δεσπότης, δῆμῳ τοσοῦτῳ
 20 δουλεύειν ἀναγκαζόμενος διάφορον ἔχοντι γνώμην. Ταῦτα δὲ εἶπον οὐ δυσχεραίνων τὴν δουλείαν, μὴ γένοιτο, οὐδὲ δραπετεύων τὴν δεσποτείαν ὑμῶν. Οὐδὲν γὰρ μοι τῆς δουλείας ταύτης σεμνότερον. Οὐχ οὕτω βασιλεὺς ἐπὶ τῷ διαδήματι καὶ τῇ πορφυρίδι μέγα φρονεῖ, ὡς ἐγὼ νῦν ἐπὶ τῇ δουλείᾳ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης
 25 ἐγκαλλωπίζομαι. Ἐκείνην μὲν γὰρ τὴν βασιλείαν θάνατος διαδέχεται· ταύτην δὲ τὴν δουλείαν, ἂν ἀπαρτισθῇ καλῶς, βασιλεία οὐρανῶν ἀναμένει. «Μακάριος γὰρ ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, ὃν κατέστησεν ὁ κύριος αὐτοῦ διδόναι τὸ σιτομέτριον τοῖς

ἐλαττώσω τὴν κούρασή σας καὶ μὲ τὸ μάκρος τοῦ λόγου νὰ χορτάσω τὴν ἐπιθυμία σας. Ἄλλὰ καὶ τὰ δύο αὐτὰ πολλές φορές τὰ ἔκανα, καὶ οὔτε μία φορά ξέφυγα τὴν κατηγορία. Ξέρω ὅτι πολλές φορές, ἐπειδὴ σᾶς λυπόμουν, σταμάτησα τὸ λόγο πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος του καὶ μὲ ἀποδοκίμασαν αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ἀχόρταγη ψυχὴ, αὐτοὶ ποὺ συνέχεια ἀπολαμβάνουν τὰ θεῖα νάματα, ἀλλὰ ποτέ δὲ χορταίνουν, οἱ «μακάριοι ἐκεῖνοι ποὺ πεινοῦν καὶ διψοῦν τῇ δικαιοσύνῃ»¹, καὶ ἐπειδὴ φοβήθηκα τὶς ἀποδοκιμασίες τους πάλι προχώρησα μακρύνοντας πολὺ τὴ διδασκαλία, καὶ γι' αὐτὸ δέχθηκα τὶς κατηγορίες ἄλλων. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιθυμοῦσαν τὴ συντομία, ὅταν μὲ συναντοῦσαν, μὲ παρακαλοῦσαν νὰ λυπηθῶ τὴν ἀδυναμία τους καὶ νὰ ἐλαττώσω τὸ μάκρος τῶν λεγομένων.

Ὅταν λοιπὸν σᾶς δῶ στενοχωρημένους, ὀδηγῶ τὸ λόγο στὸ τέλος· ὅταν ὅμως σᾶς δῶ νὰ στενοχωριέστε καὶ νὰ μὴν ἀπομακρύνεστε, ἀλλὰ νὰ εἶστε ἀποφασισμένοι γιὰ περισσότερο δρόμο, ἐπιθυμῶ νὰ διεγείρω τὴ γλώσσα μου. Ἀπὸ παντοῦ μοῦ εἶναι στενὰ τὰ πράγματα. Τί νὰ κάνω; Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δουλεύει σ' ἓνα κύριο καὶ εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ὑπηρετεῖ σὲ μία γνῶμη, εὐκόλα μπορεῖ ν' ἀρέσει στὸν κύριό του καὶ νὰ μὴν κάνει σφάλματα, ἐνῶ ἐγὼ ἔχω πολλοὺς κυρίους, ἀφοῦ ἀναγκάζομαι νὰ δουλεύω σὲ τόσο λαὸ ποὺ ἔχει διαφορετικὴ γνῶμη. Καὶ αὐτὰ τὰ εἶπα ὄχι γιατί δυσανασχετῶ γιὰ τὴ δουλεία αὐτὴ –μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη–, οὔτε γιατί θέλω νὰ φύγω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σας. Γιατὶ τίποτε δὲ μοῦ εἶναι σεμνότερο ἀπ' αὐτὴ τὴ δουλεία. Οὔτε ὁ βασιλιάς ὑπερηφανεύεται τόσο γιὰ τὸ στέμμα καὶ τὴν πορφύρα, ὅσο ἐγὼ τώρα καυχίεμαι γιὰ τὴ δουλεία τῆς ἀγάπης σας. Γιατὶ ἐκείνη τὴ βασιλεία τὴ διαδέχεται θάνατος, ἐνῶ αὐτὴ τὴ δουλεία, ἂν ἐφαρμοσθεῖ σωστά, τὴν περιμένει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. «Γιατὶ εἶναι μακάριος ὁ πιστὸς καὶ συνετὸς δοῦλος, ποὺ ὁ κύριός του τὸν ὄρισε ὑπεύθυνο γιὰ νὰ δίνει

συνδούλοις αὐτοῦ. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν».

Εἶδες πόσον τὸ κέρδος τῆς δουλείας ταύτης, ὅταν σπουδαίως γένηται; Ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσι τοῦ δεσπότη καθίσταται. Οὐ φεύγω τοίνυν τὴν δουλείαν· μετὰ γὰρ Παύλου δουλεύω. Καὶ γὰρ ἐκεῖνός φησιν, ὅτι «οὐχ ἑαυτοὺς κηρύττομεν, ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν Κύριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν». Καὶ τί λέγω Παῦλον; Εἰ ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ἑαυτὸν ἐκέκνωσε μορφὴν δούλου λαβὼν διὰ τοὺς δούλους, τί μέγα εἶ
10 ὁ δοῦλος ἐγὼ δοῦλος ἐγενόμην τοῖς συνδούλοις δι' ἑμαυτόν; Οὐ τοίνυν δραπετεύων ὑμῶν τὴν δεσποτείαν ταῦτα εἶπον, ἀλλ' ἀξιῶν συγγνώμης τυχεῖν, ἐὰν μὴ ταῖς ἀπάντων γνώμαις κατάλληλον παραθῶμαι τὴν τράπεζαν. Μᾶλλον δὲ τοῦτο ποιήσατε ὃ λέγω νῦν. Ὑμεῖς οἱ μὴ δυνάμενοι ἐμπλησθῆναι ποτε, ἀλλὰ πει-
15 νῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, καὶ μακρῶν ἐπιθυμουῦντες λόγων, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ὑμετέρων ἀδελφῶν ἀνάσχεσθε τοῦ συνήθους περικοπτομένου μέτρου τῶν λόγων. Πάλιν ὑμεῖς οἱ βραχυλογίας ἐρῶντες καὶ ἀσθενέστερον διακείμενοι, διὰ τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ὑμετέρους τοὺς ἀκορέστους μικρὸν καρ-
20 τερήσατε πόνον, ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζοντες, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.

Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀθλητὰς εἰς μέσον τοῦ θεάτρου ἐστῶτας ἐν μεσημβρία μέση καθάπερ ἐν καμίνῳ τῷ σκάμματι καὶ γυμνῷ τῷ σώματι τὴν ἀκτῖνα δεχομένους ὥσπερ τινὰς
25 ἀνδριάντας χαλκοῦς καὶ ἠλίῳ καὶ κονιορτῷ καὶ πνίγει μαχομένους, ἵνα τὴν τοσαῦτα ταλαιπωρήσασαν κεφαλὴν φύλλοις δάφνης ἀναδήσωνται; Ὑμῖν δὲ οὐ στέφανος δάφνης, ἀλλὰ στέφανος δικαιοσύνης πρόκειται τῆς ἀκροάσεως ὁ μισθός, καὶ οὐδὲ μέχρι

2. Λουκᾶ 12,42.44.

3. Β' Κορ. 4,5.

4. Βλ. Φιλιπ. 2,6.7.

5. Βλ. Γαλ. 6,2.

στοὺς συνδούλους του τὸ σιτηρέσιό του. Ἐλήθεια σᾶς λέγω, θὰ τὸν βάλει ὑπεύθυνο σὲ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα»².

Εἶδες πόσο εἶναι τὸ κέρδος ἀπ' αὐτὴ τὴ δουλεία, ὅταν γίνονται μὲ προσοχή; Ὅρίζεται ὑπεύθυνος σὲ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα τοῦ κυρίου. Δὲν ἀποφεύγω λοιπὸν τὴ δουλεία, γιατί ἀσκῶ τὴ δουλεία αὐτὴ μαζί μὲ τὸν Παῦλο. Γιατὶ πραγματικὰ ἐκεῖνος λέγει, «δὲν κηρύττουμε τὸν ἑαυτὸ μας, ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ὡς Κύριο, καὶ τοὺς ἑαυτοὺς μας δούλους σας γιὰ χάρη τοῦ Ἰησοῦ»³. Καὶ γιατί λέγω γιὰ τὸν Παῦλο; Ἄν αὐτὸς ποὺ εἶχε θεϊκὴ ὑπαρξὴ κένωσε τὸν ἑαυτὸ του παίρνοντας μορφὴ δούλου γιὰ χάρη τῶν δούλων⁴, τί τὸ σπουδαῖο πράγμα ἂν ἐγὼ ὁ δοῦλος ἔγινα δοῦλος στοὺς συνδούλους μου γιὰ χάρη τοῦ ἑαυτοῦ μου; Δὲν τὰ εἶπα λοιπὸν αὐτὰ γιατί θέλω ν' ἀποφύγω τὴν ἐξουσία σας, ἀλλὰ γιατί ζητῶ νὰ μὲ συγχωρήσετε, ἂν δὲν παραθέσω τὸ τραπέζι κατάλληλο μὲ τίς γνῶμες ὄλων. Ἡ καλύτερα κάμετε αὐτὸ ποὺ λέγω τώρα. Ἐσεῖς ποὺ δὲν μπορείτε νὰ χορτάσετε ποτέ, ἀλλὰ πεινᾶτε καὶ διψᾶτε τὴ δικαιοσύνη καὶ ἐπιθυμεῖτε μακροὺς λόγους, νὰ ἀνέχεστε ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀδελφῶν σας τὴν περικοπὴ τοῦ συνηθισμένου μέτρου τῶν λόγων. Ἐπίσης ἐσεῖς ποὺ ἐπιθυμεῖτε τὴ συντομία τῶν λόγων καὶ εἶστε πιὸ ἀδύνατοι, ὑπομείνετε γιὰ χάρη τῶν ἀνικανοποίητων ἀδελφῶν σας μικρὸ κόπο, βαστάζοντας ὁ ἕνας τὰ βάρη τοῦ ἄλλου, ὥστε ἔτσι νὰ ἐφαρμόσετε πλήρως τὸ νόμο τοῦ Χριστοῦ⁵.

Δὲ βλέπετε τοὺς ἀθλητὲς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ποὺ στέκονται στὴ μέση τοῦ σταδίου τὸ καταμεσήμερο καὶ σὰν σὲ καμίνι δέχονται μέσα στὸ σκάμμα μὲ γυμνὸ τὸ σῶμα τίς ἀκτίνες τοῦ ἥλιου, σὰν κάποιοι χάλκινοι ἀνδριάντες, καὶ ἀγωνίζονται μὲ τὸν ἥλιο καὶ τὴ σκόνη καὶ τὸν καύσωνα, γιὰ νὰ στεφανώσουν μὲ φύλλα δάφνης τὸ κεφάλι τους ποὺ τόσο πολὺ ταλαιπωρήθηκε; Σὲ σᾶς ὅμως σὰν μισθὸς γιὰ τὴν ἀκρόαση δὲν ἔχει ὀρισθεῖ στεφάνι δάφνης, ἀλλὰ στεφάνι δικαιοσύνης, καὶ δὲ σᾶς

μεσημβρίας μέσης ὑμᾶς κατέχομεν, ἀλλ' ἀπ' αὐτῶν τῶν προοι-
 μίων τῆς ὑμετέρας ἔνεκα ὀλιγωρίας διαφίεμεν, ἔτι τοῦ ἀέρος ὄν-
 τος ψυχροτέρου, καὶ οὐ διαθερμαινομένου ταῖς ἀπὸ τῶν ἀκτί-
 νων βολαῖς, οὐ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ κελεύοντες ὑμᾶς τὴν ἀκτῖνα
 5 δέχεσθαι, ἀλλ' ὑπὸ τὸν θαυμαστὸν τοῦτον ἄγομεν ὄροφον, καὶ
 τὴν ἀπὸ τῆς στέγης παρέχομεν παραμυθίαν παντὶ τρόπῳ ἐπινο-
 οῦντες ὑμῖν ἄνεσιν, ὥστε γενέσθαι τῶν λεγομένων μόνιμον τὴν
 ἀκρόασιν.

Μὴ δὲ γενώμεθα μαλακώτεροι τῶν παιδίων τῶν ἡμετέ-
 10 ρων τῶν εἰς διδασκαλεῖα βαδιζόντων· ἐκεῖνα πρὸ τῆς μεσημ-
 βρίας οὐ τολμᾷ ἀναχωρῆσαι οἴκαδε, ἀλλ' ἄρτι τοῦ γάλακτος
 ἀποσπασθέντα, ἄρτι τῆς θηλῆς ἀποστάντα, οὐδέπω οὐδὲ πέντε
 ἐτῶν ἡλικίαν ἄγοντα, ἐν νεαρῷ καὶ ἀπαλῷ σώματι πᾶσαν καρ-
 τερίαν ἐπιδείκνυται· κἂν πνῖγος, κἂν δίψος, κἂν ἄλλο ὀτιοῦν πα-
 15 ρενοχλῆ, πρὸς μεσημβρίαν μέσῃν διακαρτερεῖ, καὶ ταλαιπωρεῖ-
 ται ἐν τῷ διδασκαλείῳ καθήμενα. Εἰ καὶ μηδένα οὖν ἕτερον,
 ἐκεῖνα μιμησώμεθα τὰ παιδιά ἡμεῖς οἱ ἄνδρες οἱ φθάσαντες εἰς
 μέτρον ἡλικίας. Εἰ γὰρ τοὺς λόγους τοὺς περὶ ἀρετῆς μὴ ἀνεχό-
 μεθα ἀκούειν, τίς ἡμῖν πιστεῦσαι δυνήσεται, ὅτι τοὺς πόνους
 20 τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ὑπομενοῦμεν; εἰ πρὸς τὴν ἀκρόασιν οὕτω
 βάνασοι, πόθεν δῆλον, ὅτι πρὸς τὴν πρᾶξιν ἐσμεν διεγυγερμέ-
 νοι; εἰ τὸ εὐκολώτερον παραπεμψώμεθα, πῶς τὸ δυσκολώτε-
 ρον οἴσομεν;

Ἄλλὰ πολλὴ ἡ στενοχωρία, πολλὴ ἡ βία. Ἄλλ' ἄκουσον
 25 ὅτι βιασταὶ ἀπράζουσι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅτι στενὴ
 καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν. Ἐπεὶ οὖν στε-
 νὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν βαδίζομεν, δεῖ ἡμᾶς καὶ ἑαυτοὺς στε-
 νοχωρεῖν καὶ θλίβειν, ἵνα δυνηθῶμεν διοδεῦσαι τὴν στενὴν καὶ

---

6. Ματθ. 11,12.

7. Ματθ. 7,14.

κρατᾶμε μέχρι τὸ μεσημέρι, ἀλλὰ σᾶς ἀπολύουμε ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς ἡμέρας ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας σας, ἐνῶ ὁ ἀέρας εἶναι ἀκόμη δροσερότερος καὶ δὲν ἔχει ζεσταθεῖ ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολία τοῦ ἡλίου, χωρὶς νὰ σᾶς προστάζουμε νὰ δέχεστε μὲ γυμνὸ τὸ κεφάλι τὶς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ σᾶς φέρνουμε κάτω ἀπὸ τὴ θαυμάσια αὐτὴ ὀροφὴ καὶ σᾶς παρέχουμε τὴν ἀνακούφιση ἀπὸ τὴ στέγη, ἐπινοώντας μὲ κάθε τρόπο ἄνεση γιὰ σᾶς, γιὰ νὰ γίνει μόνιμη ἡ ἀκρόαση τῶν λεγομένων.

Ἄς μὴ γινόμαστε λοιπὸν πιὸ μαλακοὶ ἀπὸ τὰ παιδιά μας ποὺ πηγαίνουν στὰ σχολεῖα. Ἐκεῖνα πρὶν τὸ μεσημέρι δὲν τολμοῦν νὰ ἐπιστρέψουν στὸ σπίτι τους, ἀλλὰ, παρ' ὄλο ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο ἔκοψαν τὸ γάλα καὶ σταμάτησαν τὸ θηλασμό καὶ παρ' ὄλο ποὺ δὲν εἶναι ἀκόμη πέντε χρόνων, δείχνουν μὲ τὸ νεαρὸ καὶ ἀπαλό τους σῶμα κάθε καρτερία. Καὶ εἴτε τὰ ἐνοχλεῖ ἡ μεγάλη ζέστη, εἴτε ἡ δίψα, εἴτε ὀτιδήποτε ἄλλο, περιμένουν μέχρι τὸ μεσημέρι καὶ ταλαιπωροῦνται καθισμένα στὸ σχολεῖο. Ἄν λοιπὸν ἐμεῖς οἱ ἄνδρες ποὺ φθάσαμε σὲ ὄριμη ἡλικία δὲ μιμηθοῦμε κανένα ἄλλον, ἄς μιμηθοῦμε τουλάχιστο ἐκεῖνα τὰ παιδιά. Γιατί, ἂν δὲν ἀνεχόμεστε ν' ἀκοῦμε τοὺς λόγους γιὰ τὴν ἀρετὴ, ποιὸς θὰ μπορέσει νὰ μᾶς πιστέψει ὅτι θὰ ὑπομείνουμε τοὺς κόπους ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς; Ἄν εἴμαστε τόσο βάνουσοι γιὰ τὴν ἀκρόαση, ἀπὸ ποῦ θὰ γίνει φανερὸ ὅτι εἴμαστε διεγερμένοι γιὰ τὴν πράξη; Ἄν τὸ πιὸ εὐκόλο περιφρονήσουμε, πῶς θὰ ὑποφέρουμε τὸ πιὸ δύσκολο;

Ἄλλ' εἶναι μεγάλη ἡ στενοχώρια, ὑπάρχει μεγάλη βία. Ἄκουσε ὁμως ὅτι οἱ βιαστὲς ἀρπάζουν τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν⁶ καὶ ὅτι «εἶναι στενὸς καὶ γεμάτος δυσκολίες ὁ δρόμος ποὺ ὀδηγεῖ στὴ ζωὴ»⁷. Ἀφοῦ λοιπὸν βαδίζουμε σὲ στενὸ καὶ γεμάτο δυσκολίες δρόμο, πρέπει νὰ στενοχωροῦμε καὶ νὰ πιέζουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ περάσουμε τὸ στενὸ

τεθλιμμένην ὁδόν. Ὁ γὰρ ἐμπλατύνων ἑαυτόν, οὐκ ἂν οὕτω ραδίως τὴν ἐστενωμένην ὁδὸν διαδράμοι, ἀλλ' ὁ συνέχων καὶ θλίβων καὶ πιέζων.

2. Οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν τυχόντων ἐστὶν ἡμῖν ἡ ζήτησις τήμερον, 5 ἀλλ' ὑπὲρ ζητήματος τὴν ἀρχὴν μὲν λαβόντος χθές, τὴν δὲ λύσιν μὴ λαβόντος διὰ τὸ πολλὰ γενέσθαι τὰ προβληθέντα. Τί δὴ τοῦτό ἐστι; Περὶ τῆς τῶν ὀνομάτων θέσεως ἐζητοῦμεν, ἅπερ ἐπέθηκε τοῖς ἀγίοις ὁ Θεός. Τοῦτο δὲ τὸ πρᾶγμα δοκεῖ μὲν ψιλὸν εἶναι, εἴ τις ἀκούσειε, πολὺν δὲ ἔχει θησαυρόν, εἴ τις μετὰ ἀκρι- 10 βείας προσέχοι. Καὶ γὰρ τὴν χρυσῖτιν γῆν τὴν ἐν τοῖς μετάλλοις κειμένην οἱ μὲν ἄπειροι καὶ ἀπλῶς ὀρώντες γῆν νομίζουσιν εἶναι μόνον ψιλὴν, καὶ οὐδὲν πλεόν ἔχειν τῆς ἐτέρας· οἱ δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς τέχνης καταμανθάνοντες ἴσασι τῆς γῆς ταύτης τὴν εὐγένειαν, καὶ τῷ πυρὶ παραδόντες αὐτῆς τὴν βάσανον, 15 ἅπασαν αὐτῆς ἐκκαλύπτουσι τὴν ὑπεροχὴν. Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν θείων Γραφῶν, οἱ μὲν ἀπλῶς ἀναγινώσκοντες τὰ γράμματα, γράμματα εἶναι νομίζουσι ψιλὰ καὶ τῶν ἄλλων πλεόν ἔχειν οὐδέν· οἱ δὲ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς αὐτὰ καταμανθάνοντες, καθάπερ ἐκεῖνοι τοῖς τῆς τέχνης ὀργανοῖς, πυρὶ τοῦ Πνεύματος 20 παραδιδόντες αὐτῶν τὴν ἐξέτασιν, ἅπαντα τὸν χρυσὸν αὐτῶν ὄψονται ραδίως.

Πόθεν οὖν ἡ ἀρχὴ τῆς ζητήσεως γέγονεν; Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ἐνεπέσαμεν εἰς τὴν πραγματείαν ταύτην, ἵνα μὴ τις ἡμῶν ἀκαιρίαν καταγινώσκη· ἀλλ' ἐπεθυμήσαμεν εἰπεῖν τὰ Παύλου 25 κατορθώματα, τῶν πράξεων τῶν ἀποστολικῶν ὑμῖν ὑπαναγινωσκομένων, καὶ ἠψάμεθα τοῦ προοιμίου τῆς ἱστορίας· ἠύραμεν δὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ διηγήματος οὕτως ἔχουσαν· «Σαῦλος δὲ ἐτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου». Εὐ-

και δύσκολο δρόμο. Γιατί εκείνος που πλαταίνει τον έαυτο του δεν θα μπορεί να τρέξει τόσο εύκολα το στενό δρόμο, άλλ' εκείνος που τον συγκρατεί και τον θλίβει και τον πιέζει.

2. Ούτε βέβαια ή εξέτασή μας σήμερα είναι για άσημαντα πράγματα, αλλά για ένα ζήτημα που ξεκίνησε χθες αλλά δε λύθηκε, γιατί ήταν πολλά τα προβλήματα που προέκυψαν. Ποιό λοιπόν είναι αυτό; Εξετάζουμε τη χορήγηση των ονομάτων, που ο Θεός έδωσε στους αγίους. Και το πράγμα αυτό φαίνεται πως είναι απλό, αν το ακούσει μόνο κανείς: περιέχει όμως μεγάλο θησαυρό, αν το εξετάσει κανείς με προσοχή. Γιατί και το χρυσοφόρο χῶμα, που βρίσκεται στα μεταλλεία, οι άπειροι και αυτοί που το βλέπουν απλῶς το θεωρούν πως είναι απλό μόνο χῶμα και δεν έχει τίποτε περισσότερο από το άλλο χῶμα: εκείνοι όμως που το παρατηρούν καλά από κοντά με τα μάτια της τέχνης γνωρίζουν την ευγένεια του χώματος αυτού και, αφού το παραδώσουν στη δοκιμασία της φωτιάς, αποκαλύπτουν όλη του την υπεροχή. Έτσι λοιπόν και στις θείες Γραφές, αυτοί που διαβάζουν απλῶς τα γράμματα νομίζουν πως είναι μόνο γράμματα και δεν έχουν τίποτε περισσότερο από τα άλλα: εκείνοι όμως που τα παρατηρούν αυτά καλά με τα μάτια της πίστης, όπως ακριβῶς εκείνοι με τα ὄργανα της τέχνης, αφού παραδώσουν τον έλεγχο τους στη φωτιά του Πνεύματος, θα δουν εύκολα ὄλο το χρυσάφι τους.

Άπο ποῦ λοιπόν ἄρχισε ή εξέταση; Γιατί δεν πέσαμε τυχαία στην υπόθεση αυτή, για να μη μᾶς κατηγορεῖ κανείς για ακαταλληλότητα χρόνου, αλλά επιθυμήσαμε να ποῦμε τα κατορθώματα του Παύλου, καθώς διαβάζονταν σε σᾶς οί πράξεις των αποστόλων, και ασχοληθήκαμε με το προοίμιο της ιστορίας. Και βρήκαμε την αρχή της διήγησης να έχει ἔτσι: «ὁ Σαῦλος ὁμως συνέχιζε να έχει απειλητικές και φονικές διαθέσεις για τους μαθητές του Κυρίου»⁸. Αμέσως σᾶς τάραξε ή αλλαγή

θέως ὑμᾶς διετάραξεν ἢ τοῦ ὀνόματος ἐναλλαγή· εὐρίσκομεν γὰρ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ἀπάσαις, καὶ ἐν τοῖς προοιμίοις ἐκείνοις οὐ Σαῦλον αὐτόν, ἀλλὰ Παῦλον καλούμενον, καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ τούτου μόνου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολλῶν ἐτέρων γινόμενον. Καὶ γὰρ
 5 καὶ ὁ Πέτρος Σίμων ἐλέγετο πρὸ τούτου, καὶ τὰ τέκνα Ζεβεδαίου Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης Υἱοὶ βροντῆς μετωνομάσθησαν ὕστερον, καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ δὲ τὸ ἔθος αὐτὸ τοῦτο ἴδοι τις ἂν ἐπ' ἐνίων κρατῆσαν· καὶ γὰρ ὁ Ἀβραὰμ πρότερον Ἀβρὰμ λεγόμενος μετὰ ταῦτα Ἀβραὰμ ἐκαλεῖτο, καὶ Σάρρα πρὸ τούτου Σάρα,
 10 μετὰ δὲ ταῦτα Σάρρα ὠνομάσθη, καὶ ὁ Ἰακώβ δὲ μετὰ ταῦτα Ἰσραὴλ προσηγορεύετο· ἄτοπον οὖν ἔδοξεν ἡμῖν εἶναι τοσοῦτον ὀνομάτων θησαυρὸν παραδραμεῖν ἀπλῶς.

Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ ἀρχόντων τῶν ἔξωθεν συμβαῖνον εὗροι τις ἂν· καὶ γὰρ καὶ ἐκείνοις διπλοῦς ὁ χρηματισμὸς τῶν ὀνομάτων.
 15 Ὅρα δέ· «διεδέξατο», φησί, «τὸν Φήλικα Πόρτιος Φῆστος»· καὶ πάλιν, «συνῆν τις τῷ ἀνθυπάτῳ καλουμένῳ Σεργίῳ Παύλῳ»· καὶ ὁ τὸν Χριστὸν ἐκδοὺς τοῖς Ἰουδαίοις Πόντιος Πιλάτος ἐλέγετο. Οὐ τοῖς ἀρχουσι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς στρατιώταις πολλάκις διπλᾷ τὰ ὀνόματα, καὶ τοῖς τὸν ἰδιωτικὸν ἀν-
 20 ηρημένοις βίον ἀπὸ αἰτίας τινὸς καὶ ὑποθέσεως διπλῆ γέγονεν ἡ προσηγορία. Ἀλλ' ὑπὲρ μὲν ἐκείνων οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ζητεῖν πόθεν οὕτως ἐκλήθησαν· ὅταν δὲ ὁ Θεὸς ὀνομάζη, πᾶσαν ἐπιδείκνυσθαι σπουδὴν χρὴ ὡς εὐρεῖν τὴν αἰτίαν.

Οὐδὲν γὰρ ἀπλῶς οὔτε εἰκῆ οὔτε ποιεῖν οὔτε λέγειν ὁ
 25 Θεὸς εἶωθεν, ἀλλ' ἕκαστον μετὰ τῆς αὐτῷ προσηκούσης σοφίας. Τί δὴ ποτε οὖν Σαῦλος ἐλέγετο, ὅτε ἐδίωκεν, καὶ Παῦλος μετωνομάσθη, ὅτε ἐπίστευσε; Τινὲς φασιν ὅτι ἠνίκα μὲν ἐθορύβει καὶ ἐτάραττε καὶ συνέχεεν ἅπαντα, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐσάλευε, Σαῦλος ἐλέγετο, δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ σαλεύειν τὴν Ἐκκλη-
 30 σίαν, ἀπὸ τοῦ πράγματος λαβὼν τὴν προσηγορίαν· ἐπειδὴ δὲ

9. Πράξ. 24,27.

10. Πράξ. 13,7.

τοῦ ὀνόματός του, γιατί βρίσκουμε σὲ ὅλες τὶς ἐπιστολὲς καὶ στὰ προοίμια ἐκεῖνα νὰ ὀνομάζεται ὄχι Σαῦλος ἀλλὰ Παῦλος, καὶ αὐτὸ νὰ γίνεται ὄχι μόνον σ' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους. Γιατὶ βέβαια καὶ ὁ Πέτρος λεγόταν Σίμων πρὶν ἀπ' αὐτὸ, καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Ζεβεδαίου, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης, ὀνομάσθηκαν ὕστερα Υἱοὶ βροντῆς, ἀλλὰ καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς νὰ ἔχει ἐπικρατήσῃ σὲ μερικοὺς ἢ συνήθεια αὐτή. Γιατὶ καὶ ὁ Ἀβραὰμ πρὶν ἀπ' αὐτὸ λεγόταν Ἀβράμ, μετὰ ὀνομαζόταν Ἀβραάμ, καὶ ἡ Σάρρα πρὶν ἀπ' αὐτὸ λεγόταν Σάρα καὶ μετὰ ὀνομάσθηκε Σάρρα, καὶ ὁ Ἰακώβ μετὰ ὀνομάσθηκε Ἰσραήλ· μᾶς φάνηκε λοιπὸν ἄτοπο νὰ παρατρέξουμε ἀπλῶς ἓνα τὸσο μεγάλο θησαυρὸ ὀνομάτων.

Αὐτὸ ὅμως μπορεῖ νὰ τὸ βρεῖ κανεὶς νὰ συμβαίνει καὶ στοὺς ἐθνικοὺς ἄρχοντες· γιατί πραγματικὰ καὶ αὐτοὶ ἔπαιρναν διπλὰ ὀνόματα. Πρόσεχε· «διαδέχθηκε», λέγει, «τὸ Φήλικα ὁ Πόντιος Φῆστος»⁹· καὶ πάλι, «ἦταν κάποιος μαζί μὲ τὸν ἀνθύπατο πρὶν ὀνομαζόταν Σέργιος Παῦλος»¹⁰. Καὶ αὐτὸς πρὶν παρέδωσε τὸ Χριστὸ στοὺς Ἰουδαίους λεγόταν Πόντιος Πιλάτος. Καὶ ὄχι μόνον στοὺς ἄρχοντες, ἀλλὰ καὶ στοὺς στρατιῶτες πολλές φορές ἦταν διπλὰ τὰ ὀνόματα καὶ στοὺς ἰδιῶτες ἀπὸ κάποια αἰτία καὶ ἀφορμὴ ὑπῆρχαν διπλὰ ὀνόματα. Ἀλλὰ γιὰ ἐκείνους δὲν ἔχουμε κανένα ὄφελος νὰ ἐξετάζουμε ἀπὸ ποῦ ὀνομάσθηκαν ἔτσι, ὅταν ὅμως ὁ Θεὸς δίνει τὸ ὄνομα πρέπει νὰ δείχνουμε κάθε ἐνδιαφέρον γιὰ νὰ βροῦμε τὴν αἰτία.

Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲ συνηθίζει νὰ κάνει οὔτε νὰ λέγει τίποτε ἄσκοπα καὶ μάταια, ἀλλὰ τὸ καθένα μὲ τὴ σοφία πρὶν τοῦ ταιριάζει. Γιατὶ λοιπὸν λεγόταν Σαῦλος ὅταν καταδίωκε, καὶ μετονομάσθηκε Παῦλος ὅταν πίστεψε; Μερικοὶ ἰσχυρίζονται πῶς, ὅταν προκαλοῦσε θόρυβο καὶ ταραχὴ καὶ σύγχυση σὲ ὅλα καὶ σάλευε τὴν Ἐκκλησία, λεγόταν Σαῦλος, γιὰ τὸ ὅτι ἀκριβῶς σάλευε τὴν Ἐκκλησία, παίρνοντας τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ.

ἀπέστη τῆς μανίας ἐκείνης καὶ τὴν ταραχὴν ἀπέθετο, πάλιν Παῦλος ἀπὸ τοῦ παύσασθαι μετωνομάσθη· ἀλλ' ἔωλος οὗτος ὁ λόγος καὶ οὐκ ἀληθής, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν τέθεικα εἰς μέσον, ἵνα μὴ παρακρούησθε ταῖς ψιλαῖς αἰτιολογίαις. Πρῶτον μὲν γὰρ 5 οἱ γονεῖς αὐτῶ τοῦτο τεθείκασι τοῦνομα οὐχὶ προφηταί τινες ὄντες, καὶ τὸ μέλλον προορῶντες. Ἐπειτα εἰ διὰ τοῦτο Σαῦλος ἐλέγετο, ἐπειδὴ τὴν Ἐκκλησίαν ἐσάλευε καὶ ἐτάραττεν, ἔδει παυσάμενον αὐτὸν τοῦ σαλεύειν τὴν Ἐκκλησίαν εὐθέως καὶ τὸ ὄνομα ἀποθέσθαι· νῦν δὲ ὀρῶμεν αὐτὸν τοῦ μὲν σάλου τῶν 10 κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστάντα, τὸ ὄνομα δὲ οὐκ ἀποθέμενον, ἀλλ' ἔτι Σαῦλον λεγόμενον.

Καὶ ἵνα μὴ νομίσητε ὅτι παρακρουόμενος ὑμᾶς ταῦτα λέγω, ἄνωθεν ὑμῖν τοῦτο ἀπαριθμήσομαι. «Ἐξέβαλον τὸν Στέφανον», φησί, «καὶ ἐλιθοβόλουν αὐτόν, καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθοντο 15 τὰ ἱμάτια αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεανίου καλουμένου Σαῦλου»· καὶ πάλιν, «Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ»· καὶ ἀλλαχοῦ, «Σαῦλος δὲ ἐλυμαίνετο τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἄνδρας καὶ γυναῖκας»· καὶ πάλιν, «Σαῦλος δὲ ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς 20 τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου»· καὶ πάλιν, «ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν αὐτῶ, Σαούλ, Σαούλ, τί με διώκεις;». Οὐκοῦν ἐντεῦθεν αὐτὸν ἔδει λοιπὸν ἀποθέσθαι τὸ ὄνομα, καὶ γὰρ ἀπέστη τοῦ διώκειν.

Τί οὖν; εὐθέως ἀπέθετο; Οὐδαμῶς, καὶ τοῦτο ἐκ τῶν 25 ἐξῆς δῆλον· σκοπεῖτε δέ· «ἠγέρθη Σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀνεωγμένων τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ οὐδένα ἔβλεπε»· καὶ πάλιν· «εἶπε δὲ Κύριος τῶ Ἀνανία· πορεύθητι εἰς τὴν ρύμην καλουμέ-

11. Πράξ. 7,58.

12. Πράξ. 8,1.

13. Πράξ. 8,3.

14. Πράξ. 9,1.

15. Πράξ. 9,4.

16. Πράξ. 9,8.

ὅταν ὅμως ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τῆς μανίας ἐκείνης καὶ ἀπέβαλε τὴν ταραχὴν καὶ σταμάτησε τὸν πόλεμον καὶ ἔπαυσε τὴν καταδίωξιν, πάλι μετονομάσθηκε Παῦλος ἀπὸ τὸ ὅτι ἔπαυσε ὅλα αὐτά. Ἄλλ' ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς εἶναι παλιὸς καὶ ὄχι ἀληθινός, καὶ γι' αὐτὸ σᾶς τὸν παρουσίασα, γιὰ νὰ μὴ σᾶς παραπλανοῦν οἱ ἀπλῆς αἰτιολογίαι. Πρῶτα λοιπὸν τοῦ ἔδωσαν αὐτὸ τὸ ὄνομα οἱ γονεῖς του, χωρὶς νὰ εἶναι κάποιοι προφῆτες καὶ νὰ προβλέπουν τὸ μέλλον. Ὑστερα, ἂν γι' αὐτὸ λεγόταν Σαῦλος, ἐπειδὴ σάλευε καὶ τάραζε τὴν Ἐκκλησίαν, ἔπρεπε ὅταν σταμάτησε νὰ σαλεύει τὴν Ἐκκλησίαν νὰ χάσει ἀμέσως καὶ τὸ ὄνομα. Τώρα ὅμως τὸν βλέπουμε νὰ ἔχει σταματήσει τὸ σάλον ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχει χάσει τὸ ὄνομα, ἀλλὰ νὰ ὀνομάζεται ἀκόμη Σαῦλος.

Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσετε πῶς τὰ λέγω αὐτὰ γιὰ νὰ σᾶς παραπλανήσω, θὰ σᾶς ἐκθέσω τὸ πρᾶγμα μὲ τὴν σειράν ἀπὸ τὴν ἀρχή. «Ἔσυραν τὸ Στέφανον ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν», λέγει, «καὶ τὸν λιθοβολοῦσαν, καὶ οἱ μάρτυρες κατηγορίας ἀπέθεσαν τὰ ροῦχα τοῦς στὰ πόδια ἐνὸς νέου ποῦ ὀνομαζόταν Σαῦλος»¹¹. Καὶ πάλι: «ὁ Σαῦλος ἐπικροτοῦσε τὴν θανάτωσίν του»¹². Καὶ σὲ ἄλλο σημεῖον λέγει: «στὸ μεταξὺ ὁ Σαῦλος ρήμαζε τὴν Ἐκκλησίαν, ἔμπαινε μὲ τὴν βίαν στὰ σπίτια καὶ ἔσερνε ἔξω ἄνδρες καὶ γυναῖκες»¹³. Καὶ πάλι: «ὁ Σαῦλος ὅμως συνέχιζε νὰ ἔχει ἀπειλητικὰ καὶ φονικὰ διαθέσεις γιὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου»¹⁴. Καὶ πάλι: «ἄκουσε μίαν φωνὴν νὰ τοῦ λέγει, Ἐσαούλ, Ἐσαούλ, γιὰτί μὲ καταδιώκεις;»¹⁵. Ἐπρεπε λοιπὸν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ν' ἀποβάλει αὐτὸς στὴ συνέχεια τὸ ὄνομα, ἐφόσον πραγματικὰ ἐγκατέλειπε τοὺς διωγμούς.

Τί λοιπὸν ἔγινε; ἀμέσως τὸ ἀπέβαλε; Καθόλου, καὶ αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὰ ἐπόμενα. Προσέχετε ὅμως. «Ὁ Σαῦλος σηκώθηκε ἀπὸ τὸ ἔδαφος καὶ ἐνῶ τὰ μάτια του ἦσαν ἀνοιχτὰ δὲν ἔβλεπε κανένα»¹⁶. Καὶ πάλι: «καὶ ὁ Κύριος εἶπε στὸν Ἄνα-

νην Εύθειαν, εὐρήσεις ἐν οἰκίᾳ Ἰούδα Σαῦλον ὀνόματι»· καὶ πάλιν, «εἰσελθὼν ὁ Ἀνανίας εἶπε, Σαοὺλ ἀδελφέ, ἀπέσταλκέ με ὁ Κύριος, ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῇ ὁδῷ, ἵνα ἀναβλέψῃς». Εἶτα ἤρξατο κηρύσσειν καὶ συνέχεε τοὺς Ἰουδαίους, καὶ οὐδὲ οὕτως τὸ ὄνομα ἀπέθετο, ἀλλ' ἔτι Σαῦλος ἐλέγετο. «Ἐγνώσθη γάρ», φησί, «τῷ Σαύλῳ ἡ ἐπιβουλή τῶν Ἰουδαίων».

Ἄρ' οὖν ἐνταῦθα μόνον; Οὐδαμῶς, ἀλλ', «ἐγένετο λιμός», φησί, «καὶ ὥρισαν οἱ μαθηταὶ πέμψαι εἰς Ἱεροσόλυμα τοῖς ἀγίοις εἰς διακονίαν. Ἐπεμψαν δὲ διὰ χειρὸς Βαρνάβα καὶ Σαύλου». Ἴδου διακονεῖ τοῖς ἀγίοις, καὶ ἔτι Σαῦλος λέγεται. Εἰσῆλθε καὶ μετὰ ταῦτα Βαρνάβας εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ ἰδὼν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι πλῆθος ἦν ἐκεῖ πολὺ, ἐξῆλθεν εἰς Ταρσὸν ἀναζητῆσαι Σαῦλον. Ἴδου καὶ ἐπιστρέφει πολλούς, καὶ Σαῦλος λέγεται· καὶ πάλιν· «ἦσαν», φησὶν, «ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὴν οὖσαν Ἐκκλησίαν προφῆται καὶ διδάσκαλοι, Συμεὼν ὁ καλούμενος Νίγερ, καὶ Λούκιος ὁ Κυρηναῖος, Μαναὴν τε Ἡρώδου τοῦ τετράρχου σύντροφος, καὶ Σαῦλος». Ἴδου καὶ διδάσκαλος ἐγένετο καὶ προφήτης, καὶ ἔτι Σαῦλος ἐλέγετο. Καὶ πάλιν, «λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ Κυρίῳ καὶ νηστευόντων, εἶπε τὸ Πνεῦμα
15 τὸ ἅγιον· ἀφορίσατέ μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον».

3. Ἴδου καὶ ἀφορίζεται ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, καὶ οὐδέπω τὸ ὄνομα ἀποτίθεται, ἀλλ' ὅτε ἦλθεν εἰς Σαλαμίνα, ὅτε τὸν μάγον εὔρε, τότε φησὶν ὁ Λουκᾶς περὶ αὐτοῦ· «Σαῦλος δέ, ὁ καὶ Παῦλος, πλησθεὶς Πνεύματος ἁγίου, εἶπεν». Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῆς
25 μετονομασίας ἐγένετο. Μὴ τοίνυν ἀποκάμωμεν τὸν περὶ τῶν

17. Πράξ. 9,11.

18. Πράξ. 9,17.

19. Πράξ. 9,24.

20. Πράξ. 11,29-30.

21. Βλ. Πράξ. 11,22.

22. Πράξ. 13,1.

23. Πράξ. 13,2.

24. Πράξ. 13,9.

νία, ‘πήγαινε στήν ὁδὸ πού ὀνομάζεται Εὐθεία, καὶ θὰ βρεῖς στὸ σπίτι τοῦ Ἰούδα κάποιον πού ὀνομάζεται Σαῦλος»¹⁷. Καὶ πάλι· «μπαίνοντας μέσα ὁ Ἀνανίας εἶπε, ‘Σαοῦλ ἀδελφέ μου, με ἔστειλε ὁ Κύριος, πού σου φανερώθηκε στὸ δρόμο, γιὰ νὰ ξαναδεῖς»¹⁸. Ἐπειτα ἄρχισε νὰ κηρύττει καὶ προκαλοῦσε σύγχυση στοὺς Ἰουδαίους, καὶ οὔτε ἔτσι ἀπέβαλε τὸ ὄνομα, ἀλλ’ ἀκόμη λεγόταν Σαῦλος. «Ἐγινε», λέγει, «γνωστὴ στὸ Σαῦλο ἡ ἐπιβουλή τῶν Ἰουδαίων»¹⁹.

Μήπως λοιπὸν ἐδῶ μόνο λέγεται Σαῦλος; Καθόλου, ἀλλὰ «ἔπεσε μεγάλη πείνα», λέγει, «καὶ οἱ μαθητὲς ἀποφάσισαν νὰ στείλουν στὰ Ἱεροσόλυμα βοήθεια στοὺς ἀδελφούς. Καὶ τὴν ἔστειλαν μετὰ τὸ Βαρνάβα καὶ τὸ Σαῦλο»²⁰. Νά, ὑπηρετεῖ τοὺς ἀδελφούς καὶ ὀνομάζεται ἀκόμη Σαῦλος. Ἐφθασε ὕστερα ἀπ’ αὐτὰ καὶ ὁ Βαρνάβας στήν Ἀντιόχεια καὶ ὅταν εἶδε τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι κόσμος πολὺς ἦταν ἐκεῖ, ἀναχώρησε στήν Ταρσό γιὰ νὰ ζητήσῃ τὸ Σαῦλο²¹. Νά, καὶ πολλοὺς ἐπιστρέφει καὶ Σαῦλος ὀνομάζεται. Καὶ πάλι, «ὑπῆρχαν», λέγει, «στὴν ἐκκλησία τῆς Ἀντιόχειας προφῆτες καὶ δάσκαλοι, ὁ Συμεὼν πού λεγόταν Νίγερ, ὁ Λούκιος, ὁ Κυρηναῖος, ὁ Μαναῆν, πού εἶχε μεγαλώσει μαζί μετὰ τὸν Ἡρώδη τὸν τετράρχη, καὶ ὁ Σαῦλος»²². Νά, καὶ δάσκαλος ἔγινε καὶ προφήτης, καὶ ἀκόμη ὀνομαζόταν Σαῦλος. Καὶ πάλι· «ἐνῶ προσεύχονταν αὐτοὶ στὸν Κύριο καὶ νήστευαν, εἶπε τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ‘νὰ μοῦ ξεχωρίσετε τὸ Βαρνάβα καὶ τὸ Σαῦλο’»²³.

3. Νὰ καὶ ξεχωρίζεται ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἀκόμη δὲν ἀποβάλλει τὸ ὄνομα, ἀλλ’ ὅταν ἦρθε στὴ Σαλαμίνα καὶ βρῆκε τὸ μάγο, τότε λέγει ὁ Λουκᾶς γι’ αὐτόν· «καὶ ὁ Σαῦλος, πού ὀνομαζόταν καὶ Παῦλος, πλημμύρισε ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ εἶπε»²⁴. Ἀπὸ ἐδῶ γινόταν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ὀνόματός του. Ἄς μὴν ἀποκάμουμε λοιπὸν ἀναζητώντας τὸ λόγο αὐτόν

ὀνομάτων τοῦτον ζητοῦντες λόγον. Ὀνομάτων γὰρ εὐρεσις καὶ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγμασι πολλὴν ἔχει τὴν ἰσχύν. Καὶ γὰρ ἀναγνωρισμὸν διὰ πολλοῦ χρόνου πολλάκις εἰργάσατο, καὶ συγγένειαν λανθάνουσαν ἐφάνέρωσεν ὀνομάτων εὐρεσις, καὶ ἀμφισβητήσεις ἐν δικαστηρίῳ ἔλυσε, καὶ μάχας καθεῖλε, καὶ πόλεμον ἔσβεσεν ὀνομάτων εὐρεσις, καὶ πολλάκις ὑπόθεσις εἰρήνης γέγονεν. Εἰ δὲ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγμασι τοσαύτη ἡ δύναμις τῆς τῶν ὀνομάτων εὐρέσεως, πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς πνευματικοῖς.

10 Πρῶτον δὲ ἀνάγκη αὐτὰ τὰ ζητήματα διακρίναι μετὰ ἀκριβείας. Ζητεῖται τοίνυν πρῶτον μὲν, διὰ τί τῶν ἀγίων τοὺς μὲν ὠνόμασεν ὁ Θεός, τοὺς δὲ οὐκ ὠνόμασεν. Οὐ γὰρ δὴ πάντας τοὺς ἀγίους αὐτὸς ὠνόμασεν, οὔτε ἐν τῇ Καινῇ, οὔτε ἐν τῇ Παλαιᾷ· καὶ ὅπερ γέγονεν ἐν τῇ Καινῇ, τοῦτο καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ,
15 ἵνα μάθῃς, ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ Δεσπότης ἐκατέρων τῶν διαθηκῶν. Ἐν μὲν οὖν τῇ Καινῇ τὸν Σίμωνα ὁ Χριστὸς Πέτρον ὠνόμασε, καὶ τὰ τέκνα Ζεβεδαίου Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην Υἱοὺς βροντῆς, τούτους μόνους· τῶν δὲ λοιπῶν μαθητῶν οὐδένα, ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτοὺς ἐν ταῖς προσηγορίαις, ἐν αἷς ἔθεντο αὐτοὺς οἱ γονεῖς ἐξ
20 ἀρχῆς· ἐν δὲ τῇ Παλαιᾷ τὸν Ἀβραὰμ ὁ Θεὸς μετωνόμασε καὶ τὸν Ἰακώβ· οὔτε δὲ τὸν Ἰωσήφ, οὔτε τὸν Σαμουὴλ, οὔτε τὸν Δαυῖδ, οὔτε τὸν Ἡλίαν, οὔτε τὸν Ἐλισσαῖον, οὔτε τοὺς λοιποὺς προφήτας, ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς προσηγορίας μένειν τῆς ἐν ἀρχῇ.

25 Ἐν μὲν τοῦτο πρῶτον ζήτημά ἐστι, διὰ τί τῶν ἀγίων οἱ μὲν μετωνομάσθησαν, οἱ δὲ οὐ· δεῦτερον δὲ μετ' ἐκεῖνο, διὰ τί τούτων οἱ μὲν ἐν μέσῃ τῇ ἡλικίᾳ μετωνομάζοντο, οἱ δὲ ἐξ ἀρχῆς, καὶ πρὸ αὐτῶν τῶν ὠδίνων. Τὸν μὲν γὰρ Πέτρον καὶ Ἰά-

για τὰ ὀνόματα. Γιατὶ ἡ ἐξήγηση τῶν ὀνομάτων ἔχει καὶ σταβιοτικά πράγματα μεγάλη δύναμη. Γιατὶ πραγματικά προκάλεσε πολλές φορές καὶ ἀναγνώριση ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια, καὶ συγγένεια πὺ ἐμενε κρυφὴ φανέρωσε ἡ ἐξήγηση τῶν ὀνομάτων, καὶ ἀμφιβολίες στὸ δικαστήριον διέλυσε, καὶ μάχες σταμάτησε, καὶ πόλεμον ἔσβησε ἡ ἐξήγηση τῶν ὀνομάτων, καὶ πολλές φορές ἔγινε ἀφορμὴ γιὰ εἰρήνη. Ἐὰν ὁμως σταβιοτικά πράγματα εἶναι τόσο μεγάλη ἡ δύναμη τῆς ἐξήγησης τῶν ὀνομάτων, πολὺ περισσότερο εἶναι σταβιο πνευματικά.

Πρῶτα ὁμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ξεχωρίσουμε μὲ ἀκρίβεια αὐτὰ τὰ ζητήματα. Ζητεῖται λοιπὸν πρῶτα, γιατί ἀπὸ τοὺς ἀγίους ἄλλους τοὺς ἔδωσε ὄνομα ὁ Θεὸς καὶ ἄλλους ὄχι. Γιατὶ βέβαια δὲν ἔδωσε αὐτὸς ὄνομα σὲ ὄλους τοὺς ἀγίους, οὐτε στὴν Καινὴ οὐτε στὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Καὶ αὐτὸ πὺ ἔγινε στὴν Καινὴ, τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, γιὰ νὰ μάθεις πὺς ἓνας εἶναι ὁ Κύριος καὶ στὶς δύο Διαθῆκες. Στὴν Καινὴ λοιπὸν τὸν Σίμωνα ὁ Χριστὸς τὸν ὀνόμασε Πέτρο καὶ τὰ παιδιά τοῦ Ζεβεδαίου, τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην, τὰ ὀνόμασε «Υἱοὺς βροντῆς», καὶ αὐτοὺς μόνο. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁμως μαθητὲς κανένα δὲν ὀνόμασε, ἀλλὰ τοὺς ἄφησε τὰ ὀνόματα, πὺ τοὺς ἔδωσαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ οἱ γονεῖς τους. Καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὁ Θεὸς ἄλλαξε τὸ ὄνομα στὸν Ἀβραάμ καὶ στὸν Ἰακώβ. Καὶ οὐτε τὸν Ἰωσήφ μετονόμασε, οὐτε τὸν Σαμουὴλ, οὐτε τὸν Δαβίδ, οὐτε τὸν Ἡλία, οὐτε τὸν Ἐλισσαῖο, οὐτε τοὺς ἄλλους προφῆτες, ἀλλὰ τοὺς ἄφησε νὰ ἔχουν τὴν ἀρχικὴ τους ὀνομασία.

Ἐνα ζήτημα, τὸ πρῶτον, εἶναι αὐτό, γιατί δηλαδὴ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀγίους ἄλλαξαν ὄνομα καὶ ἄλλοι ὄχι. Καὶ δεύτερον μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνο, γιατί ἀπ' αὐτοὺς ἄλλοι ἄλλαξαν ὄνομα στὴ μέση τῆς ἡλικίας τους καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, καὶ μάλιστα

κωβον καὶ Ἰωάννην ἐν μέσῃ τῇ ἡλικίᾳ μετωνόμασεν ὁ Χριστός· Ἰωάννην δὲ τὸν βαπτιστὴν πρὸ αὐτῶν τῶν ὠδίνων. «Ἦλθε γὰρ ἄγγελος Κυρίου, καὶ εἶπε· μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία· ἰδοὺ, ἡ γυνὴ σου Ἐλισάβετ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην». Εἶδες πῶς πρὸ τῶν ὠδίνων ἡ προσηγορία; Τοῦτο καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ γέγονεν.

Ὡσπερ γὰρ ἐν τῇ Καινῇ ὁ μὲν Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης εἰς ἄνδρας τελουῦντες μετωνομάσθησαν, καὶ διώνυμοι γεγόνασιν, Ἰωάννης δὲ ὁ βαπτιστὴς πρὸ αὐτῶν τῶν ὠδίνων καὶ 10 τῶν τόκων ἔλαβε τὴν προσηγορίαν· οὕτω καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ ὁ μὲν Ἀβραὰμ καὶ Ἰακώβ ἐν μέσῃ τῇ ἡλικίᾳ μετωνομάζοντο· ὁ μὲν γὰρ ἐκαλεῖτο Ἀβράμ, καὶ ἐκλήθη Ἀβραάμ· ὁ δὲ ἐκαλεῖτο Ἰακώβ, ἐκλήθη δὲ Ἰσραήλ. Ὁ δὲ Ἰσαὰκ οὐκ ἔτι οὕτως, ἀλλὰ πρὸ αὐτῶν τῶν ὠδίνων τὸ ὄνομα δέχεται· καὶ καθάπερ ἐκεῖ ὁ 15 ἄγγελος εἶπεν, «ἡ γυνὴ σου λήψεται ἐν γαστρὶ, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην», οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ Θεὸς εἶπε πρὸς τὸν Ἀβραάμ· «ἡ γυνὴ σου Σάρρα τέξεται υἱόν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαάκ».

Ἐν μὲν οὖν τοῦτο ζήτημα, τίνος ἕνεκεν οἱ μὲν μετωνομά- 20 σθησαν, οἱ δὲ οὐκέτι· δεῦτερον δὲ μετ' ἐκεῖνο, τί δήποτε οἱ μὲν ἐν μέσῃ τῇ ἡλικίᾳ, οἱ δὲ πρὸ αὐτῶν τῶν ὠδίνων, καὶ ταῦτα μὲν ἐν ἑκατέραις διαθήκαις. Ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὸ δεῦτερον ἴωμεν πρότερον· οὕτω γὰρ καὶ ἐκεῖνο σαφέστερον ἔσται· καὶ ἴδωμεν τοὺς ἐξ ἀρχῆς ὀνομασθέντας, καὶ ἀναβαίνοντες μετὰ μικρὸν ἐπὶ τὸν 25 πρῶτον ὀνομασθέντα ἄνθρωπον παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔλθωμεν, ἵνα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τὰ ζητήματα τὴν λύσιν λαμβάνη. Τίνα οὖν πρῶτον ὠνόμασεν ὁ Θεός; Τίνα δὲ ἄλλον, ἀλλ' ἢ τὸν πρῶτον πλασθέντα; Οὐδὲ γὰρ ἦν ἄλλος ἄνθρωπος οὐδεὶς, ὥστε ἐπιθεῖ-

25. Λουκᾶ 1,13.

26. Γεν. 17,19.

πρὶν τὴ γέννησή τους. Γιατὶ τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἰάκωβο καὶ τὸν Ἰωάννη τοὺς ἄλλαξε ὄνομα ὁ Χριστὸς στὰ μέσα τῆς ἡλικίας τους, ἐνῶ τὸν Ἰωάννη τὸ βαπτιστὴ πρὶν τὴ γέννησή του. «Γιατὶ ἦρθε ἓνας ἄγγελος Κυρίου καὶ εἶπε· «μὴ φοβᾶσαι, Ζαχαρία, γιατί ἡ γυναίκα σου Ἐλισάβετ θὰ γεννήσει υἱὸ καὶ θὰ τοῦ δώσεις τὸ ὄνομα Ἰωάννης»²⁵. Εἶδες πῶς δόθηκε τὸ ὄνομα πρὶν τῆ γέννηση; Αὐτὸ ἐγίνε καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη.

Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς στὴν Καινὴ Διαθήκη ὁ Πέτρος, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης μετονομάσθηκαν ὅταν ἦταν ἄνδρες καὶ εἶχαν δύο ὀνόματα, καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς πῆρε τὸ ὄνομα πρὶν ἀπὸ τὴ γέννησή του, ἔτσι καὶ στὴν Παλαιὰ ὁ Ἀβραάμ καὶ ὁ Ἰακῶβ μετονομάζονταν στὰ μέσα τῆς ἡλικίας τους. Γιατὶ ὁ ἓνας ὀνομαζόταν Ἀβράμ, καὶ ὀνομάσθηκε Ἀβραάμ· καὶ ὁ ἄλλος ὀνομαζόταν Ἰακῶβ, καὶ ὀνομάσθηκε Ἰσραήλ. Ὁ Ἰσαὰκ ὅμως δὲν ὀνομάσθηκε ἔτσι, ἀλλὰ δέχεται τὸ ὄνομα πρὶν τὴ γέννησή του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ ὁ ἄγγελος εἶπε, «ἡ γυναίκα σου θὰ μείνει ἐγκυὸς καὶ θὰ γεννήσει υἱὸ καὶ θὰ τοῦ δώσεις τὸ ὄνομα Ἰωάννης», ἔτσι καὶ ἐδῶ ὁ Θεὸς εἶπε στὸν Ἀβραάμ· «ἡ γυναίκα σου Σάρρα θὰ γεννήσει υἱὸ καὶ θὰ τοῦ δώσεις τὸ ὄνομα Ἰσαάκ»²⁶.

Πρῶτο λοιπὸν ζήτημα εἶναι αὐτό, γιὰ ποιό δηλαδὴ λόγο ἄλλοι μετονομάσθηκαν καὶ ἄλλοι ὄχι. Καὶ δεύτερο στὴ συνέχεια, γιατί ἄλλοι μετονομάσθηκαν στὴ μέση τῆς ἡλικίας τους καὶ ἄλλοι πρὶν τὴ γέννησή τους· καὶ αὐτὰ βέβαια ἐγίναν καὶ στὶς δύο Διαθῆκες. Ἐμεῖς ὅμως ἄς ἐρθοῦμε πρῶτα στὸ δεύτερο (γιατὶ ἔτσι καὶ τὸ πρῶτο θὰ γίνε σαφέστερο) καὶ ἄς δοῦμε ἐκείνους ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὀνομάσθηκαν καὶ προχωρώντας σιγά-σιγά ἄς ἐρθοῦμε στὸν πρῶτο ἄνθρωπο ποὺ πῆρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸ Θεό, γιὰ νὰ βροῦν τὴ λύση τὰ ζητήματα ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ποιὸν λοιπὸν ὀνόμασε πρῶτα ὁ Θεός; Καὶ ποιὸν ἄλλον, παρὰ ἐκεῖνον ποὺ ἐπλασε πρῶτα; Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ἄλλος ἄν-

ναι αὐτῷ προσηγορίαν. Τίνα οὖν τοῦτον ὠνόμασεν; Ἀδὰμ τῆ Ἑβραίων φωνῇ· οὐ γάρ ἐστὶν Ἑλληνικὸν τὸ ὄνομα, εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα μεταβαλλόμενον, οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ, ἀλλ' ἢ τὸν γήινον· τὸ γὰρ Ἑδὲμ τὴν παρθένον σημαίνει γῆν· τοιοῦτον δὲ ἦν τὸ
5 χωρίον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ τὸν παράδεισον ἐφύτευσε ὁ Θεός.

«Ἐφύτευσε γὰρ τὸν παράδεισον ὁ Θεός», φησὶν, «ἐν Ἑδὲμ κατὰ ἀνατολάς»· ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνων χειρῶν ἔργον ἦν ὁ παράδεισος· παρθένος γὰρ ἦν ἡ γῆ, καὶ οὔτε ἄροτρον δεξαμένη ἦν, οὔτε εἰς αὐλακα διανοιγεῖσα, ἀλλ' ἄπειρος οὔσα
10 γεωργικῶν χειρῶν ἀπὸ ἐπιταγῆς μόνον ἐβλάστησε τὰ δένδρα ἐκεῖνα. Διὰ τοῦτο Ἑδὲμ αὐτὴν ἐκάλεσεν, ὅπερ ἐστὶ παρθένος γῆ· αὕτη ἡ παρθένος ἐκείνης τῆς παρθένου τύπος ἦν. Ὡσπερ γὰρ αὕτη ἡ γῆ μὴ δεξαμένη σπέρματα ἐβλάστησεν ἡμῖν τὸν παράδεισον, οὕτω καὶ ἐκείνη μὴ δεξαμένη σπέρμα ἀνδρὸς ἐβλάστησεν
15 ἡμῖν τὸν Χριστόν.

Ὅταν οὖν εἴποι σοι ὁ Ἰουδαῖος, 'πῶς ἔτεκεν ἡ παρθένος;' εἰπέ πρὸς αὐτόν, 'πῶς ἐβλάστησεν ἡ παρθένος γῆ τὰ δένδρα ἐκεῖνα τὰ παράδοξα;' Τὸ γὰρ Ἑδὲμ παρθένος γῆ λέγεται τῆ Ἑβραίων γλώττῃ· καὶ εἴ τις διαπιστεῖ, τοὺς τῆς γλώττης τῆς
20 Ἑβραίων ἐμπείρους διερωτάτω, καὶ θεάσεται ταύτην οὔσαν τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἑδὲμ ὀνόματος. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ ἀγνοοῦσι λέγομεν, διὰ τοῦτο παραλογίσασθαι ὑμᾶς βούλομαι, ἀλλὰ σπουδάζοντες ἀχειρώτους ποιεῖν, ὡσπερ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν παρόντων τῶν ταῦτα εἰδόντων, οὕτω μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα ἐρμηνεύομεν.
25 Ἐπειδὴ οὖν ἀπὸ τῆς Ἑδὲμ τῆς παρθένου γῆς ἐπλάσθη ἄνθρωπος, ἐκλήθη Ἀδὰμ συνῶνυμος τῆ μητρί. Οὕτω καὶ ἄνθρωποι ποιοῦσι, τὰ τικτόμενα παιδιά εἰς ὄνομα τῶν μητέρων καλοῦσι πολλάκις· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τὸν πλασθέντα ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς

θρωπος, ὥστε νὰ τοῦ δώσει ὄνομα. Πῶς λοιπὸν τὸν ὀνόμασε αὐτόν; Ἀδάμ, στὴν ἑβραϊκὴ γλῶσσα. Γιατὶ τὸ ὄνομα δὲν εἶναι ἑλληνικὸ καὶ μεταφραζόμενο στὰ ἑλληνικὰ τίποτε ἄλλο δὲ σημαίνει παρὰ τὸν χωματένιο ἄνθρωπο. Καὶ τὸ ὄνομα Ἐδέμ σημαίνει τὴν παρθένα γῆ. Καὶ τέτοιος ἦταν ὁ τόπος ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς φύτεψε τὸν παράδεισο.

«Καὶ φύτεψε», λέγει, «ὁ Θεὸς τὸν παράδεισο στὴν Ἐδέμ ἀνατολικά»²⁷, γιὰ νὰ μάθεις πῶς ὁ παράδεισος δὲν ἦταν ἔργο ἀνθρώπων χειρῶν. Γιατὶ ἡ γῆ ἦταν παρθένα καὶ οὔτε ἄροτρο εἶχε δεχθεῖ, οὔτε εἶχε ὀργωθεῖ, ἀλλὰ καθὼς ἦταν ἀπειρη ἀπὸ γεωργικὰ χέρια βλάστησε τὰ δένδρα ἐκεῖνα μόνο ὕστερα ἀπὸ προσταγή. Γι' αὐτὸ τὴν ὀνόμασε Ἐδέμ, πὺ σημαίνει παρθένα γῆ. Αὐτὴ ἡ παρθένα ἦταν τύπος ἐκείνης τῆς Παρθένου. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ γῆ χωρὶς νὰ δεχθεῖ σπέρματα βλάστησε γιὰ μᾶς τὸν παράδεισο, ἔτσι καὶ ἐκείνη χωρὶς νὰ δεχθεῖ σπέρμα ἀνδρικό βλάστησε γιὰ μᾶς τὸ Χριστό.

Ὅταν λοιπὸν σοῦ πεῖ ὁ Ἰουδαῖος, πῶς γέννησε ἡ Παρθέ-
νος; πές του, πῶς βλάστησε ἡ παρθένα γῆ τὰ δένδρα ἐκεῖνα τὰ
παράξενα; Τὸ ὄνομα λοιπὸν Ἐδέμ σημαίνει στὴν ἑβραϊκὴ παρ-
θένα γῆ. Καὶ ἂν κάποιος δυσπιστεῖ, ἄς ἐρωτήσῃ αὐτοὺς πὺ
γνωρίζουν καλὰ τὴν ἑβραϊκὴ γλῶσσα καὶ θὰ δεῖ πῶς αὐτὴ εἶναι
ἡ ἑρμηνεία τοῦ ὀνόματος Ἐδέμ. Οὔτε βέβαια ἐπειδὴ ὀμιλῶ σὲ
ἀνθρώπους πὺ δὲν τὰ γνωρίζουν αὐτά, γι' αὐτὸ θέλω νὰ σᾶς
ἐξαπατήσω, ἀλλὰ προσπαθώντας νὰ σᾶς κάνω ἀκατανίκητους,
σὰν νὰ ἦταν παρόντες οἱ ἴδιοι οἱ ἐχθροὶ πὺ τὰ γνωρίζουν αὐτά,
ἔτσι τὰ ἐρμηνεύω ὅλα πολὺ προσεκτικὰ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπὸ τὴν
Ἐδέμ, τὴν παρθένα γῆ, πλάσθηκε ὁ ἄνθρωπος, ὀνομάσθηκε
Ἀδάμ, συνώνυμος μὲ τὴ μητέρα του. Ἐτσι καὶ οἱ ἄνθρωποι κά-
νουν· τὰ παιδιά πὺ γεννιοῦνται τὰ ὀνομάζουν πολλὰς φορὰς
στὸ ὄνομα τῆς μητέρας τους. Ἐτσι καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπο

γῆς εἰς ὄνομα τῆς μητρὸς ἐκάλεσεν Ἀδάμ. Ἐκείνη Ἐδέμ, οὗτος Ἀδάμ.

4. Ἄλλὰ τί τὸ χρήσιμον; Ἐνθροπιοὶ μὲν γὰρ καλοῦσιν εἰς ὄνομα τῶν μητέρων διὰ τὴν τιμὴν τῶν τετοκυῶν γυναικῶν· ὁ
5 Θεὸς τίνος ἔνεκεν εἰς ὄνομα τῆς μητρὸς ἐκάλεσεν; τί μέγα ἢ μικρὸν οἰκονομῶν ἐντεῦθεν; Οὐδὲν γὰρ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ ποιεῖ, ἀλλὰ μετὰ λόγου καὶ σοφίας πολλῆς· «τῆς γὰρ συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς».

Ἐδέμ ἢ γῆ, Ἀδάμ ὁ γῆϊνος, ὁ χοϊκός, ὁ γηγενής. Διὰ τί οὖν
10 οὕτως αὐτὸν ἐκάλεσεν; Ἀναμιμνήσκων αὐτὸν διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς εὐτελείας τῆς κατὰ φύσιν, καὶ καθάπερ ἐν στήλῃ χαλκῇ τῇ προσηγορίᾳ κατατιθέμενος τὴν ταπεινότητα τῆς οὐσίας, ἵνα τὸ ὄνομα διδασκαλίαν ἔχη μετριοφροσύνης· ἵνα μὴ μείζονα τῆς οἰκείας ἀξίας ἔννοϊαν λάβῃ. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ὅτι γῆ ἐσμεν, ἴσμεν
15 σαφῶς, καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς πείρας τῶν πραγμάτων· ἐκεῖνος δὲ οὐδένα εἶδε πρὸ αὐτοῦ τετελευτηκότα, οὐδὲ διαλυθέντα εἰς κόριν, ἀλλὰ πολὺ τὸ κάλλος ἦν αὐτῷ τοῦ σώματος, καὶ καθάπερ χρυσοῦ ἀνδριάς ἀπὸ χωνευτηρίου ἄρτι προελθὼν, οὕτως ἀπέλαμπεν. Ἴνα μὴ οὖν τὸ ὑπερέχον τῆς ὄψεως εἰς ἀπόνοιαν αὐτὸν
20 ἐπάρῃ, ἀντέστησεν αὐτῷ ὄνομα ἱκανὴν ταπεινοφροσύνης διδασκαλίαν ἔχον· ἔμελλε γὰρ αὐτῷ καὶ ὁ διάβολος προσελθὼν διαλέγεσθαι περὶ ἀπονοίας· ἔμελλεν ἐρεῖν αὐτῷ, ὅτι «ἔσεσθε ὡς θεοί».

Ἴνα οὖν μεμνημένος τοῦ ὀνόματος τοῦ διδάσκοντος αὐ-
25 τόν, ὅτι γῆ ἐστὶ, μηδέποτε ἰσοθεῖαν φαντάζεται, διὰ τοῦτο προκαταλαμβάνει αὐτοῦ τὸ συνειδὸς τῷ ὀνόματι, ἱκανὴν αὐτῷ διὰ τῆς προσηγορίας προαποτιθέμενος ἀσφάλειαν τῆς μελλούσης ἐπάγεσθαι παρὰ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐπιβουλής, καὶ τῆς πρὸς

28. Ψαλμ. 146,5.

29. Γεν. 3,5.

πού πλάσθηκε από τή γῆ τὸν ὀνόμασε Ἀδὰμ στὸ ὄνομα τῆς μητέρας του. Ἐκείνη Ἐδέμ, αὐτὸς Ἀδάμ.

4. Ἀλλὰ ποιὰ ἡ χρησιμότητα; Γιατί οἱ ἄνθρωποι ὀνομάζουν τὰ παιδιά στὸ ὄνομα τῶν μητέρων γιὰ νὰ τιμήσουν τὶς γυναῖκες πού τὰ γέννησαν. Ὁ Θεὸς γιὰ ποιὸ λόγο τὸν ὀνόμασε στὸ ὄνομα τῆς μητέρας του; Ποιὸ μεγάλο ἢ μικρὸ πράγμα ἤθελε νὰ οἰκονομήσει ἀπὸ ἐδῶ; Γιατί δὲν τὸ κάνει τυχαῖα οὔτε ἄσκοπα, ἀλλὰ μὲ λογικὴ καὶ σοφία πολλή· «γιατὶ ἡ σοφία του εἶναι ἄπειρη»²⁸.

Ἐδέμ ἡ γῆ, Ἀδὰμ ὁ γῆϊνος, ὁ χωματένιος, ὁ γεννημένος ἀπὸ τή γῆ. Γιατί λοιπὸν τὸν ὀνόμασε ἔτσι; Γιὰ νὰ τοῦ ὑπενθυμίζει μὲ τὸ ὄνομα τὴν ἀσήμαντη φύση του καὶ σὰν σὲ χάλικνη στήλη νὰ χαράξει στὸ ὄνομα τὴν ταπεινότητα τῆς οὐσίας του, ὥστε νὰ ἔχει τὸ ὄνομα σὰν μάθημα μετριοφροσύνης καὶ νὰ μὴ σχηματίζει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἰδέα μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἀξία του. Γιατὶ ἐμεῖς γνωρίζουμε καλὰ πῶς εἴμαστε χῶμα καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πείρα τῶν πραγμάτων. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν εἶδε κανέναν πρὶν ἀπ' αὐτὸν νὰ ἔχει πεθάνει, οὔτε νὰ διαλύθηκε σὲ σκόνη, ἀλλὰ ἡ ὁμορφιά τοῦ σώματός του ἦταν πολλή καὶ σὰν χρυσὸς ἀνδριάντας, πού μόλις βγῆκε ἀπὸ τὸ χωνευτήρι, ἔτσι ἔλαμπε. Γιὰ νὰ μὴν τὸν ὀδηγήσει λοιπὸν σὲ ἀλαζονεία ἢ ὑπεροχὴ τοῦ σώματος, τοῦ ἔδωσε σὲ ἀντίθεση ὄνομα πού περιεῖχε ἀρκετὴ διδασκαλία ταπεινοφροσύνης. Γιατὶ ἐπρόκειτο καὶ ὁ διάβολος νὰ ἔρθει καὶ νὰ τοῦ μιλήσει γιὰ ἀλαζονεία· ἐπρόκειτο νὰ τοῦ πεῖ, «θὰ εἶστε σὰν θεοί»²⁹.

Γιὰ νὰ μὴ φαντάζεται λοιπὸν ποτὲ ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸ Θεό, ὅταν θὰ θυμᾶται τὸ ὄνομα πού τὸν διδάσκει ὅτι εἶναι χῶμα, γι' αὐτὸ προλαβαίνει μὲ τὸ ὄνομα τὴ συνείδησή του, καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸν ἐξασφαλίζει ἀρκετὰ μὲ τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴ μελλοντικὴ ἐπιβουλή τοῦ πονηροῦ δαίμονα καὶ ὑπενθυμίζει σ' αὐτὸν τὴ συγγένειά του μὲ τὴ γῆ καὶ τοῦ δείχνει ὅλη τὴν εὐγένεια

τὴν γῆν αὐτὸν ἀναμιμνήσκων συγγενείας, καὶ ἐμφαίνων τῆς φύσεως τὴν εὐγένειαν ἅπασαν, καὶ μονονουχὶ λέγων, ὅτι ἐὰν εἶπαι σοι, ὅτι ἔσῃ ὡς Θεός, ἀναμνήσθητι τοῦ ὀνόματος, καὶ ἱκανὴν ἔλαβες παραίνεσιν, ὥστε μὴ δέξασθαι τὴν συμβουλήν. Ἀναμνήσθητι τῆς μητρός, ἀπὸ τῆς συγγενείας ἐπίγνωθι τὴν εὐτέλειαν, οὐχ ἵνα τὴν ταπεινότητα μάθῃς, ἀλλ' ἵνα μηδέποτε εἰς ἀπόνοιαν ἐπαρθῆς.

Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγεν, «ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἄδὰμ ἐκ γῆς χοϊκός». Τὸ γὰρ Ἄδὰμ ἐρμηνεύων ἡμῖν τί ποτὲ 10 ἐστίν, ἔλεγε τό, «ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ». Ἄλλ' ἐπιπηδῶσιν ἡμῖν οἱ αἰρετικοὶ λέγοντες· ἰδοὺ οὐκ ἀνέλαβε σάρκα ὁ Χριστός· «ὁ δεύτερος γάρ», φησὶν, «ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ». Ἀκούεις ὅτι δεύτερος ἄνθρωπος, καὶ λέγεις, ὅτι οὐκ ἀνέλαβε σάρκα; Καὶ τί ταύτης ἀναισχυν- 15 τίας γένοιτ' ἂν ἴσον; τίς γάρ ἐστίν ἄνθρωπος σάρκα οὐκ ἔχων; Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἄνθρωπον καὶ δεύτερον αὐτὸν ἐκάλεσεν ἄνθρωπον, ἵνα ἴδῃς αὐτοῦ τὴν συγγένειαν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως. Τίς οὖν ἐστι, φησὶν, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος; «Ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ». Ἄλλ' ὁ τόπος με σκανδαλίζει, φησί, 20 καὶ τὸ λέγεσθαι «ἐξ οὐρανοῦ». Ὅταν ἀκούσης, ὅτι πρῶτος ἄνθρωπος Ἄδὰμ ἐκ γῆς χοϊκός, ἄρα γῆϊνον αὐτὸν νομίζεις εἶναι; ἄρα χοϊκὸν ὑποπτεύεις μόνον εἶναι, μὴ ἔχειν δὲ δύναμιν ἀσώματον, τὴν ψυχὴν λέγω καὶ τὴν ἐκείνης φύσιν; Καὶ τίς ἂν τοῦτο εἶποι; Ὡσπερ οὖν περὶ τοῦ Ἄδὰμ ἀκούων, ὅτι χοϊκὸς ἦν, οὐκ 25 ἔρημον τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα ὑποπτεύεις· οὕτως ἀκούων, «ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ», μὴ ἀθέτει τὴν οἰκονομίαν διὰ τὸ προσκεῖσθαι, «ἐξ οὐρανοῦ».

Τέως μὲν οὖν τὸ πρῶτον ὄνομα ἱκανὴν ἔλαβεν ἀπολογία·

τῆς φύσης καὶ σχεδὸν τοῦ λέγει πὼς ἂν σοῦ πεῖ ὅτι θὰ εἶσαι σὰν θεός, θυμήσου τὸ ὄνομα καὶ θὰ λάβεις ἀρκετὴ παραίνεση, ὥστε νὰ μὴ δεχθεῖς τὴ συμβουλή. Θυμήσου τὴ μητέρα σου, ἀπὸ τὴ συγγένεια κατανόησε πόσο ἀσήμαντος εἶσαι, ὄχι γιὰ νὰ μάθεις τὴν ταπεινότητά σου, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν ὀδηγηθεῖς σὲ ἀλαζονεία.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, «ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ Ἀδάμ, προέρχεται ἀπὸ τὴ γῆ καὶ εἶναι χωματένιος»³⁰. Ἐρμηνεύοντας λοιπὸν τί σημαίνει τὸ ὄνομα Ἀδάμ ἔλεγε, «προέρχεται ἀπὸ τὴ γῆ καὶ εἶναι χωματένιος· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος, προέρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανό». Ἀλλὰ μᾶς ἐπιτίθενται οἱ αἰρετικοὶ λέγοντας· νά, ὁ Χριστὸς δὲν ἔλαβε σάρκα, γιὰτὶ λέγει «ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, ὁ Κύριος, προέρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανό». Ἀκοῦς γιὰ δεύτερο ἄνθρωπο καὶ λέγεις ὅτι δὲν ἔλαβε σάρκα; Καὶ τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει ἴσο μ' αὐτὴ τὴν ἀναισχυντία; Γιὰτὶ ποιὸς εἶναι ἄνθρωπος χωρὶς νὰ ἔχει σάρκα; Γι' αὐτὸ καὶ ἄνθρωπο τὸν ὀνόμασε καὶ μάλιστα δεύτερο ἄνθρωπο, γιὰ νὰ δεῖς τὴ συγγένειά του καὶ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ καὶ ἀπὸ τὴ φύση. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι, λέγει, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος; «Ὁ Κύριος ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανό». Ὅμως, λέγει, μὲ σκανδαλίζει ὁ τόπος καὶ τὸ ὅτι λέγεται «προέρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανό». Ὅταν ἀκούσεις ὅτι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ Ἀδάμ, προέρχεται ἀπὸ τὴ γῆ καὶ εἶναι χωματένιος, ἄραγε τὸν θεωρεῖς πὼς εἶναι γῆινος; Ἄραγε φαντάζεσαι πὼς εἶναι μόνο χωματένιος καὶ δὲν ἔχει δύναμη ἀσώματη, δηλαδὴ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ φύση της; Καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ τὸ πεῖ αὐτό; Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὅταν ἀκοῦς γιὰ τὸν Ἀδάμ ὅτι ἦταν χωματένιος, δὲ φαντάζεσαι τὸ σῶμα του χωρὶς τὴν ψυχὴ, ἔτσι ὅταν ἀκοῦς «ὁ Κύριος, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανό», μὴν ἀπορρίπτεις τὴν οἰκονομία γιὰ τὸ ὅτι προστίθεται «ἀπὸ τὸν οὐρανό».

Μέχρι τώρα λοιπὸν τὸ πρῶτο ὄνομα δικαιολογήθηκε σὲ

Ἄδὰμ γὰρ ἐκλήθη ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς μητρός, ἵνα μὴ μεῖζον φρονῆ τῆς οἰκείας δυνάμεως· ἵνα ἀχείρωτος γένηται πρὸς τὴν ἀπάτην τοῦ διαβόλου· καὶ γὰρ ἔλεγεν· «ἔσεσθε ὡς θεοί». Δεῦρο δὴ λοιπόν, καὶ ἐφ' ἕτερον τὸν πρὸ αὐτῶν τῶν τόκων ὀνομα-
 5 σθέντα παρὰ τοῦ Θεοῦ μεταβάντες καταπαύσωμεν τὸν λόγον. Τίς οὖν μετὰ τὸν Ἄδὰμ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προσηγορίαν ἔλαβε πρὶν ἢ γενέσθαι; Ὁ Ἰσαὰκ· «ἰδοὺ γάρ», φησὶν, «ἡ γυνή σου Σάρρα λήψεται ἐν γαστρὶ, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαὰκ». Ἐπειδὴ δὲ ἔτεκεν αὐτόν, ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 10 Ἰσαὰκ λέγουσα· «γέλωτά μοι ἐποίησεν ὁ Θεός». Διὰ τί; «Τίς γάρ», φησὶν, «ἀναγγελεῖ τῷ Ἀβραάμ, ὅτι Σάρρα θηλάζει υἱόν;». Προσέχετε μοι ἀκριβῶς ἐνταῦθα ἵνα ἴδητε τὸ θαῦμα. Οὐκ εἶπεν, 'ὅτι ἔτεκε παιδίον', ἀλλ' ὅτι «θηλάζει παιδίον».

Ἴνα γὰρ μὴ τις ὑποβολιμαῖον εἶναι νομίση τὸ παιδίον, αἱ
 15 τοῦ γάλακτος πηγαὶ τὸν τοκετὸν ἐνεγγυήσαντο, ὥστε ἀναμιμνησκόμενος τοῦ ὀνόματος καὶ αὐτὸς ἱκανὴν εἶχε διδασκαλίαν τῆς παραδόξου γεννήσεως. Διὰ τοῦτο φησι, «γέλωτά μοι ἐποίησεν ὁ Θεός», ὅτι ἦν ἰδεῖν γυναῖκα γεγηρακυῖαν ἐν βαθυτάτῃ πολιᾷ τιθηνουμένην, ὑπομάζιον ἔχουσαν παιδίον. Ἀλλ' ὁ γέλως τῆς τοῦ
 20 Θεοῦ χάριτος ὑπόμνησις ἦν, καὶ ἡ γαλακτοτροφία τὴν θαυματοποιίαν ἐπιστοῦτο· οὐδὲ γὰρ φύσεως ἔργον ἦν, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς χάριτος κατόρθωμα ἐγένετο. Διὰ τοῦτο φησι καὶ ὁ Παῦλος, «κατὰ Ἰσαὰκ ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμέν». Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖ ἡ χάρις εἰργάσατο, οὕτω καὶ ἐνταῦθα προῆλθεν ἐκεῖνος ἀπὸ μήτρας
 25 κατεψυγμένης. Ἀνέβης σὺ ἀπὸ ὑδάτων ψυχρῶν· ὅπερ οὖν ἐκείνῳ ἡ μήτρα, τοῦτο σοι ἡ κολυμβήθρα ἐγένετο τῶν ὑδάτων.

Εἶδες τόκου συγγένειαν; εἶδες χάριτος συμφωνίαν; εἶδες πανταχοῦ τὴν φύσιν σχολάζουσαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ τὸ πᾶν ἐργαζομένην; Διὰ τοῦτο «κατὰ Ἰσαὰκ ἐπαγγελίας τέκνα

31. Γεν. 17,19.

32. Γεν. 21,6.

33. Γεν. 21,7.

34. Γαλ. 4,28.

ικανοποιητικό βαθμό. Γιατί ονομάσθηκε Ἀδὰμ ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς μητέρας του γιὰ νὰ μὴν ἔχει ἰδέα μεγαλύτερη ἀπὸ τὴ δύναμή του, γιὰ νὰ γίνει ἀνίκητος στὴν ἀπάτη τοῦ διαβόλου· γιατί πραγματικὰ τοῦ ἔλεγε, «θὰ εἶστε σὰν θεοί». Ἐμπρὸς λοιπὸν στὴ συνέχεια, ἀφοῦ ἔρθουμε καὶ σὲ ἄλλον ποῦ πρὶν τὴ γέννησή του ονομάσθηκε ἀπὸ τὸ Θεό, ἃς σταματήσουμε τὸ λόγο. Ποιός λοιπὸν μετὰ τὸν Ἀδὰμ πῆρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸ Θεὸ προτοῦ νὰ γεννηθεῖ; Ὁ Ἰσαάκ. Γιατί λέγει ἡ Γραφή· «νά, ἡ γυναίκα σου Σάρρα θὰ μείνει ἔγκυος καὶ θὰ γεννήσει υἱὸ καὶ θὰ τὸν ὀνομάσεις Ἰσαάκ»³¹. Καὶ ὅταν τὸν γέννησε, τοῦ ἔδωσε τὸ ὄνομα Ἰσαάκ λέγοντας, «χαρὰ μοῦ ἔδωσε ὁ Θεός»³². Γιατί; «Ποιός», λέει, «θ' ἀναγγεῖλει στὸν Ἀβραὰμ ὅτι ἡ Σάρρα θηλάζει υἱό;»³³. Προσέχετε, σᾶς παρακαλῶ, πολὺ ἐδῶ. Δὲν εἶπε ὅτι γέννησε παιδί, ἀλλ' ὅτι «θηλάζει παιδί».

Γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανεὶς πὼς τὸ παιδί ἦταν νόθο, οἱ μαστοὶ ἐγγυήθηκαν τὸν τοκετό, ὥστε ἐνθυμούμενος τὸ ὄνομα εἶχε καὶ αὐτὸς ἰκανὴ διδασκαλία γιὰ τὴν παράδοξη γέννηση. Γι' αὐτὸ λέγει, «μοῦ ἔδωσε χαρὰ ὁ Θεός», γιατί ἦταν δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς μιὰ γυναίκα γηρασμένη μὲ ἄσπρα μαλλιά νὰ θηλάζει, νὰ ἔχει παιδί στοὺς μαστούς της. Ἀλλὰ ἡ χαρὰ αὐτὴ ἦταν ὑπόμνηση τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ θηλασμὸς ἐπιβεβαίωνε τὸ θαῦμα ποῦ ἐγίνε. Γιατί δὲν ἦταν ἔργο τῆς φύσης, ἀλλὰ ὄλο ἦταν κατόρθωμα τῆς χάριτος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει, «εἴμαστε παιδιὰ τῆς ὑπόσχεσης, ὅπως ὁ Ἰσαάκ»³⁴. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ τὸ κατόρθωμα ἦταν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ ἐδῶ γεννήθηκε ἐκεῖνος ἀπὸ μήτρα κατεψυγμένη. Ἀνέβηκες ἐσὺ ἀπὸ κρύα νερά. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ ἦταν γιὰ ἐκεῖνον ἢ μήτρα, τοῦτο ἐγίνε γιὰ σένα ἢ κολυμβήθρα μὲ τὸ νερό.

Εἶδες τὴ συγγένεια τοῦ τοκετοῦ; εἶδες τὴ συμφωνία τῆς χάριτος; εἶδες παντοῦ τὴ φύση νὰ σχολάζει καὶ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ νὰ κάνει τὰ πάντα; Γι' αὐτὸ «εἴμαστε παιδιὰ τῆς ὑπόσχε-

έσμέν». Ἄλλ' ἐν ἔστιν ἔτι τὸ ζητούμενον· περὶ ἡμῶν εἶπεν, ὅτι «οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός». Πῶς; Οὐδὲ Ἰσαὰκ ἐξ αἱμάτων· «ἐξέλιπε γὰρ Σάρρα τοῦ γίνεσθαι τὰ γυναικεῖα αὐτῆς». Ἀπεσβέσθησαν αἱ τοῦ αἵματος πηγαί, ἀνηρέθη τῆς 5 γεννήσεως ἡ ὕλη, ἄχρηστον ἦν τῆς φύσεως τὸ ἐργαστήριον, καὶ ὁ Θεὸς τὴν δύναμιν ἐπεδείξατο τὴν ἑαυτοῦ. Ἴδου καὶ τῆς τοῦ Ἰσαὰκ προσηγορίας ἀπηρτισμένην τὴν διδασκαλίαν ἔχομεν.

Λεῖπεται μὲν γὰρ ἐπὶ τὸν Ἀβραάμ, καὶ τοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου καὶ τὸν Πέτρον ἐλθεῖν· ἀλλ' ὥστε μὴ ἐνοχλῆσαι τῷ 10 μῆκει, εἰς ἑτέραν ταῦτα διάλεξιν ὑπερθέμενοι, καταπαύσομεν τὸν λόγον, παρακαλέσαντες ὑμᾶς, τοὺς γεννηθέντας κατὰ τὸν Ἰσαὰκ, μιμεῖσθαι τοῦ Ἰσαὰκ τὴν πραότητα καὶ τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν φιλοσοφίαν, ἵνα εὐχαῖς ἐκείνου τοῦ δικαίου καὶ τῶν προέδρων τούτων ἀπάντων εἰς κόλπους Ἀβραάμ 15 ἅπαντες καταντῆσαι δυνηθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, τιμὴ, κράτος, ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

35. Ἰω. 1,13.

36. Γεν. 18,11.

σης, ὅπως ὁ Ἰσαάκ». Ὑπάρχει ὁμως ἓνα ἀκόμη ζήτημα· γιὰ μᾶς εἶπε, «δὲ γεννηθήκαμε ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς γυναίκας οὔτε ἀπὸ ἐπιθυμία τῆς σάρκας»³⁵. Πῶς; Οὔτε ὁ Ἰσαάκ γεννήθηκε ἀπὸ τὸ αἷμα γυναίκας, γιὰτὶ «σταμάτησαν στὴ Σάρρα νὰ ὑπάρχουν τὰ ἔμμηνά της»³⁶. Στέρεψαν οἱ πηγὲς τοῦ αἵματος, καταστράφηκε ἡ ὕλη τῆς γέννησης, ἦταν ἀχρηστο τὸ ἐργαστήριο τῆς φύσης καὶ ὁ Θεὸς φανέρωσε τὴ δύναμή του. Νά, ἔχουμε πλήρη τὴ διδασκαλία καὶ γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰσαάκ.

Μᾶς μένει νὰ ἔρθουμε στὸν Ἀβραάμ, στὰ παιδιά τοῦ Ζεβεδαίου καὶ στὸν Πέτρο. Ἀλλά, γιὰ νὰ μὴ σᾶς ἐνοχλήσω μὲ τὸ μακρὸς τοῦ λόγου, ἀναβάλλοντας αὐτὰ γιὰ ἄλλη ὁμιλία, θὰ σταματήσω τὸ λόγο, ἀφοῦ παρακαλέσω ἐσᾶς, ποὺ γεννηθήκατε ὅπως ὁ Ἰσαάκ, νὰ μιμεῖστε τὴν πραότητα καὶ τὴν ἐπιείκεια καὶ ὅλη τὴν ἄλλη ἀρετὴ τοῦ Ἰσαάκ, γιὰ νὰ μπορέσουμε μὲ τὶς προσευχὲς ἐκείνου τοῦ δικαίου καὶ ὅλων αὐτῶν τῶν ἐπισκόπων νὰ καταλήξουμε ὅλοι στοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΓΚΑΛΕΣΑΝΤΑΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΜΗΚΟΥΣ ΤΩΝ ΠΡΟΟΙΜΙΩΝ

**Καὶ ὅτι χρήσιμον τὸ φέρειν ἐλέγχους, καὶ τίνος
ἔνεκεν οὐκ εὐθέως πιστεύσας μετωνομάσθη Παῦλος,
καὶ ὅτι οὐκ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως
γέγονεν αὐτῷ ἡ μεταβολή, καὶ εἰς τὸ ρητόν·
«Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;»**

1. Ἐνεκάλεσαν ἡμῖν τινες τῶν ἀγαπητῶν τῶν ἡμετέρων, ὅτι τοῦ λόγου τὰ προοίμια πρὸς μῆκος ἐκτείνομεν, καὶ εἰ μὲν δικαίως ἢ ἀδίκως ἐνεκάλεσαν, τότε εἴσεσθε, ἐπειδὴν καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἀκούσαντες, ὡς ἐν κοινῷ δικαστηρίῳ τὴν ψῆφον ἐνέγκη-
5 τε. Ἐγὼ δὲ καὶ πρὶν ἀποδείξαι τοῦτο, χάριν αὐτοῖς ἔχω τῶν ἐγκλημάτων· κηδεμονίας γάρ, οὐ πονηρίας ἐστὶ τὰ ἐγκλήματα· καὶ τὸν φιλοῦντά με, οὐχ ὅταν ἐπαινῇ με μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐγκαλῇ καὶ διορθῶται, τότε φαίην ἂν ἔγωγε φιλεῖν. Τὸ μὲν γὰρ ἀπλῶς πάντα ἐπαινεῖν, καὶ τὰ καλῶς ἔχοντα, καὶ τὰ μὴ καλῶς,
10 οὐκ ἔστι φιλοῦντος, ἀλλ' ἀπατεῶνος καὶ εἴρωνος· τὸ δὲ ἐπαινεῖν μὲν ἂν τι τῶν δεόντων γίνηται, ἐγκαλεῖν δὲ ἂν τι διαμαρτάνηται, τοῦτο φίλου καὶ κηδεμόνος. Καὶ ἵνα μάθητε, ὅτι τὸ ἀπλῶς πάν-

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΤΟΝ ΚΑΤΗΓΟΡΗΣΑΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΚΡΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΟΙΜΙΩΝ

**Και ὅτι εἶναι χρήσιμο τὸ νὰ ὑπομένει κανεὶς ἐλέγχους·
ἐπίσης γιατί ὅταν πίστεψε δὲν ὀνομάσθηκε ἀμέσως
Παῦλος, ὅτι ἡ μεταβολή του δὲν ἔγινε ἀναγκαστικά,
ἀλλὰ μὲ τὴ θέλησή του, καὶ στὴ φράση, «Σαῦλε,
Σαῦλε, γιατί μὲ καταδιώκεις;»**

1. Μὲ κατηγορήσαν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀγαπητοὺς μας ὅτι μακραίνω τὰ προοίμια τῶν λόγων, καὶ ἂν μὲ κατηγορήσαν δίκαια ἢ ἄδικα τότε θὰ τὸ γνωρίσετε, ὅταν ἀκούσετε καὶ τὰ δικά μου καὶ σὰν σὲ κοινὸ δικαστήριον βγάλετε τὴν ἀπόφασή σας. Ἐγὼ ὅμως καὶ πρὶν νὰ τὸ ἀποδείξω αὐτό, τοὺς ὀφείλω εὐγνωμοσύνη γιὰ τὶς κατηγορίες. Γιατί οἱ κατηγορίες εἶναι ἀπόδειξη φροντίδας καὶ ὄχι κακίας, καὶ αὐτὸν ποὺ μὲ ἀγαπάει, ὄχι μόνο ὅταν μὲ ἐπαινεῖ, ἀλλὰ καὶ ὅταν μὲ κατηγορεῖ καὶ μὲ διορθώνει, τότε θὰ ἔλεγα ἐγὼ βέβαια ὅτι μὲ ἀγαπάει. Γιατί τὸ νὰ ἐπαινεῖ κανεὶς γενικὰ ὅλα, καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ μὴ καλὰ, δὲν εἶναι δεῖγμα ἀνθρώπου ποὺ ἀγαπάει, ἀλλ' ἀνθρώπου ἀπατεώνα καὶ εἴρωνα. Τὸ νὰ ἐπαινεῖ ὅμως ἂν κάτι γίνεται σωστὰ καὶ νὰ κατηγορεῖ ἂν κάτι γίνεται λανθασμένα, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα φίλου καὶ κηδεμόνα. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε ὅτι τὸ νὰ ἐπαινεῖ κανεὶς γενικὰ ὅλα καὶ νὰ

τὰ ἐπαινεῖν καὶ μακαρίζειν ἐπὶ πᾶσιν, οὐκ ἔστι φίλου, ἀλλὰ πλα-
νῶντος· «λαός μου γάρ», φησὶν, «οἱ μακαρίζοντες ὑμᾶς, πλα-
νῶσιν ὑμᾶς, καὶ τὸν τρίβον τῶν ποδῶν ὑμῶν ἐκταράσσουσι».

Τὸν μὲν οὖν ἐχθρὸν οὐδὲ ἐπαινοῦντα δέχομαι, τὸν δὲ φί-
5 λον καὶ ἐγκαλοῦντα προσίεμαι. Ἐκεῖνος, κἂν φιλή με, ἀηδής
ἐστίν· οὗτος, κἂν τραυματίζη με, ποθεινός ἐστίν· ἐκείνου τὸ φί-
λημα ὑποψίας γέμει, τούτου τὸ τραῦμα κηδεμονίαν ἔχει. Διὰ
τοῦτο φησί τις· «ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλου, ἢ ἐκούσια φι-
λήματα ἐχθροῦ». Τί λέγεις; Τραύματα φιλημάτων βελτίονα,
10 φησὶν· οὐ γὰρ τῇ φύσει τῶν γινομένων, ἀλλὰ τῇ διαθέσει τῶν
ποιούντων προσέχω. Βούλει μαθεῖν, πῶς ἀξιοπιστότερα τραύ-
ματα φίλου, ἢ ἐκούσια φιλήματα ἐχθροῦ; Ἐφίλησε τὸν Κύριον ὁ
Ἰούδας, ἀλλὰ προδοσίας αὐτοῦ τὸ φίλημα ἔγεμεν, ἰὸν αὐτοῦ τὸ
στόμα εἶχε, πονηρίας ἢ γλῶσσα ἐπέπληστο. Τὸν παρὰ Κοριν-
15 θίοις πεπορνευκότα ἐτραυμάτισεν ὁ Παῦλος, ἀλλ' ἔσωσε. Καὶ
πῶς ἐτραυμάτισε, φησί; Τῷ σατανᾷ παραδούς. «Παράδοτε
γάρ», φησί, «τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός».
Διὰ τί; «Ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ ἔν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ».
Εἶδες τραύματα σωτηρίαν ἔχοντα; εἶδες φίλημα προδοσίας γέ-
20 μον; Οὕτως «ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλου, ἢ ἐκούσια φιλή-
ματα ἐχθροῦ».

Τοῦτο μὴ ἐπ' ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ,
καὶ ἐπὶ τοῦ διαβόλου ἐξετάσωμεν. Ὁ μὲν φίλος, ὁ δὲ ἐχθρός· ὁ
μὲν σωτὴρ καὶ κηδεμών, ὁ δὲ ἀπατεὼν καὶ πολέμιος. Ἄλλ' ὁ
25 μὲν ἐφίλησέ ποτε, ὁ δὲ ἐτραυμάτισε. Πῶς ὁ μὲν ἐφίλησεν, ὁ δὲ
ἐτραυμάτισεν; Ὁ μὲν εἶπεν, «ἔσεσθε ὡς θεοί», ὁ δὲ εἶπε, «γῆ εἶ,
καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση». Τίς οὖν ὠφέλησε μᾶλλον, ἐκεῖνος ὁ εἰ-

1. Ἦσ. 3,12.

2. Παροιμ. 27,6.

3. Βλ. Ματθ. 26,49.

4. Α' Κορ. 5,5.

5. Γεν. 3,5.

μακαρίζει για όλα δὲν εἶναι δεῖγμα φίλου ἀλλ' ἀνθρώπου πού ἐξαπατάει, λέγει ἡ Γραφή· «λαέ μου, ἐκεῖνοι πού σᾶς μακαρίζουν, σᾶς παραπλανοῦν καὶ δημιουργοῦν σύγχυση στό δρόμο σας»¹.

Τὸν ἐχθρὸ λοιπὸν δὲν τὸν δέχομαι οὔτε ὅταν μὲ ἐπαινεῖ, ἐνῶ τὸ φίλο τὸν παραδέχομαι καὶ ὅταν μὲ κατηγορεῖ. Ἐκεῖνος καὶ ἂν ἀκόμη μὲ ἀσπάζεται μοῦ εἶναι ἀηδιαστικός, ἐνῶ αὐτὸς καὶ ἂν ἀκόμη μὲ τραυματίζει μοῦ εἶναι ἐπιθυμητός. Τὸ φίλημα τοῦ ἐχθροῦ εἶναι γεμάτο ὑποψία, τὸ τραῦμα τοῦ φίλου περιέχει φροντίδα. Γι' αὐτὸ κάποιος λέγει· «εἶναι πιὸ ὠφέλιμα τὰ τραύματα τοῦ φίλου παρά τὰ αὐθόρμητα φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ»². Τί λέγεις; Τὰ τραύματα, λέγει, εἶναι καλύτερα ἀπὸ τὰ φιλήματα, γιατί δὲν προσέχω στή φύση τῶν πράξεων, ἀλλὰ στή διάθεση ἐκείνων πού τὰ κάνουν. Θέλεις νὰ μάθεις πῶς εἶναι πιὸ ὠφέλιμα τὰ τραύματα τοῦ φίλου ἀπὸ τὰ αὐθόρμητα φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ; Φίλησε τὸν Κύριο ὁ Ἰούδας, ἀλλὰ τὸ φίλημά του ἦταν γεμάτο προδοσία, τὸ στόμα του εἶχε δηλητήριο, ἡ γλῶσσα του ἦταν γεμάτη κακία³. Τραυμάτισε ὁ Παῦλος ἐκεῖνον πού στήν Κόρινθο διέπραξε πορνεία, ἀλλὰ τὸν ἔσωσε. Καὶ πῶς, λέγει, τὸν τραυμάτισε; Παραδίδοντάς τον στό σατανά. «Παραδῶστε», λέγει, «τόν ἄνθρωπο αὐτὸν στό σατανᾶ γιὰ τὸ σωματικό του ἀφανισμό». Γιατί; «Γιὰ νὰ σωθεῖ τὸ πνεῦμα του τὴν ἡμέρα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ»⁴. Εἶδες τραύματα πού περιέχουν σωτηρία; εἶδες φίλημα γεμάτο προδοσία; Ἔτσι «εἶναι πιὸ ὠφέλιμα τὰ τραύματα τοῦ φίλου παρά τὰ φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ».

Αὐτὸ ὄχι μόνο στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ στό Θεὸ καὶ στό διάβολο ἄς τὸ ἐξετάσουμε. Ὁ Θεὸς εἶναι φίλος, ὁ διάβολος ἐχθρός· ὁ Θεὸς σωτήρας καὶ προστάτης, ὁ διάβολος ἀπατεώνας καὶ ἐχθρός. Ἀλλὰ ὁ διάβολος φίλησε κάποτε, ὁ Θεὸς τραυμάτισε. Πῶς ὁ ἓνας φίλησε καὶ ὁ ἄλλος τραυμάτισε; Ὁ ἓνας εἶπε, «θὰ εἶστε ὄσον θεοί»⁵ καὶ ὁ ἄλλος εἶπε, «χῶμα εἶσαι καὶ στό

πών, ὅτι «ἔσεσθε ὡς θεοί», ἢ οὗτος ὁ εἰπών, ὅτι «γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση»; Οὗτος θάνατον ἠπειλήσεν, ἐκεῖνος ἀθανασίαν ἐπηγγείλατο· ἀλλ' ὁ μὲν ἀθανασίαν ἐπαγγειλάμενος, καὶ τοῦ παραδείσου ἐξέβαλεν, ὁ δὲ θάνατον ἀπειλήσας, εἰς τὸν οὐ-
5 ρανὸν ἀνήγαγεν.

Εἶδες πῶς «ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλου, ἢ ἐκούσια φιλήματα ἐχθροῦ»; Διὰ τοῦτο καὶ πρὶν ἀποδείξαι, χάριν ἔχω τοῖς ἐγκαλοῦσιν. Οἱ μὲν γάρ, κἂν δικαίως κἂν ἀδίκως ἐγκαλῶσιν, οὐκ ὄνειδίσαι βουλόμενοι ἀλλὰ διορθῶσαι, τοῦτο ποιοῦσιν· οἱ
10 δὲ ἐχθροί, κἂν δικαίως ἐγκαλῶσιν, οὐχὶ διορθῶσαι, ἀλλ' ἐκπομπεῦσαι σπουδάζοντες ἐλέγχουσιν. Οὗτοι τοίνυν ἐπαινοῦντες, σπουδαιότερον ζητοῦσι ποιῆσαι, ἐκεῖνοι δέ, κἂν ἐπαινῶσιν, ὑποσκελίσαι σπεύδουσι.

Πλὴν ὅπως ἂν ὁ ἔλεγχος κινῆται, μέγα ἀγαθὸν τὸ δύνα-
15 σθαι φέρειν ἐλέγχους καὶ ἐγκλήματα, καὶ μὴ ἐκθηριοῦσθαι. «Ὁ γὰρ μισῶν ἐλέγχους, ἄφρων ἐστί», φησὶν. Οὐκ εἶπε, τοιούσδε ἢ τοιούσδε ἐλέγχους, ἀλλ' ἀπλῶς, ἐλέγχους. Εἰ μὲν γὰρ δικαίως ἐνεκάλεσεν ὁ φίλος, διόρθωσαι τὸ ἀμάρτημα· εἰ δὲ ἀλόγως ἐμέμψατο, τέως ἐπαίνεσον αὐτὸν τῆς γνώμης, ἀπόδειξαι τὸν
20 σκοπὸν, χάριν ὁμολόγησον τῆς φιλίας· ἀπὸ γὰρ τοῦ σφόδρα φιλεῖν τὸ ἐγκαλεῖν γίνεται. Μὴ δυσχεραίνωμεν ἐλεγχόμενοι. Καὶ γὰρ μεγάλα ὀνίνησι τοῦτο τὴν ζωὴν τὴν ἡμετέραν, εἰ γίνοιτο παρὰ πάντων, εἰ καὶ ἐλέγχοιμεν τοὺς ἀμαρτάνοντας, καὶ ἀμαρτάνοντες φέροιμεν τοὺς ἐλέγχους εὐκόλως· ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν
25 τραυμάτων ἐστὶ τὰ φάρμακα, τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀμαρτημάτων οἱ

6. Γεν. 3,19.

7. Παροιμ. 12,1.

χῶμα θὰ καταλήξεις»⁶. Ποιός λοιπὸν ὠφέλησε περισσότερο, ἐκεῖνος ποὺ εἶπε «θὰ εἶστε σὰν θεοῦ», ἢ αὐτὸς ποὺ εἶπε «χῶμα εἶσαι καὶ στὸ χῶμα θὰ καταλήξεις»; Αὐτὸς ἀπειλήσε θάνατο, ἐκεῖνος ὑποσχέθηκε ἀθανασία. Ἄλλ' ἐκεῖνος ποὺ ὑποσχέθηκε ἀθανασία τὸν ἐβγαλε ἔξω καὶ ἀπὸ τὸν παράδεισο, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἀπειλήσε θάνατο τὸν ἀνέβασε στὸν οὐρανό.

Εἶδες πῶς «εἶναι πιὸ ὠφέλιμα τὰ τραύματα τοῦ φίλου παρὰ τὰ αὐθόρμητα φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ»; Γι' αὐτὸ καὶ πρὶν τὸ ἀποδείξω εὐγνωμονῶ αὐτοὺς ποὺ μὲ κατηγοροῦν. Γιατί αὐτοὶ εἶτε δίκαια εἶτε ἄδικα μὲ κατηγοροῦν, τὸ κάνουν αὐτὸ ὄχι γιατί θέλουν νὰ μὲ κατηγορήσουν, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὲ διορθώσουν· ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ καὶ ἂν ἀκόμη μὲ κατηγοροῦν δίκαια, δὲν μὲ ἐλέγχουν γιὰ νὰ μὲ διορθώσουν, ἀλλὰ τὸ κάνουν προσπαθώντας νὰ μὲ ἐκθέσουν. Οἱ πρῶτοι λοιπὸν ὅταν μὲ ἐπαινοῦν, ζητοῦν νὰ μὲ κάνουν καλύτερο, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι, καὶ ὅταν ἀκόμη μὲ ἐπαινοῦν, βιάζονται νὰ μὲ ὑπονομεύσουν.

Πλὴν ὅμως ὅπως καὶ ἂν γίνεται ὁ ἔλεγχος, εἶναι μεγάλο ἀγαθὸ τὸ νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀνέχεται ἐλέγχους καὶ κατηγορίες καὶ νὰ μὴν ἐξαγριώνεται. «Γιατί ὅποιος μισεῖ τοὺς ἐλέγχους εἶναι ἀνόητος», λέγει⁷. Δὲν εἶπε γιὰ τέτοιους καὶ τέτοιους ἐλέγχους, ἀλλὰ γενικὰ γιὰ ἐλέγχους. Γιατί, ἂν δίκαια σὲ κατηγορήσει ὁ φίλος, νὰ διορθώσεις τὸ σφάλμα σου· ἂν ὅμως σὲ μέμφθηκε χωρὶς λόγο, πρῶτα νὰ τὸν ἐπαινέσεις γιὰ τὴ γνώμη του, νὰ δεχθεῖς τὸ σκοπὸ του, νὰ τὸν εὐχαριστήσεις γιὰ τὴ φιλία του· γιατί ἡ κατηγορία προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ ἀγάπη. Ἄς μὴ δυσάνασχετοῦμε ὅταν ἐλεγχόμαστε. Γιατί πραγματικὰ αὐτὸ ὠφελεῖ πολὺ τὴ ζωὴ μας, ἂν γινόταν ἀπ' ὅλους, ἂν ἐλέγχαμε ἐκείνους ποὺ σφάλλουν καὶ ἂν ἀνεχόμασταν εὐκολα τοὺς ἐλέγχους ὅταν σφάλλουμε. Ἐκεῖνο δηλαδὴ ποὺ εἶναι στὰ τραύματα τὰ φάρμακα, αὐτὸ στὰ ἀμαρτήματα εἶναι ὁ ἔλεγχος.

ἐλεγχοί· ὡσπερ οὖν ὁ τὰ φάρμακα διακρουόμενος, ἀνόητος, οὕτω καὶ ὁ τοὺς ἐλέγχους μὴ καταδεχόμενος, ἄφρων.

Ἄλλ' ἐκθηριοῦνται πολλοὶ πολλάκις, πρὸς αὐτοὺς ἐννοοῦντες καὶ λέγοντες· σοφός, φησίν, ἐγὼ καὶ συνετὸς τοῦ δεινός
 5 ἀνέξομαι; οὐκ εἰδότες, ὅτι τοῦτο αὐτὸ ἐσχάτης ἀνοίας τεκμήριον. «Εἶδον γάρ», φησίν, «ἄνθρωπον δοκοῦντα σοφὸν εἶναι παρ' ἑαυτῷ, ἐλπίδα δὲ ἔχει μᾶλλον ὁ ἄφρων αὐτοῦ». Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος λέγει, «μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς». Κἂν γὰρ
 10 μυριάκις εἴ σοφός, καὶ τὰ δέοντα συνορῶν, ἀλλ' ἄνθρωπος εἶ, καὶ χρεῖαν ἔχεις συμβούλου. Ὁ Θεὸς γὰρ μόνος ἐστὶν ἀνευδεής, καὶ μόνος οὐ δεῖται συμβούλου. Δι' ὃ καὶ περὶ ἐκείνου μόνου λέγεται· «τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;», ἄνθρωποι δέ, κἂν μυριάκις ὦμεν σοφοί, μυριάκις ἐλεγχόμεθα, καὶ τὸ τῆς φύσεως ἡμῶν ἀσθενὲς διαφαίνεται. «Οὐ γὰρ
 15 δύναται πάντα εἶναι ἐν ἀνθρώποις», φησί. Διὰ τί; «Ὅτι οὐκ ἀθάνατος υἱὸς ἀνθρώπου». Τί φωτεινότερον ἡλίου; Ἄλλ' ὅμως καὶ τοῦτο ἐκλείπει. Καθάπερ οὖν ἐκεῖνο τὸ φῶς τὸ λαμπρόν, τὴν ἀπαστράπτουσαν ἀκτῖνα σκότος ἐπελθὼν ἀποκρύπτει· οὕτω
 20 πολλάκις καὶ τὴν σύνεσιν τὴν ἡμετέραν, καθάπερ ἐν σταθηρᾷ μεσημβρίᾳ λάμπουσαν καὶ διαφαινομένην, ἐπελθοῦσα ἄνοια ἀπέκρυψε πολλάκις· καὶ ὁ μὲν σοφὸς τὸ δέον οὐ συνεῖδεν, ὃ δὲ ἐλάττων ἐκείνου πολλῷ ὀξύτερον ἐκείνου τοῦτο ἐφώρασε. Καὶ τοῦτο γίνεται, ἵνα μήτε ὁ σοφὸς ἐπαίρηται, μήτε ὁ εὐτελής ἑαυτὸν ταλανίζῃ.

25 Μέγα ἀγαθὸν ἐλέγχους δύνασθαι φέρειν, μέγα ἀγαθὸν δύνασθαι ἐλέγχειν· τοῦτο κηδεμονίας μεγίστης. Νυνὶ δὲ ἂν μὲν ἴδωμεν ἄνθρωπον τὸν χιτωνίσκον ἔχοντα παραλελυμένον ἐκ

8. Παροιμ. 26,12.

9. Ρωμ. 12,16.

10. Ρωμ. 11,34.

11. Σοφ. Σειρ. 17,30.

“Όπως λοιπόν εκείνος που αποφεύγει τα φάρμακα είναι ανόητος, έτσι και αυτός που δε δέχεται τους ελέγχους είναι ανόητος.

Άλλα πολλοί εξαγριώνονται πολλές φορές, σκεπτόμενοι μέσα τους και λέγοντας: ‘εγώ ο σοφός και συνετός θ’ ανεχθῶ τὸν τάδε;’ Χωρίς νὰ γνωρίζουν πὼς αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη τῆς χειρότερης ἀνοησίας. «Γιατὶ εἶδα», λέγει, «έναν ἄνθρωπο πὸν φαντάσθηκε τὸν ἑαυτὸ του ὅτι εἶναι σοφός, μεγαλύτερη ὁμως ἐλπίδα γιὰ διόρθωση ἔχει ὁ ἀνόητος παρὰ αὐτός»⁸. Γι’ αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «μὴ θεωρεῖτε τοὺς ἑαυτοὺς σας σοφοὺς»⁹. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι ἄπειρες φορές σοφός καὶ βλέπεις ἀμέσως τὰ σωστά, εἶσαι ὁμως ἄνθρωπος καὶ ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ σύμβουλο. Γιατὶ μόνο ὁ Θεὸς εἶναι χωρὶς ἀνάγκες καὶ μόνο αὐτὸς δὲ χρειάζεται σύμβουλο. Γι’ αὐτὸ καὶ γιὰ ἐκεῖνον μόνο λέγεται: «ποιὸς γνώρισε τὴ σκέψη τοῦ Κυρίου καὶ ποιὸς ἔγινε σύμβουλός του;»¹⁰. Ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι ὁμως, ἔστω καὶ ἂν εἴμαστε ἄπειρες φορές σοφοί, ἐλεγχόμαστε ἀμέτρητες φορές, καὶ φαίνεται ἔτσι ἡ ἀδυναμία τῆς φύσης μας. «Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατό νὰ ὑπάρχουν ὅλα στοὺς ἀνθρώπους», λέγει. Γιὰ ποιὸ λόγο; «Γιατὶ κανεὶς ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀθάνατος»¹¹. Ποιὸ πράγμα εἶναι φτωχότερο ἀπὸ τὸν ἥλιο; Καὶ ὁμως καὶ αὐτὸ ἐξαφανίζεται. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ λαμπρὸ φῶς, ὅταν πέσει τὸ σκοτάδι, κρύβει τὴν ἀστραφτερὴ ἀκτῖνα του, ἔτσι πολλές φορές καὶ τὴ δική μας σύνεση, σὰν νὰ λάμπει καὶ νὰ ἀκτινοβολεῖ ἀκριβῶς μέσα στὸ μεσημέρι, ἦρθε καὶ τὴν ἔκρυσε πολλές φορές ἡ ἀνοησία. Καὶ ὁ σοφὸς βέβαια δὲ γνώρισε τὸ σωστό, ἐνῶ ὁ κατώτερός του τὸ ἀνακάλυψε πολὺ πιὸ γρήγορα ἀπὸ ἐκεῖνον. Καὶ αὐτὸ γίνεται γιὰ νὰ μὴν ὑπερηφανεύεται ὁ σοφός, ἀλλ’ οὔτε καὶ ὁ ἀσήμαντος νὰ ταλανίζει τὸν ἑαυτὸ του.

Εἶναι μεγάλο ἀγαθὸ νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποφέρει τοὺς ἐλέγχους, εἶναι μεγάλο ἀγαθὸ νὰ μπορεῖ νὰ ἐλέγχει· αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη πολὺ μεγάλης φροντίδας. Τώρα ἂν δοῦμε ἓνα ἄνθρωπο-

πλαγίων, ἢ τὴν ἄλλην στολὴν κακῶς περικειμένην, διορθοῦμεν καὶ ὑπομιμνήσκομεν· ἂν δὲ ἴδωμεν αὐτοῦ τὴν ζωὴν παραλελυμένην, οὐδὲ λόγον προϊέμεθα. Ἐὰν ἴδωμεν αὐτοῦ τὸν βίον ἀσχήμονα ὄντα, παρατρέχομεν· καίτοι τὰ μὲν τῶν ἱματίων μέχρι γέ-
 5 λωτος, τὰ δὲ τῆς ψυχῆς μέχρι κινδύνου καὶ τιμωρίας ἐστίν. Ὅρας τὸν ἀδελφόν, εἶπέ μοι, κατὰ κρημνοῦ φερόμενον, ἡμελημένον ἔχοντα βίον, οὐ συνορῶντα τὸ δέον, καὶ οὐκ ὀρέγεις χεῖρα; οὐκ ἀνιστᾶς ἐκ τοῦ πτώματος; οὐκ ἐγκαλεῖς καὶ ἐλέγχεις; ἀλλὰ τὸ μὴ προσκροῦσαι αὐτῷ καὶ φανῆναι ἐπαχθῆς προτιμᾶς τῆς ἐκείνου σωτηρίας; Καὶ ποίαν ἔξεις συγγνώμην παρὰ τοῦ Θεοῦ; τίνα ἀπολογίαν; Οὐκ ἤκουσας τί τοῖς Ἰουδαίοις ἐκέλευσεν ὁ Θεός; τὰ ὑποζύγια τῶν ἐχθρῶν μὴ περιορᾶν πλανώμενα, μηδὲ παρατρέχειν πεπτωκότα; Εἶτα Ἰουδαῖοι μὲν τὰ ἄλογα κελεύονται μὴ περιορᾶν τῶν ἐχθρῶν, ἡμεῖς δὲ τὰς ψυχὰς τῶν ἀδελφῶν καθ' ἐκάστην ὑποσκελιζομένας ἡμέραν περιοψόμεθα; Καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης τοῦτο ὠμότητος καὶ θηριωδίας, μηδὲ τοσαύτην ἀπονέμειν ἀνθρώποις πρόνοιαν, ὅσην τοῖς ἀλόγοις ἐκεῖνοι;

Τοῦτο πάντα ἀνέτρεψε, τοῦτο τὸν βίον ἡμῶν συνέχεεν, ὅτι οὔτε ἐλεγχόμενοι φέρομεν γενναίως, οὔτε ἐτέρους ἐλέγχειν βουλόμεθα· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐπαχθεῖς ἐσμεν ἐλέγχοντες, ἐπειδὴ ἐκθηριούμεθα ἐλεγχόμενοι. Εἰ γὰρ ἤδει ὁ ἀδελφός, ὅτι ἐλέγξας σε ἐπληεῖτο παρὰ σοῦ, καὶ αὐτὸς ἐλεγχόμενος τὴν αὐτὴν ἀμοιβὴν ἀπέδωκεν ἂν.

2. Βούλει μαθεῖν ὅτι κἂν σφόδρα συνετὸς ᾖς, κἂν σφόδρα ἀπηρτισμένος, κἂν πρὸς αὐτὴν τὴν ἄκραν κορυφὴν ἔλθῃς τῆς ἀρετῆς, χρειάν ἔχεις συμβούλου καὶ διορθοῦντος καὶ ἐλέγχοντος;

---

12. Βλ. Ἐξ. 23,4-5 καὶ Δευτ. 22,1.

πο νὰ ἔχει τὸ ὑποκάμισό του βγαλμένο στὰ πλάγια ἢ νὰ μὴ φοράει καλὰ τὰ ὑπόλοιπα ροῦχα του τὸν διερθώνουμε καὶ τοῦ τὸ ὑπενθυμίζουμε· ἂν ὁμως δοῦμε νὰ ἔχει παραμελήσει τὴ ζωὴ του, δὲν τοῦ λέμε οὔτε ἓνα λόγο. Ἐὰν δοῦμε πὼς ἡ ζωὴ του εἶναι ἄσχημη, τὸ παρατρέχουμε. Ἐὰν καὶ βέβαια τὰ σχετικὰ μὲ τὰ ροῦχα προκαλοῦν μόνο γέλωτα, ἐνῶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ψυχὴ γίνονται πρόξενα καὶ κινδύνων καὶ τιμωριῶν. Πές μου, βλέπεις τὸν ἀδελφό σου νὰ πέφτει στὸ γκρεμό, νὰ ἔχει παραμελήσει τὴ ζωὴ του, νὰ μὴ βλέπει τὸ σωστό, καὶ δὲν ἀπλώνεις τὸ χέρι σου γιὰ βοήθεια; δὲν τὸν σηκώνεις ἀπὸ κάτω; δὲν τὸν κατηγορεῖς καὶ δὲν τὸν ἐλέγχεις; ἀλλὰ προτιμᾷς ἀπὸ τὴ σωτηρία του νὰ μὴ συγκρουσθεῖς μαζί του καὶ νὰ μὴ φανεῖς ἐνοχλητικός; Καὶ ποιά συγγνώμη θὰ ἔχεις ἀπὸ τὸ Θεό; ποιά ἀπολογία; Δὲν ἄκουσες τί πρόσταξε ὁ Θεὸς στοὺς Ἰουδαίους, νὰ μὴν ἀδιαφοροῦν γιὰ τὰ περιπλανώμενα ζῶα τῶν ἐχθρῶν τους οὔτε νὰ τὰ προσπερνοῦν ὅταν πέσουν¹²; Ἐπειτα, οἱ Ἰουδαῖοι παίρνουν ἐντολὴ νὰ μὴν ἀδιαφοροῦν γιὰ τὰ ζῶα τῶν ἐχθρῶν τους, καὶ ἐμεῖς θ' ἀνεχθοῦμε νὰ ὑπονομεύονται κάθε ἡμέρα οἱ ψυχὲς τῶν ἀδελφῶν μας; Καὶ πὼς δὲν εἶναι αὐτὸ ἀπόδειξη τῆς χειρότερης σκληρότητας καὶ θηριωδίας, νὰ μὴ δείχνουμε οὔτε τόση φροντίδα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅση δείχνουν ἐκεῖνοι γιὰ τὰ ζῶα;

Αὐτὸ ἀνέτρεψε τὰ πάντα, αὐτὸ τάραξε τὴ ζωὴ μας, γιὰτι δὲν ὑπομένουμε μὲ γενναιότητα τοὺς ἐλέγχους, οὔτε θέλουμε νὰ ἐλέγχουμε ἄλλους. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὅταν ἐλέγχουμε γινόμεστε ἐνοχλητικοί, ἐπειδὴ ἐξαγριωνόμαστε ὅταν μᾶς ἐλέγχουν. Γιατί, ἂν γνώριζε ὁ ἀδελφὸς ὅτι ἂν σὲ ἐλέγξει θὰ τὸν ἐπαινοῦσες, καὶ αὐτὸς ὅταν ἐλέγχεται θὰ ἀνταπέδιδε τὴν ἴδια ἀμοιβή.

2. Θέλεις νὰ μάθεις πὼς, καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι πάρα πολὺ συνετὸς καὶ ὑπερβολικὰ καταρτισμένος, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχεις φθάσει στὴν ὑψηλότερη κορυφὴ τῆς ἀρετῆς ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ σύμβουλο, πὺ νὰ σὲ διορθώνει καὶ νὰ σὲ ἐλέγχει; Ἄκουσε μιὰ πα-

Ἴκουσον ἱστορίαν παλαιάν. Οὐδὲν Μωϋσέως ἦν ἴσον. «Καὶ γὰρ πραότατος», φησὶν, «ἦν πάντων ἀνθρώπων ἐκεῖνος», καὶ τῷ Θεῷ φίλος, καὶ τῆς ἔξωθεν φιλοσοφίας ἐνεπέπληστο, καὶ τῆς πνευματικῆς πλήρης ἦν συνέσεως. «Ἐπαιδεύθη γάρ», φησί, 5 «Μωϋσῆς πᾶσαν σοφίαν Αἰγυπτίων». Εἶδες ἀπηρτισμένην αὐτοῦ τὴν παιδευσιν; «Καὶ ἦν δυνατὸς ἐν λόγῳ καὶ ἄλλῃ ἀρετῇ». Ἄλλ' ἄκουσον καὶ ἑτέραν μαρτυρίαν. «Πολλοῖς», φησί, «προφήταις ὠμίλησεν ὁ Θεός, ἀλλ' οὐδενὶ οὕτως ὠμίλησεν· ἀλλὰ τοῖς μὲν ἄλλοις ἐν αἰνίγμασι καὶ δι' ὄνειράτων, τῷ δὲ Μωϋσῆ 10 πρόσωπον πρὸς πρόσωπον». Τί μεῖζον τούτου ζητεῖς τεκμήριον τῆς ἀρετῆς ἐκείνου, ὅταν ὁ πάντων Δεσπότης τῷ δούλῳ ὡς φίλῳ διαλέγεται;

Ἦν τοίνυν σοφὸς καὶ τὴν ἔξω καὶ τὴν ἔσω παιδεῖαν· ἦν δυνατὸς ἐν λόγῳ καὶ ἔργῳ· ἐπέτασσε αὐτῇ τῇ κτίσει, ἐπειδὴ 15 φίλος ἦν τοῦ Δεσπότου τῆς κτίσεως· ἐξήγαγε λαὸν τοσοῦτον ἐξ Αἰγύπτου· τὴν θάλασσαν ἔσχισε, καὶ πάλιν συνήγαγε· καὶ ἦν ἰδεῖν θαῦμα παράδοξον. Τότε γὰρ πρῶτον ἐπεῖδεν ἥλιος θάλασσαν οὐ πλεομένην, ἀλλὰ πεζευομένην, πέλαγος οὐχὶ κώπαις καὶ πλοίοις, ἀλλὰ ποσὶν ἵππων περῶμενον. Ἄλλ' ὁμοῦς ὁ σοφός, ὁ 20 δυνατὸς ἐν λόγῳ καὶ ἔργῳ, ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ, ὁ τῇ κτίσει ἐπιτάξας, ὁ τοσαῦτα θαυματουργήσας, οὐ συνεῖδε πρᾶγμα πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων εὐσύνοπτον· ἀλλ' ὁ μὲν κηδεστὴς αὐτοῦ, βάρβαρος ἄνθρωπος καὶ εὐτελής, συνεῖδεν αὐτό, καὶ εἰς μέσον ἤγαγεν, ἐκεῖνος δὲ αὐτὸ οὐχ εὔρε. Τί οὖν ἐστὶ τοῦτο; Ἀκούσατε, ἵνα 25 μάθητε, ὅτι ἕκαστος συμβούλου δεῖται, κἂν κατὰ Μωϋσέα γένηται, καὶ ὅτι τὰ τοὺς μεγάλους λανθάνοντα καὶ θαυμαστοὺς τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς μικροὺς καὶ εὐτελεῖς πολλάκις οὐκ ἔλαθεν.

Ἐπειδὴ γὰρ ἐξῆλθεν ὁ Μωϋσῆς ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἦν ἐν τῇ

13. Ἄριθμ. 12,3.

14. Πράξ. 7,22.

15. Βλ. Δευτ. 34,10.

λιὰ ἱστορία. Τίποτε δὲν ἦταν ἴσο μὲ τὸ Μωϋσῆ. Γιατὶ λέγει, «ἐκεῖνος ἦταν ὁ πιὸ πρᾶος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»¹³, καὶ φίλος μὲ τὸ Θεὸ καὶ κάτοχος τῆς εἰδωλολατρικῆς φιλοσοφίας καὶ γεμάτος πνευματικῆ σύνεση. «Γιατὶ ὁ Μωϋσῆς», λέγει, «διδάχθηκε ὅλη τὴ σοφία τῶν Αἰγυπτίων». Εἶδες τὴν τέλεια μὀρφωσὴ του; «Καὶ ἦταν δυνατὸς τόσο στὰ λόγια ὅσο καὶ στὰ ἔργα»¹⁴. Ἄλλ' ἄκουσε καὶ ἄλλη μαρτυρία. Σὲ πολλοὺς, λέγει, προφῆτες μίλησε ὁ Θεός, σὲ κανέναν ὅμως δὲ μίλησε ἔτσι. Ἄλλὰ στοὺς ἄλλους μίλησε μὲ αἰνίγματα καὶ ὄνειρα, ἐνῶ στὸ Μωϋσῆ κατὰ πρόσωπο¹⁵. Ποιὰ μεγαλύτερη ἀπόδειξη ζητᾶς γιὰ τὴν ἀρετὴ του, ὅταν ὁ Κύριος τῶν πάντων συζητᾶει μὲ τὸ δοῦλο σὰν νὰ ἦταν φίλος;

Ἦταν λοιπὸν σοφός καὶ γνώριζε καὶ τὴν εἰδωλολατρικὴ καὶ τὴν ἰουδαϊκὴ παιδεία· ἦταν δυνατὸς καὶ στὰ λόγια καὶ στὰ ἔργα. Πρόσταζε τὴν ἴδια τὴν κτίση, ἐπειδὴ ἦταν φίλος τοῦ Κυρίου τῆς κτίσης. Ἔβγαλε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο τόσο πολὺ λαό. Ἔσχισε στὰ δύο τὴ θάλασσα καὶ πάλι τὴν ἔνωσε· καὶ μποροῦσε νὰ δεῖ κανεῖς ἓνα θαῦμα παράδοξο. Γιατὶ τότε γιὰ πρώτη φορὰ εἶδε ὁ ἥλιος θάλασσα νὰ μὴ τὴ διαπλέουν πλοῖα, ἀλλὰ νὰ τὴν περνοῦν πεζοί, πέλαγος νὰ διασχίζεται ὄχι ἀπὸ κουπιὰ καὶ πλοῖα, ἀλλὰ ἀπὸ πόδια ἀλόγων. Ἄλλ' ὅμως ὁ σοφός, ὁ δυνατὸς στὰ λόγια καὶ στὰ ἔργα, ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ποὺ διέταξε τὴν κτίση, αὐτὸς ποὺ ἔκανε τόσα πολλὰ θαύματα, δὲν κατάλαβε ἓνα πράγμα εὐκολονόητο σὲ πολλοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλὰ ὁ πεθερός του, ἄνθρωπος βάρβαρος, καὶ ἀσήμαντος, τὸ κατάλαβε καὶ τὸ ἔφερε στὴ μέση· ἐκεῖνος ὅμως δὲν τὸ βρῆκε. Ποιό λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ἀκοῦστε, γιὰ νὰ μάθετε πὼς ὁ καθένας ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ σύμβουλο, ἔστω καὶ ἂν γίνεῖ ὅπως ὁ Μωϋσῆς, καὶ πὼς αὐτὰ ποὺ ξεφεύγουν ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ σπουδαίους ἀνθρώπους, δὲν ξέφυγαν πολλὲς φορὲς τοὺς μικροὺς καὶ ἀσήμαντους.

Ἦταν λοιπὸν ὁ Μωϋσῆς βγῆκε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ βρι-

ἐρήμῳ, εἰστήκει πλησίον αὐτοῦ ὁ λαὸς ἅπας, ἑξακόσiai χιλιάδες, καὶ πᾶσι διέλυσε τὰ ἐγκλήματα τοῖς πρὸς ἀλλήλους ἀμφισβητοῦσιν. Ἰδὼν τοίνυν αὐτὸν ὁ κηδεστῆς τοῦτο ποιοῦντα ὁ Ἰοθῶρ, ἄνθρωπος καὶ ἀνόητος καὶ ἐν ἐρήμῳ βεβιωκῶς, καὶ οὔτε 5 νόμων οὔτε πολιτείας τινὶ κοινωρήσας ποτέ, ἀλλ' ἐν ἀσεβείᾳ ζῶν, οὔ τί γένοιτ' ἂν μεῖζον ἀνοίας τεκμήριον; Οὐδὲν γὰρ Ἑλλήνων ἀνοητότερον. Ἄλλ' ὁμοῦς ἐκεῖνος ὁ βάρβαρος, ὁ ἀσεβής, ὁ ἀνόητος, ἰδὼν οὐ δεόντως αὐτὸν ποιοῦντα, διώρθωσε τὸν Μωϋσέα, τὸν σοφὸν καὶ συνετὸν καὶ τοῦ Θεοῦ φίλον. Καὶ εἰ- 10 πὼν πρὸς αὐτόν, «τί οὗτοι ἐστήκασιν ἐνώπιόν σου», καὶ μαθὼν τὴν αἰτίαν λέγει· «οὐκ ὀρθῶς σὺ τοῦτο ἐποίησας», φησί.

Μετ' ἐπιτιμῆσεως ἢ συμβουλῆ· καὶ οὔτε οὕτως ἠγρίανεν ἐκεῖνος, ἀλλ' ἠνείχετο ὁ σοφός, ὁ συνετὸς καὶ τοῦ Θεοῦ φίλος, τοσαύταις ἐφεστηκῶς μυριάσιν. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρόν, τὸ 15 παρὰ τοῦ βαρβάρου καὶ ἰδιώτου παιδεύεσθαι. Καὶ οὔτε τὰ θαύματα, ἅπερ εἰργάσατο, οὔτε τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ἐπῆρεν, οὔτε τὸ παρόντων τῶν ὑπηκόων διορθοῦσθαι, ἐρυθριάσαι ἐποίησεν· ἀλλ' ἐννοήσας ὅτι εἰ καὶ μεγάλα αὐτῷ εἰργασται σημεῖα, ἀλλ' ὁμοῦς ἀνθρωπίνης φύσεως μετέχει, ἦν πολλὰ λανθάνει 20 πολλάκις, μετ' ἐπιεικειᾶς ἐδέξατο τὴν συμβουλήν. Πολλοὶ δὲ πολλάκις ὑπὲρ τοῦ μῆ φανῆναι δεόμενοι συμβουλῆς τῆς παρ' ἐτέρων, εἶλοντο προδοῦναι τὴν ὠφέλειαν τὴν ἀπὸ τῆς γνώμης, ἢ δεξάμενοι τὴν παραίνεσιν διορθῶσαι τὸ ἀμάρτημα· μᾶλλον ἀγνοεῖν ἢ μαθεῖν κατεδέξαντο, οὐκ εἰδότες ὅτι οὐ τὸ μαθεῖν 25 ἐγκλημα, ἀλλὰ τὸ ἀγνοεῖν κατηγορία· οὐ τὸ διδάσκεσθαι, ἀλλὰ

σκόταν στην έρημο, στάθηκε κοντά του όλος ο λαός, εξακόσιες χιλιάδες, και διέλυσε τις κατηγορίες σέ όλους τούς αντιδίκους. Όταν λοιπόν τον είδε να κάμνει αυτό ο πεθερός του Ιοθάρ, άνθρωπος και άνόητος και πού πέρασε τή ζωή του στην έρημο και δέν έζησε ποτέ μέ νόμους ούτε σέ πολιτεία μέ κάποιον, αλλά ζούσε μέσα στην άσέβεια, πράγμα από τò όποίο τί μπορεί νά ύπάρξει μεγαλύτερη άπόδειξη άνοησίας; Γιατί τίποτε δέν είναι πιò άνόητο από τούς είδωλολάτρες. Άλλ' όμως εκείνος ο βάρβαρος, ο άσεβής, ο άνόητος, όταν τον είδε νά μñν ένεργεί όπως πρέπει, διόρθωσε τò Μωυσή, τò σοφό και συνετò και φίλο του Θεοῦ. Και άφοῦ του είπε, «γιατί αύτοι στέκονται μπροστά σου;»¹⁶ και έμαθε τήν αίτία, λέγει «δέν τò έκαμες σωστά αυτό»¹⁷.

Η συμβουλή έγινε μαζί μέ έπιτίμηση. Και ούτε έτσι εξαγριώθηκε εκείνος, αλλά τόν άνεχόταν ο σοφός, ο συνετός και ο φίλος του Θεοῦ, μολονότι διοικούσε τόσες πολλές μυριάδες. Γιατί ούτε αυτό είναι μικρό, τò νά διδάσκεται κανείς από βάρβαρο και άμόρφωτο. Και ούτε τὰ θαύματα πού έκαμε, ούτε τò μέγεθος τής έξουσίας τόν έκανε άλαζόνα, ούτε τò ότι τόν διόρθωσε μπροστά στους ύπηκόους του τόν έκαμε νά κοκκινίσει από ντροπή, αλλά, άφοῦ κατάλαβε ότι, παρ' όλο πού έχει κάνει μεγάλα θαύματα, έχει όμως ανθρώπινη φύση, έξ αίτίας τής όποίας πολλές φορές κάνει πολλά λάθη, δέχθηκε μέ άνοχή τή συμβουλή. Πολλοί όμως πολλές φορές για νά μñ φανοῦν πώς χρειάζονται τή συμβουλή τών άλλων προτίμησαν νά χάσουν τήν ώφέλεια από τή συμβουλή, παρὰ νά δεχθοῦν τήν παραίνεση και νά διορθώσουν τò σφάλμα τους· ή καλύτερα, προτίμησαν νά άγνοοῦν παρὰ νά μάθουν, μñ γνωρίζοντας πώς δέν είναι άξιο κατηγορίας τò νά μάθουν, αλλά τò νά άγνοοῦν είναι άξιο κατηγορίας· όχι τò νά διδάσκονται, αλλά τò νά βρίσκονται στην

τὸ ἐν ἀμαθείᾳ εἶναι· οὐ τὸ ἐλέγχεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἀμαρτάνειν ἀδιόρθωτα.

Ἔστι γάρ, ἔστι καὶ παρὰ ἀνθρώπῳ μικρῷ καὶ εὐτελεῖ εὐρεθῆναί τι τῶν δεόντων, ὃ παρὰ τῷ σοφῷ καὶ μεγάλῳ πολλὰς οὐχ εἴρηται. Ὅπερ οὖν συνιδῶν ὁ Μωϋσῆς ἤκουε μετὰ πάσης ἐπιεικείας ἐκείνου συμβουλευόντος καὶ λέγοντος, «ποίησόν σοι χιλιάρχους, ἑκατοντάρχους, πεντηκοντάρχους, δεκάρχους· καὶ τὸ ρῆμα τὸ βαρὺ ἀνοίσουσιν ἐπὶ σέ, τὸ δὲ κοῦφον αὐτοὶ διαλύσονται». Καὶ ἀκούσας οὐκ ἠσχύνθη, οὐκ ἠρυθρίασεν, οὐκ ἠδέσθη τοὺς ὑπηκόους, οὐκ εἶπε πρὸς ἑαυτόν, ὅτι ἑκατοντάρχοι μου οἱ ἀρχόμενοι, εἰ ἄρχων ὢν παρ' ἑτέρου μανθάνω τὰ δέοντα· ἀλλὰ καὶ ἐπίσθη καὶ ἐποίησε τὸ πρόσταγμα, καὶ οὐ μόνον ἐκείνους οὐκ ἠσχύνθη τοὺς τότε, ἀλλ' οὐδὲ ἡμᾶς τοὺς μετὰ ταῦτα ἔσομένους· ἀλλ' ὡσπερ ἐγκαλλωπιζόμενος τῇ διορθώσει τῇ παρὰ τοῦ κηδεστοῦ γενομένη, οὐ τοὺς τότε μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνου μέχρι σήμερον γενομένους, καὶ τοὺς αὐθις ἔσομένους μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν διὰ τῶν γραμμάτων ἐδίδαξε, καὶ ὅτι αὐτὸς τὸ δέον συνιδεῖν οὐκ ἠδυνήθη, καὶ ὅτι τὴν διόρθωσιν ἐδέξατο ἑκατοντάρχοι παρὰ τοῦ κηδεστοῦ.

Ἡμεῖς δέ, ἐὰν ἀνθρώπον ἴδωμεν παρόντα ἐλεγχόμενων ἡμῶν καὶ διορθουμένων, ἰλιγγιῶμεν, ἐξιστάμεθα, νομίζομεν τῆς ζωῆς ἐκπεπτωκέναι πάσης. Ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος· ἀλλ' ὁρῶν τοσαύτας χιλιάδας παρούσας οὐκ ἠρυθρίασε, μᾶλλον δὲ τοσαύτας μυριάδας τότε, τὰς ἐξ ἐκείνου μέχρι νῦν κατὰ τὴν γῆν ἅπασαν, ἀλλὰ κηρύττει πᾶσι καθ' ἑκάστην ἡμέραν διὰ τῶν γραμμάτων,

18. Ἐξ. 18,21. 22.

19. Γιὰ τὸ σχετικὸ περιστατικὸ βλ. Ἐξ. 18,1-27.

ἀμάθεια· ὄχι τὸ νὰ ἐλέγχονται, ἀλλὰ τὸ νὰ σφάλλουν ἀδιόρθωτα.

Γιατὶ εἶναι δυνατό, πραγματικά εἶναι δυνατό καὶ σὲ ἄνθρωπο μικρὸ καὶ ἀσήμαντο νὰ βρεθεῖ κάτι ἀπὸ τὰ χρήσιμα, πὺ πολλὰς φορὰς δὲν ἔχει βρεθεῖ στὸ σοφὸ καὶ μεγάλο. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα λοιπὸν γνωρίζοντας ὁ Μωυσῆς ἄκουε μὲ κάθε ἀνοχὴ ἐκεῖνον πὺ συμβούλευε καὶ ἔλεγε· «διόρισε κοντὰ σου χιλιάρχους, ἑκατοντάρχους, πενηκοντάρχους, δεκάρχους, πὺ θὰ ἀναφέρουν σὲ σένα τὶς σπουδαῖες ὑποθέσεις, ἐνῶ τὶς μικρὰς καὶ ἀσήμαντες θὰ τὶς λύνουν αὐτοί»¹⁸. Καὶ ὅταν τὸ ἄκουσε δὲν ντροπιάστηκε, οὔτε κοκκίνησε, οὔτε ντράπηκε τοὺς ὑπηκόους του, δὲν εἶπε μέσα του, 'θὰ μὲ κατηγορήσουν οἱ πολῖτες πῶς, ἂν καὶ εἶμαι ἄρχοντας, μαθαίνω ἀπὸ ἄλλον αὐτὰ πὺ πρέπει νὰ κάνω', ἀλλὰ καὶ πείσθηκε καὶ ἐκτέλεσε τὴν προσταγή, καὶ ὄχι μόνο δὲν ντράπηκε ἐκείνους πὺ ζοῦσαν τότε, ἀλλ' οὔτε ἐμᾶς πὺ ἐπρόκειτο νὰ ζήσουμε μετὰ ἀπὸ ἐκείνους. Ἀλλὰ σὰν νὰ ὑπερηφανευόταν γιὰ τὴ διόρθωση πὺ τοῦ ἔγινε ἀπὸ τὸν πεθερό του, ὄχι μόνο τοὺς ἀνθρώπους πὺ ζοῦσαν τότε, ἀλλὰ καὶ ὄσους γεννήθηκαν ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα καὶ ὄσους στὴ συνέχεια θὰ ζήσουν μέχρι τὴ δευτέρη παρουσία τοῦ Χριστοῦ σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη τοὺς δίδαξε μὲ τὰ συγγράμματά του πῶς ὁ ἴδιος δὲν μπόρεσε νὰ καταλάβει τὸ σωστὸ καὶ πῶς τὴ διόρθωση τὴ δέχθηκε ἀπὸ τὸν πεθερό του¹⁹.

Ἐμεῖς βέβαια ἂν δοῦμε ἕναν ἄνθρωπο παρόντα, ὅταν μᾶς ἐλέγχουν καὶ μᾶς διορθώνουν, ζαλιζόμαστε, ταραζόμαστε, νομίζουμε πῶς ἔχουμε χάσει ὅλη τὴ ζωὴ μας. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἔκανε ἔτσι, ἀλλὰ παρ' ὄλο πὺ ἔβλεπε τόσες χιλιάδες παρούσες, ἢ καλύτερα τόσες μυριάδες τότε, αὐτὲς πὺ ἔζησαν ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα σὲ ὅλη τὴ γῆ, δὲν κοκκίνησε ἀπὸ ντροπὴ, ἀλλὰ κηρύττει σὲ ὄλους κάθε ἡμέρα μὲ τὰ συγγράμματά του

ὅτι ὅπερ αὐτὸς οὐ συνειῖδε, τοῦτο ὁ κηδεστῆς συνειῖδε. Τίνος οὖν ἔνεκεν τοῦτο ἐποίησε, καὶ μνήμη παρέδωκε τὸ γεγενημένον; Ἴνα ἡμᾶς πείσῃ μηδέποτε ἐφ' ἑαυτοῖς μέγα φρονεῖν, κἂν ἀπάντων ὦμεν σοφώτεροι, μηδὲ ἀτιμάζειν τὰς παρ' ἐτέρων συμβουλίας, κἂν ἀπάντων ὦσιν εὐτελέστεροι.

Ἄν μὲν γάρ τι τῶν δεόντων συμβουλευσῇ τις, κἂν οἰκείτης ἦ, δέξαι τὴν παραίνεσιν· ἂν δέ τι τῶν ὀλεθρίων, κἂν ἐν ἀξιώματι τυγχάνῃ μεγίστω, παράπεμψαι τὴν γνώμην· οὐ γὰρ τῇ ποιότητι τῶν προσώπων τῶν συμβουλευόντων, ἀλλ' αὐτῇ τῆς 10 συμβουλῆς τῇ φύσει προσέχειν δεῖ πανταχοῦ. Ὅπερ οὖν καὶ Μωϋσῆς ἐποίησε, παιδεύων ἡμᾶς μὴ ἐρυθριᾶν ἐλεγχομένους, κἂν ὀλόκληρος ἡμῖν δῆμος παρῆ. Ἐγκώμιον γὰρ τοῦτο μέγιστον, καὶ ἔπαινος οὐχ ὁ τυχῶν, καὶ φιλοσοφίας ἔπαινος τῆς ἀνωτάτω, τὸ φέρειν ἔλεγχον γενναίως. Οὐχ οὕτω γὰρ τὸν Ἰο- 15 θῶρ ἐπαινοῦμεν καὶ θαυμάζομεν νῦν, ὅτι τὸν Μωϋσέα διώρθωσεν, ὡς ἐκπληττόμεθα τὸν ἅγιον ἐκεῖνον, ὅτι οὔτε ἠσχύνθη διορθούμενος τοσοῦτων παρόντων, καὶ μνήμη τὸ γεγενημένον παρέδωκε, διὰ πάντων τὴν αὐτοῦ φιλοσοφίαν δείξας, καὶ ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς τὴν παρὰ τῶν πολλῶν κατεπάτησε 20 δόξαν.

3. Ἄλλὰ γὰρ ὑπὲρ προοιμίων ἀπολογούμενοι, πάλιν μεῖζον τὸ προοίμιον πεποιήκαμεν· ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν μεγίστων ὑμῖν διαλεγόμενοι καὶ ἀναγκαιοτάτων, ἵνα γενναίως ἐλεγχόμενοι φέρωμεν, ἵνα προθύμως ἐλέγχωμεν τοὺς 25 ἁμαρτάνοντας καὶ διορθῶμεν. Ἀνάγκη δὲ λοιπὸν ἀπολογήσασθαι ὑπὲρ τοῦ μήκους, καὶ εἰπεῖν τίνος ἔνεκεν μακρὰ ποιοῦμεν

πὼς αὐτὸ ποὺ ὁ ἴδιος δὲν κατάλαβε, τὸ κατάλαβε ὁ πεθερός του. Γιὰ ποιό λόγο τὸ ἔκαμε αὐτὸ καὶ παρέδωσε τὸ γεγονὸς στὴ μνήμη ὄλων; Γιὰ νὰ μᾶς πείσει νὰ μὴν ἔχουμε ποτέ μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας, ἔστω καὶ ἂν εἴμαστε πιὸ σοφοὶ ἀπ' ὄλους, οὔτε νὰ περιφρονοῦμε τὶς συμβουλὲς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἔστω καὶ ἂν εἶναι πιὸ ἀσήμαντοι ἀπ' ὄλους.

Ἄν λοιπὸν κάποιος σὲ συμβουλέψει κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι δοῦλος, δέξου τὴν παραίνεση· ἂν ὅμως συμβουλέψει κάτι ἀπὸ τὰ ὀλέθρια, ἔστω καὶ ἂν κατέχει πάρα πολὺ μεγάλο ἀξίωμα, ἀπόρριψε τὴ γνώμη του. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ προσέχουμε τὴν ποιότητα τῶν προσώπων ποὺ συμβουλεύουν, ἀλλὰ νὰ προσέχουμε παντοῦ τὴν ἴδια τὴ φύση τῆς συμβουλῆς. Αὐτὸ λοιπὸν ἔκανε καὶ ὁ Μωϋσῆς, διδάσκοντας ἐμᾶς νὰ μὴν κοκκινίζουμε ἀπὸ ντροπὴ ὅταν μᾶς ἐλέγχουν, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μπροστὰ μας ὀλόκληρος λαός. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἐγκώμιο μέγιστο καὶ ἔπαινος ὄχι ὁ τυχαῖος καὶ μάλιστα ἔπαινος τῆς ὑψιστης φιλοσοφίας, τὸ νὰ ὑπομένει δηλαδὴ κανεὶς μὲ γενναιότητα τὸν ἔλεγχο. Γιατὶ τώρα δὲν ἐπαινοῦμε καὶ δὲ θαυμάζουμε τόσο τὸν Ἰοθῶρ, ἐπειδὴ διόρθωσε τὸ Μωυσῆ, ὅσο ἀποροῦμε γιὰ τὸν ἅγιο ἐκεῖνον, ἐπειδὴ οὔτε ντροπιάστηκε ὅταν τὸν διόρθωνε μπροστὰ σὲ τόσους πολλοὺς καὶ ἐπειδὴ παρέδωσε στὴ μνήμη ὄλων τὸ γεγονὸς, δείχνοντας μὲ ὄλα τὴ σωφροσύνη του, καὶ ἐπειδὴ μὲ πολλὴ δύναμη καταπάτησε τὴ δόξα ἀπὸ τοὺς πολλούς.

3. Ἀλλά, ἐνῶ ἀπολογοῦμαι γιὰ τὰ προοίμια, πάλι ἔχω κάμει μεγαλύτερο τὸ προοίμιο. Δὲν τὸ ἔκανα ὅμως τυχαῖα καὶ χωρὶς λόγο, ἀλλὰ μιλώντας σας γιὰ πράγματα πάρα πολὺ σπουδαῖα καὶ ἀναγκαῖα, ὅπως γιὰ νὰ ὑπομένουμε μὲ γενναιότητα τοὺς ἐλέγχους, γιὰ νὰ ἐλέγχουμε καὶ νὰ διορθώνουμε μὲ προθυμία ἐκείνους ποὺ σφάλλουν. Πρέπει λοιπὸν τώρα ν' ἀπολογηθῶ γιὰ τὸ μᾶκρος τῶν προοιμίων καὶ νὰ πῶ γιὰ ποιό λόγο κάμνω αὐτὰ

προοίμια. Τίνος οὖν ἔνεκεν τοῦτο ποιοῦμεν; Πλήθει τοσοῦτω διαλεγόμεθα, ἀνθρώποις γυναῖκας ἔχουσιν, οἰκίας προεστηκόσιν, ἐν ἐργασίᾳ καθημερινῇ ζῶσιν, ἐν βιωτικοῖς πράγμασι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δυσχερές, ὅτι διηνεκῶς εἰσιν ἡσυχολημέσνοι, ἀλλ' ὅτι καὶ ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος αὐτοὺς ἐνταῦθα λαμβάνομεν.

Βουλόμενοι τοίνυν εὐσύνοπτα κατασκευάζειν αὐτοῖς τὰ λεγόμενα, διὰ τῶν προοιμίων σαφεστέραν ποιῆσαι τὴν διδασκαλίαν σπουδάζομεν. Ὁ μὲν γὰρ μηδὲν ἔργον ἔχων, ἀλλ' αἰεὶ ταῖς
 10 Γραφαῖς προσηλωμένος, οὐ δέεται προοιμίων, οὐ δεῖται κατασκευῆς, ἀλλ' ἀκούσας εὐθέως τοῦ λέγοντος, δέχεται τῶν λεγομένων τὴν διάνοιαν· ἄνθρωπος δὲ τὸν μὲν πλείω χρόνον πράγμασι βιωτικοῖς προσδεδεμένος, ὀλίγον δὲ καὶ βραχὺ ἐνταῦθα παραγενόμενος, ἂν μὴ προοιμίων ἀκούσῃ καὶ κατασκευῆς
 15 πλείονος, καὶ πανταχόθεν ἴδη προοδοποιηθέντα αὐτῷ τὸν λόγον, οὐδὲν κερδάνας ἀπέρχεται. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἡμῖν ἐστὶν αἴτιον τοῦ μήκους τῶν προοιμίων, ἀλλὰ καὶ ἕτερον οὐκ ἔλαττον τούτου. Τῶν γὰρ πολλῶν τούτων οἱ μὲν παραγίνονται, οἱ δὲ οὐ παραγίνονται πολλάκις. Ἀνάγκη τοίνυν τοὺς μὲν παραγενομέ-
 20 νους ἐπαινέσαι, τοὺς δὲ μὴ παραγενομένους μέμψασθαι, ἵνα ἐκεῖνοι μὲν τοῖς ἐπαίνοις σπουδαιότεροι γένωνται, οὗτοι δὲ διὰ τῶν ἐγκλημάτων τὴν ραθυμίαν ἀποθῶνται.

Ἔστι καὶ ἑτέρα χρεια προοιμίων ὑμῖν. Ὑποθέσεως ἀπτόμεθα μακροτέρας πολλάκις, ἣν οὐ δυνατὸν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ πρὸς
 25 τέλος ἀγαγεῖν, ἀλλὰ καὶ δευτέρας καὶ τρίτης καὶ τετάρτης ἡμῖν ἐστὶν ὅτε ἐξηγήσεως εἰς τὴν αὐτὴν ἐδέησε πραγματείαν. Ἀνάγκη τοίνυν καὶ ταύτῃ τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τὰ τέλη τῆς προτέρας διδασκαλίας ἀναλαβεῖν, ἵν' οὕτως ἀρμοσθὲν τῇ ἀρχῇ τὸ τέλος, σαφεστέραν ποιῇ τοῖς παροῦσι τὴν ἐξήγησιν, καὶ μὴ τῆς ἀκο-
 30 λουθίας ἀπηρτημένος ὁ λόγος ἀφανέστερος ἢ τοῖς ἀκροαταῖς.

μεγάλα. Για ποιό λόγο λοιπόν τὸ κάμνω αὐτό; Μιλῶ σὲ τόσο μεγάλο πλῆθος, σὲ ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν γυναῖκες, ποὺ προστατεύουν οἰκογένεια, ποὺ ζοῦν μὲ καθημερινή ἐργασία, μὲ βιοτικὰ πράγματα. Καὶ δὲν εἶναι μόνο αὐτὸ ἡ δυσκολία, ὅτι δηλαδή εἶναι διαρκῶς ἀπασχολημένοι, ἀλλὰ καὶ ὅτι τοὺς ἔχω ἐδῶ μιὰ φορὰ τὴν ἐβδομάδα.

Θέλοντας λοιπόν νὰ κάνω εὐσύννοπα τὰ λεγόμενα σ' αὐτούς, φροντίζω μὲ τὰ προοίμια νὰ κάμω σαφέστερη τὴ διδασκαλία. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει καμιὰ ἐργασία, ἀλλὰ πάντοτε εἶναι προσηλωμένος στὶς Γραφές, δὲ χρειάζεται προοίμια, δὲ χρειάζεται ἐτοιμασία, ἀλλ' ὅταν ἀκούσει τὸν ὁμιλητὴ δέχεται ἀμέσως τὸ νόημα τῶν λεγομένων. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἐκεῖνος ποὺ τὸν περισσότερο καιρὸ εἶναι δεμένος στὰ βιοτικὰ πράγματα καὶ ἔρχεται ἐδῶ γιὰ λίγο καὶ πολὺ σύντομα, ἂν δὲν ἀκούσει προοίμια καὶ περισσότερη πλοκὴ νοημάτων καὶ δὲ δεῖ ἀπὸ παντοῦ καταρτισμένο σωστὰ τὸ λόγο, φεύγει ἀπὸ ἐδῶ χωρὶς νὰ κερδίσει τίποτε. Δὲν εἶναι ὅμως αὐτὴ μόνο ἡ αἰτία γιὰ τὸ μακρὸς τῶν προοιμίων, ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλη ὄχι μικρότερη ἀπ' αὐτή. Γιατὶ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς αὐτοὺς ἄλλοι ἔρχονται ἐδῶ καὶ ἄλλοι δὲν ἔρχονται πολλὰς φορές. Εἶναι ἀνάγκη λοιπόν ἐκεῖνους ποὺ ἤρθαν νὰ τοὺς ἐπαινέσω καὶ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἤρθαν νὰ τοὺς ψέξω, γιὰ νὰ γίνουν ἐκεῖνοι μὲ τοὺς ἐπαίνους πιὸ πρόθυμοι καὶ αὐτοὶ μὲ τὶς κατηγορίες νὰ ἀποβάλουν τὴν ἀδιαφορία τους.

Ἐπάρχει καὶ ἄλλη ἀνάγκη προοιμίων γιὰ σᾶς. Πολλὰς φορές ἀσχολούμαστε μὲ μακρότερη ὑπόθεση, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ σὲ μία ἡμέρα νὰ τὴν τελειώσουμε, ἀλλὰ μᾶς χρειάσθηκε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη καὶ τέταρτη καμιὰ φορὰ ἐξήγηση γιὰ τὸ ἴδιο θέμα. Εἶναι ἀνάγκη λοιπόν καὶ τὴ δεύτερη ἡμέρα νὰ ἐπαναλάβω τὸ τέλος τῆς προηγούμενης διδασκαλίας, γιὰ νὰ συνδεθεῖ ἔτσι τὸ τέλος μὲ τὴν ἀρχὴ καὶ νὰ κάνει σαφέστερη στοὺς παρόντες τὴν ἐξήγηση καὶ γιὰ νὰ μὴν ἀποχωρισθεῖ ὁ λόγος ἀπὸ τὴ συνέχεια καὶ γίνεῖ ἀσαφέστερος στοὺς ἀκροατές. Καὶ γιὰ νὰ

Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι χωρὶς προοιμίων εἰσαγόμενος λόγος οὐδενὶ γνώριμος ἔσται, ἰδοὺ χωρὶς προοιμίων αὐτὸν εἰσάγω νῦν πείρας ἔνεκεν.

«Ἐμβλέψας δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς εἶπε, σὺ εἶ Σίμων υἱὸς 5 Ἰωνᾶ, σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται Πέτρος». Ὁρᾶτε, μὴ συνίετε τὸ λεχθέν; μὴ ἴστε τὴν ἀκολουθίαν, τίνος ἔνεκεν εἴρηται; ἐπειδὴ χωρὶς προοιμίου αὐτὸ εἰσήγαγον, ταύτῳ ποιήσας, ὡσπερ ἂν εἶ τις ἄνθρωπον πάντοθεν περιβαλὼν εἰς τὸ θέατρον εἰσαγάγοι. Φέρε οὖν, αὐτὸν λοιπὸν ἐκκαλύψωμεν, τὸ προοίμιον 10 ἀποδόντες αὐτῷ. Περὶ Παύλου δὲ ὁ λόγος ἦν πρόην ἡμῖν ἐνταῦθα, ὅτε περὶ τῶν ὀνομάτων διελεγόμεθα, καὶ ἐζητοῦμεν, διὰ τί ποτὲ μὲν Σαῦλος, μετὰ δὲ ταῦτα Παῦλος ἐκλήθη. Ἐντεῦθεν ἐξέβημεν εἰς παλαιὰν ἱστορίαν, καὶ τοὺς ἔχοντας ἐπωνυμίας ἐζητάσαμεν ἅπαντας. Εἶτα ἐκεῖθεν καὶ Σίμωνος ἐμνήσθημεν, 15 καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ φωνῆς λεγούσης πρὸς αὐτόν, «σὺ εἶ Σίμων υἱὸς Ἰωνᾶ, σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, ὃ ἐρμηνεύεται Πέτρος». Εἶδες πῶς τὸ πρὸ μικροῦ δόξαν ἀπορίας γέμειν, γνωριμώτερον ἐγένετο νῦν; Ὡσπερ γὰρ σῶμα κεφαλῆς, καὶ ρίζης δένδρον, καὶ ποταμὸς δεῖται πηγῆς, οὕτω καὶ προοιμίων λόγος. Ἐπεὶ οὖν ἐστή- 20 σαμεν ὑμᾶς ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ, καὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐδείξαμεν, ἀψώμεθα λοιπὸν αὐτοῦ τῆς ἱστορίας τοῦ προοιμίου.

«Σαῦλος δὲ ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου». Καὶ μὴν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς Παῦλος καλεῖται· τίνος οὖν ἔνεκεν αὐτοῦ τὴν προσηγορίαν μετάβαλε τὸ Πνεῦ- 25 μα τὸ ἅγιον; Καθάπερ δεσπότης οἰκέτην πριάμενος, εἶτα βουλόμενος αὐτὸν διδάξαι τὴν δεσποτείαν, μετατίθησιν αὐτοῦ τὸ ὄνομα· οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐποίησε τότε. Καὶ γὰρ ἐξ αἰχ-

20. Ἰω. 1,42.

21. Πράξ. 9,1.

διαπιστώσεις πώς ο λόγος παρουσιαζόμενος χωρίς προοίμια σέ κανένα δὲ θὰ εἶναι κατανοητός, νὰ τώρα τὸν παρουσιάσω γιὰ δοκιμὴ χωρίς προοίμιο.

«Καὶ ἀφοῦ ὁ Ἰησοῦς τὸν κοίταξε καλὰ τοῦ εἶπε· ἔσὺ εἶσαι ὁ Σίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ, ἐσὺ θὰ ὀνομασθεῖς Κηφᾶς», πὺ σημαίνει Πέτρος»²⁰. Προσέχετε, μήπως καταλάβετε αὐτὸ πὺ λέχθηκε; μήπως γνωρίζετε τὴ συνέχεια, γιὰ ποιὸ λόγο ἔχει λεχθεῖ; Ἐπειδὴ σᾶς τὸ παρουσίασα χωρίς προοίμιο, κάνοντας τὸ ἴδιο, ὅπως ἀκριβῶς θὰ ἔκαμνε κάποιος ἂν κάλυπτε ἀπὸ παντοῦ ἓναν ἄνθρωπο καὶ τὸν ὀδηγοῦσε στὸ θέατρο. Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἄς τὸν ἀποκαλύψουμε τώρα, ἀποδίδοντας σ' αὐτὸν τὸ προοίμιο. Ὁ λόγος μας προηγουμένως ἐδῶ ἦταν γιὰ τὸν Παῦλο, ὅταν μιλήσαμε γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ ζητούσαμε νὰ μάθουμε γιὰτί κάποτε ὀνομαζόταν Σαῦλος καὶ ἄργότερα ὀνομάσθηκε Παῦλος. Ἀπὸ ἐδῶ προχορήσαμε σὲ μιὰ παλιὰ ἱστορία καὶ ἐξετάσαμε ὄλους ἐκείνους πὺ εἶχαν ἐπωνυμίες. Στὴ συνέχεια ἀπὸ ἐκεῖ θυμηθήκαμε καὶ τὸ Σίμωνα καὶ τὴ φωνὴ τοῦ Χριστοῦ πὺ τοῦ ἔλεγε, «ἐσὺ εἶσαι ὁ Σίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωνᾶ, καὶ θὰ ὀνομασθεῖς Κηφᾶς, πὺ σημαίνει Πέτρος». Εἶδες πῶς αὐτὸ πὺ πρὶν λίγο φαινόταν γεμάτο ἀπορία ἔγινε τώρα πὺ κατανοητό; Γιατί, ὅπως τὸ σῶμα χρειάζεται τὸ κεφάλι καὶ τὸ δένδρο τὴ ρίζα καὶ ὁ ποταμὸς τὶς πηγές, ἔτσι καὶ ὁ λόγος χρειάζεται τὰ προοίμια. Ἀφοῦ λοιπὸν σᾶς στήσαμε σ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴ τοῦ δρόμου καὶ σᾶς δείξαμε τὴ συνέχεια, ἄς ἀσχοληθοῦμε στὸ ἐξῆς μὲ τὸ προοίμιο αὐτῆς τῆς ἱστορίας.

«Καὶ ὁ Σαῦλος συνέχιζε νὰ ἔχει ἀπειλητικὲς καὶ φονικὲς διαθέσεις γιὰ τοὺς μαθητὲς τοῦ Κυρίου»²¹. Καὶ ὁμοίως στίς ἐπιστολὲς ὀνομάζεται Παῦλος. Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν ἄλλαξε τὸ ὄνομά του τὸ ἅγιο Πνεῦμα; Ὅπως ἀκριβῶς ἓνας κύριος πὺ ἀγόρασε ἓνα δοῦλο καὶ στὴ συνέχεια θέλοντας νὰ τοῦ διδάξει τὴν ἐξουσία του τοῦ ἀλλάζει τὸ ὄνομα, ἔτσι ἔκαμε τότε καὶ τὸ

μαλωσίας τὸν Παῦλον ἔλαβε, καὶ προσφάτως ἦν τῇ δεσποτεία ταύτῃ προσελθὼν. Διὰ τοῦτο αὐτοῦ μετέβαλε τὴν προσηγορίαν, ἵνα μάθῃ κάντεῦθεν τὴν δεσποτείαν ἐκεῖνος. Ὅτι γὰρ ὀνομάτων θέσεις δεσποτείας ἐστὶ σύμβολον, μάλιστα μὲν καὶ ἐξ ὧν ποιῶ-
 5 μεν δῆλον· γνωριμώτερον δὲ ἔσται ἐξ ὧν ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ ἐποίη-
 σεν ὁ Θεός. Βουλόμενος γὰρ αὐτὸν διδάξαι, ὅτι πάντων ἐστὶν ἄρχων καὶ δεσπότης, ἤγαγε πρὸς αὐτὸν πάντα τὰ θηρία, «ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά», δεικνὺς ὅτι τῶν ὀνομάτων ἡ θέσις τὴν δεσπο-
 τείαν κυροῖ. Εἰ δὲ βούλοισθε καὶ ἐπ' ἀνθρώπων ἰδεῖν τοῦτο γι-
 10 νόμενον, καὶ μαθεῖν, ὅτι ἔθος πολλάκις τοῖς ἀπὸ αἰχμαλωσίας λαμβάνουσι δούλους μετατιθεῖν αὐτῶν τὰ ὀνόματα, ἀκούσατε τί ἐποίησεν ὁ τῶν Βαβυλωνίων βασιλεύς. Λαβὼν γὰρ οὗτος ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τὸν Ἀνανίαν καὶ Ἀζαρίαν καὶ Μισαήλ, οὐκ ἀφῆκεν ἐπὶ τῶν προτέρων ὀνομάτων, ἀλλὰ Σεδράκ, Μισάκ,
 15 Ἀβδαναγὼ αὐτοὺς ἐκάλεσεν.

Ἄλλὰ τίνος ἕνεκεν οὐκ εὐθέως αὐτὸν μετωνόμασεν, ἀλλ' ἀνέμεινε χρόνον γενέσθαι πολὺν; Ὅτι εὐθέως εἰ αὐτὸν μετωνόμασε μεταστάντα, οὐκ ἂν ἐγένετο φανερὰ ἡ μεταβολὴ τοῦ Παύλου, καὶ ἡ πρὸς τὴν πίστιν μετάστασις. Ἄλλ' ὅπερ ἐπὶ τῶν οἴκε-
 20 τῶν συμβαίνει, ὅταν φυγόντες εὐθέως ἀμείβωσιν αὐτῶν τὰ ὀνόματα, ἀφανεῖς γίνονται, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Παύλου γέγονεν ἂν· εἰ εὐθέως ἀφείς τοὺς Ἰουδαίους καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐλθὼν μετωνομάσθη, οὐδεὶς ἂν ἔγνω ὅτι ὁ διώκτης αὐτός ἐστιν ὁ εὐαγγελιστής. Τὸ δὲ σπουδαζόμενον τοῦτο ἦν, μαθεῖν ὅτι ὁ διώκτης αὐτός
 25 ἐστὶ, καὶ ἀπόστολος γέγονε. Τοῦτο γὰρ ἦν ὃ συνεῖχε τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι τὸν διδάσκαλον τὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἰστάμενον, ἠδρискον κατ' αὐτῶν ὄντα. Ἴνα οὖν μὴ ἡ τοῦ ὀνόματος ἀθρόα μεταβολὴ ἀποκρύψῃ τὴν μεταβολὴν τῆς προαιαρέσεως, ἀφήσιν αὐτὸν μέχρι πολλοῦ τὴν προτέραν ἔχειν προσηγορίαν ἵν', ὅταν μάθωσι

22. Γεν. 2,19.

23. Δαν. 1,6-7.

ἅγιο Πνεῦμα. Γιατί πραγματικά ἀπὸ αἰχμαλωσία πῆρε τὸν Παῦλο καὶ πρὶν ἀπὸ λίγο ἦρθε σ' αὐτὴ τὴν ἐξουσία. Γι' αὐτὸ ἄλλαξε τὸ ὄνομά του, γιὰ νὰ μάθει ἐκεῖνος καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἐξουσία. Ὅτι βέβαια ἡ ὀνομασία εἶναι σύμβολο ἐξουσίας εἶναι φανερὸ κυρίως καὶ ἀπ' αὐτὰ πού κάνουμε, ὅμως θὰ γίνεῖ πιὸ κατανοητὸ ἀπ' αὐτὰ πού ἔκαμε ὁ Θεὸς στὸν Ἀδάμ. Θέλοντας λοιπὸν νὰ τὸν διδάξει πὼς εἶναι ἄρχοντας καὶ κύριος ὄλων ὁδήγησε σ' αὐτὸν ὅλα τὰ θηρία «γιὰ νὰ δεῖ ποιό ὄνομα νὰ τὰ δώσει»²², δείχνοντας ὅτι ἡ ὀνομασία ἐπιβεβαιώνει τὴν ἐξουσία. Ἄν ὅμως θέλετε νὰ δεῖτε νὰ γίνεῖται αὐτὸ καὶ στοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ μάθετε ὅτι εἶναι συνήθεια πολλὲς φορὲς ν' ἀλλάζουν τὰ ὀνόματα στοὺς δούλους πού παίρνουν ἀπὸ αἰχμαλωσία, ἀκοῦστε τί ἔκαμε ὁ βασιλιάς τῶν Βαβυλωνίων. Παίρνοντας λοιπὸν αὐτὸς ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τὸν Ἀνανία, τὸν Ἀζαρία καὶ τὸν Μισαήλ δὲν τοὺς ἄφησε νὰ ἔχουν τὰ προηγούμενα ὀνόματά τους, ἀλλὰ τοὺς ὀνόμασε Σεδράκ, Μισάκ καὶ Ἀβδεναγῶ²³.

Ὅμως γιὰ ποιό λόγο δὲν τοῦ ἄλλαξε ἀμέσως τὸ ὄνομα, ἀλλὰ περίμενε νὰ περάσει πολὺς χρόνος; Γιατί, ἂν τοῦ ἄλλαξε τὸ ὄνομα ἀμέσως μὲν προσχώρησε στὴν πίστη, δὲ θὰ γινόταν φανερὴ ἡ μεταβολὴ τοῦ Παύλου καὶ ἡ προσχώρησή του στὴν πίστη. Ἄλλ' ἐκεῖνο πού συμβαίνει μὲ τοὺς δούλους, ὅταν ἀλλάξουν τὰ ὀνόματά τους ἀμέσως μὲν φύγουν, γίνονται ἄγνωστοι, αὐτὸ θὰ γινόταν καὶ μὲ τὸν Παῦλο. Ἄν ἄλλαξε τὸ ὄνομά του ἀμέσως μὲν ἔγκατέλειψε τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἦρθε σὲ μᾶς, κανεὶς δὲ θὰ γνώριζε πὼς ὁ ἴδιος ὁ διώκτης εἶναι ὁ εὐαγγελιστής. Ἐκεῖνο ὅμως πού ἐνδιέφερε ἦταν αὐτὸ, νὰ μάθουν δηλαδὴ πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ διώκτης καὶ ἔγινε ἀπόστολος. Γιατί αὐτὸ ἦταν πού ἐνοχλοῦσε τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι τὸ δάσκαλο πού τοὺς ὑπεράσπιζε τὸν ἔβρισκαν νὰ στρέφεται ἐναντίον τους. Γιὰ νὰ μὴν ἀποκρύψει λοιπὸν ἡ ξαφνικὴ ἀλλαγὴ τοῦ ὀνόματός του τὴν ἀλλαγὴ τῆς προαίρεσής του, τὸν ἀφήνει γιὰ πολὺ νὰ ἔχει τὸ προη-

πάντες, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ διώξας τὴν Ἐκκλησίαν ἔμπροσθεν, τότε λοιπὸν γνωρίμου γενομένου πᾶσι, μεταθῆ καὶ τὴν προσηγορίαν.

Καὶ ὅτι τοῦτο αἴτιον, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος. « Ἦλθον 5 εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας· ἡμῖν δὲ ἀγνοούμενος τῷ προσώπῳ ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ἰουδαίας ταῖς ἐν Παλαιστίνῃ», φησὶν. Εἰ δὲ ταῖς ἐν Παλαιστίνῃ ἠγνοεῖτο ἔνθα διέτριβε, πολλῶ μᾶλλον ταῖς ἀλλαχοῦ κειμέναις. « Ἦμῖν δὲ ἀγνοούμενος τῷ προσώπῳ», φησὶν, οὐχὶ τῷ ὀνόματι. Διὰ τί «ἀγνοούμενος 10 τῷ προσώπῳ»; Οὐδεὶς γὰρ οὐδὲ ἰδεῖν αὐτὸν ἐτόλμα τῶν πιστῶν, ἠνίκα ἡμῖν ἐπολέμει· τοσοῦτου φόνου, τοσαύτης ἔγεμεμανίας. Διὸ πάντες ἀπεπήδων, πάντες ἔφευγον, εἴ που παραγεγόμενον εἶδον, καὶ οὐδὲ ἀντιβλέψαι ἐτόλμων· οὕτως ἦν ἐκτεθηριωμένος κατὰ τῶν πιστῶν· μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν, ὅτι ὁ 15 διώκων ἡμᾶς ποτε, νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν ἣν ποτε ἐπόρθει.

Ἐπεὶ οὖν τῷ μὲν προσώπῳ αὐτὸν ἠγνόουν, μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν, εἰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετεβλήθη εὐθέως, οὐκ ἂν οὐδὲ οἱ ἀκούοντες ἔγνωσαν, ὅτι ὁ διώκων τὴν πίστιν, οὗτος 20 εὐαγγελίζεται. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ πρότερον αὐτοῦ ὄνομα ἤδεσαν, ὅτι Σαῦλος ἐλέγετο, εἰ μεταβληθεὶς εὐθέως Παῦλος ἐκλήθη, εἶτα ἀπήγγειλάν τινες αὐτοῖς, ὅτι Παῦλος εὐαγγελίζεται, ὁ διώκων τὴν Ἐκκλησίαν, οὐκ ἂν ἔγνωσαν ὅτι οὗτος ἐκεῖνος ἦν, διὰ τὸ μὴ Παῦλον αὐτὸν καλεῖσθαι, ἀλλὰ Σαῦλον. Διὰ τοῦτο ἀφήκεν αὐτὸν 25 μέχρι πολλοῦ τὴν προτέραν ἔχειν προσηγορίαν, ἵνα πᾶσι γνώριμος γένηται τοῖς πιστοῖς, καὶ τοῖς πόρρωθεν οὔσι καὶ οὐχ ἑωρακόσι αὐτόν.

4. Τίνος μὲν οὖν ἕνεκεν οὐκ εὐθέως μετεβλήθη αὐτοῦ τοῦνο-

γούμενο ὄνομα, ὥστε, ὅταν μάθουν ὅλοι πὼς αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πὺ δῖωξε τὴν Ἐκκλησία προηγουμένως, τότε πλέον, ἀφοῦ γίνει γνωστὸς σὲ ὅλους, ν' ἀλλάξει καὶ τὸ ὄνομα.

Καὶ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία, ἄκουσε τὸν ἴδιο πὺ λέγει. Ἦρθα στὴν περιοχὴ τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας· καὶ ἤμουν προσωπικὰ ἄγνωστος στὶς ἐκκλησίες πὺ βρίσκονται στὴν Ἰουδαία καὶ στὴν Παλαιστίνη»²⁴, λέγει. Ἦν ὅμως ἦταν ἄγνωστος στὶς ἐκκλησίες τῆς Παλαιστίνης ὅπου ζοῦσε, πολὺ περισσότερο θὰ ἦταν ἄγνωστος στὶς ἐκκλησίες πὺ βρίσκονται ἀλλοῦ. «Καὶ ἤμουν προσωπικὰ ἄγνωστος», λέγει, ὅχι στὸ ὄνομα. Γιατὶ ἦταν «προσωπικὰ ἄγνωστος»; Γιατὶ κανεῖς ἀπὸ τοὺς πιστοὺς δὲν τολμοῦσε οὔτε νὰ τὸν δεῖ, ὅταν μᾶς πολεμοῦσε· ἀπὸ τόσα φονικὰ αἰσθήματα καὶ τόση μανία ἦταν γεμάτος. Γι' αὐτὸ ὅλοι ἀπομακρύνονταν, ὅλοι ἔφευγαν, ἂν τὸν ἔβλεπαν κάπου νὰ ἔρχεται καὶ δὲν τολμοῦσαν οὔτε νὰ τὸν ἀντικρῦσουν. Ἦταν τόσο θηριώδης ἐναντίον τῶν πιστῶν. Καὶ μόνο ἄκουαν πὼς αὐτὸς πὺ κάποτε μᾶς καταδίωκε, τώρα εὐαγγελίζεται τὴν πίστη, τὴν ὁποία κάποτε πολεμοῦσε.

Ἦφοῦ λοιπὸν δὲν ἤξεραν τὸ πρόσωπό του καὶ μόνο τὸν ἄκουαν, ἂν ἄλλαζε ἀμέσως τὸ ὄνομά του, οὔτε ὅσοι ἄκουαν δὲν θὰ γνώριζαν ὅτι ἐκεῖνος πὺ καταδίωκε τὴν πίστη ὁ ἴδιος κηρύττει τὸ εὐαγγέλιο. Ἦπειδὴ δηλαδὴ ἤξεραν τὸ προηγούμενο ὄνομά του, ὅτι λεγόταν Σαῦλος, ἂν ἄλλαζε ὄνομα ἀμέσως καὶ ὀνομαζόταν Παῦλος, στὴ συνέχεια, ἂν τοὺς πληροφοροῦσαν μερικοὶ πὼς ὁ Παῦλος κηρύττει τὸ εὐαγγέλιο, αὐτὸς πὺ καταδίωκε τὴν Ἐκκλησία, δὲ θὰ γνώριζαν ὅτι αὐτὸς ἦταν ἐκεῖνος, γιατί αὐτὸς δὲν ὀνομαζόταν Παῦλος ἀλλὰ Σαῦλος. Γι' αὐτὸ τὸν ἄφησε γιὰ πολὺ νὰ ἔχει τὸ προηγούμενο ὄνομα, γιὰ νὰ γίνει γνωστὸς σὲ ὅλους τοὺς πιστοὺς, καὶ σ' αὐτοὺς ἀκόμη πὺ βρίσκονταν μακριὰ καὶ δὲν τὸν εἶχαν δεῖ.

4. Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν δὲν ἄλλαξε ἀμέσως τὸ ὄνομά του

μα, ἰκανῶς ἀποδέδεικται. Ἀνάγκη λοιπὸν ἐπ' αὐτὴν ἐλθεῖν τοῦ λόγου τὴν ἀρχήν. «Σαῦλος δὲ ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου». Τί ἐστίν, «ἔτι»; Τί γὰρ ἐποίησε πρὸ τούτου, ὅτι λέγει, «ἔτι»; Τὸ γάρ, «ἔτι», περὶ ἀνθρώπου 5 πολλὰ κακὰ πεπονηκόςτος ἐμπροσθεν λέγεται. Τί οὖν ἐποίησε; Τί γὰρ οὐκ ἐποίησεν, εἶπέ μοι, κακόν; Αἱμάτων ἐνέπλησε τὰ Ἱεροσόλυμα τοὺς πιστοὺς ἀναιρῶν, τὴν Ἐκκλησίαν ἐπόρθει, τοὺς ἀποστόλους ἐδίωκε, τὸν Στέφανον ἔσφαξεν, οὐκ ἀνδρῶν, οὐ γυναικῶν ἐφείδετο. Ἄκουσον γοῦν τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ λέγοντος· 10 «Σαῦλος δὲ ἐλυμαίνετο τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἀνδρας καὶ γυναῖκας».

Οὐδὲ γὰρ ἤρκει αὐτῷ ἡ ἀγορὰ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς οἰκίας ἐπεπήδα· «κατὰ τοὺς οἴκους γὰρ εἰσπορευόμενος», φησί. Καὶ οὐκ εἶπεν, 'ἄγων', οὐδέ, 'ἔλκων ἀνδρας καὶ γυναῖκας', ἀλλὰ, 15 «σύρων ἀνδρας καὶ γυναῖκας»· καὶ οὐκ ἀνδρας μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας. Οὐδὲ τὴν φύσιν ἠδεῖτο, οὐδὲ τὸ γένος ἠλέει, οὐδὲ πρὸς τὴν ἀσθένειαν ἀπεκλᾶτο. Ζήλω γάρ, οὐχὶ θυμῷ ταῦτα ἐποίει. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν Ἰουδαῖοι τὰ αὐτὰ ποιοῦντες, ἄξιοι κατηγορίας, οὗτος δὲ τὰ αὐτὰ ποιῶν, ἄξιος συγγνώμης. Καὶ γὰρ ἀπ' αὐτῶν 20 ὧν ἐποίουν δῆλον ἦσαν, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν τιμῆς ἔνεκεν καὶ δόξης τῆς παρὰ τῶν πολλῶν ταῦτα ἔπραττον, οὗτος δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ζηλῶν, εἰ καὶ μὴ κατ' ἐπίγνωσιν· διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι τὰς μὲν γυναῖκας ἠφίεσαν, τοῖς δὲ ἀνδράσιν ἐπολέμουν, ἐπειδὴ εἰς ἐκείνους ἐώρων τὴν ἑαυτῶν περιελθοῦσαν τιμὴν· οὗτος 25 δέ, ἅτε ζηλοτυπῶν, πρὸς ἅπαντας ἴστατο.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοήσας ὁ Λουκᾶς καὶ ὁρῶν αὐτὸν οὐπω κορεννύμενον, ἔλεγε· «Σαῦλος δὲ ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου». Οὐκ ἐκόρεσεν αὐτὸν ὁ

25. Πράξ. 9,1.

26. Πράξ. 8,3.

ἔχει ἀποδειχθεῖ ἀρκετά. Εἶναι ἀνάγκη στή συνέχεια νὰ ἔρθουμε σ' αὐτὴ τὴν ἀρχὴ τοῦ λόγου. «Καὶ ὁ Σαῦλος ἀκόμη συνέχιζε νὰ ἔχει ἀπειλητικὲς καὶ φονικὲς διαθέσεις γιὰ τοὺς μαθητὲς τοῦ Κυρίου»²⁵. Τί σημαίνει «ἀκόμη»; Τί ἔκαμε δηλαδὴ πρὶν ἀπ' αὐτὸ καὶ λέγει «ἀκόμη»; Γιατὶ τὸ «ἀκόμη» λέγεται γιὰ ἓναν ἄνθρωπο ποὺ ἔχει κάνει προηγουμένως πολλὰ κακά. Τί λοιπὸν ἔκαμε; Καὶ τί κακό, πές μου, δὲν ἔκαμε; Γέμισε αἷμα τὰ Ἱεροσόλυμα φονεύοντας τοὺς πιστοὺς, πολεμοῦσε τὴν Ἐκκλησία, καταδίωκε τοὺς ἀποστόλους, θανάτωσε τὸ Στέφανο, δὲ λυπόταν οὔτε ἄνδρες οὔτε γυναῖκες. Ἦκουσε λοιπὸν τὸ μαθητὴ του ποὺ λέγει· «ὁ Σαῦλος ὁμως ρήμαζε τὴν Ἐκκλησία, ἔμπαινε μὲ τὴ βία στὰ σπίτια, ἔσερνε ἔξω ἄνδρες καὶ γυναῖκες»²⁶.

Δὲν τὸν ἔφθανε δηλαδὴ ἡ ἀγορά, ἀλλὰ καὶ στὰ σπίτια ὀρμουῖσε. «Ἐμπαινε μὲ τὴ βία στὰ σπίτια», λέγει. Καὶ δὲν εἶπε, 'ὀδηγοῦσε', οὔτε 'τραβοῦσε ἄνδρες καὶ γυναῖκες', ἀλλ' «ἔσερνε ἄνδρες καὶ γυναῖκες». Σὰν νὰ μιλοῦσε γιὰ κάποιο θηρίο, λέγει, «ἔσερνε ἔξω ἄνδρες καὶ γυναῖκες»· καὶ ὄχι μόνο ἄνδρες ἀλλὰ καὶ γυναῖκες. Οὔτε τὴ φύση σεβόταν, οὔτε τὸ γένος συμπονοῦσε, οὔτε στὴν ἀδυναμία ὑποχωροῦσε. Γιατὶ ἀπὸ ζῆλο καὶ ὄχι ἀπὸ θυμὸ τὰ ἔκαμνε αὐτά. Γι' αὐτὸ βέβαια οἱ Ἰουδαῖοι κάμνοντας τὰ ἴδια εἶναι ἀξιοκατάκριτοι, ἐνῶ αὐτὸς κάμνοντας τὰ ἴδια εἶναι ἄξιος γιὰ συγγνώμη. Γιατὶ καὶ ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔκαμναν ἦταν φανερὸ πὼς ἐκεῖνοι τὰ ἔκαμναν ἐπιδιώκοντας τιμὴ καὶ δόξα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ἐνῶ αὐτὸς δὲν ἐνεργοῦσε ἔτσι, ἀλλὰ ἀπὸ ζῆλο στὸ Θεό, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶχε τὴ σωστὴ γνώση. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνοι ἄφησαν τὶς γυναῖκες καὶ πολεμοῦσαν τοὺς ἄνδρες, ἐπειδὴ ἔβλεπαν πὼς ἡ τιμὴ ἔχει περιέλθει σ' αὐτούς· αὐτὸς ὁμως, ἐπειδὴ εἶχε ζῆλο, προχωροῦσε σὲ ὅλους.

Ἦλα αὐτὰ λοιπὸν σκεπτόμενος ὁ Λουκᾶς καὶ βλέποντας πὼς αὐτὸς δὲ χόρτασε ἀκόμη ἔλεγε· «καὶ ὁ Σαῦλος ἀκόμη συνέχιζε νὰ ἔχει ἀπειλητικὲς καὶ φονικὲς διαθέσεις γιὰ τοὺς μαθη-

φόνος Στεφάνου, οὐκ ἐνέπλησεν αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν ἢ δίωξις τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ περαιτέρω προΐει, καὶ οὐδαμοῦ ἴστατο τῆς μανίας· ζῆλος γὰρ ἦν. Ἄλλ' ἐπανελθὼν ἄρτι ἀπὸ τῆς σφαγῆς Στεφάνου, ἐδίωκε τοὺς ἀποστόλους· καὶ ταῦτόν ἐποίει, 5 ὡσπερ ἂν εἰ λύκος ἄγριος ἐπιπηδήσας ποιμνὴν προβάτων, καὶ ἀρνίον ἀρπάσας ἐκεῖθεν, καὶ τῷ οἰκείῳ σπαράζας στόματι, θρασύτερος ὑπὸ τῆς ἀρπαγῆς ἐγένετο. Οὕτω καὶ Σαῦλος ἐπεπήδησε τῷ χορῷ τῶν ἀποστόλων, ἤρπασεν ἐκεῖθεν τὸ ἀρνίον τοῦ Χριστοῦ, τὸν Στέφανον, διεσπάραξεν, ἐγένετο λοιπὸν ὑπὸ τῆς 10 σφαγῆς ταύτης θρασύτερος. Διὰ τοῦτό φησιν, «ἔτι».

Καίτοι τίνα οὐκ ἂν ἐνέπλησεν ὁ φόνος ἐκεῖνος; τίνα οὐκ ἂν κατήδεσεν ἢ ἐπιείκεια τοῦ σφαττομένου, τὰ ρήματα ἅπερ λιθαζόμενος ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων ἠῤυχετο, «Κύριε», λέγων, «μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην»; Διὰ τοῦτο ὁ διώκτης 15 εὐαγγελιστῆς γέγονεν. Εὐθέως γὰρ μετὰ τὸν φόνον οὗτος μετεβάλλετο, ἐκεῖνου τῆς φωνῆς ἤκουσεν ὁ Θεός. Καὶ γὰρ ἄξιός ἦν ἀκούεσθαι Στέφανος καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν Παύλου τὴν ἐσομένην, καὶ διὰ οἰκείαν ὁμολογίαν, «Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην». Ἀκουέτωσαν ὅσοι ἐχθροὺς ἔχουσιν, ὅσοι πλεονε- 20 κτοῦνται. Κἂν γὰρ μυρία πάθης δεινά, οὐδέπω ἐλιθάσθης, καθάπερ ὁ Στέφανος. Καὶ ὄρα τί γίνεται. Ἐνεφράττετο μία πηγὴ ἢ τοῦ Στεφάνου, καὶ ἠνοίγετο ἕτερα μυρίους ἀφιεῖσα ποταμούς. Ἐπειδὴ γὰρ ἐσίγησε τὸ στόμα Στεφάνου, ἤχησεν εὐθέως ἡ σάλπιγξ τοῦ Παύλου. Οὕτως οὐδέποτε ὁ Θεὸς εἰς τέλος ἐγκαταλιμ- 25 πάνει τοὺς αὐτῷ προστρέχοντας, ἀλλὰ μείζονα ὧν ἀποστεροῦσιν οἱ ἐχθροὶ δίδωσιν αὐτὸς τὰ δῶρα. Οὐ γὰρ τοιοῦτον ἐξέβαλον ἀπὸ τῆς φάλαγγος στρατιώτην ἐκεῖνοι, οἷον ἀντεισήγαγεν ὁ Χριστός.

«Σαῦλος δὲ ἔτι». Καὶ ἄλλο τι δηλοῖ τό, «ἔτι», τοῦτο· οἷον,

τὲς τοῦ Κυρίου». Δὲν τὸν χόρτασε ὁ φόνοσ τοῦ Στεφάνου, δὲν τοῦ ἱκανοποίησε τὴν ἐπιθυμία ἢ δίωξη τῆσ Ἐκκλησίας, ἀλλὰ προχωροῦσε παραπέρα καὶ δὲ σταματοῦσε πουθενὰ ἢ μανία του· γιατί ἦταν ζῆλος. Ἄλλὰ μόλις γύρισε ἀπὸ τῆ σφαγῆ τοῦ Στεφάνου, καταδίωκε τοὺσ ἀποστόλους. Καὶ ἔκαμνε τὸ ἴδιο, ὅπως ἀκριβῶσ ἕνασ ἄγριος λύκοσ, πού, ἀφοῦ ὄρμησε σὲ κοπάδι προβάτων καὶ ἄρπαξε ἀπὸ ἐκεῖ ἀρνὶ καὶ τὸ κατασπάραξε μὲ τὸ στόμα του, ἔγινε θρασύτεροσ ἀπὸ τὴν ἄρπαγῆ. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλοσ ὄρμησε στὸ χορὸ τῶν ἀποστόλων, ἄρπαξε ἀπὸ ἐκεῖ τὸ ἀρνὶ τοῦ Χριστοῦ, τὸ Στέφανο, τὸ κατασπάραξε, καὶ ἔγινε στῆ συνέχεια θρασύτεροσ ἀπὸ τῆ σφαγῆ αὐτῆ. Γι' αὐτὸ λέγει, «ἀκόμη».

Ἄν καὶ βέβαια ποιόν δὲ θὰ χόρταινε ὁ φόνοσ ἐκεῖνοσ; ποιόν δὲ θὰ συγκινοῦσε ἢ καλωσύνη τοῦ θύματοσ, τὰ λόγια πού ὄταν λιθοβολοῦνταν προσευχόταν καὶ ἔλεγε γι' αὐτοὺσ πού τὸν λιθοβολοῦσαν, «Κύριε, μὴν τοὺσ λογαριάσεισ τὴν ἁμαρτία αὐτῆ»²⁷; Γι' αὐτὸ ὁ διώκτησ ἔγινε εὐαγγελιστήσ. Γιατί ἀμέσωσ μετὰ τὸ φόνο ἄλλαζε αὐτόσ, ἐκεῖνου τῆ φωνῆ ἄκουσε ὁ Θεόσ. Γιατί πραγματικὰ ὁ Στέφανοσ ἦταν ἄξιοσ ν' ἀκούεται καὶ γιὰ τὴ μελλοντικῆ ἀρετῆ τοῦ Παύλου καὶ γιὰ τὴ δικῆ του ὁμολογία, «Κύριε, μὴν τοὺσ λογαριάσεισ τὴν ἁμαρτία αὐτῆ». Ἄσ τὸ ἀκούσουν ὄσοι ἔχουν ἐχθροὺσ, ὄσοι ἀδικοῦνται. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμη πάθεισ ἄπειρα δεινά, δὲ λιθοβολῆθηκεσ ἀκόμη, ὅπως ὁ Στέφανοσ. Καὶ πρόσεχε τί γίνεται. Κλεινόταν μία πηγῆ, ἢ πηγῆ τοῦ Στεφάνου, καὶ ἀνοιγόταν ἄλλη, ἀφήνοντασ ἀμέτρητα ποτάμια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ σίγησε τὸ στόμα τοῦ Στεφάνου, ἤχησε ἀμέσωσ ἢ σάλπιγγα τοῦ Παύλου. Ἔτσι ποτὲ ὁ Θεόσ δὲν ἐγκαταλείπει στὸ τέλος ἐκείνοσ πού καταφεύγουν σ' αὐτόν, ἀλλὰ τοὺσ δίνει δῶρα μεγαλύτερα ἀπ' αὐτὰ πού τοὺσ στεροῦν οἱ ἐχθροὶ τουσ. Γιατί ἐκεῖνοι δὲν ἔδιωξαν ἀπὸ τῆ φάλαγγα τέτοιο στρατιώτη, σὰν αὐτόν πού ἔβαλε στῆ θέση του ὁ Χριστόσ.

«Καὶ ὁ Σαῦλοσ ἀκόμη». Καὶ κάτι ἄλλο σημαίνει αὐτὸ τὸ

ὅτι ἔτι μαινόμενον, ἔτι ἀγριαίνοντα, ἔτι ἐν ἀκμῇ τοῦ θυμοῦ ὄντα, ἔτι τῷ φόνῳ ζέοντα ἐπεσπάσατο ὁ Χριστός. Οὐδὲ γὰρ ἀνέμεινε λῆξαι τὸ νόσημα καὶ σβεσθῆναι τὸ πάθος καὶ πρῶτον γενέσθαι τὸν ἀγριον καὶ οὕτως εἴλκυσε, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ἀκμῇ τῆς 5 μανίας αὐτὸν ἐχειρώσατο, ἵνα δείξῃ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, ὅτι ἐν μέσῃ τῇ βακχεΐᾳ τότε ἐκείνη ζέοντος ἔτι τοῦ θυμοῦ κρατεῖ καὶ περιγίνεται τοῦ διώκτου. Καὶ γὰρ ἰατρὸν τότε θαυμάζομεν μάλιστα, ὅταν δυνηθῇ τὸν πυρετὸν αἰρόμενον καὶ τὴν φλόγα τοῦ νοσήματος οὕσαν ἐν ἄκρᾳ σφοδρότητι κατασβέσαι καὶ παντελῶς 10 ἀφανίσαι, ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ Παύλου γέγονεν. Ἐν ἀκμῇ γὰρ αὐτὸν ὄντα τῆς φλογός, ὥσπερ τις δρόσος ἄνωθεν κατενεχθεῖσα, ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου τοῦ νοσήματος ἀπῆλλαξε παντελῶς.

«Σαῦλος δὲ ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου», ἀφῆκε τὸ πλῆθος, καὶ τοῖς ἄρχουσι λοιπὸν 15 ἐπεπήδα. Ὡσπερ γὰρ ὁ δένδρον βουλόμενος ἐκτεμεῖν, τοὺς κλάδους ἀφείξ, κάτωθεν ἐκκόπτει τὴν ρίζαν, οὕτω δὴ καὶ οὗτος ἐπὶ τοὺς μαθητὰς ἦλθε, τὴν ρίζαν τοῦ κηρύγματος βουλόμενος ἀνελεῖν. Ἀλλ' οὐκ ἦσαν ρίζαι τοῦ κηρύγματος οἱ μαθηταί, ἀλλ' ὁ τῶν μαθητῶν Δεσπότης. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «ἐγὼ εἰμι ἡ 20 ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα». Ἐκείνη δὲ ἀκαταγώνιστος ἡ ρίζα. Διὰ τοῦτο ὄσω πλείονα ἐξέτεμνον κλήματα, τοσοῦτω καὶ πλείονα καὶ μείζονα πάλιν ἐβλάστανεν. Ἐξετεμήθη γοῦν Στέφανος, καὶ ἀνεβλάστησε Παῦλος καὶ οἱ διὰ Παύλου πιστεύσαντες.

«Ἐγένετο δέ», φησὶν, «ἐν τῷ ἐγγίξειν αὐτὸν τῇ Δαμασκῷ, 25 ἐξαίφνης περιῆστραψεν αὐτὸν φῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν αὐτῷ, Σαῦλε, Σαῦλε, τί με

«ἀκόμη». Ὅτι δηλαδή, ἐνῶ ἀκόμη μαινόταν, ἐνῶ ἀκόμη ἐξαγριωνόταν, ἐνῶ ἀκόμη εἶχε πολὺ θυμὸ, ἐνῶ ἀκόμη ἔβραζε ἀπὸ φονικὲς διαθέσεις, τὸν ἀπέσπασε ὁ Χριστός. Γιατὶ δὲν περίμενε νὰ τελειώσει ἡ ἀρρώστια καὶ νὰ σβησθεῖ τὸ πάθος καὶ νὰ γίνεαι πιὸ πράος ὁ ἄγριος, καὶ τότε νὰ τὸν προσελκύσει, ἀλλὰ τὸν αἰχμαλώτισε στὴν ἀκμὴ τῆς μανίας του, γιὰ νὰ φανερώσει τὴ δύναμή του, ὅτι δηλαδή μέσα σ' ἐκείνη τὴ μανία καὶ ἐνῶ ὁ θυμὸς ἔβραζε ἀκόμη συλλαμβάνει καὶ νικάει τὸ διώκτη. Γιατὶ καὶ τὸ γιατρὸ τότε κυρίως τὸν θαυμάζουμε, ὅταν μπορέσει νὰ σβήσει καὶ νὰ ἐξαλείψει τελείως τὸν πυρετὸ ποὺ ἀνεβαίνει καὶ τὴ φλόγα τῆς ἀρρώστιας ποὺ βρίσκεται στὴ πιὸ μεγάλη ἔξαψη, πράγμα ποὺ ἔγινε καὶ μὲ τὸν Παῦλο. Γιατί, ἐνῶ βρισκόταν στὴν ἔξαψη τῆς φλόγας, ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου, ποὺ σὰν κάποια δροσιὰ ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανό, τὸν ἀπάλλαξε τελείως ἀπὸ τὴν ἀρρώστια.

«Καὶ ὁ Σαῦλος συνεχίζοντας ἀκόμη νὰ ἔχει ἀπειλητικὲς καὶ φονικὲς διαθέσεις γιὰ τοὺς μαθητὲς τοῦ Κυρίου», ἄφησε τὸ πλῆθος καὶ ὄρμοῦσε πλεόν στοὺς ἀρχηγούς. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ξερριζώσει ἓνα δένδρο, ἀφοῦ ἀφήσει τὰ κλαδιά, κόβει ἀπὸ κάτω τὴ ρίζα, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ αὐτός ἦρθε ἐναντίον τῶν μαθητῶν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ξερριζώσει τὴ ρίζα τοῦ κηρύγματος. Δὲν ἦταν ὅμως ρίζες τοῦ κηρύγματος οἱ μαθητὲς, ἀλλὰ ὁ Κύριος τῶν μαθητῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «ἐγὼ εἶμαι τὸ ἀμπέλι, ἐσεῖς τὰ κλήματα»²⁸. Καὶ ἡ ρίζα αὐτὴ εἶναι ἀκαταμάχητη. Γι' αὐτὸ ὅσο περισσότερα κλήματα ἔκοβαν, τόσο περισσότερα καὶ μεγαλύτερα βλάσταινε πάλι. Ἀποκόπηκε δηλαδή ὁ Στέφανος, καὶ ἀναβλάστησε ὁ Παῦλος καὶ ὅσοι πίστεψαν μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Παύλου.

«Καθώς», λέγει, «πλησίαζε στὴ Δαμασκό, ξαφνικὰ τὸν φώτισε μιὰ ἀστραπὴ ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ ἀφοῦ ἔπεσε στὴ γῆ ἄκουσε μιὰ φωνὴ νὰ τοῦ λέγει· Σαῦλε, Σαῦλε, γιατί μὲ καταδιώ-

διώκεις;» Τίνος ἕνεκεν οὐχὶ πρῶτον ἢ φωνὴ ἠνέχθη, ἀλλὰ πρό-
 5 τερον φῶς αὐτὸν περιήστραψεν; Ἴνα μεθ' ἡσυχίας ἀκούσῃ τῆς
 φωνῆς. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ πρὸς τι πράγμα τεταμένος καὶ θυμοῦ
 πλήρης ὢν, κἂν μυρίοι καλῶσιν, οὐκ ἐπιστρέφεται, ὅλος τῆς
 10 προκειμένης ὑποθέσεως ὢν· ἵνα μὴ καὶ ἐπὶ Παύλου τοῦτο γένη-
 ται καὶ μεθύων τῇ μανίᾳ τῶν γεγενημένων παραπέμψηται τὴν
 φωνήν, ἢ μηδὲ ἀκούσῃ τὴν ἀρχήν, τὴν διάνοιαν ἅπασαν πρὸς
 τὴν λεηλασίαν ἐκείνην ἔχων, πρότερον διὰ τοῦ φωτὸς πηρώσας
 αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸν θυμὸν καταστείλας καὶ σβέσας
 15 ἅπαντα τῆς ψυχῆς τὸν θόρυβον καὶ πολλὴν ἐν τῇ διανοίᾳ γαλή-
 νην ποιήσας, οὕτω τὴν φωνὴν ἀφῆκεν, ἵνα κατενεχθείσης τῆς
 ἀλαζονείας σῶφρονι τῷ λογισμῷ προσέχη τοῖς λεγομένοις λοι-
 πόν.

«Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;». Οὐ τοσοῦτον ἐγκαλοῦ-
 15 ντός ἐστίν, ὅσον ἀπολογουμένου. Τί με διώκεις; Τί μικρὸν ἢ
 μέγα ἐγκαλεῖν ἔχων ἐμοί; τί παρ' ἐμοῦ ἠδικημένος; ὅτι τοὺς νε-
 κροὺς ὑμῶν ἀνέστησα; ὅτι τοὺς λεπροὺς ἐκάθηρα; ὅτι τοὺς δαί-
 μονας ἀπήλασα; Ἀλλὰ διὰ ταῦτα προσκυνεῖσθαί με, οὐχὶ διώ-
 κεσθαι ἔδει. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι τό, «τί με διώκεις;», ἀπολογου-
 20 μένου μᾶλλον ἐστίν, ἀκουσον πῶς καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ πρὸς τοὺς
 Ἰουδαίους τούτῳ κέχρηται τῷ ῥήματι. Ὡσπερ γὰρ οὗτος λέγει,
 «Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;», οὕτω κάκεῖνος πρὸς τοὺς Ἰου-
 δαίους φησί· «λαός μου, τί ἐποίησά σοι, ἢ τί ἐλύπησά σε;»

«Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;». Ἴδου κεῖσαι πρηγῆς, ἰδοὺ
 25 δέδεσαι χωρὶς ἀλύσεως. Ὡσπερ οὖν ὅταν δεσπότης οἰκέτην
 πολλὰ περιφεύγοντα καὶ μυρία ἐργαζόμενον δεινὰ λαβῶν ὑπὸ
 χεῖρας καὶ δῆσας λέγοι πρὸς αὐτὸν δεδεδεμένον, τί σοι βούλει ποι-
 ῆσω νῦν; ἰδοὺ γέγονας ὑποχείριος, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς τὸν

29. Πράξ. 9,3-4.

30. Μιχ. 6,3.

κεις;»²⁹. Για ποιό λόγο δὲν ἀκούσθηκε πρῶτα ἡ φωνή, ἀλλὰ πρῶτα τὸν φώτισε ἡ ἀστραπή; Για ν' ἀκούσει μὲ ἡσυχία τὴ φωνή. Γιατὶ πραγματικὰ αὐτὸς ποὺ ἀποβλέπει σὲ κάποιον πράγμα καὶ εἶναι γεμάτος θυμὸ, καὶ ἂν ἀκόμη τὸν φωνάζουν χιλιάδες ἄνθρωποι, δὲ γυρίζει τὸ κεφάλι του, ἐπειδὴ εἶναι ἀφοσιωμένος ὀλοκλήρως στὸ ζήτημα ποὺ τὸν ἀπασχολεῖ. Για νὰ μὴ γίνῃ καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Παύλου αὐτὸ καὶ μεθυσμένος ἀπὸ τὴ μανία αὐτῶν ποὺ ἔγιναν ἀδιαφορήσει γιὰ τὴ φωνή ἢ δὲν ἀκούσει τὴν ἀρχή, ἔχοντας τὴ σκέψη του ὅλη στὴ λεηλασία ἐκείνη, πρῶτα μὲ τὸ φῶς καὶ τοῦ τύφλωσε τὰ μάτια καὶ συγκράτησε τὸ θυμὸ του καὶ ἔσβησε ὅλη τὴν ταραχὴ τῆς ψυχῆς του καὶ δημιούργησε πολλὴ γαλήνη στὴ σκέψη του, καὶ ὕστερα ἔβγαλε τὴ φωνή, ὥστε, ἀφοῦ πέσει ἡ ἀλαζονεία του, νὰ προσέχει πλέον μὲ καθαρὴ τὴ σκέψη τὰ λεγόμενα.

«Σαῦλε, Σαῦλε, γιατί μὲ καταδιώκεις;» Δὲν ἀνήκουν τὰ λόγια τόσο σὲ κατηγορο, ὅσο σὲ ἀπολογούμενο. Γιατί μὲ καταδιώκεις; Για ποιὸ μικρὸ ἢ μεγάλο μπορεῖς νὰ μὲ κατηγορεῖς; σὲ τί σὲ ἔχω ἀδικήσει; ὅτι ἀνέστησα τοὺς νεκροὺς σας; ὅτι καθάρισα τοὺς λεπρούς; ὅτι ἔδιωξα τοὺς δαίμονες; Ἄλλὰ γι' αὐτὰ ἔπρεπε νὰ μὲ προσκυνεῖς καὶ ὄχι νὰ μὲ καταδιώκεις. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις πῶς τὸ «γιατί μὲ καταδιώκεις;» ἀνήκει περισσότερο σὲ ἀπολογούμενο, ἄκουσε πῶς καὶ ὁ Πατέρας του χρησιμοποιοῖ τὰ ἴδια λόγια πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Γιατί, ὅπως αὐτὸς λέγει, «Σαῦλε, Σαῦλε, γιατί μὲ καταδιώκεις;», ἔτσι καὶ ἐκεῖνος λέγει στοὺς Ἰουδαίους: «λαέ μου, τί κακὸ σοῦ ἔκαμα ἢ σὲ τί σὲ λύπησα;»³⁰.

«Σαῦλε, Σαῦλε, γιατί μὲ καταδιώκεις;» Νά, εἶσαι πρηνής· νά, εἶσαι δεμένος χωρὶς ἀλυσίδες. Ὅπως λοιπὸν ὅταν ἕνας κύριος πιάνοντας στὰ χέρια του ἕνα δοῦλο, ποὺ ξέφυγε πολλές φορές καὶ ἔκανε ἄπειρα κακά, καὶ ἀφοῦ τὸν δέσει τοῦ λέγει καθὼς εἶναι δεμένος, τί θέλεις νὰ σοῦ κάμω τώρα; νά, εἶσαι κρατούμενος στὰ χέρια μου· ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς· ἀφοῦ ἔπιασε τὸν

Παῦλον λαβών, ρίψας πρηνή και ὄρων τρέμοντα και δεδοικότα και οὐδὲν ἐργάζεσθαι δυνάμενον, φησί· «Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;». Ποῦ οὖν ὁ θυμὸς ἐκεῖνος οἴχεται; ποῦ δὲ ἡ μανία; ποῦ δὲ ἡ ἀγριότης ἐκείνη; Ἀκίνητος μὲν ἔση νῦν, και οὐδὲ ἰδεῖν 5 τὸν διωκόμενον δύνασαι· και ὁ σπεύδων και πανταχοῦ περιτρέχων, χειραγωγῶ χρεῖαν ἔχεις νῦν. Διὰ γὰρ τοῦτο και νῦν φησιν αὐτῶ, «τί με διώκεις;», ἵνα μάθῃ ὅτι και ἐν τῶ πρὸ τούτου χρόνῳ ἐκὼν αὐτῶ συνεχώρει· ὅτι οὔτε ἐκεῖνα ἀσθενείας ἦν, οὔτε ταῦτα ὠμότητος, ἀλλὰ και ἐκεῖνα φιλανθρωπίας, και ταῦ- 10 τα κηδεμονίας.

Τί οὖν ὁ Παῦλος; «Τίς εἶ, Κύριε;». Ἐπέγνω τὴν δεσποτεῖαν ἀπὸ τῆς συγχωρήσεως, ἔμαθε τὴν δύναμιν ἀπὸ τῆς τότε πηρώσεως, ὁμολογεῖ λοιπὸν τὴν ἐξουσίαν. «Τίς εἶ, Κύριε;». Εἶδες ψυχὴν εὐγνώμονα; εἶδες διάνοιαν ἐλευθερίας γέμουσαν; εἶ- 15 δες συνειδὸς ἀδέκαστον; Οὐκ ἀντέτεινεν, οὐκ ἐφιλονείκησεν, ἀλλ' ἔγνω τὸν Δεσπότην εὐθέως. Οὐ καθάπερ Ἰουδαῖοι νεκροὺς ὄρωντες ἀνισταμένους, πηροὺς ἀναβλέποντας, λεπροὺς καθαιρομένους, οὐ μόνον οὐ προσέτρεχον τῶ ταῦτα ποιοῦντι, ἀλλὰ και πλάνον αὐτὸν ἐκάλουν και πάντα τρόπον ἐπιβουλῆς ἐκίνουν· 20 ἀλλ' οὐχ ὁ Παῦλος οὕτως, ἀλλ' εὐθέως μετετίθετο. Τί οὖν ὁ Χριστός; «ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις». Και διὰ τί μὴ εἶπεν, 'ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὁ ἀναστάς, ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὁ ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος', ἀλλ', «ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις»; Ἴνα πλήξῃ αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ἵνα κατανύξῃ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν.

25 Ἄκουσον γοῦν Παύλου μετὰ πολλοὺς τοὺς χρόνους και μυρία κατορθώματα τοῦτο θρηνοῦντος· «ἐγὼ γὰρ εἰμι», φησίν,

Παῦλο καὶ τὸν ἔρριξε πρηνή στή γῆ καὶ τὸν εἶδε νὰ τρέμει καὶ νὰ φοβᾶται καὶ νὰ μὴν μπορεῖ τίποτε νὰ κάνει, λέγει· «Σαῦλε, Σαῦλε, γιατί μὲ καταδιώκεις;». Ποῦ λοιπὸν ἔφυγε ὁ θυμὸς ἐκεῖνος; ποῦ ἡ μανία; ποῦ ὁ ζῆλος ὁ ἄκαιρος; ποῦ τὰ δεσμὰ καὶ οἱ περιστροφές; ποῦ ἡ ἀγριότητα ἐκείνη; Θὰ εἶσαι ἀκίνητος τώρα, καὶ οὔτε μπορεῖς νὰ δεῖς αὐτὸν ποὺ καταδιώκεις· καὶ σὺ ποὺ ἔτρεχες καὶ πήγαινες παντοῦ, ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ χειραγωγὸ τώρα. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ τώρα τοῦ λέγει, «γιατί μὲ καταδιώκεις;», γιὰ νὰ μάθει ὅτι καὶ στὸν προηγούμενο καιρὸ τοῦ ἐπέτρεπε αὐτὰ μὲ τὴ θέλησή του καὶ ὅτι οὔτε ἐκεῖνα ἦταν ἀπόδειξη ἀδυναμίας, οὔτε αὐτὰ σκληρότητας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα ἦταν ἀπόδειξη φιλανθρωπίας καὶ αὐτὰ φροντίδας.

Τί λοιπὸν εἶπε ὁ Παῦλος; «Ποιὸς εἶσαι, Κύριε;»³¹. Γνώρισε τὴν ἐξουσία τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴ συγχώρηση, ἔμαθε τὴ δύναμή του ἀπὸ τὴν τότε τύφλωσή του, ὁμολογεῖ στή συνέχεια τὴν ἐξουσία του. «Ποιὸς εἶσαι, Κύριε;». Εἶδες ψυχὴ ποὺ ἀναγνωρίζει τὴν εὐεργεσία; εἶδες διάνοια γεμάτη ἐλευθερία; εἶδες συνείδηση ἀδέκαστη; Δὲν ἀντιτάχθηκε, δὲ φιλονείκησε, ἀλλὰ γνώρισε ἀμέσως τὸν Κύριο. Ὅχι ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ, ἂν καὶ ἔβλεπαν νεκροὺς ν' ἀνασταίνονται, τυφλοὺς νὰ βλέπουν, λεπροὺς νὰ καθαρίζονται, ὄχι μόνο δὲν ἔτρεχαν κοντὰ σ' αὐτὸν ποὺ τὰ ἔκαμε αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ἀπατεῶνα τὸν ὀνόμαζαν καὶ κινοῦσαν ἐναντίον του κάθε μέσο ἐπιβουλῆς. Ὅμως ὁ Παῦλος δὲν ἔκαμε αὐτό, ἀλλὰ μεταστράφηκε ἀμέσως. Τί λοιπὸν εἶπε ὁ Χριστός; «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἰησοῦς, τὸν ὁποῖο ἐσὺ καταδιώκεις». Καὶ γιατί δὲν εἶπε, 'ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἰησοῦς ποὺ ἀναστήθηκε, ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἰησοῦς ποὺ κάθεται στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ', ἀλλὰ «ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἰησοῦς, τὸν ὁποῖο ἐσὺ καταδιώκεις»; Γιὰ νὰ διεγείρει τὴ σκέψη του, γιὰ νὰ συγκινήσει τὴν ψυχὴ του.

Ἄκουσε λοιπὸν τὸν Παῦλο ποὺ ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια καὶ ἀμέτρητα κατορθώματά του θρηνεῖ γι' αὐτό· γιατί λέγει,

«ὁ ἐλάχιστος πάντων τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμι ἰκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν». Εἰ δὲ μετὰ μυρία κατορθώματα καὶ τοσούτους χρόνους τοῦτο ἐπένηθαι, τί εἰκὸς ἦν αὐτὸν παθεῖν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, κατορθωμα μὲν οὐδέπω οὐδὲν ἔχοντα, τὴν δὲ δίωξιν ἑαυτῷ συνειδότα, καὶ τῆς
5 φωνῆς ἐκείνης ἀκούοντα;

5. Ἄλλ' ἐπιφύονται ἡμῖν ἐνταῦθα· ὑμεῖς δὲ μὴ ἀποκάμητε, κἂν ἔσπερα καταλάβοι· ὑπὲρ γὰρ τοῦ Παύλου πᾶς ἡμῖν ὁ λόγος, Παύλου τοῦ τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν τοὺς μαθητὰς διδάσκοντος. Ἐπιφύονται τοίνυν τινὲς ἐνταῦθα καὶ λέγουσι· καὶ τί μέγα,
10 ὅτι Παῦλος προσῆλθε; καὶ γὰρ μονονουχὶ ὡσπερ σχοῖνον περιβαλὼν αὐτοῦ τῷ τραχήλῳ ὁ Θεὸς τὴν φωνὴν ἐκείνην, οὕτως αὐτὸν εἴλκυσε πρὸς ἑαυτόν'. Προσέχετε μετὰ ἀκριβείας. Καὶ γὰρ καὶ πρὸς Ἑλληνας κοινὸς ἡμῖν οὗτος ὁ λόγος καὶ πρὸς Ἰουδαίους, οἱ τῆς οἰκείας ἀπιστίας προκάλυμμα νομίζουσιν εἶναι
15 τὸ τοῦ δικαίου κατηγορεῖν, οὐκ εἰδότες ὅτι διπλῆν ἀμαρτάνουσιν ἀμαρτίαν, τὴν τε οἰκείαν οὐκ ἀποτιθέμενοι πλάνην, καὶ τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ τοιαύταις αἰτίαις ὑποβάλλειν ἐπιχειροῦντες. Ἄλλ' ἡμεῖς ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἀπολογίαν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ποιησόμεθα.

20 Τίς οὖν ἐστὶν ἡ κατηγορία; Ἀνάγκη, φησὶν, αὐτὸν ἐπεσπάσατο ὁ Θεός. Ποία ἀνάγκη, ἄνθρωπε; Ἐκάλεσεν αὐτὸν ἄνωθεν. Ὅλως πιστεύεις, ὅτι ἐκάλεσεν αὐτὸν ἄνωθεν; Οὐκοῦν καὶ σὲ καλεῖ τήμερον δι' ἐκείνης τῆς φωνῆς, ἀλλ' οὐχ ὑπακούεις. Ὅρας ὅτι οὐχὶ ἀνάγκης ἦν τὸ πρᾶγμα; Εἰ γὰρ ἀνάγκη ἦν, καὶ σὲ ἔδει
25 ὑπακούειν. Εἰ δὲ σὺ οὐχ ὑπακούεις, εὐδηλον ὅτι κάκεῖνος ἐκ προαιρέσεως ὑπήκουσε. Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι πολὺ μὲν εἰς τὴν Παύλου σωτηρίαν ἢ κλησὶς, καθάπερ καὶ εἰς τὴν τῶν ἄλλων

«ἐγὼ εἶμαι ὁ ἐλάχιστος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀποστόλους· ἐγὼ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ὀνομάζομαι ἀπόστολος, γιατί καταδίωξα τὴν Ἐκκλησία»³². Ἄν ὅμως ὕστερα ἀπὸ ἀμέτρητα κατορθώματα καὶ τόσα χρόνια θρηνοῦσε γι' αὐτό, τί ἦταν φυσικὸ νὰ πάθει αὐτὸς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη πού δὲν εἶχε ἀκόμη κανένα κατόρθωμα καὶ καταλόγιζε στὸν ἑαυτό του τὴν καταδίωξη καὶ ἄκουε τὴ φωνὴ ἐκείνη;

5. Ἄλλὰ ἐδῶ μᾶς ἐπιτίθενται· ἐσεῖς ὅμως μὴν ἀποκάμετε, ἔστω καὶ ἂν μᾶς πιάσει τὸ βράδυ· γιατί ὁ λόγος μας ὅλος εἶναι γιὰ τὸν Παῦλο, τὸν Παῦλο πού γιὰ μιὰ τριετία νύχτα καὶ ἡμέρα δίδασκε τοὺς μαθητὲς του. Ἐπιτίθενται λοιπὸν μερικοὶ ἐδῶ καὶ λέγουν· καὶ τί τὸ σπουδαῖο πού προσῆλθε ὁ Παῦλος; Γιατί πραγματικὰ εἶναι σὰν ὁ Θεὸς νὰ τύλιξε γύρω ἀπὸ τὸ λαιμό του τὴ φωνὴ ἐκείνη σὰν σχοινὶ καὶ ἔτσι τὸν τράβηξε πρὸς τὸν ἑαυτό του. Προσέχετε μὲ ἀκρίβεια. Γιατί βέβαια ὁ λόγος μας αὐτὸς εἶναι κοινὸς καὶ πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρες καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, πού νομίζουν ὅτι εἶναι προκάλυμμα τῆς δικῆς τους ἀπιστίας τὸ νὰ κατηγοροῦν αὐτὸν τὸν δίκαιο, μὴ γνωρίζοντας πὼς κάνουν διπλὴ ἁμαρτία, ἀφοῦ καὶ τὴ δική τους πλάνη δὲν ἀποβάλλουν καὶ προσπαθοῦν νὰ ρίξουν τὸν ἅγιο τοῦ Θεοῦ σὲ τέτοιες κατηγορίες. Ἐμεῖς ὅμως μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ θ' ἀπολογηθοῦμε γι' αὐτόν.

Ποιά λοιπὸν εἶναι ἡ κατηγορία; Μὲ τὴ βία, λέγει, τὸν προσεῖλκυσε ὁ Θεός. Μὲ ποιά βία, ἄνθρωπε; Τὸν κάλεσε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Πιστεύεις ὅτι τελείως τὸν κάλεσε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς; Λοιπὸν καὶ σένα σὲ καλεῖ σήμερα μ' ἐκείνη τὴ φωνή, ἀλλὰ δὲν ὑπακοῦς. Βλέπεις ὅτι τὸ πράγμα δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα ἐξαναγκασμοῦ; Γιατί, ἂν ἦταν ἐξαναγκασμός, ἔπρεπε καὶ σὺ νὰ ὑπακοῦς. Ἄν ὅμως ἐσὺ δὲν ὑπακοῦς, εἶναι ὀλοφάνερο πὼς καὶ ἐκεῖνος ὑπήκουσε μὲ τὴ θέλησή του. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε ὅτι στὴ σωτηρία τοῦ Παύλου ἔπαιξε σημαντικὸ ρόλο ἡ κλήση, ὅπως

ἀπάντων ἀνθρώπων, οὐ μὴν ἔρημον αὐτὸν ἀφήκεν εἶναι τῶν οἰκείων κατορθωμάτων καὶ τῶν διὰ τὴν βούλησιν ἐπαίνων, οὐδὲ ἐλυμήνατο αὐτοῦ τὸ αὐτεξούσιον, ἀλλ' ἐκὼν προσῆλθεν οὗτος καὶ ἐξ οἰκείας εὐγνωμοσύνης, ἐξ ἑτέρου παραδείγματος τοῦτο
5 ποιήσω φανερόν.

Ἦκουσαν οἱ Ἰουδαῖοι φωνῆς ἄνωθεν φερομένης, οὐχὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς, περὶ τοῦ Χριστοῦ λεγούσης περὶ τῶν Ἰορδανίων ρείθρων, «οὗτός ἐστι ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός», καὶ λέγουσιν ἐκεῖνοι, «οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος». Εἶδες φανερόν πόλε-
10 μον; εἶδες δῆλην μάχην; εἶδες ὅτι πανταχοῦ εὐγνωμοσύνης χρεῖα, καὶ ψυχῆς ἀδεκάστου, καὶ μὴ προκατειλημμένης πάθει; Ἴδου καὶ ἐκεῖ φωνή, ἐνταῦθα φωνή· ἄλλν ὁ μὲν ἐπείθετο, οἱ δὲ ἀντέλεγον. Καὶ οὐχὶ φωνὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν εἶδει περιστερᾶς. Ἐπειδὴ γὰρ ἐβάπτιζε μὲν Ἰωάννης, ἐβαπτίζετο δὲ ὁ
5 Χριστός, ἵνα μὴ τῷ ἀνθρωπίνῳ σχήματι προσέχοντες, τὸν βαπτίζοντα μείζονα τοῦ βαπτιζομένου εἶναι νομίσωσιν, ἦλθεν ἡ φωνὴ τοῦτον ἀπ' ἐκείνου διαιροῦσα. Καὶ ἐπειδὴ ἄδηλον ἦν περὶ τίνος ἔλεγεν ἡ φωνὴ ὅπερ ἔλεγεν, ἦλθε καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἶδει περιστερᾶς, τὴν φωνὴν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἔλκον τοῦ Χρι-
20 στοῦ.

Ἄλλ' ὁμως καὶ διὰ φωνῆς αὐτὸν ἐκήρυξε, καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος ἔδειξε, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ Ἰωάννης ἐβόα, ὅτι «οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς αὐτοῦ λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος»· καὶ μυρία ἕτερα καὶ διὰ ρημάτων καὶ διὰ πραγμάτων μαρτύρια ἐγένετο,
25 καὶ πρὸς ἅπαντα ἀπετυφλώθησαν· μᾶλλον δὲ πάντα μὲν συνεώρων, οὐδενὶ δὲ τῶν λεγομένων, οὐδὲ τῶν πραττομένων ἐπείθοντο, τῇ μανίᾳ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν δόξης προκατειλημμένοι τὴν διάνοιαν. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς φησιν, ὅτι πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, διὰ δὲ τοὺς ἄρχοντας οὐχ

33. Ματθ. 3,17 καὶ 27,63.

34. Λουκᾶ 3,16.

ἀκριβῶς καὶ στῆ σωτηρία ὄλων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅμως δὲν τοῦ στέρησε τὰ κατορθώματά του καὶ τοὺς ἐξ αἰτίας τῆς βούλησής του ἐπαίνους καὶ οὔτε κατέστρεψε τὸ αὐτεξούσιό του, ἀλλὰ μὲ τὴ θέλησή του προσῆλθε αὐτὸς καὶ ἀπὸ δική του εὐγνωμοσύνη, θὰ σᾶς τὸ καταστήσω φανερὸ ἀπὸ ἄλλο παράδειγμα.

Ἦκουσαν οἱ Ἰουδαῖοι μία φωνὴ νὰ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὄχι τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ τοῦ Πατέρα, νὰ λέγει γιὰ τὸ Χριστὸ στὰ νερά τοῦ Ἰορδάνη, «αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητὸς» καὶ λέγουν ἐκεῖνοι, «αὐτὸς εἶναι ὁ λαοπλάνος»³³. Εἶδες φανερὸ πόλεμο; εἶδες ὀλοφάνερη μάχη; εἶδες ὅτι παντοῦ χρειάζεται εὐγνωμοσύνη καὶ ἀμερόληπτη ψυχὴ καὶ ὄχι ὑποδουλωμένη στὸ πάθος; Νά, καὶ ἐκεῖ φωνή, καὶ ἐδῶ φωνή· ἀλλ' ἐκεῖνος πίστευε, ἐνῶ αὐτοὶ εἶχαν ἀντιρρήσεις. Καὶ ὄχι μόνο φωνή, ἀλλὰ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα παρουσιάζεται σὰν περιστέρι. Ἐπειδὴ δηλαδὴ βάπτισε ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ βαπτιζόμενος ἦταν ὁ Χριστός, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ, προσέχοντας τὸ ἀνθρώπινο σχῆμα, νὰ νομίσουν πὼς αὐτὸς ποὺ βαπτίζει εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸ βαπτιζόμενο, ἦρθε ἡ φωνὴ ξεχωρίζοντας αὐτὸν ἀπὸ ἐκεῖνον. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦταν φανερὸ γιὰ ποιόν ἡ φωνὴ ἔλεγε αὐτὸ ποὺ ἔλεγε, ἦρθε καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα σὰν περιστέρι, ἔλκοντας τὴ φωνὴ ἐπάνω στὸ κεφάλι τοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλ' ὅμως καὶ μὲ τὴ φωνὴ κήρυξε αὐτὸν καὶ μὲ τὸ Πνεῦμα τὸν ἔδειξε καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰωάννης φώναζε, «δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω τὸ λουρὶ ἀπὸ τὰ ὑποδήματά του»³⁴, καὶ ἄπειρες ἄλλες ἀποδείξεις ἔγιναν καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα, καὶ σὲ ὅλες τυφλώθηκαν τελείως· ἢ καλύτερα ὅλες τὶς ἔβλεπαν καλά, ἀλλὰ δὲν πίστευαν σὲ κανένα ἀπὸ τὰ λόγια οὔτε ἀπὸ τὰ ἔργα, ἐπειδὴ ἡ διάνοιά τους ἦταν ὑποδουλωμένη στὴ μανία τῆς δόξας ἀπὸ τοὺς πολλούς. Αὐτὸ ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς, ὅτι δηλαδὴ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πίστεψαν σ' αὐ-

ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς ἔλεγε, «πῶς δύνασθε πιστεῦειν, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;»

5 Ἄλλ' οὐχ ὁ Παῦλος οὕτως, ἀλλὰ μιᾶς μόνης ἀκούσας φωνῆς αὐτοῦ τοῦ διωκομένου, εὐθέως προσέδραμεν, εὐθέως ὑπήκουσε, καὶ πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν μεταβολήν. Εἰ δὲ μὴ ἀπεκάμετε τῷ μήκει τῶν εἰρημένων, ἔτι εἰς ἐγγύτερον παράδειγμα ἄγω τὸν λόγον. Καὶ γὰρ καὶ τοῦ Υἱοῦ ἤκουσαν, καὶ οὕτως
10 ἤκουσαν ὡς Παῦλος ἤκουσε, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπίστευσαν. Καθάπερ γὰρ Παῦλος ὅτε ἐμαίνετο, ὅτε ἡγριαίνετο, ὅτε ἐπολέμει τοῖς μαθηταῖς, ἤκουσε τῆς φωνῆς, οὕτω καὶ Ἰουδαῖοι. Ποῦ, καὶ πότε; Ἐξῆλθον ἐν τῇ νυκτὶ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων εἰς τὴν σύλληψιν αὐτοῦ· ἐνόμιζον γὰρ ἀνθρώπῳ ψιλῷ ἐπιτίθεσθαι.
15 Βουλόμενος τοίνυν αὐτοὺς διδάξαι τὴν δύναμιν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ ὅτι Θεός ἐστι, καὶ πρὸς κέντρα λακτίζουσι, λέγει αὐτοῖς, «τίνα ζητεῖτε;».

Ἐμπροσθεν αὐτοῦ καὶ πλησίον εἰστήκεισαν καὶ οὐχ ἐώρων αὐτόν· ἀλλ' αὐτὸς ὁ ζητούμενος αὐτοὺς ἐχειραγώγει πρὸς
20 τὴν εὐρεσιν τὴν ἑαυτοῦ, ὅτι, εἰ μὴ ἐβούλετο συγχωρῆσαι, οὐκ ἂν περιεγένοντο. Πῶς γάρ, οἱ μὴδὲ εὐρεῖν αὐτόν δυνηθέντες; Τί λέγω εὐρεῖν αὐτόν μὴ δυνηθέντες; Ἄλλ' οὔτε ἰδεῖν αὐτόν παρόντα ἴσχυσαν· οὐ μόνον δὲ παρόντα οὐκ ἴσχυσαν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐρωτῶντι ἀποκρινόμενοι, οὐδὲ οὕτως ἤδεσαν ὅστις ποτὲ ἦν ὁ
25 παρών· οὕτω μεθ' ὑπερβολῆς ἀπάσης ἀπετύφλωσεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπτίους ἔρριψεν

35. Βλ. Ἰω. 12,42.

36. Ἰω. 5,44.

37. Ἰω. 18,4.

τόν, ἀλλὰ δὲν ὁμολογοῦσαν τὴν πίστη τους ἐξ αἰτίας τῶν ἀρχόντων, γιὰ νὰ μὴν τοὺς διώξουν ἀπὸ τῆ συναγωγῆ³⁵. Ἐλλωστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἔλεγε, «πῶς μπορεῖτε νὰ πιστεῦετε ἐσεῖς ὅταν ζητᾶτε τὴ δόξα ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου καὶ δὲν ἐπιδιώκετε τὴ δόξα ἀπὸ τὸν μόνο Θεό;»³⁶.

Ὁ Παῦλος ὅμως δὲν ἔκαμε αὐτό, ἀλλὰ μόλις ἄκουσε μία μόνο φωνὴ ἀπ' αὐτὸν ποὺ καταδίωκε, ἀμέσως ἔτρεξε, ἀμέσως ὑπάκουσε καὶ ἔδειξε μεγάλη μεταβολή. Ἄν δὲν ἀποκάματε ἀπὸ τὸ μακρὸς τῶν λεχθέντων, θὰ φέρω τὸ λόγο σ' ἓνα ἀκόμη πιὸ πλησιέστερο παράδειγμα. Γιατὶ βέβαια καὶ τὸν Υἱὸ ἄκουσαν, καὶ ἔτσι τὸν ἄκουσαν ὅπως τὸν ἄκουσε ὁ Παῦλος, καὶ σὲ καιρὸ τέτοιο τὸν ἄκουσαν ὅπως ὁ Παῦλος τὸν ἄκουσε, καὶ οὔτε ἔτσι πίστεψαν. Ὅπως δηλαδὴ ὁ Παῦλος, ὅταν μαινόταν, ὅταν ἐξαγριωνόταν, ὅταν πολεμοῦσε τοὺς μαθητές, ἄκουσε τὴ φωνή, ἔτσι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Ποῦ καὶ πότε; Βγῆκαν μέσα στὴ νύχτα μέ δαυλοὺς καὶ λυχνάρια γιὰ νὰ τὸν συλλάβουν, γιὰτὶ νόμιζαν πῶς ἐπιτίθενται σὲ ἀπλὸ ἄνθρωπο. Θέλοντας λοιπὸν νὰ τοὺς διδάξει τὴ δύναμή του, καὶ ὅτι εἶναι Θεός, καὶ ὅτι κλωτσοῦν σὲ καρφιά, λέγει σ' αὐτούς: «ποιὸν ζητᾶτε;»³⁷.

Στέκονταν μπροστά του καὶ κοντά του καὶ δὲν τὸν ἔβλεπαν· ὁ ἴδιος ὅμως ὁ καταζητούμενος τοὺς ὀδηγοῦσε γιὰ νὰ τὸν βροῦν, γιὰ νὰ μάθουν πῶς δὲν ἔρχεται χωρὶς τὴ θέλησή του στὸ πάθος, πῶς ἂν δὲν ἤθελε νὰ τὸ ἐπιτρέψει δὲ θὰ μπορούσαν νὰ τὸν συλλάβουν. Γιατὶ πῶς θὰ μπορούσαν νὰ τὸν συλλάβουν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν μπορούσαν οὔτε νὰ τὸν βροῦν; Τί λέγω, δὲν μπορούσαν νὰ τὸν βροῦν; Ἄλλ' οὔτε νὰ τὸν δοῦν μπόρεσαν παρ' ὄλο ποὺ ἦταν μπροστά τους. Καὶ ὄχι μόνο δὲν μπόρεσαν νὰ τὸν δοῦν ἐνῶ ἦταν μπροστά τους, ἀλλὰ καὶ ὅταν τοὺς ἐρωτοῦσε καὶ ἀπαντοῦσαν οὔτε ἔτσι γνώρισαν ποιὸς ἦταν αὐτὸς ποὺ βρισκόταν μπροστά τους. Τόσο ὀλοκληρωτικὰ τοὺς τύφλωσε τὰ μάτια. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔρριξε ὑπτίους κάτω μὲ τὴ

αὐτοὺς τῆ φωνῆ· εἰπόντος γάρ, «τίνα ζητεῖτε;», ἀπῆλθον πάντες εἰς τὰ ὀπίσω ἀπὸ τῆς φωνῆς ταύτης.

Ὡσπερ γὰρ τὸν Παῦλον ἡ φωνὴ κατέβαλε καὶ πρηνῆ κείσθαι ἐποίησεν, οὕτω καὶ τούτους ἡ φωνὴ πάντας ἔρριψεν 5 ὑπίους· καὶ ὡσπερ οὗτος οὐκ ἔβλεπε τὸν διωκόμενον ὑπ' αὐτοῦ, οὕτως ἐκεῖνοι οὐκ ἔβλεπον τὸν ζητούμενον ὑπ' αὐτῶν· ὡσπερ οὗτος ἐν τῷ καιρῷ τῆς μανίας ἀπετυφλώθη, κάκεῖνοι ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῆς μανίας ἀπετυφλώθησαν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος, ὅτε ἐπορεύετο δῆσαι τοὺς μαθητάς, καὶ οὗτοι, ὅτε ἐξῆλθον 10 δῆσαι τὸν Χριστόν, ταῦτ' ἔπαθον. Καὶ ἐκεῖ δεσμά, καὶ ἐνταῦθα δεσμά· καὶ ἐκεῖ δίωξις, καὶ ἐνταῦθα δίωξις· καὶ ἐκεῖ πῆρωσις, καὶ ἐνταῦθα πῆρωσις· καὶ ἐκεῖ φωνή, καὶ ἐνταῦθα φωνή· καὶ ὁμοία τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως ἢ ἔνδειξις, ὅμοια τὰ φάρμακα, ἀλλ' οὐχ ὁμοία ἢ διόρθωσις· οἱ γὰρ κάμνοντες πολλὴν εἶχον 15 διαφορὰν. Τί γὰρ ἀναισθητότερον, τί δὲ ἀγνωμονέστερον ἐκείνων; Ἐπεσον ὀπίσω, καὶ πάλιν ἀνέστησαν, καὶ πάλιν ἐπέθεντο. Ἄρα τῶν λίθων οὐκ ἦσαν ἀναισθητότεροι;

Καὶ ἵνα μάθωσιν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ εἰπὼν αὐτοῖς, «τίνα ζητεῖτε;» καὶ ρίψας ὀπίσω αὐτούς, λέγει αὐτοῖς πάλιν, ὅτε ἀνέστησαν, «τίνα ζητεῖτε;», καὶ λέγουσιν, «Ἰησοῦν»· λέγει αὐτοῖς, «εἶπον ὑμῖν, ὅτι ἐγὼ εἰμι»· μονονουχὶ λέγων, μάθετε ὅτι καὶ πρὸ τούτου εἰπὼν, «τίνα ζητεῖτε;» καὶ ρίψας ὑμᾶς, ἐγὼ εἰμι. Ἄλλ' οὐδὲν πλέον ἐκ τούτου ἐγένετο, ἀλλ' ἔμειναν ἐπὶ τῆς αὐτῶν πωρώσεως. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐκ παραλλήλου συγκρίνων, μάν- 25 θανε ἀκριβῶς, ὅτι οὐκ ἐξ ἀνάγκης προσῆλθε Παῦλος, ἀλλ' ἀπὸ ψυχῆς εὐγνώμονος καὶ ἀδεκάστου συνειδότος.

6. Εἰ δὲ καρτερεῖτε καὶ ὑπομένετε, ἕτερον ἐγγύτερον τούτου λέγω πάλιν, ἀναντίρρητον ἔχον ἀπόδειξιν τοῦ μὴ κατ' ἀνάγκην

φωνή του· γιατί, όταν τούς εἶπε «ποιόν ζητᾶτε», ὀπισθοχώρησαν ὅλοι ἀπὸ τῆ φωνῆ αὐτή.

Ὅπως λοιπὸν ἡ φωνὴ ἔρριξε κάτω τὸν Παῦλο καὶ τὸν ἔκαμε νὰ πέσει πρηνῆς, ἔτσι καὶ αὐτοὺς ἡ φωνὴ τοὺς ἔρριξε ὅλους ὑπτίους κάτω. Καὶ ὅπως αὐτὸς δὲν ἔβλεπε τὸν καταδιωκόμενο ἀπ' αὐτόν, ἔτσι ἐκεῖνοι δὲν ἔβλεπαν τὸν καταζητούμενο ἀπ' αὐτούς. Ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς τυφλώθηκε τελείως τὸν καιρὸ τῆς μανίας του, καὶ ἐκεῖνοι τὸν ἴδιο καιρὸ τῆς μανίας τοὺς τυφλώθηκαν. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος ὅταν πήγαινε νὰ δέσει τοὺς μαθητές, καὶ αὐτοὶ ὅταν βγῆκαν νὰ δέσουν τὸ Χριστό, ἔπαθαν τὰ ἴδια. Καὶ ἐκεῖ δεσμὰ, καὶ ἐδῶ δεσμὰ· καὶ ἐκεῖ καταδίωξη, καὶ ἐδῶ καταδίωξη· καὶ ἐκεῖ τύφλωση, καὶ ἐδῶ τύφλωση· καὶ ἐκεῖ φωνή, καὶ ἐδῶ φωνή· καὶ ὅμοια ἢ ἀπόδειξη τῆς δυνάμης τοῦ Χριστοῦ, ὅμοια τὰ φάρμακα, ἀλλ' ὄχι ὅμοια ἢ διόρθωση, γιατί οἱ ἄρρωστοι εἶχαν μεγάλη διαφορά. Γιατὶ τί πιὸ ἀναίσθητο καὶ τί πιὸ ἀχάριστο ἀπὸ ἐκείνους; Ἔπεσαν πρὸς τὰ πίσω, καὶ πάλι σηκώθηκαν, καὶ πάλι ἐπιτέθηκαν. Ἄραγε δὲν ἦταν περισσότερο ἀναίσθητοι καὶ ἀπὸ τὶς πέτρες;

Καὶ γιὰ νὰ μάθουν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τοὺς εἶπε, «ποιόν ζητᾶτε;» καὶ τοὺς ἔρριξε πρὸς τὰ πίσω, λέγει πάλι σ' αὐτοὺς ὅταν σηκώθηκαν, «ποιόν ζητᾶτε;» καὶ λέγουν, «τὸν Ἰησοῦ»· τοὺς λέγει, «σᾶς εἶπα ὅτι ἐγὼ εἶμαι»³⁸. Σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· μάθετε ὅτι καὶ αὐτὸς ποὺ σᾶς εἶπε πρὶν ἀπ' αὐτὸ «ποιόν ζητᾶτε;» καὶ αὐτὸς ποὺ σᾶς ἔρριξε κάτω εἶμαι ἐγὼ. Τίποτε ὅμως περισσότερο δὲν ἔγινε ἀπ' αὐτό, ἀλλὰ παρέμειναν στὴν τύφλωσή τους. Συγκρίνοντας λοιπὸν παράλληλα ὅλα αὐτά, μάθαινε μὲ ἀκρίβεια ὅτι ὁ Παῦλος δὲν προσῆλθε στὸν Χριστὸ ἀπὸ ἐξαναγκασμό, ἀλλὰ ἀπὸ ψυχὴ ποὺ ἀναγνωρίζει τὴν εὐεργεσία καὶ ἀμερόληπτη συνείδηση.

6. Ἄν ὅμως ἔχετε ἀντοχὴ καὶ ὑπομονή, θὰ σᾶς πῶ πάλι ἓνα ἄλλο παράδειγμα πλησιέστερο αὐτοῦ, ποὺ ἔχει ἀναντίρρητη

τὸν Παῦλον προσεληλυθέναι τῷ Κυρίῳ. Ἦλθεν εἰς τὴν Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου μετὰ ταῦτα ὁ Παῦλος, καὶ εὗρεν ἐκεῖ μάγον τινὰ ἀνθιστάμενον τῷ ὑπάτῳ Σεργίῳ. Ὁ δὲ Παῦλος πλησθεὶς Πνεύματος ἁγίου εἶπε πρὸς αὐτόν, «ὦ πλήρης παντὸς δόλου καὶ 5 πάσης ραδιουργίας, υἱὲ διαβόλου, οὐ παύσῃ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας;». Ταῦτα ὁ διώκτης. Δοξάσωμεν τοίνυν τὸν μεταβαλόντα αὐτόν. Πρὸ τούτου ἤκουετε ὅτι ἐλυμαίνετο τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἄνδρας καὶ γυναῖκας, παρεδίδου εἰς φυλακὴν.

10 Ὅρατε πῶς παρρησιάζεται νῦν ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος; Οὐ παύσῃ διαστρέφων», φησί, «τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας; Καὶ νῦν ἰδοὺ χεὶρ Κυρίου ἐπὶ σέ, καὶ ἔση τυφλὸς μὴ βλέπων ἕως καιροῦ». Τὸ φάρμακον τὸ ποιῆσαν αὐτὸν ἀναβλέψαι, τοῦτο ἐπέθηκε καὶ τῷ μάγῳ, ἀλλ' ἔμεινεν ἐπὶ τῆς πηρώσεως ἐκεῖνος· ἵνα 15 μάθῃς ὅτι οὐχ ἡ κλήσις μόνον προσήγαγε τὸν Παῦλον, ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτοῦ ἐκείνου προαίρεσις. Εἰ γὰρ ἡ πήρωσις μόνη τοῦτο ἐποίησεν, ἐχρῆν καὶ ἐπὶ τοῦ μάγου τὸ αὐτὸ γενέσθαι· ἀλλ' οὐκ ἐγένετο. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐπηροῦτο, ὁ δὲ ἀνθύπατος ἰδὼν τὸ γεγενημένον ἐπίστευσεν. Ἄλλος ἐδέξατο τὸ φάρμακον, καὶ ἄλλος ἀνέ- 20 βλεψεν. Εἶδετε πόσον ἐστὶν εὐγνωμοσύνη διανοίας, πόσον ἐστὶν ἀπειθία καὶ σκληροκαρδία. Ἐγένετο πηρὸς ὁ μάγος· κάκεῖνος μὲν οὐδὲν ἀπώνατο, ἀπειθῆς γὰρ ἦν, ἔγνω δὲ τὸν Χριστὸν ἀνθύπατος.

Ἄλλ' ὅτε μὲν ἐκὼν καὶ ἐκ προαιρέσεως προσῆλθεν ὁ 25 Παῦλος, ἱκανῶς ἀποδέδεικται. Βούλομαι δὲ τοῦτον ὑμᾶς ἀκριβῶς εἰδέναί τὸν λόγον, ὅτι μὴ βουλομένους οὐ βιάζεται ὁ Θεός, ἀλλὰ βουλομένους ἔλκει. Διὰ τοῦτο γὰρ φησιν· «οὐδεὶς ἔρχεται

39. Πράξ. 13,10.

41. Πράξ. 9,17.

40. Πράξ. 13,11.

42. Γιὰ τὸ ἐπεισόδιο βλ. Πράξ. 13,4-12.

ἀπόδειξη για τὸ ὅτι δὲν προσῆλθε ὁ Παῦλος ἀπὸ ἐξαναγκασμοῦ στὸν Κύριο. Ἦρθε στὴ Σαλαμίνα τῆς Κύπρου ἀργότερα ὁ Παῦλος καὶ βρῆκε ἐκεῖ κάποιο μάγο πὸ ἀντιστεκόταν στὸν ὕπατο Σέργιο. Ὁ Παῦλος τότε ἀφοῦ πλημμύρισε ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶπε σ' αὐτόν, «ἐσὺ πὸ εἶσαι γεμάτος ἀπὸ κάθε πονηριά καὶ κάθε ραδιουργία, υἱὲ τοῦ διαβόλου, δὲ θὰ σταματήσεις νὰ διαστρεβλώνεις τοὺς εὐθεῖς δρόμους τοῦ Κυρίου;»³⁹. Αὐτὰ τὰ εἶπε ὁ διώκτης. Ἄς δοξάσουμε λοιπὸν αὐτόν πὸ τὸν ἄλλαξε. Πρὶν ἀπ' αὐτὸ ἀκούγατε ὅτι ρῆμαζε τὴν Ἐκκλησία, ἔμπαινε μὲ τὴ βία στὰ σπίτια, ἔσερνε ἔξω ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ τοὺς ἔρριχνε στὴ φυλακή.

Βλέπετε πῶς μιλάει μὲ θάρρος τῶρα γιὰ τὸ κήρυγμα. «Δὲ θὰ σταματήσεις», λέγει, «νὰ διαστρεβλώνεις τοὺς εὐθεῖς δρόμους τοῦ Κυρίου; Καὶ τῶρα νά, τὸ χέρι τοῦ Κυρίου θὰ πέσει ἐπάνω σου καὶ θὰ τυφλωθεῖς καὶ γιὰ ἓνα διάστημα δὲ θὰ βλέπεις»⁴⁰. Τὸ φάρμακο πὸ τὸν ἔκαμε νὰ ξαναδεῖ⁴¹, αὐτὸ χρησιμοποίησε καὶ γιὰ τὸ μάγο, ἀλλ' ἐκεῖνος ἔμεινε στὴν τύφλωση, γιὰ νὰ μάθεις πῶς ὄχι μόνο ἡ κλήση ἔφερε στὴν πίστη τὸν Παῦλο, ἀλλὰ καὶ ἡ δικὴ του θέληση. Γιατί, ἂν ἡ τύφλωση μόνο τὸ ἔκαμε τοῦτο, ἔπρεπε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ μάγου νὰ γίνεαι τὸ ἴδιο· πράγμα ὅμως πὸ δὲν ἔγινε. Ἄλλ' ἐκεῖνος βέβαια τυφλωνόταν, ἐνῶ ὁ ἀνθύπατος, ἀφοῦ εἶδε τὸ γεγονὸς αὐτό, πίστεψε. Ἄλλος δέχθηκε τὸ φάρμακο, καὶ ἄλλος βρῆκε τὸ φῶς του. Εἶδατε πόσο μεγάλο πράγμα εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς ψυχῆς καὶ πόσο κακὸ εἶναι ἡ ἀπειθεία καὶ ἡ σκληροκαρδία. Ἔγινε τυφλὸς ὁ μάγος· καὶ ἐκεῖνος βέβαια δὲν κέρδισε τίποτε, γιὰτὶ ἦταν ἀπειθής, γνώρισε ὅμως τὸ Χριστὸ ὁ ἀνθύπατος⁴².

Ἄλλ' ὅτι ὁ Παῦλος προσῆλθε μὲ τὴ θέλησή του καὶ μὲ τὴ δικὴ του ἐλεύθερη ἐκλογή ἔχει ἀποδειχθεῖ ἀρκετά. Θέλω ὅμως νὰ γνωρίσετε καλὰ αὐτόν τὸ λόγο, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς δὲν ἐξαναγκάζει τοὺς ἀνθρώπους ὅταν δὲ θέλουν, ἀλλὰ τοὺς τραβάει

πρὸς μέ, ἂν μὴ ὁ Πατήρ μου ἐλκύσῃ αὐτόν». Ὁ δὲ ἔλκων, τὸν βουλόμενον ἔλκει, τὸν κάτω κείμενον καὶ χεῖρα ὀρέγοντα. Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι οὐδένα βιάζεται, ἀλλ' ἔὰν αὐτὸς θέλῃ, ἡμεῖς δὲ μὴ θέλωμεν, διαπίπτει τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, οὐκ ἐπειδὴ
 5 ἀσθενὲς αὐτοῦ τὸ βούλημα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀναγκάσαι οὐδένα θέλει, ἀναγκαῖον τοῦτον ἐξετάσαι τὸν λόγον, ἐπειδὴ πολλοὶ πολ-
 λάκις προφάσει ραθυμίας, τούτῳ κέχρηται τῷ προσχήματι τῆς
 ἀπολογίας, καὶ παρακαλούμενοι πολλάκις ἐπὶ φῶτισμα, ἐπὶ πο-
 λιτείας ἀρίστης μεταβολήν, ἐφ' ἕτερα τοιαῦτα κατορθώματα,
 10 εἶτα καὶ ὡς ὀκνοῦντες καὶ ἀναδεδόμενοι τοῦτο ἀποκρίνονται, ὅτι
 'ἔὰν θέλῃ ὁ Θεός, πείσει με, καὶ μεταθήσομαι'.

Καὶ οὐκ ἐγκαλῶ μὲν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀποδέχο-
 μαι, ὅτι καταφεύγουσιν ἐπὶ τὴν βουλήν τοῦ Θεοῦ· βούλομαι δὲ
 καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρειν, καὶ οὕτω λέγειν, 'ἔὰν θέλῃ ὁ
 15 Θεός'. Ἄν γὰρ σαυτὸν ὑπνω καὶ ραθυμίᾳ παραδούς, μὴ ἐγ-
 χειρῆς μὲν ταῖς ἀγαθαῖς πράξεσι, τὸ δὲ τοῦ Θεοῦ θέλημα προ-
 βάλλῃ μόνον, οὐδέποτε σοι οὐδὲν ἔσται τῶν δεόντων. Ὅπερ
 γὰρ ἔφην, ἀνάγκη καὶ βία οὐδένα προσάγεται ποτε ὁ Θεός· ἀλλὰ
 θέλει μὲν ἅπαντας σωθῆναι, οὐκ ἀναγκάζει δὲ οὐδένα· καθὼς
 20 καὶ Παῦλός φησιν, «ὁ θέλων πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ
 εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν». Πῶς οὖν οὐχ ἅπαντες σώζον-
 ται, εἰ θέλει πάντας σωθῆναι; Ἐπειδὴ οὐχ ἀπάντων τὸ θέλημα
 τῷ θελήματι αὐτοῦ ἔπεται, αὐτὸς δὲ οὐδένα βιάζεται. Οὕτω καὶ
 πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ φησιν· «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ποσά-
 25 κισ ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, καὶ οὐκ ἠθελήσατε;».
 Τί οὖν; «Ἴδου ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος».

---

43. Ἰω. 6,44.

44. Α' Τιμ. 2,4.

45. Λουκᾶ 13,34-35.

ὅταν θέλουν. Καὶ γι' αὐτὸ λέγει: «κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθει κοντά μου, ἂν δὲν τὸν τραβήξει ὁ Πατέρας μου»⁴³. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ τραβάει, τραβάει αὐτὸν ποὺ τὸ θέλει, αὐτὸν ποὺ βρίσκεται κάτω καὶ ἀπλώνει χέρι βοήθειας. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε ὅτι δὲν ἐξαναγκάζει κανένα, ἀλλ' ἂν αὐτὸς θέλει καὶ ἐμεῖς δὲ θέλουμε, χάνεται ἡ σωτηρία μας, ὄχι γιατί εἶναι ἀνίσχυρη ἡ θέλησή του, ἀλλὰ γιατί δὲ θέλει νὰ ἐξαναγκάσει κανένα, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσουμε αὐτὸν τὸ λόγο, ἐπειδὴ πολλοὶ μὲ πρόφασιν τὴν ἀδιαφορία τους χρησιμοποιοῦν πολλές φορές αὐτὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀπολογίας, καὶ ὅταν καλοῦνται πολλές φορές γιὰ βάπτισμα, γιὰ μεταβολὴ πρὸς ἄριστο τρόπο ζωῆς, καὶ γιὰ ἄλλα τέτοια κατορθώματα, αὐτοὶ τότε καὶ ἐπειδὴ διστάζουν καὶ ἐπειδὴ ἀρνοῦνται ἀπαντοῦν αὐτό, 'ἂν θελεῖ ὁ Θεός, θὰ μὲ πείσει καὶ θ' ἀλλάξω'.

Καὶ δὲν τοὺς κατηγοροῦ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀποδέχομαι πάρα πολὺ, γιατί καταφεύγουν στὴ θέληση τοῦ Θεοῦ. Θέλω ὅμως νὰ προσφέρουν καὶ τὰ δικά τους, καὶ τότε νὰ λέγουν, 'ἂν θέλει ὁ Θεός'. Γιατί, ἂν παραδώσεις τὸν ἑαυτό σου στὸν ὕπνο καὶ τὴν ἀδιαφορία καὶ δὲν ἐπιχειρεῖς ἀγαθὰ ἔργα, ἀλλὰ προφασίζεσαι μόνο τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ποτὲ δὲ θὰ συμβεῖ σὲ σένα κάτι ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα. Γιατί, ὅπως εἶπα, ὁ Θεός ποτὲ δὲ φέρνει κανένα κοντά του μὲ ἐξαναγκασμὸ καὶ βία, ἀλλὰ θέλει βέβαια νὰ σωθοῦν ὅλοι, δὲν ἀναγκάζει ὅμως κανέναν, ὅπως καὶ ὁ Παῦλος λέγει, «ὁ Θεός θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ γνωρίσουν σὲ βάθος τὴν ἀλήθεια»⁴⁴. Πῶς λοιπὸν δὲ σώζονται ὅλοι ἂν θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι; Ἐπειδὴ τὸ θέλημα ὅλων δὲν ἀκολουθεῖ τὸ δικό του θέλημα καὶ αὐτὸς δὲν ἐξαναγκάζει κανέναν. Ἔτσι καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ λέγει: «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, πόσες φορές θέλησα νὰ μαζέψω τὰ παιδιά σου, καὶ σεῖς δὲν τὸ θελήσατε;». Τί λοιπόν; «Νά, θὰ ἐρημωθεῖ ὁ τόπος σας»⁴⁵.

Ὅρας ὅτι, κἄν θέλῃ ὁ Θεὸς σῶσαι, ἡμεῖς δὲ ἑαυτοὺς μὴ ἐπιδῶμεν, μένομεν ἐπὶ τῆς ἀπωλείας; Οὐ γὰρ ἄκοντα, οὐδὲ μὴ βουλόμενον, ὅπερ λέγω πολλάκις, ἀλλ' ἐκόντα καὶ προαιρούμενον παρεσκεύασται σῶζειν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἄνθρωποι
 5 μὲν γὰρ καὶ ἐκόντων καὶ ἀκόντων τῶν οἰκετῶν βούλονται εἶναι καὶ δεσπόζειν· οὐ πρὸς τὸ τοῖς οἰκέταις συμφέρον, ἀλλὰ πρὸς τὴν οἰκείαν χρεῖαν ὀρῶντες αὐτῶν δεσπόζουσιν· ὁ Θεὸς ἀνευδής ὢν, καὶ βουλόμενός σοι δεῖξαι, ὅτι οὐδενὸς τῶν ἡμετέρων δεόμενος, τῆς δουλείας ἡμῶν ἐφίεται, ἀλλ' εἰς ἓν μόνον σκοπῶν
 10 τὸ συμφέρον ἡμῖν, καὶ οὐ τῆς αὐτοῦ χρεῖας ἔνεκεν, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας ὠφελείας ἅπαντα πράττει, ἂν μὲν ἐκόντες καὶ βουλόμενοι καὶ χάριν αὐτῷ τῆς δουλείας εἰδότες ᾧ προσέλθωμεν· ἄκοντας καὶ ἀποπηδῶντας οὐκ ἀναγκάζει, οὐδὲ βιάζεται, αὐτὸ τοῦτο δεικνύς, ὅτι οὐκ αὐτὸς ἡμῖν χάριν τῆς δουλείας, ἀλλ' ἡμεῖς
 15 αὐτῷ χάριν τῆς δεσποτείας ἔχειν ὀφείλομεν.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες καὶ τὴν τοῦ Δεσπότης φιλανθρωπίαν ἐννοοῦντες, ἀξίαν αὐτοῦ τῆς ἀγαθότητος κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν πολιτείαν ἐπιδειξώμεθα, ἵνα καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτύχωμεν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ
 20 φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Βλέπεις ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη θέλει ὁ Θεὸς νὰ μᾶς σώσει, ἀλλὰ δὲν τοῦ ἐμπιστευόμαστε ἐμεῖς τὸν ἑαυτό μας, μένουμε στὴν ἀπώλεια; Γιατὶ ὁ Θεός, πράγμα ποῦ πολλές φορὲς λέγω, ἔχει ὀρίσει νὰ σώζει τὸν ἄνθρωπο ὄχι χωρὶς τὴ θέλησή του, οὔτε χωρὶς νὰ τὸ ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ μὲ τὴ θέλησή του καὶ τὴν ἐλεύθερη ἐκλογή του. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι θέλουν νὰ εἶναι κύριοι καὶ νὰ ἐξουσιάζουν τοὺς δούλους εἴτε τὸ θέλουν εἴτε δὲν τὸ θέλουν αὐτοί· τοὺς ἐξουσιάζουν δηλαδὴ ἀποβλέποντας ὄχι στὸ συμφέρον τῶν δούλων ἀλλὰ στὴ δική τους ἀνάγκη. Ὁ Θεὸς ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἀνάγκες καὶ ἐπειδὴ θέλει νὰ σοῦ δείξει πὼς δὲ χρειάζεται τίποτε ἀπὸ τὰ δικά μας, ἐπιθυμεῖ τὴ δουλεία μας, ἀποσκοπώντας σ' ἓνα μόνο, στὸ δικό μας συμφέρον, καὶ ὄχι γιὰ τὴ δική του ἀνάγκη, ἀλλὰ γιὰ τὴ δική μας ὠφέλεια κά-νει τὰ πάντα, ἂν βέβαια προσέλθουμε σ' αὐτὸν ἐκούσια καὶ θε-ληματικὰ καὶ ἀναγνωρίζοντας σ' αὐτὸν χάρη γιὰ τὴ δουλεία μας· ὅταν ὅμως δὲ θέλουμε καὶ ἀπομακρυνόμαστε δὲ μᾶς ἀνα-γκάζει, οὔτε μᾶς πιέζει, ἀποδεικνύοντας ἀκριβῶς αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲ μᾶς χρωστάει αὐτὸς χάρη γιὰ τὴ δουλεία, ἀλλ' ἐμεῖς πρέπει νὰ τοῦ χρωστᾶμε χάρη γιὰ τὴν ἐξουσία του.

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτὰ καὶ σκεπτόμενοι τὴ φιλανθρω-πία τοῦ Κυρίου, ἃς δείξουμε συμπεριφορά, ὅσο μᾶς τὸ ἐπιτρέ-πουν οἱ δυνάμεις μας, ἀντάξια τῆς ἀγαθότητάς του, γιὰ νὰ ἐπι-τύχουμε καὶ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὴν ὁποία εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχουμε, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη καὶ συγχρόνως στὸν Πατέρα καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΠΙΤΙΜΗΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΠΟΛΕΙΦΘΕΝΤΩΝ

Παραίνεσις πρὸς τοὺς παρόντας, εἰς τὸ κήδεσθαι τῶν ἀδελφῶν,
καὶ εἰς τὸ προοίμιον τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς,
«Παῦλος κλητός», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης.

1. Ὅταν εἰς τὴν ὀλιγότητα ἀπιδῶ τὴν ὑμετέραν καὶ τὸ ποι-
μνιον θεάσωμαι καθ' ἐκάστην σύναξιν ἐλαττούμενον, καὶ
ἀθυμῶ καὶ χαίρω· χαίρω μὲν δι' ὑμᾶς τοὺς παρόντας,
ἀθυμῶ δὲ δι' ἐκείνους τοὺς ἀπόντας. Ὑμεῖς μὲν γὰρ ἐπαίνων
5 ἄξιοι, οὐδὲ ἀπὸ τῆς ὀλιγότητος ραθυμότεροι γενόμενοι· ἐκεῖνοι
δὲ ὑπεύθυνοι ἐγκλημάτων, οὐδὲ ἀπὸ τῆς ὑμετέρας σπουδῆς εἰς
προθυμίαν διεγειρόμενοι. Διὰ τοῦτο ὑμᾶς μὲν μακαρίζω καὶ
ζηλωτοὺς εἶναι φημί, ὅτι οὐδὲν ὑμᾶς παρέβλεψεν ἢ ἐκείνων ὀλι-
γωρία· ἐκείνους δὲ ταλανίζω καὶ δακρῦω, ὅτι οὐδὲν αὐτοὺς
10 ὠφέλησεν ἢ ὑμετέρα σπουδή. Οὐκ ἤκουσαν γὰρ τοῦ προφήτου
λέγοντος· «ἐξελεξάμην παραρριπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ,
ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἀμαρτωλῶν».

Οὐκ εἶπεν, 'ἐξελεξάμην κατοικεῖν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ
μου', οὐδέ, 'διατρίβειν', οὐδέ, 'εἰσιέναι', ἀλλ', «ἐξελεξάμην πα-
15 ραρριπτεῖσθαι». Ἀγαπητόν μοι καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις τετάχθαι·
στέργω ἐν τούτῳ, κἂν τῶν προθύρων ἐπιβῆναι καταξιωθῶ,

---

1. Ψαλμ. 83,11.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΠΙΠΛΗΞΗ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΑΠΟΝΤΩΝ

Παραίνεση στους παρόντες να φροντίζουν για τους αδελφούς, στο προοίμιο τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς, «Παῦλος κλητὸς», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης

1. Ὄταν προσέξω τὸν μικρὸ ἀριθμὸ σας καὶ παρατηρήσω τὸ ποίμνιο νὰ ἐλαττώνεται σὲ κάθε σύναξη, τότε καὶ λυπᾶμαι καὶ χαίρομαι. Χαίρομαι βέβαια γιὰ σᾶς τοὺς παρόντες καὶ λυπᾶμαι γιὰ ἐκείνους τοὺς ἀπόντες. Γιατὶ ἐσεῖς εἶστε ἄξιοι γιὰ ἐπαίνους, ἀφοῦ δὲ γίνατε πρὸ ἀδιάφοροι ἀπὸ τὸν μικρὸ ἀριθμὸ σας, ἐνῶ ἐκεῖνοι εἶναι, ὑπόλογοι κατηγοριῶν, ἀφοῦ δὲν προθυμοποιῶνται οὔτε ἀπὸ τὸ δικό σας ἐνδιαφέρον. Γι' αὐτὸ σᾶς μακαρίζω καὶ λέγω πὼς εἶστε ἀξιοθαύμαστοι, γιατί δὲ σᾶς ἔβλαψε καθόλου ἢ δική τους ἀμέλεια, ἐνῶ ἐκείνους τοὺς ταλανίζω καὶ τοὺς κλαίω, γιατί δὲν τοὺς ὠφέλησε καθόλου τὸ δικό σας ἐνδιαφέρον. Δὲν ἄκουσαν ἀσφαλῶς τὸν προφήτη πού λέγει: «προτιμῶ νὰ εἶμαι παραπεταμένος στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, παρὰ νὰ κατοικῶ σὲ σπίτια ἀμαρτωλῶν»¹.

Δὲν εἶπε, 'προτιμῶ νὰ κατοικῶ στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ μου', οὔτε 'νὰ ζῶ', οὔτε 'νὰ μπαίνω μέσα', ἀλλὰ, «προτιμῶ νὰ εἶμαι παραπεταμένος». Μοῦ εἶναι ἀγαπητὸ νὰ εἶμαι τοποθετημένος ἀκόμη καὶ ἀνάμεσα στοὺς τελευταίους, εἶμαι εὐχαριστημένος

φησίν· *μεγίστην ἠγοῦμαι δωρεάν, κἄν με τῶν τελευταίων ἀριθμήσειέ τις ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου. Τὸν κοινὸν Δεσπότην ὁ πόθος ἴδιον ποιεῖται· τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀγάπη. «Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου». Ὁ φιλῶν οὐχὶ τὸν φιλούμενον μόνον ἐπιθυμεῖ ἰδεῖν, 5 ἀλλὰ καὶ τὸν οἶκον ἐκείνου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν πυλῶνα· οὐχὶ τὸν πυλῶνα τῆς οἰκίας μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν στενωπὸν καὶ τὸ ἄμφοδον· καὶ κἄν ἱμάτιον, κἄν ὑπόδημα ἴδῃ τοῦ φιλουμένου, αὐτὸν νομίζει παρεῖναι τὸν φιλούμενον. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ προφηταί· ἐπειδὴ τὸν Θεὸν οὐχ ἐώρων τὸν ἄσώματον, ἐώρων τὸν 10 οἶκον καὶ τοῦ οἴκου τὴν ἐκείνου παρουσίαν ἐφαντάζοντο.*

«Ἐξελεξάμην παραρριπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου μᾶλλον, ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν». Ἐκαστος τόπος, ἕκαστον χωρίον, πρὸς τὴν σύγκρισιν τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, σκηνώμα ἁμαρτωλῶν ἐστὶ, κἄν δικαστήριον εἴπῃς, κἄν βουλευ- 15 τήριον, κἄν τὴν ἐκάστου οἰκίαν. Κἄν γὰρ εὐχαὶ γίνωνται ἐκεῖ, κἄν ἱκετηρίαι, ἀλλ' ἀνάγκη καὶ φιλονεικίας γίνεσθαι καὶ μάχας καὶ λοιδορίας καὶ συλλόγους ὑπὲρ βιωτικῶν φροντίδων· ὁ δὲ οἶκος οὗτος τούτων καθαρεῦει πάντων· διὰ τοῦτο, ἐκεῖνα μὲν σκηνώματα ἁμαρτωλῶν, οὗτος δὲ οἶκος τοῦ Θεοῦ· καὶ καθάπερ 20 λιμὴν πνευμάτων καὶ κυμάτων ἀπηλλαγμένος πολλὴν τοῖς ὀρμιζομένοις πλοίοις παρέχει τὴν ἀσφάλειαν, οὕτω δὲ καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ οἶκος, ὥσπερ ἀπὸ τινος χειμῶνος τῶν ἐξωθεν πραγμάτων τοὺς εἰσιόντας ἐξαρπάζων, μετὰ πολλῆς παρέχει τῆς γαλήνης καὶ τῆς ἀσφαλείας ἐστάναι καὶ τῶν θείων ἀκροᾶσθαι λο- 25 γίων.

Τοῦτο τὸ χωρίον ὑπόθεσις ἐστὶν ἀρετῆς, διδασκαλεῖον φιλοσοφίας· οὐκ ἐν συνάξει μόνον, ὅτε ἀκρόασις Γραφῶν καὶ διδασκαλία πνευματικὴ καὶ συνέδριον πατέρων αἰδεσίμων,

νά καταξιωθῶ νά πατήσω ἔστω καὶ στὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ, λέγει· θεωρῶ πολὺ μεγάλη δωρεὰ ἔστω καὶ ἂν μὲ ἀριθμῆσει κανεὶς ἀπὸ τοὺς τελευταίους στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ μου. Ὁ μέγας πόθος κάμνει δικό του τὸν κοινὸ γιὰ ὅλους Κύριο· γιὰ τὴν τέτοια εἶναι ἡ ἀγάπη. «Στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ μου». Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπάει δὲν ἐπιθυμεῖ νά δεῖ μόνο αὐτὸν ποὺ ἀγαπάει, ἀλλὰ καὶ τὸ σπίτι ἐκείνου μόνο, ἢ καὶ τὴν ἐξώπορτά του· καὶ ὄχι τὴν ἐξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ μόνο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ στενὸ δρομάκι καὶ τὴ συν-οικία· καὶ ἂν δεῖ ἔνδυμα ἢ ὑπόδημα ἐκείνου ποὺ ἀγαπάει, νομίζει πὼς παραβρίσκειται αὐτὸς ὁ ἴδιος ποὺ ἀγαπάει. Τέτοιοι ἦταν οἱ προφῆτες· ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπαν τὸ Θεὸ τὸν ἀσώματο, ἔβλεπαν τὸ ναὸ καὶ μέσα ἀπὸ τὸ ναὸ φαντάζονταν τὴν παρουσία του.

«Προτιμῶ νά εἶμαι παραπεταμένος κάπου στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ μου, παρὰ νά κατοικῶ σὲ σπίτια ἀμαρτωλῶν». Κάθε τόπος, κάθε μέρος, σὲ σύγκριση μὲ τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, εἶναι κατοικία ἀμαρτωλῶν, εἴτε δικαστήριον πεῖς, εἴτε βουλευτήριον, εἴτε τὸ σπίτι τοῦ καθενός. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα γίνονται ἐκεῖ προσευχὲς ἢ ἱκεσίαι, ἀναπόφευκτα ὁμως συμβαίνουν καὶ φιλονεικίαι καὶ ἔριδες καὶ ὕβρεις καὶ συγκεντρώσεις γιὰ βιοτικὰ ὑποθέσεις, ἐνῶ ὁ οἶκος αὐτὸς εἶναι καθαρὸς ἀπ' ὅλα αὐτά. Γι' αὐτό, ἐκεῖνα εἶναι σπίτια ἀμαρτωλῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ αὐτὸς οἶκος τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅπως ἓνα λιμάνι χωρὶς ἀνέμους καὶ κύματα παρέχει μεγάλη ἀσφάλεια στὰ πλοῖα ποὺ ἀγκυροβολοῦν ἐκεῖ, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, σὰν ἀπὸ κάποια θύελλα ἐξαρπάζει ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα ὅσους μπαίνουν σ' αὐτὸν καὶ τοὺς ἐπιτρέπει νά σταθοῦν μὲ μεγάλη γαλήνη καὶ ἀσφάλεια καὶ ν' ἀκοῦν τὰ θεῖα λόγια.

Αὐτὸς ὁ χῶρος εἶναι θεμέλιο ἀρετῆς, διδασκαλεῖο φιλοσοφίας. Ὅχι μόνο σὲ σύναξη, ὅταν γίνεται ἀκρόασις τῶν Γραφῶν καὶ διδασκαλία πνευματικὴ καὶ συγκέντρωσις σεβαστῶν πατέρων, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλο τὸν ὑπόλοιπο καιρὸ, πάτησε στὰ πρό-

ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τῷ λοιπῷ καιρῷ, ἐπίβηθι τῶν προθύρων μόνον, καὶ εὐθέως ἀπέθου τὰς φροντίδας τὰς βιωτικάς. Εἴσελθε τῶν προθύρων εἴσω, καὶ καθάπερ αἶρα τις πνευματικὴ περισταταί σου τὴν ψυχὴν. Αὕτη ἡσυχία εἰς φρίκην ἄγει καὶ διδάσκει φιλοσοφεῖν· ἀνίστησι τὸ φρόνημα καὶ οὐκ ἀφήσι μεμνησθαι τῶν παρόντων, μεθίστησί σε ἀπὸ γῆς εἰς τὸν οὐρανόν. Εἰ δὲ χωρὶς συνάξεως τοσοῦτον τὸ κέρδος τῆς ἐνταῦθα παρουσίας, ὅταν προφῆται πάντοθεν βοῶσιν, ὅταν ἀπόστολοι εὐαγγελίζονται, ὅταν ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ εἰστήκη, ὅταν Πατὴρ ἀποδέχεται 10 τὰ γινόμενα, ὅταν Πνεῦμα ἅγιον παρέχη τὴν οἰκείαν ἀγαλλίασιν, πόσης μὲν ὠφελείας ἐμπλησθέντες οἱ παρόντες ἀπέρχονται; οἱ ἀπόντες δὲ πόσῃν ζημίαν ὑπομένουσιν;

Ἐβουλόμην εἰδέναι ποῦ διατρίβουσιν οἱ τῆς συνάξεως καταφρονήσαντες, τί κατέσχεν αὐτοὺς καὶ τῆς ἱερᾶς ταύτης 15 πέζης ἀπήγαγε, περὶ τίνων ἢ διάλεξις. Μᾶλλον δὲ οἶδα σαφῶς· ἡ γὰρ περὶ ἀτόπων καὶ καταγελάστων πραγμάτων διαλέγονται, ἡ βιωτικάς εἰσι προσηλωμένοι φροντίσιν· ἀμφοτέρων δὲ ἡ διατριβὴ συγγνώμης ἀπεστέρηται καὶ κόλασιν ἔχει τὴν ἐσχάτην. Καὶ περὶ μὲν τῆς προτέρας οὐδὲ λόγου δεῖ, οὔτε ἀποδείξεως· ὅτι 20 δὲ καὶ οἱ τὰ τῆς οἰκίας ἡμῖν προβαλλόμενοι πράγματα καὶ τὴν ἀφόρητον ἐκεῖθεν ἀνάγκην λέγοντες, οὐδὲ οὗτοι δύνανται συγγνώμης τυχεῖν, ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος ἐνταῦθα καλούμενοι καὶ οὐδὲ τότε ἀνεχόμενοι τὰ πνευματικὰ τῶν γηϊνῶν προτιμῆσαι πραγμάτων, ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων δῆλον. Καὶ γὰρ οἱ κληθέντες 25 ἐπὶ τὸν γάμον τὸν πνευματικόν, ταύτας προεβάλλοντο τὰς προφάσεις, ὁ μὲν ὅτι ζεῦγος ὠνήσατο, ὁ δὲ ὅτι ἀγρὸν ἐπριάσατο, ὁ δὲ ὅτι νύμφην ἠγάγετο, ἀλλ' ἐκολάσθησαν ὁμῶς.

Ἄναγκαῖοι μὲν αἱ αἰτίαι· ἀλλ' ὅταν ὁ Θεὸς καλῆ, ἀπολογία οὐκ ἔχουσι· μετὰ γὰρ τὸν Θεὸν ἡμῖν πάντα ἀναγκαῖα. Μετὰ

θυρα μόνο και άμέσως θ' αποβάλλεις τις βιοτικές φροντίδες. Πέρασε μέσα στο προαύλιο και σαν κάποια αύρα πνευματική θα περιστοιχίσει την ψυχή σου. Αυτή η ήσυχία οδηγεί σε θρησκευτικό δέος και διδάσκει σωφροσύνη· άνορθώνει το φρόνημα και δέν αφήνει να θυμάσαι τα παρόντα, σε μεταφέρει από τη γη στον ουρανό. "Αν όμως χωρίς σύναξη είναι τόσο μεγάλο το κέρδος από την έδω παρουσία, όταν προφήτες από παντού φωνάζουν, όταν απόστολοι κηρύττουν το ευαγγέλιο, όταν ο Χριστός στέκεται στη μέση, όταν ο Πατέρας δέχεται αυτά που γίνονται, όταν το άγιο Πνεύμα χορηγεί τη δική του αγαλλίαση, με πόση ωφέλεια πλημμυρισμένοι φεύγουν από έδω οι παρόντες; πόση πάλι ζημιά παθαίνουν οι απόντες;

"Ηθελα να ξέρω πού χάνουν τον καιρό τους αυτοί που άδιαφόρησαν για τη σύναξη, τί τους κράτησε και τους απομάκρυνε από το ιερό αυτό τραπέζι, για ποιά πράγματα κάνουν συζήτηση. "Η καλύτερα ξέρω καλά· η συζητούν για πράγματα ανόητα και καταγέλαστα, η είναι προσηλωμένοι σε βιοτικές φροντίδες. Άλλά η άπασχόληση και με τα δύο στερείται συγγνώμης και επισύρει τη χειρότερη τιμωρία. Και για την πρώτη βέβαια δε χρειάζεται ούτε λόγος ούτε απόδειξη. "Οτι όμως δεν μπορούν να επιτύχουν συγγνώμη ούτε αυτοί που προφασίζονται σε μās τις σπιτικές ασχολίες και προβάλλουν την άβάστακτη από εκεί ανάγκη, αν και καλούνται έδω μια φορά την εβδομάδα, και ούτε τότε δε δέχονται να προτιμήσουν τα πνευματικά από τα γήινα πράγματα, είναι φανερό από τα ευαγγέλια. Γιατι πραγματικά εκείνοι που κλήθηκαν στον πνευματικό γάμο πρόβαλαν αυτές τις προφάσεις· ο ένας ότι αγόρασε ένα ζευγάρι βόδια, ο άλλος ότι αγόρασε χωράφι, ο άλλος ότι νυμφεύθηκε, άλλ' όμως τιμωρήθηκαν².

Οι αιτίες βέβαια απορρέουν από την ανάγκη, άλλ' όταν ο Θεός καλεί δεν έχουν δικαιολογία οι άνθρωποι. Γιατι μετά από

τὴν ἐκείνου τιμὴν, τότε τὰ ἄλλα ἀπολαύετω σπουδῆς. Τίς γὰρ οἰκέτης, εἶπέ μοι, πρὶν ἢ τὴν δεσποτικὴν πληρώσῃ διακονίαν, τῶν κατὰ τὴν ἰδίαν οἰκίαν ἐπιμελήσεται ποτε; Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἐπ' ἀνθρώπῳ μὲν, ἔνθα ψιλὸν ὄνομα ἢ δεσποτεία, το-
 5 σαύτην τοῖς κυρίοις παρέχειν τὴν αἰδῶ καὶ τὴν ὑπακοήν, τὸν δὲ ἀληθῶς Δεσπότην, οὐχ ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄνω δυνάμε-
 ων, μηδὲ τῆς αὐτῆς τοῖς ἡμετέροις συνδούλοις ἀξιοῦν θερα-
 πείας; Εἴθε ἦν δυνατὸν ὑμῖν εἰς τὸ συνειδὸς αὐτῶν εἰσεληλυθέ-
 ναι, καὶ τότε εἶδετε ἂν καλῶς, πόσων τραυμάτων ἔγεμον, ὅσας
 10 ἀκάνθας εἶχον. Καθάπερ γὰρ γῆ, γεωργικῶν οὐκ ἀπολαύουσα
 χειρῶν, χερσοῦται καὶ ὑλομανεῖ, οὕτω καὶ ψυχὴ, πνευματικῆς
 οὐκ ἀπολαύουσα διδασκαλίας, ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἐκπέμ-
 πει.

Εἰ γὰρ ἡμεῖς οἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῆς τῶν προφητῶν
 15 καὶ ἀποστόλων μετέχοντες ἀκροάσεως, μόλις κατέχομεν θυμόν,
 μόλις χαλινοῦμεν ὀργήν, μόλις καταστέλλομεν ἐπιθυμίαν, μόλις
 ἐκβάλλομεν τηκεδόνα φθόνου, συνεχεῖς ἐπρωδὰς τὰς ἀπὸ τῶν
 θείων Γραφῶν ἐπάδοντες τοῖς ἡμετέροις πάθεσι, μόλις κατα-
 στέλλομεν τὰ ἀναίσχυντα θηρία· ἐκεῖνοι οἱ μηδέποτε ταύτης
 20 ἀπολαύοντες τῆς ἰατρείας, μηδὲ τῆς θείας ὑπακούοντες φιλοσο-
 φίας, ποίαν σωτηρίας ἐλπίδα ἔξουσιν, εἶπέ μοι; Ἐβουλόμην δύ-
 νασθαι δεῖξαι τοῖς ὑμετέροις ὀφθαλμοῖς τὴν ἐκείνων ψυχὴν,
 καὶ εἶδετε ἂν ρυπῶσαν, αὐχμῶσαν, κατακεχυμένην καὶ τεταπει-
 νωμένην καὶ ἀπαρρησίαστον.

25 Ὡσπερ γὰρ τὰ βαλανείων οὐκ ἀπολαύοντα σώματα αὐχ-
 μοῦ καὶ ρύπου γέμει πολλοῦ, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, διδασκαλίας οὐκ
 ἀπολαύουσα πνευματικῆς, πολλὴν τῶν ἀμαρτημάτων ἔχει περι-
 κειμένην αὐτῇ τὴν κηλῖδα. Καὶ γὰρ βαλανεῖόν ἐστι τὰ ἐνταῦθα
 πνευματικόν, τῇ θερμῇ τοῦ Πνεύματος πάντα ἀποσμηχόν ρύπον·

τὸ Θεὸ εἶναι ἀναγκαῖα ὅλα τὰ ἄλλα σὲ μᾶς. Μετὰ ἀπὸ τὴν τιμὴ ἐκείνου, τότε ἂς ἀπολαμβάνουν τὴ φροντίδα μας τὰ ἄλλα. Γιατί ποιὸς ὑπηρέτης, πὲς μου, προτοῦ ἐκπληρώσει τὴν ὑπηρεσία του στὸν κύριο, θὰ φροντίσει ποτέ γιὰ τὸ δικό του σπίτι; Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο στὴν περίπτωση τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου ἡ ἐξουσία τοῦ κυρίου στοὺς δούλους εἶναι ἀπλὸ ὄνομα, νὰ δείχνει κανεὶς τόσο μεγάλο σεβασμὸ καὶ ὑπακοή στοὺς κυρίους, ἐνῶ τὸν ἀληθινὸ Κύριο, ὅχι μόνο δικό μας, ἀλλὰ καὶ τῶν οὐράνιων δυνάμεων, νὰ μὴν τὸν θεωρεῖ ἄξιο οὔτε γιὰ τὴν ἴδια μὲ τοὺς συνδούλους μας φροντίδα; Εἶθε νὰ ἦταν δυνατὸ νὰ μπεῖτε στὴ συνείδησή τους καὶ τότε θὰ βλέπατε καλὰ ἀπὸ πόσα τραύματα εἶναι γεμάτοι καὶ πόσα ἀγκάθια ἔχουν. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἡ γῆ ὅταν δὲν ἀπολαμβάνει τὴ φροντίδα τοῦ γεωργοῦ γίνεται χέρσα καὶ γεμίζει χορτάρια, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν δὲν ἀπολαμβάνει τὴν πνευματικὴ διδασκαλία βγάζει ἀγκάθια καὶ τριβόλια.

Γιατί, ἂν ἐμεῖς ποὺ καθημερινὰ παίρνουμε μέρος στὴν ἀκρόαση τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων μόλις συγκρατοῦμε τὸ θυμὸ, μόλις χαλιναγωγοῦμε τὴν ὀργή, μόλις ὑποτάσσουμε τὴν ἐπιθυμία, μόλις ἀπομακρύνουμε τὸ σαράκι τοῦ φθόνου, χρησιμοποιώντας συνέχεια τὰ ξόρκια ἀπὸ τὶς θεῖες Γραφές γιὰ τὰ δικά μας πάθη, μόλις συγκρατοῦμε τὰ ἀναίσχυντα θηρία, ἐκεῖνοι ποὺ ποτέ δὲν ἀπολαμβάνουν αὐτὴ τὴ θεραπεία καὶ δὲν ἀκοῦν τὴ θεία φιλοσοφία, πὲς μου, ποιά ἐλπίδα σωτηρίας θὰ ἔχουν; Ἦθελα νὰ μποροῦσα νὰ δείξω στὰ μάτια σας τὴ δική τους ψυχὴ καὶ θὰ τὴ βλέπατε ἀκάθαρτη, στεγνὴ, διαλυμένη καὶ ταπεινωμένη καὶ χωρὶς παρρησία.

Γιατί, ὅπως τὰ σώματα ὅταν δὲ χρησιμοποιοῦν τὰ λουτρὰ εἶναι γεμάτα ἀπὸ πολλὰς ἀκαθαρσίες καὶ λεκέδες, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν δὲν ἀκούει πνευματικὴ διδασκαλία ἔχει ἐπάνω της μεγάλη κηλὶδα ἀμαρτημάτων. Γιατί πραγματικὰ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν ἐδῶ εἶναι λουτρὸ πνευματικὸ, ποὺ μὲ τὴ θερμὴ τοῦ

μᾶλλον δὲ οὐχὶ ρύπον ἀποσμῆχον μόνον τὸ τοῦ Πνεύματος πῦρ, ἀλλὰ καὶ βαφὴν· «ἐὰν γὰρ ὧσι», φησὶν, «αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ»· κἄν μετὰ τῆς αὐτῆς, φησὶν, ἀκριβείας τῶν ἀμαρτημάτων ὁ ρύπος δάκη τῆς ψυχῆς τὴν οὐ-
5 σίαν, ὡς εἰς ἕξιν βαφῆς ἀκίνητον καταστῆναι, καὶ οὕτως ἐγὼ δύναμαι εἰς τὴν ἐναντίαν αὐτὴν καταστῆσαι ποιότητα· ἀρκεῖ γὰρ νεῦσαι, καὶ πάντα ἀφανίζεται τὰ ἀμαρτήματα.

2. Ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα ὑμεῖς ἀκούσητε· οὐδὲ γὰρ ὑμεῖς δεῖσθε τῶν φαρμάκων διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἀλλ' ἵνα ἐκεῖνοι δι'
10 ἡμῶν μάθωσιν. Εἰ δὲ ἐδυνάμην εἰδέναί τοὺς τόπους ἐν οἷς συλλέγονται, οὐκ ἂν ἠνώχλησα τὴν ὑμετέραν ἀγάπην· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀδύνατόν μοι ἐνὶ ὄντι τοσοῦτον εἰδέναί δῆμον, ὑμῖν ἐγχειρίζω τῶν ἀδελφῶν τῶν ὑμετέρων τὴν θεραπείαν· ἐπιμελήσασθε τῶν ἀδελφῶν τῶν οἰκείων, ἐπισπάσασθε, καλέσατε. Οἶδα ὅτι πολ-
15 λάκις τοῦτο ἐποίησατε· ἀλλ' οὐδὲν τὸ πολλάκις τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλ' ἕως τότε ποιῆσαι, ἕως ἂν πείσητε καὶ ἐλκύσητε. Οἶδα ὅτι ἠνωχλήσατε, ὅτι φορτικοὶ πολλάκις ἐνομίσθητε, ὅτι οὐκ ἐπέισατε· καὶ τοῦτο ὑμᾶς ὀκνηροτέρους ἐποίησεν· ἀλλὰ παραμυθεύσθω ὑμᾶς ὁ Παῦλος λέγων· «ἡ ἀγάπη πάντα ἐλπίζει, πάντα πι-
20 στεύει, ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει».

Σὺ τὸ σαυτοῦ ποίησον· κἄν ἐκεῖνος μὴ δέξηται τὴν θεραπείαν, σὺ τὸν μισθὸν ἔχεις παρὰ τῷ Θεῷ. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς γῆς ἂν καταβάλης τὰ σπέρματα καὶ μὴ ἐξενέγκῃ τοὺς ἀστάχνας, κε-
ναῖς ἀνάγκῃ χερσὶν ἀπελθεῖν, ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτως· ἀλλὰ
25 σὺ μὲν κατάβαλε τὴν διδασκαλίαν, ἐκείνη δὲ κἄν μὴ πεισθῇ τοῖς λεγομένοις, ἀπηρτισμένον ἔχεις τὸν μισθόν, καὶ τοσοῦτον, ὅσον ἂν εἰ ἐπέισθη· οὐ γὰρ τῷ τέλει τῶν πραγμάτων ἀπλῶς, ἀλλὰ τῇ

3. Ἦσ. 1,18.

4. Α' Κορ. 13,7-8.

ἀγίου Πνεύματος καθαρίζει κάθε ἀκαθαρσία. Ἡ καλύτερα, ἡ φωτιὰ τοῦ Πνεύματος δὲν καθαρίζει μόνον κάθε ἀκαθαρσία, ἀλλὰ καὶ τὴ βαφή· γιατί λέγει· «ἂν ὁ ἁμαρτίες σας εἶναι κῶκκινες, θὰ κάνω τὶς ψυχές σας λευκές σὰν τὸ χιόνι»³. Καὶ ἂν ἀκόμη, λέγει, μὲ τὴν ἴδια ἀκρίβεια ἢ ἀκαθαρσία τῶν ἁμαρτημάτων πληγῶσει τὴν οὐσία τῆς ψυχῆς, ὥστε σὰν βαφή νὰ γίνεῖ ἀμετάβλητη, καὶ ἔτσι ἐγὼ μπορῶ νὰ τὴ φέρω στὴν ἀντίθετη κατάστασι· γιατί ἀρκεῖ νὰ κάνω ἓνα νόημα, καὶ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα ἐξαφανίζονται.

2. Αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι γιὰ νὰ τὰ ἀκούσετε ἐσεῖς· γιατί ἐσεῖς δὲν ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ τὰ φάρμακα ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ γιὰ νὰ τὰ μάθουν ἐκεῖνοι ἀπὸ σᾶς. Καὶ ἂν μπορούσα νὰ ξέρω τοὺς τόπους στοὺς ὁποίους συγκεντρώνονται, δὲ θὰ ἐνοχλοῦσα τὴν ἀγάπη σας. Ἄλλ' ἐπειδὴ μοῦ εἶναι ἀδύνατο, ἀφοῦ εἶμαι ἓνας, νὰ γνωρίζω τόσο πολὺ κόσμον, ἐμπιστεύομαι σὲ σᾶς τὴ φροντίδα τῶν ἀδελφῶν σας. Φροντίστε γιὰ τοὺς δικούς σας ἀδελφούς, προσελκύστε τους, καλέστε τους. Ξέρω ὅτι τὸ κάνατε αὐτὸ πολλές φορές. Ὅμως δὲν ἔχει καμιά ἀξία τὸ ὅτι τὸ κάνατε πολλές φορές, ἀλλὰ τὸ νὰ τὸ κάμνετε μέχρι πού θὰ τοὺς πείσετε καὶ θὰ τοὺς προσελκύσετε. Ξέρω ὅτι τοὺς ἐνοχλήσατε, ὅτι πολλές φορές θεωρηθήκατε ἐνοχλητικοί, ὅτι δὲν τοὺς πείσατε· καὶ αὐτὸ σᾶς ἔκαμε πιὸ διστακτικούς. Ἄς σᾶς παρηγορεῖ ὁμοῦς ὁ Παῦλος πού λέγει· «ἡ ἀγάπη ἐλπίζει γιὰ ὅλα, ὅλα τὰ πιστεύει, ἡ ἀγάπη ποτέ δὲν χάνει τὸ θάρρος της»⁴.

Ἐσὺ κάμε τὸ καθῆκον σου· καὶ ἂν ἐκεῖνος δὲ δεχθεῖ τὴ φροντίδα, ἐσὺ ἔχεις τὸ μισθό σου ἀπὸ τὸ Θεό. Γιατί στὴ γῆ ἂν ρίξεις τοὺς σπόρους καὶ δὲ βγάλει τὰ στάχυα, ἀναγκαστικὰ θὰ φύγεις μὲ χέρια ἀδειανά. Στὴν περίπτωση τῆς ψυχῆς ὁμοῦς δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο· ἀλλὰ ἐσὺ ρίξε τὴ διδασκαλία, καὶ ἂν ἐκεῖνη δὲν πεισθεῖ στὰ λεγόμενα, ἔχεις ὀλόκληρο τὸ μισθό σου, καὶ μάλιστα τόσο, ὅσο θὰ εἶχες ἂν πίστευε. Γιατί ὁ Θεὸς προσέχει

γνώμη τῶν πονούντων προσέχων ὁ Θεός, οὕτω τὰς ἀμοιβὰς ὀρίζειν εἴωθε. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ὅπερ ποιοῦσιν οἱ περὶ τὰ θέατρα μεμνηότες πρὸς τὰς τῶν ἵππων ἀμίλλας, τοῦτο καὶ ὑμεῖς ποιήσατε. Τί δὲ ἐκεῖνοι ποιοῦσιν; Ἀπὸ ἐσπέρας ἀλλήλους συν-
5 τάσσονται καὶ εἰς τὰς οἰκίας ἀλλήλων ἀπαντῶσιν ὑπὸ τὴν ἔω καὶ τόπους ἐτέρους ἑαυτοῖς ἀφορίζουσιν, ἴν' ὁμοῦ συγκροτηθέντες, μετὰ πλείονος ἡδονῆς ἐπὶ τὴν σατανικὴν ἐκείνην ἀνέλθωσιν θέαν.

Ὡσπερ ἐκεῖνοι κατὰ τῆς ἑαυτῶν σπουδάζουσι ψυχῆς, καὶ
10 ἀλλήλους συγκατασπῶσιν, οὕτως ὑμεῖς προνοήσατε τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς καὶ ἀλλήλους συνδιασώσατε, καὶ συνάξεως μελλούσης γίνεσθαι, ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἀπάντησον τοῦ ἀδελφοῦ καὶ ἀνάμεινον ἔξω τῶν προθύρων καὶ ἐξελθόντα κάτασχε· κἂν μυρίαὶ καλῶσιν ἀνάγκαι, μὴ συγχωρήσης, μηδὲ ἐπιτρέψης ἄψασθαί τινος
15 τῶν βιωτικῶν, πρὶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀγαγεῖν καὶ πεῖσαι τῆς συνάξεως μετασχεῖν ἀπάσης· κἂν φιλονεικῆ, κἂν ἀντιλέγη, κἂν μυρίας προβάληται προφάσεις, μὴ πεισθῆς, μηδὲ ἀνάσχη, ἀλλ' εἰπὼν καὶ διδάξας ὅτι καὶ τὰ ἄλλα αὐτῷ τότε μᾶλλον ἐξευμαρισθήσεται, ὅταν τὴν σύναξιν ἐπιτελέσας καὶ κοινωνήσας εὐχῶν
20 καὶ εὐλογιῶν πατέρων ἀπολαύσας, οὕτω πρὸς ἐκεῖνα βαδίζει, καὶ τούτοις καὶ πλείοσι τούτων ἐτέροις λόγοις καταδήσας αὐτόν, οὕτως ἄγε πρὸς τὴν ἱερὰν ταύτην τράπεζαν, ἵνα διπλοῦν ἔχῃς τὸν μισθόν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς ἐκείνου παρουσίας.

25 Πάντως, ἂν τοσαύτη καὶ σπουδῆ καὶ προθυμίᾳ περὶ τὴν ἄγραν τῶν ραθυμοτέρων χρησώμεθα, ἐπιτευξόμεθα τῆς σωτηρίας. Κἂν γὰρ μυριάκις ὧσιν ὀλίγωροι καὶ ἀναίσχυντοι καὶ φονικοί, τὸ συνεχὲς ὑμῶν τῆς προαιρέσεως ἐρθηριάσαντες, ἀποστήσονται ποτε τῆς ραθυμίας. Οὐ γὰρ εἰσιν ἐκείνου τοῦ δικα-

ὄχι ἀπλῶς στὸ ἀποτέλεσμα τῶν πράξεων, ἀλλὰ στὴ διάθεση αὐτῶν ποὺ κοπιᾶζουν καὶ ἔτσι συνήθως ὀρίζει τις ἀμοιβές. Σᾶς παρακαλῶ λοιπόν, αὐτὸ ποὺ κάνουν οἱ μανιώδεις θεατὲς τῶν ἵπποδρομιῶν, νὰ τὸ κάμνετε καὶ σεῖς. Καὶ τί κάνουν αὐτοί; Ἀπὸ τὸ βράδυ συμφωνοῦν μεταξύ τους καὶ συναντιοῦνται ἀπὸ τὰ χαράματα στὰ σπίτια τους καὶ καθορίζουν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους ἄλλους τόπους, γιὰ νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλοι μαζί καὶ ν' ἀνεβοῦν μὲ περισσότερη εὐχαρίστηση στὸ σατανικὸ ἐκεῖνο θέαμα.

Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ κακὸ τῆς ψυχῆς τους καὶ συμπαρασύρουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἔτσι ἐσεῖς φροντίστε γιὰ τὴ δική σας ψυχὴ καὶ σῶστε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, καὶ ὅταν πρόκειται νὰ γίνῃ σὺνάξη πῆγαινε στὸ σπίτι τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ περίμενέ τον ἔξω στὴν ἐξώπορτα καὶ ὅταν βγεῖ κράτησέ τον. Καὶ ἂν ἀκόμη τὸν καλοῦν ἄπειρες ἀνάγκες, μὴν τὸν ἀφήσεις καὶ μὴν τοῦ ἐπιτρέψεις ν' ἀσχοληθεῖ μὲ κάτι ἀπὸ τὰ βιοτικά, προτοῦ τὸν ὀδηγήσεις στὴν ἐκκλησία καὶ τὸν πείσεις νὰ πάρῃ μέρος σὲ ὅλη τὴ σὺνάξη. Καὶ ἂν φιλονεικεῖ, καὶ ἂν ἔχει ἀντιρρήσεις, καὶ ἂν προβάλλει ἄπειρες προφάσεις, μὴν πεισθεῖς, μὴν ἀναβάλεις, ἀλλ' ἀφοῦ τοῦ πείς καὶ τὸν διδάξεις πῶς καὶ τὰ ἄλλα του πράγματα τότε θὰ γίνουν πιὸ εὐκόλα, ὅταν μεταβαίνει σ' αὐτά, ἀφοῦ πρῶτα παρακολουθήσει ὅλη τὴ σὺνάξη καὶ συμμετάσχει στὶς προσευχὲς καὶ δεχθεῖ τις εὐλογίαις τῶν πατέρων· καὶ ἀφοῦ τὸν δέσεις μ' αὐτὰ καὶ μὲ περισσότερα ἀκόμη ἄλλα λόγια, ἔτσι φέρε τον στὸ ἱερὸ αὐτὸ τραπέζι, γιὰ νὰ ἔχῃς διπλὸ μισθό, καὶ γιὰ τὴ δική σου καὶ γιὰ τὴ δική του παρουσία.

Ὅπωςδὴποτε, ἂν δείξουμε τόσο ἐνδιαφέρον καὶ τόση προθυμία γιὰ νὰ θηρεύσουμε τοὺς πιὸ ἀδιάφορους, θὰ ἐπιτύχουμε τὴ σωτηρία. Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἄπειρες φορὲς ἀδιάφοροι καὶ ἀναίσχυντοι καὶ αἰμοβόροι, ἀφοῦ ντραποῦν γιὰ τὴ δική σας ἀδιάκοπη καλὴ προσπάθεια, θ' ἀπομακρυνθοῦν κάποτε ἀπὸ

στοῦ τοῦ τὸν Θεὸν οὐκ εἰδότος οὐδὲ ἀνθρώπους αἰσχυνομένου χαλεπότεροι, κἄν μυριάκις ὥσιν ἀναίσθητοι· ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνον τὸν ὠμόν, τὸν ἄγριον, τὸν σιδηροῦν, τὸν ἀδάμαντα μιᾶς γυναικὸς χήρας προσεδρεῖα συνεχῆς ἐδυσώπησε. Ποίας οὖν ἂν εἴημεν συγγνώμης ἄξιοι, εἰ γυναικὸς χήρας δικαστὴν ὠμόν, καὶ μήτε τὸν Θεὸν φοβούμενον, μήτε ἀνθρώπους ἐντρεπόμενον, δυνηθείσης ἐπικάμψαι καὶ πείσαι δοῦναι τὴν χάριν, ἡμεῖς τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἀνεκτοτέρους ἐκείνου πολλῶ καὶ μετριωτέρους ἐκείνου, μὴ δυνηθῆμεν ἐφελκύσασθαι, ὑπὲρ τῶν οἰκείων ἀ-
10 τοὺς παρακαλοῦντες ἀγαθῶν;

Ταῦτα πολλάκις εἶπον καὶ λέγων οὐ παύσομαι, ἕως ἂν ἴδω τοὺς νοσοῦντας ὑγιαίνοντας. Καθ' ἐκάστην αὐτοὺς ἐπιζητῶ τὴν ἡμέραν, ἕως ἂν δυνηθῶ διὰ τῆς ὑμετέρας σπουδῆς αὐτοὺς εὐρεῖν. Δέομαι δὲ καὶ ὑμῶν, μετὰ τῆς αὐτῆς ὀδύνης, μεθ' ἧς
15 ταῦτα λέγω νῦν, μετὰ τοῦ αὐτοῦ πόνου τὴν ἔρευναν ποιεῖσθαι τῶν ραθυμοτέρων. Καὶ γὰρ οὐκ ἐμοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν Παῦλος ἐπέταξε τῶν οἰκείων φροντίζειν μελῶν. «Παρακαλεῖτε γάρ», φησὶν, «εἷς τὸν ἕνα ἐν τοῖς λόγοις τούτοις, καθῶς καὶ ποιεῖτε»· καὶ πάλιν· «οἰκοδομεῖτε ἀλλήλους». Καὶ γὰρ ὁ μισθὸς
20 μέγας τοῖς τῶν ἀδελφῶν κηδομένοις, καὶ τιμωρία μεγίστη τοῖς ἀμελοῦσι καὶ καταφρονοῦσι τῆς σωτηρίας αὐτῶν.

3. Ὅθεν σφόδρα θαρρῶ καὶ πεπίστευκα, ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ποιήσετε τὰ εἰρημένα· καὶ διὰ τοῦτο ἐνταῦθα ταύτην τὴν παραίνεσιν στήσας, ἐπὶ τὴν Παύλου τράπεζαν ὑμᾶς ἀγαγεῖν
25 πειράσομαι. «Παῦλος κλητὸς ἀπόστολος». Ταῦτα πολλάκις καὶ ὑμεῖς ἠκούσατε καὶ ἡμεῖς ἀνέγνωμεν· ἀλλ' οὐκ ἀναγινώσκειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιγώσκειν χρὴ τὰ λεγόμενα· ἐπεὶ κέρδος οὐδὲν

5. Βλ. Λουκᾶ 18,1-8.

6. Α' Θεσ. 5,11.

7. Α' Κορ. 1,1.

τὴν ἀδιαφορία τους. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀμέτρητες φορὲς ἀναίσθητοι, δὲν εἶναι χειρότεροι ἀπὸ τὸ δικαστὴ ἐκεῖνον ποῦ οὔτε τὸ Θεὸ γνόριζε οὔτε τοὺς ἀνθρώπους ντρεπόταν. Ἄλλ' ὅμως ἐκεῖνον τὸν αὐστηρό, τὸν ἄγριο, τὸν ἄκαμπτο, τὸ σκληρὸ τὸν ἔκαμε νὰ ντραπεῖ ἢ συνεχῆς πίεση μιᾶς χήρας γυναίκα⁵. Γιὰ ποιά λοιπὸν συγγνώμη θὰ μπορούσαμε νὰ εἴμαστε ἄξιοι, ὅταν μιὰ χήρα γυναίκα μπόρεσε νὰ λυγίσει ἓνα δικαστὴ αὐστηρό, ποῦ οὔτε τὸ Θεὸ φοβόταν οὔτε τοὺς ἀνθρώπους ὑπολόγιζε, καὶ νὰ τὸν πείσει νὰ τῆς δώσει χάρη, καὶ ἐμεῖς δὲν μπορούμε νὰ προσελκύσουμε τοὺς ἀδελφούς μας ποῦ εἶναι πολὺ πιὸ ἀνεκτοὶ καὶ μετριοπαθεῖς ἀπὸ ἐκεῖνον, τῆ στιγμῆ μάλιστα ποῦ τοὺς παρακαλοῦμε γιὰ τὰ δικά τους ἀγαθὰ;

Αὐτὰ πολλὰς φορὲς τὰ εἶπα καὶ δὲ θὰ σταματήσω νὰ τὰ λέγω, μέχρι ποῦ νὰ δῶ τοὺς ἀρρώστους νὰ γίνονται καλά. Κάθε μέρα τοὺς ἀναζητῶ, ὥσπου νὰ μπορέσω νὰ τοὺς βρῶ μὲ τῆ δική σας προσπάθεια. Παρακαλῶ ὅμως καὶ σᾶς, μὲ τὸν ἴδιο πόνο, μὲ τὸν ὁποῖο τώρα σᾶς λέγω αὐτὰ, μὲ τὸν ἴδιο κόπο νὰ ψάχνετε νὰ βρεῖτε τοὺς πιὸ ἀδιάφορους. Γιατὶ βέβαια ὄχι μόνο σὲ μένα, ἀλλὰ καὶ σὲ σᾶς πρόσταξε ὁ Παῦλος νὰ φροντίζετε γιὰ τὰ δικά σας μέλη. «Παρηγορεῖτε», λέγει, «ὁ ἓνας τὸν ἄλλο μὲ τὰ λόγια αὐτά, ὅπως ἄλλωστε κάμνετε»· καὶ πάλι, «οἰκοδομεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο»⁶. Γιατὶ καὶ ὁ μισθὸς εἶναι μεγάλος γι' αὐτοὺς ποῦ φροντίζουν γιὰ τοὺς ἀδελφούς τους καὶ ἡ τιμωρία πολὺ μεγάλη γι' αὐτοὺς ποῦ ἀδιαφοροῦν καὶ περιφρονοῦν τῆ σωτηρία τους.

3. Γι' αὐτὸ ἔχω μεγάλη πεποίθηση καὶ πιστεύω πὼς μὲ πολλὴ προθυμία θὰ κάμετε αὐτὰ ποῦ ἔχουν λεχθεῖ· καὶ γι' αὐτὸ, ἀφοῦ σταματήσω ἐδῶ αὐτὴ τὴν παραίνεση, θὰ προσπαθῆσω νὰ σᾶς ὀδηγήσω στὸ τραπέζι τοῦ Παύλου. «Παῦλος κλητὸς ἀπόστολος»⁷. Αὐτὰ πολλὰς φορὲς καὶ σεῖς τὰ ἀκούσατε καὶ μεῖς τὰ διαβάσαμε. Ὅμως δὲν πρέπει μόνο νὰ τὰ διαβάζουμε, ἀλλὰ καὶ νὰ καταλαβαίνουμε τὰ λεγόμενα, γιατί ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσι δὲ θὰ

ἡμῖν ἔσται τῆς ἀναγνώσεως. Καὶ γὰρ θησαυρὸς ἄνωθεν πατούμενος οὐκ ἐνδείκνυνται τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ χρὴ διορύξαι πρῶτον αὐτὸν καὶ καταβῆναι κάτω, καὶ οὕτως ἅπασαν τὴν εὐπορίαν εὐρεῖν· οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν Γραφῶν· οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀνάγνωσις
 5 δεῖξαι τὸν τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν θησαυρόν, ἂν μὴ διερευνησῆς τὸ βάθος. Εἰ ἤρκει ἀνάγνωσις, οὐκ ἂν εἶπεν ὁ Φίλιππος τῷ εὐνούχῳ, «ἀρά γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις;». Εἰ ἤρκει ἡ ἀνάγνωσις, οὐκ ἂν εἶπεν ὁ Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις, «ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς»· ὁ δὲ ἐρευνῶν οὐ μέχρι τῆς ἐπιφανείας ἴσταται,
 10 ἀλλὰ πρὸς τὸ βάθος αὐτὸ καταβαίνει.

Καὶ γὰρ πολὺ πέλαγος νοημάτων ἐν τοῖς προοιμίοις ὄρῳ. Ἐν μὲν γὰρ ταῖς βιωτικαῖς ἐπιστολαῖς αἱ προσρήσεις ἀπλῶς γίνονται, θεραπείαν ἐμφαίνουσαι μόνον· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πολλῆς σοφίας γέμει τὸ προοίμιον. Οὐ γὰρ Παῦλός ἐστιν ὁ
 15 φθεγγόμενος, ἀλλ' ὁ κινῶν τὴν ἐκείνου ψυχὴν Χριστὸς. «Παῦλος κλητός». Τὸ «Παῦλος» τοῦτο, ὄνομα μὲν ἐστὶν ἓν, καὶ ψιλὸν ὄνομα· τσοῦτον δὲ ἔχει νοημάτων θησαυρὸν ἀποκείμενον, ὅσον διὰ τῆς πείρας ἔγνωτε. Εἰ γὰρ δὴ μέμνησθε, ἴστε ὅτι τρεῖς ἡμέρας ὀλοκλήρους ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τούτου διελέχθη μόνον,
 20 τὰς αἰτίας λέγων, δι' ἃς πρὸ τούτου Σαῦλος καλούμενος, μετὰ ταῦτα ἐκλήθη Παῦλος, καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εὐθέως μεταστὰς πρὸς τὴν πίστιν, ἐδέξατο τὴν προσηγορίαν, ἀλλὰ μέχρι πολλοῦ διέμεινεν ἔχων τὸ ὄνομα, ὅπερ ἐξαρχῆς ἔθεντο οἱ γονεῖς· καὶ πολλὴν ἀπὸ τούτου τοῦ Θεοῦ σοφίαν καὶ κηδεμονίαν ἀνεδείκνυ-
 25 μεν, καὶ περὶ ἡμᾶς καὶ περὶ τοὺς ἀγίους ἐκείνους γεγενημένην.

Εἰ γὰρ ἄνθρωποι τοῖς αὐτῶν παιδίοις οὐχ ἀπλῶς ἐπιτιθέασιν τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ πατρός, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ πάππου, τὸ δὲ ἀφ' ἐτέρων προγόνων καλοῦντες, πολλῶ μᾶλλον

8. Πράξ. 8,30.

9. Ἰω. 5,39.

ἔχουμε κανένα κέρδος. Ἀφοῦ καὶ ἓνας θησαυρὸς ὅταν πατιέται ἀπὸ πάνω δὲ φανεράνει τὴν ἄξία του, ἀλλὰ πρέπει πρῶτα νὰ σκάψουμε καὶ νὰ κατεβοῦμε κάτω, καὶ ἔτσι νὰ βροῦμε ὄλο τὸν πλοῦτο του. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὶς Γραφές· δὲ φθάνει μόνο ἢ ἀνάγνωση γιὰ νὰ δείξει τὸ θησαυρὸ τῶν κρυμμένων ἀγαθῶν, ἂν δὲν ἐξετάσεις καλὰ τὸ βάθος. Ἐάν ἦταν ἀρκετὴ ἢ ἀνάγνωση, δὲ θὰ ἔλεγε ὁ Φίλιππος στὸν εὐνοῦχο, «ἄραγε καταλαβαίνεις αὐτὰ πὺ διαβάζεις;»⁸. Ἐάν ἔφθανε ἢ ἀνάγνωση, δὲ θὰ ἔλεγε ὁ Χριστὸς στοὺς Ἰουδαίους, «ἐρευνᾶτε τὶς Γραφές»⁹. Καὶ αὐτὸς πὺ ἐρευνᾶει δὲ σταματᾶει στὴν ἐπιφάνεια, ἀλλὰ κατεβαίνει σ' αὐτὸ τὸ βάθος.

Πραγματικὰ βλέπω μεγάλο πέλαγος νοημάτων στὰ προοίμια. Γιατὶ στὶς καθημερινές ἐπιστολές οἱ προσφωνήσεις εἶναι ἀπλές καὶ δείχνουν μόνο φιλοφρόνηση· ἐδῶ ὅμως δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τὸ προοίμιο εἶναι γεμάτο ἀπὸ πολλὴ σοφία. Γιατὶ δὲν εἶναι ὁ Παῦλος αὐτὸς πὺ μιλάει, ἀλλ' ὁ Χριστὸς πὺ κινεῖ τὴ δική του ψυχὴ. «Παῦλος κλητὸς». Αὐτὸ τὸ «Παῦλος» εἶναι βέβαια ἓνα ὄνομα καὶ μάλιστα ἀπλὸ ὄνομα· ἔχει ὅμως κρυμμένο τόσο μεγάλο θησαυρὸ νοημάτων, ὅσο γνωρίσατε ἀπὸ τὴν ἐξέτασή του τὶς προηγούμενες ἡμέρες. Γιατὶ, ἂν θυμᾶστε βέβαια, γνωρίζετε ὅτι τρεῖς ὀλόκληρες ἡμέρες μίλησα μόνο γιὰ τὸ ὄνομα αὐτό, ἀναφέροντας τὶς αἰτίες γιὰ τὶς ὁποῖες, ἐνῶ πρῶτα ὀνομαζόταν Σαῦλος, ὕστερα ὀνομάσθηκε Παῦλος, καὶ γιὰ ποιὸ λόγὸ δὲν ἔλαβε τὴν ὀνομασία ἀμέσως μόλις προσχώρησε στὴν πίστη, ἀλλὰ γιὰ πολὺ διατήρησε τὸ ὄνομα, πὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἔδωσαν οἱ γονεῖς του· καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ φανερώσαμε τὴ μεγάλη σοφία καὶ φροντίδα τοῦ Θεοῦ, πὺ δείχθηκε καὶ σ' ἐμᾶς καὶ σ' ἐκείνους τοὺς ἀγίους.

Γιατὶ, ἂν οἱ ἄνθρωποι δὲ δίνουν τυχαῖα τὰ ὀνόματα στὰ παιδιά τους, ἀλλὰ τὸ ἓνα τὸ ὀνομάζουν ἀπὸ τὸν πατέρα τους, τὸ ἄλλο ἀπὸ τὸν παπποῦ τους καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ ἄλλους προγόνους,

ὁ Θεὸς τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ ἄνευ λόγου τὰς προσηγορίας ἐπέθηκεν, ἀλλὰ μετὰ πλείονος σοφίας. ἄνθρωποι μὲν γὰρ εἰς τε τιμὴν τῶν ἀπελθόντων, εἰς τε ἑαυτοῦ παραμυθίαν πολλάκις τοῖς τῶν τετελευτηκότων ὀνόμασι τῶν ἑαυτοὺς υἱοὺς καλοῦσι, παραμυθίαν τινὰ τῆς τῶν κατοικομένων τελευτῆς διὰ τῆς τῶν παιδίων προσηγορίας ἐπινοοῦντες· ὁ Θεὸς ἀρετῆς ὑπόμνησιν καὶ διδασκαλίαν, ὥσπερ ἐν στιχαλκῇ, τῇ προσηγορίᾳ τῶν ἀγίων ἐναποτίθεται.

Τὸν γοῦν Πέτρον ἀπὸ τῆς ἀρετῆς οὕτως ἐκάλεσε, ἵνα ἀπόδειξιν τῆς περὶ τὴν πίστιν στερρότητος ἐναποτιθέμενος ἐπὶ τοῦ τῶ ὀνόματι, ἵνα ἔχη διδάσκαλον διηνεκῆ, τὴν προσηγορίαν τῆς τοιαύτης στερρότητος. Τοῦτο καὶ τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Ἰακώβον ἐκάλεσεν, ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ κῆρυγμα μεγαλοφωνίᾳ· ἄλλ' ἵνα μὴ πάλιν τὰ αὐτὰ λέγων διενοχλῶ, ταῦτα ἀφείξω, ἐκεῖ 15 ἐρῶ, ὅτι καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ λεγόμενα τὰ ὀνόματα τῶν ἀγίων καὶ τοῖς φιλοθέοις εἰσὶν αἰδέσιμα καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι φοβερά. Τὸν γοῦν Ὀνήσιμον δραπέτην καὶ κλέπτην γενόμενον καὶ τῶν δεσποτικῶν ὑφελόμενόν τι χρημάτων ὑποδεξάμενος ὁ Παῦλος καὶ μεταβαλὼν, καὶ οὕτω πρὸς τὴν ἱερὰν χειραγωγῆσας μυστηριώδη 20 γωνίαν· εἶτα μέλλων ἀποδιδόναι τῷ δεσπότη πάλιν, τοῦτο πρὸς αὐτὸν ἔγραφε· «διὸ πολλὴν ἐν Χριστῷ παρρησίαν ἔχων ἐπιτάσσει σοι τὸ ἀνῆκον διὰ τὴν ἀγάπην, μᾶλλον παρακαλῶ, τοιοῦτον ὡς Παῦλος πρεσβύτερος, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

25 Ὅρας ὅτι τρία ἐπέθηκε, τὰ δεσμὰ τὰ διὰ τὸν Χριστόν, τὴν πολιτείαν τὴν ἀπὸ τῆς ἡλικίας, τὴν αἰδῶ τὴν ἀπὸ τῆς προσηγορίας; Ἐπειδὴ γὰρ εἰς ἣν ὁ παρακαλῶν, τριπλοῦν ἐφιλονεκῆσεν ποιῆσαι τὸν ὑπὲρ Ὀνησίμου δεόμενον, τὸν δεσμώτην, τὸ

10. Βλ. Ματθ. 16,18.

11. Βλ. Μάρκ. 3,17.

12. Φιλήμ. 8-9.

πολύ περισσότερο ὁ Θεὸς δὲν ἔδωσε τυχαῖα καὶ χωρὶς κάποιο λόγο τὰ ὀνόματα στοὺς δούλους του, ἀλλὰ μὲ περισσότερη σοφία. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι καλοῦν τὰ παιδιά τους μὲ τὰ ὀνόματα τῶν πεθαμένων καὶ γιὰ νὰ τιμῆσουν τοὺς νεκροὺς καὶ γιὰ νὰ παρηγορηθοῦν πολλές φορές οἱ ἴδιοι, βρίσκοντας κάποια παρηγοριὰ γιὰ τὸ θάνατο αὐτῶν ποὺ ἔχουν φύγει ἀπὸ τὴ ζωὴ μὲ τὴν ὀνομασία τῶν παιδιῶν τους, ὁ Θεὸς ὅμως μὲ τὴν ὀνομασία τῶν ἁγίων χαράσσει, σὰν σὲ χάλκινη στήλη, ὑπόμνηση καὶ διδασκαλία τῆς ἀρετῆς.

Τὸν Πέτρο λοιπὸν τὸν ὀνόμασε ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀρετὴ του, τοποθετώντας στὸ ὄνομά του τὴν ἀπόδειξη γιὰ τὴ σταθερότητά του στὴν πίστη, γιὰ νὰ ἔχει τὴν ὀνομασία του παντοτινὸ δάσκαλο αὐτῆς τῆς σταθερότητας»¹⁰. Τὸ ἴδιο ὀνόμασε καὶ τὸν Ἰωάννη καὶ τὸν Ἰάκωβο ἀπὸ τὴ βροντερῆ τους φωνὴ κατὰ τὸ κήρυγμα¹¹. Ἀλλά, γιὰ νὰ μὴν ἐνοχλῶ συνέχεια λέγοντας πάλι τὰ ἴδια, ἀφήνοντας αὐτὰ θὰ πῶ τοῦτο, ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν ἁγίων λεγόμενα καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ προκαλοῦν σεβασμὸ στοὺς εὐσεβεῖς καὶ φόβο στοὺς ἁμαρτωλοὺς. Τὸν Ὀνήσιμο λοιπὸν, ποὺ ἔγινε δραπέτης καὶ κλέφτης καὶ οἰκειοποιήθηκε ἕνας μέρος ἀπὸ τὰ χρήματα τοῦ κυρίου του, τὸν δέχθηκε ὁ Παῦλος, τὸν ἄλλαξε καὶ ἔτσι τὸν ὀδήγησε στὴν ἱερὴ μυσταγωγία· στὴ συνέχεια, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ τὸν ξαναδώσει πάλι στὸν κύριό του, ἔγραφε σ' αὐτὸν τὰ ἐξῆς: «γι' αὐτὸ, παρ' ὅλη τὴν ἐξουσία ποὺ ἔχω ἀπὸ τὸ Χριστὸ νὰ σὲ προστάζω τί πρέπει νὰ κάνεις, προτιμῶ ὅμως στὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης νὰ σὲ παρακαλέσω, ἐγὼ ὁ Παῦλος, μὲ τὰ προχωρημένα μου χρόνια, τώρα μάλιστα καὶ φυλακισμένος γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ»¹².

Βλέπεις ὅτι ἀνέφερε τρία πράγματα, τὰ δεσμὰ γιὰ τὸ Χριστό, τὴ διαγωγή ἀπὸ τὴν ἡλικία του, τὸ σεβασμὸ ἀπὸ τὸ ὄνομά του; Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦταν ἕνας αὐτὸς ποὺ παρακαλοῦσε, ἀγωνίσθηκε νὰ κάμει τριπλὸν αὐτὸν ποὺ γιὰ τὸν Ὀνήσιμο παρακα-

πρεσβύτην, τὸν Παῦλον. Ὅραξ ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα αἰδέσι-
μα τοῖς πιστοῖς ἐστὶ καὶ φιλόθεα; Εἰ γὰρ παιδίου φι-
λουμένου προσηγορία ὀνομασθεῖσα πολλάκις καὶ μὴ βουλόμε-
νον τὸν πατέρα ἔπεισε δοῦναι τὴν χάριν διὰ τὸ πρὸς τὸ ὄνομα
5 φίλτρον, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἀγίων συμβαίνειν τοῦτο εἰκὸς
ἦν.

Ὅτι δὲ καὶ τοῖς ἀμαρτάνουσι φοβερὰ ἦν, καθάπερ παι-
δίοις ραθυμοῦσι τὰ τῶν διδασκάλων ὀνόματα, ἄκουσον πῶς
Γαλάταις ἐπιστέλλων αὐτὸ τοῦτο ἠνίξατο. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς ἀσθέ-
10 νειαν ἀπέκλιναν ἰουδαϊκὴν καὶ περὶ τὴν πίστιν αὐτὴν ἐκινδύνευ-
ον, βουλόμενος αὐτοὺς ἀναστῆσαι καὶ πεῖσαι μηδὲν ἰουδαϊκὸν
ἐπεισάγειν τῇ τοῦ εὐαγγελίου διδασκαλίᾳ, οὕτως ἔγραφεν· «ἰδὲ
ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐ-
δὲν ὠφελήσει». Εἶπες, «ἐγὼ»· τίνος ἔνεκεν προστιθεὶς τὸ ὄνο-
15 μα; τὸ γάρ, «ἐγὼ», οὐκ ἦν ἰκανὸν δηλῶσαι τὸν γράφον-
τα; Ἄλλ' ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ ὀνόματος παρενθήκη
ἰκανὴ τῶν ἀκουόντων καθάψασθαι, διὰ τοῦτο προστίθησι τὴν
προσηγορίαν, εἰς ὑπόμνησιν αὐτοὺς ἄγων τοῦ διδασκάλου.

Καὶ ἡμεῖς δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο πάσχομεν· ὅταν γὰρ ἀναμνη-
20 σθῶμεν τῶν ἀγίων, κἂν ἐν ραθυμίᾳ ὤμεν, διανιστάμεθα, κἂν ἐν
καταφρονήσει, φοβούμεθα. Παῦλον γοῦν τὸν ἀπόστολον ὅταν
ἀκούσω ἐγὼ, ἐννοῶ τὸν ἐν θλίψεσι, τὸν ἐν στενοχωρίαις, τὸν ἐν
πληγαῖς, τὸν ἐν φυλακαῖς, τὸν ἐν τῷ βυθῷ νυχθήμερον γενόμε-
νον, τὸν εἰς τρίτον ἀρπαγέντα οὐρανόν, τὸν ἐν τῷ παραδείσῳ
25 τὰ ἄρρητα ῥήματα ἀκούσαντα, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὸν νυμ-
φαγωγὸν τοῦ Χριστοῦ, τὸν εὐξάμενον ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ
Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν. Καὶ καθάπερ σειρὰ τις χρυσῆ, τῶν

λουσε, δηλαδή πώς ήταν ο φυλακισμένος, ο προχωρημένος στα χρόνια, ο Παῦλος. Βλέπεις ότι και τὰ ἴδια τὰ ὀνόματα εἶναι σεβαστὰ στοὺς πιστοὺς καὶ ἀγαπητὰ στὸ Θεό; Γιατί, ἂν ἡ ὀνομασία ἐνὸς ἀγαπημένου παιδιοῦ ἀναφερόμενη πολλές φορές ἐπεισε τὸν πατέρα καὶ χωρὶς τῆ θέλησῆ του νὰ δώσει τῆ χάρη ἀπὸ τῆ μεγάλη ἀγάπη του πρὸς τὸ ὄνομα, φυσικὸ ἦταν νὰ συμβαίνει αὐτὸ πολὺ περισσότερο στοὺς ἀγίους.

Ὅτι ὁμως προκαλοῦσαν φόβο καὶ στοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὅπως ἀκριβῶς τὰ ὀνόματα τῶν διδασκάλων στοὺς ἀδιάφορους μαθητές, ἄκουσε πῶς τὸ ὑπονόησε αὐτὸ γράφοντας στοὺς Γαλάτες. Ἐπειδὴ δηλαδή παρέκλιναν σὲ ἰουδαϊκὴ ἀσθένεια καὶ κινδύνευαν γιὰ τὴν ἴδια τὴν πίστη τους, θέλοντας νὰ τοὺς προτρέψει καὶ νὰ τοὺς πείσει νὰ μὴν παρεμβάλλουν τίποτε τὸ ἰουδαϊκὸ στὴ διδασκαλία τοῦ εὐαγγελίου, ἔγραφε τὸ ἐξῆς: «ἀκούστε με, ἐγὼ ὁ Παῦλος σᾶς λέγω, πῶς, ἂν περιτέμνεστε, ὁ Χριστὸς δὲ θὰ σᾶς ὠφελήσει καθόλου»¹³. Εἶπες, «ἐγὼ». Γιὰ ποιὸ λόγο πρόσθεσες τὸ ὄνομα; Δηλαδή, τὸ «ἐγὼ» δὲν ἀρκοῦσε γιὰ νὰ δηλώσει αὐτὸν ποὺ ἔγραφε; Ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι καὶ ἡ ἴδια ἡ προσθήκη τοῦ ὀνόματος εἶναι ἱκανὴ νὰ συγκινήσει τοὺς ἀκροατές, γι' αὐτὸ προσθέτει τὸ ὄνομα, ὑπενθυμίζοντας σ' αὐτοὺς τὸ δάσκαλο.

Ἀλλὰ καὶ μεῖς τὸ ἴδιο παθαίνουμε. Γιατί, ὅταν θυμηθοῦμε τοὺς ἀγίους, καὶ ἂν ἀκόμη βρισκόμαστε σὲ ἀδιαφορία, διεγυρόμαστε, καὶ ἂν σὲ περιφρόνηση, φοβούμαστε. Ὅταν λοιπὸν ἐγὼ ἀκούσω «Παῦλος, ὁ ἀπόστολος», θυμᾶμαι αὐτὸν ποὺ ἔζησε μὲ θλίψεις, μὲ στενοχώριες, μὲ μαστιγώσεις, μὲ φυλακίσεις, αὐτὸν ποὺ παρασυρόταν ἓνα ἡμερόνυχτο στὸ πέλαγος, αὐτὸν ποὺ μεταφέρθηκε ξαφνικὰ στὸν τρίτο οὐρανὸ καὶ ἄκουσε στὸν παράδεισο τὰ ἀνέκφραστα λόγια, τὸ ἐκλεκτὸ ὄργανο, τὸν παράνυμφο τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸν ποὺ εὐχῆθηκε νὰ χωριζόταν ἀπὸ τὸ Χριστὸ γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν του. Καὶ σὰν κάποια

κατορθωμάτων ὁ ὄρμαθὸς μετὰ τῆς τοῦ ὀνόματος μνήμης τοῖς μετὰ ἀκριβείας προσέχουσιν ἐπεισέρχεται· καὶ οὐ μικρὸν ἡμῖν ἀπὸ τούτου γίνεται κέρδος.

4. Ἐνῆν καὶ πλείονα τούτων εἰς τὴν προσηγορίαν εἶπειν· ἀλλ',
5 ἵνα καὶ τῆς δευτέρας ἀψώμεθα λέξεως, ἐνταῦθα τὴν περὶ τοῦ ὀνόματος στήσας θεωρίαν, ἐπ. ἐκείνην βαδιοῦμεν λοιπόν.
"Ὡσπερ γὰρ τὸ «Παῦλος» ὄνομα πολλὴν παρέσχεν ἡμῖν εὐπορίαν, οὕτω καὶ τὸ «κλητός», εἰ βουλευθῆμεν αὐτὸ καταμαθεῖν μετὰ τῆς προσηκούσης σπουδῆς, τῆς ἴσης ἢ καὶ πλείονος
10 ἐμπλήσειε θεωρίας ἡμᾶς. Καὶ καθάπερ ἀπὸ κόσμου ἢ διαδήματος βασιλικοῦ λίθον ἕνα τις ἐξελών, καὶ οἰκίας λαμπρὰς καὶ πολυτελεῖς ἀγροὺς καὶ οἰκετῶν ἀγέλας καὶ ἕτερα πολλῶν πλείονα τούτων πρίασθαι δύναται ἄν, τὸν μαργαρίτην ἀποδόμενος ἐκεῖνον, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν θείων ρημάτων, ἂν μιᾶς ρήσεως ἐν-
15 νοιαν ἀναπτύξαι θελήσης, πολλὴν σοι παρέξει πνευματικῆς εὐπορίας ὑπόθεσιν, οὐκ οἰκίας, οὐδὲ ἀνδράποδα, οὐδὲ πλέθρα γῆς κομίζουσα, ἀλλὰ θεοσεβείας καὶ φιλοσοφίας ἀφορμὰς ἐνιεῖσα ταῖς τῶν προσεχόντων ψυχαῖς.

Σκόπει οὖν αὐτὸ τοῦτο τὸ «κλητός», εἰς ὄσσην ἡμᾶς χειρα-
20 γωγεῖ πραγμάτων ἱστορίαν πνευματικῶν. Δεῖ δὲ πρότερον μαθεῖν, τί ποτέ ἐστίν αὐτὸ τὸ «κλητός»· καὶ δεῦτερον ἐξετάσαι, τίνος ἕνεκεν Κορινθίοις ἐπιστέλλων μόνον καὶ Ρωμαίοις οὕτως ἔγραψεν, ἄλλω δὲ οὐδενί. Οὐ γὰρ ἀπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ τοῦτο ποιεῖ. Εἰ γὰρ ἡμεῖς τῶν ἐπιστολῶν τὰς προρρήσεις οὐχ ἀπλῶς ποιού-
25 μεθα, ἀλλ' ὑποδεεστέροις μὲν ἐπιστέλλοντες, ὁ δεῖνα τῷ δεῖνι, γράφομεν, ὅταν δὲ ὁμοτίμοις, καὶ δεσπότην ἐν τῇ προρρήσει καλοῦμεν τὸν δεχόμενον τὴν ἐπιστολήν· ὅταν δὲ πολὺ τὴν ἀξίαν ὑπερέχωσι τὴν ἡμετέραν, καὶ ἕτερα πλείονα προστίθεμεν ὀνό-

χρυσή αλυσίδα ἔρχεται στὸ νοῦ ἐκείνων ποὺ ἐξετάζουν μὲ προσοχὴ τὸ πλῆθος τῶν κατορθωμάτων μαζί μὲ τὴν ἀνάμνηση τοῦ ὀνόματος· καὶ δὲν εἶναι μικρὸ τὸ κέρδος μας ἀπ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

4. Ἦταν δυνατὸ καὶ περισσότερα ἀκόμη νὰ ποῦμε γιὰ τὸ ὄνομα. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀσχοληθοῦμε καὶ μὲ τὴ δεύτερη λέξη, σταματώντας ἐδῶ τὴν ἐξέταση γιὰ τὸ ὄνομα, θὰ προχωρήσουμε στὴ συνέχεια σ' ἐκείνη τὴ λέξη. Γιατί, ὅπως τὸ ὄνομα «Παῦλος» μᾶς ἔδωσε ἄφθονο τὸν πλοῦτο, ἔτσι καὶ τὸ «κλητός», ἂν θελήσουμε νὰ τὸ γνωρίσουμε καλὰ μὲ τὸ ἀνάλογο ἐνδιαφέρον, θὰ μᾶς γεμίσει μὲ τὴν ἴδια ἢ καὶ περισσότερη διδασκαλία. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ ἓνα κόσμημα ἢ ἀπὸ βασιλικὸ στέμμα ἀφαιρώντας κανεὶς μία πολύτιμη πέτρα, θὰ μπορούσε ν' ἀγοράσει καὶ σπίτια λαμπρὰ καὶ ἀκριβὰ χωράφια καὶ πολλοὺς ὑπηρέτες καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα ἀπ' αὐτά, ἂν πουλοῦσε τὸ μαργαριτάρι ἐκεῖνο, ἔτσι λοιπὸν καὶ στὰ θεῖα λόγια, ἂν θελήσεις ν' ἀναπτύξεις τὴν ἐννοια μιᾶς λέξης, θὰ σοῦ δώσει ἀφορμὴ γιὰ ἄφθονο πνευματικὸ πλοῦτο, προσφέροντας ὄχι σπίτια, οὔτε δούλους, οὔτε ἐκτάσεις γῆς, ἀλλὰ ρίχνοντας μέσα στὶς ψυχὲς ἐκείνων ποὺ προσέχουν ἀφορμὲς γιὰ εὐσέβεια καὶ σωφροσύνη.

Σκέψου λοιπὸν σὲ πόσο μεγάλη διήγηση πνευματικῶν πραγμάτων μᾶς ὀδηγεῖ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ «κλητός». Πρέπει ὅμως πρῶτα νὰ μάθουμε τί τέλος πάντων σημαίνει αὐτὸ τὸ «κλητός», καὶ ὕστερα νὰ ἐξετάσουμε γιὰ ποιό λόγο ἔγραψε ἔτσι μόνο στὶς ἐπιστολὲς τοῦ πρὸς τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς Ρωμαίους, καὶ σὲ κανέναν ἄλλο. Γιατί δὲν τὸ κάνει αὐτὸ τυχαῖα, οὔτε στὰ χαμένα. Γιατί, ἂν ἐμεῖς δὲν κάνουμε τυχαῖα τὶς προσφωνήσεις τῶν ἐπιστολῶν, ἀλλ' ὅταν στέλνουμε σὲ κατώτερους γράφουμε, ὁ τάδε στὸν τάδε, ὅταν σὲ ἰσότιμους, καὶ κύριο ὀνομάζουμε στὴν προσφώνηση τὸν παραλήπτη τῆς ἐπιστολῆς· καὶ ὅταν ξεπερνοῦν κατὰ πολὺ τὴ δική μας ἀξία, προσθέτουμε καὶ ἄλλα περισσότε-

ματα, μείζοντα ἔχοντα τὴν θεραπείαν· εἰ οὖν ἡμεῖς τοσαύτη προ-
νοία κεχρήμεθα, καὶ οὐχ ἐνὶ τρόπῳ πᾶσι γράφομεν, ἀλλὰ τῇ
διαφορᾷ τῶν δεχομένων προσώπων καταλλήλους ποιούμεθα
τὰς προσηγορίας, πολλῶ μᾶλλον ὁ Παῦλος, οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ
5 εἰκῆ τούτοις μὲν οὕτως, ἐκείνοις δὲ ἑτέρως ἐπέστελλεν, ἀλλὰ
μετὰ τινος σοφίας πνευματικῆς.

Ἵτι μὲν οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἐπιστέλλων, κλητὸν ἑαυτὸν
ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς ἐπιστολῆς ἐκάλεσεν, ἕξεστιν ἡμῖν αὐτὰς
τῶν ἐπιστολῶν τὰς ἀρχὰς ἐπελθοῦσι τοῦτο μαθεῖν. Τίνος δὲ
10 ἕνεκεν τοῦτο ἐποίει, ἡμέτερον ἂν εἶη λοιπὸν εἰπεῖν, ἐπειδὴν δεί-
ξωμεν πρότερον τί ἐστὶν ὁ «κλητός», καὶ τί διὰ τῆς ρῆσεως
ἡμᾶς διδάξαι ὁ Παῦλος ἠθέλησε ταύτης. Τί ποτ' οὖν ἡμᾶς βού-
λεται διδάξαι διὰ τοῦ «κλητὸν» ἑαυτὸν καλέσαι; Ἵτι οὐκ αὐτὸς
τῷ Δεσπότη προσῆλθε πρῶτος, ἀλλὰ κληθεὶς ὑπήκουσεν· οὐκ
15 αὐτὸς ἐζήτησε καὶ εὔρεν, ἀλλ' εὐρέθη πλανώμενος· οὐκ αὐτὸς
πρὸς τὸ φῶς ἀνέβλεψε πρῶτος, ἀλλὰ τὸ φῶς τὰς οἰκείας ἀκτι-
νας πρὸς τὰς ὄψεις ἀφῆκε τὰς ἐκείνου, καὶ τοὺς ἔξω πηρώσας
ὀφθαλμούς, οὕτω τοὺς ἔνδοθεν ἠνοιξε. Βουλόμενος οὖν ἡμᾶς
παιδεῦσαι ὅτι τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ πάντων οὐδὲν ἑαυτῷ
20 λογίζεται, ἀλλὰ τῷ κεκληκότι Θεῷ, «κλητὸν» ἑαυτὸν καλεῖ. Ὁ
γὰρ τὰς πύλας μοι τοῦ σκάμματος ἀνοίξας, φησί, καὶ τὸ στάδιον,
οὗτος καὶ τῶν στεφάνων αἴτιος γίνεται· ὁ τὴν ἀρχὴν παρασχὼν
καὶ τὴν ρίζαν καταβαλλόμενος, οὗτος καὶ τῶν βλαστησάντων
μοι μετὰ ταῦτα καρπῶν παρέσχε μοι τὰς ἀφορμάς.

25 Διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν εἰπὼν, «πλείονα πάντων
ἐκοπίασα», ἐπήγαγεν, «οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις ἡ σὺν ἐμοί».
Τὸ οὖν «κλητός» ὄνομα οὐδενός ἐστὶν ἔνδειξις ἑτέρου, ἢ τὸ
μηδὲν οἰκεῖον νομίζειν εἶναι Παῦλον τῶν οἰκείων κατορθωμά-

ρα ὀνόματα, πού περιέχουν μεγαλύτερη φιλοφροσύνη· ἂν λοιπὸν ἐμεῖς λαμβάνουμε τόσο μεγάλη πρόνοια καὶ δὲ γράφουμε σὲ ὄλους μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τῶν παραληπτῶν κάνουμε καὶ τὶς προσφωνήσεις, πολὺ περισσότερο ὁ Παῦλος, οὔτε τυχαῖα, οὔτε στὰ χαμένα σ' αὐτοὺς ἔγραφε ἔτσι καὶ σ' ἐκείνους διαφορετικά, ἀλλὰ μὲ κάποια σοφία πνευματική.

Ὅτι βέβαια σὲ κανέναν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὅταν ἔγραφε δὲν ὀνόμασε τὸν ἑαυτό του κλητὸ στὸ προοίμιο, εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ μάθουμε ἂν ἐξετάσουμε τὶς ἴδιες τὶς εἰσαγωγὲς τῶν ἐπιστολῶν. Γιὰ ποιὸν ὅμως λόγο τὸ ἔκανε αὐτό, ἀπομένει σὲ μᾶς νὰ τὸ ποῦμε στὴ συνέχεια, ἀφοῦ προηγουμένως δείξουμε τί σημαίνει ὁ «κλητὸς» καὶ τί θέλησε μὲ τὴ λέξη αὐτὴ νὰ μᾶς διδάξει ὁ Παῦλος. Τί λοιπὸν θέλει νὰ μᾶς διδάξει μὲ τὸ νὰ ὀνομάσει τὸν ἑαυτό το «κλητὸς»; Ὅτι δὲν προσῆλθε αὐτὸς πρῶτος στὸν Κύριο, ἀλλὰ ὑπάκουσε ὅταν κλήθηκε· ὅτι αὐτὸς δὲ ζήτησε καὶ βρῆκε, ἀλλὰ βρέθηκε καθὼς περιπλανιόταν· ὅτι δὲν κοίταξε αὐτὸς πρῶτος πρὸς τὸ φῶς, ἀλλὰ τὸ φῶς ἔρριξε τὶς ἀκτίνες του στὰ δικά του μάτια καὶ τυφλῶνοντας τὰ ἐξωτερικά του μάτια ἄνοιξε ἔτσι τὰ ἐσωτερικά του. Θέλοντας λοιπὸν νὰ μᾶς διδάξει πῶς ἀπ' ὅλα τὰ κατορθώματά του δὲ θεωρεῖ κανένα δικό του, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ πού τὸν κάλεσε, ὀνομάζει τὸν ἑαυτό το κλητὸ. Αὐτὸς λοιπὸν πού μοῦ ἄνοιξε τὶς πόρτες τοῦ στίβου, λέγει, καὶ τὸ στάδιο, αὐτὸς γίνεται αἴτιος καὶ γιὰ τὰ στεφάνια· αὐτὸς πού μοῦ ἔδωσε τὴν ἀρχὴ καὶ φύτεψε τὴ ρίζα, αὐτὸς μοῦ ἔδωσε καὶ τὶς ἀφορμὲς γιὰ τοὺς καρπούς πού βλάστησα ἀργότερα.

Γι' αὐτὸ καὶ ἄλλοῦ πάλι ἀφοῦ εἶπε, «περισσότερο ἀπ' ὄλους κόπιασα», πρόσθεσε, «ὄχι βέβαια ἐγώ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ πού εἶναι μαζί μου»¹⁴. Τὸ ὄνομα λοιπὸν «κλητὸς» δὲν ἀποδεικνύει τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ὅτι θεωρεῖ ὁ Παῦλος πῶς ἀπὸ τὰ κατορθώματά του δὲν εἶναι κανένα δικό του, ἀλλ' ὅλα τὰ

των, ἀλλὰ πάντα ἀνατιθέναι τῷ Δεσπότη Θεῷ. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς μαθητὰς ἐδίδασκε λέγων, «οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς»· καὶ ὁ ἀπόστολος τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς αἰνίττεται λέγων· «τότε δὲ ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην»· νῦν γάρ, φησὶν, οὐκ ἐγὼ πρῶτος ἐπέγνων, ἀλλ' αὐτὸς ἐπεγνώσθην πρῶτος. Διώκοντα γὰρ αὐτὸν καὶ πορθοῦντα τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Χριστὸς ἐκάλεσε, λέγων· «Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;». Διὰ τοῦτο «κλητὸν» ἑαυτὸν καλεῖ.

10 Τίνος ἕνεκεν Κορινθίοις οὕτως ἐπέστειλλεν; Ἡ Κόρινθος αὕτη τῆς Ἀχαΐας μητρόπολις ἐστὶ καὶ πνευματικοῖς ἐκόμα χαρίσμασι· καὶ μάλα εἰκότως· τῆς γὰρ Παύλου γλώττης πρώτη ἀπήλαυσε, καὶ καθάπερ ἄμπελος, ἀρίστου τινὸς καὶ ἐπιμελοῦς ἀπολαύουσα γεωργοῦ, πολλοῖς μὲν κομᾶ τοῖς φύλλοις, πολλῶν δὲ τῷ καρπῷ βρίθει διηνεκῶς· οὕτω δὴ καὶ ἡ πόλις ἐκείνη, ὡσπερ τινὸς ἀρίστου γεωργοῦ, τῆς Παύλου διδασκαλίας μετασχοῦσα πρώτη, καὶ ἐπὶ πολλὸν ἐντρυφήσασα χρόνον τῇ τούτου σοφίᾳ, πᾶσιν ἐτεθήλει τοῖς ἀγαθοῖς· οὐ πνευματικῶν δὲ αὕτη χαρισμάτων περιουσία μόνη ἦν, ἀλλὰ καὶ βιωτικῶν πλεονεκτη-
20 μάτων πολλὴν εἶχε τὴν ἀφθονίαν. Καὶ γὰρ σοφία λόγων τῶν ἐξωθεν καὶ πλούτω καὶ δυναστείᾳ τῶν ἄλλων ἐκράτει πόλεων. Καὶ ταῦτα αὐτὴν ἐφύσησε καὶ πρὸς ἀπόνοιαν ἤρε καὶ διὰ τῆς ἀπονοίας εἰς πολλὰ διέστησε μέρη.

Τοιαύτη γὰρ τῆς ὑπερηφανίας ἡ φύσις· τὸν τῆς ἀγάπης
25 διαρρήγνυσι σύνδεσμον, καὶ τὸν πλησίον ἀποσχίζει, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστον εἶναι ποιεῖ τὸ κεκτημένον αὐτήν. Καὶ καθάπερ τοῖχος φουσηθεὶς διαλύει τὴν οἰκοδομήν, οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ φουσηθεῖσα τῆς πρὸς ἕτερον συναφείας οὐκ ἀνέχεται, ὃ δὴ καὶ ἡ Κόρινθος ἔπαθε τότε· καὶ πρὸς ἀλλήλους διεστασίαζον, καὶ εἰς
30 πολλὰ μέρη τὴν Ἐκκλησίαν κατέτεμον, καὶ μυρίους ἑαυτοῖς ἐτέ-

15. Ἰω. 15,16.

16. Α' Κορ. 13,12.

17. Πράξ. 9,4.

ἀναθέτει στὸ Δεσπότη Θεό. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς διδάσκει στοὺς μαθητὲς λέγοντας· «δὲ μὲ διαλέξατε ἐσεῖς, ἀλλὰ ἐγὼ σᾶς διάλεξα»¹⁵. Καὶ ὁ ἀπόστολος τὸ ἴδιο πάλι ὑπονοεῖ στὴν ἴδια ἐπιστολὴ λέγοντας· «τότε ὅμως θὰ τὸν γνωρίσω καλά, ὅπως καὶ ὁ Θεὸς μὲ ἔχει γνωρίσει»¹⁶. Γιατὶ τώρα, λέγει, δὲν τὸν γνώρισα ἐγὼ πρῶτος, ἀλλὰ αὐτὸς μὲ γνώρισε πρῶτος. Γιατὶ ὅταν τὸν καταδίωκε καὶ πολεμοῦσε τὴν Ἐκκλησία ὁ Χριστὸς τὸν κάλεσε, λέγοντας· «Σαῦλε, Σαῦλε, γιατί μὲ καταδιώκεις;»¹⁷. Γι' αὐτὸ ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του «κλητό».

Γιὰ ποιό λόγο ἔγραφε ἔτσι στοὺς Κορινθίους; Ἡ Κόρινθος αὐτὴ εἶναι μητρόπολη τῆς Ἀχαΐας καὶ καυχίontan γιὰ τὰ πνευματικὰ της χαρίσματα. Καὶ πολὺ σωστά. Γιατὶ πρώτη ἀπολαυσε τὴ γλώσσα τοῦ Παύλου καὶ ὅπως τὸ ἀμπέλι, ποὺ ἔτυχε νὰ τὸ περιποιεῖται κάποιος ἔμπειρος καὶ ἐπιμελῆς γεωργός, βγάζει πλούσιο φύλλωμα καὶ γεμίζει συνέχεια ἀπὸ πολὺ καρπὸ, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ πόλη ἐκείνη, ἀκούοντας πρῶτα τὴ διδασκαλία τοῦ Παύλου, σὰν κάποιου ἔμπειρου γεωργοῦ, καὶ ἀπολαμβάνοντας γιὰ πολὺ χρόνο τὴ σοφία του, εἶχε ἄφθονα ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Καὶ δὲν ἦταν αὐτὴ πλούσια μόνο στὰ πνευματικὰ χαρίσματα, ἀλλ' εἶχε καὶ πολὺ ἄφθονα τὰ ὑλικά πλεονεκτήματα. Γιατὶ πραγματικὰ ἦταν ἀνώτερη ἀπὸ τίς ἄλλες πόλεις καὶ στὴν τότε φιλοσοφικὴ σκέψη καὶ στὸν πλοῦτο καὶ στὴ δύναμη. Καὶ αὐτὰ τὴν ὀδήγησαν στὴ ματαιοδοξία καὶ τὴν ἀλαζονεία καὶ μὲ τὴν ἀλαζονεία χωρίσθηκε σὲ πολλὰς μερίδες.

Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ φύση τῆς ὑπερηφάνειας· σπάει τὸ δεσμὸ τῆς ἀγάπης, ἀποκόπτει τὸν πλησίον καὶ κάνει τὸν ὑπερήφανο νὰ ζεῖ ἀπομονωμένος. Καὶ ὅπως ἓνας τοῖχος ὅταν φουσκώσει γκρεμίζει τὴν οἰκοδομή, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν φουσκώσει ἀπὸ ὑπερηφάνεια δὲν ἀνέχεται τὴ συναναστροφὴ μὲ ἄλλον, πράγμα ποὺ ἔπαθε καὶ ἡ Κόρινθος τότε. Καὶ μεταξὺ τους συγκρούονταν καὶ κομμάτιασαν τὴν Ἐκκλησία καὶ ὄρισαν

ρους επέστησαν διδασκάλους, καὶ κατὰ φρατρίας καὶ συμμορίας γενόμενοι ἐλυμήναντο τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀξίωμα. Ἐκκλησίας γὰρ ἀξίωμα, ὅταν σώματος ἀκολουθίαν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ συλλεγόμενοι διατηρῶσι.

- 5 5. Δεῖ δὲ ταῦτα ἀποδειῖξαι ὑμῖν πάντα, ὅτι πρῶτοι Παύλου τῆς διδασκαλίας Κορίνθιοι τότε ἀπήλαυσαν, ὅτι χαρισμάτων ἦσαν πνευματικῶν πεπληρωμένοι, ὅτι καὶ βιωτικοῖς πλεονεκτήμασιν ἐκράτουν, ὅτι διὰ ταῦτα ἀπονοηθέντες ἀλλήλοις ἀπερράγησαν, καὶ οἱ μὲν τούτοις, οἱ δὲ ἐκείνοις προσένεμον ἑαυτοὺς. Ὅτι μὲν
10 οὖν πρῶτοι τῆς Παύλου διδασκαλίας ἀπήλαυσαν, ἄκουσον πῶς αὐτὸ τοῦτο ὁ Παῦλος ἠνίξατο· «ἐὰν γάρ», φησί, «πολλοὺς παιδαγωγοὺς ἔχητε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα»· ὁ δὲ γεννήσας πρῶτος εἰς φῶς ἄγει τὸ τεχθέν. Καὶ πάλιν, «ἐγὼ ἐφύ-
15 τευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισε»· δεικνὺς ὅτι πρῶτος τὴν διδασκαλίαν κατεβάλλετο. Ὅτι δὲ χαρίσμασιν ἐκόμων πνευματικοῖς, ἐκεῖθεν δῆλον· «εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, τῇ δοθείσῃ ὑμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι ἐν παντὶ ἐπλουτίσθητε ἐν αὐτῷ, ὥστε ὑμᾶς μὴ ὑστερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χαρίσματι».
- 20 Καὶ μὴν ὅτι σοφίας μετεῖχον τῆς ἕξωθεν, ἐξ ὧν πολλοὺς καὶ μακροὺς κατὰ τῆς σοφίας ἀποτείνει λόγους, δῆλον ἡμῖν ἐποίησεν. Οὐδαμοῦ γὰρ αὐτὸ ταχέως ἐν ἑτέρῳ ποιήσας ἐπιστολῇ, ἐνταῦθα καὶ πολλῇ κέχρηται τῇ κατηγορίᾳ· καὶ μάλα εἰκότως. Ἐπειδὴ γὰρ ἐνεῦθεν ἡ φλεγμονὴ γέγονεν, ἐκεῖ καὶ τὴν
25 τομὴν ἐπήγαγεν, οὕτω λέγων· «Οὐ γὰρ ἀπέστειλέ με Χριστὸς βαπτίζειν, ἀλλ' εὐαγγελίζεσθαι, οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ». Ὅρα πόση κατηγορία τῆς ἕξω-

18. Βλ. Α' Κορ. 1,10-13.

19. Α' Κορ. 4,15.

20. Α' Κορ. 3,6.

21. Α' Κορ. 1,4-5. 7.

22. Α' Κορ. 1,17.

στον ἑαυτό τους πάρα πολλοὺς ἄλλους δασκάλους καὶ ἀφοῦ χωρίσθηκαν σὲ φατρίες καὶ ομάδες κατέστρεφαν τὸ κύρος τῆς Ἐκκλησίας¹⁸. Γιατὶ τὸ κύρος τῆς Ἐκκλησίας τὸ διατηροῦν οἱ πιστοὶ ὅταν εἶναι ἔνωμένοι μεταξύ τους σὰν ἓνα σῶμα.

5. Πρέπει ὅμως ὅλα αὐτὰ νὰ σᾶς τὰ ἀποδείξω, ὅτι δηλαδή οἱ Κορίνθιοι τότε ἀπόλαυσαν πρῶτοι τὴ διδασκαλία τοῦ Παύλου, ὅτι ἦταν γεμάτοι πνευματικὰ χαρίσματα, ὅτι ὑπερίσχυαν καὶ σὲ ὑλικά πλεονεκτήματα, ὅτι γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁδηγήθηκαν σὲ ἀλαζονεία καὶ χωρίσθηκαν μεταξύ τους καὶ ἄλλοι τάχθηκαν μ' αὐτοὺς καὶ ἄλλοι μ' ἐκείνους. Ὅτι λοιπὸν πρῶτοι ἀπόλαυσαν τὴ διδασκαλία τοῦ Παύλου ἄκουσε πῶς αὐτὸ τὸ ὑπαινίχθηκε ὁ Παῦλος. Γιατί, λέγει, «καὶ ἂν ἀκόμα ἔχετε πολλοὺς παιδαγωγοὺς στὴ ζωὴ σας στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δὲν ἔχετε ὅμως πολλοὺς πατέρες. Γιατὶ στὴ ζωὴ στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγὼ σᾶς γέννησα μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου»¹⁹· καὶ ὁ πατέρας πρῶτος φέρνει στὸ φῶς τὸ παιδί. Καὶ πάλι, «ἐγὼ φύτεψα, ὁ Ἀπολλῶς πότισε»²⁰, δείχνοντας πῶς πρῶτος ἔσπειρε τὴ διδασκαλία. Καὶ ὅτι καυχόνταν γιὰ τὰ πνευματικὰ τους χαρίσματα εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὰ ἐξῆς: «εὐχαριστῶ τὸ Θεό μου γιὰ τὴ χάρη του ποὺ σᾶς δόθηκε μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, γιατί αὐτὸς σᾶς πλούτισε μὲ κάθε χάρισμα, ὥστε νὰ μὴ λείπει ἀπὸ σᾶς κανένα χάρισμα»²¹.

Καὶ ὅτι βέβαια ἦταν κάτοχοι τῆς σοφίας τοῦ κόσμου μᾶς τὸ φανέρωσε ἀπὸ τὸ ὅτι ἀπευθύνει πολλοὺς καὶ μακροὺς λόγους ἐναντίον τῆς σοφίας αὐτῆς. Γιατί, ἐνῶ πουθενὰ σὲ ἄλλη ἐπιστολὴ δὲν τὸ ἔκαμε αὐτὸ ἔστω καὶ σύντομα, ἐδῶ χρησιμοποιεῖ καὶ πολλὰ κατηγορίες. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπὸ ἐδῶ ἔγινε ἡ φλεγμονή, ἐκεῖ ἔκαμε καὶ τὴν ἐγχείρηση, λέγοντας αὐτό: «γιατὶ ὁ Χριστὸς δὲ μὲ ἔστειλε νὰ βαπτίζω, ἀλλὰ νὰ κηρύττω τὸ εὐαγγέλιο, χωρὶς σοφὰ λόγια, ὥστε ὁ σταυρικὸς θάνατος τοῦ Χριστοῦ νὰ μὴ χάσει τὸ περιεχόμενό του»²². Πρόσεχε πόσο μεγά-

θεν σοφίας, ὅτι μὴ μόνον μηδὲν φαίνεται συντελοῦσα πρὸς τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ καὶ ἐμπόδισμα καὶ κώλυμα γίνεται.

Καθάπερ γὰρ τὰ λαμπρὰ τῶν σωμάτων καὶ τῶν ὄψεων εὐεϊδεῖς καὶ καλαί, ἂν μὲν τινα καλλωπισμοῦ προσθήκη ἐξωθεν λάβωσιν, εἰς τὴν τῆς οἰκείας εὐμορφίας βλάπτονται δόξαν, τῶν ὑπογραμμάτων καὶ τῶν ὑπογραφῶν καὶ τῆς ἄλλης ἐπιτεχνήσεως μεριζομένων πρὸς ἑαυτὰς τὸν τοῦ κάλλους ἔπαινον· ἂν δὲ μηδὲν ἐπαγάγῃς αὐταῖς, μᾶλλον αὐτῶν ἐκφαίνει τὴν εὐμορφίαν, γυμνῆς καθ' ἑαυτὴν τῆς ὥρας ἀγωνιζομένης καὶ ὀλόκληρον καρπουμένης τὸ θαῦμα· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς νύμφης τῆς πνευματικῆς, ἂν μὲν τι τῶν ἐξωθεν ἐπεισαγάγῃς αὐτῇ, ἢ πλοῦτον ἢ δυναστείαν ἢ λόγων ἰσχύν, ἐκένωσας τὴν δόξαν αὐτῆς, οὐκ ἀφείς ὀλόκληρον αὐτῆς φανῆναι τὸ θαῦμα, ἀλλ' εἰς πολλὰ καταμερίσας αὐτῆς τὴν δόξαν· ἔαν δὲ ἀφῆς γυμνὴν καθ' ἑαυτὴν ἀγωνίζεσθαι, πάντα ἀποστήσας τὰ ἀνθρώπινα, τότε ἀκριβῶς αὐτῆς φανεῖται τὸ κάλλος ἅπαν, τότε ἐκλάμψει σαφῶς ἢ ἄμαχος ἰσχύς, ὅταν μῆτε πλούτου, μῆτε σοφίας, μῆτε δυναστείας, μῆτε εὐγενείας, μῆτε ἄλλου τινὸς τῶν ἀνθρωπίνων δεηθεῖσα, πάντων δύνηται κρατεῖν καὶ περιγίνεσθαι, δι' ἀνθρώπων εὐτελῶν καὶ ταπεινῶν καὶ ἠπορημένων καὶ πενήτων καὶ ἰδιωτῶν, καὶ ἀσεβῶν ρητόρων καὶ φιλοσόφων καὶ τυράννων, καὶ τῆς οἰκουμένης κρατοῦσα ἀπάσης.

Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «οὐκ ἦλθον καθ' ὑπεροχὴν λόγου, κηρύττων ὑμῖν τὸ μαρτύριον τοῦ Θεοῦ»· καί, «τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα καταισχύνη τοὺς σοφοὺς». Οὐχ ἀπλῶς εἶπε, 'τὰ μωρὰ', ἀλλά, «τὰ τοῦ κόσμου μωρὰ»· οὐ πάντως δέ, ὅτι τὰ τοῦ κόσμου μωρὰ, καὶ παρὰ τῷ Θεῷ μωρὰ· ἀλλὰ πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα δοκούντων εἶναι ἀνοήτων, παρὰ τῷ

23. Δηλ. τὴν ψυχὴν.

24. Α' Κορ. 2,1.

25. Α' Κορ. 1,27.

λη εἶναι ἡ κατηγορία ἐναντίον τῆς σοφίας τοῦ κόσμου, γιατί ὄχι μόνο παρουσιάζεται πῶς δὲ συντελεῖ καθόλου στὴν εὐσέβεια, ἀλλὰ καὶ ὅτι γίνεται καὶ ἐμπόδιο καὶ κώλυμα.

Γιατί, ὅπως τὰ λαμπρὰ σώματα καὶ τὰ ὁμορφα καὶ ὠραῖα πρόσωπα, ἂν καλλωπισθοῦν μὲ κάποια ἐξωτερικὴ προσθήκη, χάνουν τὴ δόξα τῆς δικῆς τους ὁμορφιάς, ἐπειδὴ οἱ ἀλοιφές καὶ τὰ βαψίματα καὶ τὰ ἄλλα καλλυντικὰ μοιράζονται μεταξὺ τους τὸν ἔπαινο τῆς ὁμορφιάς, ἂν ὅμως δὲν προσθέσεις τίποτε σ' αὐτά, δείχνεις περισσότερο τὴν ὁμορφιά τους, ἐπειδὴ ἡ ὁμορφιά ἀγωνίζεται πέρα γιὰ πέρα μόνη της καὶ κερδίζει ὀλόκληρο τὸ θαυμασμό, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν πνευματικὴ νύφη²³. Ἄν φέρεις κάτι ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ σ' αὐτήν, ἢ πλοῦτο ἢ ἐξουσία ἢ δύναμη λόγων, τῆς στέρησες τὴ δόξα της, ἐπειδὴ δὲν ἄφησες νὰ φανεῖ ὀλόκληρος ὁ θαυμασμός της ἀλλὰ μοίρασες τὴ δόξα της σὲ πολλὰ πράγματα· ἂν ὅμως τὴν ἀφήσεις ν' ἀγωνίζεται πέρα γιὰ πέρα μόνη της, ἀπομακρύνοντας ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, τότε ἀκριβῶς θὰ φανεῖ ὅλη της ἡ ὁμορφιά, τότε θὰ λάμψει καθαρὰ ἡ ἀκαταμάχητη δύναμή της, ὅταν, χωρὶς νὰ ἔχει ἀνάγκη οὔτε ἀπὸ πλοῦτο οὔτε ἀπὸ σοφία οὔτε ἀπὸ ἐξουσία οὔτε ἀπὸ εὐγενικὴ καταγωγή οὔτε ἀπὸ κάποιο ἄλλο ἀνθρώπινο πράγμα, θὰ μπορεῖ νὰ ὑπερισχύει καὶ νὰ τὰ νικάει ὅλα, καταβάλλοντας μὲ ἀνθρώπους ἀσήμαντους καὶ ταπεινοὺς καὶ στερημένους καὶ φτωχοὺς καὶ ἀπλοϊκοὺς τοὺς ἀσεβεῖς ρήτορες καὶ φιλοσόφους καὶ τυράννους καὶ ὅλη τὴν οἰκουμένη.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, «δὲν ἦρθα μὲ ὑψηλὴ ρητορικὴ τέχνη νὰ σᾶς κηρύξω τὸ σωτήριο σχέδιο τοῦ Θεοῦ»²⁴· καὶ, «ἐκεῖνους ποὺ ὁ κόσμος θεωρεῖ μωροὺς διάλεξε ὁ Θεός, γιὰ νὰ ντροπιάσει τοὺς σοφοὺς»²⁵. Δὲν εἶπε ἀπλῶς τοὺς μωροὺς, ἀλλὰ «ἐκεῖνους ποὺ ὁ κόσμος θεωρεῖ μωροὺς». Καὶ ὅπωςδὴποτε δὲ λέγει πῶς ἐκεῖνοι ποὺ θεωροῦνται ἀπὸ τὸν κόσμο μωροὶ θεωροῦνται καὶ ἀπὸ τὸ Θεὸ μωροί. Πολλοὶ ὅμως ἀπ' αὐτοὺς ποὺ

Θεῷ πάντων εἰσὶ τῶν ἄλλων σοφώτεροι· ὡσπερ οὖν καὶ πολλοὶ τῶν ἐν πενίᾳ ζώντων ἐνταῦθα, πάντων εἰσὶν εὐπορώτεροι παρὰ τῷ Θεῷ. Ἐπεὶ καὶ ὁ Λάζαρος ἐκεῖνος πάντων πτωχότερος ὢν ἐν τῷ κόσμῳ, πάντων ἦν εὐπορώτερος ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Μωρίαν τοίνυν τοῦ κόσμου καλεῖ τοὺς οὐκ ἔχοντας γλῶτταν ἠκονημένην, τοὺς τῆς ἔξωθεν οὐ μετεσχηκότας σοφίας, τοὺς εὐγλωττίας ἀπεστερημένους. «Καὶ τούτους ἐξελέξατο», φησὶν, «ὁ Θεός, ἵνα καταισχύνη τοὺς σοφούς».

Καὶ πῶς, εἶπέ μοι, διὰ τούτων ἐκεῖνοι καταισχύνονται;
 10 Διὰ τῆς τῶν πραγμάτων πείρας. Ὅταν γὰρ τὴν χήραν τὴν ἔξω καθημένην καὶ προσαιτοῦσαν, πολλάκις δὲ καὶ τὸ σῶμα ἀνάπηρον οὖσαν ἐξετάσης περὶ ἀθανασίας ψυχῆς, περὶ σωμάτων ἀναστάσεως, περὶ προνοίας Θεοῦ, περὶ τῆς κατ' ἀξίαν ἀντιδόσεως, περὶ τῶν εὐθυνῶν τῶν ἐκεῖ, περὶ τοῦ φοβεροῦ δικαστηρίου,
 15 περὶ τῶν ἀποκειμένων τοῖς κατορθοῦσιν ἀγαθῶν, περὶ τῶν ἠπειλημένων τοῖς ἀμαρτάνουσι τιμωριῶν, περὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων· εἶτα μετὰ ἀκριβείας ἀποκρίνεται καὶ πληροφορίας πολλῆς· ὁ δὲ φιλόσοφος καὶ μέγα ἐπὶ κόμῃ καὶ βακτηρίᾳ φρονῶν, μετὰ τοὺς πολλοὺς καὶ μακροὺς τῶν λόγων διαύλους, με-
 20 τὰ τὰς πολλὰς καὶ ἀκαίρους ἀδολεσχίας, μηδὲ χᾶναι δύναται, μηδὲ διᾶραι στόμα περὶ τούτων ἔχει· τότε γνώση καλῶς, πῶς «ἐξελέξατο τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ὁ Θεός, ἵνα καταισχύνη τοὺς σοφούς».

Ἄπερ γὰρ ἐκεῖνοι δι' ἀπόνοιαν καὶ ὑπερηφανίαν οὐκ ἠδύ-
 25 νήθησαν εὐρεῖν, τῆς μὲν τοῦ Πνεύματος ἑαυτοὺς ἀποστήσαντες διδασκαλίας, τοῖς δὲ οἰκείοις λογισμοῖς τὸ πᾶν ἐπιρρίψαντες, ταῦτα οἱ πτωχοὶ καὶ ἀπερριμμένοι καὶ τῆς ἔξωθεν ἀπεστερημέ-

ἐδῶ θεωροῦνται πὼς εἶναι ἀνόητοι, ἀπὸ τὸ Θεὸ θεωροῦνται πὼς εἶναι πιὸ σοφοὶ ἀπ' ὄλους τοὺς ἄλλους. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐδῶ ζοῦν μέσα στὴ φτώχεια εἶναι ἀπ' ὄλους πιὸ πλούσιοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ καὶ ὁ Λάζαρος ἐκεῖνος, ποὺ ἦταν πιὸ φτωχὸς ἀπ' ὄλους στὸν κόσμον, ἦταν πιὸ πλούσιος ἀπ' ὄλους στοὺς οὐρανοὺς²⁶. «Μωρία» λοιπὸν τοῦ κόσμου ὀνομάζει αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν γλώσσα ἀκονισμένη, αὐτοὺς ποὺ δὲν κατέχουν τὴ σοφία τοῦ κόσμου, αὐτοὺς ποὺ στεροῦνται τὴν εὐγλωττία. «Καὶ αὐτούς», λέγει, «διάλεξε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ ντροπιάσει τοὺς σοφοὺς».

Καὶ πῶς, πές μου, οἱ σοφοὶ ντροπιάζονται μ' αὐτόν; Μὲ τὴν πείρα τῶν πραγμάτων. Γιατὶ ὅταν τὴ χήρα, ποὺ κάθεται ἔξω καὶ ζητιανεύει καὶ πολλὰς φορὲς μάλιστα εἶναι καὶ ἀνάπηρη στὸ σῶμα, τὴν ἐρωτήσεις γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, γιὰ τὴν ἀνάσταση τῶν σωμάτων, γιὰ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὴν ἀνταπόδοση σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία τοῦ καθενός, γιὰ τὴν ὑποχρέωση τῆς λογοδοσίας ποὺ ὑπάρχει στὴν ἄλλη ζωὴ, γιὰ τὸ φοβερὸ δικαστήριον, γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ φυλάγονται γι' αὐτοὺς ποὺ κατορθώνουν τὴν ἀρετὴ, γιὰ τὶς τιμωρίες ποὺ ἀπειλοῦνται γιὰ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ ἀπαντᾷ μὲ ἀκρίβεια καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα, ἐνῶ ὁ φιλόσοφος ποὺ ὑπερηφανεύεται γιὰ τὴν κόμη του καὶ τὸ ραβδί του, ὕστερα ἀπὸ πολλὰς καὶ μακρὰς ἀγορεύσεις του, ὕστερα ἀπὸ τὶς πολλὰς καὶ ἀνόητες φλυαρίες του, οὔτε μπορεῖ ν' ἀνοίξει τὸ στόμα του, οὔτε μπορεῖ νὰ μιλήσει γι' αὐτά, τότε θὰ γνωρίσεις καλά, πῶς «ὁ Θεὸς διάλεξε ἐκείνους ποὺ τοὺς θεωρεῖ ὁ κόσμος μωροὺς, γιὰ νὰ ντροπιάσει τοὺς σοφοὺς».

Γιατὶ αὐτὰ ποὺ ἐκεῖνοι δὲν μπόρεσαν νὰ βροῦν ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας καὶ τῆς ὑπερηφάνειάς τους, ἐπειδὴ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἀπέδωσαν τὰ πάντα στοὺς δικούς τους λογισμοὺς, αὐτὰ ὅλα τὰ ἔμαθαν μὲ

νοι παιδεύσεως, μετὰ ἀκριβείας ἔμαθον ἅπαντα, τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐξαρτήσαντες ἑαυτοὺς διδασκαλίας. Οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον ἴσταται κατηγορῶν τῆς ἐξωθεν σοφίας, ἀλλὰ καὶ ἕτερα τούτων πλείονα προστίθησι λέγων· «ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου 5 μωρία παρὰ τῷ Θεῷ»· καὶ παραινῶν τοῖς ἀκούουσι πάλιν μετὰ πάσης αὐτοῖς ἀτιμίας καὶ σφοδρότητος ἔλεγεν· «εἰ γὰρ τις δοκεῖ», φησὶν, «ἐν ὑμῖν σοφὸς εἶναι ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός»· καὶ πάλιν· «γέγραπται, ἄπολλῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω»· 10 καὶ πάλιν, «Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι».

6. Ἄλλ' ὅτι μὲν σοφίας μετεῖχον οἱ Κορίνθιοι, δῆλον ἐκ τούτων· ὅτι δὲ μέγα ἐφρόνουν καὶ ἐφυσῶντο, πάλιν ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς ἐστὶ φανερόν. Κατηγορήσας γὰρ πού τοῦ πεπορνευ- 15 κότος, ἐπήγαγε λέγων· «καὶ ὑμεῖς δὲ πεφουσιωμένοι ἐστέ». Ὅτι δὲ ἐκ τῆς ἀπονοίας πρὸς ἀλλήλους ἤριζον, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐδήλωσε πάλιν εἰπών· «ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ἔρις καὶ ζῆλος καὶ διχοστασίαι, οὐχὶ σαρκικοὶ ἐστε καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε;». Καὶ τίς ὁ τῆς ἐριδος τρόπος; Εἰς πολλοὺς ἄρχοντας κατέτεμον 20 ἑαυτούς, καὶ διὰ τοῦτό φησι· «λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι ἕκαστος ὑμῶν φησιν, ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου, ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ». Ταῦτα ἔλεγεν, οὐκ ἐπειδὴ Παύλῳ καὶ Κηφᾶ καὶ Ἀπολλῶ προσένεμον ἑαυτούς, ἀλλὰ τοῖς ὀνόμασι τούτοις ἀποκρύψαι βούλεται τοὺς τῆς στάσεως αἰτίους γεγεννημένους, ὥστε μὴ φανεροὺς

27. Α' Κορ. 3,19.

28. Α' Κορ. 3,18.

29. Α' Κορ. 1,19.

30. Α' Κορ. 3,20.

31. Α' Κορ. 5,2.

32. Α' Κορ. 3,3.

33. Α' Κορ. 1,12.

ἀκρίβεια οἱ φτωχοὶ καὶ περιφρονημένοι καὶ στερημένοι τὴν κοσμικὴ μὀρφωση, ἐπειδὴ ἐξάρτησαν τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῶν οὐρανῶν. Δὲ σταματᾶει ὁμως μόνο ἐδῶ τις κατηγορίες ἐναντίον τῆς σοφίας τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ περισσότερα ἄλλα προσθέτει λέγοντας· «ἡ σοφία τοῦ κόσμου αὐτοῦ εἶναι μωρία στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ»²⁷. Καὶ συμβουλεύοντας τοὺς ἀκροατὲς του πάλι ἔλεγε σ' αὐτοὺς μὲ κάθε περιφρόνηση καὶ σφοδρότητα· «ὅποιος λοιπὸν ἀπὸ σᾶς νομίζει πῶς εἶναι σοφὸς σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμο, ἄς γίνεῖ μωρὸς, γιὰ νὰ γίνεῖ πραγματικὰ σοφὸς»²⁸. Καὶ πάλι λέγει· «ἔχει γραφεῖ, θὰ ἐξαφανίσω τὴ σοφία τῶν σοφῶν καὶ θὰ καταπατήσω τὴ σύνεση τῶν συνετῶν»²⁹. Καὶ πάλι, «ὁ Κύριος ξέρει πῶς οἱ σκέψεις τῶν ἀνθρώπων δὲν ἀξίζουν τίποτε»³⁰.

6. Ἄλλ' ὅτι βέβαια οἱ Κορίνθιοι ἦταν κάτοχοι τῆς σοφίας, εἶναι φανερὸ ἀπ' αὐτὰ· ὅτι ὁμως εἶχαν μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ φούσκωναν ἀπὸ ὑπερηφάνεια, πάλι ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ γίνεται αὐτὸ φανερό. Γιατί, ἀφοῦ κατηγορήσε κάπου ἐκεῖνον ποὺ εἶχε διαπράξει πορνεία, πρόσθεσε λέγοντας· «καὶ σεῖς ὁμως εἶστε ὑπερήφανοι γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας»³¹. Καὶ ὅτι ἀπὸ ἀλαζονεία φιλονεικοῦσαν μεταξὺ τους καὶ αὐτὸ τὸ δήλωσε πάλι, ἀφοῦ εἶπε· «ὅταν ὑπάρχει μεταξὺ σας διχόνοια καὶ ζηλοτυπία καὶ διαφωνίες, δὲν εἶστε ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ δὲ συμπεριφέρεστε ὅπως οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι»³². Καὶ ποιὸς ἦταν ὁ τρόπος τῆς διχόνοιας; Διαιρέθηκαν σὲ πολλοὺς ἄρχοντες, καὶ γι' αὐτὸ λέγει· «καὶ τὸ λέγω αὐτὸ γιὰτὶ ὁ καθένας σας λέγει, ἐγὼ εἶμαι τοῦ Παύλου, ἐγὼ εἶμαι τοῦ Ἀπολλῶ, ἐγὼ εἶμαι τοῦ Κηφᾶ»³³. Αὐτὰ τὰ ἔλεγε, ὅχι γιὰτὶ κατέτασαν τοὺς ἑαυτοὺς τους στὸν Παῦλο καὶ στὸν Κηφᾶ καὶ Πέτρο καὶ στὸν Ἀπολλῶ, ἀλλὰ γιὰτὶ θέλει μὲ τὰ ὀνόματα αὐτὰ νὰ ἀποκρύψει αὐτοὺς ποὺ ἔγιναν ὑπαίτιοι τῆς ἐξέγερσης, ὥστε ὅταν τοὺς φανερώσει νὰ

καταστήσας, φιλονεικοτέρους ποιῆσαι καὶ εἰς μείζονα ἀναισχυν-
τίαν ἀγαγεῖν.

Ἔτι γὰρ οὐ Παύλῳ καὶ Πέτρῳ καὶ Ἀπολλῶ προσένεμον
ἑαυτούς, ἀλλ' ἑτέροις τισί, καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἐξῆς δῆλον. Ἐγκα-
5 λέσας γὰρ αὐτοῖς ἐπὶ τῇ διαστάσει ταύτῃ, πάλιν ἐπήγαγε λέγων·
«ταῦτα δέ, ἀδελφοί, μετεσχημάτισα εἰς ἑμαυτὸν καὶ Ἀπολλῶ δι'
ὑμᾶς, ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ ὑπὲρ ὃ γέγραπται φρονεῖν, ἵνα μὴ
εἷς ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς μὴ φυσιοῦσθε κατὰ τοῦ ἐτέρου». Πολλοὶ γὰρ
τῶν ἰδιωτῶν οὐχ ἔχοντες οἴκοθεν ἐπαίρεσιν, οὐδὲ τοὺς πλησίον
10 δάκνειν, προστησάμενοί τινας ἑαυτῶν ἄρχοντας, τοῖς ἐκείνων
πλεονεκτήμασιν εἰς τὴν καθ' ἑτέρων ὑπερηφανίαν ἐκέχρηντο·
καὶ ἡ τῶν διδασκόντων αὐτοὺς σοφία τῆς καθ' ἑτέρων αὐτοῖς
ἀπονοίας ἐγένετο πρόφασις· ὅπερ ἐσχάτης δοξομανίας ἦν, οἴκο-
θεν οὐκ ἔχοντας ἐναβρύνεσθαι, ταῖς ἐτέρων ὑπεροχαῖς ἀποχρη-
15 σθαι εἰς τὴν κατὰ τῶν ἀδελφῶν ὑπεροψίαν.

Ἐπεὶ οὖν καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἤρθησαν καὶ διεστασίαζον, καὶ
εἰς πολλὰ κατέτεμνον μέρη ἑαυτούς, καὶ μέγα ἐφρόνουν ἐπὶ τῇ
διδασκαλίᾳ, ὡς οἴκοθέν τε καὶ παρ' ἑαυτῶν εὐρόντες, ἀλλ' οὐχ
ὡς ἄνωθεν δεξάμενοι καὶ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος τὰ τῆς ἀλη-
20 θείας δόγματα, βουλόμενος αὐτῶν καταστεῖλαι τὸ φύσημα, εὐ-
θέως ἀπὸ τῶν προοιμίων «κλητὸν» αὐτὸν ἐκάλεσε, μονονουχί
λέγων· «εἰ ἐγὼ ὁ διδάσκαλος οὐδὲν οἴκοθεν εὔρον, οὔτε πρότε-
ρον αὐτὸς τῷ Θεῷ προσῆλθον, ἀλλὰ κληθεὶς τότε ὑπήκουσα,
πῶς ὑμεῖς οἱ μαθηταί, καὶ παρ' ἐμοῦ τὰ δόγματα δεξάμενοι, δύ-
25 νασθε μέγα φρονεῖν, ὡς αὐτοὶ τούτων εὐρέται γενόμενοι;» Διὰ
τοῦτο καὶ προῖὼν ἔλεγεν αὐτοῖς· «τίς γὰρ σε διακρίνει; τί δὲ

μὴ γίνουιν πιὸ φιλόνοικοι καὶ τοὺς ὀδηγήσει σὲ μεγαλύτερη ἀναισχυντία.

“Ὅτι λοιπὸν δὲ συντάχθηκαν μὲ τὸν Παῦλο καὶ τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἀπολλῶ, ἀλλὰ μὲ κάποιους ἄλλους, καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὰ ἐπόμενα. Γιατί, ἀφοῦ τοὺς κατηγορήσε γιὰ τὴ διαίρεση αὐτή, πάλι πρόσθεσε λέγοντας· «αὐτὰ, ἀδελφοί, τὰ ἐφάρμοσα στὸν ἑαυτὸ μου καὶ στὸν Ἀπολλῶ γιὰ χάρη σας, γιὰ νὰ μάθετε ἀπὸ τὸ παράδειγμά μας τί σημαίνει νὰ μὴν ξεπερνᾶτε ὅσα εἶναι γραμμένα καὶ κανεῖς νὰ μὴν ὑπερηφάυεται γιὰ τὸν ἕνα καὶ νὰ περιφρονεῖ τὸν ἄλλο»³⁴. Γιατί πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνόητους, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους λόγους ἀλαζονείας, καὶ δὲν μπορούσαν οὔτε τοὺς πλησίον τους νὰ στενοχωροῦν, ἀφοῦ ὄρισαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους κάποιους ἀρχηγούς, χρησιμοποιοῦσαν τὶς ἀρετὲς ἐκείνων στὴν καύχησή τους ἐναντίων τῶν ἄλλων· καὶ ἡ σοφία τῶν δασκάλων τους ἔγινε ἀφορμὴ τῆς ἀλαζονείας τους πρὸς τοὺς ἄλλους, πράγμα πού ἦταν ἀπόδειξη τῆς χειρότερης φιλοδοξίας, νὰ μὴν μπορούν δηλαδὴ νὰ ὑπερηφανεύονται γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ προτερήματα τῶν ἄλλων στὴν καύχησή τους ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπερηφανεύθησαν πολὺ καὶ συγκρούσθησαν καὶ χωρίσθησαν σὲ πολλὰς μερίδες καὶ ὑπερηφανεύονταν γιὰ τὴ διδασκαλία, ὅτι τάχα τὴ βρῆκαν μόνοι τους καὶ χωρὶς βοήθεια καὶ ὅτι δὲ δέχθησαν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἀπὸ τὴ χάρη Θεοῦ τὰ δόγματα τῆς ἀλήθειας, θέλοντας νὰ καταστεῖλει τὴν ἀλαζονεία τους, ἀμέσως ἀπὸ τὸ προοίμιο ὀνόμασε τὸν ἑαυτὸ του «κλήτo», σὰν νὰ ἔλεγε· ἂν ἐγὼ ὁ δάσκαλος δὲ βρῆκα μόνος μου τίποτε, οὔτε ὁ ἴδιος προσῆλθα πρῶτα στὸ Θεό, ἀλλὰ ὅταν κλήθηκα τότε ὑπάκουσα, πῶς ἐσεῖς οἱ μαθητὲς, πού δεχθήκατε ἀπὸ μένα τὰ δόγματα τῆς πίστεως μπορεῖτε νὰ ὑπερηφανεύεστε ὅτι τὰ βρήκατε αὐτὰ σεῖς οἱ ἴδιοι; Γι’ αὐτὸ καὶ προχωρώντας ἔλεγε σ’ αὐτούς· «ποιός λοιπὸν σὲ ἔκανε ἀνώτερο ἀπὸ

ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; Εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβῶν;».

Οὐδὲν οὖν ἄλλο ἐστὶ τὸ «κλητὸς» τοῦτο, ἀλλ' ἢ ταπεινοφροσύνης διδασκαλία, καὶ τύφου καθαίρεσις, καὶ πάσης ἀλαζονείας καταστολή· οὐδὲν γάρ ἐστιν, οὐδὲν οὕτως ὃ συγκρατεῖν καὶ συνέχειν ἡμᾶς δύναται ἄν, ὡς ταπεινοφροσύνη καὶ μετριάζειν καὶ τὸ κατεστάλθαι καὶ μηδὲν μηδέποτε περὶ ἑαυτῶν μέγα φαντάζεσθαι. Ὅπερ καὶ ὁ Χριστὸς συνειδῶς καὶ τῆς πνευματικῆς ἐκείνης διδασκαλίας ἀρχόμενος, ἀπὸ ταπεινοφροσύνης
10 πρῶτον τῆς παραινέσεως ἤρξατο, καὶ τὸ στόμα ἀνοίξας, τοῦτον πρῶτον εἰσήνεγκε τὸν νόμον, οὕτως εἰπὼν· «μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι».

Καθάπερ γάρ τις οἰκίαν μεγάλην καὶ λαμπρὰν οἰκοδομεῖσθαι μέλλων, ἀνάλογον καταβάλλεται τὸν θεμέλιον, ὥστε δυνηθῆναι τὸ μετὰ ταῦτα ἐπιθέμενον ἐνεγκεῖν βάρος· οὕτω δὲ καὶ ὁ
15 Χριστὸς, τὴν μεγάλην ἐκείνην οἰκοδομὴν τῆς φιλοσοφίας ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐγείρων, ὥσπερ τινὰ θεμέλιον καὶ τρόπιν ἀσφαλῆ καὶ κρηπίδα βεβαίαν καὶ ἀκίνητον, τὴν τῆς ταπεινοφροσύνης προκαταβάλλεται παραινέσιν, εἰδῶς ὅτι ταύτης ἐρριζωμένης ἐν
20 ταῖς διανοίαις τῶν ἀκουόντων, ἅπαντα ἄλλα τῆς ἀρετῆς μέρη μετὰ ἀσφαλείας οἰκοδομεῖσθαι δύναται. Ὡσπερ οὖν ταύτης ἀπούσης, κἂν ἅπασάν τις τὴν λοιπὴν ἀρετὴν κατορθώσῃ, εἰκῆ καὶ μάτην καὶ εἰς οὐδὲν δέον ἐστὶ πεπονηκῶς, κατ' ἐκεῖνον τὸν ἐπὶ τῆς ψάμμου τὴν οἰκίαν οἰκοδομήσαντα, ὃς τὸν μὲν πόνον
25 ὑπέμεινε, τοῦ δὲ κέρδους οὐκ ἀπώνατο, ἐπειδὴ θεμέλιον οὐ κατέβαλεν ἀσφαλῆ· οὕτως ὁ χωρὶς ταπεινοφροσύνης ὅτιοῦν μετιῶν ἀγαθόν, ἀπώλεσεν ἅπαντα καὶ διέφθειρε.

Ταπεινοφροσύνην δέ, οὐ τὴν ἐν ῥήμασι λέγω, οὐδὲ τὴν ἐπὶ τῆς γλῶττης, ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ διανοίᾳ, τὴν ἀπὸ τῆς ψυχῆς, τὴν ἐν

35. Α' Κορ. 4,7.

36. Ματθ. 5,3.

37. Βλ. Ματθ. 7,26-27.

τὸν ἄλλο; Καὶ τί ἔχεις πού νὰ μὴν τὸ ἔλαβες; Καὶ ἀφοῦ τὸ ἔλαβες, γιατί καυχίεσαι σὰν νὰ μὴν τὸ ἔχεις λάβει;»³⁵.

Τίποτε λοιπὸν ἄλλο δὲ σημαίνει αὐτὸ τὸ «κλητὸς» παρὰ διδασκαλία ταπεινοφροσύνης καὶ γκρέμισμα ἐγωισμοῦ καὶ συντριβὴ κάθε ἀλαζονείας. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε, πραγματικὰ τίποτε πού νὰ μπορεῖ νὰ μᾶς συγκρατεῖ καὶ νὰ μᾶς διαφυλάσσει τόσο, ὅσο ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ τὸ νὰ εἴμαστε μετριόφρονες καὶ συνεσταλμένοι καὶ νὰ μὴ σχηματίζουμε ποτὲ καμιὰ μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας. Αὐτὸ τὸ πράγμα γνωρίζοντας καλὰ καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ἀρχίζοντας τὴν πνευματικὴ ἐκείνη διδασκαλία, ἄρχισε πρῶτα τὴν παραίνεση ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνη, καὶ ὅταν ἄνοιξε τὸ στόμα του αὐτὸν τὸ νόμο παρουσίασε πρῶτα, λέγοντας αὐτό· «μακάριοι εἶναι οἱ ταπεινόφρονες»³⁶.

“Ὅπως λοιπὸν ὅταν πρόκειται κάποιος νὰ χτίσει ἓνα μεγάλο καὶ ἐπιβλητικὸ σπίτι, βάζει καὶ ἀνάλογο θεμέλιο, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ βαστάξει τὸ προστιθέμενο ἀργότερα βᾶρος, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς, σηκώνοντας στὶς ψυχές τους τὴ μεγάλη ἐκείνη οἰκοδομὴ τῆς πίστεως, βάζει πρῶτα, σὰν κάποιο θεμέλιο καὶ ἀρχὴ σταθερὴ καὶ βάση μόνιμη καὶ ἀκίνητη, τὴν παραίνεση τῆς ταπεινοφροσύνης, ἐπειδὴ γνώριζε πῶς ὅταν αὐτὴ ριζώσει στὶς ψυχές τῶν ἀκροατῶν ὅλα τὰ ἄλλα μέρη τῆς ἀρετῆς μποροῦν νὰ χτίζονται μὲ ἀσφάλεια. “Ὅπως λοιπὸν ὅταν αὐτὴ ἀπουσιάζει καὶ ἂν ἀκόμη κατορθώσει κάποιος ὅλη τὴν ὑπόλοιπη ἀρετὴ, κόπιασε ἄσκοπα καὶ μάταια καὶ ἄχρηστα, σὰν ἐκεῖνον πού ἔχτισε τὸ σπίτι του ἐπάνω στὴν ἄμμο, ὁ ὁποῖος βέβαια ὑπέμεινε τὸν κόπο, ἀλλὰ δὲ χάρηκε τὸ κέρδος, γιατί δὲν ἔβαλε σταθερὸ θεμέλιο³⁷, ἔτσι καὶ αὐτὸς πού χωρὶς ταπεινοφροσύνη ἐπιδιώκει ὁποιοδήποτε ἀγαθό, τὰ ἔχασε καὶ τὰ κατέστρεψε ὅλα.

Καὶ λέγοντας ταπεινοφροσύνη, δὲν ἐννοῶ τὴν ταπεινοφροσύνη πού βρίσκεται στὰ λόγια, οὔτε ἐκείνην πού βρίσκεται

συνειδῶτι, ἦν ὁ Θεὸς δύναται μόνος ὁρᾶν. Ἄρκει τοῦτο τὸ πλεονέκτημα, καὶ καθ' ἑαυτὸ πολλάκις φαινόμενον, ἵλεω ποιῆσαι τὸν Θεόν. Καὶ τοῦτο ὁ τελώνης ἐδήλωσεν· οὐδὲν γὰρ ἔχων ἀγαθόν, οὐδὲ ἀπὸ κατορθωμάτων φανῆναι δυνάμενος, εἰπὼν μόνον, «*ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ*», κατῆλθεν ὑπὲρ τὸν Φαρισαῖον δικαιωθείς· καίτοι γε οὐδὲ ταπεινοφροσύνης ἦσαν ἐκεῖνα τὰ ρήματα, ἀλλ' εὐγνωμοσύνης μόνον. Ταπεινοφροσύνης μὲν γὰρ ἐστὶν ὅταν μεγάλα τις ἑαυτῷ συνειδῶς, μηδὲν μέγα περὶ αὐτοῦ φαντάζεται· εὐγνωμοσύνη, δέ, ὅταν, ἁμαρτωλὸς ὢν, αὐτὸ 10 τοῦτο ὁμολογῇ.

Εἰ δὲ ὁ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδῶς ἀγαθόν, ἐπειδὴ τοῦτο, ὅπερ ἦν, ὠμολόγησεν, οὕτω τὸν Θεὸν εἰς εὐνοϊαν ἐπεσπάσατο, πόσης ἀπολαύσονται παρρησίας οἱ πολλὰ μὲν ἔχοντες ἑαυτῶν κατορθώματα εἰπεῖν, πάντων δὲ ἐκείνων ἐπιλανθανόμενοι καὶ 15 εἰς τοὺς ἐσχάτους ἑαυτοὺς ἀριθμοῦντες; Καθάπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος ἐποίησε· πρῶτος γὰρ ἀπάντων ὢν τῶν δικαίων, πρῶτον ἑαυτὸν τῶν ἁμαρτωλῶν ἔλεγεν εἶναι· οὐκ ἔλεγε δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπέπειστο παρὰ τοῦ διδασκάλου μαθῶν, ὅτι μετὰ τὸ πάντα ποιῆσαι ἀχρεῖους δούλους ἑαυτοῦς χρὴ καλεῖν.

20 Τοῦτό ἐστι ταπεινοφροσύνη, τοῦτον ζηλώσατε οἱ κατορθώματα ἔχοντες, τὸν δὲ τελώνην ἡμεῖς οἱ ἁμαρτημάτων γέμοντες, καὶ ὁμολογῶμεν ὥσπερ ἐσμέν, καὶ τὸ στῆθος πλήττωμεν, καὶ τὴν διάνοιαν πείθωμεν μηδὲν μέγα περὶ ἑαυτῶν φαντάζεσθαι. Ἄν γὰρ οὕτως ὦμεν διακεείμενοι, ἄρκει τοῦτο ἡμῖν εἰς 25 προσφορὰν καὶ θυσίαν· καθάπερ καὶ ὁ Δαυὶδ ἔλεγε· «*θυσία τῷ*

---

38. Λουκᾶ 18,13.

39. Α' Τιμ. 1,15.

40. Λουκᾶ 17,10.

πάνω στη γλώσσα, ἀλλὰ τὴν ταπεινοφροσύνη πού βρίσκεται μέσα στο νοῦ, πού προέρχεται ἀπὸ τὴν ψυχὴ, πού βρίσκεται μέσα στὴ συνείδηση, πού μόνο ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ τὴ βλέπει. Φθάνει αὐτὴ ἡ ἀρετὴ, καὶ ὅταν παρουσιάζεται μόνη τῆς πολλές φορές, νὰ ἐξιλεώσει τὸ Θεό. Καὶ αὐτὸ τὸ φανέρωσε ὁ τελώνης. Γιατὶ αὐτὸν παρ' ὄλο πού δὲν εἶχε κανένα ἀγαθὸ καὶ δὲν μπορούσε νὰ παρουσιασθεῖ ἀπὸ τὰ κατορθώματά του, λέγοντας μόνο, «ἐλέησέ με τὸν ἁμαρτωλό»³⁸, κατέβηκε ἀπὸ τὸ ναὸ δικαιωμένος αὐτὸς ἀπὸ τὸ Θεό, παρὰ ὁ Φαρισαῖος· μολονότι βέβαια τὰ λόγια ἐκεῖνα δὲν ἦταν ἀπόδειξη ταπεινοφροσύνης, ἀλλὰ μόνο εὐγνωμοσύνης. Γιατὶ ταπεινοφροσύνη εἶναι ὅταν κάποιος, ἂν καὶ ἀναγνωρίζει στὸν ἑαυτὸ του μεγάλη ἀξία, δὲ φαντάζεται γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τίποτε τὸ μεγάλο· ἐνῶ εὐγνωμοσύνη εἶναι ὅταν κάποιος, ἐνῶ εἶναι ἁμαρτωλός, τὸ ὁμολογεῖ αὐτό. Ἐὰν ὅμως ἐκεῖνος πού δὲν ἀναγνώριζε στὸν ἑαυτὸ του κανένα ἀγαθὸ ἀπέσπασε τόση εὐνοια ἀπὸ τὸ Θεό, ἐπειδὴ ὁμολόγησε αὐτὸ ἀκριβῶς πού ἦταν, πόση παρρησία θ' ἀπολαύσουν αὐτοὶ πούμποροῦν νὰ ποῦν τὰ πολλά τους κατορθώματα, ἀλλὰ ὅλα τὰ ξεχνοῦν καὶ συγκαταλέγουν τὸν ἑαυτὸ τους ἀνάμεσα στοὺς τελευταίους; Ἐτσι ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ ὁ Παῦλος. Γιατί, ἂν καὶ ἦταν πρῶτος ἀπ' ὅλους τοὺς δικαίους, ἔλεγε ὅτι αὐτὸς ἦταν πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλούς³⁹· καὶ ὄχι μόνο τὸ ἔλεγε, ἀλλὰ τὸ εἶχε πιστέψει. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ δάσκαλό του διδάχθηκε πὼς ὅταν τὰ κάνουμε ὅλα πρέπει νὰ ὀνομάζουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἄχρηστους δούλους⁴⁰.

Αὐτὸ εἶναι ταπεινοφροσύνη, αὐτὸν μιμηθεῖτε ἐσεῖς πού ἔχετε κατορθώματα, ἐνῶ τὸν τελώνη ἐμεῖς πού εἴμαστε γεμάτοι ἁμαρτήματα, καὶ ἃς ὁμολογοῦμε αὐτὸ ἀκριβῶς πού εἴμαστε καὶ ἃς χτυποῦμε τὸ στῆθος μας καὶ ἃς πείθουμε τὸ νοῦ μας νὰ μὴ φαντάζεται γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας τίποτε τὸ μεγάλο. Γιατί, ἂν συμπεριφερόμαστε ἔτσι, μᾶς ἀρκεῖ αὐτὸ γιὰ προσφορὰ καὶ θυσία,

Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον· καρδίαν συντετριμμένην καὶ ταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει». Οὐχ ἀπλῶς εἶπε ταπεινωμένην, ἀλλὰ καὶ συντετριμμένην· τὸ γὰρ συντετριμμένον, καὶ διακεκλασμένον· οὐδὲ γάρ, ἐὰν βούληται, ἐπαρθῆναι δύναται. Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς μὴ ταπεινώσωμεν μόνον τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν, ἀλλὰ καὶ συντρίψωμεν καὶ καταλύξωμεν· συντρίβεται δὲ οἰκείων ἀμαρτημάτων μεμνημένη συνεχῶς. Ἄν οὕτως αὐτὴν ταπεινώσωμεν, οὐδὲ βουλομένη πρὸς τῦφον ἀναστῆναι δυνήσεται, ὥσπερ τινὸς χαλινουῦ τοῦ συνειδότος ἐπιλαμβανομένου
 10 διεγειρομένης αὐτῆς, καὶ καταστέλλοντος καὶ πείθοντος μετριά-
 ζειν ἐν ἅπασιν.

Οὕτω δυνησόμεθα παρὰ τῷ Θεῷ καὶ χάριν εὐρεῖν· «ὄσω γὰρ μέγας εἶ», φησί, «τοσοῦτω ταπεινοῦ σεαυτόν, καὶ ἐναντίον Κυρίου εὐρήσεις χάριν». Ὁ δὲ παρὰ τῷ Θεῷ χάριν εὐρών, οὐ-
 15 δενὸς αἰσθήσεται χαλεποῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα δυνήσεται μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐκεῖνα ἅπαντα μετ' εὐκολίας διαδραμεῖν τὰ δεινά, καὶ τὰς ἐκεῖ κειμένας τοῖς ἀμαρτάνουσι διαφυγεῖν τιμωρίας, τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ προηγουμένης καὶ πάντα ἐξευμενιζούσης αὐτῷ, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπολαύειν ἐν
 20 Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

41. Ψαλμ. 50,19.

42. Σοφ. Σειρ. 3,18.

ὅπως καὶ ὁ Δαβὶδ ἔλεγε· «θυσία εὐπρόσδεκτη στὸ Θεὸ εἶναι ψυχὴ συντριμμένη· καρδιὰ συντετριμμένη καὶ ταπεινωμένη ὁ Θεὸς δὲ θὰ τὴν περιφρονήσει»⁴¹. Δὲν εἶπε ἀπλῶς ταπεινωμένη, ἀλλὰ καὶ συντριμμένη, γιατί τὸ συντριμμένο εἶναι καὶ θρυμματισμένο· οὔτε βέβαια, ἂν θέλει, μπορεῖ νὰ ὑπερηφανευθεῖ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ μεῖς ἄς μὴ ταπεινώσουμε μόνο τὴν ψυχὴ μας, ἀλλὰ καὶ ἄς τὴ συντρίψουμε καὶ ἄς τὴ θρυμματίσουμε· καὶ συντρίβεται ὅταν θυμᾶται συνέχεια τὰ δικά της ἁμαρτήματα. Ἄν τὴν ταπεινώσουμε ἔτσι, δὲ θὰ μπορέσει, ἔστω καὶ νὰ τὸ θέλει, νὰ ὑπερηφανευθεῖ, γιατί ἡ συνείδηση σὰν κάποιο χαλινάρι τὴ σταματάει ὅταν σηκώνεται καὶ τὴ συγκρατεῖ καὶ τὴν πείθει νὰ εἶναι μετρημένη σὲ ὅλα.

Ἔτσι θὰ μπορέσουμε νὰ βροῦμε καὶ χάρη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. «Γιατὶ ὁσὸ μέγας εἶσαι», λέγει ἡ Γραφή, τόσο περισσότερο νὰ ταπεινῶνεις τὸν ἑαυτὸ σου καὶ ἔτσι θὰ βρεῖς χάρη ἐνώπιον τοῦ Κυρίου⁴². Ἐκεῖνος ὁμως ποὺ βρῆκε χάρη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, δὲ θὰ αισθανθεῖ καμιά δυσκολία, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ θὰ μπορέσει μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ νὰ ξεπεράσει εὐκόλα ὅλα ἐκεῖνα τὰ δεινὰ καὶ νὰ ξεφύγει τὶς τιμωρίες ποὺ ὑπάρχουν στὴν ἄλλη ζωὴ γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, γιατί ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ πηγαίνει παντοῦ πρὶν ἀπ' αὐτὸν καὶ τοῦ ἐξευμενίζει τὰ πάντα. Αὐτὴ τὴ χάρη εἶθε νὰ ἀπολαμβάνουμε ὅλοι μας μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α

**ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΡΗΤΟΝ ΤΟ ΛΕΓΟΝ,
«ΟΥ ΜΟΝΟΝ ΔΕ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΚΑΥΧΩΜΕΘΑ ΕΝ ΤΑΙΣ ΘΛΙΨΕΣΙΝ,
ΕΙΔΟΤΕΣ, ΟΤΙ Η ΘΛΙΨΙΣ ΥΠΟΜΟΝΗΝ ΚΑΤΕΡΓΑΖΕΤΑΙ,**

Και τὰ ἐξῆς

1. Ἐπίπονον μὲν γηπόνῳ τὸ ζευῆσαι βόας, καὶ ἄροτρον ἐλκύσαι, καὶ ἀβλακα ἀνατεμεῖν, καὶ σπέρματα καταβαλεῖν, καὶ ἀνασχέσθαι χειμῶνος, καὶ κρυμὸν ἐνεγκεῖν, καὶ περιελάσαι τάφρον, καὶ πλεονεξίαν ὑδάτων ἐπιοῦσαν τοῖς σπέρμασιν ἀποκρούσασθαι, καὶ ὄχθας ποταμῶν ὑψηλοτέρας ἐργάσασθαι, καὶ διὰ μέσης τῆς ἀρούρας βαθυτέρας ἀβλακας ἀνατεμεῖν· ἀλλὰ τὰ ἐπίπονα ταῦτα καὶ μόχθον ἔχοντα, κοῦφα γίνεται καὶ ῥᾶστα, ὅταν ταῖς ἐλπίσιν ὁ γεωργὸς ἴδῃ κομῶντα τὰ λήϊα καὶ τὴν δρεπάνην ἠκονημένην καὶ τὴν ἄλωνα τῶν δραγμάτων ἐμπεπλησμένην καὶ τὸν
10 καρπὸν ὠριμον μετὰ πολλῆς τῆς εὐφροσύνης οἴκαδε εἰσκομιζόμενον. Οὕτω καὶ κυβερνήτης ἀγρίων κυμάτων κατατολμᾷ καὶ χειμῶνος καὶ μαινομένης θαλάττης πολλάκις καταφρονεῖ καὶ πνευμάτων ἀσάτων καὶ διαποντίους κλύδωνας καὶ μακρὰς οἶδε φέρειν ἀποδημίας, ὅταν τὰ φορτία ἀναλογίζηται καὶ τοὺς
15 τῆς ἐμπορίας λιμένας καὶ τὸν ἐκ τούτων ἄπειρον πλοῦτον τικτό-

---

1. Ρωμ. 5,3.

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟ ΡΗΤΟ ΠΟΥ ΛΕΓΕΙ

**«ΚΑΙ ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΑΥΤΟ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΚΑΥΧΟΜΑΣΤΕ ΣΤΙΣ ΘΛΙΨΕΙΣ
ΓΙΑΤΙ ΓΜΩΡΙΖΟΥΜΕ ΠΩΣ Η ΘΛΙΨΗ ΠΑΡΑΓΕΙ ΥΠΟΜΟΝΗ»¹,**

Και τὰ ἐπόμενα

1. Εἶναι βέβαια κουραστικὸ στὸ γεωργὸ τὸ νὰ ζέψει τὰ βόδια, νὰ σύρει τὸ ἄροτρο, ν' ἀνοίξει τὸ αὐλάκι καὶ νὰ ρίξει τοὺς σπόρους, νὰ ὑποφέρει τὴν κακοκαιρία καὶ νὰ ὑπομένει τὸ ψύχος, νὰ κατασκευάσει γύρω-γύρω τάφρο καὶ νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ ὑπερβολικὸ νερὸ ποὺ κατακλύζει τοὺς σπόρους, νὰ κάμει πιὸ ψηλές τὶς ὄχθες τῶν ποταμῶν καὶ ν' ἀνοίξει μέσα στὴ γῆ βαθύτερα αὐλάκια. Ἀλλὰ τὰ ἐπίπονα αὐτὰ ἔργα ποὺ εἶναι γεμάτα ἀπὸ μόχθο γίνονται ἕλαφρά καὶ πάρα πολὺ εὐκόλα, ὅταν ὁ γεωργός, προσδοκῶντας τὰ ἀγαθὰ, δεῖ τὰ στάχυα μεστωμένα καὶ τὸ δρεπᾶνι ἀκονισμένο, τὸ ἀλῶνι γεμάτο δεμάτια καὶ τὸν καρπὸ ὄριμο νὰ μεταφέρεται στὸ σπῖτι του μὲ πολλὴ χαρὰ. Ἔτσι καὶ ὁ κυβερνήτης ἐνὸς πλοίου περιφρονεῖ τὰ ἄγρια κύματα καὶ τὴν κακοκαιρία καὶ πολλὰς φορές τὴ μανιασμένη θάλασσα καὶ τοὺς ἄστατους ἀνέμους, καὶ ξέρει νὰ ὑποφέρει τὶς τρικυμίες στὰ πελάγη καὶ τὰ μακρινὰ ταξίδια, ὅταν σκέπτεται τὰ φορτία καὶ τὰ ἐμπορικὰ λιμάνια καὶ ἀναλογισθεῖ τὸν ἄπειρο πλοῦτο ποὺ προ-

μενον ἴδη. Οὕτω καὶ στρατιώτης τραύματα φέρει καὶ νέφη βελῶν ἀποδέχεται καὶ λιμὸν ὑποφέρει καὶ κρυμὸν καὶ τὰς μακρὰς ἀποδημίας καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς παρατάξεως κινδύνους, ἐντεῦθεν τὰ τρόπαια καὶ τὰς νίκας καὶ τοὺς στεφάνους ἀναλογιζόμενος.

5 Ἄλλὰ τίνος ἕνεκεν τούτων ἐμνήσθην ἢ τί μοι βούλεται ταῦτα τὰ παραδείγματα; Παράκλησιν ὑμῖν ἐντεῦθεν πρὸς τὴν ἀκρόασιν εἰσαγαγεῖν βούλομαι καὶ παραμυθίαν πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἰδρῶτας. Εἰ γὰρ τῶν εἰρημένων ἕκαστος τὸ ἐπίπονον κοῦφον ἠγεῖται διὰ τὴν τῶν μελλόντων ἐλπίδα, καὶ ταῦτα, εἰ
10 καὶ τις αὐτῶν ἐπιτυχεῖν δυνηθεῖη, τῷ παρόντι συγκαταλυόμενα βίῳ, πολλῶ μᾶλλον ὑμᾶς τῆς ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας ἀκρόασιν ἀνέχεσθαι χρή, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς αἰωνίου ζωῆς παράταξίν τε καὶ τοὺς ἰδρῶτας γενναίως φέρειν. Τοῖς μὲν γὰρ ἄδηλα τὰ τῆς προσκαιροῦ ἐλπίδος ἐστὶ καὶ ἐν προσδοκίᾳ μόνῃ
15 τῶν χρηστῶν πολλάκις γενόμενοι, τὸν βίον οὕτω κατέλυσαν, ἐντρυφήσαντες μὲν ταῖς ἐλπίσιν, ἐπὶ δὲ τῶν ἔργων αὐτῶν οὐκ ἐγγίσαντες καὶ δὴ διὰ ταῦτα τὰ χαλεπώτερα ὑπομείναντες.

Οἷόν τι λέγω· μετὰ τοὺς πολλοὺς ἐκείνους πολλάκις πό-
νους τε καὶ ἰδρῶτας ὁ γηπόνος ἐνίστε ἐν αὐτῷ τῷ τὴν δρεπάνην
20 ἀκονᾶν καὶ πρὸς τὸν ἄμητον παρασκευάζεσθαι, ἐρυσίβης κατε-
νεχθείσης ἢ πλήθους ἀκρίδων ἢ πέρα τοῦ μέτρου τῆς ἐπομβρίας
γενομένης ἢ ἐτέρας τινὸς πληγῆς ἐπενεχθείσης ἐκ τῆς τῶν ἀέ-
ρων ἀνωμαλίας, ἀπῆλθε κεναιῖς οἴκαδε χερσί, τὸν μὲν πόνον
ἅπαντα ὑπομείνας, τοῦ δὲ καρποῦ τῆς ἐλπίδος ἐκπεσών. Καὶ ὁ
25 κυβερνήτης δὲ ὁμοίως χαίρων τῷ πλήθει τῶν φορτίων καὶ
μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς τὰ ἰστία πετάσας καὶ περάσας πολὺ πέ-
λαγος ἐν αὐτῷ πολλάκις τῷ στόματι τοῦ λιμένος ἢ σπιλάδος

2. Ἐρυσίβη· ἀρρώστια τῶν σιτηρῶν, καπνιά.

έρχεται ἀπ' αὐτά. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ στρατιώτης ὑποφέρει τὰ τραύματα καὶ δέχεται σύννεφο τὰ βέλη, ὑπομένει τὴν πείνα, τὸ ψύχος, τὰ μακρινὰ ταξίδια καὶ τοὺς κινδύνους στὴν παράταξη, σκεπτόμενος τὰ τρόπαια καὶ τὶς νίκες καὶ τὰ στεφάνια ποὺ προέρχονται ἀπ' αὐτά.

Ἄλλὰ γιὰ ποιὸ λόγο τὰ θυμήθηκα αὐτὰ ἢ τί μοῦ χρειάζονται αὐτὰ τὰ παραδείγματα; Θέλω ἀπὸ ἐδῶ νὰ σᾶς προτρέψω γιὰ τὴν ἀκρόαση καὶ νὰ σᾶς παρηγορήσω γιὰ τοὺς ἰδρῶτες ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς. Γιατί, ἂν ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἀναφέρθηκαν θεωρεῖ τὸ κουραστικὸ ἔλαφρό ἐξ αἰτίας τῆς ἐλπίδας γιὰ τὰ μελλοντικά, καὶ ὅταν μάλιστα αὐτά, κι ἂν ἀκόμα κανεῖς μπορέσει νὰ τὰ ἐπιτύχει, τελειώνουν καὶ χάνονται μαζὶ μὲ τὴν παρούσα ζωὴ, πολὺ περισσότερο πρέπει ἐσεῖς νὰ ὑπομένετε τὴν ἀκρόαση γιὰ τὴν πνευματικὴ διδασκαλία καὶ νὰ ὑποφέρετε μὲ γενναιότητα καὶ τὴν παράταξη καὶ τοὺς ἰδρῶτες γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ. Σ' ἐκείνους εἶναι ἀβέβαια αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν στὴν πρόσκαιρη ἐλπίδα, καὶ πολλὰς φορές μὲ τὴν προσδοκία μόνο τῶν ἀγαθῶν ἔτσι τελείωσαν τὴ ζωὴ τους, ἀφοῦ χάρηκαν βέβαια τὶς ἐλπίδες, ἀλλὰ δὲν ἄγγιξαν τοὺς καρποὺς τῶν ἔργων αὐτῶν, καὶ μάλιστα ἀφοῦ ὑπέφεραν γι' αὐτὰ τὰ πιὸ φοβερὰ πράγματα.

Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μ' αὐτὸ ποὺ λέγω· ὕστερα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐκείνους κόπους καὶ ἰδρῶτες ποὺ καταβάλλει πολλὰς φορές ὁ γεωργός, μερικὲς φορές τὴν ὥρα ἀκριβῶς ποὺ ἀκόνιζε τὸ δρεπάνι καὶ ἐτοιμαζόταν γιὰ τὸ θερισμό, ἐπειδὴ ἔπεσε ἐρυσίβη² ἢ πολλὰς ἀκρίδες ἢ ὑπερβολικὴ βροχὴ ἢ κάποια ἄλλη συμφορὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀκαταστασίας τῶν ἀνέμων, γύρισε μὲ ἄδεια χέρια στὸ σπίτι του, καὶ τὸν κόπο βέβαια τὸν ὑπέμεινε ὅλον, ἔχασε ὅμως τὸν καρπὸ τῆς ἐλπίδας. Ἐπίσης καὶ ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου ἐνῶ χαιρόταν γιὰ τὸ μεγάλο φορτίο καὶ μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση εἶχε ἀνοίξει τὰ πανιά καὶ εἶχε διασχίσει πολὺ πέλαγος, πολλὰς φορές σ' αὐτὴ τὴν εἴσοδο τῶν λιμανιῶν ἢ ἐπειδὴ ἔπιασε

έμπεσούσης ἢ ὑφάλῳ καὶ σκοπέλῳ τινὶ προσαράξας ἢ ἄλλη τινὶ τοιαύτῃ ἀδοκῆτῳ περιστάσει πληγείς, πάντα τὸν φόρτον ἀπό-
 λεσε καὶ μόλις τὸ ἑαυτοῦ σῶμα γυμνὸν διέσωσε μετὰ τοὺς μυ-
 ρίους κινδύνους ἐκείνους. Οὕτω καὶ ὁ στρατιώτης μυρίοις πολ-
 5 λάκις παραταξάμενος πολέμοις καὶ ἀποκρουσάμενος τοὺς ἐναν-
 τίους καὶ τῶν ἐχθρῶν περιγεγόμενος καὶ ἐν αὐτῇ ὧν τῇ προσ-
 δοκίᾳ τῆς νίκης, τὴν ζωὴν μεταλλάξας ἀπῆλθεν, οὐδενὸς ὄλως
 ἐκ τῶν μόχθων καὶ τῶν κινδύνων ἀπολαύσας χρηστοῦ.

Τὰ δὲ ἡμέτερα οὐ τοιαῦτα· τάς τε γὰρ ἐλπίδας αἰωνίους
 10 ἔχει ἀκινήτους τε καὶ βεβαίας, καὶ οὐ τῷ προσκαιρῷ τούτῳ
 συγκαταλυομένας βίῳ, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀκήρατον καὶ μακαρίαν
 ἐκείνην καὶ διαιωνίζουσαν ζωὴν, καὶ οὐ μόνον ἀνωμαλίᾳ ἀέρων
 καὶ ἀδοκῆτων πραγμάτων περιστάσει οὐκ ἐπιβουλεομένας,
 ἀλλ' οὐδὲ αὐτῷ τῷ θανάτῳ διαλυομένας. Ἀπὸ τῶν ἐλπίδων δὲ
 15 αὐτῶν ἴδοι τις ἂν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς τυχοῦσι λάμποντα αὐτῶν
 τὸν καρπὸν καὶ πολλὴν καὶ μεγάλην οὔσαν τὴν ἀμοιβήν. Διὰ
 τοῦτο ὁ μακάριος Παῦλος ἐβόα, λέγων· «οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ
 καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσι». Παρακαλῶ μὴ παραδράμωμεν τὸ
 εἰρημένον ἀπλῶς· ἀλλ' ἐπειδὴ, οὐκ οἶδα πῶς, πάλιν ἡμᾶς ὁ λό-
 20 γος εἰς τὸν τοῦ καλοῦ κυβερνήτου Παύλου λιμένα εἰσήγαγεν, ἐν-
 τρυφήσωμεν τῇ λέξει, βραχείᾳ μὲν οὔσῃ, πολλῇ δὲ ἡμᾶς παιδευ-
 ούσῃ φιλοσοφίᾳ.

Τί ποτ' οὖν ἐστὶν ἄρα τὸ εἰρημένον καὶ τί τοῦτο εἰπῶν
 ἠνίξατο ἡμῖν λέγων, «οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς
 25 θλίψεσι»; Μικρὸν, εἰ δοκεῖ, ἀνωτέρω τὸν τῆς διδασκαλίας λό-
 γον ἀγάγωμεν καὶ πολλὴν ὀψόμεθα τὴν σαφήνειαν καὶ τὴν τῶν
 νοημάτων δύναμιν ἐκεῖθεν τικτομένην ἡμῖν. Ἀλλὰ μηδένα τὸ
 σῶμα καταμαλακιζέτω· ἀλλ' ἀντὶ δρόσου γενέσθω ἢ τῆς πνευ-
 ματικῆς ἀκροάσεως ἐπιθυμία. Καὶ γὰρ περὶ θλίψεως ἡμῖν ὁ λόγος

κάποια θύελλα ἢ ἐπειδὴ ἔπεσε σὲ κάποιον ὕφαλο καὶ σκόιελο ἢ ἐπειδὴ κτυπήθηκε ἀπὸ κάποια ἄλλη ἀπροσδόκητη τέτοια συμφορά, ἔχασε ὅλο τὸ φορτίο καὶ μόλις ἔσωσε γυμνὸ τὸ σῶμα του ὕστερα ἀπὸ τοὺς ἀπειροὺς ἐκείνους κινδύνους. Ἔτσι καὶ ὁ στρατιῶτης, ἀφοῦ παρατάχθηκε πολλὰς φορές σὲ ἀπειροὺς πολέμους καὶ ἀπέκρουσε τοὺς ἀντιπάλους καὶ νίκησε τοὺς ἐχθροὺς ἐνῶ περίμενε τὴ νίκη, πέθανε χωρὶς ν' ἀπολαύσει κανένα ἀγαθὸ ἀπὸ τοὺς κόπους του καὶ τοὺς κινδύνους.

Τὰ δικά μας ὅμως δὲν εἶναι τέτοια. Γιατὶ καὶ τὶς ἐλπίδες ἔχουν σταθερὲς καὶ βέβαιες καὶ δὲν τελειώνουν μαζί μὲ τὴν πρόσκαιρη αὐτὴ ζωὴ, ἀλλὰ μεταφέρονται στὴν ἀθάνατη καὶ μακάρια ἐκείνη καὶ αἰώνια ζωὴ, καὶ ὄχι μόνο δὲν παθαίνουν κακὸ ἀπὸ τὴν ἀκαταστασία τῶν ἀνέμων καὶ ἀπὸ ἀπροσδόκητες περιστάσεις, ἀλλ' οὔτε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν θάνατο δὲ διαλύονται. Καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ἐλπίδων αὐτῶν θὰ μπορούσε νὰ δεῖ κανεὶς καὶ σ' αὐτὰ τὰ συνηθισμένα ἀκόμα νὰ λάμπει ὁ καρπὸς τους καὶ νὰ εἶναι πολλὴ καὶ μεγάλη ἡ ἀμοιβὴ τους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος βροντοφώναζε λέγοντας: «καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ καυχόμαστε στὶς θλίψεις». Σᾶς παρακαλῶ ἄς μὴν προσπεράσουμε ἐπιπόλαια αὐτὸ πὺ λέχθηκε. Ἄλλ' ἐπειδὴ, δὲν ξέρω πῶς, πάλι ὁ λόγος μᾶς ὁδήγησε στὸ λιμάνι τοῦ καλοῦ κυβερνήτη Παύλου, ἄς ἐντριφήσουμε στὴ φράση αὐτὴ, πὺ εἶναι βέβαια μικρὴ, ἀλλὰ πλούσια σὲ διδάγματα ἀρετῆς.

Τί λοιπὸν σημαίνει ἄραγε αὐτὸ πὺ λέχθηκε καὶ τί μᾶς ὑποδήλωσε λέγοντας «καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ καυχόμαστε στὶς θλίψεις»; Λίγο, ἂν θέλετε, ἄς φέρουμε τὸ λόγο τῆς διδασκαλίας πὺ πάνω καὶ θὰ δοῦμε τὴ μεγάλη σαφήνεια καὶ τὴ δύναμη τῶν νοημάτων νὰ μᾶς γεννιέται ἀπὸ ἐκεῖ. Ἄλλὰ τὸ σῶμα ἄς μὴν κάμνει κανέναν μαλθακὸ καὶ ἄς πάρει σὲ σᾶς ἡ ἐπιθυμία τῆς πνευματικῆς ἀκρόασης τῆ θέση τῆς δροσιᾶς. Γιατὶ ὁ λόγος μας εἶναι γιὰ τὴ θλίψη καὶ γιὰ τὴν ἐπιθυμία τῶν αἰώνιων ἀγα-

καὶ ἐπιθυμίας ἀγαθῶν αἰωνίων καὶ ὑπομονῆς καὶ τῆς ἐκ τούτων γινομένης ἀμοιβῆς τοῖς οὐκ ἀναπεπτωκόσι. Τί ποτ' οὖν ἔστι τό, «οὐ μόνον»; Ὁ γὰρ τοῦτο εἰρηκῶς, εἰπεῖν ἡμῖν πολλὰ καὶ ἕτερα δείκνυσι προῦπηργμένα ἀγαθὰ· καὶ μετ' ἐκείνων καὶ 5 τοῦτο προστίθησι, τὸ ἀπὸ τῆς θλίψεως· διὸ καὶ ἔλεγεν ὁ αὐτός· «οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν». Ὡστε δὲ σαφέστερον γενέσθαι τὸ εἰρημένον, βραχεῖαν ὥραν ἀνάσχεσθε, μακροτέραν ἡμῶν ποιουμένων τὴν διδασκαλίαν τῷ λόγῳ.

Ἐπειδὴ γὰρ κατηγγέλη ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τὸ θεῖον 10 κήρυγμα καὶ περιήεσαν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης σπεύροντες τῆς εὐσεβείας τὸν λόγον καὶ πρόρριζον ἀνασπῶντες τὴν πλάνην καὶ τοὺς πατρώους τῶν ἀσεβῶν καταλύοντες νόμους καὶ παρανομίαν ἅπασαν ἐλαύνοντες καὶ τὴν γῆν ἐκκαθαίροντες καὶ εἰδώλων μὲν καὶ ναῶν καὶ βωμῶν καὶ πανηγύρεων τῶν ἐκεῖθεν καὶ 15 τελετῶν κελεύοντες ἀποπηδᾶν, ἐπιγινώσκειν δὲ τὸν τῶν ὄλων ἓνα καὶ μόνον Θεὸν καὶ τὰς μελλούσας ἀναμένειν ἐλπίδας, καὶ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος διελέγοντο καὶ περὶ ἀναστάσεως ἐφιλοσόφουν καὶ περὶ βασιλείας οὐρανῶν διελέγοντο· διὰ ταῦτα πόλεμος ἀνήφθη χαλεπός, καὶ πολέμων ἀπάν- 20 των ὁ τυραννικώτατος, καὶ πάντα θορύβου καὶ ταραχῆς καὶ στάσεως ἔγεμε, καὶ πόλεις ἅπασαι καὶ δῆμος ἅπας καὶ οἰκία καὶ οἰκουμένη καὶ ἀοίκητος, ἅτε δὴ τῶν παλαιῶν ἐθῶν διασαλευομένων καὶ τῆς ἐπὶ τοσοῦτον κατασχούσης προλήψεως διασειομένης, καινῶν δὲ εἰσαγομένων δογμάτων καὶ ὧν μηδεὶς μηδέ- 25 ποτε ἤκουσε· πρὸς ταῦτα βασιλεῖς ἠγρίαινον καὶ ἄρχοντες ἐδυσχέραινον καὶ ἰδιῶται ἐταράττοντο καὶ ἀγοραὶ ἐθορυβοῦντο καὶ δικαστήρια ἐχαλέπαινε καὶ ξίφη ἐγυμνοῦτο καὶ ὄπλα παρεσκευάζετο καὶ νόμοι ἠγανάκτουν.

Ἐκεῖθεν τιμωρίαι καὶ κολάσεις καὶ ἀπειλαὶ καὶ πάντα συν-

θῶν, γιὰ τὴν ὑπομονὴ καὶ γιὰ τὴν ἀμοιβὴ ποὺ προέρχεται ἀπ' αὐτὰ σὲ ὄσους δὲν ἀποθαρρύνονται. Τί λοιπὸν σημαίνει τὸ «ὄχι μόνο αὐτό»; Γιατὶ αὐτὸς ποὺ τὸ εἶπε δείχνει πὼς προηγουμένως μᾶς ἀνέφερε καὶ πολλὰ ἄλλα ἀγαθὰ· καὶ μαζὶ μ' ἐκεῖνα προσθέτει καὶ αὐτὸ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὶς θλίψεις. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε ὁ ἴδιος· «καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ καυχόμαστε στὶς θλίψεις». Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ σαφέστερο αὐτό, δεῖξτε γιὰ λίγο ὑπομονή, ἀφοῦ θὰ κάνω μακρότερη τὴ διδασκαλία μὲ τὸ λόγο.

Ἄφοῦ λοιπὸν τὸ θεῖο κήρυγμα ἀναγγέλθηκε ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, καὶ περιῆλθαν ὅλη τὴν οἰκουμένη σπέρνοντας τὸ λόγο τῆς εὐσέβειας καὶ ξερριζώνοντας ἐντελῶς τὴν πλάνη, καταργώντας τοὺς πατροπαράδοτους νόμους τῶν ἀσεβῶν καὶ διώχνοντας κάθε παρανομία, καθαρίζοντας τὴ γῆ καὶ προτρέποντας νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ εἰδῶλα, τοὺς ναοὺς, τοὺς βωμοὺς καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ πανηγύρια καὶ τὶς τελετὲς καὶ νὰ γνωρίζουν καλὰ τὸν ἕνα καὶ μοναδικὸ Θεὸ τῶν ὅλων καὶ νὰ περιμένουν τὶς μελλοντικὲς ἐλπίδες· παράλληλα μιλοῦσαν γιὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, φιλοσοφοῦσαν γιὰ τὴν ἀνάστασι καὶ κήρυτταν γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἐξ αἰτίας ὅλων αὐτῶν ἀναψε τότε φοβερὸς πόλεμος, καὶ μάλιστα ὁ πιὸ τυραννικὸς ἀπ' ὅλους τοὺς πολέμους, ὅλα ἦταν γεμάτα θόρυβο καὶ ταραχὴ καὶ ἐξεγέρσεις, ὅλες οἱ πόλεις καὶ ὅλος ὁ λαὸς καὶ τὰ σπίτια καὶ ἡ κατοικημένη καὶ ἡ ἀκατοίκητη γῆ, ἐπειδὴ διασαλεύονταν οἱ παλαιὲς συνήθειες καὶ κλονιζόταν ἡ προηγούμενη ἀντίληψη ποὺ τόσο πολὺ εἶχε ἐπικρατήσῃ καὶ εἰσάγονταν καινούρια δόγματα γιὰ τὰ ὁποῖα κανεὶς δὲν ἄκουσε ποτέ. Μαζὶ μ' αὐτὰ οἱ βασιλεῖς ἀγρίευαν καὶ οἱ ἄρχοντες δυσανασχετοῦσαν, οἱ πολῖτες ταραζόνταν καὶ οἱ ἀγορὲς γέμιζαν θόρυβο, τὰ δικαστήρια γίνονταν αὐστηρά, ξίφη γυμνώνονταν καὶ ὄπλα ἐτοιμάζονταν καὶ οἱ νόμοι ἀπειλοῦσαν.

Γι' αὐτὸ ἐπιβάλλονταν τιμωρίες καὶ ποινὲς καὶ ἀπειλές,

εκινεῖτο τὰ ἐν ἀνθρώποις εἶναι δοκοῦντα δεινά. Ὡσπερ θαλάττης μαινομένης καὶ χαλεπὰ ναύαγια ὠδινούσης, οὐδὲν ἄμεινον τὰ τῆς οἰκουμένης διέκειτο, πατρὸς παῖδα διὰ τὴν εὐσέβειαν τότε ἀποκηρύττοντος, καὶ νύμφης πρὸς πενθερὰν σχιζομένης, 5 καὶ ἀδελφῶν διαιρουμένων, καὶ δεσποτῶν κατὰ τῶν οἰκετῶν ἀγανακτούντων, καὶ τῆς φύσεως σχεδὸν πρὸς ἑαυτὴν στασιάζουσης, καὶ οὐκ ἐμφυλίου μόνον, ἀλλὰ καὶ συγγενικοῦ διὰ πάσης οἰκίας διόντος πολέμου. Ὁ γὰρ λόγος μαχαίρας δίκην εἰσιῶν καὶ τὸ νοσοῦν ἀπὸ τοῦ ὑγιαίνοντος τέμνων, πολλὴν ἐποίει 10 πανταχοῦ τὴν στάσιν εἶναι καὶ τὴν φιλονεικίαν, καὶ πανταχόθεν μυρίας αἵρεσθαι κατὰ τῶν πιστευόντων παρεσκεύασεν ἐπαχθείας καὶ μάχας. Ἐντεῦθεν οἱ μὲν εἰς δεσμωτήρια ἀπήγοντο, οἱ δὲ εἰς δικαστήρια, οἱ δὲ τὴν ἐπὶ θάνατον φέρουσαν ὁδὸν· καὶ τῶν μὲν αἱ οὐσίαι ἐδημεύοντο, οἱ δὲ καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς 15 ζωῆς αὐτῆς πολλάκις ἐξέπιπτον, καὶ πανταχόθεν νιφάδων πυκνότερα περιειστήκει τὰ κακά· ἔνδοθεν μάχαι, ἔξωθεν φόβοι, παρὰ τῶν φίλων, παρὰ τῶν ἀλλοτρίων, παρ' αὐτῶν τῶν τῇ φύσει συνδεδεμένων ἀλλήλοις.

2. Ταῦτ' οὖν ὁρῶν ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ τῆς οἰκουμένης παι- 20δοτρίβης, ὁ τῶν οὐρανίων δογμάτων διδάσκαλος, ἐπειδὴ τὰ μὲν δεινὰ ἐν χερσὶν ἦν καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν πραττόμενα, τὰ δὲ χρηστὰ ἐν ἐλπίσι μόνον καὶ ἐπαγγελίαις, βασιλεία οὐρανῶν, λέγω, καὶ ἀνάστασις καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων λῆξις τῶν πάντα νοῦν καὶ λόγον ὑπερβαινόντων, κάμινοι δὲ καὶ τήγανα καὶ ξίφη 25 καὶ τιμωρίαι καὶ παντοδαπαὶ κολάσεις καὶ θάνατοι οὐκ ἐν ἐλπίσιν, ἀλλ' ἐν πείρᾳ· οἱ δὲ πρὸς ταῦτα ἀγωνίζεσθαι μέλλοντες, ἀρτίως ἀπὸ βωμῶν καὶ εἰδώλων καὶ τρυφῆς καὶ ἀκολασίας καὶ μέθης εἰσποιηθέντες ἦσαν τῇ πίστει, οὐδὲν ὑψηλὸν περὶ τῆς αἰ-

καὶ κινουῦνταν ἐναντίον τοὺς ὅλα μαζί τὰ θεωρούμενα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δεινά. Τὰ πράγματα τῆς οἰκουμένης δὲν ἦταν καθόλου καλύτερα ἀπὸ θάλασσα μανιασμένη πὺ προκαλεῖ φοβερὰ ναυάγια, ἀφοῦ ὁ πατέρας ἀποκήρυσσε τότε τὸ παιδί του γιὰ τὴν εὐσέβεια, ἡ νύφη διαφωνοῦσε μὲ τὴν πεθερά, τὰ ἀδέλφια χωρίζονταν, οἱ κύριοι ἀγανακτοῦσαν ἐναντίον τῶν δούλων, ἡ φύση σχεδὸν ἐπαναστατοῦσε ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της, καὶ ὁ πόλεμος δὲν ἦταν μόνο ἐμφύλιος ἀλλὰ καὶ συγγενικός, προσβάλλοντας κάθε σχεδὸν σπίτι. Γιατὶ ὁ λόγος μπαίνοντας σὰν μαχαίρι καὶ κόβοντας τὸ ἄρρωστο ἀπὸ τὸ ὑγιὲς προκαλοῦσε παντοῦ μεγάλη ἀναστάτωση καὶ φιλονεικία καὶ ἀπὸ παντοῦ ἔκαμε νὰ σηκώνονται ἄπειρες ἐνοχλήσεις καὶ μάχες ἐναντίον τῶν πιστῶν. Ἔτσι ἄλλοι ὀδηγοῦνταν σὲ φυλακές, ἄλλοι σὲ δικαστήρια, ἄλλοι στὸ δρόμο πὺ ὀδηγοῦσε στὸ θάνατο. Ἄλλων δημεύονταν οἱ περιουσίες, ἄλλοι ἔχαναν καὶ τὴν πατρίδα καὶ πολλές φορές καὶ τὴ ζωὴ τους ἀκόμη, καὶ ἀπὸ παντοῦ τοὺς πειρστοίχιζαν πυκνότερα ἀπὸ τὶς νιφάδες τὰ κακά. Ἀπὸ μέσα μάχες, ἀπὸ ἔξω φόβοι, ἀπὸ τοὺς φίλους, ἀπὸ τοὺς ξένους, ἀπ' αὐτοὺς πὺ συνδέονταν μεταξύ τους μὲ συγγένεια.

2. Αὐτὰ λοιπὸν βλέποντας ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ παιδαγωγὸς τῆς οἰκουμένης, ὁ δάσκαλος τῶν οὐράνιων δογμάτων, ἐπειδὴ τὰ δεινὰ ἦταν κοντὰ καὶ γίνονταν μπροστὰ στὰ μάτια τους, ἐνῶ τὰ ἀγαθὰ βρίσκονταν μόνο στὶς ἐλπίδες καὶ τὶς ὑποσχέσεις, δηλαδή ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ἀπόκτησις τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων πὺ ξεπερνοῦν κάθε νοῦ καὶ λόγο· ἐπειδὴ τὰ καμίνια καὶ τὰ τηγάνια καὶ τὰ ξίφη καὶ οἱ τιμωρίες καὶ οἱ κάθε εἶδους ποινὲς καὶ θάνατοι δὲν ἦταν στὶς ἐλπίδες, ἀλλὰ δοκιμάζονταν ἀπὸ τὸν καθένα, ἐνῶ ἐκεῖνοι πὺ ἐπρόκειτο ν' ἀγωνισθοῦν ἐναντίον αὐτῶν μόλις εἶχαν προσχωρήσει στὴν πίστη ἀπὸ τοὺς βωμοὺς καὶ τὰ εἰδῶλα καὶ τὶς ἀπολαύσεις καὶ τὴ μέθη, χωρὶς νὰ ἔχουν μάθει παλαιότερα νὰ σκέπτονται τίποτε τὸ ὑψη-

δίου ζωῆς τέως μεμελετηκότες ἐννοεῖν, ἀλλὰ τῶν παρόντων ἀντεχόμενοι μᾶλλον· καὶ εἰκὸς τούτων πολλοὺς μικροψυχεῖν καὶ ἐκλύεσθαι καὶ ἀναπίπτειν καθ' ἑκάστην πολιορκουμένους ἡμέραν· ὄρα τί ποιεῖ ὁ τῶν ἀπορρήτων κοινωνὸς καὶ πρόσχε
 5 τῆ Παύλου σοφία. Συνεχῶς περι τῶν μελλόντων αὐτοῖς διαλέγεται καὶ τὰ βραβεῖα ὑπ' ὄψιν ἄγει καὶ δείκνυσι τοὺς στεφάνους, ἀλείφων αὐτοὺς καὶ παραμυθούμενος ταῖς τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐλπίσι.

Καὶ τί φησι; «Λογιζόμεθα γάρ, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα
 10 τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς». Τί γάρ μοι λέγεις, φησί, τραύματα καὶ βωμοὺς καὶ δημίους καὶ τιμωρίας καὶ λιμοὺς καὶ δημεύσεις καὶ πενίαν καὶ δεσμὰ καὶ ἀλύσεις; πάντα ὅσα βούλει τίθει τὰ δοκοῦντα ἐν ἀνθρώποις δεινὰ καὶ οὐδὲν ἄξιον λέγεις τῶν ἐπάθλων ἐκείνων
 15 καὶ τῶν στεφάνων καὶ τῶν ἀμοιβῶν. Τὰ μὲν γὰρ τῷ παρόντι συγκαταλύεται βίῳ, τὰ δὲ ἐν τῷ ἀπείρῳ αἰῶνι τέλος οὐκ ἔχει· καὶ τὰ μὲν παροδεύει πρόσκαιρα ὄντα, τὰ δὲ παραμένει διηνεκῶς ἀγήρατα συνυπάρχοντα. Ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ τοῦτο αὐτὸ αἰνιττόμενος ἔλεγε, «τὸ γὰρ παραυτικά ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως», τῆ
 20 ποσότητι τὴν ποιότητα ὑποτεμνόμενος, καὶ τῷ χρόνῳ τὸ φορτικὸν παραμυθούμενος.

Ἐπειδὴ γὰρ τῆ φύσει βαρέα καὶ φορτικὰ ἦν τὰ τότε συμβαίνοντα, τῷ προσκαίρῳ τὸ φορτικὸν αὐτῶν ὑποτέμνεται, λέγων· «τὸ γὰρ παραυτικά ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερ-
 25 βολῆν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, μὴ σκοποῦντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα. Τὰ γὰρ βλεπόμενα, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια». Καὶ πάλιν ἀνάγων αὐτοὺς εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ μεγέθους τῶν τότε ἀγαθῶν, αὐτὴν εἰσάγει τὴν κτίσιν ὀδυνωμένην καὶ συστενάζου-

3. Ρωμ. 8,18.

4. Β' Κορ. 4,17.

5. Β' Κορ. 4,17. 18.

λό για τήν αιώνια ζωή, αλλά να προσηλώνονται περισσότερο στα παρόντα, και ἦταν φυσικό πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς νὰ δειλιάζουν καὶ νὰ παραλύουν καὶ ν' ἀποθαρρύνονται καθὼς πολιορκοῦνταν κάθε ἡμέρα, κοίταζε τί κάμνει ὁ κοινωνὸς τῶν ἀπόρρητων πραγμάτων καὶ πρόσεχε τὴ σοφία τοῦ Παύλου. Συνέχεια τοὺς μιλάει γιὰ τὰ μελλοντικά, φέρνει τὰ βραβεῖα ἐνώπιόν τους καὶ τοὺς δείχνει τὰ στεφάνια, προετοιμάζοντας καὶ παρηγορώντας αὐτοὺς μὲ τὶς ἐλπίδες τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν.

Καὶ τί λέγει; «Σκεπτόμαστε πραγματικὰ πὼς τὰ παθήματα τῆς παρούσας ζωῆς δὲν ἀξίζουν ὅσο ἡ δόξα ποὺ θὰ μᾶς ἀποκαλυφθεῖ στὸ μέλλον»³. Τί λοιπὸν μοῦ ἀναφέρεις, λέγει, τραύματα καὶ βωμοὺς καὶ δημίους καὶ τιμωρίες, καὶ λιμοὺς καὶ δημεύσεις καὶ φτώχεια καὶ δεσμὰ καὶ ἀλυσίδες; ἀνάφερε ὅλα ὅσα θέλεις ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δεινὰ καὶ τίποτε δὲ λέγεις ἄξιο μ' ἐκεῖνα τὰ ἔπαθλα καὶ τὰ στεφάνια καὶ τὶς ἀμοιβές. Γιατὶ τὰ πρῶτα τελειώνουν μαζὶ μὲ τὴν παρούσα ζωή, ἐνῶ τὰ δεύτερα στὸν ἀτέλειωτο αἰῶνα δὲν ἔχουν τέλος· καὶ τὰ πρῶτα παρέρχονται ἀφοῦ εἶναι πρόσκαιρα, ἐνῶ τὰ δεύτερα παραμένουν παντοτινὰ καὶ εἶναι μαζὶ μὲ μᾶς ἀγέραστα. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πράγμα ὑπονοώντας καὶ ἀλλοῦ ἔλεγε, «ἢ προσωρινὴ ἐλαφρὴ θλίψη μας»⁴, περιορίζοντας μὲ τὴν ποσότητα τὴν ποιότητα καὶ παρηγορώντας μὲ τὸ χρόνο τὸ βᾶρος τῶν θλίψεων.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ τότε συμβαίνοντα ἦταν ὡς πρὸς τὴ φύση τους βαριὰ καὶ ἐνοχλητικά, περιορίζει τὴν ἐνόχλησή τους μὲ τὴν προσωρινότητά τους, λέγοντας· «ἢ προσωρινὰ ἐλαφρὴ θλίψη μας προετοιμάζει σὲ μᾶς σὲ ὑπερβολικὰ μεγάλο βαθμὸ αἰώνιο βᾶρος δόξας, ἀφοῦ δὲ στοχεύουμε σ' αὐτὰ ποὺ φαίνονται, ἀλλὰ σ' ἐκεῖνα ποὺ δὲ φαίνονται· γιατί ὅσα φαίνονται εἶναι πρόσκαιρα, ἐνῶ ὅσα δὲ φαίνονται εἶναι αἰώνια»⁵. Καὶ πάλι ὑψώνοντας αὐτοὺς στὴν ἐννοια τοῦ μεγέθους τῶν τότε ἀγαθῶν παρουσιάζει τὴν ἴδια τὴν κτίση νὰ πάσχει καὶ νὰ στενάζει μαζὶ

σαν ἐπὶ τοῖς παροῦσι μοχθηροῖς, καὶ σφόδρα ἐπιθυμοῦσαν τὰ μέλλοντα, ὡς πάνυ ὄντα χρηστά, λέγων οὕτω· «καὶ γὰρ ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν». Τίνος ἔνεκεν στενάζει; τίνος ἔνεκεν ὠδίνει; Τὰ μέλλοντα ἐκεῖνα προσδοκῶσα ἀγαθὰ
5 καὶ ἐπιθυμοῦσα τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολήν. «Καὶ γὰρ καὶ αὐτή», φησὶν, «ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ».

Ὅταν δὲ ἀκούσης, ὅτι στενάζει καὶ ὠδίνει, μὴ λογικὴν εἶναι νόμιζε, ἀλλὰ μάνθανε τῆς Γραφῆς τὸ εἶδος. Ὅταν γὰρ βού-
10 ληται ὁ Θεὸς μέγα καὶ χρηστὸν ἀναγγεῖλαι τοῖς ἀνθρώποις διὰ τῶν προφητῶν, καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα αἰσθάνεσθαι ποιεῖ τῶν γινομένων θαυμάτων τὸ μέγεθος· οὐκ ἐπειδὴ αἰσθάνεσθαι τὴν κτίσιν φαμέν, ἀλλ' ἵνα τῶν θαυμάτων τὸ μέγεθος παραστῆσαι δυνηθῇ ἐκ τῶν συμβαινόντων τοῖς ἀνθρώποις. Τοῦτο δὲ καὶ ἡμῖν
15 ἔθος λέγειν, ὅταν τι τῶν ἀδοκῆτων συμβῇ, ὅτι αὐτὴ ἡ πόλις ἐστύγνασεν, αὐτὸ τὸ ἔδαφος σκυθρωπὸν ἐγένετο· καὶ ἐπὶ τῶν φοβερῶν δὲ ἀνθρώπων καὶ θηριώδη θυμὸν ἐχόντων τοῦτο αὐτὸ εἶποι τις ἄν· ὅτι αὐτὰ τὰ θεμέλια διέσεισεν, αὐτοὶ οἱ λίθοι αὐτὸν ἐτρόμαξαν· οὐκ ἐπειδὴ ὄντως οἱ λίθοι τοῦτον ἐτρόμαξαν, ἀλλ'
20 ἵνα τὴν ὑπερβολὴν τῆς θηριώδους καρδίας αὐτοῦ καὶ τὸν θυμὸν παραστῆσαι δυνηθῶσι.

Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ θαυμασιὸς προφήτης Δαυὶδ ἀπαγγέλλων τὰ ἀγαθὰ τὰ τοῖς Ἰουδαίοις συμβάντα καὶ τὴν ἡδονὴν τὴν ἐκ τῆς ἐλευθερίας Αἰγύπτου ἐγγινομένην αὐτοῖς, ἔλεγεν· «ἐν
25 ἐξόδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου, οἴκου Ἰακώβ ἐκ λαοῦ βαρβάρου, ἐγενήθη Ἰουδαία ἀγίασμα αὐτοῦ, Ἰσραὴλ ἐξουσία αὐτοῦ· ἡ θάλασσα εἶδε καὶ ἔφυγεν, ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω· τὰ

6. Ρωμ. 8,22.

7. Ρωμ. 8,21.

μας για τὰ παρόντα κακὰ καὶ νὰ ἐπιθυμεῖ πάρα πολὺ τὰ μελλοντικά, ἐπειδὴ εἶναι πολὺ καλά, λέγοντας ἔτσι· «γιατὶ καὶ ἡ κτίση στενάζει καὶ πάσχει μαζί μας μέχρι σήμερα»⁶. Για ποῖό λόγο στενάζει; γιὰ ποιά αἰτία πάσχει; Ἐπειδὴ προσδοκᾷ τὰ μελλοντικά ἐκεῖνα ἀγαθὰ καὶ ἐπιθυμεῖ τὴ μεταβολὴ πρὸς τὸ καλύτερο. «Γιατὶ καὶ αὐτή», λέγει, «ἡ κτίση θ' ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσή της στὴ φθορὰ γιὰ νὰ μπεῖ στὴν ἐλευθερία τῆς δόξας τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ»⁷.

Ὅταν ὁμως ἀκούσεις πῶς στενάζει καὶ πονάει, νὰ μὴ νομίζεις ὅτι εἶναι λογικὴ, ἀλλὰ μάθαινε τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς Γραφῆς. Γιατὶ, ὅταν θέλει ὁ Θεὸς ν' ἀναγγεῖλει κάτι μεγάλο καὶ καλὸ στοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς προφῆτες, κάνει καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα νὰ αἰσθάνονται τὸ μέγεθος τῶν θαυμάτων ποὺ γίνονται. Καὶ δὲν τὸ λέγει ἐπειδὴ αἰσθάνεται ἡ κτίση, ἀλλὰ γιὰ νὰ μπορέσει νὰ παραστήσει τὸ μέγεθος τῶν θαυμάτων ἀπ' αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν στοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὸ λοιπὸν καὶ μεῖς συνηθίζουμε νὰ λέμε, ὅταν συμβεῖ κάτι ἀπὸ τὰ ἀπροσδόκητα, ὅτι αὐτὴ ἡ πόλη ἔγινε κατηφής, αὐτὸ τὸ ἔδαφος ἔγινε σκυθρωπὸ. Καὶ στὴν περίπτωση τῶν ἀγώνων ποὺ εἶναι φοβεροὶ καὶ ἔχουν ἄγρια διάθεση τὸ ἴδιο ἀκριβῶς θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ θεμέλια τὸν τράνταξαν, κι αὐτὲς οἱ πέτρες τὸν τρόμαξαν· ὄχι γιατί πραγματικῶς οἱ πέτρες τὸν τρόμαξαν, ἀλλὰ γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ παραστήσουν τὴν ὑπερβολικὴ ἀγριότητα τῆς καρδιάς του καὶ τὴν ὀργή του.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ θαυμάσιος προφήτης Δαβὶδ, ἀναφέροντας τὰ ἀγαθὰ ποὺ εἶχαν συμβεῖ στοὺς Ἰουδαίους καὶ τὴν εὐχαρίστηση ποὺ τοὺς γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσή τους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἔλεγε· «κατὰ τὴν ἐξοδο τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰακώβ ἀπὸ λαὸ βάρβαρο, ἔγινε ἡ Ἰουδαία τόπος ἀγιασμοῦ του καὶ ὁ Ἰσραὴλ ἐξουσία του· ἡ θάλασσα εἶδε καὶ ὑποχώρησε, ὁ Ἰορδάνης γύρισε πρὸς τὰ πίσω,

ὄρη ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοί, καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἄρνία προβάτων, ἀπὸ προσώπου Κυρίου». Καὶ τοῦτο οὐδαμοῦ γενόμενον ἤκουσέ τις. Ἡ μὲν γὰρ θάλασσα καὶ ὁ Ἰορδάνης ἀνεστράφη εἰς τὰ ὀπίσω προστάγματι τοῦ Θεοῦ, τὰ δὲ ὄρη καὶ οἱ βουνοὶ οὐκ ἐσκίρτησαν· ἀλλ', ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἡδονῆς παραστῆσαι βουλόμενος καὶ τὴν ἀνεσιν τὴν ἐκ τῆς τῶν Αἰγυπτίων κακώσεως ὑπηργμένην αὐτοῖς, καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα σκιρτᾶν ἔλεγε καὶ πηδᾶν ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν αὐτοῖς χρηστοῖς· ὡς ὅταν τι καὶ λυπηρὸν ἀπαγγεῖλαι βούληται ἐξ ἡμετέρας ἀμαρτίας τικτό-
10 μενον, φησὶν· «πενθήσει οἶνος, πενήσει καὶ ἄμπελος»· καὶ ἀλλαχοῦ· «ὁδοὶ Σιών πενθοῦσιν»· ἀλλὰ καὶ δακρῦειν τὰ ἀναίσθητα λέγει· «τεῖχος γὰρ θυγατρὸς Σιών κατάγαγε δάκρυα», φησί· καὶ αὐτὴν δὲ τὴν γῆν, καὶ Ἰουδαίαν πενθεῖν λέγει καὶ μεθύειν τῇ λύπῃ, οὐχ ὡς τῶν στοιχείων αἰσθανομένων τούτων, ἀλλ', ὅπερ
15 ἔφθην εἰπὼν, ἕκαστος τῶν προφητῶν τὴν ὑπερβολὴν τῶν ἐκ Θεοῦ χορηγουμένων ἡμῖν ἀγαθῶν καὶ τῶν τιμωριῶν τῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας κακίας ἐπαγομένων ἡμῖν παραστῆσαι θέλων· διὸ δὴ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος καὶ αὐτὸς τὴν κτίσιν εἰσάγει στενάζουσαν καὶ ὀδυνωμένην, ἵνα τὸ μέγεθος τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ
20 τῶν μετὰ ταῦτα διαδεξομένων ἡμᾶς παραστῆσαι δυνηθῇ.

3. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα, φησὶν, ἐν ἐλπίσιν· ὁ δὲ μικρόψυχος καὶ ταλαίπωρος ἄνθρωπος καὶ νῦν τῆς εἰδωλολατρίας ἀπαλλαγείς καὶ οὐκ εἰδὼς περὶ τῶν μελλόντων φιλοσοφεῖν, οὐ σφόδρα τούτοις διορθοῦται τοῖς λόγοις, ἀλλὰ ζητεῖ καὶ ἐν τῷ παρόντι
25 καιρῷ εὐρέσθαι τινὰ παραμυθίαν. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ σοφὸς οὗτος διδάσκαλος καὶ πάντα εἰδὼς, οὐκ ἀπὸ τῶν μελλόντων μόνον παραμυθεῖται ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων ἀλείφει

8. Ψαλμ. 113,1-4.

9. Ἦσ. 24,7.

10. Θρηνοὶ Ἱερ. 1,4.

11. Θρηνοὶ Ἱερ. 2,18.

τὰ ὄρη σκίρτησαν σὰν κριάρια καὶ τὰ βουνὰ σὰν ἀρνιὰ προβάτων, γιὰτὶ σημειώθηκε ἐκεῖ ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου»⁸. Καὶ αὐτὸ πουθενὰ δὲν τὸ ἄκουσε κανεὶς νὰ ἔγινε. Γιὰτὶ ἡ θάλασσα καὶ ὁ Ἰορδάνης γύρισαν πρὸς τὰ πίσω μὲ τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τὰ ὄρη καὶ τὰ βουνὰ δὲ σκίρτησαν, ἀλλά, ὅπως εἶπα παραπάνω, θέλοντας νὰ παραστήσει τὴν ὑπερβολικὴ εὐχαρίστηση καὶ τὴν ἀνακούφιση ποὺ ὑπῆρξε σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν κακοποίηση ποὺ εἶχαν πάθει οἱ Αἰγύπτιοι, ἔλεγε ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα σκριτοῦσαν καὶ πηδοῦσαν ἀπὸ χαρὰ γιὰ τὰ καλὰ ποὺ εἶχαν συμβεῖ σ' αὐτούς. Ὅπως καὶ ὅταν θέλει ν' ἀναγγεῖλει κάτι λυπηρὸ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτία μας λέγει, «θὰ πενθήσει τὸ κρασί, θὰ πενθήσει καὶ τὸ ἀμπέλι»⁹. καὶ ἀλλοῦ, «οἱ δρόμοι τῆς Σιών πενθοῦν»¹⁰. Ἀλλὰ λέγει ἀκόμη ὅτι δακρῦζουν καὶ τὰ ἄψυχα. «Τεῖχη τῆς θυγατέρας Σιών χύστε δάκρυα»¹¹, λέγει. Ἐξάλλου καὶ τὴν ἴδια τὴ γῆ καὶ τὴν Ἰουδαία τὴν παρουσιάζει νὰ πενθεῖ καὶ νὰ μεθάει ἀπὸ τὴ λύπη, ὄχι γιὰτὶ αἰσθάνονται τὰ στοιχεῖα αὐτά, ἀλλά, ὅπως εἶπα παραπάνω, γιὰτὶ κάθε προφήτης ἤθελε νὰ παρουσιάσει τὰ ἄφθονα ἀγαθὰ ποὺ μᾶς χορηγεῖ ὁ Θεός καὶ τὶς πολλὰς τιμωρίες ποὺ μᾶς ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὴ δική μας κακία. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος παρουσιάζει καὶ αὐτὸς τὴν κτίση νὰ στενάζει καὶ νὰ πονάει, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ παρουσιάσει τὸ μέγεθος τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ ποὺ θὰ λάβουμε ὕστερα ἀπ' αὐτά.

3 Ἀλλ' ὅλα αὐτά, λέγει, εἶναι σὲ ἐλπίδες, ἐνῶ ὁ μικρόψυχος καὶ ταλαίπωρος ἄνθρωπος, ποὺ τώρα ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία καὶ δὲ γνωρίζει νὰ φιλοσοφεῖ γιὰ τὰ μελλοντικά, δὲ διορθώνεται πολὺ μ' αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ ζητάει καὶ στὴν παρούσα ζωὴ νὰ βρεθεῖ κάποια παρηγοριά. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ σοφὸς αὐτὸς δάσκαλος καὶ ποὺ γνωρίζει τὰ πάντα, δὲν παρηγορεῖ μόνο ἀπὸ τὰ μελλοντικά ἀγαθὰ, ἀλλὰ διδάσκει καὶ ἀπὸ τὰ παρόντα καλά. Καὶ πρῶτα λέγει τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχουν χο-

χρηστών. Καὶ πρῶτον μὲν τὰ ὑπηργμένα προλέγει τῇ οἰκουμένην ἀγαθά, τὰ οὐκ ἐν ἐλπίσι καὶ προσδοκίᾳ, ἀλλ' ἐν πείρᾳ καὶ ἀπολαύσει γεγόμενα (ἄπερ καὶ τῶν μελλόντων καὶ ἐλπίζομένων μεγίστη καὶ σαφειστάτη ἀπόδειξις ἐστὶ), καὶ πολλὸν περὶ πίστεως 5 κατατείνας τὸν λόγον καὶ τοῦ πατριάρχου Ἀβραὰμ μνημονεύσας (καὶ τῆς φύσεως ἀπαγορευούσης τοῦ πατέρα αὐτὸν ἔσεσθαι, ἤλπισε καὶ προσεδόκησε καὶ ἐπείσθη ἔσεσθαι, διὸ καὶ ἐγένετο), κάκειῖθεν ἀνάγων εἰς τὸ μὴ δεῖν ποτε εἰς τὴν τῶν λογισμῶν καταπίπτειν ἀσθένειαν, ἀλλὰ τῷ μεγέθει τῆς πίστεως ὀρθοῦσθαι 10 καὶ διανίστασθαι καὶ ὑψηλὰ φρονεῖν· μετὰ ταῦτα λέγει καὶ τῶν ὑπηργμένων τὸ μέγεθος.

Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; Ὅτι τὸν Υἱόν, φησί, τὸν μονογενῆ, τὸν γνήσιον, τὸν ἀγαπητόν, τοῦτον ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀγνωμόνων ἔδωκεν οἰκετῶν, καὶ τοὺς μυρίοις βεβαρημένους ἀμαρτή- 15 μασι καὶ τοσοῦτοις φορτίοις πιεζομένους πλημμελημάτων, οὐχὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἀπήλλαξε μόνον, ἀλλὰ καὶ δικαίους εἰργάσατο, οὐδὲν φορτικόν, οὐδὲ ἐπίπονον ἐπιτάξας, οὐδὲ ἐπαχθές, ἀλλὰ πίστιν ζητήσας παρ' ἡμῶν μόνον, καὶ δικαίους ἐποίησε καὶ ἀγίους κατεσκεύασε καὶ υἱοὺς Θεοῦ ἀπέφηνε καὶ βασιλείας 20 κληρονόμους ἀπέδειξε καὶ τοῦ Μονογενοῦς συγκληρονόμους ἀπειργάσατο καὶ ἀνάστασιν ἐπηγγείλατο καὶ ἀφθαρσίαν σωμάτων καὶ λῆξιν μετὰ ἀγγέλων, πάντα λόγον καὶ νοῦν ὑπερβαίνουσαν, καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς διατριβήν, καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ ὁμιλίαν, καὶ ἀγίου Πνεύματος ἐντεῦθεν ἤδη χάριν ἐξέχεε, καὶ τῆς τοῦ 25 διαβόλου κατοχῆς ἡμᾶς ἀπήλλαξε, καὶ τῶν δαιμόνων ἡμᾶς ἐρρύσατο, καὶ τὴν ἀμαρτίαν κατέλυσε, καὶ τὴν κατάραν ἠφάνισε, καὶ ἄδου πύλας συνέκλασε, καὶ τὸν παράδεισον ἠνέφωξεν, οὐκ

ἀπὸ τὰ παρόντα καλά. Καὶ πρῶτα λέγει τὰ ἀγαθὰ πού ἔχουν χορηγηθεῖ στὴν οἰκουμένη, πού δὲν βρίσκονται στὶς ἐλπίδες καὶ τὴν προσδοκία, ἀλλ' ἀποτελοῦν πραγματικότητα καὶ τὰ ἀπόλαυσαν οἱ ἄνθρωποι (καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι μέγιστη καὶ σαφέστερη ἀπόδειξη γιὰ τὰ μελλοντικά καὶ ἐλπιζόμενα), ἀφοῦ παρέτεινε πολὺ τὸ λόγο γιὰ τὴν πίστη καὶ ἀνέφερε τὸν πατριάρχη Ἀβραάμ (πού, ἂν καὶ ἡ φύση τοῦ ἀπαγόρευε νὰ γίνει πατέρας, εἶχε ἐλπίδες καὶ περίμενε καὶ πείσθηκε ὅτι θὰ γίνει, γι' αὐτὸ καὶ ἔγινε), ὀδηγώντας μας ἀπ' αὐτὸ στὸ ὅτι δὲν πρέπει ποτὲ νὰ παρασυρόμαστε ἀπὸ τὴν ἀσθένεια τῶν λογισμῶν, ἀλλὰ μὲ τὸ μέγεθος τῆς πίστεως νὰ ἀνορθωνόμαστε καὶ νὰ στεκόμαστε ψηλὰ καὶ νὰ ἔχουμε ὑψηλὸ φρόνημα. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ λέγει καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀγαθῶν πού ἔχουν ἤδη χορηγηθεῖ.

Καὶ ποιά εἶναι αὐτά; Ὅτι τὸν Υἱό του, λέγει, τὸ μονογενή, τὸν γνήσιο, τὸν ἀγαπητό, αὐτὸν ὁ Θεὸς τὸν ἔδωσε γιὰ μᾶς τοὺς ἀγνώμονες δούλους του, καί, ἐνῶ ἡμασταν φορτωμένοι μὲ ἄπειρα ἁμαρτήματα καὶ πιεζόμασταν ἀπὸ τόσο πολλὰ φορτία πλημμελημάτων, ὄχι μόνο μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ μᾶς δικαίωσε, χωρὶς νὰ προστάξει τίποτε δυσάρεστο, οὔτε κουραστικό, οὔτε ἐνοχλητικό, ἀλλὰ ζητώντας ἀπὸ μᾶς μόνο πίστη· καὶ μᾶς δικαίωσε, καὶ μᾶς ἔκαμε ἀγίους καὶ μᾶς κατέστησε υἱοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶς ἀνέδειξε κληρονόμους τῆς βασιλείας καὶ μᾶς ἔκαμε συγκληρονόμους τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ του, καὶ ὑποσχέθηκε ἀνάσταση καὶ ἀφθαρσία σωμάτων καὶ κατάληξη μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους, πού ξεπερνάει κάθε λόγο καὶ νοῦ, καὶ τὴ διαμονὴ στὸς οὐρανοὺς καὶ τὴ συναναστροφὴ μαζί του· καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ἔχυσε ἤδη ἄφθονη τὴ χάρη τοῦ ἀγίου Πνεύματος καὶ μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν κατοχὴ τοῦ διαβόλου καὶ μᾶς ἔσωσε ἀπὸ τοὺς δαίμονες καὶ κατάργησε τὴν ἁμαρτία καὶ ἐξαφάνισε τὴν κατάρα καὶ ἔσπασε τὶς πύλες τοῦ ἄδη καὶ ἄνοιξε τὸν παράδεισο, στέλνοντας γιὰ τὴ σωτηρία μας ὄχι ἄγγελο,

ἄγγελον, οὐκ ἀρχάγγελον, ἀλλ' αὐτὸν ἀπέστειλε τὸν Μονογενῆ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, ὡς φησι διὰ τοῦ προφήτου· «οὐ πρέσβυς, οὐδὲ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς».

Ταῦτα οὐ μυρίων στεφάνων λαμπρότερα; ὅτι ἡγιάσθημεν, 5 ὅτι ἐδικαιώθημεν; ὅτι διὰ πίστεως; ὅτι τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐξ οὐρανῶν κατελθόντος ὑπὲρ ἡμῶν; ὅτι τοῦ Πατρὸς τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ δεδωκότος δι' ἡμᾶς; ὅτι Πνεῦμα ἅγιον ἐδεξάμεθα; ὅτι μετ' εὐκολίας ἀπάσης; ὅτι χάριτος ἀφάτου καὶ δωρεᾶς ἀπελαύσαμεν; Ταῦτα τοίνυν εἰπὼν καὶ διὰ μικρῶν ρημάτων 10 ἅπαντα δηλώσας, πάλιν εἰς τὴν ἐλπίδα τὸν λόγον κατέλυσεν. Εἰπὼν γάρ, «δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν τῇ πίστει εἰς τὴν χάριν ταύτην, ἐν ἣ ἔστήκαμεν», ἐπήγαγε· «καὶ καυχώμεθα ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῆς δόξης 15 τοῦ Θεοῦ».

Ἐπεὶ οὖν εἶπε τὰ μὲν γεγενημένα, τὰ δὲ μέλλοντα· τὸ μὲν γὰρ δικαιωθῆναι, καὶ τὸ τὸν Υἱὸν ὑπὲρ ἡμῶν σφαγῆναι, καὶ τὸ δι' αὐτοῦ τῷ Πατρὶ προσαχθῆναι, καὶ τὸ χάριτος ἀπολαῦσαι, καὶ δωρεᾶς, καὶ τὸ ἀμαρτημάτων ἀπαλλαγῆναι, καὶ τὸ εἰρήνην 20 ἔχειν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τὸ ἀγίου Πνεύματος μετασχεῖν, ταῦτα γεγενημένων ἐστί· τὰ δὲ μέλλοντα ἦν, ἡ δόξα ἐκείνη ἢ ἀπόρρητος, ὃ καὶ αὐτὸ ἐπήγαγε, λέγων· «ἐν ἣ ἔστήκαμεν καὶ καυχώμεθα ἐπὶ ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ»· ἡ δὲ ἐλπίς, ὡσπερ ἐφθην εἰπὼν, οὐ σφόδρα ἱκανὴ τὸν μικρόψυχον ὀρθῶσαι καὶ ἀναστῆσαι 25 ἀκροατὴν· ὄρα τί ποιεῖ πάλιν καὶ θέασαι τὴν εὐτονίαν Παύλου καὶ τὴν φιλόσοφον γνώμην. Ἀπὸ γὰρ αὐτῶν τῶν δοκούντων λυπεῖν καὶ θορυβεῖν καὶ ταραττεῖν τὸν ἀκροατὴν, ἀπ' αὐτῶν

12. Ἦσ. 63,9.

13. Ρωμ. 5,1-2.

οὔτε ἀρχάγγελο, ἀλλὰ τὸν ἴδιο τὸ Μονογενή του, ὅπως λέγει μετὰ τὸν προφήτη· «ὄχι ἀπεσταλμένος, οὔτε ἄγγελος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μᾶς ἔσωσε»¹².

Αὐτὰ δὲν εἶναι πιὸ λαμπρὰ ἀπὸ ἄπειρα στεφάνια; ὅτι δηλαδή ἀγιασθήκαμε, ὅτι δικαιωθήκαμε; ὅτι αὐτὸ ἐγινε μετὰ τὴν πίστη; ὅτι ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ κατέβηκε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς γιὰ μᾶς; ὅτι ὁ Πατέρας ἔδωσε γιὰ μᾶς τὸν ἀγαπημένο του; ὅτι δεχθήκαμε ἅγιο Πνεῦμα; ὅτι αὐτὸ ἐγινε μετὰ κάθε εὐκολία; ὅτι ἀπολαύσαμε ἀνείπωτη χάρη καὶ δωρεὰ; Ἄφοῦ λοιπὸν τὰ εἶπε αὐτὰ καὶ τὰ δήλωσε ὅλα πολὺ σύντομα, πάλι στὴν ἐλπίδα κατέληξε τὸ λόγο. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «ἐφόσον λοιπὸν δικαιωθήκαμε ἐπειδὴ πιστέψαμε, ἔχουμε εἰρήνη μετὰ τὸ Θεὸ μετὰ τὴ μεσολάβηση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς ὀδήγησε μετὰ τὴν πίστη σ' αὐτὴ τὴ χάρη, στὴν ὁποία στεκόμαστε», πρόσθεσε· «καὶ καυχόμαστε γιὰ τὴν ἐλπίδα συμμετοχῆς μας στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ»¹³.

Ἄφοῦ λοιπὸν εἶπε αὐτὰ ποὺ ἐγιναν καὶ αὐτὰ ποὺ θὰ γίνουν στὸ μέλλον· τὸ ὅτι δηλαδή δικαιωθήκαμε καὶ τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς θυσιάσθηκε γιὰ μᾶς καὶ τὸ ὅτι αὐτὸς μᾶς ὀδήγησε στὸν Πατέρα καὶ τὸ ὅτι ἀπολαύσαμε χάρη καὶ δωρεὰ καὶ ἀπαλλαγθήκαμε ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὸ ὅτι ἔχουμε εἰρήνη μετὰ τὸ Θεὸ καὶ τὸ ὅτι μετέχουμε στὸ ἅγιο Πνεῦμα, αὐτὰ ἀνήκουν στὰ ὅσα ἔχουν γίνε, ἐνῶ τὰ μελλοντικὰ ἦταν ἡ δόξα ἐκείνη ἡ ἀπόρρητη, πράγμα ποὺ καὶ αὐτὸ πρόσθεσε λέγοντας, «στὴν ὁποία στεκόμαστε, καὶ καυχόμαστε γιὰ τὴν ἐλπίδα τῆς συμμετοχῆς μας στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ»· κι ἐπειδὴ ἡ ἐλπίδα, ὅπως εἶπα παραπάνω, δὲν εἶναι πολὺ ἱκανὴ νὰ ὀρθώσει καὶ νὰ σηκώσει τὸ μικρόψυχο ἀκροατή, γι' αὐτὸ πρόσθεσε τί κάνει πάλι καὶ κοίταξε τὴ δύναμη τοῦ Παύλου καὶ τὴ φιλόσοφη σκέψη του. Γιατί ἀπ' αὐτὰ ποὺ φαίνονται νὰ λυποῦν καὶ ν' ἀνησυχοῦν καὶ νὰ ταράζουν τὸν ἀκροατή, ἀπ'

τούτων ἀναπλέκει τῆς παρακλήσεως καὶ τοῦ καυχήματος τοὺς στεφάνους.

Ἐπειδὴ γὰρ ταῦτα πάντα κατέλεξε, λοιπὸν ἐπάγει λέγων· οὐ μόνον ταῦτα λέγω, ἅπερ εἶπον, φησὶν, οἶον τό, ὅτι ἠγιάσθη-
5 μεν, ὅτι ἐδικαιώθημεν, ὅτι διὰ τοῦ Μονογενοῦς, ὅτι χάριτος ἀπηλαύσαμεν, ὅτι εἰρήνης, ὅτι δωρεᾶς, ὅτι ἀμαρτημάτων ἀφέσεως, ὅτι Πνεύματος ἀγίου κοινωνίας, ὅτι μετ' εὐκολίας ἀπάσης, ὅτι καὶ χωρὶς μόχθων καὶ χωρὶς ἰδρώτων, ὅτι πίστει μόνῃ, ὅτι τὸν Υἱὸν ἔπεμψε τὸν μονογενῆ, ὅτι τὸ μὲν ἔδωκε, τὸ δὲ
10 ἐπηγγείλατο, δόξαν ἄρρητον, ἀφθαρσίαν, σωμάτων ἀνάστασιν, λῆξιν ἀγγελικὴν, τὴν μετὰ Χριστοῦ διαγωγὴν, τὴν ἐν οὐρανοῖς διατριβὴν· ταῦτα γὰρ ἅπαντα παρέστησεν ἐν τῷ εἰπεῖν, «καὶ καυχώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ».

Οὐ τοίνυν ταῦτα λέγει μόνον τὰ γενόμενα καὶ τὰ ἐσόμενα,
15 ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ δοκοῦνται εἶναι ἐν ἀνθρώποις λυπηρά, τὰ δικαστήρια λέγω, τὰς ἀπαγωγὰς, τοὺς θανάτους, τὰς ἀπειλάς, τοὺς λιμούς, τὰς βασάνους, τὰ τήγανα, τὰς καμίνους, τὴν λεηλασίαν, τοὺς πολέμους, τὰς πολιορκίας, τὰς μάχας, τὰς στάσεις, τὰς φιλονεικίας, καὶ ταῦτα τίθησιν ἐν τάξει δωρεᾶς καὶ κατορ-
20 θωμάτων. Οὐ γὰρ ἐπ' ἐκείνοις μόνοις τοῖς εἰρημένοις χαίρειν δεῖ καὶ γεγηθέναι, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις καυχᾶσθαι χρή, ὡς ὅταν λέγῃ· «νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου». Εἶδες ψυχὴν εὐτονον καὶ γνώμην ὑψηλὴν καὶ φρόνημα
25 ἀπερίτρεπτον, οὐκ ἐπὶ τοῖς στεφάνοις καλλωπιζόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγωνίσμασιν ἐνηδυνόμενον; οὐκ ἐπὶ ταῖς ἀμοιβαῖς χαίροντα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς παλαίσμασιν ἐναβρυνόμενον; οὐκ ἐπὶ ταῖς ἀντιδόσεσιν εὐφραινομενον, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ παγκρατίῳ καυχώμενον;

30 Μὴ γάρ μοι λέγε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, μηδὲ τοὺς

14. Κολ. 1,24.

15. Παγκράτιο· σύνθετο ἀγώνισμα ἀπὸ πάλη καὶ πυγμαχία.

αὐτὰ τὰ ἴδια ξαναπλέκει τὰ στεφάνια τῆς παρηγοριᾶς καὶ τῆς καύχησης.

Ἄφοῦ λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τὰ ἀνεφερε, στὴ συνέχεια προσθέτει λέγοντας· δὲ λέγω μόνο αὐτά, πού εἶπα, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἀγιασθήκαμε, τὸ ὅτι δικαιωθήκαμε, τὸ ὅτι αὐτὸ ἐγινε μὲ τὸ Μονογενή του, τὸ ὅτι ἀπολαύσαμε χάρη, εἰρήνη, δωρεά, ἄφεση ἁμαρτημάτων καὶ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι αὐτὸ ἐγινε μὲ κάθε εὐκολία καὶ χωρὶς κόπους καὶ χωρὶς ἰδρῶτες, ὅτι μὲ τὴν πίστη μόνο, ὅτι ἔστειλε τὸ μονογενὴ Υἱό του, ὅτι ἄλλα ἔδωσε καὶ ἄλλα ὑποσχέθηκε, ὅπως δόξα ἀνείπωτη, ἀφθαρσία, ἀνάσταση σωμάτων, ἀγγελικὴ κατάληξη, τὴ συναναστροφή μὲ τὸ Χριστό, τὴ διαμονὴ στοὺς οὐρανοὺς· γιατί ὅλα αὐτὰ τὰ παρέστησε μὲ τὸ νὰ πεῖ, «καὶ καυχόμεστε γιὰ τὴν ἐλπίδα τῆς συμμετοχῆς μας στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ».

Δὲ λέγει λοιπὸν αὐτὰ μόνο πού ἐγιναν καὶ πού θὰ γίνουν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ πού φαίνονται στοὺς ἀνθρώπους λυπηρά, δηλαδὴ τὰ δικαστήρια, τὶς συλλήψεις, τοὺς θανάτους, τὶς ἀπειλές, τοὺς λιμούς, τὰ βασανιστήρια, τὰ τηγάνια, τὰ καμίνια, τὴ λεηλασία, τοὺς πολέμους, τὶς πολιορκίες, τὶς μάχες, τὶς ἐξεγέρσεις, τὶς φιλονεικίες, καὶ αὐτὰ τὰ τοποθετεῖ στὴ θέση τῆς δωρεᾶς καὶ τῶν κατορθωμάτων. Γιατί δὲν πρέπει μόνο γιὰ ἐκεῖνα πού ἔχουν λεχθεῖ νὰ χαιρόμαστε καὶ νὰ ἀγαλλόμαστε, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὰ πρέπει νὰ καυχόμεστε, ὅπως ὅταν λέγει· «χαίρομαι τώρα πού ὑποφέρω γιὰ σᾶς καὶ ἀναπληρώνω στὴ σάρκα μου ἐκεῖνο πού λείπει στὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ»¹⁴. Εἶδες ψυχὴ δυνατὴ καὶ σκέψη ὑψηλὴ καὶ φρόνημα σταθερό, πού δὲν καυχίεται μόνο γιὰ τὰ στεφάνια, ἀλλὰ πού εὐχαριστιέται καὶ γιὰ τὰ ἀγωνίσματα; πού δὲ χαίρεται γιὰ τὶς ἀμοιβές, ἀλλὰ πού καμαρώνει καὶ γιὰ τοὺς ἀγῶνες; πού δὲν εὐφραίνεται γιὰ τὶς ἀνταποδόσεις, ἀλλὰ πού καυχίεται καὶ γι' αὐτὸ τὸ παγκράτιο¹⁵;

Γιατί μὴ μοῦ λέγεις τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, οὔτε τὰ

στεφάνους ἐκείνους τοὺς ἀκηράτους, μηδὲ τὰ βραβεῖα, ἀλλ' αὐτὰ τὰ παρόντα, τὰ θλιῖψιν ἔχοντα καὶ μόχθον καὶ ταλαιπωρίαν πολλήν· ταῦτα εἰς μέσον ἄγε καὶ δυνήσομαι δεῖξαι, ὅτι ἐπὶ τούτοις καυχᾶσθαι δεῖ μᾶλλον μειζρόνως. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν 5 ἀγῶνων τὰ μὲν παλαίσματα τὸν πόνον ἔχει, ὁ δὲ στέφανος τὴν ἡδονήν· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν στεφάνων αὐτὰ τὰ παλαίσματα πολὺ φέρει τὸ καύχημα. Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἀναλογίσασθε ἕκαστον τῶν ἀγίων τῶν ἐφ' ἐκάστης γενεᾶς, ὡς φησιν· «ὑπόδειγμα λάβετε, 10 ἀδελφοί, τῆς κακοπαθείας καὶ τῆς ὑπομονῆς, τοὺς προφήτας, οἳ ἐλάλησαν τὸν λόγον ἐν ὄνῳματι Κυρίου».

Ἄλλὰ γὰρ καὶ οὗτος αὐτὸς ὁ νῦν ἡμῖν τὸν ἀγῶνα τοῦτον προτείνας καὶ τὸ παρὸν πνευματικὸν θέατρον συγκροτήσας, Παῦλον λέγω, μετὰ τὸ τὰς μυρίας αὐτὸν ἐκείνας ἐκάστου τῶν 15 ἀγίων καταλέξαι ταλαιπωρίας, ἃς μηδὲ ρᾶδιον νῦν κατὰ λόγον διεξιέναι, ἐπάγει λέγων· «περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος», καὶ ἐπὶ τούτοις πᾶσιν ἀγαλλόμενοι. Τοῦτο δὲ αὐτὸ ἴδοι τις ἂν, ὅτε μετὰ τὴν φυλακὴν καὶ τὰς λοιδορίας μαστι- 20 χθέντες ἀπηλαύνοντο, τί φησιν; «Οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἀτιμασθῆναι».

4. Ἄλλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ ἡμῶν ταῦτα γέγονε· καὶ εἰ βούλοιτο τις, ἐνθυμηθήτω ὃ λέγω, ἐν τῷ καιρῷ τῶν διωγμῶν οἷα συνέβαι- 25 νεν. Εἰσήει παρθένος ἀπαλὴ καὶ ἀπειρόγαμος, κηροῦ μαλακώτερον ἔχουσα σῶμα· εἶτα τῷ ξύλῳ προσηλωθεῖσα πάντοθεν, διωρῦττετο τὰς πλευρᾶς καταξεομένη καὶ κατερρεῖτο τῷ αἵματι, καὶ καθάπερ νυμφευομένη μᾶλλον καὶ ἐν παστάδι καθημένη,

16. Ἰακ. 5,10.

17. Ἐβρ. 11,37-38.

18. Πράξ. 5,41.

στεφάνια ἐκεῖνα τὰ ἀμάραντα, οὔτε τὰ βραβεῖα, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ παρόντα, πού ἔχουν θλίψη καὶ μόχθο καὶ ταλαιπρία πολλή. Αὐτὰ φέρε στή μέση καὶ θὰ μπορέσω νὰ δείξω ὅτι γι' αὐτὰ πρέπει νὰ καυχιέται κανεὶς πολὺ περισσότερο. Γιατὶ στοὺς ἀθλητικούς ἀγῶνες τὰ ἀγωνίσματα ἔχουν τὸν κόπο, ἐνῶ τὸ στεφάνι τὴν εὐχαρίστηση· ἐδῶ ὁμως δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ καὶ πρὶν τὰ στεφάνια τὰ ἴδια τὰ ἀγωνίσματα προκαλοῦν μεγάλη καύχηση. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε ὅτι αὐτὰ ἔτσι πραγματικὰ ἔχουν, ἀναλογισθεῖτε τὸν κάθε ἅγιο τῆς κάθε γενεᾶς, ὅπως λέγει· «ἀδελφοί, πάρτε γιὰ παράδειγμα τῆς κακοπάθειας καὶ τῆς ὑπομονῆς τοὺς προφήτες, πού μίλησαν στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου»¹⁶.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος πού μᾶς πρότεινε τώρα αὐτὸν τὸν ἀγῶνα καὶ συγκρότησε τὸ παρὸν πνευματικὸ θέαμα, ἐννοῶ τὸν Παῦλο, ἀφοῦ ἀνέφερε τὶς ἄπειρες ἐκεῖνες ταλαιπωρίες τοῦ κάθε ἀγίου, τὶς ὁποῖες δὲν εἶναι εὐκόλο τώρα νὰ τὶς ἐξετάσουμε στὸ λόγο, προσθέτει λέγοντας· «περιπλανήθηκαν ντυμένοι μὲ προβιές καὶ κατσικίσια δέρματα, ἔζησαν μὲ στερήσεις, ὑπέφεραν θλίψεις καὶ κακουχίες, ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἦταν ἄξιος ὁ κόσμος»¹⁷, καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ χαίρονταν. Καὶ ἀκριβῶς τὸ ἴδιο θὰ μπορούσε νὰ δεῖ κανεὶς, ὅταν μετὰ τὴ φυλακὴ καὶ τὶς ὑβρεὶς διώχονταν, ἀφοῦ εἶχαν μαστιγωθεῖ· καὶ τί λέγει; «Οἱ ἀπόστολοι ἔφυγαν ἀπὸ τὸ συνέδριο χαρούμενοι γιὰτι ἀξιώθηκαν νὰ κακοποιηθοῦν γιὰ χάρι τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ»¹⁸.

4. Ἄλλὰ βέβαια καὶ στὴν ἐποχὴ μας ἔγιναν αὐτὰ. Καὶ ἂν θέλει κανεὶς, ἃς θυμηθεῖ αὐτὸ πού λέγω, τὸ τί συνέβαινε δηλαδὴ στὸν καιρὸ τῶν διωγμῶν. Συλλαμβανόταν μία παρθένα ἀπαλὴ καὶ ἄγαμη, πού εἶχε σῶμα πιὸ μαλακὸ ἀπὸ κερὶ. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀπὸ παντοῦ καρφωνόταν στὸ ξύλο, τῆς τρυποῦσαν τὰ πλευρὰ καὶ τὰ ξέσχιζαν, καὶ ἔτρεχε τὸ αἷμα πρὸς τὰ κάτω, καὶ σὰν νὰ παντρευόταν μᾶλλον καὶ νὰ καθόταν σὲ νυφικὸ θάλαμο, ἔτσι μὲ ὄλον τῆς τὸν πόθο ὑπέφερε ὅσα γίνονταν γιὰ τὴ βασιλεία τῶν

οὕτω μετ' εὐνοίας ἔφερε τὰ γινόμενα διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγῶσι στεφανουμένη. Ἐνόησον ἡλίκον ἦν ἰδεῖν τύραννον μετὰ στρατοπέδων καὶ ξιφῶν ἠκονημένων καὶ ὄπλων τοσούτων ἀπὸ μιᾶς κόρης νικώμενον. Ὅρας ὅτι καὶ 5 αὐτὴ ἢ θλίψις καύχησιν ἔχει μεγίστην; Καὶ μαρτυρεῖτε τοῖς λεγομένοις ὑμεῖς. Οὐπω γὰρ τῶν μαρτύρων ἀπολαβόντων τὰς ἀμοιβάς, οὐδὲ τὰ βραβεῖα καὶ τοὺς στεφάνους, ἀλλ' εἰς κόνιν διαλυθέντων καὶ τέφραν, μετὰ πάσης προθυμίας συντρέχομεν εἰς τὰς ἐκείνων τιμάς, καὶ θέατρον συγκροτοῦμεν πνευματικόν, 10 καὶ ἀνακηρύττομεν τούτους, καὶ στεφανοῦμεν αὐτοὺς διὰ τε τὰ τραύματα καὶ τὸ αἷμα, διὰ τὰς βασάνους καὶ τὰς πληγὰς, διὰ τὰς θλίψεις ἐκείνας καὶ τὰς στενοχωρίας· οὕτω καὶ αὐταὶ αἱ θλίψεις καύχημα ἔχουσι καὶ πρὸ τῆς ἀμοιβῆς.

Ἐνόησον ἡλίκος ἦν ὁ Παῦλος τότε τὰ δεσμωτήρια οἰκῶν καὶ εἰς δικαστήρια ἐπαγόμενος, πῶς περίβλεπτος, πῶς λαμπρὸς καὶ περιφανὴς παρὰ πᾶσιν ἐφαίνετο, μάλιστα δὲ παρ' ὧν ἐπολεμεῖτο καὶ ἐπεβουλεύετο. Καὶ τί λέγω, ἀνθρώποις περίβλεπτος, ὅπουγε καὶ τοῖς δαίμοσι τότε μᾶλλον ἦν φοβερός, ὅτε ἐμαστιζέτο; Ὅτε δὲ ἐδεσμεῖτο, ὅτε ἐναυάγει, τότε τὰ μέγιστα 20 εἰργάζετο σημεῖα, τότε μειζόνως περιεγένετο τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων. Εἰδὼς οὖν καλῶς τὸ ἀπὸ τῶν θλίψεων τούτων προσγινόμενον τῇ ψυχῇ κέρδος, ἔλεγεν· «ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι»· εἶτα ἐπάγει· «διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς ἐν παθήμασιν, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ 25 ἢ δύναμις τοῦ Χριστοῦ».

Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τινὰς ἐν Κορίνθῳ διατρίβοντας καὶ πρὸς τούτους ἀποτεινόμενος μεγαλοφρονοῦντας ἐφ' ἑαυτοῖς, τῶν δὲ λοιπῶν καταψηφιζομένους, τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐπιστολῆς ἀπογράφων, ἀνάγκην ἔσχεν ἐντεῦθεν τῶν καθ' ἑαυτὸν κα-

οὐρανῶν καὶ στεφανωνόταν στή διάρκεια αὐτῶν τῶν ἀγῶνων. Σκέψου πόσο μεγάλο ἦταν νὰ δεῖ κανεὶς ἓνα τύραννο μὲ στρατεύματα καὶ ἀκονισμένα ξίφη καὶ τόσο πολλὰ ὄπλα νὰ νικιέται ἀπὸ μία κόρη. Βλέπεις ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ θλίψη ἔχει πάρα πολὺ μεγάλη καύχηση; Καὶ βεβαιώνετε τὰ λεγόμενα ἐσεῖς. Γιατί, παρ' ὄλο πὺ ἀκόμη οἱ μάρτυρες δὲν ἀπόλαυσαν τὶς ἀμοιβές, οὔτε τὰ βραβεῖα καὶ τὰ στεφάνια, ἀλλὰ διαλύθηκαν σὲ σκόνη καὶ στάχτη, μὲ κάθε προθυμία τρέχουμε ὅλοι μαζὶ στὶς τιμές τους καὶ συγκροτοῦμε πνευματικὸ θέαμα καὶ τοὺς ἀνακηρύσσουμε νικητὲς καὶ τοὺς στεφανώνουμε καὶ γιὰ τὰ τραῦματα καὶ γιὰ τὸ αἷμα, γιὰ τὰ βασανιστήρια καὶ τὶς πληγές καὶ τὶς θλίψεις ἐκεῖνες καὶ τὶς στενοχώριες· τόσο μεγάλο καύχημα ἔχουν κι αὐτὲς οἱ θλίψεις καὶ πρὶν τὴν ἀμοιβή.

Σκέψου δηλαδὴ πόσο μεγάλος ἦταν ὁ Παῦλος τότε πὺ βρισκόταν στὶς φυλακές καὶ ὀδηγοῦνταν σὲ δικαστήρια, πόσο περίβλεπτος, πόσο λαμπρὸς καὶ περιφανῆς φαινόταν σὲ ὄλους, καὶ μάλιστα σ' αὐτοὺς πὺ τὸν πολεμοῦσαν καὶ τὸν ἐχθρευόταν. Καὶ γιατί λέγω περίβλεπτος στοὺς ἀνθρώπους ἀφοῦ βέβαια καὶ στοὺς δαίμονες τότε ἦταν περισσότερο φοβερός, ὅταν μαστιγωνόταν; Καὶ ὅταν φυλακιζόταν, ὅταν ναυαγοῦσε, τότε ἔκανε τὰ πιὸ μεγάλα θαύματα, τότε περισσότερο νικοῦσε τὶς ἀντίπαλες δυνάμεις. Γνωρίζοντας λοιπὸν καλὰ τὸ κέρδος πὺ γίνεται στήν ψυχὴ ἀπὸ τὶς θλίψεις αὐτές, ἔλεγε· «ὅταν εἶμαι ἀδύνατος, τότε πραγματικὰ εἶμαι δυνατός». Καὶ ἔπειτα προσθέτει· «γι' αὐτὸ χαίρομαι γιὰ τὶς ἀρρώστιες, γιὰ τὶς ὕβρεις, τὶς ἀνάγκες, τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰ παθήματα, γιὰ νὰ κατασκηνώσει σὲ μένα ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ»¹⁹.

Γι' αὐτὸ καὶ ἀπευθυνόμενος σὲ κάποιους πὺ διέμεναν στήν Κόρινθο καὶ εἶχαν μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, ἐνῶ καταδίκασαν τοὺς ἄλλους, περιγράφοντας τὸ χαρακτήρα τῆς ἐπιστολῆς, ἔκρινε ἀναγκαῖο ἐξ αἰτίας αὐτοῦ νὰ προσθέσει τὴν

τορθωμάτων συνθεῖναι ἡμῖν τὴν εἰκόνα, καὶ τοῦτο οὐκ ἀπὸ τῶν σημείων, οὐκ ἀπὸ τῶν θαυμάτων, οὐκ ἀπὸ τῆς τιμῆς, οὐκ ἀπὸ τῆς ἀνέσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῶν δεσμωτηρίων καὶ τῶν δικαστηρίων καὶ τοῦ λιμοῦ καὶ τοῦ ψύχους καὶ τῶν πολέμων καὶ τῶν ἐπι-
 5 βουλῶν, οὕτω λέγων αὐτοῖς· «διάκονοι Χριστοῦ εἰσι; παραφρο-
 νῶν λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ»· καὶ δεικνὺς τό, «ὑπέρ», καὶ τὴν ὑπερο-
 χήν, φησὶν· «ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις»,
 καὶ τὰ ἐξῆς· «εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχῆσο-
 μαι».

10 Ὅραξ αὐτὸν ἐν τούτοις μᾶλλον μειζόνως καυχώμενον ἢ ἐπὶ λαμπροῖς στεφάνοις ἐγκαλλωπιζόμενον, καὶ διὰ τοῦτο λέ-
 γοντα· «οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσι»; Τί
 δέ ἐστι τό, «οὐ μόνον»; Οὐ μόνον, φησὶν, οὐκ ἐκκακοῦμεν θλι-
 βόμενοι καὶ ταλαιπωροῦντες, ἀλλ' ὡς ἐπὶ μείζονι προκόπτοντες
 15 τιμῇ καὶ δόξῃ, καυχώμεθα μᾶλλον ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι θλιβε-
 ροῖς. Εἶτα, ἐπειδὴ δόξαν ἔφησεν εἶναι μεγίστην καὶ καύχημα
 ἀπὸ τῶν θλίψεων καὶ καλλωπισμόν· ἡ δὲ δόξα εὐδηλον ὅτι καὶ
 ἡδονὴν ἔχει· ὅπου γὰρ ἡδονή, πάντως ὅτι καὶ δόξα, ὅπου δὲ
 δόξα τοιαύτη, πάντως καὶ ἡδονή· ἐπειδὴ τοίνυν ἔδειξε λαμπρὸν
 20 καὶ περιφανὲς τὸ θλίβεσθαι καὶ ποιοῦν καλλωπίζεσθαι, λέγει
 ἕτερον αὐτοῦ κατόρθωμα μέγιστον, καὶ καρπὸν μέγιστόν τινα
 καὶ παράδοξον. Τίς δὲ οὗτός ἐστιν ἴδωμεν. «Εἰδότες οὖν»,
 φησὶν, «ὅτι ἡ θλιψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δο-
 κιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει».

25 Τί ἐστίν, «εἰδότες ὅτι ἡ θλιψις ὑπομονὴν κατεργάζεται»;
 Τοῦτο μέγιστον ἔχει τὸν καρπὸν, ἰσχυρότερον ποιεῖ τὸν θλιβό-

20. Β' Κορ. 11,23.

21. Β' Κορ. 11,30.

22. Ρωμ. 5,3-5.

εικόνα τῶν κατορθωμάτων του, καὶ αὐτὸ ὄχι ἀπὸ τὶς θαυμαστὲς πράξεις, οὔτε ἀπὸ τὰ θαύματα, οὔτε ἀπὸ τὴν τιμὴ, οὔτε ἀπὸ τὴν ἄνεση, ἀλλ' ἀπὸ τὶς φυλακὲς καὶ τὰ δικαστήρια καὶ τὴν πείνα καὶ τὸ κρῦο καὶ τοὺς πολέμους καὶ τὶς ἐπιβουλές, λέγοντας σ' αὐτοὺς τὸ ἐξῆς· «εἶναι ὑπηρέτες τοῦ Χριστοῦ; θὰ μιλήσω σὰν τρελλός· ἐγὼ εἶμαι μὲ τὸ παραπάνω». Καὶ γιὰ νὰ δείξει τὸ «παραπάνω» καὶ τὴν ὑπεροχὴ του λέγει· «σὲ κόπους πολὺ περισσότερο, σὲ πληγὲς σὲ ὑπερβολικὸ βαθμὸ, σὲ φυλακίσεις περισσότερο, πολλὰς φορές κινδύνεψα καὶ νὰ θανατωθῶ»²⁰ καὶ τὰ ἐπόμενα. «Ἄν πρέπει νὰ καυχιέμαι, θὰ καυχηθῶ γιὰ τὴν ἀδυναμία μου»²¹.

Βλέπεις αὐτὸν νὰ καυχιέται γι' αὐτὰ πολὺ περισσότερο, παρὰ νὰ ὑπερηφανεύεται γιὰ τὰ λαμπρὰ στεφάνια καὶ γι' αὐτὸ νὰ λέγει, «καὶ ὄχι μόνο, ἀλλὰ καυχόμαστε ἀκόμη καὶ στὶς θλίψεις»; Τί σημαίνει ὁμως τὸ «ὄχι μόνο»; Ὅχι μόνο, λέγει δὲ λυποψυχοῦμε ὅταν θλιβόμαστε καὶ ταλαιπωρούμαστε, ἀλλὰ σὰν νὰ προοδεύουμε σὲ μεγαλύτερη τιμὴ καὶ δόξα καυχόμαστε περισσότερο γιὰ τὰ θλιβερὰ πού μᾶς συμβαίνουν. Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ εἶπε πὼς ἀπὸ τὶς θλίψεις εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ δόξα καὶ ἡ ~~καύχηση καὶ τὸ στόλισμα~~, καὶ ἡ δόξα εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ἔχει καὶ ἡδονή, ~~γιατὶ ὅπου ὑπάρχει ἡδονὴ ὅπως δὴποτε ὑπάρχει καὶ δόξα, καὶ ὅπου ὑπάρχει τέτοια δόξα ὅπως δὴποτε ὑπάρχει καὶ ἡδονή· ἀφοῦ λοιπὸν ἔδειξε πὼς τὸ νὰ θλίβεται κανεὶς εἶναι λαμπρὸ καὶ περίφημο καὶ προκαλεῖ καύχηση~~, λέγει ἄλλο πολὺ μεγάλο κατορθωμὰ του καὶ κάποιον καρπὸ πολὺ μεγάλο καὶ παράδοξο. Ἄς δοῦμε λοιπὸν ποιὸς εἶναι αὐτός. «Γνωρίζοντας λοιπὸν», λέγει, «ὅτι ἡ θλίψη παρέχει ὑπομονή, ἡ ὑπομονὴ σταθερότητα, ἡ σταθερότητα ἐλπίδα, καὶ ἡ ἐλπίδα δὲν ἀπογοητεύει»²².

Τί σημαίνει, «γνωρίζοντας ὅτι ἡ θλίψη παρέχει ὑπομονή»; Αὐτὸ ἔχει πολὺ μεγάλο τὸν καρπὸ, αὐτὸ κάνει πιὸ δυνατὸ

μενον τουτο. Καθάπερ γὰρ τῶν δένδρων τὰ μὲν σκιατροφούμενα καὶ ἐν ἀπηνέμοις ἐστηκότα χωρίοις, εὐθαλοῦντα τῇ ἰδέᾳ, μαλακώτερα γίνεται καὶ χαῦνα, πάσῃ ἀνέμων προσβολῇ ταχέως βλαπτόμενα, τὰ δὲ ἐν κορυφαῖς ὀρέων ὑψηλοτέροις ἐστῶτα καὶ 5 πολλοῖς καὶ μεγάλοις ριπιζόμενα τοῖς ἀνέμοις καὶ ἀνωμαλίαν ἀέρων συνεχῆ φέροντα καὶ χαλεπωτάτῃ ζάλῃ κλονούμενα καὶ χιόνι πολλῇ βαλλόμενα, σιδήρου παντὸς ἰσχυρότερα μᾶλλον καθέστηκε· καὶ σώματα δὲ ὁμοίως τὰ πολλαῖς καὶ ποικίλαις ἡδοναῖς συστρεφόμενα καὶ μαλακοῖς ἱματίοις κοσμούμενα καὶ συνε- 10 χέσι λουτροῖς καὶ μύροις κεκρημένα καὶ πολυειδέσι τροφαῖς ὑπὲρ τὴν χρεῖαν τρυφῶντα, παντάπασιν ἄχρηστα πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἰδρῶτας καὶ πόνους καθίστανται, κολάσεως ὄντα μεγίστης ὑπεύθυνα· οὕτω δὴ καὶ ψυχαί, αἱ μὲν τὸν ἀταλαίπωρον βίον μετιοῦσαι καὶ ἀνέσεως γέμουσαι καὶ τὸ ἡδέως δια- 15 κεῖσθαι πρὸς τὰ παρόντα καὶ τὸν ἀνάλητον τοῦ διὰ τῆς βασιλείαν θλίβεσθαι κατὰ τοὺς ἀγίους ἅπαντας προτιμῶσαι βίον, κηροῦ παντὸς μαλακώτεροι μᾶλλον καὶ ἀσθενέστεροι καθιστάμεναι, αἰωνίου πυρὸς κατάβρωμα πρόκεινται· αἱ δὲ κινδύνοις καὶ πόνοις καὶ τάλαιπωρίαις τῆς διὰ τὸν Θεὸν θλίψεως ἐπίδεο- 20 μέναι καὶ ἐν αὐταῖς συστρεφόμεναι, αὐτῶ τοῦ σιδήρου ἢ τοῦ ἀδάμαντος στερρότεροι καὶ γενναιότεροι μᾶλλον εἰσιν ἐκ τοῦ συνεχῶς πάσχειν κακῶς, τοῖς ἐπιούσιν ἀχείρωτοι καθιστάμεναι καὶ ἔξιν τινὰ προσλαβοῦσαι ὑπομονῆς καὶ ἀνδρείας ἀκαταμάχητον.

25 Καὶ καθάπερ οἱ μὲν πρῶτον νηὸς ἐπιβάντες, ναυτιῶσί τε καὶ ἰλιγγιῶσι, ταραττόμενοι καὶ θορυβοῦμενοι ἀηδίᾳ καὶ σκοτοδινίᾳ κατεχόμενοι· οἱ δὲ πολλὰ καὶ μακρὰ διαβάντες πελάγη καὶ μυρίων κυμάτων κατατολήσαντες καὶ ναυαγίων συνεχῶν ἀνα-

ἐκεῖνον ποῦ θλίβεται. Γιατί, ὅπως ἀπὸ τὰ δένδρα αὐτὰ ποῦ ἀναπτύσσονται στὴ σκιὰ καὶ βρίσκονται σὲ ἀπάνεμα μέρη, ἐνῶ ἀκμάζουν στὴ μορφὴ, γίνονται πιὸ μαλακὰ καὶ καχεκτικά, ἀφοῦ βλάπτονται γρήγορα ἀπὸ κάθε φύσημα τῶν ἀνέμων, ἐνῶ αὐτὰ ποῦ βρίσκονται στὶς κορυφές τῶν πιὸ ψηλῶν βουνῶν καὶ δέρονται ἀπὸ πολλοὺς καὶ δυνατοὺς ἀνέμους καὶ ὑποφέρουν συνέχεια τὴν ἀκαταστασία τοῦ καιροῦ καὶ κλονίζονται ἀπὸ φοβερότατες θύελλες καὶ πλήττονται ἀπὸ πολὺ χιόνι, γίνονται πολὺ πιὸ δυνατὰ ἀπὸ κάθε σίδηρο· καὶ ὅπως ἐπίσης τὰ σώματα ποῦ ἀφοσιώνονται σὲ πολλὰ καὶ ποικίλα ἡδονὰ καὶ στολίζονται μὲ ἀπαλὰ ἡδύματα καὶ χρησιμοποιοῦν συνέχεια λουτρὰ καὶ μύρα καὶ ἀπολαμβάνουν πολλῶν εἰδῶν φαγητὰ πέρα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τους, γίνονται ἐντελῶς ἄχρηστα γιὰ τοὺς ἀγῶνες καὶ τοὺς κόπους πρὸς ἀπόκτηση τῆς εὐσέβειας, ἐπειδὴ εἶναι ὑπεύθυνα γιὰ πολὺ μεγάλη τιμωρία, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ οἱ ψυχές· ἐκεῖνες ποῦ περνοῦν ζωὴ χωρὶς ταλαιπωρίες καὶ εἶναι γεμάτες ἄνεση καὶ προτιμοῦν νὰ αἰσθάνονται εὐχαρίστηση πρὸς τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ διαλέγουν τὴν ἀνάληπτη ζωὴ ἀπὸ τὸ νὰ θλίβονται, ὅπως θλίβονταν ὅλοι οἱ ἅγιοι, γιὰ τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐπειδὴ γίνονται πολὺ πιὸ μαλακὰ καὶ πιὸ ἀδύνατα ἀπὸ κάθε κερί, πρόκειται νὰ καταφαγωθοῦν ἀπὸ τὸ αἰῶνιο πῦρ· ἐκεῖνες ὅμως ποῦ ἐπιδόθηκαν σὲ κινδύνους καὶ κόπους καὶ ταλαιπωρίες καὶ δοκιμάζουν θλίψεις ἐξ αἰτίας τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφοσιώνονται σ' αὐτές, εἶναι πολὺ πιὸ σταθερὰ καὶ πιὸ γενναῖες ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ σίδηρο ἢ τὸ διαμάντι, λόγῳ τοῦ ὅτι συνέχεια ὑποφέρουν, καὶ γίνονται ἀνίκητοι στοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀποκτοῦν κάποια ἀκαταμάχητη δύναμη ὑπομονῆς καὶ ἀνδρείας.

Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι ποῦ γιὰ πρώτη φορὰ ἀνέβηκαν σὲ πλοῖο αἰσθάνονται ναυτία καὶ ἴλιγγο, καθὼς ταραζοῦνται καὶ θορυβοῦνται ἐπειδὴ τοὺς πιάνει ἀηδία καὶ σκοτοδίνη, ἐνῶ εἰκεῖνοι ποῦ πέρασαν πολλὰ καὶ μεγάλα πελάγη καὶ περιφρόνησαν ἄπειρα

σχόμενοι, μετὰ τοῦ θαρρεῖν ἄπτονται τῆς τοιαύτης ἀποδημίας· οὕτω δὴ καὶ ἡ ψυχὴ πολλοὺς ὑπομείνασα πειρασμοὺς καὶ μεγά-
 λας θλίψεις ἀνασχομένη, ἐν μελέτῃ λοιπὸν πόνων καὶ ἔξει καρ-
 5 τερίας καθίσταται, οὐχ ὑπάρχουσα ψοφοδεής, οὐδὲ εὐπτόητος,
 οὐδὲ ταραττομένη τοῖς προσπίπτουσι λυπηροῖς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς
 συνεχοῦς γυμνασίας τῶν συμβαινόντων καὶ τῆς πυκνῆς μελέτης
 τῶν γινομένων, μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας ἅπαντα φέρουσα τὰ
 ἐπιόντα δεινά. Τοῦτον τοίνυν ὁ σοφὸς ἀρχιτέκνων τῆς οὐρανίου
 πολιτείας δηλῶν, ἔλεγεν· «οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν
 10 ταῖς θλίψεσιν»· ὅτι πρὸ τῆς βασιλείας καὶ τῶν οὐρανίων στεφά-
 νων μέγιστον ἐντεῦθεν καρπούμεθα τὸν μισθόν, ἀπὸ τοῦ συνε-
 χῶς θλίβεσθαι καρτερικωτέρας τῆς ψυχῆς ἡμῶν γινομένης, καὶ
 τῶν λογισμῶν ἰσχυροτέρων κατασκευαζομένων.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα εἰδότες, ἀγαπητοί, φέρωμεν γενναίως
 15 τὰ προσπίπτοντα λυπηρά, διὰ τε τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν, καὶ ἐπὶ τῷ
 ἡμετέρῳ συμφέροντι, καὶ μὴ ἀλύωμεν, μήτε ἀναπίπτωμεν τῇ
 τῶν πειρασμῶν ἐπαγωγῇ, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀνδρείας ἀπάσης
 ἰστάμενοι, εὐχαριστῶμεν τῷ Θεῷ διηνεκῶς ὑπὲρ πασῶν τῶν
 εἰς ἡμᾶς τελουμένων εὐεργεσιῶν, ἵνα καὶ τῶν παρόντων ἀπο-
 20 λαύσωμεν ἀγαθῶν, καὶ τῶν μελλουσῶν ἐπιτύχωμεν δωρεῶν,
 χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἅμα τῷ ἀγίῳ
 καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

κύματα και άντεξαν συνεχή ναυάγια, με θάρρος επιχειροῦν ἓνα τέτοιο ταξίδι, ἔτσι ἀκριβῶς και ἡ ψυχὴ ὑπομένοντας πολλοὺς πειρασμοὺς και ἀντέχοντας μεγάλες θλίψεις, ἀποκτᾶ στή συνέχεια γνώση τῶν κόπων και συνήθεια τῆς καρτερίας, χωρὶς νὰ εἶναι δειλὴ, οὔτε νὰ τρομάζει εὐκολα, οὔτε νὰ ταραζέται ἀπὸ τὰ λυπηρὰ πού πέφτουν πάνω της, ἀλλ' ἀπὸ τὴ συνεχὴ ἄσκηση τῶν ὄσων συμβαίνουν και τὴ συχνὴ μελέτη τῶν ὄσων γίνονται ὑποφέρει με πολλὴ εὐκολία ὄλα τὰ δεινὰ πού ἔρχονται. Αὐτὸ λοιπὸν δηλώνοντας ὁ σοφὸς ἀρχιτέκτονας τῆς οὐράνιας πολιτείας ἔλεγε, «και ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καυχόμαστε ἀκόμη και στίς θλίψεις»· γιατί πρὶν ἀπὸ τὴ βασιλεία και τὰ οὐράνια στεφάνια κερδίζουμε ἀπὸ ἐδῶ πολὺ μεγάλο μισθό, ἐπειδὴ ἀπὸ τίς ἀδιάκοπες θλίψεις ἡ ψυχὴ μας γίνεται περισσότερο καρτερικὴ και οἱ λογισμοὶ μας καθίστανται πιὸ ἰσχυροί.

Γνωρίζοντας λοιπὸν ὄλα αὐτά, ἀγαπητοί, ἄς ὑποφέρουμε με γενναιότητα τὰ λυπηρὰ πού μᾶς συμβαίνουν και γιὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ και γιὰ τὸ δικό μας συμφέρον, και ἄς μὴ στενοχωρούμαστε, οὔτε νὰ χάνουμε τὸ θάρρος μας στήν ἐπίθεση τῶν πειρασμῶν, ἀλλὰ, στεκόμενοι με κάθε ἀνδρεία, ἄς εὐχαριστοῦμε διαρκῶς τὸ Θεὸ γιὰ ὄλες τίς εὐεργεσίες πού γίνονται σὲ μᾶς, γιὰ ν' ἀπολαύσουμε και τὰ παρόντα ἀγαθὰ και νὰ ἐπιτύχουμε τίς μελλοντικὲς δωρεές με τὴ χάρη και τὴν εὐσπλαχνία και τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί με τὸν ὄποιο στὸν Πατέρα και συγχρόνως στὸ ἅγιο και ζωοποιὸ Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα και ἡ δύναμη, τώρα και πάντοτε και στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΡΗΣΙΝ ΤΗΝ ΛΕΓΟΥΣΑΝ

«ΟΙΔΑΜΕΝ, ΟΤΙ ΤΟΙΣ ΑΓΑΠΩΣΙ ΤΟΝ ΘΕΟΝ

ΠΑΝΤΑ ΣΥΝΕΡΓΕΙ ΕΙΣ ΑΓΑΘΟΝ»

Καὶ περὶ ὑπομονῆς, καὶ ὅσον τῶν θλίψεων

τὸ κέρδος

1. Ὡς διὰ μακροῦ τοῦ χρόνου πρὸς ὑμᾶς παραγενόμενος, οὕτω
διάκειμαι σήμερον. Εἰ γὰρ καὶ οἴκοι καθειργμένος ἐτύγχανον
διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀρρωστίαν, ἀλλ' ὡς μακράν που ἀπωκι-
σμένος τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, οὕτω διεκείμην. Ὁ γὰρ φιλεῖν εἰ-
5 δὼς ἀκριβῶς, ὅταν μὴ ἐξῆ τῷ φιλουμένῳ συγγίνεσθαι, κἂν τὴν
αὐτὴν πόλιν οἰκῆ, τῶν ἐν ἀλλοτρίᾳ διατριβόντων οὐδὲν ἔλαττον
· διακείσεται. Καὶ τοῦτο ἴσασι ὅσοι φιλεῖν ἴσασι. Σύγγνωτε τοί-
νων ἡμῖν, παρακαλῶ· οὐ γὰρ ἀπὸ ραθυμίας ἡμῖν ὁ χωρισμὸς οὗ-
τος γέγονεν, ἀλλ' ἀσθενείας σώματος ἦν ἡ σιγή. Καὶ οἶδα μὲν
10 ὅτι χαίρετε νῦν πάντες ὑμεῖς ὅτι ἀπεθέμεθα τὴν ἀρρωστίαν· ἐγὼ
δὲ χαίρω, οὐχ ὅτι τὴν ἀρρωστίαν μόνον ἀπεθέμην, ἀλλ' ὅτι καὶ
τὰ ποθούμενα ὑμῶν πρόσωπα πάλιν ὄρα̃ν δύναμαι καὶ ἐντροφᾶν
ὑμῶν τῇ κατὰ Θεὸν ἀγάπῃ. Καὶ καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώ-
πων, μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ἀρρωστίας, φιάλας καὶ ποτήρια

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟ ΡΗΤΟ ΠΟΥ ΛΕΓΕΙ «ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ΟΤΙ Σ' ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΑΓΑΠΟΥΝ ΤΟ ΘΕΟ ΟΛΑ ΣΥΝΕΡΓΟΥΝ ΣΤΟ ΚΑΛΟ ΤΟΥΣ»

Ἐπίσης γιὰ τὴν ὑπομονὴ καὶ πόσο εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ
τις θλίψεις

1. Σὰν νὰ ἦρθα σὲ σᾶς μετὰ ἀπὸ πολὺ χρόνο, ἔτσι αἰσθάνομαι σήμερα. Γιατί, ἂν καὶ ἤμουν κλεισμένος στὸ σπίτι ἐξ αἰτίας τῆς σωματικῆς μου ἀρρώστιας, αἰσθανόμουν ὅμως σὰν νὰ βρισκόμουν κάπου μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπη σας. Γιατί ὁποῖος γνωρίζει ν' ἀγαπάει σωστά, ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ βρῆται μαζί μ' ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπάει, καὶ ἂν ἀκόμα κατοικεῖ στὴν ἴδια πόλη, δὲ θὰ αἰσθάνεται καθόλου καλύτερα ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ζοῦν σὲ ξένη χώρα. Καὶ αὐτὸ τὸ ξέρουν ὅσοι γνωρίζουν ν' ἀγαποῦν. Συγχωρῆστε με λοιπόν, παρακαλῶ· γιατί ὁ χωρισμός μου αὐτὸς δὲν ἔγινε ἀπὸ ἀδιαφορία, ἀλλὰ ἡ σιωπὴ ἦταν ἀποτέλεσμα ἀρρώστιας τοῦ σώματος. Καὶ γνωρίζω βέβαια πὼς ὅλοι σας χαίρεστε τώρα γιατί ξεπέρασα τὴν ἀρρώστια, ἐγὼ ὅμως χαίρομαι ὄχι μόνο γιατί ξεπέρασα τὴν ἀρρώστια, ἀλλὰ καὶ γιατί μπορῶ νὰ βλέπω πάλι τὰ ἀγαπητὰ σας πρόσωπα καὶ ν' ἀπολαμβάνω μαζί σας τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅπως οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ τὴν ἀρρώστια ἐπιζη-

καὶ ψυχρὰνάματα ἐπιζητοῦσιν, οὕτως ἐμοὶ πάσης εὐφροσύνης ἡδύτερα καθέστηκεν ἡ συνουσία ἢ ὑμετέρα, καὶ τοῦτό μοι ὑγείας ὑπόθεσις καὶ εὐφροσύνης ἀφορμή.

Φέρε οὖν, ἐπειδὴ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ἀλλήλους ἀπε-
 5 λάβομεν, ἀποδῶμεν ὑμῖν τὸ χρέος τῆς ἀγάπης, εἴ γε ἔστιν ἀπο-
 δοθῆναι τοῦτό ποτε. Τοῦτο γὰρ μόνον τὸ ὄφλημα τέλος οὐκ ἐπί-
 σταται· ἀλλ' ὅσῳ ἀποδίδεται, τοσούτῳ τὸ ὄφλημα ἐπιτείνεται·
 καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν χρημάτων τοὺς μηδὲν ὀφείλοντας ἐπαι-
 νοῦμεν, οὕτως ἐνταῦθα τοὺς πολλὰ ὀφείλοντας μακαρίζομεν.
 10 Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος Παῦλος γράφων
 ἔλεγε· «μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε, ἀλλ' ἢ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους»,
 βουλόμενος ἡμᾶς τοῦτο τὸ χρέος καὶ αἰεὶ ἀποδιδόναι καὶ αἰεὶ
 ὀφείλειν, καὶ μηδέποτε τὴν ὀφειλὴν ταύτην καταλύειν, μέχρις ἂν
 τὴν παροῦσαν ζωὴν καταλύσωμεν. Ὡσπερ οὖν τὰ χρήματα
 15 ὀφείλειν, βαρὺ καὶ ἐπαχθές, οὕτω τὴν ὀφειλὴν ταύτην μὴ αἰεὶ
 ὀφείλειν, κατηγορίας ἄξιον. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει,
 ἄκουε τῆς σοφίας τοῦ θαυμαστοῦ τούτου διδασκάλου, ὅπως τὴν
 παραίνεσιν εἰσήγαγε. Πρότερον γὰρ εἰπὼν, «μηδενὶ μηδὲν ὀφεί-
 λετε», τότε ἐπήγαγεν, «εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους», βουλόμενος
 20 πᾶσαν ἡμῶν τὴν ὀφειλὴν ἐνταῦθα κενουῖσθαι καὶ τοῦτο τὸ χρέος
 θέλων ἀδιάλυτον μένειν διηνεκῶς. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ μάλιστα τὸ
 συγκροτοῦν καὶ συσφίγγον τὴ ζωὴν τὴν ἡμετέραν.

Ἐπεὶ οὖν ἐγνωμεν ὅσον τῆς ὀφειλῆς ταύτης τὸ κέρδος καὶ
 ὅτι ἐν τῷ ἀποδίδοσθαι μᾶλλον αὖξεται, φέρε, καὶ ἡμεῖς τὴν
 25 ὀφειλὴν, ἣν ὀφείλομεν ὑμῖν, οὐκ ἀπὸ ραθυμίας οὐδὲ ἀπὸ ἀγνω-
 μοσύνης τινός, ἀλλ' ἀπὸ τῆς συμβάσεως ἀρρωστίας, σήμερον,
 καθ' ὅσον οἶόν τε, ἐκτίσαι σπουδάζωμεν, μικρὰ τινα διαλεχθέν-
 τες πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὑπόθεσιν τῆς διαλέξεως ποιησά-

τοῦν φιάλες καὶ ποτήρια καὶ κρύα νερά, ἔτσι ἡ δική σας συναστροφή ἔγινε σὲ μένα πιὸ γλυκιὰ ἀπὸ κάθε χαρὰ καὶ αὐτὸ ἔγινε καὶ προϋπόθεση τῆς υἰγείας μου καὶ ἀφορμὴ τῆς χαρᾶς μου.

Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἀφοῦ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ ἀπολαύσαμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἃς σᾶς ἀποδώσω τὸ χρέος τῆς ἀγάπης, ἂν βέβαια εἶναι δυνατὸ ν' ἀποδοθεῖ ποτὲ αὐτό. Γιατὶ αὐτὸ τὸ χρέος μόνο δὲ γνωρίζει τέλος, ἀλλὰ ὅσο ἀποδίδεται, τόσο περισσότερο αὐξάνει· καὶ ὅπως στὰ χρήματα ἐπαινοῦμε αὐτοὺς ποὺ δὲν ὀφείλουν τίποτε, ἔτσι ἐδῶ μακαρίζουμε ἐκείνους ποὺ ὀφείλουν πολλά. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ δάσκαλος τῆς οἰκουμένης Παῦλος γράφοντας ἔλεγε, «σὲ κανένα δὲ χρωστᾶτε τίποτε παρὰ τὸ νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο»¹, γιατὶ ἤθελε αὐτὸ τὸ χρέος ἐμεῖς καὶ πάντοτε νὰ τὸ ἀποδίδουμε καὶ πάντοτε νὰ τὸ ὀφείλουμε καὶ ποτὲ νὰ μὴν τελειώνουμε αὐτὴ τὴν ὀφειλὴ μέχρι ποὺ θὰ τελειώσουμε τὴν παρούσα ζωὴ. Ὅπως λοιπὸν τὸ νὰ χρωστᾶει κανεὶς χρήματα εἶναι βαρὺ καὶ δυσάρεστο, ἔτσι τὸ νὰ μὴ ὀφείλει κανεὶς πάντοτε τὴν ὀφειλὴ αὐτὴ εἶναι ἀξιοκατάκριτο. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἔτσι συμβαίνει, ἄκου τὴ σοφία τοῦ θαυμαστοῦ αὐτοῦ δασκάλου πῶς ἔκαμε αὐτὴ τὴν παραίνεση. Γιατὶ, ἀφοῦ πρῶτα εἶπε, «σὲ κανένα δὲ χρωστᾶτε τίποτε», ὕστερα πρόσθεσε, «παρὰ τὸ νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο», ἐπιθυμῶντας ὅλη ἡ ὀφειλὴ μας ἐδῶ νὰ ἀποδίδεται καὶ θέλοντας αὐτὸ τὸ χρέος νὰ παραμένει διαρκῶς σταθερό. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι κυρίως ποὺ συγκροτεῖ καὶ συσφίγγει τὴ δική μας ζωὴ.

Ἀφοῦ λοιπὸν γνωρίσαμε πόσο εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ τὸ χρέος αὐτὸ καὶ ὅτι καθὼς ἐπιστρέφεται αὐξάνει περισσότερο, ἐμπρὸς καὶ ἐγὼ τὸ χρέος ποὺ σᾶς χρωστῶ, ὄχι ἀπὸ ἀδιαφορία οὔτε ἀπὸ κάποια ἀχαριστία ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀρρώστια ποὺ μοῦ συνέβηκε, σήμερα, ὅσο εἶναι δυνατὸ, ἃς προσπαθῆσω νὰ τὸ ξεπληρώσω, ἐκθέτοντας λίγα λόγια στὴν ἀγάπη σας, ἔχοντας σὰν

μένοι αὐτὸν τοῦτον τὸν θαυμαστὸν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον·
 καὶ ἄπερ σήμερον γράφων Ῥωμαίοις διελέγετο, ταῦτα εἰς μέσον
 ἀγαθόντες ἀναπολήσωμεν καὶ διὰ μακροῦ τοῦ χρόνου τὴν ἐστία-
 σιν τὴν πνευματικὴν παραθῶμεν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ. Τίνα δὲ ἐστι
 5 τὰ ἀναγνωσθέντα, ἀναγκαῖον εἰπεῖν, ἴν' ὑπομνησθέντες τῶν εἰ-
 ρημένων, μετὰ πλείονος τῆς εὐκολίας δέξῃσθε τὰ παρ' ἡμῶν
 λεγόμενα. «Οἶδαμεν», φησὶν, «ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάν-
 τα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν». Τί βούλεται αὐτὸ τοῦτο τὸ προοίμιον;
 Οὐδὲν γὰρ ἀπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ φθέγγεται ἡ μακαρία αὕτη ψυχὴ,
 10 ἀλλὰ κατάλληλα ἀεὶ τῆς ὑποκειμένοις πάθεσι προσάγει τὰ φάρ-
 μακα τὰ πνευματικά.

Τί οὖν ἐστὶν ὃ φησιν; Ἐπειδὴ πολλοὶ πανταχόθεν οἱ πει-
 ρασμοὶ περιεστοιχίζοντο τοὺς τότε τῇ πίστει προσιόντας καὶ
 ἐπάλληλα ἦν τὰ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ μηχανήματα καὶ συνεχεῖς αἱ
 15 ἐπιβουλαὶ καὶ οὐκ ἠρέμουν οἱ τῷ κηρύγματι πολεμοῦντες, τοὺς
 μὲν εἰς δεσμωτήρια ἐμβάλλοντες, τοὺς δὲ εἰς ἀπαγωγάς, τοὺς δὲ
 εἰς μυρία ἕτερα βάραθρα καθέλκοντες· διὰ τοῦτο καθάπερ στρα-
 τηγὸς ἄριστος, ὀρῶν μετὰ πολλοῦ θυμοῦ πνέοντα τὸν ἀντίπα-
 λον, περιῶν τοὺς οἰκείους πανταχόθεν διεγείρει, νευροῖ, ἀλεί-
 20 φει, θαρσαλεωτέρους καθίστησι, προθυμοτέρους ποιεῖ πρὸς τὸ
 τὰς χεῖρας ἀντᾶραι κατὰ τοῦ πολεμίου καὶ μὴ δεδοικέναι τὰς
 ἐκείνου καταδρομάς, ἀλλὰ στερρῶ τῷ φρονήματι ἐξ ἐναντίας
 ἵσταμένους καὶ αὐτὴν αὐτοῦ συγκόπτειν, εἰ οἷόν τε, τὴν ὄψιν, καὶ
 μὴ καταπλήττεσθαι τὴν πρὸς αὐτὸν ἀντίστασιν· τὸν αὐτὸν δὲ
 25 τρόπον καὶ ὁ μακάριος οὗτος, ἡ οὐρανομήκης ψυχὴ, διεγεῖραι
 βουλόμενος τῶν πιστῶν τὰ φρονήματα καὶ κάτω κείμενον, ὡς
 εἰπεῖν, αὐτῶν τὸν λογισμὸν ἀνορθῶσαι ἐπειγόμενος, οὕτως
 ἤρξατο λέγων· «οἶδαμεν δὲ ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα
 συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν».

υπόθεση τῆς ὁμιλίας αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸ θαυμαστὸ δάσκαλο τῆς οἰκουμένης· καὶ αὐτὰ πού σήμερα ἔλεγε γράφοντας στοὺς Ρωμαίους, ἀφοῦ τὰ φέρω στή μέση, ἄς τὰ ἀναπολήσουμε, καὶ ἄς παραθέσω γιὰ μακρὸ χρόνο στὴν ἀγάπη σας τὸ πνευματικὸ αὐτὸ συμπόσιο. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ ποῦμε ποιά εἶναι ἐκεῖνα πού διαβάστηκαν, γιὰ νὰ θυμηθεῖτε ὅσα λέχθηκαν καὶ νὰ δεχθεῖτε μὲ μεγαλύτερη εὐκολία αὐτὰ πού θὰ πῶ. «Γνωρίζουμε», λέγει, «ὅτι σ' ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὸ Θεὸ ὅλα συνεργοῦν στὸ καλό τους»². Τί ἐννοεῖ αὐτὸ τὸ προοίμιο; Γιατὶ ἡ μακάρια αὐτὴ ψυχὴ δὲ λέγει τίποτε τυχαῖα οὔτε χωρὶς λόγο, ἀλλὰ πάντοτε προσφέρει τὰ κατάλληλα πνευματικὰ φάρμακα στὰ ὑπάρχοντα πάθη.

Τί λοιπὸν σημαίνει αὐτὸ πού λέγει; Ἐπειδὴ πολλοὶ πειρασμοὶ περικύκλωναν ἀπὸ παντοῦ ὅσους προσέρχονταν στὴν πίστη τότε καὶ τὰ τεχνάσματα ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ ἦταν ἀδιάκοπα καὶ οἱ ἐπιβουλές συνεχεῖς καὶ οἱ πολέμιοι τοῦ κηρύγματος δὲν ἠσύχασαν, ρίχνοντας ἄλλους σὲ φυλακές, ἄλλους ὀδηγώντας σὲ ἐξορίες καὶ ἄλλους σύροντας σὲ ἄπειρα ἄλλα βάραθρα, γι' αὐτὸ ὅπως ἓνας ἄριστος στρατηγὸς, βλέποντας τὸν ἀντίπαλο πολὺ ὀργισμένο, περιερχόμενος τοὺς δικούς του τοὺς διεγείρει ἀπὸ παντοῦ, τοὺς ἐμψυχώνει, τοὺς προετοιμάζει, τοὺς δίνει περισσότερο θάρρος, τοὺς κάνει πιὸ πρόθυμους νὰ σηκώσουν τὰ χέρια ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ μὴ φοβοῦνται τίς ἐπιδρομές του, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ στέκονται μὲ ἀκαμπτο τὸ φρόνημα καὶ νὰ τοῦ κόβουν, ἂν εἶναι δυνατὸ, καὶ αὐτὸ τὸ κεφάλι, καὶ νὰ μὴ φοβοῦνται γιὰ τὴν ἀντίστασή τους πρὸς αὐτόν, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὁ μακάριος αὐτός, ἡ οὐρανομήκης ψυχὴ, θέλοντας νὰ διεγείρει τὸ φρόνημα τῶν πιστῶν καὶ ἐπειγόμενος νὰ ἀνυψώσει τὴ σκέψη τους πού ἦταν κατὰ κάποιο τρόπο πεσμένη κάτω, ἄρχισε τὸ λόγο του μ' αὐτό· «γνωρίζουμε ὅτι σ' ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὸ Θεὸ ὅλα συνεργοῦν στὸ καλό τους».

Ὅρᾳς τὴν σύνεσιν τὴν ἀποστολικήν; Οὐκ εἶπεν, 'οἶδα', ἀλλ', «οἶδαμεν», καὶ αὐτοὺς εἰς συγκατάθεσιν ἐφελκόμενος τῶν λεγομένων, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν. Σκόπει ἀκρίβειαν ρημάτων ἀποστολικῶν. Οὐκ εἶπεν, 'οἶδα', ἀλλ', «οἶδαμεν», φησί, τουτέστι, πεπείσμεθα, πεπληροφορήμεθα, δι' αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς πείρας τὰς ἀποδείξεις εἰλήφαμεν· «οἶδαμεν ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν».

10 2. Πόσην οἶεσθε δύναμιν ἔχειν τὴν βραχεῖαν ταύτην λέξιν; «Πάντα», φησί, «συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν»· μὴ γάρ μοι τὰ χρηστὰ ἐνταῦθα εἶπης, μηδὲ τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἄδειαν μόνον λογίσῃ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐναντία, τὰ δεσμωτήρια, τὰς θλίψεις, τὰς ἐπιβουλάς, τὰς καθημερινὰς ἐφόδους, καὶ τότε ὄψει μετὰ ἀκριβείας τοῦ
15 ρήματος τὴν δύναμιν. Καὶ ἵνα μὴ μακρὰν ποῦ ἀγάγω τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, εἰ βούλεσθε, μικρά τινα τῶν τῷ μακαρίῳ τούτῳ συμβάντων εἰς μέσον ἀγάγωμεν, καὶ ὄψεσθε τοῦ ρήματος τὴν ἰσχύν.

Ἐπειδὴ γὰρ περιῶν πανταχοῦ, σπείρων τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον, τὰς ἀκάνθας ἀνασπῶν, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐν τῇ
20 ἐκάστου ψυχῇ καταφυτεύειν ἐπειγόμενος, γενόμενος κατὰ τινα πόλιν τῆς Μακεδονίας, καθὼς ὁ μακάριος Λουκᾶς, ὁ τὸ τῶν Πράξεων βιβλίον συνθείς, ἡμῖν διηγήσατο, παιδίσκην τινὰ πνεῦμα πονηρὸν ἔχουσαν καὶ σιγᾶν οὐκ ἀνεχομένην, ἀλλὰ πε-
25 ριοῦσαν καὶ πανταχοῦ καταδήλους αὐτοὺς διὰ τοῦ δαίμονος ποιεῖν βουλομένην, μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας, λόγῳ καὶ ἐπιτάγματι, καθάπερ τινὰ μαστιγίαν ἀπελάσας, ἠλευθέρωσεν ἐκείνην τοῦ πονηροῦ δαίμονος· δέον τοὺς τὴν πόλιν ἐκείνην οἰκοῦντας, ὡς εὐεργέτας λοιπὸν καὶ σωτῆρας βλέπειν τοὺς ἀποστόλους καὶ

Βλέπεις τή σύνεση τοῦ ἀποστόλου; Δέν εἶπε, 'γνωρίζω', ἀλλά, «γνωρίζουμε», παρασύροντας καί αὐτούς σέ συγκατάθεση τῶν λεγομένων, «ὅτι σ' ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὸ Θεὸ ὅλα συνεργοῦν στὸ καλὸ τους». Πρόσεχε τὴν ἀκρίβεια τῶν λόγων τοῦ ἀποστόλου. Δέν εἶπε, 'ἐκείνοι πού ἀγαποῦν τὸ Θεὸ ἀποφεύγουν τὰ δεινά, γλυτώνουν ἀπὸ τοὺς πειρασμούς', ἀλλά, «γνωρίζουμε», λέγει, δηλαδή, εἴμαστε πεπεισμένοι, εἴμαστε βέβαιοι, ἔχουμε πάρει τίς ἀποδείξεις ἀπ' αὐτὴ τὴν πείρα τῶν πραγμάτων. «Γνωρίζουμε ὅτι σ' ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὸ Θεὸ ὅλα συνεργοῦν στὸ καλὸ τους».

2. Πόση δύναμη νομίζετε πὼς ἔχει ἡ σύντομη αὐτὴ φράση; «Ὅλα», λέγει, «συνεργοῦν στὸ καλὸ τους». Καί μὴ μοῦ πεῖς ἐδῶ τὰ καλά, οὔτε νὰ σκεφθεῖς τὴν ἄνεση καί τὴν ἀσφάλεια μόνο, ἀλλά καί τὰ ἀντίθετα, δηλαδή τίς φυλακές, τίς θλίψεις, τίς ἐπιβουλές, τίς καθημερινές ἐπιθέσεις, καί τότε θὰ δεῖς μὲ ἀκρίβεια τὴ δύναμη τοῦ λόγου. Καί γιὰ νὰ μὴν ὀδηγήσω κάπου μακριὰ τὴν ἀγάπη σας, ἂν θέλετε, ἄς φέρουμε στὴ μέση κάποια μικρὰ ἀπ' αὐτὰ πού συνέβησαν σ' αὐτὸν τὸ μακάριο, καί θὰ δεῖτε τὴ δύναμη τοῦ λόγου.

Ἐνῶ λοιπὸν πῆγαινε παντοῦ, σπέρνοντας τὸ λόγο τῆς εὐσέβειας, ξερριζώνοντας τὰ ἀγκάθια καί ἀγωνιζόμενος νὰ φυτέψει τὴν ἀλήθεια μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ καθενός, ἔφθασε σὲ κάποια πόλη τῆς Μακεδονίας, ὅπως μᾶς διηγεῖται ὁ μακάριος Λουκᾶς, αὐτὸς πού ἔγραψε τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων· κάποια δούλη τότε πού εἶχε πονηρὸ πνεῦμα καί δέν ἠσύχαζε ἀλλὰ πηγαίνοντας παντοῦ ἤθελε νὰ τοὺς φανερώνει σὲ ὅλους μὲ τὴ βοήθεια τοῦ διαβόλου, τὴν ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸν πονηρὸ δαίμονα, ἀπομακρύνοντας αὐτὸν σὰν κάποιον τιποτένιο, μὲ πολλὴ δύναμη, μὲ λόγο καί προσταγή. Ἐνῶ ἔπρεπε οἱ κάτοικοι τῆς πόλης ἐκείνης νὰ βλέπουν τότε τοὺς ἀποστόλους σὰν εὐεργέτες καί σωτῆρες καί χρησιμοποιοῦντας κάθε τρόπο περιποίησης γι'

παντὶ θεραπείας τρόπῳ περὶ αὐτοὺς χρησαμένους ἀμείψασθαι τῆς τοσαύτης εὐεργεσίας, οἱ δὲ τοῖς ἐναντίοις ἀμείβονται. Καὶ ἄκουε τίσιν αὐτοῖς ἀμείβονται. «Ἰδόντες», φησὶν, «οἱ κύριοι αὐτῆς, ὅτι ἐξῆλθεν ἡ ἐλπίς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενοι τὸν 5 Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν, εἴλκυσαν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ προσήγαγον αὐτοὺς τοῖς στρατηγοῖς, καὶ πολλὰς ἐπιθέντες ἐκείνοις πληγὰς, ἔβαλον εἰς φυλακὴν, παραγγείλαντες τῷ δεσμοφύλακι ἀσφαλῶς τηρεῖν αὐτούς».

Εἶδετε πονηρίας ὑπερβολὴν τῶν τὴν πόλιν ἐκείνην οἰ-
 10 κούντων; εἶδετε τῶν ἀποστόλων ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν; Μικρὸν ἀναμείνατε καὶ ὄψεσθε καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν. Σοφὸς γὰρ ὢν καὶ εὐμήχανος, οὐκ ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν προοιμίῳ λύει τὰ δεινά, ἀλλ' ὅταν αὐξήθῃ πάντα τὰ παρὰ τῶν ἐναντίων καὶ δειχθῇ διὰ τῶν πραγμάτων τῶν αὐτοῦ ἀθλητῶν ἢ ὑπομονή,
 15 τότε καὶ τὴν οἰκείαν ροπὴν ἐπιδείκνυται· ἵνα μηδεὶς ἔχη λέγειν, ὅτι διὰ τοῦτο ἐπιπηδῶσι τοῖς κινδύνοις, διὰ τὸ θαρρεῖν ὅτι οὐδὲν ἀηδὲς πείσσονται. Διὰ τοι τοῦτό τις μὲν καὶ ἐναφίησι τοῖς δεινοῖς, ἀπορρήτῳ τινὶ σοφίᾳ χρῶμενος, τινὰς δὲ καὶ ἐξαρπάζει, ἵνα διὰ πάντων μάθῃς αὐτοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρω-
 20 πίαν, καὶ ὅτι μείζους αὐτοῖς τὰς ἀμοιβὰς ταμιευόμενος, συγχωρεῖ πολλάκις ἐπιτείνεσθαι τὰ δεινά. Οὕτως οὖν καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. Μετὰ γὰρ τὴν τοσαύτην θαυματουργίαν καὶ τὴν εὐεργεσίαν, ἣν ἐπεδείξαντο ἀπελάσαντες τὸν ἀναίσχυντον ἐκεῖνον δαίμονα, συνεχώρησε καὶ μαστιχθῆναι καὶ εἰς δεσμοπήριον ἐμβλη-
 25 θῆναι. Ἐντεῦθεν γὰρ μάλιστα διεδείκνυτο καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις. Διὸ καὶ ὁ μακάριος οὗτος ἔλεγεν· «ἥδιστα οὖν καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμοὶ ἡ δύναμις τοῦ

3. Στρατηγοί· οἱ ἀνώτατοι ἄρχοντες τῆς πόλης.

4. Πράξ. 16,19-23.

αὐτοὺς νὰ τοὺς ἀμείψουν γιὰ τὴν τόσο μεγάλη εὐεργεσία, αὐτοὶ ὅμως τοὺς ἀμείβουν μὲ τὰ ἀντίθετα. Καὶ ἄκου μὲ ποιά τοὺς ἀμείβουν. «Ὅταν εἶδαν», λέγει, «οἱ κύριοί της ὅτι χάθηκε ἡ ἐλπίδα τοῦ κέρδους ἀπὸ τὴν ἐργασία αὐτή, ἔπιασαν τὸν Παῦλο καὶ τὸ Σίλα καὶ τοὺς ἔσυραν στὴν ἀγορὰ γιὰ νὰ τοὺς παρουσιάσουν στοὺς ἄρχοντες, καὶ τοὺς ὀδήγησαν στοὺς στρατηγούς³, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἔδωσαν πολλὰ κτυπήματα τοὺς ἔβαλαν στὴ φυλακὴ καὶ ἔδωσαν ἐντολὴ στὸ δεσμοφύλακα νὰ τοὺς φυλάγει καλά»⁴.

Εἶδατε τὴν ὑπερβολικὴ κακία τῶν κατοίκων τῆς πόλης ἐκείνης; εἶδατε τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν καρτερία τῶν ἀποστόλων; Περιμένετε λίγο καὶ θὰ δεῖτε καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ἐπειδὴ εἶναι σοφὸς καὶ ἐπινοητικὸς, δὲν τοὺς ἐλευθερῶνει ἀπὸ τὰ δεινὰ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀλλ' ὅταν αὐξηθοῦν οἱ τιμωρίες τῶν ἐχθρῶν καὶ φανερωθεῖ μὲ τὰ πράγματα ἡ ὑπομονὴ τῶν ἀθλητῶν του, τότε φανερώνει καὶ τὴ δική του δύναμη, γιὰ νὰ μὴν μπορεῖ κανεὶς νὰ λέγει ὅτι γι' αὐτὸ ὀρμοῦν στοὺς κινδύνους, γιὰτὶ πιστεύουν πῶς δὲ θὰ πάθουν τίποτε τὸ δυσάρεστο. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἀφήνει μερικὸς στὰ δεινὰ, ἐπιδεικνύοντας κάποια ἀπόρρητη σοφία, καὶ μερικὸς τοὺς γλυτώνει, γιὰ νὰ μάθει μὲ ὅλα τὴν ὑπερβολικὴ του φιλανθρωπία καὶ ὅτι ἀποταμιεύοντας γι' αὐτοὺς μεγαλύτερες ἀμοιβές ἐπιτρέπει πολλές φορές νὰ παρατείνονται τὰ δεινὰ. Ἔτσι λοιπὸν κάνει καὶ στὴν περίπτωσι αὐτή. Γιατί, ὅσοτερον ἀπὸ τὴν τόσο μεγάλη θαυματουργία καὶ τὴν εὐεργεσία ποὺ ἐπέδειξαν ἀπομακρύνοντας τὸν ἀναίσχυντο ἐκεῖνο δαίμονα, ἐπέτρεψε καὶ νὰ μαστιγωθοῦν καὶ νὰ ριχτοῦν στὴ φυλακὴ. Γιατί ἀπὸ ἐδῶ κυρίως φανερωνόταν καὶ ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε: «μὲ περισσότερὴ εὐχαρίστησι λοιπὸν θὰ καυχηθῶ γιὰ τὶς ἀδυναμίες μου, γιὰ νὰ κατασκηνώσι σὲ μένα ἡ δύναμη τοῦ Χρι-

Χριστοῦ». Καὶ πάλιν· «ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι», ἀσθένειαν τοὺς πειρασμοὺς λέγων τοὺς ἐπαλλήλους.

Ἄλλ' ἴσως ἂν τις διαπορήσειεν ἐνταῦθα, τίνας ἕνεκεν ἀπήλασαν τὸν δαίμονα οὐδὲν ἐναντίον αὐτοῖς λέγοντα, ἀλλὰ 5 μᾶλλον καὶ καταδήλους αὐτοὺς ποιοῦντα· ἐπὶ πολλὰς γὰρ ἡμέρας ἐβόα λέγων, ὅτι «οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου εἰσίν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας». Μὴ ξενισθῆς, ἀγαπητέ· καὶ τοῦτο γὰρ τῆς συνέσεως ἦν τῆς ἀποστολικῆς καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος. Εἰ γὰρ καὶ μηδὲν 10 αὐτοῖς ἐναντίον ἔλεγεν, ἀλλ' ἵνα μὴ ἐντεῦθεν ἀξιόπιστος γενόμενος ὁ δαίμων, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ὑποσύρειν δύνηται τοὺς ἀφελεστέρους, διὰ τοῦτο ἐπιστομίσας αὐτὸν ἀπήλασεν, οὐ συγχωρήσας αὐτῷ τὰ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν φθέγγεσθαι. Τοῦτο δὲ ἐποίει, ἀκολουθῶν τῷ οἰκείῳ Δεσπότη· ἐπεὶ καὶ ἐκείνῳ προσιόντες ἔλε- 15 γον, «οἶδαμέν σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ»· καὶ ὁμοῦς ταῦτα λέγοντας αὐτοὺς ἀπήλαυνεν. Ἐγένετο δὲ τοῦτο εἰς κατηγορίαν τῶν ἀναισχύντων Ἰουδαίων, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν καθ' ἑκάστην ἡμέραν θαύματα ὀρῶντες καὶ μυρία παράδοξα γινόμενα, ἠπίστουν, οἱ δὲ δαίμονες ἐπεγίνωσκον, καὶ Υἱὸν αὐτὸν τοῦ Θεοῦ ὠμολόγουν.

20 3. Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐπανέλθωμεν τοῦ λόγου. Ἴνα τοίνυν μάθητε ὅπως τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν, ἀναγκαῖον πᾶσαν ὑμῖν ἀναγνῶναι ταύτην τὴν ἱστορίαν, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν γνῶτε, ὅπως μετὰ τὰς πληγὰς, μετὰ τὸ δεσμοτήριον, εἰς ἀγαθὸν ἅπαντα αὐτοῖς μετέβαλεν ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις. 25 Ἄλλ' ἴδωμεν πῶς τοῦτο δείκνυσιν ὁ μακάριος Λουκᾶς λέγων· «παραγγελίαν δὲ τοιαύτην εἰληφῶς ὁ δεσμοφύλαξ ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν, καὶ τοὺς πόδας αὐτῶν ἠσφαλίσατο εἰς τὸ ξύλον». Σκόπει πῶς ἐπιτείνεται τὰ δεινὰ, ἵνα καὶ ἡ

5. Β' Κορ. 12,9-10.

7. Λουκᾶ 4,34.

6. Πράξ. 16,17.

8. Πράξ. 16,24.

στοῦ»⁵. Καὶ πάλι, «ὅταν ἔχω χάσει κάθε δύναμη, τότε εἶμαι δυνατός», ὀνομάζοντας ἀδυναμία τοὺς ἀδιάκοπους πειρασμούς.

Ἄλλ' ἴσως θὰ μπορούσε κάποιος ἐδῶ νὰ διατυπώσει τὴν ἀπορία, γιὰ ποιὸ λόγο ἀπομάκρυναν τὸ δαίμονα πὺ δὲν ἔλεγε τίποτε ἐναντίον τους, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς ἔκανε γνωστοὺς σὲ ὄλους, ἀφοῦ γιὰ πολλὲς ἡμέρες φώναζε λέγοντας· «αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι δοῦλοι τοῦ ὕψιστου Θεοῦ, πὺ μᾶς κηρύττουν τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας»⁶. Μὴν παραξενευθεῖς, ἀγαπητέ, γιὰτὶ καὶ αὐτὸ ἦταν ἔργο τῆς σύνεσης τοῦ ἀποστόλου καὶ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος. Γιὰτὶ, ἂν καὶ δὲν ἔλεγε τίποτε ἐναντίον τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ γίνει ἀπ' αὐτὸ ἀξιόπιστος ὁ δαίμονας καὶ νὰ μπορεῖ καὶ στὰ ὑπόλοιπα νὰ παρασύρει τοὺς ἀφελέστερους ἀνθρώπους, γι' αὐτὸ ἀφοῦ τὸν ἀποστόμωσε τὸν ἀπομάκρυνε, μὴν ἐπιτρέποντας σ' αὐτὸν νὰ μιλάει γι' αὐτὰ πὺ ἄξιζαν περισσότερο ἀπ' αὐτόν. Καὶ τὸ ἔκανε αὐτὸ ἀκολουθώντας τὸν δικὸ του Κύριο. Γιὰτὶ καὶ σ' αὐτὸν πλησιάζοντας ἔλεγαν· «σὲ ξέρουμε ποιὸς εἶσαι, εἶσαι ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ»⁷. Καὶ ὅμως παρ' ὄλο πὺ τὰ ἔλεγαν αὐτὰ τοὺς ἀπομάκρυνε. Γινόταν καὶ αὐτὸ γιὰ κατάκριση τῶν ἀναίσχυντων Ἰουδαίων, γιὰτὶ ἐκεῖνοι, μολονδὶ ἔβλεπαν νὰ γίνονται κάθε ἡμέρα θαύματα καὶ ἄπειρα παράδοξα, δὲν πίστευαν, ἐνῶ οἱ δαίμονες τὸν γνώριζαν καλὰ καὶ τὸν διακήρυτταν σὰν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ.

3. Ἄλλὰ ἂς ἐπιστρέψουμε στὴ συνέχεια τοῦ λόγου. Γιὰ νὰ μάθετε λοιπὸν πῶς σ' ἐκείνους πὺ ἀγαποῦν τὸ Θεὸ ὄλα συνεργοῦν γιὰ τὸ καλὸ τους, εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς διαβάσω ὄλη τὴν ἱστορία αὐτὴ, γιὰ νὰ γνωρίσετε καὶ ἀπὸ ἐδῶ πῶς ὕστερα ἀπὸ τὰ χτυπήματα, ὕστερα ἀπὸ τὴ φυλακὴ, ὄλα τὰ μετέστρεψε ἠ χάρη τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸ καλὸ τους. Ἄλλ' ἂς δοῦμε πῶς τὸ παρουσιάζει αὐτὸ ὁ μακάριος Λουκᾶς λέγοντας· «καὶ ὁ δεσμοφύλακας, ἀφοῦ πῆρε μιὰ τέτοια ἐντολή, τοὺς ἔβαλε στὸ πιὸ βαθὺ κελλί καὶ γιὰ ἀσφάλεια ἔδεσε τὰ πόδια τους στὸ ξύλο»⁸. Πρόσεχε πῶς αὐξά-

ὑπομονὴ τῶν ἀποστόλων λαμπροτέρα γένηται, καὶ ἡ ἄφατος τοῦ Θεοῦ δύναμις κατάδηλος ἅπασι καταστή. Ἔκουε δὲ καὶ τὸ ἐξῆς. Ἐπάγει γάρ, «κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον Παῦλος καὶ Σίλας προσευχόμενοι ὕμνουν τὸν Θεόν».

5 Ὅρα ψυχὴν ἐπτερωμένην, ὄρα διάνοιαν νήφουσαν· μὴ ἀπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοί, τὸ εἰρημένον. Οὐ γὰρ εἰκῆ καὶ τὸν καιρὸν ἡμῖν ἐπεσημήνατο, εἰπὼν, «κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον», ἀλλὰ βουλόμενος δεῖξαι, ὅτι, ὅτε τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἡδὺς ὁ ὕπνος ἐφίσταται καὶ κοιμίζει τὰ βλέφαρα, μάλιστα δὲ
 10 τοὺς ἐν ὀδύναις πολλαῖς καθεστῶτας εἰκὸς κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τοῦ ὕπνου καθέλκεσθαι, τότε τοίνυν, φησὶν, ὅτε πάντοθεν περιεγένετο ἡ τοῦ ὕπνου τυραννίς, τότε ἐκεῖνοι «προσευχόμενοι ὕμνουν τὸν Θεόν», τῆς περὶ αὐτὸν ἀγάπης μέγιστον δεῖγμα τοῦτο ποιούμενοι. Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς ὑπὸ ἀλγημάτων σωματι-
 15 κῶν ἐνοχλούμενοι, τὴν τῶν γνησίων συνουσίαν ἐπιζητοῦμεν, ἵνα ἐκ τῆς πρὸς ἐκείνους διαλέξεως τὴν ἐπίτασιν τῆς ὀδύνης παραμυθησώμεθα· οὕτω καὶ οἱ ἅγιοι οὗτοι τῷ πόθῳ τῷ περὶ τὸν Δεσπότην πυρούμενοι καὶ τοὺς ἱεροὺς ὕμνους ἀναφέροντες, οὐδὲ αἰσθησὶν ἐλάμβανον τῶν ὀδυνῶν ἐκείνων, ἀλλ' ὅλοι τῆς
 20 ἱκετηρίας ἐγίνοντο, καὶ τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην ὕμνωδιαν ἀνέφερον, καὶ λοιπὸν ἐκκλησία ἐγένετο τὸ δεσμωτήριον, καὶ ὁ τόπος ἅπας ἡγιαζέτο διὰ τῆς ὕμνωδίας τῶν ἁγίων ἐκείνων.

Καὶ ἦν ἰδεῖν θαυμαστὰ καὶ παράδοξα πράγματα, ἀνθρώπους τῷ ζύλῳ προσδεδεμένους καὶ οὐδὲν ἐμποδιζομένους πρὸς
 25 τὴν ὕμνωδιαν. Τὸν γὰρ νήφοντα καὶ ἐγρηγορότα καὶ ζέοντα πόθον ἔχοντα περὶ τὸν Θεόν, οὐδὲν κωλύσαι δυνήσεται ποτε τῆς πρὸς τὸν Δεσπότην συνουσίας· «Θεὸς γάρ,» φησὶν, «ἐγγίζων

νουν τὰ δεινά, γιὰ νὰ γίνει καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν ἀποστόλων πιὸ λαμπρή, καὶ ἡ ἀνέκφραστη δύναμη τοῦ Θεοῦ νὰ καταστεῖ ὀλοφάνερη σὲ ὅλους. Ἔκου ὁμοῦ καὶ τὸ παρακάτω. Γιατὶ προσθέτει, «γύρω στὰ μεσάνυχτα ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας προσεύχονταν καὶ ἔψελναν ὕμνους στὸ Θεό»⁹.

Βλέπε ψυχὴ θαρραλέα, βλέπε διάνοια νηφάλια. Ἄς μὴν προσπεράσουμε ἐπιπόλαια, ἀγαπητοί, αὐτὸ πὸν λέχθηκε. Γιατὶ δὲ μᾶς ἐπισήμανε καὶ τὴν ὥρα τυχαῖα, λέγοντας, «γύρω στὰ μεσάνυχτα», ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μᾶς δείξει ὅτι, ὅταν σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους ἔρχεται γλυκὸς ὁ ὕπνος καὶ κλείνει τὰ βλέφαρα, καὶ ὅταν μάλιστα εἶναι φυσικὸ τὴν ὥρα ἐκείνη νὰ κυριεύονται ἀπὸ τὸν ὕπνο ὅσοι βρίσκονται σὲ πολλὰ στενοχώριες, τότε λοιπὸν, λέγει, ὅταν ἀπὸ παντοῦ ὑπερίσχυε ἡ τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ ὕπνου, τότε ἐκεῖνοι «προσεύχονταν καὶ ἔψελναν ὕμνους στὸ Θεό», δείχνοντας μ' αὐτὸ τὴν πολὺ μεγάλη ἀγάπη τους γι' αὐτόν. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἐμεῖς ὅταν ἐνοχλοῦμαστε ἀπὸ σωματικοὺς πόνους, ἐπιζητοῦμε τὴ συντροφιά τῶν πλησιέστερων συγγενῶν μας, γιὰ νὰ μειώσουμε μὲ τὴ συζήτηση μ' ἐκείνους τὴν ἔνταση τοῦ πόνου, ἔτσι καὶ οἱ ἅγιοι αὐτοὶ φλεγόμενοι ἀπὸ τὸν πόθο τους πρὸς τὸν Κύριο καὶ ψέλνοντας τοὺς ἱεροὺς ὕμνους δὲν καταλάβαιναν καθόλου τοὺς πόνους ἐκείνους, ἀλλ' ἐξ ὀλοκλήρου ἦταν ἀφοσιωμένοι στὴν ἰκεσία ἐκείνη καὶ ἔψελναν τὴ θαυμάσια ἐκείνη ψαλμωδία, καὶ ἔτσι ἡ φυλακὴ γινόταν ἐκκλησία καὶ ὁ τόπος ἀγιαζόταν ὅλος ἀπὸ τὴν ψαλμωδία ἐκείνων τῶν ἁγίων.

Καὶ ἦταν δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς πράγματα θαυμαστὰ καὶ παράδοξα, ἀνθρώπους δηλαδὴ δεμένους στὸ ξύλο καὶ νὰ μὴν ἐμποδίζονται καθόλου γιὰ ψαλμωδία. Γιατὶ αὐτὸν πὸν εἶναι νηφάλιος καὶ ξάγρυπνος καὶ ἔχει φλογερὸ πόθο γιὰ τὸ Θεὸ τίποτε δὲ θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ τὸν ἐμποδίσει ἀπὸ τὴ συνομιλία μὲ τὸν Κύριο. «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός», λέγει, «πὸν πλησιάζω τοὺς

ἐγὼ εἶμι, καὶ οὐ Θεὸς πόρρωθεν»· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, «ἔτι λαλοῦντός σου ἐρῶ· ἰδοὺ πάρειμι». Ἐνθα γὰρ ἂν ἡ διάνοια νήφουσα, πτεροῦται ὁ λογισμὸς καὶ ἀπαλλάττεται, ὡς εἰπεῖν, τοῦ συνδέσμου τοῦ σώματος καὶ πρὸς τὸν ποθούμενον ἀνίπταται καὶ 5 τῆς γῆς ὑπερορᾷ καὶ τῶν ὀρωμένων ἀνωτέρω γενόμενος, πρὸς ἐκεῖνον ἐπείγεται· ὁ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀγίων τούτων γεγένηται.

Ὅρα γὰρ τὴν παραχρῆμα τῶν ὕμνων ἐνέργειαν καὶ ὅπως καὶ ἐν δεσμοτηρίῳ γενόμενοι καὶ τῷ ξύλῳ προσδεδεμένοι καὶ μετὰ γοήτων καὶ δεσμίῳ συναναμιγέροντες, οὐ μόνον οὐδὲν πα- 10 ρεβλάβησαν, ἀλλὰ καὶ ταύτη μᾶλλον ἐξέλαμψαν καὶ τῷ φωτὶ τῆς οἰκειᾶς ἀρετῆς κατηύγασαν ἅπαντας τοὺς τὸ δεσμοτήριον οἰκοῦντας. Ἡ γὰρ φωνὴ τῶν ἱερῶν ὕμνων ἐκείνων εἰς τὴν ἐκάστου τῶν δεσμοτῶν εἰσιοῦσα ψυχὴν, μετέπλαττεν αὐτήν, ὡς εἰπεῖν, καὶ μετερρύθμιζεν. «Ἄφνω» γάρ, φησί, «σεισμὸς ἐγένε- 15 το μέγας, ὥστε σαλευθῆναι τὰ θεμέλια τοῦ δεσμοτηρίου, ἀνεώχθησάν τε παραχρῆμα αἱ θύραι ἅπασαι καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη». Εἶδες τῶν ὕμνων τῶν εἰς τὸν Θεὸν τὴν δύναμιν; Οὐ μόνον αὐτοὶ παρακλήσεως ἀπέλαυσαν οἱ τοὺς ὕμνους ἀναφέροντες, ἀλλὰ καὶ πάντων τὰ δεσμὰ λυθῆναι παρεσκεύασαν· ἵνα 20 δειχθῆ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ὅπως «τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν». Ἴδοὺ γὰρ καὶ πληγαὶ καὶ δεσμοτήριον καὶ ξύλον καὶ μετὰ τῶν δημίῳ διαγωγή, καὶ ὁμοῦ ταῦτα ἀγαθῶν ὑπόθεσις γεγένηται καὶ εὐδοκιμήσεως ἀφορμή, οὐκ αὐτοῖς μόνον, οὐδὲ τοῖς οἰκοῦσι τὸ δεσμοτήριον δεσμίῳις, 25 ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ δεσμοφύλακι. «Ἐξυπνος γάρ», φησί, «γενόμενος ὁ δεσμοφύλαξ καὶ ἰδὼν τὰς θύρας ἀνεωγμένας τῆς φυλακῆς, σπασάμενος μάχαιραν, ἔμελλεν ἑαυτὸν ἀναιρεῖν, νομίσας ἐκπεφευγέναι τοὺς δεσμίους».

Ὅρα μοι ἐνταῦθα τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν πάντα λό-

10. Ἱερ. 23,23.

12. Πράξ. 16,26.

11. Ἱσ. 58,9.

13. Πράξ. 16,27.

ἀθρώπους καὶ δὲν εἶμαι ὁ Θεὸς ποὺ βρίσκονται μακριὰ τους»¹⁰. Καὶ ἄλλοῦ πάλι λέγει· «τὴ στιγμὴ ποὺ ἐσὺ ἀκόμη θὰ μιᾶς θὰ σοῦ ἀπαιτήσω· νά, ἐγὼ εἶμαι παρών»¹¹. Ὅπου λοιπὸν ὑπάρχει νηφάλια διάνοια, ἐνθαρρύνεται ἡ σκέψη καὶ ἐλευθερώνεται κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὸ δεσμὸ τοῦ σώματος καὶ πετάει πρὸς αὐτὸν ποὺ ποθεῖ καὶ περιφρονεῖ τὴ γῆ καὶ ἀφοῦ φθάσει πιὸ πάνω ἀπὸ τὰ ὄρατὰ πράγματα σπεύδει πρὸς αὐτόν. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔγινε καὶ μ' αὐτοὺς τοὺς ἀγίους.

Πρόσεχε λοιπὸν τὴν ἄμεση ἐνέργεια τῶν ὕμνων καὶ πῶς, ἂν καὶ βρέθηκαν στὴ φυλακὴ καὶ ἦταν δεμένοι στὸ ξύλο καὶ ἦταν μαζί μὲ ἀπατεῶνες καὶ φυλακισμένους, ὄχι μόνο δὲ ζημιώθηκαν καθόλου, ἀλλὰ καὶ ἔτσι περισσότερο ἔλαμψαν καὶ μὲ τὸ φῶς τῆς ἀρετῆς τοὺς θάμπωσαν ὅλους ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν στὴ φυλακὴ. Γιατὶ ἡ φωνὴ τῶν ἱερῶν ἐκείνων ὕμνων μπαίνοντας στὴν ψυχὴ τοῦ καθὲ φυλακισμένου τὴν ξανάπλαθε, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἔτσι, καὶ τὴ μετασχημάτιζε. «Ξαφνικά», λέγει, «ἔγινε σεισμὸς μεγάλος, τέτοιος ποὺ σαλεύθηκαν τὰ θεμέλια τῆς φυλακῆς, καὶ ἀμέσως ἀνοιξαν ὅλες οἱ πόρτες καὶ τὰ δεσμὰ ὅλων τῶν φυλακισμένων λύθηκαν»¹². Εἶδες τὴ δύναμη τῶν ὕμνων ποὺ γίνονταν πρὸς τὸ Θεό; Δὲν ἀπόλαυσαν τὴν παρηγοριὰ μόνο αὐτοὶ ποὺ ἔψαλναν τοὺς ὕμνους, ἀλλ' ἔκαμαν νὰ λυθοῦν καὶ τὰ δεσμὰ ὅλων τῶν φυλακισμένων, γιὰ νὰ φανεῖ μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα πῶς «σ' ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὸ Θεὸ ὅλα συνεργοῦν στὸ καλὸ τους». Γιατὶ νὰ καὶ κτυπήματα καὶ φυλακὴ καὶ ξύλο καὶ συναναστροφή μαζί μὲ τοὺς δημίους, καὶ ὅμως αὐτὰ ἔγιναν προϋποθέσεις ἀγαθῶν καὶ ἀφορμὴ ἐπιτυχίας ὄχι μόνο γιὰ ὅσους ἦταν δεμένοι στὴ φυλακὴ ἀλλὰ γιὰ τὸν ἴδιο τὸ δεσμοφύλακα. «Ὁ δεσμοφύλακας», λέγει, «ξύπνησε· καὶ ὅταν εἶδε τὶς πόρτες τῆς φυλακῆς ἀνοιχτές, ἔβγαλε τὸ μαχαίρι του καὶ ἤθελε νὰ σκοτωθεῖ, ἐπειδὴ νόμισε ὅτι οἱ φυλακισμένοι εἶχαν δραπετεύσει»¹³.

Πρόσεχε ἐδῶ, παρακαλῶ, τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ ποὺ

γον ὑπερβαίνουσιν. Τίνος γὰρ ἔνεκεν κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἅπαντα ταῦτα γίνεται; Οὐδενὸς ἐτέρου χάριν, ἀλλ' ἵνα ἀθόρυβον καὶ ἐν ἡσυχίᾳ τὸ πρᾶγμα οἰκονομηθῆ καὶ τὴν σωτηρίαν πραγματεύσωνται τοῦ δεσμοφύλακος. Τοῦ γὰρ σεισμοῦ γενομένου 5 καὶ τῶν θυρῶν ἀνοιχθεισῶν, τὰ δεσμὰ ἀνέθη πάντων τῶν αὐτόθι, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκπηδῆσαι συνεχωρήθη. Σκόπει μοι καὶ ἄλλην ἐνταῦθα Θεοῦ σοφίαν. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα πάντα γέγονεν, ὁ σεισμός, λέγω, καὶ ἡ τῶν θυρῶν ἀνοιξις, ἵνα μάθωσι διὰ τῶν ἔργων ἅπαντες, τίνες ἦσαν οἱ τότε τὸ δεσμωτήριον οἰκοῦντες, 10 καὶ ὅτι οὐχ οἱ τυχόντες εἰσὶν ἄνθρωποι· οὐδενὶ δὲ ἐξελθεῖν ἐγένετο, ἵνα μὴ κινδύνων ἀφορμὴ γένηται τοῦτο τῷ δεσμοφύλακι.

Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστὶν ἀληθές, ἄκουσον πῶς, ὅτε μόνον ὑπώπτευσε τοῦτο γεγενῆσθαι ὁ δεσμοφύλαξ καὶ ἐνόμισέ τινας ἐκπεφευγέναι καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς κατεφρόνησε. «Σπασάμενος» 15 γάρ, φησί, «μάχαιραν, ἔμελλεν ἑαυτὸν ἀναιρεῖν». Ἄλλ' ὁ πανταχοῦ νήφων καὶ ἐγρηγορῶν, ὁ μακάριος Παῦλος, τῇ οἰκείᾳ φωνῇ ἐξήρπασε τῆς φάρυγγος τοῦ θηρίου τὸ ἀρνίον. «Ἐφώνησε γὰρ φωνῇ μεγάλη, λέγων, μηδὲν πράξης σεαυτῷ κακόν· ἅπαντες γὰρ ἐσμεν ἐνθάδε». Ὡς ταπεινοφροσύνης ὑπερβολή! οὐκ ἐφρόνησε μέγα ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις, οὐ κατεξανέστη τοῦ δεσμοφύλακος, οὐδὲν ὑπέρογκον φθέγγασθαι κατεδέξατο· ἀλλὰ μετὰ τῶν δεσμωτῶν, μετὰ τῶν δημίων, μετὰ τῶν κακούργων ἑαυτὸν κατηρίθμησε, λέγων· «ἅπαντές ἐσμεν ἐνθάδε». Εἶδες αὐτὸν 20 πολλῇ τῇ ταπεινοφροσύνῃ χρώμενον καὶ οὐδὲν πλέον ἑαυτῷ νέμοντα τῶν αὐτόθι κακούργων; Ὅρα καὶ τὸν δεσμοφύλακα λοιπόν, οὐχ ὡς ἐνὶ τῶν ἄλλων προσιόντα. «Θαρρήσας γὰρ καὶ αἰτήσας φῶτα, εἰσεπήδησε, καὶ ἔντρομος ὑπάρχων, προσέπεσε

ξεπερνάει κάθε νοῦ. Για ποιό λόγο λοιπόν γίνονται ὅλα αὐτὰ γύρω στὰ μεσάνυχτα; Για κανέναν ἄλλον, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνει τὸ πράγμα ἀθόρυβα καὶ ἡσυχὰ καὶ νὰ παραγματοποιήσουν τὴ σωτηρία τοῦ δεσμοφύλακα. Γιατί, ὅταν ἔγινε σεισμὸς καὶ ἀνοίχθηκαν οἱ πόρτες, τὰ δεσμὰ ὄλων τῶν φυλακισμένων λύθηκαν καὶ δὲν ἐπιτράπηκε σὲ κανένα νὰ δραπετεύσει. Πρόσεχε, παρακαλῶ, καὶ ἄλλη σοφία τοῦ Θεοῦ ἐδῶ. Γιατί ὅλα τὰ ἄλλα ἔγιναν, δηλαδή ὁ σεισμὸς καὶ τὸ ἄνοιγμα τῶν θυρῶν, γιὰ νὰ μάθουν μετὰ τὰ ἔργα ὅλοι ποιοὶ ἦταν αὐτοὶ ποὺ τότε βρίσκονταν στὴ φυλακὴ καὶ ὅτι δὲν ἦταν τυχαῖοι ἄνθρωποι, σὲ κανέναν ὅμως δὲν ἐπιτράπηκε νὰ φύγει ἔξω, γιὰ νὰ μὴ γίνει τοῦτο ἀφορμὴ κινδύνων γιὰ τὸ δεσμοφύλακα.

Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινό, ἄκουσε πῶς, ὅταν ὑποπεύθηκε μόνο ὅτι ἔχει συμβεῖ αὐτὸ ὁ δεσμοφύλακας καὶ νόμισε ὅτι δραπέτευσαν κάποιοι, περιφρόνησε καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ του. Γιατί, λέγει, «ἔβγαλε τὸ μαχαίρι καὶ ἤθελε νὰ σκοτωθεῖ». Ἀλλὰ ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ ὁποῖος παντοῦ ἦταν νηφάλιος καὶ ξάγρυπνος, μετὰ τὴ φωνὴ του γλύτωσε τὸ ἄρνι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ θηρίου. «Γιατί φώναξε δυνατὰ λέγοντας: ‘μὴν κάνεις κανένα κακὸ στὸν ἑαυτὸ σου, γιατί ὅλοι εἴμαστε ἐδῶ»¹⁴. Πῶ πῶ ὑπερβολικὴ ταπεινοφροσύνη! Δὲν ὑπερηφανεύθηκε γι' αὐτὰ ποὺ ἔγιναν, δὲν ξεσηκώθηκε ἐναντίον τοῦ δεσμοφύλακα, δὲν καταδέχθηκε νὰ πεῖ τίποτε τὸ ὑπερβολικό, ἀλλὰ λογάριασε τὸν ἑαυτὸ του μαζί με τοὺς φυλακισμένους, μετὰ τοὺς δημίους, μετὰ τοὺς κακούργους, λέγοντας «ὅλοι εἴμαστε ἐδῶ». Εἶδες ὅτι συμπεριφέρθηκε μετὰ μεγάλη ταπεινοφροσύνη καὶ δὲ θεώρησε τὸν ἑαυτὸ του καθόλου ἀνώτερο ἀπὸ τοὺς κακούργους ποὺ ἦταν στὴ φυλακὴ; Πρόσεχε καὶ τὸ δεσμοφύλακα στὴ συνέχεια νὰ τὸν πλησιάζει ὄχι σὰν ἕναν ἀπὸ τοὺς ἄλλους. «Γιατί, ἀφοῦ πῆρε θάρρος καὶ ζήτησε νὰ τοῦ φέρουν φῶτα, πήδηξε μέσα στὸ κελλί καὶ τρομαγμένος ἔπεσε στὰ πόδια τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Σίλα καὶ ἀφοῦ

τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλα, καὶ προαγαγὼν αὐτοὺς ἔξω, ἔφη· Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν, ἵνα σωθῶ;»

Εἶδετε πῶς «τοῖς ἀγαπῶσιν τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν»; εἶδετε τοῦ διαβόλου τὴν μηχανήν, ὅπως διελύθη; ὅπως ἄκυρα αὐτοῦ γέγονε τὰ μηχανήματα; Ἐπειδὴ γὰρ ἀπήλασαν τὸν δαίμονα, παρεσκεύασεν εἰς τὸ δεσμωτήριον αὐτοὺς ἐβληθῆναι, νομίζων ἐμποδίζειν τὸν δρόμον τοῦ κηρύγματος διὰ τούτου. Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ τὸ δεσμωτήριον ἐμπορίας αὐτοῖς ὑπόθεσις γεγένηται πνευματικῆς.

10 4. Ἄρα καὶ ἡμεῖς, ἂν νήφωμεν, οὐ μόνον ἐν ἀνέσει ὄντες, ἀλλὰ καὶ ἐν θλίψεσι, κερδαίνειν δυνάμεθα, καὶ τότε μᾶλλον ἢ ἐν ἀνέσει. Ἡ γὰρ ἀνεσις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ραθυμοτέρους ἐργάζεται· ἡ δὲ θλίψις νήφειν παρασκευάζουσα, ἀξιοῦσθαι ποιεῖ καὶ τῆς ἀνωθεν ροπῆς, καὶ μάλιστα, ὅταν διὰ τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα τὴν ὑπομονὴν ἐπιδεικνύμεθα καὶ τὴν καρτερίαν ἐν πάσαις 15 ταῖς ἐπαγομέναις θλίψεσι. Μὴ τοίνυν ἀλγῶμεν, ἐπειδὴν θλιβώμεθα, ἀλλὰ μᾶλλον χαίρωμεν· τοῦτο γὰρ ἡμῶν ἢ τῆς εὐδοκίμησης ὑπόθεσις. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγεν, «οἶδαμεν δὲ ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν».

20 Ἄλλ' ἴδωμεν τὴν ζέουσαν ψυχὴν τῶν ἀγίων τούτων. Ἐπεὶ οὖν ἤκουσαν τοῦ δεσμοφύλακος λέγοντος, «τί με δεῖ ποιεῖν, ἵνα σωθῶ;», ἄρα ὑπερέθεντο; ἄρα ἀνεβάλλοντο; ἄρα ἠμέλησαν πρὸς τὴν κατήχησιν; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ τί πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνοι; «Πίστευσον ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ 25 οἶκός σου». Ὅρα κηδεμονίαν ἀποστολικήν. Οὐκ ἀρκοῦνται τῇ αὐτοῦ σωτηρίᾳ, ἀλλὰ δι' ἐκείνου βούλονται καὶ τοὺς προσήκοντας αὐτῷ πάντας σαγηνεῦσαι εἰς τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον, καιρίαν δίδόντες τῷ διαβόλῳ τὴν πληγὴν. «Καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς

15. Πράξ. 16,29–30.

16. Πράξ. 16,31.

τούς ἔβγαλε ἔξω εἶπε· «κύριοι, τί πρέπει νὰ κάνω γιὰ νὰ σωθῶ;»¹⁵.

Εἶδατε πῶς «σ' ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὸ Θεὸ ὅλα συνεργοῦν γιὰ τὸ καλὸ τους»; Εἶδατε πῶς διαλύθηκε ἡ μηχανὴ τοῦ διαβόλου; πῶς ἔγιναν ἄχρηστα τὰ τεχνάσματά του; Γιατί, ἐπειδὴ ἔδιωξαν τὸ δαίμονα, ἔκαμε νὰ φυλακισθοῦν, νομίζοντας πὼς μ' αὐτὸ ἐμποδίζει τὸ δρόμο τοῦ κηρύγματος. Ἄλλὰ νὰ καὶ ἡ φυλακὴ ἔχει γίνεῖ σ' αὐτοὺς ἀφορμὴ γιὰ πνευματικὸ κέρδος.

4. Ἐπομένως καὶ μεῖς, ἂν εἴμαστε νηφάλιοι, ὄχι μόνο ὅταν ζοῦμε μὲ ἄνεση, ἀλλὰ καὶ ὅταν βρισκόμαστε σὲ θλίψεις, μποροῦμε νὰ κερδίζουμε, καὶ μάλιστα τότε περισσότερο παρὰ στὴν ἄνεση. Γιατί ἡ ἄνεση κατὰ τὸ πλεῖστο μᾶς κάνει πιὸ ἀδιάφορους, ἐνῶ ἡ θλίψη μᾶς καθιστᾷ νηφάλιους καὶ μᾶς κάνει ν' ἀξιωνόμαστε καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, καὶ κυρίως ὅταν ἐξ αἰτίας τῆς ἐλπίδας μας στὸ Θεὸ δεῖχνουμε ὑπομονὴ καὶ καρτερίαν σὲ ὅλες τὶς θλίψεις πού μᾶς ἔρχονται. Ἄς μὴ λυπόμαστε λοιπὸν ὅταν δοκιμάζουμε θλίψεις, ἀλλὰ μᾶλλον ἄς χαιρόμαστε· γιατί αὐτὸ γίνεται προϋπόθεση τῆς προκοπῆς μας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, «γνωρίζουμε ὅτι σ' ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὸ Θεὸ ὅλα συνεργοῦν στὸ καλὸ τους».

Ἄλλ' ἄς δοῦμε τὴ φλογερὴ ψυχὴ αὐτῶν τῶν ἀγίων. Ὅταν λοιπὸν ἄκουσαν τὸ δεσμοφύλακα νὰ λέγει, «τί πρέπει νὰ κάνω γιὰ νὰ σωθῶ;» μήπως τὸ ἀνέβαλαν; μήπως καθυστέρησαν; μήπως ἀμέλησαν γιὰ τὴν κατήχηση; Καθόλου. Τί ὅμως τοῦ εἶπαν; «Πίστεψε στὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, καὶ θὰ σωθεῖς καὶ σὺ καὶ τὸ σπίτι σου»¹⁶. Πρόσεχε ἀποστολικὴ φροντίδα. Δὲν ἀρκοῦνται στὴ δικὴ του σωτηρία, ἀλλὰ μ' ἐκεῖνον θέλουν νὰ προσελκύσουν στὸ λόγο τῆς εὐσέβειας καὶ ὅλους τοὺς συγγενεῖς του, δίνοντας στὸ διάβολο τὸ θανάσιμο χτύπημα. «Καὶ βαπτίσθηκε ἀμέσως ὁ ἴδιος καὶ ὅλη ἡ οἰκογένειά του, καὶ ἦταν

καὶ οἱ αὐτοῦ πάντες παραχρῆμα καὶ ἠγαλλιάσατο πανοικὶ πεπιστευκῶς τῷ Θεῷ».

Ἐντεῦθεν παιδευόμεθα μηδέποτε ἐν τοῖς πνευματικοῖς μηδὲ τὸ τυχὸν ἀναβάλλεσθαι, ἀλλὰ πάντοτε καιρὸν ἐπιτήδειον 5 ἠγείσθαι τὸν παραπίπτοντα. Εἰ γὰρ νυκτὸς οἴσσης οἱ ἅγιοι οὗτοι ὑπερθέσθαι οὐκ ἠνέσχοντο, ποίαν ἔξομεν ἀπολογίαὶν ἡμεῖς, ἐν ἑτέρῳ καιρῷ παρατρέχοντες πνευματικὸν κέρδος; Εἶδες ἐκκλησίαν τὸ δεσμωτήριον γινόμενον; εἶδες τὸ καταγώγιον τῶν δημίων, εὐκτήριον οἶκον ἐξαίφνης ἀποδειχθέντα καὶ τὴν μυστα- 10 γωγίαν ἐκεῖ τελουμένην; Τοσοῦτόν ἐστι τὸ νήφειν, καὶ μηδέποτε παρατρέχειν τὰ πνευματικὰ κέρδη, ἀλλὰ πάντα καιρὸν ἐπιτήδειον ποιεῖσθαι πρὸς τὴν τοιαύτην ἐμπορίαν. Καλῶς ἄρα ἔλεγεν ὁ μακάριος οὗτος γράφων, «ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν».

15 Ταύτην τὴν ρῆσιν, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς ἐγκεκολαμμένην ἔχοντες τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, μηδέποτε ἀσχάλλωμεν, ἐπειδὴν λυπηροῖς τισὶ κατὰ τὸν βίον τοῦτον περιπέσωμεν ἢ περιστάσεσιν ἢ ἀρρωστίαις σωματικαῖς ἢ ἑτέροις τισὶ λυπηροῖς πράγμασιν, ἀλλὰ πολλῇ κεχηρημένοι τῇ φιλοσοφίᾳ, ἀντέχωμεν πρὸς 20 πάντα πειρασμόν, εἰδότες ὅτι, ἂν νήφωμεν, πανταχόθεν κερδαίνειν δυνάμεθα, καὶ μᾶλλον ἀπὸ τῶν πειρασμῶν ἢ ἀπὸ τῶν ἀνέσεων· καὶ μηδέποτε ἀλύωμεν, ἐννοοῦντες ὅσον τῆς ὑπομονῆς τὸ κέρδος, ἀλλὰ μηδὲ ἀπεχθῶς ἔχωμεν πρὸς τοὺς ἐπάγοντας ἡμῖν τοὺς πειρασμούς. Εἰ γὰρ κάκεῖνοι τὸν οἰκεῖον σκοπὸν πληροῦν- 25 τες τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλ' ὁ κοινὸς Δεσπότης συγχωρεῖ, βουλόμενος ἡμᾶς καὶ διὰ τούτων ἐμπορεύσασθαι τὴν πνευματικὴν ἐμπορίαν καὶ τῆς ὑπομονῆς λαβεῖν τὸν μισθόν.

Ἐὰν οὖν δυνηθῶμεν εὐχαρίστως ἐνεγκεῖν τὰ ἐπαγόμενα, οὐ μικρὸν μέρος τῶν πεπλημμελημένων ἡμῖν διαλύσομεν. Εἰ

τυχισμένος με ὅλη τὴν οἰκογένειά του γιατί εἶχε πιστέψει Θεό»¹⁷.

Ἄπὸ ἐδῶ διδασκόμαστε νὰ μὴν ἀναβάλλουμε ποτὲ στὰ πνευματικὰ οὔτε κατὰ τὸ ἐλάχιστο, ἀλλὰ πάντοτε νὰ θεωροῦμε κατάλληλη τὴν εὐκαρία πὺ μᾶς ἔρχεται. Γιατί, ἂν ὁ ἅγιος αὐτοὶ δὲ δέχθηκαν νὰ ἀναβάλουν μολονότι ἦταν νύχτα, ποιά δικαιολογία θὰ ἔχουμε ἐμεῖς πὺ σὲ ἄλλο χρόνο παραβλέπουμε τὸ πνευματικὸ κέρδος; Εἶδες ὅτι ἡ φυλακὴ ἔγινε ἐκκλησία; εἶδες ὅτι τὸ καταγῶγιο τῶν δημίων ἀποδείχθηκε ξαφνικὰ τὸπος προσευχῆς καὶ ὅτι ἡ μυσταγωγία τελοῦνταν ἐκεῖ; Τόσο μεγάλο εἶναι τὸ νὰ εἶμαστε νηφάλιοι καὶ νὰ μὴν παραβλέπουμε ποτὲ τὰ πνευματικὰ κέρδη, ἀλλὰ κάθε εὐκαιρία νὰ τὴν κάμνουμε κατάλληλη γιὰ τὴν ἐμπορία αὐτῆ. Συνεπῶς καλὰ ἔλεγε ὁ μακάριος Παῦλος γράφοντας, «ὅτι σ' ἐκείνους πὺ ἀγαποῦν τὸ Θεὸ ὅλα συνεργοῦν στὸ καλό τους».

Αὐτὴ τὴ φράση, παρακαλῶ, ἔχοντας καὶ μεῖς χαραγμένη στὸ νοῦ μας, ποτὲ ἂς μὴ στενοχωριέμαστε, ὅταν περιπέσουμε στὴ ζωὴ αὐτῆ σὲ κάποιες θλίψεις ἢ σὲ περιστάσεις ἢ σὲ σωματικὲς ἀρρώστιες ἢ σὲ κάποια ἄλλα λυπηρὰ πράγματα, ἀλλὰ φιλοσοφώντας πολὺ τὰ πράγματα ἂς ἀντιστεκόμαστε σὲ κάθε πειρασμό, γνωρίζοντας ὅτι, ἂν εἶμαστε νηφάλιοι, ἀπὸ παντοῦ μποροῦμε νὰ κερδίζουμε καὶ μάλιστα περισσότερο ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς παρὰ ἀπὸ τίς ἀνέσεις· καὶ ποτὲ ἂς μὴν ἀδημονοῦμε, ἀφοῦ ξέρουμε πόσο εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ὑπομονή, ἀλλὰ καὶ ἂς μὴ μισοῦμε αὐτοὺς πὺ μᾶς προκαλοῦν τοὺς πειρασμοὺς. Γιατί καὶ ἂν ἀκόμη αὐτοὶ τὸ κάμνουν τοῦτο ἐκπληρώνοντας τὸ σκοπὸ τους, ὅμως ὁ κοινὸς Κύριος τὸ ἐπιτρέπει, γιατί θέλει καὶ μ' αὐτοὺς νὰ κερδίσουμε τὸ πνευματικὸ κέρδος καὶ νὰ λάβουμε τὸ μισθὸ τῆς ὑπομονῆς.

Ἄν λοιπὸν μπορέσουμε νὰ ὑποφέρουμε μ' εὐχαρίστηση τίς θλίψεις, θὰ διαλύσουμε ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ ἁμαρτήμα-

γὰρ τὸν θησαυρὸν τοῦτον καὶ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον, καθ' ἑκάστην ἡμέραν κινδύνοις περιπίπτοντα ὄρων ὁ Δεσπότης ἠνείχετο, οὐ περιορῶν τὸν οἰκεῖον ἀθλητὴν, ἀλλὰ τὰ σκάμματα αὐτῷ μακρότερα κατασκευάζων, ἵνα τοὺς στεφάνους αὐτῷ λαμ-
 5 προτέρους ἀπεργάσῃται, τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς, οἱ μυρίων γέμοντες ἁμαρτημάτων καὶ διὰ ταῦτα πολλάκις τοῖς πειρασμοῖς περιπίπτοντες, ἵνα τὴν ὑπὲρ τούτων δίκην ἐνταῦθα δόντες, μικρᾶς γοῦν φιλανθρωπίας ἀξιοθῶμεν, ἐπὶ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἡμέρας τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀπολαύσαντες;

10 Τοῦτο δὲ λογιζόμενοι παρ' ἑαυτοῖς, πρὸς ἅπαντα γενναίως ἀντέχωμεν, ἵνα καὶ τῆς ὑπομονῆς τὸν μισθὸν δεξώμεθα ἀπὸ τοῦ φιλανθρώπου Δεσπότη, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἡμῖν ἁμαρτημένων ὑποτεμέσθαι δυνηθῶμεν, καὶ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ'
 15 οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τά μας. Γιατί, ἂν τὸ θησαυρὸ αὐτὸν καὶ δάσκαλο τῆς οἰκουμένους ἀνεχόταν ὁ Κύριος νὰ τὸν βλέπει νὰ πέφτει κάθε ἡμέρα σὲ κινδύνους, ὄχι περιφρονώντας τὸν δικὸ του ἀθλητῆ, ἀλλὰ κάμνοντάς του πιὸ μεγάλους τοὺς ἀγῶνες, ὥστε νὰ τοῦ ἐτοιμάσει πιὸ λαμπρὰ τὰ στεφάνια, τί θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ἐμεῖς πὺ εἴμαστε γεμάτοι ἀπὸ ἄπειρα ἁμαρτήματα, καὶ πὺ ἐξ αἰτίας τους πολλές φορές πέφτουμε στοὺς πειρασμούς, ὥστε, ἀφοῦ τιμωρηθοῦμε γι' αὐτὰ ἐδῶ, νὰ κριθοῦμε ἄξιοι ἔστω καὶ γιὰ μικρὴ φιλανθρωπία, ν' ἀπολαύσουμε κατὰ τὴ φοβερὴ ἐκείνη ἡμέρα τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ;

Αὐτὸ λοιπὸν σκεπτόμενοι, ἂς ἀντιστεκόμαστε μὲ γενναιότητα σὲ ὅλα, γιὰ νὰ δεχθοῦμε ἀπὸ τὸ φιλάνθρωπο Θεὸ καὶ τὸ μισθὸ τῆς ὑπομονῆς, καὶ νὰ μπορέσουμε νὰ περιορίσουμε τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων μας καὶ νὰ ἐπιτύχουμε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμη καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΗ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝΤΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΝΑΞΙΝ

*Καὶ εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν,
«ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν»,
καὶ περὶ τοῦ μνησικακεῖν*

1. Οὐδέν, ὡς ἔοικεν, ὠφελήσαμεν, μακρὸν λόγον πρόην πρὸς ὑμᾶς ἀποτείναντες ὑπὲρ τῆς περὶ τὰς συνάξεις σπουδῆς· πάλιν γὰρ ἡμῖν ἔρημος ἢ ἐκκλησία τῶν τέκνων. Διὸ καὶ πάλιν ἀναγκάζομαι ἐπαχθῆς φανῆναι καὶ βαρὺς, ἐπιτιμῶν τοῖς παροῦσιν, 5 ἐγκαλῶν τοῖς ἀποληφθεῖσιν· ἐκείνοις μὲν, ὅτι τὴν ραθυμίαν οὐκ ἀπέθεντο, ὑμῖν δέ, ὅτι τῆς τῶν ἀδελφῶν οὐκ ἀντελάβεσθε σωτηρίας. Ἀναγκάζομαι βαρὺς φανῆναι καὶ ἐπαχθῆς, οὐχ ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῶν ἐμῶν κτημάτων, ἧς οὐδὲν ἐμοὶ προτιμότερον. Ὁ βουλόμενος βαρυνέσθω καὶ φορτικὸν καὶ ἀναίσχυντον καλεί- 10 τω· ἐγὼ δὲ οὐ παύσομαι συνεχῶς ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐνοχλῶν, τῆς γὰρ ἀναίσχυντίας ταύτης οὐδὲν ἄμεινον ἐμοί. Ἴσως γάρ, ἴσως, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, τοῦτο γοῦν ἐρυθριάσαντες, τὸ μὴ συνεχῶς ὀχλεῖσθαι περὶ τῶν αὐτῶν, ἀντιλήψεσθέ ποτε τῆς κηδεμονίας τῶν ἀδελφῶν τῶν ὑμετέρων.

---

1. Ρωμ. 12,20.

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΗΓΑΝ ΣΤΗ ΣΥΝΑΞΗ

Ἐπίσης στὸ ἀποστολικὸ ρητὸ ποὺ λέγει, «ἂν πεινάει
ὁ ἐχθρὸς σου, δώσε του νὰ φάει»¹, καὶ περὶ
μνησικακίας

1. Καθόλου, ὅπως φαίνεται, δὲ σᾶς ὠφέλησα μὲ τὸν μακρὸ λόγο ποὺ σᾶς ἀπηύθυνα τὴν προηγούμενη φορὰ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον γύρω ἀπὸ τὶς συνάξεις. Γιατὶ πάλι ἡ ἐκκλησία μας εἶναι ἔρημη ἀπὸ τὰ τέκνα της. Γι' αὐτὸ καὶ πάλι ἀναγκάζομαι νὰ φανῶ δυσάρεστος καὶ βαρὺς, ἐπιτιμώντας τοὺς παρόντες, καὶ κατηγορώντας τοὺς ἀπόντες. Ἐκείνους γιατί δὲν ἀπέβαλαν τὴν ἀδιαφορία, ἐνῶ ἐσᾶς γιατί δὲ βοηθήσατε γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀδελφῶν σας. Ἀναγκάζομαι νὰ φανῶ βαρὺς καὶ δυσάρεστος, ὄχι γιὰ μένα καὶ τὰ κτήματά μου, ἀλλὰ γιὰ σᾶς καὶ τὴ σωτηρία σας, ἀπὸ τὴν ὁποία τίποτε δὲ μοῦ εἶναι προτιμότερο. Ὅποιος θέλει ἄς δυσφορήσει καὶ ἄς μὲ ὀνομάζει ἐνοχλητικὸ καὶ ἀδιάντροπο. Ἐγὼ ὅμως δὲ θὰ σταματήσω νὰ σᾶς ἐνοχλῶ συνέχεια γι' αὐτά, γιατί ἀπὸ τὴν ἀδιάντροπιὰ αὐτὴ δὲ μοῦ εἶναι τίποτε καλύτερο. Γιατὶ ἴσως, ἴσως, κι ἂν ἀκόμη τίποτε ἄλλο δὲ γίνει, ἀφοῦ βέβαια ντραπεῖτε γι' αὐτὸ, τὸ νὰ μὴν ἐνοχλεῖστε συνέχεια γιὰ τὰ ἴδια πράγματα, νὰ ἀναλάβετε κάποτε τὴ φροντίδα τῶν ἀδελφῶν σας.

Τί γάρ μοι τῶν ἐπαίνων ὄφελος, ὅταν ὑμᾶς μὴ θεάσωμαι προκόπτοντας κατ' ἀρετῆν; τί δέ μοι βλάβος ἐκ τῆς σιγῆς τῶν ἀκουόντων, ὅταν αὐξομένην ὑμῶν ἴδω τὴν εὐλάβειαν; Ἐπαινος γὰρ τοῦ λέγοντος οὐχ ὁ κρότος, ἀλλ' ὁ περὶ τὴν εὐσέβειαν ζῆλος 5 τῶν ἀκουόντων· οὐχ ὁ θόρυβος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀκροάσεως, ἀλλ' ἡ σπουδὴ ἢ διαπαντὸς τοῦ χρόνου. Ὁ κρότος ἐξῆλθεν ὁμοῦ τε τοῦ στόματος καὶ εἰς ἀέρα διαχυθεὶς ἀπώλετο, τὸ δὲ βελτίοντας γενέσθαι τοὺς ἀκούοντας, ἀγῆρω καὶ ἀθάνατον φέρει τὸν μισθὸν καὶ τῷ λέγοντι καὶ τοῖς πειθομένοις. Ὁ τῆς βοῆς 10 ὑμῶν ἔπαινος ἐνταῦθα τὸν λέγοντα ποιεῖ λαμπρόν, ἢ δὲ τῆς ψυχῆς ὑμῶν εὐλάβεια πολλὴν ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ δίδωσι παρρησίαν τῷ διδάξαντι. Ὡστε, εἴ τις τῶν λεγόντων ἐράῃ, μὴ τῶν κρότων, ἀλλὰ τῆς ὠφελείας τῶν ἀκουόντων ἐράτω.

Οὐκ ἔστι τὸ τυχὸν κακὸν ἀδελφῶν ἀμελεῖν, ἀλλ' ἐσχάτη 15 κόλασις καὶ ἀπαραίτητος τιμωρία· καὶ τοῦτο ὁ τὸ τάλαντον καταχώσας ἐδήλωσεν. Οὐδὲν γοῦν ὑπὲρ τῆς οἰκείας ἐνεκαλεῖτο ζωῆς· οὐδὲ γὰρ ἐγένετο κακὸς περὶ τὴν καταθήκην· ὀλόκληρον γὰρ αὐτὴν ἀπέδωκεν· ἀλλ' ὁμοῦς ἐγένετο κακὸς καὶ περὶ τὴν ἐργασίαν τῆς παρακαταθήκης. Οὐ γὰρ ἐδιπλασίασε τὸ πιστευθέν· 20 διὸ καὶ ἐκολάζετο. Ὅθεν δῆλον, ὅτι, κἂν ἡμεῖς σπουδαῖοι ὦμεν καὶ συγκεκροτημένοι, κἂν πολλὴν ἐπιθυμίαν ἔχωμεν περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων Γραφῶν, οὐκ ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν. Διπλασιάσαι γὰρ χρὴ τὴν παρακαταθήκην, διπλῆ δὲ γίνεται, ὅταν μετὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας καὶ τῆς ἐτέρων ἀντιλαμβάνώ- 25 μεθα προνοίας. Ἐπεὶ κάκεῖνος εἶπεν, «ἴδε, ἔχεις τὸ σὸν σῶον»· ἀλλ' οὐκ ἤρκεσεν αὐτῷ τοῦτο πρὸς ἀπολογία. «Ἔδει γάρ», φησί, «καταβαλεῖν ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας τὸ καταβληθέν».

2. Ματθ. 25,25.

3. Ματθ. 25,27.

Γιατί πραγματικά ποιό είναι τὸ ὄφελός μου ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους, ὅταν δὲ σᾶς δῶ νὰ προοδεύετε στὴν ἀρετή; Καὶ ποιά ἢ ζημιὰ μου ἀπὸ τὴ σιωπὴ τῶν ἀκροατῶν, ὅταν δῶ ν' αὐξάνεται ἡ εὐσέβειά σας; Γιατί ἔπαινος τοῦ ὁμιλητῆ δὲν εἶναι τὰ χειροκροτήματα, ἀλλ' ὁ ζῆλος τῶν ἀκροατῶν γιὰ τὴν εὐσέβεια· ὄχι ὁ θόρυβος τὴν ὥρα τῆς ἀκρόασης, ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον ὅλο τὸ χρόνο. Ἡ ἐπιδοκιμασία βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα καὶ συγχρόνως διασκορπίζεται στὸν ἀέρα καὶ χάνεται, ἐνῶ τὸ νὰ γίνουν καλύτεροι οἱ ἀκροατὲς φέρνει ἄφθονο καὶ ἀθάνατο μισθὸ καὶ στὸν ὁμιλητῆ καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀκοῦν. Ὁ ἔπαινος τῶν ζητοκραυγῶν σας ἐδῶ κάνει τὸν ὁμιλητῆ λαμπρό, ἐνῶ ἡ εὐσέβεια τῆς ψυχῆς σας δίνει μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ πολλὴ παρρησία στὸ δάσκαλο. Ἐπομένως, ἂν κάποιος ὁμιλητὴς ἐπιθυμεῖ πολὺ κάτι, ἄς ἐπιθυμεῖ ὄχι τὰ χειροκροτήματα, ἀλλὰ τὴν ὠφέλεια τῶν ἀκροατῶν.

Δὲν εἶναι τυχαῖο κακὸ ἢ ἀμέλεια γιὰ τοὺς ἀδελφούς μας, ἀλλὰ χειρότερη ποινὴ καὶ ἀναπόφευκτη τιμωρία. Καὶ αὐτὸ τὸ φανέρωσε ἐκεῖνος ποὺ ἔκρυψε τὸ τάλαντο στὴ γῆ. Δὲν κατηγοροῦνταν λοιπὸν καθόλου γιὰ τὴ ζωὴ του. Οὔτε βέβαια ἔγινε κακὸς σχετικὰ μὲ τὸ ποσὸ ποὺ τοῦ ἐμπιστεύθηκε γιὰ φύλαξη, γιατί τὸ ἐπέστρεψε ὀλόκληρο. Ἄλλ' ὅμως ἔγινε κακὸς σχετικὰ μὲ τὴ διαχείριση τοῦ ποσοῦ. Γιατί δὲ διπλασίασε τὸ ποσὸ ποὺ τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ κύριός του, καὶ γι' αὐτὸ τιμωροῦνταν. Ἀπ' αὐτὸ εἶναι φανερὸ πῶς, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουμε μεγάλη ἐπιθυμία γιὰ τὴν ἀκρόαση τῶν θείων Γραφῶν, δὲν εἶναι ἀρκετὸ γιὰ τὴ σωτηρία μας. Γιατί πρέπει νὰ διπλασιάσουμε τὸ ποσό, καὶ διπλὸ γίνεται ὅταν μαζί μὲ τὴ δική μας σωτηρία φροντίζουμε καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους. Γιατί καὶ ἐκεῖνος εἶπε, «νά, ἔχεις τὰ χρήματά σου στὸ ἀκέραιο»², ἀλλὰ δὲν τοῦ ἦταν αὐτὸ ἀρκετὸ γιὰ δικαιολογία. «Γιατί ἔπρεπε», λέγει, νὰ καταθέσεις τὰ χρήματά μου στοὺς τραπεζίτες»³.

Καί μοι σκόπει, πῶς κοῦφα τοῦ Δεσπότου τὰ ἐπιτάγματα.
 Ἄνθρωποι μὲν γὰρ τοὺς δανείζοντας χρήματα δεσποτικὰ καὶ
 τῆς ἀπαιτήσεως ὑπευθύνους ποιοῦσι. Σὺ κατέβαλες, σύ, φησὶν,
 ἀπαίτησον· ἐμοὶ λόγος οὐδεὶς πρὸς τὸν δεξάμενον. Ὁ δὲ Θεὸς
 5 οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καταβαλεῖν κελεύει μόνον, οὐκέτι δὲ καὶ τῆς
 ἀπαιτήσεως ἡμᾶς ὑπευθύνους ποιεῖ. Τοῦ συμβουλευῆσαι γάρ, οὐ
 τοῦ πείσασθαι κύριος ὁ λέγων ἐστί. Διὸ τῆς καταβολῆς ὑπεύθυνόν
 σε ποιῶ μόνον, φησί, τῆς δὲ ἀπαιτήσεως οὐκέτι. Τί τούτου κου-
 φότερον; Ἄλλ' ὅμως σκληρὸν ἐκάλει τὸν οὕτως ἡμερον καὶ φι-
 10 λάνθρωπον δεσπότην ὁ δοῦλος. Τοιαῦται γὰρ τῶν ἀγνωμόνων
 καὶ ραθύμων οἰκετῶν αἱ συνήθειαι· τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων
 εἰς τοὺς δεσπότας αἰὲν μετατιθέασιν τὰς αἰτίας. Διὰ τοῦτο στρε-
 βλούμενος καὶ δεσμούμενος ἐκεῖνος εἰς τὸ σκότος ἐξήγετο τὸ
 ἐξώτερον.

15 Ὅπερ ἵνα μὴ ἡμεῖς πάθωμεν, καταβάλλωμεν τὴν διδα-
 σκαλίαν ἐπὶ τοὺς ἀδελφούς, κἂν πείθωνται κἂν μὴ πείθωνται.
 Πειθόμενοι μὲν γὰρ καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἡμᾶς ὠφελήσουσι, μὴ πει-
 θόμενοι δὲ αὐτοῖς μὲν ἀπαραίτητον ἐπισπῶνται κόλασιν, ἡμᾶς
 δὲ οὐδὲ τὸ τυχὸν παραβλάψαι δύναται ἄν. Τὸ γὰρ ἡμέτερον ἐποι-
 20 ἤσαμεν, συμβουλευσάντες· εἰ δὲ μὴ πείθοιντο, οὐδὲν ἡμῖν ἐκ
 τούτου γένοιτ' ἂν βλάβος. Ἐγκλημα γάρ, οὐ τὸ μὴ πείσασθαι, ἀλλὰ
 τὸ μὴ συμβουλευῆσαι· μετὰ δὲ τὴν παραίνεσιν καὶ τὴν συμβου-
 λήν, τὴν διηνεκῆ καὶ τὴν συνεχῆ, οὐκέτι πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ πρὸς
 ἐκείνους ἔσται ὁ λόγος τῷ Θεῷ.

25 Ἐβουλόμην γοῦν εἰδέναί σαφῶς, ὅτι παραινούντες αὐτοὺς
 διατελεῖτε καὶ εἰ διαπαντὸς μένουσιν ἐπὶ τῆς ραθυμίας ἐκεῖνοι
 καὶ οὐκ ἂν ὑμῖν οὐδέποτε ἠνόχλησα· νῦν δέδοικα, μὴ ποτε ἐκ
 τῆς ὑμετέρας ὑπεροψίας καὶ ἀμελείας μένωσιν ἀδιόρθωτοι. Καὶ

Καὶ πρόσεχε, παρακαλῶ, πόσο ἐλαφρὲς εἶναι οἱ ἐντολὲς τοῦ Κυρίου. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὺς ποὺ δανερίζουν χρήματα τοῦ κυρίου τους τοὺς καθιστοῦν ὑπεύθυνους καὶ γιὰ τὴν ἐπιστροφή τους. “Ἐσὺ τὰ ἔδωσες, ἐσύ”, λέγει, “ζήτησέ τα πίσω· ἐμένα δὲ μοῦ πέφτει κανεὶς λόγος γι’ αὐτὸν ποὺ τὰ δέχθηκε”. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν κάμνει ἔτσι, ἀλλὰ προστάζει νὰ καταβάλουμε μόνο, καὶ δὲ μᾶς καθιστᾷ ὑπεύθυνους γιὰ τὴν ἐπιστροφή. Γιατὶ ὁ ὁμιλητὴς ἔχει τὴ δύναμη νὰ συμβουλέψει καὶ ὄχι νὰ πείσει. Γι’ αὐτὸ σὲ κάνω ὑπεύθυνο μόνο γιὰ τὴν καταβολή, λέγει, καὶ ὄχι γιὰ τὴν ἐπιστροφή. Τί εἶναι πιὸ ἐλαφρὸ ἀπ’ αὐτὸ; Ἄλλ’ ὅμως ὁ δοῦλος καλοῦσε σκληρὸ τὸν τόσο ἡμερο καὶ φιλόανθρωπο κύριο. Γιατὶ τέτοιες εἶναι οἱ συνήθειες τῶν ἀχάριστων καὶ ἀδιάφορων δούλων· μεταφέρουν πάντοτε τὶς αἰτίες τῶν δικῶν τους σφαλμάτων στοὺς κυρίους τους. Γι’ αὐτὸ ἐκεῖνος βασανιζόμενος καὶ δεμένος ὀδηγοῦνταν στὸ σκοτάδι τὸ ἐξώτερο.

Αὐτὸ τὸ πράγμα γιὰ νὰ μὴν πάθουμε ἐμεῖς, ἄς καταβάλουμε τὴ διδασκαλία στοὺς ἀδελφούς μας, εἴτε πείθονται, εἴτε δὲν πείθονται. Γιατὶ, ἂν πείθονται θὰ ὠφελήσουν καὶ τὸν ἑαυτό τους καὶ ἐμᾶς· ἂν ὅμως δὲν πείθονται, γι’ αὐτοὺς προξενοῦν ἀναπόφευκτη τιμωρία, ἐνῶ σ’ ἐμᾶς δὲ θὰ μπορέσουν νὰ προξενήσουν οὔτε τὴν παραμικρὴ βλάβη. Γιατὶ ἐμεῖς κάναμε τὸ δικὸ μας χρέος, ἀφοῦ τοὺς συμβουλέψαμε· ἂν ὅμως ἐκεῖνοι δὲν πείθονται, δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς προξενήσει αὐτὸ καμιά βλάβη. Γιατὶ ἔγκλημα δὲν εἶναι τὸ νὰ μὴν πείσουμε ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ συμβουλέψουμε. Καὶ μετὰ τὴν παραίνεση καὶ τὴ συμβουλή, τὴν παντοτινὴ καὶ ἀδιάκοπη, ὁ Θεὸς δὲ θ’ ἀπευθυνθεῖ πρὸς ἐμᾶς ἀλλὰ σ’ ἐκείνους.

Ἦθελα λοιπὸν νὰ ξέρω καλὰ ὅτι τοὺς συμβουλεύετε αὐτούς, καὶ ἂν ἐκεῖνοι παραμένουν πάντοτε στὴν ἀδιαφορία, δὲ θὰ σᾶς ἐνοχλοῦσα ποτέ. Τώρα φοβᾶμαι μήπως ἀπὸ τὴ δική σας ὑπεροψία καὶ ἀμέλεια παραμένουν ἀδιόρθωτοι. Γιατὶ πραγματι-

γὰρ ἀμήχανον ἄνθρωπον συνεχῶς ἀπολαύοντα παραινέσεως καὶ διδασκαλίας, μὴ γενέσθαι βελτίω καὶ σπουδαιότερον. Καὶ δημώδης μὲν ἐστὶν ἡ παροιμία, ἣν ἐρεῖν μέλλω· πλὴν ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο συνίστησι. «Πέτραν γὰρ κοιλαίνει», φησί, «ρανὶς ὑδάτων
 5 ἐνδελεχοῦσα». Καίτοι τί μαλακώτερον ὕδατος; τί δὲ πέτρας σκληρότερον; Ἄλλ' ὅμως ἡ ἐνδελέχεια τὴν φύσιν ἐνίκησεν. Εἰ δὲ φύσιν ἐνδελέχεια νικᾷ, πολλῶ μᾶλλον προαιρέσεως δύναται ἂν περιγενέσθαι. Οὐκ ἔστι παίγνια ὁ Χριστιανισμός, ἀγαπητοί, οὐδὲ πρᾶγμα πάρεργον. Συνεχῶς ταῦτα λέγομεν, καὶ οὐδὲν
 10 πλέον ποιοῦμεν.

2. Πῶς οἶσθέ με ὀδυνᾶσθαι, ἀναμιμνησκόμενον ὅτι ἐν μὲν ταῖς πανηγύρεσι πελάγη θαλάττης μακρὰ μιμεῖται τῶν συνάξε-
 ων τὰ πλήθη, νῦν δὲ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν τοῦ πλήθους ἐκείνου μέρος ἐνταῦθα συλλέγεται; Ποῦ νῦν εἰσὶν οἱ διενοχλοῦντες ἡμᾶς
 15 ἐν ταῖς ἐορταῖς; Ἐκείνους ἐπιζητῶ καὶ δι' ἐκείνος ὀδύρομαι, ἐννοῶν ὅσον πλῆθος ἀπόλλυται τῶν σωζομένων, ὅσην ἀδελφῶν ὑπομένω ζημίαν, πῶς εἰς ὀλίγους τὰ τῆς σωτηρίας περιίσταται, καὶ τὸ πλέον τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας μέρος νεκρῶ καὶ ἀκινήτῳ προσέοικε σῶματι. Καὶ τί πρὸς ἡμᾶς, φησί; Πρὸς ὑμᾶς
 20 μὲν οὖν μάλιστα, τοὺς μὴ θεραπεύοντας, τοὺς μὴ παραινοῦντας καὶ συμβουλεύοντας, πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐπιτιθέοντας ἀνάγκην καὶ μετὰ βίας ἔλκοντας καὶ τῆς πολλῆς ἀπάγοντας ραθυμίας.

Ἔστι γὰρ οὐχ ἑαυτῷ χρήσιμον εἶναι χρῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλοῖς, ἐδήλωσεν ὁ Χριστός, ἅλας ἡμᾶς καὶ ζύμην καλέσας
 25 καὶ φῶς. Ταῦτα δὲ ἑτέροις ἐστὶ χρήσιμα καὶ λυσιτελεῖ. Καὶ γὰρ ὁ λύχνος οὐχ ἑαυτῷ φαίνει, ἀλλὰ τοῖς ἐν σκότῳ καθημένοις· καὶ σὺ λύχνος εἶ, οὐχ ἵνα τοῦ φωτὸς ἀπολαύσης μόνος, ἀλλ' ἵνα

4. Πρβ. Πλουτάρχου, *Περὶ παιδων ἀγωγῆς* 4: «Σταγόνες ὕδατος πέτρας κοιλαίνουσιν».

κά είναι αδύνατο ένας άνθρωπος πού άκούει συνέχεια παραίνεση και διδασκαλία νά μή γίνει καλύτερος και πιό έργατικός. Και λαϊκή βέβαια είναι ή παροιμία πού πρόκειται νά πῶ, άλλ' όμως τό ίδιο ακριβῶς συνιστᾶ. Ἡ σταγὼνα τοῦ νεροῦ πού πέφτει συνέχεια, λέγει, βαθουλώνει τήν πέτρα⁴. Ἐάν και βέβαια τί είναι πιό μαλακό ἀπό τό νερό; και τί πιό σκληρό ἀπό τήν πέτρα; Ἄλλ' όμως ή συνεχής προσπάθεια νικάει τή φύση. Ἐάν όμως ή συνεχής προσπάθεια νικάει τή φύση, πολύ περισσότερο μπορεί νά νικήσει τή διάθεση. Δέν είναι παιχνίδια ὁ Χριστιανισμός, άγαπητοί, οὔτε κάτι τό πάρεργο. Συνέχεια τά ίδια λέμε και τίποτε παραπάνω δέν κάμνουμε.

2. Πῶς νομίζετε ὅτι πονῶ, ὅταν ἀναλογίζομαι ὅτι στά πανηγύρια τά πλήθη τῶν συνάξεων συναγωνίζονται τά μεγάλα πελάγη τῆς θάλασσας, ἐνῶ ἐδῶ τώρα δέ συγκεντρώνεται οὔτε τό ἐλάχιστο μέρος ἐκείνου τοῦ πλήθους; Ποῦ είναι τώρα αὐτοί πού μᾶς ἐνοχλοῦν στίς γιορτές; Αὐτούς ἐπιζητῶ, και γι' αὐτούς κλαίω, καθώς σκέπτομαι πόσο πλήθος χάνεται σέ σύγκριση μ' αὐτούς πού σώζονται, πόση ζημία ἀδελφῶν ὑπομένω, πῶς σέ λίγους καταλήγει ή σωτηρία και τό περισσότερο μέρος τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας μοιάζει μέ νεκρό και ἀκίνητο σῶμα. Και τί σχέση, λέγει, ἔχει αὐτό μέ μᾶς; Μὲ σᾶς κυρίως ἔχει σχέση, πού δέ φροντίζετε γι' αὐτούς, πού δέν τοὺς παραινείτε και δέν τοὺς συμβουλευετε, μέ σᾶς πού δέν τοὺς ἐξαναγκάζετε και δέν τοὺς σύρετε βίαια και δέν τοὺς ἀπομακρύνετε ἀπό τή μεγάλη τους ἀδιαφορία.

Ἐὅτι βέβαια δέν πρέπει κανείς νά είναι χρήσιμος μόνο στόν ἑαυτό του ἀλλά και στοὺς πολλούς, τό δήλωσε ὁ Χριστός, ὀνομάζοντάς μας ἀλάτι και ζύμη και φῶς. Αὐτά όμως είναι και στοὺς ἄλλους χρήσιμα και ὠφέλιμα. Γιατί πραγματικά τό λυχνάρι δέ φέγγει γιά τόν ἑαυτό του, ἀλλά γι' αὐτούς πού βρίσκονται στό σκοτάδι. Και σὺ λυχνάρι εἶσαι, ὄχι γιά ν' ἀπολαύσεις

ἐκεῖνον τὸν πεπλανημένον ἐπαναγάγῃς. Τί γὰρ ὄφελος λύχνου, ὅταν μὴ φαίνη τῷ ἐν τῷ σκότει καθημένῳ; τί δὲ ὄφελος Χριστιανοῦ, ὅταν μηδένα κερδάνῃ, μηδὲ πρὸς ἀρετὴν ἐπαναγάγῃ; Πάλιν τὸ ἄλας οὐχ ἑαυτὸ ἐπισφίγγει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ σεση-
 5 πότα τῶν σωμάτων συστέλλει, καὶ οὐκ ἀφήσι διαρρυσθέντα ἀπο-
 λέσθαι. Οὕτω δὴ καὶ σύ· ἐπειδὴ ἄλας σε κατεσκεύασεν ὁ Θεὸς
 πνευματικόν, τὰ σεσηπότα μέλη, τουτέστι, τοὺς ραθύμους ἀδελ-
 φῶν καὶ βαναύσους ἐπίσφιγξον καὶ σύστειλον, καὶ τῆς ραθυ-
 μίας, ὡσπερ τινὸς σηπεδόνοσ, ἀπαλλάξας, ἔνωσον τῷ λοιπῷ
 10 σώματι τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τοῦτό σε καὶ ζύμην ἐκάλεσε· καὶ γὰρ καὶ ἡ ζύμη οὐχ
 ἑαυτὴν ζυμοῖ, ἀλλὰ τὸ λοιπὸν φύραμα τὸ πολὺ καὶ ἄφατον ἢ μι-
 κρὰ καὶ βραχεῖα. Οὕτω δὴ καὶ ὑμεῖς· εἰ καὶ ὀλίγοι ἐστὲ κατὰ τὸν
 ἀριθμόν, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ δυνατοὶ τῇ πίστει καὶ τῇ κατὰ Θεὸν
 15 γίνεσθε σπουδῇ. Ὡσπερ οὖν ἡ ζύμη οὐκ ἀσθενεῖ διὰ τὴν βραχύ-
 τητα, ἀλλὰ περιγίνεται διὰ τὴν ἐγκειμένην αὐτῇ θερμότητα καὶ
 τὴν τῆς ποιότητος δύναμιν, οὕτω δὴ καὶ ὑμεῖς δυνήσεσθε
 πολλῷ πλείους πρὸς τὴν αὐτὴν ὑμῖν ἐπαναγαγεῖν σπουδῆν, ἂν
 θέλητε.

20 Εἰ δὲ τὸ θέρος προβάλλοιτο· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἀκούω
 λεγόντων, ὅτι σφοδρὸν τὸ πνῖγος νῦν, τὸ καῦμα ἀφόρητον, οὐχ
 ἰσχύομεν σεντοχωρεῖσθαι καὶ θλίβεσθαι ἐν τῷ πλήθει, ἰδρῶτι
 πάντοθεν περιρρεόμενοι καὶ ἀχθόμενοι τῇ θερμῇ καὶ τῇ στενο-
 χωρίᾳ· αἰσχύνομαι μὲν ὑπὲρ αὐτῶν, πιστεύσατε· γυναικῶδεις
 25 γὰρ οἱ σκήψεις, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐκείναισ πρὸς συγγνώμην ἀρ-
 κοῦσαι αἱ προφάσεις, αἷς μαλακῶτερα τᾶ σώματα καὶ ἀσθενε-
 στέρα ἢ φύσις. Πλὴν εἰ καὶ αἰσχρὸν τὸ ἀποκρίνασθαι πρὸς τὴν

μόνος σου τὸ φῶς, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐπαναφέρεις ἐκεῖνον ποὺ πλανήθηκε. Γιατὶ ποιὸ εἶναι τὸ ὄφελος τοῦ λυχναριοῦ, ὅταν δὲ φέγγει σ' αὐτὸν ποὺ κἀθεται στὸ σκοτάδι; Καὶ ποιὸ τὸ ὄφελος τοῦ Χριστιανοῦ, ὅταν δὲν κερδίζει κανένα, ὅταν δὲν ἐπαναφέρει στὴν ἀρετὴ; Ἐπίσης τὸ ἀλάτι δὲ διατηρεῖ μόνο τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ συγκρατεῖ καὶ τὰ σάπια σώματα καὶ δὲν τὰ ἀφήνει νὰ διαλυθοῦν καὶ νὰ καταστραφοῦν. Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ σύ, ἀφοῦ ὁ Θεὸς σέ ἔκαμε πνευματικὸ ἀλάτι, τὰ σάπια μέλη, δηλαδὴ τοὺς ἀδιάφορους καὶ ἀγροίκους ἀδελφούς, διατήρησέ τους καὶ συγκράτησέ τους καὶ ἀφοῦ τοὺς ἀπαλλάξεις ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία, σὰν ἀπὸ κάποια σαπίλα, ἔνωσέ τους μὲ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα τῆς Ἐκκλησίας.

Γι' αὐτὸ σέ ὀνόμασε καὶ ζύμη. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ ἡ ζύμη δὲν ζυμώνει τὸν ἑαυτό της, ἀλλὰ τὸ ὑπόλοιπο φύραμα, τὸ πολὺ καὶ ἀνείπωτο, αὐτὴ ἡ μικρὴ καὶ ἐλάχιστη. Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ σεῖς, ἂν καὶ στὸν ἀριθμὸ εἴστε λίγοι, γίνεστε ὅμως πολλοὶ καὶ δυνατοὶ στὴν πίστη καὶ στὸ ἐνδιαφέρον ποὺ θέλει ὁ Θεός. Ὅπως λοιπὸν ἡ ζύμη δὲν ἀδυνατεῖ ἐξ αἰτίας τῆς μικρῆς ποσότητος, ἀλλὰ ὑπερισχύει ἐξ αἰτίας τῆς θερμότητος ποὺ περιέχει καὶ τῆς δυνάμης τῆς φύσης της, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ σεῖς θὰ μπορέσετε, ἂν θέλετε, νὰ ἐπαναφέρετε πολὺ περισσότερους στὸ ἴδιο μὲ σᾶς ἐνδιαφέρον.

Ἄν ὅμως προβάλλουν σὰν πρόφαση τὸ καλοκαίρι –γιατὶ πραγματικὰ ἀκούω νὰ λέγουν καὶ αὐτά, ὅτι εἶναι ὑπερβολικὴ ἡ ζέστη τώρα, ὁ καύσωνας ἀφόρητος, δὲν μπορούμε νὰ πιεζῶμαστε καὶ νὰ στενοχωριέμαστε μέσα στὸ πλῆθος, νὰ περιβρεχόμαστε παντοῦ ἀπὸ τὸν ἰδρώτα καὶ νὰ μᾶς ἐνοχλεῖ ἡ ζέστη καὶ ἡ στενότητα τοῦ χώρου—, ντρέπομαι γι' αὐτούς, πιστέψτε με. Γιατὶ οἱ δικαιολογίες αὐτὲς εἶναι γυναικεῖες, ἢ καλύτερα οἱ προφάσεις δὲν ἀρκοῦν γιὰ συγγνώμη οὔτε στὶς γυναῖκες στὶς ὁποῖες τὰ σώματα εἶναι πιὸ μαλακὰ καὶ ἡ φύση πιὸ ἀδύναμη. Ἄν καὶ

τοιαύτην ἀπολογίαν, ἀλλ' ἀναγκαῖον ὁμως. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι τοιαῦτα προφασίζονται καὶ οὐκ ἐρυθριῶσι, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς οὐκ αἰσχύνεσθαι χρὴ πρὸς ταῦτα ἀντιλέγοντας.

Τί οὖν εἶπομι τοῖς ταῦτα προβαλλομένοις; Τῶν τριῶν 5 παιδῶν ἀναμνησαί αὐτοῖς βούλομαι τῶν ἐν τῇ καμίνῳ καὶ ἐν τῇ φλογί, οἱ πανταχόθεν αὐτοῖς περιτρέχον τὸ πῦρ ὀρῶντες, καὶ τῷ στόματι καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ αὐτῇ περικεχυμένον τῇ ἀναπνοῇ, οὐκ ἐπαύσαντο τὸν ἱερὸν καὶ μυστικὸν ἐκεῖνον ὕμνον ᾄδοντες τῷ Θεῷ μετὰ τῆς κτίσεως, ἀλλὰ τῶν ἐν λειμῶνι δια- 10 τριβόντων, ἐν μέσῃ τότε ἐστῶτες τῇ πυρᾷ, προθυμότερον τὴν εὐφημίαν τῷ κοινῷ τῶν ὄλων ἀνέπεμπον Δεσπότη· καὶ μετὰ τῶν τριῶν παιδῶν τούτων, τῶν λεόντων αὐτοῖς τῶν ἐν Βαβυλῶνι, καὶ τοῦ Δανιῆλ καὶ τοῦ λάκκου· οὐχὶ δὲ τούτου μόνου, ἀλλὰ καὶ ἐτέρου λάκκου καὶ προφήτου, καὶ βορβόρου μέχρι 15 τραχήλου τὸν Ἰερεμίαν ἀποπνίγοντος ἀναμνησθῆναι πάλιν αὐτοὺς ἀξιῶ. Καὶ ἀπὸ τῶν λάκκων ἀναβάς, εἰσαγαγεῖν εἰς τὸ δεσμωτήριον βούλομαι τούτους τοὺς τὸ καῦμα προβαλλομένους, καὶ δεῖξαι τὸν Παῦλον ἐκεῖ καὶ τὸν Σίλαν τῷ ξύλῳ προσδεδεμένους, μωλώπων γέμοντας καὶ τραυμάτων, τῷ πλήθει τῶν 20 πληγῶν ἅπαν καταξανθέντας τὸ σῶμα, ἐν μέσῃ τῇ νυκτὶ τὸν Θεὸν ὑμνοῦντας καὶ τὴν ἱερὰν ἐκείνην παννυχίδα ἐπιτελοῦντας.

Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον τοὺς μὲν ἀγίους ἐκείνους, ἐν καμίνῳ καὶ πυρὶ καὶ λάκκῳ καὶ θηρίοις καὶ βορβόρῳ καὶ δεσμωτηρίῳ καὶ ξύλῳ καὶ πληγαῖς καὶ φυλακαῖς καὶ τοῖς ἀφορήτοις ὄντας 25 δεινοῖς, μηδὲν τούτων αἰτιᾶσθαι πώποτε, ἀλλὰ μετὰ πολλοῦ τοῦ τόνου καὶ προθυμίας ζεούσης εὐχαῖς καὶ ὕμνοις ἱεροῖς ἐνδιατρίβειν διηνεκῶς, ἡμᾶς δὲ οὐ μικρόν, οὐ μέγα τῶν ἀπηριθμημένων ὑπομείναντας παθῶν, διὰ καῦμα καὶ θέρμην βραχεῖαν καὶ ἰδρῶ-

5. Βλ. Δαν. 3,20-33.

6. Βλ. Δαν. 6,10-22.

7. Ἰερ. 45,6.

8. Πράξ. 16,16-33.

εἶναι αἰσχρὸ τὸ ν' ἀπαντήσουμε σὲ τέτοια δικαιολογία, ὅμως εἶναι ἀναγκαῖο. Γιατί, ἂν ἐκεῖνοι προβάλλουν τέτοιες προφάσεις καὶ δὲν κοκκινίζουν ἀπὸ ντροπή, πολὺ περισσότερο δὲν πρέπει νὰ ντρεπόμαστε ἐμεῖς πὺ ἀντιλέγουμε σ' αὐτά.

Τί λοιπὸν μπορῶ νὰ πῶ σ' αὐτοὺς πὺ προβάλλουν τέτοιες προφάσεις; Θέλω νὰ τοὺς θυμίσω τοὺς τρεῖς νέους πὺ βρίσκονταν μέσα στὸ καμίνι καὶ στὴ φλόγα, πὺ βλέποντας τὴ φωτιά νὰ τοὺς περικυκλώνει ἀπὸ παντοῦ καὶ νὰ χύνεται στὸ στόμα καὶ στὰ μάτια καὶ σ' αὐτὴν τὴν ἀναπνοή τους δὲ σταμάτησαν νὰ ψέλνουν στὸ Θεὸ τὸν ἱερὸ καὶ μυστικὸ ἐκεῖνον ὕμνο μαζὶ μὲ τὴν κτίση, ἀλλὰ μολονότι βρίσκονταν τότε ἀνάμεσα στὴ φωτιά ἀνέπεμπαν στὸ κοινὸ Κύριο τῶν ὄλων τὴ δέηση πὺ πρόθυμα καὶ ἀπὸ ἐκείνους πὺ βρίσκονται σὲ λιβάδι⁵. Καὶ μαζὶ μὲ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς νέους, νὰ τοὺς θυμίσω τὰ λιοντάρια τῆς Βαβυλώνας καὶ τὸν Δανιήλ καὶ τὸ λάκκο⁶. Καὶ ὄχι μόνο αὐτόν, ἀλλὰ θέλω νὰ θυμηθοῦν πάλι καὶ ἄλλο λάκκο καὶ προφήτη καὶ βόρβορο πὺ ἔπνιγε τὸν Ἰερεμία μέχρι τὸ λαιμό⁷. Καὶ ἀνεβαίνοντας ἀπὸ τοὺς λάκκους θέλω νὰ ὀδηγήσω αὐτοὺς πὺ προβάλλουν σὰν πρόφαση τὸν καύσωνα μέσα στὴ φυλακὴ καὶ νὰ τοὺς δείξω ἐκεῖ τὸν Παῦλο καὶ τὸ Σίλα, δεμένους στὸ ξύλο, γεμάτους μώλωπες καὶ πληγές, μὲ ὀλόκληρο τὸ σῶμα τους καταξεσχισμένο ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν πληγῶν, νὰ ὑμνοῦν τὰ μεσάνυχτα τὸ Θεὸ καὶ νὰ κάνουν τὴν ἱερὴ ἐκεῖνη ἀγρυπνία⁸.

Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι πὺ βρίσκονταν σὲ καμίνι καὶ φωτιά καὶ λάκκο καὶ θηρία καὶ βόρβορο καὶ δεσμοτήριον καὶ ξύλο καὶ πληγές καὶ φυλακὴ καὶ στὰ ἀφόρητα δεινὰ νὰ μὴν κατηγοροῦν ποτὲ τίποτε ἀπ' αὐτά, ἀλλὰ μὲ πολλὴ δύναμη καὶ μὲ θερμὴ προθυμία νὰ ἐπιμένουν διαρκῶς στὶς προσευχὲς καὶ στοὺς ἱεροὺς ὕμνους, ἐνῶ ἐμεῖς, χωρὶς νὰ ὑποστοῦμε οὔτε κάποιο μικρὸ οὔτε μεγάλο ἀπὸ τὰ πάθη πὺ ἀριθμήσαμε, ἐξ αἰτίας τοῦ καύσωνα καὶ τῆς σύντομης ζέστης

τα, τῆς οἰκείας αὐτῶν ἀμελεῖν σωτηρίας, καὶ τὰς συνάξεις ἀφέντας ἔξω πλανᾶσθαι, συλλόγοις προσφθειρομένους οὐδὲν ἔχουσιν ὑγιές; Τοσαύτη δρόσος τῶν θείων λογίων, καὶ καῦμα προβάλλη; «Τὸ ὕδωρ, ὃ ἐγὼ δώσω αὐτῶ», φησὶν ὁ Χριστός, 5 «γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον»· καὶ πάλιν, «ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος».

Πηγὰς ἔχων, εἶπέ μοι, καὶ ποταμοὺς πνευματικούς, καῦμα δέδοικας αἰσθητόν; ἐπὶ δὲ τῆς ἀγορᾶς, εἶπέ μοι, ἔνθα τοσοῦτος 10 θόρυβος καὶ στενοχωρία καὶ πολὺς ὁ καύσων, πῶς οὐ προβάλλη πνῖγος καὶ θέρμην; Οὐ γὰρ δὴ τοῦτο ἔχοις ἂν εἰπεῖν, ὅτι ἐκεῖ μὲν ψυχροτέρας τῆς τοῦ ἀέρος φύσεώς ἐστὶν ἀπολαύειν, ἐνταῦθα δὲ ἅπαν ἡμῖν συνῆκται τὸ πνῖγος· ἀλλὰ πᾶν τούναντίον, ἐνταῦθα μὲν καὶ ἀπὸ τῆς ὑποκειμένης πλακὸς καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλης 15 τοῦ οἴκου κατασκευῆς (καὶ γὰρ εἰς ὕψος ἀνέστηκεν ἄφατον) κουφότερος καὶ ψυχρότερος ὁ ἀήρ· ἐκεῖ δὲ πολὺς μὲν ἥλιος πανταχοῦ, πολλὴ δὲ ἡ στενοχωρία καὶ καπνὸς καὶ κόνις, καὶ ἕτερα πολλῶ πλείονα τούτων ἐπιτείνοντα τὴν ἀηδίαν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι ραθυμίας καὶ ψυχῆς ἀναπεπτωκυίας καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος 20 φλογὸς ἀπεστερημένης αὐταὶ αἱ προφάσεις αἱ ἄλογοι.

3. Ταῦτα οὐχὶ πρὸς ἐκείνους τοσοῦτον ἀποτεινόμενος λέγω νῦν, ὅσον πρὸς ὑμᾶς τοὺς οὐκ ἐπισπωμένους, τοὺς οὐκ ἀνιστῶντας αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ραθυμίας καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν ταύτην ἔλκοντας τράπεζαν. Καὶ οἰκέται μὲν κοινὴν μέλλοντες ἐκ- 25 πληροῦν διακονίαν, τοὺς αὐτῶν συνδούλους καλοῦσιν· ὑμεῖς δὲ ἐπὶ τὴν πνευματικὴν ταύτην μέλλοντες ἀπαντᾶν ὑπηρεσίαν, περιορᾶτε τοὺς ὁμοδούλους τοῦ κέρδους ἀποστερουμένους. Τί οὖν, εἰ μὴ βούλοιντο, φησί; Ποίησον αὐτοὺς βουλευθῆναι τῇ συνεχεῖ

9. Ἰω. 4,14.

10. Ἰω. 7,38.

καὶ τοῦ ἰδρώτα ν' ἀδιαφοροῦμε γιὰ τὴ δική μας σωτηρία καί, ἀφήνοντας τὶς συνάξεις, νὰ περιφερόμαστε ἔξω φθειρόμενοι σὲ συγκεντρώσεις ποὺ δὲν ἔχουν τίποτε ὑγιές; Τόσο μεγάλη ἡ δροσιὰ τῶν θείων λόγων καὶ προφασίζεσαι τὸν καύσωνα; «Τὸ νερὸ ποὺ ἐγὼ θὰ τοῦ δώσω», λέγει ὁ Χριστός, «θὰ γίνεῖ μέσα του μιὰ πηγὴ νεροῦ ποὺ θ' ἀναβλύζει ζωὴ αἰώνια»⁹. Καὶ πάλι: «ὅποιος πιστεύει σὲ μένα, καθὼς εἶπε ἡ Γραφή, θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοιλιὰ του ποτάμια νεροῦ ποὺ χαρίζει ζωὴ»¹⁰.

Πές μου, ἔχεις πηγές καὶ πνευματικὰ ποτάμια, καὶ φοβᾶσαι τὸν αἰσθητὸ καύσωνα; Στὴν ἀγορὰ ὅμως, ὅπου ὑπάρχει τόσος θόρυβος καὶ στενότητα καὶ πολὺς καύσωνας, πές μου, πῶς δὲν προβάλλεις τὸν καύσωνα καὶ τὴ ζέστη; Γιατὶ βέβαια δὲ θὰ μπορούσες νὰ πεῖς αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖ μπορεῖ ν' ἀπολαμβάνει κανεὶς πιὸ δροσερὸ ἀέρα, ἐνῶ ἐδῶ ἔχει μαζευτεῖ σὲ μᾶς ὅλη ἡ ζέστη. Ἀλλὰ τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο, ἐδῶ καὶ ἀπὸ τὴν πλάκα ποὺ βρίσκεται κάτω καὶ ἀπὸ τὴν ὅλη κατασκευὴ τοῦ ναοῦ (γιατὶ πραγματικὰ ὑψώνεται σὲ πολὺ μεγάλο ὕψος) ὁ ἀέρας εἶναι πιὸ ἐλαφρὸς καὶ πιὸ ψυχρὸς, ἐνῶ ἐκεῖ ὑπάρχει παντοῦ πολὺς ἥλιος καὶ μεγάλη στενότητα καὶ καπνὸς καὶ σκόνη καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ ποὺ αὐξάνουν τὴν ἀηδία. Ἐπομένως εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ παράλογες αὐτὲς προφάσεις εἶναι ἀπόδειξη ἀδιαφορίας καὶ ψυχῆς δειλῆς ποὺ στερεῖται τὴ φλόγα τοῦ Πνεύματος.

3. Αὐτὰ τὰ λέγω τώρα ἀπευθυνόμενος ὄχι τόσο σ' ἐκείνους, ὅσο σὲ σᾶς ποὺ δὲν τοὺς προσελκύετε, ποὺ δὲν τοὺς ἀφυπνίζετε ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία καὶ δὲν τοὺς ὀδηγεῖτε στὸ σωτήριο αὐτὸ τραπέζι. Καὶ οἱ ὑπηρέτες βέβαια ὅταν πρόκειται νὰ ἐκπληρῶσουν μιὰ κοινὴ ὑπηρεσία καλοῦν τοὺς συνδούλους τους, ἐνῶ ἐσεῖς ποὺ πρόκειται νὰ κάμετε τὴν πνευματικὴ αὐτὴ ὑπηρεσία παραβλέπετε τοὺς ὁμοδούλους σας ποὺ στεροῦνται τὸ κέρδος. Τί λοιπόν, λέγει, ἂν δὲ θέλουν; Κάμε τους νὰ θελήσουν μὲ τὴ

προσεδρεία· ἂν γὰρ ἴδωσιν ἐπικειμένους ἡμᾶς, πάντως βουλή-
 σονται. Ἄλλὰ γὰρ σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις. Πόσοι γοῦν ἐν-
 ταῦθα πατέρες εἰσὶ καὶ τοὺς υἱοὺς οὐκ ἔχουσι μεθ' ἑαυτῶν
 ἐστῶτας; Μὴ καὶ τῶν τέκνων ἐπισπάσασθαί σοι δύσκολον ἦν;
 5 Ὅθεν δῆλον ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν ραθυμίαν
 μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν ὑμετέραν ὑπεροψίαν ἔξω μένουσιν.

Ἄλλ' εἰ καὶ μὴ πρότερον, νῦν γοῦν διανάστητε καὶ μετὰ
 τοῦ μέλους ἕκαστος εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσιέτω, καὶ πατὴρ υἱόν,
 καὶ υἱὸς τὸν γεγεννηκότα, καὶ γυναῖκας ἄνδρες, καὶ ἄνδρας γυ-
 10 ναῖκες, καὶ δεσπότης δοῦλον, καὶ ἀδελφὸς ἀδελφόν, καὶ φίλος
 φίλον διεγειρόντων καὶ παρορμώντων πρὸς τὴν ἐνταῦθα σύνο-
 δον· μᾶλλον δὲ μὴ τοὺς φίλους μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθροὺς
 καλωῶμεν ἐπὶ τὸν κοινὸν τοῦτον τῶν ἀγαθῶν θησαυρόν. Ἄν ἴδῃ
 σου τὴν πρόνοιαν ὁ ἐχθρὸς, καταλύσει τὴν ἀπέχθειαν πάντως.

15 Εἶπε πρὸς αὐτόν· οὐκ αἰσχύνῃ Ἰουδαίους, οὐδὲ ἐρυθριᾷς,
 οἱ μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας τὸ σάββατον φυλάττουσι καὶ ἀπὸ
 τῆς ἐσπέρας αὐτῆς πάσης ἐργασίας ἀφίστανται; Κἂν ἴδωσι τὸν
 ἥλιον πρὸς δυσμὰς ἐπειγόμενον ἐν τῇ τῆς Παρασκευῆς ἡμέρᾳ,
 καὶ συμβόλαια διακόπτουσι καὶ πράσεις διατέμνουσι. Κἂν πριά-
 20 μενός τις παρ' αὐτῶν πρὸ τῆς ἐσπέρας, ἐν ἐσπέρᾳ τὴν τιμὴν
 ἔλθῃ κομίζων, οὐκ ἀνέχονται λαβεῖν, οὐδὲ ὑποδέξασθαι τὸ ἀρ-
 γύριον. Καὶ τί λέγω τιμὴν ὠνίων καὶ συμβόλαια; κἂν θησαυρὸν
 ἐξῆν λαβεῖν, ἔλθουσι ἂν ἀπολέσαι τὸ κέρδος ἢ καταπατῆσαι τὸν
 νόμον.

25 Εἶτα Ἰουδαῖοι μὲν, καὶ ταῦτα ἀκαίρως τηροῦντες τὸν νό-
 μον, οὕτως εἰσὶν ἀκριβεῖς, καὶ φυλακῆς ἀντέχονται οὐδὲν αὐ-
 τοὺς ὠφελούσης, ἀλλὰ καὶ καταβλαπτούσης· σὺ δέ, ὁ τῆς σκιάς
 ἀνώτερος, ὁ τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἰδεῖν καταξιωθείς, ὁ

συνεχῆ φροντίδα σου· γιατί, ἂν μᾶς δοῦν νὰ τοὺς προτρέπουμε πιεστικά, ὅπωςδήποτε θὰ θελήσουν. Ἄλλὰ πραγματικὰ αὐτὰ εἶναι δικαιολογία καὶ πρόφαση. Πόσοι λοιπὸν πατέρες βρίσκονται ἐδῶ καὶ δὲν ἔχουν τὰ παιδιά μαζί τους; Μήπως σοῦ ἦταν δύσκολο νὰ προσελκύσεις καὶ τὰ παιδιά σου; Ἐπομένως εἶναι φανερὸ πὼς καὶ οἱ ἄλλοι ὄχι μόνο ἀπὸ δική τους ραθυμία ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆ δική σας ἀδιαφορία μένουν ἔξω.

Ἄλλὰ, ἂν ὄχι προηγουμένως, τουλάχιστο τώρα ἀφυπνισθεῖτε καὶ ὁ καθένας ἅς μπαίνει στὴν ἐκκλησία μὲ τὸ δικό του μέλος, διαγείροντας καὶ παρακινώντας γιὰ τὴν ἐδῶ σύναξη ὁ πατέρας τὸν υἱὸ καὶ ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, οἱ ἄνδρες τὶς γυναῖκες καὶ οἱ γυναῖκες τοὺς ἄνδρες, ὁ κύριος τὸ δοῦλο, ὁ ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸ, καὶ ὁ φίλος τὸ φίλο. Ἦ καλύτερα ὄχι μόνο τοὺς φίλους ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἅς καλοῦμε στὸν κοινὸ αὐτὸν θησαυρὸ τῶν ἀγαθῶν. Ἄν δεῖ τὴν φροντίδα σου ὁ ἐχθρὸς, ὅπωςδήποτε θὰ σταματήσει τὸ μίσος του.

Πὲς σ' αὐτόν· δὲν ντρέπεσαι τοὺς Ἰουδαίους, οὔτε κοκκινίζεις, πὺ μὲ τόσο μεγάλη ἀκρίβεια φυλάγουν τὸ Σάββατο καὶ ἀπὸ τὴν ἑσπέρα ἀκόμη ἀπέχουν ἀπὸ κάθε ἐργασία; Καὶ ἂν δοῦν τὸν ἥλιο νὰ σπεύδει πρὸς τὴ δύση τὴν ἡμέρα τῆς Παρασκευῆς, καὶ τὰ συμβόλαια διακόπτουν καὶ σταματοῦν τὶς πωλήσεις. Καὶ ἂν κάποιος, πὺ ἀγόρασε κάτι ἀπ' αὐτοὺς πρὶν ἀπὸ τὴν ἑσπέρα, ἔρθει τὴν ἑσπέρα φέροντάς τους τὴν τιμὴ, δὲν ἀνέχονται νὰ λάβουν, οὔτε νὰ δεχθοῦν τὰ χρήματα. Καὶ τί λέγω τιμὴ γιὰ ἀγορὲς καὶ συμβόλαια; Καὶ ἂν ἀκόμη πρέπει νὰ λάβουν θησαυρό, θὰ προτιμοῦσαν νὰ χάσουν τὸ κέρδος παρὰ νὰ καταπατήσουν τὸ νόμο.

Ἔπειτα οἱ Ἰουδαῖοι βέβαια, ἂν καὶ ἄκαιρα τηροῦν τὸ νόμο, εἶναι τόσο ἀκριβεῖς καὶ προσηλώνονται σὲ μιὰ φύλαξη πὺ δὲν τοὺς ὠφελεῖ καθόλου ἀλλὰ καὶ πὺ τοὺς ζημιώνει· ἐσὺ ὁμῶς, πὺ εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τὴ σκιά τοῦ νόμου, πὺ καταξιώ-

πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν πολιτείαν τελῶν, οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἐκεί-
 νοις ἐπιδείκνυσαι σπουδὴν τοῖς τῇ κακίᾳ προσεδρεύουσιν ἀκαί-
 ρως, ὁ τὴν ἀλήθειαν ἐγχειρισθείς, ἀλλὰ μικρὸν μέρος ἡμέρας
 ἐνταῦθα καλούμενος, οὐδὲ τοῦτο ὑπομένεις ἀναλῶσαι πρὸς τὴν
 5 τῶν θείων ἀκρόασιν λογίων; καὶ ποίας ἂν τύχοις συγγνώμης,
 εἶπέ μοι; τίνα δὲ ἔξεις ἀπολογίαν εἰπεῖν εὐλογον καὶ δικαίαν;
 Οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστι τὸν οὕτως ἀμελῆ καὶ ράθυμον συγγνώμης
 τυχεῖν ποτε, κἂν μυριάκις ἀνάγκας προβάλληται πραγμάτων
 βιωτικῶν. Οὐκ οἶδας, ὅτι ἐὰν ἐλθὼν προσκυνήσης τὸν Θεὸν
 10 καὶ μετάσχης τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς, μᾶλλον σοι τὰ ἐν χερσὶν
 εὐμαρίζεται πράγματα;

Βιωτικὰς ἔχεις φροντίδας; Διὰ ταύτας μὲν οὖν ἐνταῦθα
 ἀπάντησον, ἵνα τὴν εὐνοίαν ἐπισπασάμενος τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς
 ἐνταῦθα διατριβῆς, οὕτω μετ' ἀσφαλείας ἐξέλθῃς· ἵνα ἔχῃς αὐ-
 15 τὸν σύμμαχον, ἵνα ἀκαταγώνιστος γένη τοῖς δαίμοσιν ὑπὸ τῆς
 ἄνωθεν βοηθούμενος χειρός. Ἄν ἀπολαύσης εὐχῶν πατρικῶν,
 ἂν μετάσχης κοινῆς εὐχῆς, ἂν ἀκούσης θείων λογίων, ἂν ἐπι-
 σπάσῃ τοῦ Θεοῦ τὴν βοήθειαν, ἂν τούτοις τοῖς ὄπλοις φραζάμε-
 νος οὕτως ἐξέλθῃς, οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος ἀντιβλέψαι δυνήσε-
 20 ταί σοι λοιπόν, μῆτιγε ἄνθρωποι πονηροί, σπουδάζοντες ἐπηρε-
 ἀζειν καὶ συκοφαντεῖν. Ἄν δὲ ἀπὸ τῆς οἰκίας ἐπὶ τὴν ἀγορὰν
 ἔλθῃς, γυμνὸς τῶν ὄπλων τούτων εὐρεθείς, εὐχείρωτος ἔσῃ τοῖς
 ἐπηρεάζουσιν ἅπασιν. Διὰ τοῦτο πολλὰ καὶ ἐν τοῖς κοινοῖς καὶ ἐν
 τοῖς ἰδίοις πράγμασι παρὰ γνώμην ἡμῖν ἀπαντᾷ, ὅτι οὐ περὶ τὰ
 25 πνευματικὰ πρῶτον ἐσπουδάκαμεν καὶ τότε περὶ τὰ βιωτικά,
 ἀλλ' ἀντεστρέψαμεν τὴν τάξιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ τῶν πραγμάτων
 ἀκολουθία καὶ εὐθύτης ἀντέστραπται καὶ πολλῆς ἡμῖν ἅπαντα
 γέμει ταραχῆς.

θηκες νὰ δεῖς τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης, ποὺ ἀποβλέπεις πρὸς τὴν πολιτεία τῶν οὐρανῶν, ποὺ ἔχεις δεχθεῖ τὴν ἀλήθεια, οὔτε τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον δείχνεις μ' ἐκείνους ποὺ ἐπιμένουν ἄκαιρα στὴν κακία, ἀλλὰ ἐνῶ καλεῖσαι ἐδῶ γιὰ μικρὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, οὔτε αὐτὸ δέχεσαι νὰ καταναλώσεις γιὰ τὴν ἀκρόαση τῶν θείων λόγων; Καὶ ποιά συγγνώμη, πές μου, θὰ μπορέσεις νὰ λάβεις; ποιά δικαιολογία θὰ ἔχεις νὰ πεῖς εὐλογία καὶ δίκαιη; Δὲν εἶναι δυνατό, δὲν εἶναι δυνατό ἓνας τέτοιος ἀμελῆς καὶ ἀδιάφορος νὰ λάβει ποτὲ συγγνώμη, ἔστω καὶ ἂν προβάλλει ἄπειρες ἀνάγκες βιοτικῶν πραγμάτων. Δὲ γνωρίζεις πῶς, ἂν ἔρθεις καὶ προσκυνήσεις τὸ Θεὸ καὶ λάβεις μέρος στὴν ἐδῶ σύναξη, οἱ ὑποθέσεις ποὺ ἔχεις στὰ χέρια σου θὰ γίνουν πιὸ εὐκολες;

Ἔχεις βιοτικὲς φροντίδες; Γι' αὐτὲς λοιπὸν ἔλα ἐδῶ, ὥστε, ἀφοῦ προσελκύσεις τὴν εὐνοια τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἐδῶ παραμονή σου, νὰ φύγεις ἔτσι ἐξασφαλισμένος· γιὰ νὰ ἔχεις αὐτὸν σύμμαχο, γιὰ νὰ γίνεις ἀκατάβλητος στοὺς δαίμονες βοηθούμενος ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ. Ἄν ἀπολαύσεις πατρικὲς εὐχές, ἂν συμμετάσχεις σὲ κοινὴ προσευχή, ἂν ἀκούσεις θεῖα λόγια, ἂν ἀποσπάσεις τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἂν ἐνισχυθεῖς μ' αὐτὰ τὰ ὄπλα καὶ βγεῖς ἔτσι ἔξω, οὔτε ὁ ἴδιος ὁ διάβολος θὰ μπορέσει πιά νὰ σὲ ἀντικρῦσει, οὔτε βέβαια οἱ πονηροὶ ἄνθρωποι, ποὺ προσπαθοῦν νὰ σὲ βλάπτουν καὶ νὰ σὲ συκοφαντοῦν. Ἄν ὅμως ἀπὸ τὸ σπίτι σου ἔρθεις στὴν ἀγορὰ καὶ βρεθεῖς γυμνὸς ἀπὸ τὰ ὄπλα αὐτά, θὰ γίνεις εὐάλωτος σὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ βλάπτουν. Γι' αὐτὸ καὶ στὰ κοινὰ καὶ στὰ ἰδιωτικὰ πράγματα μᾶς τυχαίνουν πολλὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία μας, γιὰτὶ δὲ φροντίσαμε πρῶτα γιὰ τὰ πνευματικὰ καὶ ὕστερα γιὰ τὰ βιοτικά, ἀλλὰ ἀντιστρέψαμε τὴ σειρά. Γι' αὐτὸ ἔχει ἀντιστραφεῖ καὶ ἡ ἀλληλουχία καὶ ἡ εὐθεία διάταξη τῶν πραγμάτων καὶ ὅλα σὲ μᾶς εἶναι γεμάτα ἀπὸ πολλὴ σύγχυση.

Πῶς οἴεσθέ με ὀδυνᾶσθαι καὶ ἀλγεῖν, ὅταν ἐννοήσω, ὅτι
 πανηγύρεως μὲν καὶ ἑορτῆς ἐπιστάσης, κἂν μηδεὶς ὁ καλῶν ἦ,
 πᾶσα ἢ πόλις συντρέχει· πανηγύρεως δὲ καὶ ἑορτῆς ἀπελθού-
 σης, κἂν ἅπασαν τὴν ἡμέραν διατελέσωμεν διαρρηγνύοντες ἑαυ-
 5 τοὺς καὶ καλοῦντες ὑμᾶς, οὐδεὶς ὁ προσέχων ἐστί· Ταῦτα γὰρ
 πολλάκις ἐν διανοίᾳ στρέφων, χαλεπῶς ἀνεστέναζα καὶ πρὸς
 ἑμαυτὸν εἶπον· τί δεῖ παραινέσεως ἢ συμβουλῆς, συνηθείᾳ
 ἀπλῶς ἅπαντα ποιούντων ὑμῶν καὶ οὐδὲν ἀπὸ τῆς διδασκαλίας
 προθυμοτέρων γινομένων τῆς ἡμετέρας; Ὅταν γὰρ ἐν ἑορταῖς
 10 μὲν μηδὲν δεήσητε τῆς παρ' ἡμῶν παραινέσεως, ἀπελθουσῶν
 δὲ ἐκείνων μηδὲν ὠφελῆσθε παρὰ τῆς ἡμετέρας διδασκαλίας,
 οὐχὶ περιττὸν ἡμῶν ἀποφαίνετε τὸν λόγον, τότε εἰς ὑμᾶς ἤκον;
 4. Τάχα ἀλγοῦσι πολλοὶ τῶν ταῦτα ἀκουόντων. Ἄλλ' οὐχ ὅ-
 τως οἱ ραθυμοῦντες ἴσασιν· εἰ γάρ, ἂν ἀπέθεντο τὴν ὀλιγωρίαν,
 15 ὡς ἡμεῖς οἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰ ὑμέτερα μεριμνῶντες. Τί
 τοσοῦτον κερδαίνεις ἐκ τῶν ἕξωθεν πραγμάτων, ὅσον ζημιοῖς
 ἑαυτόν; Οὐκ ἔστιν ἐξ ἑτέρας συνάξεως ἢ συνόδου τοσοῦτον κέρ-
 δος λαβόντας ἀπελθεῖν, ὅσον ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς· κἂν
 δικαστήριον λέγῃς, κἂν βουλευτήριον, κἂν αὐτὰ τὰ βασιλεία. Οὐ
 20 γὰρ οἰκονομίαν τῶν ἐθνῶν καὶ πόλεων, οὐδὲ στρατοπέδων ἐπι-
 στασίαν τοῖς ἐνταῦθα εἰσιουῶσιν ἐγχειρίζομεν, ἀλλ' ἑτέραν ἀρχὴν
 καὶ αὐτῆς τῆς βασιλείας σεμνοτέραν· μᾶλλον δὲ οὐχ ἡμεῖς ἐγχει-
 ρίζομεν, ἀλλ' ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις.

Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ἀρχὴ ἢ τῆς βασιλείας σεμνοτέρα, ἣν οἱ ἐν-
 25 ταῦθα εἰσιόντες λαμβάνουσι; Παιδεύονται τῶν ἀτόπων κρατεῖν,
 βασιλεύειν ἐπιθυμίας πονηρᾶς, ἄρχειν ὀργῆς, ἀποτάσσειν φθό-
 νον, δουλοῦσθαι κενοδοξίαν. Οὐκ ἔστιν οὕτω βασιλεὺς σεμνός,
 ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος τοῦ βασιλικοῦ καὶ διάδημα περι-

Πῶς νομίζετε ὅτι πονῶ καὶ ὑποφέρω, ὅταν σκεφθῶ ὅτι ὅταν ἔρθει πανηγύρι καὶ γιορτή, κι ἂν ἀκόμη δὲν ὑπάρχει κανεὶς νὰ καλέσει, ὅλη ἡ πόλη τρέχει ἐδῶ, ἐνῶ ὅταν περάσει τὸ πανηγύρι καὶ ἡ γιορτή, καὶ ἂν ἀκόμη ὅλη τὴν ἡμέρα ξεσχιζόμαστε καὶ σᾶς καλῶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς νὰ προσέχει; Αὐτὰ λοιπὸν συλλογιζόμενος πολλές φορές, ἀναστέναξα βαριά καὶ εἶπα μέσα μου· τί χρειάζεται ἡ παραίνεση ἢ ἡ συμβουλή, ἀφοῦ ἐσεῖς τὰ κάνετε ὅλα ἀπλῶς ἀπὸ συνήθεια καὶ δὲ γίνεστε καθόλου πιὸ πρόθυμοι ἀπὸ τὴ διδασκαλία μου; Γιατί, ὅταν στὶς γιορτὲς βέβαια δὲν χρειάζεστε καθόλου τὴν παραίνεσή μου, ἐνῶ ὅταν περάσουν ἐκεῖνες δὲν ὠφελεῖσθε καθόλου ἀπὸ τὴ διδασκαλία μου, δὲ δείχνετε πὼς εἶναι περιττὸς ὁ λόγος μου, ὅσο βέβαια ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς;

4. Ἴσως ὑποφέρουν πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὰ ἀκοῦν αὐτά. Ἄλλ' οὔτε ἔτσι οἱ ἀδιάφοροι διδάσκονται. Γιατί, ἂν διδάσκονταν, θὰ ἐγκατέλειπαν τὴν ὀλιγωρία τους, ὅπως ἐμεῖς ποὺ κάθε ἡμέρα φροντίζουμε γιὰ τὰ δικά σας ζητήματα. Τί τόσο πολὺ κερδίζεις ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράματα, ὅσο ζημιώνεις τὸν ἑαυτό σου; Δὲν εἶναι δυνατὸ ἀπὸ ἄλλη σύναξη ἢ σύνοδο νὰ φύγετε παίρνοντας τόσο πολὺ κέρδος, ὅσο ἀπὸ τὴν ἐδῶ παραμονή σας, εἴτε δικαστήριό λέγεις, εἴτε βουλευτήριό, εἴτε τὰ ἴδια τὰ ἀνάκτορα. Γιατί σὲ ὅσους μπαίνουν ἐδῶ δὲν ἀναθέτουμε οὔτε διοίκηση ἐθνῶν καὶ πόλεων, οὔτε ἀρχηγία στρατευμάτων, ἀλλὰ κάποια ἄλλη ἐξουσία πιὸ σπουδαία καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴ βασιλεία. Ἡ καλύτερα, δὲν τὴν ἀναθέτουμε ἐμεῖς, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος.

Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ ἐξουσία, ἡ πιὸ σπουδαία ἀπὸ τὴ βασιλεία, ποὺ λαμβάνουν ὅσοι μπαίνουν ἐδῶ μέσα; Διδάσκονται νὰ νικοῦν τὰ παράλογα πάθη, νὰ βασιλεύουν στὴν πονηρὴ ἐπιθυμία, νὰ ἐξουσιάζουν τὴν ὀργή, νὰ ἀπαρνοῦνται τὸ φθόνο, νὰ ὑποδουλώνουν τὴ ματαιοδοξία. Δὲν εἶναι τόσο λαμπρὸς ὁ βασιλιάς, ποὺ κάθεται πάνω στὸ βασιλικὸ θρόνο καὶ φοράει

κείμενος, ὡς ἄνθρωπος τὸν ὀρθὸν ἐν ἑαυτῷ λογισμὸν ἐπὶ τὸν
 θρόνον τῆς ἀρχῆς τῶν δουλοπρεπῶν παθῶν ἀναβιβάσας καὶ τῇ
 κατ' ἐκείνων δεσποτεία, καθάπερ τινὶ διαδήματι λαμπρῷ, τὴν
 κεφαλὴν ἀναδήσας. Τί γὰρ ὄφελος ἀλουργίδος, εἶπέ μοι, καὶ
 5 χρυσῶν ἱματίων καὶ διαλίθου στεφάνου, ὅταν ἡ ψυχὴ τῶν πα-
 θῶν αἰχμάλωτος ᾖ; τί κέρδος ἐκ τῆς ἔξωθεν ἐλευθερίας, ὅταν
 κυριώτερον ἐν ἡμῖν δουλαγωγῆται αἰσchrῶς καὶ ἐλεεινῶς;
 Ὡσπερ γὰρ πυρετοῦ πρὸς τὸ βάθος καταδυομένου καὶ τὰ ἔνδον
 ἅπαντα καταφλέγοντος, οὐδὲν ὄφελος ἐκ τῆς ἄνωθεν ἐπιφανείας
 10 τοῦ σώματος, ἂν μηδὲν πάσχη τοιοῦτον· οὕτως, τῆς ψυχῆς ἡμῖν
 ὑπὸ τῶν ἔνδον παθῶν παρασυρομένης, οὐδὲ ὄφελος τῆς ἔξωθεν
 ἀρχῆς, οὐδὲ τῆς καθέδρας τῆς βασιλικῆς, ὅταν ὁ νοῦς μετὰ πολ-
 λῆς τυραννίδος ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς βασιλείας ὑπὸ τῶν παθῶν
 καταστρέφηται καὶ ὑποκύπτῃ καὶ τρέμῃ τὰς ἐπαναστάσεις αὐ-
 15 τῶν.

Ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, προφητῆται καὶ ἀπόστολοι πάντοθεν
 συντρέχουσι, καταστέλλοντες ἡμῶν τὰ πάθη καὶ τῆς ἐν ἡμῖν
 ἀλογίας τὴν θηριωδίαν πᾶσαν ἐκβάλλοντες καὶ τὴν πολλῷ τῆς
 βασιλείας σεμνοτέραν ἀρχὴν ἡμῖν ἐγχειρίζοντες. Διὰ τοῦτο ἔλε-
 20 γον, ὅτι οἱ ταύτης ἑαυτοὺς ἀποστεροῦντες τῆς ἐπιμελείας περὶ τὰ
 καίρια λαμβάνουσι τὴν πληγὴν, ζημίαν ὑπομένοντες, ὅσῃν οὐδα-
 μόθεν ἄλλοθεν· ἐπειδὴ καὶ κέρδη κερδαίνουσιν ἐνταῦθα ἐρχόμε-
 νοι, ὅσα οὐδαμόθεν ἐτέρωθεν κερδᾶναι δύναιτ' ἂν· ὡσπερ οὖν
 καὶ ὁ λόγος ἀπέδειξεν. «Οὐκ ὀφθήσῃ ἐνώπιον Κυρίου κενός», ὁ
 25 νόμος ἔλεγε· τουτέστι, χωρὶς θυσιῶν μὴ εἰσέλθῃς. Εἰ δὲ χωρὶς
 θυσιῶν οὐ δεῖ εἰσιέναι εἰς οἶκον Θεοῦ, πολλῷ μᾶλλον εἰς συνά-
 ξεις μετὰ ἀδελφῶν χρή· βελτίων γὰρ ἐκείνης αὕτη ἢ θυσία καὶ ἡ

στέμμα, όσο ένας άνθρωπος που ανέβασε μέσα του την όρθή σκέψη επάνω στο θρόνο της εξουσίας των ταπεινών παθών και με την απόλυτη εξουσία επάνω τους, σαν με κάποιο λαμπρό στέμμα, στεφάνωσε το κεφάλι του. Γιατί, πές μου, ποιό είναι το όφελος από τη βασιλική πορφύρα και τα χρυσά ένδύματα και το κοσμημένο με πολύτιμες πέτρες στεφάνι, όταν ή ψυχή είναι αιχμάλωτη στα πάθη; Ποιό το κέρδος από την έξω έλευθερία, όταν το πιο σημαντικό μέσα μας εξουσιάζεται με αίσχρο και έλεεινό τρόπο; Γιατί, όπως όταν ο πυρετός εισχωρεί βαθιά και κατακαίει τα πάντα μέσα μας δεν υπάρχει κανένα όφελος από την έξωτερική επιφάνεια του σώματος, αν δεν πάσχει τίποτε παρόμοιο, έτσι, όταν ή ψυχή μας παρασύρεται από τα έσωτερικά πάθη, δεν υπάρχει όφελος από την έξωτερική εξουσία ούτε από τη βασιλική καθέδρα, όταν ο νοῦς ανατρέπεται από το θρόνο της βασιλείας πολύ τυραννικά από τα πάθη και υποκύπτει και τρέμει τις έξεγέρσεις τους.

Γιὰ νὰ μὴ γίνεῖ λοιπὸν αὐτό, ἀπὸ παντοῦ συντρέχουν ἐδῶ προφήτες καὶ ἀπόστολοι, συγκρατώντας τὰ πάθη μας, ἀπομακρύνοντας ὅλη τὴ θηριωδία τῆς ἀπερισκεψίας ἀπὸ μέσα μας καὶ ἀναθέτοντας σὲ μᾶς τὴν ἐξουσία ποὺ εἶναι πολὺ πιὸ σπουδαία ἀπὸ τὴ βασιλεία. Γι' αὐτὸ ἔλεγα ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ στεροῦν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους αὐτὴ τὴ φροντίδα δέχονται καίριο κτύπημα, ἀφοῦ παθαίνουν ζημία ὅση ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ· ἐπίσης καὶ κέρδη κερδίζουν ὅταν ἔρχονται ἐδῶ ὅσα ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ δὲ θὰ μπορούσαν νὰ κερδίσουν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ λόγος ἀπέδειξε. «Δὲ θὰ ἐμφανισθεῖς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου μὲ τὰ χέρια ἄδεια»¹¹, ἔλεγε ὁ νόμος· δηλαδή, μὴν μπεῖς χωρὶς προσφορὰ θυσίας. Ἄν ὁμως δὲν πρέπει κανεὶς νὰ μπαίνει στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ χωρὶς θυσίες, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ μπαίνει σὲ συνάξεις μὲ ἀδελ-

προσφορά, ὅταν ψυχὴν μετὰ σαυτοῦ λαβεῖν εἰσέλθῃς. Οὐχ ὁρᾶτε τὰς περιστεράς τὰς μεμελετηκυίας, πῶς ἐξιοῦσαι θηρεύουσιν ἐτέρας; Τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν. Ποία γὰρ ἔσται σκῆψις, ὅταν τῶν ἀλόγων τὸ ὁμόφυλον ζῶον δυναμένων θηρεύειν, ἡμεῖς οἱ 5 λόγῳ τιμηθέντες καὶ σοφία τοσαύτη, τῆς τοιαύτης ἄγρας ὑπερορῶμεν;

Παρήνεσα τῇ προτέρᾳ διαλέξει λέγων, ἕκαστος ὑμῶν εἰς τὰς οἰκίας ἀπαντήσατε τῶν πλησίον, ἀναμείνατε ἐξελθόντας, κατάσχετε, καὶ ἐπαναγάγετε πρὸς τὴν κοινὴν μητέρα· καὶ τοὺς 10 θεατρομανοῦντας μιμήσασθε, οἱ μετὰ πάσης σπουδῆς ἀλλήλοις συνταξάμενοι, οὕτως ὑπὸ τὴν ἔω πρὸς τὴν παράνομον ἀναμένουσι θεὰν ἐκείνην. Ἄλλ' οὐδὲν πλέον ἡμῖν γέγονεν ἀπὸ τῆς παραινέσεως ἐκείνης. Διὰ τοῦτο πάλιν λέγω καὶ λέγων οὐ παύσομαι, ἕως ἂν πείσω. Οὐδὲν ὠφελεῖ ἀκρόασις, ἐὰν μὴ πρᾶξις 15 αὐτῇ παρῇ. Βαρυτέραν οὖν ἡμῖν ποιεῖ τὴν τιμωρίαν, ὅταν συνεχῶς τῶν αὐτῶν ἀκούοντες, μηδὲν τῶν λεγομένων ποιῶμεν. Καὶ ὅτι βαρυτέρα ἢ κόλασις ἐστίν, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἀμαρτίας»· καὶ ὁ ἀπόστολος δέ, 20 «οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται».

Καὶ πρὸς τοὺς μὲν ἀκούοντάς φησι ταῦτα· βουλόμενος δὲ καὶ τὸν λέγοντα παιδεῦσαι, ὅτι οὐδὲ ἐκείνῳ κέρδος ἔσται τι πλέον ἀπὸ τῆς διδασκαλίας, ὅταν μὴ πολιτείαν ἔχη τῇ διδασκα- 25 λία συνεζευγμένην καὶ συμβαίνοντα τῷ λόγῳ τὸν βίον, ἄκουσον πῶς καὶ ὁ ἀπόστολος πρὸς αὐτὸν ἀποτείνεται καὶ ὁ προφήτης. Ὁ μὲν γὰρ φησι· «τῷ δὲ ἀμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός, ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου; σὺ δὲ ἐμίσησας παιδείαν». Ὁ δὲ ἀπόστολος

12. Ἰω. 15,22.

13. Ρωμ. 2,13.

14. Ψαλμ. 49,16-17.

φούς. Γιατί αὐτὴ ἡ θυσία καὶ προσφορὰ εἶναι καλύτερη ἀπὸ ἐκείνην, ὅταν μπεῖς παίρνοντας μαζί μου μία ψυχὴ. Δὲ βλέπετε τὰ ἐξασκημένα περιστέρια πῶς βγαίνοντας θηρεύουν ἄλλα; Αὐτὸ ἄς κάμνουμε καὶ μεῖς. Γιατί ποιά δικαιολογία θὰ ἔχουμε, ὅταν τὰ χωρὶς λογικὸ ζῶα μποροῦν νὰ θηρεύσουν τὸ ὁμόφυλό τους ζῶο, καὶ μεῖς ποὺ τιμηθήκαμε μὲ λογικὸ καὶ μὲ τόσο μεγάλῃ σοφία περιφρονοῦμε ἓνα τέτοιο κυνήγι;

Στὴν προηγούμενη ὁμιλία σᾶς συμβούλευσα λέγοντας· ὁ καθένας σας πηγαίνετε στὰ σπίτια τῶν γειτόνων, περιμένετε νὰ βγοῦν, κρατῆστε τους καὶ ὀδηγήστε τους πίσω στὴν κοινὴ μητέρα· μιμηθεῖτε ἐπίσης τοὺς θεατρόφιλους, οἱ ὅποιοι μὲ κάθε προσπάθια, ἀφοῦ συμφωνήσουν μεταξύ τους, ἀπὸ τὴν αὐγὴ περιμένουν τὸ παράνομο ἐκεῖνο θέαμα. Ἄλλὰ τίποτε περισσότερο δὲν ἔγινε γιὰ μᾶς ἀπὸ τὴν παραίνεση ἐκείνη. Γι' αὐτὸ πάλι λέγω, καὶ δὲ θὰ σταματήσω νὰ λέγω μέχρι ποῦ νὰ σᾶς πείσω. Τίποτε δὲν ὠφελεῖ ἡ ἀκρόαση, ἂν δὲν ὑπάρχει στὴ συνέχεια καὶ πράξις. Κάνει λοιπὸν βαρύτερη τὴν τιμωρία μας, ὅταν συνέχεια ἀκοῦμε τὰ ἴδια πράγματα καὶ δὲν κάνουμε τίποτε ἀπὸ τὰ λεγόμενα. Καὶ ὅτι εἶναι βαρύτερη ἡ τιμωρία, ἄκουσε τὸ Χριστὸ ποῦ λέγει· «ἂν δὲν εἶχα ἔρθει καὶ δὲν τοὺς εἶχα κηρύξει, δὲ θὰ εἶχαν ἁμαρτία· τώρα ὅμως δὲν ἔχουν δικαιολογία γιὰ τὴν ἁμαρτία»¹². Καὶ ὁ ἀπόστολος ἐπίσης λέγει· «γιατί δὲ θὰ δικαιωθοῦν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνοι ποὺ ἀκοῦν τὸ νόμο, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποὺ ἐφαρμόζουν τὸ νόμο θὰ δικαιωθοῦν»¹³.

Καὶ πρὸς τοὺς ἀκροατὲς βέβαια λέγει αὐτά. Θέλοντας ὅμως νὰ διδάξει καὶ τὸν ὁμιλητὴ ὅτι οὔτε σ' ἐκεῖνον θὰ ὑπάρξει κάποιο περισσότερο κέρδος ἀπὸ τὴ διδασκαλία, ὅταν δὲν ἔχει συμπεριφορὰ συνδεδεμένη μὲ τὴ διδασκαλία καὶ τρόπο ζωῆς σύμφωνο μὲ τὰ λόγια, ἄκουσε πῶς ἀπευθύνεται σ' αὐτὸν καὶ ὁ ἀπόστολος καὶ ὁ προφήτης. Ὁ ἓνας λοιπὸν λέγει· «στὸν ἁμαρτωλὸ εἶπε ὁ Θεός, γιατί ἐσὺ τολμᾶς καὶ διηγεῖσαι τὶς ἐντολές μου καὶ παίρνεις στὸ στόμα σου τὴ διαθήκη μου; Ἐσὺ μίσησες τὴν παιδεία μου»¹⁴. Ὁ ἀπόστολος πάλι ἀπευθυνόμενος σ' αὐ-

πρὸς αὐτοὺς τούτους πάλιν ἀποτεινόμενος, τοὺς ἐπὶ τῇ διδασκαλίᾳ μέγα φρονοῦντας, οὕτω πῶς φησί· «πέποιθας σεαυτὸν ὀδηγὸν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει, παιδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων· ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκεις;»

Ἐπεὶ οὖν οὔτε ἐμὲ τὸν λέγοντα τὸ λέγειν, οὔτε ὑμᾶς τοὺς ἀκούοντας τὸ ἀκούειν ἄνευ τοῦ πείθεσθαι τοῖς λεγομένοις ὠφελῆσαι δύναιτ' ἄν, ἀλλὰ καὶ καταδικάζει πλέον, μὴ μέχρι τῆς ἀκροάσεως τὴν σπουδὴν ἐπιδειξώμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἔργων
 10 φυλάττωμεν τὰ λεγόμενα. Καλὸν μὲν γὰρ τὸ διηνεκῶς ἐνδιατρίβειν θείων ἀκροάσει λογίων· ἀλλὰ τὸ καλὸν τοῦτο ἄχρηστον γίνεται, ὅταν τὴν ἐκ τῆς ὑπακοῆς ὠφέλειαν μὴ ἔχη συνεζευγμένην. Ἴνα οὖν μὴ μάτην ἐνταῦθα συλλέγησθε, μετὰ πάσης σπουδῆς, ὃ πολλάκις ὑμῶν ἐδεήθην, καὶ δεόμενος οὐ παύσομαι, τοὺς
 15 ἀδελφοὺς ἡμῖν ἐπισπάσασθε, τοὺς πλανωμένους παραινέσατε, συμβουλεύσασθε, μὴ λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ. Μείζων αὐτῆ ἢ διδασκαλία ἢ διὰ τῶν τρόπων, ἢ διὰ τῆς πολιτείας. Κἂν μηδὲν εἴπης, ἐξέλθης δὲ ἀπὸ συνάξεως, διὰ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ βλέμματος καὶ τῆς φωνῆς καὶ τῆς βαδίσεως καὶ τῆς ἄλλης
 20 ἀπάσης καταστολῆς ἐμφαίνων τοῖς ἀπολειφθεῖσιν ἀνθρώποις τὸ κέρδος, ὅπερ ἐντεῦθεν ἐξῆλθες λαβῶν, ἀρκεῖ τοῦτο εἰς παραίνεσιν καὶ συμβουλήν.

Οὕτω γὰρ ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἐξιέναι δεῖ, ὥσπερ ἐξ ἱερῶν ἀδύτων, ὥσπερ ἐξ αὐτῶν καταβάντας τῶν οὐρανῶν, γενομένους
 25 κατεσταλμένους, φιλοσοφοῦντας, ρυθμῶ πάντα καὶ ποιοῦντας καὶ λέγοντας· καὶ γυνὴ τὸν ἄνδρα ὀρῶσα ἀπὸ συνάξεως ἀναχωροῦντα, καὶ τὸν υἱὸν πατῆρ, καὶ τὸν πατέρα ὁ παῖς, καὶ τὸν δεσπότην ὁ δοῦλος, καὶ τὸν φίλον ὁ φίλος, καὶ τὸν ἐχθρὸν ὁ ἐχθρός, λαμβανέτωσαν ἅπαντες αἴσθησιν τῆς ἐνταῦθα
 30 γενομένης ἡμῖν ὠφελείας· λήψονται δέ, ἂν προτέρων, ἂν φιλο-

τούς πού ὑπερηφανεύονται γιά τή διδασκαλία τους λέγει τὸ ἐξῆς: «πιστεύεις ὅτι εἶσαι ὁδηγὸς τυφλῶν, φῶς γιά ὅσους βρίσκονται στὸ σκοτάδι, παιδαγωγὸς γιά τούς ἀνόητους, δάσκαλος γιά τούς πνευματικὰ ἀνώριμους. Ἐσὺ λοιπὸν πού διδάσκεις τὸν ἄλλο, δὲ διδάσκεις τὸν ἑαυτὸ σου;»¹⁵.

Ἄφοῦ λοιπὸν οὔτε ἐμένα τὸν ὁμιλητὴ ἢ ὁμιλία, οὔτε ἐσᾶς τοὺς ἀκροατὲς ἢ ἀκρόαση μπορεῖ νὰ ὠφελήσει χωρὶς ν' ἀκολουθοῦμε τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ μᾶς καταδικάζει περισσότερο, ἄς μὴ δείξουμε τὸ ἐνδιαφέρον μέχρι τὴν ἀκρόαση, ἀλλ' ἄς τηροῦμε τὰ λεγόμενα μὲ τὰ ἔργα μας. Βέβαια εἶναι καλὸ τὸ νὰ ἐπιμένει κανεὶς συνέχεια στὴν ἀκρόαση τῶν θείων λόγων, ἀλλὰ τὸ καλὸ αὐτὸ γίνεται ἄχρηστο, ὅταν δὲν συνδυάζεται μὲ τὴν ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ὑπακοή σ' αὐτά. Γιὰ νὰ μὴ συγκεντρώνεστε λοιπὸν ἐδῶ στὰ χαμένα, μὲ κάθε προσπάθεια, πράγμα πού πολλές φορές σᾶς παρακάλεσα καὶ δὲ θὰ σταματήσω νὰ παρακαλῶ, προσελκύστε τοὺς ἀδελφούς μας, προτρέψτε τοὺς πλανημένους, συμβουλέψτε τους ὄχι μόνο μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα. Εἶναι μεγαλύτερη αὐτὴ ἡ διδασκαλία πού γίνεται μὲ τὴ συμπεριφορὰ, μὲ τὴ ζωὴ. Καὶ ἂν ἀκόμη τίποτε δὲν πείς, ἀλλὰ βγεῖς ἀπὸ τὴ σύναξη, δείχνοντας στοὺς ἀπόντες καὶ μὲ τὴν ἐμφάνιση, καὶ μὲ τὸ βλέμα καὶ μὲ τὴ φωνὴ καὶ μὲ τὸ βάδισμα καὶ μὲ ὅλο τὸ ἄλλο στόλισμα τὸ κέρδος πού πῆρες ἀπὸ δῶ καὶ βγῆκες ἔξω, εἶναι ἀρκετὸ αὐτὸ γιά παραίνεση καὶ συμβουλή.

Γιατὶ ἔτσι πρέπει νὰ βγαίνουμε ἀπὸ ἐδῶ, σὰν ἀπὸ ἱερὰ ἄδυτα, σὰν νὰ κατεβαίνουμε ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς οὐρανοὺς, γινόμενοι συγκρατημένοι, φιλόσοφοι, κάμνοντας καὶ λέγοντας τὰ πάντα μὲ μέτρο. Καὶ ἡ γυναῖκα ὅταν βλέπει τὸν ἄνδρα τῆς νὰ φεύγει ἀπὸ τὴ σύναξη καὶ ὁ πατέρας τὸ γιό του καὶ ὁ γιὸς τὸν πατέρα του καὶ ὁ δοῦλος τὸν κύριό του καὶ ὁ φίλος τὸν φίλο του καὶ ὁ ἐχθρὸς τὸν ἐχθρό του ἄς διαπιστώνουν ὅλοι τὴν ὠφέλεια πού ἔγινε σὲ μᾶς ἐδῶ. Καὶ θὰ τὴν ἀντιληφθοῦν, ἂν διάπι-

σοφωτέρων, ἂν εὐλαβεστέρων ὑμῶν γεγενημένων αἰσθάνωνται. Ἐννόησον οἷας ἀπολαύεις μυσταγωγίας ὁ μεμνημένος σύ, μετὰ τίνων βοῆς τό, τρισάγιος. Δίδαξον τοὺς ἔξωθεν, ὅτι μετὰ τῶν Σεραφίμ ἐχόρευσας, ὅτι εἰς τὸν δῆμον τὸν ἄνω τελεῖς, ὅτι 5 εἰς τὸν χορὸν ἐνεγράφησ τὸν τῶν ἀγγέλων, ὅτι τῷ Δεσπότῃ διελέχθης, ὅτι τῷ Χριστῷ συνεγένου.

Ἄν οὕτως ἑαυτοὺς ρυθμίζωμεν, οὐδὲν ἐξελθόντες δεησόμεθα λόγου πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας· ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ὠφελείας, τῆς οἰκείας αἰσθήσονται ζημίας, καὶ δραμοῦνται ταχέως, ὥστε τῶν αὐτῶν ἀπολαῦσαι. Τὸ γὰρ κάλλος ὑμῶν τῆς ψυχῆς διὰ τῶν αἰσθήσεων αὐτῶν ἀπολάμπον ὀρώντες, κἂν πάντων ὥσι νωθρότεροι, εἰς ἔρωτα τῆς εὐπρεπείας ἐμπεσοῦνται τῆς ὑμετέρας. Εἰ γὰρ σώματος κάλλος ἀναπτεροῖ τοὺς ὀρώντας, πολλῷ μᾶλλον εὐμορφία ψυχῆς διεγεῖραι δύναται ἂν τὸν θεατὴν 15 καὶ πρὸς τὸν ἴσον παρακαλέσαι ζῆλον. Καλλωπίσωμεν τοίνυν ἡμῶν τὸν ἔσω ἄνθρωπον καὶ τῶν ἐνταῦθα λεγομένων ἔξω μνημονεύωμεν· ἐκεῖ γὰρ αὐτῶν μάλιστα τῆς μνήμης ὁ καιρός· καὶ καθάπερ ἀθλητῆς, ἅπερ ἂν ἐπὶ τῆς παλαιίστρας μανθάνῃ, ταῦτα ἐπὶ τῶν ἀγώνων ἐπιδείκνυται, οὕτω δὴ καὶ ἡμᾶς, ἅπερ 20 ἂν ἐνταῦθα ἀκούωμεν, ταῦτα ἐπὶ τῶν ἔξωθεν πραγμάτων ἐπιδείκνυσθαι χρή.

5. Μνημόνευσον τοίνυν τῶν ἐνταῦθα λεγομένων, ἴν', ὅτε ἐξέλθης καὶ ἐπιλάβηταί σου ὁ διάβολος ἢ δι' ὀργῆς ἢ διὰ κενοδοξίας ἢ δι' ἄλλου τινὸς πάθους, ἀναμνησθεῖς τῆς ἐνταῦθα διδασκαλίας, 25 δυνηθῆς ραδίως ἀποδύσασθαι τὰ ἄμματα τοῦ πονηροῦ. Οὐχ ὀρᾶτε ἐν τοῖς σκάμμασι τοὺς παιδοτρίβας, οἱ μετὰ μυρίους ἄθλους ἀτέλειαν λοιπὸν τῶν παλαισμάτων ἀπὸ τῆς ἡλικίας λαβόντες, ἔξω τῶν σκαμμάτων καθήμενοι παρὰ τὴν κόνιν αὐτήν, τοῖς ἔνδον οὗσι καὶ παλαίουσιν ὑποφωνοῦσιν, ὥστε χεῖρα κατα-

στώνουν πῶς ἔχετε γίνει πιὸ πράοι, πιὸ ἐγκρατεῖς καὶ πιὸ εὐσεβεῖς. Σκέψου ποιά μυσταγωγία ἀπολαμβάνεις ἐσὺ ὁ μνημένος, μὲ ποιούς ἀναπέμπεις τῇ μυστικῇ ἐκείνῃ μελωδία, μὲ ποιούς ἐκφωνεῖς τὸν τρισάγιο ὕμνο. Δίδαξε τοὺς ἔξω ὅτι ἔψαλες μαζί μὲ τὰ σεραφίμ, ὅτι ἀνήκεις στὴν οὐράνια πολιτεία, ὅτι γράφτηκες στὸ χορὸ τῶν ἀγγέλων, ὅτι μίλησες μὲ τὸν Κύριο, ὅτι βρέθηκες μαζί μὲ τὸ Χριστό.

Ἄν ἔτσι ρυθμίζουμε τὸν ἑαυτό μας, δὲ θὰ χρειασθοῦμε νὰ ποῦμε τίποτε στοὺς ἀπόντες ὅταν βγοῦμε ἀπὸ ἐδῶ. Ἀλλὰ ἀπὸ τῇ δική μας ὠφέλεια θὰ αἰσθανθοῦν τῇ δική τους ζημιὰ καὶ θὰ τρέξουν γρήγορα γιὰ ν' ἀπολαύσουν τὰ ἴδια. Γιατὶ βλέποντας μὲ τὶς αἰσθήσεις τους τὴν ὀμορφιὰ τῆς ψυχῆς σας, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πιὸ ἀδιάφοροι ἀπ' ὅλους, θ' ἀγαπήσουν τῇ δική σας εὐπρέπεια. Ἄν λοιπὸν ἡ ὀμορφιὰ τοῦ σώματος ἀναπτερώνει αὐτοὺς ποὺ τῇ βλέπουν, πολὺ περισσότερο ἡ ὀμορφιὰ τῆς ψυχῆς μπορεῖ νὰ διεγείρει τὸ θεατὴ καὶ νὰ τὸν παρακινήσει στὸν ἴδιο ζῆλο. Ἄς στολίσουμε λοιπὸν τὸν ἐσωτερικό μας ἄνθρωπο καὶ ἂς θυμόμαστε ἔξω τὰ ἐδῶ λεγόμενα. Γιατὶ ἐκεῖ κυρίως ἀξίζει νὰ τὰ φέρνουμε στὴ μνήμη μας. Καὶ ὅπως ἓνας ἀθλητῆς, αὐτὰ ποὺ μαθαίνει στὴν παλαίστρα, τὰ δείχνει στοὺς ἀγῶνες, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ μεῖς, αὐτὰ ποὺ θ' ἀκοῦμε ἐδῶ, πρέπει νὰ τὰ δείχνουμε στὰ ἔξω πράγματα.

5. Θυμήσου λοιπὸν τὰ ἐδῶ λεγόμενα, ὥστε, ὅταν βγεῖς καὶ σὲ ἐπιτεθεῖ ὁ διάβολος μέσα ἀπὸ τὴν ὀργὴ ἢ τὴν ματαιοδοξία ἢ μέσα ἀπὸ κάποιο ἄλλο πάθος, ἀφοῦ θυμηθεῖς τὴν ἐδῶ διδασκαλία, νὰ μπορέσεις εὐκολὰ ν' ἀπομακρύνεις τὶς παγίδες τοῦ διαβόλου. Δὲ βλέπετε στὰ γυμναστήρια τοὺς γυμναστῆς, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ ὕστερα ἀπὸ ἀμέτρητους ἄθλους ἔλαβαν ἐξ αἰτίας τῆς ἡλικίας δωρεὰν πιά εἴσοδο στοὺς ἀγῶνες, κάθονται ἔξω ἀπὸ τὰ σκάμματα στὸ χῶμα καὶ δίνουν χαμηλόφωνα συμβουλές σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι μέσα καὶ παλεύουν, λέγοντάς τους νὰ κρατήσουν

σχεῖν, ὥστε σκέλος ἐλκύσαι, ὥστε λαβεῖν μετὰ τὰ νῶτα, καὶ ἕτερα πολλὰ τοιαῦτα λέγοντες, ὅτι ἂν τὸ καὶ τὸ ποιήσης, ἐκτενεῖς ραδίως τὸν ἀνταγωνιστήν, τὰ μέγιστα συντελοῦσι τοῖς μαθηταῖς; Καὶ σὺ τὸν παιδοτρίβην τὸν σὸν ὄρα, τὸν μακάριον
 5 Παῦλον, ὃς μετὰ μυρίους στεφάνους ἔξω τοῦ σκάμματος καθήμενος νῦν, τῆς παρουσίας λέγω ζωῆς, τοῖς παλαίουσιν ἡμῖν ὑποφωνεῖ, καὶ βοᾷ διὰ τῶν ἐπιστολῶν, ὅταν ἴδῃ κατασχεθέντας ὑπὸ ὀργῆς καὶ ὑπὸ μνησικακίας, καὶ ἀποπνιγομένους ὑπὸ τοῦ πάθους, «ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν». Καὶ καθᾶπερ
 10 ὁ παιδοτρίβης λέγει, ὅτι ἂν τὸ καὶ τὸ ποιήσης, περιέση τοῦ ἀνταγωνιστοῦ, οὕτω καὶ οὕτως προστίθησι· «τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ».

Ἄλλὰ γὰρ μεταξὺ τούτου τοῦ ἀναγινώσκειν με τὸν νόμον, ἐπῆλθε τὸ δοκοῦν φύεσθαι ζήτημα ἐξ αὐτοῦ, καὶ πολλοῖς παρέ-
 15 χειν κατὰ τοῦ Παύλου λαβὴν, ὅπερ προθεῖναι τήμερον εἰς μέσον ὑμῖν. Τί ποτ' οὖν ἐστὶ τὸ ὑφοροῦν ταῖς διανοίαις τῶν μὴ μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα ἐξετάζειν βουλομένων; Ἀπάγων ὀργῆς ὁ Παῦλος, φησί, καὶ πείθων ἐπιεικεῖς εἶναι καὶ μετρίους τοῖς πέλας, μᾶλλον αὐτοὺς ἐξεθηρίωσε καὶ πρὸς θυμὸν ἐπῆρε. Τὸ μὲν
 20 γὰρ εἰπεῖν, «ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν, ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν», καλὸν ἐπίταγμα καὶ φιλοσοφίας γέμον, καὶ τῷ ποιοῦντι καὶ τῷ πάσχοντι χρήσιμον· τὸ δὲ ἐντεῦθεν λοιπὸν πολλὴν ἔχει τὴν ἀπορίαν, καὶ δοκεῖ μὴ συμβαίνειν τῇ γνώμῃ τοῦ τὰ πρότερα εἰρηκότος. Ποῖον δὲ τοῦτο; Τὸ λέγειν, ὅτι «ποιῶν τοῦ-
 25 το, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ». Διὰ γὰρ τούτων τῶν ρημάτων καὶ τὸν ποιοῦντα καὶ τὸν πάσχοντα

16. Ρωμ. 12,20. Δηλαδή: «μ' αὐτὴ τὴν τακτικὴ θὰ τὸν κάνεις νὰ αἰσθανθεῖ τύψεις καὶ ντροπὴ».

τὸν ἀντίπαλο ἀπὸ τὸ χέρι, νὰ τραβήξουν τὸ πόδι του, μετὰ νὰ τὸν πιάσουν ἀπὸ τὴν πλάτη, καὶ ἄλλα πολλὰ τέτοια, ὅτι δηλαδὴ ἂν κάμεις αὐτὸ καὶ αὐτό, θὰ ξαπλώσεις εὐκολα τὸν ἀντίπαλο, πράγμα πὸ εἶναι πάρα πολὺ χρήσιμο στοὺς μαθητές; Καὶ σὺ βλέπε τὸ δικό σου γυμναστή, τὸ μακάριο Παῦλο, ὁ ὁποῖος ὕστερα ἀπὸ ἄπειρα στεφάνια κάθεται τώρα ἔξω ἀπὸ τὸ στίβο, δηλαδὴ τὴν παρούσα ζωὴ, δίνει συμβουλές σὲ μᾶς πὸ παλεύουμε καὶ φωνάζει μέσα ἀπὸ τὶς ἐπιστολές, ὅταν δεῖ νὰ ἔχουμε κυριευθεῖ ἀπὸ τὴν ὀργὴ καὶ τὴ μνησικακία καὶ νὰ πνιγόμαστε ἀπὸ τὸ πάθος, «ἂν πεινάσει ὁ ἐχθρός σου δῶσε του νὰ φάει». Καὶ ὅπως ὁ γυμναστής λέγει, ἂν κάμνεις αὐτὸ καὶ αὐτὸ θὰ νικήσεις τὸν ἀντίπαλο, ἔτσι καὶ αὐτὸς προσθέτει· «γιατὶ κάνοντας αὐτὸ θὰ συσσωρεύσεις ἀναμμένα κάρβουνα στὸ κεφάλι του»¹⁶.

Ἄλλὰ καθὼς διάβαζα τὴν ἐντολὴ αὐτὴ, προέκυψε τὸ ζήτημα πὸ φαίνεται πὼς προέρχεται ἀπ' αὐτὴν καὶ δίνει σὲ πολλοὺς ἀφορμὴ ἐναντίον τοῦ Παύλου, πράγμα πὸ θὰ σᾶς τὸ ἐκθέσω σήμερα. Ποιό λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο πὸ εἰσδύει στὶς διάνοιες ἐκείνων πὸ δὲ θέλουν νὰ ἐξετάζουν ὅλα μὲ ἀκρίβεια; Προσπαθώντας ὁ Παῦλος, λέγει, ν' ἀπομακρύνει τὴν ὀργὴ καὶ νὰ πείσει νὰ εἴμαστε ἐπεικειῖς καὶ μετριοπαθεῖς πρὸς τοὺς ἄλλους, περισσότερο τοὺς ἐξαγρίωσε αὐτοὺς καὶ τοὺς παρέσυρε πρὸς τὸ θυμό. Γιατὶ αὐτὸ πὸ εἶπε, «ἂν πεινάει ὁ ἐχθρός σου, δῶσε του νὰ φάει, ἂν διψάει, δῶσε του νὰ πιεῖ», εἶναι καλὴ ἐντολὴ καὶ γεμάτη σωφροσύνη καὶ χρήσιμη καὶ σ' ἐκεῖνον πὸ τὴν ἐφαρμόζει καὶ σ' αὐτὸν πὸ τὴ δέχεται. Ἄλλὰ τὸ ἀμέσως ἐπόμενο περιέχει πολλὴ ἀπορία καὶ δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲ συμφωνεῖ μὲ τὴ γνώμη ἐκείνου πὸ εἶπε τὰ προηγούμενα. Καὶ ποιό εἶναι αὐτό; Τὸ ὅτι λέγει, «κάνοντας αὐτὸ θὰ συσσωρέσεις ἀναμμένα κάρβουνα στὸ κεφάλι του». Γιατὶ μ' αὐτὰ τὰ λόγια ἀδίκησε καὶ αὐτὸν πὸ τὸ κάνει αὐτὸ καὶ ἐκεῖνον πὸ τὸ δέχε-

ἠδίκησε· τοῦ μὲν τὴν κεφαλὴν ἀνάψας καὶ πυρὸς ἄνθρακας ἐπι-
θεῖς.

Τί γὰρ τοσοῦτον ἀπὸ τοῦ ψωμίζεσθαι καὶ ποτίζεσθαι γέ-
νοιτ' ἂν ἀγαθόν, ὅσον κακὸν ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθράκων σωρείας;
5 Τὸν μὲν οὖν εὖ πάσχοντα, φησὶν, οὕτως ἠδίκησεν, εἰς μείζονα
ἐμβαλὼν τιμωρίαν, τὸν δὲ εὖ ποιοῦντα πάλιν ἐτέρως κατέβλα-
ψε. Τί γὰρ καὶ οὗτος τῆς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν εὐεργεσίας κερδᾶναι
δύναται, ὅταν ἐλπίδι τῆς τιμωρίας αὐτὸ ποιῇ; Ὁ γὰρ διὰ τοῦτο
τρέφων καὶ ποτίζων τὸν ἐχθρόν, ἵνα ἄνθρακας σωρεύσῃ πυρὸς
10 ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, οὐχὶ φιλόανθρωπος καὶ χρηστός, ἀλλ'
ὠμὸς καὶ ἀπηνῆς γένοιτ' ἂν, διὰ μικρᾶς εὐεργεσίας ἄφατον ἐμ-
βαλὼν κόλασιν. Τί γὰρ ἂν γένοιτο χαλεπώτερον τοῦ διὰ τοῦτο
τρέφοντος, ἵνα σωρεύσῃ πυρὸς ἄνθρακας ἐπὶ τὴν τοῦ τρεφομέ-
νου κεφαλὴν; Ἡ μὲν οὖν ἀντίθεσις αὕτη· δεῖ δὲ λοιπὸν τὴν λύσιν
15 ἐπαγαγεῖν, ἵνα δι' αὐτῶν τούτων τῶν δοκούντων ἐπιλαμβάνε-
σθαι τῶν τοῦ νόμου γραμμάτων ἴδῃς ἀκριβῶς τοῦ νομοθέτου
τὴν σοφίαν ἅπασαν. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ λύσις;

Συνεῖδε τοῦτο καλῶς ὁ μέγας καὶ γενναῖος ἀνὴρ ἐκεῖνος,
ὅτι βαρὺ καὶ χαλεπὸν πρᾶγμα, ἐχθρῶ καταλλαγῆναι ταχέως·
20 βαρὺ δὲ καὶ χαλεπὸν, οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν
ραθυμίαν τὴν ἡμετέραν. Αὐτὸς δὲ οὐχὶ καταλλαγῆναι μόνον ἐκέ-
λευσεν, ἀλλὰ καὶ θρέψαι, ὃ πολὺ τοῦ προτέρου βαρύτερον ἦν. Εἰ
γὰρ βλέποντες μόνον τοὺς λελυπηκότας τινὲς ἐκθηριοῦνται, πῶς
ἂν εἴλοντο θρέψαι πεινῶντας; Καὶ τί λέγω, βλέποντες; Ἄν
25 μνησθῇ τις αὐτῶν καὶ τὴν προσηγορίαν εἰς μέσον ἐνέγκῃ μόνον,

ται, ἀφοῦ τοῦ ἄναψε τὸ κεφάλι καὶ τοῦ ἔβαλε ἀναμμένα κάρβουνα.

Γιατὶ ποιό τόσο μεγάλο καλὸ μπορεῖ νὰ γίνεῖ ἀπὸ τὸ ὅτι τοῦ δίνουν νὰ φάει καὶ νὰ πιεῖ, ὅσο κακὸ γίνεται ἀπὸ τὰ πολλὰ ἀναμμένα κάρβουνα; Αὐτὸν λοιπὸν ποὺ εὐεργετεῖται, λέγει, ἔτσι τὸν ἀδίκησε, ἀφοῦ τὸν ἔρριξε σὲ μεγαλύτερη τιμωρία, ἐνῶ ἐκεῖνον ποὺ εὐεργετεῖ πάλι τὸν ἔβλαψε διαφορετικά. Γιατὶ τί μπορεῖ νὰ κερδίσει καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν εὐεργεσία του στοὺς ἐχθρούς, ὅταν τὸ κάνει αὐτὸ ἐλπίζοντας στὴν τιμωρία τους; Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ γι' αὐτὸ τρέφει καὶ ποτίζει τὸν ἐχθρό του, γιὰ νὰ συσσωρεύσει ἀναμμένα κάρβουνα στὸ κεφάλι του δὲ θὰ γίνεῖ φιλόανθρωπος καὶ καλός, ἀλλὰ σκληρός καὶ ἄσπλαχνος, ἀφοῦ μὲ μικρὴ εὐεργεσία τὸν ἔρριξε σὲ ἀπερίγραπτη κόλαση. Καὶ τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει φοβερότερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ποὺ τρέφει γι' αὐτό, γιὰ νὰ συσσωρεύσει ἀνεμμένα κάρβουνα στὸ κεφάλι ἐκείνου ποὺ τρέφει; Ἡ ἀντίθεση λοιπὸν εἶναι αὕτη. Πρέπει ὅμως στὴ συνέχεια νὰ προσθέσω τὴ λύση, γιὰ νὰ δεῖς μὲ ἀκρίβεια ὅλη τὴ σοφία τοῦ νομοθέτη μέσα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ γράμματα τῆς ἐντολῆς ποὺ φαίνονται νὰ ἐναντιώνονται. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ λύση;

Τὸ ἤξερε καλὰ αὐτὸ ὁ μέγας καὶ γενναῖος ἐκεῖνος ἄνδρας, ὅτι εἶναι βαρὺ καὶ δύσκολο πράγμα τὸ νὰ συμφιλιωθεῖ κανεὶς γρήγορα μὲ τὸν ἐχθρό του. Καὶ εἶναι βαρὺ καὶ δύσκολο ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς φύσης του, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς δικῆς μας ἀδιαφορίας. Αὐτὸς ὅμως πρόσταξε ὄχι μόνο νὰ συμφιλιωθοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν θρέψει, πράγμα ποὺ ἦταν πολὺ πιὸ βαρὺ ἀπὸ τὸ προηγούμενο. Γιατί, ἂν μερκοὶ ἐξαγριώνονται βλέποντας μόνο ἐκείνους ποὺ τοὺς ἔχουν πικράνει, πῶς θὰ δέχονταν νὰ τοὺς θρέψουν ὅταν πεινοῦν; Καὶ γιατί λέγω, βλέποντας; Ἄν τοὺς θυμηθεῖ κάποιος καὶ ἀναφερθεῖ τὸ ὄνομά τους καὶ μόνο, ἀνανεώ-

ἀνανεοῖ τὴν πληγὴν τῆς διανοίας ἡμῖν καὶ μείζω ποιεῖ τὴν φλεγμονήν.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα συνιδὼν ὁ Παῦλος καὶ βουλόμενος τὸ δυσκατόρθωτον τοῦτο καὶ χαλεπὸν εὐκόλον ποιῆσαι καὶ ράδιον, 5 καὶ πείσαι τὸν μηδὲ ἰδεῖν ἀνεχόμενον τὸν ἐχθρὸν εἰς εὐεργεσίαν τὴν ἐκείνου γενέσθαι, τοὺς ἄνθρακας ἔθηκε τοῦ πυρός, ἵν' ἐλπίδι τῆς τιμωρίας προτραπεί, ἐπιδράμη τῇ τοῦ λελυπηκότος εὐεργεσία. Καὶ καθάπερ ὁ ἀλιεὺς πάντοθεν τὸ ἄγκιστρον περιστέλλων τῷ δελέατι, προστίθῃσι τοῖς ἰχθύσιν, ἵνα προσδραμῶν τῇ συν- 10 ἦθει τροφῇ, δι' ἐκείνης ἀλῶ καὶ κατασχεθῇ ραδίως, οὕτω δὴ καὶ ὁ Παῦλος, βουλόμενος εἰς τὴν εὐεργεσίαν ἐμβιβάσαι τοῦ ἡδίκηκότος τὸν ἡδικημένον, οὐ γυμνὸν προστίθῃσι τὸ τῆς φιλοσοφίας ἄγκιστρον, ἀλλ' ὡσπερ τινὶ δελέατι, τοῖς ἄνθραξι τοῦ πυρός περιστεύλας, καλεῖ μὲν τὸν ἐπηρεασθέντα τῇ τῆς κολάσε- 15 ως ἐλπίδι πρὸς τὴν εὐεργεσίαν τοῦ λελυπηκότος· ἐλθόντα δὲ αὐτὸν κατέχει λοιπὸν, καὶ οὐκ ἀφήσιν ἀποπηδῆσαι, αὐτῆς τοῦ πράγματος τῆς φύσεως προσηλούσης αὐτὸν τῷ ἐχθρῷ· καὶ μονουχὶ λέγει πρὸς αὐτόν· οὐ βούλει δι' εὐλάβειαν τρέφειν τὸν ἡδίκηκότα; διὰ γοῦν τὴν ἐλπίδα τῆς κολάσεως θρέψον.

20 Οἶδε γάρ, ὅτι ἐὰν ἄψῃται τῆς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας, ἀρχὴ λοιπὸν αὐτῷ καὶ ὁδὸς γίνεται τῆς καταλλαγῆς. Οὐδεὶς γάρ, οὐδεὶς τὸν ψωμιζόμενον ὑπ' αὐτοῦ καὶ ποτιζόμενον διηνεκῶς ἀνάσχοιτο ἔχειν ἐχθρόν, εἰ καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐλπίδι τιμωρίας τοῦτο ποιεῖ. Ὁ γὰρ χρόνος προῖὼν χαλᾶ καὶ τῆς ὀργῆς τὸν τόνον. 25 Ὡσπερ οὖν ὁ ἀλιεὺς, εἰ γυμνὸν τὸ θήρατρον προσέθηκεν, οὐκ ἂν ἐπεσπάσατο τὸν ἰχθύν, νυνὶ δὲ περιστεύλας αὐτό, λανθανόντως ἐνίησι τῷ στόματι τοῦ προσιόντος ζώου τὸ ἄγκιστρον,

νει τὴν πληγὴν στὴ σκέψη μας καὶ κάνει μεγαλύτερο τὸν ἐρεθισμό.

Γνωρίζοντας λοιπὸν ὁ Παῦλος ὅλα αὐτὰ καλὰ καὶ θέλοντας αὐτὸ τὸ δυσκολοκατόρθωτο καὶ δυσάρεστο νὰ τὸ κάμει εὐκόλο καὶ ἀπλὸ καὶ νὰ πείσει αὐτόν, ποὺ οὔτε νὰ δεῖ ἀνέχεται τὸν ἐχθρόν του, νὰ τὸν εὐεργετήσῃ, ἀνέφερε τὰ ἀναμμένα κάρβουνα, γιὰ νὰ τρέξει στὴν εὐεργεσία ἐκείνου ποὺ τὸν ἔχει πικρᾶνει παρακινούμενος ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῆς τιμωρίας του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ψαράς σκεπάζει πρῶτα ἀπὸ παντοῦ τὸ ἀγκίστρι μὲ τὸ δόλωμα καὶ τότε τὸ πλησιάζει στὰ ψάρια, γιὰ νὰ τρέξουν στῆ συνηθισμένη τροφὴ καὶ ἔτσι νὰ πέσουν στὰ χέρια του καὶ νὰ πιαστοῦν εὐκόλα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος θέλοντας νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἀδικημένο στὴν εὐεργεσία ἐκείνου ποὺ τὸν ἔχει ἀδικήσῃ, δὲν πλησιάζει γυμνὸ τὸ ἀγκίστρι τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ σὰν μὲ κάποιο δόλωμα, ἀφοῦ τὸ σκέπασε μὲ τὰ ἀναμμένα κάρβουνα, καλεῖ αὐτόν ποὺ ἔπαθε κακὸ μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς τιμωρίας νὰ εὐεργετήσῃ ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἀδίκησε, καὶ ὅταν ἔρθῃ τὸν κρατάει στὴ συνέχεια καὶ δὲν τὸν ἀφήνει νὰ ἀπομακρυνθεῖ, ἐπειδὴ ἡ ἴδια ἡ φύση τοῦ πράγματος τὸν κρατάει δεμμένο μὲ τὸν ἐχθρόν. Καὶ σχεδὸν σὰν νὰ λέγει πρὸς αὐτόν· δὲ θέλεις ἀπὸ εὐλάβεια νὰ τρέφεις ἐκεῖνον ποὺ σὲ ἀδίκησε; τουλάχιστο θρέψε τον γιὰ τὴν ἐλπίδα τῆς τιμωρίας.

Γιατὶ γνωρίζει πῶς, ἂν ἐπιχειρήσῃ τὴν εὐεργεσία πρὸς αὐτόν, θὰ τοῦ γίνῃ στὴ συνέχεια ἀρχὴ καὶ δρόμος γιὰ τὴ συμφιλίωση. Γιατὶ κανεὶς, πραγματικὰ κανεὶς δὲ θὰ ἀνεχόταν νὰ ἔχει πάντοτε ἐχθρόν ἐκεῖνον ποὺ τρέφει καὶ ποτίζει, ἔστω καὶ ἂν στὴν ἀρχὴ τὸ ἔκανε αὐτὸ μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς τιμωρίας. Γιατὶ ὁ χρόνος καθὼς περνᾷ διαλύει καὶ τὴ δύναμη τῆς ὀργῆς. Ὅπως λοιπὸν ὁ ψαράς, ἂν πλησιάζε γυμνὸ τὸ ἀγκίστρι, δὲ θὰ τραβοῦσε τὸ ψάρι, ἐνῶ τώρα τὸ σκεπάζει πρῶτα καὶ τότε χωρὶς νὰ γίνεται ἀντιληπτὸ τὸ βάζει στὸ στόμα τοῦ ψαριοῦ ποὺ πλησιάζει,

οὕτω καὶ ὁ Παῦλος, εἰ μὴ προέτεινε τὴν προσδοκίαν τῆς κολάσεως, οὐκ ἂν ἔπεισε τοὺς ἡδικομένους ἄψασθαι τῆς τῶν λελυπηκότων εὐεργεσίας. Βουλόμενος οὖν ἀποπηδῶντας αὐτοὺς καὶ δυσχεραίνοντας καὶ ναρκῶντας καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν τῶν ἐχθρῶν ὄψιν, πείσαι τὰ μέγιστα αὐτοὺς εὐεργετεῖν, τοὺς ἄνθρακας ἔθηκε τοῦ πυρὸς, οὐχ ἵνα ἐκείνους ἐμβάλλῃ εἰς ἀπαραίτητον κόλασιν, ἀλλ' ἵνα τοὺς ἡδικομένους πείσας ἐν τῇ προσδοκίᾳ τῆς κολάσεως εὐεργετεῖν τοὺς ἐχθροὺς, τῷ χρόνῳ λοιπὸν πείσῃ καὶ πᾶσαν αὐτοῖς ἀφεῖναι τὴν ὀργήν.

10 6. Καὶ τὸν μὲν ἡδικομένον οὕτω παρεμυθήσατο· ὄρα δὲ καὶ τὸν ἡδικοκότα πῶς συνάπτει τῷ παρωργισμένῳ πάλιν. Πρῶτον μὲν τῷ τῆς εὐεργεσίας τρόπῳ· οὐδεὶς γάρ ἐστιν οὕτως ἄθλιος καὶ ἀναίσθητος, ὃς ποτιζόμενος καὶ ψωμιζόμενος, μὴ γενέσθαι βούλοιο δοῦλος καὶ φίλος τῷ ταῦτα αὐτῷ ἐργαζομένῳ·
 15 δεῦτερον δὲ τῷ φόβῳ τῆς τιμωρίας. Δοκεῖ μὲν γὰρ πρὸς τὸν ψωμίζοντα ἀποτείνεσθαι, λέγων· «τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ»· μάλιστα δὲ τοῦ λελυπηκότος καθάπτεται, ἵνα τῷ φόβῳ τῆς κολάσεως ταύτης μὴ μένη διαπαντὸς ἐχθρὸς ὢν, ἀλλ' εἰδῶς, ὅτι τὰ μέγιστα αὐτὸν
 20 καταβλάψαι δύναται ἂν τὸ ψωμίζεσθαι καὶ ποτίζεσθαι, εἰ μένοι διηνεκῶς ἐπὶ τῆς ἀπεχθείας, καταλύσῃ τὴν ὀργήν. Οὕτω γὰρ τοὺς ἄνθρακας τοῦ πυρὸς σβέσαι δυνήσεται. Ὡστε καὶ ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία κειμένη τὸν τε ἡδικομένον ἐπισπᾶται εἰς εὐεργεσίαν τοῦ λελυπηκότος, τὸν τε παροξύνοντα φοβεῖ καὶ διανί-
 25 στησι καὶ πρὸς καταλλαγὴν ὠθεῖ τοῦ τρέφοντος καὶ ποτίζοντος.

Διπλῶ τοίνυν ἀμφοτέρους συνέδησε δεσμῶ πρὸς ἀλλή-

ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, ἂν δὲν πρόβαλλε τὴν προσδοκία τῆς τιμωρίας, δὲ θὰ ἔπειθε τοὺς ἀδικημένους νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν εὐεργεσία γι' αὐτοὺς πού τοὺς ἀδίκησαν. Ἐπειδὴ λοιπόν, παρ' ὄλο πού αὐτοὶ ἀπομακρύνονταν καὶ δυσανασχετοῦσαν καὶ ζαλίζονταν ἀπὸ τὸ ἀντίκρουσμα καὶ μόνο τῶν ἐχθρῶν, ἤθελε νὰ τοὺς πείσει νὰ κάνουν πολὺ μεγάλες εὐεργεσίες στοὺς ἐχθρούς τους, ἀνέφερε τὰ ἀναμμένα κάρβουνα, ὄχι γιὰ νὰ ρίξει ἐκείνους σὲ ἀναπόφευκτη τιμωρία, ἀλλ', ἀφοῦ πείσει τοὺς ἀδικημένους μὲ τὴν προσδοκία τῆς τιμωρίας νὰ εὐεργετοῦν τοὺς ἐχθρούς, νὰ τοὺς πείσει στὴ συνέχεια μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου νὰ ἐγκαταλείψουν καὶ ὅλη τὴν ἐναντίον τους ὀργή.

6. Καὶ τὸν ἀδικημένο βέβαια ἔτσι τὸν παρηγόρησε. Πρόσεχε ὅμως πῶς καὶ αὐτὸν πού ἀδίκησε τὸν συμφιλιώνει πάλι μὲ τὸν ἐξοργισμένο. Πρῶτα μὲ τὸν τρόπο τῆς εὐεργεσίας. Γιατὶ κανεὶς δὲν εἶναι τόσο ἄθλιος καὶ ἀναίσθητος, πού, ἐνῶ τὸν ποτίζει καὶ τὸν τρέφει κάποιος, νὰ μὴ θέλει νὰ γίνεῖ δούλος καὶ φίλος μ' ἐκεῖνον πού τοῦ προσφέρει αὐτά. Ὑστερα μὲ τὸ φόβο τῆς τιμωρίας. Φαίνεται δηλαδὴ πῶς ἀπευθύνεται σ' ἐκεῖνον πού τρέφει λέγοντας, «γιατὶ κάμνοντας αὐτό, συσσωρεῖς ἀναμμένα κάρβουνα στὸ κεφάλι του», προσβάλλει ὅμως πρὸ πάντων αὐτὸν πού ἔχει ἀδικήσει, ὥστε μὲ τὸ φόβο τῆς τιμωρίας αὐτῆς νὰ μὴν παραμένει πάντοτε ἐχθρός, ἀλλὰ γνωρίζοντας, ὅτι μπορεῖ νὰ τὸν βλάψει πάρα πολὺ τὸ ὅτι τρέφεται καὶ ποτίζεται, ἂν παραμένει διαρκῶς στὸ μίσος, νὰ ἐξαλείψει τὴν ὀργή του. Γιατὶ ἔτσι θὰ μπορέσει νὰ σβήσει τὰ ἀναμμένα κάρβουνα. Ὡστὲ καὶ ἢ ἐπιβαλλόμενη ποινὴ καὶ ἢ τιμωρία καὶ τὸν ἀδικημένο παρακινεῖ σὲ εὐεργεσία ἐκείνου πού τὸν ἔχει πικράνει, καὶ αὐτὸν πού προκάλεσε τὴν ὀργή τὸν φοβίζει καὶ τὸν διορθώνει καὶ τὸν προτρέπει νὰ συμφιλιωθεῖ μ' ἐκεῖνον πού τὸν τρέφει καὶ τὸν ποτίζει.

Μὲ διπλὸ λοιπὸν δεσμὸ τοὺς σύνδεσε καὶ τοὺς δύο μετα-

λους, καὶ τῷ τῆς εὐεργεσίας, καὶ τῷ τῆς τιμωρίας. Τὸ γὰρ δυσχερές, ἄρχειν καὶ εἴσοδον εὐρεῖν τῇ καταλλαγῇ ταύτης δὲ ἀνοιγείσης οἰωδῆποτε τρόπῳ, τὰ μετὰ ταῦτα πάντα ράδια ἔσται καὶ εὐκόλα. Κἂν γὰρ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐλπίδι κολάσεως τρέφῃ
 5 τὸν ἐχθρὸν ὁ λελυπημένος, ἀλλ' αὐτῷ τῷ τρέφειν γινόμενος φίλος, ἐκβαλεῖν τὴν ἐπιθυμίαν δυνήσεται τῆς τιμωρίας. Φίλος γὰρ γενόμενος, οὐκέτι ἂν τοιαύτη θρέψειε προσδοκίᾳ τὸν καταλλαγέντα αὐτῷ. Πάλιν ὁ παροξύνας, ἰδὼν τὸν ἠδίκημένον τρέφειν αὐτὸν καὶ ποτίζειν προαιρούμενον, διὰ γε τοῦτο αὐτὸ καὶ τὸν
 10 φόβον τῆς ἀποκειμένης αὐτῷ κολάσεως, πᾶσαν ἐκβάλλει τὴν ἀπέχθειαν, κἂν μυριάκις σιδηροῦς ἦ καὶ ἀπηνῆς καὶ ἀδάμας, τὴν τε φιλοφροσύνην τοῦ τρέφοντος δυσωπούμενος καὶ τὴν ἀποκειμένην αὐτῷ κόλασιν δεδοικῶς, εἰ μένοι μετὰ τὴν τροφήν ἐχθρὸς ὢν.

15 Διὰ τοι τοῦτο οὐδὲ ἐνταῦθα ἔσται τῆς παραινέσεως, ἀλλ' ὅτε ἐκένωσεν ἑκατέρου τὴν ὄργην, τότε καὶ τὴν γνώμην αὐτῶν διορθοῦται λέγων, «μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ». Ἄν γὰρ μένης, φησί, μνησικακῶν καὶ ἀμνηστικῶν, δοκεῖς μὲν τὸν ἐχθρὸν νικᾶν, νικᾶσαι δὲ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, τουτέστιν, ὑπὸ τῆς ὄργῆς· ὥστε,
 20 εἰ βούλει νικῆσαι, καταλλάγηθι καὶ μὴ ἐπεξέλθῃς. Αὕτη γὰρ ἔστιν ἡ λαμπρὰ νίκη, ὅταν ἐν τῷ ἀγαθῷ, τουτέστι, τῇ ἀνεξικακίᾳ, νικήσῃς τὸ κακόν, τὴν ὄργην καὶ τὴν μνησικακίαν ἐκβαλῶν. Ἀλλὰ τούτων ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἂν ἠνέσχετο τῶν ρημάτων ὁ ἠδίκημένος καὶ φλεγμαίνων. Διὰ τοῦτο, ὅτε αὐτοῦ τὸν θυμὸν
 25 ἐκόρεσε, τότε καὶ ἐπὶ τὴν ἀρίστην αὐτὸν ἤγαγε τῆς καταλλαγῆς αἰτίαν, καὶ οὐκ ἀφήκεν ἐναπομεῖναι τῇ πονηρᾷ τῆς τιμωρίας ἐλπίδι. Εἶδες νομοθέτου σοφίαν;

Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν οὐκ ἀνεχομένων

ξύ τους, και με τὸ δεσμὸ τῆς εὐεργεσίας και με τὸ δεσμὸ τῆς τιμωρίας. Τὸ δύσκολο βέβαια εἶναι νὰ κάνει κανεὶς ἀρχὴ και νὰ βρεῖ πόρτα γιὰ τὴ συμφιλίωση· και ὅταν αὐτὴ ἀνοιχθεῖ με ὁποιοδήποτε τρόπο, ὅλα τὰ κατοπινὰ θὰ εἶναι εὐκόλα και ἀπλά. Γιατί, και ἂν ἀκόμη στὴν ἀρχὴ με τὴν ἐλπίδα τῆς τιμωρίας τρέφει τὸν ἐχθρὸ ὁ ἀδικημένος, ἀλλὰ με τὸ νὰ τὸν τρέφει, ἐπειδὴ γίνεται φίλος του, θὰ μπορέσει νὰ ξερριζώσει τὴν ἐπιθυμία τῆς τιμωρίας. Γιατί, ὅταν γίνει φίλος του, δὲ θὰ τρέψει πιά με τέτοια προσδοκία αὐτὸν ποὺ συμφιλιώθηκε μαζί του. Ἐπίσης ἐκεῖνος ποὺ προκάλεσε τὴν ὀργή, ὅταν δεῖ τὸν ἀδικημένο νὰ ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν τρέφει και νὰ τὸν ποτίζει, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς και γιὰ τὸ φόβο τῆς τιμωρίας ποὺ τὸν περιμένει, ξερριζώνει ὅλο τὸ μίσος του, και ἂν ἀκόμη εἶναι ἄπειρες φορὲς ἀλύγιστος και ἄκαμπτος και σκληρός, ἐπειδὴ ντρέπεται και τὴ φιλοφροσύνη αὐτοῦ ποὺ τὸν τρέφει και ἐπειδὴ φοβᾶται τὴν τιμωρία ποὺ τὸν περιμένει, ἂν ἐξακολουθεῖ μετὰ τὴν τροφὴ νὰ εἶναι ἐχθρός.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν οὔτε ἐδῶ σταμάτησε τὴν παραίνεση. Ἄλλ' ὅταν ἀπομάκρυνε τοῦ καθενὸς τὴν ὀργή, τότε διορθώνει και τὴ διάθεσή τους λέγοντας· «μὴ νικιέσαι ἀπὸ τὸ κακὸ»¹⁷. Γιατί, ἂν ἐξακολουθεῖς, λέγει, νὰ μνησικακεῖς και νὰ ἐκδικεῖσαι, δίνεις τὴν ἐντύπωση πὼς νικᾷς τὸν ἐχθρὸ, νικιέσαι ὅμως ἀπὸ τὸ κακὸ, δηλαδή ἀπὸ τὴν ὀργή. Ἐπομένως, ἂν θέλεις νὰ νικήσεις, συμφιλίωσου και μὴν ἐπιτεθεῖς. Γιατί αὐτὴ εἶναι ἡ λαμπρὴ νίκη, ὅταν με τὸ καλὸ, δηλαδή τὴν ἀνεξικακία, νικήσεις τὸ κακὸ, ξερριζώνοντας τὴν ὀργή και τὴ μνησικακία. Ἄλλὰ τὰ λόγια αὐτὰ δὲ θὰ τὰ ἀνεχόταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ ἀδικημένος και ὀργισμένος. Γι' αὐτὸ, ὅταν ἱκανοποίησε τὸ θυμὸ του, τότε τὸν ὀδήγησε στὴν ἄριστη αἰτία τῆς συμφιλίωσης και δὲν τὸν ἄφησε νὰ παραμείνει στὴν κακὴ ἐλπίδα τῆς τιμωρίας. Εἶδες σοφία νομοθέτη;

Και γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἀπὸ ἀδυναμία αὐτῶν ποὺ δὲν ἀνέχο-

ἄλλως ἑαυτοῖς συνάπτεσθαι, τοῦτον εἰσήγαγε τὸν νόμον, ἄκουσον πῶς ὁ Χριστὸς τὸ αὐτὸ τοῦτο νομοθετῶν, οὐ τὸ αὐτὸ τέθεικεν ἔπαθλον· ἀλλ' εἰπὼν, ὅτι «ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς», ὅπερ ἐστὶ τρέφειν καὶ ποτί-
 5 ζειν, οὐκ ἐπήγαγεν, ὅτι 'τοῦτο γὰρ ποιοῦντες ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσετε ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν', ἀλλὰ τί; «Ὅπως γένησθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Εἰκότως. Πέτρῳ γάρ, Ἰακώβῳ καὶ Ἰωάννῃ διελέγετο, καὶ τῷ λοιπῷ τῶν ἀποστόλων χορῶ· διὰ τοῦτο αὐτὸ τέθεικεν ἔπαθλον. Εἰ δὲ λέ-
 10 γεις, ὅτι καὶ οὕτω φορτικὸν τὸ ἐπίταγμα, μειζρόνως μὲν ὑπὲρ Παύλου πάλιν ἡμῖν ἀπολογῆ, σαυτὸν δὲ πάσης συγγνώμης ἀποστερεῖς. Τί δὴ ποτε; Ὅτι τοῦτο τὸ δοκοῦν εἶναι φορτικόν, ἐν τῇ Παλαιᾷ σοι δείκνυμι κατορθούμενον, ὅτε οὐπω τοσαύτης φιλοσοφίας ἐπίδειξις ἦν.

15 Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος οὐχὶ οἰκείοις ῥήμασι τὸν νόμον εἰσήγαγεν, ἀλλ' αὐταῖς χρησάμενος ταῖς ῥήσεσιν, αἷς ὁ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν εἰσαγαγὼν ἔθηκεν, ἵνα μηδεμίαν συγγνώμην καταλείπη τοῖς μὴ τηροῦσιν αὐτόν. Τὸ γάρ, «ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν, ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν», οὐχὶ Παύλου ἐστὶ
 20 πρῶτον ῥῆμα, ἀλλὰ τοῦ Σολομῶντος. Διὰ τοῦτο τὰ ῥήματα τέθεικεν, ἵνα πείσῃ τὸν ἀκροατὴν, ὅτι τῶν αἰσχίστων ἐστὶ, παλαιὸν νόμον καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κατορθωθέντα πολλάκις, νῦν εἰς τοσαύτην ἐπιδοθέντα φιλοσοφίαν φορτικὸν εἶναι νομίζειν καὶ ἐπαχθῆ. Καὶ τίς αὐτὸν τῶν ἀρχαίων κατώρθωσε, φησί; Πολλοὶ
 25 μὲν καὶ ἄλλοι, μάλιστα δὲ ὁ Δαυὶδ μετὰ πλείονος τῆς περιουσίας. Οὐ μὲν ἐψώμισε τὸν ἐχθρόν, οὐδὲ ἐπότισε μόνον, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύοντα πολλάκις ἐξῆρπασε τοῦ θανάτου, καὶ γενόμενος κύριος αὐτοῦ τῆς σφαγῆς, ἐφείσατο καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ πολλάκις.

Καὶ ὁ μὲν Σαοὺλ οὕτως αὐτὸν ἐμίσει καὶ ἀπεστρέφετο

18. Ματθ. 5,44.

19. Ματθ. 5,45.

20. Παροιμ. 25,21-22.

νται διαφορετικὰ νὰ συνδέονται μεταξύ τους εἰσήγαγε αὐτὸν τὸν νόμο, ἄκουσε πῶς ὁ Χριστὸς νομοθετώντας τὸ ἴδιο ἀκριβῶς δὲν ἔθεσε τὸ ἴδιο ἔπαθλο, ἀλλ' ἀφοῦ εἶπε, «ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς σας, εὐεργετεῖτε ὅσους σᾶς μισοῦν»¹⁸, πὺ σημαίνει νὰ τοὺς τρέφετε καὶ νὰ τοὺς ποτίζετε, δὲν πρόσθεσε, 'γιατὶ κάνοντας αὐτὸ θὰ συσσωρεύσετε ἀναμμένα κάρβουνα στὰ κεφάλια τους', ἀλλὰ τί; «Γιὰ νὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα σας πὺ βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς»¹⁹. Πολὺ φυσικά. Γιατὶ μιλοῦσε στὸν Πέτρο, τὸν Ἰάκωβο καὶ τὸν Ἰωάννη, καθὼς καὶ στὸν ὑπόλοιπο χορὸ τῶν ἀποστόλων· γι' αὐτὸ ἔθεσε αὐτὸ τὸ ἔπαθλο. Ἐάν ὅμως λέγεις ὅτι καὶ ἔτσι ἡ ἐντολὴ εἶναι βαριά, ἀπολογεῖσαι περισσότερο πάλι γιὰ τὸν Παῦλο σὲ μᾶς καὶ στερεῖς τὸν ἑαυτὸ σου ἀπὸ κάθε συγγνώμη. Γιατὶ ἄραγε; Γιατὶ αὐτὸ πὺ φαίνεται βαρὺ, σοῦ τὸ δείχνω νὰ κατορθώνεται στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὅταν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε φανέρωση τόσο μεγάλης πίστεως.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος δὲν παρουσίασε τὸ νόμο μὲ δικά του λόγια, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦντας τὰ ἴδια λόγια πὺ ἀνέφερε ἐκεῖνος πὺ στὴν ἀρχὴ τὸν νομοθέτησε, γιὰ νὰ μὴν ἀφήσει καμιά συγγνώμη σ' αὐτοὺς πὺ δὲν τὸν τηροῦν. Γιατὶ τὸ «ἂν πεινάει ὁ ἐχθρὸς σου, δῶσε του νὰ φάει, ἂν διψᾶει δῶσε του νὰ πιεῖ», δὲν εἶναι πρῶτος λόγος τοῦ Παύλου, ἀλλὰ τοῦ Σολομώντα²⁰. Γι' αὐτὸ ἀνέφερε τὰ λόγια, γιὰ νὰ πείσει τὸν ἀκροατὴ, ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ αἰσχρὰ πράγματα νὰ θεωρεῖ ἕναν παλαιὸ νόμο, πὺ οἱ ἀρχαῖοι πολὲς φορές τὸν τήρησαν, καὶ τώρα ἐπιδόθηκε αὐτὸς σὲ τόσο μεγάλη φιλοσοφία, ὅτι εἶναι βαρὺς καὶ σκληρὸς. Καὶ ποιὸς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, λέγει, τὸν τήρησε; Πολλοὶ ἄλλοι βέβαια, κυρίως ὅμως ὁ Δαβὶδ σὲ ὑπερβολικὸ βαθμὸ. Ἐάν μόνον ἔδωσε στὸν ἐχθρὸ του νὰ φάει καὶ νὰ νὰ πιεῖ, ἀλλὰ καὶ ὅταν κινδύνευε πολλὲς φορές τὸν ἔσωσε ἀπὸ τὸ θάνατο καί, ὅταν μπορούσε νὰ τὸν σφάζει, τὸν λυπήθηκε καὶ μία καὶ δύο καὶ πολλὲς φορές.

Καὶ ὁ Σαοὺλ βέβαια τόσο πολὺ τὸν μισοῦσε καὶ τὸν ἀπο-

μετὰ τὰς μυρίας εὐεργεσίας, μετὰ τὰ λαμπρὰ τρόπαια, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Γολιάθ σωτηρίαν, ὡς μηδὲ τῆς προσηγορίας ἀνασχέσθαι τῆς ἐκείνου μνησθῆναι, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτὸν καλεῖν. Ἐορτῆς γάρ ποτε ἐπιστάσης, ἐπειδὴ δόλον αὐτῷ πλέξας τινὰ 5 καὶ χαλεπὴν ἐπιβουλήν ράψας, οὐκ εἶδε παραγινόμενον, «ποῦ ἐστι», φησὶν, «ὁ υἱὸς Ἰεσσαί;». Ἐκάλει μὲν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ὁμοῦ μὲν διὰ τὴν ἔχθραν οὐχ ὑπομένων ἀναμνησθῆναι τῆς προσηγορίας, ὁμοῦ δὲ νομίζων ἀπὸ τῆς τοῦ πατρὸς δυσγενείας τῆ τοῦ δικαίου λυμαίνεσθαι περιφανείᾳ, ἀθλίως καὶ ταλαιπώ-
10 ρως νομίζων· μάλιστα μὲν γάρ, εἰ καὶ κατηγορεῖν εἶχε τοῦ πατρὸς, οὐδὲν τοῦτο κατέβλαπτε τὸν Δαυίδ. Τῶν γὰρ αὐτῷ πεπραγμένων ὑπεύθυνός ἐστι ἕκαστος καὶ ἀπὸ τούτων ἐπαινεῖσθαι καὶ κατηγορεῖσθαι δύναται. Νυνὶ δὲ πονηρίαν οὐδεμίαν ἔχων εἶπεῖν, τὴν τοῦ γένους δυσγένειαν εἰς μέσον ἔφερε, ταύτη
15 προσδοκῶν ἐπισκοτίζειν αὐτοῦ τὴν λαμπρότητα, ὅπερ καὶ αὐτὸ ἐσχάτης ἀνοίας ἦν.

Ποῖον γὰρ ἔγκλημα τὸ ἐξ εὐτελῶν εἶναι καὶ ταπεινῶν; Ἄλλ' οὐκ ἤδει ταῦτα ἐκεῖνος φιλοσοφεῖν. Ὁ μὲν οὖν Σαοὺλ υἱὸν Ἰεσσαί ἐκάλει· ὁ δὲ Δαυίδ εὐρῶν αὐτὸν ἔνδον ἐν τῷ σπηλαίῳ
20 καθεύδοντα, οὐκ ἐκάλεσεν αὐτὸν υἱὸν Κεῖς, ἀλλὰ τῷ τῆς τιμῆς ὀνόματι· «οὐ γὰρ μὴ ἐπαγάγω τὴν χεῖρά μου», φησὶν, «ἐπὶ χριστὸν Κυρίου». Οὕτω καθαρὸς ἦν ὀργῆς καὶ μνησικακίας ἀπάσης· «χριστὸν Κυρίου» καλεῖ τὸν τοσαῦτα ἠδίκηκότα, τὸν τοῦ αἵματος αὐτοῦ διψῶντα, τὸν μετὰ μυρίας εὐεργεσίας πολλάκις
25 αὐτὸν ἐπιχειρήσαντα ἀνελεῖν. Οὐ γὰρ ἐσκόπει τί παθεῖν ἐκεῖνος

21. Α' Βασ. 20,27.

22. Α' Βασ. 26,11.

στρεφόταν ὕστερα ἀπὸ τὶς ἀμέτρητες εὐεργεσίες, ὕστερα ἀπὸ τὰ λαμπρὰ τρόπαια καὶ τὴ διάσωση ἀπὸ τὸν Γολιάθ, ὥστε νὰ μὴν ἀνεχθεῖ νὰ θυμηθεῖ καὶ τὸ ὄνομά του, ἀλλὰ νὰ τὸν ὀνομάζει ἀπὸ τὸν πατέρα του. Γιατί, ὅταν κάποτε ἦρθε μιὰ γιορτὴ, καὶ δὲν τὸν εἶδε νὰ ἔρχεται, ἐπειδὴ τοῦ εἶχε πλέξει κάποιον δόλο καὶ εἶχε στρώσει φοβερὸ σχέδιο ἐναντίον του, «ποῦ εἶναι», λέγει, «ὁ υἱὸς τοῦ Ἰεσσαί;»²¹. Τὸν ὀνόμαζε ἀπὸ τὸν πατέρα του καὶ ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῆς ἔχθρας δὲν ἄντεχε νὰ θυμηθεῖ τὸ ὄνομά του, καὶ συγχρόνως ἐπειδὴ νόμιζε πῶς ἀπὸ τὴν ἄσημη καταγωγή τοῦ πατέρα του κατέστρεφε τὴ φήμη τοῦ δικαίου, σκεπτόμενος κατὰ τρόπο ἄθλιο καὶ ἐλεεινὸ. Γιατί βέβαια, καὶ ἂν ἀκόμη μπορούσε νὰ κατηγορήσει τὸν πατέρα, δὲν ἔβλαπτε αὐτὸ καθόλου τὸν Δαβὶδ. Γιατί ὁ καθένας εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὶς πράξεις του καὶ ἀπ' αὐτὲς μπορεῖ νὰ ἐπαινεῖται καὶ νὰ κατηγορεῖται. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ ἀναφέρει καμιά κατηγορία, ἔφερε στὴ μέση στὴν ἄσημη καταγωγή τῆς οἰκογένειας, ἐλπίζοντας μ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ ἐπισκιάσει τὴ λαμπρότητά του, πράγμα πού καὶ αὐτὸ ἦταν ἀπόδειξη τῆς χειρότερης ἀνοησίας.

Ποιό δηλαδὴ ἔγκλημα εἶναι νὰ κατάγεται κανεὶς ἀπὸ ἀσήμαντους καὶ ταπεινοὺς γονεῖς; Ἀλλὰ δὲν ἤξερε ἐκεῖνος νὰ φιλοσοφεῖ αὐτά. Ὁ Σαοὺλ λοιπὸν τὸν ὀνόμαζε υἱὸ τοῦ Ἰεσσαί, ἐνῶ ὁ Δαβὶδ ὅταν τὸν βρῆκε νὰ κοιμᾶται μέσα στὸ σπήλαιον δὲν τὸν ὀνόμασε υἱὸ τοῦ Κεῖς, ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀξιωματός του. «Δὲ θὰ ἀπλώσω τὸ χέρι μου», λέγει, «ἐναντίον τοῦ βασιλιᾶ πού τὸν ἔχρισε ὁ Κύριος»²². Τόσο καθαρὸς ἦταν ἀπὸ κάθε ὀργὴ καὶ μνησικακία. Ὀνομάζει χρισμένο ἀπὸ τὸν Κύριον αὐτὸν πού ἔκαμε τόσες ἀδικίες, πού διψοῦσε γιὰ τὸ αἷμα του, πού ὕστερα ἀπὸ ἀμέτρητες εὐεργεσίες ἐπιχείρησε πολλές φορές νὰ τὸν σκοτώσει. Γιατί δὲν ἐξέταζε τί ἄξιζε ἐκεῖνος νὰ πάθει, ἀλλὰ

ἄξιος ἦν, ἀλλ' ἐσκόπει τί καὶ ποιῆσαι καὶ εἰπεῖν αὐτῷ πρέπον ἦν, ὅπερ μέγιστος ὄρος φιλοσοφίας ἐστί.

Τί τοῦτο; ὡσπερ ἐν δεσμωτηρίῳ λαβὼν τὸν ἐχθρόν, διπλῶ κατεχόμενον δεσμῶ, μᾶλλον δὲ τριπλῶ, καὶ τῇ τοῦ τό-
5 που στενοχωρίᾳ, καὶ τῇ τῶν βοηθησάντων ἐρημίᾳ, καὶ τῇ τοῦ ὕπνου ἀνάγκῃ, οὐκ ἀπαιτεῖς δίκην οὐδὲ τιμωρίαν αὐτόν; Οὐχί, φησὶν· οὐ γὰρ τί παθεῖν δίκαιος οὗτός ἐστιν, ὁρῶ νῦν, ἀλλὰ τί ποιῆσαι ἐμοὶ προσῆκεν. Οὐκ εἶδε πρὸς τὴν εὐκολίαν τῆς σφα-
γῆς, ἀλλ' εἶδε πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῆς αὐτῷ πρεπούσης φιλοσο-
10 φίας. Καίτοι τί τῶν τότε οὐκ ἦν ἱκανὸν διαναστῆσαι αὐτὸν πρὸς τὴν σφαγὴν; Τὸ δεδεμένον αὐτῷ παραδοθῆναι τὸν ἐχθρόν; Ἴστε γὰρ δήπου τοῦτο, ὡς μειζόνως ἐπιτρέχομεν τοῖς εὐκολίας γέ-
μουσι πράγμασι, καὶ ἢ τοῦ κατορθῶσαι ἐλπίς μείζονα τῆς πρά-
ξεως ἡμῖν ἐπιθυμίαν ἐντίθησιν, ὡσπερ καὶ ἐπ' ἐκείνου τότε ἦν.

15 Ἄλλ' ὁ στρατηγὸς τότε συμβουλευὼν καὶ διεγείρων; ἀλλ' ἢ μνήμη τῶν παρελθόντων; Ἄλλ' οὐδὲν αὐτὸν ἐκίνησε πρὸς τὸν φόνον· αὐτὸ μὲν οὖν αὐτὸν τὸ τῆς σφαγῆς εὐκολον ἀπέστρεψεν· ἐνενόησε γάρ, ὅτι διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτὸν ὁ Θεός, ἵνα αὐτῷ πλείονα φιλοσοφίας ὑπόθεσιν παράσχη καὶ ἀφορμὴν. Ὑμεῖς μὲν
20 οὖν αὐτὸν ἴσως θαυμάζετε, ὅτι οὐδενὸς ἐμνήσθη τῶν παρελθόντων κακῶν, ἐγὼ δὲ δι' ἕτερον πολλῶ μείζον αὐτὸν ἐκπλήττομαι. Ποῖον δὴ τοῦτο; Ὅτι οὐδὲ ὁ φόβος αὐτὸν τῶν μελλόντων ὤθησε πρὸς τὸ διαχειρίσασθαι τὸν ἐχθρόν. Ἦδει γὰρ σαφῶς, ὅτι διαφυγὼν αὐτοῦ τὰς χεῖρας, πάλιν κατ' αὐτοῦ στήσεται· ἀλλ'
25 εἴλετο μᾶλλον αὐτὸς κινδυνεύειν ἀπολύσας τὸν ἡδίκηκότα, ἢ τῆς καθ' ἑαυτὸν ἀσφαλείας προνοῶν διαχειρίσασθαι τὸν πολέμιον. Τί γένοιτ' ἂν οὖν ἴσον τῆς μεγάλης καὶ γενναίας ἐκείνης ψυχῆς, ὅς, τοῦ νόμου κελεύοντος ἐξορύττειν «ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὄφθαλμοῦ,

ἐξέταζε τί ἔπρεπε νὰ κάμει καὶ νὰ πεῖ ὁ ἴδιος, πράγμα ποῦ εἶναι μέγιστος ὄρος σωφροσύνης.

Τί δηλαδή; Βρῆκες τὸν ἐχθρό σου σὰν σὲ φυλακὴ νὰ κρατεῖται μὲ διπλὰ δεσμὰ ἢ καλύτερα μὲ τριπλά, καὶ μὲ τὴ στενότητα τοῦ χώρου καὶ μὲ τὴν ἀπουσία ἐκείνων ποῦ θὰ τὸν βοηθοῦσαν καὶ μὲ τὴν ἀνάγκη τοῦ ὕπνου, καὶ δὲ ζητᾶς ἰκανοποίηση οὔτε τὴν τιμωρία του; "Ὁχι, λέγει, γιατί βλέπω τώρα ὄχι τί εἶναι δίκαιο νὰ πάθει αὐτός, ἀλλὰ τί πρέπει νὰ κάμω ἐγώ. Δὲν εἶδε τὴν εὐκολία τῆς σφαγῆς, ἀλλ' εἶδε τὴν ἀκρίβεια τῆς σωφροσύνης ποῦ τοῦ ἔπρεπε. "Ἄν καὶ βέβαια τί ἀπ' αὐτὰ ποῦ συνέβηκαν τότε δὲν ἦταν ἰκανὸ νὰ τὸν παρακινήσει στὴ σφαγῆ; Τὸ ὅτι παραδόθηκε σ' αὐτὸν δεμένος ὁ ἐχθρός; Γιατί τὸ γνωρίζετε βέβαια αὐτό, ὅτι δηλαδή περισσότερο τρέχουμε στὰ πράγματα ποῦ εἶναι γεμάτα εὐκολία καὶ ὅτι ἡ ἐλπίδα τῆς ἐπιτυχίας κάνει μέσα μας μεγαλύτερη τὴν ἐπιθυμία τῆς πράξης, ὅπως ἀκριβῶς καὶ σ' ἐκεῖνον τότε συνέβαινε.

Μήπως ὁ στρατηγὸς ποῦ τότε τὸν συμβούλευε καὶ τὸν παρακινούσε; μήπως ἡ μνήμη τοῦ παρελθόντος; Ἀλλὰ τίποτε δὲν τὸν κίνησε πρὸς τὸ φόνο. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἴδια ἡ εὐκολία τῆς σφαγῆς τὸν ἀπέτρεψε. Γιατί σκέφθηκε ὅτι γι' αὐτὸ τὸν παρέδωσε ὁ Θεός, γιὰ νὰ τοῦ δώσει περισσότερη ἀφορμὴ καὶ αἰτία γιὰ σωφροσύνη. Ἐσεῖς λοιπὸν ἴσως τὸν θαυμάζετε γιατί δὲ θυμήθηκε κανένα ἀπὸ τὰ περασμένα κακά. Ἐγὼ ὅμως τὸν θαυμάζω γιὰ κάτι ἄλλο πολὺ μεγαλύτερο. Ποιό λοιπὸν εἶναι αὐτό; "Ὅτι οὔτε ὁ φόβος τῶν μελλοντικῶν δὲν τὸν ὤθησε νὰ σκοτώσει τὸν ἐχθρό. Γιατί ἤξερε ὅτι, ἂν ξεφύγει ἀπὸ τὰ χέρια του, πάλι θὰ στραφεῖ ἐναντίον του. "Ὅμως προτίμησε καλύτερα νὰ κινδυνεύει ὁ ἴδιος, ἀφήνοντας ἐλεύθερο αὐτὸν ποῦ τὸν εἶχε ἀδικήσει, παρὰ νὰ σκοτώσει τὸν ἀντίπαλό του, φροντίζοντας ἔτσι γιὰ τὴ δική του ἀσφάλεια. Τί θὰ μπορούσε λοιπὸν νὰ ὑπάρξει ἴσο μὲ τὴ μεγάλη καὶ γενναία ἐκείνη ψυχὴ, πού, μολονότι ὁ νόμος

καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος», καὶ τοῖς ἴσοις ἀμύνεσθαι, οὐ μόνον τοῦτο οὐκ εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλείονα φιλοσοφίαν ἐπεδείξατο;

Καίτοι γε εἰ ἀνηρήκει τότε τὸν Σαούλ, καὶ οὕτως αὐτῷ
 5 φιλοσοφίας ἐγκώμιον ἀκέραιον ἔμενεν, οὐ μόνον ὅτι ἠμύνατο, οὐκ αὐτὸς ἄρχων χειρῶν ἀδίκων, ἀλλ' ὅτι καί, «ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ», μετὰ πολλῆς ἐνίκᾳ τῆς ἐπιεικειᾶς. Οὐ γὰρ ἀντὶ μιᾶς σφαγῆς μίαν ἐπῆρεν, ἀλλ' ὅτι πολλῶν θανάτων, ὧν ἐκεῖνος ἐπήγαγεν, οὐχ ἅπαξ, οὐ δὶς, ἀλλὰ πολλάκις αὐτὸν ἐπιχειρήσας
 10 ἀνελεῖν, ἕνα ἔμελλεν ἐπαγαγεῖν θάνατον· μᾶλλον δὲ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ δεδοικότα τὸ μέλλον οὕτως ἐπὶ τὴν ἄμυναν ἐρχεσθαι, καὶ τοῦτο μετὰ τῶν εἰρημένων ὀλόκληρον αὐτῷ τὸν τῆς ἀνεξικακίας διεγείρει στέφανον. Ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τῶν γεγενημένων εἰς αὐτὸν ὀργιζόμενος καὶ τιμωρίαν ἀπαιτῶν, οὐκ ἂν δύναι-

15 το τῶν τῆς ἀνεξικακίας ἐπιτυχεῖν ἐγκωμίων· τὸν δὲ τὰ μὲν παρελθόντα πάντα πολλὰ ὄντα καὶ χαλεπὰ ἀφέντα, ὑπὲρ δὲ τοῦ μέλλοντος δεδοικότα καὶ προκατασκευάζοντα ἀσφάλειαν ἑαυτῷ, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαζόμενον ἐπὶ τὴν ἄμυναν ἀνέρχεσθαι, οὐδεὶς ἂν τῶν τῆς ἐπιεικειᾶς ἀποστερήσειε στεφάνων.
 20 7. Ἄλλ' ὁμοῦς ὁ Δαυὶδ οὐδὲ τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλὰ καινόν τινα καὶ παράδοξον εὔρε φιλοσοφίας τρόπον· καὶ οὔτε ἡ μνήμη τῶν παρελθόντων, οὐχ ὁ φόβος τῶν μελλόντων, οὐχ ἡ προτροπὴ τοῦ στρατηγοῦ, οὐχ ἡ ἐρημία τοῦ τόπου, οὐ τὸ τῆς σφαγῆς εὐκολον, οὐκ ἄλλο οὐδὲν διήγειρεν αὐτὸν πρὸς τὸν φόνον· ἀλλ'
 25 ὡσπερ εὐεργέτου τινὸς καὶ μεγάλα αὐτὸν πεποιηκότος ἀγαθὰ, οὕτω τοῦ ἐχθροῦ καὶ λελυπηκότος ἐφείσατο. Ποίαν οὖν ἔξομεν ἡμεῖς συγγνώμην, ἀμαρτημάτων παρελθόντων μνημονεύοντες καὶ τοὺς λελυπηκότας ἀμυνόμενοι, ὅταν ὁ ἀναίτιος ἐκεῖνος, τοσαῦτα μὲν πεπονθώς, πλείονα δὲ καὶ χαλεπώτερα προσδοκῶν
 30 αὐτῷ συμβῆσθαι κακὰ ἀπὸ τῆς τοῦ ἐχθροῦ σωτηρίας, φαίνη-

πρόσταζε νὰ βγάξει κανεὶς μάτι ἀντὶ ματιοῦ καὶ δόντι ἀντὶ δοντιοῦ καὶ ν' ἀνταποδίδει τὰ ἴσα²³, ὄχι μόνο αὐτὸ δὲν ἔπραξε, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερὴ σωφροσύνη ἔδειξε;

Ἄν καὶ βέβαια ἂν εἶχε σκοτώσει τότε τὸν Σαοῦλ, καὶ ἔτσι ὁ ἔπαινος τῆς σωφροσύνης του θὰ ἔμενε ἀκέραιος, ὄχι μόνο γιατί ἀμύνθηκε, ἀφοῦ δὲν ἄρχισε αὐτὸς πρῶτος τὶς ἀδικεῖς ἐνέργειες, ἀλλὰ γιατί καὶ τὸ «μάτι ἀντὶ ματιοῦ» τὸ νικοῦσε μὲ πολλὴ ἐπιείκεια. Γιατὶ δὲ θὰ ἐξαγόραζε μία σφαγὴ ἀντὶ μιᾶς, ἀλλὰ γιατί ἐπρόκειτο νὰ προκαλέσει ἓνα θάνατο ἀντὶ πολλῶν, ποὺ ἐκεῖνος προκάλεσε, ἀφοῦ προσπάθησε νὰ τὸν σκοτώσει ὄχι μία, οὔτε δύο, ἀλλὰ πολλὲς φορές. Μᾶλλον ὅμως δὲν ἦταν μόνο αὐτά, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ἐφάρμοζε τὴν ἄμυνα αὐτῆ ἐπειδὴ φοβόταν γιὰ τὸ μέλλον, καὶ αὐτὸ μαζὶ μὲ τὰ προηγούμενα τοῦ παρεῖχε ὀλόκληρο τὸ στεφάνι τῆς ἀνεξικακίας. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ὀργίζεται γι' αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔχουν συμβεῖ καὶ ζητάει τιμωρία, δὲ θὰ μπορούσε νὰ ἐπιτύχει τὰ ἐγκώμια τῆς ἀνεξικακίας. Αὐτὸν ὅμως ποὺ ἀφήνει ὅλα τὰ περασμένα, ποὺ ἦταν πολλὰ καὶ φοβερά, καὶ φοβούμενος γιὰ τὸ μέλλον του καὶ προετοιμάζοντας τὴν ἀσφάλειά του, ἀναγκάζεται νὰ ἀμύνεται, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ στερήσει τὰ στεφάνια τῆς ἐπιείκειας.

7. Ἄλλ' ὅμως ὁ Δαβὶδ οὔτε αὐτὸ ἔκαμε, ἀλλὰ βρῆκε κάποιον καινούριο καὶ παράδοξο τρόπο φιλοσοφίας. Καὶ οὔτε ἡ ἀνάμνηση τῶν περασμένων, οὔτε ὁ φόβος τῶν μελλοντικῶν, οὔτε ἡ προτροπὴ τοῦ στρατηγοῦ, οὔτε ἡ ἔρημιὰ τοῦ τόπου, οὔτε ἡ εὐκολία τῆς σφαγῆς, οὔτε τίποτε ἄλλο τὸν παρακίνησε πρὸς τὸ φόνο, ἀλλὰ σὰν νὰ ἦταν κάποιος εὐεργέτης καὶ τοῦ εἶχε κάνει μεγάλα κατὰ, ἔτσι λυπήθηκε αὐτὸν ποὺ ἦταν ὁ ἐχθρὸς του καὶ τὸν εἶχε πικράνει. Ποιὰ λοιπὸν συγγνώμη θὰ ἔχουμε ἐμεῖς ποὺ θυμόμαστε περασεμένα σφάλματα καὶ ἐκδικούμεστε ὅσους μᾶς πίκραναν, ὅταν ὁ ἀθῶος ἐκεῖνος, παρ' ὅλο ποὺ ἔπαθε τόσα πολλὰ καὶ περίμενε νὰ τοῦ συμβοῦν περισσότερα καὶ χειρότερα

ται φειδόμενος οὕτως, ὡς ἐλέσθαι κινδυνεῦσαι μᾶλλον αὐτὸς καὶ μετὰ φόβου καὶ τρόμου ζῆν, ἢ τὸν μέλλοντα μυρία πράγματα αὐτῷ παρέχειν ἀποσφάζαι δικαίως;

Τὴν μὲν οὖν φιλοσοφίαν ἐκ τούτων ἐστὶν ἰδεῖν, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἔσφαξε, τοσαύτης οὔσης ἀνάγκης, ἀλλ' οὐδὲ ρῆμα βλάσφημον εἰς αὐτὸν ἐξήνεγκε, καὶ ταῦτα μὴ μέλλοντος αὐτοῦ ἀκούσασθαι τοῦ ὑβριζομένου. Καίτοι γε ἡμεῖς καὶ φίλους λέγομεν πολλάκις κακῶς ἀπόντας, ἐκεῖνος δὲ οὐδὲ τὸν ἐχθρὸν καὶ τοσαῦτα ἠδίκηκότα. Τὴν μὲν οὖν φιλοσοφίαν ἐκ τούτων ἐστὶν
10 ἰδεῖν, τὴν δὲ φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἄλλην κηδεμονίαν, ἐξ ὧν μετὰ ταῦτα ἐποίησε. Τὸ γὰρ κράσπεδον κόψας τοῦ ἱματίου καὶ τὸν φακὸν τοῦ ὕδατος ὑφελόμενος, ἀπελθὼν πόρρωθεν καὶ στας ἐβόησε, καὶ τῷ διασωθέντι ταῦτα ὑπέδειξεν, οὐχὶ πρὸς ἐπίδειξιν καὶ φιλοτιμίαν τοῦτο ποιῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων αὐ-
15 τὸν πείσαι βουλόμενος, ὅτι εἰκῆ καὶ μάτην αὐτὸν ὑπώπτευεν ὡς ἐχθρὸν, καὶ δια τοῦτο αὐτὸν πρὸς φιλίαν ἐπισπάσασθαι σπεύδων. Ἄλλ' ὁμως οὐδὲ οὕτως αὐτὸν πείσας καὶ δυνάμενος διαχειρίσασθαι, πάλιν εἴλετο μᾶλλον ἐκπεσεῖν τῆς πατρίδος καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβειν καὶ καθ' ἐκάστην ταλαιπωρούμενος ἡμέ-
20 ραν, τὴν ἀναγκαίαν αὐτῷ πορίζειν τροφήν, ἢ μένων οἴκοι λυπεῖν τὸν ἐπίβουλον.

Τί γένοιτ' ἂν ἡμερώτερον τῆς ἐκείνου ψυχῆς; Ὅντως δικαίως ἔλεγε, «μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαυὶδ καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ». Τοῦτον καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, καὶ μήτε λέγω-
25 μεν, μήτε ποιῶμεν κακῶς τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ εὐεργετῶμεν κατὰ δύναμιν· ἡμεῖς γὰρ ἑαυτοὺς εὖ ποιήσομεν μᾶλλον ἢ ἐκείνους. «Ἄν γὰρ ἀφήτε», φησί, «τοῖς ἐχθροῖς ὑμῶν, ἀφεθήσεται

24. Βλ. Α' Βασ. κεφ. 24-27.

25. Ψαλμ. 131,1

κακά ἀπὸ τῆ σωτηρία τοῦ ἐχθροῦ, φαίνεται νὰ τὸν λυπᾶται τόσο, ὥστε νὰ προτιμήσει νὰ κινδυνέψει αὐτὸς μᾶλλον καὶ νὰ ζεῖ μὲ φόβο καὶ τρόμο, παρὰ νὰ θανατώσει δίκαια αὐτὸν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τοῦ προκαλέσει ἀμέτρητες ἐνοχλήσεις;

Τῆ σωφροσύνη του λοιπὸν εἶναι δυνατὸ νὰ τῆ δεῖ κανεὶς ἀπ' αὐτά, γιατί ὄχι μόνο δὲν τὸν ἔσφαξε, ἂν καὶ ἦταν τόσο μεγάλη ἀνάγκη, ἀλλ' οὔτε λέξη βλάσφημη δὲν πρόφερε ἐναντίον του, τῆ στιγμὴ μάλιστα ποὺ δὲν ἐπρόκειτο νὰ τὸν ἀκούσει αὐτὸς ποὺ θὰ βριζόταν. Καὶ ὅμως ἐμεῖς πολλές φορές κακολογοῦμε ἀκόμη καὶ φίλους ἀπόντες, ἐνῶ ἐκεῖνος οὔτε τὸν ἐχθρό του, μολονότι τὸν εἶχε ἀδικήσει τόσο πολὺ. Τῆ σωφροσύνη του λοιπὸν εἶναι δυνατὸ νὰ τῆ δεῖ κανεὶς ἀπ' αὐτά, ἐνῶ τῆ φιλανθρωπία καὶ τὴν ἄλλη φροντίδα του ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ὕστερα ἔκαμε. Γιατί, ἀφοῦ ἔκοψε τὸ ἄκρο ἀπὸ τὸ ἱμάτιό του καὶ πῆρε τὸ δοχεῖο τοῦ νεροῦ, ἔφυγε μακριὰ καὶ ἀφοῦ στάθηκε ἐκεῖ, φώναξε καὶ ἔδειξε αὐτὰ σ' αὐτὸν ποὺ διασώθηκε, κάνοντας αὐτὸ ὄχι ἀπὸ ἐπίδειξη καὶ φιλοδοξία, ἀλλὰ θέλοντας μὲ τὰ ἔργα νὰ τὸν πείσει ὅτι χωρὶς λόγο καὶ στὰ χαμένα τὸν ὑποψιαζόταν σὰν ἐχθρό του, προσπαθώντας καὶ μ' αὐτὸ νὰ τὸν προσελκύσει στὴ φιλία του. Ἀλλά, ἀφοῦ οὔτε ἔτσι τὸν ἔπεισε καὶ ἐνῶ μπορούσε νὰ τὸν σκοτώσει, πάλι προτίμησε καλύτερα νὰ φύγει ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ ζεῖ σὲ ξένη χώρα καὶ νὰ βρίσκει τὴν ἀπαραίτητη τροφή του ταλαιπωρούμενος κάθε ἡμέρα, παρὰ νὰ μένει στὴν πατρίδα του καὶ νὰ στενοχωρεῖ αὐτὸν ποὺ μελετοῦσε κακὰ ἐναντίον του²⁴.

Τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει ἡμερότερο ἀπὸ τὴν ψυχὴ ἐκείνου; Πραγματικά, δίκαια ἔλεγε· «θυμήσου, Κύριε, τὸν Δαβὶδ καὶ ὅλη του τὴν πραότητα»²⁵. Αὐτὸν καὶ μεῖς ἄς μιμηθοῦμε καὶ οὔτε νὰ κακολογοῦμε οὔτε νὰ κακοποιοῦμε τοὺς ἐχθροὺς μας, ἀλλὰ καὶ ὅσο μπορούμε νὰ τοὺς εὐεργετοῦμε, γιατί θὰ εὐεργετήσουμε τὸν ἑαυτό μας περισσότερο παρὰ ἐκείνους. Γιατί,

ὕμῃν». Ἐφες δουρικὰ ἀμαρτήματα, ἵνα λάβῃς συγχώρησιν δεσποτικῆν ἀμαρτημάτων· εἰ δὲ μεγάλα ἠδίκησεν, ὅσῳ περ ἂν μείζονα ἀφῆς, τοσούτῳ μείζονα λήψῃ τὴν συγχώρησιν. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐδιδάχθημεν λέγειν, «ἄφες ἡμῖν, καθὼς ἀφίεμεν», ἵνα μά-
 5 θωμεν, ὅτι τὸ μέτρον τῆς ἀφέσεως παρ' ἡμῶν πρῶτον λαμβάνει τὴν ἀρχὴν. Ὡστε, ὅσῳ περ ἂν χαλεπώτερα ὁ ἐχθρὸς ἐργάσῃται κακά, τοσούτῳ μειζόνως εὐεργετεῖ. Σπεύδωμεν τοίνυν καὶ ἐπειγόμεθα καταλλάττεσθαι πρὸς τοὺς λελυπηκότας, ἂν τε δικαίως, ἂν τε ἀδίκως ὀργίζονται. Ἄν μὲν γὰρ ἐνταῦθα καταλ-
 10 λαγῆς, ἀπηλλάγῃς τῆς ἐκεῖ κρίσεως· ἐὰν δέ, μεταξὺ μενούσης τῆς ἐχθρας, θάνατος ἐπιστὰς ἀπαγάγῃ τὴν ἀπέχθειαν μεσολαβήσας, ἐκεῖ λοιπὸν εἰσαχθῆναι τὴν δίκην ἀνάγκη.

Καθάπερ οὖν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους ἀμφισβητοῦντες, ἂν μὲν ἔξω φιλικώτερον διαλύσονται πρὸς ἀλ-
 15 λήλους, καὶ ζημίας καὶ φόβου καὶ κινδύνων πολλῶν ἑαυτοὺς ἀπαλλάττουσι, κατὰ γνώμην ἑκατέροις τοῦ τέλους τῆς δίκης ἐκβαίνοντος· ἂν δὲ τῷ δικαστῇ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέψωσι, καὶ χρημάτων ζημία καὶ τιμωρία πολλάκις, καὶ τὸ τὴν ἐχθραν μένειν ἀκίνητον αὐτοῖς περιέσται· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ἂν μὲν
 20 κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν διαλυσώμεθα, πάσης ἑαυτοὺς κολάσεως ἀπαλλάξομεν· ἂν δὲ ἐχθροὶ μένοντες εἰς τὸ δικαστήριον ἀπέλθωμεν ἐκεῖνο τὸ φοβερόν, τὴν ἐσχάτην δώσομεν δίκην ἐπὶ τῇ ψήφῳ τοῦ δικαστοῦ πάντως ἐκείνου, καὶ ἀμφοτέροι τιμωρίαν ὑποστησόμεθα ἀπαραίτητον, ὁ μὲν ἀδίκως ὀργιζόμενος, διὰ
 25 τοῦτο ὅτι δικαίως, ὁ δὲ δικαίως, διὰ τοῦτο ὅτι δικαίως ἐμνησι-
 κάκησε. Κἂν γὰρ ἀδίκως ὤμέν τι πεπονθότες κακῶς, συγχώρησιν δεῖ προσνέμειν τοῖς ἠδίκηκόσι.

26. Ματθ. 6,14.

27. Ματθ. 6,12

λέγει, «ἂν συγχωρήσετε τοὺς ἐχθροὺς σας, θὰ συγχωρηθοῦν»²⁶. Συγχώρησε ἁμαρτήματα δούλων, γιὰ νὰ λάβεις· συγχώρηση ἁμαρτημάτων ἀπὸ τὸν Κύριο. Καὶ ἂν σὲ ἀδίκησε πολὺ, ὅσο περισσότερα θὰ συγχωρήσεις, τόσο μεγαλύτερη θὰ λάβεις τὴ συγχώρηση. Γι' αὐτὸ λοιπὸν διδαχθήκαμε νὰ λέμε, «συγχώρησέ μας, ὅπως καὶ μεῖς συγχωροῦμε»²⁷, γιὰ νὰ μάθουμε ὅτι τὸ μέτρο τῆς συγχώρησης ἀρχίζει πρῶτα ἀπὸ μᾶς. Ἐπομένως, ὅσο φοβερότερα κακὰ σοῦ προξενήσει ὁ ἐχθρός, τόσο πιὸ πολὺ σ' εὐεργετεῖ. Ἄς σπεύδουμε λοιπὸν καὶ ἅς βιαζόμαστε νὰ συμφιλιωνόμαστε μ' ἐκείνους πὸ μᾶς πίκραναν, εἴτε δίκαια εἴτε ἄδικα ὀργίζονται. Γιατὶ ἂν συμφιλιωθεῖς ἐδῶ, ἀπαλλάχθηκες ἀπὸ τὴν ἐκεῖ κρίση· ἂν ὅμως ἔρθει ὁ θάνατος, ἐνῶ στὸ μεταξὺ παραμένει ἡ ἔχθρα, καὶ μεταφέρει ἐκεῖ τὸ μίσος, εἶναι ἀνάγκη τότε νὰ γίνει ἐκεῖ ἡ δίκη.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν πολλοὶ ἄνθρωποι πὸ διαφωνοῦν μεταξὺ τους, ἂν συμβιβασθοῦν φιλικὰ μεταξὺ τους ἔξω, ἀπαλλάσσουν τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ ζημία καὶ φόβο καὶ πολλοὺς κινδύνους, ἀφοῦ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δίκης εἶναι σύμφωνο μὲ τὴ γνώμη καὶ τῶν δύο, ἐνῶ ἂν ἐμπιστευθοῦν τὴν ὑπόθεσή τους στὸ δικαστή, θὰ ὑποστοῦν καὶ χρηματικὴ ζημία καὶ τιμωρία πολλὰς φορὲς καὶ ἡ ἔχθρα θὰ μείνει ἀμετάβλητη σ' αὐτούς, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ· ἂν κατὰ τὴν παρούσα ζωὴ συμβιβασθοῦμε, θ' ἀπαλλάξουμε τὸν ἑαυτὸ μας ἀπὸ κάθε τιμωρία, ἂν ὅμως παραμένοντας ἐχθροὶ βρεθοῦμε στὸ φοβερὸ ἐκεῖνο δικαστήριον, θὰ τιμωρηθοῦμε ὅπωςδὴποτε μὲ τὴ χειρότερη τιμωρία μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ δικαστῆ ἐκείνου, καὶ θὰ ὑποστοῦμε καὶ οἱ δύο τὴν ἀναπόφευκτη τιμωρία, ὁ ἓνας πὸ ἄδικα ὀργιζόταν γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ ἄδικα ὀργιζόταν, καὶ ὁ ἄλλος πὸ δίκαια ὀργιζόταν γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ δίκαια μνησικάκησε. Γιατὶ, κι ἂν ἀκόμη ἄδικα ἔχουμε πάθει κάποιον κακόν, πρέπει νὰ δίνουμε συγχώρηση σὲ ὅσους μᾶς ἔχουν ἀδικήσει.

Καὶ σκόπει πῶς τοὺς ἀδίκως λυπήσαντας ὠθεῖ καὶ κατε-
 πείγει πρὸς τὴν καταλλαγὴν τῶν ἡδικημένων. «Ἐὰν προσφέρῃς
 τὸ δῶρόν σου», φησὶν, «ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, κάκει
 μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ὕπαγε, πρῶτον
 5 διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου». Οὐκ εἶπε, 'συνάγαγε, προσένεγκε
 τὴν θυσίαν', ἀλλὰ, «διαλλάγηθι», καὶ τότε προσένεγκε. Ἄφες
 αὐτὴν κείσθαι, φησὶν, ἵνα ἡ ἀνάγκη τῆς προσφορᾶς καὶ ἄκοντα
 καταναγκάσῃ πρὸς τὴν καταλλαγὴν ἐλθεῖν τὸν δικαίως ὀργιζό-
 μενον. Ὅρα πῶς προτρέπει πάλιν πρὸς τὸν παροξύναντα ἐλ-
 10 θεῖν, εἰπὼν, «ἄφετε τοῖς ὀφειλέταις ὑμῶν, ὅπως καὶ ὁ Πατὴρ
 ὑμῶν ἀφήσῃ ὑμῶν τὰ παραπτώματα». Οὐ γὰρ μικρὸν τέθεικε
 μισθόν, ἀλλὰ σφόδρα ὑπερβαίνοντα τὸ τοῦ κατορθώματος μέγε-
 θος.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες καὶ τὴν ἀμοιβὴν τὴν ἐπὶ
 15 τούτῳ γινομένην λογιζόμενοι, καὶ ὡς οὐ πολλοῦ καμάτου καὶ
 σπουδῆς ἐστὶν ἀμαρτήματα ἀπαλεῖψαι, συγχωρῶμεν τοῖς ἡμᾶς
 ἡδικηκόσιν. Ὁ γὰρ διὰ νηστείας καὶ ὀδυρμῶν καὶ εὐχῶν καὶ
 σάκκου καὶ σποδοῦ καὶ μυρίας ἐξομολογήσεως μόλις ἕτεροι κα-
 τορθοῦσι, τὸ τὰ ἀμαρτήματα ἐξαλείφειν λέγω τὰ ἑαυτῶν, τοῦτο
 20 ἔξεστιν ἡμῖν ραδίως χωρὶς σάκκου καὶ σποδοῦ καὶ νηστείας, ἂν
 μόνον ἀπὸ τῆς διανοίας ἐξαλείψωμεν τὴν ὀργὴν καὶ μετὰ εἰλι-
 κρινείας ἀφῶμεν τοῖς ἡδικηκόσιν ἡμᾶς. Ὁ δὲ τῆς εἰρήνης καὶ
 ἀγάπης Θεὸς πάντα θυμὸν καὶ πικρίαν καὶ ὀργὴν τῆς ψυχῆς
 ἐξορίσας τῆς ἡμετέρας, καταξιώσαι κατὰ τὴν τῶν μελῶν ἀκο-
 25 λουθίαν μετὰ ἀκριβείας συνδεδεμένους ἀλλήλοις, ὁμοθυμαδόν,
 ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ ψυχῇ, διηνεκῶς ἀναπέμπειν τοὺς ὀφειλο-
 μένους εὐχαριστηρίους ὕμνους αὐτῷ, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ
 κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

28. Ματθ. 5,23-24.

29. Μάρκ. 11,25.

Καὶ πρόσεχε πῶς ἐκείνους πού ἄδικα πίκραναν τοὺς ὠθεῖ καὶ τοὺς πιέζει γιὰ συμφιλίωση μ' αὐτοὺς περὶ ἔχουν ἀδικηθεῖ. «Ἄν προσφέρεις τὸ δῶρο σου», λέγει, «μπροστὰ στὸ θυσιαστήριο καὶ ἐκεῖ θυμηθεῖς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει κάτι ἐναντίον σου, πῆγαινε νὰ συμφιλιωθεῖς πρῶτα μὲ τὸν ἀδελφό σου»²⁸. Δὲν εἶπε, μάζεψε καὶ πρόσφερε τῇ θυσία, ἀλλὰ «συμφιλίωσου» καὶ ὕστερα πρόσφερε τῇ θυσία. Ἐφησέ την ἐκεῖ νὰ εἶναι, λέγει, ὥστε ἡ ἀνάγκη τῆς προσφορᾶς καὶ χωρὶς τῆ θέλησής του νὰ ὑποχρεώσει αὐτὸν πού δίκαια ὀργίζεται νὰ ἔρθει σὲ συμφιλίωση. Κοίταζε πῶς τὸν προτρέπει πάλι νὰ ἔρθει σὲ συμφιλίωση μ' αὐτὸν πού τὸν ἐρέθισε, λέγοντας· «συγχωρῆστε ἐκείνους πού σᾶς ἔκαναν κακό, γιὰ νὰ συγχωρῆσει καὶ τὰ δικά σας παραπτώματα ὁ Πατέρας σας»²⁹. Δὲν ὄρισε μικρὴ ἀμοιβή, ἀλλὰ τέτοια πού ξεπερνάει πάρα πολὺ τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος.

Σκεπτόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ ἀναλογιζόμενοι τὴν ἀμοιβή πού δίνεται γι' αὐτὸ καὶ ὅτι δὲ χρειάζεται πολὺς κόπος καὶ φροντίδα γιὰ νὰ ἐξαλείψουμε τὰ ἀμαρτήματα, ἅς συγχωροῦμε αὐτοὺς μᾶς ἔχουν ἀδικήσει. Γιατὶ αὐτὸ πού μόλις οἱ ἄλλοι κατορθώνουν μὲ νηστεία καὶ θρήνους καὶ προσευχὲς καὶ σάκκο καὶ στάχτη καὶ ἀμέτρητες μετάνοιες, τὸ νὰ ἐξαλείφουν δηλαδὴ τὰ δικά τους ἀμαρτήματα, αὐτὸ εἶναι δυνατὸ σὲ μᾶς νὰ τὸ κάνομε χωρὶς σάκκο καὶ στάχτη καὶ νηστεία, ἂν μόνο ἐξαλείψουμε τὴν ὀργὴ ἀπὸ τῆ σκέψη μας καὶ μὲ εἰλικρίνεια συγχωρῆσουμε ἐκείνους πού μᾶς ἔχουν ἀδικήσει. Καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης, ἀφοῦ ἐκτοπίσει ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας κάθε θυμὸ καὶ πικρία καὶ ὀργή, εἴθε νὰ μᾶς καταξιώσει νὰ ἀναπέμψουμε ὅλοι μαζὶ ἐνωμένοι μεταξὺ μας μὲ ἀκρίβεια, ὅπως τὰ μέλη τοῦ σώματος, καὶ μ' ἓνα στόμα καὶ μία ψυχὴ παντοτινὰ τοὺς εὐχαριστήριους ὕμνους πού τοῦ ὀφείλομε, γιατί σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑΝΟΗΣΑΤΕ ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΡΕΑ ΤΗΣ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥΝ ΧΡΙΣΤΟΝ, ΠΙΣΤΟΝ ΟΝΤΑ ΤΩ ΠΟΙΗΣΑΝΤΙ ΑΥΤΟΝ»

1. Ὅσάκις ἂν πρὸς διδασκαλίαν εὐσεβείας ὀρμήσω, τὸ τοῦ πράγματος φρικτὸν λογιζόμενος, τῇ κατ' ἑμαυτοῦ χρῶμαι πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας Δεσπότην ἀπολογία, μὴ πού τι τοῦ τῆς εὐσεβείας ὕψους φθεγξάμενος ὁ λόγος μικρότερον ἀπέλθῃ, διδάξας ψυχὰς μικρολογίαν Θεοῦ. Ἔστιν μὲν γὰρ καὶ τὸ σφόδρα παρὰ γλώττης ἠψηλὸν ἀνθρωπίνης, οἰκτρόν τι καὶ πρὸς τὴν θείαν δοξολογίαν οὐδέν, οὔσης δὲ καὶ τῆς λίαν ὑψηλῆς παρ' ἀνθρώποις εἰς Θεὸν ὑμνωδίας πρὸς τὸ τῆς δόξης ἐκείνης ὑπερβάλλον ταπεινοτάτης. Εὐπρόσδεκτος ὁμως ἡ τῆς θεολογίας τῶ τῶν ὄλων Δεσπότη προσαγωγή, τῇ τῶν προσφερόντων ὀριζομένη δυνάμει τὸ προσφερόμενον, οὐ τῇ τῆς οἰκείας ὑψηλότητος δόξῃ.

Αἰρετικοὶ δέ, ὥσπερ τι τῆς ἀξίας ἐκείνης εἰς θεολογίαν ἔχειν φανταζόμενοι μεῖζον, ἢ λόγων ὕψος ὑποπτεύοντες εἶναι τῆς θείας ὑψηλότερον δόξης, περὶ τῆς τοῦ Δεσπότη τῶν ὄλων πρὸς ἡμᾶς ζυγομαχοῦσι τιμῆς, ὡς τῶν αὐτοῦ μέτρων αὐτῶ παρ'

---

1. Ἐβρ. 3,1-2.

Ο Μ Ι Λ Ι Α

ΣΤΟ «ΚΑΤΑΝΟΗΣΤΕ ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΡΕΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΗΣ ΠΟΥ ΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕ, ΤΟΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟ, ΠΟΥ ΗΤΑΝ ΠΙΣΤΟΣ Σ' ΑΥΤΟΝ ΠΟΥ ΤΟΝ ΕΚΑΜΕ»¹

1. Όσες φορές ξεκινήσω διδασκαλία για την ευσέβεια, σκεπτόμενος πόσο φοβερό είναι το πράγμα, απολογοῦμαι για τὸν ἑαυτό μου στὸν Κύριο τῆς ευσέβειας, μήπως μιλώντας ὁ λόγος γιὰ τὸ ὕψος τῆς θεοσεβείας ἀπομακρυνθεῖ κάπου σὲ ἀσήμαντα πράγματα, διδάσκοντας ἔτσι στὶς ψυχὲς τὴ μικρολογία τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὑπάρχει βέβαια στὴν ἀνθρώπινη γλῶσσα καὶ τὸ ὑπερβολικὰ ὑψηλό, κάτι τὸ μηδαμινὸ καὶ ἀσήμαντο γιὰ τὴ δοξολογία τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ καὶ ἡ πολὺ ὑψηλὴ ὑμνωδία τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ Θεὸ εἶναι πάρα πολὺ μηδαμινὴ σὲ σύγκριση μὲ τὸ ὕψος τῆς δόξας αὐτῆς. Εὐπρόσδεκτη ὅμως εἶναι στὸν Κύριο τῶν ὄλων ἡ προσφορὰ τῆς θείας διδασκαλίας, κατὰ τὴν ὁποία ἐκτιμᾶται τὸ προσφερόμενο ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη αὐτῶν ποὺ προσφέρουν καὶ ὄχι μὲ τὴ δόξα τοῦ δικοῦ του ὕψους.

Ἄλλὰ κάποιοι αἵρετικοί, ἐπειδὴ ἀκριβῶς φαντάζονται πὼς στὴ θεία διδασκαλία ἔχουν κάτι μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν ἀξία ἐκείνη, ἢ ἐπειδὴ τάχα ὑποψιάζονται πὼς τὸ ὕψος τῶν λόγων τους εἶναι ὑψηλότερο ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἀγωνίζονται ἐναντίον μας γιὰ τὴν τιμὴ τοῦ Κυρίου τῶν ὄλων, σὰν νὰ ἀπονεμῆ-

ἡμῶν γινομένης ὑψηλοτέρας· καὶ καθάπερ ἀντιδίκου χάρτας τὰς
 Γραφὰς ἐρευνῶντες, δικαστήριον ἐξ αὐτῶν τῷ Θεῷ συγκρο-
 τοῦσι, καὶ τὸν θεολόγον ἐκεῖνον περιῦστανται Παῦλον, ὡς τῆς
 τοῦ Θεοῦ Λόγου συμβολαιογράφον δουλείας, καὶ πᾶσιν ἀνθρώ-
 5 ποις τούτου χάριν ἐπ' αὐτῷ παραγγέλλοντα· «κατανοήσατε τὸν
 ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ὑμῶν Ἰησοῦν Χριστόν,
 πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν». Ἴδού, ἀναμφίβολος τοῦ ἐκτί-
 σθαι τὸν Υἱὸν μαρτυρία. Οὐ θαυμαστὸν τὸ καὶ τοῖς σφόδρα λαμ-
 προῖς ὡς ἀσάφειαν ἔχουσι προσπαίειν αἰρετικούς· τοῖς γὰρ σα-
 10 θροῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τὰ φωτεινὰ σκοτεινά, καὶ παρὰ τῆς λαμ-
 πούσης ἀκτῖνος ἀμβλυωπία. Τοῦτο τοῖς αἰρετικοῖς ἐν οὕτω
 φωτεινῇ διανοίᾳ γραμμάτων ἐνταῦθα συμβέβηκεν.

Ἄποστόλου γὰρ ἀκούοντες ὄνομα, τὸν Θεὸν Λόγον νοοῦ-
 σιν ἀπόστολον, ἀρχιερέως ἀναγινώσκοντες κλῆσιν, Θεότητα
 15 τὸν ἀρχιερέα φαντάζονται. Παράδοξος φρενοβλαβείας ἰδέα. Τίς
 γὰρ ἀποστόλου προσηγορίαν μαθὼν οὐκ εὐθὺς ἄνθρωπον ταύ-
 την μηνυόμενον ἔγνω; Τίς ἀρχιερέως ὀνομασίαν ἀκούων θεότη-
 τος ἂν οὐσίαν τὸν ἀρχιερέα ἐνόμισεν; Εἰ γὰρ ἀρχιερεὺς ἢ Θεό-
 τῆς, τίς ὁ τῇ παρὰ τῆς ἀρχιερωσύνης λειτουργία θεραπευόμε-
 20 νος; Εἰ Θεὸς ὁ προσφέρων, οὐδεὶς ᾧ προσφέρεται. Τί γὰρ Θεό-
 τητος μεῖζον, ἢν' ὡς ἐλάττων προσφέρῃ τῷ μεῖζονι; Τί δὲ αὐτήν,
 αἰρετικέ, τὸ προσφέρειν καταναγκάζον; Τὸν μὲν γὰρ ἀρχιερέα
 προσφέρειν ἐπάναγκες, τῆς ἐκ τῶν προσφερομένων καὶ αὐτὸν
 τελειώσεως χρήζοντα, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν· «πᾶς
 25 γάρ», φησὶν, «ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος ὑπὲρ ἀν-
 θρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεὸν ἵνα προσφέρῃ δῶρά τε

θηκε ἀπὸ μᾶς τιμὴ ὑψηλότερη ἀπὸ τὰ πραγματικὰ δικά του μέτρα, καὶ ἐρευνώντας τὶς Γραφές, σὰν νὰ εἶναι τὰ χαρτιά τοῦ ἀντιδίκου, στήνουν ἀπ' αὐτὲς δικαστήριον γιὰ τὸ Θεό, καὶ περικυκλώνουν τὸν θεολόγο ἐκεῖνον Παῦλο, σὰν νὰ ἦταν μάρτυρας τῆς δουλείας τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ παραγγέλλοντας γι' αὐτὸ σ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους γι' αὐτόν· «κατανοῆστε τὸν ἀπόστολο καὶ ἀρχιερέα τῆς πίστεως πού ὁμολογοῦμε, τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ ὁποῖος ἦταν πιστὸς σ' αὐτόν πού τὸν ἔκαμε». Νά, λέγουν, ἀναμφισβήτητη μαρτυρία γιὰ τὸ ὅτι ἔχει κτισθεῖ ὁ Υἱός. Δὲν εἶναι παράξενο τὸ νὰ κάνουν σφάλμα οἱ αἵρετικοὶ καὶ στὰ πιὸ καθαρὰ λόγια σὰν νὰ περιέχουν κάποια ἀσάφεια, γιατί στὰ ἀσθενικὰ μάτια ἀκόμη καὶ τὰ φωτεινὰ πράγματα εἶναι σκοτεινὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀστραφτερὴ ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου ἀδυνατίζει ἡ ὄραση. Αὐτὸ ἔχει συμβεῖ στους αἵρετικούς ἐδῶ σὲ ἓνα τόσο καθαρὸ νόημα τῶν λέξεων.

Ἀκούοντας δηλαδὴ τὸ ὄνομα ἀπόστολος νομίζουν ἀπόστολο τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ, διαβάζοντας γιὰ κλήση ἀρχιερέα φαντάζονται γιὰ ἀρχιερέα τῆ Θεότητα. Παράξενη ἰδέα τῆς παραφροσύνης τους. Γιατί ποῖός ἔμαθε τὸ ὄνομα ἀπόστολος καὶ δὲ σκέφθηκε ἀμέσως ὅτι αὐτὸ σημαίνει ἄνθρωπο; Ποῖός ἂν ἄκουε τὸ ὄνομα ἀρχιερέας θὰ νόμιζε πὼς αὐτὸς ἔχει οὐσία Θεότητας; Γιατί, ἂν ἡ Θεότητα εἶναι ἀρχιερέας, ποῖός εἶναι ὁ λατρευόμενος ἀπὸ τὴ διακονία τῆς ἀρχιερωσύνης; Ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι αὐτὸς πού προσφέρει, δὲν ὑπάρχει κανεὶς στὸν ὁποῖο προσφέρεται ἡ θυσία. Γιατί τί εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὴ Θεότητα, γιὰ νὰ προσφέρει ὡς μικρότερος στὸ μεγαλύτερο; Καὶ τί εἶναι αὐτό, αἵρετικέ, πού ἀναγκάζει τὴ Θεότητα νὰ προσφέρει; Γιατί ὁ ἀρχιερέας εἶναι ἀναγκαῖο νὰ προσφέρει, ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν τελείωση πού προέρχεται ἀπ' αὐτὰ πού προσφέρονται, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Παύλου· «κάθε ἀρχιερέας», λέγει, «πού λαμβάνεται ἀπὸ ἀνθρώπους ἐγκαθίσταται γιὰ νὰ ὑπηρετεῖ

καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν, μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περίκειται ἀσθένειαν· καὶ διὰ ταύτην ὀφείλει, καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ περὶ ἑαυτοῦ προσφέρειν περὶ ἁμαρτιῶν». Θεότητος δὲ φύσις τῆς ἐκ τῆς χάριτος ἀνενδεῆς τελειώσεως.

2. Πόθεν οὖν αὐτοῖς ὁ Θεὸς Λόγοις κεκληῖσθαι νῦν ἀρχιερεὺς ἐνομίσθη, ὁ θυσίας εἰς προκοπὴν ἰδίαν κατὰ τοὺς ἀρχιερέας μὴ χρήζων; Ὁ Θεότητος κτήτωρ ἐξ ἀνθρώπων μὴ ληφθείσης ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεόν, ὁ μηδενὶ τούτων αὐτῶν παρ' Ἀρείου κατ' αὐτοῦ προσφερομένων φωνῶν γνωριζόμενος. Ὅρα γὰρ τοῦ τῆς Θεότητος ὕψους πάσας ταύτας ἐφεξῆς τὰς φωνὰς ἀλλοτρίας, ἄνωθεν αὐτὰς μικρὸν ἐπερχόμενος. «Οὐκ ἀγγέλων», φησὶν, «ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται· ὅθεν ὄφειλεν κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν, εἰς τὸ ἰλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ. Ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεῖς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι. Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν».

Ταῦτα τῆς τῶν ρημάτων ὄντα συναφείας τὰ μέλη διασπῶντες αἰρετικοὶ κακουργοῦσιν· ἀλλ' ἐπειδήπερ αὐτοῖς τὰς φωνὰς κατὰ μέρος ἀναγινώσκειν ἠδύ, καὶ διὰ τῆς κατὰ μέρος τῶν φωνῶν ἀναγνώσεως τρανώτερον ὑμῖν τῆς τῶν φωνῶν παρ' ἐκείνοις ληστείας προθῶμεν τὸν ἔλεγχον. «Οὐκ ἀγγέλων», φησὶν, «ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ». Μὴ σπέρμα

2. Ἐβρ. 5,1-3.

3. Ἐβρ. 2,16-3,3.

τὸ Θεὸ γιὰ χάρη τους καὶ γιὰ νὰ προσφέρει δῶρα καὶ θυσίες γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους. Μπορεῖ νὰ δείχνει ἀνοχή σὲ ὅσους ζοῦν στὴν ἄγνοια καὶ στὴν πλάνη, ἄφοῦ καὶ ὁ ἴδιος ἔχει ἀνθρώπινες ἀδυναμίες. Καὶ ἐξ αἰτίας τους εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ προσφέρει, ὅπως γιὰ τὸ λαό, ἔτσι καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του, θυσίες γιὰ τὶς ἁμαρτίες του»². Ἡ φύση ὅμως τῆς Θεότητος δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν τελείωση ποὺ παρέχεται ἀπὸ τὴ χάρη .

2. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν νόμισαν αὐτοὶ ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔχει ὀνομασθεῖ τώρα ἀρχιερέας, αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ θυσίες γιὰ τὴ δική του προκοπή, ὅπως οἱ ἀρχιερεῖς; Ὁ κάτοχος τῆς Θεότητος, ποὺ δὲν ἔχει ληφθεῖ ἀπὸ ἀνθρώπους, ἐγκαθίσταται ἀρχιερέας νὰ ὑπηρετεῖ τὸ Θεὸ γιὰ χάρη τῶν ἀνθρώπων, αὐτὸς ποὺ ἀπὸ κανένα δὲ γνωρίζεται ἀπ' ὅσα εἶπε ὁ Ἄρειος ἐναντίον του. Γιατὶ πρόσεχε ποὺ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπόμενα λόγια εἶναι ξένα πρὸς τὸ ὕψος τῆς Θεότητος, ἀναφέροντας αὐτὰ γιὰ λίγο ἀπὸ τὴν ἀρχή. «Δὲν ἐνδιαφέρεται», λέγει, «νὰ βοηθήσει ἀγγέλους, ἀλλὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ γίνῃ σὲ ὅλα ὅμοιος μὲ τοὺς ἀδελφούς του, γιὰ νὰ γίνῃ εὐσπλαχνικὸς καὶ πιστὸς ἀρχιερέας, στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἐξιλεώσει τὶς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ. Γιατί, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ὑπέφερε καὶ δοκιμάσθηκε, μπορεῖ τώρα νὰ βοηθήσει αὐτοὺς ποὺ δοκιμάζονται. Γι' αὐτὸ, ἀδελφοὶ ἅγιοι, ἐσεῖς ποὺ κληθήκατε ἀπὸ τὸν οὐρανό, κατανοῆστε τὸν ἀπόστολο καὶ ἀρχιερέα τῆς πίστεως ποὺ ὁμολογοῦμε, τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ ὁποῖος ἦταν πιστὸς σ' αὐτὸν ποὺ τὸ ἔκαμε»³.

Αὐτὰ τὰ μέλη τῆς συνέχειας τῶν λόγων διασπώντας οἱ αἰρετικοὶ διαπράττουν κακούργημα. Ἄλλ' ἐπειδὴ σ' αὐτοὺς ἦταν εὐχάριστο νὰ διαβάσουν τὰ λόγια ξεχωριστά, καὶ μὲ τὴν ξεχωριστὴ ἀνάγνωσι τῶν λόγων ἄς παρουσιάσουμε σὲ σᾶς τὸν ἔλεγχο πιὸ καθαρὸ ἀπὸ τὴ διαβολὴ τῶν δικῶν τους λόγων. «Δὲν ἐνδιαφέρεται», λέγει, «νὰ βοηθήσει ἀγγέλους, ἀλλὰ τοὺς

τοῦ Ἀβραάμ ἢ Θεότης; Ἦκουσον καὶ τὴν ἐπομένην φωνήν· «Ὅθεν ὤφειλεν κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι». Μὴ τῇ θεότητι ἔσχεν ὁ Θεὸς Λόγος τινὰς ἀδελφούς ἐοικότας; Σκόπει καὶ τὸ τούτοις εὐθὺς συναπτόμενον· «ἵνα ἐλεήμων», φησὶν, 5 «γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν, εἰς τὸ ἰλάσσεσθαι τὰς ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ· ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεὶς δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι».

Οὐκ οὖν ὁ παθὼν ἀρχιερεὺς ἐλεήμων, παθητὸς δὲ ὁ ναός, οὐχ ὁ ζωοποιὸς τοῦ πεπονθότος Θεός, σπέρμα Ἀβραάμ «ὁ χθὲς 10 καὶ σήμερον» κατὰ τὴν Παύλου φωνήν· οὐχ ὁ λέγων· «πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμι», ὁμοιος τοῖς ἀδελφοῖς κατὰ πάντα, ὁ ψυχῆς ἀνθρωπίνης καὶ σαρκὸς ἀναλαβὼν ἀδελφότητα· οὐχ «ὁ ἑώρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα», Ἀπόστολος ὁ ἡμῖν ὁμοούσιος καὶ κεχρηῆσθαι κηρύττων αἰχμαλώτοις, Ἀπόστολος καὶ λέ- 15 γων ἐν Ἰουδαίοις σαφῶς· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέν με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέν με»· χρίεται δὲ ἀνθρωπότης, οὐ Θεότης, αἰρετικέ· οὗτος ὁ πιστὸς τῷ Θεῷ πεποιημένος ἀρχιερεὺς. Ἐγένετο γὰρ οὗτος, οὐκ αἰδίως προῆν· οὗτος, ὁ κατὰ μικρὸν εἰς ἀρχιερέως, αἰρετικέ, προκόψας ἀξίωμα.

20 Καὶ ἄκουε σαφεστέρας σοι τοῦτο διαβοώσης φωνῆς· «ἐν ταῖς ἡμέραις», φησὶν, «τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, δεήσεις τε καὶ ἰκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σῶζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρῦων προσενέγκας, καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, καίπερ ὢν Υἱός, ἔμαθεν τὴν ὑπακοήν, καὶ τε-

4. Ἐβρ. 13,8.

5. Ἰω. 8,58.

6. Ἰω. 14,9.

7. Ἦσ. 61,1· Λουκᾶ 4,18.

ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ». Μήπως ἡ θεότητα εἶναι ἀπόγονος τοῦ Ἀβραάμ; Ἦ ἄκουσε καὶ τὴν ἐπόμενη φράση· «γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὁμοῖος σὲ ὅλα μὲ τοὺς ἀδελφούς του». Μήπως ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔχει κάποιους ἀδελφούς ὁμοίους μὲ τὴ θεότητα; Ἐξέταζε καὶ αὐτὸ πὸ συνδέεται ἀμέσως μ' αὐτὰ· «γιὰ νὰ γίνῃ», λέγει, «εὐσπλαχνικὸς καὶ πιστὸς ἀρχιερέας στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἐξιλεώνει τὶς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ. Γιατί, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ὑπέφερε καὶ δοκιμάσθηκε, μπορεῖ τώρα νὰ βοηθήσει αὐτοὺς πὸ δοκιμάζονται».

Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτὸς πὸ ἔπαθε ἀρχιερέας εὐσπλαχνικὸς, καὶ ὁ ναὸς παθητὸς· δὲν εἶναι ὁ ζωοποιὸς αὐτοῦ πὸ ἔπαθε, ὁ Θεός, ἀπόγονος τοῦ Ἀβραάμ, αὐτὸς πὸ κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Παύλου «εἶναι ὁ ἴδιος χθὲς καὶ σήμερα»⁴. Δὲν ἦταν αὐτὸς πὸ ἔλεγε, «ἐγὼ ὑπάρχω προτοῦ νὰ γεννηθεῖ ὁ Ἀβραάμ»⁵, ὁμοῖος σὲ ὅλα μὲ τοὺς ἀδελφούς του, αὐτὸς πὸ ἔλαβε τὴν ἀδελφικὴ σχέση ἀπὸ ἀνθρώπινη ψυχὴ καὶ σάρκα. Δὲν ἦταν ἀπόστολος αὐτὸς πὸ εἶπε, «ἐκεῖνος πὸ ἔχει δεῖ ἐμένα ἔχει δεῖ τὸν Πατέρα»⁶, αὐτὸς πὸ εἶχε τὴν ἴδια φύση μὲ μᾶς καὶ πὸ παράγγελλε νὰ κηρύττουμε στους αἰχμαλώτους, δὲν ἦταν ἀπόστολος αὐτὸς πὸ ἔλεγε καθαρὰ στους Ἰουδαίους, «τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου εἶναι ἐπάνω μου γιὰτὶ μὲ ἔχρισε καὶ μὲ ἔστειλε νὰ φέρω στους φτωχοὺς τὸ χαρμόσυνο μήνυμα»⁷. Χρίεται, αἵρετικέ, ἡ ἀνθρώπινη φύση καὶ ὄχι ἡ θεία. Αὐτὸς, ὁ πιστὸς στὸ Θεό, ἔγινε ἀρχιερέας. Ἦ ἔγινε λοιπὸν ἀρχιερέας, δὲν προῦπῆρχε αἰωνίως. Αὐτὸς εἶναι, αἵρετικέ, πὸ προόδευε σιγὰ–σιγὰ στὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιερέα.

Καὶ ἄκου πὸ καθαρὴ φωνὴ πὸ τὸ φωνάζει δυνατώτερα αὐτὸ σὲ σένα. «Ὁ Χριστός», λέγει, «κατὰ τὶς ἡμέρες τῆς ἐπίγειας ζωῆς του ἔκανε μὲ δυνατὲς κραυγὰς καὶ δάκρυα προσευχὰς καὶ παρακλήσεις σ' ἐκεῖνον πὸ μπορούσε νὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὸ θάνατο. Καὶ εἰσακούσθηκε, γιὰτὶ εἶχε εὐλάβεια. Ἦν καὶ

λειωθεὶς ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ πᾶσιν αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου». Τελειοῦται δὲ ὁ κατὰ μικρὸν προκόπτων, αἵρετικέ· περὶ οὗ καὶ Λουκᾶς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις βοᾷ· Ἰησοῦς δὲ προέκοπτεν ἡλικία καὶ σοφία καὶ χάριτι· τούτῳ σύμφωνα καὶ Παῦλος
 5 φθεγγόμενος, «τελειωθεὶς», φησὶν, «ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ πᾶσιν αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου, προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ»· οὗτος ὁμοίως ὁ κατὰ τὸν τῆς στρατηγίας συγκρινόμενος τύπον, ὁ σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ κεκλημένος, ὁ κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς παραπλήσιος,
 10 ὁ χρόνῳ γεγεννημένος ἀρχιερεὺς, ὁ διὰ παθημάτων τελειωθεὶς, ὁ ἐν ᾧ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεὶς, δυνάμενος τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι, ὁ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἀρχιερεὺς τεταγμένος.

3. Τί οὖν ἀνθερμηνεύεις τῷ Παύλῳ τὸν ἀπαθῆ Θεὸν Λόγον, ἐπιγείῳ καταμιγνὺς ὁμοιότητι, καὶ παθητὸν ἀρχιερέα ποιῶν; Τί
 15 καὶ πρὸς τὸν τῶν γραμμάτων ἀναιδίζεσθε πρόδηλον καὶ πρὸς τὸν τῆς ἐννοίας τῆς προκειμένης σκοπὸν; Ἡ μὲν οὖν πρὸς τὰς συλλαβὰς ἐξ αὐτῶν τῶν φωνῶν διαδέδεικται μάχη· ἴδωμεν δὲ καὶ τὸν τῶν γραμμάτων σκοπὸν πολὺ τῆς αἵρετικῆς μυθολογίας ἀπάδοντα. Κεκρατηκότος πανταχοῦ τοῦ κηρύγματος, καὶ δὴ καὶ
 20 ταύτης τῆς τῶν νομίμων πυρᾶς, λέγω δὴ τῆς Ἱερουσαλήμ, Χριστιανισμὸν ἀστραπτούσης, φθόνος τις τῇ τῶν Ἑβραίων ἐπιφυσθεὶς σωτηρία, τὴν ἐκ τῆς χάριτος αὐτοῖς ἐπὶ τὸν νόμον αὐθις παλινδρομίαν εἰργάζετο, καὶ τὰ τῆς ἀπάτης ἐν εὐφημία διὰ τοῦ Χριστοῦ κεκρυμμένα τοῖς ἀπατῶσιν ἐποίει τὴν θήραν εὐληπτο-
 25 τέραν. Τοὺς γὰρ ἀπαξ τῷ Χριστῷ προστεθέντας τῆς μὲν εἰς αὐτὸν καθάπαξ οὐκ ἀπέστρεφον πίστεως, ὥστε μὴ τῷ περὶ τὸν

8. Ἑβρ. 5,7-9

9. Λουκᾶ 2,52.

10. Ἑβρ. 5,10.

11. Γιὰ τὸ Μεχιδεσεδέκ βλ. Γεν. 14,18-20· Ἀριθμ. 18,21. 26· Δευτ.

18 ἰ. καὶ Ἑβρ. 7,1-14.

ἦταν Υἱός, ἔμαθε τὴν ὑπακοή. Καὶ ἀφοῦ ἔγινε τέλειος, ἔγινε ἡ αἰτία νὰ σωθοῦν γιὰ πάντα ὅλοι ὅσοι ὑπακοῦν σ' αὐτόν»⁸. Γίνε-
ται ὁμως τέλειος, αἰρετικέ, αὐτὸς ποὺ προοδεύει σιγά-σιγά. Γι'
αὐτόν καὶ ὁ Λουκᾶς βροντοφωνάζει στὰ Εὐαγγέλια: «καὶ ὁ Ἰη-
σοῦς προόδευε στὴν ἡλικία καὶ στὴ σοφία καὶ στὴ χάρη»⁹.
Σύμφωνα μ' αὐτὸ μιλώντας καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «ἀφοῦ ἔγινε τέ-
λειος, ἔγινε ἡ αἰτία νὰ σωθοῦν γιὰ πάντα ὅλοι ὅσοι ὑπακοῦν σ'
αὐτόν καὶ ἀνακηρύχθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ ἀρχιερέας, κατὰ τὴν τάξη
τοῦ Μελχισεδέκ»¹⁰. Αὐτὸς ὁμως εἶναι ἐκεῖνος ποὺ συγκρίνεται
μὲ τὸν τύπο τῆς στρατηγίας, ποὺ ὀνομάσθηκε ἀπόγονος τοῦ
Ἀβραάμ, ποὺ ἔγινε σχεδὸν ὅμοιος σὲ ὅλα μὲ τοὺς ἀδελφούς
του, ποὺ ἔγινε μὲ τὸν καιρὸ ἀρχιερέας, ποὺ μὲ τὰ παθήματα ἔγι-
νε τέλειος, ποὺ ἐπειδὴ ὑπέφερε καὶ δοκιμάσθηκε μπορεῖ νὰ
βοηθήσει αὐτοὺς ποὺ δοκιμάζονται, ποὺ ἔχει ὀρισθεῖ ἀρχιερέας
ὅπως ὁ Μελχισεδέκ¹¹.

3. Γιατί λοιπὸν ἐρμηνεύεις ἀντιθετὰ ἀπὸ τὸν Παῦλο τὸν ἀπα-
θῆ Λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀναμειγνύοντας ἐντελῶς αὐτόν μὲ τὴν ἐπί-
γεια ὁμοιότητα καὶ κάνοντάς τον παθητὸ ἀρχιερέα; Γιατί εἶστε
ἀναιδεῖς καὶ πρὸς τὸ ὀλοφάνερο τῶν λέξεων καὶ πρὸς τὸ σκοπὸ
τῆς ἔννοιας αὐτῆς; Ἡ μάχη λοιπὸν πρὸς τίς συλλαβὲς ἔχει ἀπο-
δειχθεῖ πλήρως ἀπ' αὐτὰ τὰ λόγια. Ἄς δοῦμε ὁμως καὶ τὸ σκο-
πὸ τῶν λέξεων νὰ διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν αἰρετικὴ μυθολογία.
Ὅταν ἐπικράτησε παντοῦ τὸ κήρυγμα καὶ μάλιστα ὅταν καὶ αὐ-
τὸς ὁ βωμὸς τῶν θυσιῶν, δηλαδὴ ἡ Ἱερουσαλήμ, ἄστραφτε τὸ
Χριστιανισμό, κάποιος φθόνος ποὺ ξεπρόβαλε στὴ σωτηρία
τῶν Ἑβραίων προκαλοῦσε σ' αὐτοὺς τὴν ἐπιστροφή πάλι ἀπὸ
τὴ χάρη στὸ νόμο καὶ ἡ ἀπάτη, ποὺ ἦταν κρυμμένη στὸν ἔπαινο
τοῦ Χριστοῦ, ἔκανε σ' αὐτοὺς ποὺ παρέσυραν μὲ τὴν ἀπάτη πιὸ
εὐκόλη τὴν ἐπιχείρησή τους. Γιατὶ αὐτούς, ποὺ μιὰ φορὰ προσ-
τέθηκαν στὸ Χριστό, δὲν τοὺς ἐπέστρεφαν μονομιᾶς ἀπὸ τὴν
πίστη σ' αὐτόν, ὥστε μὲ τὸ φανερὸ πόλεμο γιὰ τὸν ἀγαπώμενο

φιλούμενον ἐκ προδήλου πολέμῳ πρὸς τὴν τῆς ἀπάτης ἐγεῖραι τοὺς τὴν ἀπάτην ὑπομένοντας νῆψιν, ἀλλ' εὐπιθάνοις ἐδελέαζον λόγοις· μέγας, φασίν, ὁ Χριστός· πῶς γὰρ οὐ μέγας, οὐ καὶ τὰ τῆς προσηγορίας αἰδέσιμα πάθεσιν καὶ τὴν εἰς τοῦτον οὐκ ἂν τις 5 ὑμῶν καταπέμψαιτο πίστιν;

Ἐκεῖνο δὲ φυλάττεσθαι δεῖ τὸ μὴ νομίζειν τοῦ νόμου λοιπὸν τὴν φυλακὴν περιττήν, μηδὲ τῆς κατ' αὐτὸν ἄλλην προτιμᾶν πολιτείαν, ἢ τόπον ἕτερον μακαριστῶν ἀμοιβῶν παρὰ τὸν τῆς Παλαιστίνης ἀναμένοντα κληρὸν, ἢ τῆς Λευϊτικῆς ἱερωσύνης 10 ἄλλην ἡγουμένους τιμιωτέραν, ἀλλ' ἔχεσθαι μὲν τῆς εἰς Χριστὸν διαθέσεως, ἀκίνητα δὲ τὰ τοῦ νόμου φυλάττειν. Οὕτω τῶν παρ' Ἑβραίοις ἐπὶ τὸν νόμον παρασυρομένων πιστῶν ἀλγήσας πρὸς τὴν ἀπάτην ὁ Παῦλος δείκνυσι τῷ τοῦ Χριστοῦ προσώπῳ τὰ τοῦ νόμου κεκινημένα, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἱερωσύνης ἀντιλογίαν 15 ἀνθίσταται, τοῦ τῆς ἐνανθρωπήσεως μυστηρίου τὸν σκοπὸν ἐκκαλύπτων· «οὐκ ἀγγέλων», φησίν, «ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται». Ἡ δι' ἀνθρωπίνης σαρκὸς τοῦ Δεσπότου, φησίν, ἐπιδημία Χριστοῦ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα γεγένηται φύσεως, ὑπόσχεσιν εὐλογίας ἀρχαίαν βεβαιούσα τῷ 20 γένει. Εἰλήφει γὰρ ὁ πατριάρχης ὑπόσχεσιν ἐνευλογηθήσεσθαι ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη.

Διῆλθε μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν χρόνος, ηὔξθη τὸ τοῦ σπέρματος γένος, προέκοψεν ὁ τῶν ἐτῶν ἀριθμός, τοῖς ἔθνεσιν δὲ οὐδαμοῦ μεταβολὴ πρὸς εὐσέβειαν, οὐδὲν εἶδος ἐπ' αὐτοῖς εὐλο- 25 γίας. Ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτὸ τοῦ πατριάρχου τὸ γένος εἰς εἰδωλολατρίας κατάραν μετέστραπτο, δυσσεβοῦν ἐν Αἰγύπτῳ, τὴν Παλαιστίνην ρυποῦν, προσκυνοῦν παρὰ Πέρσαις εἰκόνα. Πῶς οὖν

νά μὴν ξεσηκώσουν ἐναντίον τῆς ἀπάτης ἐκείνους ποὺ ἀντιμετώπιζαν τὴν ἀπάτη μὲ νηφαλιότητα, ἀλλὰ τοὺς δελέαζαν μὲ λόγια εὐκολοπίστευτα. Μεγάλος, λέγει, εἶναι ὁ Χριστός· γιατί πῶς δὲν εἶναι μέγας αὐτὸς ποὺ καὶ τὸ ὄνομά του στὰ πάθη εἶναι σεβαστὸ καὶ τὴν πίστη σ' αὐτὸν δὲ θὰ μπορούσε κανεὶς σας νὰ τὴν καταλύσει;

Ὅμως πρέπει νὰ προσέχουμε αὐτό, νὰ μὴ νομίζουμε δηλαδὴ περιττὴ στὴ συνέχεια τὴν τήρηση τοῦ νόμου, οὔτε νὰ προτιμοῦμε ἀπ' αὐτὸν ἄλλο τρόπο ζωῆς ἢ νὰ περιμένουμε γιὰ τὶς μακαριστὲς ἀμοιβὲς ἄλλο τόπο ἀπὸ τὸν κλῆρο τῆς Παλαιστίνης ἢ νὰ θεωροῦμε ἄλλη ἱερωσύνη πιὸ τίμια ἀπὸ τὴ Λευιτική, ἀλλὰ νὰ ἀφοσιωνόμαστε βέβαια στὴν ἀγάπη πρὸς τὸ Χριστό, καὶ νὰ τηροῦμε ὅμως ἀμετάβλητο τὸ νόμο. Ἐτσι ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ πόνεσε γιὰ τὴν ἀπάτη, κατὰ τὴν ὁποία οἱ πιστοὶ ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους παρασύρονταν στὸ νόμο, ἀποδεικνύει πῶς τὰ τοῦ νόμου ἔχουν μεταφερθεῖ στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀντιστέκεται στὴν ἀντιλογία τῆς ἱερωσύνης, φανερώνοντας τὸ σκοπὸ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρώπησης· «δὲν ἐνδιαφέρεται», λέγει, «νὰ βοηθήσει ἀγγέλους, ἀλλὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ». Ἡ ἔλευση, λέγει, τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ μὲ ἀνθρώπινη σάρκα ἔχει γίνει ἐξ αἰτίας τῆς φύσης τῶν ἀνθρώπων, ἐπιβεβαιώνοντας παλαιὰ ὑπόσχεση εὐλογίας στὸ ἀνθρώπινο γένος. Γιατί εἶχε λάβει ὁ πατριάρχης ὑπόσχεση πῶς μὲ ἓνα ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του θὰ εὐλογηθοῦν ὅλα τὰ ἔθνη¹².

Πέρασε μετὰ τὴν ὑπόσχεση καιρὸς, αὐξήθηκε τὸ γένος τῶν ἀπογόνων, μεγάλωσε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν, ἀλλὰ πουθενὰ στὰ ἔθνη δὲν ἔγινε μεταβολὴ πρὸς τὴν εὐσέβεια, κανένα εἶδος εὐλογίας σ' αὐτά. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀκόμα τὸ γένος τοῦ πατριάρχου εἶχε ἐπιστρέψει στὴν κατάρα τῆς εἰδωλολατρίας, δυσσεβώντας στὴν Αἴγυπτο, μολύνοντας τὴν Παλαιστίνην, προσκυνώντας εἰκόνα στὸ διάστημα τῆς δουλείας του στοὺς Πέρσες. Πῶς

τὰ τῆς ἐπαγγελίας ἐκβῆ; Πῶς ὡς ψευδῆς ἢ θεία μὴ κινδυνεύση
 φωνή; Τίς ὁ πρὸς τοσαύτην Θεῷ πιστεύων ὑπόσχεσιν; Ὁ νομο-
 θέτης Μωϋσῆς; Μέγας μὲν ὡς ἀληθῶς ὁ προφήτης καὶ προφη-
 τῶν ἀπάντων κεφάλαιον, ἀλλ' εὐθὺς τῷ Θεῷ πρὸς μεσιτείαν
 5 καὶ γῆϊνης ἐλευθερίας δειλὸς καὶ τὴν δειλίαν πρὸς τὸν Θεὸν ἐκ-
 βοῶν· «δέομαι, Κύριε, προχειρίσαι ἄλλον δυνάμενον, ὃν ἀπο-
 στελεῖς». Ἄλλ' Ἀαρὼν πρὸς τὴν τῆς εὐλογίας διακονίαν αὐτάρ-
 κης; Λαμπρὸς μὲν ὁ ἱερεὺς καὶ τῆς νομικῆς ἱερωσύνης κρηπίς,
 ἀλλ' ἀσεβέσιν εὐκατάπληκτος δῆμοις, ὡς ἡ μοσχοποιία διέδει-
 10 ξεν· σεμνὸς καὶ Ἥλιος καὶ ζήλου φλογώδους ἀποβάλλων σπιν-
 θῆρας, ἀλλ' ἁμαρτωλοῖς ἐπαχθής.

Οὐκ ἦν οὐδαμῶθεν πρὸς τὴν τῆς εὐλογίας μεσίτης ὑπόσχε-
 σιν, εἰδωλολατρῶντων ἔθνῶν, Ἰουδαίων συνασεβούντων, προ-
 φητῶν κεκραγόντων· «δέομαι, Κύριε, προχειρίσαι ἄλλον δυνάμε-
 15 νον, ὃν ἀποστελεῖς», ἱερέων ἢ συγχωρούντων ἁμαρτωλοῖς ὑπὲρ
 μέτρον, ἢ κολαζόντων ἀφειδῶς παρὰ πόδας. Ἔδει τοίνυν πρὸς
 τὴν τῆς εὐλογίας μεσιτείαν ἀρχιερέως, τῇ φύσει μὲν ἐκ τοῦ γέ-
 νους τοῦ Ἀβραὰμ τικτομένου, τῇ δὲ ἀξία προφητῶν ἀνωτέρου,
 ἀναμαρτήτου καὶ πράου, παθητοῦ μὲν ὡς συγγενοῦς Ἀβραὰμ,
 20 ἀλλ' ἐν κινδύνοις εἰδότος πρὸς τὸν Θεὸν ἐκβοᾶν· «πλὴν οὐ τί
 ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ σύ». Τίκεται δὴ πρὸς τοῦτο Χριστός, οὐκ ἀγ-
 γέλων περιθέμενος φύσιν· οὐ γὰρ ἐκ γένους ἀγγέλων εὐλογίαν
 ἀνθρώποις ὁ Θεὸς καθυπέσχετο, ἀλλ' ἐκ σπέρματος Ἀβραὰμ
 τοῦ τοῖς ἐπαγγελίαν εἰληφόσιν ὁμοίου.

25 Τοῦτο νῦν τὸ προκείμενον Παύλῳ τὸ τοῖς τὴν κατὰ Χρι-

13. Ἐξ. 4,13.

14. Βλ. Ἐξ. 32,1-6.

15. Μάρκ. 14,36.

λοιπὸν νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐπαγγελία; Πῶς νὰ μὴν φανεῖ πῶς εἶναι ψεύτικος ὁ θεῖος λόγος; Ποιὸς ἦταν αὐτὸς ποὺ μεσίτευε στὸ Θεὸ γιὰ τόσο μεγάλη ὑπόσχεση; Ὁ νομοθέτης Μωυσῆς; Ἦταν μεγάλος πραγματικὰ ὁ προφήτης ἐκεῖνος καὶ πρῶτος ἀπ' ὅλους τοὺς προφῆτες, ἀλλὰ δειλὸς ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή γιὰ μεσιτεία τῆς γήινης ἐλευθερίας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆ δειλία του τὴ φώναζε στὸ Θεό· «σὲ παρακαλῶ, Κύριε, ἀνάδειξε κάποιον ἄλλο ἱκανό, καὶ αὐτὸν νὰ στείλεις»¹³. Μήπως ὁ Ἀαρῶν ἦταν ἱκανὸς γιὰ τὴ διακονία τῆς εὐλογίας; Ἦταν βέβαια ἐξαιρετικὸς ἱερέας καὶ θεμέλιο τῆς ἱερωσύνης τοῦ νόμου, ἀλλὰ εὐκόλα φοβόταν τὸν ἀσεβῆ λαό, ὅπως ἀπέδειξε ἡ κατασκευὴ τοῦ χρυσοῦ μοσχαριοῦ¹⁴. Καὶ ὁ Ἡλίας ἦταν σεμνὸς καὶ εἶχε φλογερὸ ζῆλο ποὺ ἔβραζε, ἀλλὰ ἦταν μισητὸς στοὺς ἀμαρτωλούς.

Δὲν ὑπῆρχε ἀπὸ πουθενὰ μεσίτης γιὰ τὴν ὑπόσχεση τῆς εὐλογίας, ἀφοῦ τὰ ἔθνη πίστευαν στὰ εἶδωλα, οἱ Ἰουδαῖοι ἀσεβοῦσαν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ προφῆτες φώναζαν, «σὲ παρακαλῶ, Κύριε, ἀνάδειξε κάποιον ἄλλο ἱκανό, καὶ αὐτὸν νὰ στείλεις», καὶ ἀφοῦ οἱ ἱερεῖς ἢ συγχωροῦσαν ὑπέρμετρα τοὺς ἀμαρτωλούς ἢ τοὺς τιμωροῦσαν ὑπερβολικὰ καὶ ἀμέσως. Χρειαζόταν λοιπὸν γιὰ τὴ μεσιτεία τῆς εὐλογίας ἓνας ἀρχιερέας, γεννημένος κατὰ τὴ φύση ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Ἀβραάμ, ἀνώτερος κατὰ τὴν ἀξία ἀπὸ τοὺς προφῆτες, ἀναμάρτητος καὶ πρᾶος, εὐπαθῆς βέβαια σὰν συγγενῆς τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ στοὺς κινδύνους νὰ γνωρίζει νὰ φωνάζει στὸ Θεό· «ἄς μὴ γίνει ὅμως τὸ δικό μου θέλημα ἀλλὰ τὸ δικό σου»¹⁵. Γεννιέται λοιπὸν γι' αὐτὸ ὁ Χριστός, χωρὶς νὰ περιβληθεῖ τὴ φύση τῶν ἀγγέλων, γιὰτὶ ὁ Θεὸς δὲν ὑποσχόταν στοὺς ἀνθρώπους εὐλογία ἀπὸ τὸ γένος τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ, ποὺ ἦταν ὅμοιος μ' αὐτοὺς ποὺ ἔλαβαν τὴν ὑπόσχεση.

Αὐτὸ τώρα εἶναι τὸ ζήτημα ποὺ ἀπασχολεῖ τὸν Παῦλο, τὸ

στον ἱερωσύνην περιττὴν ἠγοούμενοις δεῖξαι τὴν τῆς εὐλογίας ἄνευ ταύτης μὴ πληρουμένην ὑπόσχεσιν. Ὅτι δὲ οὐ πλάττω τὴν ἔννοιαν, ἐκ τῆς τῶν ρημάτων ὑμεῖς ἀκολουθίας δικάσατε, συντείνοντες ἑαυτοὺς πρὸς τὴν τῶν εἰρημένων λεπτότητα. Βούλομαι γὰρ καὶ τοῖς ἀκριβεστέροις ὑμᾶς προεθίσει διδάγμασιν, ἵνα γένησθε δῆμος ἠκριβωμένος τῶν θείων διδάσκαλος. «Οὐκ ἀγγέλων», φησὶν, «ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται». Οὐ πρὸς ἀγγελικὴν, φησὶν, ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης ἐπίσκεψιν ἔδραμεν, ἀλλὰ πρὸς γένος Ἀβραὰμ ἐκπεσεῖν εὐλογίας
 10 παλαιᾶς κινδυνεῶν. Καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸ κείμενον, Παῦλε; «Ὅθεν ὄφειλεν», φησὶν, «κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν».

Ἐπειδὴ γένους, φησὶν, ἦλθεν Ἀβραμιαίου Σωτήρ, εὐλο-
 15 γίας μὲν προειληφότος ὑπόσχεσιν, ἀρχιερέως δὲ πρὸς ταύτην ἀναμαρτήτου καὶ συμπαθοῦς δεομένου, γίνεται τοῦ γένους αὐτοῦ τοῦ Ἀβραὰμ κατὰ σάρκα, καὶ τὸ τῆς φύσεως κοινὸν ἐν τῷ τοῦ Ἀβραὰμ ἀναδέχεται γένει, ἵνα δείξας ἐν ἑαυτῷ τὸ τῆς φύσεως πρόσωπον ἀμαρτίας ἐλεύθερον, γένηται τῇ φύσει καὶ συμπαθῆς
 20 εὐλογίας μεσίτης τῇ πρὸς τὸ τῆς φύσεως παθητὸν κοινωνία, καὶ βέβαιος διὰ παντὸς βοηθὸς τῷ δι' ἀναμαρτήτου καὶ ζῶντος ἀεὶ συγγενοῦς μεσιτεύειν. Τίς οὖν ἢ τοῦ θανάτου χρεῖα τῷ καθαρῷ τε παντὸς πλημμελήματος καὶ μετὰ μικρὸν ἀνίστασθαι μέλλοντι; «Ἐν ᾧ», φησὶν, «πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεὶς δύναται τοῖς
 25 πειραζομένοις βοηθῆσαι». Αὐτό, φησὶν, αὐτὸ τὸ τοῦ πάθους ἐν ἀναμαρτήτῳ σαρκὶ συμβὰν πειρατήριον δυναστεία τις αὐτῷ ὑπὲρ τῶν συγγενῶν δικαιολογία ἀήττητος, ὡς ὑπερβλή τῆς

νά δείξει δηλαδή σ' αὐτοὺς πού θεωροῦν περιττὴ τὴν ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ πῶς ἡ ὑπόσχεση τῆς εὐλογίας δὲν ἐκπληρωνόταν χωρὶς αὐτὴ τὴν ἱερωσύνη. Ὅτι ὅμως δὲ εἶναι φαντασία μου αὐτὴ ἢ ἔννοια, κρίνετέ το σεῖς ἀπὸ τὴ συνέχεια τῶν λόγων, συγκεντρώνοντας τὸν ἑαυτὸ σας στὴν ἀκρίβεια τῶν λεγομένων. Γιατὶ θέλω νὰ σᾶς συνηθίσω πρῶτα καὶ στὶς πιὸ λεπτομερεῖς διδασκαλίες, γιὰ νὰ γίνετε λαὸς δάσκαλος γνωρίζοντας μὲ ἀκρίβεια τὰ θεῖα πράγματα. «Δὲν ἐνδιαφέρεται», λέγει, «νὰ βοηθήσει ἀγγέλους, ἀλλὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ». Δὲν ἔτρεξε, λέγει, ὁ Κύριος τῶν ὄλων σὲ ἀγγελικὴ ἐπίσκεψη, ἀλλὰ στὸ γένος τοῦ Ἀβραάμ πού κινδύνευε νὰ χάσει τὴν παλαιὰ εὐλογία. Καὶ τί σχέση ἔχει αὐτὸ μὲ τὸ κείμενο, Παῦλε; «Γι' αὐτὸ ἔπρεπε», λέγει, «νὰ γίνῃ ὅμοιος σὲ ὅλα μὲ τοὺς ἀδελφούς του, γιὰ νὰ γίνῃ εὐσπλαχνικὸς καὶ πιστὸς ἀρχιερέας στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ».

Ἐπειδὴ, λέγει, ἦρθε ὁ Σωτήρας ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Ἀβραάμ, πού εἶχε βέβαια λάβει ὑπόσχεση εὐλογίας, ἀλλὰ χρειαζόταν γι' αὐτὸ ἕναν ἀρχιερέα ἀναμάρτητο καὶ συμπονετικό, γεννιέται αὐτὸς κατὰ σάρκα ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Ἀβραάμ, ὥστε, ἀφοῦ δείξει στὸν ἑαυτὸ του τὸ πρόσωπο τῆς φύσης ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, νὰ γίνῃ μὲ τὴ συμμετοχὴ του στὴν ἀνθρώπινη φύση συμπονετικὸς πρὸς τὴ φθαρτὴ ἀνθρώπινη φύση, μεσίτης τῆς εὐλογίας καὶ σταθερὸς πάντοτε βοηθὸς μὲ τὸ νὰ μεσιτεύει μὲ ἀναμάρτητο καὶ αἰώνιο συγγενή. Ποιὰ λοιπὸν ἦταν ἡ ἀνάγκη τοῦ θανάτου σ' αὐτὸν πού ἦταν καθαρὸς ἀπὸ κάθε ἁμάρτημα καὶ ἐπρόκειτο ὕστερα ἀπὸ λίγο νὰ ἀναστηθεῖ; «Ἐπειδὴ», λέγει, «ὑπέφερε καὶ δοκιμάσθηκε ὁ ἴδιος μπορεῖ νὰ βοηθήσει αὐτοὺς πού δοκιμάζονται». Αὐτός, λέγει, αὐτὸς ὁ πειρασμὸς τοῦ πάθους, πού συνέβηκε σὲ ἀναμάρτητη σάρκα εἶναι σ' αὐτὸν κάποια ἐξουσία γιὰ τοὺς συγγενεῖς του, δικαιολογία ἀκατανίκητη, ὡς ὑπεροχὴ τῆς δύναμης ἐναντι τῆς ἐξουσίας τοῦ

παρὰ τοῦ διαβόλου δυναστείας ἀδίκου πολεμουμένου τῷ μηδὲν τὸν ἐν αὐτοῖς ἀναμάρτητον ἄνθρωπον ἄγευστον τῆς ὑπ' ἐκείνου παρελθεῖν ἐπηρείας.

«Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κα-
5 τανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰη-
σοῦν Χριστόν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν». Ὅντος οὖν
ὑμῖν τούτου μόνου, φησὶν, ἀρχιερέως συμπαθοῦς καὶ συγγενοῦς
καὶ βεβαίου, τῆς εἰς αὐτὸν μὴ περιτρέπεσθε πίστεως. Αὐτὸς γὰρ
ὑμῖν τῆς ἐπηγγελμένης ἀρχιερεὺς εὐλογίας ἐκ σπέρματος
10 Ἀβραὰμ ἀπεστάλη, ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ γένους τὴν τοῦ
σώματος θυσίαν συνεπαγόμενος, αὐτὸς μεσίτης ἧς ὁμολογήσα-
τε πίστεως, ὡς τὴν φύσιν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ τῆς φύσεως ἐν αὐτῷ
καταλλάξας ἀναμαρτήτου. Εἶτα, ἵνα μὴ ξένα κηρύττειν Ἰου-
δαίοις ὁ Παῦλος νομίζεται καὶ μηδαμοῦ τῷ Θεῷ πεπραγμένα,
15 ἐπήγαγεν· «ὡς καὶ Μωϋσῆς ἐν ὄλω τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». Οὐ ξένον,
φησὶν, ἄνθρωπον ὑποσχέσεσιν θείαις ἀνθρώπῳ καὶ Θεῷ μεσι-
τεύειν· προέλαβεν γὰρ τῆς μεσιτείας ὁ τύπος· διὰ Μωϋσέως τοῦ
τῷ οἰκείῳ πρὸς Θεὸν μειστεύσαντος γένει. Κἂν ταύτην, αἰρετι-
κέ, τὴν φωνὴν ἐρυθρίασον· «πιστός», φησὶν, «ὁ Ἰησοῦς ὡς καὶ
20 Μωϋσῆς».

Τί οὖν, ὦ τῆς Ἀρείου κληρονόμε φρενίτιδος, τῷ Θεῷ
Λόγῳ παρὰ Παύλου νομίζεις τὸν Μωϋσέα συγκρίνεσθαι; Καί
τοι γε περὶ τοῦ τῆς σαρκὸς Ἰωάννης βοῶν ὑποδήματος· «οὐκ
εἰμί», φησὶν, «ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐ-
25 τοῦ». Ἰμάντος ὁ Ἰωάννης τοῦ τῆς Δεσποτικῆς σαρκὸς ὑποδήμα-
τος ἀνάξιον ἑαυτὸν εἶναι διαμαρτύρεται, «οὐ μείζων ἐν γεννη-
τοῖς γυναικῶν οὐκ ἐγήγερται». Σὺ δὲ τὸν τοῦ παντὸς Κτίστην

16. Ἰω. 1,27.

17. Ματθ. 11,11.

διαβόλου πού αγωνίζεται ἄδικα νὰ μὴν ξεφύγει τὴ δική του βλάβη οὔτε ἐκεῖνος πού ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἀναμάρτητος.

«Γι' αὐτό, ἀδελφοὶ ἅγιοι, ἔσεῖς πού κληθήκατε ἀπὸ τὸν οὐρανό, κατανοῆστε τὸν ἀπόστολο καὶ ἀρχιερέα τῆς πίστεως πού ὁμολογοῦμε, τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ ὁποῖος ἦταν πιστὸς σ' αὐτὸν πού τὸν ἔκαμε». Ἀφοῦ λοιπόν, λέγει, αὐτὸς ἦταν σὲ σᾶς ὁ μόνος ἀρχιερέας συμπονετικὸς καὶ συγγενῆς καὶ σταθερός, μὴν ἐκτρέπεστε ἀπὸ τὴν πίστη σ' αὐτόν. Γιατὶ αὐτὸς στάλθηκε σὲ σᾶς ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραὰμ ἀρχιερέας τῆς εὐλογίας πού εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ Θεός, γιὰ νὰ φέρει μαζί του τὴ θυσία τοῦ σώματός του γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ εἶναι ὁ ἴδιος μεσίτης τῆς πίστεως πού ὁμολογήσατε, γιὰ νὰ συμφιλιώσῃ μὲ τὴ δική του ἀναμάρτητη φύση τὴ φύση μὲ τὸ Θεό. Στὴ συνέχεια γιὰ νὰ μὴ θεωρεῖται πὼς ὁ Παῦλος κηρύττει στοὺς Ἰουδαίους ἄγνωστα πράγματα καὶ τὰ ὁποῖα δὲν τὰ πραγματοποιοῦσε πουθενὰ ὁ Θεός, πρόσθεσε· «ὅπως ἦταν καὶ ὁ Μωυσῆς σὲ ὅλο τὸν οἶκο του». Δὲν ἐννοῶ, λέγει, ἕναν ξένο ἄνθρωπο στὶς θεῖες ὑποσχέσεις νὰ μεσιτεύει ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπο καὶ στὸ Θεό, γιατί προηγήθηκε ὁ τύπος τῆς μεσιτείας· μὲ τὸ Μωυσῆ πού μεσίτευσε στὸ Θεὸ γιὰ τὸ δικό του γένος. Τουλάχιστο νὰ ντραπεῖς αὐτὰ τὰ λόγια, αἰρετικέ. «Ἦταν πιστός», λέγει, «ὁ Ἰησοῦς ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Μωυσῆς».

Τί λοιπόν, κληρονόμο τῆς παραφροσύνης τοῦ Ἀρείου, νομίζεις πὼς ὁ Παῦλος συγκρίνει τὸ Μωυσῆ μὲ τὸ Θεὸ Λόγο; Καὶ ὅμως ὁ Ἰωάννης γιὰ τὸ ὑπόδημα τῆς σάρκας του φωνάζει λέγοντας· «δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω τὸ λουρὶ ἀπὸ τὰ ὑποδήματά του»¹⁶. Ὁ Ἰωάννης «ἀπὸ τὸν ὁποῖο πιὸ μεγάλο ἄνθρωπο δὲ γέννησε ὡς τώρα γυναίκα»¹⁷, ὁμολογεῖ μὲ παρρησία πὼς εἶναι ἀνάξιος γιὰ τὸ λουρὶ τοῦ ὑποδήματος τῆς σάρκας τοῦ Κυρίου. Ἐσὺ ὅμως συκοφαντεῖς τὸν Παῦλο πὼς κατέβασε τὸν Κτίστη τοῦ

εἰς τὴν πρὸς Μωϋσέα κατάγειν ὁμοτιμίαν τὸν Παῦλον συκοφαν-
 τεῖς, ὃς οὐδὲ κατὰ τὴν τῆς ἀνθρωπότητος τάξιν διὰ τὴν ἐκ τῆς
 πρὸς τὴν θεότητα συναφείας ἀξιοῖ ἐξισοῦσθαι τὸν Μωϋσέα τῷ
 Ἰησοῦ; Δι' ὧν γὰρ ἐξῆς φθέγγεται, δείκνυσιν· εἰπὼν γάρ, «πι-
 5 στὸς ὁ Ἰησοῦς ὡς καὶ Μωϋσῆς ἐν ὄλω τῷ οἴκῳ αὐτοῦ», προσ-
 ἔθηκε τούτοις εὐθύς· «πλείονος γὰρ οὗτος δόξης παρὰ Μωϋ-
 σῆν ἠξίωται». Κἂν τῇ τῶν φωνῶν ἐναντιολογία προσέχων σύ-
 νες τῇ διανοίᾳ, αἰρετικέ. Πιστός, φησίν, ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς ὡς
 Μωϋσῆς· εἶτα πλείονος, φησίν, οὗτος δόξης παρὰ Μωϋσῆν
 10 ἠξίωται. Ἡ τῶν φωνῶν πρὸς ἀλλήλας ἐναντιότης τὴν σύγκρι-
 σιν δείκνυσιν τῆς τῶν τύπων ὁμοιότητος οὔσαν, οὐ τῆς τῶν
 ἀξιομάτων ἰσότητος Μωϋσέως καὶ Ἰησοῦ· αἰρετικὸς δὲ οὐ
 φρίττει τὸ τῆς Θεότητος ὕψος εἰς Μωσαϊκὴν κατάγων θνητότη-
 τα.

15 4. Ταῦτα μὲν περὶ τῆς τῶν αἰρετικῶν κατὰ τῶν ἀποστολικῶν
 φωνῶν ληστείας εἰρήσθω μοι. Βούλομαι δέ τι πλημμελούμενον
 παρ' ὑμῶν εἰς μέσον διὰ βραχέων προθεῖς, εἰς τὴν τοῦ πλημμε-
 λουμένου προτρέψαι διόρθωσιν· γοργοὶ γὰρ πρὸς τὰ καλὰ καθε-
 στήκατε. Τί οὖν τὸ πλημμελούμενον; Προτίθεται μετὰ μικρὸν
 20 τοῖς πιστοῖς τὰ μυστήρια ὡς στρατιώταις τισὶν βασιλικὸν σιτη-
 ρέσιον· τῶν πιστῶν δὲ τότε οὐδαμοῦ τὸ στρατόπεδον, ἀλλ'
 ὡσπερ ἄχυρον τῷ τῆς ραθυμίας ἀνέμῳ τοῖς κατηχουμένοις συν-
 εκριπίζονται. Καὶ σταυροῦται μὲν κατὰ τὸν τύπον Χριστοῦ, τῇ
 τῆς ἱερατικῆς εὐχῆς μαχαίρᾳ σφαττόμενος, τοὺς ἑαυτοῦ δὲ μα-
 25 θητὰς ὡς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὸ πρὶν πεφευγότας εὐρίσκει. Δεινὸν
 τὸ πλημμέλημα χωρὶς διωγμοῦ τοῦ Χριστοῦ προδοσία, χωρὶς
 πολέμου τῆς Δεσποτικῆς σαρκὸς ὑπὸ πιστῶν ἐγκατάλειψις. Τί

παντός στήν ἴδια ἀξία μὲ τὸ Μωυσῆ, πού οὔτε κατὰ τὴν τάξη τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ἐξ αἰτίας τῆς συνένωσής του μὲ τὴ θεότητα, δὲ θεωρεῖ καλὸ νὰ ἐξισώνεται ὁ Μωυσῆς μὲ τὸν Ἰησοῦ; Καὶ αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύει μὲ ὅσα λέγει παρακάτω. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε, «ἦταν πιστός ὁ Ἰησοῦς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Μωυσῆς σὲ ὄλο τὸν οἶκο του», πρόσθεσε ἀμέσως σ' αὐτά: «ὁ Ἰησοῦς ὅμως ἀξιώθηκε μεγαλύτερη τιμὴ ἀπὸ τὸ Μωυσῆ»¹⁸. Ἀκόμα καὶ στήν ἀντίφαση τῶν λεγομένων ἂν προσέχεις, αἰρετικέ, θὰ τὸ καταλάβεις αὐτό. Πιστός, λέγει, εἶναι ὁ Ἰησοῦς ὅπως ὁ Μωυσῆς· ἔπειτα λέγει, ὁ Ἰησοῦς ἀξιώθηκε μεγαλύτερη τιμὴ ἀπὸ τὸ Μωυσῆ. Ἡ ἀντίθεση τῶν λεγομένων μεταξὺ τους δείχνει τὴ σύγκριση πού ὑπάρχει στήν ὁμοιότητα τῶν τύπων καὶ ὄχι στήν ἰσότητα τῶν ἀξιωμάτων τοῦ Μωυσῆ καὶ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ αἰρετικὸς ὅμως δὲ φρίττει κατεβάζοντας τὸ ὕψος τῆς Θεότητος στὴ θνητότητα τοῦ Μωυσῆ.

4. Αὐτὰ εἶχα νὰ πῶ γιὰ τὴ διαβολὴ τῶν αἰρετικῶν ἐναντίον τῶν ἀποστολικῶν λόγων. Θέλω ὅμως, ἀφοῦ θίξω σύντομα κάποιο πλημμέλημα σας, νὰ σᾶς προτρέψω στὴ διόρθωση τοῦ πλημμελήματος, γιατί ἔχετε καταστειῖ γρήγοροι πρὸς τὰ καλά. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι τὸ πλημμέλημα; Προσφέρονται σὲ λίγο τὰ μυστήρια στοὺς πιστούς, ὅπως σὲ κάποιους στρατιῶτες τὸ βασιλικὸ σιτηρέσιο. Καὶ τότε δὲ θὰ ὑπάρχει πουθενὰ τὸ στρατόπεδο τῶν πιστῶν, ἀλλὰ σὰν ἄχυρο ἀπὸ τὸν ἄνεμο τῆς ἀδιαφορίας παρασύρονται μαζὶ μὲ τοὺς κατηχούμενους. Καὶ σταυρῶνεται βέβαια σύμφωνα μὲ τὸ τυπικὸ ὁ Χριστός, θυσιαζόμενος μὲ τὸ μαχαίρι τῆς ἱερατικῆς εὐχῆς, τοὺς μαθητές του ὅμως τοὺς βρίσκει νὰ φεύγουν, ὅπως τότε στήν περίπτωσι τῆς σταύρωσης. Εἶναι φοβερὸ τὸ πλημμέλημα, προδοσία τοῦ Χριστοῦ χωρὶς διωγμὸ, ἐγκατάλειψη ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τῆς σάρκας τοῦ Κυρίου χωρὶς πόλεμο. Ποιὰ ἢ αἰτία αὐτῆς τῆς ἐγκατάλειψης; Οἱ ἀναγκαῖες ἀσχολίες. Καὶ τί εἶναι ἀπὸ τὴ φροντίδα πρὸς τὸ

τὸ τῆς ἐγκαταλείψεως αἴτιον; Ἀσχολίαι χρειώδεις. Καὶ τί τῆς εἰς τὸ Θεῖον ἀσχολίας ἀναγκαιότερον καὶ ταύτης μικρᾶς; Ἄλλ' ἀμαρτημάτων δειλία. Καὶ τί τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἀπεκάθηρεν πόρνην, τὸ φυγεῖν ἢ τὸ προσφυγεῖν τῇ τοῦ Δεσπότητος σαρκί;

5 Ἐρυθριάσωμεν τοίνυν τῆς πορνικῆς ἐκείνης γινόμενοι κατανύξεως χεῖρους, φρίζωμεν τὴν Δεσποτικὴν ἐκείνην ἡμᾶς διαμαρτυρομένην φωνήν· «ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς». Δειλιάσωμεν, μὴ καὶ ἡμῖν ἐπιτιμῶν
10 ἐξ οὐρανῶν φθέγγηται· «οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν παραμεῖναι μετ' ἐμοῦ»· φοβηθῶμεν πρὸς τούτω καὶ τῇ τῶν αἰρετικῶν συντίθεσθαι κατ' αὐτοῦ κακουργία· πρὸς τὰς τῆς ἐνανθρωπήσεως νήφωμεν τοῦ Παύλου φωνάς, τὰ τῆς ἀνθρωπότητος τῷ τῆς Θεότητος ἀσωμάτῳ μὴ συνασωματώσωμεν, τὰ τῆς Θεότητος τοῖς
15 τῆς ἀνθρωπότητος μὴ συμφύρωμεν πάθεσι, τὰ τῶν φύσεων χωρίζοντες ἴδια· τὴν τῆς ἐνώσεως ἀξίαν συνάπτωμεν, μήτε τὸν Θεὸν Λόγον ναὸν ἀντ' ἐνοικοῦντος κηρύττωμεν, μήτε τὸν ναὸν ἀντ' ἐνοικουμένου τὸν ἐνοικοῦντα νομίζωμεν· μνημονεύωμεν τῶν ἐπ' ἀμφοτέροις αὐτοῦ τὰς δύο φύσεις ἀναλαβόντων
20 φωνῶν· «λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον», τοῦτ' ἔστιν τὸ τελευτῆς δεκτικόν, «καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν», τοῦτ' ἔστιν, ὁ τῷ θνητῷ συνημμένος κατὰ τὸ κεκρυμμένον Θεός· αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

19. Ἰω. 6,53.

20. Ματθ. 26,40.

21. Ἰω. 2,19.

Θεῖο, πὸ εἶναι τόσο μικρή, πὸ ἀναγκαῖο; Ἄλλ' ὑπάρχει ὁ φόβος τῶν ἀμαρτημάτων. Καὶ τί καθάρισε τελείως τὴ μακάρια ἐκείνη πόρνη, τὸ ὅτι ἀπέφυγε ἢ τὸ ὅτι κατέφυγε στὸ σῶμα τοῦ Κυρίου;

Ἄς κοκκινίσουμε λοιπὸν ἀπὸ ντροπή, ἀφοῦ γινόμαστε χειρότεροι ἀπὸ τὴ μετάνοια ἐκείνης τῆς πόρνης: ἄς φοβηθοῦμε τὴ φωνὴ ἐκείνη τοῦ Κυρίου πὸ μᾶς βεβαιώνει: «ἀλήθεια, ἀλλήθεια σᾶς λέγω, ἂν δὲ φᾶτε τὴ σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν πιεῖτε τὸ αἷμα του δὲν ἔχετε μέσα σας τὴ ζωὴ»¹⁹. Ἄς φοβηθοῦμε μήπως, ἐπιτιμώντας καὶ μᾶς, πεῖ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς: «οὔτε μιὰ ὥρα δὲν μπορέσατε νὰ μείνετε μαζί μου»²⁰. Καὶ κοντᾶ σ' αὐτά, ἄς φοβηθοῦμε ἀκόμη μήπως συμφωνοῦμε μὲ τὴν ἐναντίον του ἀσέβεια τῶν αἰρετικῶν. Ἄς προσέχουμε καλὰ στὰ λεγόμενα τοῦ Παύλου γιὰ τὴν ἐνανθρώπηση, ἄς μὴ συγχέουμε τὴν ἀνθρώπινη φύση μὲ τὴ ἀσώματη θεία φύση καὶ ἄς μὴν ἀναμειγνύουμε τὴ Θεότητα μὲ τὰ πάθη τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ξεχωρίζοντας τὶς ιδιότητες τῶν φύσεων. Ἄς συνδέουμε τὴν ἀξία τῆς ἔνωσης, οὔτε νὰ κηρύττουμε τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ ναὸ ἀντὶ γι' αὐτὸν πὸ κατοικεῖ μέσα του, οὔτε νὰ νομίζουμε τὸ ναὸ ἀντὶ γι' αὐτὸν πὸ κατοικεῖται ἐκεῖνον πὸ κατοικεῖ. Ἄς φέρνουμε στὴ μνήμη μας τὰ λόγια πὸ περιέχουν καὶ τὶς δύο φύσεις του: «γκρεμίστε τὸ ναὸ αὐτόν», δηλαδή αὐτὸ πὸ περιλαμβάνει τὸ θάνατο, «καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ τὸν ξαναχτίσω»²¹, δηλαδή, αὐτὸς πὸ εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸ θνητὸ ἄνθρωπο εἶναι κατὰ τρόπο κρυφὸ Θεός. Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸ στίχο καὶ τὴ σελίδα πὸ βρῖσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα στὴ σελίδα ἀπλῶς πὸ βρῖσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		17	8-16	102
			18	14	406
1	28	306		17	406
2	8	384		21	408
	10-14	274		22	408
	19	416	23	1	42
3	5	386.396		4-5	402
	16	306		15	562
	19	398			
4	9	88			
	9+15	178		Ἀριθμοὶ	
14	18-20	602			
17	19	382.390	12	3	404
18	11	392	18	21	602
21	6	390			
	7	390			
22	18	604		Δευτερονόμιον	
			18	1	602
	Ἐξοδος		19	21	586
			22	1	402
4	13	606	34	10	404

	Βασιλειῶν Α'		40	10	92
			44	14	302
			46	6	92
17	1-54	218	48	21	130
20	27	582	49	16-17	564
26	11	582	50	19	484
44-2	-	588	54	23	140
			68	22	90
			71	6	106
	Βασιλειῶν Γ'		75	11	42
			87	7	92
8	39	184	94	4	104
17	1έέ.	202	95	5	220
18	1-46	202	103	5	240
				32	104
			109	1	92
	Βασιλειῶν Δ'		113	1	588
			132	1	256
2	8	202	135	25	138
			146	5	386
	Ίώβ				
1	21	196			
				Παροιμῖαι	
			5	3-4	312
			12	1	398
	Ψαλμοὶ		18	19	256
			25	21-22	580
1	1-3	278	26	12	400
2	1-2	92	27	6	210-396
	8	360			
4	3	122			
15	10	92		Σοφία Σολομῶντος	
17	10	330			
18	5	274	7	3	306
21	2	92			
	17	90			
	18	90		Σοφία Σειράχ	
	19	90			
32	6	240	2	1-2	150

3	18	484	9	6	106
4	8	262	11	1	106
	31	264	24	7	500
16	3	200	26	12	180
17	30	400	40	1-2	180
			53	2	106
				5	94
	Ἄμβρακῶμ			7-8	92
				12	94
2	14	360	58	1	44
				9	532
			61	1	600
	Μιχαίας		63	9	504
6	3	426			
7	18	184			
				Ἰερεμίας	
			23	23	532
	Μαλαχίας				
				Θρῆνοι Ἰερεμίας	
1	10	362			
			1	4	500
	Σοφονίας		2	18	500
2	11	360			
				Βαρούχ	
	Ζαχαρίας		3	36-38	106
12	10	90			
				Δανιήλ	
	Ἡσαΐας				
			1	6-7	416
1	18	452	3	20-33	552
6	3	134	6	10-22	552
7	14	106	9	27	362

Ματθαῖος				36-37	42
				39	100
			15	22	172
3	17	432	16	16	268
4	19	330		18	234. 268. 460
5	3	480		22-23	94
	3-5	110	17	15	172
	6	366		44	162
	11-12	192	18	15	30
	16	134.232.256.266		18	296
	19	110		20	256
	23-24	60.592		21	30
	28	42		22	30
	32	34.580		23-35	28. 70
	45	78.130.140.580	19	10	34
6	7	124		27	264
	9	180		28-30	264
	9-13	114. 128		29	266
	12	62. 80. 590	23	8	212
	14	64. 76. 590	25	12	158
	34	138		25	544
7	13	118		27	310. 320. 544
	14	118. 370		34	250
	22	248		35-36	250
	23	248	26	39	84
	26-27	480		40	614
	78	124		40-41	114
8	5-13	168		49	396
	8-9	188		45	258
	20	112	27	4	90
9	1-2	168		19	90
	2	166. 174		25	356
	3	184		32	162
	4-5	186		63	432
	6	188			
	12	176			
10	9	112			
11	11	610			
	12	370			
12	36	192	2	7	184

Μάρκος

3	17	460			
5	43	346			
10	25	32			
	26	34			
27	34				
11	25	592			
14	36	606			
	Λουκάς				
1	13	382			
	17	268			
2	52	602			
4	18	600			
	34	528			
6	22-23	192			
7	1-10	168			
	7	170			
	10	170			
	39	176			
8	26-39	142			
10	17	266			
	20	266			
11	1	112			
12	42	368			
	44	368			
13	34-35	440			
14	15-24	448			
16	19-31	46. 180. 474			
17	10	482			
18	1-8	456			
	13	482			
21	1-4	38			
22	15	100			
	31-32	154			
23	24	358			
	34	112			
	39-43	162			
24	36-38	344			
	41	344			
				Ἰωάννης	
			1	12	306
				13	306. 392
				27	610
				42	414
			2	19	88. 614
				25	186
			3	16	98
			4	13-14	286
				14	276. 554
				43-54	168
			5	6	148
				7	158. 170
				13	172
				14	156. 160
				17	184
				30	04
				39	458
				44	434
			6	44	440
				53	614
			7	28	104
				38	276. 554
				39	98
			8	56	102
				58	600
			9	8-9	232
			10	11	96
				12	96
				15	8
				17	96
				18	88. 96
			11	50	224
				51	224
			12	10	340
				42	434
			13	4-5	110
				35	254. 266
			14	10	102
				12	346

	19	600		3	376.420
15	5	424		26-40	86
	16	468		30	458
	22	564	9	1	372.376.414.420
17	1	96		3-4	426
	21	102		4	376.468
18	4	434		5	428
	4-5	436		8	376
	4-6	102		11	378
	23	112		17	378.438
19	17	162		22	230
20	23	298		24	378
	24-25	342		40	300
21	15	254	10	40-41	346
	16	254.266	11	22	378
	18	270		26	268
				29-30	378
			13	1	378
	Πράξεις			2	378
				4-12	438
1	1-4	336		7	374
	4-5	336		9	374
	4-9	338		10	438
2	1-3	338		11	438
	14-36	352	16	1-3	326
	41	358		16-33	552
3	1	256		17	528
	6	262.342		19-23	526
4	4	358		24	528
	13-14	356		25	530
5	3-4	298		26	532
	8	300		27	532
	13	304		28	532
	28	356		29-30	536
	41	508		31	536
6	3	260		33-34	538
	4	260	17	22	220.226
7	22	404		23	214.222.226
	58	376	20	15	326
	60	422		16	326
8	1	376	21	20-24	328
			24	27	374

Ρωμαίους

				18	476
				19	476
2	13	564		20	476
	19-21	566	4	6	478
4	5	46		7	478
5	1-2	504		11	190
	3	486		15	470
	3-5	512	5	2	476
	10	98		5	48. 302. 396
	34	236		10	36
8	18	496	7	12	60
	21	498	9	19	328
	22	498		20	216. 258. 328
	27	186		21	216
	28	522		22	216
10	112	46	10	13	156
11	29	62		33	330
	34	400	1	1	330
	20	542. 570		30	180
	21	578		30-32	48
13	8	20. 520	12	18	288
	10	254	13	7-8	452
	12-13	68		12	468
			14	12	292
			15	9	430

Κορινθίους Α'

1	1	456
	4-5	470
	7	470
	10-13	470
	12	476
	17	470
	22-23	100
	27	472
2	1	472
3	3	467
	6	470
	10	242

Κορινθίους Β'

1	4-5	156
4	5	368
	17	496
	18	496
10	5	216
11	23	512
	30	512
12	8	116
	9	116. 510
	9-10	528
	10	116. 510
	12	302

Θεσσαλονικεῖς Α'

4	13	192
	15	292
5	11	456
	21	314

Γαλάτας

1	21-22	418
4	10	324
	28	390
5	2	326. 462
	4	326
6	2	368
	14	98

Ἐφεσίους

2	19-20	242
3	20	54
5	2	96
6	4	322
	14	302
	17	300

Φιλιπησίους

2	6-7	330. 368
	6-8	96
	15	228
	16	228

Κολοσσαεῖς

1	24	506
---	----	-----

Τιμόθεον Α'

1	15	140. 482
	20	302
2	4	440
	8	258
4	1	292
	5	42
5	8	320
	22	40
	23	192

Τιμόθεον Β'

3	1	292
---	---	-----

Φιλήμονα

	8-9	460
--	-----	-----

Ἑβραίους

2	16εε.	598
3	1-2	594
	1-3	598
5	1-3	598
	7-9	602
	10	602
7	1-14	602
11	17-38	200. 508
13	8	600
	17	40

Ἰακώβου

5	10	508
---	----	-----

2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

- Ἄαρὼν 606.
Ἄβδεναγὼ 416.
Ἄβραάμ 46. 102. 206. 374. 380. 382.
390. 392. 502. 598. 600. 602.
604. 606. 608. 610.
Ἄβράμ 382.
ἀγαθότης 54. 70. 130. 358. 442.
ἀγανάκτησις 76. 80.
ἀγάπη 18. 20. 30. 96. 98. 162. 174.
254. 256. 258. 446. 452. 468.
518. 520. 592.
Ἄγια τῶν ἁγίων 258. 326.
ἀγιωσύνη 134.
ἀγνεία 314.
ἀγνωμοσύνη 20. 46. 72. 520.
ἀγριότης 428.
Ἄδὰμ 276. 384. 386. 388. 390. 416.
ἀδελφοκτονία 178.
ἄδης 234.
ἀδηφαγία 24.
ἀδικία 132. 136. 184. 226.
Ἄζαρίας 416.
Ἄζωτος 302.
ἀηδία 168.
ἀθανασία 120. 396. 474.
Ἄθῆναι 214. 218.
Ἄθηναῖος, -οἱ 216. 218.
ἀθυμία 168. 192.
Αἰγύπτιος, -οἱ 220. 404. 500.
Αἴγυπτος 404. 498. 604.
αἵρεσις 228.
αἰρετικός, -οἱ 160. 388. 594. 596. 598.
600. 602. 610.
αἰχμαλωσία 416.
ἀκολασία 94.
ἀκρόβυστος 326.
ἀκτημοσύνη 112. 260.
ἀλαζονεία 206. 426. 480.
ἀλήθεια 98. 126. 224. 302. 332. 360.
440. 478. 524. 558.
ἀμάθεια 408.
Ἄμαλῆκ 102.
ἀμάρτημα, -τα 18. 30. 32. 36. 44. 46.
48. 54. 56. 58. 60. 62. 64. 158.
160. 178. 180. 186. 188. 230.
302. 318. 398. 406. 450. 452.
502. 504. 506. 540. 546. 586.
590. 592. 614.
ἄμαρτία 26. 42. 44. 54. 62. 64. 68. 78.
92. 94. 98. 136. 166. 168. 174.
178. 180. 184. 188. 190. 264.
298. 306. 312. 350. 422. 430.
452. 500. 502. 564. 596. 600.
608.
ἄμαρτωλός, -οἱ 140. 278. 444. 446.
482. 564. 606.
ἀναισθησία 170.
ἀναισχυντία 278. 388. 542.
ἀνάληψις 92.
Ἄνανίας 376. 378.
Ἄνανίας, εἷς τῶν τριῶν παιδῶν, 416.
Ἄνανίας, σύζυγος Σαμφείρας, 298.
ἀνάστασις 88. 92. 94. 194. 300. 334.
336. 338. 340. 342. 344. 348.
350. 352. 354. 474. 492. 502.
506.
ἀνδρεία 114. 116. 158.
ἀνεξικακία 28. 58. 110. 578. 586.

άνομία 184. 248.
 άντίδοσις 474.
 Άντιόχεια 378.
 άπαίχθεια 556. 576. 578. 590.
 άπανθρωπία 74. 128. 264.
 άπάτη 240. 278. 602. 604.
 άπείθεια 128. 438.
 άπιστία 430.
 Άπολλώς 470. 476. 478.
 άπόνοια 114. 206. 386. 388. 468. 474.
 476. 478.
 άπόστολος 286. 288. 290. 292. 294.
 296. 300. 304. 322.
 άποστροφή 248.
 άπροσεξία 118.
 άπώλεια 118. 194. 442.
 άργύριον 316. 318. 320.
 άργύριον πνευματικόν 316.
 Άρειος 598. 610.
 άρετή 24. 26. 50. 78. 98. 100. 110.
 120. 128. 134. 136. 140. 194.
 246. 370. 402. 404. 446. 460.
 488. 532. 544. 550.
 άρχή γλωσσών
 άρχή διδασκάλου 288.
 άρχή έρμηνείας 288.
 άρχή ευαγγελισμού 288.
 άρχή ίαμάτων 288.
 άρχή πνευματική 288.
 άρχή προφητείας 288.
 άρχιερωσύνη 596.
 άσέβεια 108. 358. 360. 406.
 άσέλγεια 204.
 Άσία 324.
 άσωτία 206.
 αύθεντία 190.
 αυτεξούσιον 432.
 άφεις 66. 186. 188. 506.
 άφθαρσία 502. 506.
 Άχαφα 468.

B

Βαβυλών 552.
 Βαβυλώνιος, -οι 416.
 βάπτισμα 140. 230.
 βασκανία 178. 224.
 Βαρνάβας 378.
 Βαρούχ 106.
 βαττολογία 124.
 βαττολόγος, -οι 126.
 βάσανον, -α 76.
 βωμός 214. 216. 218. 220. 222. 284.

Γ

Γάγγης 274.
 γαλακτοτροφία 108.
 Γαλάτης, -αι 326. 462.
 γάμος 34.
 γέεννα 78.
 γένη γλωσσών 290. 292.
 Γολιάθ 218. 582.
 Γραφή, -αι 20. 22. 216. 274. 280. 282.
 336. 348. 350. 372. 412. 446.
 450. 458. 498. 544. 554. 596.

Δ

δαίμων, -ες 32. 98. 112. 220. 228.
 246. 248. 250. 264. 268. 288.
 302. 346. 386. 426. 502. 510.
 524. 528. 536. 558.
 Δαμασκός 424.
 Δανιήλ 362. 552.
 Δαυίδ 90. 92. 106. 130. 140. 218. 278.
 380. 482. 498. 580. 582. 586.
 588.

δεισιδαιμονία 220.
 δεσμωτήριο 72. 300. 302. 304.
 δηνάριον, -α 28. 56. 58. 64. 70. 76.
 διάβολος 98. 108. 196. 208. 230. 278.
 302. 386. 390. 396. 438. 502.
 536. 558. 568. 610.
 διαφθορά 92.
 δικαιοσύνη 46. 136. 232. 368. 556.
 διχοστασία 476.
 διωγμός 508. 510.
 δόκησις 108.
 δόλος 438.
 δοξομανία 478.
 δουλεία 366. 368. 442. 498.
 δουλεία τοῦ νόμου 326.
 δυσγένεια 582.

Ε

Ἑβραῖος, -οἱ 384. 604.
 Ἑδὲμ 274. 384. 386.
 εἰδωλολάτρης, -αι 214.
 εἰδωλολατρία 500. 604.
 εἶδωλον 214. 492.
 εἰρήνη 162. 280. 308. 344. 380. 504.
 506. 592.
 ἑκατόνταρχος 168. 170. 188.
 ἔλεγχος 410.
 ἔλεημοσύνη 38. 64. 246. 260. 264.
 300.
 ἔλευθερία 324. 428. 498. 562. 606.
 Ἑλισσαῖος 202. 380. 382.
 Ἑλλάς 384.
 Ἑλληνας, -ες 100. 160. 214. 232. 238.
 326. 406. 430.
 ἐλπίς 490. 492. 494. 504. 512.
 Ἐμμανουήλ 106.
 ἐνδελέχεια 548.
 ἐνανθρώπησις 604. 614.

ἐξομολόγησις 44. 592.
 ἐπάχθεια 174. 494.
 ἐπιβουλή 114. 126. 144. 224. 236.
 378. 386. 428. 522. 524. 582.
 ἐπιείκεια 148. 158. 262. 392. 406. 408.
 422. 586.
 ἐπιτορκία 24.
 ἐπιτίμησις 158. 406.
 ἔρις 470.
 ἔρως 136.
 εὐγνωμοσύνη 44. 432. 438. 482.
 εὐεργεσία 56. 58. 78. 82. 132. 150.
 152. 156. 170. 176. 224. 516.
 526. 572. 574. 5776. 578. 582.
 εὐλάβεια 198. 544. 574. 600.
 εὐσέβεια 118. 248. 274. 472. 492. 494.
 514. 524. 536. 544. 594. 604.
 εὐσπλαγχία 70.
 εὐτέλεια 130.
 Εὐφράτης 274.
 εὐφροσύνη 486. 520.
 εὐχαριστία 156.
 Ἐφεσος 324. 332.
 ἔχθρα 98.

Ζ

Ζαχαρίας 382.
 Ζεβεδαῖος 374. 380.
 ζήλος 150. 268. 422. 476. 544.

Η

ἡδονή 22. 26. 80. 128. 190. 192. 210.
 498. 500. 508. 512. 514.
 Ἡλίας 202. 268. 270. 380. 606.
 ἡλιος τῆς δικαιοσύνης 232.

Ἡρώδης 378.
Ἡσαΐας 90. 92. 106. 362.

Θ

θάνατος 88. 90. 92. 96. 98. 108. 124.
192. 236. 300. 302. 346. 354.
398. 490. 494. 512. 580. 586.
θαῦμα 244. 246. 250. 254. 256. 260.
262. 264. 266. 288. 286.
θεοσέβεια 350. 360. 462.
θηριωδία 402.
θλίψις 156. 236. 364. 462. 486. 490.
492. 496. 506. 508. 510. 512.
516. 524. 536.
θνητότης 612.
Θρᾶξ, -κες 220.
θυμὸς 64. 132. 420. 424. 426. 428.
450. 498. 522. 570. 578. 592.
θυσία 328. 330. 332. 482. 562. 592.
596. 610.
θυσιαστήριον 592.
Θωμᾶς 342. 344.

Ι

Ἰακώβ 88. 106. 374. 380. 382. 498.
Ἰάκωβος 154. 252. 374. 380. 382. 460.
580.
Ἰερεμίας 106. 552.
Ἰεροσόλυμα - Ἰερουσαλήμ 164. 180.
202. 326. 332. 336. 362. 378.
420. 440. 602.
ἱεροσουλία 298.
ἱερόσυλος, -οι 298.
ἱερωσύνη 224. 604. 606. 608.
Ἰεσσαί 106. 582.
Ἰνδός, -οὶ 274. 290.

Ἰοθῶρ 406. 410.
Ἰορδάνης 498. 500.
Ἰουδαία 336. 360. 360. 418. 498. 500.
Ἰουδαῖος, -οι 100. 112. 160. 166. 176.
182. 188. 210. 216. 222. 224.
230. 232. 258. 326. 328. 332.
340. 346. 352. 354. 356. 374.
378. 384. 402. 416. 420. 426.
428. 430. 458. 432. 434. 498.
528. 556. 600. 606. 610.
Ἰούδας, προδότης, 90. 212. 250. 396.
Ἰσαὰκ 102. 382. 390. 392.
ἰσότης 184. 186.
ἰστομία 182.
Ἰσραήλ 44. 106. 336. 374. 382. 498.
Ἰωάννης, ὁ βαπτιστής, 268. 270. 336.
382. 432. 610.
Ἰωάννης, ὁ εὐαγγελιστής, 144. 154.
252. 256. 258. 304. 374. 382.
460. 580.
Ἰώβ 194. 196.
Ἰωνᾶς 100.
Ἰωανᾶς, πατὴρ Πέτρου, 414.

Κ

Καϊάφας 224.
Καῖν 178.
κακία 26. 72. 226. 248. 262. 500. 558.
κακοπάθεια 508.
κακουργία 126. 144. 614.
Κανδάκη 86.
Καπερναοὺμ 164.
καρτερία 120. 144. 156. 516. 526. 536.
καταδίκη 60.
καταλλαγή 78. 576. 578. 592.
κατάρρα 258. 502.
Κεῖς 582
κενοδοξία 114. 204. 560. 568.

Κηφᾶς 414. 476.
 Κιλικία 418.
 κίνδυνος 114.
 κληῖσις 430. 438. 610.
 κλητὸς 464. 466. 478. 480.
 κοίμησις 88.
 κόλασις 78. 118. 180. 320. 358. 448.
 492. 544.
 Κορίνθιος, -οι 48. 180. 396. 444. 464.
 468. 470. 476.
 Κόρινθος 468.
 κρίσις 92.
 κυοφόρησις 108.
 Κύπρος 438.

Λ

Λάζαρος 46. 180. 340. 474.
 λατρεία 332.
 ληστής 100. 144. 258.
 λοιδορία 24. 280. 446. 508.
 Λουκᾶς 252. 284. 336. 378. 420. 524.
 528. 602.
 Λούκιος ὁ Κυρηναῖος 378.
 λύπη 168. 500.
 Λύστρα 326.

Μ

Μακεδονία 524.
 Μαλαχίας 362.
 Μαναῆς 378.
 μανία 342. 358. 376. 418. 422. 424.
 426. 428. 432. 436.
 Μανιχαῖος 108.
 Μαρία 88.
 Μαρκίων ὁ Ποντικός 108.
 ματαιολόγος, -οι 126.

ματαιότης 122. 262.
 Ματθαῖος 160. 166.
 μέθη 24. 206. 260. 494.
 Μελχισεδέκ 602.
 μεσιτεία 610.
 μετάνοια 44. 300. 358.
 μετριοφροσύνη 386.
 Μίλητος 324.
 μιμητῆς 330.
 Μισαήλ 416.
 Μισὰκ 416.
 μῖσος 248.
 μνησικακία 62. 72. 570. 582.
 μοσχοποιῖα 606.
 μυσταγωγία 302. 538. 568.
 μωρία 474. 476. 544.
 Μωυσῆς 102. 326. 404. 406. 408. 410.
 606. 612.

Ν

Νεῖλος 274.
 νεοφώτιστος, -οι 226. 228.
 Νῆσοι Βρεταννικαὶ 274.
 νηστεία 592.
 Νινευῖτης, -αι 158.
 νόμος 254. 38. 556. 564.
 νουθεσία 360.
 νωθεία 262.

Ο

ὀδύνη 26. 84. 168.
 οἰκονομία 108. 110. 388.
 ὀλιγωρία 370. 444. 560.
 ὁμόνοια 256.
 Ὀνήσιμος 460.
 ὄξος 90.

ὄργη 24. 26. 30. 44. 52. 58. 62. 246.
278. 450. 560. 568. 570. 574.
576. 578. 582.

ὄρκος 22. 352.

Οὐαλεντίνος 108.

Οὐεσπασιανός 358.

οὐσία 88.

ὄφειλή 72. 74.

ὄφλημα, -τα 74. 298. 304. 322.

ὄφλήματα ἀμαρτημάτων 298.

Π

παιδοτροφία 208.

Παλαιστίνη 418. 604.

παλιγγενεσία 350.

παράδεισος 274. 276. 384. 398. 502.

παράκλησις 156. 506.

παράλυσις 148.

παραλυτικός 144. 146. 162. 168. 184.
188.

παρανομία 178. 358.

παράπτωμα 76.

παρατήρησις 324. 328. 330. 332. 334.

Παρθένος 106.

παρρησία 80. 250. 256. 260. 354. 356.
544.

Παῦλος 20. 40. 42. 46. 48. 54. 56. 60.
68. 96. 98. 100. 116. 154. 180.
220. 222. 228. 230. 242. 252.
258. 284. 288. 230. 242. 252.
258. 284. 288. 290. 300. 302.
314. 318. 320. 324. 326. 328.
330. 332. 336. 368. 372. 374.
376. 378. 388. 390. 394. 396.
400. 414. 416. 418. 422. 424.
428. 430. 434. 436. 438. 440.
444. 452. 456. 458. 4460. 462.
464. 466. 468. 470. 472. 476.

φ478. 5432. 490. 494. 496. 500.
504. 510. 520. 526. 530. 534.
536. 552. 570. 574. 576. 580.
596. 600. 602. 604. 606. 608.
610. 612. 614.

πεινα 108.

πειρασμός, -οί 48. 114. 116. 136. 142.
150. 152. 154. 156. 180. 236.
516. 522. 524. 528. 540.

Πεντηκοστή 322. 326. 328. 332. 334.
336. 338.

περισπασμός, -οί 282.

περιτομή 326. 328. 332.

Πέρσης, -αι 290.

Πέτρος 30. 32. 94. 154. 226. 252. 254.
256. 258. 260. 262. 264. 266.
268. 300. 342. 344. 352. 354.
374. 380. 382. 392. 414. 460.
478. 580.

Πιλάτος 90.

πίστις 30. 32. 46. 134. 154. 168. 170.
172. 174. 176. 178. 248. 250.
268. 270. 274. 314. 316. 318.
340. 344. 350. 352. 354. 372.
416. 418. 458. 460. 462. 494.
502. 504. 506. 522. 550. 602.
610.

πλάνη 98. 350. 430. 492.

πλεονεξία 38.

πλημμέλημα 70. 74. 76. 502. 612.

πλοῦτος 128. 144. 146. 206.

πόθος 136. 530.

πόκος 108.

πολιτεία 250. 252. 254. 256. 262. 264.
266. 268. 270. 286. 326. 332.
440. 460. 564.

πονηρία 84. 164. 224. 250. 394. 396.
526. 582.

Πόντιος Πιλάτος 374.

Πόντος Εὐξείνιος 274.

πορνεία 34. 42.
 πρᾶξις 244. 246. 260. 286.
 πραότης 110. 132. 262. 392. 588.
 προαίρεσις 228. 244. 258. 438. 454.
 548.
 προδοσία 94. 396.
 προθυμία 178.
 προσευχή 256. 260.
 προσκύνησις 82. 258.
 προφητεία 292.
 προφήτης 288. 290. 292.
 πώρωσις 436.

Ρ

ραδιουργία 438.
 ραθυμία 18. 80. 170. 212. 290. 412.
 440. 454. 462. 520. 546. 550.
 554. 556. 572. 612.
 Ρωμαῖος 464. 522.
 Ρώμη 68. 268.

Σ

Σαλαμίς 378. 438.
 Σαμάρεια 336.
 Σαμαρεῖτις 276.
 Σαμουήλ 380.
 Σαουλ (Παῦλος) 376. 378.
 Σαουλ (ὁ βασιλεὺς) 580. 582. 586.
 Σάπφειρα 298.
 Σάρα 374.
 Σάρρα 374. 382. 390. 392.
 σάρκωσις 104.
 σατανᾶς 94. 154. 298. 302. 396.
 Σαῦλος 372. 374. 376. 378. 394. 414.
 418. 420. 422. 424. 426. 428.
 458. 468.

Σεδράκ 416.
 σεισμός 532. 534.
 Σέργιος Παῦλος, ἀνθύπατος, 374.
 438.
 Σίλας 526. 530. 552.
 Σιών 500.
 σκληροκαρδία 438.
 σκοτοδινία 514.
 Σκύθης 220. 290.
 Σολομών 580.
 σοφία 474. 476. 478.
 σταυρός 88. 90. 92. 94. 96. 98. 100.
 102. 108. 112. 162. 164. 334.
 338. 340. 342. 346. 348. 352.
 354. 356. 358. 470. 612.
 στενοχωρία 370. 462.
 Στέφανος 376. 420. 422. 424.
 συγγνώμη 42. 74. 140. 142. 202. 210.
 216. 300. 368. 402. 448. 456.
 550. 558. 580. 586.
 συγκατάβασις 104. 328. 332.
 συγχώρησις 32. 48. 52. 58. 62. 66. 70.
 76. 428. 590.
 συκοφαντία 196. 280.
 συμπάθεια 74.
 Συρία 418.
 Σιμεών (Νίγερ) 378.
 Σίμων ὁ Κυρηναῖος 162.
 Σίμων ὁ μάγος 226.
 Σίμων (Πέτρος) 374. 414.
 σφαγή 422.
 σωτηρία 22. 34. 122. 140. 210. 226.
 252. 320. 396. 402. 430. 450.
 504. 528. 536. 542. 544. 548.
 554. 586. 602.
 σωφροσύνη 24.

Τ

Ταβιθά 300.

τάλαιπωρία 122. 508. 514.
 τάλαντον, -α 18. 44. 54. 60. 62. 64.
 70. 74. 76. 310.
 ταπεινότης 188. 332. 386. 388.
 ταπεινοφροσύνη 110. 114. 140. 386.
 444. 480. 482. 534.
 ταπείνωσις 92.
 Ταρσός 378.
 τάφος 92. 94. 108. 346.
 τελείωσις 598.
 Τίγρης 274.
 Τιμόθεος 40. 326. 328.
 τιμωρία 54. 180. 230. 238. 306. 318.
 320. 358. 360. 362. 484. 492.
 496. 500. 564. 572. 574. 576.
 578. 584. 590.
 Τίτος, Ρωμαῖος αυτοκράτωρ, 358.
 τόκος 316.
 τραπεζίτης, -αι 314. 316.
 τρυφή 274. 494.
 τῦφος 114. 204. 480. 484.

Υ

ὕβρις 16. 510.
 υἰοθεσία 180.
 ὑπακοή 566.
 ὑπερηφάνεια 468. 474. 478.
 ὑπεροψία 24. 478. 546. 556.
 ὑπομονή 38. 116. 144. 148. 156. 158.
 176. 236. 492. 508. 512. 526.
 536. 538. 540.

Φ

Φῆλιξ Πόρτιος Φῆστος 374.
 φθόνος 224. 450. 560. 602.

φθορά 120. 498.
 φιλαγαθοσύνη 76.
 φιλανθρωπία 30. 36. 46. 48. 54. 56.
 58. 62. 66. 68. 70. 74. 82. 104.
 116. 128. 140. 150. 196. 230.
 232. 248. 264. 270. 308. 312.
 316. 356. 362. 392. 442. 526.
 532. 540. 588.
 φίλημα 396. 398.
 Φίλιππος 226. 458.
 Φίλιππος, ὁ ἀπόστολος, 302.
 φιλονεικία 24. 162. 446. 494. 506.
 φιλοσοφία 32. 140. 144. 148. 158.
 244. 392. 404. 410. 446. 450.
 464. 480. 490. 570. 574. 580.
 584. 586. 588.
 φιλοπλουτία 126.
 φιλοφροσύνη 578.
 φλυαρία 124.
 φόνος 356. 372. 376. 414. 420. 422.
 424. 584. 586.
 φρενοβλάβια 596.
 φώτισμα 226. 440.

Χ

χάρισμα 250. 262. 276. 288. 290. 292.
 468. 470.
 χολή 90.
 χρῆμα, -τα 206. 262. 298.
 χρηστότης 54.
 Χριστιανισμός 548. 602.
 Χριστιανός, -οἱ 268. 550.

Ψ

ψεῦδος 122.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7-16
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	17-615
ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΕΚΕΙΝΟΥ ΠΟΥ ΟΦΕΙΛΕ ΤΑ ΜΥΡΙΑ ΤΑΛΑΝΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΙΤΟΥΣΕ ΤΑ ΕΚΑΤΟ ΔΗΝΑΡΙΑ	18-67
ΟΜΙΛΙΑ ΑΛΛΗ ΓΙΑ ΤΑ ΜΥΡΙΑ ΤΑΛΑΝΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΚΑΤΟ ΔΗΝΑΡΙΑ	68-83
ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ, «ΠΑΤΕΡΑ, ΑΝ ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΟ ΑΣ ΑΠΟΦΥΓΩ ΤΟ ΠΟΤΗΡΙ ΑΥΤΟ ...»	84-117
ΟΜΙΛΙΑ ΠΕΡΙ ΣΥΜΦΩΝΗΣ ΜΕ ΤΟ ΘΕΛΗΜΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΖΩΗΣ ...	118-143
ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟΝ ΠΑΡΑΛΥΤΙΚΟ ΠΟΥ ΤΟΝ ΚΑΤΕΒΑΣΑΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΤΕΓΗ	144-197
ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΨΑΝ ΤΗ ΣΥΝΑΞΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ	198-233
ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΝΑΞΗ ΣΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΜΕΓΑΛΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ	234-271
ΟΜΙΛΙΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΓΡΑΦΩΝ	272-309
ΟΜΙΛΙΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΚΙΝΔΥΝΟ ΣΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ Ν' ΑΠΟΣΙΩΠΟΥΝ ΤΑ ΛΕΓΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ	310-363
ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΣΑΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΚΡΟΣ ΤΩΝ ΟΜΙΛΙΩΝ	364-393

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΤΟΝ ΚΑΤΗΓΟΡΗΣΑΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΚΡΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΟΙΜΙΩΝ	394-443
ΕΠΙΤΙΜΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΠΟΝΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΑΞΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΙΝΕΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΑΡΟΝΤΕΣ	444-485
ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ ΡΗΤΟ «ΚΑΙ ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΑΥΤΟ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ·ΚΑΥΧΟΜΑΣΤΕ ΑΚΟΜΗ ΣΤΙΣ ΘΛΙΨΕΙΣ ...»	486-517
ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ ΡΗΤΟ «ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ΟΤΙ ΕΚΕΙΝΟΙ ΠΟΥ ΑΓΑΠΟΥΝ ΤΟ ΘΕΟ ΟΛΑ ΣΥΝΕΡΓΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΛΟ ΤΟΥΣ»	518-541
ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΗΓΑΝ ΣΤΗ ΣΥΝΑΞΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ	542-593
ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ «ΚΑΤΑΝΟΗΣΑΤΕ ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΡΕΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΠΟΥ ΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟ ...»	594-615
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	617-632
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	617-624
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	625-632

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἐπιστολές.
»	2ος	Ἐπιστολές.
»	3ος	Ἐπιστολές.
»	4ος	Ὁμιλίες στήν Ἐξαήμερο.
»	5ος	Ὁμιλίες σέ Ψαλμούς.
»	6ος	Ὁμιλίες ἠθικές καί πρακτικές.
»	7ος	Ὁμιλ. δογματικές, περιστατικές, ἐγκωμιαστικές, παιδ/κι
»	8ος	Ἀσκητικά (Ὅροι κατὰ πλάτος).
»	9ος	Ἀσκητικά (Ὅροι κατ' ἐπιτομήν).
»	10ος	Δογματικά ἔργα.

Β' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἀπολογητικά (Κατὰ εἰδώλων, Περὶ ἐνανθρωπήσεως).
»	2ος	Δογματικά Α' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α-Β).
»	3ος	Δογματικά Β' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ-Δ).
»	4ος	Δογματικά Γ'.
»	5ος	Ἑρμηνευτικά Α'.
»	6ος	Ἑρμηνευτικά Β' (Ἐξήγησις στοὺς Ψαλμούς).
»	7ος	Ἑρμηνευτικά Γ' (Ἐξήγησις στοὺς Ψαλμούς).
»	8ος	Ἱστορικοδογματικά Α'.
»	9ος	Ἱστορικοδογματικά Β'.
»	10ος	Ἱστορικοδογματικά Γ'.
»	11ος	Ἀσκητικά.
»	12ος	Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα ἔργα.

Γ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Τόμος	1ος	Προσωπικές Σχέσεις καὶ Ἐκκλ/κή Διακονία Α'.
»	2ος	Προσωπικές Σχέσεις καὶ Ἐκκλ/κή Διακονία Β'.
»	3ος	Ἀπολογητικά ἔργα.
»	4ος	Δογματικά ἔργα.

- » 5ος Ὁμιλίες.
- » 6ος Ἐγκωμιαστικοὶ καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι.
- » 7ος Ἐπιστολές (Α' - ΣΜΔ').
- » 8ος Ὁ Χριστὸς Πάσχων, καὶ Ἔπη δογματικά.
- » 9ος Ἔπη Ἠθικά.
- » 10ος Ἔπη Ἱστορικά Α'.
- » 11ος Ἔπη Ἱστορικά Β'. α) Εἰς Ἐτέρους β) Ἐπιγράμματα.

Δ' ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

- Τόμος 1ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α'-Γ').
- » 2ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ'-ΣΤ').
- » 3ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ'-Ι').
- » 4ος Στὸ Μ. Κων/νο Τρακονταετηρικός, Στὸ Βίο Μ. Κων/νου, Λόγος Μ. Κων/νου στὸ Σύλλογο τῶν ἁγίων.

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ.

- Τόμος 1ος Δογματικά Α' (Ἔκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως)

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- Τόμος 1ος Διάλογος Παλλαδίου - Περί τῆς ἀσαφείας τῶν προφητειῶν - Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης.
- » 2ος Ὁμιλίες στὴ Γένεσι (Α'-ΚΓ').
- » 3ος Ὁμιλίες στὴ Γένεσι (ΚΔ'-ΜΑ').
- » 4ος Ὁμιλίες στὴ Γένεσι (ΜΒ'-ΞΔ').
- » 5ος Ὁμιλίες στὴ Γένεσι (Γ'-ΙΒ'), στοὺς Ψαλμοὺς (ΜΑ'-ΜΓ').
- » 6ος Ὁμιλίες στοὺς Ψαλμοὺς (ΜΔ'-ΡΚΓ').
- » 7ος Ὁμιλίες στοὺς Ψαλμοὺς (ΡΚΔ'-ΡΝ') καὶ Ὁμιλίες στὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Σαούλ.
- » 8ος Ὁμιλίες στὴ Γένεσι Α'-Θ', Ὑπόμνημα στὸν Ἡσαΐα καὶ Ὑπόμνημα στὸν Δανιήλ (Κεφ. Ι'-ΙΓ').
- » 9ος Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. Α'-Κ').
- » 10ος Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγ. (Ὁμιλ. ΚΑ'-ΜΗ').
- » 11ος Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγ. (Ὁμιλ. ΜΘ'-ΟΕ').
- » 12ος α) Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγ. (Ὁμιλ. ΟΣΤ'-ΛΑ').
β) Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγ. (Ὁμιλ. Α'-ΙΘ').
- » 13ος Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. Κ'-ΝΔ').
- » 14ος Ὑπόμνημα στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. ΝΕ'-ΠΗ').

- » 15ος Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλ. Α΄-ΚΓ΄).
- » 16α΄ Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλ. ΚΔ΄-ΜΔ΄).
- » 16β΄ Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλ. ΜΕ΄-Ν΄), στὴν Πρὸς
Ρωμαίους (Ὁμιλ. Α΄-Ι΄).
- » 17ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ρωμαίους (Ὁμιλ. ΙΑ΄-ΛΓ΄).
- » 18ος Ὑπόμνημα στὴν Α΄ Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. Α΄-ΚΑ΄).
- » 18α΄ Ὑπόμνημα στὴν Α΄ Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. ΚΒ΄-ΜΔ΄), καὶ
Β΄ Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. Α΄-ΙΑ΄)
- » 19ος Ὑπόμνημα στὴ Β΄ Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. Α΄-ΚΔ΄).
- » 20ος Ὑπόμνημα στὴν Β΄ Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλ. ΚΕ΄-Λ΄) καὶ
στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλ. Α΄-ΙΑ΄).
- » 21ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλ. ΙΒ΄-ΚΔ΄) καὶ στὴν
Πρὸς Φιλιπησίους (Ὁμιλ. Α΄-ΙΒ΄).
- » 22ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιπησίους (Ὁμιλ. ΙΓ΄-ΙΕ΄), στὴν
Πρὸς Κολοσσαεῖς καὶ στὴν Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α΄.
- » 23ος Ὑπόμνημα Στὴ Β΄ Πρὸς Θεσσαλονικεῖς (Ὁμιλ. Α΄-Ε΄), στὴν
Α΄ Πρὸς Τιμόθεον (Ὁμιλ. Α΄-ΙΗ΄) καὶ Β΄ Πρὸς Τιμόθεον
(Ὁμιλ. Α΄-Ι΄).
- » 26ος Ὁμιλίες Ἠθικὲς - Ἀγιογραφικὲς.
- » 28ος Ποιμαντικὰ καὶ Ἀσκητικὰ Α΄.
- » 29ος Ἀσκητικὰ Β΄.
- » 31ος Ὁμιλ. κατηχητικὲς καὶ ἠθικὲς Β΄ - Ὁμιλ. Περιστατικὲς Α΄.
- » 32ος Ὁμιλίες Περιστατικὲς Β΄.
- » 33ος Ὁμιλίες Περιστατικὲς Γ΄.
- » 35ος Ὁμιλίες δογματικὲς.
- » 36ος Ὁμιλίες ἑορταστικὲς - ἐγκωμιαστικὲς.

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Τόμος 1ος Δογματικὰ Α΄ (Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες - Κατὰ εἰμαρ-
μένης - Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως, καὶ Λόγος
Κατηχητικὸς Μέγας).

Η' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Βίος Γρηγορίου Παλαμᾶ ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου.

Τόμος 1ος Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος - Ἐπιστολὲς πρὸς Ἀκίνδυνον Α΄, Β΄, Γ΄,
Ἐπιστολὲς πρὸς Βαρλαάμ Α΄, Β΄.

- » 2ος Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζοντων Λόγοι Α' - Γ'.
- » 3ος Πραγματεῖες δογματικὲς καὶ ὁμολογιακὲς.
- » 4ος Ἐπιστολές.
- » 5ος Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Α' - Γ')
- » 6ος Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Δ' - Ζ')
- » 9ος Ὁμιλίαι Α'-Κ'.
- » 10ος Ὁμιλίαι ΚΑ'-ΜΒ'.
- » 11ος Ὁμιλίαι ΜΒ'-ΞΓ'.

Θ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

Τόμος	1ος	Ἀποφθέγματα Γερόντων.
»	3ος	Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, Περὶ θεῶν ὀνομάτων, Περὶ οὐρανόθεν ἱεραρχίας, Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, Περὶ μυστικῆς θεολογίας, Ἐπιστολές.
»	7ος	Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, 50 Πνευματικὲς Ὁμιλίαι.
»	9ος	Διαδόχου Φωτικῆς, Κεφάλαια Γνωστικά, Λόγος στὴ Ἀνάληψη, Ὁράσεις, Ἐρωταποκρίσεις, καὶ Ἰωάννου Καρπαθίου, Κεφάλαια Παρακλητικά 100.
»	12ος	Ἀββᾶ Ἡσαΐα, Λόγοι Ἀσκητικοὶ - ἀββᾶ Ζωσιμᾶ, Κεφάλαια ὠφέλιμα - ἀββᾶ Δωροθέου, Πραγματεῖαι καὶ Ἐπιστολές.
»	14ος	Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς, Μυσταγωγία - Τὰ 400 Κεφάλαια Περὶ Ἀγάπης - Λόγος Ἀσκητικὸς - Τὰ 200 Κεφάλαια Περὶ Θεολογίας.
»	19Α'	Συμεῶν ὁ Νέος Θεολόγος, Βίος Συμεῶν ὑπὸ Νικήτα Στηθάτου, Κεφάλαια - Εὐχαριστίαι - Διάλογος μετὰ Σχολαστικοῦ.
»	22ος	Νικολάου Καβάσιλα, Ἑρμηνεία στὴ Θεία Λειτουργία - Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.

Ι' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΙΑ' ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

Τόμος	1ος	Ἰουστίνος, Ἀπολογίαι Α' καὶ Β' - Λόγος Περὶ Ἀναστάσεως - Διάλογος Πρὸς Τρύφωνα.
»	2ος	Τατιανός, Πρὸς Ἑλληνας - Ἀθηναγόρας, Πρεσβεία Χριστιανῶν καὶ Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν - Θεόφιλος Ἀντιοχείας, Πρὸς Αὐτόλυκον Βιβλία Α-Γ - Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον.

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Γ. Μπακατσέλου 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη
Έκτύπωση ΄Οφσετ: ΧΡ. ΘΩΜΑΣ – Τηλ. 0394/ 72 394– Λητή Θεσ/νίκης
Βιβλιοδεσία : Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 710 140 – Θεσ/νίκη
Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Γ. Μπακατσέλου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 283 880 – (Οικίας 696 653)